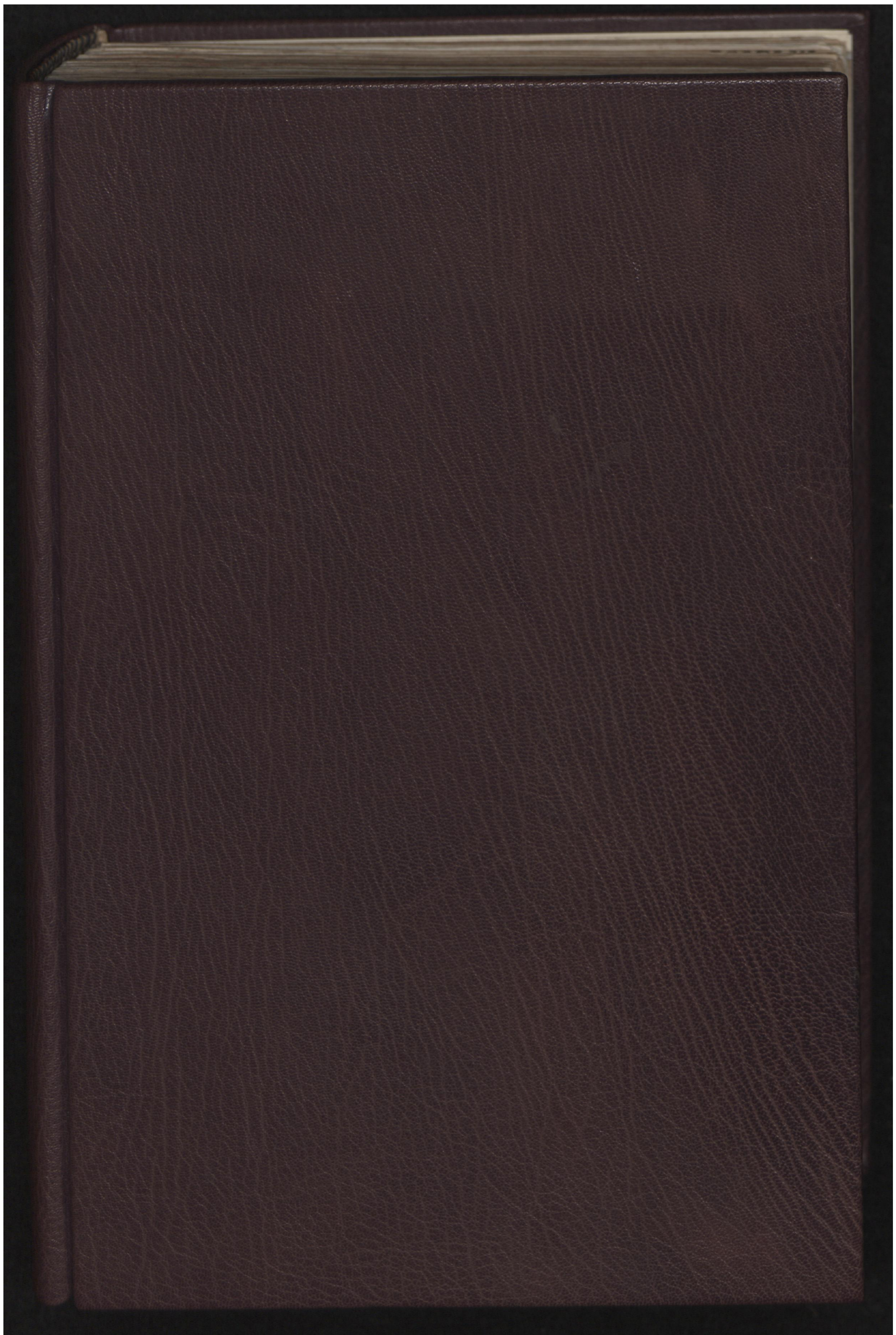
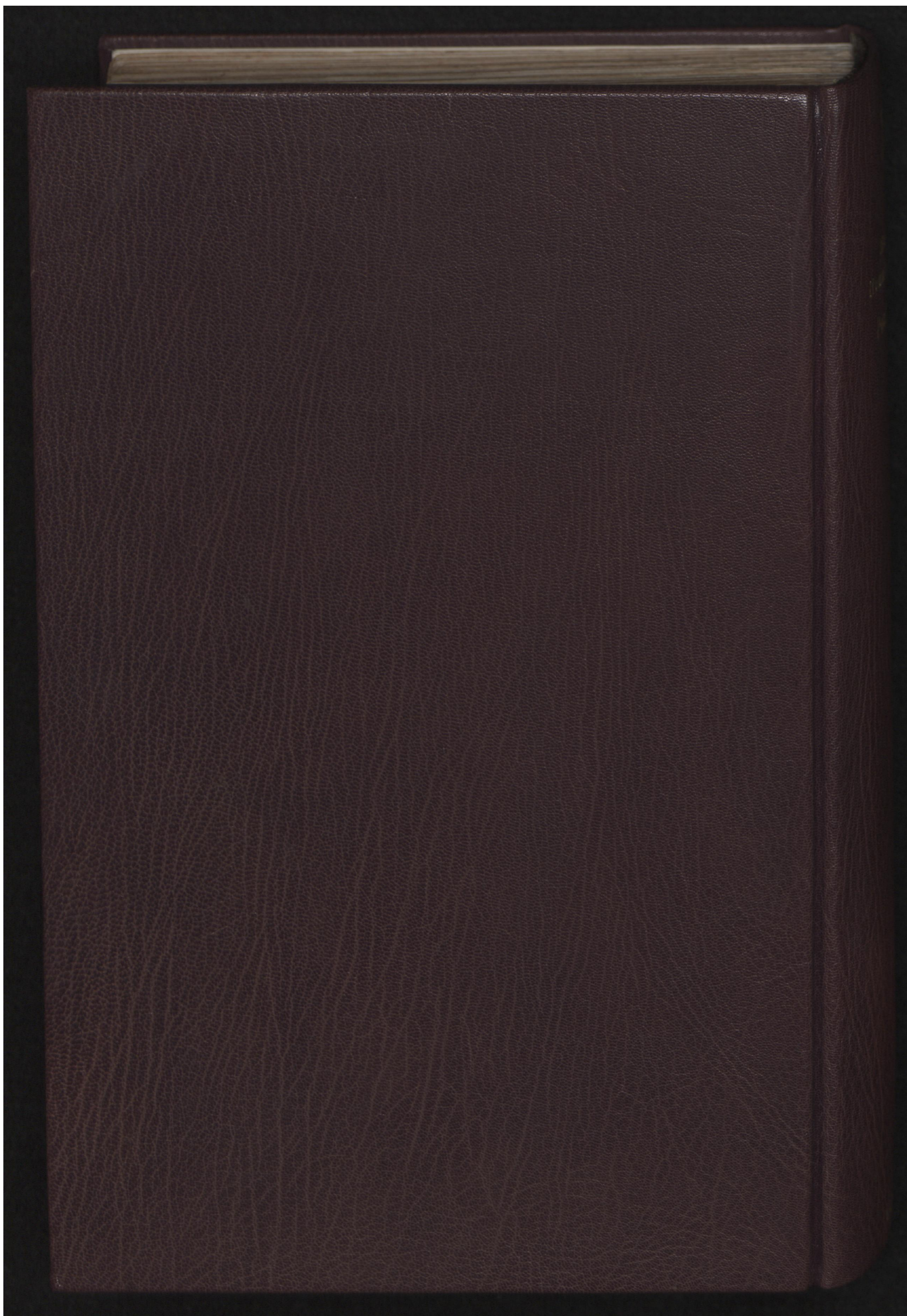

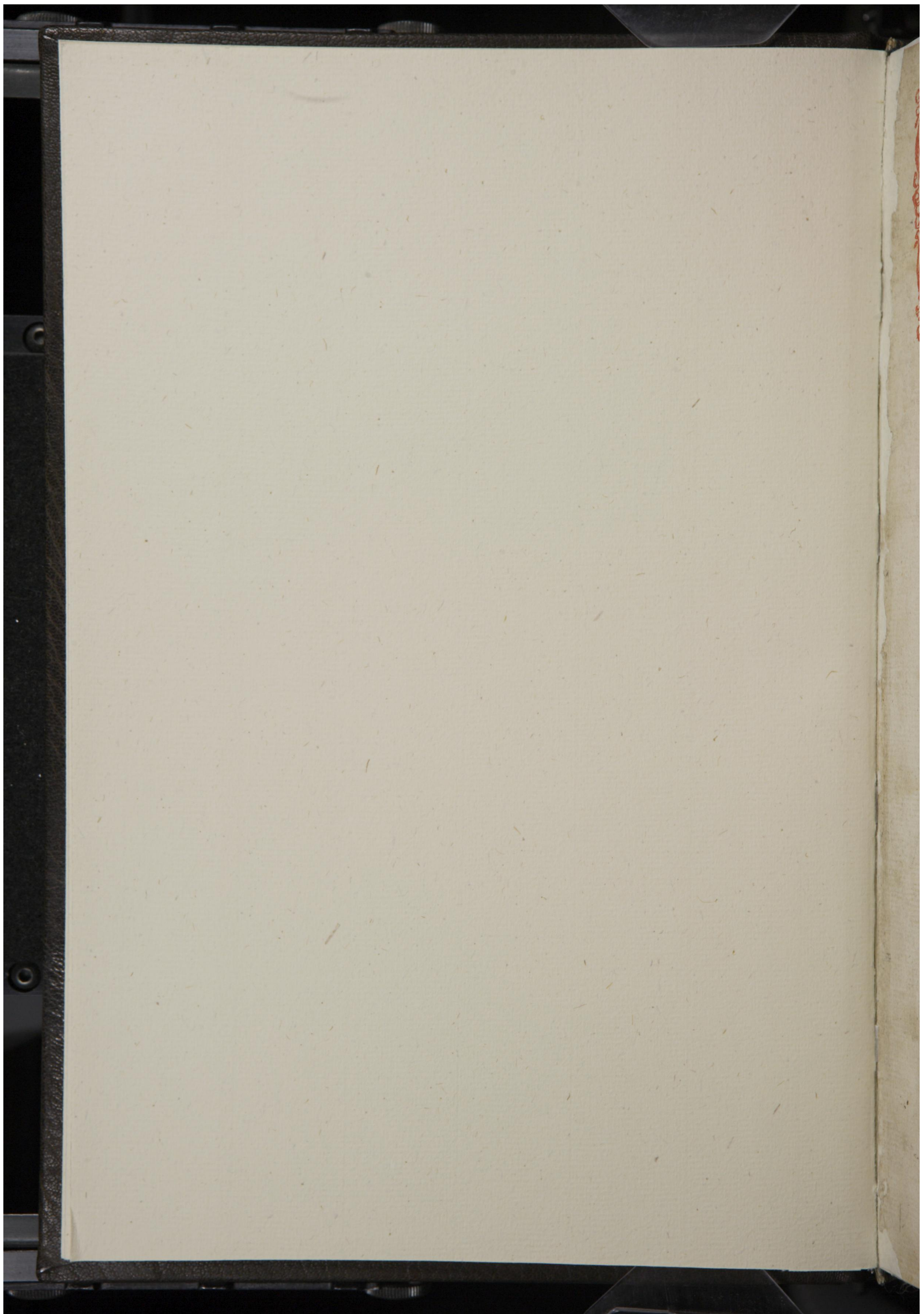

Niels
Hemmingsen
Postilla
1576

POSTILL[A]
Eller
Forklaring

offuer Euangelia / som almindelige om Søndage oc andre Hellige dage / predickis i den christne Kircke / vdi Danmarck oc Norge: Først screffuen paa Latine / Oc nu paa det ny offuerseet / oc merckelige forbedret

aff

Niels Hemmingssøn / D:

Alle Gudfryctige Christne i Husholdning / Husbonder oc Hustruer / Oc alle andre / som danskt Tungemaal forstaa kunde / til vilie oc tieniste / vdsæt paa Danske / aff

Rasmus Hanssøn R:

Coloss: III.

Lader Christi ord bo riglige iblant eder / i all Vijsdom / Lærer oc formaner eder selff / met Psalmer oc Loffsange / oc aandelige deylige Viser / oc siunger faar HERREN i eders Hierte. Oc alt det som i giøre met Ord eller met Gierninger / det giører altsammen i vor HERris Jesu Naffn / oc tacker Gud oc Faderen formedelst hannem.

Denne første Part indeholder Euangelia / fra Aduent / til Pintze dag.

Prentet i Kiøbenhaffn /

ANNO

M. D. LXXVI.

CHRISTOFFER VALCKENDORP
TIL GLORUP.

Sap: 6.

Huo som haffuer lyst til Vijsdom/den giør hand til en Herre.

Den Christelige Læsere/

ynsker ieg Niels Hemmingssøn D: Naade oc Fred aff vor HERRE Jesu Christo.

AT ieg haffuer ladet min Postil vdsætte paa vort Danske maal/ere disse Aarsager: Mange fromme Christne (aff huilcke nu somme soffue vdi HErren / oc somme endnu igienleffue) haffue begeret aff en oc aff en anden/ at de skulde samme min Postil vdsætte paa Danske/paa det at hun icke aleniste kunde tiene dem som Latine oc Tyske tungemaal forstaa kunde/men oc andre Danske oc Norske / vdi disse loffligc Konge riger Danmarck oc Norge. Oc endog at nogle fromme Mend haffde taget sig det faare/oc haffde begynt at sætte hende vd / met allerstørste flid / saa bleff det dog for atskillige Sagers skyld forhindret/Oc besynderlige for den Feyde her vaar vdi Riget oc andre steder / huorfaare mand kunde huercken bekomme Papir eller andet / huad der til hørde. Men efftersi at Gud almectigste haffuer giffuet oss nogen Rolighed/da haffuer atter gaat Folck begeret/ at ieg vilde tilstede at samme Postil maatte vdgaa paa vort Danske maal/huilcket ieg gierne tilstedde / besynderlige for disse Sagers skyld.

Først / fordi at Erlig oc gudfryctig Mand Baltzer Kaus/ Borgere oc Bogeførere i Kiøbenhaffn/ tog sig for/ at ville paa sin Bekaastning / lade den prente her vdi Riget/paa det at mand kunde haffue

det diſſ nærmere ved Haanden / oc kunde daglige haffue tilſiun/ at alting diſſ bedre oc ſkickeligere kunde gaa for ſig. Derfaare giorde hand forening met Erlig oc vellært Mand/ her Raſmus Hanſſøn / Reravius/ Predickere her i Kiøbenhaffn/ at hand vilde ſamme Poſtilla vdſætte paa Danſke/huilcket hand effter forneffnde Baltzer Kauſis oc min begering/ tog ſig for Hender / oc loffuede at hand vilde den met all flid vdſætte / ord fra ord/ effter Latinen/ oc intet i nogen maade foruende.

Diſligiſte ſiuntis mig ocſaa offuer alt nyttigt oc gaat at vere/ at ieg met dette mit ringe Arbeyde kunde tiene mine egne Lands folck. Gud giffuet / at det ellers ſkeer Gud til ære. Oc paa det at det kunde komme til diſſ større Gaffn/ haffuer ieg mange ſteder videre forklaret/ end det vaar tilforn vdi den Latinſke oc Tyſke Poſtilla/Oc tillagt nogle Søndagis Euangelia. Oc haffuer ieg denne min Poſtilla ſaa ſcreffuet/at den ſom hende læſe vil/ſkal icke forhindris aff nogen Skends ord imod nogen: Men ieg haffuer her vdi veret tilfreds met den enfaaldige Sandhed oc Textens forklaring / oc alting henført til den chriſtne Kirckis opbyggelſe.

Gud giffuet at alle Predickere vilde ickon ſee til Guds ære / oc deris gaffn ſom de predicke faare / oc icke ſtorme imod dem/ſom ere langt fra dennem / oc kunde dem for den ſkyld intet ſuare / huor aff der kommer mere forargelſe end gaat. Gud giffuet/ at huer vilde heller betencke huad Gud kand komme til ære / oc Menniſkene til Opbyggelſe/ end ſig ſelff til Ros oc Pris vdi denne forfengelige oc forgengelige Ver-

gē Ver-

ge Verden/ At mand kunde met rette sige met Da-
uid: Icke oss o HErre/ icke oss/ men dit Naffn giff ære/ Psal. 115.
for din Barmhiertigheds oc Sandheds skyld. For-
di at disse tuende ting/ som ere/ En reen Lærdom/ Oc
en christelig Endrectighed/ opbygge Guds rige/ neder-
sla Dieffuelens rige/ sammen binde Mennisken met
en ret christelig Kierlighed/ saa at mand alting hen-
fører til Guds ære/ oc den christelige Kirckis forbe-
dring oc gaffn. Her aff kommer en rolig Samuittig-
hed/ oc en frimodig Jesu Christi foruentelse/ som snar-
lige vil komme oc fuldkomme sit Løffte/ som er/ at
giffue det euige Liff oc Salighed/ alle dem der tro/ oc
aff Troen beuise hannem Lydighed.

For denne endelige Sag skyld/ at mand saa vdi Gudfryctighed/ vdi en reen christelig Lærdom/ oc en christelig Kierlighed kunde leffue/ haffuer ieg screffuet denne min Postilla/ oc ladet hende paa Prenten vd-gaa/ paa Latine/ Danske oc Tytske. Den almectigste/ gode/ vise oc barmhiertige Gud/ vende alting sig til ære oc oss sine Børn til Glæde oc Salighed/ Amen.

DErfaare beder ieg dig/ o hellige retfærdige oc barmhiertige Fader/ for din kiere Søns Jhesu Christi vor eniste Meglers oc Saliggiøreris skyld/ at du holder oss ved din sande Lærdom/ at wi ingen ting haffue kiærere end dit salige Ord oc Euangelium/ at du vilt helliggiøre oc sammenbinde oss met din hellig Aand/ vdi en retsindig Kierlighed oc Endrectighed/ at wi kunde den stund wi skulle leffue i denne Verden/ prise oc ære dig/ met Mening/ Hierte/ Mund oc Gierninger/ Paa det at din christne Kircke

 maa

maa formeris dag fra dag/ oc Dieffuelens rige maa neder dempis/ oc at wi paa det sidste kunde bekomme det gode/ som du haffuer loffuet oss vdi din kiære Søn Jesu Christo vor HErre/ Amen.

SAa vil ieg haffue dig bedet/ du christne Læsere/ Vihuosomheldst denne Postilla faarekommer/ at du om hende dømer aff Guds reene oc klare Ord/ oc icke aff dine Affecter/ eller oc andris Dom/ som intet er til tacke/ vden huad de selff tencke oc giøre. Gud vere sin Christenhed naadig oc barmhiertig/ oc nedersla Dieffuelen snart vnder vore Fødder.

Screffuet i Kiøbenhaffn/ den attende dag Septembris/ Aar 1576.

Erlig / Velbyrdig / vijs oc gudfryctig Mand / Christoffer Valckendorp til Glorup / Kongelige Maiestatis vor allernaadigste Herris tro Mand oc Rentemestere / min gunstige Herre oc Patron:

Naade / Fred / Barmhiertighed / oc all lyckſalig Velfært / aff Gud Fader / ved Jeſum Chriſtum vor Frelſere oc Saliggiørere.

Den almectigſte Gud vdi ſit Ord / befaler oſſ / at wi ſkulle vere dem lydige ſom hand efter ſin gode vilie oc behagelighed haffuer ophøyet offuer oſſ: Oc at wi ſkulle beuiſe dem Tacknemmelighed / ſom oſſ haffue beuiſt Velgierninger / oc giort til gode. Diſligiſte at wi ſkulle huer i ſin ſted / legge vind paa / at forfremme hans loff oc ære / til Chriſti Rigis oc Menigheds opbyggelſe / det meſte oſſ muelig er.

Diſſe tre Sager / gunſtige Her Rentemeſter / haffue kommet mig til / at ieg paa Danſke haffuer vdſcreffuet denne ſkøne oc herlige Poſtilla / ſom hederlig oc høylært Mand / Doctor Niels Hemmingſſøn / min kiere Herre *Præceptor* oc Landmand haffuer ſcreffuet paa Latine / oc nu noget nær i tredive Aar haffuer met ſtor fruct oc gaffn veret brugt her i Danmarckis oc Norgis riger / diſligiſte vdi Tyſkland oc andre ſteder flere / huor hun haffuer veret meget affholden / ſom ieg oc huer maa bekiende / oc ieg der veed viſſ beſked paa. Thi den tid der forbemelte Her Doctor haffde først ſcreffuet oc dicteret denne Poſtilla *Anno* 1547. faar ſine Diſcipple / mange ſine Mends Børn / ædle oc wædle / ſom hand den tid haffde hiemme i ſit Hus / da begynte hun ſtrax at bliffue ſaare almindelig / baade iblant Studenterne / ſom den tid ſtuderede her i Kiøbenhaffn / Oc diſligiſte iblant Preſterne / mange ſteder her vdi Riget. Oc for den ſkyld forbedrede hand hende meget / i det Aar 1555. Der aff bleff hun end da mere bekynt oc anſeet / for den ſmucke maade oc vijs her vdi brugis at lære met / for huilcket ocſaa den ſalige Mand / M: Jens Chriſtenſſøn / ſom den tid vaar Skolemeſtere her i Kiøbenhaffn / tog ſig for at dictere hende / ord fra ord for ſine Diſcipler / ſom ſade i hans Leytze i Skolen / paa det at de i

fremtiden kunde bruge hende/ dem selff oc andre il gaffn. Der hun nu bleff saa almindelig / oc vaar saa gaat som i alle Studenters hender oc menige Presters her omkring/oc andre steder flere/da lod forneffnde Her Doctor hende effter mange lærde Mends oc Presters bøn oc begering/vdgaa paa Prenten her i Kiøbenhaffn/*Anno* 1561. Saa bleff hun strax det andet Aar der effter tryckt paa ny i Vittemberg/ oc bleff strax vdsæt aff Latinen paa Tytske. Siden haffuer hun veret tit oc offte tryckt i Tyskland/ baade paa Latine oc Tytske/ oc er saalt der aff mange tusinde Exemplaria. Effter at denne Bog vaar nu bleffuen saa almindelig/ paa disse tuende Tungemaal/ Latine oc Tytske/ vaare der mange fine Mend her i Danmarck/baade ædle oc wædle/ som begerede at forneffnde Her Doctor vilde den lade vdsætte paa Danske/ paa det at hun ocsaa kunde brugis i Husholdning oc andre steder huor behoff giordis hos den Menige mand i disse Riger/ oc icke aleniste vere oss Danske oc Norske en Kirckepostil/ men ocsaa en Huspostil.

Iblant andre/ kiere Her Rentemester/ vaar besynderlige den gode salige Herre/ eders erlige velbyrdige Fromheds gode Ven/ Her Johan Frijs/ met loffl[ig] ihukommelse/ Kongelige Maiestats/ vor allernaadigste Herris Canceler/ tro Mand oc Raad/ hand giorde tit oc offte megen flid der til/ at denne Postilla kunde komme paa Danske. Oc haffde hand hen ved ti Aar siden/ handlet met en tytsk Bogeførere/ som haffde sin handel her i Riget met Bøger/ o[c] hand skulde samme Postil lade vdsætte paa danske oc prente. Oc efftersi at det bleff for den Feyde her vaar i Riger/ oc andre Sagers skyld/ forhindret/ saa at hun icke paa den tid bleff prentet/ oc der bleffue dog mange ved deris begering/ at denne Bog kunde komme paa Danske/ da tilstedde forbemelte her Doctor/ at den Dannemand Baltzer Kaus/ Borgere oc Bogeførere her i Kiøbenhaffn/ som samme Postilla paa sin Bekaastning først haffde ladet prente paa Latine/ hand maatte den ocsaa nu bekaaste oc lade prente paa Danske/ paa det at forneffnde Her Cancelers oc andre flere Christnis vilie oc begering kunde gaa for sig. Huorfaare at forneffnde Her Doctor befoel mig nu paa femte Aar siden/ at ieg den skulde vdsætte paa Danske/ huilcket ieg hannem icke necte kunde eller vilde/ besynderlige for de tre Sagers skyld/ som ieg før opregnede/

1. som ere: Først/ at ieg her met kunde beuise min kiere *Præceptori* oc gunstige Herre/ tilbørlig Tienistactighed oc Lydighed/ efftersi hand haffuer (vden alt Glisneri oc Oyentieniste at sige) forskylt oc fortient meget gaat aff Christi Kircke her i Danmarckis oc Norgis riger/

saa

saa vel som i Tyskland oc andre steder flere. Dernæst / at ieg oc- II.
saa her met i nogen maade kunde beuise hannem min Tacknemme-
lighed / baade for sin nyttige Lærdom / der ieg oc mange haffue
aff hans mundelige vnderuisning / oc aff hans skøne Bøger /
bekommet: Oc for mange Velgierninger / som hand mig met
Raad oc Daad giort oc beuist haffuer. Oc for det sidste / at ieg III.
for alting her met kunde faa Aarsage til at beuise min tieniste oc
tacknemmelighed mod Gud / oc bruge den lille part aff det Pund
som min HErre Jesus Christus mig antuordet haffuer / at bruge
til hans ære oc loff / saa som hand selff i den smucke Lignelse hos
Mattheum oc Lucam / om de Pund som HErren antuordede sine Matth: 25.
Tienere at bruge / vdkreffuer aff alle Christne. Oc Paulus biu- Luce 19.
der / at huer skal bygge paa Troens grunduaal det som nyttigt er. 1. Corint: 3.
Oc tuiler ieg icke der paa / at dette mit Arbeyde bliffuer io met Guds
hielp / mange til gaffns / oc hannem til ære / Efftersi at i denne Bog
læris intet andet end det rette rene Guds ord / som kommer offuer
ens met de hellige Propheters / Christi oc Apostlernis Lærdom / oc
met vor christelige Troes Articlke.

Der ieg nu tog mig samme Postilla for at vdscriffue paa Dan-
ske / haffuer forneffnde Her Doctor hende atter paa ny offuerseet
oc forbedret / baade met atskillige hele Predickener / som icke tilforn
vaare i det latinske Exemplar / disligeste met andre merckelige oc saa-
re nyttige stycker oc Lærdomme / som alleuegne mestendelen i alle
Predickener ere indførde / huilcket hand selff met egen Haand haff-
uer screffuet paa Latine / oc det siden antuordet mig at vdsætte paa
Danske / Huor met denne Postilla er nu saare merckelige forbedret /
som huer Christen kand see / der vil ligne denne danske Translats
imod den latinske. Gud giffuet / at mand det vilde bruge til gaffns
oc til Guds ære.

HVad nytte oc gaffn der kand komme aff denne oc andre saadan-
ne merckelige Bøger / vil ieg intet omtale / De kunde best der om
dømme som haffue bedre Forstand end ieg: Men ieg beder alle from-
me Christne / som denne Bog faarekommer / at de dette mit Arbey-
de som ieg her met haffuer hafft at vdsætte paa Danske / vilde tage
til tacke / oc icke misbruge det / at de enten der aff skulde tage Aarsage
at forsømme Kircken (huilcket ieg icke troer / at nogen gudfryctig
giør / De vgudelige faa vel altid Aarsage / der som der end aldrig
vaare Bøger til) eller i andre maade bruge det wræt / saa som der er
intet saa gaat / at det io kand vanbrugis. Men bruge det saa / at
Gud skeer ære der aff. Ere der nogle gode Christne som kunde
saa

saa noget gaffn her aff/ saa at denne min twmage kand dem vere i nogen maade tienistactig oc nyttig/ at de da vilde giffue Gud æren/ oc bede gaat for mig arme Syndere. Men dem som siunis at dette mit Arbeyde intet kand vere nyttigt/ dem beder ieg/ at de det dog icke slæt vilde foracte oc bespaatte/ eller misunde dem som det behoff haffue/ det nytte oc gaffn de kunde der aff bekomme. At de icke heller vilde efterfølge Paffuens exempel/ som bær Affuend der ved/ at den Menige mand haffuer den hellige Bibel oc andre nyttige Bøger/ paa det Maal som huer kand forstaa/ oc forfølger alle dem som saadant scriffue/ prente oc fordre: Men at de heller vilde efter-
Philip: 1. følge S: Pouels oc Mose exempel. Paulus ynsker de Philipper/ at de kunde bliffue io mere oc mere rige i allehaande bekiendelse oc for-
1. Corin: 14. søgelse. Disligiste ynsker hand de Corinther/ at de allesammen kunde tale atskillige Tungemaal oc prophetere/ at de kunde huer en læse oc forstaa den hellige Scrifft. Moses den tid det bleff klaget faar hannem/ at der vaare flere iblant Guds folck som prophetere-
Num: 11. de/ end hand selff/ da suarede hand: **Gud giffue at alt HErrens folck vaare Propheter/ oc at HErren vilde giffue sin Aand offuer dem alle.** Her see wi/ at S: Pouel oc Moses vilde icke ene haffue den ære/ at de skulde vide Guds ord oc ingen anden/ Men de begerede at alle Menniske kunde haffue den Forstand i Guds ord som de haffde/ oc at Gud vilde giffue alle Menniske sin hellig Aand/ saa riglige som hun vaar dem giffuen. Derfaare ville wi icke efterfølge Paffuen oc hans Selskaff/ Men heller met Mose oc S: Pouel aff Hiertet ynske oc sige: Gud giffue at alle Folck i Danmarckis oc Norgis riger/ kunde ret predicke den kaarsfeste Jesum Christum til Salighed/ oc rettelige læse oc forstaa den hellige Scrifft/ Oc at Gud vilde giffue sin hellig Aand offuer dem alle/ oc i alle deris Hierter/ Amen.

EFterdi kiere Her Rentemester/ at det er en almindelig vijs oc vane/ at naar nogen enten selff scriffuer oc dicter noget/ Eller oc verterer oc vdsætter andris scrifft paa it andet Tungemaal/ oc lader det paa Prenten vdgaa. Da pleyer mand det altid nogen merckelig oc ypperlig Mand at dedicere oc tilscriffue: Icke alleniste der met at beuise hannem ære oc tienistactighed/ oc hans naffn oc loff i diss maade at vdsprede: Men ocsaa/ at det som scriffuis/ oc vnder hans naffn bliffuer almindeligt/ kand for hans skyld bliffue hos den Menige mand diss mere anseet: Oc at hand/ som en Patron oc Forsuar/ vil saadant Arbeyde tage vdi sin beskytning/ oc

det imod affuendsiuge oc vanartige Menniske oc Bespaattere forsuare. Derfaare haffuer ieg nu effter forneffnde Her Doctors raad oc samtycke/E: E: V: F: dette mit Arbeyde/som ieg met denne Bog hafft haffuer/dediceret oc tilscreffuet/oc lader det vnder E: E: V: F: naffn oc Vaaben vdgaa/ Først for den Sag skyld/ at ieg forhaaber mig til/ at E: E: V: F: icke skal lade sig denne Bog ilde behage/baade for den hederlige oc høylærde Mands E: E: V: F: gode Vens skyld/ som hende først paa Latine screffuet haffuer: Ocsaa for de skøne Ord oc nyttige Lærdomme/ som der vdi faare giffuis oc forklaris. Dernæst/ at ieg ocsaa her met i nogen maade kunde beuise mod E: E: V: F: min vnderdannige oc tilbørlige Tienistactighed oc Tacknemmelighed/ for mange Velgierninger/ som E: E: V: F: mig offte beuist haffuer/ huilcke allesammen met alt det i fattige Guds Lemmer beuist haffue/ Jesus Christus eder riglige betale vil/ baade her i Verden met languarig sundhed/ lycke oc velsignelse/ oc i den anden Verden met euig Glæde/ naar hand kommer at døme Leffuendis oc Døde. For det tredie haffuer ieg ocsaa for den Sag skyld E: E: V: F: denne min Translatz oc Arbeyde tilscreffuet/ fordi at ieg (vden alt Hyckleri oc Øyenskalckhed at sige) haffuer seet oc formerckt E:E:F: gudfrygtighed/baade met E: E:F: fine oc gudfrygtige Husholdning oc Hoffregiment/oc met eders idelige læsning i den hellige Scrifft: Dissligiste at E: E: F: idelige søger Kircken/ baade her i Kiobenhaffns By oc paa Slottet/ som alle Predickere her i denne By/ vide at giffue eder Vidnesbyrd om.

I.

II.

III.

Oc beder ieg eder gantske ydmygelige/gunstige Her Rentemester/ at E: E: V: F: vil denne min vnderdannige Tienistactighed tage til tacke/ oc dette mit Arbeyde imod affuendsiuge oc spaatske Menniske forsuare. Thi Verden er nu fuld aff saddanne Folck/ som ingen kunde lide vden dem selff oc deris egne. Jeg beder ocsaa/at E: E: V: F: oc alle andre som denne Bog kommer for hende/ vilde vdlegge dette met mig i den beste mening/ at ieg altid baade her oc anden stede bruger saa enfaaldige oc almindelige ord/oc icke haffuer prydet denne Bog met mange statelige ny Gloser/ huilcket ieg haffuer giort met vilie/ for de enfaaldigis skyld/ at de det diss bedre kunde forstaa. Er her nogen breck oc feyl/ enten i Dansken eller i Meningen/da beder ieg/at huer vil det aff it christeligt Hierte corrigere oc rette/oc met mig offuerbære/fordi det er Menniskeligt at falde oc forsee sig. Jeg forhaabis at denne Bog skal icke affgaa foruden fruct/ men bliffue mange til gaffns/ i Husholdning/ til Skibs/ paa Fiske leyer/ hos siuge Folck/ oc andre steder iblant den Menige mand/

mand/ saa at dem/ met Guds hielp/ icke skal fortryde deris wmage/ som der vdi idelige ville læse oc øffue sig. Hun er ocsaa smuct redelige tryckt/ baade paa gaat sterckt Papir/ Oc met skøn stor Litera oc Stil/ ocsaa met smucke Figurer beprydet/ oc ingen Bekaastning oc wmage er her spart/ saa at baade Gamle oc Vnge kunde den met lyst læse/ Gud til ære oc sig selff til gaffn. Det vaare vert at ynske/ at alle Bogeførere oc Prentere haffde det Sind/ at de vilde mere ansee Guds ære oc Christi rigis opbyggelse/ end Penninge oc deris egen Fordeel/ Oc at de vilde vende den bekaastning til gode oc nyttige Bøger/ som de vende paa det megle Gieckeri oc Guds bespaattelse/ der en part prente baade paa Danske oc Tydske oc føre omkring/ at bedrage Folck deris Penninge aff met/ saa som hine løynactige Fabel/ Skalckebøger/ Bolebøger/ Boleuiser/ Planete bøger/ *Chiromantia*, oc andet sligt/ aff huilcket den arme Vngdom/ som er mere tilbøyelig til det onde end til det gode/ lærer ickon Skalckhed/ Løsactighed oc alt ont: Disligeste de enfaaldige Almues Folck kunde der aff faa Aarsage til at dragis fra Guds Ord/ oc ville aff deris Planete oc *Chiromantia*, det er stregene i deris Hender/ vide deris Lycke/ huor det skal gaa dem.

Den almectigste euige Gud beuare oss alle vdi sit Ords rette Kundskaff oc Forstand/ oc giffue oss sin Naade/ at wi der effter saa kunde leffue her i Verden/ at wi oc siden i Himmerige maatte leffue met hannem til euig tid: Huilcken samme Herre oc Gud/ ieg vil haffue E:E:V:F: kiere Her Rentemestere/ til all Liffs oc Siæls velfart euindelige befalet/ Hand styrcke/ regere oc beuare E:E:V:F: vdi alt det som gudeligt oc ærligt er/ Amen. Screffuet i Kiøbenhaffn/ den 21. dag *Septembris. Anno* 1 5 7 6.

E: E: V: F:

ydmyge Tienere.

Rasmus Hansson
Reravius.

En Formaning til alle

Guds ords Tienere/ at de bliffue fast ved den christne Kirckis euige oc stadige Endrectighed i den rette Lærdom oc sande Guds tieniste / Paa det at de icke aff de mange Læreris atskillige Meninger oc mangfaaldige Secter skulle lade sig forarge/ saa at de der aff skulde opueckis/ enten at lade Euangelij bekiendelse slæt falde/ Eller oc bliffue lade oc forsømmelige i deris Kald at vdrette. J samme Formaning kand mand ocsaa see/ at den Lærdom oc Gudstieniste/ som nu holdis i den christne Menighed i Danmarckis oc Norgis Riger/ er icke nogen ny Lærdom/ men er den alderældste / som Gud selff stifftede i første Verdens begyndelse.

Alle Guds Sendingebud / oc Jesu Christi Tienere/

vdi de tuende lofflige Kongeriger Danmarck oc Norge / sine kiere Brødre vdi Christo / ynsker Niels Hemmingsøn / Euangelij Tienere vdi Kiøbenhaffns Vniuersitet/ Naade/ Barmhiertighed oc Fred aff Gud Fader oc hans Søn vor HErre Jesu Christo.

DEt er saare nyttigt oc gaat / kiere Brødre / at mand giffuer act paa/ oc grandgibelige anseer den christelige Kirckis euige Endrectighed vdi Lærdommen oc den rette Gudstieniste/ besynderlige nu i denne tid/ i huilcken der ere saa saare mange atskillige Meninger/ huor aff det kommer/ at mange fromme Christne/ icke end aff de slemmiste/ bliffue bange oc tuilraadige/ saa at de aldrig vide/ huilcken hob de skulle bliffue hos / oc holde met. Fordi i det at somme rose en Mestere/ oc somme en anden/ Huer holder mest aff sin Læremestere/ oc siger hannem at vere visist / lærdist oc Gudfryctigst/ oc der offuer foracter oc forringer andre Lærere/ Da følger der effter/ at mange aff deris Blindhed oc Vforstandighed/ døme om andre Læreris Lærdom oc Gudfryctighed / effter deris Affect oc Hiertelag / som de haffue dem kier til/ ocsom de maa lide dem til / enten ilde eller vel : Huilcken de maa vel lide/ oc haffue kiær/ den døme de at vere lærd oc retsindig/ Huilcken de icke maa lide/ den døme de anderledis om. Her aff fødis Affuendsiughed/ vrange Meninger oc Mistancker/ Had/ Trætte/ Heffngerighed/ saa at alting blandis tilsammen foruden all Skilsmisse eller Forskel. Aff huilcket der endelige kõmer synderlige tuende slags Skade/ at ieg intet skal tale om meget andet ont/ som der aff endelige følger. Thi der ved baade styrckis Euangelij Fiender i deris Gienstridighed oc wgudelighed/ Oc de skrøbelige oc vankundige som vel ellers vaare tilbøyelige til at anamme Sandhed / de forstøris icke lidet der ved/ oc bliffue aldelis tuilraadige oc wuisse/ huem de skulle tro oc holde met. 1.
Saa at mange aff dem begynde slæt at tuile / oc tencke at mand intet vist kand handle eller beslutte om Religionen / oc foracte der offuer icke aleniste nogle stycker i Religionen/ men ocsaa alle slags Religioner oc Gudstieniste. 2.
Her bør oss nu/ kiere Brødre/ at hielpe de skrøbelige/ baade met vore Bøner til Gud / oc met vor Formaning oc Paamindelse / paa det at de icke skulle forar-

Endrectighed i Kircken er nyttig.

Skade aff Menighed.

Huad Prester oc Siælesørgere skulle giøre / naar mand seer saadan Wsamdrectighed,

forargis aff disse mange meninger/oc styrte hoffuetkulds vdi deris egen visse
Forderffuelse. Imod dette onde er det en besynderlig Lægedom/at mand vel
acter oc anseer den christne Kirckis euige Endrectighed vdi Lærdömen oc den
rette Gudstieniste. Thi lige som der er ickon en Gud: Lige saa er der ickon
en euig/ stadig oc wbedregelig Guds sandhed/ en ret Religion/ en Tro / en
Regel at leffue ret effter/ oc en Christi Kircke/som alene veed den rette maa=
de at tiene Gud met. Huo som icke er en Lem oc Indbyggere i denne Kircke/
hand gaar quit oc rider miste at Guds naade oc den euige Salighed / ihuor

Vden Kircken er icke Salighed.

store oc ypperlige Mestere hand roser oc berømmer sig aff. Tuert om igien/
huo som i denne Kircke oc Forsamling ærer oc tien Gud i Aanden oc i Sand=
hed/hand er Arffuing til Guds Naade oc den euige Salighed/der som hand
end haffde en Kohiurde til sin Læremestere. Thi denne Handel staar icke paa
Menniskens Værdighed eller Wuærdighed/Men paa Christi Aands Konst
oc Mesterskaff/som vil at hans reene oc sande ord skal vere vort Liffs oc Sa=
ligheds regel/vdi huilcket Ord oc Gudstieniste/som i Ordet læris oc faaregiff=
uis/ der haffuer altid veret stor Endrectighed/baade iblant de hellige Patri=
archer oc Lærefædre for Syndfloden oc effter Syndfloden/iblant de hellige
Propheter i det gamle Testamente / de hellige Apostler i det ny Testamen=
te/oc alle andre retsindige gudfryctige Lærere / saa at de allesammen haffue
hafft en mening / oc stemmet offuer it / fra Verdens begyndelse hid indtil/
Oc der som wi beholde deris Lærdom oc Gudstieniste/oc bliffue der hart ved/
da kunde wi met rette rose oc berømme oss i Christo/at wi ere retsindige Ind=

Summa paa alt det som i denne Formaning indeholdis.

byggere i Jesu Christi Kircke / der som end den gantske Verden hader oss/
oc fordømer oss som Suermere oc Kættere. Derfaare kiere Brødre/vil ieg
nu tale noget om denne euige Endrectighed / som altid haffuer veret iblant
alle retsindige Lærere i den christne Kircke / paa det wi kunde vere visse der
paa/om wi ere i den rette christne Kircke/oc om wi haffue den rette Mening
oc Samtycke met de rette Lærefædre/eller ey: Eller oc om vore Modstande=
re ere den rette Kircke / huilcke der meget berømme sig aff deris Mestere oc
Lærere / som de kalde Patres, oc legge derfaare vind paa / met Ild oc

Fem nyttige Spørsmaal.

Suerd/ at nederdempe den rette prophetiske oc apostoliske Lærdom. Til det=
te at forklare høre mange atskillige stycker/ som alle skiude hen til it Maal.
1. Thi her spørgis nu fornøden/Huor aff den rette sande Religion haffuer sin
2. vdspring oc oprindelse: Huad visshed oc fast Grund hun haffuer: Huad
3. Endrectighed den christne Kircke haffuer altid holdet i den samme Lærdom:
4. Met huad konst oc list Satan pleyer at storme oc stride imod den sande Re=
5. ligion: Oc endelige/huad Forstandighed oc Snildhed de Gudfryctige skul=
le bruge imod Satans suig oc bedregeri: Paa det at wi icke som vore første
Forældre giorde/ skulle lade oss føre oc driffue/formedelst kloge oc bedregeli=
ge ord/ fra de rette reene Saligheds Kilder/ hen til Dieffuelens Kiær oc
Dyndeputze/ som er Menniskens paaleggelser oc falske Guds tieniste.

I.

Aff huem Kirckens Lærdom haffuer sin begyndelse.

Aff huem haffuer da den rette Religion sin oprindelse? Dette
Spørsmaal giordis icke behoff at tale om/der som der icke haffde veret i for=
dom tid/ oc icke endnu vaare saa megen oc stor / baade Dieffuelens oc Men=
niskens storm oc Galenskaff/at de haffue fordristet sig til at stiffte oc paaleg=
ge Religioner oc Guds tieniste/effter deris eget Hoffuet oc Sind/ huilcke de
forsuare oc beskytte met Ild oc Suerd / Oc der offuer forfølge den Religion
oc Gudstieniste/ som Gud selff allene haffuer stifftet oc skicket/ paa det at de

kunde

kunde fuldkomme oc stadfeste Guds egen Spaadom / som hand forkyndede der om i Paradis/der hand sagde/at Hugormens Sæd skulde bide Quindens Sæd i Hælen. Den Hedning Socrates hand dømde oc sagde meget rettere oc bedre der om end de / Thi der hand bleff atspurt / som Xenophon siger / Huilcken der vaar den rette oc sande Religion/ Da suarede hand/at den vaar den rette Religion/som Gud selff haffde skicket oc stifftet. Fordi i det at HErren siger klarlige hos Propheten/ at hand icke maa lide Mennis kens lærdom/oc den Gudstieniste som de selff stiffte oc paalegge/ men siger/ at det er en værstyggelig ting faar hãnem/Da skulle wi vden all Giensigelse eller trætte holde det for vist/at den rette oc sande Gudstieniste haffuer sin vdspring oc oprindelse aff den euige Gud selff. Apollo Pythius / der hand bleff atspurt aff de Athener/ huad Religion oc Gudstieniste de skulde heldst beholde oc bliffue ved / Da suarede hand / at de skulde bliffue ved den som vaar seduanlig oc i brug hos de Gamle. Der de nu suarede hannem der paa igien oc sagde/at de Gamlis skick oc seder haffue tit veret foruende/ Da suarede hand/ at de skulde bliffue ved det beste. Thi som Hesiodus siger: Den gamle Low er best. Lige saa rose vore Modstandere sig paa denne dag aff de Gamlis skick oc seduane/oc glemme at neffne eller skiude sig hen til den som haffuer stifftet den rette oc sande Religion / men de skulde meget heller sige som Socrates sagde/end suare met den wrene Dieffuel. Thi de vanbruge de Gamlis autoritet oc myndighed / til at stadfeste deris Løgn oc vildfarelse met/ lige som Satan giorde. Det er vel sanden/ at den ældste Religion er den beste/ der som mand meen den Religion som den almectigste gode Gud fra Verdens første begyndelse haffuer stifftet / oc icke den som er skicket aff den gamle Hugorm Dieffuelen. Thi hand haffuer strax i begyndelsen indført sin Religion i Verden / som strider ret lige tuert imod den Religion oc Gudstieniste/ som Gud haffuer selff indsæt oc stifftet. Derfaare skulle wi giøre forskel imellem tuende slags Antiquitet oc gammel skick. Den ene er aff Gud/den anden er aff Dieffuelen. Den første er den allerældste/ som huercken haffuer begyndelse eller ende. Aff denne allerældste Antiquitet oc gamle Skick kommer Guds Sandhed/ huor aff mand lærer / huilcken den rette Religion er/huilcken Gud haffuer stadfest met mange Mirackel oc vnderlige Vidnesbyrd / huilcke der skulde vere euige oc faste Indsegle paa Guds Sandhed. Den anden Antiquitet oc gamle Skick haffuer sin begyndelse/ oc hun skal ocsaa faa ende/Aff hende er kommen all vrang Tro/falsk Gudstieniste oc Wgudelighed. Begge disse slags Antiquitet haffue deris Fordrere oc Forfremmere/saa som Patriarcher oc Forsuar/huilcke Efterkommerne kalde Patres oc Forfædre/ aff huilcke de icke lidet rose oc berømme sig. Papisterne haffue altid Patres i Munden / Oc vdi all Kiff oc Trætte om den rette Lærdom oc sande Gudstieniste / fly de hen til dem / lige som til it plict Ancker eller fast Slaat/oc raabe stedse Patres, Patres. Wi kiende ocsaa Patres oc gamle Lærefædre/Men der er alligeuel stort forskel imellem oss oc Papisterne/ Thi wi kiende dem alene for vore Patres oc Lærefædre/ som haffue anammet den rette Religion oc sande Gudstieniste aff Gud/oc haffue den siden trolige antuordet oc lært deris Efterkommere. Saadanne vaare de hellige Patriarcher / hellige Konger / Propheter / Christus selff oc Apostlerne. Disse kiende wi alene for vore Patres oc Lærefædre/Oc sige/at huo som viger fra deris mening / hand mister sin Salighed. Men om de andre Lærefædre som komme effter Apostlerne / døme wi effter Ambrosij Regel/ som saa liu-

Gen: 3.

Socrates.

Esa: 1. & 29.

Apollo Pythius vaar en Dieffuel/ som forførde oc bedrog Hedningene til Afgude-ri.

Papisterne mene sig at holde den ældste Religion.

Antiquitas duplex.

Tuende slags Patres oc Lærefædre.

Ambrosii Regel om de gamle Lærefædre.

der: Vi fordøme met rette all den Lærdom som Christus icke haffuer lært: Fordi at Christus er de Trofastis vey. Derfor/der som Christus icke lærde det samme der wi lære / da døme wi det ocsaa at vere forgifftigt oc fordømeligt. Vi døme ocsaa om dem effter S: Pouels Regel som saa liuder: Der som

Gal: 1.

nogen predicker noget andet Euangelium faar eder / end det som i haffue anammet/hand vere forbandet. Men Papisterne/paa det at de kunde bedrage de enfaaldige/ da sige de/ at mand skal søge effter de Gamlis fodspaar / oc der effter vandre/ oc at mand skal icke offuertrade de Gamle Skelstene oc Marckeskel/som de Gamle Lærere oc vore Forfadre haffue optenckt oc sæt.

Papisternis Giensigelse.

Oc der som det icke er louligt oc tilbørligt / at giøre det met Marckeskel oc Ager rene/huor meget mindre maa mand det giøre met Religionen:

Suar.

Men wi lade Papisterne haffue deris mening for sig selff. Vi ville bliffue fast inden de Rener oc Skelstene / som den euige Gud haffuer optenckt oc sæt / hand som selff haffuer stifftet oc skicket den sande Religion/ dem ville wi icke offuertræde/ huilcke de hellige Propheter oc Apostler haffue forsuaret/ vdaff dem haffue de hellige Martirer (iblant huilcke Abel vaar den første) met all stadighed oc frimodighed vddreffuet alle Vlffue oc Suin / huilcke Terminer oc Skelstene Guds Søn haffuer sæt met sit dyrebare Blod/ Dem (siger ieg) ville wi icke offuertræde/ men bliffue stadelige inden for dem. Men de Terminer oc Rener som den gamle Hugorm met sin Affkomme haffuer skicket oc sæt/ dem træde wi offuer / inden for huilcke der indheynis oc indelyckis intet andet end idel Fordømelse.

Dan: 7. Gud er gammel.

Derfaare scriffue wi Religionen den euige Gud til/ som Daniel kalder den Gamle. Huor aff det er vist oc fast/at den rette Religion er den alleraldste / oc er skicket effter hendis Mesteris nature oc art. Derfaare/ lige som hun er altid den aller bestandigste/saa er hun ocsaa altid sig selff lig/oc er icke imod sig selff.

II.

Huilcken den rette Religion er/ oc huad hun indeholder.

Huilcken er da den sande Religion / som saa er sig altid selff lig? Huad indeholder hun? Oc huor mange stycker begriber hun vdi sig? Guds egne Ord oc Røst/ oc de Tegn som hand haffuer lagt til Ordet/ bescriffue oss en ret Form oc Maade/ om den rette Religion oc Gudstieniste. Thi Gud haffuer altid hafft denne vijs oc vane / at hand haffuer obenbaret Menniskene sin vilie met sit Ord oc noget vduaartis Tegn:

Ordet oc Tegn følgis altid ad.

Oc det som hand lader liude i Ørnene/det sætter hand ocsaa siunlige met Tegn faar Øynene/ paa det at det kand igiennem dem/lige som igieñem it Vinduffue indgaa/oc indtryckis i Hiertet/Saa at Guds Røst oc Iertegn skal vere tuende slags ord/ it liudeligt faar Ørnene/oc it andet siunligt faar Øynene/hues ende oc mening er alt ens. Men Tegnene skulle altid forklaris / effter som Ordet liuder. Huordanne disse Ord oc Tegn som Gud haffuer lagt til Ordet/ ere/ kunde wi klarlige see oc lære aff fem tider / i huilcke Gud haffuer besynderlige ladet sin Røst høre/ oc sine Iertegn see/ som ere: 1. Menniskens stat oc vilkaar for Syndfaaldet. 2. Den tid som Gud loffuede at oprette Menisken. 3. Den tid som Gud repeterede oc fornyede Foriættelsen. 4. Den tid som Mosis Regimente vaar ved mact. 5. Oc paa det sidste den tid som Foriættelsen bleff fuldkommen/i det at vor Herre Jesus Christus kom til Verden. At der vdi disse fem tider haffuer altid veret en Religion/som haffuer altid veret stadig oc ens/ kunde wi see aff Guds ord/ oc de Tegn som hand haffuer lagt til Ordet.

Fem Tider i huilcke Gud haffuer stifftet Religionen oc stadfest den met Ord oc Tegn.

Før

Endrectighed.

1. For Syndfaldet.

Før end Menniſken falt / den tid Adam vaar prydet oc ſmycket met Guds Billede/da ſatte Gud Menniſken baade ſit Ord oc Tegn faare. Ordet vdkraffde at mand ſkulde kiende Gud/oc vere hannem lydig: Det forbød/at mand ſkulde intet fordriſte ſig til at giøre imod Guds Forbud/vnder ſtor peen oc ſtraff: Oc dette Ord haffde ocſaa Foriættelſen met ſig/at Menniſket ſkulde vere wdødeligt / huilcken Foriættelſe Adam anammede formedelſt Troen. Dette ſamme indtryckte Gud i Hiertet met vduaartis Tegn/ ſom vaar Liffſens Træ/ huilcket hand ſætte faar Øynene / lige ſom it ſiunligt Ord / huilcket altſammen hørde der hen / at Adam/ i huilcken Guds Billede den tid vaar klarlige tilſiune/ lige ſom i en Speyel/ hand ſkulde ſtedſe tiene oc priſe Gud. Her aff kunde wi ſee/ at den rette Religion for Syndfaldet / vaar en reen Gudstieniſte effter hans Ord / oc Regelen der mand i ſamme Gudstieniſte ſkulde efterfølge / vaar Guds Ord oc Tegn. De ſtycker oc Parte ſom hørde til denne Religion oc Gudstieniſte/vaare/ At kiende Gud/At tro hans Foriættelſe/At beuiſe hannem lydighed induaartis oc vduaartis. Enden oc Gaffnet ſom der aff fulde/ vaar / at Adam ſkulde ſtedſe vere Guds Billede lig/oc euindelige priſe oc ære hannē. Oc i denne tid oc ſtat ſom Menniſken vaar vdi for Syndfaldet / da vaar Gudstieniſte ret fuldkommen/ lige ſaadan ſom hun ſkal bliffue effter Opſtandelſen / vden dette/ at hun da ſkal bliffue meget fuldkommeligere/icke i ſin Subſtantz oc Vereſe / met i ſine Gradibus. Denne Gudstieniſte / lige ſaadan ſom hun bleff det førſte Menniſke faaregiffuet / lige ſaadan vdkreffuis hun endnu aff oſſ paa denne dag. Oc er der ſlæt ingen Foruandling giort paa Gudstieniſtens maade oc vijs : Men der er kommen en forſkreckelig forderffuelſe oc forkrenckelſe i det gantſke Menniſkens kiøn/effter vore førſte Forældris fald/ſaa at Menniſket kand ingelunde fuldkomme denne tieniſte / Ja der kand icke end nogen begynde den tieniſte/ vden ſaa er at hand kommer til Liffſens Træ/ ſom er Jeſus Chriſtus.

Huad Religionen vaar for Syndfaldet.

Liffſens Træ er Chriſtus.

2. Den tid ſom Gud gaff Foriættelſen.

Der Menniſkens kiøn nu vaar faldet i vore førſte Forældre/da obenbarede Gud atter ſin vilie met ſit Ord oc Tegn : Huor aff mand kand lære/ huad tieniſte hand vil æris oc tienis met effter Syndfaldet. Met Ordet ſtraffede hand ſit Buds oc Befalnings offuertrædelſe: Met ſamme Ord gaff hand Foriættelſen om Meſſia/ ſom ſkulde bliffue Menniſke / oc giøre it fuldkommet Offer oc Betalning for Adams ſkyld oc Synd / oc ſly Menniſken Guds Billede igien/ ſom det haffde miſt formedelſt Synden. Til Ordet lagde hand ſit Tegn / ſom vaar lige ſom en ſiunlig Predicken om Meſſia : Dette Tegn vaar at ſlacte oc offre Queg/at offre Jordens Fruct oc Grøde, Her aff følger nu / at Gud vdkreffuer i alle maade / lige ſaadan tieniſte effter Syndfaldet/ ſom hand vdkraffde tilforn / endog at hun i ſine Gradibus oc Værdighed icke haffuer den Fuldkommenhed / ſom hun haffde tilforn/for Faldet. Thi Gud vdkreffuer her/ at mand ſkal kiende hannem: Hand vdkreffuer at wi ſkulle kiende vor Synd: Hand vdkreffuer at wi ſkulle kiende Chriſtum / ſom er nu i ſteden for Liffſens Træ der vaar i Paradis : Hand vdkreffuer/at wi ſkulle tro paa Meſſiam : Hand vdkreffuer / at wi ſkulle beuiſe hannem Lydighed i Troen/ paa det at Guds Billede kand ſaa/ tid effter tid/io mere oc mere fornyes vdi Menniſken ved Jeſum Chriſtum/ det er/ at der kand ſkinne en fuldkommen Kundſkaff oc Forſtand om Gud vdi Menniſkens ſind oc fornufft/ Hellighed vdi Siælen/ oc Lydighed effter

Guds obenbarelſe ved Ord oc Tegn.

Guds Bud/ vdi alle Menniskens Lemmer oc Krefften. Dette giffuis kaarteligé tilkiende/ baade met Ord oc Tegn i begyndelsen i Mose første Bog. Thi de Gamle/ som vaare frommere end wi ere/ oc baade Gud nærmere end wi/ som Plato siger/ de lode sig bedre oc klarligere oplære oc vnderuise met kaarte Ord oc Tegn/ end wi met lange Predickener. Fordi vdi gammel tid haffde de denne vijs oc vane i Verden at lære met/ baade de som lærde den hellige Scrifft/ oc verdslige Lærere/ som lærde bogelige Konster/ at det som de met kaarte ord oc Sprock faaregaffue/ det stadfeste de met visse Tegn. Der Mennisket vaar faldet/ bleff denne kaarte oc visse Lærdom faaregiffuen/ met Guds egen Røst: **Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens hoffuet.** Tegnet som i nogen maade betyde oc betegnede det samme/ vaare de Offer som vore første Forældre vaare befalede aff Gud.

De Gamlis vijs at lære met.

Gen: 3.

Forklaring paa det som sagt er/ ved Exempel,

Derfaare/ den tid Abel giorde sit Offer/ da saa hand til denne Guds Foriættelse oc kaarte Vnderuisning/ oc i sit Offer betenckte hand disse ting: Først/ der hand saa at det Queg som hand vilde offre/ det døde/ da paamintis hand om Døden/ som alle Mennisker vaare faldne vdi for Syndens skyld: Huor aff ingen tør tuile paa/ at der io er opuact en stor Sorge oc Bedrøffuelse i hans Hierte. Dernæst/ der hand saa Blodet aff det som hand vilde offre/ da paamintis hand om den Foriættelse/ som Gud haffde giffuet om Messia/ ved hues fortieniste oc forbøn hand forlod sig til/ at Guds vrede skulde stillis/ effter hans Foriættelse: Huor aff hand fick baade Trøst oc Husualelse i sit Hierte/ oc disligiste Troen til Gud/ formedelst huilcken hand bleff hannem behagelig/ ved Jesum Christum. Der hand nu formedelst denne Tro alene vaar bleffuen retfærdig/ da haffuer hand lagd vind paa den rette Hellighed effter Guds ord/ oc haffuer priset oc loffuet Gud/ for sin Retfærdighed oc Miskundhed. Oc saaledis haffuer Abel beuist Gud en retsindig tieniste/ effter at Guds Billede bleff i nogen maade fornyet i hannem/ huilcken Gudstieniste hand haffuer siden stadfest met sin Død. Thi den tid hans Broder Cain/ som vaar en Glisnere oc Oyenskalck/ lagde vind paa at affuende hannem fra den forloffuede Quindens Sæds bekiendelse/ oc den rette Gudstieniste/ da vilde hand heller dø/ end hand vilde samtycke i sin Broders wgudelige forsæt/ Oc gaff met denne sin stadighed tilkiende/ at den tien Gud retteligé/ som mere acter Lydighed mod Guds Bud/ oc Christi Naffns bekiendelse/ end alt det andet i Verden er/ Ja mere end sit eget Liff/ som er det allerkiæriste der it Menniske kand haffue i denne Verden. Derfaare er det klart oc obenbare/ aff dette Ord oc Tegn/ som vore første Forældre vaar giffuet effter Faldet/ at de haffde den samme Religion oc Gudstieniste effter Faldet/ som de haffde tilforn/ før end de fulde. Endog at der komme nogle vduaartis stycker oc omstendige vilkaar til/ for den forderffuede Naturis oc for Foriættelsens skyld/ Dog aligeuel vaar Guds dyrckelsis Substantz oc Verelse altid ens/ oc hørde hen alt til den samme endelige Sag/ som hun hørde for Syndfaldet/ dog hun vaar icke siden saa fuldkōmen som hun vaar tilforn. Denne rene Gudstieniste varede oc bleff ved mact i den Christne Menighed/ som vaar saare liden oc ringe/ indtil Syndfloden/ det er i tusinde/ sex hundret/ halfftrediesindstiue oc sex Aar. Thi Cains Affkomme som vdtyde oc forstode Guds Foriættel=

Abels stadighed oc varactighed i den rette Gudstieniste

iættel=

tættelse/Legemlige oc icke Aandelige/ de forfulde den rette Kircke / lagde sig Kirckens Titel oc Naffn til/ oc foruende den rette Gudstieniste til Hedenſk Dyenſkalckhed oc vrang Tro. Der effter den tid Gud haffde met Syndflo-den straffet ſaadant Hyckleri oc vrang Tro/met andre flere groffue Syn-der oc gruelige Laſter/ befoel hand atter Noe den rette Gudstieniſte / baade met ſit Ord oc Tegn/ icke nogen ny tieniſte/men lige den ſamme/ſom hand haffde ſtifftet aff Begyndelſen. Men der Japhet haffde vndertryckt den-ne Gudstieniſte met ſit Gliſneri oc Hyckleri/ oc Cham diſligiſte met ſit Ti-ranni/ bleff hun aleniſte hos den Patriarcha Sem oc hans Efterkomme-re. Thi hand forſtod Foriættelſen ret/ oc det Tegn ſom der bleff tillagt / oc tiente derfaare Gud i Troen / oc beuiſte hannem Lydighed / ſaa ſom Abel oc Noe giorde. Oc endog at Noe oc Sem beholde det ſamme Ord oc Tegn ſom vore førſte Forældre vaar giffuet: Dog alligeuel kom der it nyt Tegn til/ for noget nyt ſom i deris tid hende ſig. Thi den tid Gud haffde ødelagt den wgudelige Verden met Syndfloden/for deris offuertrædelſe oc frafald/ at de fulde fra den rette oc rene Gudstieniſte/da loffuede hand Noe oc hans Efterkommere/ at hand vilde aldrig mere ødelegge Verden met Vand-flod. Til denne ſin Foriættelſe lagde hand it Tegn / ſom vaar Regnbuen/ ſom vaar it hukommelſis Tegn oc Paamindelſe paa Guds Foriættelſe. Saa ſætte da Gud Regnbuen/ ſom pleyer at lade ſig tilſiune i Skyerne/ at hand ſkulde vere it Tegn oc Stadfeſtelſe paa hans Ord / at hand der met lige ſom met it Jnſegle/ vilde ſtyrcke oc ſtadfeſte ſin Foriættelſe at ſkulle bliff-ue viſſ oc faſt/ met huilcken hand haffde loffuet oc tilſagt/ at hand icke aleni-ſte vilde vere Noe oc hans Affkommis Gud / huilcke der nu haffde giffuet ſig vnder hans Beſkytning oc Beſkermelſe: Men hand tilſagde ocſaa / at hand aldrig effter den dag vilde affſlætte oc ødelegge Verden met Vand. Derfaare ſaae Noe oc Sem til dette Tegn / oc effter den hellige Abels Ex-empel/ beuiſte Gud en ſand oc Aandelig tieniſte.

Cains forſtand oc mening om Foriættelſen. Gen: 8. Noe tid. Sem. Regnbuen. Gen: 9.

Nu følger effter Abrahams Alder indtil Moſe tid / i huilcken Alder oc tid den ſamme Gudstieniſte bleff de hellige Patriarcher met Guds egne Ord oc it nyt Tegn befalet. For effterdi at den ſtore Viiſdom oc Forſtand ſom vaar beſynderlige i de førſte Menniſke i Verden/nu vaar io mere oc mere vaart aff oc ferringet/ da vaar det nødtørfftigt/oc giordis ſtorlige behoff/at Gud maatte giffue klarere Ord/ oc forſtandigere Tegn om ſin vilie. Der-faare gaff Gud Abraham diſſe ord / oc ſagde: **J din Sæd ſkulle alle Folck paa Jorden velſignis**. Det Tegn ſom hand lagde til Ordet vaar Omſkærelſen paa alt Mandkiøns mandoms lem. Oc lige ſom hand met Ordet lærde Abraham / oc vdkraffde en ret oc reen Gudstieniſte aff han-nem: Lige ſaa lærde hand ocſaa/oc vdkraffde det ſamme met Tegnet / ſom vaar en Beſeylning oc ſtadfeſtelſe paa det ſom hand lærde oc vdkraffde. J det hand ſiger: **J din Sæd ſkulle alle Folck velſignis**/ giffuer hand obenbare try ting at forſtaa: Jblant huilcke det førſte er / at hand fornyer ſit Klagemaal offuer det gantſke Menniſkens kiøn for Syndens ſkyld / oc deris Affald / at de ere faldne fra Gud. For i det hand loffuer oc tilſiger dem Velſignelſe/ da giffuer hand tilkiende / at de henge oc ſide faſt vdi For-bandelſe / huilcken der met Synden kom ind i Verden / oc offuergick alle Menniſke. Det andet ſom Gud giffuer tilkiende/ er/ at hand fornyer ſin

3. Den tid ſom Gud fornyede Foriættelſen. Anno Mundi 2023. Aetatis Abrahæ 75. Gen: 12. & 22. Gen: 17. Try ting giffuis her tilkiende. 1. 2.

Foriættelſe om Quindens Sæd / oc de Velgierninger ſom der ſkulde følge
Gen: 3. met / huilcken Foriættelſe oc Løffte hand giorde Adam met diſſe Ord:
Velſig- **Quindens Sæd ſkal ſønderknuſe Hugormens hoffuet.** Det ſamme
nelſe huad vdtryckis oc faaregiffuis her met dette Ord Velſignelſe. Fordi met Velſig-
det er. nelſe forſtaas Guds Yndiſt oc Naade / Forſonelſe oc Venſkaff / Synder-
nis forladelſe oc Retfærdighed/for Chriſti ſkyld/ſaa ſom Paulus/Moſi for-
3, klarere det rettelige vdlegger. Det tredie ſom HErren met diſſe ord giffuer
Gal: 3. tilkiende / er vor naturlige Elendighed oc Skrøbelighed / at wi icke kunde
bekomme Velſignelſe aff vor egen krafft oc mact: Men wi maa den haffue
oc bekomme formedelſt Troen til den forloffuede Quindens Sæd. Dette
Guds Løffte oc Foriættelſe trode Abraham / oc aff denne Tro beuiſte hand
Gen: 17. Gud en retſindig Lydighed all ſin Liffs tid/effter Guds befalning /ſom ſaa
liuder: **Vandre faar mig oc ver from.** Denne Lydighed beuiſte den helli-
Gen: 22. ge Fader Abraham / i det at hand vaar villig/ oc vilde offre ſin Søn effter
Guds befalning. Thi huor ypperligt oc nyttigt hand actede det at vere / at
mand beuiſer Gud lydighed/kand mand klarlige der paa ſee/ at hand vilde
heller effter Guds Bud ſlacte oc ihielſla ſin eniſte Søn Iſaac / ſom hans
Huſtru Sara haffde født hannem paa ſin Alderdom/huilcken der vaar giff-
Tegn ſkulle uen ſaa mange oc herlige Foriættelſer / end hand vilde vere Gud wlydig for.
forklaris eff- Det Tegn ſom Gud lagde Abraham til Ordet vaar Omſkærelſen/ det ſam-
ter Ordet. me Tegn ſkal/ ſom tilforn ſagt er/ haffue ſin Vdtydning oc Forklaring aff
Try ting Ordet: Thi Tegn er icke andet end it ſiunligt Ord. Derfaare / lige ſom
i Omſkærel- Ordet der Abraham bleff giffuet/ giffuer try ting at betencke: Lige ſaa ſæt-
ſens tegn ter Tegnet/ ſom der er tillagt/ oſſ ocſaa try ting faar Oyen/ ſom ere: Førſt
at acte.
1. at vor naturlige oc kiødelige Fødſel er forderffuet oc forkrencket. Dernæſt/
2. at oſſ er loffuet Quindens Sæd/ved huilcken Naturen ſkal fornyes oc hiel-
3. pis: For det ſidſte/ at ved den legemlige Omſkærelſe/forſtaas Hiertens om-
Hiertens ſkærelſe / i huilcken der affſkæris Vankundighed oc Vforſtandighed om
omſkærelſe. Gud/ vore Affecters oc Hiertelags wreenlighed/ oc Hiertens wlydighed oc
fortrædelighed/ paa det at der kand fødis it nyt Menniſke / ſom er Gud ligt
i retſindig Hellighed oc Retfærdighed. See huor lige komme diſſe Ord oc
Tegn ſom Abraham bleff giffuen/offuer ens met det ſom tilforn vaar ſagt
til de andre Forfædre. Ordene foruandlis vel noget / Men betegnelſen oc
vdtydningen er alt ens.

Ordens oc Denne Foruandling at Gud ſaaledis foruandler ſit Ord oc Tegn/hun
Tegns for- tien Menniſkens ſkrøbelighed ſaare meget / oc læger vor vankundighed oc
uandling / oc wforſtandighed: Hand ſætter oſſ ingen ny vijs oc maade for at tiene Gud
huor til det met/ſaa ſom Abrahams kiødelige Sæd oc Affkomme meente. Thi lige ſom
er nyttigt. Cain oc hans Effterkommere/ elſkte meſt Hyckleri oc it vduaartis ſkin / oc
forlode den rette forſtand oc mening paa Guds Ord oc Tegn / oc forfulde
der offuer Abel oc alle dem ſom efſterfulde hans Tro oc Mening: Lige ſaa
bleffue Iſmael oc hans Affkomme hengendis ſlæt ved Bogſtaffuen om Om-
ſkærelſen / det er / de actede ickon det blotte Tegn / oc foractede Aanden / oc
ſaae icke til huad Tegnet betyde oc bemerckte / Derfaare forfulde de Abra-
hams rette Børn/ huor aff det kom ſaa langt/at den rette Gudstieniſte bleff
Gen: 49. hos ſaare faa Folck beſtandig i Verden. Thi den tid at de hellige Patriar-
cher vaare fremmede oc vdlændinge vdi Egipten / da bleff den rette oc rene
Guds-

Gudstieniste / effter Jacobs Patriarchis død / aleniste hos Josephs Slect
oc Affkomme/ huilcken der icke slæt bleff ødelagt effter hans død. 4.
Der effter bleff Moses født i Egipten/ faar huilcken Gud obenbarede Mosis tid
sig/ oc atter fornyede denne samme Foriættelse/ der hand vaar firesindstiue Exod : 2.
Aar gammel/try hundret oc fyrretiue Aar effter at Foriættelsen vaar giff- Exod : 3.
uen Abraham/oc til dette Ord oc Løffte som hand giorde Mose/lagde hand Tegn som
mange Tegn/Oc paa det at Gudstienisten skulde bliffue ved mact / da ski- Mosi giff-
ckede hand Rige oc Prestedøme iblant sit Folck. Oc endog at hand befol nis.
Mose det samme Ord / oc det samme Tegn som hand tilforn haffde befalet
de hellige Forfædre oc Patriarcher : Dog alligeuel bruger hand her lengre
Predicken/ oc legger flere Tegn til/ saa som den Alders oc Tids leylighed
vdkraffde / huilcke allesammen skøde hen til det samme Maal / som de an-
dre giorde / oc vdkraffde aff Mennisken den samme aandelige Gudstieniste:
Fordi Gud faaregaff oc sætte try synderlige Tegn frem i Ørcken / (at ieg Exod : 3.
skal intet tale om den Busk som Mose saa brende oc dog icke fortæris / eller Exod : 13.
om Ildstytten oc Skystytten/ som Gud lod gaa faare Folcket nat oc dag/)
De try besynderlige Tegn som Gud gaff Mose/ vaare Manna eller Him- Try ting
mels Brød/ Stenklippen som Vand fløed vd aff/ oc den Kaaber orm / som som betegne
Moses obhengde / huilcke der skulde betegne oc stadfeste den Lærdom oc Christum.
Gudstieniste som Gud vdkraffde / oc samme try Tegn bemerckte at Chri-
stus skulde vdi sin tid komme til Verden. Thi Manna/ det er / det Brød 1.
som Gud gaff sit Folck aff Himmelen/ betegner den Himmelske Mad/ som Exod : 16.
S : Pouel det forklarer i den første Epistel til de Corinther i det tiende Cap : 1. Cor : 10.
Ved huilcken de som ere bleffne ny Menniske ved Christum / fødis i Christi 2.
rige : Stenklippen som Vand kom vd aff bemerckte den Aandelige drick / Num : 20.
huor ved de som tro paa Christum styrckis oc værquegis. Den Kaaber- 3.
orm som bleff ophengt i Ørcken / betegnede at Christus skulde ophengis paa Num ; 21.
Kaarssens Altere for den gantske Verdens Synder : Saa som vor HER-
re Christus selff vdtyder oc forklarer dette Tegn/hos Johannem / met disse
Ord : Lige som Moses ophøyede en Hugorm i Ørcken/ saa skal Iohan : 3.
Menniskens Søn ophøyis / at alle de som tro paa hannem / icke
skulle fortabis/ men haffue det euige Liff. Den siun som Guds Folck
saae til Kaaber ormen betegnede Troen til Christum/ som wi her høre aff
hans egne ord / ved huilcken Menniskene bliffue retfærdige oc leffuendis
faar Gud / oc stunde effter at bliffue fuldkomne.

Men der Guds Folck vaare indkomne i det Foriætte Land / huilcket Iosue, 3.
der er en Figur oc Foruidende til vort himmelske Fæderne Land / da haff- Det For-
uer Gud atter sæt dem flere Tegn for / saa som siunlige Predickener / aff iætte Land.
huilcke ieg vil nu nogle opregne : Fordi Leyligheden vil icke her begiffue
sig at opregne dem allesammen. Den gantske Jsraels Menighed met Jsraels rige
deris Regiment oc Politi / bemercker den christne] Kircke oc Menighed: oc Politi.
Riget oc Prestedømet bemercker CHRJstum / som met sit Prestedøme Prestedømet
stillede oc sonede sin Faders Vrede / effter den første Foriættelsis liu-
delse / Oc met sit Rige nederslog oc forstørrede Dieffuelens rige/ Syn-
den oc Døden / Oc met dem begge / det er / baade met Prestedømet oc
Riget tilhobe / slide Menniskene Guds Billede igien / som de vaare
skaffte effter / Paa det/ at naar de saaledis vaare smyckede oc prydede paa
ny igien met Guds Billede / de da skulde vdi en retsindig Lydighed

Ceremonier. tiene oc prise hannem. Der vaare oc mange atskillige Ceremonier tillagde / huilcke allesammen met deris aandelige vdtydning forklare den første Foriættelse / oc vdkreffue en aandelig Gudstieniste. Men effterdi at de ere saa saare mange / da vil ieg vduelle nogle aff de ypperste oc besynderligste / oc dem kaartelige forklare.

Presternis smyck oc ære. Presternis Smycke oc Klæder / Den ypperste Prestis Offer / som skede ickon en gang om Aaret / Pactens Arck / Paaskelammet / Blodstenckelse / Bad oc Tuæt / daglige Offer oc andre saadanne Ceremonier / haffde deris synderlige aandelige vdtydning oc bemerckelse / som allsammen giffuer oss smucke Tancker / om vor Megleris leylighed oc vilkaar / oc om de Gudfryctigis Embede / huad dem bør at giøre. Den ypperste Prest bar it Exod: 28. Span aff purt Guld for vdi sin Pande / oc haffde altid rene Klæder paa. Det Guld Span betyde Christi Guddom : De rene Klæder betegnede hans Mandom / som er skær oc reen foruden all Synd. At den ypperste Prest gick ickon en gang om Aaret ind i det allerhelligste / oc giorde sit Offer / det vaar en Figur oc Foruidende om vor ypperste Prest Jhesu Christo / som met it eniste Offer fuldkom Tallet / paa dem som skulde bliffue hellige. Dette giffuis klarlige tilkiende / i den anden Mosi Bog / i det ote oc tiuende Capittel / huor Gud siger selff disse ord : At hand kand forlige dem met HErren. Dernæst betegnede Presternis Klæder / den Hellighed met huilcken HErren vil at hans Prester / det er / alle Christne / skulle vere prydede / saa som Kong Dauid Mose Taalck / det forklarer / der hand siger : Dine Prester skulle Klæde sig met Retfærdighed / oc dine Hellige skulle glæde sig. Pactens Arck eller Kiste betegnede Guds Folck oc Kircke / met huilcke Gud haffuer i sit klare oc vdtrycte Ord giort Pact oc Forbund. J denne Kiste eller Arck laae de tuende Taffler som Louen vaar screffuen paa / de vaare skiulde oc foruarede met Laagget aff samme Arck / huilcket der vaar giort aff purt Guld : Der met betegnedis intet andet / end det samme som den allerførste Foriættelse indeholder / som er : Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet / vden saa meget / at disse Tegn forklare noget bedre oc klarere / huad Gud mente met denne Foriættelse. Louen oc de Taffler som hun vaar screffuen paa / skiulis oc foruaris i Arcken met it Guld Laag / huilcket der kaldedis Naadestolen / Det er / Christus som er den rette Naadestol oc Forsoning for vore Synder / hand skiuler vore Synder i Arcken / det er / vdi den christne Kircke oc Menighed / imod Guds Dom oc grumme Vrede. Huad er det andet / end lige det samme der Gud sagde tilforn vdi Paradis: Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet. Saaledis forklarer S: Pouel denne Figur oc Tegn / vdi sin Epistel til de Romere i det tredie Capittel / huor hand saa siger : Vi bliffue retfærdige / aff Naade / foruden Fortieniste / ved den Gienløsning som er skeet formedelst JHEsum CHristum / huilcken Gud haffuer skicket til en Naadestol / formedelst Troen vdi hans Blod. Thi lige som den ypperste Prest hos Jøderne pleyede en gang

Margin notes: Leuit: 16. Ebre: 9. Exod: 28. Psal: 131. Exod: 25. Pactens Arck. Naadestolen. Rom: 13.

huert

Huert Aar at offuerstencke Naadestolen / met Blod naar hand skulde Leuit: 16.
gaa ind i det Allerhelligste / eller den inderste Helligdom / bag Forhenget:
Lige saa haffuer vor ypperste Prest JHEsus Christus / en gang offret sin Heb: 9.
Fader sit eget Legeme / oc offuerstenckt det met sit eget Blod / for den
gantske Verdens Synder / oc haffuer der met fundet en euig Forløsning. Paaskelammet.
Paaskelammet haffde ocsaa sin synderlige bemerckelse oc vdtydning / Exod: 12.
huor met den første Foriættelse bleff smuct affmalet / lige som met liffacti-
ge Farffue / huilcken Figur S: Pouel forklarer / der hand saa siger: Wi 1. Cor: 5.
haffue oc it Paaskelam / som er Christus / huilcket er offret for oss.
At dette Lam skulde tagis aff den almindelige Hiord / Det betegnede / at
Christus skulde tage vor Natur oc Kiød oc Blod paa sig / oc bære vort
Kiøds skrøbelighed / fristis oc forsøgis vdi alle maade lige som wi / oc bliffue
oss vdi alle maade lig vden all Synd / Paa det at hand kunde giøre oss saa-
danne som hand er: At wi som ere Jordiske Menniske / kunde bliffue Him-
melske: Wi som ere Kiødelige / kunde bliffue Aandelige. Item / at der
staar i Louen om Paaskelammet / at den gantske hob vdi Jsrael skal slacte
det / der met giffuis tilkiende / at Christus skulde icke dø for en eller to / men
for den gantske Menighed / det er / for alle dem som ere screffne i Liffsens
Bog: At den ypperste Prest stenckte omkring sig met Blod / der Blodstenckelse.
haffuer ocsaa sin herlige bemerckelse / Thi det vaar en Figur oc Tegn til
Christi Blod / som bleff vdstyrt for oss paa Kaarssens Altere / met huilcket
vore Samuittigheder offuerstenckis / oc rensis aff dødelige Gierninger /
saa som den der haffuer screffuet Epistelen til de Hebreer / det gudelige oc Heb: 9.
herlige forklarer. Hid hørde ocsaa de mange Bad oc Tuætter / oc dis- Bad oc Tuætter.
ligeste de daglige Offer. Thi disse betegnede i Almindelighed / baade
den Renselse oc Tuæt / at Christus tode oc rensede oss met sit Blod / aff alle 1. Iohan: 3.
vore Synder: Der hos ocsaa den rette Hellighed oc Helliggiørelse / huor
met de Gudfryctige oc tro Christne beprydis / saa at de nu begynde at bliff-
ue Gud lige / Gud til ære oc loff.

Disse Figurer oc Tegn som Gud haffde befalet i sin Low / vaare bemer-
ckelse oc vdtydning paa Guds første Foriættelse / Oc huilcke som dem ret for-
stode / de beuiste Gud met Adam / Abel / Seth / Enoch / Noe / Abraham etc.
en retsindig oc Aandelig tieniste / som icke vaar deris Gudstieniste wlig / saa
meget som Gudstienistis substantz oc verelse i sig selff vedkommer / men lige
saadan som de første Forfædris Gudstieniste vaar / Ja lige den samme. Men Falsk meening hos Jsraels Folck om Ceremonier.
huad skeer her? Lige som Cain oc hans Affkomme forstode Guds Foriættelse
legemlige / oc mente at det Tegn som vaar lagt til Foriættelsen / vaar en be-
hagelig Gudstieniste i sig selff: Lige saa giorde oc den største Part aff Jø-
derne / de bleffue ved Bogstaffuen / oc lode Aanden fare / oc mente at disse vd-
uaartis Ceremonier oc Gierninger vaare Gud en behagelig tieniste i sig
selff foruden Troen: Huilcken vildfarelse HErren haardelige straffer hos
Propheten / huor hand saa siger: Huad skal ieg met eders mangfaal- Esa: 1.
dige Offer? Jeg haffuer ingen lyst til Blod aff Oxen / aff Lam
oc Bucke. Item / strax der effter siger hand: Bærer icke mere Mad-
offer saa forgeffuis / Røgelse er mig en Værstyggelighed. Oc

strax

strax sætter hand Sagen til/ huorfaare hand icke vil haffue det/ saa sigendis: **Eders forsamling er wgudelig / oc eders ny Maaneder oc Sabbather maa ieg icke lide.** Met disse ord giffuer Gud klarlige tilkiende / at

Ceremoniers brug.

hand haffuer icke saaledis stifftet oc skicket Ceremonier/ at hand endelige vil haffue dem holden/ saa som en Aandelig oc retsindig Gudstieniste: Men at Folcket skulde ved dem øffue sig i Gudelighed/ styrcke deris Tro/ oc io mere oc meer holde sig i den rette oc rene Gudstieniste. Men effterdi at Menniskene ere aff Naturen tilbøyelige til vrang Tro oc falsk mening / da haffuer den største Part faret vild/ oc formedelst Hyckleri vigt fra Ceremoniernis rette brug/ oc haffue sæt all deris Salighed der paa / at de kunde ret vduaartis holde dem / Oc naar Propheterne som vaare vdsende aff Gud / straffede saadan deris vildfarelse / da haffue de plaget dem oc taget dem aff

Altid ens Religion.

dage/ saa som de der bespaattede Guds Low. Her aff er det nu klarlige tilsiune/ at de Gudfryctige som leffde vnder Mosis regimente / de haffde lige den samme Mening oc Sind / som de hellige Forfædre haffde for Syndfloden/ oc de andre Patriarcker som vaare effter Syndfloden/ oc stemmede lige offuer it met dem/ baade i Lærdom oc i Gudstieniste / saa at der vdi vaar altid Endrectighed oc en mening / baade i Patriarckernis tid oc i Mose tid/ oc siden til Christus kom til Verden. Thi huad vdkreffuis her andet vnder Mosis regimente/ end at mand skal bekiende sin Synd/ tro paa Christum/

Huad der hører til Guds Billedis fornyelse

paakalde Gud/ leffue it helligt Leffnet / vere Gud lydig / oc øffue sig i allehaande Dyder: Huilcket altsammen der vdkreffuis aff oss/ saa som de stycker der høre fornøden til Guds Billedis fornyelse i oss.

5.
Christi tid i huilcken Foriættelsen fuldkommis.
1. Iohan: 3.

Nu staar den sidste Alder oc tid tilbage / i huilcken Gud Faders euige ord / effter Guds foriættelse oc Prophetiernis liudelse / anammede Quindens sæd/ det er/ Menniskelig nature/ at hand vilde Sønderknuse Hugormens hoffuet/ det er/ som Johannes i sin Epistel det forklarer/ at hand vilde giøre Dieffuelens gierninger til intet. Denne Guds euige ord oc talende Person/ som rettelige baade forklarer oc fuldkommer Mosi Ord oc Ceremonier/ skickede oc stifftede denne samme Gudstieniste paa ny igien / baade met Ord oc Tegn/ effter at hun vaar nu noget nær slæt forfalden oc ødelagt/ hand befoel at predicke Penitentze oc synders forladelse / Dem som paa hannem tro beprydder hand met sin Retfærdighed/ begaffuer dem met sin hellig Aand / opuecker i dem saadan beuegelse oc tilbøyelighed som kommer offuerens met Guds Bud oc vilie: Met faa ord at sige/ hand fornyer Guds Billede/ som det første Menniske vaar skabt effter / hand befaler at wi saaledis

Matth: 5.

skulle lade vort Lius skinne / at Menniskene kunde see vore gode gierninger/ saa at vor himmelske Fader kand der aff æris oc prisis. Den samme Gudstieniste befoel hand oc antuordede sine Disciple / huilcken de lærde oc beteede baade met leffuendis Røst oc deris Leffnet. Oc paa det at denne Gudstieniste kunde altid bliffue ved mact i den christne Kircke/ da gaff hand hende it vist Ord om sin vilie/ oc lagde der til tu vduaartis Tegn / lige som tu Indsegle/ som er Daaben oc HErrens Nadere. Met Ordet vdtyder hand oc forklarer den første Foriættelse/ meget klarere end hun vaar tilforn. Tegnene ere lige som siunlige Predickener / som lære oc tilbiude oss lige det samme

Dieffuelen opuecker kættere.

som Ordet lærer oc tilbiuder. Men huad skeer her: Lige som Cains Affkomme i de første Forfædris tid / Chams Effterkommere i Patriarchernis tid/ oc falske Israeliter vnder Mose regiment foruende oc forfalskede Ordet/ oc aff deris kiødelige Daarlighed/ sætte Menniskelige drøme der til: Lige saa

haffue

haffue oc saa Glisnere oc Hycklere i denne sidste Verdens Alder oc tid / fal-
det fra Ordet/oc besmittet den rette oc rene Gudstieniste/ indtil saa lenge at
baade Lærdommen oc Gudstienisten/Dissligeste de hellige Sacramenter ere
noget nær slæt forderffuede/ foruende oc ødelagde/formedelst Kættere oc An-
tichristens rige. Men for fyrretiue Aar siden er den hellige Guds Prophe-
te/ salige D: Morthen Luther opuact aff HErren/hand haffuer atter paa Lutherus.
ny aff Guds Aand oc Naade hiolpet den gamle Lærdō oc Gudstieniste paa Vor tid.
Fode/ som vore første Forældre anammede aff Gud selff/oc Christus befoel
sin christne Kircke. Saa kunde i nu vel klarlige see/kiere Brødre/at den Lær-
dom oc Gudstieniste som den christne Kircke paa denne dag holder oc bruger
her i Danmarckis oc Norgis riger / er den rette / sande oc euige Gudstie-
niste/ huilcket huer kand befinde/ som vil ligne vor Lærdom oc Gudstieniste/
mod Patriarchernis / Mosis oc Apostlernis. Men huad skeer her ? Lige
det samme som Guds Kircke vederfors i de første Forældris tid / i Patriar-
chernis tid/ i Mose tid/ oc i Apostlernis oc deris Efterkōmeris tid/det sam-
me skeer endnu paa denne dag. Thi Dieffuelen legger vind paa met all Dieffue-
mact at forderffue oc ødelegge Euangelium oc den rette Gudstieniste : Oc lens list oc
stormer hand allermest imod CHristi Kircke nu i vor tid / for hand veed at Suig i vor
der er føye tid tilbage igien / paa huilcken hand maa bruge sit Tiranni oc tid.
Skalckhed imod Christi Kircke. Huad list oc behendighed denne CHristi
Modstandere bruger til at vdslætte den rette Lærdom oc sande Gudstieniste/
giffuer dalig forfaring nocksom tilkiende. Thi først haffuer hand anræt oc 1.
stifftet Tyrckens rige / som er saare veldigt stort oc sterckt/ i huilcket JHesu Tyrckiet.
CHristi naffn obenbare bespaattis oc forhaanis. Dernæst/ haffuer hand 2.
stifftet it andet Rige/som mand kalder Paffuedommet/i huilcket endog at de Paffuedom-
icke obenbare bestaa oc bekiende dem at staa CHristum imod : Dog allige- met.
uel falde de met synderligt suig oc behendighed ind i Christi rige : De foruen-
de Lærdommen : De besmitte Sacramenterne : Ja met faa ord at sige / De
kuldkaste den rette Gudstieniste. Fordi effter at Paffuen haffde vnder sit
Embedis skin / bekommet det høyeste oc ypperste Regiment oc Mact offuer
alle Konger oc Førster/da indførde hand all vrang Tro oc Affguderi i Ver-
den/saa at siden Verden bleff skafft/haffuer mand aldrig hørt grueligere oc
wlideligere Tiranni / eller noget Affguderi / som mere haffuer veret Guds
Maiestat til bespaattelse oc vanære/ oc christne Mennisker til vnderlig forfø-
relse oc bedragelse. Men efftersdi at Satan seer oc fornemmer at hans skalck-
hed oc Suig bliffuer i dette stycke obenbaret/ oc hannem i dette Rige er skeet
stort affbreck/ holder hand icke for den skyld stille oc sætter det i dage/ men sø-
ger endnu om paa denne dag effter Tienere / oc opleder dem som kunde tie- 3.
ne hannem i hans Skalckhed oc Vgudelighed / saadanne som Libertiner/ Atskillige
Giendøbere/Seruetianer/Antinomi oc andre saadanne flere/ som nu paa Kættere.
ny igien met deris slemme oc wrene Tryne/legge vind paa at bespytte oc be-
klicke den rene Lærdom oc de høyuærdige Sacramenter. Oc fordi at hand
seer/ at hand icke kand met dette sit anslag / forhindre Euangelij fremgang
oc den rette Gudstieniste / da søger hand en anden Vey / oc kommer om 4.
paa en anden side / saa at hand met indbyrdis oc wnyttig Kiff oc Træt- Wenighed
te/ giør dem wens oc skilactige / at de bliffue hinandens obenbare Fien- oc Secter i-
der / huilcke hand formercker mest for andre / at aluerlige betencke / huor blant Euan-
ledis den christne Kircke oc den rette Religion kand komme paa Fode gelij Lærere.
igien

igien: Oc det giør hand/ paa det at de icke skulle met samfeldige Studijs oc Raad/ endrectelige alle met it sind legge vind paa denne herlige oc ypperlige Gierning. Her foruden driffuer hand oc tit oc offte mange vd aff Christi Leyer/ huilcke hand giør til ærløse oc forløbne Skelmer oc Menedere/ som der effter paaføre den christne Menighed allerstørst Skade oc Gienuordighed. Iblant dem ere de som optencke ny vijs oc maade/ at ville hos de Wlærde oc skrøbelige/ forlige den rene Lærdom met Papisternis Lærdom. Thi huor de kunde finde noget/ som siunis at vere imod huer andet/ aff deris Lærdom som Gud i denne sidste Verdens tid bruger til at rense sin Kirckis Lærdom/ det sancke de tilsammen/ alligeuel at de icke kunde i noget stycke aff den rette Lærdoms oc Gudstienistis Fundament oc Grunduaal/ finde noget som de met rette kunde sige at vere imod huert andet/ de maa vende det huor de ville/ oc skicke sig huordanne de ville / der som de end kunde vende sig om/ oc skabe sig i tusinde slags skickelser / som Poeterne scriffue at Proteus kunde giøre/ oc skabe sig til huad hand vilde vere. Met dette Dieffuelens anslag oc behendighed see wi/ at hand haffuer saa meget vdret / at de Gienstridige oc Haardnackede ere bleffne stadige oc fast i deris falske Tro oc vrange Gudstieniste: De skrøbelige oc enfaaldige ere en stor part bleffne forargede/ icke foruden mange gudfryctige Menniskis store bedrøffuelse oc Hiertesorge: Oc vden Christus vil snart komme met sin Dom / da er det tilfare oc befryctend is/ at mange falde igien i den vildfarelse oc blindhed/ som vore Forfædre haffue tilforn veret vdi.

5. Apostatæ oc Menedere.

III. Raad imod Dieffuelens list oc wenighed.

Huad skulle wi nu / kiere Brødre / her giøre? Wi skulle tage oss vel vare for Dieffuelens suig oc list: Wi skulle see hen til vore første Forfædris Exempel/ til Abel/ Abraham/ Propheterne/ Christum/ oc Apostlerne: De som bliffue fast ved deris Lærdom/ dem skulle wi holde oss til vdi Lærdommen/ Gudstieniste/ Bøn oc Paakaldelse: Wi skulle icke lade oss forfærde for der ere saa mange Fiender imod oss: Wi skulle icke lade oss der aff beuege/ at der ere saa mange der falde fra Euangelio/ oc bliffue Menedere: Wi skulle icke bliffue mistrøstige oc tuilraadige / for Kaarsset oc det megle onde som de Gudfryctige maa lide i denne Verden: Wi skulle icke aleniste see hen til Kirckens ringe anseelse/ som her i Verden er forsmaad oc foractet: Men wi skulle ocsaa see hen til Christum/ som haffuer faaet Seyeruinding oc offuerhaand / som oc skal i fremtiden giffue dem euig wdødeligheds Herlighed oc Glæde/ huilcke hand her i Verden haffuer giort sig lige vdi Kaarsset/ met saa skel at de bliffue varactige indtil Enden: Wi skulle ihukomme oc betencke Christi aluerlige befalning: Vaager oc Beder at i skulle icke falde i Fristelse. Item/ en anden sted siger hand: Det ieg siger til eder / det siger ieg til alle. Verden frister oss / Kiød oc Blod anfecter oc bemøder oss/ Kætteris mangfaaldighed forfærder oss/ Vrang Lærdom oc onde Exempel forarge oss/ Hoffmodige Menniskers wnyttige Kiff oc Trætte giøre oss besuæring. Imod alt dette er intet fastere Vern eller Beskytning / end Guds naffns Paakaldelse. Derfaare siger Salomon icke forgeffuis: HERRens naffn er it fast Slaat / den Retfærdige løber did oc faar hielp. Vdi vor Bøn oc Paakaldelse skulle wi see til Propheternis oc Apostlernis Kircke oc Menighed / oc der met skulle wi styrcke vore Hierter / imod Tyrckens oc Paffuens Affguderi / oc Kætternis vrange Lærdom.

Matth: 26.

Marc: 13.

Bønen er det beste Vern.

Prouerb: 18.

Lærdom. Wi ſkulle tit oc offte grandgibelige betencke/ huilcken en faſt Fod den chriſtne Kirckis euige endrectige Lærdom oc ſtadige Gudstieniſte haffuer at ſtaa paa: Wi ſkulle betencke Guds mangfaaldige obenbarelſer/ met huilcke Gud haffuer ſelff obenbaret Menniſkene ſin vilie/ naar hand haffuer talet til de hellige Patriarcher oc Propheter/ huilcken ſin vilie hand haffuer ſtadfeſt met mange vnderlige Mirackel/ baade i det gamle oc ny Teſtamente: Lader oſſ ſee hen til den herlige oc lyſtige Endrectighed der er imellem Moſe/ Propheterne/ Chriſto oc Apoſtlerne/ baade vdi Lærdommen oc Gudstieniſte/ ſaa at de ſtemme alle offuer it/ oc haffue it Mundheld: Wi ſkulle ocſaa lade oſſ beuege at bekiende Chriſtum/ aff ſaa mange Martirers Exempel/ huilcke der met den førſte Martir Abel/ haffue met deris Blod ſtadfeſt den himmelſke Lærdō oc rette Gudstieniſte: Lader oſſ affholde oſſ aff wnyttig Diſputatz oc Kiff/ met huilcke Fredſens baand ſom er Kierlighed/ opløſis: Lader oſſ legge mere vind paa at leffue it gudfryctigt Leffnet/ end paa ſkarpe oc wnyttige Diſputatzer/ aff huilcke der er kommet meget ont vdi den chriſtne Menighed/ ſom ieg icke foruden ſtor Hierteſorge tit oc offte betencker. Endog at her i diſſe Riger endnu er Rolighed oc gudelig Endrectighed/ i alle Kircker/ Gud ſkee loff: Dog alligeuel vdkreffuer Gudelighed/ at wi ſkulle lade oſſ deris nød oc ælendighed gaa til Hierte/ ſom paa denne dag plagis oc anfectis/ formedelſt nogle Folckis wtimelige oc wnyttige Kiff oc Trætte/ huor aff mange Førſters oc andre fromme Folckis Hierter ſaare bemødis. Men effterdi/ at wi ere alt forſuage oc ſkrøbelige til/ at affſkaffe dette onde/ oc at læge dette Saar/ da lader oſſ fly hen til den/ ſom alene kand giøre alting. Beder derfaare met den gantſke chriſtne Kircke oc Menighed/ vor HErris Jheſu Chriſti euige Fader/ at hand vil i dette Liff forſamle ſig en Kircke oc Menighed/ oc vdi hende beuare oc ved mact holde/ den rene Lærdom oc ſande Gudstieniſte: At wi kunde rettelige tiene/ priſ oc elſke hannem/ Førſt her vdi Verden oc ſiden i Himmerigs rige til euig tid. Beder at hand met ſin hellig Aand vil regere vor allernaadigſte Herre Kong Frederich aff det Naffn den anden/ at lige ſom hand er kommen i Rige oc Regimente/ effter ſin ſalige Herre Fader met lofflig Hukommelſe/ Kong Chriſtian den tredie/ hues Siæl viſſelige er iblant de Helligis ſkare i Himmerigs rige: At hand lige ſaa kand rettelige arffue ſin Herre Faders Dyder oc Gudfryctighed/ oc dem met all aluerlighed effterfølge/ oc vandre vdi hans Fodſpaar/ ſaa at hand effter hans lofflige Exempel/ icke aleniſte ſom en Chriſten Førſte elſker Retfærdighed oc Redelighed/ men ocſaa kand vere Kirckers oc Skolers Patron oc Skytzherre/ Ja en trofaſt Forfremmere oc Foſterfader. Beder at Chriſtus met ſin Aand vil regere Rigens Raad oc gantſke menige Adel/ oc alle Regentere vdi Kircke regiment/ Verdſlig regiment/ Skoler oc Husholdning/ oc giffue dem Mod oc Sind til at forfremme oc ved mact holde Guds ære/ retſindig Lærdom oc Gudstieniſte/ oc diſligeſte chriſtelig Diſciplin/ Tuct oc Aue/ paa det at wi kunde leffue it roligt oc ſtille Leffnet i all Gudelighed oc Ærlighed. Beder for alle Stater i det gantſke Rige/ ſaa at de alleſāmen optendis til chriſtelig Endrectighed oc enighed/ at den ene raader oc hielper den anden/ ſaa at de Store oc ypperlige vilde betencke/ at deris Vnderſaatte oc den Menige mand ſkulle ocſaa bliffue deris met arffuinge til Himmerigs rige: At Vnderſaattene kunde vere deris Offrighed lydige i Herren/ ſom S: Pouel befaler: Paa det at her ſaaledis kand bliffue it ſmuct endrectigt ſtemme oc enighed i dette Rige iblant alle Orden oc

Formaning til Bøn.

For Kircken

For Kongen

Eſa: 49.

For Rigens Raad oc Adel.

1. Timoth: 2.

For alle Stater.

Rom: 13.

Sta-

Stater/ oc wi der ved kunde leffue rolige oc chriſtelige tilſammen. Beder at
Gud vilde affuerie hogbemelte Kongelige Maieſtatis vor allernaadigſte
Herris oc Rigernis Fiender. Beder at CHriſtus vilde ſtyre oc affuerie
Dieffuelens tiranni oc vaald/ oc vilde giffue ſin chriſtne Kircke i diſſe Riger
retſindige Lærere/ Hiurder oc Siæleſørgere/ ſom kunde holde Endrectighed
vdi den ſande Lærdom oc Gudfryctighed / ſom met en reen Lærdom oc it gu-
deligt Leffnet/ forfremme Guds ære oc den Menige mands nytte oc gaffn til
2. Cor: 3. Salighed: Paa det at HErrens klarhed endelige kand ſpeyle ſig i oſſ alle-
ſammen/ oc wi kunde bliffue omuende oc forklarede i det ſamme Billede/ fra
en Herlighed til en anden/ ſaa ſom aff HErrens Aand / Amen / Amen.

Nu vil ieg til Beſlutning tale noget om / aff huad Aarſage ieg
Aarſage til at denne Poſtilla bleff prentet. lod vdgaa denne min Forklaring offuer Søndagis Euangelia. For fior-
ten Aar ſiden læſde ieg nogle Scholia oc kaart Forklaring paa Søndagis
Euangelia/ faar mine Diſciple/ ſom ieg haffde beſynderlige hiemme i mit
Hus/ paa det at ieg met dette mit lille Arbeyde noget kunde hielpe oc for-
Anno 48. fremme deris Studia/ oc tenckte ſlæt intet der paa/ at det ſkulde komme vd
iblant Folck. Men huad ſkeer her. Det ſom ieg haffde dicteret oc læſt ickon
faar nogle faa Diſcipler / det vdſpredis oc kommer mange til haande: Oc
der ieg formerckte/ at der vaare mange ſom haffde ſtor Lyſt oc attraa der til/
forbedrede ieg det noget/ ſex Aar ſiden. Men nu haffue mange fromme Pa-
Anno 55. ſtores oc Predickere met deris Bøn oc begering/ kommet mig der til / at ieg
haffuer ladet det obenbare vdgaa faar den Menige mand. Oc efſterdi at alt
dette mit Arbeyde er giort for gudfryctige Euangelij Tieneris ſkyld/ ſiunis
mig gaat at vere/ kiere Brødre/ at ieg lod det vdgaa vnder eders naffn/ Der
ſom i kunde haffue noget nytte oc gaffn der aff / da tacker Gud/ oc beder for
mig til hannem i eders gudelige Bøner. Dette haffuer ieg aleniſte met flid
lagd vind paa / at ieg kunde retſindelige faaregiffue den rette chriſtne Kir-
Huad her læris i denne Poſtilla. ckis rene Lærdom/ huilcken den høye Skole oc Vniuerſitet vdi Vittemberg
haffuer holdet mere end fyrretiue Aar / oc endnu aff Guds Naade holder
paa denne dag/ huilcken ocſaa her i denne høye Skole oc Vniuerſitet er lært
oc faaregiffuen/ aff diſſe fine oc ypperlige Mend/ ſom her haffue veret Pro-
feſſores oc Læſere/ ſom ere: D: Johannes Machabæus Alpinas. D: Petrus
Palladius. D: Johannes Seningius. D: Olaus Chryſoſtomus/ ſom al-
leſammen nu huile i HErren/ oc foruente en fuldkommen befrielſe oc for-
løſning/ ved vor Herris Jeſu Chriſti Tilkommelſe. Hos denne ſamme en-
drectige Lærdom bliffue wi endnu ſom ere komne i ſteden effter dem i denne
Skole/ oc bede Gud aff Hiertet / at wi maa leffue oc dø i denne ſamme En-
drectighed. Thi wi tuile ſlæt intet paa/ at denne er io den ſamme Lærdom/
ſom den chriſtne Kircke haffuer altid endrectelige holdet fra første Verdens
begyndelſe/ ſom nu tilforn er ſagt oc beuiſt. Jeg beder den almectigſte Gud/
vor Herris Jeſu Chriſti euige Fader / at hand vil ſammen føye oc forene oſſ
met ſin Aand/ at wi alleſammen kunde bliffue it vdi hannem/ Amen. Vor
HErre Jeſus Chriſtus beuare eder alle til Liff oc Siæl/ Huilcken ieg vil
haffue eder alle befalet. Screffuet i Kiøbenhaffn / den 30.
dag Martij/ Aar effter Chriſti fødſel
1 5 6 1.

Den første Søndag i Aduent / Euangelium Matthei i det XXI. Cap:

DER de komme nu nær til Jerusalem / til Bethphage hos Olie Bierget / Da sende Jesus tho aff sine Disciple / oc sagde til dem : Gaar bort i den By / som ligger faar eder / Oc strax skulle i finde en Aseninde bunden / oc it Føl hos hende / Løser dem / oc fører dem til mig. Oc der som nogen taler eder noget til / da siger : HERREN haffuer dem behoff / saa skal hand strax lade eder tage dem. Dette Marc: 11. Luc: 19. Ioh: 12.

 skede

skede altsammen / at det skulde fulkommis / som er
Zach. 9. sagd ved Propheten / som siger: Siger Zions daat-
ter: See din Konge kommer til dig sactmodig / oc ri-
der paa it Asen / oc paa den vndertuingde Asenindis
Føl. Disciplene ginge hen / oc giorde som Jesus be-
falede dem / oc hente Aseninden oc Føllet / oc lagde de-
ris Klæder der paa / oc sætte hannem der paa. Oc
mange aff Folcket bridde deris Klæder paa veyen.
De andre hugge grene aff Træene / oc strøde dennem
paa veyen. Men Folcket / som gick faare oc fulde eff-
Psalm. 118. ter / raabte oc sagde: Hosianna Dauids Søn / Loff-
uet vere den som kommer i HErrens naffn / Hosian-
na i det Høye.

Forklaring paa dette Euangelium.

Efterdi at denne Høytid / om vor HErris Jesu Christi tilkommelse / er den allerførste / som mand pleyer at holde i Kircken om Aaret / da er det fornøden at der paamindis oc tilkiende giffuis / huad mand vdi huer Fest oc Høytid skal giffue act paa oc ansee: Paa det at wi icke enten / met den vgudelige oc arrige Verden / vanbruge dem til Guds bespaattelse / eller oc holde dem met mindre Gudelighed end tilbørligt er / icke foruden mange Menniskis forargelse.

Try ting skulle actis i alle Høytider.

Saa skal mand da almindelige vdi huer Høytid / ansee oc be-
1. tracte try stycker. Først Historien / det er / den gierning som er skeet /
2. huilcken som er Høytidens grunduaal. Der næst Velgierningen som
3. samme Historie ihukommer oc omtaler. Oc for det tredie / Høytidens
rette nytte oc brug. Thi lige som Historien vnderuiser oc lærer oss /
lige saa styrckis oc stadfestis vor Tro aff Velgierningen / til hues hu-
kommelse Historien opregnis: Aff huilcken Tro der vdflyder tack-
nemmelighed / som loffuer oc priser Gud met Hierte / Mund / bekien-
delse oc omgengelse / for sin Velgierning hand oss beuist haffuer / Vdi
huilcken Tacknemmelighed Høytidens rette brug befindis.
1. Disse try ting skal mand henføre til alle Høytider. Derfaare /
Historien. efterdi at denne Høytid er indskicket at holdis om HErrens tilkom-
melse /

krafft oc Herlighed. Oc naar ſom dette begynder at ſkee / da ſeer op oc opløffter eders Hoffuet / Fordi at eders Forløſning ſtunder til. Oc hand ſagde dem en Lignelſe: Seer til Figentræet oc alle Træ/naar ſom de faa nu Knaapper / da ſee i paa dem / oc mercke at Sommeren er nær. J lige ſaa / naar ſom i ſee alt dette begyndis / da vider at Guds Rige er nær. Sandelige ieg ſiger eder: Denne Slect ſkal icke forgaa / før det ſkeer altſammen. Himmel oc Jord forgaa / men mine Ord forgaa icke. Men vaacter eder / at eders Hierter icke beſuaris met Fraadſeri oc Druckenſkaff / oc met ſorge for Næring / oc denne dag ſkal komme haſtelige offuer eder / Thi hand ſkal komme ſom en Snare offuer alle dennem ſom bo paa Jorden. Saa verer nu altid vaagne / oc beder / at i kunde vere værdige til at vndfly alt dette ſom ſkee ſkal / oc at ſtaa for Menniſkens Søn.

Forklaring paa dette Euangelium.

LIge ſom den Chriſtne Kircke / paa den næſt forgangne Søndag ihukom oc forhandlede / vor HERRis Jeſu Chriſti tilkommelſe i Kiødet: Saa handler oc lige ſaa denne Euangeliſke leitze om hans anden tilkommelſe/ Oc hører hen til vor Troes artickel i huilcken wi met Hierte oc Mund tro oc bekiende/ at den ſamme Herre Chriſtus / ſom før er kommen / paa det hand vilde vere alle deris Talſmand oc Saliggiørere ſom tro paa hannem / hand ſkal her efftter komme/ at døme leffuendis oc døde: Paa det at de ſom her vdi dette Liff haffue anammet Chriſtum/ oc kient hannem for deris Saliggiørere / ſkulle begaffuis met det euige Liff / effter at deris Legeme ere opuacte aff døde: Oc de ſom haffue / met Guds ſtore foractelſe / forſmaadt hannem / oc efterfuldt deris kiødelige begeringer / ſkulle til euig tid plagis oc ſtraffis. Wi ville ſkiffte denne Euangeliſke leitze/ vdi tre Artickler.

Om Chriſti anden Tilkommelſe til Dommen. I.

Huort dette Euangelium hører hen i Catechiſmo.

Aarſager til Chriſti Dom.

1.

2.

Den

Den anden Søndag

Den Førſte.

Om Chriſti Tilkommelſe til Dommen.

Den Anden.

Huad nytte oc gaffn wi haffue aff Chriſti Atuarſel / om denne hans Tilkommelſe.

Den Tredie.

Chriſti Formaning til Diſciplene / at de altid ſkulle vere bered-de foruden forhindring.

Om den førſte Artickel.

Hvor aff Chriſtus tog Aarſage til denne Predicken.

AArſage til denne Predicken / om Chriſti Tilkommelſe til Dommen / kom aff Chriſti oc Apoſtlernis ſamtale / om Jeruſalems Tempel. Thi den tid at Diſciplene forundrede ſig offuer den konſtige oc herlige Templens Bygning / ſuarede HERren at den tid ſkal komme / at denne Tempel ſkal ſaaledis forſtørris oc nederbrydis / at der ſkal icke bliffue en Steen paa den anden. Der Diſciplene dette hørde / ſpurde de om Tiden / naar dette ſkulde ſkee? Chriſtus ſuarer dennem / oc opregner de Tegn / ſom ſkulle gaa for Jeruſalems Forſtørring / ſtyrcker oc trøſter dem / at de icke ſkulle falde i miſhaab for det tilſtundendis onde. Her aff tager hand Aarſage at tale om den almindelige oc yderſte Dom / oc opregner de Tegn ſom der ſkulle gaa faare.

Huad her vdi er at acte.

MEN paa det at wi diſſ klarligere kunde befatte oc forſtaa alting / ville wi Førſt igiennem ſee fem omſtendige vilkaar / ſom begribis vdi denne Text. Der næſt ville wi beſcriffue den yderſte Dom aff Scrifften.

Omſtendige vilkaar.

1. Tiden.

Det førſte omſtendige vilkaar er Tiden / naar hand ſkal komme til Dommen. Denne tid giffuer Chriſtus at forſtaa aff Tegn / oc ſtadfeſter det ſamme met en Lignelſe. Men der ere mange ſlags Tegn / ſom ſkulle gaa for Chriſti Tilkommelſe til Dommen.

Tegn ſom ſkulle gaa for Dommen.

Om det førſte ſlags Tegn ſiger Chriſtus: **Der ſkulle ſke tegn vdi Solen/Maanen oc Stiernerne.** Huordanne de ſkulle vere / forklarer Marcus i ſit trettende Capittel met diſſe ord: **Solen ſkal formørckis.** Det er / Der ſkulle idelige ſkee *Eclipſes*

1. Solens oc Maanens formørckelſe.

oc For-

melſe / da ſkal mand flitelige lære oc mercke Hiſtorien om Chriſti til-
kommelſe / ſom hører hen til hans Vndfangelſe / Fødſel / Lærdom oc
Gierninger / huilcke ere de beſynderligſte Articke vdi vor Chriſtelige
Tro. Diſligeſte ſkal mand offte betencke oc ihukomme Guds velgier- 2. Velgierningen.
ning/ſom er at ſaliggiøre det fortaffte Faar / formedelſt Chriſti So-
neoffer. Met Hiſtorien læris oc vnderuiſis Menniſkens forſtand: 3. Gaffnet oc Brugen.
Met Velgierningen ſtyrckis oc ſtadfeſtis Troen / Paa det at der aff
kand fødis en Hiertens Tacknemmelighed / ved huilcken wi met
Hierte / Mund / Bekiendelſe oc Leffnet / loffue oc priſe Gud Fader /
ſom vilde værdis til at giffue oſſ ſin Søn.

Men paa det at denne næruerendis Høytid / kand diſſ bedre ſkee Gud til ære / oc oſſ til vnderuiſning oc lærdom / vil ieg ordentlige handle oc forklare tre Artickler effter huer andre.

Den Førſte.

Om HERRENS Tilkommelſe

Den Anden.

Vor Kongis Chriſti / oc hans Rigis beſcriffuelſe.

Den Tredie.

Om dette Rigis indbyggere / om deris embede oc gierning/ oc der til/ om HERrens tilkommelſis rette brug / oc ſalige betenckelſe.

Om den førſte Artickel.

PAa det at wi diſſ bedre oc viſſere kunde læris oc vnderuiſis/ Gud til Loff/ oc oſſ til ſalig Vnderuiſning/ om vor Herris Jeſu Chriſti tilkommelſe/ ville wi met den hellige Bernhardo faare giffue ſex omſtendige vilkaar/ (Sex omſtandige vilkaar.) ſom her vdi beſynderlige ere at acte/ſom er. 1. Huo den er ſom kommer. 2. Hueden hand kommer. 3. Huort hen hand kommer. 4. Huor til hand kommer. 5. Naar hand kommer. 6. Oc huor ved hand kommer.

Effter Gabriels vitneſbyrd / kommer til oſſ den (Luc. 1.) allerhøyeſtis Søn/ ſom er Faderen lig vdi ſand Guddom. Huor aff (1. Huo den er ſom kommer.) wi lære / huor ſtor oc ypperlig hans Maieſtet / værdighed oc mact er. Her er kommen Quindens ſæd / it ſant Menniſke / aff Abrahams oc Dauids ſlæct oc affkomme / effter Propheternis ſpaadom / oc Apoſtlernis vitneſbyrd / ſom er mindre end Faderen vdi ſand Mandom. Huor aff wi lære / at hand er oſſ tilføyet met Naturen / at wi

Huad trøst wi her aff haffue. icke tør reds eller frycte for / at træde frem til hannem. Saa er nu kommen til oss / Jhesus Christus som er en sand Gud oc it sant Menniske / en Person vdi tuende Naturer / huilcken som baade kand hielpe oc giøre oss salige / Thi hand er Gud : Oc vil / Thi hand haffuer annammet vor Natur / at hand vilde bliffue it Offer for oss.

2. Hueden hand kom. Hueden er hand kommen ? Hand er kommen aff Himmelen aff sin Faders Skød / som opfylder alting oc er alleuegne wsiunlige tilstede : Hand er kommen vdi Jomfru Marie rene kyske Liff / vndfangen formedelst den hellig Aands krafft oc forarbeydelse / hand næredis oc voxte vdi Jomfruens Liff aff hendis rene Blod / bleff født / opdragen / omskaaren / oc andet saadant.

3. Huort hen hand kom. Iohan. 1. Eph. 4. Huort hen er hand kommen ? Hand kom til Verden / som er giort ved hannem / Hand kom til sin Eyendom / oc hans egne anammede hannem icke / Hand kom her ned til Jordens nederste steder. Oc det er foruden all giensigelse / den store Gudelige hemelighed / som Apostelen S. Pouel omtaler / til Timotheum / saa sigendis : **Gud er obenbaret i Kiødet / retfærdiget i Aanden / seet aff Englene / Predicket faar Hedningene / troet aff Verden / oc optagen vdi Herlighed.**

1. Timoth. 3.

4. Huorfaare Christus kom. Huor til / eller for huad sag kom hand ? Aarsagerne huorfaare Christus kom / giffuis i mange maade tilkiende. Thi de ere forkyndede aff Guds røst / betegnede ved Figurer oc foruidende / vdraabte ved Propheternis Spaadom / beuiste aff HERrens egne ord oc gierninger / vidnede aff Apostlernis vitnesbyrd / oc bekiende aff den gantske Christelige Kircke.

Guds røst. Gen. 3. 1. Guds røst som skede til Hugormen er denne : **Quindens sæd skal sønder knuse dit Hoffuet.** Huilcket Apostelen forklarer / sigendis : **Der til er Guds Søn obenbaret / at hand skulde forstøre Dieffuelsens gierninger.** Denne Foriættelse haffuer Gud offte fornyet oc indtryct de hellige Forfædre / oc besynderlige Abraham / saa sigendis.

1. Iohan. 3.

J din

J din sæd skulle alle Folck paa Jorden velsignis. Her Gen. 22.
aff er at forstaa / at Christus er for tuende Aarsager skyld kommen Tuende Aarsager til Christi Tilkommelse.
1. til Verden. Først at hand skulde giøre Dieffuelsens gierninger til
2. intet. Der næst at hand skulde føre Velsignelse offuer Abrahams
Sæd / det er / offuer alle dem som anamme Christum / saa som Abraham giorde. Thi at efterdi Adam met sit fald / giorde sig oc Summa paa det gantske Euangelij Predicken.
alle sine efterkommere / til Dieffuelsens Tienere i hans Rige / oc haffde kast sig i den fortiente Forbandelse oc Straff / vdkraffde Guds Retfærdighed / at wi enten skulde lide den fortiente straff / eller oc nogen aff det Menniskelige kiøn / skulde fuldkomme oc fyldist giøre Guds Retfærdighed. Men efterdi at ingen Menniskelig eller timelig matt / kunde offueruinde Dieffuelen oc stille Guds vrede / da kom Guds Søn frem aff sit euige hemelige sæde / hand kom til Verden / bleff født it Menniske / tog vor sag paa sig / forstørrede Dieffuelsens Rige / forsonede oc stillede sin Faders vrede / oc bleff vor ypperste Prest som offrede sig selff for oss.

2. Det samme betegne mange Figurer / vdi det gamle Testamente / saa som Patriarchernis Offer / Paaskelammet / Blodens aff den røde Ko offuerstenckelse offuer Folcket / Pactens Arck / oc det gantske Leuitiske Offer oc Prestedom / met alle sine Ceremonier oc Gudstieniste. Figurer oc foruidende om Christi tilkommese.

3. De hellige Propheters wtallige Spaadomme / formelde disse samme Aarsager til Christi tilkommelse / met endrectige stemme. Esaias siger: Sandelige hand bar vor Siugdom / Propheternis Spaadom. Esa. 53.
oc tog vor Pine paa sig. Hand er saargiort for vore Misgierningers skyld / oc knuset for vore Synders skyld. Straffen ligger paa hannem / paa det at wi skulde haffue Fred / wi ere helbrede giorde ved hans Saar. HErren kaste alle vore Synder paa hannem. Saadanne Propheternis vitnesbyrd ere mange i Scrifften / huilcke ieg lader staa tilbage for kaartheds sens skyld.

4. Christi egne ord oc gierninger / beuise lige det samme. Christi ord oc gierninger.
Kommer hid til mig / siger hand / alle i som arbeide oc ere beleßede / ieg vil vær quege eder. Item: huo som troer paa Matth. 11. Iohan. 3. 6.
mig / hand skal icke forfaris / men haffue det euige Liff. Item: Jeg helliger mig selff for dem. Det er / Jeg giffuer mig selff hen / Gud min Fader til it Offer / for deris Synder / Iohan. 17.

Huilcket icke aleniste hans mange vnderlige gierninger / som hand haffuer giort beuise / met huilcke hand ocsaa haffuer nederslaget Dieffuelsens gierninger/ Men ocsaa hans død/ oc den ærefulde Seyeruinding som der efterfulde / det samme stadfester.

Apostlernis vitnesbyrd.
5. Huo kand opregne alle Apostlernis vidnesbyrd? Paulus
Rom. 4.
siger: Hand er død for vore Synder / oc opstod til
2. Corinth. 5.
vor Retfærdighed. Hand siger vijdere: Gud giorde den til Synd for oss / som icke viste aff nogen Synd / paa det at wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem/ som gielder faar Gud. Johannes Baptista raaber oc siger
Ioh. 1.
om hannem saaledis: See det er Guds Lam / som bær
1. Ioh. 1.
Verdens Synder. Oc Johannes Apostel siger: JEsu Christi Blod renser oss aff alle vore Synder. Den samme Apostel befatter kaartelige alle Christi velgierninger / sigen-
1. Ioh. 3.
dis: Guds Søn er obenbaret / at forstørre Dieffuelsens gierninger.

Kirckens endrectige bekiendelse.
6. Endelige bekiender den gantske hellige Christelige Kircke/ met glade Hierter aff Christi Aands krafft / Aarsagerne huorfaare
In Symbolo Ambrosij.
Christus er kommen/ i det hun saa siunger: *Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti virginis vterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cœlorum.* Det er/

Du forsmaade ey Jomfruens Liff saa skøn/
Til at forløse Menniskens kiøn.
Du offueruandst Døden veldelig/
Oplost de Christne Himmerig/

5. Naar Christus kom til Verden.
Men der som du spør at Tiden / naar hand kom? Da suarer Apostelen Paulus / saa sigendis: Der tiden vaar fuldkommen / vdsende Gud sin Søn / født aff en Quinde / oc
Gal. 4.
Louen vnderdannig / paa det at hand skulde forløse dem som vaare vnder Louen / at wi skulde faa Børnenis vduellelse. Saa er hand der faare kommen i rette tid/ huercken for tilige / icke heller for silde / men ret som det burde sig. Om denne Christi Tilkommelsis tid / haffue de hellige Propheter
Gen. 49. Dan. 9.
Jacob oc Daniel spaaet / huor om der skal vidare talis paa Christi fødsels Dag.

Men

6.

Men her staar endnu tilbage / at tale om Veyen/ *Huor ved Christus er kommen.*
ved huilcken hand er kommen til oss / oc endnu daglige kommer. Oc
dette maa wi ocsaa flitelige forfare / paa det at wi kunde møde hannem paa den rette Vey. *Christi tilkommelse i tre maade.*
1. Lige som hand er en gang kommen siunlige
2. vdi Kiødet / til at vdrette vor salighed : Lige saa kommer hand endnu daglige vsiunlige vdi Aanden / til at salig giøre alle Menniskis Siæle / huor hans Ord betenckis / læsis / oc Predickis / Ja der er hand altid tilstede / effter sin Forjættelse / som saa liuder : Jeg vil *Math. 28.*
3. vere hos eder alle dage/indtil Verdens ende: Paa huilcken Verdens ende / hand skal igien komme oc obenbaris siunlige / en Dommere offuer leffuendis oc døde / paa det at de som tilforn haffue foractet hannem som er den rette Læge oc Saliggiørere / skulle da fornemme hannem en streng Dommere/ oc retfærdig Heffnere offuer deris Synd : Om huilcken sidste tilkommelse / wi faa mere at høre / paa den næste tilkommendis Søndag. Oc dette maa nu saaledis kaartelige vere sagt / om HErrens tilkommelse.

Om den anden Artickel.

Om Christi Rige.

DEn anden Artickel / som dette Euangelij text indeholder/er vor Kongis Christi oc hans Rigis beskriffuelse/ huilcken beskriffuelse stadfestis formedelst Zachariæ vidnesbyrd / som Euangelisten fører hid hen / paa det at wi skulle vide / denne Indridelse oc Prang icke at vere skeedt vforuarendis aff slumpe lycke / men at vere langt tilforn forkyndet / aff den hellige Trefaaldigheds hemelige raad. Thi denne Prang lærer oss meget om vor Kongis Christi oc hans Rigis vilkaar. *Zach. 9.* *Lærdomme aff denne Indridelse.*

Thi først giør denne Indridelse vdi Jerusalem / skilsmisse imellem den Konge Christo / oc Verdsens Konger / oc deris atskillige Rige. Thi denne foractede hob oc arme pract / giffuer nocksom tilkiende at Christus icke er en verdslig Konge / oc at hans Kongelige Regimente icke er aff denne Verden. Thi lige som verdslige Konger klæde oc smycke sig herlige / paa det at de kunde vere i stor anseelse hos deris vndersaatte oc actis høyt aff huer mand : Saa vdkreffuer ocsaa verdslige Rigers Regimente / stor beprydelse oc herlig Pract oc Praal. *1. Skilsmisse imellem denne vor Koning oc verdslige Konger.*

2. For det andet lærer denne Historie / at vnder denne ringe oc
Christus er sand Gud. foractelige pract / er skiult en almectighed oc Guddom / thi i det hand siger: Løser dem oc fører dem til mig. Item: HErren haffuer dem behoff. Item: Saa skal hand strax lade eder tage dem. Giffuer Christus vor Konge tilkiende / at hand kand formedelst sin Guddoms krafft oc mact vdrette oc giøre alt det hand vil: Oc at hand haffuer alle Menniskis hierte oc vilie vdi sin Haand.

Der faare / endog at Christi Rige siunis foracteligt / her vdi Verden/dog alligeuel/der som du anseer denne Kongis Mact oc Guddom / skalt du befinde at der er intet yppermere / intet veldigere/ oc inket herligere vdi Verden end det er.

Zachariæ Prophetie met sine Lærdomme.

Zachariæ Prophetie oc Spaadom / indeholder
1. trende stycker. Først en formaning til Christi Kircke / som nu er foractet oc aldelis forskrecket. Glæd dig saare / siger hand / Du Daatter Zion / oc du Jerusalems Daatter fryd dig. Her aff lære wi / at Euangelium hør til dem som ere foractede / nederslagne / bedrøffuede / oc forknusede i Aanden. Der næst indeholder
2. denne Prophetie Guds bud oc befalning / at wi skulle beuise denne Konge Tro oc Huldskaff / saa som den anden Psalme ocsaa formaner oss/ i det hun siger: Kysser Sønnen. For det tredie / indehol-
3. der denne Prophetie Christi Persons beskriffuelse / som er / at hand er den rette Konning / som er loffuet oc foriæt den Christne Kircke. See siger hand/din Konge kommer. Som hand vilde saa sige: Denne er endelige den Konge som dig er loffuet oc tilsagt / om huilcken der ere saa mange Scriffter oc vidnesbyrd / hand skal igien oprette Guds Rige/ i huilcket Dieffuelen haffuer met vold oc mact indfaldet/ oc for-
Christus er en sactmodig Konge. medelst Synden forderffuet. Denne Konge / siger hand / er sactmodig / At wi icke skulle fly eller sky for hannem / saa som for en grum Tiran / men meget mere met Hiertens Tillid / gaa frem til hannem / oc begere aff hannem Hielp oc Salighed / som hand oss haffuer loffuet oc tilsagt. Men at hand siger / at hand er fattig / det skal mand
En fattig Konge. forstaa / om den fattigdom oc vilkaar som hand haffde her vdi Verden / i dette næruerendis Liff. Huilcken vilde derfor vere fattig / paa det at hand kunde giøre oss rige som ere Aandelige fattige / oc begaffue oss met euig Salighed.

Om

Om den tredie Artickel.

DEnne Kongis vndersaatte / oc indbyggere i hans Rige / beskriffuis oc affmalis / vdi Christi Discipler oc denne Almue / huilcke wi skulle efterfølge / saa fremt som wi ville regnis iblant Christi Rigis indbyggere. Saa skulle wi da først lede Aseninden til Christum: Det er / wi som Guds ord er betroet oc antuordet / skulle giøre oc vdrette alt det som oss er bødet oc befalet / til Christi ære / oc hans Rigis forfremmelse. Der næst skulle wi brede vore Klæder paa Aseninden: Huilcket skeer / naar wi vende vort gods oc effne hen til Kircketienistens oc Predicke embedens opholdelse. Wi skulle ocsaa hugge grene aff Træene / oc strø dem vdi veyen for den HERre Christo: Det er / wi skulle predicke oc forkynde Christum / oc kiende hannem for vor euige Konge / oc ynske at hans Rige kand stedse grønis oc blomstris lige som Palmer / at det icke aff nogen fare eller nød her vdi Verden bliffuer vndertryct. Wi skulle oc der til siunge Hosanna: Det er / wi skulle vdi Troen paakalde oc bekiende denne Konge / oc aldelis vere visse paa / at hans Rige er benedidet oc velsignet vdi det høye.

Huad denne Kongis vndersaatte skulle giøre.

1. Lede Aseninden til Christum.

2. Brede Klæderne paa Aseninden.

3. Hugge grene aff Træene.

4. Siunge Hosianna.

Her aff kunde wi nu kaartelige see / huorledis wi rettelige skulle bruge / oc salige betracte denne Høytid / om Christi salige Tilkommelse. Først skulle wi legge vind paa / at denne Konge kand komme til oss: Huorledis skal det ske? Formedelst en sand Penitentze locke wi hannem til oss: Ved en fast oc stadig Tro beholde wi hannem: Ved en reen Gudstieniste bliffue wi hannem behagelige. Der næst paamindis wi at vere tacknemmelige / at wi loffue oc prise hannem met Hierte / Mund / bekiendelse oc leffnet: Huilcken der er kommen til oss for vor skyld: Huilcken der bleff it Menniske / oc gaff sig selff i døden for vore Synder / at hand vilde tage oc redde oss aff denne næruerendis onde Verden / effter vor Guds oc Faders vilie: Huilcken skee loff oc ære fra euighed / til euig tid. Amen.

Denne Høytids brug oc gaffn.

1.

2.

Den anden Søndag vdi
Aduent / Euangelium
Luc: XXI.

Math. 24.
Luc: 13.

JHEsus sagde til sine Disciple: Der skulle skee Tegn i Sol oc Maane oc Stierner / Oc paa Jorden skal Folcket bliffue bange / oc de skulle bliffue mistrøstige / Oc Haffuet oc Vandbylgerne skulle bruse / Oc Menniskenn skulle forsmecte for redsel oc for de tingis foruentelse / som skulle komme paa Jorden. Thi at Himmelens krafter skulle røre sig / Oc da skulle de see Menniskens Søn komme i Skyerne / met stor

kraft

oc Formørckelſer. Oc Maanen ſkal ocſaa miſte ſit ſkin/ huilcket ſom ſkeer naar hand bliffuer formørcket. Oc Stiernerne ſkulle falde aff Himmelen. Det er / de ſkulle ſiunis at falde aff. At ſaadanne tegn ere mange ſkede oc gaaen for ſig / giffuer denne tids forfaring tilkiende. Thi aldrig tilforn ſkede der ſaa mange formørckelſer paa Sol oc Maane / ſaa ſom nu ſke.

Det andet ſlags tegn/ ſom ſkal ſkee for den tilkommendis Dom/ er at Folcket paa Jorden ſkal bliffue bange oc miſtrøſtigt. Det er / ſom Mattheus oc Marcus vdlegge / Der ſkal it Folck ſætte ſig op imod det andet / oc ſkal ingen ſted vere trygt for Krig oc Orloff. Beuiſer icke denne dag / at Verden er fuld aff ſaadanne tegn? *(2. Folckens banghed.)* *(Math. 24. Mar. 13.)*

Det tredie ſlags tegn er / Haffuet oc Vandbylgerne ſkulle bruſe / Mand ſkal høre megen Storm/ſkreckelige/forfærdelige oc wuanlige vær i Lufften. Haffue wi icke nu vdi denne tid / ſeet mange ſaadanne tegn? *(3. Haffuens oc verens bruſelſe.)*

Det fierde ſlags tegn flyder aff det andet oc tredie/ſom er at Menniſken ſkulle forſmecte aff redſel / oc de tingis forventelſe/ ſomſkulle komme paa Jorden. *(4. Menniſkens forſmectelſe.)*

Det femte ſlags tegn er / at Himmelens krefffter ſkulle røre ſig / Det er / der ſkulle vere wſeduanlige Aſpecter paa Himmelen / oc Jordſkel paa Jorden. Met faa ord oc ſige: Himmel oc Jord ſkulle i nogen maade lade ſee en vred oc ſtreng Dommeris Billede / paa det at de wgudelige Syndere kunde forſkreckis aff ſaadanne Guds vredis tegn/ giøre Penitentze oc omuende ſig til HERREN. *(5. Himelens krefffters rørelſe.)*

Diſſe tegn applicerer oc tilføyer HERren til den yderſte dag/ i ſaa maade: Seer til Figentræet oc alle Træ/ naar ſom de faa nu knaapper / da ſee i paa dem oc mercke at Sommeren er nær / J lige ſaa / naar ſom i ſee alt dette begyndis / da vider at Guds Rige er nær. Thi diſſe tegn / ſom ſke paa alle Creatur / baade de ſom ere oppe i Himmelen oc de her nedre paa Jorden / ere viſſe forløbere / ved hues røſt alle de Menniſke ſkulle kaldis oc ſteffnis / for den forſkreckelige Domſtol/ *(Lignelſe.)* *(Forløbere for Dommen.)*

stol / som her i denne Verden haffue leffuet kødelige / forsømt deris egen Salighed / oc forsmaadt Christum deris Saliggiørere.

Andre tegn. Matth. 24. Marc. 13. 2. Theß. 2. Dan. 2. & 7. Apocal. 17. Tegn ere siunlig Predicken.

Foruden disse fem slags tegn / som i denne Text omtalis / ere oc andre flere / som opregnis Matthei i det fierde oc tiuende. Marci i det trettende. I det andet breffs til de Thessalonicker / andet capit: Danielis i det andet / oc i det siuende. Oc i S: Hansis obenbaring i det syttende capitel. Huilcke alle sammen ere som siunlige Penitentze Predicken / met huilcke Gud tilbiuder Menniskens / at de skulle indfly til hans Søn vor HERre Jhesum Christum / i huilcken allene all Hielp oc Salighed er.

II. Huo der skal vere Dommere.

Det andet omstendige vilkaar er / at den som er Guds oc Menniskens Søn / Jhesus Christus skal vere Dommere: Huor aff baade de Gudfryctige oc de ugudelige haffue deris Lærdom.

Lærdomme her aff.

1. De Gudfryctige skulle vide at den skal vere Dommere / som met sin Eed haffuer loffuet alle dem som tro paa hannem det euige Liff / saa sigendis: Sandelige sandelige ieg siger eder:

Ioh. 3. 6. Huer den som troer paa mig skal icke fortabis / men haffue det euige Liff. Denne Foriættelse som saa er stadfest met hans Eed / kand ingelunde sla feyl eller bedrage.

2. De ugudelige skulle lære / at de enten giøre Penitentze / forladendis den ugudelige hob / oc glæde sig ved den salighed som dem er ved Christum forhuerffuet: Eller de skulle ihukomme oc betencke / at den som de icke vilde her i Verden kiende for deris Saliggiørere / hand skal døme dem til euig Pine / at de da omsier maa lære met deris store ubodelige skade / huor grueligt oc forskreckeligt det er / at falde i den leffuendis Guds hender.

III. Huordan hand skal komme.

Det tredie omstendige vilkaar er / at hand skal komme vdi Skyen gantske herlig oc forskreckelig / icke en Tienere som tilforn / men en HErre: Icke at lade sig døme / men at døme andre: Icke at kalde Menniskens til Penitentze / men at straffe de ugudelige met euig Pine: Oc det som en retfærdig Dommere.

IIII. Huor sterck hand skal komme.

Det fierde omstendige vilkaar er / at hand skal komme met stor mact oc herlighed: Huor aff wi haffue at lære / at hand baade kand døme de haardnackede / oc er mectig til at begaffue de Trofaste met det euige Liff.

Det

V.
Aarsage huorfor hand skal døme.

Det femte vilkaar er / Aarsagen huor faare Christus skal komme at døme / huilcket Christus her tilkiende giffuer (saa meget som de Gudfryctige vedkommer) saa sigendis: **Eders forløsning stunder til.** Met huilcke ord Christus giffuer tilkiende / at det icke skal gaa hans Kircke vel her vdi Verden / Thi hun kand icke før den tid bliffue fri oc quit fra denne Verdens forfengelighed. Disligiste giffuer hand at forstaa / at alle Christi velgierninger mod den Christne Kircke fuldkommis met denne fuldkomne Forløsning aff alt ont / huilcken der fører met sig en fuldkommen oc euig Glæde / at wi skulle leffue met den euige Gud: Dette hører hen til de Gudfryctigis trøst. Men huad de wgudelige er anrørendis / skal HERRENS Tilkommelsis dag vere en vredis oc ælendigheds dag / icke forløsnings dag : Mørckens oc Taagens dag / icke Liusens: Sorgens oc Bedrøffuelsens dag / icke Glædens: Fordømmelsens dag / icke Saligheds.

1. At forløse de Gudfryctige.

2. At straffe de wgudelige.

II.

Den anden part aff denne første Artickel / huorledis Dom men skal gaa til.

Huorledis denne Dom skal gaa til / bescriffuer Mattheus i sit femte oc tiuende cap: met disse Ord. Naar Menniskens Søn kommer i sin Herlighed / oc alle hellige Engle met hannem / Da skal hand side paa sin herligheds Stol / oc alle Folck skulle forsamlis faar hannem / Oc hand skal skille dem fra huer andre / Lige som en Hiurde skil Faar fra Geder / oc hand skal skicke Faarene hos sin høyre Haand / oc Gederne hos den venstre Haand. Saa skal da Kongen sige til dem hos sin høyre Haand : Kommer hid i min Faders velsignede / Arffuer det Rige / som eder er beredt aff Verdens begyndelse. Thi ieg hungrede / oc i gaffue mig Mad. Jeg tørstede / oc i gaffue mig Dricke. Jeg vaar fremmet / oc i laante mig Hus. Jeg vaar nøgen / oc i klædde mig. Jeg vaar siug / oc i besøcte mig. Jeg vaar i Fengsel / oc i komme til mig.

Christi ord til de Retfærdige.

Gode gierningers belønning.

Da skulle de Retfærdige suare hannem / oc sige : HERRE / Naar saae wi dig hungrig oc gaffue dig Mad? Eller tørstig / oc gaffue dig Dricke? Naar haffue wi seet dig fremmet / oc laant dig Hus? Eller nøgen / oc haffue klædt dig? Naar haffue wi seet dig siug eller fangen / oc ere komne til dig? Oc Kongen skal suare / oc sige til dem : Sandelige siger ieg eder / Huad som i haffue giort en aff disse mine mindste Brødre / det haffue i giort mig.

De retfærdigis Suar.

Det mand giffuer de Fattige / det giffuer mand Gud.

Chriſti Ord til de wgudelige.

Da ſkal hand oc ſige til dem hos den Venſtre haand: Gaar bort fra mig i Forbandede / i den euige Jld / ſom er beredt Dieffuelen oc hans Engle. Jeg vaar hungrig / oc i gaffue mig icke Mad. Jeg vaar tørſtig / oc i gaffue mig icke Dricke. Jeg vaar fremmet / oc i laante mig icke Herbere. Jeg vaar nøgen / oc i klædde mig icke. Jeg vaar ſiug oc fangen / oc i beſøcte mig icke.

Wmildheds ſtraff.

De wgudeligis vndſkyldning.

Da ſkulle de ocſaa ſuare hannem / oc ſige: HERRE / Naar haffue wi ſeet dig hungrig / eller tørſtig / eller fremmet / eller nøgen eller ſiug / eller fangen / Oc haffue icke tient dig? Da ſkal hand ſuare dem / oc ſige: Sandelige ſiger ieg eder / Huad ſom i icke haffue giort en aff diſſe Mindſte / det haffue i oc icke giort mig. Oc de ſkulle gaa i den euige Pine / men de retfærdige i det euige Liff.

Dommens ende.

Apoc. 20.

Oc Johannes i ſin Obenbaring ſiger: Hand ſkal ſide paa en ſtor huid Stol / for hues anſict Himmelen oc Jorden flyer / oc de døde ſtore oc ſmaa ſkulle ſtaa faar Gud / oc da ſkal Liffſens bog oc Samuittighedens Bøger opladis / oc de ſkulle dømis effter det ſom ſcreffuet er vdi Bøgerne / effter deris gierninger: De ſom haffue giort gaat ſkulle gaa i det euige Liff / men de ſom haffue giort ont / ſkulle gaa til den euige Jld.

Tu ting ere at anſee vdi Dommen.

1.

Vdi denne Doms ſententz haffue wi tu ting at acte. Paa Guds ſide er velſignelſen. Paa Menniſkens ſide ere gode gierninger. J det hand ſiger: Kommer hid i min Faders velſignede Børn / Giffuer hand tilkiende / at de bliffue ſalige aff Naade for intet / ved Jeſum Chriſtum / huilcken de haffue met Troen anammet. Thi vdi Chriſto alene velſignis Menniſken / anammis vdi Guds yndiſt oc naade / oc bliffue retfærdige for intet. Men at hand taler om gode gierninger / det giør hand icke i den mening / at de ſkulde vere Aarſage / ſaa ſom wi ved dennem ſkulde fortiene Salighed / men for andre ſager / ſom er: Først at de ere 1.
vidneſbyrd om Troen / oc ſand Guds fryct. Dernæſt at hand diſſ- 2.
mere kand opuecke de Gudfryctige / til it gudeligt oc helligt Leffnet / i det at hand fremſætter vederlag oc belønning / for deris mangfaaldige bedrøffuelſe / ſom de lide i dette Liff.

2.

Hui Chriſtus opregner her gode gierninger.

Om

Om den anden Artickel.

HVor faare Christus forkynder sine Disciple sin Tilkommelse / forklarer hand i det hand siger: Naar dette begynder at skee da seer op / oc opløffter eders Hoffuet. Alle disse Tegn skulle formane oss til en aluerlig oc idelig Penitentze / i dette Liff. Men huad giøre wi? Wi see at den yderste dag ligger oss slæt paa Halsen / dog alligeuel forhale wi icke diss mindre Penitentzen / lade vore Affecter oc begeringer haffue deris vilie. Huad giøre Førster? Huad giør Adelen? Huad giøre de Lærde? Huad giøre de Wlærde? Huad giøre Borgere? Huor skicke Bønder sig? Ja huor skicker sig mesten delen alle Menniske? Huo tencker aluerlige paa denne Christi formaning? Mand holder mere aff en ringe Bonde gaard / end aff Guds Rige. Ja huem acter icke mere en liden fortieniste oc legemlig Vinding oc Baade / end sin Siæls Salighed?

Christi atuarsels nytte oc gaffn.

Huor Verden skicker sig.

Om den tredie Artickel.

EFterdi at Christus viste / oc vel saa tilforn vdi huad Synd oc ondskaff Verden skulde vere ned siuncken / paa den tid naar hand skulde komme / giør hand en aluerlig Formaning: At de baade skulle sky alt det som vdelycker den største part aff Verden fra deris Salighed / som dem er loffuet oc tilsagt: Oc at de skulle beuise sig som stercke oc Christelige Kemper oc Stridsmend / huilcke vnder vor HERris Christi Fennicke / stride imod denne arrige Verden / met Vaagen oc Bøn: Oc paa det at de kunde vere diss mere beredde til begge disse stycker / da sætter hand Aarsagen der til / oc siger baade at denne dag skal komme hastelige offuer dem / oc at de i saa maade (om de giøre effter hans Raad oc Bud) kunde vndgaa alt dette onde / oc bliffue bestandige faar Guds Søn.

Christi formaning til alle Christne hui den skeer.

1.

2.

Der faare siger hand: Seer til at eders Hierter icke besuæris met Fraadzeri oc Druckenskaff / oc denne Verdens omhyggelighed. Derfor skal mand tage sig vare for disse ting / som er Fraadzeri / Druckenskaff / oc denne Verdens

1.

Huad en Christen skal tage sig vare for.

wgudelige sorge oc omhyggelighed/som vdslycker Troen til Christum. Efftersi at det er obenbare / at alle stater vdi Verden ere indueffuede oc side fast vdi disse laster / da skal denne Christi formaning dist mere stedse staa faar vore øyen / oc i vore Hierter / paa det at wi icke bedragis aff Verdens onde Leffnet oc aldelis forfare.

2. Huad en Christen skal giøre. Der næst i det at HERren ydermere siger : Verer altid Vaagne oc Beder. Lærer hand huad bestilling de skulle tage sig for / som ville fly oc vndgaa det tilkommendis onde. Hand vd-
Esa. 1. kreffuer in Summa / at wi skulle fly det onde / oc flitelige legge oss effter det gode. Begge disse tu stycker sætter Apostelen tilsammen/
Tit. 2. der hand saaledis scriffuer til Titum : Wi skulle forsage det wgudelige væsen oc den verdslige lyst / oc leffue tuctelige / retfærdelige oc gudelige i denne Verden / Oc vaacte paa den store Guds oc vor Frelseris JEsu CHristi Herligheds salige Haab oc Obenbarelse. Hannem skee loff / mact oc ære / fra euighed til euighed / Amen.

Den tredie Søndag i Aduent / Euangelium Matthei i det XI. Cap:

Luc. 7. DER Johannes hørde i Fengselet Christi gierninger / sende hand tho aff sine Disciple hen / oc lod hannem sige: Est du den / som skal komme / eller skulle wi vente nogen anden ? Jhesus suarede / oc sagde til dennem : Gaar hen / oc siger Jo-
Esa. 35. hanni igien / det som i see oc høre / De Blinde see/ de Hal-

de Halte gaa / de Spedalske rensis / oc de Døffue høre / de Døde staa op / oc Euangelium predickis faar de Fattige. Oc salig er den / som icke forarger sig paa mig. Der de ginge bort / begynte Jesus at tale til Folcket om Johanne : Huad ere i gangne hen vd i Ørcken at see ? Vilde i see it Rør / som Været blæs bort oc igien ? Eller / Huad ere i vdgangne at see ? Vilde i see it Menniske i bløde Klæder ? See / de som bære bløde Klæder / ere i Kongers Hus. Eller Huad ere i hen vdgangne at see ? Vilde i see en Prophete ? Ja ieg siger eder : Hand er oc mere end en Prophete. Thi hand er den / som staar screffuet om : *Malach. 3.* See / Jeg sender min Engel faar dig / som skal berede din vey faar dig.

Forklaring paa denne Text.

Christi Rigis Contrafey / her vdi Verden. Dette Euangelium bescriffuer oss Christi Rige / oc affmaler det met sin rette farffue / saa meget som den vduaartis anseelse der wi kunde see met vore Øyen vedkommer. Thi der som du met Troens øyen anseer dette Rigis hemelige krafft / da er det it gantske herligt oc ærefult Rige : Men her handlis aleniste om den vduaartis
1. skickelse. Dette Rigis forløbere kastis vdi Fengsel / huor ved wi
2. paamindis / at Christi Rige er vndergiffuet Kaarsset. Johannis
3. Disciple som endnu tuilede / skickis hen til Christum alene. Christus Kongen selff omgaaes iblant Fattige / Blinde / Døue / oc Spe-
4. dalske. De faa deris Helbrede / oc anamme det glædelige saligheds Budskaff / huilcket denne Verdens mectige / Fribaarne / oc vise foracte.
Summa. Met faa ord at sige : Lige som dette Euangelium affmaler Christi Rige / lige saa stadfester S: Hansis predicke embede / oc met visse Tegn beuiser / at Christus er den sande Messias som Fædrene vaar tilsagt oc loffuet. Men for ydermere Lærdoms skyld / ville wi skiffte dette Euangelium vdi fire Artickler / som ere:

Den Første.

Ordens Tieneris lycke oc embede giffuis her tilkiende.

Den Anden.

Johannis Spørsmaal.

Den Tredie.

Vor HERRIS Christi Suar.

Den Fierde.

Johannis Loff oc Roes.

Om den første Artickel.

Johannes lærer her tu ting. Der Johannes i Fengselet hørde Christi gierninger / sende hand to aff sine Disciple til
1. hannem. Johannes som her holdis vdi Fengsel / lærer met sit Exempel / huad lycke Ordens tienere maa vente sig:
2. Oc i det hand sender sine Disciple til Christum / giffuer hand tilkiende / huad Ordens tieneris rette embede er. Derfor vil ieg ordentlige tale om dennem begge / Oc først om deris Lycke her i dette Liff.

Johannes formaner oc raader Menniſken til Penitentze oc Bedring / oc ſtraffer Synden: Men huor gaar det hannem. Det lærer hans Hiſtorie hos Euangeliſten Matthe-um / vdi det fiortende Capittel. Der ſigis at den tid Johannes ſtraffede Herodem / oc ſagde til hannem: Det er icke ret / at du haffuer din Broders Høſtru / da bleff hand ſtrax kaſt vdi Fengſel / oc endelige i Fengſelet Halshuggen. Saadan løn fick den hellige Johannes Baptiſta for ſin tro Formaning / aff den vgudelige Tiran. Thi lige ſom en Læge / der rører ved it galet Menniſkis ſaar eller Bulde / oc vil læge det / hand tør icke vente ſig andet / end at det galne Menniſke tager fat paa hannem / riffuer hannem i Haar oc Øyen / oc betaler hannem ont for gaat. Lige ſaa naar en Guds ords Tienere ſtraffer it vgudeligt Menniſkis ſynd / oc beſynderlige en Tirans / at hand ſkal giøre Penitentze oc helbredis aff ſin Synds plage / da tør hand icke vente ſig andet end Truſel / Bander / oc Døden. Huor viſt oc ſant dette er / lærer oſſ icke aleniſte S: Hanſis Exempel / men ocſaa den gantſke Kirckis Hiſtorie / baade i det gamle oc i det ny Teſtamente.

I. Om Ordens tieneris lycke her i Verden.

En lignelſe.

De vgudelige løne Guds ords Predickere / lige ſom Soen løuer Secken.

Her aff kommer det at ſaa mange Martyrer tagis aff dage / ſaa mange Propheter myrdis oc ihielſlaes / Apoſtlerne forfølgis / Paulus halshuggis / Petrus kaarsfeſtis / oc mange andre ſaaledis pinis oc plagis / huilcket der paaminder oſſ om Ordens hellige Tieneris lycke vdi dette Liff. Men ſaligt er Kaarſſet / huilcket Chriſtus ſelff roſer oc holder meget aff. Saligt er Kaarſſet / huilcket er en Vey til ſand oc euig Seyeruinding / Ved Chriſtum JEſum.

Kaarſſet er en ſaare god ting.

II. Om Predickeris embede / ſom ſtaar i fem ſtycker.

DEr faare ſkulle Ordens Tienere icke affſtaa aff deris Embede for Forfølgelſis ſkyld / men aff Johannis Exempel opeggis / til at giøre met aluere oc flid deris Embede / huilcket beſynderlige ſtaar vdi diſſe ſtycker. Først ſkulle de Predicke Chriſtum / oc 1. Ioh. 1.
viſe paa hannem / ſom er Guds Lam der borttager Verdens Synder. Der næſt ſkulle de ſtraffe Synden / Thi de ere den 2. Ioh. 16.
hellig Aands redſkaff / huilcken der formedelſt dem ſtraffer Verden for Synd / ſaa ſom wi ſee vdi Johanne. For det Tredie / 3.
ſkulle de beprydе deris Embede / met it gudeligt oc helligt Leffnet oc omgengelſe. For det Fierde / ſkulle de met Johanne 4.
foracte oc intet paſſe paa Verdens Truſel / lade ſig finde beredde til / faſt heller at lide allehaande forfølgelſe / Marter / oc

Pine /

5. Pine / end at de skulde staa aff deris kald oc embede. For det femte/
der som det saa begiffuer sig / at de bliffue kaste vdi Fengsel / oc skulle
hen riffuis til Slacterbencken / for deris embede som de rettelige oc
Mand skal icke forsage Christum i forfølgelse. trolige haffue vdret / Huad skulle de da giøre ? Skulle de necte Chri-
stum ? Ney ingelunde : Men de skulle sende deris Discipler til Chri-
stum / oc icke frycte sig for dennem som ickon alene kunde ihielsla
Matth. 10. Legemet / men meget mere for den / som kand forderffue baade
Legeme oc Siæl / oc kand oc lige saa hielpe oc redde dennem beg-
ge. Det maa nu saa vere kaartelige sagt om den første Artickel.

Om den anden.

Huorfor Johannes sender sine Disciple til Christum.

EST du den som skal komme / eller skulle wi
vente nogen anden ? Aarsage til dette Budskaff/
oc dette Spørsmaal kom aff Johannis Disciplers vild-
farelse om Messia / Fordi de forargede sig / en part aff
Christi vduaartis ringe anseelse (saa som det er obenbare til siune/
aff Christi suar) en part vaare de bedragne aff den Kierlighed / som
de haffde til deris Læremestere / saa at de meente at hand vaar
Messias. Paa det nu / at Johannes kunde fortage sine Discip-
ler denne vildfarelse / sender hand dem til Christum / at de skulle
spørge hannem at : Om hand er Messias / eller mand skal foruente
nogen anden ? Oc at de i saa maade kunde aff Christi ord oc gier-
ninger / faa fuldkommeligere vnderuisning om Christo / at hand er
Messias / oc icke Johannes. Saa skicker der faare Johannes
icke sine Discipler til Christum / at hand selff tuiler om hannem/
Men at hand her met vilde føre sine tuilactige Disciple aff vild-
Huad wi her aff skulle lære. farelse / oc paa rette vey til Salighed. Der faare skulle wi lære aff 1.
Johanne / at holde ringe oc lidet aff oss selff / oc icke aff æregerig-
hed / legge oss for meget til. Wi skulle lære aff Disciplene / at 2.
beuise vor Øffrighed oc Forstandere lydighed / oc besynderlige
dennem som met deris Lærdom oc Leffnet / vise oss ret Vey til
Christum.

Om

Om den tredie Artickel.

MEN huad ſuarer Chriſtus? Gaar hen / oc ſiger Johanni igien/det ſom i høre oc ſee/de Blinde ſee / de Halte gaa/ de Spedalſke renſis/ de Døffue høre / de Døde ſtaa op / Euangelium Predickis faar de Fattige / Oc ſalig er den ſom icke forarger ſig paa mig.

Chriſti ſuar.

Fire ting i dette ſuar.

Dette Chriſti ſuar indeholder fire ſtycker. Det første er tegn ſom/vden alt tuil/viſe oſſ huo der er den ſande Meſſias. 1. Der næſt den Chriſtne Kirckis Billede i dette Liff. 2. For det tredie/til huilcke Euangelium hører hen. 3. For det fierde/ en formaning/ at ingen ſkal forarge ſig paa Chriſti oc hans Kirckis arme ringe vduaartis anſeelſe. 4.

I. Beuiſning at Chriſtus er Meſſias.

BEuiſningen at denne Jeſus er den ſande Meſſias / er denne: Den ſom aff ſin egen krafft/ giffuer de Blinde deris ſiun/ de Halte ſtyrcke til at gaa ret / de Spedalſke helbrede / de Døffue hørelſe / de Døde Liffuet/ oc forkynder Euangelium faar de Fattige/det er/ faar de forknuſede oc bange Samuittigheder for Synden / hand er vden alt tuil den ſande Meſſias. Fordi at Eſaias haffuer ſaaledis ſpaad om Meſſia: Siger til de miſtrøſtige Hierter / verer trøſtige / fryćter icke/ See eders Gud kommer at heffne/ Gud ſom da betaler / kommer oc ſkal hielpe eder. Ja huor paa ſkulle wi kiende hannem? Der ſuarer Propheten ſaaledis til: Da ſkulle de Blindis øyen opladis / oc de Døffuis øern ſkulle obnis / da ſkulle de Halte ſpringe ſom Hiorte / oc de Dummis tunger ſkulle ſige Loff. Fremdelis ſiger den ſamme Prophete / en anden ſted: HERRens Aand er offuer mig/ Derfor haffuer HERren ſaluet mig / hand vdſende mig til at Predicke faar de ælendige / oc at forbinde de ſønderknuſede Hierter / at

Chriſtus beuiſer ſine ord aff Eſaia cap. 35.

Eſa. 61.

Predic-

Predicke de Fangne gienløsning / oc de Bundne opladelse. Efterdi da at i see at ieg aff min egen krafft giør saadant
Beslutning. effter Propheternis Spaadom / huorfaare kiende i mig icke at vere
1. eders Messias? Oc saaledis beuiser da Christus / met denne De-
2. monstration oc Forklaring / at hand er den sande Messias / Oc lærer at dette er hans Embede at hielpe de fattige oc bedrøffuede.

II. Her foruden seer mand her Kirckens oc Christi Rigis billede
Kirckens billede her i Verden. oc malning. Kircken er foractelig faar Verden / Christi tilhørere ere fattige / siuge / oc foractede i Verden. Dennem bebuder Christus Saligheds vey / oc helbreder deris Siuger. Oc lige som hand den tid helbredede Legemens Siugdom : Lige saa læger hand
Merck. paa denne dag de bange Samuittigheder / som met Synden ere saargiorde / oc fører til Hierterne aandelig glæde / huilcket de i Sandhed befinde / som met en sand paakaldelse høre oc anamme Euangelij Predicken.

III. J det hand siger : **Euangelium Predickis faar de**
Huem Euangelium hører til. **Fattige** / giffuer hand tilkiende huem Euangelium hører til / som
Huo de fattige ere. er til de Fattige / det er / de som ere bedrøffuede oc haffue it forknuset bange Hierte for deris Synders slemhed oc wrenlighed. Derfor
Psalm. 51. siger Dauid i Psalmen : **En angerfuld Aand er det Offer som Gud behager / Gud du forsmaar icke it sorgefult oc bange Hierte.** Oc i en anden Psalme : **Hand hel-**
Psalm. 147. **breder dem som haffue sønderknusede Hierter / oc læger deris sprecke.** Oc Esaias siger i det halfftredie sinds tiue
Esaias. oc siuende Capittel : **Gud boer hos dem som haffue en sønderknuset oc ydmyg Aand / oc vil vederquege de ydmygis Aand / oc de sønderknusedis Hierter.** Saa hører derfor Euangelium til dem alene / som føle oc fornemme deris
Merck dette vel. Synd / ere sorgefulde derfaare / forskreckis for Guds dom / oc sætte sig for at icke ville mere synde.

Hvad Euangelium er. Derfaare er Euangelium / it glædeligt Budskaff om Syndernis forladelse / oc trøst vdi Hiertet formedelst Ordet oc den hellig Aand / som hører hen til dem alene som fortryde Synden oc tro Euangelio / anamme Syndernis forladelse / begaffuis met Christi Retfærdighed / ved huilcken Retfærdighed som dem tilregnis / de siunis at vere retfærdige faar Guds Aasiun / begaffuis met den hellig-

helligAand / oc efterdi de nu ere bleffne ny Creatur vdi Christo/
begynde de her effter aff Troen at vere Gud lydige / oc legge daglige
vind paa / at de kunde bliffue rige / vdi allehaande kundskaff oc for- Philip. 1.
stand/ som Paulus siger.

HERrens formaning / som saa liuder: **Salig er den/** IIII.
som icke forarger sig paa mig/ giffuer først tilkiende / at Jo- Christi Formaning om forargelse.
hannis Disciple haffue forarget dem paa Christi Person. Der-
næst paaminder hun alle vdi almindelighed / at de icke skulle forar-
ge sig paa Christi Rigis vduaartis anseelse / at de der offuer enten
icke skulde anamme Euangelium/ eller oc effter de haffue anammet
det/ forskyde oc necte det igien/ saa som mange alle tider haffue ladet
sig forarge. *Cicero* vdi sin tid forargede sig saa saare paa Guds Fol- Cicero.
ckis forfølgelse oc Trældom/ at hand ingelunde vilde anamme Kir-
ckens lærdom/ oc siger saaledis. *Sua cuiq; ciuitati religio Læli est, no-* Hedningernis forargelse oc mening om Joderne.
stra nobis: stantibus Hierosolymis pacatisq; Iudæis: Tamen istorum religio
sacrorum, à splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum in-
stitutis abhorrebit: Nunc vero hoc magis, quod illa gens, quid de imperio
nostro sentiret, ostendit armis: quam cara dijs immortalibus esset docuit,
quod est victa, quod elocata &c. Det er/ Kiere Læli/ huer Stad haff-
uer sin Religion oc Guds tieniste/ wi haffue vor/ alligeuel at Jeru-
salem endnu staar / oc Joderne ere stillede: Saa maa dog deris
Religion oc Gudstieniste forskreckis oc vige / for dette Regimentis
oc Herredømis herlighed / for vort Naffns oc Ryctis ypperlighed /
oc for vore Forfædris ordning oc skick: Oc det samme nu diss mere/
at det Folck nocksom giffuer tilkiende met deris Krigsrystning/ huad
de holde om vort Regimente. Men huor kiert dette Folck er den v-
dødelige Gud / læris her aff / at de ere nu offueruundne / oc vdsætte
paa affgifft oc rente.

Disse fire stycker rose oc saa Papisterne sig aff endnu paa den- Papisternis ros imod Euangelij bekiendere.
ne dag. Som er/ 1. Herlighed/ 2. Stor titel oc Naffn/ 3. De gamlis
ordning/ 4. oc deris Herredøme. Men Christus formaner oss her/
at wi icke skulle lade oss met denne Ham bedrage: Men fast heller
holde oss til den foractede lille hob / som hører den Hiurdis Christi En nyttig Lærdom.
røst. Thi det er meget bedre/ at gaa ind vdi Arcken met Noe/ oc nogle
andre faa/ oc befries fra Syndflodens farlighed/ end at fortabis oc
forderffuis met den største oc synderligste part vdi Verden. Det er
bedre at haffue glæde vdi Abrahams skød / met den siuge oc saare
Lazarus / end at Pinis met den rige Fraadzere / vdi euig Helffue-
dis Ild oc Plage.

Om den fierde Artickel.

DEer de ginge bort / begynte Jesus at tale til Folcket om Johanne: Huad ginge i vd i Orcken at see / etc. Denne Ros haffuer Christus giffuet Johanni for den skyld / at Folcket skulde holde diss mere aff Johannis Embede / oc tro hans Ord saa som it ord aff Himmelen.

Christus roser Johannem / aff fire Dyder.

Christus sætter tilsammen vdi denne Ros / alt det som en from Apostel bør at giøre oc lade / oc loffuer hand hannem for fire Dyder.

I. Johannis Stadighed.

Det første er for hans Stadighed / Thi hand ligner hannem ved en fast vbeuegelig Klippe / som icke røris aff huert vær som it Rør. **Vilde i see / siger hand / it Rør som været blæs bort oc igien.** Som hand vilde saa sige: Ingelunde er Johannes saadan / men heller som en fast Klippe / som icke viger nogen Storm eller Vandbølger.

Lærdom.

Der faare skal en ret Kircketienere / icke affuige fra Sandhed / huercken for Folckens forstreckelse eller gunst skyld: Huilcket saare mange / diss ver / giøre paa denne dag.

II. Johannis leffnet.

Der næst loffuer oc roser hand hañem for sit Leffnet / som er / at hand icke fører it kræset Leffnet / met gode dage / saa som hine Ridderrød Hycklere oc Trappedregere til Hoffue: Hand søger oc ingen stor herlighed / saa som de giøre der stunde effter Menniskens gunst. Men hand fører saadant it leffnet som bequemmer hans Kald oc Embede: Huilcket huercken forhindrer hans Bøn oc Guds paakaldelse / icke heller giør hannem douen oc seen til sit Embede. Dette hører ocsaa i almindelighed til alle Ordens Tienere / at de saa skicke deris leffnet / at der huercken befindis watstadighed i deris omgengelse / eller de oc met andre forfengelige ting forhindris / at de icke giøre deris Embede fyldist.

Johannes haffde Klæder aff Camels haar oc aad greshopper oc vild Honning / siger Mattheus cap. 3.

III. Johannis Prophetie.

For det Tredie / roser hand hannem aff sin Propheties ypperlighed: Thi hand sætter hannem langt for alle Propheter / i det hand siger: **Jeg siger eder: Hand er mere end en Prophete.**

IIII. Johannis bestilling.

For det Fierde / roser hand hannem aff sin Bestilling / som hand vdsendis til at vdrette. **Hand er den / siger Christus / som er screffuet om: See ieg sender min Engel for dig / som skal berede din Vey for dig.** Der faare er Johannes Messiæ Legat oc forløbere / som met sin penitentze Predicken bereder veyen for den tilkommendis Konge.

Lærdom.

Dette Exempel skulle Euangelij Tienere huer i sin sted efterfølge: De skulle berede veyen for Christo / De skulle føre Folck til Christum / De skulle vise Jesum Christum at vere den eniste vey til Salighed / hannem ske ære oc prijs vdi euighed / Amen.

Den

Den fierde Søndag i Aduent / Euangelium Johannis i det I. Capit:

DEtte er Johannis
vidnesbyrd / Der Jøderne sende aff Matth. 3.
Jerusalem / Prester oc Leuiter / at de Marc. 1.
skulde spørie hannem at: Huo est Luc. 3.
du? Oc hand bekiende oc nectede icke /
Oc hand bekiende: Jeg er icke Christus. Oc de spurde hannem at: Huad da? Est du Elias? Hand sagde: Jeg er icke. Est du en Prophete? Oc hand suarede: Ney. Da sagde de til hannem: Huad est du da? at wi kunde giffue dem suar / som oss haff-

ue vdsent. Huad siger du om dig selff? Hand sagde: Jeg er en Predickeris røst i Orcken: Bereder HERrens vey / som den Prophete Esaias haffuer sagd. (Esa. 40.) Oc de som vaare vdsende / vaare aff Phariseerne. Oc de spurde hannem at / oc sagde til hannem: Hui døber du da / om du est icke Christus / oc ey Elias / oc ey en Prophete? Johannes suarede dem / oc sagde: Jeg døber met Vand / Men hand traadde mit iblant eder / den i icke kiende. Det er den / som skal komme effter mig / huilcken der haffuer veret faar mig / Hues Skotuenge ieg er icke værdig til at opløse. Dette skede i Bethabara / paa hin side Jordan / som Johannes døbte.

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsage til denne Legation oc vdsendelse.

AArsagen til denne handling som dette Euangelium omtaler / er denne. Phariseerne hørde at Johannes tog sig for en ny maade at lære met / oc indførde ny Ceremonier / oc det foruden de ypperste Presters beuilling oc samtycke: J det at hand befoel at berede HERRens vey: At hand anammede det gantske Jødske Folck til Daaben: At hand vdraabte oc forkynte den foriætte Konge oc Messiam at vere for haanden. Der Phariseerne dette hørde / bleffue de oprørde / oc sende bud til hannem vd i Orcken / at tilspørge hannem / aff huad mact oc myndighed hand giorde det? Dette giorde icke Phariseerne i den mening / at de vilde lære noget aff hannem / men heller for den sag skyld / at de kunde omkomme baade Christum oc hannem: At de kunde beholde deris Ceremonier / som de haffde stor fordeel oc baade aff: Oc bliffue ved deris autoriteet oc myndighed / wanseet det arme Folckis salighed som dem vaar befalet. Hues Exempel vore Papister sætte sig aluerlige oc strengelige nock faare at efftersølge.

Hui Phariseerne sende Bud til Johannem.

Papisterne efftersølge Phariseerne.

Dette er Summen: at de spørge Johannem at / om hand er Christus? Men hand som en tro Christi Tienere / gaff Christo it herligt vidnesbyrd / oc befoel dem at berede HERrens vey / huor met hand hemelige gaff tilkiende oc beuiste / at hans kald vaar aff Gud. At wi diss bedre kunde det forstaa / ville wi skiffte dette Euangelium vdi tre Artickler.

Summa paa dette Euangelium.

Den Første.
Johannis vidnesbyrd om Christo.
Den Anden.
Johannis oc alle Guds ords Tieneris bescriffuelse.
Den Tredie.
Huad det er at berede HERrens Vey.

Om den Første.

VDI Johannis vidnesbyrd haffue wi sex stycker at acte oc besinde. Omstendige vilkaar.

I. Først huo der vdsendis / oc huor faare de vdsendis. Her vdsendis Phariseer aff Phariseer / de som siunis at vere de allerhelligste vdsendis aff de helligste / som lade sig tycke at vere Kirckens Pillere / som haffde *prærogatif* oc fordeel at træde effter huer andre i Embedet: Som toge sig alene Kirckens Titel oc Naffn til. Men see her / de som siuntis at vere Kirckens hoffuet / de ere Christi Fiender. Kirckens næste ere i it hendis verste.

Her aff skulle wi lære / at wi huercken skulle tro høy Titel oc Naffn / icke heller ordentlig Succession oc efferkommelse / men alenniste Guds ord. Wi skulle ocsaa lære at kiende Dieffuelsens konst / huilcken disse Phariseer haffde lært aff deris Mestere Dieffuelen. Thi de icke her spørge dem faare for den sag skyld / at de enten vnte Christo eller Johanni noget gaat / saa som de ville siunis / men at de kunde omkomme baade Christum oc Johannem / lige som Hugormen giorde i Paradis. Lærdom her aff. 1. 2.

II. Dernæst haffue wi at acte huem der giffuis vidnesbyrd? Det giffuis Christo. Huo giffuer vidnesbyrdet? Johannes. Her aff skalt du lære tuende stycker: Først at Ordens embede oc tieniste skal føris der hen / at det kand giffue Christo vidnesbyrd. Der næst / at dette er en Christelig konst / at holde sig fast ved Christi rene bekiendelse / imod Dieffuelens listighed. Johannes giffuer Christo vidnesbyrd. Lærdomm 2. 1. 2.

III. Fremdelis / faar huem giffuis dette vidnesbyrd? Faar Verden oc Christi Fiender: Huor aff wi haffue at lære / at en Christen skal frilige bekiende Christum faar den gantske Verden / end ocsaa met sin æris oc gode ryctis / Liffs oc godsis fare. Til huilcket baade Guds foriættelse oc hans Trusel skal egge oss. Foriættelsen er denne: **Huo som bekiender mig faar Verden / den vil ieg oc bekiende / faar min Himmelske Fader.** Truselen er denne: **Huo som blues ved mig faar Menniskien / hannem vil ieg oc blues ved / faar min Himmelske Fader.** Mand skal frilige bekiende Christum. Math. 10.

IIII. Summa paa Johannis vidnesbyrd om Christo.

Her foruden haffue wi at acte Summen oc meningen paa Johannis vidnesbyrd om Christo / som er denne: At Christus er it sant Menniske: En sand Gud: Den rette Messias: Oc forlader Menniſken deris Synder. Thi i det hand ſiger: **Hand er den** 1.
som skal komme effter mig / giffuer hand hans Mandom tilkiende. Oc i det hand legger dette til: **Den som haffuer ve=** 2.
ret for mig / bekiender hand hans Guddom. Men i det hand 3.
ſiger: **Hand traadde mit iblant eder / den i icke kiende /** ſuarer hand til deris Spørſmaal / oc ſiger at Jeſus er Meſſias. 4.
Vand daaben lærer / at Meſſiæ embede er at forlade Synden.

V. Huad gaffn wi haffue aff Johannis vidnesbyrd.

Wi haffue her oc at anſee dette vidneſbyrds nyttighed oc brug/ ſom er / at wi ſkulle tro Johannis vidneſbyrd / oc i Troen anamme Chriſtum ſom den rette Frelſere oc Syndernis forladere / ſom formedelſt ſit Blod haffuer toet oſſ aff vore Synder / huor paa hand haffuer giffuet oſſ it krafftigt tegn/ ſom er Daaben / om huilcket wi ydermere ville tale en anden tid.

VI. Hycleris oc Mundchristnis billede.

For det ſidſte/ haffue wi oc ſaa her at anſee Phariſeerne / huilcke der ere deris Billede ſom lade ſig at vere Chriſtne / det er / Oyenſkalckis / Gliſneris oc Hycleris ſom icke kunde lide den rette Saligheds lærdom : Men lade ſig met deris vduaartis facter / at vere Gudfrycktige/ de lade ſig vduaartis til ſiune at vere de allerhelligſte/ men induaartis haffue de andet i ſinde: Der aff kommer det / at de kaldis Oyenſkalcke oc Hychlere. Thi lige ſom de Perſoner vdi Fabel / Comedier oc andre Lege / de vdſkickis met Klæder oc anden vduaartis ſkick / i en anden frauerendis Perſons ſted/ lige ſom det ſkulde vere den ſamme Perſon : Lige ſaa giøre oc Phariſeerne / de lade vel it vduaartis helligheds ſkin til ſiune / huilcken de dog intet haffue vdaff / Huor aff de kaldis *Hypocritæ* / Det er Gliſnere / Hychlere oc Oyenſkalcke / ſaa ſom de der (endog de i ſandhed vdi Hiertet ere vgudelige) ſiunis dog vduaartis de allerhelligſte at vere.

Om den anden Artickel.

En from Predickeris beſcriffuelſe.

JEG er en raabendis Røſt vdi Orcken. Førſt 1.
beſcriffuer Johannes alle Propheter/Apoſtler/oc ordens Tienere / at de ere en Røſt. For det andet/ at de icke ſkulle 2.
vere en forgeffuis Røſt / men en raabendis / Det er / en Predickendis oc lærendis Røſt. For det tredie / vdi Orcken/ Det er/ i 3.
den

4. den gantske Verden. For det fierde paamindis Tilhørerne/ om den-
ne Røstis ypperlighed oc værdighed. Thi det er icke noget Mennis-
5. kis Røst/ men Guds/ som selff raaber etc. For det femte/ fører Jo-
hannes hid Esaiæ vidnesbyrd. Thi en Gudfrygtig Predickere skal
intet føre til at beuise sin lærdom met/ andet end Guds ord/ oc vid-
nesbyrd aff den hellige Scrifft. Oc er dette Sprock taget aff Esaiæ
6. fyrretuende cap: For det siette/ paamindis oc formanis ocsaa her
alle Predickere/ at de icke skulle tillegge Gud nogen fremmet røst:
Thi de som det giøre/ de ere icke Guds Tienere/ men Dieffuelens
Suøber/ huilcke wi skulle fly oc sky/ saa som glubendis Vlffue.

Om den Tredie.

AT berede Veyen for HErren/ er at giøre Pe- HErrens Vey at berede.
nitentz saa som Johannes selff siger: Oc haffuer Johan-
nes icke foruden synderlig Aarsage brugt denne maade at
tale met/ huilcken som rettelige hør til verdslige Rige. Thi
mand pleyer at berede rydde oc rense Veyene for Herrer oc Konger/
at de kunde vandre frilige frem/ foruden fare oc forhindring. Dette
legger Esaias selff vd/ i det hand siger: **Alle Dale skulle ophø-** Esa. 40.
**yes/ oc alle Bierge oc Høye skulle nedtryckis/ oc huad
som er wieffnt/ det skal bliffue ieffnt/ oc huad som er
wslæt/ det skal bliffue slæt.** Dette skal aldelis Aandelige
forstaaes/ om all forhindring/ vduaartis oc induaartis/ som for- Christi Rigis forhindring.
hindrer at Christus vor Konge icke kand komme til oss. Induaartis Induaartis.
forhindrelse er/ vrang forstand oc mening om Gud/ onde begerin-
ger/ falskhed/ daarlig oc gieckelig fordristelse paa sig selff etc. Vd- Vduaartis.
uaartis forhindrelse ere/ allehaande forargelse som Satan an-
rætter oc kommer aff sted/ vdi Lærdommen/ Sacramenterne/ oc
vduaartis omgengelse. Men at ieg kand sige det met faa ord/ skal
Biergene (Det er/ huad som er høyt oc ypperligt vdi Verden) ne- Bierge.
dertryckis oc ydmygis formedelst Louens Predicken. Dalene (det er de Dale.
som haffue en forknuset Aand) skulle ophøyes/ formedelst Euangelij
Predicken. Det wieffne oc wslætte (det er/ vort onde leffnet oc wskicke- Buske oc Knolde.
lige begeringer) skal affryddis/ formedelst en ny Lydighed/ oc it aluer-
ligt forsæt at skicke sit Leffnet effter Guds ord. Oc paa det at det kand Huor ved Veyen ryddis oc beredis.
skee/ vdkreffuis der først/ at der skal vere de som skulle raabe i Ørcken.
Der næst er her fornøden en reen Lærdom/ som er deris Lycte der be-

3. rede Veyen. Her offuer vdkreffuis ocsaa / at naar HERren kom-
mer / Det er / naar Guds naade skinner i vore Hierter / at wi da beui-
se oss lydige formedelst en aluerlig Penitentze / oc som lydige induaa-
nere vdi Guds rige / beuise vor HERre Christo Tro oc Huldskaff.
4. For det sidste / skulle wi giffue vor Konge gaffuer / som er vore læbers
Hoseæ 14. offer / Det er / wi skulle bekiende hannem / met Hierte / Mund / Be-
kiendelse oc Leffnet.

Exempel til at forklare dette met.

Men effterdi at dette icke kand vel forstaaes for-
uden Exempel / ville wi kaartelige forklare Prophetens oc Johan-
nis mening / met Exempel. Summa paa Johannis Predicken er:
Matth. 3. **Giører Penitentze / oc troer Euangelio.** Det er det hand
her siger aff Esaia: Bereder HERrens vey. Huorledis beredde
hand Veyen? Først nedertrycte hand Biergene / Thi der hand saa
mange aff Phariseerne oc Zaduceerne at komme til sin Daab / sag-
Marc. 1. de hand til dem: **I øgle slecte / Huo lærde eder at fly den**
tilkommende vrede? Seer til giører ret Penitentze /
Siger icke ved eder selff / wi haffue Abraham til Fa-
der / Thi ieg siger eder / at Gud kand opuecke Abra-
ham Børn aff disse Stene. Oxen ligger allerede hos
roden aff Træet / huert Træ som icke bær god fruct
skal affhuggis / oc kastis i Ilden. See her huorledis Jo-
Johannes nedertrycker Biergene. hannes nedertrycker Biergene. Først i det hand kalder dem Øgle- 1.
slecte / straffer hand oc rører deris vanartige / blodgerige oc wtack-
nemmelige Hierte. Der næst fortager hand dem Aarsagen / huor 2.
aff de høyt berømmede sig. Thi her aff Hoffmodede de dem / at de
vaare Abrahams Børn oc affkomme / Men hand siger / det gaff-
ner dem intet / Thi Gud er icke den som anseer noget Menniskis per-
Abrahams Børn huo de ere. son: Icke ere de heller strax alle Abrahams Børn som ere aff hans
Sæd effter Kiødet / men de som efftertølge Abraham vdi Troen oc
Lydighed / de ere hans Børn / saa som Christus beuiser hos Johan-
nem / huor hand kalder Jøderne oc Phariseerne Dieffuelsens Børn /
som berømmede sig at vere Abrahams Børn. For det tredie legger 3.
hand Trusel til om de icke omuende sig oc giøre Penitentze. Oxen /
siger hand / er lagt ved roden aff Træet. Det er / Guds heffn er icke
langt borte / at huert ont Træ skal affhuggis oc kastis i Ilden.
Paamindelse for Predickere. Saaledis skulle oc andre Guds ords Tienere nedertrycke
Biergene / vise Folcket deris Synder / oc fortage dem det de kun-

de rose

de rose sig aff / dissligeste holde dem Guds straff faare / som alle dem offuerhenger der icke omuende sig. Der næst skulle de ophøye Dalene. Huorledis? Saa som Johannes giorde / i det hand pegte paa Christum / oc sagde: **See det Guds Lam / som bær Verdens Synder.** J det hand siger: **See**/ formaner hand oss til Troen. J det hand legger det til: **Som borttager Verdens synder**/ giffuer hand tilkiende / ved huad middel wi bliffue forligte met Gud. For det tredie affstøder hand Knoldene oc det wieffne/i det hand siger / **Giører ret Penitentzis fruct.**

Johannes ophøyer Dalene.

Ioh. 1.

Johannes affstøder stubbene.

Lige saadant it Exempel haffue wi vdi Nathan Prophete. Først nedkaste hand Bierget (det er øyen skalckhed) vdi Dauid / som leffde secker oc tryg hen/ effter at hand haffde bedreffuet Hoer oc Mord/ lige som hand haffde bestillet alting vel/oc der til sætte hand hannem en Lignelse for om to Mend / den ene vaar Rig den anden Fattig. Den rige haffde saare mange Faar oc Oxen/ Men den fattige haffue intet vden it Faar/ som hand haffde kiøfft / oc fødde det op/ at det bleff stort hos hannem oc hans Børn til lige / Det aad aff hans Brød/ oc drack aff hans Begere/oc soff i hans Skød/ oc hand holt det som en Daatter. Men den tid der kom en Giest til den rige Mand/da sparde hand at tage aff sine Faar oc Oxen/oc hand taag den fattige Mands Faar / oc redde til den Mand som vaar kommen til hannem. Der Dauid det hørde/ bleff hand optent i vrede oc sagde: Saa sandelige som Herren leffuer/den Mand er dødsens barn/ som det giorde. Nathan suarede: Du est den Mand / Vriam den Hethiter haffuer du slaget ihiel met Suerd / hans Høstru haffuer du taget dig til Høstru. See / ieg (siger HErren) vil opuecke wlycke offuer dig. See huorledis Nathan breider Dauid sin synd / oc fortager hannem alt det som hand kunde opheffue sig met / at hand skulde icke tencke at hand skulde gaa hen wstraffet / fordi hand vaar en Konge / Oc truer hannem der til met straff. Her bleff det store bierge oc hychleri nederkast. Men der Nathan formerckte/at Dauid vaar nederkast / oc laa / saa at hand met stor suck oc graad sagde: **Jeg haffuer syndet imod HErren.** Da ophøyede hand denne Dal oc sagde: **HErren haffuer borttaget din Synd / du skalt icke dø.** Der effter affstøder hand Knoldene oc det wieffne aff veyen / i det at hand faaregiffuer hannem / at hans Søn skulde visselige dø / huor met hand paaminte hannem at bliffue her effter vdi sit kald / och see sig bedre for.

It andet exempel.

Nathan nederkaster Bierget.

2. Sam. 12.

Nathan ophøyer Dalen.

Nathan affstøder Knoldene.

Lige

End it exempel huor Petrus bereder HERRens vey.

Lige saa gior oc Petrus vdi Apostlernis gierninger / først taag Joderne fat met Louens Predicken oc hug Hane kammen aff dem / det er / hand ydmygede dem / oc nederkaste Bierget / viser dem deris Synd / oc lærer dem / at de haffue intet gaffn der aff at de ere aff Abrahams slect / truer dem ocsaa met straff / vden de omuende sig oc giøre Penitentz. Strax der hand hører / at det gaar dem til Hierte / oc ere nederslagne met en bange Samuittighed for Synden / opretter hand dem igien / viser dem til Christum / beder dem at de skulle lade sig Døbe vdi hans naffn / siden giffuer hand ocsaa act paa at Knoldene oc det wieffne icke skal opuaaxe / i det hand beder dem giøre Penitentze oc loffuer dem den hellig Aand.

Act. 3.

Huorledis Adam er kommen til Naade,

Gen. 3.

Disse exempel ere obenbare oc klare / oc komme offuer ens met det første Mennistis omuendelse. Adam Hoffmoder sig / oc efterfølger den ny lærere Dieffuelen. Hannem slog Gud først ned met Trusel oc sætte hannem faare sin Synds storhed. Strax effter at hand vaar nederslagen opreiste hand hañem oc faaregaff foriættelsen / om Quindens sæd / som skulde sønderknuse Hugormens hoffuet.

Christus selft bereder Veyen.

Luc. 7.

J lige maade nedertryckte Christus de hoffmodige Phariseer / oc ophøyede den bedrøffuede Mariam Magdalenam / oc formaner hende til it gudeligt oc helligt leffnet / sigendis: **Din Tro haffuer hiolpet dig / Gack i Fred.**

Bugtienere efftrerfølge icke Johannis exempel.

Men ordens Tienere / som i saa maade icke nedtrycke Biergene / icke ophøye Dallene / icke affstøde Knolde oc Stubbene / de giøre icke som Guds tienere / men som Dieffuelens oc Bugens tienere. Der ere vel mange som i almindelighed raabe oc skrige paa Predickestolen imod Horeri / Blodskam / Aager / oc andre Laster: Men der ere faa som sige dem deris laster til vdi Munden / saa som Johannes giorde ved Kong Herodes oc ved Phariseerne oc Øyenskalcke / som Christus giorde ved sine Tilhørere / oc Ambrosius ved den Keysere som

Aarsage.

1. hed Theodosius. Huor for giøre de det icke? En part fordi at de icke
betencke hues tienere oc statholdere de ere:
2. En part fordi at de frycte sig at faa skade paa deris Liff / Gods oc Næring. Men imod denne Blindhed oc wgudelige redsel skulle de sætte / deris kalds oc embedis

Huad Predickere skulle ansee.

1. befalning / oc Christi foriættelse / vdi huilcken Christus haffuer loffuet sig at vere hos sine Tienere / oc acter det at vere sig giort oc vederfaret / huad som hans Tienere vederfaris.
2. Der foruden skulle de styrcke sig met Johannis oc andre hellige Guds Tieneris stadighed oc exempel / oc skulle stedse vden affladelse bede Gud / at hand vil giffue dem Mod oc dristighed / at de tørre dristelige giøre / det som kand skee hannem til ære. Huilcken skee Loff oc Prijs fra euighed til euighed / Amen.

Paa

Paa Christi Fødsels dag/

Euangelium / Lucæ i det II. Capit:

DEt begaff sig paa den tid/at der vdgick it Bud aff Keyser Augusto/at all Verden skulde beskriffuis til Skat. Oc deñe beskriffuelse vaar den allerførste / oc skede paa den tid / der Cyrenius vaar Landsherre i Syrien. Oc huer mand gick at lade beskriffue sig til Skat/ huer til sin Stad. Da giorde oc Joseph sig rede/ aff Galilea/ aff den Stad Nazareth/ i Jødeland/til Dauids Stad/ som kaldis Bethlehem/ Tht

hand

hand vaar aff Dauids hus oc Slect / at hand skulde lade bescriffue sig til Skat / met Maria sin troloffuede Hostru / som vaar fructsommelig. Oc som de vaare der / da kom tiden / at hun skulde føde. Oc hun fødde sin første Søn / oc suøbte hannem i Klude / oc lagde hannem i en Krybbe / Thi de haffde ellers intet rom i Herbere. Oc der vaare Hyrder i den samme Egn paa Marcken hos Faarestierne / som voctede deris Hiord om Natten. Oc see / HERRens Engel traadde til dem / oc HErrens klarhed skinde om dem / Oc de fryctede saare. Oc Engelen sagde til dem: Frycter eder icke / See / ieg forkynder eder stor Glæde / som skal vederfaris alt Folcket / Thi eder er i dag en Frelsere født / som er den HERRE Christus / i Dauids stad. Oc det skulle i haffue til it tegn / J skulle finde Barnet suøbt i Klude / oc liggendis i en Krybbe. Oc strax bleff der hos Engelen en himmelske Hærskaris mangfaaldighed som loffuede Gud / oc sagde: Ære vere Gud i det Høye / oc Fred paa Jorden / oc Menisken en velbehagelighed.

Forklaring paa dette Euangelium.

Christi ny hellige Fødsel / helliggiør vor gamle oc wrene Fødsel.

DEnne Historie styrcker oc stadfester den Artickel vdi vor Christelige Tro / som saa liuder: Født aff Jomfru Maria. Huilcken artickel som faaregiffuer en ny Fødsel / som helliggiør den gamle Adamske oc wrene Fødsel / i alle dem som met Troen annamme dette nyfødde lille Barn CHristum.

Oc endog at denne Artickel om Christi Fødsel / bør at vere saa almindelige huer mand vitterlig / at end oc saa smaa Børn bør at vide oc tro hannem / Saa er hannem dog for victige oc merckelige sagers skyld / tillagt en synderlig Fest oc Høytid aff den Christne

Kirckis

Kirckis Forstandere / som er / at den gantske Historie kand met sine omstandige vilkaar/forklaris oc læris: Icke aleniste for den sag skyld at wi kunde forlyste oss oc haffue glæde aff denne allerherligste historiens opregnelse/Men meget meer/at mand kand see oc lære deñe høye oc ypperlige Artickels nytte oc gaffn/til at styrcke oc oprette de sorgefulde oc bange Samuittigheder met. Thi mand skal icke læse den hellige Scrifftis Historier saa som verdslige Krønicker/Men at mand stedse oc offte betencker oc offueruejer deris nytte oc gaffn/til at lære vnderuise oc trøste oss met / paa det at wi formedelst Taalmodighed oc Scrifftens Trøst/kunde haffue Haabet. Men wi ville nu faaregiffue ickon tuende Artickle/vdi huilcke mange andre indeholdis saa som i skulle faa at høre.

Hui mand holder denne Fest.

Huorledis mand skal læse hellige Historier.

Rom. 15.

Den Første.

Det nyfødde Barns Jesu Christi fødsels Historie/met sine omstandige vilkaar oc stycker.

Den Anden.

Denne Histories nytte oc brug.

Om den Første.

VDi Historien haffue wi ni stycker at ansee oc betencke/Iblant huilcke det første er om tiden. Saa bleff Christus født / siu hundret Aar effter at Rom vaar bygt: Try tusinde/ni hundret/ fyrretiue oc fire Aar/effter at Verden vaar skafft: Fyrretiue oc tu Aar / effter at Augustus bleff Keysere. Fra Christi Fødsel/indtil denne dag ere forløbne / Tusinde / fem hundret / halffierdesindstiue oc sex Aar. Men huorfaare neffner her Euangelisten Tiden saa nøye oc klarlige/ sigendis/at Augustus vaar Keysere i Rom/ oc Cyrenius Landsherre vdi Sirien?

I. Tiden naar Christus bleff født.

Aarsage hui Tiden bescriffuis.

Der ere tre Sager til. Den første er Propheternis spaadom/huilcke ere tuende slags. Thi en part forkynde oc spaa om Messiæ Tilkommelse / oc icke faaregiffue nogen viss tid: saa som disse: Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet. Item/ Vdi din Sæd skulle alle Slecter paa Jorden velsignis. Item / See en Jomfru skal bliffue fructsommelig/ oc skal føde en Søn. Oc Dauid siger i Psalmen: HERREN sagde til min HErre/ sæt dig hos

1. Prophetierne ere tuende slags

Gen. 3.

Gen. 22.

Esaiæ 7.

Psal. 110.

Num: 24. hos min høyre Haand etc. Oc Balaam siger: Der skal opgaa en Stierne aff Jacob. En part aff Prophetierne 2.
forkynde oc sige tiden oc Aaret/naar Christus skulde lide oc begynde sit Rige.

Jacobs Prophetie om tiden.

Jacob patriarcha siger: Den kongelige Spir skal icke vige fra Juda / før end den stercke / det er Quindens Søn/kommer. Lige som hand vilde sige: Quindens Sæd (som er loffuet/til at giøre Dieffuelsens gierninger til intet) skal da komme naar Spiren er tagen fra Juda. Effterdi da at Lucas her taler om Keyser Augusto/ om Skat/ oc om en fremmet Landsherre/ giffuer hand tilkiende/ at Tiden er ret nu forhaanden / paa huilcken Christus skulde fødis/ effter Jacobs Prophetie oc Spaadom.

Gen: 49.

Danielis Prophetie.

Daniel Prophete haffuer ocsaa i sit niende Cap: klarlige vdtryct Aaret/ naar Christus skulde kaarsfestis oc opstaa / huor hand saa siger: Saa vid nu oc merck / at fra den tid som Befalningen vdgaar / at Folcket skal hentis igien / oc Jerusalem skal bliffue opbygt igien / indtil Christum den Første / ere siu Vger / oc to oc trysindstiue Vger. Men effter de to oc trysindstiue Vger/ skal Christus ihielslaes. Oc vdi en Vge skal hand stadfeste Pacten met mange/ oc mit vdi Vgen skal Offeret afflade. Her forkynder Daniel klarlige Tiden/ naar Christus skulde ihielslaes. Men her ere try ting at acte oc

Huorledis mand skal forstaa Daniels Prophetie.

1\. besinde / som ere / 1. Huad en Vge er. 2. Naar mand skal begyn-
2\. de at telle oc regne. 3. Oc huor faare hand deler de halffierdesinds
3\. tiue Vger vdi try tal.

Huad en vger.

En Vge skal her forstaaes/ icke om en almindelig Vge/ som er siu dage/ Men det er Aars Vger/ som der staar i den tredie Mosi Bogs xxv. Capit: Saa at en Vge indeholder siu Aar / oc halffierdesinds tiue Vger / giøre fire Hundret oc halffemtesinds tiue Aar.

Naar mand skal begynde at telle.

Naar skal mand begynde at regne? Effter at Befalningen er vdgaaen. Det er / fra den tid at Folcket bleff loffuet oc tilsagt formedelst Propheterne Zachariam oc Hagæum

at skul-

at skulle komme tilbage/som er fra det andet Longimanni Aar/eff-
ter at halffierdesinds tiue Aar aff det Babilonske fengsel vaare
forløbne.

Her foruden skiffter hand Vgerne vdi tre dele/for de ting som 3. Hui Daniel skiffter disse vger i tre dele.
1. sig paa atskillige tider haffue begiffuet Først vdi siu Vger/det er
fyrretiue oc ni Aar/thi den tid igiennem bleffue Jøderne endnu i de-
2. ris fengsel i Babylon. Dernæst siger hand to oc trysindstiue v-
ger/det er/fire hundret trediue oc fire Aar/vdi huilcken tid Jerusa-
3. lem bleff opbygt igien/oc det Jødske Folck bode der vdi. Paa det
sidste bleff Christus døbt i den sidste Vge/ oc da predickede/giorde
Mirackel oc vnderlige Gierninger/oc endelige døde for vor Salig-
hed. Hand døde for vore Synder der hand vaar trediue oc try
Aar gammel. Der som du ligner dette met Historierne/da skalt du
befinde/ at Lucas haffuer effter dette Regenskaff bescreffuet tiden/
paa huilcken Christus bleff født.

Den anden Sag huorfaare at Lucas her bescriffuer tiden/ 2. at igiendriffue Jøderne.
er at mand kand skamfutte oc igiendriffue Jøderne / som endnu
vente Messiam/effterdi at Mosis Politi oc Prestedom haffuer nu
for mange Aar siden faaet ende.

Den tredie Sag er/at wi skulle vere visse paa/at Christus 3. til at styrke vor Tro.
er visselige født til Verden / huilcken Gud i fordom tid haffde loff-
uet/at skulde fri det Menniskelige kiøn aff Dieffuelsens Kræffter.

Det andet stycke oc omstandige vilkaar som wi II. Om steden huor Christus bleff født.
haffue her at acte/er om Steden. Hand fødis i Bethlehem/paa
1. en fremmet sted. **J Bethlehem fødis hand**/at Micheæ Pro-
phetie skulde fuldkommis/huilcken Mattheus i sit andet Capitel
tyer her vd paa/aff Micheæ femte Capittel: **Paa en fremmet
2. sted fødis hand**/ at der met skulde giffuis tilkiende/at hans Kir-
cke er oc bliffuer fremmet her i Verden/icke foruden foractelse oc for-
følgelse. Det samme giffuer ocsaa Johannes Euangelista til- Johan: 1.
kiende / i det hand tre gange siger alt en mening: **Mørckene be-
grebe hannem icke.** Item: **Verden kiende hannem
icke.** Item: **Hans egne anammede hannem icke.**
Her aff følger det/at Christi Rige er icke it Verdsligt Rige.

III.
Christi Forældre.

Sager hui Christus skulde fødis aff en Jomfru. Gen. 3. Esai. 9.

Det tredie stycke er om hans Forældre. Effter
sin Menniskelige Natur/ fødis hand vdi det hellige Ecteskaffs stat/
Men dog aff en reen Jomfru/ Oc det for merckelige oc victige Aar-
sagers skyld. Den første er Guds Foriættelse/ som saa liuder: 1.
Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens
Hoffuet. Item: See en Jomfru er fructsommelig/
oc skal føde en Søn. Den anden Aarsage er Nødtørfftighed. 2.
Thi der er ingen foruden Smitte oc Synd / aff alle de Menniske
som ere fødde effter almindelig naturlig vijs. Derfaare vaar
det fornøden/ at Messias som skulde forløse Mennisken fra Syn-
den oc Døden/ hand skulde vndfangis aff en Jomfrues blod/ for-
uden Mands sæd aff den hellig Aand / paa det hand kunde vere
reen/ foruden all Synds smitte / saa som det sømede en ret Ema-
nuel/ Gud oc Menniske.

IIII.
Om Christi Guddom.

Det fierde stycke er / Efftherdi at Christus er en
sand Gud / oc it sant Menniske / da skal her talis aff Johannis
Euangelij første Capittel / om hans Guddom / oc forklaris alle
omstandige Vilkaar/ om Tiden/ Maaden/ Steden/ Gierningen/
oc Aarsagen.

1. Der som du nu spør: Naar vaar Christus født paa sin
Guddoms vegne? Da suarer Johannes Euangelista oc siger:
I Begyndelsen vaar Ordet / det er / Ordet vaar før end
alle Creaturs begyndelse som skaffte ere. Derfaare er Christus
2. icke it Creatur som er skafft. Der som du spør: Huorlunde vaar
hand? Da suarer Johannes saaledis: Ordet vaar hos Gud.
Derfaare er hand en anden Person/ affskildt fra Faderen. Spør
3. du at: Huad vaar hand? Da suarer Johannes: Oc Gud vaar
Ordet. Met huilcke Ord hand giffuer tilkiende/ at der er ickon en
4. Guddommelig værelse. Spør du videre: Huad giorde hand? Da
suarer Johannes: Alle ting ere skaffte formedelst hañem.
5. Spør du at / Huad hand nu giør? Da suarer hand: Hand
oplyuser alle Menniske / som komme i Verden.

Spør

Spør du at/ Huort kom hand hen? Johannes suarer/ Hand 6.
kom til Verden/ Hand kom til sin Eyendom. Spør 7.
du/ Huorledis hand kom? Da suarer hand. Ordet bleff
Kiød. Spør du/ Huor faare hand kom? Suarer Johannes. 8.
At hand vilde giffue dem mact at bliffue Guds
Børn/ som tro paa hannem. Spør du at/ Naar kom 9.
hand? Da suarer Johannes. Der vaar it Menniske vdsent aff Gud som hed Johannes etc. Huor met hand giffuer tilkiende/ at Christus bleff født/ oc begynte sit Predicke embede/ paa det pas som Johannes begynte at predicke. Dette er nytteligt saa kaartelige at vide/ om Christi Guddom.

V. Om Christi Vogge oc Seng.

Det femte stycke wi haffue her at acte/ er om Christi Seng oc Vogge/ som er en Krubbe/ huilcken intet andet betyder/ end stor Foractelse oc Fattigdom i denne Verden/ Huilcken Fattigdom Christus gierne vilde lide/ paa det hand vilde giøre oss alle rige. (2. Cor. 8,) Til denne Krubbe skulle de Stolte oc æregerige see hen/ at de kunde staa aff deris Hoffmod. (Lærdom,) Til denne Krubbe skulle de Fattige see hen/ oc der aff lære at icke falde vdi Mishaab/ lige som de skulde vere forkaste fra Gud/ for deris Fattigdoms oc Armods skyld.

Her haffue wi at acte alle Creaturs misbrug/ som ere skaffte aff Gud: Bethlehems Stad søger sin Fordeel oc Baade: Herbergene tiene de rige Giester: Christus som er en Konge oc HErre offuer allting/ hand visis hen vdi it Fæhus eller Kostaald. Saa foractis Christi Kircke endnu paa denne dag i den sted/ at de Wgudelige haffue offuerflødelige Gods/ære oc Mact. (Alle tings misbrug vdi Christi fødsel.)

VI. Englenis obenbarelse.

1. Det siette er om Englents obenbarelse/ huilcke
2. som først beuise at HERREN er tilstede. Der næst giffue de tilkiende/ met den Himmelske Klarhed/ huad for en Konge den nyfødde Christus skal vere. For det tredie/ forklare de met deris
3. Loffsang/ huad hans Velgierninger ere mod oss/ oc huad ære Gud skeer der aff.

VII. Engelens Predicken til Hiurderne.

Det siuende/ er om Engelens predicken til Hiurderne hand taler til dem oc siger: Fryctet eder icke. Thi see/ jeg forkynder eder en stor Glæde/ som skal vederfaris alt Folcket. Thi eder er i dag en Frelsere født/ som er den Herre Christus/ i Dauids Stad. Oc det skal vere eder it Tegn: J skulle finde Barnet suøbt i Klude/ oc lagt i en Krubbe. Denne predicken er den aller ypperste oc besynderligste/ iblant alle de Predickener/ som nogen tid haffue veret giorde vdi Verden. Oc holder hun mange herlige stycker vdi sig/ som saare stor mact paa ligger oc ere derfor verde grandgibelig at mercke.

1. Hiurderne skulle icke fryete.

Først befaler Englene at Hiurderne skulle icke frycte sig/ huor met de giffue tilkiende/at Christus er der faare kommen/ at hand vil borttage Louens forbandelse/ oc Synden/ for huilcken Forbandelsen oc Sorge er kommen paa alle Menniske.

2. Euangelij Predicken om den store Glæde.

Dernæst er her Euangelij Predicken i disse ord: Jeg forkynder eder stor Glæde. J det hand siger en STOR Glæde/ affskiller hand denne glæde fra Verdsens glæde/ huilcken der ickon varer en føye tid/ oc haffuer en skrøbelig Grundual.

Sager hui Engelen kalder det en stor Glæde.

Oc sigis denne Glæde at vere stor/ som Englene forkynde/ for fire Sagers skyld. Først for den Handel oc Sag/ som denne 1.
Glæde gielder om/ som er at wi forligis met Gud. Dernæst for 2.
hendis Languarenhed/ Varactighed oc Stadighed/ thi hun varer icke alene it Aar eller tu/ men til euig tid/ oc bliffuer fast bestandig. Her foruden sigis hun stor at vere/ thi hun hører icke alenisté 3.
til nogle faa/ men til alle Menniske/ der met Troen anamme den Glæde som her forkyndis. Endelige sigis denne Glæde at vere stor/ 4.
fordi det er en Aandelig Glæde/ oc hør hen til alle Menniskis Salighed.

3. Aarsage til denne Glæde.

For det tredie/ giffuer Engelen ocsaa her Aarsagen tilkiende til denne store Glæde/ oc Handelen/ som hun paa liuder: Fordi/ siger hand/ Eder er i dag en Frelsere født/ som er den HERRE Christus.

For det fierde viser hand ocsaa steden huor denne Frelsere er født oc findis / Vdi Dauids stad / siger hand / det er / vdi Bethlehem. 4. Steden.

For det Femte / leggis her it vduortis Tegn til Ordet / effter som Gud haffuer altid hafft denne viis aff Verdens begyndelse / at hand icke haffuer sæt sit ord bart frem foruden Tegn / saa giør hand lige saa her. Thi saa siger hand: Oc det skal vere eder it Tegn / J skulle finde it Barn suøbt vdi Klude / oc liggendis i en Krubbe. Dette tegn vdretter tuende ting. Først viser det Hiurderne den rette Vey hen til Barnet / paa det de skulle icke gaa vild naar de lede der effter. Endog at alle Quinder suøbe vel deris Børn vdi Suøbelse oc Klude / saa legge de dem dog icke vdi Krubber. Dernæst giør det Skilsmisse imellem dette Barns Rige / oc Verdsens Rige. Thi Verdens Rige haffue vduaartis Herlighed oc Pral. Men dette Barn veed intet aff saadant / det ligger paa en foractet Sted / i en Staald / oc i en Krubbe. Oc dette er nu sagt om Engelens Predicken.

5. Hand sætter Tegn hos ordet.

Dette tegns brug. 1.

2.

VIII. Christi Fødsels obenbarelse.

Det otende stycke wi haffue vdi denne Historie at atte er / at Christi Fødsel obenbaris først for Hiurder. Huor aff
1. wi lære tuende ting: Først at Christi Rige er icke it verdsligt Rige /
2. Dernæst / at Christi Rige hør de Fattige til effter Christi egne ords liudelse / som hand siger hos Mattheum: Euangelium predickis for de Fattige. Matth: 11.

IX. Englenis Loffsang.

Det niende stycke er / om Englenis Loffsang / som saa liuder: Ære vere Gud i det høye / Fred paa Jorden / oc Menniskene en velbehagelighed. Denne Loffsang / befatter met en synderlig ocvnderlig kaarthed / Christi fød-
1. sels fruct oc gaffn / som staar vdi try stycker. Thi først skeer denne
2. Fødsel den almectigste euige Gud til Ære: Dernæst Menisken
3. til Fred oc Enighed imellem Gud oc oss arme Syndere. For det tredie obenbaris Guds naadige vilie oc behagelighed til det gantske Menniskelige Kiøn.

Christi fødsels nytte oc fruct.

i Guds ære.

Først i det at Englene sige: Ære vere Gud i det høye/ giffue de tilkiende/ at ingen kand giffue Gud sin rette tilbørlige Ære/ vden hand kiender Christum. Mennisket vaar skafft for denne endelige sag/ at det skulde ære Gud sin Skabere/ Men ved vore første Forældris fald/ er det kommet der hen/ at Mennisket nu huercken ret kiender Gud/ eller ærer hannem. Men du maat nu spørge: Huad det er at ære Gud? At ære nogen/ er intet andet/ end at tillegge hannem ret Dyd oc Fromhed. Saa som naar nogen Konge handler retfærdelige/ viislige/ mandelige oc naadelige/ da giffuis hannem derfor ære aff sine vndersaatte/ det er/ hans vndersaatte stadfeste oc samtycke hans gierning oc met synderlig Veluillighed rose oc loffue hannem. Derfaare giffuis Gud i lige maade ære/ naar mand kiender oc rettelige føler hans herlige Dyder oc krafft/ som er hans Viisdom Retfærdighed/ Styrcke/ Barmhiertighed/ Sandhed/ oc andre.

Huad det er at ære Gud.

At kiende Guds viis dom.

Guds Viisdom sees her vdi / at hand fører Mennisket til rette igien / som hand haffde skafft sig til ære / paa det at Mennisket skulde ved hans Søn som er født aff en Jomfru/ faa igien oc bekomme Guds Billede / som det formedelst Synden haffde mist oc tafft/ och saaledis giffue Gud den Ære at hand er en viis Gud.

Guds Retfærdighed.

Guds Retfærdighed sees her aff/ at hand icke vilde tage Mennisket som haffde syndet til Naade igien / vden der skede vederlag oc fyldistgiørelse for den Wret som vaar skeedt. Thi effterdi det vaar fornøden / at Mennisket enten skulde euindelige fortabis for sin Synd/ eller oc nogen aff det Menniskelige kiøn skulde fornøye Gud oc stille hannem til freds/ oc lide straff for det gantske Menniskelige kiøn/ da gaff Gud oss sin Søn/ som anammede Menniskelig natur paa sig / vdi huilcken hand giorde Guds Retfærdighed fyldist. Huor faare Gud met rette bør at giffuis den ære / nu at Christus er født/ at hand er Retfærdig.

Guds mact.

Guds styrcke oc Mact loffuis her vdi/ at hand ved Christum haffuer offueruundet Hugormen oc hans Sæd/ oc haffuer aldelis vdslæt hans Rige/ saa meget som alle dem vedkommer/ som met Troen anamme dette nyfødde Barn Jesum.

Guds

Guds Barmhiertighed sees oc skinner her vdi / at hand ved oc formedelst sin kiere Søn / anammer det arme oc ælendige Menniskelige kiøn til Naade igien / som vaar for Syndens oc Offuertrædelsens skyld fortafft oc vndertrengt Dieffuelsens vaald oc tiranni / stor Jammer / Vanlycke oc Vselhed / Døden / Helffuede oc Fordømmelse. Denne Guds Barmhiertighed offuergaar alle Guds gierninger / der hand nogen tid i Verden beuist haffuer / Huilcken Barmhiertighed / baade de gode Engle i Himmelen / oc alle Menniske paa Jorden skulle prise oc berømme til euig tid: Ja Diefflene i Helffuede skulle den ocsaa imod deris vilie bekiende. GVDS Barmhiertighed.

Guds Sandhed obenbaris her vdi / at hand ihukommer sine gamle Løffte oc Foriættelser / oc giffuer det som hand i fordom tid loffuet oc tilsagt haffuer. Thi der vore første Forældre Adam oc Eua vaare faldne vdi Synden / loffuede hand dem Quindens Sæd / som skulde sønderknuse Hugormens hoffuet. Gen. 3. Denne Foriættelse fuldkommer hand nu / i det hand giffuer sin Søn til Verden / huilcken der skal til intet giøre alle Dieffuelsens gierninger. GVDS Sandhed.

For disse herlige Dyder skyld / bør mand at giffue Gud ære / Huorledis mand ærer Gud.
oc synderlige de Menniske som fornemme oc forfare hans Velgier-
ninger. Denne Ære giffuis hannem / naar wi først kiende oc 1.
ansee denne vnderlige Guds velgierning / som hand oss her beuist
haffuer / i det hand haffuer sent sin Søn til Verden. Der næst 2.
naar wi met Troen anamme Sønnen. For det tredie / Naar 3.
wi met Hierte / Mund / Bekiendelse oc Leffnet / loffue oc prise
Gud. For det fierde / naar wi ocsaa føre oc tilskynde andre til at 4.
kiende Gud.

Der næst / i det at Englene sige: **Fred paa Jorden** / giffuis tilkiende Christi besynderligste Velgierning / for huilcken hand er kommen til Verden / som er / at der skulde bliffue Fred imellem Gud oc Menniskē. 2. Guds fred paa Jorden. Denne Fred er en indbyrdis Forening imellem Gud oc Menniskē. Hvad Fred er. Gud tager Menniskē til Naade for sin Søns skyld: Menniskene anamme formedelst Troen den velgierning som dem tilbiudis / met Tacksigelse oc euig Tacknemmelighed. Denne Fred fører allerliffsaligste Fruct oc Gaffn met sig / som er fri tilgang til Gud / Aandsens Glæde / en god Sam- Fredsens nytte oc gafn.

uittighed

Huad der bryder den/ en fred.

uittighed / en glædelig Affgang aff denne Verden. Denne Fred forstøris aff Synder imod Samuittigheden / kiødelig Tryghed / oc Ordens forsømmelse. Derfaare skal mand fly disse ting saa som Pestilentze.

3. Guds vilie mod Menisken.

For det tredie legge de dette til: **Menniskene en velbehagelighed.** Det er / efterdi at Gud er forligt met Menniskene ved Christum / er hand dem gunstig / oc met sand faderlig hiertens affect anammer dennem saa som sine allerkieriste Børn/ huilcke hand haffuer vdkaaret vdi Christo/ oc haffuer dem kier.

Om denne Behagelighed taler ocsaa Dauid vdi den femte Psalme/ huor hand saa siger: **Fordi du HERRE velsigner den Retfærdige / Du beuebner hannem met Naade som met en Skiold.** I det at Dauid her ligner Guds Behagelighed ved en Skiold / lærer hand oss denne Behagelighheds rette brug oc nytte. Thi hand giffuer tilkiende/at Guds yndist er oss som en fast Skiold/ huor met wi beuebnis imod deris Pile oc Skud/ som stride imod oss. Dieffuelen meder at oss met sine gloendis Pile / men met denne Skiold bliffue wi trygge oc vel foruarede. Oc saaledis haffuer det sig ocsaa met de andre som sætte sig imod oss.

Guds Naade er en fast Skiold,

Om den anden Artickel.

Denne Histories nytte.

DEnne Historie haffuer tuende slags brug oc nytte. En almindelig/ som tagis aff den gantske Historie: Oc en besynderlig/ som tagis aff huert stycke vdi Historien.

I. almindelig brug.

Den almindelige Brug er / at wi skulle her aff lære / at anamme oc elske vor rette Saliggiørere Gud oc Menniske / som er født aff en Jomfru / oc sætte hannem imod all Wselhed / imod Synden / Døden / Forbandelse / Guds vrede oc Helffuede. Oc stadelige tro oc vere visse der paa / at denne Guds oc Jomfru Mariæ Søn / er effter Esaiæ Propheties liudelse / oss født oc oss giffuen / paa det at hand skal vere alle dem til Retfærdighed oc Salighed som tro paa hannem.

Den

Den besynderlige brug er mangefold. Først skulle wi lære II besynderlig brug.
aff Christi Forældre / at vere vor Øffrighed lydige. Dernæst
skulle wi lære aff Hiurderne / at atlyde Vidnesbyrderne om Chri- 1.
sto / lede oc spørge effter Christum / oc komme igien til vort Em- 2.
bede oc Kald. For det tredie at wi lære aff Englene / først at for-
1. kynde Christum faar dem som hannem icke kiende: huor ved alle
Ordens Gudfryctige tienere kunde trøste sig i deris Embede/ 3.
at de lære det samme som tilforn er lært formedelst saadan-
ne ypperlige mectige Aander. Der hos skulle wi lære
2. aff Englene oc Hiurderne tilsammen at wi fri-
lige bekiende den Herre Christum. Ende-
lige skulle wi lære at prise Gud / oc met
3. Englene siunge:Ære vere
GVD i det Høye.
Hannem skee Loff oc
Priis vdi all
Euighed/

A M E N.

Den

Den hellige Martirs S. Staffens dag. Euangelium Matth: XXIII. Capit.

Luc. 2 IEsus sagde til Jø-
derne: See / Jeg sender til eder Pro-
pheter oc Vise oc Scrifftkloge / oc i skul-
le sla nogle thiel aff dem oc kaarsfe-
ste / oc nogle skulle i hudstryge i eders
Scholer / oc forfølge dem fra en Stad
til en anden / At der skal komme offuer eder / alt det
retfærdige Blod / som er vdgydet paa Jorden / fra den
2. Par. 24. retfærdige Abels Blod / indtil Zacharias Barachiæ
søns Blod / huilcken i sloge thiel imellem Templet
oc Al-

oc Alteret. Sandelige siger ieg eder / at alt dette skal komme offuer denne Slect. Jerusalem / Jerusalem / du som ihielslar Propheter / oc stener dem som ere sende til dig / Huor offte vilde ieg forsamlet dine Born / som en Høne forsamler sine Kyllinge vnder sine Vinge / oc i vilde icke ? See / eders Hus skal forladis eder øde. Thi ieg siger eder : J skulle her efter icke see mig / før end i sige / Loffuet vere den / som kommer vdi HERRens naffn.

Forklaring paa denne Text.

EFterdi at denne dag er tilscreffuen den hel-
lige S: Staffen da vil ieg / før end wi gaa til dette E-
uangelij forklaring / sige først huorfaare de helligis 1.
Fester oc Høytider pleye at holdis vdi Guds Kir-
cke / Oc dernæst huad wi haffue at ansee vdi S: 2.
Staffens Exempel.

Helgens Høytider holdis vdi Guds Kircke / icke paa Hedensk vijs / saa som vdi Paffuedømet iblant Papisterne / at wi skulle paakalde Helgen / saa som Patroner / Skytsherrer oc Talsmend / huilcket icke kand skee foruden grueligt Affguderi / oc Guds Søns bespottelse oc hans Æris berøffuelse / Men der ere mange andre vectige oc drabelige Aarsager / huorfaare det er fornøden at beholde nogle Helgens Høytider vdi Kircken / oc ere de besynderlige sex.

Sex Sager huor for wi holde Helgens Høytider oc dage.

I. Den første / at mand kand see oc haffue faar Øyen den gantske christne Kirckis Historie / huilcken der skal vere oss baade en Regel at leffue effter / oc en paamindelse om Guds forsiun : Derfaare efterdi at mand haffuer stor lyst til at læse forfengelige verdzlige Menniskers Historier / i huilcke der siunis noget ringe Dyds oc Fromheds skin / Da skulle wi io i sandhed haffue meget støre lyst til at læse deris Historier / vdi huilcke mand kand see de rette oc sande Dyders leffuendis Billede oc Contrafey / Saa som vdi Paulo / Petro / Maria / S: Staffen / Magdalena / Røffueren paa Kaarsset / oc mange andre.

Den Christne Kirckis Historie.

II. Vidnesbyrd om vor Christelige lærdom.

Den anden Sag/ at mand kand ansee oc betencke Vidnesbyrd om den Christne Lærdom om det hellige Predicke Embede/ oc om den Christelige Kircke. Thi der ere skede vnderlige Gierninger oc Mirackel/ mange ere vnderlige kaldede til Predicke Embedet/ Dē Christne Lærdom er vdbret oc forklaret for den gantske Christelige Kircke. Vdi disse vidnesbyrd kand mand paa det allerherligste see den rette Kirckis euige endrectige Stemme/ vdi Propheternis oc Apostlernis Scrifft oc Bekiendelse/ oc saaledis døme oc giøre forskel imellem den Christne Kirckis rette Lærdom/ oc allehaande Forfalskelse/ Løgn oc Bedrageri/ som haffuer veret i alle Tider.

III. Tacksigelse for Guds ords obenbarelse.

Den tredie Sag er/ at Gud kand der ved æris/ oc mand kand tacke hannem der faare/ at hand haffuer obenbaret sig/ giffuet oss sit Ord oc Lærdom/ ladet see sin nærueerelse vdi Kircken/ oc giort oss til Indbyggere vdi den Hob/ som haffuer den sande Kirckis oc rette Guds tienistis Vidnesbyrd.

IIII. Vor Troes styrckelse.

Den fierde/ at saadanne Helgens Exempel kunde styrcke vor Tro. Thi naar wi læse at de ere bleffne bønhørde oc hiolpne aff Gud/ saa som der sigis i den trettende oc tiuende Psalme: Den

Psal: 33.

Elendige raabte til HERREN/ oc HERren bønhørde hannem/ oc hialp hannem vd aff all sin Nød. Da faa wi der aff en stadig Tro oc Tillid/ at hand ocsaa skal hielpe oss/ naar wi raabe til hannem. Der faare skal huer aff oss/ saaledis tro oc beslutte: Gud tog Mariam Magdalenam/ Røffueren paa Kaarsset oc Paulnm til Naade/ der de giorde Penitentze/ huilcket deris store oc wtallige Synder/ met huilcke de tilforn haffde fortørnet Gud/ icke kunde affuerie eller forhindre. Derfaare vil ieg ocsaa indfly til den samme HErre/ at hand skal tage mig til Naade. Hand verdedis til at forlade S: Peder sin Synd/ effter hand vaar gruelige falden: Der faare vil ieg/ som er falden/ ingelunde fortuile. Thi hand er altid stadig oc womskifftelig/ oc er endnu den samme Gud hand vaar den tid/ oc der er icke Persons anseelse hos hannem.

Stor trøst for alle Syndere.

V. Helgens Exempel at efterfølge

Den femte Sag/ at wi huer vdi sit Kald skulle efterfølge Helgens Exempel. Paulus lod sig icke forfærde for den store Forfølgelse/ men hand lærde Euangelium frilige oc dristelige: Hues Exempel alle Ordens Tienere skulle efterfølge. Johannes passede intet paa Herodis trusel/ Huor faare en Gudfryctig Predickere skal lære aff hans Exempel/ at foracte Verdens Storm oc grumē

Vrede

Vrede. Abraham holt sit Husregimente rettelige oc hellige aff Troen / vdi sand Guds fryct oc paakaldelse : Derfaare skulle alle Gudfryctige Husbonder lære oc tage Exempel aff hannem. Saaledis kand mand huer vdi sin Stat/ tage sig Exempel aff de hellige at leffue rettelige.

VI. Helgens lofflige gierningers ihukommelse.

Den siette Sag/ at Helgenis ihukommelse kand vere oss kier oc behagelig / oc deris Dyder oc lofflige Gierninger kunde loffuis oc rosis/ At de haffue ret oc vel brugt Guds gaffuer / At de haffue veret Guds bolige/oc baaret Vidnesbyrd om hannem/At de haffue veret beprydede met mange Dyder/At de ere oss leffuendis Exempel til at efterfølge/vdi en ret omuendelse til Gud/ i Troen/Penitentze/ Bestandighed / Taalmodighed / oc andre Dyder : Disse sex Sager ere de victigste oc synderligste / huorfaare wi baade beholde Helgens hukommelse/effter den gamle Kirckis Exempel / oc deris Høytider holdis hellige. Naar mand saaledis holder dennem/ da skeer alting til Guds ære/oc vor egen Salighed.

Vdi Sanct Staffens Historie haffue wi vij omstendige vilkaar at acte.

NV ville wi tale noget om Sancte Staffen/ vdi hues Historie wi skulle betencke disse omstendige vilkaar : Hans Religion : Hans Stadighed vdi sin bekiendelse : Hans Bøn til CHRistum : Huad Trøst hand fick : Oc hans endeligt.

I. Hans Religion oc Gudstieniste.

Stephani Religion oc Gudstieniste vaar denne : Hand vaar en Christen Mand / fuld aff Tro oc helligAand / fuld aff Naade oc Styrcke. Thi huor en ret oc sand stadig Tro er / der er den helligAand / oc io meere at Troen voxer oc formeeris / io meere lader den helligAand sin næruerelse til siune / oc optender saadan tilbøyelighed vdi vore Hierter / som kommer offuer ens met Guds Low. Tuert imod/ huor den helligAand icke findis krafftig / der er det obenbarlige klart / at der icke heller er nogen viss Tro. Derfaare haffue wi her vdi den hellige S: Staffen noget som wi skulle efterfølge / som er en krafftig virckendis oc arbeidendis Tro / huilcken den helligAand selff giffuer Vidnesbyrd. De efterfølge icke S: Staffens Tro / som aleniste haffue Troen vdi Munden oc Tungen/oc diss imellem induoffue sig vdi ond lyst oc begering / oc falde hen til huilcken side deris blinde Fornufft oc Affecter henlede dennem.

Lærdom her aff.

II. Stephani Embede.

S: Staffens embede vaar / at tiene de Fattige vdi Menigheden/ oc foruare Kirckens liggende Fæ / til de hellige Fattigis nytte oc gaffn/ vdi huilcket Embede der er icke tuil paa/ at hand io haff-

uer veret tro oc vindſkibelig. Thi hand haffde den hellig Aand ſom vaar hans Regentere oc Ledſagere / hand haffde en retſindig Tro oc Kiærlighed ſom vaar hans Regel at handle oc leffue effter. Derfaare ſkulle de Fattigis Verier / Hoſpitals Forſtandere oc Diaconer ſætte ſig hannem for at effterfølge : Førſt ſkulle de haffue en 1.
retſindig Tro / foruden huilcken ingen Flitighed eller noget Embede kand ſkee rettelige. Dernæſt ſkulle de lade paakiende vdi deris 2.
Embede / at de regeris aff den hellig Aand / At de icke enten beuiſe ſig grumme / haarde oc onde imod de Fattige / eller oc effter Menniſkens gunſt oc dem til vilie / vdſkiffte de Fattigis Almiſſe / eller oc ere forſømelige vdi deris Embede / eller oc ſelff ſtiele fra de Fattige oc vende det til deris eget gaffn / eller oc giffue andre ſom icke ere vedtørffuendis / det ſom de Fattige rettelige tilhører : Men de ſkulle beuiſe all Troſkaff oc Flitighed vdi deris Embede / oc betencke at Gud haffuer ſelff it aluerligt indſeende til deris Tieniſte oc Embede / oc holde det ſaa for / at det er Chriſti Lemmer / ſom dem er befalet at tiene oc haffue omſorge for / oc viſſelige forlade ſig der til / at de ſom dem ere antuordede at raade offuer / ere Guds oc den hellig Aands Tempel oc Bolig / i huor ſtor Fattigdom / Siugdom / Saar oc Bulder de ere beſlagne met.

Lærdom for Diaconer oc Fattige Folckis forſtandere,

III.
Huorledis S : Staffen forſuarer ſin Lærdom.

Huorledis S : Staffen forſuarede ſin Religion oc Gudstieniſte ſom hand bekiende / giffuer Lucas tilkiende i Apoſtlernis gierningers ſiette oc ſiuende Cap : Hand ſtaar icke aff ſin Troes bekiendelſe vdi nød oc fare : Hand ſmigrede icke eller hycklede for dem / vnder it helligt ſkin / ſaa ſom mange giøre / men hand er ſtadig oc driſtelige oc mandelige forſuarer ſin Religion : Hand lader icke de atſkillige Secter forhindre ſig / ſom da vaare ſaare mange: Hand lader ſig icke beuege aff Phariſeernis oc de ypperſtis Mact oc Myndighed ſom vaare vdi Jødeland / men ſætter ſig mandelige imod de atſkillige Secter / oc maa alene lide den gantſke Almues Storm oc Bruſen / oc met en lang Oratz oc tale forſuarer ſin Religion oc Gudstieniſte / huilcket Exempel wi ſkulle ocſaa effterfølge.

IIII.
S. Staffens Stadighed.

Hans Stadighed oc Varactighed vdi ſin Bekiendelſe kand her aff ſees / at hand icke lader ſig forfærde eller affſkrecke aff Truſel / icke aff Band / icke aff Stenelſe / Men lige ſom en woffueruindelig Krigsmand / bliffuer faſt ved ſin Bekiendelſe / end ocſaa mit vdi Dødſens fare. Dette er ocſaa faaregiffuet oſſ til Exempel.

V.
Hans Bøn / Tro / oc Kiærlighed.

Hans Bøn oc Paakaldelſe til CHRiſtum / der hand nu laa oc vaar offuerkaſt met Stene / giffuer baade denne Mands

Tro

Tro tilkiende / oc bær Vidnesbyrd om hans rette Kiærlighed. Thi hand beder for dem som hannem ihielsloge / Oc denne Bøn skeer icke forgeffuis: Thi Paulus som tog vaare paa deris Klader som stenede S. Staffen / bleff siden omuent til Christum.

Bønens Krafft.

VI.

Huad Trøst S. Staffen fick.

Trøst oc Husualelse fornam hand ocsaa strax i denne sin Bøn: Thi hand saa Guds Søn / for huis skyld hand dette leed / staa vid Guds høyre Haand oc bede for sig / aff huilcken Trøst hans Pinis Bitterhed er icke lidet linnet oc forlesket. Der som wi vdi vort Kaarss oc Modgang efterfølge hannem / da skulle wi visselige fornemme Guds næruerendis hielp / som trøster oss met sin hellig Aand.

VII.

S. Staffens endeligt.

Hans endeligt oc affgang aff denne Verden vaar gantske glædeligt. Thi met denne Bøn: HERRE Jesu anamme min Aand / gaff hand sin Aand op oc soff heden vdi HERRen. Saaledis haffuer hand fuldendet sit løb / hand beholt Troen / oc en god Samuittighed / oc haffuer nu ærens Krone som en retsindig Seyeruindere / met stor Priis oc Ære. Derfaare skulle wi ocsaa vdi vor Døds stund effter følge hannem.

Summa paa dette Euangelium.

NV ville wi ansee dette Euangelij Text / paa huilcken Summen er denne: Christus spaaer oc forkynder huad fare oc nød Ordens Tienere skulle lide / oc truer dem som dennem forfølge / met stor Straff. At wi dette diss bedre kunde forstaa / da ville wi forhandle fire stycker.

Det Første.

Christi spaadom om Ordens Tieneris forfølgelse.

Det Andet.

Huilcken en stor Synd det er / at forfølge Ordet oc Ordens Tienere.

Det Tredie.

CHristi Trusel met Straff.

Det Fierde.

Huor CHristus breyder dem deris Wtacknemmelighed / som forskiude CHristum som dennem kalder til Penitentze.

Paa anden

Om det Første.

Christi Tieneris forfølgelse.

SEe/ ieg sender til eder Propheter oc Vise oc Scrifftkloge/ oc i skulle sla nogle ihiel aff dem oc Kaarsfeste / oc nogle skulle i Hudstryge i eders Skoler/ oc forfølge dem fra en Stad til en anden. Dette taler Christus til Jøderne / som den tid lode sig tycke at vere Guds Kircke / oc giffuer tilkiende / met huor stort Tiranni oc grueligheđ / de skulle met tiden forfølge hans Legater / Propheter oc Apostler. Gud hand sender oss vel sit Ord/ at de som det anamme oc tro der paa / skulle bliffue Salige: Men at nogle bliffue verre oc forargede der aff / det skal mand icke tilregne Gud/men Menniskens ondskaff / som icke ville effterfølge Gud/ huilcken der drager dem ved sit Ord.

Det er icke Guds skyld at Menniskēn er onde.

Aarsage til Christi Tieneris forfølgelse.

Men huor faare at de wgudelige forfølge Apostlerne/ vdlegger Christus hos Mattheum i det tiende Cap: huor hand siger: Alle Menniske skulle hade eder for mit Naffns skyld. Item hos Johannem i det sextende Cap: Den tid skal komme / at huo som slar eder ihiel / hand skal mene sig at giøre Gud en stor tieniste / oc det skulle de giøre eder / fordi de kiende huercken Faderen eller mig. Her sætter hand Sagen / huorfaare de wgudelige ere saa galne/ oc storme imod de Gudfryctige / som er/ at de icke kiende Gud: Huilcken Vankundighed der kommer affsted / at saadanne Mordere mene sig at offre Gud hellige Offer / naar de sla de Gudfryctige ihiel. Och saaledis falde de som icke kiende Gud / hen vdi Øyenskalckhed / aff Øyenskalckhed vdi Mord / indtil saa lenge at de haffue opfylt deris Synders oc Lasters tal. Huad giør nu Christus? Hand kommer til de Siuge / men de vende dem imod hannem som galne oc vilde Menniske / oc stunde effter at tage hannem aff dage / hand viser dem deris Siuge ved sine Tienere / men de ville tuert imod icke kiende Siugen eller høre hende neffnis / Huorfaare de ocsaa foracte Lægen / oc forfølge hans Legater oc Sendingebud.

Om det andet.

AT der skal komme offuer eder alt det retfær-
dige Blod som er vdgydet paa Jorden / fra
den retfærdige Abels Blod / etc. Her met Huor stor
giffuer hand tilkiende huor storlige den christne Kirckis Forfølgere Synd det er
Synde. Thi hand siger dem at skulle bliffue skyldige i alle de Hel- at forfølge
gens Blod / som nogen tid er vdgydet / Icke anderledis end lige som Christi Me-
de selff met deris egne Hender haffde ihielslaget alle Gudfryctige oc nighed.
hellige / ia den HErre Christum selff. Thi de wgudelige ere met
deris Synder oc Laster / lige som i Slect met huer andre / saa at
de haffue enehaande Skyld / oc maa vente sig enehaande Straff.

Denne de wgudeligis Straff skulle wi betencke / saa offte som
wi see Kirckens Forfølgere at haffue Penninge oc Gods / Vaald /
Ære oc allehaande Vellyst til Offuerflødighed / oc skulle wi meget
meere giffue act paa den iammerlige Ende / end paa den nærueren-
dis Lycke. Disligeste naar wi see oc betencke alle Gudfryctige Chri-
stnis store Elendighed / da skulle wi tuert om igien / tencke paa den
salige Ende oc det euige Liff / vdi huilcket wi skulle indgaa forme-
delst megen Bedrøffuelse. Den rige Fraadsere oc Slemmere pinis Act: 14.
nu saare hart / i den sted den arme Lazarus der imod haffuer Glæ- Luc: 16.
de i den euige Salighed.

Om det tredie.

SAndelige siger ieg eder / at alt dette skal kom-
me offuer denne Slect. Endog at disse ord si-
gis besynderlige om Kirckens Forfølgere / iblant Jøderne:
Dog høre de i almindelighed til alle Kirckens Forfølgere. Huad wi
1. Den Eed som HErren her indsætter / lærer oss tuende ting. Først skulle lære
at de wgudelige skulle vdi sin tid visselige en gang henføris til aff Christi
2. Straff / ihuor lenge deris dom siunis at forhalis. Dernæst at de Eed.
Gudfryctige / som lide forfølgelse / skulle i sin tid en gang herlige
met stor ære befries / i den sted at deris Fiender skulle lide euig Pine:
Huor aff de Gudfryctige skulle lære / at de icke skulle bliffue Hadske
eller affuindzfulde imod deris wgudelige Forfølgere / men meget
meere lade sig røre til metynck offuer deris retfærdige Fordømelse /

 oc be-

oc bede for dennem / at HERren vil omuende dennem / at de icke skulle allesammen fordømis / saa som Stephanus bad for sine Forfølgere / som wi tilforn hørde.

Om det Fierde.

Jerusalem / Jerusalem / du som ihielslar Propheter / oc stener dem som sendis til dig etc.

Huad disse ord indeholde. Disse CHristi Ord met huilcke hand taler til den Stad Jerusalem breyde først Jøderne deris Utacknem- 1.
melighed: Dernæst giffue de Christi hiertelag tilkiende mod Jø- 2.
derne: Fremdelis lære de / at det er Jødernis egen skyld at de forfa- 3.
ris: For det sidste true disse ord Jøderne met stor Straff. 4.

I. Jødernis wtacknemmelighed. Thi i det hand siger: **Huor tijt vilde jeg forsamle dig:** breyder hand dem deris Wtacknemmelighed / at de huercken vilde anamme hans Velgierninger / som hand bød dennem til: icke heller betencke deris Siæls Salighed / meget mindre / at de skulde haffue bekient hans Rundhed som giorde vel mod dennem / eller veret hannem derfaare tacknemmelige. Gud giffuet at der vaare icke en stor part aff dem der høre Euangelium paa denne dag / som vaare Jøderne lige i dette stycke / huilcket de i Sandhed giffue tilkiende met deris Fructer. Aff Fructen kiendis Træet.

II. Christi hiertelag mod Jøderne. Sit Hiertelag mod dem obenbarer HERren her met / i det hand **ligner sig ved en Høne** / som gantske inderlige elsker sine Kyllinge / oc forsømer intet at hun io kand fri oc beskerme dem / for Glenter oc andre saadanne fiendskafftige oc skadelige Fule. Det vere langt fra / at noget Gudfryctigt Hierte skulde tencke / at CHristus skulde hemelige ved sig selff beslute noget andet om Jøderne / end det som hand her met sin Graad oc Mund giffuer tilkiende. Thi det er forskreckeligt at sige / at vdi Christo skulde vere tuende Sind oc Hiertelag / som skulde vere imod huer andre / huilcken der selff fordømmer alle tuesindige Hierter. Derfaare vilde hand visselige deris Salighed / effter Prophetens ord / som saa liuder: **Jeg vil icke den wgudeligis Død / men at hand skal omuende sig / oc leffue.** Ezech: 33.

III. Jødernis fordærffuelse er deris egen skyld. For det tredie / i det hand siger: **Oc du vilde icke** / giffuer hand klarlige tilkiende / at det er Jødernis egen skyld at de fortabis / oc at de haffue staaet Christum imod aff deris egen ondskaff / huilcken

eken som tilbod dem Salighed. Hand siger icke saaledis: Gud vilde icke anamme dig til Naade / Men hand siger : Du vil-
1. de icke. Huorfaare wi skulle her aff lære tuende stycker : Først at wi skulle bliffue vise aff Jødernis skade / gierne høre Guds ord / oc atlyde Christo som kalder oss til sig / oc icke staa den hellig Aand imod / som rører alle deris vilie oc Hiertelag der høre Euangeli-
2. um. Dernæst / at alle de som høre Ordet oc icke atlyde det / de fortabis for deris egen skyld / hues fordærffuelse oc fordømmelse mand icke skal scriffue nogen Lycke eller Skeffne til / eller oc Guds hemelige vilie / lige som hand skulde icke ville nogle Menniskis Salighed.

Lærdomme her aff.

For det fierde / legger hand dette til / **See eders Hus skal forladis eder øde.** Denne Trusel endog at hun vel i besynderlighed hører til Jøderne / som forfulde Christum oc hans Kircke / huilcke hand truer met deris Religions / Regimentis oc Husholdnings ødeleggelse : Saa hører hun dog i almindelighed / til alle Euangelij Førfølgere / Hand truer dem / paa det at der skulde end nogle aff dem omuende oc bedre sig / fordi at alle Propheternis Trusel haffue altid dette hemelige vilkaar met sig / som er: **Om i icke giøre Penitentze** / saa som wi see vdi de Niniuiter / Oc Christus selff beuiser met disse ord hos Lucam i det trettende Cap: huor hand saa siger: **Vden i giøre Penitentze / da skulle i alle saaledis omkomme.**

IIII. Christi Trusel.

Guds Trusel skeer altid met vilkaar.

Derfaare skulle wi lade oss vere paaminte met denne Trusel / at saa fremt som wi ville vndgaa Guds vrede / skulle wi giøre en aluerlig Penitentze / oc met Hiertens suck paakalde CHristum vor Saliggiørere / at hand vil beuare oss i en fast Tro oc Paakaldelse. Huilcken met GUD Fader oc den hellig Aand skee Loff ære oc Prijs fra Euighed til Euighed AMEN.

Paa

Paa tredie Jule dag:

Euangelium Johannis / i det XXI. Capit.

JEsus sagde til Peder: Følge mig effter. Da vende Peder sig om / och saa den Discipel følge / som Jesus elskte / huilcken der oc laa paa hans Bryst i Naderen / oc haffde sagt: HERRE / Huo er den / som skal forraade dig? Der Peder saa denne / siger hand til Jesum: Herre / huad skal da denne? Jesus siger til hannem: Der som ieg vil at hand skal bliffue / indtil ieg kommer / huad kommer det dig ved?

Føl-

Følge du mig effter. Da gick en tale vd iblant Brødrene: Denne Discipel døer icke. Oc Jesus sagde icke til hannem: Hand døer icke. Men / om ieg vil / at hand skal bliffue / indtil ieg kommer / huad kommer det dig ved? Denne er den Discipel / som vidner om disse ting / oc screff dette / oc wi vide at hans Vidnesbyrd er sant.

Denne Textis Forklaring.

Summen paa dette Euangelium er / Effter at Christus haffde spurt Petrum trende gange / om hand elskte hannem / befoel hand hannem at efterfølge sig / giffuendis der met tilkiende / at hand skulde prisse hannem met sin Død. Der foruden effter at Petri vildfarelse er rettet oc straffet / retter Euangelisten ocsaa de andre Disciplers meening / som ilde forstode oc vdlagde Herrens Ord / oc meente at Johannes skulde icke dø. For det sidste stadfester hand det Euangelium / som aff Johanne er bescreffuet om Christo / at vere vist oc sant. Wi ville aff dette Euangelio / forhandle fire stycker / Som ere:

Summa paa dette Euangelium. 1. 2. 3.

Det Første.

Christi Samtale met Peder / oc hans befalning / at Peder skal efterfølge hannem.

Det Andet.

Lige som huer befalis at tage vare paa sit kald / lige saa forbiudis fremmet Sorge oc Omhyggelighed.

Det Tredie.

Huor Disciplerne rettis i deris vildfarelse / som kom der aff at de icke ret forstode Christi Ord.

Det Fierde.

Det Euangelij Loff oc Ros / som Johannes haffuer bescreffuet.

Om

Om det Første.

DEr der hand dette haffde sagt/sagde hand til Peder: Følge mig effter. Efferdi at S: Peder haffde tre gange nectet Christum/vilde HErren at hand skulde tre gange bekiende hannem/ oc met denne bekiendelse igien indsættis vdi sin Stat oc Apostels Embede. Thi det vaar tilbørligt oc ret/at den som saa tijt oc offte haffde nectet HErren skulde i saa maade/lige som met en Reffselse/ straffis oc forsøgis/paa det at hans omuendelse kunde bliffue obenbare. Trende ting handler HErren her met Peder. Først spør hand hannem tre gange at/ om hand elsker hannem? huor til Peder ocsaa suarer tre gange oc siger: Ja/ paa det at hand met denne sin trefolde bekiendelse/ kunde affstryge hos andre sin trefolde nectelse/ oc saaledis igien indskickis i sit førmere Kald oc Embede. Dernæst befaler hand hannem ocsaa tre gange Apostels Embedet/saa sigendis: Fød mine Faar/ det er/Ver min Apostel/som met Euangelij lærdom/ Sacramenterne/ oc it helligt leffnet/tilhaabe samler mig mange Faar. Her lære wi at Apostels oc alle ordens Tieneris Embede er at føde Christi Faar. Her hos i det hand neffner Faar/giffuer hand met en lignelse tilkiende/ huordan de Menniskis forsamling er/ som kaldis Faar. Derfaare villle wi først tale noget om/ huorledis mand skal føde. Der effter ocsaa om Faarene.

(Marginal notes: Christus handler try ting met S. Peder. — Predickeris Embede.)

Christus føder/ oc Apostlerne met andre ordens Tienere føde ocsaa/men dog icke alle met en vijs oc maade. Thi Christus hand føder Faarene saa som deris rette HErre: Apostlerne som Tienere. Christus føder induaartis met sin Aand: Apostlerne vduaartis met Ordens tieniste. Thi dem som ere vilde oc wtemde som grumme Biørne/ giøre de tamme met Christi hielp/som induaartis Arbeyder oc er Krafftig met sin Aand/ oc saaledis indlede dennem i Christi Faaresti/det er/i hans Rige/ Oc det formedelst Christi Kirckis Nøgle/som Christus den rette Hiurde haffuer antuordet dennem. Disse Nøgle ere intet andet/end Troen oc Ordet. Ordet fremfører Guds Tienere/ Troen fører Christi Aand induaartis til Ordens Predicken. Thi Guds ords Predicken/ om Syndernis forladelse at bekomme ved Christum/ er den eniste Nøgel/ til at oplade Himmerigs Rige/ Der som nu

(Marginal notes: Huorledis Christi faar fødis. — Kirckens Nøgle.)

den som hører Ordet/ fører ocsaa en ret Tro der til at hand stadelige troer Euangelio/ da kommer ocsaa den anden Nøgel. Met disse to Nøgle opladis Himmerigis Rige/ oc forhuærffuis Syndernis forladelse. Dette saa at vere i sandhed / beuiser vor HErris Christi Vdsendelse oc Befalning/ vdi huilcken der met klare oc liudelige Ord vdtryckis / det som ved Nøglene hemelige sigis / i det hand siger: **Gaar vd oc predicker Euangelium for alle Creatur.** Marci 16. See her haffuer du den første Nøgel. Men der hand legger dette til: **Huo som troer oc bliffuer døbt/** viser hand oss den anden Nøgel. Derfaare er Ordet oc Troen de tuende Nøgle/ met huilcke Himmerigis Rige opladis. Ordet kommer vduaartis til formedelst Guds Tienere/ Men naar det er anammet/ føder det Troen induaartis/ formedelst Aandsens krafft/ ved huilcken Tro mand gaar ind i Christi Faarestj.

Dernæst naar Hiurderne haffue indladet Faarene vdi Christi Faarestj/ skulle de føde dem met Ordet oc Sacramenterne / oc de vilde Faar som fare vild fra Faarestien / skulle de driffue tilbage met Hiurde Kieppen / det er / met Straff oc Formaning. Vildfarendis Faar. Oc altid skulle de holde vact offuer deris Hiord / paa det at Vlffuene skulle icke komme oc sønderbryde Faarestien / oc atsprede Faarene. Alt dette befoel HErren S: Peder oc de andre Apostle/ Ja alle Euangelij Tienere/ i det hand sagde til Peder: **Fød mine Faar.**

MEn huorfaare kalder hand dennem Faar / som Apostlene lede til Christum? Der finder ieg tre besynderlige Sager til. Huor faare de Christne kaldis Faar. Den første er/ at de som haffue ladet deris naffn indscriffue hos Christum/ oc suoret hannem Tro oc Huldskaff / dem bør at vere sactmodige. I. Faar ere sactmodige. Thi det er icke sømeligt/ at de som ville regnis iblant Christi Slect/ skulle vere grumme Løuer/ glubendis Vlffue/ listige Ræffue/ løsactige Vedre/ omfletige Suin/ eller oc lade andre slemme Besters facter befindis hos sig.

Den anden Aarsage er / at lige som Faar de kiende deris Hiurdis røst/ oc fly for en andens/ saaledis skulle de Gudfryctige aleniste kiende deris Lærere Christum / oc høre dem som lade liude Christi røst/ oc ingen andre/ ihuor stort Naffn oc Titel de haffue/ der som det end vaare Englene aff Himmelen. 2. Faar kiende deris Hiurde. Gal: 1.

3. Faar følge Hiurden. Den tredie Sag er/ at lige som Faar de følge deris Hiurde
ihuort hand gaar: Lige saa skulle de Gudfryctige efterfølge Chri- 1.
stum vdi Leffnet/ i Kaarsset/ oc vdi Ære. De skulle ansee hans 2.
Leffnet/ saa som en Regel at leffue effter: De skulle taalmodelige
bære hans Kaars/ saa tit som det gioris behoff: Oc paa det sidste/ 3.
lige som de vaare hans Stallbrødre i Kaarsset/ saa skulle de ocsaa
vere delactige met hannem vdi Ære oc Herlighed/ Saa som Pau-
Rom. 8. lus siger: **Der som wi lide met hannem/ da skulle wi**
Lærdomen, **ocsaa regnere met hannem.** Saa skulle nu derfor alle
1. fromme Ordens Tienere her aff lære/ rettelige at føde Christi
2. Hiord. Oc Faarene skulle lære/ at vere taalmodige/ aleniste høre
Hiurdens røst/ oc efterfølge hannem vdi Leffnet Kaars oc ære.

III. Huad død S. Peder fick. Det tredie som Christus her handler det er/ at hand giffuer Peder tilkiende/ met huad slags død/ hand skal ære Gud/ i det hand siger: **Sandelige Sandelige/ ieg siger dig/ den tid du vaarst vng/ da giordede du dig selff/ oc gickst huort du vilde/ Men naar du bliffuer gammel/ da skalt du vdrecke dine Hender/ oc en anden skal binde dig/ oc føre dig did som du icke vilde.** Met disse Ord giffuis tilkiende/ at Petrus skal for Christi bekiendelsis skyld en gang lide Pine paa it Kaarss/ huilcket Ireneus oc mange aff de gamle vidne/ at skulde vere skeedt vdi Rom/ vnder den Keyseris Neronis Regimente/ endog at der vel met rette kand vere tuil paa/ at dette icke skede i Rom.

Effter disse Ord giffuer Christus S. Peder befalning/ oc beder hannem følge sig effter/ hand skal icke nu ydermere necte hannem som hand giorde tilforn/ men hand skal beuise sig mandelige som en woffueruindelig Christi Stridsmand oc Ridder indtil sin døde dag. Dette skal ocsaa huer aff oss holde for at vere sig til sagt: Thi den er icke salig som haffuer vel begynt/ Men den som bliffuer bestandig indtil Enden/ vdi det gode som hand vel begynt haffuer.

Om den anden Artickel.

DA vende Peder sig om/ och saa den Discipel følge som Jesus elskte/ huilcken som oc laa paa hans Bryst i Naderen/ oc haffde sagt:

HErre/ huo er den som skal forraade dig? Der Peder saa denne/ siger hand til Jesum: HERre huad skal da denne? Jesus siger til hannem: Der som ieg vil at hand skal bliffue indtil ieg kommer/ huad kommer det dig ved? Følg du mig effter. Der Petrus hører aff HErren/ at hand skal met tiden lide Pine oc Kaarsset/ for Christi naffns Bekiendelse/ da seer hand icke saa meget hen til det som hannem befalis at giøre/ saa som hand er omhyggelig for andre. Hand er vel beredt oc redebon til at bære Kaarsset for CHristi naffns skyld/ men dog falder hand aff Kiødsens skrøbelighed / vdi en wnyttig fremmet Sorge / saa at hand vil vdfrite oc forfare det som hannem intet vedkommer. Thi saa stor er Menniskens skrøbelighed / at wi altid i vor Gienuordighed oc Modgang / see hen til andris Lyckfalighed oc Velfært / huor ved wi selff giøre oss Kaarsset meget diss tungere. Wi vilde gierne at andre icke skulde haffue bedre Lycke end wi/ saa som det almindelige Ordsprock lyder: *Dulce commune naufragium.* Det er:

Petri skrøbelighed oc fremmede Sorge.

Mand er til freds huor ilde det gaar/
Naar andre i lige slig Fare oc staar.

Effterdi da at HErren straffer denne fremmede Sorge i Petro/ da skulle wi vide/ at denne Straff hører ocsaa til oss. Oc at hand kand rette S: Peder/ oc affuende hannem der fra/ da siger hand: Huad kommer det dig ved? Følg du mig effter. Som hand vilde sige: See du icke til andris Lyckfalighed/ men see heller der til/ at du kant giøre dit Embede/ oc taalmodelige lide huad som Gud dig paalegger. Saa vil HERren/ at wi skulle tage vare paa vort Kald i Guds fryct. Hand vil icke/ at wi skulle acte oss at vere wlyckfalige/ om andre Folck siunis at vere lyckfaligere end wi ere. Thi huer Stat oc Kald haffuer sit synderlige Kaarss met sig/ huilcket mand maa lide vdi Christelig Taalmodighed. Alle de/ siger Paulus/ som ville Gudelige leffue vdi Christo/ de skulle lide Forfølgelse. Derfaare kand ingen/ saa fremt som hand er Gudfryctig/ vere foruden Kaarss oc Modgang. Huorfaare mand skal afflegge all wtilbørlig Omhyggelighed oc fremmet Sorge/ Huer bliffue vdi sit

Huer skal vaacte sig selff / oc tage vare paa sit Embede.

Ingen er vden Kaarsset.

2. Tim. 3.

Kald som hand er kaldet til. **Hand skal vere stille / oc vd-**
1. Theß: 4. **rette det som hannem selff er befalet** / saa som Pau-
lus lærer. Hand vil at wi skulle vere stille / at wi icke skulle saa som
hine omhyggelige Menniske / vende oss vdi fremmede Sager oc be-
stillinger / saa som mange giøre nu paa denne dag. Hand vil at
huer skal vdrette sit eget / det er / huer skal tage vare paa det som
hans Kald vdkreffuer.

Fem stycker skal huer acte i sit Kald.

Oc paa det at dette kand diss bedre skee / da skal mand vdi
huert Kald acte Fem stycker. Det Første er / at huer skal see til at
1. hans Kald oc Embede er louligt oc ret. Dernæst / skal Troen oc
2. Kiærlighed vere en Regel oc Snor / effter huilcken alle Gierninger
vdi huert Kald / skulle giøris. For det tredie / der som dig i dit Kald
3. hender nogen Gienuordighed eller Modgang / da skalt du trøste dig
her ved at du haffuer en god Samuittighed / oc veedst at dit Kald
4. er louligt. For det fierde / skalt du henføre dit Kald til Guds ære /
5. oc den christne Kirckis forbedring. For det sidste / Efftersi at der
intet vdi noget Kald eller bestilling kand gaa for sig / vden Guds
Velsignelse / skalt du paakalde Gud at hand vilde giffue Raad oc
Hielpe dig. Der som du dette giør vdi en sand Guds Fryct / da skalt
du visselige befinde / at dit Kald skal icke bliffue den christne Kircke
wnytteligt.

Om den Tredie.

A gick en tale vd iblant Brødrene : Denne Discipel døer icke. See her huor læt oc snart er det at fare vild oc falde. Christus siger : **Der som ieg vil at hand skal bliffue / til ieg kommer / huad kommer det dig ved ?** Det forstode Disciplene / lige som Christus haffde sagt foruden noget vilkaar : Jeg vil at hand skal bliffue oc icke dø / indtil ieg kommer. Her paamindis wi at læse den hellige Scrifft met Gudelighed / Actsomhed / oc Vindskibelighed / paa det at wi skulle icke der aff forstaa andet end det som der sigis.

Det er saare snart til at falde oc forsee sig.

Huorledis wi skulle læse Scrifften.

Saa skulle wi derfaare anamme det som er klart oc forstande- 1.
ligt / Men det som sigis met vilkaar / eller siunis at vere mørckt oc v- 2.
forstandeligt / det skulle wi haalde hen til de Steder i Scrifften som
ere klare oc forstandige / oc paakalde Gud at hand vil giffue oss den 3.
rette Vijsdoms nøgel / paa det at wi vden vildfarelse kunde forstaa
det som vor Salighed er nodtørfftigt oc nytteligt / wi skulle oc aff- 4.
holde

holde oss aff vnyttige Spørsmaal som icke tiene til Opbyggelse oc Forbedring/ oc vide at saadan Enfoldighed er Gud behagelig/ effter det Ordsprock/ *Altiora te ne quæsieris.* Det er: Stat icke effter høye Kald/ Tracte icke paa det som er offuer din formue.

Om den Fierde.

EVangelisten besluter selff sit Euangelium/
oc siger: Denne er den Discipel/ som vidner
om disse ting/ oc screff dette/ oc wi vide/ at S. Hansis Euangelij Visshed.
hans Vidnesbyrd er sant. Hueden haffuer da Johannes
dette om sit Euangelij visshed oc sandruhed? Suar. Hand haff- 1.
uer seet Christum/ som vaar opstaaen aff Døde/ oc forstod at
alle Prophetier vdi Mose oc Propheterne stemmede paa hannem.
Hand saa paa Pintzedag/ huorledis den hellig Aand kom siunli- 2.
ge farendis her neder aff Himmelen offuer Apostlerne/ oc met
mange Mirackel oc vnderlige Gierninger bekrefftede Euangelij
Visshed. Saa haffuer hand ocsaa selff den hellig Aand i sit Hier- 3.
te/ som vidner oc giør hannem tryg paa Euangelij Visshed om Je-
su Christo.

Disse Euangelistens ord/ ere lige som en Beseylning for det Euangelium som Johannes screff. J det hand siger: **Wi vide/** giffuer hand tilkiende/ at hans Euangelium er vist/ fast/ oc vbedrageligt. Dette Euangelium kalder hand it **Vidnesbyrd/** Thi det vidner om Christo oc hans Velgierninger. Men for huad endelig Sag hand haffuer screffuet sit Euangelium/ giffuer hand selff tilkiende i Enden paa det tiuende Capittel/ der hand siger: **Dette er screffuet/ at i skulle tro/ at Jesus er Christus/ Guds Søn/ oc at i skulle haffue Liffuet formedelst Troen i hans Naffn.** Saa er da Euangelium

S. Hansis Euangelij Beseylning.

Huorfor Euangelium er screffuet.

screffuet for tuende Sagers skyld/ som er/ at wi først der aff skulle 1.
lære at kiende Jesum Christum/ Oc dernæst/ at wi skulle 2.
vide oss at haffue Liffuet oc Salighed/ formedelst Troen til hannem. Huilcken skee Ære oc Prijs vdi Euighed/

AMEN.

Den Søndag imellem Jule dag oc Nyt Aars dag / Euangelium Lucæ i det II. Capit.

OC Jesu Fader oc Moder forundrede sig paa det/ som bleff sagd om hannem. Oc Simeon velsignede dem/ oc sagde til hans Moder Maria: See/ denne skal sættis mange til it Fald oc Opstandelse i Israel / Oc til it Tegn som skal imod sigis. Oc der skal it Suerd trenge igiennem din Siæl/ Paa det at mange Hierters tancker skulle obenbaris. Oc der vaar en Prophetinde Anna / Phanuels Daatter/

aff Asers Slect/hun vaar vel alderne/oc haffde leff-
uet siu Aar met sin Husbonde / effter sin Jomfru-
dom/ oc hun vaar en Vidue / ved fire oc firesinds
tiue Aar/ Hun kom aldrig aff Templet/tiente Gud
met fasten oc beden/ dag oc nat. Den samme traad-
de oc frem til/ i den samme stund / oc prisede HER-
ren/ oc talede om hannem til alle / som forventede
Forløsning i Jerusalem. Oc der de haffde fuldkom-
met alting/ effter HERrens Low/ da fore de til Ga-
lileam igien/ til deris Stad Nazareth. Men Bar-
net vaaxte / oc bleff sterckt i Aanden / fult met Vijs-
dom/ Oc Guds Naade vaar hos hannem.

Dette Euangelij Forklaring.

DEtte Euangelium er en part aff det som skede vdi Jerusalems Tempel/ paa Jomfru Mariæ Renselsis dag / Den tid at Jesu Forældre haffde offret deris Barn effter Mosi Low / oc skicket det faar HERRen. Oc er det Summa paa dette Euangelium / at Simeon oc Anna bære Vidnesbyrd om Christo/ oc bekiende hannem at vere den foriætte Konge oc Messiam/ huilcken den vgudelige Verden skal sætte sig imod / til sin egen fordærffuelse. Men de Gudfryctige skulle anamme hannem/ sig til Opreisning oc Salighed. Wi ville her faaregiffue tre Artickle / som ere:

Den Første.

Jesu Forældris forundring.

Den Anden.

Simeons oc Annæ Vidnesbyrd om Christo.

Den Tredie.

Beuisning at Christus er it sant Menniske.

Om den Forste.

Menniſken forſtaar icke det ſom Gud hør til.

1. Cor. 2.

CHriſti Forældris forundring giffuer tilkiende at Menniſkelig Fornufft haffuer ingen forſtand paa de ting ſom Gud hør til/ Saa ſom Paulus klarlige lærer/ der hand ſaa ſiger: **Det Naturlige Menniſke forſtaar intet aff det ſom Guds Aand hør til.** Derfaare ſkulle wi tro Guds ord/ oc faſt heller forundre oſſ der paa/ end at wi ſkulde ſtaa der imod eller neete det/ Alligeuel at wi icke met vor Fornufftis Lius kunde ſee Ordens klarhed. Oc ſkulle wi her vdi effterfølge vor Faders Abrahams Exempel/ huilcken

Rom. 4.

ſom trode vdi Haabet/ der ſom intet ſiuntis at haabe til/ oc gaff Gud ære.

JEſu Forældre forundre ſig/ at Gud haffuer nu effter ſit euige hemelige Raad ſent Meſſiam til Verden/ huilcken ſaa mange Propheter/ Patriarcher/ oc Konger haffue forvent oc haabet at ſkulle komme: De forundre ſig paa Englenis Vidneſbyrd: De forundre ſig paa Simeons ord oc tale/ aff huilcke de ocſaa ydermere ſtadfeſtis i Troen.

Denne forundring vaar icke andet end hellige tancker/ met huilcke de ydmygelige anammede oc begrebe den hellig Aands Spaadom/ huor aff de io meere oc meere voxte oc forfremmedis vdi

Lærdom.

Chriſti kiendelſe oc kundſkaff. Dette Exempel ſkulle wi ocſaa ſætte oſſ faar Øyen/ wi ſkulle icke ſtrax forſkiude huad ſom vor Fornufft icke kand begribe/ men met hellig forundrelſe anamme oc befatte Guds Ord oc Spaadom: Oc paa det at vor Tro kand io meere oc meere voxe/ da ſkulle wi met flid opſøge oc tilhaabeſancke/ alt det ſom hende kand ſtyrcke oc hielpe/ aff Propheternis Scrifft/ aff Guds Mirackel oc vnderlige Gierninger/ aff Exempel/ oc aff alle andre ting/ at wi ocſaa der ved kunde komme til diſſ ſtøre forun-

En ret Chriſti Diſcipel.

drelſe. Thi den haffuer vel forbedret ſig vdi Chriſti Skole/ ſom daglige met Troens forøgelſe/ io meere oc meere forundrer ſig.

Hui Joſeph kaldis Chriſti Fader.

Joſeph kaldis her Chriſti Fader/ fordi hand 1
vaar troloffuet met Jomfru Maria/ oc hand haffde befalning aff Gud/ at tage ſig dette Barn oc hans Moder til/ oc haffue omſorg for dennem: Hand kaldis ocſaa her Chriſti Fader/ fordi at den
Menige mand i Jødeland holt hannem for at vere hans Fader. 2

Apoſte-

Apostelen siger i den Epistel til de Hebreer at Christus haffuer in- Hebre: 7.
gen Fader oc ingen Moder. Hand haffuer icke Fader paa sin
Kiødelige Fødsels vegne / Oc haffuer icke Moder / paa den vnder- Christus haffuer hwercken Fader eller Moder.
lige oc euige Fødsels vegne / met huilcken Guds Søn er født aff Fa-
deren aff euighed / foruden Moder / om huilcken Fødsel S: Han-
sis Euangelij begyndelse lærer oss / saa som wi nylige hørde.

Om den anden Artickel.

VDI Simeons Vidnesbyrd haffue wi fire Huad wi skulle acte i Simeonis Vidnesbyrd.
ting at acte oc besinde / som er: Først velsigner hand
dem / huor met hand giffuer sit Hiertelag tilkiende mod I.
Christum oc hans Rige / saaledis at hand ynsker denne
ny Konge Lyckfalighed oc Fremgang i sit ny Rige. Oc det gior-
de hand effter de hellige Patriarckers seduane / huor de Gamle pleye-
de at ynske de Vnge lyckfalig velfart / oc velsigne dem. Thi at vel- Velsigne huad det er.
signe / effter Hebreiske art at tale / er intet andet end at ynske nogen
Lyckfalighed oc Velfart oc alt gaat. Her aff skulle wi huer vdi syn- Lærdom.
derlighed tage Lærdom / som er: Først at bekiende den Herre Chri- 1.
stum. Dernæst at ynske hannem Lycke oc Salighed til sit Rige. 2.
Huilcket der hører hen til det andet Budord oc den anden Taffle.

Det andet som wi haffue vdi Simeons Vidnesbyrd at be- II.
finde / er hans Prophetie oc Spaadom / som indeholder vdi sig Simeonis Prophetie indeholder tu ting.
tuende ting. Det første at **Christus skal bliffue mange til**
it Fald / saa at mange skulle støde sig paa hannem oc falde / och I.
saa endelige fortabis / Icke at Skylden skal findis hos Christum /
men hos dennem selff / som icke ville anamme denne Christum.
Men nu maatte nogen spørie. Huorledis Christus er sat de van- Spørsmaal.
tro til it Fald / efferdi at de allerede ere fortaffte? Her suarer ieg saa Suar.
1. til: De wgudelige fortabis i tuende maader. Først ere de fortab- Huor de wgudelige fortabis.
te for deris egen Vantro / at de icke tro paa JEsum Christum / thi
2. huo som icke troer paa hannem / hand er allerede dømt. Dernæst Ioha: 3.
fortabis de i det at de selff met Vilie oc Vidskaff berøffue sig den
Naade oc Salighed som dennem tilbiudis. Thi de giøre lige som En lignelse.
den der en gang for sit Tiueri er dømt til døde / oc hand vilde siden
spytte Kongens Søn vnder Øynene / som haffde giort Forbøn for
hannem / oc saaledis foracte den forløsning oc befrielse som hand
haffde tilbødet hannem. Dette Menniske kunde met rette sigis
at vere to gange dømt: Først for sit Tiueri / Dernæst fordi at
hand

hand foractede den som hannem vilde fri / sig selff til diss større Straff.

Christi Foractere skulle hart straffis.

Derfaare / endog at den euige Fordømelse visselige faarestaar alle vgudelige / som intet haffue hørt om Christi Naffn / for deris Vantro skyld / dog alligeuel skulle de som met vilie oc vidskaff foracte Christum / fornemme det andet fald / oc straffis haarLucæ 12. dere. **Thi den Suend som veed sin Herris vilie / oc giør den icke / hand skal straffis met mange Plager.** Derfaare skal det vere Tyrckerne oc Hedningene lideligere paa den Yderste dag / end dem / Vden saa er at de giøre Penitentze. Det
2. andet som Simeonis Prophetie indeholder er / at den samme **Christus skal ocsaa sættis mange til en Opreisning vdi Israel.** Det er: Hand skal fri dem fra Synden / giffue dem Retfærdighed / opreise dem aff døde / oc giøre dem Arffuinge til alle Himmelske gode ting.

III. Det Tredie som wi haffue vdi Simeonis vidnesbyrd at befinde er / at hand vender sin tale til Jomfru Mariam Christi Moder / huilcken hand forkynder sin Forfølgelse / i det hand siger: **Oc it Suerd skal trenge sig igiennem din Siæl.** Endog at disse ord høre vel synderlige hen til Mariam / dog alligeuel skulle de henføris til den Christne Kircke / som Maria er en Figure til. Maria haffde denne Paamindelse behoff / for tuende 1.
Sager skyld: Først / at effter hun vaar paamint aff den helligAands Spaadom / da skulde hun laue sig til at lide Sorge oc Bedrøffuelse / huilcket hende skal vederfaris / naar hun seer sin kiere Søn at bliffue ilde anammet aff sine egne / oc endelige ophengis paa Kaarsset. Dernæst at hun ocsaa aff denne Paamindelse 2.
skulde beryste oc vebne sig / imod tilkommendis Anløff oc Stød / oc alligeuel glæde sig i en stadig Tro / oc der ved trøste sig / at hendis Søn skulde dog paa det sidste offueruinde alle sine Fiender. Paa denne Tro oc Tillid / stod hun vnder Kaarsset / oc met it frit Mod foruentede hans glædelige Seyeruinding.

Huor nyttig denne Paamindelse vaar Mariæ.

Den Christne Kirckis Trøst vnder Kaarsset.

Her foruden høre disse ord ocsaa til den gantske Christne Kircke. Thi met denne Prophetie giffuis tilkiende / at den Cristelige Kircke skal vere vnder Kaarsset her vdi Verden / huilcken effter Mariæ Exempel / skal trøste oc oprette sig / formedelst it stadigt Haab om den glædelige tilkommendis Herlighed. Hid hen høre alle hellige Martirers Exempel.

Det

Det fierde som wi haffue vdi Simeons vidnesbyrd at besinde er/at hand siger: **Paa det at mange Hierters tancker skulle obenbaris** / Met huilcke ord hand giffuer tilkiende/at der skulle bliffue mange / som skulle obenbarlige beuise sig at vere Christi Fiender / oc tuert om igien skulle bliffue mange / som skulle bekiende Christum met allerstørste Liffs Fare/ indtil Blods vdstyrtning. Her aff skulle wi lære : Aff det ene skulle wi trøste oss imod Kaarssens forargelse. Det andet skal opuecke oc føde i oss en stadig Tro. IIII. Mange tancker obenbaris ved Christum. Lærdom.

Vdi Annæ Vidnesbyrd/haffue wi tuende ting at acte. Først hendis Persons bescriffuelse/huilcken Euangelisten roser aff sin Prophetiske Aand/det er/aff hendis Kundskaff oc Forstand hun haffde om Aandelige ting / oc Christi Rige. Dissligeste taler hand om hendis Forældre / hendis Alderdom / oc Flitighed til sin Bøn. Dette hører altsammen der hen / at det kand giøre hellige Quinder diss store Autoritet oc Myndighed / at wi meere skulle tro denne ene hellige Matron oc christelige Quinde / end den gantske hele hob Phariseer oc ypperste Prester vdi Jerusalem/ som icke kiende Christum. Annæ Vidnesbyrd. I. Annæ person.

Derfaare skulle wi meget heller efterfølge nogle faa Gudfryctige / end den gantske wgudelige hob / som forfølge Euangelium. Wi skulle ocsaa her acte den christne Kirckis Billede / som er en liden hob / som icke er beprydet met Verdslig Pract / men met Guds euige saliggiørendis Ord. Kirckens Billede.

Det andet wi haffue vdi Annæ Vidnesbyrd at acte / er hendis bekiendelse / som indeholder try ting / som er/Først at hun met Simeon bekiender Christum / oc met en Loffsang forkynder Christi Loff. Huor aff de Gudfryctige skulle lære / at de indbyrdis skulle formane huer andre / til at loffue oc prisse Gud. Dernæst lærer hun Folcket. Thi der Phariseerne oc de Scrifftkloge ginge bort/ da træder denne hellige Quinde frem/oc taler om Christo faar alle dem / som forуentede forløsning vdi Jerusalem. For det tredie/ bekiender hun obenbare Christum at vere sin Gienløsere oc Saliggiørere. Thi hun formerckte oc forstod / at dette lille Barn vaar den foriætte Quindens Sæd / som skulle sønderknuse Hugormens Hoffuet / och saaledis vdtage det fortaffte Menniskens kiøn / aff Dieffuelsens Rige. II. Annæ bekiendelse. 1. Lærdom. 2. 3.

Om

25.

Om den tredie.

Christus voxte paa sin Mandoms vegne.

MEN Barnet voxte oc bleff sterckt i Aanden/ oc opfylt met Vijsdom / oc Guds Naade vaar hos hannem. Det er / lige som det lille Barn Jesus forfremmedis vdi Alder oc Styrcke / lige saa haffuer hans Guddoms Natur ladet sig tilsiune/saa at hand huer dag io meer oc meer forfremmedis vdi Vijsdom / oc Aandens Gaffuer voxte vdi hannem til lige met Alderen. Men effterdi at Guddommen icke kand hendis noget / enten forøgelse eller formindskelse/ da er det klart at dette hører hen til hans Mandoms Natur. Thi lige som hand tid effter tid voxte paa Legemens vegne / lige saa voxte hand ocsaa paa Siælsens vegne daglige dags / vdi de Aandelige Gaffuer.

Phil: 2.

Oc dette er icke vtilbørlige sagt om Christo/ efftersdi at hand tog sig en Tieneris skickelse paa / vdi huilcken hand ocsaa fornædrede oc forringede sig selff. Thi lige som hand for vor skyld fornædrede sig / lige saa voxte hand oc igien tid effter tid / indtil saa lenge at hand formedelst sin ærefulde Opstandelse / indgick igien i sin Herlighed. Oc dette er icke heller skeet foruden vor Lærdom oc formaning. Thi wi lære her aff at Christus dersaare voxte/ 1.

Huad wi her aff lære. Johan: 1.

paa det at wi alle skulle anamme aff hans Fuldkommenhed/ Naade for Naade. Wi paamindis ocsaa/ oc formanis aff Guds Søns Exempel / at voxe oc forbedris i Troen / at 2.
wi huer dag io meer oc meer kunde bliffue rige / vdi den rette Guds Kundskaff oc Forstand/at wi ocsaa met grundelig Dom oc ret Forstand kunde prøffue oc anamme det som Gudeligt / Helligt / oc Ærligt er / oc altid lade see Troens Fructer vdi oss / saaledis at den efterfølgendis dag altid offuergaar den fremfarne. Thi den som icke far frem vdi Guds Kundskaff / oc Gudelig Forstand / hand gaar tilbage/ oc i hannem vdslyckis Troen met tiden / och saaledis bliffuer Christus begraffuen igien i hans Hierte / oc hand falder igien vdi Synder imod sin Samuittighed.

At staa paa Guds vey er at gaa tilbage.

Exempel haffue wi vdi Dauid / hand offuergick alle Menniske som den tid leffde / met Aandelig Vijsdom / oc Guds Naade vaar met hannem / Men huad skeede der? Der hand nu sad rolige i sit Kongelige Sæde / bleff hand tid effter tid io meere douen oc forsømelig. Der vdsluctis i hannem io meer oc meer den Brynde oc Nid-

Dauids Exempel.

oc Nidkierhed til Guds ære/ som vaar i hannem/ den tid hand strid-
de imod Goliat/ oc offueruant hannem/ Oc der hand daglige stod 1. Samu: 17.
i Liffs fare/ den tid Kong Saul forfulde hannem. Huad skeede
her videre? Hand seer en smuck oc deylig Quinde/ hans onde Affect 2. Samu: 11.
oc begering optendis vden all forhindring/ Thi Aandens Brynde
vaar nu slæt forkølnet/ vilien viger for begeringen/ oc derefter fal-
der hand vdi Synd imod sin Samuittighed/ i det at hand falder
vdi Hoer/ oc strax der tillegger Mord/ oc lader ihielsla den from-
me Vriam/ huilcke Synder hand derefter it helt Aar skiulte met
sit Oyenskalckhed. Oc endog at hand lod sig vel at vere noget
Gudfryctig/ saa vaar dog allerede all Guds fryct borte fra han-
nem/ efterdi at Guds Aand vaar vigt fra hannem

Saadanne Exempel haffue wi mange flere/ huilcke der
paaminde oss/ at wi her vdi skulle efterfølge dette lille Barn JE-
sum. Paa det at wi icke skulle miste Guds Naade/ hand voxte vdi
Viisdom/ oc Guds Naade vaar hos hannem/ Saa skulle wi oc-
saa voxe vdi Salighe ds Viisdom/ oc paakalde Viisdommens Kil-
de Jesum Christum/ at hand vil giffue oss aff sin Rigdom: Saa
skal det visselige skee/ at Guds Naade/ huilcken wi haffue ved
CHristum oc for hans skyld/ den skal bliffue offuer oss. Thi lige
som Guds Naade aleniste giør det/ at wi daglige forfremmis vdi
de Aandelige Gaffuer/ Saaledis beholdis den samme Naade oc
bliffuer hos oss/ naar wi icke selff bliffue lade oc forsømelige/ men
øffue oss flitelige/ at wi icke skulle siunis at haffue anammet Naa-
den forgeffs/ Saa som Apostelen siger: **Wi ere bleffne delac-** Heb: 3.
tige i Christo/ der som wi ellers beholde det begynte
Vesen indtil Enden.

Hid hører det der Paulus siger: **Demper icke Aanden.** 1. Thessal: 5.
Derfaare skulle wi met idelig øffuelse opuecke Guds Gaffuer/ paa
det at wi huer dag io meere oc meer kunde forfremmis/ til
Gud Faders Søns oc hellig Aands ære/ Huilcken
Gud alene/ skee Ære oc Prijs til
euigtid/ Amen.

G Paa

Paa CHristi omskærelsis dag / Euangelium Lucæ i det II. Capit.

DEr Otte dage vaare forløbne / at Barnet skulde omskæris / Da bleff hans Naffn kaldet JESVS / som det vaar kaldet aff Engelen / før hand bleff vndfangen i Moders Liff.

Dette

Dette Euangelij Forklaring.

DEnne Høytid om HErrens omskærelse er for tre Sagers skyld indsticket vdi den christne Kircke / Iblant huilcke den Første er / at mand kand vide Historien. Den anden er / at mand kand forstaa Guds velgierning mod Menniskens kiøn / huilcken velgierning Historien omtaler. Den tredie / at wi rettelige skulle bruge Guds velgierning / til Guds ære / vor egen Salighed / oc andre Folckis opbyggelse. — Aarsagen til denne Høytid. 1. 2. 3.

1. Historien. Leuit: 12.

Historien er / at vore HErre Christus bleff omskaaren / den Otende dag effter sin legemlige Fødsel / effter Mosi Low / oc da fick det naffn / som tilforn vaar sagt oc forkyndet aff Engelen / saa at hand bleff kaldet *IHESVS*.

2. Velgierningen. Gal: 4.

Guds velgierning som denne Historie roser oc priser er / at dette er skeedt for vor skyld oc oss til gode / saa som Paulus lærer: **Hand bleff Louen vnderdannig / paa det hand skulde forløse dem som vaare vnder Louen.**

3. Gaffnet oc Brug.

Denne Histories oc Velgiernings nytte oc Brug staar her vdi / at wi skulle bekiende Guds velgierning / vere Gud derfaare tacknemmelige / styrcke vor Tro met denne Gierning / oc effter Gud Faders oc hans Søns JEsu CHristi Exempel / legge vind paa at giøre alle til gode / oc forskylde gaat aff alle. Men paa det at denne velgierning kand tiene oss diss bedre til vnderuisning / vil ieg forhandle tuende Artickler.

Den Første.

Om Omskærelsen.

Den Anden.

Om det allersødiste liffsaligste JEsu naffn.

Om den Første.

PAa det wi diss klarligere oc beskedeligere kunde forstaa den Lærdom om Omskærelsen / da siunis mig disse stycker at skulle effter huer andre forklaris / Som er: Først / huorledis Gud pleier at lære oc vnderuise Mennisken / om sin vilie. Dernæst / huad den legemlige Omskærelse vaar for en ting / oc hand mand der vdi skal befinde oc — Try stycker at ansee om Omskærelsen. 1. 2.

anſee. Huor aff wi oc ville ſee Aarſagen oc Grunden til alle Sa-
3. cramenter/baade i det gamle oc ny Teſtamente. Siden huorfaa-
re Chriſtus bleff Omſkaaren / oc huad den Aandelige Omſkærel-
ſe er/foruden huilcken intet Menniſke kand nogen tid bliffue ſalig.

I. Gud lærer oſſ: tuende maade.

Altid oc idelige baade for end Menniſken faldt / oc
efften Faldet/før end Louen bleff giffuen/oc vnder Louen/ocſaa
effter at Chriſtus kom til Verden / pleier Gud at vndernise Men-
niſken om ſin vilie/i tuende maade: Det ene ſkeer *mente perceptibili*, det
er / formedelſt en forſtandig Hu oc Fornufft: Det andet ſkeer *ſenſu
perceptibili*, det er / formedelſt vduaartis forſtandige Sind / ſaa
at det ſom Huen oc Fornufften faaregiffuis at forſtaa / kand i no-
gen maade met vduaartis Sind begribis. Saaledis vilde den naa-
digſte Gud laue ſig effter den Menniſkelige ſkrøbelighed.

Menniſkens Hu faaregiffuer hand ſit Ord / ved huilcket
hand obenbarer Menniſket ſin vilie: De vduaartis Sind faareſæt-
ter hand ſiunlige Tegn / huilcke ſom ſiunlige lære / lige det ſamme
ſom Ordene liude oc faaregiffue Huen oc Fornufften.

Forklaring ved Exempel.

Den tid Gud haffde ſkafft Menniſket / ſætte hand det i Pa-
radis / oc gaff det ſit Ord til it Vidneſbyrd om ſin vilie: Til Ordet
Gen: 2. lagde hand tuende vduaartis Tegn / ſom er / Lifſſens Træ / Oc det
Træ / ſom giffuer Forſtand paa gaat oc ont. Effter at Menniſket
Gen: 3. vaar faldet / gaff Gud ſin Foriættelſe om Quindens Sæd / Til
huilcken hand lagde vduaartis Tegn / ſom vaar atſkillige Offer.
Gen: 9. Der Syndfloden vaar offuerſtaaen / faaregaff hand Foriættel-
ſen met ſit Ord oc Røſt / oc til it vduaartis Tegn der paa / ſætte
Gen: 17. hand Regnbuen. Abraham giffuis Foriættelſen om den tilkom-
mende Quindens Sæd / Huilcken Foriættelſe Gud tillagde Om-
ſkærelſens Tegn / til en euig hukommelſe. Hand loffuede Iſraels
Børn at vilde fri dennem aff den Egiptiſke trældom / huilcket hand
oc holt oc beuiſte dennem : Oc denne Foriættelſe ſtadfeſte oc beſeyle-
Exod: 12. de hand met Paaſke Lammet. Hand befoel Moſe at holde For-
iættelſen / men dog tillagde hand lige ſom en beſeylning / Teſtamen-
Num: 19. tet om Blodet oc Offeret aff en rød Ko. Endelige giffuer Gud oſſ ſin
Søn / oc ved hannem loffuer hand alle dem ſom tro / det euige Liff /
huilcken Foriættelſe hand haffuer ſtadfeſt met tuende herlige høy-
uærdige Sacramenter / ſom er / Daaben oc Herrens Nadere. Kaart
at ſige: Gud pleier altid at tillegge noget vduaartis Tegn til ſit Ord /
paa det at wi baade met Fornufft oc vduortis Sind / ſkulle ſaa gaat
ſõ føle oc tage paa / huorledis hand er tilſinde mod oſſ. Thi alt det ſom
it Men-

it Menniske begriber oc forstaar / det skeer enten met Fornufften/ eller met vduaartis Sind / eller met dem begge til lige. Men paa det at wi skulde bliffue diß vissere om vor Salighed / da haffuer Gud faaregiffuet Fornufften sit Ord/oc Sindene vduaartis tegn/ oc lader intet staa tilbage / aff det som hand acter at kunde tiene til vor Salighed. J saa maade pleier Gud at vnderuise Menniskene om sin Guddommelige vilie.

II. Huad for en ting Omskærelsen vaar.

EFter at denne Grundual er nu lagt / er det slæt at forstaa huad for it Tegn den legemlige oc siunlige Omskærelse vaar / naar mand ickon fremfører oc anseer Ordet/som er tillagt dette Tegn/paa huilcket Ord det henger altsammen. Fordi Tegnet er intet andet / end en krafftig Stadfestelse oc Beseilning paa Foriættelsen / som begribis i Ordet.

Guds ord paa huilcket omskærelsen er grundfest.

Foriettelse.

Gen: 17.

Befalning.

Tegn.

Huad er det da for it Ord som er lagt til Omskærelsen? Herren loffuer oc tilsiger/at hand vil vere Abrahams oc hans Sæds Gud / oc vdkreffuer aff hannem en fast Tro paa denne Foriættelse / oc befaler hannem at hand skal vandre faar hannem oc vere from / det er / at hand skal sætte alting tilbage oc aleniste bliffue vdi Lydighed mod Gud/oc beholde Troen oc en god Samuittighed. Til denne Foriættelse oc Pact legger Gud den vduaartis Omskærelse/paa det at der skal vere it vist Vidnesbyrd vdi Abrahæ Kiød/ paa den Pact som vaar giort imellem Gud oc Abraham: Thi saa siger HERren: **Dette er min Pact som i skulle holde imellem mig oc eder / oc din Sæd effter dig: Alt Mandkiøn som er iblant eder skal Omskæris / oc i skulle omskære Forhuden paa eders Kiød / det skal vere Pactens Tegn imellem mig oc eder etc.**

Her see wi klarlige/at Foriættelsen gaar for oc Befalningen om Tegnet følger effter / oc at Tegnet faare scriffuis oß / oc Troen om Foriættelsen effter Pactens art oc naturlige vilkaar / vdkreffuis aff oß. Huor aff der følger endelige/at der ere fire ting vdi Omskærelsen/ som ere: 1. Guds Foriættelse/2. Guds Befalning/3. Det siunlige vduaartis Tegn: 4. Oc Troen om Foriættelsen/ huilcken Foriættelsen fornøden vdkreffuer. Disse fire stycker skal mand acte vdi Omskærelsen/ huilcke ocsaa skulle indføris i hendis Bescriffuelse oc Forklaring i saa maade.

Fire ting at acte i omskærelsen.

28

Huad Omskærelsen er. Den Omskærelse paa Kiødet som vaar befalet aff Gud / er den mandelige Lems Forhuds affskærelse / met huilcken Gud stadfester sin Pact oc Forbund som hand haffuer giort met Mennniskene / oc Mennisket som styrckis met dette Guds Naadis Tegn / skal met en sterck liffactig Tro oprætte oc trøste sig. Derfaare kalder
Rom: 4. Paulus Omskærelsen **en Beseilning paa den Retfærdighed som er i Troen.** Thi hun er lige som en vduaartis Beseilning paa Guds naadige Gunst oc Yndist mod oss. For den samme Sag skyld / kalder Stephanus i Apostlernis Gierninger
Act: 7. Omskærelsen it Testamente. Efftherdi da at Foriættelsen maa aff fornøden gaa faare / oc Troen som seer til Foriættelsen / følger effter / da er Omskærelsen *Fœdus mutuum*, det er / en indbyrdis Pact oc Forbund imellem Gud oc Mennisket: Gud loffuer oc giffuer Foriættelsen / Mennisket anammer met Troen den Naade som er foriæt oc loffuet / huilcken Tro der stadfestis oc styrckis ved det vduaartis Tegn. Oc dette er den rette grund oc Sag til Omskærelsen.

Tu nødtørfftige Spørsmaal. NV ville wi tillegge tuende nødtørfftige stycker: Det ene huor faare HErren vilde at Omskærelsens tegn skulde skee paa den Mandelige Lem? Det andet / huorfaare at Omskærelsen icke endnu staar ved mact paa denne dag / effterdi at Guds Foriættelse er Euig?

Suar til det Første. Omskærelsen paa den Lem / som er redskaff til Menniskens
Fødzel / betyder først at vor gantske Natur / saa som hun er kommen aff Adam / er fordærffuet. 1.
Dernæst betyder det at den samme fordærffuede Natur skal affhuggis oc affskæris: Thi Kiød oc 2.
Blod kunde icke indgaa vdi Guds Rige. For det tredie bemercker 3.
det / at den foriætte Quindens Sæd skulde komme / huilcken der skulde føre met sig en ny Fødzel / ved huilcken Menniskē skulle Fødis til Guds Børn. Oc naar du saaledis anseer den almindelige sag til Omskærelsen / da befinder du at hun er it Vidnesbyrd oc Beseilning til Guds Naade: Der som du anseer huad hun bemercker / da seer du at hun er it Tegn til vor fordærffuede Natur som skal reensis: Der som du anseer Menniskens vduaartis Samfund / da befinder du at hun er it Tegn oc Kiende mercke / ved huilcket den christne Kircke affskillis fra andre Verdslige forsamlinger.

Men huorfaare staar icke endnu Omskærelsen ved mact /
Suar til det andet. effterdi at Foriættelsen er icke endnu afflagt? Suar: Fordi at der bleff en ting betegnet ved Omskærelsen at skulde komme til Verden / som nu er kommet: Huilcket er Quindens Sæd / som er den HErre Christus / som er født aff en Jomfrues reene Blod. Derfaare endog

dog

dog at det som vaar loffuet oc tilsagt staar fast oc bliffuer/saa er dog Omskærelsens tegn omuent til Daaben / at lige som Omskærelsen betegnede at Christus skulde komme til Verden : Lige saa vidner Daaben at hand er kommen. Derfaare huo som endnu vil lade sig omskære / hand foruenter at Christus skal komme / oc troer icke at hand er kommen.

Vore Sacramenters Grund oc Aarsage.

Aff dette som ieg nu haffuer talet om Omskærelsen/er det læt at dømme oc vide huad Aarsage der er til Sacramenterne/baade i det gamle oc ny Testamente / Thi lige som der komme fire ting tilsammen vdi Omskærelsen / som er / 1. Foriættelsen / 2. Befalning oc Bud om Tegnet / 3. Tegnens brug oc nytte / 4. Oc Troen paa Foriættelsen : Lige saa er fornøden at alle disse fire ting maa komme tilsammen vdi alle Sacramenter / Saa at it Sacramente er it siunligt Tegn indskicket oc befalet aff Gud / met huilcket Gud beuiser oc stadfester sin Foriættelse / oc Mennisket som anammer dette Tegn / der imod bekiender sin Tro til Gud / oc styrcker hende ved Tegnens betenckelse oc Brug.

Huad it Sacramente er.

Men mand skal vdi alle Tegn besynderlige giffue act paa/at Tegnene haffue nogen lignelse met de ting som de bemercke / saa at de ere dem i nogen maade lige : Saa som Vandet vdi Daaben det haffuer lignelse oc er den ting lig som det bemercker. Thi lige som Vand afftoer oc reenser Mennisket aff vduaartis smitte:Lige saa toer Christi Blod induartis vore Samuittigheder aff døde Gierninger. Och saaledis skal mand acte om de andre Sacramenter.

III. Huorfaare Christus bleff omskaaren.

MEn huorfaare bleff Christus omskaaren / efftervdi hand er icke i tal met Syndere? Det forklarer Paulus til de Galater i det hand siger : **Der tiden bleff fuldkommen/ sende Gud sin Søn/født aff en Quinde som bleff Louen vnderdannig/ paa det hand vilde igienløse alle dem som vaare vnder Louen.** Derfaare lige som hand er født for vor skyld/saa er hand oc lige saa omskaaren for vor skyld/oc hand vilde icke afflegge Omskærelsen/ før end hand haffde fuldkommet sit Offer paa Kaarssens Altere:Met huilcket hand ocsaa beuiste at Omskærelsen er it Sacramente/ som er indskicket aff Gud selff. Galat: 4.

Om den Aandelige omskærelse.

NV vil ieg legge nogle faa ord til / om den Aandelige Omskærelse / huilcken som kaldis vdi Scrifften Hiertens Omskærelse vdi Aanden / som icke skeer met Hender / huilcken der betegnis ved den vduaartis Omskærelse / lige som en vsiunlig ting ved den siunlige.

lige. Om denne Aandelige Omskærelse/staar Guds Bud oc Be-
Deut: 10. falning i den femte Mosi Bog/i det x. Capit. **Omskærer eders
Hiertis Forhud / oc verer her effter icke mere gienstri-
dige.** Men Paulus forklarer denne Omskærelse allerherligst/til
Philip: 3. de Philipper i det iij. cap: saa sigendis: **Wi ere omskærelsen/
wi som tiene Gud i Aanden / oc rose oss aff Christo
Jesu/ oc forlade oss icke paa Kiødet.** Det er / den Aan-
Huad Aandelig Omskærelse er/ oc huor i hun staar. delige Omskærelse er/ at mand icke forlader sig paa Kiød oc Blod/
at mand roser sig aff Christo/ oc at mand tien Gud vdi Aanden/
saa at denne Aandelige Omskærelse staar i en sand Penitentze oc
Omuendelse til Gud. Thi formedelst Anger oc Ruelse affskæris 1.
oc affleggis den Kiødelige tryghed vdi oss: Formedelst Troen rose 2.
wi oss vdi Christo/ som met sit Blod/ reenser oss aff vore Synder/
tilregner dem som tro sin Retfærdighed/giør oss retfærdige/ oc frier
oss fra Lowens forbandelse oc fordømmelse/som ocsaa formedelst sin
Aand føder oss paa ny igien/ oc giør ny Menniske aff oss: Forme- 3.
delst den ny Lydighed tiene wi Gud vdi Aanden / naar wi vandre
vdi hans Bud/ oc effter Abrahams Exempel / holde mere aff Ly-
dighed mod Gud/ oc acte den mere/end all anden Ting vdi Verden/
ihuor skønt oc herligt det kand vere.

Oc endog at denne Aandelige hemelige Omskærelse saaledis
rosis oc bescriffuis aff Paulo/ saa som den/ ved huilcken Hierterne
omskæris vdi Aanden: Dog alligeuel efferdi at mand vduaartis
seer oc formercker hendis Fruct/ kand mand skiffte denne Aandeli-
Tuende slags Aandelig omskærelse. ge Omskærelse vdi tuende Parter/saa at den ene kaldis induaartis
Aandelig Omskærelse/ den anden vduaartis.

1. Den induaartis Aandelige Omskærelse skeer paa de ind-
Induaartis. uaartis Lemmer oc Ledemod / at mand omskær oc renser For-
nufft / Hierte/ oc Vilie. Fornufften skal saa omskæris / at mand
Fornufft. afflegger vildfarelse/ oc i hendis stæd indsætter ret oc salig Guds
Kundskaff oc Kiendelse. Hiertet skal reensis fra allehaande skade-
Hierte. lige Affecter oc Tilbøyelighed til det onde/ oc i den stæd indsættis
reene Affecter oc Tilbøyelighed til det gode / en liffactig Tillid til
Gud/Guds Fryct/Haab/oc en retsindig brendendis Kierlighed til
Vilie. Gud oc vor Næste. Vilien skal omskæris oc reensis aff all Wly-
dighed oc Gienstridighed/ at hand stedse oc altid findis beredt oc ly-
stig til Lydighed mod Gud.

Den

Den vduaartis Aandelige Omskærelse / som er den induaartis Omskærelsis vdretning oc fuldkommelse. Hun strecker sig hen til Menniskens vduaartis Lemmer / som ere / Øyen / Øern / Mund / Hender / Føder / oc in Summa / alle vduaartis Sind. Ørnene omskæris / naar mand affuender dem fra vgudelig oc skendig Snack / oc der effter gierne hører det som Gudeligt oc ærligt er. Øynene omskæris / naar mand affuender dennem fra Letfærdighed oc Forfengelighed / oc vender dem aleniste hen til at see oc beskue Guds skøne Creaturs deylighed oc lystighed / huor met at Menniskens Sind opueckis til at loffue oc priise Gud. Lige saa naar mãd flyer vtuctig Snack oc Tale / oc taler det som er Gudeligt / ærligt oc gaat er / da omskæris Menniskens Mund. Disligeste omskæris Henderne / naar mand affholder dem fra alt det som er vskickeligt oc vtilbørligt / paa det at mand kand opløffte dem rene oc vbesmittede / i en aluerlig Bøn til Gud. Foderne omskæris / naar de icke gaa paa Synderis Veye / men paa Retfærdigheds Bane. Oc for det sidste omskæris alle Lemmer / naar mand frier oc affuender dem fra all Skam oc Last / oc bruger dem til all Gudfryctighed oc Ærlighed. II. Vduaartis. Øern. Øyen. Mund. Hender. Føder. Alle Lemmer.

Denne Aandelige omskærelse kaldis ocsaa stundem Helliggiørelse / oc indeholder tuende stycker / det ene er *Mortificatio*, det er / at mand affdøer aff det onde / oc bliffuer douen oc vlystig der til. Det andet heder *Viuificatio*, det er / at mand bliffuer leffuendis oc fyrig til det gode / huilcke begge stycker smuct affmalis vdi Daaben / som S: Pouel lærer til de Romere i det vj. Cap: Der hand viser oss Aarsagen / Huorfaare at de som nu ere retfærdige bleffne / formedelst Troen / skulle begynde oc beflite sig til it nyt Leffnet. Helliggiørelse. Rom: 6.

Om den Anden.

MAnd pleiede i det gamle Testamente at giffue Børn naffn naar de bleffue omskaarne / lige som wi nu giøre naar de døbis. Oc det giorde mand paa den tid at Naffnene skulde vere Vidnesbyrd til at de vaare omskaarne / Men nu skeer det at de skulle beuise oss at vere døbte. Derfaare saa tit som wi høre vore naffn neffnis / da skulle wi ihukomme den Pact som wi giorde Gud vdi Daaben.

Saa bleff da Christo giffuet naffn vdi Omskærelsen / lige som andre Børn / oc bleff kaldet *IHESVS*.

Mand

Huor effter de neffnde Børn i det gamle Testamente.

Mand pleiede vdi gammel tid at giffue Børn naffn/ enten effter Menniskens tycke oc vilkaar / oc da neffndis de stundem effter deris Slectinge / stundem effter naffnkundigt oc merckeligt Folck / stundem effter en hendelse oc slumpelycke / huad dem kom wforuarendis i Sinde / stundem aff synderlig betenckelse: Eller oc mand gaff dem naffn effter Guds synderlige befalning / oc det skede icke vden synderlig bemerckelse / om noget som enten vaar skeet tilforn eller skulde skee der effter. Thi Gud som icke kand bedragis aff nogen / hand giffuer Mennisken icke naffn til forgeffuis.

Hui dette Barn bleff kaldet Jesus.

Huorfaare bleff da Jomfru Mariæ Søn kaldet JEsus? Suar. For sit Embede skyld som hand skulde haffue i Verden. Thi saa siger Engelen effter Guds befalning / hos Mattheum i det første Cap: **Du skalt kalde hans naffn Jesus / fordi hand skal Frelse sit Folck aff deris Synder.** Thi Jesus mercker en Frelsere. Engelen sætter oc saa til huor fra hand skal frelse Menniskễ/ som er/ aff Synden. Saa besluttis da der aff / at hand ocsaa frelser oss fra Døden/ Fordømmelsen/ Guds Vrede oc fra Helffuede: Forliger oss ocsaa derfaare met sin Himmelske Fader/ igienskicker oss Guds Billede/ oc Giffuer det euige Liff/ alle dem som Tro/ Thi alt dette følger met Syndens forladelse. Men paa det at wi diss bedre kunde mercke oc beholde dette salige Jesu naffns nytte oc brug / vil ieg den befatte vdi fire stycker.

Huad Jesus er.

Jesus naffns nytte oc brug.

1. Først skal dette Naffn paaminde oss / at wi allesammen ere fordømte oc fortaffte/ vden denne Jesu/ det er / foruden denne Frelsere. Derfaare paamindis wi her / at betencke vor Synd/ oc at omuende oss til Gud.

2. Dernæst for det andet/ viser dette Naffn oss vor Saligheds Kilde oc oprindelse : Thi huo som vil bliffue salig / hand maa fornøden øse aff denne Kilde/ Huorfaare wi her paamindis at tro stadelige paa denne vor Frelsere.

3. For det tredie/ skal dette Naffn vere vor Trøst imod Fortuilelse/ imod Syndens storhed/ imod vor wuærdighed / imod vrange tancker om vduælelsen / oc imod Dieffuelens mact oc vold: Her met leggis Troens rette Grunduol.

For det fierde oc sidste/ skal dette Naffn paaminde oss om Lydighed oc Tacknemmelighed mod Gud oc vor HErre Christum/ Paa det at wi icke selff met vor egen Wtacknemmelighed skilie oss ved den Naade/ som oss er fortient formedelst hannem: Huilcken skee Ære oc Loff vdi all Euighed/ Amen.

Den

Den Søndag imellem Chriſti Omſkærelſis oc hans obenbarelſis dag/ Euangelium Matth: i det II. Cap:

DEr Herodes vaar død / See / da obenbaredis Herrens Engel Joſeph i en drøm / i Egipti land / oc ſagde: Stat op / oc tag Barnet oc hans Moder til dig / oc drag hen vdi Jſraels land/ de ere døde / ſom ſtode effter Barnſens Liff. Oc hand ſtod op oc tog Barnet oc hans Moder til ſig / oc kom i Jſraels land. Men der hand hørde at Arche-

Archelaus vaar Konge vdi Jodeland / i sin Faders Herodis sted / da befryctede hand sig at komme der hen / Oc hand fick befalning aff Gud i en Drøm / oc drog i de steder vdi det Galileiske land / oc kom oc bode i den Stad / som kaldis Nazareth / at det skulde
Iudic: 13. fuldkommis som sagd er ved Propheten / hand skal kaldis Nazarenus.

Dette Euangelij Forklaring.

DEnne Text indeholder en part aff JEsu Christi Historie der hand endnu vaar it Barn / i huilcken der kaartelige fortellis / huorledis at JEsus kom tilbage igien til Jodeland aff Egipten / did som Joseph oc Maria vaare hen flyde met hañem aff fryct for Kong Herodes. Oc faaresættis oss her den Christne Kirckis Billede / som er fremmet oc ælendig her i Verden / oc maa vandre fra en sted til en anden for stor Forfølgelse / som hun lider aff den wtacknemmelige Verden. Huor aff det kommer / at hun nu trengis met Kaarsset / nu oprættis hun igien met Trøst oc Husualelse. Thi Kaarsset oc Husualelse de komme tit oc offte efter huer andre / oc den christne Kircke haffuer ingen stadig rolighed at foruente / saa lenge som hun er her i Verden / i huilcken Dieffuelen som er den christne Kirckis Fiende / haffuer sit Regimente oc Herredøme. At wi nu diss bedre kunde forstaa dette Euangelium ville wi her aff ansee tre Artickler.

Den Første.

Guds Befalning ved Engelen til Joseph / oc Josephs Lydighed.

Den Anden.

Joseps sernys fristelse / i det hand hører den Tiran Archelaum komme effter sin tiranniske Fader Herodes : oc der hos Guds Befalning som befaler hannem at bliffue i Galilæa.

Den Tredie.

Sager huor faare Jesus skulde kaldis Nazarenus.

Om

Om den Første.

IDenne første Artickel haffue wi mange omstendige vilkaar at acte / som er / 1. Aarsagen til denne Guds befalning. 2. Engelens vdsendelse / 3. Guds befalning ved Engelen / 4. Huorfaare denne Befalning skeer / 5. Oc Josephs Lydighed.

Fem omstendige vilkaar.

AArsagen til denne Befalning giffuis tilkiende i det Euangelisten siger: **Der Herodes vaar død.** Denne Herodes vaar den Tiran / som Mattheus omtaler i det andet Capittel / som befoel de vise den tid de spurde huor Jødernis Konge vaar født / at de skulde drage hen / oc oplede den nyfødde Konge / oc komme saa tilbage igien til sig / naar de haffde fundet hannem. Men fordi at de Vise icke komme tilbage til hannem igien / effter som de vaare paaminte aff Gud / oc Herodes saa sig at vere skuffet / bleff hand fortørnet oc saare vred / oc der hand vaar kommen hiem aff Rom / som hand bleff kaldet hen aff Keyser Augusto / da lod hand ihielsla alle smaa Børn som vaare i Bethlehem (der som Christus vaar født) oc i all den Egn der omkring / saa mange som vaare tu Aar gamle oc mindre end tu Aar / Thi hand meente / at hand skulde drabt oc ihielslaget den nyfødde Jøde Konge. Men den Tiran bleff skuffet / Thi der er intet Raad imod Gud. Joseph vaar / effter Guds befalning / tilforn hendragen i Egipten / met Maria oc hendis Barn Jesu.

I. Aarsagen til denne befalning.

Men huor gaar det Herodes? Denne Tiran / som tilforn haffde ladet ihielsla tre aff sine egne Sønner / for mistancke hand haffde til dem / at de skulde staa effter hans Rige / huor aff Keiser Augustus sagde i skemts vijs / at hand vilde heller vere Herodis Suin end hans Søn / fordi Jøderne slacte icke Suin. Oc haffde nu der effter grummelige ladet ihielsla wtallige mange wskyldige Børn / døer hand ynckelige i stor Aklendighed / oc met en bange Samuittighed / oc saaledis faar hans Tiranni ende / men hans Tirannies retferdige Straff faar aldrig ende.

Om denne Tirans ynckelige oc aklendige død scriff. ner Josephus. lib: antiquit: 7. cap: 9. Item de bello iudaico lib: 2. cap: 21.

Denne Tirans Kong Herodis endeligt skulle alle Konger oc Førster paa Jorden betencke / oc lære aff hans skade at bliffue vise / at de icke forgribe sig imod Gud / oc bruge Tiranni paa de wskyldige: De skulle ligne det næruerendis oc tilkommendis mod huer andre / och saaledis omgaaes met dette næruerendis / at de icke i det tilkommendis skulle met den wgudelige Herode fornemme allerstørst

Lærdom aff Herodis Endeligt.

størst Sorge oc Bedrøffuelse. Derfor skal huer mand vel lære dette almindelige Vers.

Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem. Det er:

J huad du giør oc tager for hende/
Giør viisslig/ oc see huor det tager Ende.

II. HErrens Engel sendis til Joseph. Her met betegnis først/at denne Konge Jesus/ som da vaar nys fød it Menniske/ er ocsaa Englenis HErre/ oc Englene ere hans Tienere/ Oc efftterdi de ere vor HErris Christi Tienere/ da tiene de ocsaa den Christne Kircke/ som er Christi Aandelige legeme. Derfaare siger Apostelen til de Hebreer: **Ere de icke allesammen tienstactige Aander/ vdsende til tieniste/ for deris skyld som skulle arffue Salighed.** Huad dette er den Christne Kircke en stor ære/ at hun haffuer Engle til Tienere/ kand ingen fuldkommelige nock betencke. Hid hører det der Dauid siger i Psalmen: **HERrens Engel slar Leyr omkring alle dem som frycte hannem.** Item i en anden Psalme: **Hand haffuer befalet sine Engle / at de skulle foruare dig paa alle dine Veye.** Her aff kunde wi beslute/ at Englene haffue tuende Embede oc bestillinger / som er / at stride aff HERrens Leyr imod de wreene Aander/ oc vdi Leyren at tiene den Christne Menighed/ oc alle hendis Lemmer.

Engelens vdsendelse.

Ebr: 1.

Psal: 34.

Psal: 91.

Englenis Embede.

Huad ere wi da Englene plictige igien? Det lærer oss den Engel som obenbaredis for Manoach Samsons Fader / oc en anden Engel i S: Hansis Obenbaring: De befale at wi icke skulle giøre Englene Offer / men Gud / hues Tienere baade de oc wi ere Thi de ere vore Mettienere/ som dyrcke oc tiene den ene samme HErre der wi tiene. Derfaare/ der som du vilt giøre Englene / som ere den Christne Kirckis Tienere/ noget til vilie / da efftterfølg deris Exempel/ tien oc dyrck denne samme eniste Gud som de tiene/ oc skick dig saa som de giøre/ met Omgengelse oc Leffnet/ i en ret Kyskhed/ baade Aandelige oc legemlige. Oc der som du haffuer syndet noget imod din Gud (saa som wi alle synde) da giør Penitentze oc omuent dig / Da giør du dem allerstørst Glæde. Thi Christus siger: **Der er stor Glæde i Himmelen iblant Guds Engle/ offuer en Syndere som giør Penitentze.** Mere om Englene høre wi anden tid/ oc synderlige paa S: Mickels dag.

Iudic: 13.

Apo: 19. & 22.

Huor mand skal tiene Englene.

Lucæ, 13.

Guds

GVds Befalning / som skeer ved Engelen efterfølger / som saa III.
liuder: **Stat op oc tag Barnet oc hans Moder / oc kom tilbage igien i Israels Land.** Gud som tilforn haffde befalet Joseph at drage til Egipten / oc vige for Herodis vrede oc tiranni / den samme befaler her / at hand skal komme til bage igien i Jødeland / effter at den Tiran er død.

Guds befalning.

Endog at Gud kunde vel ved sin Almectighed beuare Joseph met Barnet oc hans Moder / imod deris Fiender / dog vilde hand her at Joseph skulde bruge naturlige Middel: Huor aff wi lære / at wi icke skulle friste Gud / eller giffue oss selffuillige i fare / naar der er Aarsage oc Leilighed til at vnduige / oc mand kand met flugt vndgaa Faren. Men der som det gielder yderlige for nøden / saa at mand icke kand vnduige / da skulle wi befale oss Guds vise Forsiun / Der som hand vil vnderlige redde oc fri oss / saa som hand reddede oc fride de tre Mend i den gloende Oen i Babilon / da skulle wi tacke hannem derfaare / met Hierte / Mund oc vort gantske Leffnet. Men der som hand icke vil saa vnderlige fri oc redde oss / men tilstede at wi skulle komme i Fienders Hender / da skulle wi met S: Staffen oc mange andre Martirer / predicke oc forkynde Guds godhed / Wi skulle paakalde oc bede hannem om Taalmodighed / Stadighed oc Frimodighed / oc mit vdi Ilden / eller anden Pine tacke Gud oc bekiende hannem / oc beholde Troen til hannem / forlade oss vist der paa / at hand skal vederlegge denne forgengelige legemlige Pine / baade nu den stund Pinen varer / met den hellig Aands bistand / ved huilcken wi styrckis / saa wi icke falde i Mishaab vnder Kaarsset / Oc siden skal hand ocsaa endelige vederlegge den Pine i det tilkommendis Liff / met den euige Glæde oc Salighed. Fordi at S: Pouels Regel den er viss / som saa liuder: **Der som wi lide met Christo / da skulle wi ocsaa regnere met hannem.** Den lider met Christo / som baade lider wskyldelige / oc vnder Kaarsset beholder Troen / Taalmodighed / oc it fast Haab om en glædelig Seyeruinding. **Dette Haab lader icke beskemmis** / siger S: Pouel til de Romere i det femte Capittel.

Wi skulle icke foracte loulige middel.

Dan: 3.

1. Timoth: 2.

Rom: 5.

HVorfaare Joseph faar denne Befalning / følger nu effter i disse IIII.
Ord: **Thi de ere døde som stode effter Barnsens liff.** Det er: Herodes er nu død / som haffde sine Hoffgaards Oyentienere /

Hui Joseph faar denne Befalning.

Til Houe ere gierne Hycklere oc Oyentienere. nere oc Hycklere/ huilcke der vaare beredde effter hans Befalning/ at sla Barnet ihiel/ Thi det skeer almindelige/ at Tiranner haffue gierne saadanne Tienere/ som de ere selff Herrer/ huilcke der efftersfølge Doeg/ som effter Kong Sauls tiranske Befalning ihielslog de wskyldige Prester. (1. Sam: 22.) Kong Sauls Drauantere giorde meget rettere/ huilcke der de finge befalning/ at legge haand paa Herrens Prester/ da sagde de ney der til. Deris Exempel skulle alle Houfolck sætte sig for/ som det der er synderlige vært at efterfølge. (It smuct Exempel for Houfolck.) Thi it Menniskis Tienere skal icke atlyde it Menniske/ naar hannem befalis at giøre noget/ som obenbare er tuert imod Gud eller Louen/ huor met hans Samuittighed kand besmittis. Derfaare skal mand stedse holde denne Regel/ som saa liuder: (Act: 5.) **Mand skal meere atlyde Gud end Menniskeu.**

V. Josephs Lydighed.

NV efftersølger Josephs Lydighed/ **som stod op oc tog Barnet met sin Moder/ oc kom i Israels Land.** Denne Josephs Lydighed skulle alle Gudfryctige sætte sig for at efftersølge. At Joseph troer denne Engle siun/ oc atlyder Engelens ord/ som befoel hannem at drage i Jødeland/ det giør hand effter Guds befalning/ som haffde loffuet sig at ville tale met sine Tienere vdi Drøme. Men effter at Guds Søn er bleffuen it Offer for Verdens Synder/ da skal mand kiende hannem alene for den Christne Kirckis Lærere/ effter Faderens egen befalning: (Matth: 17. Marc: 9. Luc: 9.) **Denne er min hierte kiere Søn/ i huilcken ieg haffuer behagelighed/ hannem skulle i høre.** Oc Apostelen siger til de Hebreer: (Ebr: 1.) **I fordum tid talede Gud mange gange oc i mange maade til Fædrene/ formedelst Propheterne/ men paa det sidste talede hand i disse dage til oss ved sin Søn/ huilcken hand giorde til en Arffuing offuer alting/ formedelst huilcken hand skaffte Verden.**

Lærdom om Drøme.

MEN her maatte nogen sige imod: Skal mand intet acte om Drøme/ nu effter at Christus er kommen til Verden? Der suarer ieg saa til: Mand skal icke søge den Christne Kirckis Lærdom vdi Drøme/ effter at Christus er kommen til Verden/ huorfor at Giendøbere bør at straffis oc dømis/ som søge Saligheds Lærdom

i de

i de obenbaringer som de saa i Drøme. Ordet er dig nær/i din Mund / siger Paulus. Dernæst siger ieg / at somme Drøme ere naturlige / som komme aff Vædskens atskillige skick i Menniskens Legeme / dennem forbiudis oss icke at tro. Fordi aff dem kunde forstandige Læger tit oc offte forkynde oc sige om de Siuge / huad heller de skulle leffue eller dø. Der foruden ere nogle Drøme/ som ere foruidende oc betegne noget som enten er fremfaret/ eller skal efftertølge / disse Drøme befale noget enten giøre eller lade/ Om dennem skalt du døme aff den endelige sag oc mening. Hoffuer drømen en god endelig Sag / som kommer offuer ens met Guds ord oc vilie / da maat du vist tro at den Drøm er enten aff Gud / eller aff de gode Engle. Men strecker Drømen sig hen til en ond ende/ det er/ om hand befaler dig at giøre noget / som icke kommer offuer ens met Guds ord oc vilie/da vid at hand er dig paakommen aff Dieffuelen / derfaare skalt du fly den / saa som Hugormens ord oc tale. Met saadan en Drøm bleff Gregorius Paffue besuegen / som aff en Drøm indskickede Messer for de Døde.

Rom: 10.

Atskillige Drøme.

1.

2.

Gode Drøme.

Onde Drøme.

Gregorij drøm.

Om den Anden.

DER Joseph hørde at Archelaus vaar Konge i Jødeland i sin Faders Herodis sted/da befryctede hand sig at komme der hen. See her/ Joseph er vndgaaen aff en Fare / nu kommer hand i en anden / oc faar atter trøst igien aff Gud/i det at hand faar befalning at drage til Nazareth/ Saa kommer der altid en ny fristelse efter den fremfarne Husualelse / och saa kommer atter Husualelse som formilder den fremfarne Bedrøffuelse. Wi tørre icke vente oss andet saa lenge som wi leffue i Verden. Seneca siger : Sorge oc Vellyst vige for huer andre / men Sorgen er større. Saa fornemme de allerhelligste Menniske i den Christne Kircke forandling paa Fare oc Redning / paa Sorge oc Glæde. Exempel haffue wi alle steder nock for Øyen. Huad maatte Abraham / Isaach oc Jacob lide? Huad leed Joseph i Egipten? Huad ville wi sige om Kong David? De maatte lide stor bedrøffuelse / oc finge Husualelse / saa kom atter sorgen igien/och saa Trøst oc Husualelse/Ja met faa ord at sige: Det haffuer sig saa i den Christne Kircke / at de Gudfryctige maa daglige vente sig foruandling.

Den Christne maa vente sig altid Lyckens oc Wlyckens foruandling.

Seneca.

Sorge kommer altid oc flycker anden.

Sager hui de Christnis Lycke oc Wilycke er saa wstadig.

Men huorfaare tilsteder Gud det : Der til ere
tre drabelige Sager. Den første er Menniskens (som er fremmet
her i Verden) eget nytte oc gaffn/ Thi der som it Menniske skulde al-

1. Menniskens gaffn.

tid trengis met Kaarsset oc Gienuordighed / da skulde det slat for-
tuile oc falde fra Gud. Tuert om igien : Der som det altid skulde
haffue gode dage/ oc lyckelig Metgang effter sin vilie / da skulde det
opheffue sig aff sin Lycke / oc hoffmodelige vige fra Gud. Derfaa-
re legger Gud oss nu Kaarsset paa / nu trøster hand igien oc hu-

Psal : 119.

sualer / at hand saaledis kand holde oss i sin fryct. Dauid siger :
**Det er mig kiært HErre/at du haffuer ydmyget mig/
at ieg kunde lære din Ræt.** Dette sagde Dauid icke den
tid der hand plagedis oc trengdis met Kaarsset / men den tid Mod-
gangen vaar offuerstaaen / oc hand haffde faaet Husualelse effter
bedrøffuelse. Der som Dauid haffde altid hafft Fred oc Ro-
lighed / da haffde hand icke vist huilcken en god ting Kaarsset er.
Der som hand oc altid skulde veret vnder Kaarsset/ da haffde hand
slæt fortuilet oc faldet fra Gud.

2. Guds ære.

Den anden Sag / huorfaare Gud vil at Bedrøffuelse oc
Husualelse skulle saa komme effter huer andre / er denne : Den chri-
stne Kircke trengis met Kaarsset oc vnder Kaarsset begerer hun hielp
aff Gud / hun fries igien aff Kaarsset / paa det hun skal tacke oc æ-
re Gud / som hende hielper oc redder. Dette giffuer Dauid tilkien-

Psal : 32.

de i Psalmen huor hand siger : **Du est min Beskermelse/
Beuar mig i Bedrøffuelse oc Modgang/ at ieg kand**

Psal : 50.

prisse dig/naar ieg frelsis. Item i en anden Psalme : **Paa-
kald mig i din Nød / Jeg vil hielpe dig/ at du skalt
tacke mig.** J disse ord haffue wi try ting at acte : Det første 1.
huad de Gudfryctige skulle giøre i all deris modgang. Paakald mig
siger hand / det er / Aff mig skalt du begere hielp / du som est vnder

Psal : 121.

Kaarsset. Her aff er Dauids bekiendelse kommen/ der hand siger:
Min hielp er aff HERren / som skaffte Himmel oc

Prouerb : 18.

Jord. Oc Salomon siger : **Guds paakaldelse er it fast
Slaat/ til det løber den Retfærdige.** Det andet er : **Jeg** 2.
vil fri dig / du som paakalder mig vnder Kaarsset. Men her skal
mand icke scriffue Gud tid eller maade for / huorledis oc naar hand
skal redde oss. Det tredie er : **Du skalt tacke mig.** Det er / naar 3.
du est reddet oc hiolpen / da skalt du bekiende dig at vere befriet ved

min

min hielp / du skalt tacke mig for din hielp / du skalt prisse mig / met Hierte / Mund / Bekiendelse oc dit gantske Leffnet.

Den tredie Sag / huorfaare Gud vil at Bedrøffuelse skal komme iblant Glæde her i Verden er / Paamindelse oc atuarsel / saa at wi skulle ligne det gode oc onde wi haffue oc lide i dette Liff / met det gode oc onde som skal vederfaris oc lidis effter dette Liff. Naar Kaarsset trenger dig / da betenck huilcken wlidelig Pine de skulle lide som fordømis. Naar du haffuer Lycke oc Metgang / da betenck oc ihukom den euige Lycksalighed oc Glæde / som alle de Gudfryctige skal vederfaris til euig tid. Derfaare skulle wi aff Lyckens wstadighed i dette Liff / opueckis at tencke paa det euige Liff oc vort rette Fæderne land. Thi saa lenge som wi ere her i Verden / da gaar det oss lige som veyfarendis oc vandrendis Folck: Lige som de komme aff en fare i en anden / oc om de haffue en dag Lyst oc Glæde hos gode Giester oc Venner / saa kommer strax den anden dag Gienuordighed oc Bedrøffuelse / der ligger Skalcke i laue for dem / der er Roff / Mord oc Døden at befrycte : Lige saa er det fornøden at den christne Kirckis Indbyggere oc Lemmer / som ere fremmede oc vandrendis her i Verden / maa lide oc forsøge meget / baade ont oc gaat / baade Lycke oc Wlycke / Fordi Dieffuelen som er den christne Kirckis Fiende / hand haffuer sine Speydere alleuegne vde som ligge i Laue for den Christne Menighed. Derfaare scriffuis i den Epistel til de Hebreer i det trettende cap: **Wi haffue her intet vist Hiem / men wi søge effter det tilkommende.**

3. Paamindelse oc forvidende.

En lignelse.

De Christne skulle meget forsøge.

Heb: 13.

Derfaare / saa tit som wi komme ihu at disse Verdslige ting ere saa wstadige i dette Liff / da skulle wi sucke op til det Himmelske Jerusalem / vort rette Fæderne land oc føde By / i huilcket wi skulle i fremtiden haffue alt gaat offuerflødelige / foruden noget Ont eller Modgangs beblandelse. Saa lenge som wi ere i denne Verden / huad heller wi haffue Modgang eller Metgang / da lader oss beholde Troen oc en god Samuittighed / oc befale oss vor alleruisiste Himmelske Faders gode Forsiun / oc det vdi en ret sand Guds fryct / i Bøn oc Paakaldelse / i Tacksigelse / i Flitighed / i vort Kald som huer er Kaldet til / i Taalmodighed vnder Kaarsset / oc i it stadigt Haab til en sand Forløsning oc den euige Salighed / som oss er tilsagt / ved vor eniste Saliggiørere JEsum Christum / dette Haab lader oss icke beskemmis / Thi den euige Sandhed / som er Jesus Christus / hand baade vil oc kand holde sit løffte / oc giffue det hand haffuer loffuet.

Lærdom.

Rom 8.

Guds befalning til Joseph/ at drage til Nazareth.

NV efterfølger i Texten: Joseph fick befalning aff Gud i en Drøm / oc drog de steder i det Galileiske Land/ oc kom oc bode i den stad som kaldis Nazareth. Her faar atter den bedrøffuede Joseph Trøst oc Husualelse aff Guds befalning / som biuder hannem at drage til den By Nazareth. Her see wi huor Joseph oc Maria haffue tit oc offte Modgang oc Husualelse iblant huer andre/ Nu det ene / nu det andet/ Efterdi da at de ere den christne Kirckis figur oc billede her i Verden / da tørre wi icke andet vente oss/saa lenge som wi ere i dette Liff. Derfaare er det ret sagt der Job den forsøgte Christi Ridder oc Krigs mand siger: Vort Leffnet her i Verden er en idelig Krig / oc er fult aff Sorge oc Bedrøffuelse. Men huorfaare HERren vilde at Joseph oc Maria skulde bo i Nazareth / forklarer Euangelisten / i det hand siger: At det skulde fuldkommis som er sagt ved Propheten: Hand skal kaldis Nazarenus. Det er / affskild fra de vrene / oc vere HERren hellig.

Hui Christus kom til Nazareth.

Om den Tredie.

HVorfaare Christus skulde kaldis Nazarenus vil ieg forklare / naar ieg først faar fremdraget Scrifften/ huor dette vaar propheteret oc spaaet / Thi der ere nogle som sige at disse ord findis ingen sted vdi Scrifften. Men paa det at wi kunde dette forstaa foruden vildfarelse / da skulle wi vel mercke denne Regel. Alt det lofflige/ ypperlige oc krafftige som tilleggis Christi Figur oc Foruidende i det gamle Testamente / det kommer rettelige fuldkommelige oc Aandelige offuer ens met Christi Person/ som er født aff Jomfru Maria / oc tilleggis hannem met rette. Thi huad loffligt som sigis om Christi Figur/det sigis oc om Christo/ fordi at Christi Person betegnis ved Figuren. Denne Regel stadfestis met mange Exempel. J den anden Most Bog/ i det xvij. Cap: Kaldis it Altere som Moses haffde bygdt/ HERre/ det er Gud/fordi det vaar en Figur som betegnede Christum/ som er sand Gud. Item i den samme Bogs xxvij. cap: staar at Aaron oc hans Sønner skulde berede Lamper oc Liuse-

En mercke-lig Regel.

Regelens forklaring oc stadfestelse.

Exod: 17.

Exod: 27.

Liusestage faar HERREN/ her kaldis Pactens arck HErren/ oc neffnis met Christi naffn / fordi at Arcken betegnede Christum som er en HErre oc Gud. Derfaare giffuis dette naffn HERre/ det er / Gud / de Figurer oc Tegn i det gamle Testamente / for den Personis skyld som de betegne oc bemercke. Lige saa oc Samson som vaar en Figur oc foruidende om Christo / hand kaldis aff Engelen Nazarenus / Thi saa siger hand: *Erit Nazareus Dei*, Hand skal vere Guds forloffuede eller vdualde. Oc om Joseph / som ingen haffuer tuil paa/at hand io vaar en Figur til Christum/scriffuis ocsaa at hand vaar *Nazareus fratrum suorum*, det er/ en besynderlig oc vduald for alle sine Brødre. De Nazarener som Gud haffde giffuet sin synderlige Low om/ som der staar i Mose fierde Bog/ de vaare ocsaa en Figur oc Foruidende om Christo oc hans Lemer. Her aff kun wi klarlige beslute / at Mattheus Euangelista haffuer sagt ret/i det hand siger at Propheterne haffue sagt tilforn/at Jesus skulde kaldis Nazarenus. Nu ville wi fremdelis sige / huorfaare Gud vilde at Jesus skulde kaldis Nazarenus/ oc der til kand opregnis fem Sager.

Iud: 13.

Gen: 49

Num: 6.

Fem Sager hui Christus kaldis Nazarenus.

Den første/ fordi at Nazarenus vaar it naffn / met huilcket alle de kaldedis oc neffndis som bode eller vaare fødde i den By Nazareth / lige som de der Bo i Kiøbenhaffn kaldis *Hafnienses*, Kiøbenhaffnske. Saa kaldis Christus Nazarenus / for hand vaar opfødt i Nazareth. Met dette naffn vilde Gud paaminde alle Gudfryctige / at de skulle vide sig at vere fremmede vandrendis Folck her i Verden. Thi lige som Christus kunde icke bliffue oc bo i sit Fæderneland oc sin Fødeby Bethlehem / for stor forfølgelse/ men vaar nødt til at vandre til Egipten / oc komme der fra tilbage til Galilæam / oc opfødis i Nazareth: Saa skulle alle hans Lemmer fornemme lige saadan Lycke / oc skulle aldrig bo nogen sted tryggelige / vden hos Nazarener / det er / hos dem som ere affskilde fra Verdens vgudelighed / oc ere HERren hellige. Thi dette ord Nazarenus bemercker saa meget som affskildt fra det onde / oc helliggiort eller viet til at tiene Gud.

1. For hand vaar opfødt i Nazareth.

Den anden Sag/ huorfaare Gud Fader vilde at Jesus skulde kaldis Nazarenus er / at dette naffn skulde betegne oc bemercke/ huordant hans Leffnet oc omgengelse skulde vere. Endog at vor HErre Christus icke holt alle de Ceremonier som Nazarener vaare befalede i HERRENS Low / dog vaar hand en ret sand Nazarener / met sit Leffnet oc Omgengelse. Huo som vilde giøre HERREN noget Løffte / oc vere Nazarener / effter Mosi

2. Nazarenus bemercker Christi Leffnet.

Num: 6.

Nazareners Regel.

Mosi Low / hand skulde først affholde sig aff Vin oc sterck Drick/ 1.
oc icke æde Vindruer / Rusiner / eller noget som giordis aff Vin-
druer. Dernæst skulde der icke komme Sax eller Rageknif paa 2.
hans Hoffuet eller Skeg. For det tredie skulde hand icke røre ved 3.
døde Lig eller noget wrent. Der met betegnis først affhold aff
Kiødsens vellyst. Dernæst at mand skal holde sig aff Hoffmod oc
Legemens pral. For det tredie at mand skal fly alle Dieffuelens
wrene Gierninger. Her foruden skulde Nazareer met visse Cere- 4.
monier oc Offer giøris HERren hellige / huor met der betegnis
Menniskens Aandelige forening met Gud / som skeer ved Troen.

Christus en ret Nazarenus.

Saa vaar Christus en ret Nazarenus / For hand holt sig icke aleniste aff all Kiødsens løsactighed oc vellyst / aff Hoffmod oc Pral / oc aff alle Dieffuelsens wrene gierninger : Men hand ocsaa giorde sig HERren hellig / met sit gantske Liff oc Leffnet / ved en sand oc fuldkommen Lydighed / hand offrede icke Diur eller Queg / men sig selff / til it Offer som vaar Gud fuldkommelige behageligt. Derfaare haffuer JEsus CHristus meget bedre Ræt til at kaldis Nazarenus / end de som kaldedis Nazarener effter Louen.

3. Christi Embede oc Bestilling.

Den tredie sag / huorfaare Christus skulde kaldis Nazarenus er / hans Embede. Thi denne Nazareners Jesu Christi Embede oc bestilling er / at hand alene skal fraskille / helliggiøre oc vie / alle dem som skulle affskillis fra denne Verdens wrenlighed / oc bliffue HERren hellige / huilcket der vederfaris alle dem som tro paa hannem.

4. Christi ypperlighed for alle Menniske. Gen: 49.

Den fierde Sag / hui Gud Fader vilde at hans Søn skulde kaldis Nazarenus er / hans ypperlighed oc værdighed iblant sine Brødre / det er / iblant Jøderne oc alle Menniske. Thi lige som Joseph kaldis i Mose første Bog / *Nazareus fratrum suorum*, det er / en besynderlig oc vdualt iblant sine Brødre / for hand haffde Myndighed offuer dem met sin Herlighed ocÆre : Lige saa kaldis Christus met rette en Nazarener / det er / en besynderlig oc vdualdt Mand at ansee for alle Menniske i Verden. Thi hand som er en sand Gud oc it purt Menniske / en sand Gud oc Herre / offuergaar met sin Ypperlighed / alle Engle oc Menniske.

5. Wi skulle efterfølge Christi Exempel.

Den femte Sag / huorfaare hand skulde kaldis Nazarenus er / at dette naffn skulde vere en betegnelse oc paamindelse / at alle Menniske skulde effterfølge hans lofflige Exempel. Thi lige som hand er en Nazarener / saa skulle oc alle Christne / som ere i hans Aandelige Legeme vere Nazarener / det er / affskilde fra Verdens wrenlighed oc vere Herren hellige / ved Troen til Jesum Christum.

Oc den-

Oc denne Christi efterfølgelse kaldis Helliggiørelse / huilcken rettelige er / at Mennisket affskil sig fra Hedensk wrenlighed oc vanhellighed / ved Kiødsens dræbning. Oc forener sig met Gud ved en liffactig Tro / en retsindig Kiærlighed / en brendendis fyrig Bøn / oc en gudelig Efterfølgelse. J denne Helliggiørelse staar den rette Christendom / oc huo den haffuer / hand kaldis i Scrifften hellig / affskildt / vdualdt etc. Helliggiørelse huad det er. Christendomen hvor i hand staar.

Oc her skal mand besynderlige vel mercke / det som Scrifften taler om den Nazarener Samson. Der hans Haar bleff affraget / det er / den tid hand offuertraadde Nazarenernis Low oc Løffte / da miste hand sin Styrcke / oc kom i sine Fienders Hender / huilcke der plagede hannem som dem selff lystede : Lige saa / naar en Christen fortrædelige offuertræder sit Christendoms Løffte / da mister hand sin Aandelige Styrcke / imod sine Fiender / som ere / Kiødet / Verden oc Dieffuelen / saa at de faa mact met hañem / regere oc haffue Herredøme offuer hannem lige som dem selff lyster. Men lige som den tid Samsons Haar vaaxte paa ny / det er / den tid hand ved Penitentze betenckte sit Løffte oc holt det / da fick hand sin Styrcke igien / huor met hand offueruant sine Fiender : Lige saa huer christen / der som hand (effter hand haffuer offuertraadt sit Løffte som hand giorde i Daaben) kommer til det igien / ved en aluerlig Penitentze oc omuendelse til Gud / da faar hand sin Styrcke / met huilcken hand skal offueruinde sine Aandelige Fiender / ved vor Herre Jesum Christum. Om Samson som oc kaldis Nazarenus. Iud : 16.

Gud Fader værdis naadelige til / for vor rette Nazareners Jesu Christi skyld / at giøre oss til rette Nazarener / det er / hand affskille oss fra Verdens wrenlighed / giøre oss sig hellige ved Troen til den samme Jesum Christum / huilcken met Faderen oc den hellig Aand skee Ære / Krafft oc Herlighed i all Euighed /

AMEN.

Paa

Paa Christi obenbarelsis dag / Euangelium Matthei i det II. Capittel.

DEr Jesus vaar født i Bethlehem i Jødeland / vdi Kong Herodis tid / See / da komme de Vise aff Østerland til Jerusalem / oc sagde: Huor er den nyfødde Jødernis Konge? Wi haffue seet hans Stierne i Østerland / oc ere komne at tilbede hannem. Der Kong Herodes det hørde / bleff hand forfærdet / oc all Jerusalem met hannem. Oc hand lod forsamle alle de ypperste Prester oc Scrifft-

kloge

kloge iblant Folcket/ oc vdspurde aff dem/ huor Christus skulde fødis? De sagde til hannem: J Bethlehem i Jødeland. Thi der staar saa screffuet ved Propheten: Oc du Bethlehem i Jødeland/ est ingelunde den mindste iblant Juda Førster. Thi aff dig skal mig komme en Første/ som skal vere en HErre offuer mit Folck Jsrael. Da kaldede Herodes de Vise hemelige/ oc vdspurde aff dem flitelige/ naar Stiernen haffde ladet sig tilsiune? Oc hand vijsde dem til Jerusalem/ oc sagde: Reiser hen/ oc spørger flitelige effter Barnet/ Oc naar i det finde/ da siger mig det/ at ieg ocsaa kand komme oc tilbede det. Der de haffde hørt Kongen/ droge de bort. Oc see/ Stiernen som de haffde seet i Østerland/ gick hen faare dem/ indtil hun kom/ oc stod offuen offuer som Barnet vaar. Der de saae Stiernen/ bleffue de gantske glade/ oc ginge ind i Huset/ oc funde Barnet met sin Moder Maria/ Oc de fulde ned oc tilbade det/ Oc oplode deris Liggende Fæ/ oc skenckte hannem Guld/ Røgelse oc Myrrha. Oc Gud befoel dem i en Drøm/ at de skulde icke drage til Herodes igien. Oc de fore en anden Vey til deris Land igien.

Mich: 5.
Iohan: 7.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEnne Høytid kaldis vdi Kircken *Epiphania Domini*, det er/ HERrens Obenbarelser. Thi effter at den Christne Kircke haffuer holdet Fest oc Høytid/ om HERrens Tilkommelse oc hans Fødzel/ haffue de hellige Fædre anseet det for gaat at vere/ at ocsaa tillegge oc holde denne Høytid/ paa det at de kunde ocsaa lære den Christne Kircke/ om Christi mangfoldige Obenbarelser i Kiødet. Fire Aarsager sætte de huorfaare at denne Høytid kaldis HERrens

Denne Høytids naffn.

Aarsager hui denne Høytid kaldis obenbarelsens Høytid.

1. rens obenbarelse/ iblant huilcke den første er/ at hand paa denne
dag obenbaredis faar de Vise/ som leete effter hannem/ oc funde
2. hannem formedelst Stiernens skin oc veyuisning. Den anden
Sag/ at paa denne dag obenbaredis hans Herlighed vdi hans
Daab/ der hand vaar III. oc tiue Aar gammel/ formedelst Faderens Vidnesbyrd/ som raabte ned aff Himmelen/ oc sagde:
Matth: 3. **Denne er min hierte kiere Søn/ i huilcken ieg haffuer Behagelighed.** Oc ved den hellig Aands siunlige obenbarelse
3. offuer hannem. For det tredie/ at paa denne samme dag/ it
Aar der effter/ obenbaredis hans Herlighed i it Brøllup/ der hand
4. omuende Vand til Vin. For det fierde/ at vdi hans xxxi. Aar obenbaredis atter hans Herlighed/ der hand spisede fire tusinde Mend met siu Brød oc nogle smaa Fiske. Disse Obenbarelser tiene alle der til/ at de beuise oc lære/ at Christus er alle deris rette Messias oc Frelsere/ som tro paa hannem/ oc at samme Obenbarelser skulle opuecke Troen vdi oss/ saa at wi visselige forlade oss der til/ at wi faa Salighed ved hannem.

Oc dette maa vere sagt om Aarsagen til denne Høytid/ Nu ville wi gaa til Euangelium/ huilcket der indeholder Historien om Christi første Obenbarelse/ som er/ huorledis hand obenbaredis faar de Vise aff Østerlandene/ det er/ faar Hedninge/ paa det wi kunde vide/ at Christus met sine Velgierninger oc Fortieniste/ oc saa
Summa. hører Hedninge til. Oc er Summen paa dette Euangelium/ at de Vise komme aff Østerlandene til Jerusalem/ at lede effter den nyfødde Konge/ Men der de icke funde hannem der/ droge de frem beder/ effter som Stiernen visde dem/ huilcken der gick faare dem/ indtil de komme til Bethlehem/ huor de funde Barnet/ forærede det/ oc offrede det deris kaastelige Gaffuer oc Skenck. Der effter bleffue de paaminte aff Gud/ oc droge en anden Vey hiem til deris Land. Wi ville forhandle i dette Euangelio tuende Artickler/ som ere:

Den Første.

Historien met sine omstendige vilkaar oc Lærdomme/ som ere mange.

Den Anden.

Om Historiens Nytte oc Brug/ oc en Aandelig vdtydning paa de Visis Gaffuer oc Skenck.

Om

Om den Første.

DEnne næruerendis Histories omstendige vilkaar ere mange / aff huilcke huert i besynderlighed haffuer sin synderlige Lærdom oc Formaning.

I. Naar oc huor faare de Vise komme til Christum.

SAa siger først Euangelisten: Der JEsus vaar født i Bethlehem i Jødeland / vdi Kong Herodis tid. See da komme de Vise aff Østerland til Jerusalem / oc sagde: Huor er den nyfødde Jødernis Konge? Wi haffue seet hans Stierne i Østerlandene / oc ere komne at tilbede hannem.

Her giffuis oss try stycker at betencke / som er 1. Tiden / naar Christus bleff obenbaret faar de Vise. 2. De Visis vilkaar. 3. Oc huor faare de komme til Christum.

1. Tiden / naar de Vise komme.

Tiden giffuis tilkiende / i det Euangelisten siger: J Kong Herodis tid. Fordi at den Kongelige Spir vaar nu tagen fra Juda / oc Christus skulde effter Propheternis spaadom / paa den tid fødis. Naar mand saaledis ligner tilhobe Prophetierne om Christi fødzel / oc Tiden paa huilcken hand bleff født / da baade skamfutis Jøderne / som endnu foruente Messiam: Oc de Gudfryctigis Tro styrckis / at de visselige tro oc forlade sig til / at denne samme som de Vise lede effter / hand er den rette oc sande Messias.

2. De Visis vilkaar.

De Visis vilkaar vaare saadanne: De vaare icke Jøder / men Hedninge: Huor vdaff wi lære / at deñe vor nyfødde Konge som er født i Bethlehem / hører ocsaa Hedningene til / huilcke der ocsaa her paamindis / at de effter de Visis Exempel lede effter Christum / oc tilbede hannem.

Hui de kaldis Vise.

Her foruden kaldis de ocsaa *Magi*, det er / vise Mend / met huilcket naffn deris Værdighed oc ypperlige Stat betydis. Thi *Magus* er it Hebraiskt ord / oc mercker at betracte oc lære / huilcke thu stycker besynderlige hørde til Konger oc Prester. Her vdaff er det kommet / at de Perser kaldede deris Konger oc Prester *Magos*, det er / vise Mend.

3. Huorfaare de Vise komme til Christum.

For huad endelig Sag skyld de Vise komme til Christum / giffue de selff tilkiende / i det de sige: Wi ere komne at tilbede

hannem. Her ere faa Ord / men det er en saare herlig stor be-
kiendelse som befatter meget. Thi i det de ville tilbede denne nyfødde 1.
Konge bekiende de hannem at vere en sand Gud / huilcken alene bør
at tilbedis oc paakaldis: De bekiende hannem at vere it sant Men- 2.
niske: De bekiende hannem at vere en Person / Gud oc Mand: 3.
De bekiende hannem ocsaa at vere Hedningers Konge oc Salig- 4.
giørere. Denne bekiendelse fødis aff Troen / ved huilcken Tro
de Vise bleffue retfærdige oc salige. Aff denne Tro tilbede de
Christum.

Lærdom her aff.

1. Huad skulle wi her aff lære? Vor HERre Christus ligger vdi en Krubbe foractet aff sit Folck / men de Vise som haffue deris oprindelse vdaff Hedningene/komme at tilbede hannem: Huor met her giffuis tilkiende/ at endog Christi Rige er icke aff denne Verden/ saa er det dog alligeuel it ypperligt oc gantske ærefult Rige / Ja it Himmelskt Rige / huilcket mange skulle anamme oc bekiende / som icke lade sig forargis aff den vduaartis anseelse faar Verden. Wi
2. skulle ocsaa effterfølge de Visis Exempel/at wi aff en stadig Tro bekiende Christum oc tilbede hannem / saa bliffue wi ved Troen retfærdige oc salige / som de bleffue.

II. Hedninge lede effter Christum.

DEt andet omstandelige vilkaar er / at de Vise komme til Jerusalem oc lede der effter Christum den nyfødde Jødernis Konge. Jøderne som daglige haffde Propheternis Scrifft oc Bøger i Henderne / huilcke ocsaa Guds Ords hemelighed vaar befalet / de snorcke oc soffue tryggelige hen / oc søge eller lede intet effter Christum / Men de som effter Jødernis Mening oc Dom / intet høre til Guds Kircke / de lede effter hannem? Men huor lede de effter hannem? J den Kongelige Stad Jerusalem / oc der de komme der hen oc høre intet om denne nyfødde Konge / haffuer deris Tro faaet icke liden Fristelse oc Stød / Men dog alligeuel oprette de oc trøste sig met det Tegn som de haffue seet / som er Stiernen. Thi saa sige de: **Wi haffue seet hans Stierne i Osterlandene** / De haffde vden tuil lært aff Daniels Prophecie / som hand lod effter sig vdi Persen / at naar Christus skulde fødis / da skulde saadan en Stierne betegne Tiden at vere for Haanden.

Steden.

III. Huad Christus er for en Konge.

DEt tredie omstandelige vilkaar er flitelige vært at acte / For det lærer oss huad Christus er for en Konge / Thi lige som Krubben der hand laa vdi / giffuer tilkiende at hans Rige
er icke

er icke aff denne Verden: saa lærer den Stierne som lader sig til-
sinne paa Himmelen / at hand er en Himmelsk Konge. Oc lige
som Krubben lærer / at hand er ringe oc foractelig for Verden: saa
giffuer Stiernen oss hans Rigis Maiestet oc Herlighed at beten-
cke / at wi der met kunde styrcke oc formere vor Tro / saa at den sten-
dige Foractelse / som hans eget Folck hannem beuiser / icke skal ocsaa
giøre hannem foractelig for oss / at wi skulde foracte hannem saa
som at dette Folck endnu paa denne dag giør / som bliffue bestandige
vdi deris Foractelse / oc forfølge Christum.

HER spørge nu somme / huad dette vaar for en Stierne / oc somme sige it oc somme it andet / Men dette er vist / at denne Stierne skillis met try vilkaar fra de naturlige Stierner / som er først hendis sted / der næst hendis gang / det tredie hendis skin. Hendis sted vaar / at hun haffde sin gang nedre vdi Været oc icke paa Firmamentet hos de andre Stierner / ellers kunde hun icke haffue viist vandrendis oc veyfarendis Folck Veyen. Hendis gang vaar / at hun icke gick trint omkring paa Himmelen som de andre Stierner / men hun gick ret frem lige som en Veyuisere / Lige som den Ildstytte oc Skystytte drog ret frem for Israels Folck / der de ginge aff Egipten. Hendis skin giør ocsaa skilsmysse imellem hende oc andre Stierner. Fordi andre Stierner de skinne aleniste om Natten / men denne Stierne skinde ocsaa om Dagen. Derfaare haffuer det icke veret nogen ret naturlig Stierne / saadan som de andre Stierner der side paa Firmamentet. Huad da? Vaar det en Comete? Det siunis vel at hun skulde veret saadan som en Comete: Men der er ingen tuil paa / at det io vaar Guds Engel / saa som Epiphanius vidner. Hand obenbarede sig i en Stiernis lignelse / at

Om Stiernen / huad det vaar for en. *Stiernens sted.* *Stiernens gang.* *Exod: 14.* *Stiernens skin.* *Desse Stierne vaar Herrens Engel.*

1. hand baade vilde giffue tilkiende / at Christi Rige vaar it Himelskt
2. Rige / oc at Christus er det rette Lius oc Stierne / som aleniste fø-
rer Menniskeн aff Mørckhedsens Rige ind vdi sit ærefulde Rige / i
det hand optender for dem sit Ords lius / oc den hellig Aand opliu-
ser Menniskens Hierter / Huorfaare Zacharias kalder Christum *Luc: 1.*
Opgangen aff det Høye / som skin faar dem der side
vdi Mørcke oc vdi Dødsens skugge. Oc Johannes siger / at *Ioh: 1.*
hand vaar det sande Lius / som opliuser alle Menni-
ske der komme vdi Verden.

IIII. DEt fierde omstandige vilkaar er/ om Herode oc den gantske Jerusalems Stad. **Der Herodes det hørde bleff hand forfærdet oc den gantske Jerusalems Stad met hannem.**

Om Herode oc Jerusalems Indbyggere.

Herodes frycter at Kongeriget skal tagis fra hannem/ oc giffuis denne nyfødde Konge. Thi hand forstod icke at Christi Rige skulde vere i Himmelen oc icke aff denne Verden/ derfaare siunger den Christne Kircke:

Herodes du onde Fiende grum/
Hui frycter du saa for Christus kom?
Hand søger ey dødelig Konge Rige/
Som giffuer oss Himmerig alle til lige.

Her straffis oc fordømmis Jerusalems Indbyggeris Forsømmelighed oc Wtacknemmelighed/ huilcke aff Kiedsommelighed for det megle onde som de haffde lidt/ vaare nu aldelis fortuilede/ oc haffde nu intet Haab om nogen forleskning eller Hielp. De vilde heller leffue vnder den wgudelige Kong Herodes/ vnder trældom oc tieniste/ end de vilde anamme den nyfødde Konge/ som førde met sig euig frihed. Saadan er Mennistkens forderffuede Natur/ at de mene at det er meget bedre at behaalde timelig Fred oc Velfart/ end at met nogen Liffs fare anamme Christum vor Saliggørere.

V. DEt femte omstandige vilkaar er/ om Herodis oc de ypperste Presters forsamling/ disligeste om Michee Prophetis Prophetiæ.

Herodis oc Phariseernis forsamling.

Herodes som ellers vaar den sande Religions oc Guds Ords bespaattere/ bliffuer nu forfærdet oc spør aff Prophetierne huor Christus skulde fødis. Thi der hand hørde de Visis Spørsmaal/ da tencker hand strax at den som de spørre om/ er visselige den Messias som Gud haffde loffuet oc tilsagt Israels Folck.

Men huad giøre de ypperste Prester/ de suare rettelige aff Scrifften oc føre frem Michee Vidnesbyrd/ endog at de siden sætte sig daarlige oc haardnackelige imod den gantske hellige Scrifft. Saa gaar det daglige met de Wgudelige/ de holde meget aff den hellige Scrifft/ all den stund hun icke siunis at imodstaa deris wgudelige Affect oc Begiering: Men naar hun klager offuer deris Synd/ naar hun nedtrycker deris Hoffmod/ naar hun faaregiffuer Døden oc Fordømmelsen/ Endelige/ naar mand faaregiffuer noget vdaff Scrifften/ som er imod den vedtagne seduane/ Lærdom oc Menniskens skick/ da begynde strax de Wgudelige at storme oc bruse/ der kiendis icke lenger Christus oc hans Ord/ men bespaat-

Huorledis de wgudelige læse Scrifften.

kespaattis oc foractis. Vore Papister bekiende met oss paa denne *Huorledis Papisterne bekiende Christum.*
dag at Christus er Guds eniste Søn / at hand haffuer anammet
Menniskelig Natur / oc at hand er en Person vdi tuende Naturer:
Men naar mand begynder at lære om Christi Embede oc sige / at
hand er alene Christus / hand er alene Jesus / det er / hand er ale-
ne vor Saliggiørere / ypperste Prest oc Talsmand / oc at ingen
kand bliffue salig / vden den som bliffuer retfærdig formedelst Troen
til hannem: Da begynde de strax at storme oc bruse imod oss /
fordi at deris vedtagne seduane / Lærdom / Ceremonier oc skick kand
icke bliffue ved mact / naar mand saa lærer om Christi Embede.
Derfaare foruende somme aff dem Scrifften / somme forskiude
hende slæt oc aldelis / oc forfølge dem met Suerd oc Ild / som rette-
lige oc vden Falskhed fremføre Christum oc hans sande Ord / lige
som de Scrifftkloge oc ypperste Prester / huilcke først met Si-
meon oc Anna suare her rettelige vdaff Scrifften / oc der ef-
ter lige som galne Folck aldelis forsage Troen til Christum / oc
forfølge hannem met sine Tienere. Saa er det icke nock at
Papisterne komme offuer ens met de retsindige Lærere / vdi nogle
stycker i første begyndelse / men der bør at vere endrectig stem-
me oc bekiendelse i det gantske Fundament oc alle Troens Ar-
tickler.

Derfaare skulle wi icke randsage Scrifften til at forfølge *Huorledis wi skulle læse Scrifften.*
Christum oc hans Tienere / saa som Herodes gior / icke heller wfli-
telige læse Scrifften / saa som Phariseerne oc Scrifftklogene de giø-
re: Huilcke der met Scrifften viisde andre Veyen til Christum
oc komme der icke selff hen: De ere lige som de Tømmermend
der bygde Noe Arck / der de haffde byget hannem finge de selff
intet Gaffn der aff / men omkomme alle vdi Syndfloden: Men
Noe met alle sine bleff beuaret vdi Arcken oc reddet / lige som
de Vise bliffue her salige / i den sted at Phariseerne oc de Scrifft-
kloge omkomme oc fordærffuis. Men wi ville randsage Scriff-
ten met Simeon / Anna / Maria / oc andre flere / som der ved ere
bleffne salige.

NV ville wi kaartelige offuersee Micheæ Prophe- *Micheæ Prophetiæ.*
tiæ. Saa siger Propheten: Oc du Bethlehem Eph- *Mich: 5.*
rata / du est ingelunde den mindste iblant Juda
Førster / Thi aff dig skal mig komme den som skal ve-

re HErre offuer mit Folck Jsrael / hues vdgange der haffuer veret aff Begyndelsen oc aff Euighed.

Prophetens forklaring. Dette Micheæ Vidnesbyrd lærer oss meget om vor HErre
1. Christo. Thi først viser det oss Stæden huor hand skulde fødis.
2. Dernæst lærer det oss huad hans Embede skal vere / som er / at ve-
3. re HErre i Jsrael oc føde hans Folck. For det tredie giffuer det
ocsaa Christi Mandom oc Menniskelige Natur tilkiende / at hand er født it ret naturligt Menniske. Thi i det hand siger: **Hans vdgange haffuer veret aff Begyndelsen** / giffuer hand Christi Mandom tilkiende / huilcken der haffuer veret loffuet oc tilsagt Mennisken aff Verdsens begyndelse / at hand skul-
4. de vdi sin tid fødis effter Kiødet. For det fierde / i det hand si-
ger: **Aff Euighed** / paaminder hand om hans Guddoms na-
5. ture / huilcken der vaar for Verdsens begyndelse. For det sidste / læ-
rer ocsaa dette Prophetens Vidnesbyrd / at Christus er en Person i tuende Naturer. Fordi i det hand siger: *EGRESSIONES eius*, det er / hans vdgange / Oc taler icke som om en vdgang / men som om tuende / Der met forstaar hand tuende Naturer / Guddom oc Mandom vdi Christo: Men det Ord / *EIVS*, HANS lærer at hand er en Person / Thi hand siger Hans vdgange oc icke deris vdgange: Saa see wi at Propheten haffuer her sammensæt de besynderligste Artickler vdi vor Christelige Tro / huilcke videre aff andre opregnis oc forklaris.

VI. Herodis Tredskhed oc Listighed.

DEt siette omstandige vilkaar er / om Herodis Tredskhed oc Listighed / huilcken i det hand meen sig at haffue handlet saare forstandelige / handler hand allergieckeligst oc daarligst: Thi der er ingen Vijsdom / ingen Snedighed / intet Raad imod HErren.
Hand kalder de Vise hemelige til sig / lige som hand met dem haffde 1.
den nyfødde Konge saare kiær: Hand vdspør flitelige aff dem / naar 2.
Stiernē lod sig tilsiune / lige som hand der aff vilde bliffue diss visse-re / oc lære huorledis det haffuer sig met Messia oc Verdsens Frelsere:
Hand befaler dem at naar de haffue fundet Barnet / skulde de kom- 3.
me tilbage oc giffue hannem det tilkiende / lige som hand haffde hafft stor begiering at ville tilbede det met dem. See her huor stor wmage giør den Ræff Herodes sig / oc dog alligeuel kand huercken hand eller Jøderne optencke det Raad / som haffde veret best til deris forsæt i denne Sag. Der som hand haffde til en æris beuisning ladet nogle aff sine Tienere oc gode Mend ledsaget disse

De Verdslige Vise druckne i Klogskaff.

Vise / oc fuldt dennem igiennem sit Land / da haffde hand lætteli-
ge kunde fundet Barnet / Men Gud giør dem til Giecke vdi alle
deris Raad oc Anslag. Papisterne haffue her til mange Aar
lagt vind paa oc forsøge det endnu denne dag / at de kunde dempe
den sande Religion oc Guds tieniste / men Gud giør saaledis alle
deris Raad til Gieckeri / saa at de icke end kunde ødelegge oc omkom-
me den ene Mand *Doctor* Morten Luther Huor aff wi skulle lære /
at Gud foruarer sin Kircke / oc forstyrer de wgudeligis Raad / eff-
ter som Dauid siger i Psalmen. *Psal. 1.*

DEt siuende omstendige vilkaar er / om de Visis Offer oc Skenck / *VII.* De Visis Skenck.
huilcke effter at de haffde fundet Christum / haffue de skenck han-
nem / saa som Jødernis Konge / Guld / Røgelse / oc Myrrha.
Det vaare saadanne Gaffuer oc Skenck / som vaaxte offuerfløde-
lige vdi deris Land. Her aff haffue wi tuende Lærdomme. Først Lærdomme.
at wi som haffue hyldet oc suoret vor HErre Christo / skulle hen- 1.
uende noget aff vort Gods til at holde Euangelij Predicke embede
ved mact. Dernæst see wi her Guds forsiun / at hand vilde met 2.
denne store Skenck forsee oc begaffue dette nyfødde Barn oc hans
Forældre / til tære Penninge / til den store Reyse oc ælendighed som
dem nu faarestod. Thi de maatte strax der effter drage hen i Egip-
ten / for Herodis Tiranni / oc vere der landflyctige oc ælendige i
mange Aar / som wi anden tid høre. Huor aff wi endelige lære at
Gud vil icke forlade sin Kircke.

DEt otende omstendige vilkaar er / at de Vise paamindis i *VIII.*
en drøm / oc drage en anden Vey hiem til deris Land / De Visis hiem færd.
Huor ved baade Herodes bleff Giecket oc Skuffet / oc Gud her met
giffuer tilkiende at hand haffuer omsorge for sine / end ocsaa naar Gud sørger for sine.
de soffue.

Om den Anden.

HVert aff disse omstendige vilkaar / som nu
ere opregnede vdi denne Historie / giffuer for sig Guds
Kircke sin besynderlige Lærdom / saa som wi haffue hørt.
Men nu saa meget som den almindelige Brug oc Nytte Almindelig Brug.
vedkommer / skulle wi i almindelighed lære tuende stycker aff de Vi-
se / iblant huilcke det første er : At wi skulle lede effter Christum oc sø- 1.
ge hannem / effter som Stiernen viser oss. Det andet / naar wi 2.
haffue fundet hannem / skulle wi offre vor Gaffue.

Stier-

Stiernen følge wi effter met de Vise/ naar wi sætte oss Guds ord faare/ til en eniste Lycte for vore Føder/ vandre retteligе der effter/ oc lede effter Christum vdi hans ord.

Naar wi haffue fundet Christum/ Offre wi hannem met de Vise/ Guld/ Røgelse/ oc Myrrha/ i saa maade. Guld Offre 1.
wi hannem/ naar wi haffue en retsindig oc stadig Tro til hannem/ oc føre it Christeligt Leffnet. Røgelse Offre wi hannem/ 2.
naar wi frilige bekiende hannem/ paakalde hannem i vor nød/ oc tacke hannem for sine Velgierninger. Myrrha skencke wi han- 3.
nem/ naar wi tilbiude oss at vere taalmodige vnder Kaarss oc Bedrøffuelse.

Her foruden skulle wi ocsaa noget offre Jomfru Maria/ det er/ Christi Kircke/ oc det hellige Predicke Embede. Item wi skulle ocsaa offre Joseph/ det er/ dem som faarestaa Christi Kircke oc Menighed. Saa er Meningen: Wi skulle aff all vor mact oc formue forfremme Guds Ord oc Euangelij tieniste/ saa at Christi Kircke kand lide vel/ oc staa ved mact her i Verden/ ved Jesum Christum vor HErre/ huilcken skee Ære oc Loff euindelige/ Amen.

Den første Søndag effter Christi Obenbarelsis dag/ Euangelium Lucæ i det II. Cap:

DER Jesus vaar tolff Aar gammel/ ginge de hen op til Jerusalem/ effter Høytidens seduane. Oc der de dage haffde ende/ oc de ginge hiem igien/ bleff Barnet Jesus i Jerusalem/ oc hans Forældre viste det icke. Men de meente/ at hand haffde veret iblant Selskaff/ Oc de komme en dags reyse/ oc leete effter hannem iblant Slectinge

oc

oc Kyndinge. Oc der de funde hannem icke / ginge
de tilbage igien til Jerusalem / oc leete effter hannem.
Oc det begaff sig tre dage der effter / da funde de han-
nem sidendis i Templet / mit iblant de Lærde / at
hand hørde dem / oc spurde dem at. Oc alle de han-
nem hørde / forundrede sig paa hans Forstand oc
giensuar. Oc der de saae hannem / bleffue de for-
færdede. Oc hans Moder sagde til hannem : Min
Søn / hui giorde du oss det ? See / din Fader oc ieg
leete effter dig met Bedrøffuelse. Oc hand sagde til
dem : Huad er det at i leede effter mig ? Vide i icke /
at ieg skal vere i det / som er min Faders ? Oc de for-
stode det ord icke / som hand talede met dennem. Oc
hand gick ned met dem / oc kom til Nazareth / oc
vaar

vaar dem vnderdannig. Oc hans Moder beuarede alle disse Ord vdi sit Hierte. Oc Jesus forfremmedis i Vijsdom / Alder oc Naade / hos Gud oc Mennisken.

Forklaring paa denne Text.

DEnne Text er en part aff Christi leffnets oc omgengelsis Historie / oc faaregiffuer oss huad Christus giorde / der hand vaar tolff Aar gammel / som er / at hand lod see oc gaff noget tilkiende huor til hand vaar kaldet / i det at hand disputerede oc bespurde sig met dem som lærde Guds Low. Huad hand giorde / fra den tid hand bleff Offret i Templet / indtil hand bleff tolff Aar gammel / oc siden fra det tolffte Aar / til hand vaar noget nær trediue Aar / taler den hellige Scrifft intet om / der faare er det oss icke fornøden at vide det. Thi det er nock at wi vide det som Gud vilde obenbare oss / saa som det der vnderuiser oss om Guds kundskaff / oc en sand Gudfryctighed. Derfaare ville wi lade det fare / som hine orckeløse Muncke haffue screffuet om CHristi Barndom / oc efter den Naade som Gud vil giffue / vdlegge dette Euangelium.

Summa, Oc er dette Summen paa denne Historie. Der CHristus vaar tolff Aar gammel / reisde hand met sine Forældre paa Paaske Høytiden til Jerusalem / oc bleff paa Hiemreysen borte fra sine Forældre / De lede effter hannem / finde hannem iblant de Lærde. Oc der Forældrene straffe hannem derfaare / da forsuarer hand sig met den Offuerstis / som er / Guds befalning / at hannem bør at tage vare paa hans bestilling / Oc siden gaar hand ned met dem / er dem vnderdannig / vaaxer oc forfremmis vdi Vijsdom / Alder oc Naade / hos Gud oc Mennisken. Wi ville paa denne tid faaregiffue fire Artickler.

Den Første.

Josephs / Mariæ oc CHristi Exempel / som droge til Jerusalem.

Den Anden.

Mariæ oc Josephs Fristelse / i det at de miste Barnet *IHESVM*.

Den

Den Tredie.

Forældrenis Embede oc omsorge for Børnene / oc Børnenis Lydighed igien mod Forældrene.

Den Fierde.

Om Christi forfremmelse vdi Vijsdom / Alder oc Naade.

Om den Første.

DEN Jesus vaar tolff Aar gammel / da ginge de hen op til Jerusalem / effter Høytidens
1. seduane. Her maa wi nu først paaminde noget om
2. Jødernis Høytider. Der effter ville wi ansee Josephs / Mariæ oc Jesu Exempel.

Gud indskickede i det gamle Testamente mange oc atskillige Høytider / at hand der met vilde paaminde sit Folck / om de velgierninger hand dennem haffde beuijst / vnderuise de vforstandige / oc holde dem alle vdi den sande Guds dyrckelse oc tieniste: Men alle Fester vaare icke lige ypperlige oc høytidelige. 1. Huer dag Morgen oc Afften giordis der Offer. 2. Vdi huer Vge bleff den siuende Dag holden hellig oc høytidelig. 3. Huer Maanet haffde de en synderlig Høytid. 4. Her foruden bleff der huert Aar tre synderlige Høytider holdne gantske høytidelige. Om Jødernis Høytider.

Huer dag Morgen oc Afften giordis der Offer / til en hukommelse om den euige Guds tieniste / som mand er hannem skyldig / Oc giorde de Gudfryctige deris Bøn der til / betenckte oc ihukomme den Forjættelse om Quindens Sæd / til huilcken de saae hen vdi Troen / i alle deris Offer. Vdi dette Offers sted haffuer den Christne Kircke indskicket tieniste at holdis i Kircken met Sang oc Predicken / Morgen oc Afften / huilcken mand kalder Otesang oc Afftensang. 1. Daglige Offer. Num: 28.

Desligeste paa huer siuende Dag vdi Vgen / beginge de oc ihukomme alle Creaturs skabelse / met Offer oc Tacksigelse / vdi hues sted den Christne Kircke haffuer indskicket den første Dag vdi Vgen / til en hukommelse om den anden Skabelse / det er / den Aandelige igienfødzel / som skeer ved Christi Opstandelse / huilcken der skeede paa den første dag vdi Vgen: Oc derfaare bleff hand kaldet aff den Apostoliske Kircke *Dies dominicus*, det er / HERRENS Dag. 2. Sabbats tieniste. Exod: 23. Leuit. 23. Wi holde Søndagen / lige som Jøderne holde Løffuerdagen.

3. Ny Maanets Høytid. Num: 28.

Vdi huer Maanet/ den første dag i Maaneden/ det er/ paa
Nys dag/ da holt mand en Høytid til en Hukommelse om alle
Creaturs opholdelse oc beuarelse: Thi at effterdi de saae at Maa-
nen altid holt sit ordentlige Løb oc Skin/ da vilde Gud/ at hannem
skulde skee Tack aff sit Folck for alle Creaturs regering oc beuarel-
se/ oc derfaare indskickede hand den ny Maanets Høytid. Endog
at wi Christne icke ere tilbundne til denne Høytid / dog bør oss
icke mindre at vere Gud tacknemmelige / end de Gudfrygtige iblant
Jøderne vaare.

4. Store Fester oc Høytider. Leuit. 28. Deut: 16.

Huert Aar haffde de tre ypperlige Høytider / som vaare/
Paaske / Pintze Høytid/ oc Løffsallernis Høytid. Paaske Høytid 1.
vaar indskicket / at de skulde ihukomme deris befrielse aff den E-
giptiske Trældom. Pintze Høytid vaar indsæt til en hukommel- 2.
se / at Gud gaff dem Louen paa Sinai Bierge. Løffsallernis 3.
Høytid vaar indskicket til en hukommelse / at de bode vdi Ørcken
i fyrretiue Aar / vdi Hytter oc Pallun / Paa det at Guds Folck
skulde met saadanne Ceremonier / ihukomme oc betencke alle de
velgierninger som Gud dem beuiste / der hand fride dem aff den E-
giptiske Trældom? Vdi disse tre Jødernis Høytiders sted / haff-
Vor Paaske. uer den Christne Kircke: Først Paaske Høytid til en hukommelse
om HErrens Opstandelse / som befride oc forløste oss aff Dieff-
Pintze dag. uelsens Trældom oc Tieniste. Dernæst Pintze Høytid / til en hu-
kommelse om Euangelij stadfestelse som skeede i det at den hellig-
Aand bleff siunlige vdsent til Apostlerne / ved huilcken de vnderli-
ge bleffue begaffuede met atskillige Tungemaal. Item Christi
Jul. Fødsels Høytid til en hukommelse at Christus som oss vaar loff-
uet / er oss skenckt oss sent til Verden.

Paa disse tre ypperlige store Høytider som skeede Aarlige/
skulde alle Mands Personer komme til Jerusalem / effter Mosi
Huorfaare Joseph oc Jesus er Louen lydig. Low / Denne Low er her Joseph oc det vnge Barn Jesus vn-
derdannig / baade for den Sag skyld at de ville vere Guds Low 1.
lydige / Oc dernæst at de met deris Exempel kunde opegge oss 2.
til reuerentz oc æris beuisning / mod det hellige Predicke Embede
oc Gudelige Ceremonier / huilcke for den Sag skyld skulle holdis
Christelige Ceremoniers Brug oc Gaffn. aff Gudfryctige Christne / fordi de ere lige som en Tuctemestere
oc nyttelig vnderuisning / huor ved den Christelige Religion kand
holdis ved mact.

Skilsmisse imellem Ceremonier. Men mand skal giøre stor skilsmisse imellem de Ceremo-
nier / som ere ordinerede oc skickede effter Guds Befalning /

oc dem

oc dem som ere indskickede for nogen anseelsis oc god Ordnings skyld. De som Gud selff haffuer skicket / ere wi forplictede met Guds Low / at holde: Christus vdkreffuer aff oss at wi skulle huer lade oss døbe en gang : At wi tit oc offte skulle bruge hans hellige Nadere: Oc idelige høre hans Ord / Dette ere wi plictige til at holde oc fuldkomme. Men de Ceremonier som Menniskene haffue indskicket / forplicte oss icke saa hart / met saa skel / at mand tager sig vare for Haardnackenhed / Foractelse oc Forargelse.

Derfaare lige som wi høre / at Joseph / Maria / oc det vnge Barn Jesus haffue holdet de Jødske Høytider oc Ceremonier / met synderlig Flitighed oc Gudelighed / lige saa skulle wi oc lære / at holde meget aff vore Ceremonier oc Kircke skick / gierne vere der hos tilstede / oc met vort gode Exempel opuecke oc formane andre til Lydighed oc Gudfryctighed. Lærdom.

Om den Anden.

OC der de dage vaare fuldende / at de ginge Hiem / bleff Barnet Jesus i Jerusalem etc. Her begynder Euangelisten at beschriffue Josephs oc Mariæ Fristelse / vdi huilcken er fire omstandige vilkaar at acte / som ere: Først Aarsagen til denne Fristelse. Dernæst Fristelsen i sig selff / oc Mariæ oc Josephs store Kaarss. For det tredie huad de haffue giort oc taget sig for i denne Fristelse. Oc for det fierde huad Trøst oc Husualelse de faa. Fire omstandige vilkaar.

DEn første Aarsage til denne Fristelse / giffuis tilkiende met disse Ord: **Barnet JEsus bleff i Jerusalem.** Maatte nogen sige: Huorfaare haffuer hand icke giffuet sine Forældre det I. Aarsage til denne Fristelse.
1. tilkiende? Det haffuer hand icke giort / Først for den Sag at hand
vilde giffue oss at forstaa / at hand icke aleniste vaar Mariæ Søn /
men ocsaa Guds Søn / huilcket som meere er / oc derfaare vilde
hand icke aleniste ansee sin Moder Mariam / men ocsaa Gud sin
2. euige Fader. Dernæst at hand met sit Exempel vilde lære Børn /
at mand icke altid skal høre oc foruente Forældrenis Raad / naar
det gielder om den Lydighed wi ere Gud plictige: Thi oss bør mee-
3. re at atlyde Gud end vore Forældre. For det tredie / at hand vil-

de paaminde sine Forældre at tage fliteligere vare paa sig / oc alle andre som haffue Børn / at de flitelige oc vindskibelige tage vare paa det ypperlige Klenod / som Gud haffuer antuordet dem til troer Haand at foruare. For det fierde / at baade Joseph oc Ma- 4.
ria skulde aff denne Refffelse paamindis / oc aluerlige betencke / huordanne de vaare aff deris Natur / som er / lade / doune / oc icke i alle maade toge flitelige vare paa deris Kald.

2. Den anden Aarsage / giffuis tilkiende i det Euangelisten siger: Oc hans Forældre viste det icke. Her straffis obenbare Jesu Forældris forsømmelse / huilcken der icke vaar en ringe Synd. Huor aff at Jomffru Maria haffuer hafft icke lidet Kaarss oc Sorge i sit Hierte / hun haffuer nu fornommet i sit Hierte / en part aff det Suerd / som den hellige Simeon paaminte hende om / tolff Aar tilforn / der Christus bleff offret i Templet. Hun haffuer betenckt at Gud haffde antuordet oc befalet hende dette ypperlige Klenod oc Liggendefæ / at hun skulde tage der flitelige vare paa: Hun haffuer lignet sin Wselhed oc Alendighed met Euæ Wselhed: Thi lige som Eua bleff forført oc bedragen aff Dieffuelen / oc der met forkaste det gantske menniskelige Kiøn: Lige saa haffuer Jomffru Maria betenckt / at hun nu haffuer mist / oc ved sin forsømmelse ladet forfare / Verdens Frelsere oc Saliggiørere / huilcken Gud i fordum tid haffde loffuet oc tilsagt oss.

Josephs oc Mariæ forsømelse.

3. Den tredie Aarsage til deris Fristelse oc Sorge / giffuis tilkiende met disse ord: De meente hand haffde veret iblant Selskaff. Met disse ord giffuer Euangelisten deris Vildfarelse tilkiende: Thi Vildfarelse fødis altid gierne aff Wflitighed oc Forsømmelse.

Wflitighed føder vildfarelse.

II. NV efterfølger deris haarde Fristelse oc suare Kaarss. De lede effter Jesum i tre gantske dage / oc kunde icke finde hannem. De 1.
finde hannem icke iblant deris Slectinge / det er it hart Kaarss.
De finde hannem icke heller iblant deris Kyndinge / det er end it 2.
haardere Kaarss. Men at de lede i tre gantske samfelde Dage / oc icke 3.
end da kunde finde hannem / det vaar det allerhaardiste Kaarss.

Joseps oc Mariæ Fristelse.

III. MEn huad giør den bedrøffuede Joseph oc sorgefulde Maria / vdi dette haarde Kaarss oc store Hiertesorge? De gaa tilbage til Jerusalem / gaa ind i Templet / der finde de deris Søn som de haffde mist / sidendis mit iblant de Lærde / oc Disputerede met dem.

Huad de tage sig til.

Her

IIII.

Huad trøst de finge.

HER faa de nu Trøst oc Husualelse igien / der de see deris Barn Jesum / oc bliffue lige som de haffde veret tagne vdaff Helffuedis Mørck oc gruelige Pine oc løfft op i Himmelen.

Huad wi her aff skulle lære.

Hvorledis wi miste Christum.

Dette er screffuet oss til Lærdom oc Trøst: Thi lige saa gaar det ocsaa til met oss i vor Fristelse oc Kaarss. Wi miste Christum vort ypperste Klenod oc Liggende Fæ. Huad Aarsage er der til? Det er vor Wflitighed oc Forsømmelse / wi høre icke Guds Ord / wi paakalde icke Gud / wi bruge sielden Altarens Sacramente / Ja wi øffue oss i slæt ingen Gudeligheds oc Gudfrycttigheds Jdræt. Aff saadan Forsømmelighed kommer Vildfarelse / at wi falde aff en Synd oc i en anden / Aff it Kætteri i it andet. Her aff kommer paa det sidste en ond Samuittighed / som føder Fortuilelse. Huad skulle wi da giøre vdi saadan Bedrøffuelse? Wi skulle lede effter Christum / hand kand alene hielpe oss aff denne Siuge / oc læge dette Bræck. Men kiere huor skal mand lede effter hannem? skulle wi lede iblant vore Slectinge oc Kyndinge? Ney ingelunde. Huor da? J den hellige Stad Jerusalem / det er / vdi den Christne Kircke oc Menighed. Hos huem findis hand? Hos dem som omgaas met Guds ord. Naar wi haffue nu fundet Christum som wi haffde mist / da skulle wi beholde hannem hos oss / ved en stadig Tro / en aluerlig Bøn oc it helligt wstraffeligt Leffnet / paa det at hand icke skal forlade oss igien / Oc naar wi haffue mist hannem / wi da euindelige skulle bliffue fortaffte som Judas giorde.

Huor wi finde hannem igien.

Om den Tredie.

EFfterdi at Joseps oc Mariæ bestilling paaminder oss om Forældrenis Embede / huor de skulle skicke sig mod deris Børn? Oc det Barns Jesu Gierning disligeste paaminder oc lærer / om Børns Embede oc Lydighed mod Forældrene: Da vil ieg tale noget om begge stycker / dog ickon kaartelige / Fordi at mand pleyer der om flitelige at lære vdi Catechismi Forklaring.

Forældre huor de skulle skicke sig mod Børn.

SAa meget som nu Forældrene vedkommer / Acter ieg disse efterfølgendis Formaninger at vere fornøden.

I.

Huorfaare Gud giffuer oss Børn.

Først skulle Forældrene betencke / at de for den Sag skyld føde Børn til Verden / paa det at deris Børn skulle vere Lemmer oc Indbyggere i den Cihrstne Kircke / oc met Forældrene oc andre Christne pri-

sine prise oc tiene Gud / oc at naar de ere hensoffne vdi HErren / de da kunde lade rette Guds Tienere effter sig i deris sted. Gud giffuet at der vaare mange som dette vilde aluerlige betencke.

II. Paakalde Gud om hielp.

Dernæst / skulle de holde dette for vist / at all deris møde oc arbeide er forgeffs / vden saa er at de opføde deris Børn vdi HErrens Fryct / oc de idelige paakalde Gud om hielp oc bistand / imod mangfaaldige Dieffuelsens list oc bedregeri / som hand bereder for de vnge Børn. Wi høre offte oc forfare / at mange klage offuer deris Børns Wlydighed / men de acte icke at det er en straff aff Gud / for de meene sig at ville vel optucte deris Børn oc giøre dem fromme / foruden Guds velsignelse / huilcken de sielden haffue ret aluerlige bedet om oc begeret.

III. Børn er en dyrebar Guds gaffue.

For det tredie / skulle de betencke huilcken en ædel / ypperlig / oc dyrebar ting Børn ere / huilcke HErren haffuer selff skafft i Moders Liff / vnderlige føder oc nærer dem / oc lader dem komme til Verden / haffuer giffuet dem Legeme oc Siæl / paa det at de skulle vere lige Guds deris Faders oc skaberis Billede / lige som en malen Contrafey oc Efterlignelse.

IIII. Ordning huor mand skal opføde Børn.

For det fierde / skulle de vide at holde met deris Børn denne Ordning: Deris Børns Legeme skulle de forskicke næring oc føde / 1.
Christelig optuctelse / Klæder / oc stundem Riset iblant met / paa det at de kunde holde Børnene vnder Aue oc Lydighed: Siælen ere 2.
de plictige til at forskicke Vnderuisning oc Lærdom / oc den skal vere tuende slags / det ene om Gudfryctighed / det andet om vduaartis Høffuiskhed oc Tuct: Ved det ene slags Lærdom / beholde de en god Samuittighed fagr Gud: Ved det andet / faa de oc beholde it gaat Rycte oc naffn iblant Menniskene. Thi disse tu ting skulle wi mest legge Vind paa / den stund wi ere her i Verden. Paulus befatter

Eph: 6.

begge disse tu ting tilsammen / i det hand siger: **I Forældre / optucter eders Børn / vdi Tuct oc i Formaning til**

Tob: 4.

HErren. Dette stadfester ocsaa Tobiæ Exempel / som saaledis vnderuiser sin Søn oc siger: **Haff Gud faar Øyen oc i dit Hierte all din Liffs tid / oc tag dig vare at du icke samtycker i nogen Synd / oc giør imod Guds Bud.** Her befaler hand sin Søn / først at hand skal legge vind 1.
paa Gudfryctighed: Dernæst / at hand icke skal samtycke oc beuil- 2.
ge nogen Synd / det er / hand skal icke lyde dem at / som ville egge oc skynde hannem til at synde. Derfaare vdkreffuer hand en hellig Tuct oc Høffuiskhed aff sin Søn.

For

V. Deris store Synd som forsøme deris Børn.

For det sidste/ skulle Forældrene betencke huor mange Synder de tilhobe samle oc bedriffue / som icke tage vare paa deris Kald oc Embede/ met Børn at optucte som tilbørligt er. Først/ offuertræde de den naturlige Low / som lærer alle oc huer i sit Hierte/ at det er Forældrenis Embede oc Kald / at de skulle optucte deris Børn i Gudelighed oc Ærlighed. 1. Dernæst/ synde de imod Gud / for de foracte Guds Befalning oc Myndighed. 2. Thi efterdi at Gud haffuer befalet at mand skal Gudelige oc ærlige optucte sine Børn / da er den en stor Guds Foractere oc Bespaattere / som staar denne befalning imod/ oc icke legger vind paa/ den trolige at vdrette. For det tredie / synder hand imod sin egen Stat oc Værdighed / Thi Gud vil at Forældrene skulle i nogen maade vere i hans sted / saa meget som den vduaartis Tuct oc Disciplin vedkommer : Men de som icke nu tage vare paa deris Kald / oc flitelige optucte deris Børn / de forringe oc foracte deris Værdighed / som Gud haffuer sæt dem vdi. 3.

Straff.

Efter disse Synder følger mangeslags Straff / baade Aandelige oc Legemlige / baade paa Forældrene oc paa Børnene / Ja paa alle deris Efterkommere.

Børn huor de skulle skicke sig mod Forældrene.

Hvad som Børnene ere plictige at beuise deris Forældre / det lærer oss klarlige dette Barns JEsu CHristi Exempel / saa at det giørs icke storlige fornøden behoff / at søge nogen Lærdom eller Vnderuisning andersteds.

I. Børn skulle ære Gud oc Forældre.

Først/ gaar hand op til Jerusalem met sine Forældre: Huor aff fromme Børn skulle lære / at de skulle baade ære Gud oc deris Forældre/ holde meget aff Christelige Forsamlinger/ oc met Gudelighed vere tilstede vnder Predicken oc Guds tieniste i Kircken.

II. De skulle lære aff de forstandige.

Dernæst / disputerer hand / giør spørsmaal til de Lærde/ oc hører dem : Her aff skulle vore Børn lære / at spørge sig for om det de icke vide / at disputere om det som er tuilactigt / oc høre dem som lære det der ret oc gaat er. Endog at CHristus icke disputerede met de Lærde / fordi at hand tuilede / Eller spurde sig for/ om det hand icke viste / Icke heller hørde dem saa som de der kunde lære rettere oc bedre end hand : Dog er hans Exempel oss saare nyttigt oc gaat. Derfaare skulle fromme Børn/ naar de komme hiem aff Kircken. disputere met deris Forældre / om de haffue hørt noget som de tuile oc icke ere fuld visse paa / oc der om bespørge sig met dennem.

III. De skulle meere atlyde Gud end Forældrene. Her foruden forlader Christus sine Forældre / Slectinge oc Kyndinge for Guds Ords skyld : Huor aff vore Børn skulle ocsaa lære / at de meere acte oc ansee Gud end deris legemlige Forældre / holde meere aff den leffuendis Guds ord / end deris Forældris Bud oc Befalning.

IIII. De skulle atlyde Forældrene i alle Gudelige Ting. For det sidste / gaar Christus hiem igien met sine Forældre / oc er dennem vnderdannig : Her aff skulle vore Børn lære / at holde deris Forældre vdi Act oc Ære / oc vere dem lydige i alt det som Gudeligt oc Ærligt er. Lige som disse Dyder oc Lydighed vdi Børn haffue herlige Forjættelser / om timelig lycksalig Velfært i denne Verden : Lige saa haffue oc Børnenis Laster oc Wdyder / som er tuert imod disse forneffnde Dyder gruelige oc forfærdelige Trusel / huilcke ocsaa ville strecke sig til deris Børn oc efterkommere : Thi Børn bekomme almindelige deris Forældris Laster oc Wdyder / saa som en Arff / oc der vdi efterfølge dennem. (Løn. Straff.)

Om den Fierde.

Efterdi at der vaar talet om denne fierde Artickel / den Søndag imellem Jule dag / oc nyt Aars dag / da vil ieg nu ickon tale it Ord eller tu der om. Effter sin Guddoms Natur / vaaxte icke Christus vdi Alder / Vijsdom oc Naade / Men effter sin Menniskelige Natur / efterdi at hand haffde taget ret sand Menniskelig Natur paa sig / da vaaxte hand i den / vdi Alder / Vijsdom oc Naade. Gud giffuet at wi ville efterfølge dette hans Exempel / at wi ocsaa kunde forfremmis vdi Vijsdom oc Naade / faar Gud oc Mennisken / lige som wi forfremmis vdi Alderen. At dette kunde skee / forlene oc giffue oss Christus sin Naade til : Huilcken met Faderen oc den hellig Aand skee Loff oc Prijs i euighed /

A M E N.

Den

Den anden Søndag effter Christi Obenbarelse / Euangelium Johannis i det II. Capittel.

WAa den tredie dag / bleff it Brøllup i Cana vdi Galilea / oc JEsu Moder vaar der. JEsus oc hans Disciple bleffue ocsaa indbødne til Brøllup. Oc der dem fattedis Vin / siger JHesu Moder til hannem: De haffue icke Vin. Jesus siger til hende: Quinde / huad haffuer ieg met dig at giøre? Min

Time er icke endnu kommen. Hans Moder siger til Tienerne: Huad som hand siger eder/ det giører. Oc der vaare sex Vandkar aff Steen sætte effter Jødernis renselsis skick/ oc der gick vdi huert/ to eller tre Maader. Jesus siger til dem: Fylder Vandkarrene met Vand. Oc de fyldede dem til det øffuerste. Oc hand siger til dem: Øser nu/ oc bærer til Køgemesteren. Oc de bare frem. Men der Køgemesteren smagede den Vin/ som vaar Vand/ oc viste icke hueden hand kom/ men Tienerne viste det/ som øsde Vandet/ Da kalder Køgemesteren Brudgommen/ oc siger til hannem: Huer mand giffuer først den gode Vin/ oc naar de ere bleffne druckne/ den som ringere er/ Du haffuer foruaret den gode Vin indtil nu. Dette er det første tegn der Jhesus giorde/ som skeede i Cana vdi Galilea/ oc hand obenbarede sin Hærlighed/ Oc hans Disciple trode paa hannem.

Forklaring paa dette Euangelium.

Huad Christus vdretter met dette Jertegn.

DEtte Euangelinm er en part aff Christi Historiæ/ i huilcken hand vdi it Brøllup faar huer Mand obenbarer sin Herlighed/ Fordi met dette Jertegn/ at hand omuender Vand til Vin/ obenbarer hand sin Guddommelige Nature/ Forklarer sit Embede huad det er/ Oc stadfester det met sin Lærdoms vished/ lige som
1. met it Guddommeligt Indsegel. Sin Guddommelige Nature be-
uiser hand her met/ at hand met it Ord omuender Creaturernis
Nature: Thi effter hans befalning bliffuer Vandet omuent til
2. Vin. Sit Embede giffuer hand tilkiende/ i det at hand hielper
3. de vedtørffuendis/ der hand bliffuer ombedet. Sin Lærdoms
Vished stadfester hand ocsaa met dette Jertegn/ lige som met it

Breff

Breff oc Segel: Thi paa det at ingen skulde tuile at hans Lærdom io vaar viss oc aff Himmelen / da giør hand en Guddommelig Gierning / som giffuer hans Lærdom Vidnesbyrd / huor aff Disciplene stadfestis oc styrckis i deris Tro. De Artickler som wi vdi dette Euangelij Forklaring ville forhandle / skulle vere fire.

Den Første.

Om Brøllups Høytid.

Den Anden.

Om Ecteskaff som nu er begynt oc stadfest.

Den Tredie.

Om dette nærueren dis Miracel / met sine omstandige vilkaar.

Den Fierde.

Om de Liffs Regle oc Exemple som her aff kunde tagis.

Om den Første.

EFterdi ieg haffuer taget mig for at tale om Brøllup / da vil ieg ordentlige forhandle disse stycker effter huer andre / som ere: Først imellem huilcke Personer Naturen oc Gudelighed tilsteder Ecteskaff at maa skee. Dernæst / huorlunde de som ville bliffue Ectefolck skulle begynde deris Ecteskaff. For det tredie / met huordant oc met hues samtycke oc beuilling det skal skee. For det fierde / huorfaare det skal obenbare forkyndis / oc skee i den Christne Kircke oc Menighed: For det sidste / huorledis Brøllups Verdskaff oc Høytid bør at holdis.

Fem stycker at acte i denne Artickel. 1. 2. 3. 4. 5.

VDI de Personer som ville giffue sig vdi Ecteskaff / skal mand ansee oc giffue act paa fire ting / som ere: Frendskaff oc Suogerskaff / Religion / oc Naturlig krafft oc førlighed som vdkreffuis vdi Ecteskaff. Huad Frendskaff oc Suogerskaff vedkommer / skulle de icke tilstedis vdi Ecteskaff / som høre hin anden nær til vdi de Frendskaffs oc Suogerskaffs Led / som ere forbødne vdi Mose Low. Der foruden er det icke heller tilbørligt at offuertræde de Led som Verdslig Øffrighed haffuer forbødet. Huad Religionen vedkom-

I. Huilcke personer der maa giffuis tilsammen. *1. Frendskaff.* *Leuit: 18.* *2. Religion.*

vedkommer / oc huorledis mand der vdi skal vel see sig faare / lærer
oss Abrahams oc andre helligis Exempel. Item Pauli forbud/
Dislìgeste stor fare som der aff kand komme / oc mange gruelige
Abrahams Exempel. Gen: 24. fald. Den tid Abraham vilde vduelle sin Søn Isaac en Hu- 1.
stru / sagde hand til sin ældste Suend Eleeser / som vaar Forstan-
dere i hans Hus / at hand icke skulde tage hans Søn Isaac en Hu-
stru vdaff Canaans Døttre / men hand skulde drage hen til hans
Slect / oc der tage hannem en Hustru : Thi Abraham viste vel
huad ont oc wlycke der kommer vdi Huset aff wlige Religion / Thi
her aff kommer Kiff oc Trætte / Guds Bespaattelse / Forhindrelse
vdi den rette Guds tieniste oc Bøn

S: Pouels Forbud. 2. Cor : 6. Pauli Forbud lyder saaledis : Drager icke i det frem- 2.
mede Aag / Met de Vantro. Thi huad omgengel-
se haffuer Retfærdighed met Wretfærdighed ? huil-
cket icke aleniste skal forstaaes om Lærdommen / men om all Sam-
quem iblant Menniskеn her i Verden. Huo som rører ved
Syrach : 13. Beg / siger Syrach / hand besmittis der aff. Det
skal icke vel kunde vere mueligt / at den som omgaas met wgudelige
Folck / hand io skal bliffue besmittet oc forgiffuet aff dennem.

Farlighed aff wlige Ecteskaff. At der kommer megen fare oc forskreckelige fald aff wlige 3.
Ecteskaff / beuiser Salomonis Exempel / huilcken der aff omgen-
1. Reg : 11. gelse met Hedenske Quinder / bleff en Affguds dyrckere. Det be-
1. Reg : 21. uiser Kong Achabs Exempel / som aff sin wgudelige Dronnings
Jesabels tilskyndelse / saa saare stormede oc tiranniserede / at
hand icke gruedis ved at ihielsla HERRens Propheter / oc endeli-
ge falt vdi euig Fordærffuelse : Saadant kand en wgudelig Quin-
dis Ondskaff vdrætte.

Hid hen hører oc saa Børnetuct / huilcken der icke kand vere 4.
ræt oc skickelig naar Forældrene ere wens vdi Religion oc Guds
tieniste. Thi huor det er saadant wligt Ecteskaff / da bliffue en-
ten Børnene slæt wgudelige / oc foracte all Religion oc Guds tie-
niste : Eller oc de bliffue Glisnere oc Øyenskalcke / naar de icke tør-
re for den ene aff deris Forældre / dristelige bekiende huad de vide
oc Tro.

3. Naturlig førlighed. Naturlig Krafft oc Styrcke vdkreffuis oc saa aff de Perso-
ner som ville giffue sig i Ecteskaff / at den ene icke skal bedrage den
anden / naar den naturlige Krafft oc Styrcke er foruisnet oc for-
dærffuet / enten aff Siugdom / eller Kuld / eller andet saadant /
eller

eller der er anden skrøbelighed vdi Naturen / saa at nogen icke er be-quem oc duelig at beuise Ecteskaffs veluillighed.

MAade oc vey / huorledis de som ville vere Ectefolck skulle begyn-de deris Giffter maal / lærer Exempel / Gudelighed oc Høff-uiskhed / Thi disse try stycker lære / at mand icke skal begynde sit Ec-teskaff aff Lætfærdighed / som offte skeer / eller i Druckenskaff / eller aff Vtuct oc Løssactighed. II. Huor mand skal begynde Giffter maal

Abraham lader bede om Rebecca til sin Søns Hustru / hen-dis Forældre samtycke det / Der effter forhøre de Pigens samtycke / oc Isaac faar hende sig til sin Hustru. Jacob tien Laban vdi lang tid oc forhandler hos hannem / om hans Daatter til Ecte / huilcken de hañem samtycke / Til deris beuilning kom ocsaa Pigens Høffuiske samtycke / saa at hun giffuis hannem til Ecte. Det sam-me vdkreffuer ocsaa Gudelighed / Thi lige som det fierde Budord vdkreffuer / at mand skal ære Forældrene : Saa vil det ocsaa at Forældrene skulle haffue denne Myndighed / at de skulle forsee Børnene til Ecteskaff / oc Børnene skulle intet her vdi giøre / vden Forældrenis samtycke / dem til Forhaanelse oc Bespaattelse. Lige saa indgiffuer ocsaa Menniskens Nature oc lærer alle Menniske / at denne Samquem vdi Ecteskaff skal vere Høffuisk oc Ærlig / som icke maa endis eller opløsis før end Døden / vden saa er at der kommer Horeri til / Thi formedelst Horeri opløsis dette Baand. I. Exempel. Gen: 24. It andet. Gen: 29. 2. Gudelighed. 3. Høffuiskhed oc ærlighed.

NAar mand nu saaledis effter denne maade oc vey / haffuer for-handlet alting lowlige oc skickelige / skal mand gaa nærmere til Sagen / oc skal høris begge deris Samtycke / som ville giffue sig tilsammen / Oc skal icke nogen tuingis eller nødis til nogen Person at tage til Ecte / men det skal vere beggis deris fri vilie / saa at in-gen kand met rette klage sig at vere nødt der til. Thi endog Foræl-drene bør met rette / først at begynde saadant / saa maa de dog alligeuel icke nøde oc tuinge deris Børn imod deris vilie : Thi for-uden det at tiltuingt Ecteskaff icke er ret Ecteskaff / kommer ocsaa denne Vlycke her til / at det gaar sielden saadanne Ectefolck vel / som saa nødis tilhaabe. Der er sielden Lycke / Velfært eller En-drectighed hos dennem. III. Beggis Samtycke.

HVorfaare at Ecteskaffs samtycke oc Henders tilhobeleggelse skal skee obenbare i Kircken / faar den gantske Menighed / er fire Aarsager. Først / at de som indgaa oc begynde Ecteskaff / skulle IIII. Hui Ectefolck giffuis sammen vdi Kircken.

1. vide at denne Stat haffuer sted oc rom vdi Guds Kircke oc Me-
2. nighed. Dernæst / at de som giffue sig tilsammen skulle vnderui-
sis oc læris aff Guds ords Tienere / vdi deris Ecteskaffs begyndel-
3. se / met Guds Ord. For det tredie / at den gantske Kircke oc Me-
nighed skal vere Vidne til deris loulige samquem oc tilhobeføyel-
se / at de icke leffue met Forargelse / som deris Leffnet skulde meere ve-
4. re wkyskt oc wskickeligt / end louligt oc ærligt. For det sidste / at de
kunde hielpis met den gantske Christne Kirckis Forbøn / saa at deris
Ecteskaff som de haffue begynt / kand skee Gud til ære / dem selff til
nytte oc gaffn / oc den gantske Kircke oc Menighed til opbyggelse /
formedelst en Gudelig oc hellig omgengelse vdi Ecteskaff.

V.

Brøllups Vertskaff oc høytid huordant det skal vere.

NV staar tilbage at her skal kaartelige noget talis om Brøllups Høytid oc Vertskaff / Huor wi skulle acte oc betencke huad der skal vere borte / oc huad der skal vere tilstede.

Disse Wdyder skulle vere borte fra Brøllup.

Aff Christelige oc Ærlige Brølluper skal for alting disse
efterfølgende Laster vere borte / som ere: Først / Fraadzeri oc Dru- 1.
ckenskaff. Dernæst / Hoffmod oc Pral. For det tredie / wmaade- 2.
lig omkaastning. For det fierde / wtuctig / skendig oc gieckelig 3.
snack / saadan som hine wtuctige oc wblue Feylere oc Spillemend 4.
pleye at haffue / besynderlige paa Landsbyen. For det femte / alt det 5.
som kand forhindre Gudelighed / at mand icke lader sig finde vdi
Drick / naar Predicken oc Guds tieniste er vdi Kircken / huor ved
Gud fortørnis / oc vor Næste forargis / oc er mange Aarsage til
fald oc fordærffuelse.

Disse Dyder skulle vere tilstede i Brøllup.

Der imod skulle disse efterfølgendis Dyder vere tilstæde vdi
alle Christelige Brøllups Høytider oc Vertskaff / som ere: Først / 1.
Gudfryctighed. Dernæst / Høffuisk oc ærlig Lystighed. For det 2.
tredie / Gudelig oc Høffuisk snack oc tale. For det fierde / idelig Bøn 3.
oc Ynske / at Gud vilde met sin Velsignelse styrcke oc beuare denne 4.
sin Ordning oc Stat: Thi disse stycker læse wi at haffue veret bru-
gelige vdi de Helligis Brølluper oc Vertskaff / huorfaare at Gud
ocsaa haffuer met sin Velsignelse riglige æret oc Velsignet saadan-
ne Brølluper / som wi ocsaa i dag kunde see i dette Euangelio.

Om den Anden.

Om Ecteskaff tuende stycker.

Efterdi wi haffue nu noget talet om Brøllups Høytid / da vil ieg nu kaartelige ocsaa noget handle om Ecteskaff som er begynt oc stadfest / oc vil ieg aleniste ta-

1. ste tale om tu stycker. Først/ vil ieg opregne for huad endelige Sa-
2. ger Ecteskaff er stifftet. Dernæst/ vil ieg ocsaa giffue tilkiende ved
huilcke Dyder Ecteskaffs samquem kand bliffue kiær oc venlig.

I. Ecteskaff er stifftet for fire Sager.

ALle Gudfryctige Christne vide at der ere fire endelige Sager/ huorfaare Gud stifftede Ecteskaff: Jblant huilcke den Første er/ at Ectefolck kunde vere hin anden til Hielp oc Trøst. Fordi i det Salomon siger: *Væ Soli*, det er / **Ve den som er ene/ naar hand falder da er der ingen som hielper hannem op** / Da giffuer hand tilkiende/ at indbyrdis Hielp/ Trøst/ oc Stallbrøderskaff er storlige fornøden/ paa det mand diss Taalmodeligere oc bedre kand lide oc omdrage denne Verdens Gienuordighed oc Modgang. For denne Sag maa vel gamle Folck giffue sig tilsammen vdi Ecteskaff/ alligeuel at deris Legeme ere nu gamle oc skrøbelige/ saa at de icke kunde affle oc føde Børn. 1. Jndbyrdis Hielp. Eccl : 4. Ening er ve-uing.

Den anden Sag er/ at mand kand føde Børn til Verden. Thi Gud vil at det Menniskelige Kiøn skal i saa maade beuaris oc holdis ved mact. Derfaare sagde hand til vore første Forældre: **Vaaxer oc formerer eder/ oc opfylder Jorden.** 2. Børne fødsel. Gen : 2.

Den tredie Sag er/ at der kand vere en Christen Kircke oc Forsamling vdi huert Ecteskaffs Hus/ i huilcken Forældrene/ lige som Propheter oc Lærere/ beprydis oc begaffuis met Prophetiske Værdighed/ at de skulle vnderuise oc lære deris Børn oc Tiunde/ om Gud oc den sande Gudstieniste/ oc at Børnene oc Tiundene daglige/ lige som vnge Poder oc Planter/ skulle vandis oc værquegis/ met idelig Lærdom oc Formaning/ paa det at de endelige kunde opuaaxe oc bliffue store oc stercke Træ/ som kunde bære Troens allersødiste oc beste Fruct. 3. Hus Kircke.

Den fierde Sag er/ at mand kand sky Horeri oc Skørleffnet/ i denne forkrenckede oc fordærffuede Nature. Thi saa siger Paulus: **For Skørleffnets skyld skal huer Mand haffue sin egen Hustru/ oc huer Quinde haffue sin egen Mand.** Thi Ecteskaff er en Lægedom/ imod den allerslemmiste Wkyskheds oc Skørleffnets Synd / i huilcken mange 4. At sky Horeri. 1. Cor : 7. Huilcken en slem Synd Skørleffnet er.
1. gruelige oc slemme Laster forsamlis oc indeholdis. Thi først/ off-
2. uertræder mand fortrædelige der met Guds Low. Dernæst/ for-
3. uendis ocsaa der met den Naturlige Low. For det tredie/ bryder oc

offuertræder mand skendelige der met den Verdslige Low. For det 4.
fierde / er Skørleffnet en slem wrenlighed / huor met den Aandelige
igienfødzel værstyggelige besmittis. For det femte / er det it skendigt 5.
Tiuffueri: Thi wi ere icke vore egne / men wi høre den til / som met
sit dyrebare Blod haffuer igienkiøfft oss. For det siette / er det vor 6.
Opstandelsis forhaanelse oc forsmædelse: Thi huad kand vere slem-
mere / end met saadan en skendig Last besmitte sit Legeme / som
skal i fremtiden opstaa til euig Herlighed oc Glæde. For det siuen- 7.
de / er Skørleffnet Guds Tempels gruelige besmittelse / som Pau-
lus siger til de Corinther / i den første Epistels siette Capittel. Eff-
terdi da at vdi Skørleffnet begribis saa mange slemme Synder oc
skendige Laster / da tør icke nogen tro eller tencke / at den som denne
Synd bedriffuer / skal vndgaa Guds Vrede oc Heffn.

II. Ved huad Dyder Ecteskaff bliffuer søt oc lideligt.

Ecteskaffs samquem bliffuer kiær oc venlig i-
mellem Ectefolck / formedelst disse fem Dyder: som er 1. Guds-
fryctighed. 2. Dyd oc Fromhed. 3. En indbyrdis venlig offuer-
bærelse. 4. En ret wforfalsket indbyrdis Kierlighed. 5. Oc at huer
flitelige vaacter oc vdrætter sin Gierning oc Bestilling.

1. Gudfryctighed.

Gudfryctighed staar met rette fremmerst i Tallet / Thi
der kand intet Venskaff vere stadigt oc fast / vden det haffuer sin
oprindelse vdaff Gud / derfaare er det fornøden at Gudfryctig-
hed maa først vere tilstede / fordi naar Ectefolck sætte sig aluer-
lige faar / at vere Gud lydige / da bliffuer alting siden læt oc
kiert.

2. Dyd oc Høffuiskhed.

Dyd / Fromhed oc Høffuiskhed iblant Ectefolck / giør lyst
oc behagelighed paa begge sider: Thi huor mand øffuer sig vdi
Høffuiskhed / Fromhed oc Ærlighed / da bliffuer den indbyrdis
omgengelse imellem Ectefolck saa meget diss venligere oc behageli-
gere.

3. Venlig offuerbærelse.

En venlig offuerbærelse / at den ene fordrager oc lider den
andens seduane / breck oc skrøbelighed / den er saare fornøden: For-
di vdi denne Naturens skrøbelighed begiffuer sig megen brøst oc for-
seelse / oc der som den ene icke offuerbær met den anden / oc skiuler saa-
dan forseelse / met en indbyrdis forladelse / da vil der vdaff komme
megen Trætte oc Wenighed.

4. Indbyrdis Kierlighed.

Indbyrdis Kierlighed / som haffuer sin oprindelse vdaff Guds-
fryctighed oc aff Dyd oc Fromhed / den vdrætter saa meget / at Ec-
tefolck see icke for skarpt oc nøye til huer andris brøst oc forseelse /
men

men see meget igiennem Fingre / oc icke acte det / oc der som de end acte oc see det / saa skiulis det dog oc tilteckis met Kierlighed. Thi **Kierlighed skiuler Syndernis mangfaaldighed / som** 1. Pet: 4.
Petrus siger:

Flitighed oc Vindskibelighed / at huer vdretter trolige sin Gierning oc Bestilling / giør ocsaa Ecteskaff kiert oc lideligt. Thi naar Ectefolck tage vare paa deris Bestilling oc Embede / oc formercke huer andris Flitighed oc Vindskibelighed / da bliffuer deris samquem oc omgengelse diss kierere oc venligere / oc de opueckis paa begge sider til diss støre Vindskibelighed / huer vdi sin bestilling / saa at den ene legger vind paa at vere lige flitig oc duelig met den anden / at de bere baade en Byrde oc drage met en Line. 5. Flitighed oc Vindskibelighed.

Huor disse fem stycker icke ere vdi Ecteskaff / der er det it saare hart oc sørgeligt Leffnet / som er meget haardere oc verre end Døden. Derfaare skulle fromme Ectefolck legge vind paa / at disse Dyder kunde altid vere vdi deris Ecteskaff / deris gantske Liffs tid.

Om den Tredie.

EFter at wi nu haffue forklaret / de Artickler som gaffue Aarsage til dette Miracel / da ville wi nu ansee dette Miracel oc vnderlige Gierning / met sine omstendige vilkaar. Dette Miracel haffuer mange omstendige vilkaar / som ere: 1. Tiden. 2. Aarsagerne. 3. Jesu Moders Forbøn oc det Suar hun fick. 4. Beredelsen til dette Miracel 5. Miracelet i sig selff. 6. Miracelens stadfestelse. 7. Oc huorledis wi skulle det bruge. Omstendige vilkaar i dette Miracel.

Tiden giffuer Euangelisten tilkiende i det hand siger: at det skeede paa den tredie dag / effter Christus vaar kommen til Galilea / Oc at det vaar det allerførste Jertegen som Jesus giorde. Derfaare paaminder Tiden oss / at wi met synderlig Flitighed skulle offueruele dette Miracel. 1. Tiden.

Aarsagerne til dette Jertegen vaare fire / saa som wi kunde
1. see vdi Texten / som ere: Først / Brølluppet som skeede vdi Cana i 2. Aarsager til Miraclet.
2. Galilea. Dernæst / at Jesu Moder vaar boden til Brøllup.
3. Fremdelis / at der fattis Vin. Oc for det sidste / Jomfru Mariæ vil-
4. lige oc tilbøyelige Hierte til at hielpe.

Som der nu fattis Vin / siger Jesu Moder til hannem: De haffue icke Vin. Jesus suarede 3. Jomfru Mariæ Forbøn.

hende : Quinde huad haffuer ieg met dig at giøre? Min tid er icke endnu kommen. Christi Moder siger dette her/enten aff metynck/ eller oc at hendis Søn skal hielpe i denne nød oc trang/ i hues maade hand kand oc mueligt er : Men

Christi Suar.

Christus Suarer hende hart / oc det for drabelige Sagers skyld. Hand kalder hende icke her sin Moder / men Quinde / oc siger fremdelis : Huad haffuer ieg met dig at skaffe? Min

Thi Christus Suarer sin Moder saa hart.

Tid kom icke end / Christus tenckte sig her vijt om / och saa langt hen / Thi hand saa vel huad Affguderi der vilde i fremtiden komme met Jomfru Mariæ paakaldelse. Hand saa vel at Øyenskalcke oc Hycklere skulde legge hans Moder Maria det til / som Gud Fader oc hannem alene tilhører. Derfaare vilde hand met dette Suar giffue oss en nyttig oc drabelig Lærdom / huilcken wi altid vel skulle mercke oc besinde / som er / at wi icke met Helgens wmaadelige dyrckelse oc tieniste / skulle formørcke hans Naffns oc Embedis ære/ Oc derfaare regner hand sin Moder vdi tallet iblant andre Quinder / oc taler hende icke saa hart til for ringe Aarsage/

Skilsmisse imellem Christum oc andre Helgen.

oc siger : Huad haffuer ieg met dig at giøre. Men hand vil her met giøre Skilsmisse imellem sit Embede oc sin Moders oc andre Helgens. Hand vil icke skilie sit Embede at/som hannem alene tilhører / oc der aff legge sin Moder noget til / men hand vil beholde Saliggiørelsens Embede for sig selff alene/ Derfaare haffue de affgudiske Hycklere giort ilde oc wgudelige / i det at de kalde Jomfru Mariam Himmerigis Dronning / en Meglerske / Liffuet / Sødhed / Naadens Moder / oc Verdens salighed : Fordi mand skal ingen part vdaff vor Salighed legge Jomfru Mariæ til. At hand siger fremdelis : Min tid kom icke end / vil
hand giffue oss tu ting at betencke / som ere / at hand huercken aff w- 1.
besindighed eller ladhed / haffuer forhalet sin Hielp : Oc at hand 2.
vel veed raad oc vil hielpe / naar tid oc leylighed sig begiffuer.

4. Beredelse til dette Mirackel.

Huad giør her JEsu Moder? Hun siger til Tienerne: Huad hand siger eder det giører / Dette hør hen til Beredelsen til dette Jertegn. Oc fatter her Maria endelige it gaat Haab til sin Søn / at hand skal komme dem til hielp / i deris nød oc trang. Disse Ord hun siger : Huad hand befaler eder/det giører/ de giffue oss en almindelig Lærdom vdi Christi Kircke / hues Figur oc Ledemod Jomfru Maria er. Huad skal da den christne

Lærdom.

Kircke her vdaff lære? Hun skal lære at hun met Jomfru Maria befaler

befaler Christi Tienere oc alle Christne / at de skulle aflyde Chri-
sto / oc giøre huad hand befaler / i huor lidet det siunis for Menniſ-
kelig fornufft at vere bequemmeligt oc nyttigt.
Der Christus nu seer sin Leylighed / befaler hand Tienerne 5. Jertegnet i
at de skulle drage Vand i de sex Vandkar / som vaare hensætte eff- sig selff.
ter Jødernis Hycklerske renselsis skick / aff huilcke huert vaar saa
stort at der gick vdi to eller tre maader / det er / der gick vdi dennem
alle tilhobe hen ved sex Ammer Vin / oc der de nu vaare fylte met
Vand / befoel HErren at mand skal antuorde Køgemesteren det
at smage: fordi / at ved CHristi hemelige Krafft vaar det nu om-
uent til Vin som tilforn vaar Vand. Der nu Køgemesteren 6.
smager dette / kalder hand Brudgommen til sig oc siger: **Huer** Dette Jer-
mand giffuer først den gode Vin / oc naar de ere druck- tegns stad-
ne / da den som ringere er / men du haffuer giemt den festelse.
gode Vin indtil nu. Dette sætter Euangelisten til at stadfeste
denne vnderlige Gierning met: Thi Køgemesteren bekiender klarli-
ge / at denne Vin er meget bedre / end den de haffde drucket tilforn.
Nu efterfølger dette Miracfels nytte oc brug. **Oc hand** 7.
obenbarede der met / siger Euangelisten / **sin Herlighed oc** Dette Mi-
hans Disciple trode paa hannem. Saa vaar derfaare rackels gaffn
1. dette Miracfel beskicket til tuende ting / som ere / at obenbare der met oc brug.
2. Christi Herlighed / Oc at styrcke Disciplene i Troen. Thi saa mange
Miracfel som Christus giorde i Verdē / saa mange Vidnesbyrd haff-
uer hand om sin Herlighed / oc saa mange Beseilninger oc Stadfe-
stelser om sin Lærdoms vißhed / huor ved Troen styrckis i tilhørerne.
Derfaare er denne Christi Miracfels rette brug / at lige som
hans Herlighed der ved obenbaris for huer mand / oc hans Lær-
dom der ved stadfestis oc bekrefftis lige som met it Breff oc Segel:
Lige saa skulle wi der aff befatte en stadig Tro / oc i en viß Tillid for-
lade oß paa hannem. Men de Miracfel som formørcke Christi
ære / oc vdslycke Troen vdi Menniſken / ere intet andet end Dieff- Papistiske
uelsens Kaagleri / for huilcke Christus formaner oß Matth: i det Miracfel.
xxiiij cap. at wi skulle tage oß vel vare. **Der skulle opstaa /**
siger hand / **falske Christi oc falske Propheter / oc giøre**
store Tegn oc vnderlige Gierninger / saa at de vd-
ualde skulle ocsaa forføris (om mueligt vaare) vdi
vildfarelse: See / ieg haffuer sagt eder det tilforn.

Derfaare skal ingen tro nogle Mirackel oc vnderlige Gierninger/ vden de alene/ som obenbare Christi Herlighed/ oc føde oc stadfeste en stadig Tro til hannem.

Om den Fierde.

Lærdomme aff alle Personer i dette Euangelio.

EFfterdi at her i dette Euangelio neffnis mange Personer/ da vil ieg nu kaartelige giffue tilkiende huad Lærdom oc Formaning wi skulle i besynderlighed tage oss til oc mercke/ aff huer Persone.

1. Maadelig Glædskaff.

Først/ skulle wi vdi almindelighed tage Exempel aff alle Giesterne i dette Brøllup/ at giøre oss lystige oc glade met Maadelighed/ saa at det icke bliffuer til Offuerflødighed oc Galenskaff/ om huilcket der er meere sagt i den første Artickel.

2. At biude Christum til Giest,

Aff Brudgommen oc Bruden skulle wi lære/ at biude Christum til Giest vdi vore Brølluper oc Giestebud/ huilcket skeer/ naar wi bruge Guds Gaffuer til høffuisk oc ærlig Glædskaff/ met Tacksigelse: Oc lade dem side hiemme som icke ere bødne/ saa at wi icke haffue dem at dricke vort Øl met.

3. At forvente Hielp oc Trøst aff Gud.

Aff dette Mirackel skulle alle Brudgommer oc Bruder lære/ at der som de biude Christum til Brøllup/ da vil hand omuende Vandet til Vin for dem: det er/ foruandle alt det som surt oc beskt er til søt/ riglige deele sin Velsignelse met dem/ saa at dem skal intet fattis.

4. At forfremme Christi Kircke.

Aff Christo skulle wi lære/ at wi effter vor formue hielpe Brud oc Brudgom/ det er/ beprydde oc forfremme den Christne Kircke oc hendis Lemmer i hues maade oss mueligt er.

5. At vende det som haffuer veret misbrugt til en ret Brug.

Dette skulde de betencke/ som tage fra Kircker/ det deris Forældre haffue der tillagt.

Aff Christo skulle wi atter lære/ at det som tilforn haffuer veret holdet vdi vanbrug oc falsk Hellighed/ det skulle wi vende til en god oc Gudelig brug/ at det kand tiene til Guds Ære oc den christne Kirckis opbyggelse. Disse Vandkar haffue hertil veret vdi vanbrug/ oc Jødernis vrange Tro/ men Christus bruger dem til at forfremme sin ære/ oc den Christne Kircke til opbyggelse. Saa skulde Kirckens Gods som vdi gammel tid vaar i misbrug/ nu vendis til en bedre oc nytteligere Brug.

6. At tage oss de Fattigis Nød til.

Aff Maria skulle wi lære/ at wi lade oss andris nød oc trang gaa til Hierte/ oc paakalde Gud for dem/ at hand vil vere hos de Fattige met sin Velsignelse.

Aff Køgemesteren skulle wi lære / at wi met rene Hierter skulle rose oc samtycke Christi Gierninger. 7. Rose Christi Gierninger,

Aff Tienerne skulle wi lære / at naar Christus befaler oss noget at giøre / da skulle wi vere hannem lydige / icke see til alene huad hand befaler oss / men meere legge vind paa at giøre det hand befaler. 8. At vere Christo lydige.

Aff Christo / Maria oc Disciplene skulle wi lære / at holde ærligt Glædskaff oc Lystighed met Folck / oc tage deris Fattigdom til tacke : Wi skulle ocsaa lære / at beprydе fattige Folckis ærlige Brøllup oc loulige Vertskaff met vor hederlige neruærelse / oc hielpe dem effter vor effne / naar tid oc leylighed det vdkreffuer. 9. At tage til tacke met fattige Folck oc icke forsmaa dem.

Dette haffue wi nu saa videlige handlet om dette Euangelio / Thi den Materie som her vdi befattis / forhandlis ickon en gang om Aaret. Beslutning.

Jeg haffuer nu talet om Brøllup / oc om Ecteskaff / der hos ocsaa giffuet tilkiende huilcken en stor Synd det siette Budords offuertrædelse er. Jeg haffuer ocsaa forklaret dette Mirackel / met sine omstendige vilkaar / oc huad Lærdom oc Formaning wi skulle tage aff huer Person / som neffnis i dette Euangelio. Den Allmectigste euige Gud vor HERRIS Jesu Christi Fader / giffue oss alle sin Naade / at wi formedelst dette her Mirackel / kunde styrckis vdi Troen / oc beuise Gud Fader met sin Søn JEsu CHristo oc den hellig Aand ret tilbørlig ære / vdi sand Guds Fryct oc Troen / huilcken eniste wdødelige oc leffuendis Gud skee ære / Herlighed oc Mact vdi all Euighed /

A M E N.

Den

Den tredie Søndag effter Christi Obenbarelse/ Euangelium Matthei i det VIII. Capittel.

Marc: 1. Luc: 5.

DEr JEsus hand gick ned aff Bierget / fulde der meget Folck effter hannem. Oc see/ der kom en Spedalsk / oc tilbad hannem/ oc sagde: HErre/ om du vilt/ da kant du vel rense mig. Oc Jesus vdracte sin Haand/rørde ved hannem/ oc sagde: Jeg vil giøre det: Ver reen / Oc hand bleff strax reen aff sin Spedalskhed. Oc Jesus sagde til hannem: See til/oc sig ingen det/men gack hen/oc betee dig faar Presten

Presten / oc offre dem Gaffue som Moses haffuer befalet/ til it Vidnesbyrd offuer dem. Oc der Jesus gick ind i Capernaum/traadde en Høffuitzmand til hannem/ hand bad hannem / oc sagde : HErre / min Tienere ligger hiemme / oc er Verckbruden / oc pinis suarlige. Jesus sagde til hannem : Jeg vil komme/ oc helbrede hannem. Høffuitzmanden suarede / oc sagde : Herre/ Jeg er icke værd/ at du skalt gaa vnder mit Tag / men sig ickon it ord / da bliffuer min Tienere helbrede. Thi ieg er it Menniske som er Offrigheden vnderdannig / oc ieg haffuer Stridzmend vnder mig / Naar som ieg alligeuel siger til den ene : Gack hen/saa gaar hand. Oc til en anden: Kom hid/ saa kommer hand. Oc til min Tienere : Giør det/ saa giør hand det. Der Jesus det hørde/ forundrede hand sig / oc sagde til dem / som hannem efterfulde : Sandelige siger ieg eder / saadan en Tro haffuer ieg icke fundet i Jsrael. Men ieg siger eder : Mange skulle komme aff Øster oc aff Vester / oc side met Abraham oc Jsaac oc Jacob i Himmerigis Rige / Men Rigens Børn skulle stødis hen vd i Mørcket / Der skal vere Graad oc Tendgnidsel. Oc Jesus sagde til Høffuitzmanden : Gack bort / dig skee som du trode. Oc hans Tienere bleff helbrede i den samme Time.

Leuit : 14.

Lucæ. 7.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium faaregiffuer oss Christi Affect oc Hiertelag mod Menniskens Kiøn / oc besynderlige mod dem / som fly til hannem vnder Kaarss oc Bedrøffuelse. Thi det som hand haffuer tilforn loffuet i sit Ord / der hand siger :

Math: xi. Kommer hid til mig alle som arbeide oc ere besuerede:
Jeg vil vederquege eder / oc i skulle finde huile for e-
ders Siæle: Det beuiser hand her met Gierningen. Thi effter
hand haffde lært sin Faders ord paa Bierget / gaar hand neder /
Tu miracke l. oc fuldkommer met Gierning det som hand haffuer lært / oc stadfe-
ster saa sin Lærdom at vere viss: Thi at hand giør tuende vnderlige
Gierninger: Den Spedalske reenser hand met ord: Høffuitzman-
Brug. dens Tienere som er langt fra / helbreder hand met sit Bud oc Be-
1. falning. Disse Miracke ls Nytte oc Brug er / at de baade beuise at
2. Christus er den sande Messias: Oc der hos vidne at hand vil hielpe
alle sorgefulde oc bedrøffuede / som i Troen paakalde hannem / lige
som hand hialp dette Spedalske Menniske oc denne Høffuitzmand/
som bade hannem om hielp. Men paa det at disse Miracke l kunde
tiene oss til diss ydermere Lærdom / da vil ieg her forhandle fire Ar-
tickler / som ere:

Den Første.

En almindelig Lærdom / om alle Christi Miracke l.

Den Anden.

Om denne Spedalske / huorledis hand hielpis / met andre flere omstendige vilkaar.

Den Tredie.

Om denne Hedenske Høffuitzmand / om hans Tro / oc omhyggelighed for sin Tienere.

Den Fierde.

Huorledis Christus roser denne Hedenske Høffuitzmands Tro.

Om den Første.

Om Christi Miracke l. OFterdi at vdi de Euangeliske Historier / talis meget om Christi Miracke l / met huilcke hand obenbarer sin Herlighed / stadfester sin Lærdoms vished / oc forøger Troen vdi sine Tilhørere: Da vil ieg faaregiffue en kaart oc almindelig Lærdom/huilcken mand maa bruge oc føre hen til alle Christi Miracke l i almindelighed / oc til huert besynderlige. Huorfaare Christus haffuer stadfest sin Lærdom met Miracke l oc vnderlige Gierninger er denne Aarsage. Lige som wi

Hui Christus stadfester sin Lærdom met Miracke l.

aff

aff daglige forfaring kunde dømme om de Ting som wi begribe met vort vduaartis Sind / men det andet som skal begribis met Fornufft oc Forstand / kunde wi icke tro / før end det er oss obenbare beuijst / met noget som wi kunde see oc tage paa : Lige saa maatte vor Tro om de ting som offuergaa all menniskelig Fornufft oc Forstand / stadfestis met offuer naturlige Ting / som ere / met Miracke oc vnderlige Gierninger / huilcke ere Guds Beuisninger oc Beseilning. Men paa det at wi kunde haffue en fuldkommen Lærdom om Christ. Miracke / maa wi her giffue act paa mange stycker / huilcke paa det de kunde befattis i it vist tal / vil ieg fremsætte fem Spørsmaal / som ere: 1. Huad Personer der er hos Christi Miracke. 2. Huorfaare de skee? 3. Huorlunde de skee? 4. Huortil de ere oss nyttige oc gaffnlige. 5. Huorfaare saadanne Miracke icke skee i vor tid.

Fem Spørsmaal som skulle actis i alle Christi Miracke.

Personerne som ere tilstede vdi Christi Miracke ere trende

I. Personer.

1. slags : Først / de som ere beladde met Siugdom oc ere offuerfaldne
2. aff Dieffuelsens Tiranni. Dernæst / de som see oc høre Christi Mi-
3. rackel. For det sidste / Christus som giør Miracklerne.

De endelige Aarsager huorfaare saadanne Miracke skee /

II. Huorfaare Christus giør Miracke.

1. ere mange. Thi Først / vil Christus der met obenbare sin Herlig-
2. hed. Dernæst / vil hand der met stadfeste oc bekreffte sin Lærdom.
3. Fremdelis vil hand der met styrcke oc forøge Troen i dennem / som
4. see oc høre saadanne Miracke. Her foruden giør hand Miracke at Gud ocsaa kand æris oc prisis / naar mand seer saadanne hans
5. vnderlige Gierniger. For det sidste / at Dieffuelsens Rige kand saa met tiden nedbrydis oc ødeleggis. Alle de falske Miracke som skee imod disse Aarsager / de fordømmis i den hellige Scrifft / saa som Dieffuelsens Kaagleri oc Bedregeri / Matth: 24.

Den maade oc vijs / som Christus giør sine Miracke met /

III. Huorledis Christus giør sine Miracke.

1. er [illegible]illig : Thi stundem giør hand Miracke ickon aleniste met it
2. Ord / som wi her see i dette Euangelio : Stundem / paa det hand vil lade see sit Legemis oc Lemmers ypperlighed oc dyrebarhed /
3. da legger hand sin Haand der paa : Stundem tacker hand sin
4. Himmelske Fader / før end hand giør Miracke : Stundem vdretter hand det aleniste met sin Krafft / oc bruger huercken Ord eller sin Haand der til / saa som den tid hand omuende Vand til Vin. Til denne vijs oc maade / at giøre Miracke / hører ocsaa deris Tro som hielpis / som wi her see i dette Euangelio.

1. Miracklelens nytte oc brug er trendefold. Først / at den som saa vnderlige hielpis oc bliffuer helbrede / icke skal ydermere synde.

IIII. Huor til Miracke ere oss nyttige.

M Der-

Dernæst at de som see oc høre saadanne Mirackel kunde anamme en 2.
stadig Tro / til denne sande Læge oc Nødhielpere. For det sidste / at 3.
wi som høre oc læse saadanne Christi vnderlige Gierninger / skulle
bliffue visse om hans Herlighed oc Lærdom / oc der hos befatte en
stadig Tro oc viss Tillid til hannem / at hand nu icke er anderledis
tilsinde mod oss / end hand paa den tid vaar mod dem som finge
hielp aff hannem.

V. Huorfaare Mirackel icke nu skee. Men huorfaare skee icke nu saadanne vnderlige Gierninger?
Suar. Den er io slæt blind som icke kand see oc fornemme Mira-
ckel oc vnderlige Gierninger paa denne dag. Christi Kircke er en li-
1. den Hob / som paa det allerhøyeste forfølgis / aff Dieffuelen mørck-
hedsens Første / oc aff Paffuen den rette Antichrist / huilcke begge
giøre all deris flid der til / at de kunde vdslætte den rette sande Chri-
sti Religion oc Guds tieniste / oc kunde dog alligeuel icke komme det
D: Morten Luther. aff sted. Den gantske Verden forfulde den ene Mand D: Mor-
ten Luther / men de kunde dog icke røre it Haar paa hans Hoff-
uet. Huorfaare kunde de icke? Fordi at Gud vnderlige beuarede
hannem oc sin Christne Kirckis lille Hiord. Denne Guds nær-
uerelse vdi den Christne Kircke er Mirackel oc vnderlig Gierning
2. nock / at wi icke tørre søge effter andre Mirackel. Der hos skal
mand oc dette vide / at saadanne Mirackel som skeede met de Siu-
ge at helbrede: Item / den hellig Aands siunlige gaffue / de skeede ale-
niste i den første Christi Kircke / paa det at de skulde her effter stedse
oc altid stadfeste Christi Herlighed oc Lærdoms visshed / oc styrcke
Troen i Mennisken hos alle efftercommere. Huilcke Mirackel
wi skulle saa bruge / at wi skulle vide dem at vere visse oc faste Be-
seilninger / met huilcke Gud vilde stadfeste oc beseile sit Ord oc Lær-
dom euindelige.

Derfaare siger Augustinus om Mirackel oc vnderlige Gier-
ninger / at Gud vilde icke tilstede at saadanne Mirackel skulde sted-
se oc altid vare vdi den Christne Kircke indtil vor tid / paa det at
vore Hierter icke skulde stedse alene tracte effter det siunlige / oc Men-
nisket saaledis skulde bliffue Kalt vdi Troen: Oc at wi nu icke skul-
de tuile der paa / at wi io maatte tro dem som predicke oer om /
huilcke endog de forkynde det som ickon nogle faa er vederfaret / saa
kunde de dog komme Folcket der hen / at de trode oc efterfulde
dennem.

Om den Anden.

Vdi den spedalske Mand som Christus her renser / haffue wi sex stycker at acte / som ere: 1. hans Skrøbelighed oc Siugdom. 2. hans ælendige Vilkaar. 3. hans Tro. 4. hans Bøn. 5. hans Taalmodighed. 6. oc hans Bekiendelse.

I.

Den spedalskis Siugdom oc Skrøbelighed vaar en straff for Synden/ derfaare paaminte hun hannem om Guds vrede oc hans retfærdige Dom. Thi all Modgang / Kaars / Bedrøffuelse oc all Gienuordighed / som oss vederfaris i denne Verden / er lige som en Predicken/ vdi huilcken Gud klager paa oss for Synden / oc obenbarer oss sin vrede / Oc naar Mennisket aluerlige betencker Guds retfærdige vrede/ foruden Christi kundskaff / da falder det i Mishaab. Her vdaff kommer det tit oc offte at mange Menniske enten tage sig selff aff dage / eller gaa hen oc slæt forsuinde aff Bedrøffuelse oc Hierte sorge: Thi deris onde Samuittighed lader dennem aldrig noget øyeblick vere til freds. Det ville wi forklare met it Exempel.

Den' Spedalskis siugdom.]

Kaars oc modgang er Guds klagemaal.

Oedipus Kongen aff Thebanen/ effter at der vaar kommen en gruelig Pestilentze vdi hans Land oc Rige / da betencke hand / at enten hand selff eller nogen aff hans / maatte haffue bedreffuet nogen slem oc groff Last / for huilcken de straffedis met denne plage: Hand kalder sin Prest Tiresiam til sig/ oc befaler hannem/ at hand met sin Spaadom oc Konst skal fly hannem at vide / huem der er Aarsage met sin gruelige Last / at det gantske Rige saa plagis met den suare Pestilentze. Paa det sidste faar Oedipus at vide/ at hand selff oc ingen anden haffuer bedreffuet en slem oc groff Last / som er Aarsage til denne Plage/ Thi hand haffde afflet Børn met sin egen Moder/ huilcken hand haffde taget til Ecte/ oc icke viste at det vaar hans Moder. Fordi der hand vaar it lidet Barn/ antuordede hans Forældre hannem en Hiurde/ at hand skulde tage hannem aff dage/ Men Hiurden sparer dette deylige Barn oc opføder det/ oc der hand nu vaar opuoxen oc bleffuen til Mands/ bleff hand en Krigsmand/ oc førde Krig for de Thebaner / oc for saadan hans Mandom vduelle de Thebaner hannem til deris Konge / oc giffue hannem Dronningen Iocastam til sin Hustru/ saaledis fick hand da sin egen Moder wuitterlige til Ecte. Men der dette bleff Oedipo tilkiende giffuet ved hans Prest / oc hand saa at det gantske Rige

Exempel om en ond Samuittigheds plage.

Oedipi straff. plagedis met en gruelig Pestilentze for hans Misgierning/ begynder
hand at betencke Guds vrede/ oc vdi denne tancke falder hand i Mis-
haab. Vdi dette Mishaab riffuer hand først baade sine Oyen vd/
paa det hand skal icke see Solen. Der effter/ der hans Samuittig-
En ond Samuittighed er den verste plage. hed saa saare hart piner oc plager hannem/ beder hand met stor Be-
drøffuelse oc Hierte sorge/ hylen oc graad/ at de som staa omkring
hañem/ skulle vige fra hannem/ paa det de skulle icke faa skade vdaff
hans Skugge. Paa det sidste flyer hand aff Riget/ effter hand
vaar bleffuen blind/ oc bleff en arm Tryglere/ oc maatte tigge sin
Iocastæ straff. Føde/ indtil hand endelige døde vdi Mishaab oc Fortuilelse. Hans
Moder Iocasta begynte ocsaa den bange Samuittighed for den-
ne gruelige Synd at nagge oc plage/ saa at strax hun fick denne sin
Last at vide/ hengde hun sig selff. Saadan en gruelig ting er
Synden/ naar it Menniske rettelige anseer hende met sit Hiertis
Oyen.

II. Det spedalske Menniskis vilkaar vaare hannem gantske
Den Spedalskis vilkaar. haarde/ thi hand maatte vere paa en besynderlig sted/ oc icke bo
iblant Guds Folck/ huilcket der haffuer veret de Spedalske en stor
Bedrøffuelse oc Hierte sorge/ huor aff mange haffue slæt forsuin-
det oc visnet bort: Thi de vaare icke aleniste vdlucte fra andre Folck/ 1.
at de icke maatte haffue omgengelse met dem/ Men de vaare ocsaa
berøffuede den Trøst oc Husualelse/ som de skulle haffue aff Guds 2.
Tegn huor paa de Spedalske skulde kiendis. ords Predicken. Herforuden vaare de ocsaa fraskilde fra andre 3.
Folck met fem Tegen/ huor paa mand skulde kiende dennem/ huilcke
Tegen der icke lidet forøgte deris Sorge oc ælendighed. Det første
1. Tegen vaar/ at de skulde haffue paltige oc reffne Klæder. Det an-
2. det/ de skulde gaa barhoffuet. Det tredie/ deris Ansict skulde vere
3. skiult. Det fierde/ de skulde haffue deris Bolig paa en sted for sig
4. selff/ vde fra andre Folck. Det femte/ de skulde obenbare vdraabis
5. for den menige Almue at vere vreene/ oc icke værde at her effter om-
gaas iblant Israels Folck. Dette vaar den Spedalskis vilkaar/
Der som hand icke i denne sin ælendighed oc Hiertesorge haffde søgt
til Christum vdi en stadig Tro/ da haffde hand visselige døet
vdaff Sorge.

III. Derfaare kommer hand til CHristum/ befatter en stadig
Den Spedalskis Tro. Tro til hannem/ oc endog hand formercker sig at haffue fortient
den euige Død oc Fordømmelse/ dog opretter hand sig met Chri-
sti naadige Foriættelse: Hand haffde vden tuil hørt disse Christi
ord:

Ord: Kommer hid til mig alle i som arbeide oc ere be- Math: 11.
suarede / Jeg vil vederquege eder. Hand haffde vden
tuil hørt at Johannes vidnede om Christo / sigendis: See det Ioh: 1.
Guds Lam / som borttager Verdens Synder.
Derfaare der dette spedalske Menniske nu kiender denne Læge
Christum / haabis hand at skulde bekomme sin Karskhed oc Hel-
brede / oc holder sig ved en stadig Tro til Christum.

Aff denne Tro giør hand sin Bøn til Christum / thi Bøn IIII.
oc paakaldelse er Troens rette naturlige Fruct / huilcken icke heller Den Spedalskis Bøn.
kand skee foruden Troen / effter som Sanc: Pouels sprock lyder /
Huor skulde de paakalde den de icke tro paa? Rom: 10.

Vdi denne Bøn faaregiffuis oss ocsaa it synderligt Taal- V.
modigheds Tegn: Thi saa siger den spedalske: HErre om du Den Spedalskis
vilt da kand du rense mig. Lige som ocsaa Dauid der Taalmodighed.
hand bleff vddreffuen aff sit Rige / oc maatte rømme for sin egen 2. Sam: 15.
Søn Absalon / da begerede hand at komme i sit Rige igien / dog
met dette vilkaar / om det vaar Gud behageligt oc teckeligt. Saa-
ledis sætter oc dette spedalske Menniske denne legemlige Velgierning
vdi Guds Haand / huilcken der meget bedre veed huad oss er nytte-
ligt oc tienstacteligt / end wi det selff vide.

Herforuden er i denne Bøn it herligt Exempel / om Christi VI.
bekiendelse. De Schrifftklaage oc Phariseer forfulde dennem som Den Spedalskis
bekiende Christum: Men dette fattige spedalske Menniske skøtter Bekiendelse.
intet der om / men bekiender Christum friligen / det alle Phariseer
oc ypperste Prester i Jødeland vilde end bliffue galne der offuer /
Hand troer foruist at Christus er Almectig / oc er visselige den sande
Messias / som Jøderne vaar loffuet oc tilsagt. Denne stadige Be-
kiendelse bør oss ocsaa at efterfølge.

NV ville wi ocsaa see huorledis dette spedalske Om denne
Menniske bliffuer hiulpet oc helbrede giort / huor vdi wi Spedalskis renselse.
haffue mange omstendige vilkaar at besinde / aff huilcke huert haff-
1. ue sin synderlige nyttige Lærdom. Christus rører ved den Spe-
2. dalskis Legeme met sin Haand: Hand loffuer den spedalske strax
3. huad hand beder om oc begerer: Hand biuder hannem met sit Ord
4. at vere reen oc helbrede: Ordens Krafft / det er / Helbrede aff
5. hans spedalske Siuge / følger strax effter: Oc der hand er bleffuen

 reen /

reen / giffuer hand hannem trende slags Befalning / som ere: At hand skal ingen sige det: At hand skal obenbare sig faar Presten: Oc at hand skal Offre sin Gaffue effter Moisi Low.

I. Hui Christus vdstrecker sin Haand.

At Christus vdstrecker sin Haand oc rører ved det spedalske Menniske / det vaar it Tegn til Christi Naade oc Godhed / met huilcket hand haffuer offuermaade meget forøgt oc styrcket den Spedalskis Tro / Thi der hand saa at Guds Søn icke skyede hannem / som andre Menniske giorde / men rørde ved hans vrene Legeme met sin Haand / da haffuer hand fornommet synderlig Aandsens glæde vdi sit Hierte.

II. Christi løffte.

Til denne rørelse sætter ocsaa Christus sin Foriættelse oc siger: **Jeg vil giøre det.** Den Spedalske siger: **Om du vilt.** Christus suarer: **Jeg vil.** Her vdaff besluter den Spedalske hos sig selff / at hand skal strax bliffue helbrede.

III. Christi Ord.

Til denne Foriættelse legger hand ocsaa sit Ord oc Befalning / oc siger: **Ver reen.** Met huilcke Ord hand beuiser sin Guddoms Mact: Stadfester sin Lærdom. Oc styrcker Troen i dem som saae eller læse denne Historie: Thi Christi Vilie / er hans Gierning / **Hand gior alt det hand vil / i Himmelen oc paa Jorden** / som Dauid siger. Denne Christi Mact oc Velde skal trøste oss imod Dieffuelsens Mact.

Psal: 134.

IIII. Christi Ords krafft.

Oc strax bleff hand reen vdaff sin Spedalskhed. Det er den vnderlige Gierning i sig selff / oc Christi Velgierning imod den Spedalske / aff huilcken Velgierning hand formercker / lige som aff it vist Tegen / at Christus er villig oc redebon til at hielpe aff den Aandelige Spedalskhed / alle dem som i Troen komme til hannem.

V. Christi Befalning til den Spedalske.

Christi Befalning følger effter: Først / biuder hand / at den 1.
Spedalske skal icke sige det for nogen. Denne Befalning haffuer den Spedalske icke veret lydig / aff en synderlig Nidkierhed / som hand haffuer hafft / at forkynde oc vijt vdsprede Christi Velgierninger / huor met hand icke lidet syndede. Thi hand skulde beuise Christo sin Tacknemmelighed / icke effter sit gode Tycke / men met ret Lydighed / oc giort effter hans befalning / Saadan Lydighed er Gud det allerbehageligste Offer. Det andet oc tredie stycke i denne 2.
Befalning efterfølger i disse Ord: **Gack oc betee dig for Pre-** 3.
sten / oc offre den Gaffue som Moises befalede / til it

Wi skulle icke tiene Gud effter vor gode mening oc tycke.

Leuit: 14.

Vid-

Vidnesbyrd offuer dem. Det giorde Christus / paa det at Moisi Low skulde i saa maade skee fyldist / i huilcken Presterne vaar befalet at dømme om Spedalskhed / at de skulde vdliuse oc forskiude de wreene aff Menigheden / oc met obenbare Vidnesbyrd anamme dem ind igien / som vaare bleffne reene. Men at der vaar befalet at de som vaare bleffne reene skulde Offre / det skede for den Sags skyld / at saadant Offer skulde vere it Tegn oc Vidnesbyrd til deris Tacknemmelighed mod Gud. *Huor for den Spedalske skal Offre.*

Papisterne som aff disse Ord vilde styrcke deris huiske Scrifftemaal / i huilcket alle Synder skulle fuldkommelige opregnis / de ere store Giecke oc slemmelige forkrencke Scrifften / i det at de vrie hende hen til en fremmet oc vrang Mening. *Disse Ords Vanbrug hos Papisterne.* Om den hemelige Bekiendelse oc Scrifftemaal som wi bruge oc beholde i vore Kircker / ville wi tale en anden sted. *Dom: 14. post Trinit:*

Om den Tredie.

HIstorien om Christi Velgierning mod den Høffuitzmand aff Capernaum / begriber mange Lærdomme / huilcke ieg vil dele vdi visse stycker / paa det at mand diss bedre kand mercke dem.

Først / haffue wi her at acte it Billede oc Contrafey / I.
paa de tuende slags Folck / som ere / Jøder oc Hedninge. Her helbredis først en Jøde / siden en Hedning: Huor aff wi lære at CHristi Velgierning / i almindelighed hør til alle Mennisker. *Christus met sine Velgierninger hører til alle.* Thi lige som de haffue alle Syndet / oc fattis den Ros som *Rom: 3.* de skulde haffue for Gud: Lige saa tilbiuder CHRIstus alle Mennisker sine Velgierninger / oc befaler at anamme dem met Troen.

Dernæst / fører ocsaa disse tuende Personers / Jødens oc II.
Hedningens atskillige Vilkaar / sin Lærdom met sig. *Wi ere alle lige faar Gud.* Den Spedalske Jøde vaar fattig / Den hedenske Høffuitzmand vaar riig. Huor aff wi lære / at CHristus icke anseer denne nærurerendis Lycke oc Fremgang / Hand foracter icke den Fattige / hand forskiuder icke heller den Rige. Den Spedalske Jøde vaar en almues Mand / Den hedenske Høffuitzmand vaar en fribaaren Herremand. Der aff see wi derfor / at vdi CHristi Rige gielder icke

ædel Slect eller Byrd. Men en stadig Tro til Gud / ved huilcken alle Menniske / huad heller de ere ædel eller wædel / fattige eller rige / bliffue Guds Børn. Den spedalske Jøde vaar en fattig foractet Stackarl for Verden. Høffuitzmanden vaar meget affholden i Herrers oc Kongers Gaarde / Men Christus seer aleniste til Troen / oc der aff dømmer / huilcken der skal vere i størst anseelse faar sig.

III. Om denne Høffuitzmands 1. Tro.

For det tredie / ville wi nu aff de omstendige vilkaar see / huordan denne Høffuitzmands Tro haffuer veret. At hand vaar en Hedning / oc vden for Guds eget vdualde Folck / det nedtrycker hannem saare / oc giffuer hannem Aarsage til at ydmyge sig. Hand kunde vel berømme oc opheffue sig faar Menniskcn aff sin Befalning / at hand vaar en Høffuitzmand offuer hundrede Krigsmend / Men denne Ros gielder intet faar Gud. Thi Gud siger hos Propheten Jeremias: (Ierem: 9.) En vijs skal icke rose sig aff sin Vijsdom. En sterck rose sig icke aff sin Styrcke. En Rig rose sig icke aff sin Rigdom. Men huo som vil rose sig / hand rose sig der aff / at hand veed oc kiender mig / at ieg er HERren / som gior Barmhiertighed / Ræt oc Retfærdighed paa Jorden. Derfaare kommer denne Høffuitzmand icke foruden Penitentze til Christum / men der hand kiender sin Wselhed oc Skrøbelighed / paakalder hand Christum om hielp paa sin Tieneris vegne / oc det i en stadig Tro /

2. Kierlighed.

huor met hans Kierlighed til sin Næste beuisis. Oc i det hand siger: Jeg er icke værd at du skalt gaa vnder mit Tag. Item: Sig ickon it Ord / saa bliffuer min Tienere helbrede.

3. Bekiendelse.

Der met bekiender hand / baade sig at vere en Syndere / oc Christum at haffue Guddoms Natur / paa huilcken hand ocsaa troer oc forlader sig. Men i det hand siger: Jeg er it Menniske / oc er vnder Øffrighed etc. Vil hand giffue tilkiende / huor læt det er Christo aff sin Guddoms Krafft at hielpe / alenisste met sit Ord oc Vilie / end ocsaa dem som hand icke haffuer legemlige næruerendis hos sig. Effterdi at hand / som er ickon it Menniske / kand befale sine Tienere huad de skulle giøre / oc de maa strax giøre huad hand dennem befaler.

IIII. Om fremmet Tro.

For det fierde / falder her nu it Spørsmaal / om en fremmet Tro. Høffuitzmanden troer / oc hans Tienere helbredis. Heraff kun-

aff kunde wi tage denne Lærdom / at de Gudfryctige kunde met deris Tro oc Bøn forhuerffue andre legemlige velgierninger. Men om nogen kand formedelst en andens eller fremmet Tro / bekomme det euige Liff oc Salighed / er intet Spørsmaal hos retsindige Christne. Thi de vide at ingen bliffuer salig / vden ved sin egen Tro / huilcken mand kand vel bekomme / naar gudfryctige Menniske bede for andre / at Gud vilde giffue dem Troen.

Om den Fierde.

VDi denne Hedenske Høffuitzmands Troes Loff oc Berømmelse / ere mange omstandinge Vilkaar at acte oc befinde / som ere: Først / Christi forundrelse / huilcken som hører hen til hans menniskelige Natur: Thi hand haffuer menniskelige Affecter oc Tancker / dog foruden Synd. 2. Hand suer ocsaa der hos / at hand haffuer icke fundet saadan en Tro i all Israel. Thi Jøderne vilde icke bliffue hos Ordet allene / men begerede ocsaa Tegn / Men denne Hedning / som haffuer ickon en liden smag paa den christelige Lærdom / hand lader sig nøye aleniste met Ordet. Jomfru Mariæ Tro vaar vel støre oc fuldkommeligere / men det kom der aff / at hun vaar mere oc fuldkommeligere vnderuist / oc styrcket met flere oc fastere Tegn: Derfaare er denne Høffuitzmands Tro i nogen maade større / men dog icke effter en retsindig fuldkommen Troes vilkaar at regne. 3. Wi lære ocsaa her / at Troen maa vaxe oc daglige forfremmis / io meer oc meer. 4. Christus lærer her ocsaa om Hedningernis Kald / at de met Abraham / Isaac oc Jacob / skulle formedelst Troen til Christum forsamlis til en Kircke oc Menighed. 5. Wi see her ocsaa Christi Spaadom oc Forkyndelse / om Jødernis forskiudelse / oc der hos Trusel at de skulle straffis. 6. J det at hand siger til Høffuitzmanden: **Gack hen / dig skee som du trode** / giffuer hand tilkiende / at alting er muligt for den som troer / saa som Christus selff vidner en anden sted. Hannem skee loff oc ære til euig tid / AMEN.

Christus roser Høffuitzmandens Tro.
1.
2.
Denne Høffuitzmands oc Jomfru Mariæ Tro lignis tilsammen.
3.
4.
5.
6.
Marc: 9.

Den fierde Søndag efter Christi Obenbarelse/Euangelium Matth: i det VIII. Cap:

OC Jhesus gick i Skibet / oc hans Disciple fulde hannem. Oc see / da begyntis en stor Storm vdi Haffuet / saa at Skibet skiultis ocsaa aff Bølgerne / Oc hand soff. Oc Disciplene ginge til hannem / oc vacte hannem op / oc sagde: HERRE / hielp oss / wi forderffuis. Da sagde hand til dennem: I lidet troendis / Hui ere i saa fryctactige: Oc hand stod op / oc truede Været oc Haffuet / Saa bleff det gantske

gantske stille. Men Menniskene forundrede dem / oc sagde : Huad er det for en Mand / at Været oc Haffuet ere hannem lydige?

Dette Euangelij Forklaring.

DEtte Euangelium sætter oss atter Christi Sind oc Hiertelag for Oyen / huilcket er at staa bi met sine Christne vdi deris Nød / effter saa som hans egne Ord liude vdi Psalmen : Jeg vil vere hos hannem i Nød / Jeg vil riffue hannem vd / oc giøre hannem til ære. Item / Paakald mig i din Nød / ieg vil bønhøre dig at du skalt tacke mig. Lige saa læris oss her aff Apostlernis Exempel / huad wi skulle giøre / naar wi ere i Nød oc Fare / som er / at wi met Apostlerne skulle opuecke Christum formedelst en stadig Tro / at hand effter vor Bøn oc Begering vil hielpe oc redde oss. Summen paa dette Euangelium er / at vor HERre Christus bleff opuact aff Søffne / der hans Disciple vaare i stor Fare oc Haffsnød / aff den store Storm som hastelige opuactis paa Haffuet / oc strax truede Haffuet oc Været / saa at det bleff strax blick stille / at alle de det saae forundrede sig saare. Wi ville her vdaff ansee oc forhandle tre Artickler / som ere:

Psal : 9.

Psal : 50.

Wi skulle opuecke Christum i vor Nød.

Summa paa denne Text.

Den Første.

Om de Gudfryctigis mangfaaldige Fristelser her i Verden.

Den Anden.

Denne nærucrendis Histories Forklaring met sine omstandige vilkaar.

Den Tredie.

It smuct Billede oc Malning / om den Christne Kirckis vilkaar her i Verden.

Om den Første.

OFterdi at dette Euangelium ihukommer Disciplernis Fristelse vdi Skibet / da vil ieg kaartelige tilkiende giffue nogle slags Fristelser / met huilcke Mennisken anfectis oc fristis / Oc det for den

Sag

Sag skyld / at naar wi lære at kiende huad fare oss paa alle sider offuerhenger / at wi da kunde vere Aaruogne oc icke lade oss offueruinde aff Fristelsen / miste Troen oc Christi bekiendelse / oc endelige falde fra Guds Naade oc Venskaff. Thi lige som Christi Disciple vdi Haffuet fristedis met stor Liffs fare paa alle sider: Lige saa haffue alle Christne mesten huer Time oc Stund / sig at befrycte for deris Saligheds Skiffbrud oc Haffs nød.

Mennisket fristis aff atskillige Ting.

De Fristelser som Mennisken fristis met her i Verden ere mange slags: Thi enten kommer Fristelsen aff Gud / eller aff Dieffuelen / eller aff Mennisken / eller aff dennem selff som fristis / eller aff omstendige ting / som wi omgaaes met.

I. Gud frister i trende maade.

GVd frister oss / paa det at wi skulle bliffue forstandigere oc meere forsøgte hos oss selff / Thi hand frister oss icke for den Sag skyld / at hand som intet er skiult for / vilde der aff vide oc forfare huordanne wi ere / Men at hand der met vil lade oss see oc faa at vide / huor meget wi forfremmis vdi Gudfrytighed oc Troen. Oc frister Gud oss stundem vdi vort Leffnet oc Omgengelse / stundem vdi Lærdommen / oc stundem met sine vredis Tegn.

1. I Leffnet. Gen: 22.

Vdi Leffnet oc Omgengelse fristede Gud Abraham / den tid hand befoel hannem at slacte sin eniste Søn Isaac til it Offer: Men Abraham i det at hand atlyde Gud i saadan en haard oc vanskelig Ting / da bleff hand ved sig selff diss meere forfaren oc forsøgt / Oc formercker denne Troes rette Fruct / som er / Lydighed mod Gud meere at actis oc affholdis end alle andre Ting vdi Verden. Saaledis fristis oc forsøgis mange Gudfrytige Christne aff Gud paa denne dag / i det at hand faar sætter dem sine Bud / som ere alle Christelige Dyders oc gode Seders vissestе Regel / paa det at de ved en ret Lydighed mod samme hans Bud / kunde bliffue diss vissere der paa / at de ere Guds lydige Tienere. Men tuert imod / de som met Vilie oc Vidskaff falde i Synden oc vndergaa vdi Fristelsen / de bliffue skyldige vnder Guds Vrede / indtil saa lenge at de rette oc bedre sig.

2. I Lærdom.

Dernæst frister Gud oss ocsaa i Lærdommen / naar hand tilsteder at komme falske Propheter / oc atskillig vildfarendis Lærdom faaregiffuis iblant Folcket / om huilcken Fristelse Moises taler / i sin femte Bogs. xiij Cap. Huor hand saa siger: **Om nogen Prophete eller Drømmere staar op iblant eder / oc giffuer dig it Tegn eller noget vnderligt / oc det Tegn**

eller vnderlige Ting kommer / som hand sagde dig om / Oc hand siger : Lader oss efterfølge andre Guder oc tiene dennem / (det er / om hand indskicker nogen ny vijs oc maade til at tiene Gud met) Da skalt du icke lyde samme Prophetis eller Drømmeris Ord / Thi HERren eders Gud frister eder / at hand vil forfare om i elske hannem aff gantske Hierte oc aff gantske Siæl. Denne Fristelse scriffuis Gud til / i det at hun er en prøffuelsis oc forsøgelsis Fristelse / icke i det at hun er en forførelsis Fristelse : Thi Gud forfører ingen. Lige saa giffuer Gud oss sit Ord paa denne dag / Men der hos tilsteder hand at komme meget Kætteri oc Vildfarelse / at hand der met vil friste oc forsøge oss / om wi met en liffactig / retsindig / oc stadig Tro elske hannem. Gud frister ingen til hans værste.

Stundem frister Gud oss met Tegn / naar hand lader oss see sin gruelige Vredis Tegn i Himmelen / paa Jorden oc vdi Haffuet / huilcke Tegn saare meget beuege de Gudfryctige Hierter. Om dette slags Fristelse taler Moises i sin anden Bog i det xx. Capittel / huor hand saa siger : Frycter icke / thi Gud er kommen at hand vil forsøge eder / oc at hans Fryct skal vere for eders Oyen / at i skulle icke synde. 3. Met Tegn.

Dieffuelen frister oss met frafaldelse oc affuigelse fra den reene Lærdō / met Affguds dyrckelse oc andet saadant meere / om huilcket der skal talis den anden Søndag i Faste. II. Dieffuelsens Fristelse.

MEnnisken / baade vore Venner oc Wuenner friste oss i mange maade: Nu met falsk Lærdom : Nu met Hyckleri : Nu met onde Exempel : Nu met Raad oc daad: Nu met løffte oc Foriættelse: Nu met høden oc trudzel. III. Mennistens Fristelse.

MEnnisket finder ocsaa oc fornemmer meget vdi sig self / som frister hannem / saa som er : Først / den oprindelige Synd. Dernæst / mange onde Affecter oc attraa / som der vdaff oprinde / huilcke der hefftelige holde oss til at wi skulle giøre baade it oc andet imod Guds Bud. Mennisket fristes ocsaa stundem aff sine gaffuer / enten Aandelige eller legemlige / saa som er / deylig oc skøn Skab- IIII. Vort eget Kiøds Fristelse.

ning / Styrcke / Vijsdom oc Forstand / Konstighed etc. Huo som vil offueruindis aff dette Slags Fristelse / hand skal tencke / at alt det hand haffuer det er hannem giffuet aff Gud / at bruge til hans ære / sig selff oc andre til Nytte oc Gaffn.

V. Disse Verdslige Tings Fristelse.

De ting som ere omkring oss her i Verden friste oc saa oc forstyrre mange fromme Gudfryctige Menniskers Hierter : Aff huilcke somme ere for oss / saa som de der ere næruerendis tilstede : Somme ere bag oss / saa som de der ere fremfarne : Somme ere ved den høyre side / saa som de der ere oss kierkomne oc lystige : Somme ere ved den venstre side / saa som de der ere oss bedrøffuelige oc sørgelige. For oss er Døden / som truer oss : Guds retfærdige Dom som piner oc plager oss : oc Helffuede som haffuer vijt oplat sin Mund. Bag oss ere vore fremfarne Synder / huilcke som nagge oc plage Menniskens Samuittighed. Ved den høyre side er Rigdom / Verdslig ære / Mact oc Velde / huilcke der hoffuetkulds styrte mange Menniske vdi euig Forderffuelse. Paa den Venstre side / er Fattigdom / Bespaattelse / Foractelse / Vanrycte / stor vaade oc fare / baade til Land oc Vand / baade hiemme i Huset oc vden faare. Disse slags Fristelser ere gantske haarde oc suare / oc skulle offueruindis met en stadig Tro / met Bøn oc idelig suck til Gud om Hielp oc Trøst / met it Christeligt Leffnet. Met faa Ord at sige : De kunde offueruindis ved en idelig oc aluerlig Penitentze. Dette vil de ieg her nu tale om Fristelser / paa det at wi kunde opueckis til Aaruogenhed oc Bøn / at wi icke skulde falde i Fristelse.

(Margin: 1. 2. 3. 4. — For oss. — Bag. — Ved den høyre side. — Ved den Venstre side. — Huor ved Fristelsen offueruindis.)

Om den Anden.

Vdi dette Miracklels bescriffuelse / haffue wi disse efterfølgendis omstendige vilkaar at acte.

I. Troens Forsøgelse.

Først / Troens Fristelse. Disciplerne haffue den Herre Christum i Skibet met sig / derfor seyle de diss tryggeligere / men denne tryghed bleff icke languarig : Thi den tid der kom Storm oc Wuær / bleff Skibet skiult met Haffsens Bylger oc Voffuer / huor aff det skeede / at de som tilforn vaare formeget trygge / bliffue nu for denne Storm oc Haffsens Bylger skyld / mistrøstige oc tuilactige. Derfor skal ingen formeget tro oc forlade sig paa Metgang / men ocsaa vdi Lycke oc Metgang fryctte sig oc paakalde Gud.

VDi denne suare Fristelse soffuer Christus / baade paa det at hand met soffn kand vederquege sit Legeme / som vdaff stor vandring / møde oc arbeide vaar mødigt oc træt: Oc dislígeste at hand kunde forsøge Disciplernis Tro. Icke fordi at hand som er en ret Hiertesøgere / io selff viste det tilforn / Men at Disciplene skulde faa det at vide / oc der aff ret lære at kiende sig selff. Her foruden er det ocsaa troligt / at HErren soff for den Sags skyld / at Troen skulde diss ydermere opueckis vdi Disciplene / oc de nu i denne store nød oc fare / diss hefftigere skulde paakalde hannem / oc at de skulde diss ydermere rose oc holde meget aff hans redning oc hielp / aff denne største Nød oc Liffs fare. Thi der som Christus haffde veret vaagen / da haffde hand foruden Disciplernis Bøn oc begering / strax veluillige hiolpet dem / som da vaare i stor fare. Endog hand aff sin Godhed oc faderlige Hiertelag til oss / er redebon oc veluillig at giffue oss huad oss er nyttigt til vort Legems nødtørfft oc vor Siæls Salighed / dog pleyer hand icke at giffue oss det / vden wi bede hannem der om: Fordi Bønen er it ordentligt oc beskicket Redskaff / til at forhuerffue met aff Gud / alt det wi haffue behoff / Oc det for den Sags skyld / at wi skulle ære oc holde hannem for en ret sand Gud / som er vor Skabere / oc en Veldekilde aff huilcken alt gaat kommer / Oc bekiende oss alt for skrøbelige oc vanmectige Creature / som intet haffue eller kunde giøre vden Guds hielp.

II. Christi Søffn.

Gud vil vere beden.

TRoens forarbeiding oc krafft lader sig ocsaa her see / Thi Troen er icke en øreckeløs tancke eller huskud / men hun er en sterck Kempe som offueruinder den gantske Verden / som Johannes siger: **Eders Tro er den seieruinding som offueruinder Verden.** Troen vinder vel oc faar seieruinding / met det skeer ved den stercke Kempe oc Seieruindere Christum / som hun begriber oc befatter. Denne Tro haffuer imod sig til Fiende oc Modstandere / den gantske Verden / det er Synden / Døden / Dieffuelen / atskillige Vaade oc Fare / oc vort Kiød oc Blod. Paa Verdens oc hendis anhengeris side staar Guds Low / vor egen Samuittighed oc Fortuilelse: Men paa Troens side staar Euangelium / Christi Offer oc en stadig Tillid til Gud.

III. Troens krafft. 1. Iohan: 5.

Troens Fiender oc Kamp.

Derfaare naar Louen setter til dig met sin Ild / Røg / Damp / Liunet oc Torden. Naar Louen siger: **Forbandet er huer den / som icke holder alt det der staar screffuet i Lou**bogen.

1. Raad imod Louens fristelse. Deut: 27.

bogen. Da sæt du Euangelium der imod/oc sig saaledis: Huer
Iohan: 3. den som troer paa Guds Søn/hand haffuer det euige Liff.

2. Jmod Døden.
Naar Døden truer dig met sin forfærdelse/saa sæt du imod hannem Jesum Christum/som haffuer offueruundet Døden/
1. Corin: 15. huilcken der breyder Døden det/at hand haffuer offueruundet hannem/oc siger: O Død huor er nu din Braadt/O Helffuede huor er nu din Seieruinding? Hand siger
Iohan: 5. ocsaa selff hos Johannem: Huo som troer paa mig/hand skal icke smage Døden euindelige/Men hand skal
Dødens nytte oc gaffn. trenge sig igiennem Døden/til Liffuet. Derfaare er Døden it gudfryctigt Menniske saare nyttelig/thi hand er en Vey til it bedre oc saligere Liff/Huorfaare det skal vere langt fra/at nogen Christen skulde lade sig forfærde for Døden.

3. Jmod Dieffuelen.
Dieffuelen klager ocsaa paa oss/opregner oss vore Synder/oc holder oss it langt forfærdeligt Register for: Men holt du hannem imod disse Christi ord/der saa liude om hannem: Denne Ver-
Iohan: 16. dens Første er allerede dømt. Jtem/dette Pauli Sprock:
Rom: 8. Gud er den som giør retfærdig/huo vil fordømme oss? Der som hand kaster oss vor Wretfærdighed i Næsen/da
2. Corin: 5. skulle wi suare hannem met S: Pouel/oc sige: Den som icke viste aff nogen Synd/den giorde Gud til Synd for vor skyld/at wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem som gielder faar Gud.

4. Jmod nød oc fare.
Naar wi komme i Nød oc Fare/da paamindis wi ocsaa oc anklagis for Synden/Fordi at saadan Nød oc Bedrøffuelse er lige som en Predicken/om Guds retfærdige Dom oc vrede imod
1. Pet: 4. Synden/Der imod skalt du suare oc sige saaledis: Dommen
Heb: 12. begyndis paa Guds Hus. Jtem: Huilcken HErren elsker/den tucter hand/oc hand hudstryger huer den Søn som hand anammer/Oc det giør hand altsammen oss til beste/at wi icke skulle bliffue for kaade/naar wi haffue ingen Gienuordighed oc Modgang/oc der ved forfaris met de vgudelige.
1. Cor: 11. Derfaare siger Paulus: Naar wi dømis/Det er/naar wi lide Kaarsset/da refsis wi aff HErren/paa det wi skulle icke fordømis met Verden.

Vort

Vort Kiød oc Blod egger oss ocsaa idelige til fortuilelse/ men lad du Kiødet vere Aanden vnderdannigt/ Oc sig at Kiøds oc Blods Dom gielder her intet. Saaledis falder oss her i Verden tusinde slags Fristelser faare / som ville forhindre vor Salighed.

5. Imod Kiød oc Blod.

Kunde derfor den Tiran Nero saaledis breide Synden/ Louen / Døden / oc Kiødet at de vaare offueruundne? Ney ingelunde / fordisaa at Guds Børn de haffue alene denne Rettighed oc Frihed / de andre holdis fangne vnder Synden / for de ere Syndsens Tienere / saa som de der altid synde / oc altid haffue lyst oc vilie til at synde oc staa Aanden imod / Ja Aanden er slæt oc aldelis vdsluct vdi dennem. Derfaare huo som vil traadtze imod Synden / Guds Low / Døden / Dieffuelen / Kiød oc Blod etc / Hand skal see til om hand fornemmer vdi sig / en aluerlig oc sand Penitentze / hand skal ocsaa see om hand haffuer en stadig Tro oc en god Samuittighed. Endelige hand skal oc see til / om hand er saa skicket / at hand meere acter Lydighed mod Gud / end alle disse verdslige gode Ting / oc der hos haffuer it aluerligt Forsæt at ville offuergiffue Synden.

Nero. Guds Børns Frihed. Iob: 8. Merck. 1. Timoth: 1.

IIII. Christus straffer Disciplene.

1. Christus straffer sine Disciple for tuende stycker: Først straffer hand deris redzel oc mistrøstighed/fordi dem burde icke at reds eller fryete sig / den stund hand vaar hos dem / efftersi de haffde seet saa mange aff hans Jertegn oc vnderlige Gierninger / huor aff de kunde lættelige lære oc begribe / at den kand icke forfaris oc omkom-
2. me / som haffuer Christum hos sig. Dernæst / straffer hand dem for de ere saa lidet troendis / at de icke tro at hand io er saa mectig oc kand giøre saa meget / naar hand soffuer / som naar hand vaager / Oc at den som haffuer skafft baade Jorden oc Haffuet/ skulde icke vere saa mectig paa Vandet som paa Landet.

V. Christus beuiser sig at vere Gud oc Menniske.

FRemdelis lige som Christus met sin Søffn beuiser sig at vere it sant Menniske: Lige saa beuiser hand sig at vere en sand Gud / i det at hand biuder Vær oc Vand at de ere hannem lydige. Begge disse stycker tiene saare vel til at styrcke vor skrøbelige Tro met. Hans Mandom oc Menniskelige natur lærer oss hans gode Vilie oc broderlige Hiertelag til oss / at hand vil hielpe oss. Hans Guddom lærer oss / at hand er Almectig oc kand hielpe oss / huilcke begge stycker / som er Effne oc Vilie / der høre til alt det mand sætter sig for at bestille oc giøre.

VI. Huad Trøst wi haffue her aff.

AT ieg kand sige det met faa Ord / Christus giffuer i denne Historie tilkiende / at hand vil Mennisken skal bliffue salig / oc besynderlige de som paakalde hannem. Thi lige som hand vil at wi skulle paakalde hannem i nød oc fare : Lige saa vil hand ocsaa lade see sit faderlige Hiertelag mod oss / i det at hand frier oc redder oss aff Fare.

Om den Tredie.

DEnne Historiers Aandelige vdtydning er saare lystig oc skøn / thi her vdi affmalis oss oc sættis for Øyen / den Christne Kirckis billede oc Lycke her vdi Verden.

Aandelig vdtydning.

Haffuet betyder Verden : Skibet betyder den Christne Kircke : Stormen oc Været betyder Dieffuelen : Disciplerne betegne den Christne Forsamling / aff alle dem som tro : Christus er Sandhed selff : Euangelium er Troen.

I. Huor Christus er der opueckis Storm.

Først / haffue wi her at mercke / at før end Christus gick met sine Disciple i Skibet / da vaar Haffuet blick stille / det er / Verden soffuer oc snorcker gantske tryggelige hen i Synden. Men saa tilige som Christus kommer vdi Skibet / blæs der en gantske stor Storm op / saa at Skibet siunis aldelis at ville siuncke oc vndergaa. Men huad skeer her? Vor HERRE Christus som haffuer mact at raade oc biude offuer Vær oc Vand / hand er tilstede. Derfaare skulle wi først her aff lære / at vden for dette Skib / det er / vden for denne Christne Kircke er icke Salighed at foruente. Men her skulle wi nu vel tage oss vare / at wi icke ansee it Orlogs skib for dette rette Skib. It Orlogs skib er vel vden til herlige vdredt / beprydet oc smycket / oc inden vdi vijt oc romt / Men det rette Christelige Skib / haffuer sit smycke oc prydelse induaartis : Det haffuer en meget herligere oc ypperligere Styremand / som er / den hellig Aand : Det haffuer oc deyligt Skibs folck oc Baadsmend / som ere alle Gudfryctige Christne : Det haffuer den rette Compas / som er / Guds Ord : Det haffuer de høyuærdige Sacramenter vdi sin rette brug : Det haffuer ocsaa Lydighed mod det hellige Predicke embede : Met denne beprydelse oc smycke lader dette Skib sig nøye / vdi all Storm oc Haffsens bruselse.

Vden Kircken er icke Salighed.

II. Christi Kircke haffuer altid Fristelse.

Dernæst / haffue wi ocsaa her at mercke / at dette Skib er icke vdi smult stille Vand / men i det brusende Haff / huor det slaes oc stø-

oc stødis aff store Bølger oc Voffuer / som kaste oc velte det hid oc did / frem oc tilbage / Huilcket den gantske Verdens historie beuiser at vere Sandhed. Den tid Gud hand haffde skabt Verden / da kom hand dette Skib til Segels oc vdredde det : Men Dieffuelen som er Guds Søns fiende / offuerfalt det strax met suare Ilinger / Værkuler oc Storm : Der effter bleff det støt frem oc tilbage i yncke maade indtil Noe tid : Siden bleff detført fra Noe tid indtil Abraham : Siden der fra indtil Moisis tid : Derfra siden indtil Christum / huilcken der kom til Verden / at hand vilde salig giøre dette Skib. Oc Vandbølgerne met Storm oc Wuær som bruse imod dette Skib ere icke endnu stille. Men huad Aarsage er der til / at Verden kand icke lide dette Skib ? Sagen er denne : Den Christne Kircke straffer Verdens Gierninger / det er / hun skelder denne Verdens Vise for Giecke oc Daarer / hun anklager oc skylder de retfærdige for Synd / Hun fordømmer de rige / oc siger dem at vere wlyckſalige oc ælendige Menniske / vden de haffue en sand Gudfryctighed / som lærer dem huorledis de skulle bruge oc regere deris Rigdom : Oc det er det CHristus loffuede at skulle skee der hand sagde : **Den hellig-Aand skal straffe Verden for Synd / for Retfærdighed oc for Dom.** Huad forbrød Abel sig imod Cain / der hand gruelige oc skendelige tog hannem aff dage ? Der suarer Johannes til oc siger / at **Abels Gierninger vaare gode / oc hans Broders vaare onde.** Huad syndede den fromme Noe ? Huad giorde Jeremias / Esaias ? Ja huad syndede vor HErre Christus selff ? Huor met haffue de hellige Martirer fra første Verdens begyndelse forseet sig / at de ere saa ynckelige forfulde oc plagede ? Der vaar ingen anden Sag til / end at de vilde vdleede Verden aff Mørcket / paa det at Mennisken skulde forsage denne verdslige lyst oc onde begeringer / oc leffue gudelige / ærlige oc retfærdelige vdi denne Verden. Saadan tack pleyer altid Verden at beuise dem som hende giøre til gode : Hun vil offuerfalde de Gudfryctige met Storm oc Bølger oc slæt nedsiuncke dem i Grund / Men det gaar icke for sig effter hendis Vilie / hun kand ingelunde ødelegge dette Skib / fordi der vaaxer altid ny Christne oc Martirer aff de hellige Martirers Blod.

Hui Verden icke kand lide Christi Kircke.

Ioh : 16.

Gen : 4.

1. Ioh : 3.

Tit : 2.

Lærdomme her aff.

Derfaare skulle wi vel lære denne hellige konst/imod den Forargelse som kommer aff Forfølgelse/oc der aff at de ere saa faa/ som ere i dette Skib/det er/i den Christne Kircke. Der som du forargis der aff / at dette Skib saa kastis oc veltis hid oc did i Haffuet/ da see hen til Christum/som er tilstede i Skibet. Forargis du der aff at de ere saare faa som ere i dette Skib/da see hen til Noe Arck: Til dem vdi Sodoma: Oc til den gantske Verden. Det som er det allerbeste/ det haffuer aldrig veret vden nogle faa behageligt i Verden. Den Christne Menighed vaar ringe oc liden i begyndelsen / I den middelste tid vaar hun stor / Mod enden skal hun atter bliffue saa liden oc ringe/at hun skal siunis slæt at siuncke oc skiulis aff Bølgerne / det er/ aff Dieffuelsens ondskaff/ falsk Dieffuels Lærdom/ oc it ont skendigt Leffnet.

1. Trøst imod Forargelse.

2. At opuecke Christum.

Wi skulle for den Sags skyld ocsaa vel lære/ at wi met vor Bøn i saadan Storm opuecke Christum/huilcken der er aldrig borte fra sit Skib/ men stedse regerer oc styrer det / met sin hellig Aand/ sit salige Ord / de høyuærdige Sacramenter / oc met Disciplin oc Affue. Den samme vor eniste HErre/ Regentere/oc Styremand Jesu Christo / met Faderen oc den hellig Aand / skee Loff / Prijs/ oc Ære til euig tid / Amen.

Den femte Søndag effter Christi Obenbarelse/ Euangelium Matthei i det XIII. Capittel.

JEsus sagde dem en anden Lignelse faare/ oc sagde: Himmerigis Rige lignis ved it Menniske/ som saade god Sæd i sin Ager. Oc der Folckene soffue/kom hans Fiende/ oc saade Klinte iblant Hueden/ oc gick bort. Der Sæden vaaxte nu / oc bar Fruct/ da siuntis ocsaa Klinten. Da ginge Tienerne til Hus-

Hoſbonden / oc ſagde: Herre / ſaade du icke god
Sæd i din Ager? Huor aff haffuer hand da Klin-
ten? Hand ſagde til dennem: Det haffuer Fienden
giort. Da ſagde Tienerne: Vilt du da / at wi ſkul-
le gaa bort/oc luge dem aff? Hand ſagde: Ney/paa
det i ſkulle icke til lige rycke Hueden op met / der ſom i
luge Klinten aff. Lader dem baade vaaxe tilſam-
men/indtil Høſten. Oc naar det er tid at høſte / vil
ieg ſige til Høſtfolcket: Sancker førſt Klinten tilſam-
men/oc binder dem i Knippe/at mand kand
opbrende dem / Men ſamler mig
Hueden i min Lade.

Forkla-

Forklaring paa dette Euangelium.

Atskillige Christi Tilhørere.

Aarsagen til denne Lignelse kom aff Christi
Tilhørere/aff huilcke en part vaare Glisnere oc Øyen- 1.
skalcke/ oc lode sig icke lidet tycke der aff/ at de vaare i
Tallet met/ iblant den hob som vaare Christi Disci-
ple: En part vaare retsindige oc fromme/ Men eff-
terdi de saae at de gode vaare blandede iblant de onde/ da bleffue de 2.
der aff saare forstørrede. Da paa det at Christus kunde baade
paaminde hine om deris Glisneri oc om den straff som dem skal off-
uergaa/ oc opegge disse som vaare fromme til bestandighed/ oc en
fast Tillid til sig/ i det hand faaregiffuer den tilkommendis Skils-
misse oc Beløning/ da haffuer hand faaregiffuet dem denne Lig-
nelse. Hues mening er/at de onde skulle altid vere i den christne Kir-
cke iblant de gode/ saa lenge som denne Verden staar/ Men i Ver-
dens ende skulle de skillis at fra huer andre/ paa det at de fromme
kunde faa euig Løn/ oc de Vgudelige kand vederfaris deris fortien-
te Straff. Derfaare tien dette Euangelium der til/ at det kand
forskrecke hine falske Hycklere oc Mundchristne/ holde dem deris
Straff for/ oc egge dem til Penitentze. Der imod trøster det de
Fromme/ oc beuebner dem til Taalmodighed/ i all Modgang oc
Gienuordighed. Fire Artickler haffue wi i dette Euangelio.

Meningen paa denne Lignelse.

Dette Euangelij Brug.

Den Første.

Huordant Christi Rige er i denne Verden.

Den Anden.

Om dette Rigis Fiender.

Den Tredie.

Christi Disciplers Bøn imod hans Fiender/ Oc huorfaare
Gud lider sine Fiender i den christne Forsamling.

Den Fierde.

Om Christi Fienders straff/ Oc de Gudfryctigis løn.

Om den Første.

Himmerigs Rigis atskillige merckelser. Matth: 3.

Himmerigs Rige haffuer mange atskillige
merckelser i den hellige scrifft. Først/i det Johannes siger:
Giører Penitentze / thi Himmerigs rige er nær.

Der

Der bemercker Himmerigis Rige icke andet end it nyt Leffnet / ved 1.
huilcket Gud fornyer oss i Haabet til den euige Wdødelighed : Thi It nyt Leffnet.
hand giør oss som hand haffuer taget aff Syndsens oc Dødsens
tieniste / til sine egne / Paa det at wi / den stund wi ere fremmede her i
Verden / kunde i Troen haffue det Himmelske oc euige Liff. Der-
for i det hand siger : **Himmerigs Rige er nær** / giffuer hand
tilkiende / at det euige Liff oc rette Lyckfalighed sættis oss faare i Chri-
sto Jesu / som haffuer oss det igienflyet oc forhuerffuet. For det an- 2.
det / mercker Himmerigis Rige Christi hellige Euangelium / huor Euangelium.
ved Indbyggerne forsamlis til Himmerigis Rige / huilcket Chri-
stus lærer oss der hand siger : **Guds Rige er iblant eder.** Luc : 17.
For det tredie / bemercker det Euangelij Fruct i de Gudfryctigis 3.
Hierter / effter at det er Predicket for dennem / Oc da er det / som Ordens Fruct.
Paulus kalder det til de Romere : Retfærdighed / Aandsens Glæ- Rom : 14.
de oc Fred i vore Samuittigheder. For det fierde / mercker det den 4.
tilkommendis Salighed oc Glæde / i det tilkommendis Liff effter Den euige Glæde.
den yderste Dommedag / om huilcket Christus taler der hand siger:
Mange skulle komme fra Østen oc Vesten / oc side til Matth : 8.
Bords met Abraham oc Isaach oc Jacob i Him-
merigis Rige. For det femte / mercker det den siunlige Chri- 5.
sti Kircke oc Menighed her i Verden / i huilcken der ere onde oc gode Den Christne Kircke.
tilsammen / indtil Høsten / det er / indtil Verdens ende. I denne
merckelse tagis Himmerigis Rige i dette Euangelio / om huilcket
Rige ieg nu aff denne Lignelse / vil noget tale.

Himmerigis Rige lignis ved it Menniske / som saade god Sæd i sin Ager etc. Det Menniske som saaer er Christus / sand Gud oc sant Menniske : Ageren er Verden : Sæden er Rigens Børn. Huert aff disse try stycker giffue oss mange Lærdomme.

Først / i det at Christus kaldis her en Sæmand / giffuis det- I.
1. te at betencke. 1. Huor ypperlig oc værdig den Christne Kircke er / Sæmanden er Christus.
2. efftersi at Guds Søn selff haffuer stifftet oc funderet hende. 2.
At denne Verdens Vise / icke saa eller plante denne Kircke / Thi
det hører Christo alene til / huorfaare hun icke heller holdis ved
3. mact / formedelst Verdens Viisdom. 3. At det er Christi Embede
4. at saa / det er / at lære Retfærdighed / oc den euige Salighed. 4.
At ingen kand bliffue god Sæd / det er / bliffue retfærdig oc forny-
es til det euige Liff / vden denne Sæmand Christo.

For

II. For det andet / i det at Verden kaldis en Ager / giffuis her
Ageren er Verden. oc meget at betencke / som er: 1. At icke noget enifte Land eller Rige 1.
i Verden / icke Italia / icke Græcia / icke Jødeland / eller noget andet Rige vnder Solen / kand eyne sig det allene til at det skal vere Herrens Ager / For den gantske Verden er den Ager / i huilcken den Sæmand Christus kaster sin Sæd. Huorfaare / at lige som intet Land / Ja intet Menniske kand met rette klage sig at vere vdeluct fra Himmerige: Lige saa kand intet slags Folck tileyne sig alene denne ære / som tilforn er sagt. 2. Wi see ocsaa her / at Guds 2.
Barmhiertighed er wendelig / i det at hand tilbiuder alle Menniske i den gantske vijde Verden CHristi velgierninger / som ere: Vijsdom / Retfærdighed / Hellighed oc Gienløsning. 3. Her skulle 3.
Hui Verden kaldis Ager. wi oc vel mercke / huorfaare Verden kaldis en Ager: Thi met denne Lignelse giffuis tilkiende / at det giørs storlige fornøden behoff / at mand vel røcter oc dyrcker denne Ager. Thi lige som hand vil pløyes met Penitentze Predicken: Lige saa skal hand vandis met CHRIsti Blod oc Aand / ellers quællis Sæden oc forgaar.

III. Sæden mercker her baade det som saaes oc den Grøde som
Sæden / er Ordet oc Ordens Fruct. opuaaxer. Huad saaes her? Christi Euangelium / huilcket baade tilbiuder Synders forladelse aff Naade / oc vdkreffuer en idelig Penitentze. Denne Sæd / det er / Christi Euangelium / tager Ageren vdi sig formedelst Troen / Men hand groer oc beuaris ved den hellig Aand / paa det at hand icke skal visne oc forgaa / naar hand offuerfaldis aff Storm / som er / Kiød oc Blod / met Kaarss oc Modgang. Der hos kaldis her oc Sæd / det som opgroer aff Sæden / som ere / Kornet oc Axene / det er / Guds Børn. Thi Guds Ord eller Euangelium / er den wforgengelige Sæd / ved huilcken wi igienfødis til Guds Børn.

Lærdomme her aff. Saa er da dette Himmerigis Rige / det er / den Christne
1. Kirckis bescriffuelse. Huor aff wi først lære / at den Christne Kircke er icke noget andet Menniskis / end Guds Søns Gierning. Huorfaare at Paffuen er meget Daarlig / i det at hand berømmer sig at saa oc plante denne Kircke. Dernæst / see wi oc her /
2. at den Christne Kircke icke opbyggis ved Menniskelig Lærdom / men aleniste ved JEsu CHRIsti Euangelium / huilcke som det lære reent oc ret / de ere den Sæmands CHRIsti Methielpere.

Om

Om den Anden.

DEnne Lignelse lærer at Christi Rige skal altid haffue sine Fiender oc Modstandere / saa som oc den første Foriættelse lyder / i Mose første Bogs første Capittel / at Hugormens Sæd skal bide Quindens Sæd i Hælen / huor vist dette er / lærer den gantske Christne Kirckis Historie / fra den tid denne Foriættelse bleff giffuen / indtil denne dag. J huor Abel er / der er oc visselige en Cain : J huor Isaach er / der er ocsaa Jsmael : Huor der er en Jacob / der er ocsaa en Esau : Huor Dauid er / der er ocsaa Saul : Huor Christus er / der er ocsaa Judas : Huor Paulus er / der er ocsaa Nero / wi tørre icke heller vente oss andet / Thi Sathan staar altid effter Christi Kircke / huilcken hand legger vind paa / enten at slæt ødelegge / eller oc at besmitte met falsk Lærdom oc it forargeligt Leffnet. Kircken haffuer altid Fiender.

Men naar komme Fienderne? Der Folckene soffue / kom en Wuen oc saade Klinte iblant Hueden. Met denne Søffn Christus her omtaler / straffis baade de som Predicke / oc de som høre Ordet. Ordens Tienere soffue / naar de icke giøre deris Embede met flijd / at lære trolige det som tien til Salighed : At paaminde oc atuare de lade oc doffne : At straffe dem som icke vandre paa den rette Vey effter Euangelij Sandhed : At trøste oc husuale de bange Samuittigheder : Oc at affuerie oc til intet giøre falsk Lærdom / som strider met Grunduaallen / det er / met vor Troes Artickle. Tilhørerne soffue ocsaa / naar de enten løslige oc met Ladhed høre Ordet : Eller oc bliffue kaalde oc met tiden slæt affalde fra Ordet / som wi see at mange giøre paa denne dag. Naar Fienderne komme. Huorledis Folckene soffue.

Naar Folcket nu saaledis soffuer / kommer Fienden oc Wuennen / Oc det for den skyld / at hand er Christi Fiende / hues Rige oc Kircke hand stunder effter at ødelegge / oc der imod at vdsprede sit Rige / ved Løgn oc Mord.

Huad giør denne Wuen? Hand saaer i HERRens Ager. Huad saaer hand? Først / falsk oc kættersk Lærdom / som strider met vor christelige Troes Artickle / oc det begynte hand i Paradis / oc haffuer der effter stedse oc altid brugt det. Thi huor den sande oc rette Euangelij Lærdom Predickis / der er ocsaa denne Wuen tilstede / paa det at hand met sin Forgifft kand fordærffue vor Saligiørens nyttelige Kilder / saa at Menniskene icke skulle øse deris Huad denne Wuen saaer. 1.

2. Salighed oc det euige Liff aff vor Saliggiøreris rene Kilder. Der hos saaer hand ocsaa i mange Folck Ordens foractelse / aff huilcken Sæd der vaaxer Klinte / Heyre oc andet Wkrud / det er / Skalcke oc onde Menniske / som ere / Glisnere oc Øyenskalcke / Sophister som vide at foruende Ordet oc bruge Kraaglow / Tiranner / Guds Bespaattere / oc fortrædelige Syndere / huilcke allesammen tilhobe stride imod Kircken / det er / imod den lille Christi Hiord.

Fienden gick bort.

Men huad er det at Christus siger / Den tid den Wuen haffde saaet Klinten i HERRens Ager / Da gick hand bort? Viger Dieffuelen da bort fra Øyenskalcke / Sophister oc Tiranner? Ney ingelunde: Men derfaare sigis hand at gaa bort / for hand før sig i en anden Ham oc stickelse: Hand vil icke siunis at vere Guds Fiende / men Guds Aand oc Liffsens Engel / saa som mand kand see vdi hine Giendøbere / som rose sig vel aff Guds Aand oc hemelige obenbaringer / alligeuel at de met idel Dieffuelsens Kaagleri skuffis oc bedragis.

Lærdomme her aff.

Saa lærer oss denne anden Artickel / Først at Kircken haffuer sine Wuenner oc Fiender / end ocsaa mit vdi Ageren / det er / mit
1. i den vduaartis Christne Menighed. Dernæst paaminder hand
2. oss / at wi icke skulle samtycke met Fienderne. Fremdelis at wi skul-
3. le lære / at affskille Fienderne fra Kirckens rette Lemmer oc Indbyg-
4. gere. For det sidste paaminder hand / at wi icke effter mange Menniskis Exempel / skulle huercken falde slæt fra den Christne Menighed / icke heller lade oss forarge aff den Modgang oc Gienuordighed / som Kircken maa lide aff disse mange Fiender / som hun maa daglige vente sig stort Offueruaald oc Wret aff i denne Verden.

Om den Tredie.

Da ginge Tienerne til Husbonden oc sagde: HERre / saade du icke god Sæd i din Ager? Huor aff haffuer hand da Klinten? Ved denne Tienernis indgang til Husbonden / bemerckis de Gudfryctigis Bøn for den christne Kircke / imod Secter oc forargelse i Kircken: Thi lige som de Gudfryctige bede altid gaat for den christne Menighed / oc ynske hende det som gaat oc nyttigt er til Salighed: Lige saa affbede de det som ont oc skadeligt er / huilcket mand alleuegne kand see i

De Gudfryctigis Bøn for Kircken.

Psal: 122. Dauids Psalmer: Beder / siger hand / det som tien til Jerusalems Fred. Item / De skulle velsignis / som elske dig.

Tuert imod ſiger hand: **Fienderne maa bliffue til ſkamme oc omkomme ſom ville mig ont.** Item / i den ſiuende Pſalme: **Hans wlycke ſkal komme paa hans Hoffuet / oc hans Ondſkaff ſkal falde paa hans Iſſe.** Pſal: 40.

Men huorledis kand dette komme offuer ens met Chriſti Befalning / ſom biuder oſſ at wi ſkulle bede for dem ſom oſſ bande / oc giøre wræt? Suar. Den Chriſtne Kirckis Bøn haffuer altid dette vilkaar hos ſig / ſom er / Om de icke giøre Penitentze oc omuende ſig: Saa er derfor Meningen / at de wgudelige ſkulle enten omuende ſig ved en aluerlig Penitentze / eller de ſkulle ødeleggis oc forfare / paa det at de icke ſkulle alle dage vdſpy deris Beſpaattelſe imod Gud / oc vere Guds helgen oc Chriſtne Menniſke til fortred. Derfaare ſkulle wi ſaaledis bede for Kirckens oc vore Fiender / at Gud vilde giffue dem Naade til at omuende ſig / Men der ſom de bliffue fortrædelige oc icke ville omuende ſig / da ſkal mand bede imod dem at de kunde bliffue til ſkamme / oc deris Anſlag oc Raad / ſom de oplegge imod den Chriſtne Kircke til hendis ſkade oc fordærffuelſe / kunde vndertrædis oc bliffue til intet.

Gienſigelſe.

Suar.

Huor wi ſkulle bede for Kirckens Fiender.

Tienerne ſige: **Vilt du da / at wi ſkulle gaa hen / oc luge Klinten aff? Hand ſuarede: Ney / paa det at i ſkulle icke oprycke Hueden met / naar i luge Klinten aff.** Her haffue wi først at mercke / at Chriſtus taler her huercken om Sognepreſters / icke heller om Øffrigheds Embede / men hand vil aleniſte fortage oſſ den Forargelſe / ſom mange ſkrøbelige tage ſig til / naar de ſee at der er ſaa mange onde oc wreene Menniſke i den Chriſtne Menighed. Fordi Siæleſørgere haffuer hand befalet det Aandelige Suerd / met huilcket de vdluge oc affſkilie de Wgudelige fra den Chriſtne Menighed / naar de ſætte dennem i Band / paa det at de met Tiden kunde ſkamme ſig oc giøre Penitentze / Oc de fromme icke ſkulle beſmittis aff deris Forgifft. Om Band ſcriffuer Auguſtinus denne Regel / at huor der er icke fare / at der ſkal komme Splid oc Wenighed / da ſkal mand vdluge Klinten / at mand dog aleniſte tager ſig vel vare / at mand icke ocſaa oprycker det gode Korn. Verdſlig Øffrighed er ocſaa befalet it Suerd / ſom er det Verdſlige Suerd / met huilcket de fordriffue oc ſtraffe dem ſom forſtyrre den vduaartis Fred.

I. Chriſtus taler icke her om Øffrigheds Embede.

Siæleſørgere huor de luge.

Regel om Band.

Øffrighed huor de luge.

Endog at baade Siæleſørgere oc Verdſlig Øffrighed giøre deris Embede met allerſtørſte flijd / da kunde de aldrig ſaa ſlæt reenſe den

se den christne Menighed / at der io bliffuer nogen Bærme aff falsk oc wreen Lærdom / oc aff it wskickeligt Leffnet bliffuendis igien / huor aff wi icke skulle lade oss forarge / naar wi see det: Men lade oss paaminde aff denne Lignelse / at luge Ageren saa meget som oss mueligt er / oc siden befale Gud det andet. Thi Christus vil icke met disse Ord forsuare Wdyder oc Laster / at mand skal lide oc fordrage dem i den christne Kircke oc Menighed / men hand vil aleniste raade oc formane sine tro Christne at de icke skulle mistrøste sig / naar de

Lærdomme. nødis til at lide de onde hos sig. Derfaare skulle wi her aff vel

1. acte oc besinde: Først / Huor stor Guds Barmhiertighed er / som saa taalmodelige lider oc omdrager de Onde / i den Christne Menighed / paa det de skulde giøre Penitentze oc omuende sig. For det

2. andet / at wi ocsaa her aff skulle trøste oss / imod den Forargelse som kand komme der aff / at der ere saa faa / som ere Euangelio lydige.

3. For det tredie see wi ocsaa her / at Giendøbere driffuis igien oc skamfutis / huilcke der sige at den hob er icke den rette christne Kircke / iblant huilcken der ere mange Onde.

Om den Fierde.

OC naar det er tid at høste / vil ieg sige til Høstfolcket: Samler mig først Klintene tilhaabe / oc binder dem i Knippe at brende / Men samler mig det gode Korn ind i min Lade.

Om den sidste skilsmisse paa Dommedag.

Her taler Christus om de Gudfrycktigis skilmisse fra de Wgudelige / huilcken som skal skee i Verdens ende. Derhos forkynder hand at de Wgudelige skulle pinis oc plagis / Men de Gudfryctige skulle tilhobe samlis i Guds Rige. Thi lige som mand samler Klinte / Tidzler oc andet Wkrud tilsammen / oc brender det / eller oc kaster det paa Mygdyngen / Men det gode Korn binder mand tilhobe oc lader det komme i Laden: Lige saa skal det gaa til i Verdens ende / at de Wgudelige de skulle antuordis hen til euig Pine oc Plage / Men de Gudfryctige skulle befries oc begaffuis met det euige Liffs Arffue. Dette forklarer Christus videre / foruden Lignelse hos Matth: i det xxv. Cap: Huor hand taler om den yderste Domedag / at hand vil sige til de Wgudelige: Gaar hen i Forbandede i den euige Ild. Men til de Gudfryctige vil hand sige: Kommer hid mine Himmelske Faders velsignede Børn / oc besider det Rige / som eder er bered aff begyndelsen. In Summa den

pine

pine oc plage som de Vgudelige er beredt neffnis met tuende slags Naffn / som ere / Forbandelse oc euig Ild. For effterdi de haffue foractet Christi fortieniste oc velgierninger/som dem aff Naade oc for intet tilbiudis / da skulle de vndergiffuis alle Creaturs Forbandelse : Huad det er en gruelig oc iemmerlig plage / kand ingen Tunge vdsige. Dernæst / skulle de plagis met tuende slags Ild/ som er / met en ond Samuittigheds Ild oc Brynde/ hues iemmerlige oc wlidelige plage der aldrig skal faa ende : Oc met en vdnaartis Ild som skal euindelige brende oc stege Legemet / oc dog aldrig fortære det : Fordi det Legeme som bliffuer fordømt til euig Straff / det skal fornemme euig wendelig Ild. Der som wi met aluere dette betenckte / da skulde wi icke vere saa kaalde oc doffne/ til det som hør til vor Siæls Salighed. De Vgudeligis pine.

Vdi denne Dom som de Gudfryctige skal offuergaa faaregiffuis tuende slags belønning/ som ere : Faderlig velsignelse / oc Guds Rigis arffue : Velsignelsen sættis imod de Vgudeligis Forbandelse / oc det euige Liffs arffue imod deris wendelige Pine. Derfaare skulle wi her vdaff haffue tuende Lærdomme : En vdaff de Vgudeligis Plage/En anden aff de Gudfryctigis Glæde: Begge disse Lærdomme ere der til saare nyttige (naar wi dem ret betencke) at de opuecke oc forarbeyde vdi oss Guds Fryct/ oc en sand stedseuarendis Penitentze oc Bedring. De Gudfryctigis belønning. Lærdom.

Saa skiuder da denne gantske Lignelse hen til dette maal/ oc haffuer denne mening / at den Vgudelige skal forlade sine syndige Veye / oc den Wretfærdige forlade sine onde Tancker / met huilcke hand fortuiler om Syndernis forladelse / Oc effter Prophetens Ord / omuende sig til HERRen. Thi hos Gud er megen Barmhiertighed oc Forladelse. Meningen paa denne Lignelse. Esai: 55.

I dette Ord/ MEGEN / fattis intet / thi det befatter en almectig Barmhiertighed / oc en barmhiertig Almectighed. Den samme almectige/ barmhiertige Gud skee Loff oc Ære til euig tid/
AMEN.

Den siette Søndag effter Christi Obenbarelsis dag.

EFterdi at der er sielden saa langt imellem Jul oc Fastelaffn / at der bliffue sex Søndage imellem hellig tre Konger dag oc Septuagesimæ / oc der er intet Euangelium regnet til den siette Søndag / da kand mand paa den bruge det Euangelium / om Christi forklaring paa Thabor Bierg / som findis her effter / paa den XXVII. Søndag effter hellig Trefaaldighed.

Den Søndag Septuagesimæ / Euangelium Matthei i det XX. Capittel.

JEsus sagde til sine Disciple: Himmerigis Rige lignis ved en Husbonde / som vdgick om morgenen at leye Arbeydere i sin Vingaard. Oc der hand bleff forligt met Arbeyderne / om en Penning til dagløn / da sende hand dem i sin Vingaard. Oc hand gick vd ved den tredie stund / och saa andre staa leddige paa Torffuet / oc sagde til dem: Gaa i ocsaa hen i Vingaarden / Jeg vil giffue eder huad ret er / Oc de ginge hen. Hand gick atter vd / ved den siette oc niende stund / oc giorde lige saa. Men ved den ellefte stund gick hand vd /

oc fant

oc fant andre staa leddige / oc sagde til dem: Hui staa i her den gantske Dag leddige? De sagde til hannem: Der leyde ingen oss. Hand sagde til dem: Gaa i ocsaa hen i Vingaarden / oc huad ret er skulle i faa. Der det bleff nu Afften / sagde HERren for Vingaarden til sin Foget: Kald Arbeyderne / oc giff dem Løn / Oc begynt paa de sidste / indtil de første. Da komme de / som vaare leyde ved den ellefte stund / oc finge huer sin Penning. Men der de første komme / meente de at de skulde faaet meere / oc de finge ocsaa huer sin Penning. Men der de finge den / knurrede de imod Hosbonden / oc sagde: Disse sidste haffue ickon arbeydet en stund / oc du haffuer giort dem lige met oss / wi som haff-

ue baaret dagens Byrde oc Hede. Hand suarede/ oc sagde til en aff dem : Min Ven / ieg giør dig icke wret / Est du icke forligt met mig om en Penning? Tag det dit er / oc gack hen. Jeg vil giffue denne sidste / lige som dig. Eller haffuer ieg icke mact til at giøre met mit / huad ieg vil? Seer du derfaare tuert / at ieg er god? Saa skulle de sidste bliffue de første / oc de første de sidste. Thi mange ere kaldede / men faa ere vdualde.

Dette Euangelij Forklaring.

Den Christne Kirckis Bilede.

Denne Lignelse sætter oss den Christne Kirckis Billede faar Øyen / Thi her vdi giffuis tilkiende/ huorledis det gaar til vdi Guds Kircke/som lignis ved en Vingaard.
1. Thi lige som det haffuer sig met Arbeydere vdi en Vingaard / lige saa haffuer det sig ocsaa met Menisken vdi Christi Kircke : Arbeyderne vdi Vingaarden kaldis somme tilige oc somme silde : Somme arbeyde meget oc lenge / oc somme arbeyde lidet oc stacket : Lige saa kaldis Menisken somme tilige oc somme silde til Euangelij Predicken / i den Christne Kircke : Somme arbeyde meget oc somme lidet.
2. Derforuden lige som Hosbonden giffuer somme deris Dagløn effter tingning/ som hand er forligt met dem / somme giffuer hand vdaff Naade lige saa meget : Lige saa er Gud vor Himmelske Fader lige rund oc
3. mild/ mod alle som arbeyde i den Christne Kircke. Fremdelis/lige som Hosbonden befaler de hoffmodige oc stolte at gaa bort oc foruiser dem / oc elsker oc forfremmer dem som lade sig nøie met hans Rundhed oc tage den til tacke: Lige saa forskiuder Gud Fader dem/ som ville lønis effter deris egne Gierninger / i den sted der hand giffuer dem det euige Liff / som henge hart aff Hiertet ved hans faderlige Naade oc Barmhiertighed.

Meningen paa denne Lignelse.

Saa er da Meningen paa dette Euangelium / at ingen skal enten bygge oc forlade sig paa sine gode Gierninger / om de ere mange : Eller oc fortuile oc falde vdi Mishaab/ om de ere faa / Men aleniste forlade sig hart paa Guds Godhed oc vandre vdi HERrens Fryct. Oc kand her aff dette Euangelio forklaris tre Artickler.

Den Første.

At huer Christen er leidt oc fest til at arbeyde i HERRens Vingaard.

Den Anden.

En almindelig Lærdom om gode gierninger/ oc om deris beløning.

Den Tredie.

Om dette Christi Ord: Saa skulle de sidste bliffue de første/ oc de første de sidste: Thi mange ere kaldede/ men faa ere vdualde.

Om den Første.

Huorfaare Kircken kaldis en Vingaard.

DEN Christne Kircke kaldis mange stæder i
den hellige Scrifft en Vingaard: Oc det først/ for den-
ne Sag skyld/ at Gud haffuer vdualt hende/ oc actet 1.
hende værdig til Naadens oc den euige Saligheds pact/
beuist hende vtallige Velgierninger/ haffuer plantet oc dyrcket hen-
de. Den gantske Kircke er en Vingaard/ Men Christne Menniske
huert vdi besynderlighed ere Vintræ. Dernæst/ giffuer dette Vin- 2.
gaards naffn tilkiende/ huor ypperlig oc dyrebar Gud acter sin chri-
stne Kircke/ thi der er intet Gods eller Eyendō som mand holder mere
aff end en god Vingaard/ efftersi der er ingen Eyendō som vdkreff-
uer mere arbeyde/ vmage oc bekaastning end en Vingaard. Frem- 3.
delis/ i det at Herren kalder sin christne Kircke en Vingaard/ beuiser
hand ocsaa sin Hiertens store omhyggelighed oc omhu for oss. Sam- 4.
meledis bemercker dette Naffn/ at wi haffue idelig røct/ varetegt oc
arbeyde behoff/ oc at Herren maa selff legge Haanden paa met/ om
hand vil haffue gode oc fructsomelige Vinrancker aff oss. For det sid- 5.
ste forstaas ocsaa ved dette Vingaards naffn/ at de som ere anamme-
de i den christne Kircke/ de skulle bære god Fruct. Thi lige som gode
Vinrancker icke bære sure vilde Druer/ men gode Vindruer: Lige
saa skulle de Christne icke giøre Kiødsens men Aandens gierninger.

Huor mand skal arbeyde i Vingaarden.

NV ville wi da see huorledis huer Christen skal arbeyde i Herrens Vingaard. Lige som der ere i en Vingaard atskillige Gierninger oc arbeyde: Somme skulle pode oc plante: Somme skulle vande: Den skal affskære onde oc gaalde grene: En anden skal binde Vinranckerne paa Stocken: Den skal sætte Stocke oc recker: En anden skal graffue: Somme skulle gøde Jorden etc. saa huer haffuer sin bestilling. Lige saa ere i Christi kircke atskillige Kald oc Embe-

Atskillige Kald oc bestilling vdi Kircken etc.

Embede / vdi huilcke huer ſkal arbeyde effter ſom hans Kalds oc embedis vilkaar vdkreffuer. Vor HErre tilſkicker huer ſit Arbeyde effter ſin vilie oc behagelighed: Thi lige ſom en Huſbonde antuorder ſine Tienere i Vingaarden ſomme Segeler / ſomme Spader oc Hacker / ſomme Kniffue oc Oxer / met huilcke de ſkulle arbeyde vdi Vingaarden / ſaa gaar det ocſaa til vdi Chriſti Kircke / der beſkicker Gud ſomme til Predickere / ſomme til Offrighed / ſomme til Huſbonder oc Huſtruer vdi Husregimente / ſomme til Skolemeſtere oc Lærere vdi Skoler / ſomme til Diſcipler / ſomme til Embitzmend / och ſaa fremdelis.

Try ting at anſee vdi huert Kald.

Her ſkal nu huer vdi ſit Arbeyde acte diſſe try ting / ſom ere:
Førſt / om hans Arbeyde er nyttigt vdi HERrens Vingaard / oc 1.
befalet aff Huſbonden. Dernæſt huad hand ſkal fly oc ſky vdi ſit 2.
Arbeyde. For det ſidſte / huad oc huorledis hand ſkal arbeyde. 3.

I.
Om Arbeydet er gaffnligt oc befalet.

OM dit Arbeyde er nyttigt oc gaffnligt / oc om det er befalet aff Huſbonden / det kant du vide aff tuende Ting / ſom er / aff Guds befalning / oc dit eget Kald. Alt det Arbeyde / Gierning oc Beſtilling er befalet / ſom tien til at plante / vande / dyrcke oc beuare Vingaarden: det er / alt det Arbeyde ſom er nyttigt oc tien til Guds æris forfremmelſe oc til den chriſtne Kirckis opbyggelſe / Oc Kirckens Herberge (ſom er Verdslig Regimente oc Husholdning) til forfremmelſe / det er altſammen befalet aff Gud i den førſte Taffle / oc i det fierde Budord. Dernæſt / er det icke nock / at Arbeydet er befalet / vden ſaa er at mand ocſaa loulige er kaldet til ſaadant arbeyde: Thi huo ſom ſelff giffuer ſig ind i Vingaarden til at arbeyde / oc er icke leidt eller beden der om vdaff Huſbonden / hand er daarlig oc vdretter ingen Fruct.

1. Guds befalning.

2. Louligt kald.

II.
Huad mand ſkal fly den ſtund mand arbeyder.

Vdi dit Arbeyde ſkalt du tage dig vare oc fly diſſe ſtycker:
Førſt / at du icke hoffmoder dig om du ſiunis at kunde / (maa ſkee) 1.
arbeyde meere oc nytteligere end andre. Dernæſt / at du icke ſeer til din 2.
Løn / ſom du faar for dit Arbeyde / men meere til HERrens befalning / ſom haffuer ſæt oc ſkicket dig til vdi Vingaarden / til at arbeyde.
Fremdelis at du icke foracter dem ſom arbeyde mindre end du. 3.
Her foruden at du icke knurrer imod Huſbonden / naar du ſeer hans 4.
Rundhed oc Mildhed mod dem ſom dig ſiunis at haffue arbeydet mindre end du.

III.
Huorledis mand ſkal arbeyde.
1.

Vdi vort Arbeyde ſkulle wi anſee oc ſtedſe betencke diſſe fem ting / ſom ere: Førſt / at huer ſkal vel betencke ſig icke at vere leidt oc kaldet i Vingaarden til Ladhed oc Orckeløſhed / Men til Arbeyde oc Beſtil-

Bestilling: Thi vdi HERRens Vingaard maa mand for ingen deel / legge sig til søffns / eller ligge oc recke sig / Icke maa heller nogen / vden Husbondens Vrede oc Vgunst / skiude paa en anden / det som hannem er befalet at giøre. Derfaare skal huer som leies oc kaldis vdi denne Vingaard arbeyde flitelige oc trolige / foruden Suig / thi det heder: *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.* Ierem: 48.
det er / **Forbandet er den som giør HERRENS Gierning met suig.** Dernæst / skal mand acte vdi sit Arbeyde 2.
at mand staar vdi HERRens Aasiun / som icke aleniste seer vore vduaartis Gierninger / men ocsaa Hiertens hemelige Tancker / oc regner Gierningen meere effter Hiertelaget end effter Arbeydet. For det tredie / skal denne HErrens næruerelse oc Aasiun skynde Arbeyderne til at de flitelige met Vindskibelighed arbeyde / oc gierne met en god vilie lide dagens Byrde oc Brynde. For det fierde / 3. 4.
skal mand ocsaa see til Husbondens / som er Gud Faders Godhed / som haffuer befalet oss at arbeyde / den samme hans Godhed oc Mildhed skal alene formane oss til at arbeyde met fliid oc vindskibelighed. For det femte oc sidste / naar du haffuer giort alting / da 5.
sig at du est en vnyttig Tienere: Thi der som du enten hoffmoder Luc: 17.
dig der aff / at du est kommen før i HErrens Vingaard end andre / eller oc du foracter andre som siunis at haffue arbeydet mindre end du / eller oc du knurrer imod Husbonden / som er lige saa rund mod dem som mod dig / da skalt du faa disse Ord at høre: **Min Ven / ieg giør dig ingen Vræt / Est du icke forligt met mig om en Penning? Tag det dit er / oc gack hen. Eller maa ieg icke giøre aff mit huad ieg vil? Seer du derfaare surt vd at ieg er god?** Her straffis try stycke vdi Try ting straffis i dem som knurre.
1. dem som knurre: Først / at de forlade sig paa deris arbeydis værd.
2. Dernæst / at de icke ansee / rose oc prise Husbondens Mildhed oc
3. Rundhed / men meere laste den. For det tredie / at de see surt vd oc misunde de andre / at Husbonden er rund oc mild mod dennem: Saadanne ere alle de som søge Retfærdighed aff deris egne Gierninger foruden Troen.

Om den Anden.

VAa det at wi diss bedre kunde forstaa den Den Lærdom om gode Gierninger befattis i try ting.
Lærdom om gode Gierninger / da haffue wi der vdi try ting at acte oc besinde: Det første / huad der hører til gode Gier- 1.

2. Gierninger. Det andet / For huad Sagers skyld mand skal
3. giøre gode Gierninger. Det tredie / huorfaare Gud haffuer giff-
uet saa mange herlige Foriættelser at ville løne gode Gierninger /
oc huorfaare hand værdis til at løne dennem.

I. Huad der hører til en god Gierning.

SAa meget som det første stycke vedkommer / vd-
kreffuis der fem stycker til en Gierning som Menniskin giør /
aff huilcke hun met rette maa kaldis en god Gierning / som ere : 1.
Guds befalning. 2. Christi Aand. 3. Troen. 4. Den rette
endelige mening i huilcken hun giøris. 5. Guds Naade / aff huil-
cken hand holder oss vor Breck oc Skrøbelighed til gode.

1. Guds befalning sees aff fire ting.

At Guds befalning hører til en Gierning / om hun skal kal-
dis at vere god / det kand mand klarlige see aff disse fire ting / som
ere / Aff vore egne vilkaar oc leylighed / Aff Guds bud / Aff hans
Forbud / Oc aff den rette Guds tienistis vijs oc maade. Vor leilig- 1.
hed oc vilkaar er / at wi ere Guds Tienere / oc hand er vor HErre
oc Gud : Huorfaare lige som det bør hannem at befale oss huad wi
skulle giøre : Lige saa bør oss at efterfølge hans vilie / lige som en
viss Regel vdi vort Kald. Det samme lærer oss oc saa Guds Bud / 2.
som saa liuder / Ezechielis i det tiuende Cap : **Vandrer vdi mi-
ne Bud / oc holder min Ræt oc giører der effter :**
Esaiæ / i det ote oc fyrretiuende Cap : **Jeg er HERRen din
Gud / som lærer dig huad nytteligt er / oc leder dig
paa den Vey som du gaar.** Item / Jeremiæ i det tretten oc
tiuende Cap : **Jeg sætte dig til en Vectere offuer Israels
Hus / Du skalt høre Ordet aff min Mund oc for-
kynde dem.** Guds Forbud er klart / Thi saa siger HERren / 3.
i den femte Moisi Bogs tolffte Capit : **Huer skal icke giøre
huad hannem ret oc gaat siunis.** Item hos Ezechielem i
det tiuende Cap : **J skulle icke vandre effter eders Fædris
skickelse oc Low.** Guds tienistis vijs oc maade vdkreffuer at
Gierningen skal vere befalen / om hun skal behage Gud : Huorfaa-
re Gud siger / at **de tiene hannem forgeffuis / i det at de
lære Menniskens Lærdom oc Bud.** Hand siger oc saa
hos Esaiam / i det ni oc tiuende Capit : At det er en aff de syn-
derlig-

Margin notes: Vor leylighed. — Guds Bud. — Guds Forbud. — Guds tienistis art oc maade. — Math: 15.

derligste Laster / for huilcke Gud truer sit Folck met straff / **At de tiene hannem met Menniskens Bud.** Huorfaare Paulus ocsaa til de Collosser i det andet Cap: fordømer all falsk oc vrang Guds tienste. Her aff er det da klart / at Guds Bud vdkreffuis til gode Gierninger: Derfaare skal Guds Ord vere vor Lycte / som skal liuse oc skinne for oss i alle vore Gierninger.

2. Christi Aand. Rom: 8.

For det andet vdkreffuis Christi Aand til gode Gierninger. **Fordi huilcke som Guds Aand driffuer / de ere Guds Børn.** Kiødsens Aand besmitter Gierningen / saa at de som ere kiødelige kunde icke teckis Gud. Derfaare haffue wi Christi Aand behoff / som kand føde oss paa ny til ny Menniske / vden huilcken wi eller vore Gierninger icke kunde teckis Gud oc vere hannem behagelige.

3. Troen. Heb: 11. Rom: 14.

For det tredie vdkreffuis Troen: Thi formedelst Troen forligis Mennisket met Gud / oc bliffuer retfærdigt: Derfaare ere ocsaa Gierningerne behagelige for Troens skyld. **Thi foruden Troen er det wmueligt at teckis Gud: Oc huad som icke skeer aff Troen det er Synd.**

4. J huad meening wi skulle giøre gode Gierninger. Augustini Regel om gode Gierninger.

For det fierde vdkreffuis ocsaa til alle gode Gierninger / den rette endelige Sag oc Mening i huilcke de giøris / saa som disse Augustini Ord beuise / som saa liude: *Noueris non officijs, sed finibus à vicijs discernandas esse virtutes.* Det er / Mand skal giøre Skilsmisse imellem Dyd oc Wdyd / (det er / imellem gode oc onde Gierninger) icke aff Gierningerne i sig selff / men aff den endelige Mening i huilcken de giøris. Derfaare naar it Menniske giør noget som siunis at vere vel giort / oc icke at vere Synd / oc hand dog icke giør det i den rette Mening / eller for den rette endelige Sag / for huilcken hannem burde at giøre det / da beuisis hand at synde oc haffue giort wret. Den rette endelige Sag oc Mening til alle vore Gierninger skal vere Guds ære / huilcken oc mange andre Sager tilleggis.

Exempel haffue wi her om vdi den Phariseers almisse Lucæ i det 17. Capit: Læss der om i Liffsens vey / paa det 181. Blad.

5. Guds Naade.

For det femte oc vdkreffuis til en god Gierning / Guds Naade / aff huilcken hand holder oss vor feil oc breck til gode. Thi endog at den som er retfærdig i Troen / hand icke fuldkommer Guds Low / ia fornemmer ocsaa megen breck oc feil vdi sine Gierninger / dog ere hans Gierninger visselige Gud behagelige / Oc huad last oc brøst der er i dem / det skiuler Guds Naade.

11.
Sager hui mand skal giøre gode gierninger.

DIsse forbemelte fem stycker høre til en god Gierning / foruden huilcke Gierningen kand ingeledis vere Gud behagelig eller kaldis god faar hannem. Nu vil ieg for det andet / som ieg loffuede / opregne Sagerne / som skulle egge oc tilskynde oss til at giøre gode Gierninger / oc ere tre almindelige / som ere: Nødtørfftighed/Værdighed / oc Beløning.

1. Nødtørfftighed. Den første Sag / huorfaare wi skulle giøre gode Gierninger er / at det er nødtørfftigt oc storlige fornøden at giøre gode Gierninger / oc det for fem ting / som ere: 1. At Gud haffuer det befalet. 2. At wi ere plictige der til. 3. At wi kunde beholde Troen. 4. At wi kunde vndgaa Straff. 5. Oc wi kunde omuendis til Gud.

Guds Bud. Det første Nødtørfftighed er / Guds Bud huilcket alle forstandige Creatur skulle vere lydige / Oc Paulus siger: 1.

1. Theß: 4. **Det er Guds vilie / eders Helliggiørelse.** Den anden 2.

Vor skyld. Nødtørfftighed er / At wi ere skyldige oc plictige der til. Paulus siger til de Romere / i det viij. Capit: **Wi ere icke Kiødet skyldige / at wi skulle leffue effter Kiødet.** Thi wi ere icke vore egne / men wi høre den til / som igienkiøffte oss met sit dyrebare Blod.

Troen. Den tredie Nødtørfftighed er Troen / som icke kand beholdis / naar wi ligge i Synder imod Samuittigheden / Huorfaare 3.

1. Tim: 5. at Paulus siger: **Der som nogen icke besørger sine / oc besynderlige sine Husfolck / hand haffuer nectet Troen oc er verre end en Hedning.**

1. Tim: 1. Item. **Strid en god Strid / behold Troen oc en god Samuittighed.**

Straff. Den fierde Nødtørfftighed er / at mand kand vndgaa Straff / Dauid siger: 4.

Psal: 39. **For Syndernis skyld straffer du Mennisken.**

Omuendelse. Den femte Nødtørfftighed er / at wi kunde omuendis til Gud / 5.

Ezech: 33. Gud siger: **Saa sant som ieg leffuer / da vil ieg icke en Synderis Død / men at hand skal omuende sig oc leffue.** Thi naar it Menniske omuender sig oc giør Penitentze / da begynder det at faa til Liffs / oc fødis paa ny / til it nyt Menniske / saa at det formedelst Aanden kand dempe oc dræbe

Rom: 8. Kiødsens Lyst / som S: Pouel siger:

2. Gierningernis værdighed. Den anden Sag / huorfaare wi skulle giøre gode Gierninger er / Gierningernis oc Personernis Værdighed: Thi de ret-

retfærdige ere Guds Børn / de ere Guds hellige Tempel / de ere Konger oc Prester / som ere saluede aff den hellig Aand oc iførde Christi Retfærdighed / oc skulle met Hierte / Mund / bekiendelse oc leffnet prise oc loffue Gud.

Den tredie Sag / er Gierningernis løn oc betalning / met huilcken Gud vil vederlegge oc forskylde de trofastis Taalmodighed oc Lydighed mod hannem : Thi Gud loffuer oss vederlegning oc betalning / huilcken wi skulle forvente i Troen / oc icke forlade oss paa vore Gierninger som wi haffue giort / Men paa Guds naadige Foriættelser. Saaledis læse wi i den Epistel til de Hebreer / i det elleffte Capittel / at Moses saa hen til Guds beløning. Derfaare naar wi høre at Gud loffuer at ville løne vo- 3. Løn oc Vederlag.
1. re gode Gierninger / da skulle wi giøre tuende ting : Først / skulle wi bekiende vore Gierningers Wuærdighed oc wfuldkommen-
2. hed. Dernæst / skulle wi vist forlade oss til / at Gud som loffuer oss beløning / er viss oc trofast i sine Foriættelser / forladendis oss paa hans wsigelige Godhed / oc icke paa vore Gierningers Værdighed.

JEG sagde tilforn at mand for det tredie skal betencke oc offuerveye / huorfaare Gud haffuer lagt sine Foriættelser til gode Gierninger / oc huorfaare hand værdis til at løne dem : Her til ere besynderlige fem Sager. III. Hui Gud vil løne gode Gierninger.

Den første Sag er / at hans Foriættelser kunde vere Vidnesbyrd om hans forsiun : Thi Gud vil at mand skal vide / at de legemlige gode ting som wi bruge her i Verden / ere skaffte aff hannem / oc falde oss icke til aff nogen hendelse eller slumpe Lycke / men giffuis den Christne Kircke oc holdis ved macht aff hannem / effter som disse Jomfru Mariæ Ord liude : **De Hungrige opfylder hand met gaat / oc lader de Rige tomme.** Den anden Sag er / at hans Foriættelser skulle vere Vidnesbyrd / at Gud vil ocsaa i dette Liff beuare sin christne Kircke. Drfaare siger Paulus / i sin første Epistel til Timotheum / i det fierde Capittel: **Gudfrychtighed haffuer Foriættelse / baade paa dette oc det tilkommende Liff.** Den tredie Sag er / at Gud baade vil at den legemlige Nødtørfftighed skal vere oss en paamindelse / om Troen / Paakaldelse / Haabet / oc Tacksigelse : Oc vil at mand skal begere dette gode oc forvente det vdi Taalmodighed.

1. Vidnesbyrd om Guds forsiun.

Luc : 1.

2. Vidnesbyrd om Kirckens ophold.

3. Paamindelse om Troen oc Bøn.

4. Paamindelse om det euige gode.

Den fierde Sag er / at hans Foriættelser om disse legemlige Velgierninger / skulle paaminde oss om de Foriættelser / om hans Naade oc euige Godhed : Thi disse Guds legemlige Velgierninger / ere de trofaste en Beseylning oc Foruaring paa Guds Naade oc Miskundhed. Den femte Sag er / at Gud vil at begge disse tu ting skulle gaa for sig / som ere / baade at den christne Kircke skal vere Kaarsset vndergiffuen / Oc at hun vdi sin allerstørste nød oc fare skal dog beskermis oc beuaris / i dette Liff. Begge disse tu ting giffuis tilkiende hos Esaiam / i det sytten oc tiuende Capittel. Huor Kong Ezechias beder oc siger saaledis : **Herre vor Gud / frels oss fra Senacheribs haand / paa det at alle Kongerige paa Jorden kunde vide / at du est HERREN alene.**

5. Taalmodighed oc Haab om Forløsning.

Om den Tredie.

DEN endelige Dom / met huilcken Christus besluter denne Lignelse / skal mand flitelige mercke : Huilcken saa liuder : **Saa skulle de sidste bliffue de første / oc de første de sidste.** Huorfaare ? **Thi mange ere kaldede / men faa ere vdualde.** Denne Dom / som er en vnderlig ting for Menniskelig Fornufft / hand baade opretter oc trøster de forfærdede oc mistrøstige som kiende deris Skrøbelighed oc Wselhed / Oc hand nedstøder oc kuldkaster de hoffmodige Hycklere / som ere opblæste aff deris egen Retfærdighed oc Hellighed / oc lige som met en Torden aff Himmelen slar dem slæt ned i Grund.

De første.

MEN huilcke ere de første? De første ere de som stole oc bygge paa deris egen Retfærdighed / oc meene at de met deris egne Gierninger kunde bliffue bestandige faar Gud / Disse bliffue de sidste / det er / de actis at vere intet værde / Ja saadanne Menniske / som ere slæt fordømde met Guds Dom. De sidste ere de / som ved sig selff / oc i deris eget Sind acte sig at vere ringe / giøre en sand aluerlig Penitentze / bekiende deris wselhed oc skrøbelighed / saa som de der slæt intet gaat haffue fortient / De skulle bliffue de første faar Gud /

De sidste.

det er /

det er / de skulle vere Gud behagelige / met saa skel / at de met en stadig Tro forlade sig paa CHristum / deris Talsmand oc Saliggiørere.

Aarsagen til denne Dom / som indeholdis i disse Ord: **Mange ere kaldede / men faa ere vdualde.** Den lærer oss tuende ting. Det ene / huor stor Guds Godhed oc Barmhiertighed er / som kalder alle til sin Søns kundskaff / ved sit hellige Euangelium. Det andet / huor stor Menniskens Wtacknemmelighed er / iblant huilcke der findis saare faa som ere vdualde / det er / retsindige / Gudfryctige / oc aluerlige giøre Penitentze / Der ere saare faa som forsage oc necte sig selff / met deris Gierninger oc Fortieniste / oc forlade sig paa Gud alene / prisendis hannem met Hierte / Mund / Bekiendelse oc Leffnet. Derfaare paaminder oss denne Sententz: Først / at wi skulle bekiende Guds Velgierning som lader oss kalde til sig ved sit Euangelium. Dernæst / at wi skulle fly Verdens Wtacknemmelighed / som icke anammer Guds Velgierninger som hand oss tilbiuder. For det tredie / at wi ved en sand Penitentze / Tro / oc Bøn / holde oss til de faa / som retsindelige anamme Euangelium til Guds ære.

Huad wi her aff lære. 1. 2.

Paamindelse. 1. 2. 3.

FOR det sidste / ere nogle som aff denne CHristi Sententz beslutte / at Gud haffuer aff sit synderlige Raad oc forsæt / skafft oc skicket nogle Menniske til Fordømmelse. Dem som saa lære / skulle wi holde den klare Text aff Guds Ord imod / som saa liuder: **Gud vil at alle Menniske skulle komme til Sandheds bekiendelse / oc bliffue salige.** Dernæst / skulle wi vel mercke oc besinde imod dem disse fire Puncter / som ere:

Vrang Forstand.

1. Tim: 2.

Først / Guds almindelige Befalning / ved huilcken wi alle forplictis til at høre Guds Ord.

Fire Puncter imod Caluinister om Guds forsiun.

Dernæst / Guds almindelige Foriættelse / som saa liuder: **Kommer hid til mig / alle i som arbeyde oc ere besuarede / Jeg vil vederquege eder.**

Matth: 11.

For det tredie / At Christus er kommen for Synderis skyld til Verden / hues Død der er it nøyactigt oc fuldkommet Offer for den gantske Verdens Synder. **Hand er kommen at saliggiøre / det som vaar fortafft.**

Matth: 18.

Den Søndag

For det fierde / den sidste Beseyling som skeer ved Daaben / oc Christi vidnesbyrd. Den samme Christo vor eniste Megelere / Talsmand oc Saliggiørere / skee loff / prijs oc ære met Faderen oc den hellig Aand / i all euighed / Amen.

Den Søndag Sexagesimæ / Euangelium / Lucæ i det VIII. Capittel.

Matth: 13.
Marc: 4.

Som der vaar nu meget Folck tilsammen / oc hastede til Jesum aff Stæderne / Da sagde hand ved en Lignelse. Der gick en Sæmand vd at saa sin Sæd /

Sæd / Oc i det at hand saade / falt noget hos Vey-
en / oc bleff borttraadt / oc Fule vnder Himmelen
ode det op. Oc noget falt paa Steen / oc der det
vaaxte op / visnede det / fordi at det haffde icke væd-
ske. Oc noget falt mit iblant Torne / oc Tornene
vaaxte op met / oc qualde det. Oc noget falt i god
Jord / oc det vaaxte op / oc bar hundrede folt Fruct.
Der hand det sagde / robte hand : Huo som haff-
uer Øern at høre met / hand høre. Da spurde
hans Disciple hannem at / oc sagde : Huad Lignelse
skal dette vere ? Da sagde hand : Eder er det giffuet
at vide Guds Rigis hemelighed / Men de andre i
Lignelser / at de skulle det icke see om de det end see /
oc icke forstaa om de det end høre. Men dette er
Lignelsen : Sæden er Guds ord. Oc de som ere
hos Veyen / det ere de som det høre / der effter kom-
mer Dieffuelen oc tager Ordet aff deris Hierte /
paa det de skulle icke tro oc bliffue salige. Oc de
paa Steen / ere de / naar som de det høre / da a-
namme de Ordet met Glæde / oc de haffue icke Rod /
de tro til en tid / oc naar Fristelse kommer da falde
de fra. Oc det som falt iblant Torne / ere de som
det høre / oc gaa hen iblant dette Liffs omhyggelse /
Rigdom oc Vellyst / oc quælis / oc bære ingen
Fruct. Oc det som falt i god Jord / ere de som hø-
re oc beuare Ordet / i it smuct gaat Hierte / oc bæ-
re Fruct vdi Taalmodighed.

Forklaring paa denne Text.

Den christne Kirckis Billede.

DEtte Euangelium indeholder oss atter en smuck Lignelse om den Christne Kircke / som stedse er vdi Kamp oc Strid her i Verden / oc fødis oc vaaxer aff den vforkrenckelige Sæd / som er Guds Ord / vdi huilcken ere mange slags Tilhørere / saa som CHristus her affmaler met denne Lignelse om den naturlige Sæd. Thi hand beuiser at det gaar lige saa til met den Himmelske Sæd / som det hender sig met den naturlige Sæd der saaes i Jorden : Lige som det bær icke altsammen Fruct der Bonden saaer i Jorden / men ickon den fierde part : Lige saa er det oc met Guds Ord / det haffuer mange slags Tilhørere / iblant huilcke den mindste part bære Fruct. Wi ville oss til diss bedre forstand her forhandle tre Artickler.

Den Første.

Denne Lignelsis Forklaring.

Den Anden.

Om atskillige slags Guds ords Hørere.

Den Tredie.

Om dette Christi Ord / Huo som haffuer Øern at høre met / hand høre.

Om den Første.

Huorfaare Christus Predicker vedlignelser.

DEr ere mange Aarsager til / huorfaare vor HERre Christus haffuer talet ved Lignelser. Den
1. første er Propheternis Spaadom / Fordi Propheterne haffue spaaet tilforn / at naar Christus kom til Verden / da skulde hand lære ved Lignelser : Oc denne vijs oc maade at lære met / som er ved Lignelser oc Tegn / den er den allerældste. Den
2. anden Sag er / fordi at dette slags Lærdom som skeer ved Lignelser / det vnderlige fylder Menniskens Øyen oc indtryckis i Hiertet. Den
3. tredie sag / at det som faaregiffuis met saadanne Figurer oc Tegn / det hielper Hukommelsen / saa at Lærdommen holdis ved saadanne
4. Lignelser ved mact / oc kand føris til efftterkommerne. Den fierde Sag er / at Lignelser ocsaa blødne oc formild haard Trusel oc Straff / oc lige som met it Forhenge skiule den / saa at mand icke saa meget der aff fortørnis : Oc naar saadan Trusel her effter kommer i Hier-

i Hiertet oc Sind / oc mand forstaar den / da giffuer hun god Vn-
deruisning / oc vdretter lige det samme / som obenbare klar Lærdom
kunde vdrette / saa at ingen alligeuel der ved beskemmis eller for-
haanis.

De stycke som høre til denne Lignelse / ere disse: som ere / Sæ- Fire stycker i denne Lig- nelse.
manden / Sæden / Fructen oc Jorden.

Sæmanden er Gud / huilcken endog hand saaer sin Sæd i I.
Jorden ved Mennisken / dog er hand alligeuel selff tilstede met / oc Om Sæ- manden.
forarbeyder / huorfaare at Ordens Tienere kaldis Guds Met-
hielpere / Met huilcket naffn begge stycker betegnis / som ere / baade
at Gud effter sin vijs forarbeyder / Oc at Menniskene Guds Met-
hielpere legge deris Arbeyde der til. Her aff haffue wi tuende sty- Lærdomme her aff.
cker at lære : Først / at denne Sæd er meget ædel oc dyrebar : Thi 1.
wi see at det gaar saa til i Verden / Jo kaasteligere oc dyrebare Sæ-
den er / io forstandigere oc forfarnere Folck tager mand til at saa
den. Der som Verdslige Konger / met deris vise oc forstandige
Raadsherrer oc andre Verdslige vise Mend saade denne Sæd i
Jorden / Da skulde huer mand forundre sig der ved : Huer mand
skulle da met synderlig vindskibelighed legge sig effter / at kiende den-
ne Sæd / oc holde der meget aff : Men nu er her Gud selff tilstede
oc er selff Sæmanden / her ere ocsaa Guds Husholdere offuer hans 1. Cor: 4.
hemelige ting: Derfaare kand det icke andet vere / end at denne Sæd
maa io vere saare ædel oc dyrebar. Det andet som wi her aff skul- 2.
le lære / er dette : Det er en saare stor last / oc vært at straffe met al-
lerstørste Plage / at mand icke vil anamme denne Sæmands Sæd
vdi Jorden / det er / i Hiertet / som tilforn er tilgiort ved Louens
Plog : Eller oc naar mand haffuer anammet det / at mand
da icke met allerstørst Arbeyde / omhu oc flitighed dyrcker oc føder
det / saa at det kand vaaxe / oc giffue Sæmanden god behage-
lig Fruct.

Sæden er Guds eget oc icke Menniskens Ord / huilcken Sæd II.
Guds enbaarne Søn førde oss aff sin Himmelske Faders skød. Om Sæden.
Dette er en leffuendis Sæd / huorfaare at der som hand vnder-
tiden siunis at icke giffue Grøde oc Fruct vdaff sig / da er det icke
Sædens / men Jordens skyld. Huo som enten forfalske den-
ne Sæd / saa som Kættere giøre : Eller oc quæle den / saa som Glis-
nere oc Øyenskalcke giøre : Eller oc met Mact fortrycke den / saa
som Tiranner oc Vaaldsmend giøre : Eller oc sætte anden vdu-
elig Sæd i stæden derfor / saa som Papister giøre / De skulle
vdi sin tid fornemme Guds retfærdige Vrede / huilcken lige
som

som hand haffuer giffuet en reen oc wforfalsket Sæd / saa vil hand ocsaa at den skal beuaris reen oc wforfalsket / huilcken hand haffuer antuordet sin Kircke til troer haand / som foruaris oc giemmis i Propheternis oc Apostlernis liggende Fæ.

III. Grøden oc Fructen. Den Fruct oc Grøde som denne Sæd giffuer aff sig / effterfølger Sædens nature som tilbørligt er / naar den opuaaxer. Thi

1. først naar Sæden saaes i Jorden / fødis oc vaaxer der aff Penitentze / det er / det fremfarne syndige Leffnetz omskifftelse : For lige som god oc artig Sæd / naar hand saaes i Jorden / da quæler hand oc ødelegger / aff sin Dyd oc Krafft / Nelder oc andet Wkrudt / som til-

Lignelse. forn vaaxte oc grode i Jorden : Lige saa demper oc ødelegger denne Sæd / det Wkrudt oc onde Vrter / som Dieffuelen haffuer saadt i Menniskens Hierte / det er / det quæler Synden formedelst en retsindig anger oc ruelse / paa det hun skal icke ydermere her effter / som hun haffuer giort her til / bære dødelig Fruct til Fordømelse. Der-

2. næst fremfører hand met Penitentzen ocsaa Troen / hues Fruct er Gud gantske behagelig : Aff denne Tro kommer Sæd oc Fruct lige som aff it Ax / det er / der aff komme oc bliffue Guds Børn / saa som

Ioh : 1. det Sprock lyder : **Hand gaff dem Mact at bliffue Guds Børn / saa mange som tro paa hannem.** Disse

1. Pet : 1. (som Petrus siger) **ere igienfødde / icke aff forgengelig / men aff wforgengelig Sæd / som er den leffuendis Guds Ord / som bliffuer euindelige.** De Guds Børn / som saaledis fødis aff Guds wforgengelige Sæd / de bære deris Fruct / som er / gode Gierninger oc Taalmodighed / aff huilcke Herrens Ager blomstris oc er fructsommelig indtil Høsten.

IIII. Om Jorden. Jorden bemercker Menniskens Hierter / fordi det haffuer sig met dem / lige som met Jord. Jorden er stundem mager oc wfructsommelig / stundem feed oc grødesom : Effter som hun røctis oc dyrckis til. Naar hun er mager oc wgrødesom / da bær hun enten slæt intet / eller oc hun bær Neller / Tidsler oc anden wnyttelig Grøde / men naar hun reensis oc Tislerne ryddis aff / oc hun røctis / gødis oc pløies / at der saaes Korn i hende / da bær hun god Fruct / som er Men-

Menniskens Hierter huorledis de skulle røctis. niskene nyttig oc gaffnlig. Saa ere Menniskens Hierter wfructsommelige / all den stund de icke røctis oc dyrckis / Men naar de bliffue røctede oc dyrckede / da bære de god Grøde oc Fruct. De pløyes met Lowsens Plow : De Saaes met Euangelij Predicken : Siden bære de god Fruct / effter de bliffue vandede ved den hellig Aand.

Der-

Derfaare skulle wi legge vind paa / at vore Hierter som ere magre oc wgrødesomme aff Naturen / kunde formedelst Guds Naade bliffue fede oc fructsommelige / huilcket der skeer / naar wi rettelige bruge Lowens oc Euangelij Predicken / oc paakalde Guds Aand / som forarbeyder i alle / alt det som nyttigt er.

Om den Anden.

AF Sædens art oc nature som saaes i Jor- *Fire slags Folck som høre Guds Ord.*
den / kand mand see at der ere fire slags Guds Ords hø-
1. rere: Thi den Sæd som saaes i Jorden / hand enten fal-
der paa haard Jord / saa at hand icke kommer ned i Jor-
2. den: Eller oc kommer ned i Jorden oc giffuer Grøde aff sig / huilcken
3. der siden visner oc quælis: Eller oc hand kommer i Jorden oc bær Grøde oc Fruct / som varer indtil Høsten / Oc denne atskillighed kommer icke aff Sæden / men aff Jordens art oc nature: Thi der som Sæden falder paa Veyen / da faar hand icke Rod / men enten borttrædis met Føder / eller opædis aff Fule. Falder hand iblant Steen / da forgaar hand oc visner strax hand opuaaxer / fordi hand faar ingen Røder i Jorden: Falder hand iblant Torne da quælis hand vnder Tornene / oc forgaar vden Fruct. Der som hand saaes i god Jord / da bær hand offuerflødig Fruct. Her aff beslu- ter HErren klarlige / at der ere fire slags Ordens hørere / om huilcke ieg vil tale effter huer andre.

DEt første slags Tilhørere giffuis tilkiende i denne Lignelse / i saa maade: **Noget falt paa Veyen / oc bleff borttraadt.** I. *Den Sæd paa Veyen.* Det forklarer Christus saaledis: **Det som falt paa Veyen / ere de som høre Ordet / der effter kommer Dieffue- len oc tager Ordet aff deris Hierter / paa det at de skulle icke tro oc bliffue Salige.** I denne Lignelse giffuis *Lærdomme.* oss mange ting at flitelige betencke.

Først / huad Aarsage det er til at Sæden giffuer ingen Grø- *I. Aarsage hui Sæden bær icke Fruct.* de oc Fruct aff sig? som er / fordi at Jorden er haard oc tør / Det er / Tilhørernis Hierter ere haarde Stenhierter / saa at de icke vige Or- det eller anamme det. Menniskens Hierter bliffue haarde aff disse *Hierterne / huor aff de hærdis.* stycker: som ere / At mand kommer i vaane oc synde: Item / at mand forhaaber sig at skulle leffue stedse hen foruden Straff: Disli-

geste

geste aff Epicureiske tancker / at der skal intet Liff vere effter dette Liff : Der til aff wtallige onde Exempel : Ocsaa aff Dieffuelens suig oc bedregeri. Men at Christus siger : at Ordet saaes i deris Hierter / er lige saa meget / som hand vilde sige : Det er Menniskens egen skyld oc vanart / at Ordet riffuis der aff / derfaare giøre de Gud stor wrœt / som legge hannem deris Fordømmelse til : Thi hand er Barmhiertig mod alle / Hand saaer Sœden i Jorden / det er / hand sender dem som skulle Predicke Euangelium / Men det er Menniskens egen skyld / at det affgaar vden Fruct oc nedtrœdis.

2. Dieffuelen tager Ordet aff Hiertet. Dernæst skal mand flitelige acte det her sigis / at Dieffuelen kommer oc tager Ordet aff Menniskens Hierter / Huor aff wi see / at denne vor Saligheds affsagde Fiende / er strax tilstede oc beredt / saa tilige som Ordet Predickis / lige som hine sultne oc hungrue Fule i saae tid / oc legger all vind paa at riffue Ordet aff Hiertet / før end at det vœdskis / fester Rod / oc opuaaxer : At dette er Satans ideli-ge idrœt / lærer oss alle Historier fra Verdens begyndelse / oc Petrus bær vidne der om / i det hand siger at **hand gaar omkring**
I. Pet : 5. **som en brølende Løue / oc atspør huem hand kand opsluge.** Fordi lige som hand lagde sig effter vore første For-ældre / oc drog Guds Ord aff deris Hierter : Lige saa leggger hand vind paa endnu paa denne dag / at Guds Ord som predickis / icke skal giøre Fruct hos dem som det høre.

3. Euangelium er Saligheds Lærdom. For det tredie haffue wi her at mercke / at Euangelium er en Predicken til Salighed. Thi i det hand siger / at Dieffuelen ta-ger Ordet aff Tilhørernis Hierter / paa det at de skulle icke tro oc bliffue salige / Da giffuer hand der met klarlige noch tilkiende / at Guds Ord er beskicket oss til Salighed.

4. Troens loff. For det fierde er her at acte Troens store Loff oc Ros / effter-di at hun her met Christi egne klare Ord kaldis Aarsagen til vor Salighed / **Paa det /** (siger hand) **at de skulle icke tro oc bliffue salige.** For lige som Salighed tilbiudis Mennisken ved Euangelij Predicken : Lige saa anammis hun oc beholdis ved
Rom : I. Troen / huorfaare Apostelen siger : **Euangelium er Guds krafft til Salighed / alle dem som Tro.**

5. Ordens forachteris straff. For det femte er her oc at besinde / at lige som vor store Wtack-nemmelighed her straffis / wi som forsmaa den Salighed som oss i Ordet tilbiudis : Lige saa bør deris vildfarelse at dømis oc forban-dis /

som legge vind paa at fortage det liudelige Ord sin Krafft / huilcke i sandhed ere Dieffuelsens redskaff / til at forhindre Menniskens Salighed.

DET andet slags Tilhørere betegnis met denne Lignelse: II. **Noget falt paa Stene / oc der det opuaaxte / visnede det / thi det haffde icke vædske.** Denne Lignelse vdlegger Christus selff met disse Ord: **Det som falt paa Stene / ere de / naar de høre Ordet da anamme de det met Glæde / de haffue icke Rod / de tro til en tid / oc naar forfølgelse kommer falde de fra.** Den stund Kaarss oc Forfølgelse icke trenger dem / da ere de icke de ringiste vdi Christi Kircke: Men naar der kommer forfølgelse for Euangelij bekiendelse / da falde de fra / Troen døer vdi dem foruden Fruct: Saadanne Tilhørere ere nu (dissuer) saare mange. Den tid Euangelij Lærdom bleff først reen oc klar Predicket i dette Konge Rige / da vaare der mange som lode sig see / at de aluerlige vilde anamme Euangelium: Men der de formerckte at deris Venner bleffue der aff fortørnede / Oc at deris anseelse oc myndighed bleff hos Papisterne forringet / oc Kaarsset begynte noget hart at trenge dem / forglemde de Euangelij sødhed oc store nytte oc gaffn / huilcket de tilforn anammede met Glæde / saa fulde de arme ælendige Menniske der skendelige fra / met stor haanhed oc deris Siælis gruelige forderffuelse / huilcke det haffde veret meget bedre / at de aldrig haffde faaet smag paa Euangelij oc Guds ords sødhed / end at de met saa stor haanhed oc forsmædelse skulde faldet igien fra Guds Naade oc deris Salighed.

Den Sæd ved Sten.

Huorledis Euangelium bleff anammet i Danmarck.

DET tredie slags Tilhørere affmalis met denne Lignelse: III. **Oc noget falt mit iblant Torne / oc Tornene vaaxte op met oc qualde det.** Denne Lignelse forklarer Christus saa sigendis: **Men det som falt iblant Torne / ere de som høre Ordet / oc gaa hen iblant dette Liffs Omhyggelighed / Rigdom oc Vellyst / oc quælis oc bære ingen Fruct.** I denne Christi vdleggelse / ere mange stycker at ansee oc betracte.

Iblant Torne.

Lærdomme.

Først at dette slags Tilhørere vaare bequemelige til at anamme Sæden oc lade hannem giffue grøde aff sig / det er / at de i en sand I.

Penitentze haffde omuent sig til HERren / trode paa hannem / oc elskte hans Ord. Dernæst / at Sædens forderffuelse / det er / Guds
2. Hvor aff Sæden forderffuis. Ords / som saaes i Hiertet / kõmer en anden sted fra / som er aff Torne: Thi lige som Sæd der saaes vdi god Jord forderffuis oc quælis tit oc offte aff tycke Torne / naar hand er opuaaxen / saa at hand slæt aldelis visner oc forgaar / førend Høsten kommer : Lige saa ere der mange Gudelige oc frycte Gud i begyndelsen / som dog alligeuel quælis før de dø aff Torne / som er / Omhyggelighed / Rigdom oc
3. Try slags Torne. Vellyst. For det tredie / skal mand her giffue act paa at HERren her neffner try slags Torne / som quæle den Himmelske Sæd effter hand er opuaaxen / som ere: Omhyggelighed for disse Verdslige 1.
Matth: 13. Marc: 4. ting / som Mattheus siger: Rigdom / eller som Mattheus oc Mar- 2.
cus siger / Rigdoms besuigelse: Oc dette Liffs Vellyst. 3.

Effterdi da at disse ere de Torne / met huilcke Guds Ord quælis oc der er ingen iblant oss / som icke met en stor hob Torne / och saa gaat som met en tyck Skou er omgiffuen / da skulle wi legge flitelige vind paa / at der som wi icke end kunde slæt oprydde alle Tornene / at wi dog alligeuel affskære oc bryde de huasse Brodde aff dennem / paa det de skulle icke stinge oc forderffue den Guddommelige Sæd.

Wi skulle affbryde Tornene.

Det første slags Torne at dempe. Saa meget nu som det første slags Torne vedkommer / dem kand mand saaledis dempe / at mand forsager den gantske Verden met all sin Lyst oc begering / oc saaledis bruge denne Verden / lige som wi icke brugte hende / Paa det at wi icke skulle misbruge hende / saa som Paulus formaner. (1. Cor: 7.)

Det andet slags Torne. Det andet slags Torne skal ingen Skade giøre oss / der som wi effterfølge Dauids raad som saa siger: (Psal: 62.) **Falder dig Rigdom til / da sæt icke dit Hierte der til.** Item / Pauli raad som siger: (1. Tim: 6.) **Biud de Rige i denne Verden / at de icke hoffmode sig / at de icke haabe paa Rigdoms wuished / men paa den leffuendis Gud som giffuer oss alting riglige til at bruge: Men at de giøre vel / oc legge vind paa at bliffue rige i gode gierninger / oc giffue gierne / ere behielpelige / samle dem selff liggende Fæ til en god Grunduaal paa det tilkommende / at de kunde fatte det euige Liff.**

Tredie slags Torne. Det tredie slags Torne / er dette timelige Liffs vellyst / som staar vdi Kræsenhed / verdslig pral oc ære / kaastelig Mad oc Dricke / pralendis Klæder / Wkyskhed oc andet saadant / huilcke alle tilsam-

tilsammen oc huer besynderlige quæle den Himmelske Sæd / som er Guds Ord / at det icke kand bære Fruct til det euige Liff. For disse Torne skulle alle Menniske tage sig grandgibelige vare / saa mange som haffue deris Salighed kiær.

DEt fierde slags Tilhørere betegnis met denne Lignelse: **Oc noget falt i god Jord / oc det vaaxte op oc bar Fruct / somt trediue fold / somt trysinds tiue fold / oc somt hundret fold Fruct.** Denne Lignelse forklarer Christus met disse Ord: **Det som falt i god Jord / ere de som høre oc beuare Ordet i it smuct gaat Hierte / oc bære Fruct i Taalmodighed.** J denne Forklaring haffue wi fem stycker at acte / huilcke der bescriffue oss den gode Jord / som Sæden saaes vdi. IIII. Den Sæd i god Jord. Lærdomme.

Det første er / at anamme Sæden oc høre Guds Ord / i it gaat oc gudeligt Hierte. 1. Det andet er / at beholde Sæden / det er / at icke forglemme Ordet som mand haffuer hørt / men det stedse oc altid betencke. 2. Det tredie er / at bære Fruct vdi en sand Gudelighed / Hellighed / Kierlighed / oc i sit rette Kald. 3. Det fierde er / at mand skal bære saadan Fruct i Taalmodighed / saa at mand ved ingen ting lader sig afftrenge fra Troen oc at bære Fruct. 4. Det femte / at de som ere den gode Jord bære icke alle lige megen Fruct / 5. Thi Christus siger: Somme bære trediuefold Fruct / somme trysinds tiue fold / somme hundret Fold / det er / de som tro Euangelio / de bære Fruct effter Troens maade / somme mere / oc somme mindre.

Aff denne Fructens skilsmisse haffue wi Lærdom oc Trøst. Lærdom oc Trøst aff denne Fructens atskillighed.
1. Lærdom haffue wi her aff / at Guds Ords Sæd skal icke bliffue wfructsommelig hos oss / saa fremt som wi begere den at bliffue oss
2. nyttig til Salighed. Trøst haffue wi her aff i saa maade: At de som haffue it gaat oc gudeligt Hierte / oc vilde gierne føre megen Fruct i Guds Lade / Fornemme dog alligeuel deris Skrøbelighed / at de icke kunde bære trysinds tiue eller hundret fold Fruct / De skulle icke falde i Mishaab / thi Husfaderen værdis ocsaa til at rose oc prise dem som bære liden Fruct.

Derfaare huo som haffuer sin Salighed kiær / hand legge vind paa at bære Fruct / huer effter sit Kald oc Vilkaar / oc der som hand befinder at hand bær liden Fruct / da skal hand begere hielp aff

Husbonden / oc forlade sig paa hans Godhed / som icke forskiuder den der bar allermindst Fruct.

Om den tredie.

DEr hand dette sagde / siger Euangelisten / raabte hand met høy Røst / oc sagde : Huo som haffuer Øern at høre met hand høre.

Christi Hiertelag.

Efftherdi at Herren raaber / da giffuis her met tilkiende / baade hans Hiertelag mod Menniskens / at hand gierne vil at de skulle bliffue salige : Oc Menniskens Døffhed til at høre det som deris Salighed vedkommer. Dernæst / i det hand siger : Huo som haffuer Øern at høre met hand høre. Giffuer hand klarlige tilkiende at hand haffuer tu slags Tilhørere / aff huilcke somme ere Døffue / icke at de io kunde høre met deris legemlige Øern : Men at de icke legge paa Hierte det som de høre / Huor mange der ere til aff saadanne Tilhørere / det see wi aff mange Menniskis wgudelige Leffnet / oc skendige omgengelse / huilcke som ickon haffue Troen i Munden / foruden nogen god Fruct / enten i deris Leffnet eller omgengelse. Somme haffue Øern at høre met / Oc det som de høre met Ørnene det foruare de grandgibelige vdi Hiertet / oc bære Fruct der aff / effter Troens maade.

Tu slags Tilhørere, 1. Døffue.

2. Hørendis.

Men her skal mand vide at ingen kand met sin egen vindskibelighed giøre eller skicke sig selff Øern / til at høre Guds Ord met Fruct / men Herren maa selff obne Ørnene. Thi naar hans Ord lyder vduaartis vdi Ørnene da er den helligAand tilstede / som er krafftig i Ordet / huilcken der oplader Hiertens Øern / til at høre oc anamme Ordet / saa fremt som wi icke selff met vor Ondskaff imodstaa den helligAand / som oplader vore Øern oc Hierter. Thi endog at Gud kand vel selff obne oc oplade vore Øern / oc biuder sig til at veluillige hielpe alle / saa opladis alligeuel deris Øern alene / som icke met deris Fortrædelighed staa Herren imod. Derfaare ligger oss Mact paa / at wi met idelig suck raabe til HErren / at hand vil obne vore Øern / berede vore Hierter / oc rense vore Affecter oc begeringer / saa at wi kunde høre Ordet oss selff til Salighed oc Gud til ære / huilcken skee ære oc prijs fra euighed / oc til euighed / AMEN.

Gud obner vore Øern.

VOR

Vor HErris Jhesu Christi Døbelsis dag / Euangelium Matthei i det III. Capittel.

WJa den tid kom Jhesus aff Galilea / til Jordan til Johannem / at hand vilde lade sig døbe aff hannem. Men Johannes formente hannem det / oc sagde : Jeg haffuer vel behoff at døbis aff dig / oc du kommer til mig ? Jhesus suarede / oc sagde til hannem : Lad det nu saa vere / oss bør saa at fuldkomme all Retfærdighed. Marc : 1. Luc : 3.

Saa tilstedde hand hannem. Oc der Jhesus vaar dobt / gick hand strax op aff Vandet. Oc see / da obnedis Himmelen offuer hannnem / oc Johannes saa Guds Aand fare ned / som en Due / oc komme offuer hannem. Oc see / en Røst ned aff Himmelen / sagde: Denne er min elskelige Søn / som er mig vel behagelig.

Dette Euangelij vdleggelse.

Hui denne Høytid holdis i Danmarck.

DEnne Høytid er indskicket at holdis i vore Kircker / for Christi Daabs Historie skyld at mand den ocsaa skal betencke / huilcken Historie som indeholder den besynderligste Gierning / som nogen tid er skeet vdi Verden: Oc skeer der aldrig nogen ypperligere Gierning / før end at wi faa Christum at see kommendis i Skyen / met sine Engle oc stor Herlighed. Derfaare der som wi haffue lyst oc behagelighed / til merckelige oc store Herrers Historier oc Krønicke / da haffue wi her den aller ypperste oc mectigste Herris Historie / huilcken icke aleniste met sin Lystighed glæder deris Hierte som den høre oc læse / Men hun ocsaa alene fører støre nytte oc gaffn met sig / end alle Historier i den gantske Verden.

Den herligste Historie.

Tu Spørsmaal.

Men før end wi gaa til denne Histories forklaring / maa wi suare til tuende Spørsmaal: Det første er / huorfaare at denne
1. Høytid er indsæt oc ordineret i vore Kirckers Ordinantz oc Kircke
2. skick / her i Danmarcks oc Norgis rige? Det andet / huorfaare samme Høytid holdis denne tid / oc icke anden tid om Aaret?

Suar til det første.

Til det første Spørsmaal suarer ieg saaledis: Christi Historie samensættis oc faaregiffuis oss / for vor Saligheds skyld / Derfaare vilde den christne Kirckis Ordinantz oc kircke skick / her vdi Danmarckis Rige / icke lade denne part aff Christi Historie bliffue forglemt: Men paa en viss tid om Aaret fremsætte den faar den christne Menighed.

Til det andet.

Til det andet suarer ieg saaledis: At det skicker sig allerbest paa denne tid at forhandle denne Historie / oc det for tuende Sagers skyld. Først for Historiens rette ordning oc skick. Thi

1. Historiens ordning.

her til haffue wi ordentlige oc skickelige hørt: Først / om Christi Fødsel. 2. Dernæst om hans Omskærelse. 3. Siden om hans obenbarel-

barelse. 4. Fremdelis om hans Offring / i Templet. 5. Der effter om hans Disputats met de Lærde i Jerusalem / der hand vaar tolff Aar gammel. Huad hand siden giorde / fra den tid hand vaar tolff Aar gamel / oc indtil hand vaar xxix. Aar / der om er intet screffuet / vden at hand vaar sine Forældre lydig oc vnderdannig. 6. Nu følger om hans Daab / huilcken smuct skickelige oc bequemmelige paa denne Aars tid opregnis. 7. Siden effterfølger strax om hans Faste. 8. Der effter om hans Fristelse. 9. Saa om hans Lærdom oc Miraekel. 10. Om hans Pine. 11. Om hans Opstandelse. 12. Om hans Himmelfærd. 13. Om den hellig Aands vdsendelse / huor ved Christi Lærdom bleff stadfest. 14. Siden effterfølger den anden Part aff Aaret / mange atskillige Predickener vdi huilcke Christi velgierninger i den Christne Menighed forhandlis / Gudfryctigheds Exempel faaregiffuis / oc Mennisken formanis til it Gudeligt oc helligt Leffnet. 15. Paa det sidste effterfølger / om den yderste Domme dag / om de Gudfryctigis beløning / oc om de vgudeligis Straff. Disse ere de besynderligste stycker vdi Christi Historie / huilcke saaledis met allerbeste ordning oc skick / lige som de ere steede / huert Aar forhandlis i vore Kircker.

Her foruden er end en anden Sag / huorfaare at den christne Kircke paa denne Aars tid handler om Christi Daab / som er: At Folck skal læris oc vnderuisis / huordan Klædebon Christne Menniske bør at i føre sig / imod den Dieffuels oc Hedenske galenskaff / oc skendige vane / met den Fastelaffns klædning / som her til haffuer veret brugt mange steder i Christendömen / met Guds store bespaattelse oc fortørnelse. Oc dette maa vere nock sagt om denne nærueren dis Høytid. Wi haffue i dette Euangelio tre Artickler at forhandle. 2.

Imod Fastelaffns Dieffle.

Den Første.

Christi Daabs Historie / met sine omstendige vilkaar.

Den Anden.

Om denne Historiеs nytte oc brug / i den christne Kircke.

Den Tredie.

Om Aarsagen til vor Daab / oc huor wi den skulle bruge.

Om den Første.

Vdi Christi Daab ere mange omstendige vilkaar at offueruеye / oc besynderlige disse fem / som ere: Først / Huad Personer her ere tilsammen. Dernæst / Steden. For det tredie / Christi oc Johannis samtale. For det fierde / Christi dobelse. Oc for det sidste / huad der hen-

Fem omstendige vilkaar.

der hende sig effter at Christus vaar døbt. Om disse fem stycker vil ieg ordentlige tale.

I. Huad Personer her forsamlis. 1.

OM det første omstendige vilkaar / som er / om Personerne / taler Euangelisten saaledis: **Da kom Jhesus aff Galilea/ til Johannem.** Her haffue wi tuende Personer/som ere først Johannes / huilcken der vaar vdsent vdi Eliæ Aand / at berede HERrens Vey: Huorfaare at hans Fader Zacharias spaade om hannem aff den hellig Aand / der hand endnu vaar it Barn/ saa sigendis: **Oc du Barn lilde skalt kaldis den høyestis Prophete/ Du skalt gaa frem faar hannem at berede hans Veye:** For denne Sag skyld siger ocsaa Christus om Johanne/at hand er mere end en Prophete/ Oc at der vaar aldrig nogen ypperligere født aff Quinde end Johannes. Dernæst haffue wi her en anden Person / som er / vor HERRE Christus selff / Gud oc Mand. Saa ere her nu saadanne tuende Personer tilstede / at den gantske Verden haffuer intet som er ypperligere oc meere dyrebart. Johannes vaar Guds ypperste Prophete: Christus er den euige Guds Søn/effterdi at disse tuende Personers værdighed oc myndighed er saare stor oc ypperlig / giffuis oss her at betencke / baade huor værdig oc huor anseendis Daaben er / huilcken der kommer aff Gud / oc brugis aff saadanne Personer / som ere saa ypperlige at den gantske Verden haffuer intet at ligne ved dem.

Luc: 1.

Matth: 11. Luc: 7.

2.

II. Steden er Jordans Flod.

DET andet omstendige vilkaar er / om Steden / huor Christus bleff døbt / der om taler Euangelisten oc siger at **hand kom til Jordan.** Denne Jordans Flod neffner Euangelisten icke her foruden Sag: Thi hand vil at wi skulle see hen / til de Miracket oc vnderlige gierninger / som haffue begiffuet sig i Jordans Flod i gammel tid/at wi her vdaff kunde lære oc bliffue visse paa den Aandelige Daabs Krafft oc vdrætning.

Jertegn i Jordans Flod. Iosuæ, 3.

Det første Miracket er det som skeede den tid Josua lede Israels Folck i det forjætte Land: Thi Jordans Flod begynte paa den ene side / imod Vands nature / at staa stille / oc gaff sig op i Været oc bleff staaendis lige som en Mur / saa at Guds Folck ginge der igiennem met tørre Føder / oc effterfulde HErrens Arck som Presterne baare for Folcket. Met denne Figur giffuis tilkiende at wi allesammen formedelst Daaben gaa aff Dieffuelsens rige / oc i 1.

Guds

Guds Rige / oc Christus gaar for som er den rette Naade stol / oc forligelse faar Gud.

2. Elias Prophete skilde Jordans Flod at met sin Kaabe/oc gick 2. Reg: 2.
der igiennem met tørre Føder / oc bleff siden leffuendis opført til
3. Himmelen. Naaman / Kongens Høffuitzmand aff Asirien/som 2. Reg: 5.
vaar Spedalsk / toede sig i Jordans Flod effter Prophetens Elisææ befalning/ oc bleff reen vdaff all sin Spedalskhed. Aff disse tuende Mirackel lære wi at lige som Eliæ gierning / betegner indgang vdi Himmerigs rige formedelst Daaben : Lige saa betyder Naamans den Asiriske Høffuitzmands renselse en Aandelig renselse formedelst Daaben aff alle vore Synder : Thi det som Daaben betegner vduaartis / det vdretter Herren induaartis met sin Krafft. Derfaare efftervi at Jordans Flod neffnis her / da skulle wi betencke huad Aandelig bemerckelse hun haffuer om vor Daab.

III. Christi oc Johannis samtale.

DEt tredie omstendige vilkaar er om CHristi oc Johannis samtale / som indeholdis i disse Ord : **Men Johannes forbod hannem det / oc sagde : Jeg haffuer vel behoff at døbis aff dig / oc du kommer til mig : Jhesus suarede/ oc sagde til hannem : Lad det nu saa vere / oss bør saa at fuldkomme all Retfærdighed.** I denne samtale haffue wi meget at besinde oc lære / som er : Først / om Johannis forbud / at hand staar imod oc forbiuder CHristum baade met Haand oc Mund. Johannes betencker her vel tu ting / men det tredie hand skulde ocsaa betenckt / det forglemmer hand : Hand fornemmer sig icke at vere værdig til at opløse Christi Skotuenge/ meget mindre at hand skulde døbe eller to hans bare Legeme : Dernæst offuerueyer hand at Christus er wskyldig/ foruden all Synd/ oc derfaare meen hand /at Christus haffuer icke Daaben behoff/ at hand formedelst hannem skulde afftoes til it Penitentzis Tegn. Men det tredie/ som ieg sagde/ det forglemmer hand/ som er/ hand skulde betenckt baade sit oc Christi Embede. Thi hand skulde seet til sit Embede/ oc icke døme effter sin Persons Wuærdighed. Item/ at Christus icke begynte eller tog sig noget for/ andet end det som hørde til en Megleris Embede oc bestilling / oc derfaare maa hand høre disse Ord aff Christo : **Lad det nu saa vere / oss bør saa at fuldkomme all Retfærdighed.** Som hand vilde saa sige: Du est vdsent at du skalt døbe/ Men ieg er kommen at ieg skal giffue Salighed alle dem som døbis / derfaare lad oss baade giøre huer det hannem bør.

Her

Huad wi skulle her aff lære. Her haffue wi aff Johanne tre Lærdomme: Først / at wi skulle bekiende oss at vere alt for wuærdige til / at oss skulde betroes
1. nogen tieniste eller bestilling i den Christne Kircke. Dernæst / at
2. wi bekiende CHristum at vere den som alene kand to oss aff all vor
Synds smitte oc Wrenlighed. Her foruden / skulle wi vere Chri-
3. sto lydige vdi vort Kald / oc icke lade vor wuærdighed forhindre oss / men mere lade Guds befalning driffue oc tuinge oss til at vdrette vort Embede.

IIII. Christi Døbelse. DEt fierde omstendige vilkaar er / om CHristi Døbelse / der om taler Euangelisten saaledis: **Saa tilstedde hand hannem det. Oc Jhesus bleff døbt.** Her døbis Guds euige Søn / som er hellig / wbesmittet / reen aff all Synd / oc høyere end alle Himle. Men huorfaare døbis hand? Mand kand opregne mange Sager: Thi først vilde hand formedelst Daaben

Huorfor Christus lod sig døbe.

1. lade sig induie til sit hellige Embede oc Guds tieniste / oc der met lige som met en Pact oc Forbund lade see paa / at hand vaar Guds
2. Tienere. Dernæst / at hans vduaartis Daab / skulde vere en Figur oc foruidende om hans Død / Begraffuelse oc Opstandelse / huorfaare hand oc kalder sin Pine en Daab / den tid hand suarede Zebedei Sønner / hos Mattheum i det xx. Capit: Der hand siger: **Kunde i døbis met den Daab ieg skal døbis met.**
3. For det tredie / at hand vilde met sin Daab giøre Vandet helligt / faar alle dem som skulle døbis: Fordi den Christne Kirckis Sacramenter kunde icke bliffue hellige eller vies / formedelst Presternis mumlen / lige som met Traaldom eller met den sorte Kaanst / som

Huor ved Sacramenterne Consecreris. vdi Paffuedømmet er skeet / Men Sacramenterne consecreris oc helliggiøris ved Christi indstickelse / ved vor rette Brug / ved Christi Forjættelser / oc ved vor Lydighed mod hannem. For det fier-
4. de / vilde Christus lade sig døbe / paa det at hand vilde haffue Daaben tilfellis met oss / lige som it vist Vidnesbyrd oc Pant / paa den forening oc Stallbrøderskaff / som hand vilde værdis til at haffue met oss / der aff beuiser Paulus at wi ere Guds Børn / som haffue i Gal: 3. ført Christum i Daaben. **Saa mange aff eder / siger hand / som ere døbte / i haffue iført eder Christum.**
5. For det sidste / vilde Christus selff giøre det som hand haffde befalet andre at giøre / saa som Augustinus siger: Fordi den lærer oc regerer allerbæst / som selff giffuer andre Exempel paa sin Lærdom / oc selff giør først det som hand befaler andre.

Det

DET femte omſtendige vilkaar er / om det ſom ſkeede effter CHri- V.
ſtus bleff døbt / huilcket er ſynderlige vært at betencke : Thi det Try mira-
ſom ſkeede den tid CHriſtus giorde ſin Bøn effter at hand vaar ckel ſkeede
døbt / ere de allerſtørſte Mirackel oc vnderlige Gierninger / ſom no- effter Chri-
gen tid er ſkeet. Først obnis Himmelen/ Huor met der giffuis til- ſti Daab. 1.
kiende / at CHriſtus ſom wi iføre oſſ i Daaben / er alene veyen til
Himmelen / oc at Himmelen bliffuer tilluct for alle dem ſom icke be-
kiende Chriſtum at vere den eniſte Vey til Himmelen. Dernæſt / 2.
ſaa Johannes Guds Aand fare ned ſom en Due / oc komme off-
uer hannem. Dette er it ſaare liffſaligt Billede oc Figur om
Chriſti Velgierning. Wi vaare alleſammen nedſiunckne oc for-
derffuede vdi Syndens Vandflod / men CHriſtus er kommen oc
bleffuen vor Arck / ſom haffuer taget oſſ ind til ſig / oc friet oſſ fra
Syndfloden/ oc til it Vidneſbyrd oc Viſhed om denne befrielſe kom-
mer en Due offuer hannem. Denne Hiſtories Figur oc foruiden-
de vaar Noe Arck / oc den Due ſom hand vdſende/ huilcken der kom Gen : 8.
igien oc haffde en Olie quiſt vdi Munden / til it Tegn at Vand-
floden vaar bort tørt aff Jorden : Lige ſaa er den hellig Aand ſom
her obenbaris i en Due lignelſe / it Vidneſbyrd at vore Synders
Vandflod er bort tørt oc fortæret / Men all Hielp oc Salighed er
aleniſte i Arcken / det er / i Chriſti Kircke oc Menighed huor den
hellig Aand boer. For det tredie / bleff der en Røſt hørt aff Him- 3.
melen / ſom ſagde: **Denne er min elſkelige Søn / i huil-
cken ieg haffuer behagelighed.** See / her høre wi vor Him-
melſke Fader ſelff vdraabe oc forkynde ſit Euangelium. Huad
kand vere nogen tid vnderligere end dette? Huad er til der mand me-
re maa forundre ſig paa ? O den iammerlige Menniſkens Blind-
hed / O du forbandede Døffhed. Vor Himmelſke Fader lader ſelff
ſit Euangelium liude aff Himmelen/ Oc wi arme blinde Menniſke
ſee icke til Himmelen / wi døffue Folck høre icke hans Røſt ſom lærer
oſſ. Men kiære huad lærer hand? Hand ſiger : **Denne er min
hierte kiære Søn.** See / her er Faderens eget Vidneſbyrd om
hans Søn / hannem ſkalt du tro / om du ellers vilt bliffue ſalig/
Hand er hans Søn aff Naturen / wi ere hans Børn aff Naade.
Derfor kalder hand hañem ſin hierte kiære Søn / icke fordi at wi io
ocſaa ere hans hierte kiære Børn/ men det ſkeer for deñe hans elſkelige
Søns ſkyld/ i huilcken alene hand haffuer oſſ kiær: Hand elſker han-
nem for ſin egen ſkyld/ men oſſ elſker hand for hans ſkyld. Thi aff vor
Nature / ere wi Vredens Børn ſom Paulus ſiger / men formedelſt Eph : 1.
Chri- Eph : 2.

CHristum anammis wi til at vere Guds Børn/ Derfaare følger
fremdelis i Gud Faders Predicken: **J huilcken ieg haffuer
behagelighed.** Det er/ ved huilcken ieg er stillet til freds/ oc
forligt met det menniskelige Kiøn. Denne Gud Faders Predicken
lærer oss fire stycker om hans Søn: 1. At hand er en sand Gud. 2.
At hand er it sant Menniske. 3. At hand er en Person. 4. At hand
Lærdomme. er den ved huilcken Gud Fader er stillet til freds. Men huad oss
vedkommer/ haffue wi try ting her grandgibelige at acte. Først/ 1.
At der som wi icke haffue Christum met oss/ da er Gud oss vred oc
wgunstig/ Oc det for vor Synds skyld/ met huilcken wi haffue for-
tørnet hannem. Dernæst/ at Christus alene er vor Forsonelse hos 2.
Gud Fader/ som Johannes siger: **Hand er Forligelsen for**
1. Iohan: 2. **vore Synder: Thi JEsu CHristi Blod giør oss ree-**
1. Iohan: 1. **ne aff alle vore Synder.** For det sidste/ at mand skal anam- 3.
me denne faderlige Venlighed oc forligelse met Troen/ oc Beseyle
den met Daaben: Effter denne Tro bør at følge en ny Lydighed/
oc Tacknemmelighed mod Gud. See/ saa haffuer du her Sum-
Summen paa det gantske Euangelium. men paa det gantske Euangelij Predicken/ til huilcken wi skulle see
hen vor gantske Liffs tid oc i vor Døds stund: Thi vor Samuit-
tighed kand ingen anden sted faa viss bestandig Trøst. Dette er nu
saa kaartelige sagt om den første Lardom.

Om den Anden.

ENdog at denne Histories nytte oc brug kand
lættelige actis aff det som nu sagt er/ dog vil ieg kaarteli-
ge opregne her nogle stycker/ i huilcke den rette brug oc
1. Huor ved Daaben velsignis oc helliggiøris. gaffn staar. Saa skulle wi da først vide oc acte/ at vor
Daab velsignis her/ oc Vandet som wi døbis met/ bliffuer helligt
ved Christum/ som lod sig værdis til at døbis met Vand. Dernæst/
2. Den christne Kirckis Billede. affmaler all denne handel oss CHristi Kircke/ oc sætter oss hende
faar Øyen/ lige som i en malen Taffle. Her staar først Johan- 1.
nes/ som er en Lærere i den Christne Kircke/ Thi huor Guds Ord
icke er/ huor mand icke hører deris Røst som lære/ der kand mand
icke finde den Christne Kircke. Der hos døbis CHristus/ for- 2.
di huor der er en ret Kircke/ som er vel oc ret beskicket/ der kand Sa-
cramenternis brug icke vere borte. Fremdelis/ der Christus er døbt/ 3.
giør hand sin Bøn/ huilcket Exempel hans Lemmer skulle effterføl-

ge oc/

4. ge/ oc i Troen beuise Gud en ret dyrckelse oc tieniste. Her foruden/ staar Guds Søn selff her tilstede: Gud Faders Røst høris aff Himmelen: Den hellig Aand kommer offuer CHristum som er døbt. Dette skeer endnu i sandhed daglige i vor Kircke oc Menighed: Thi Gud Fader/ Søn oc hellig Aand er visselige hos sin Kircke/ oc lader ved Predickernis sine Tieneris Røst forkynde sin faderlige Vilie mod Christi Menighed. Ved Sønnens næruerelse beuiser hand/ at hand haffuer anammet oc vdualt oss til sine Børn/ Oc ved den hellig Aand giffuer hand tilkiende/ at hand selff regerer sin christne Kircke: Huor aff wi skulle anamme denne Trøst oc denne faste Tillid/ at Helffuedis Porte skulle icke kunde faa Mact met hende. Matth: 16.

Om den Tredie.

Om vor Daab/ Læff en grundelig oc merckelig Lærdom vdi Liffsens Vey.

NEsten delen alle de stycker som høre til vor Daab/ ere forklarede i de tuende Artickler/ som nu ere opregnede: Derfaare vil ieg ickon kaartelige faaregiffue nogle faa stycker/ som ere storlige fornøden at vide/ Oc vil ieg besynderlige tale om tu ting/ som ere: Huad for it Tegn Daaben er/ Oc huor mand skal den rettelige betencke.

Huad for it Tegn er da Daaben? Først/ er hand *Testimonium gratiæ*, det er/ it Naade tegn/ eller it Vidnesbyrd om Guds Naade oc Barmhiertighed/ som tilregnis/ beuisis/ oc metdelis den som døbis/ saa at Gud er stillet tilfreds oc er hannem mild ved JEsum Christum/ huilcket Vidnesbyrd der sandelige vdkreffuer en stadig Tro. 1. Dernæst/ er Daaben *Symbolum*, it lære Tegn/ som i nogen maade lærer oss noget. 2. Thi den vduaartis Daab er it Tegn til CHristi Aandelige Krafft/ at CHristus met sin Død/ Begraffuelse oc Opstandelse er vor befrielse oc redning fra Døden oc Graffuen/ oc skencker oss det euige Liff. Dissligeste er hand oc saa it lære Tegn/ som paaminder oss om it nyt Leffnet faar Gud/ saa som S: Pouel lærer til de Romere i det siette Capit: met disse Ord: **Alle wi saa mange som ere døbte i JHEsum Christum/ wi ere døbte i hans Død/ saa ere wi derfor begraffne met hannem/ formedelst Daaben i Døden/ paa det/ at lige som Christus er opuect fra de Døde/ saa skulle wi ocsaa vandre i it nyt Leffnet.**

Daaben betegner Christi Død/ Begraffuelse oc Opstandelse.

R Her.for-

3. Her foruden er Daaben ocsaa *Thessara professionis*, it Skilsmisse tegn / eller it vist Tegn om vor Tro oc Bekiendelse / met huilcket wi affskillis fra wgudelige Mennniske / oc beuise oss at vere rette Christi lemmer oc icke Dieffuelsens Lemmer.

Vor Daabs brug.

Daabens retsindige oc gudelige brug staar i disse efterfølgende stycker.

1. Først / skulle wi holde det for vist / at vor Daab er en fast oc krafftig beseylning / foruaring oc tryghed / at wi ere forligte met Gud / dog at wi maa giøre Penitentze oc omuende oss til Gud / Thi naar S: Hans Baptista predickede Daaben til Penitentze oc Syndernis forladelse / da predickede hand at Daaben er it Guds vidnesbyrd / Huor met der giffuis tilkiende / at hand tilgiffuer den sine Synder til som giør Penitentze / det er / den som troer paa Christum.

2. Dernæst / skal Daaben vere oss en euig paamindelse / at denne forligelse er skeet ved Christi Blod / Død / Begraffuelse oc Opstandelse.

3. For det tredie / skal hand paaminde oss om Kiødsens dræbning / oc Aandsens liffactighed / (det er / at wi skulle lade Aandens Gierninger regere oc dempe Kiødens gierninger) at wi stedse giøre Penitentze men wi leffue her i Verden / oc ihukomme den tilkommendis Herlighed ved vor Herre Jesum Christum.

4. For det fierde oc sidste / skal hand paaminde oss / at vor Aandelige igienfødzel er den gantske hellige Trefaaldigheds gaffue oc Gierning / i hues naffn wi døbis / paa det at wi skulle bliffue fast hos hannem / oc vor gantske Liffs tid ære oc tiene hannem. Thi naar Guds ords Tienere siger: Jeg døber dig i Naffn Faders / oc Søns / oc hellig Aands / da bemercker dette ord / Naffn / Bekiendelse oc alt det som Bekiendelsen vdkreffuer / saa at meningen er: Jeg døber dig for den sag skyld / at du skalt bekiende / paakalde / ære / frycte / loffue oc prise den eniste Gud alene / som er Faderen / der haffuer giffuet sin Søn i Døden for dig: Oc Sønnen / som er død for dig / oc haffuer formedelst sit Blod reenset dig aff alle dine Synder / i fört dig sin Retfærdighed / giort dig til en Lem i sit Legeme: Oc den hellig Aand / som føder dig paa ny oc helliggiør dig til det euige Liff / paa det du kant forenis met Gud / leffue oc bliffue salig til euig tid / Den samme eniste Gud Fader / Søn oc hellig Aand / skee ære oc priis euindelige / AMEN.

Den

Den første Søndag i Faste/

Euangelium Matthei i det IIII. Capittel.

DA bleff IHEsus Marc: 1. Luc: 4.
ført aff Aanden i Orcken/ at hand
skulde fristis aff Dieffuelen. Oc
der hand haffde fastet fyrretiue Da-
ge oc fyrretiue Nætter / hungrede
hannem. Oc Fristeren gick til han-
nem / oc sagde : Est du Guds Søn / da sig at disse
Steene bliffue Brød. Oc hand suarede / oc sagde:
Der staar screffuet / at Mennisket leffuer icke aleniste Deut: 8.

aff Brød / men aff huert ord / som gaar igiennem
Guds Mund. Da førde Dieffuelen hannem met sig/
i den hellige Stad/ oc sætte hannem paa Tinntngen
aff Templet / oc sagde til hannem : Est du Guds
Søn/ da lad dig falde ned. Thi der staar screffuet :
Psal: 91. Hand skal giffue sine Engle befalning offuer dig / at
de skulle bære dig paa Henderne / at du icke skalt stø-
de din Fod paa nogen Steen. Da sagde Jhesus til
Deut: 6. hannem : Der staar atter screffuet : Du skalt icke friste
Gud din HERRE. Da førde Dieffuelen hannem
atter met sig / paa it saare høyt Bierg / oc visde han-
nem alle Verdens Rige / oc deris Herlighed / oc sag-
de til hannem : Alt dette vil ieg giffue dig/ om du fal-
der ned / oc tilbeder mig. Da sagde Jhesus til han-
nem : Vig bort fra mig Sathan/ Thi der staar screff-
Deut: 6. uet : Du skalt tilbede Gud din HERre/ oc tiene han-
nem alene. Da forlod Dieffuelen hannem / Oc
see/ Englene ginge saa frem til hannem / oc tiene
hannem.

Forklaring paa dette Euangelium.

VIGE som wi hørde den næst forgangne Søndag/ vor Herris Jesu Christi Daabs historie/ i huilcken der indeholdis saare drabelige oc store Ting: Lige saa indeholder ocsaa dette Euangelium en part aff Christi historie/ som er/ om hans Faste oc Fristel-
se/ met huilcke Gud Fader vilde aff sit synderlige Vijsdoms Raad
ydmyge sin Søn / oc giffue tilkiende huor vist det er/ der hand sagde
Gen: 3. i fordom tid i Paradis / som er / at Hugormen skulde legge
vind paa at bide Quindens sæd i Hælen / det er/ Satan
skulde staa effter vor Herre Christum oc hans Rige/ (huilcket denne
Historie beuiser klarlige at vere vist oc fast) lige saa skulde den samme
Quindens Sæd sønderknuse Hugormens Hoffuet/
paa

paa huilcket wi haffue it smuct Exempel i denne Historie. Alt dette skal føris der hen / at wi lære huor lydig CHRIstus vaar vnder Kaarsset / Oc at wi kunde vide huad for en Skiold wi skulle holde imod Dieffuelsens forgifftige Fristelser oc gloende Pile. Wi ville paa denne tid forhandle aff dette Euangelio tuende Artickler. Huor wi dette skulle bruge.

Den Første.

Om Faste.

Den Anden.

Om Christi Fristelse.

Om den Første.

I Denne første Artickel haffue wi tuende Ting at ansee: Det første / huad wi skulle acte om vor Faste i almindelighed. 1. Det andet / huad wi skulle holde om Christi Faste i besynderlighed. 2.

At Faste er / at affholde sig til nogen tid aff Mad oc Dricke / met huilcket Affhold Legemet tuingis / och saa gaat som bliffuer død: Oc ere der try slags Faste. Det første kaldis / *Ieiunium indifferens*, det er / saadan en Faste / som er en middel ting / som i sig selff huercken er gudelig eller wgudelig. Det andet slags kaldis / *Ieiunium pium*, en gudelig Faste. Det tredie kaldis / *Ieiunium impium*, en wchristelig Faste. Huad Faste er. Try slags Faste.

DEt første slags Faste er / naar mand enten aff Fattigdom / eller Siugdom / eller aff nogen stor Hiertesorge affholder sig aff Mad oc Øll. Denne Faste er i sig selff huercken behagelig eller værstyggelig faar Gud / Men effter som der er Tro oc Taalmodighed tilstede / hos den som saa Faster / der effter er hun Gud behagelig / eller wbehagelig. I. Første slags Faste

DEt andet slags / som er en gudelig / christelig oc Gud saare behagelig Faste er / at affholde sig icke alenste aff Mad oc Øll / met huilcket Affhold Legemet tuingis oc dødis / Men ocsaa aff alle andre Ting / som opuecke Kiødet til Vellyst / oc skeer for den Sag / at Aanden kand haffue sit fulde Regimente formedelst en sand Penitentze / en gudelig Bøn / oc at mand aluerlige forsager oc imodstaar alt ont oc wræt / huor met mand kand giore sin Næste skade. Thi Legemens tuingsel oc plage som skeer ved Faste / er it Tegn til Hiertens Sorge oc Bedrøffuelse for Synden / oc it Vid- II. Gudelig Faste. Brug.

Huorfaare en Christen Faste skeer.

nesbyrd om en sand Penitentze. De endelige Sager huorfaare saadan Faste skeer (for huilcke hun oc er behagelig) ere tre/ som ere: Kiødsens dræbning/ Aandens opueckelse/ Oc at mand diss fliteligere kand øffue sig i all Gudelighed. Saadan en Faste vaar S: Pouels Faste der hand omtaler til de Corinther/ i det andet Breffs siette Cap: Oc sandelige de Menniske som ville vere gudfryctige Christne/ de skulde met rette met saadan gudelig oc hellig Faste/ tit oc offte opuecke Aanden i sig/ paa det at de icke skulde offueruindis aff Kiødsens Begiering oc Lyst.

Christen Faste skeer i tuende maade.

Denne hellige oc christelige Faste skeer i tuende maade/ I besynderlighed oc almindelighed. Vdi besynderlighed skeer hun/ naar nogen Christen selff/ aff sin egen fri Vilie/ legger sig den paa/ Enten til at opuecke sig selff til Gudfryctighed (huordan Faste ieg vilde at huert Menniske skulde tit oc offte bruge/ oc besynderlige naar mand vilde gaa til det høyuærdige Alterens Sacramente: Thi Kiød oc Blod haffuer saadan tuang oc refffelse behoff) Eller naar nogen skal anamme noget Embede oc Befalning/ paa det at hand da her met kand diss bedre beskicke oc berede sig til at betencke sit Kald oc Embede/ oc bede Gud/ at hand vilde giffue hannem Velsignelse oc Lycke til sit Embede oc Befalning/ som hand nu begynder. Saadan Faste fastede Moises paa Bierget/ oc Helias vdi Ørcken/ oc Christus i Ørcken/ som her omtalis.

1. I besynderlighed.

2. I almindelighed.

I almindelighed skeer denne gudelige oc christelige Faste/ naar gudfryctig Øffrighed/ eller den christne Kirckis Forstandere biude oc tilsige at mand skal holde sig sparsommelige/ leffue i Affhold/ Enten paa det at det onde som mand haffuer næruerendis i Henderne/ saa som Pestilentze/ Krig/ Oprør/ falske Lærere etc/ kand ved en aluerlig Penitentze oc Guds naffns paakaldelse/ borttagis eller formildis: Eller oc at det onde som siunis at ville kõme for Syndens skyld kand affueris. Saadan slags Faste haffuer tijt oc offte veret paalagt aff gudfryctige Konger oc Propheter/ Huilcke slags Faster vaare Gud behagelige for Penitentze/ Troen/ Bøn/ Kiærlighed/ aluerligt Forsæt om it Christeligt Leffnet/ oc andet saadant som pleyer oc endelige bør at vere tilstede i en Christelig Faste. Om disse tuende slags Christelige Faster/ som ere/ besynderlig oc almindelig/ skal mand holde dẽne Regel: At lige som den besynderlige Faste er fri for huer oc staar i huer mands egen vilie/ om hand vil sig den paalegge eller ey: Lige saa forplictis wi at holde oc fuldkõme den almindelige Faste aff Øffrigheds Befalning/ aff Kiærligheds Low/ oc for det almindelige nytte oc gaffns skyld: Huorfaare det er en stor Synd at offuertræde hende haardnackelige oc fortrædelige.

Huor ved Faste behager Gud.

Regel om Faste.

III. Papistisk Faste.

DET tredie slag / som er en vgudelig / pharisaisk oc hycklersk Faste / er at affholde sig aff noget synderligt slags Mad / huilcket mand meen at vere en Guds tieniste i sig selff / oc en ting som er Gud behagelig for Gierningens skyld / saa at mand derfaare kand der met noget fortiene / lige som Gud skulde skøtte noget om vduaartis Gierninger / huor Samuittigheden er besmittet oc vreen / Eller oc lige som Faste skulde regnis iblant de gode Gierninger / som ere Gud vden middel i sig selff behagelige / saadanne som de ere der Gud saaregiffuer i sin Low / det er / i de ti Bud. Men Fasten er icke saadan en Gierning / hun er ickon en vduaartis legemlig øffuelse / som tiener til at Mennisket kand bliffue diss skickeligere til Penitentze / til Bønen / til at spege Kiødet / til at haffue Kiærlighed til sin Næste / oc til it aluerligt forsæt at leffue it Christeligt Leffnet. Derfor haffue de hellige Propheter met rette fordømt saadan hycklersk Faste: J huilcken der begribis mange gruelige Synder / som ere / At mand meen sig at giøre Gud en stor tieniste der met / Mand forlader sig paa dēne Gierning / Mand tencker at saadan Faste er nødtørfftig / Mand tuinger Folck der til / Mand vduell sig synderligt slags Mad / som mand acter at vere fornøden / Mand giør sig synderlig maade at faste met / met huilcken maade mand maatte vel giøre Suin fede. Oc dissimellem betencker mand huor mand kand giøre sin Næste Suig oc vræt.

Huor storlige mand synder met hycklersk Faste.

Denne pharisaiske oc hycklerske Faste kand ocsaa delis at vere tuende slags. Det ene slags er en tilnødt oc tiltuingdt Faste / Det andet er en friuillig Faste. Den tiltuingde oc paalagde hycklerske Faste er / at mand paalegger oc kōmer Folck til at affholde sig aff noget synderligt slags Mad / paa nogen viss tid om Aaret / saadan som de sex vgers Faste for Paaske i Paffuedommet. Item / Tamperdags Faste / Apostlernis afftens Faste / huor met mand vilde kiøbe sig Apostlernis Forbøn oc Afflad / Oc andre saadanne flere / J huilcke der vaar intet andet end idel falsk Hellighed oc vrang Tro / met mangfaaldige gruelige Laster oc Vgudelighed. Den friuillige hycklerske Faste er / den som nogen aff sin egen fri Vilie oc gode tycke vdueler oc sætter sig for / at hand der met vil komme Gud i sin Gield / saa at hand skal vere plictig til at beuise hannem huad hand vil haffue giort. Saadan vaar den Phariseers Faste / huilcken der i sin Bøn berømmede sig / oc sagde til HERren : Jeg faster to gange om Vgen / Huor hand berømmer oc roser sin Faste / saa som en hellig Gierning / met huilcken hand kunde noget fortiene aff Gud / oc vil derfaare paaminde hannem / at hand icke skal forglemme hannem.

To slags hycklersk Faste.

1.

2.

Luc: 18.

Om Christi Faste.

DEtte maa nu vere sagt om Faste i almindelighed/nu vil ieg kaartelige noget tale om Christi faste/Der om siger Euangelisten saaledis: Da bleff Jesusført aff Aanden i Ørcken/at hand skulde fristis aff Dieffuelen/oc der hand haffde fastet fyrretiue Dage oc fyrretiue
Nætter/hungrede hannem. Her giffuis først Tiden til- 1.
kiende/naar hand fastede/som er/strax effter sin Daab. Der hos 2.
neffnis ocsaa Steden/som er Ørcken. Fremdelis/sættis her ocsaa 3.
huorledis hand fastede/som er/at hand leffuede foruden all Mad
i fyrretiue Dage oc Nætter. For det sidste/giffuis her ocsaa faare 4.
it stort Mirackel oc vnderlig Ting/at hand baade kunde leffue saa lenge foruden Mad/oc at hand i saa lang tid icke hungrede: Thi hand fornam ingen Hunger/før end de fyrretiue Dage/och saa mange Nætter vaare forløbne.

Huorfaare Christus fastede.

Men huorfaare giorde Christus det? Først/giorde hand
1. det for den Sag/at hand met dette Mirackel vilde lade see sin Gud-
2. dommelige Krafft oc Mact. Dernæst/giorde hand det/at den Figur oc foruidende som der om vaar i det gamle Testamente/skulde
Exod: 24. fuldkommis: Thi Moises som vaar en Figur til CHristum hand
3. fastede paa Bierget i fyrretiue Dage oc fyrretiue Nætter. For det tredie fastede Christus/at hand vilde betale for vore første Foræl-
4. dris/oc for vort Fraadzeri oc Offuerflødighed. For det fierde fastede hand for sit Kald oc Bestilling som hand nu skulde gaa til/thi Gud holder altid denne seduane/naar hand vil sætte nogen i en stor Bestilling oc Embede/at hand tilforn speger oc bereder hannem der til ved Faste oc det hellige Kaarss/saa som wi see vdi Moise oc He-
5. lia. For det sidste fastede hand/at hand vilde giffue oss Exempel/at wi stedse skulde leffue sparsommelige oc ædrue i Herrens Fryct.

Christi Fastis nytte oc brug.

Derfor skulle wi vel lære oc vide/huor wi skulle bruge denne Christi Faste/i atskillige maade. Først/skulle wi her aff lære at be-
1. tencke/huor saare Guds Søn ydmygede sig for vor skyld. Der hos/
2. at wi effter Guds Søns Exempel stedse legge vind paa en ædru oc
3. Christelig Bøn til Gud. Oc for det sidste/at wi tacke hannem/som for vor skyld vilde tage sig saadan en Faste til.

Christi Fastis vanbrug.

Wi skulle ocsaa paa den anden side tage oss vel vare for van-
brug/at wi icke vanbruge denne Christi hellige Faste/huilcket der 1.
skeer/naar wi enten giøre it almindeligt Bud aff denne CHRIsti
Gierning: Eller wi tencke oss at bliffue delactige i Christi Faste/ved 2.
vor optenckte Faste: Eller wi tencke at vor Faste kand fortiene Syn- 3.
dernis

dernis forladelse / for Gierningens eller Fastens skyld i sig selff / saa
4. som Thomas Aquinas skendelige oc forrædelige lærer : Eller wi
met Ambrosio acte at denne fyrretiue dags Faste / som er indsæt aff
Rommerske Paffuer / skal vere storlige fornøden / saa at ingen kun-
de vere en ret Christen / vden hand holder den. Alle disse Meninger
stride ret tuert imod Troens Fundamente oc Grundual / som er /
at alle de som tro bliffue salige ved Jesu Christi eniste Fortieniste.

HEr til suare nu somme oc sige : Alle Christi Gierninger ere skede Giensigelse.
oss til vnderuisning : Christus fastede i fyrretiue Dage / Derfor
skulle wi efterfølge Christum i denne Gierning. Det er vel sant de Suar.
sige / at alle Christi Gierninger ere skede oss til vnderuisning / Men
det er icke sant at wi skulle efterfølge alle Christi Gierninger / oc giø-
re hannem dem effter / huilcket wi kunde obenbare see / naar wi giøre
forskel paa hans Gierninger. Thi somme aff Christi Gierninger Atskillige Christi Gierninger.
kaldis *Morales*, det er / de som regere vore Seder oc Omgengelse :
Somme kaldis *Miraculose*, det er / vnderlige Gierninger : Somme
kaldis *peculiares*, det er / synderlige Gierninger. Det første slags 1.
Christi Gierninger / de lære oc vnderuise oss huor wi skulle skicke vort
Leffnet : Thi hand er it fuldkommet Exempel oc Speyel at efterføl-
ge i all Dyd oc Fromhed. Det andet slags Gierninger / som er / 2.
Christi Mirackel / iblant huilcke ieg ocsaa regner denne hans Faste /
de lære oc styrcke vore Hierter om CHristi Predickens oc Lærdoms
visshed. Det tredie slags / som er / Christi besynderlige Gierninger / 3.
ere de som høre til vor Gienløsning oc forligelse met Gud / de opuecke
oc føde i oss en viss oc fast Tillid om Salighed oc det euige Liff.
Saa see wi at alle Christi Gierninger ere skede oss til vnderuisning
oc Lærdom / men wi skulle eller kunde icke fordi efterfølge dem alle oc
giøre dem effter / Men dem skulle wi alleniste efterfølge / som tiene til
Høffuiskhed / gode Seder oc it Christeligt Leffnet / effter som de ti
Guds Bud vdkreffue.

Maa mand da icke holde denne fyrretiue dags Faste? Ja mand Spørsmaal om Faste.
maa vel / dog met saa skel / at mand holder hende i saa maade / som
at en Christen oc Gudelig faste bør at holdis / som ieg tilforn haff-
uer sagt. Oc ieg bekiender i Sandhed obenbare / at det i denne tid
giordis synderlige behoff / at mand leffde ædruelige oc i Affhold / paa
det at mand diss bedre kunde offuerueye oc betencke vor Gienløsning
oc forligelse met Gud / huilcken huer dag pleyer i denne tid / at faare-
regiffuis vdi den Christne Menighed / i vor HERris Jesu Christi
Døds oc Pinis Histories forklaring. Dog skal mand ingelunde
nøde oc tuinge Folck der til. Om

Om den Anden.

1. Dieffuelsens dristighed oc dierffhed.

Ø Fristeren traadde til hannem etc. J disse Christi Fristelser haffue wi at atte: Først / huor dristig oc næsedierff Satan er / oc huorfaare hand legger vind paa at nedersla Christi Rige: Thi hand sparer icke end Guds egen Søn / men tør træde til hannem oc friste hannem. Oc lige som hand i Paradis sætte sig imod Guds Rige / oc fick offuerhaand: Lige saa legger hand oc vind paa at ville forstyre oc ødelegge det ny Paradis / som er Christi Rige / oc sætter til Kongen i

2. Christi fornædring.

dette Rige met mange slags Fristelser oc gloende Pile. Dernæst haffue wi her at acte / huor saare Guds Søn haffuer ydmyget sig / at hand icke aleniste plagis met Faste / Men hand ocsaa maa forsøge Dieffuelsens Fristelser.

Try ting her at acte.

Men paa det at wi kunde her aff faa nogen nyttig oc salig Lærdom / da vil ieg her tale: Først / om Christi Fristelser. Dernæst / huorfaare hand bleff fristet / Oc huad Lærdom oc Husualelse wi haffue aff Christi Fristelser.

I. Om Christi Fristelser.

Di huer aff disse tre Christi Fristelser haffue wi fire ting at acte / som ere: 1. Aarsagen til Fristelsen. 2. Huorledis Christus fristis. 3. J huad mening Satan frister Christum. 4. Oc huorledis Christus faar offuerhaand.

Den første Fristelse. 1. Aarsage.

Huad den første Fristelse vedkommer / giffuer Euangelisten hendis Aarsage tilkiende met disse Ord: **Der hand haffde fastet fyrretiue dage oc fyrretiue nætter / hungrede hannem.** See her huilcken Aarsage Satan tager sig til at friste Christum. Christus faster / oc bereder sig til at træde i sit Embede / men Satan tencker it andet / oc aff Christi gode Gierning søger Aarsage oc Leylighed at forderffue hannem. Dette haffuer altid veret Satans idræt / at hand vanbruger baade de Gudfryctigis gode Gierninger oc deris Synder / dem til forderffuelse. Men

2. Petri, 2.

Gud kiender sine / oc kand redde dem aff Fristelsen.

2. Huor Christus fristis.

Nu efterfølger huorledis Christus bleff fristet: Saa siger Fristeren til hannem: **Est du Guds Søn / da sig at disse stene bliffue Brød.** Satans endelige mening met denne Fristel-

3. J huad mening Satan frister.

se vaar / at hand vilde komme Christum til at forsøge / om Gud vilde met it Miracкel oc vnderlig Gierning beuise oc stadfeste Guddōmen i Christo / oc der som hand det icke giorde / da skulde Christus

haffue en mistancke om Gud/at hand skøtte intet om hånem. Derfor strider denne Fristelse met Guds Forsiun/met huilcken Gud forseer sine Børn alt det som dem er nyttigt oc nødtorfftigt / baade til Salighed oc til dette timelige Liff.

Huorledis Christus faar offuerhaand / følger effter i disse Ord. **Jesus suarede hannem oc sagde : Der staar screffuet / Mennisket leffuer icke alene aff Brød / men ved huert ord som gaar aff Guds Mund.** Her see wi at Seyeruinding imod Satan staar i Guds Ord. Satan vil komme Christum til at tro at hand skal dø oc forderffuis / vden saa er at hand kand giøre Brød aff Steen / Men Christus siger ney der til / at Mennisket leffuer icke alene aff Brød eller legemlig Mad. Thi Mad oc Dricke kand ingen fynd eller krafft haffue til at føde Mennisket / vden Gud giffuer der til sin velsignelse / aff huilcken Brødet faar sin styrcke oc krafft : Thi der staar screffuet : **De skulle æde oc icke bliffue mætte.** Scrifftens Vidnesbyrd som vor HErre Christus her bruger / finder du i den femte Moisi Bog / i det xij. Capittel. Met huilcke ord Moises trøster Folcket i Ørcken/huor der icke vaar Brød/men Gud gaff dem Mad aff Himmelen / oc Vand aff en haard Stenklippe. Denne Foriættelse tager Christus sig til/oc giør sig oc alle Christne der vdi delactig / Oc vil der met giffue tilkiende / at Gud haffuer omsorge for sine mit vdi Hungers Nød / oc vil giffue dem alt det dem er nyttigt oc giørs behoff. Exempel om denne Foriættelse haffue wi vdi Israeliterne / Helia / Elisæo / Moise / oc her vdi Christo. Hid høre disse Prophetens Ord : **De skulle icke beskemmis i den onde tid / oc i Dyrtid skulle de haffue nock.** Denne Foriættelse / effterdi hun ocsaa hører til oss/da skulle wi tage oss hende til met en stadig Tro/oc sætte hende imod Satan/ paa det at hand icke skal kuldkaste oss met Hungers fristelse. Oc dette maa vere kaartelige sagt om den første Christi fristelse oc hendis Brug. Nu effterfølger den anden.

4. Huor Christus faar offuerhaand.

Osee, 4.

Psal: 37.

Aarsagen til den anden Fristelse bescriffuis met disse Ord : **Da førde Dieffuelen hannem i den hellige Stad / oc sætte hannem paa Tinningen aff Templet.** Her see wi Aarsagen / her see wi Dieffuelsens kaanstighed/som aff alle ting søger leylighed oc Aarsage til at forderffue oss.

Den anden Fristelse.

1. Aarsagen.

Huor-

2. Huor Christus fristis. Huorledis Christus fristis sætter Euangelisten til / met disse Ord: **Est du Guds Søn / da lad dig falde her ned: Thi der staar screffuet: Hand haffuer befalet sine Engle / at de skulle bære dig paa Hender / at du skalt icke stode din Fod paa nogen Steen.** Psal: 91.

3. Satans mening met denne Fristelse. Satans endelige Mening met denne Fristelse vaar / at Christus skulde tage sig noget for imod sit Embede / och saaledis opuecke Guds Vrede offuer sig / lige som vore første Forældre giorde. Thi effter at den forgifftige arrige Skalck saa / at Christus holder sig op met Scrifften / da legger hand vind paa at forfalske Scrifften / met sin Løgn oc vrange vdtydning. Denne Psalme som Satan opregner / taler om Guds Forsiun / at Gud vil beuare huer Gudfryctig Christen / paa sine Veye / det er / vdi sit rette Kald oc loulige Bestilling / Hand befaler oss icke met disse Ord / at wi daarlige skulle tage oss noget for imod vort Kald.

4. Huor Christus faar offuerhaand. Men huorledis vdslucker Christus denne Dieffuelsens gloendis Pil? Det giør hand met Guds Ord. Thi saa siger hand: **Der staar atter screffuet: Du skalt icke friste HERREN din Gud.** Disse Ord haffue wi i den femte Moisi Bogs siette Cap: At friste Gud / det mercker der at fordriste sig til at giøre noget aff Vantro imod Guds Bud / huad heller det skeer i Gud fristis i fire maade. Metgang eller Modgang. Saa fristis Gud besynderlige i fire

1. maade: Først / i det at mand forsager Gud / som skeer naar Folck sætte sig imod den obenbare klare Sandhed / som Israels Folck giorde / den tid de sagde: **Er HERREN iblant oss eller icke:** Exod: 17. som der staar vdi den anden Moisi Bog / Huor de obenbare stode Guds klare Mirackel imod / lige som Gud der met haffde bedraget

2. dem. Dernæst fristis Gud / naar mand vil mestre oc forbedre Guds Ordning oc skick / saa som naar Folck ville aff fremmet Sorge oc Omhyggelighed / effter deris egen Vijsdom foruandle Guds Ordning oc loulige middel / i alle Gierninger oc Bestilling / saa som om nogen tenckte sig at ville bliffue ved Liffuet vden Mad oc dricke / Eller vilde fare paa Haffuet vden Skib oc Baad / Eller vilde stige ned aff it høyt Taarn foruden Trappe oc Stie / Huilcket altsammen i sandhed icke vaare andet / end at foracte Guds Ord-

3. ning oc loulige middel. For det tredie frister mand Gud / formedelst Seckerhed oc Tryghed: Thi huo som leffuer secker oc tryg hen / foruden Guds Fryct / naar det gaar hannem vel / hand frister

Gud imod det første Budord. For det fierde / fristis Gud forme- 4.
delst fortuilelse / Thi huo som fortuiler oc falder vdi Mishaab / i V-
lycke oc Modgang / oc troer icke at Gud haffuer omsorge for han-
nem / hand frister ocsaa Gud / oc haffuer stor tuil om hans Foriæt-
telse. Den Christne Kircke bemødis daglige met Kaarsset / oc for-
nemmer induaartis Fryct oc Forfærdelse / vduaartis Strid oc stor
farlighed / Her skal mand io for alt see sig vel for at mand icke frister
Gud: Mand skal icke sige / Der som wi ere hans Folck / oc der som
dette Euangelium wi predicke oc bekiende er vist / hui hielper hand
oss da icke nu i vor Modgangs tid ? Hui tilsteder hand at det gaar
vore Fiender saa lyckelige oc vel vdi alle ting ? Her skulle wi dristeli-
ge sige met Christo: **Du skalt icke friste HERren din Gud.**
Nu effterfølger den tredie Fristelse.

Aarsagen til den tredie Fristelse giffuis tilkiende met disse Ord: Den tredie Fristelse.
**Da tog Dieffuelen hannem atter oc førde hannem
met sig paa it saare høyt Bierge / oc vijsde hannem
alle Verdens Rige oc deris Herlighed.** See her / i den 1. Aarsagen.
første Fristelse haffuer Dieffuelen brugt Christi Kaarss oc fornæ-
dring / til at friste hannem met / Men nu i denne sidste Fristelse / sæt-
ter hand hannem alle Verdens Rige faar Øyen / paa det at hand
formedelst deris Herlighed skulde lade sig beuege at giøre noget imod
Gud / oc der met Synde.

Fristelsen er denne: **Dette vil ieg giffue dig altsam-** 2. Huor Christus fristis.
men / om du vilt falde ned oc tilbede mig. Satans
endelige mening vaar / at Christus skulde bliffue en Affguds dyrcke- 3. Satans mening.
re: Men CHristus beholder ocsaa Seyeruinding imod denne Fri-
1. stelse. Først / i det at hand viser Dieffuelen fra sig / som fordrister 4. Christi Seyeruinding.
2. sig til at legge sig den ære til / som Gud bør. Dernæst / i det at
hand igiennem stinger hannem met sit eget Suerd / oc siger:
**Der staar screffuet / Du skalt tilbede HERren din
Gud / oc tiene hannem alene.** Disse Ord staa i den fem-
te Moisi Bog / i det siætte Capittel. I huilcke der indeholdis tuende
ting / som ere / baade Guds Bud oc hans Forbud. Thi her biudis
at wi skulle tilbede en eniste Gud / oc tiene hannem met retsindig
Gudstieniste / effter som den første Taffle vdkreffuer: Oc her forbiu-
dis at wi ingen Creatur / huercken Dieffuelen / Menniskene / eller
Englene skulle legge den ære til / som Gud bør. Denne Regel skulle
wi daglige haffue for Øyen imod all Papisternis Løgn oc Bedre-
geri.

11\. Huorfor Christus bleff fristet.

MEN huorfaare bleff Christus fristet? Hand bleff fristet / Først paa det at naar wi fristis / wi da skulde vi- 1.
de / at wi haffue saadan en ypperste Prest / som er fristet i alle ting.
Dernæst / at hans Exempel skal vnderuise oss / giøre oss vise / at wi 2.
icke skulle lade Dieffuelen met nogen ting kalde oss fra Guds sande Fryct. Derfaare naar hand vil telle oss i Troen at Gud skøtter intet om oss / naar wi trengis met Kaarsset oc megen Modgang / da skulle wi see til Guds Søn / oc sla Fienden fra oss / lige met det samme Suerd / som hand haffuer slaget hannem fra sig. Naar hand tilegger oss / at wi skulle fordriste oss til oc voffue at giøre noget imod vort Kald / huor aff wi kunde komme i fare / enten paa Legemens eller Siælens vegne / da skulle wi holde hannem dette Suerd i Næsen / som er Guds Ord. Der som hand met store Prebende / Rigdom oc Herlighed vil føre oss til Affguderi / da skulle wi tage oss vel vare / at wi icke met disse madede Kraage lade oss drage til den euige fordømelsis Ruser oc Kube. Met faa Ord at sige: Wi skulle i vort gantske Leffnet legge vind paa / at wi kunde vaaxe i Guds Kundskaff / oc beryste oss vel imod Dieffuelen / ved Guds Søns neruærelse oc Bistand / Huilcken vor eniste Kempe / Seyeruindere oc HERre IEsu Christo / met Faderen oc den hellig Aand skee ære oc prijs til euig tid / Amen.

Den anden Søndag vdi Faste / Euangelium Matthei i det XV. Capittel.

Marc: 7.

IEsus gick vd fra Genezareths Land / oc drog bort i Tiri oc Sidons egn. Oc see / en Cananeisk Quinde gick aff den samme egn / oc raabte effter hannem / oc sag-

oc sagde : Ach HErre / Du Dauids Søn / forbarm dig offuer mig : Min Daatter plagis ilde aff Dieffuelen. Oc hand suarede hende icke it Ord. Da traadde hans Disciple til hannem / bade hannem / oc sagde : Skil dig dog aff met hende / thi hun raaber effter oss. Hand suarede / oc sagde : Jeg er icke vdsent / vden aleniste til de fortaffte Faar / aff Israels hus. Da kom hun / oc falt ned faar hannem / oc sagde : HErre hielp mig. Hand suarede / oc sagde : Det er icke smuct / at mand tager Brødet fra Børnene / oc kaster det faar Hunde. Hun sagde : Ja HErre / Smaahundene æde dog aff de Smuler som falde aff deris Herris Bord. Da suarede Jesus / oc sagde til hende : O Quinde / din Tro er stor / Dig skee som du vilt. Oc hendis Daatter bleff karsk i samme stund.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium hører besynderlige til oss Hedninge. Thi denne Hedenske Quindis Exempel lærer oss / at Hedninge tagis ocsaa til Naade aff Gud / For lige som Christus anammede denne Quinde som paakaldede hannem / oc hialp hende / Lige saa vil hand oc anamme oss: Thi hos Gud er icke Persons anseelse /
Act: 10. som Petrus siger: Nu formercker ieg i Sandhed / at Gud anseer icke Personer / men huo som hannem frycter oc giør ret / hand er hannem behagelig iblant allehonde Folck. Fordi det er Guds womskifftelige vilie / at lige som hand forskiuder oc fordømer alle dem som icke giøre Penitentze: Lige saa tagis alle de til naade som giøre Penitentze oc i Troen paakalde Gud / ved vor eniste Meglere JEsum CHristum / oc de bliffue salige aleniste aff Guds Godhed oc Miskundhed / paa huilcken Guds Vilie oc forsæt / wi see it smuct Exempel i denne Quinde / som vnder Kaarsset paakalder CHRIstum / hun Bønhøris
Joel: 2. oc bliffuer Hiolpen formedelst Troen / effter disse Joelis Ord: Huer den som paakalder HERrens naffn skal bliffue Hiolpen. Tre Artickle ville wi forhandle i dette Euangelij Forklaring.

Den Første.

Om en ret sand oc saliggiørendis Penitentze.

Den Anden.

Huorfaare Christus affuijsde denne Quinde.

Den Tredie.

Den Christne Kirckis leffuendis Billede oc rette Affmalning.

Om den Første.

Try ting her at forhandle. DET er saare fornøden at Menniskẽ ret vnderuisis om Penitentze: Thi huor en ret sand Penitentze icke er / der kand ingen bliffue salig / Derfor vil ieg klarlige oc beskedelige sige: Huad en sand Penitentze er: Huorledis hun skal skee: Oc huor mange stycke der høre til.

EN Christen oc saliggiorendis Penitentze er/ Dit Menniskis omuendelse til Gud/ formedelst Troen til Jesum Christum/ at det effter Guds vilie kand bliffue it nyt Creatur/ saa meget som muligt er/ den stund det leffuer i denne skrøbelige Verden: Eller oc/ at ieg skal sige det klarligere: En salig Penitentze *I. Huad Penitentz er.*
1. er/ en ret Hierte sorge oc Banghed for Synden/ met huilcken mand
2. haffuer fortørnet Gud: Der hos en Hiertens begering oc fast Haab om Naade oc Synds forladelse at bekomme/ for Guds
3. Søns Offers oc betalnings skyld: Oc it aluerligt Forsæt oc Vilie/ at ville hereffter fly alle Synder/ oc met sit gantske Leffnet tiene den euige Gud.

At dette er en sand Penitentzis rette bescriffuelse oc forklaring/ kand beuisis aff dette Ezechielis Vidnesbyrd/ i hans Propheties attende Cap: som saa liuder: **Omuender eder aff all eders offuertrædelse/ at i skulle icke falde/ for eders Misgiernings skyld: Kaster fra eder all eders offuertrædelse/ oc giører eder it nyt Hierte oc en ny Aand.** *Beuisning aff Ezechiels Prophetie.*

Idette Prophetens Vidnesbyrd indeholdis try ting. Det første er/ at Gud binder oc kalder oss til Penitentze. **Ingen kommer til mig/** siger Christus/ **uden Faderen drager hannem.** *Forklaring. 1. Ioh: 6.*

Det andet er/ Guds Foriættelse/ som indeholdis i disse Ord: **J skulle icke falde/ for eders Misgiernings skyld.** *2.*

Det tredie er/ en Christelig Penitentzis oc omuendelsis bescriffuelse/ huad hun er. **Omuender eder/** siger hand/ **oc giører Penitentze.** Der vil hand at wi skulle haffue en ret Anger oc Hiertesorge for vore Synder/ met huilcke wi haffue fortørnet Gud. Dernæst siger hand: **Kaster fra eder all eders offuertrædelse.** Der udkreffuer hand at wi skulle hade oc fly Synden. Fremdelis i det hand siger: **Omuender eder til Gud/** udkreffuer hand Troen/ uden huilcken ingen kand omuende sig til Gud/ **Thi formedelst Troen haffue wi fri Tilgang til Gud/** som S: Pouel siger. For det sidste i det hand legger disse Ord til: **Giører eder it nyt Hierte oc en ny Aand/** udkreffuer hand at wi her effter skulle bliffue ny Menniske oc ny Creatur/ oc leffue effter Guds vilie. Her aff see wi klarlige/ at en retsindig oc *3. Rom: 5. Eph: 3.*

saliggiørendis Penitentze er / en ret Hiertens sorge for Synden / Met it ret fast Haab oc Bøn om Naade oc Synds forladelse / Oc it aluerligt forsæt at ville her effter fly Synden / oc met sit gantske Leffnet skicke sig aldelis effter Guds vilie. Dette ville wi nu klarligere see vdi it herligt Exempel.

Dauids Exempel.

DAuid effter hand vaar gruelige falden vdi Hoer oc Mord / da giorde hand Penitentze / effter den form oc maade / som staar klarlige vdtryct i hans Psalme. Først / siger hand: **Gud ver mig naadig effter din Miskundhed / oc afflæt alle mine Synder effter din store Barmhiertighed.** Her lader Dauid sin Synd oc Wselhed gaa sig til Hierte / oc giør hannem ont at hand saa storlige haffuer fortørnet Gud / Oc der hos bekiender at Gud er hannem naadig oc barmhiertig / huor aff hand faar it stadigt Haab oc viss Trøst oc en fast Tro til Messiam. Huor stor hans Hierte sorge haffuer veret for Synden / oc huad for en stadig Tro hand haffuer hafft / met huilcken hand haffuer offueruundet sin Hiertesorge / giffuis i den samme Psalme tilkiende met mange Ord. At hand fremdelis i denne Psalme siger: **Gud skab en ny viss Aand i mig** / begerer hand / at hand kand bliffue it nyt Creatur.

Psal: 51.

Andre Exempel.

Saadanne Exempel finder mand mange flere / saa som Adams / Manassis / S: Peders / Røffuerens paa Kaarsset / Mariæ Magdalenæ etc. Huilcke wi stedse skulle betencke / at wi aff deris Exempel kunde bliffue ret vnderuisde om en sand Penitentze / oc met dennem aluerlige omuende oss til Gud.

II. Huorledis mand skal giøre Penitentze / Oc huad der til vdkreffuis.

ENdog at mand vel i nogen maade kand forstaa aff det som sagt er / huorledis mand skal rettelige giøre Penitentze: Saa vil ieg dog alligeuel bestedeligere forklare det: Thi der er intet som it Menniske er mere fornøden / end at det kand ved en aluerlig Penitentze forligis met Gud oc bliffue saligt. Da paa det at wi kunde vide huor wi rettelige skulle giøre Penitentze / skulle wi vel acte disse siu efterfølgendis stycker.

I. Guds kundskaft.

Det første er / at mand rettelige kiender Gud / som vdkreffuer Lydighed aff oss. Denne Lydighed tagis aff Guds ti Budord / thi saa siger HErren: **Jeg er HErren din Gud som vdledde dig aff Egipti Land.** Her vdkreffuer Gud at wi skulle

Exod: 20.

kiende

2. kiende hannem: Dernæst/ efterfølger huordan Lydighed hand vd-
kreffuer/ i disse Ord: **Du skalt icke haffue fremmede Gu-**
3. **der for mig.** Fremdelis/ beuiser hans Trusel som efterfølger
at Gud fordømer oc vil straffe Vlydighed/ thi saa siger hand:
Jeg er HErren som besøger Fædernis ondskaff paa
4. **Bornene indtil tredie oc fierde Led:** For det sidste/ skal
mand ocsaa dette vide om Gud/ at hand er naadig oc barmhier-
tig effter Euangelij lydelse/ thi saa siger hand: **Mod dem som
mig elske oc holde mine Bud/ giør ieg Barmhiertig-
hed i tusinde Led.** Derfaare før end wi komme til en ret Pe-
nitentze vdkreffuis at wi maa kiende Gud/ som vdkreffuer Lydighed
aff oss oc aluerlige straffer Vlydighed/ oc tuert om igien forbarmer
sig offuer Syndere oc tager dem til Naade/ for vor Megleris Jhesu
Christi skyld.

Effter denne Guds kundskaff skal mand randsage oc offuer-
ueye sine fremfarne Gierninger/ oc see til om de komme offuer ens
met Guds Low/ at mand betracter huert Budord i sig selff. Der-
for skalt du i denne randsagelse oc forfaring see til/ Om du haffuer
saadan en Gud der du alene forlader dig paa/ Om du fryeter han-
nem/ Om du elsker hannem/ Om du aff gantske Hierte oc all Mact
tien hannẽ/ Om du helliggiør hans naffn/ Om du forkynder hans
loff oc ære/ Om du paakalder oc priser hannẽ/ saa som de try Bud-
ord i den første Taffle vdkreffue. Lige saa skalt du effter denne sam-
me maade offueruele oc randsage dit Leffnet effter den anden Taff-
le/ om Kiærlighed oc tieniste som du est din Næste plictig. Aff den-
ne forfaring oc randsagelse lærer du at kiende din Slemhed/ oc ret-
færdige Fordømelse/ for din Synd oc Guds fortørnelse. Saadan
en randsagelse oc forfaring vdkreffuis aff oss/ saa tit som den hellige
Scrifft raader oc formaner oss til Penitentze.

II. Vort fremfarne Leffnetz betenckelse.

Den første Taffle.

Den anden Taffle.

Naar mand saa haffuer randsaget oc offuerhørt sig selff/ da
kommer aff Syndens oc Guds retfærdige Doms kundskaff/ en
saare hefftig forskreckelse i Samuittigheden/ huilcken forskreckelse
meget styrckis oc formeris aff Guds Doms omstendige ting/ som
ere: Det næruerendis Jammer oc Vselhed der wi lide her i Verden/
Dieffuelens Tiranni/ Helffuedis pine/ den euige Død oc For-
dømelse.

III. Forskreckelse i Samuittigheden.

Vdi saadan hefftig oc stor forskreckelse/ skulde mange vtallige
Menniske forfaris/ der som Troen icke komme dem til hielp. Thi
naar

IIII. Guds barmhiertigheds betenckelse.

naar mand i saadan forskreckelse anseer oc bekiender Guds Barm-
hiertighed som er oss loffuet for Christi skyld/ da vndfangis oc vaax-
er en fast Tillid om Syndernis forladelse / Oc da er det met it
Menniske / lige som det togis op aff Helffuede / oc det tager fat om
Guds Søns Haand som rycker det op aff Helffuede. Her begyn-
der Tancken oc Hiertet at betencke Guds Forjættelser / oc seer hen til
Guds Søn som henger paa Kaarsset / for dine oc mine Synder.
Ioel : 2. Det hører Joels trøstelige Ord / som saa liude: **Omuender e-
der til Gud eders HErre / fordi hand er naadig /
barmhiertig / taalmodig / langsom til Vrede / oc
meget miskundelig / oc lader sig saare fortryde at
hand vil straffe.** Saadanne Forjættelsers Exempel /
huor Gud haffuer dem beuist / skulle wi vel betencke / oc der met styr-
cke oss.

V. Tro oc Haab om Naade. Naar en Syndere saaledis bekiender Guds Barmhiertig-
hed / da faar hand Haab om Naade oc Synds forladelse / oc be-
gynder obenbare at begræde oc fortryde sin Synd / bekiender sin
Slemhed faar Gud / oc flyer ved en aluerlig Bøn / met it syrigt
Hierte til Guds Barmhiertighed.

VI. Retfærdiggiørelse ved Troen. Huilcken som i saa maade er opstigen at disse Trapper oc
Trin / i det at hand først lærer at kiende Gud oc hans Dom oc
Barmhiertighed / som nu sagt er / hand bliffuer nu ved denne Tro
oc Tillid aldelis quit / leddig oc løs aff alle sine Synder / oc bliffuer
retfærdig faar Gud / icke ved sin egen Retfærdighed / men ved Chri-
Retfærdiggiørelse huad det er. sti Retfærdighed som tilregnis alle dem der tro. Thi vor rette Ret-
færdiggiørelse er / at den Person som troer affløsis aff Synden /
hannem tilregnis Christi Retfærdighed / oc hand anammis til det
euige Liff aff Naade for Christi skyld.

VII. Vort Leffnets bedring. Naar it Menniske nu er saaledis giort retfærdigt ved Troen /
er vdualt oc kaaret til Guds Søn / oc igienfødt paa ny / da tacker
det Gud / loffuer oc priser hannem / oc her effter bedrer sit gantske
Leffnet.

Forklaring ved Exempel. MEn at wi dette diss klarligere oc bedre kunde forstaa / da vil ieg
faaregiffue it smuct Exempel om en saliggiørendis Peniten-
tze / oc tage Manassem Juda Konge for / J hues retsindige Pe-
nitentze alt dette forneffnde klarlige sees / saa som hans Bøn det
beuiser.

Først

Først siger hand: HErre vore Fædris Abrahams/ Kong Manassis Bøn met sin forklaring.
Isaachs oc Jacobs / oc deris retfærdige Sæds al-
mectigste Gud / Du som haffuer giort Himmel oc
Jord / oc alt det der er vdi / Oc du beseylede Haffuet
met dit Bud / oc du beseylede Dybene dit forfærdeli-
ge oc hellige Naffn til ære / at huer mand skal forfær-
dis for dig oc frycte for din store Mact. Thi der kand
ingen bære din Vrede som du truer Syndere met:
Men den Barmhiertighed som du tilsiger / er wbe-
gribelig oc wrandsagelig: Thi du est den allerhøyeste
HERRE offuer det gantske Jorderige / som haff-
uet stor Taalmodighed oc est meget naadig / oc stra-
ffer Folck icke gierne / Oc du haffuer tilsagt effter din
Godhed / Penitentze oc Syndernis forladelse. Vdi
1. disse Manassis ord see wi først/huorledis at Manasses rettelige kien- 1. Manasses kiender Gud.
2. der Gud. Dernæst/ at hand vidner oc bestaar at alle Folck ere plic-
3. tige til at vere hannem lydige. Fremdelis bekiender hand Guds ret-
4. færdige Dom offuer Syndere. Oc for det sidste kiender hand oc
bekiender Guds Barmhiertighed / huilcken hand loffuer oc priser.
Effter disse ord / følger det andet stycke i Penitentze / som er / at Ma- 2.
nasses randsager oc offuerueyer sine fremfarne Gierninger effter Hand randsager sit
Guds Low / Thi saa siger hand: Men effterdi at du est de Leffnet.
retfærdigis Gud / da sætte du icke de retfærdige / A-
braham / Isaach oc Jacob Penitentze faare / huilcke
der icke syndede imod dig: Men ieg haffuer syndet/
oc mine Synder er flere end Sandkorn i Haffuet.
For det tredie / giffuer hand tilkiende / huilcken en stor Redzel oc 3.
Fryct hand haffde i sit Hierte for sin Synd / i det hand siger: Hand frycter for Guds
Oc ieg er icke værd at vende mit Ansict op at/ oc see til Vrede.
Himmelen/for mine Synders mangfaaldighed/ oc
ieg er bøyet kraaget i suare Jernbaand oc haffuer in-
gen Rolighed/ fordi at ieg opuacte din Vrede/ oc gior-
de meget ont for dig / der met at ieg kom saadan vær-

stygge-

4. Hand skiuler sig til Guds barmhiertighed.

5. Hand haabis om Syndernis forladelse.

6. Hand Bønhøris ved Troen

7. Hand loffuer retning oc bedring.

styggelighed oc megen forargelse aff sted. For det fierde opreyser hand sig vdi denne sin store forskreckelse / oc styder sig ved Guds Naade oc Barmhiertighed som hand ihukommer / oc siger: Derfaare bøyer ieg nu mit Hiertis Knæ / oc beder dig Herre om Naade / du som haffuer loffuet Naade oc Synds forladelse / dem som haffue syndet faar dig. For det femte efterfølger hans Bøn om Syndernis forladelse / som saa liuder: Derfaare beder ieg oc formaner dig / forlad mig / O HERre forlad mig det: Lad mig icke forderffuis i mine Synder / oc lad Straffen icke bliffue euindelige paa mig / fordi du est Gud / Ja de angersomme Synderis Gud / som ville bedre sig / Beuis din Godhed paa mig. For det siætte / der hand dette haffde bedet / forlod hand sig til at vere visselige bønhørt oc giort retfærdig / huorfaare at hand fremdelis siger: Thi du hielper mig wuærdige effter din store Barmhiertighed. Manasses som er bleffuen retfærdig ved Troen / er nu bleffuen it nyt Creatur. For det siuende / følger der it nyt Leffnet hans gantske Liffs tid effter Manassis retfærdiggiørelse / huorfaare hand fremdelis siger i sin Bøn: Oc ieg vil loffue dig all min Liffs tid : Thi all Himmelens Hær loffuer dig / oc dig skal mand prise altid oc euindelige / Amen.

DEnne vijs oc maade at giøre Penitentze met / haffue alle Hellige altid efterfuldt. Dauid kiender Gud : Hand kiender Guds Dom : Hand kiender Guds Barmhiertighed : Hand randsager oc offueruever sit fremfarne leffnet : Hand gruer oc forfærdis for Synden : Hand opretter sig ved en fast Tillid til Guds Barmhiertighed : Hand beder om Naade oc Synds forladelse : Synden forladis hannem / at hand bliffuer retfærdig ved Troen : Oc der Synden er tilgiffuen oc hand er bleffuen retfærdig / priser hand Gud. Dette kand mand altsammen see i den halfftrediesinds tiuende oc første Psalme.

WJ haffue nu hørt huad Penitentze oc Omuendelse er / oc huorledis hun skal skee : Nu ville wi ocsaa see huilcke de besynderligste Hoffuet stycke ere / som høre til Penitentze. De samme ere try / som ere : Anger / Troen oc it nyt Leffnet. III. Penitentzis Hoffuetstycke.

Til det første Hoffuetstycke / som er Anger oc Ruelse / høre de try første stycke / der ieg før opregnede / som ere : Guds kundskaff / vort fremfarne Leffnets offuerueyelse / Oc Samuittighedens forfærdelse for Synden. 1. Anger.

Til det andet Hoffuetstycke / som er Troen / høre de try efterfølgendis stycker / som ere : Guds Barmhiertigheds betenckelse / Bøn om Synds forladelse / Oc Retfærdiggiørelse. 2. Troen.

Til det tredie Hoffuetstycke / som er it nyt Leffnet / hører det sidste / som staar her vdi / at mand beskicker sit Leffnet met Hiertelag / Ord oc Omgengelse effter Guds Low. 3. Retning oc Bedring.

Om den Anden.

HEr scriffuis i dette Euangelio at Christus forskød denne Quinde oc visde hende fra sig. Huorfaare giorde hand det ? Huorfaare siger hand sig ickon at vere vdsent til de fortaffte Faar aff Jsraels Hus ? Er hand icke den samme HErre som siger : **Kommer hid til mig / alle i som arbeyde oc ere besuarede etc.** Her suarer ieg saa til. Dette giorde den HErre Christus icke foruden drabelige Aarsager. Først giorde hand det / at denne Quindis Tro skulde ved denne forhalning prøffuis oc formeris. Dernæst at hun skulde vere it Gudfryctigheds exempel / imod de haardnackede Jøder sô forsmaade oc foractede Christum. Her foruden / at Christus vilde her met lade see / at hand vil offueruindis aff oss / ved vore aluerlige oc idelige Bøner. For det sidste / at hand met dette Exempel vilde lære sine Disciple / oc dem som der hos næruerendis tilstede vaare / en ret Gudfryctigheds Art oc Nature.

Hui Christus forvisde denne Quinde.

Matth : 11

Suar.

1.

2.

3.

4.

Ja / maat du sige : Christus sætter her en anden Sag / huorfaare hand foruisde denne Quinde : Thi saa siger hand : **Jeg er ickon vdsent til de fortaffte Faar aff Jsraels Hus.** Her suarer ieg saa til : Christus sagde icke det for den Sags skyld / at hand vilde necte Hedninge tilgang til sin Naade / Fordi denne Quinde vaar en Hedning. Men der vaare andre Sager til : Thi først vil Christus her met giffue Jødernis haardnackenhed oc Vtacknëmelighed at bemercke / som icke vilde kiende Christũ / der synderlige vaar sent

Giensigelse.

Suar.

1.

2. sent til dennem. Dernæst/ for Christus skulde selff predicke Guds
Ord for Jøderne/ for sin Død/ oc effter sin Død skulde hand giff-
Luc: ne befalning at predicke faar Hedninge: Thi Christus forbød sine
Disciple at predicke faar Hedninge/ før end hand vaar død oc op-
staaen. Men siden/ der hand vaar opstaaen aff døde/ gaff hand
Marc: 16. Apostlerne denne befalning/ oc sagde: **Gaar vd i den gantske Verden/ oc predicker Euangelium faar alle Creatur etc.** Denne Befalning giffuer klarlige tilkiende/ at Christi velgierninger høre baade til Jøder oc Hedninge/ det er/ at alle Mēniske huad heller de ere Jøder eller Hedninge/ som anamme CHristum/ oc giøre en aluerlig Penitentze/ ere delactige vdi Christi velgierninger/ saa at alle deris Synder ere afflætte ved hans Blod/ oc de skulle endelige opstaa paa den yderste Dommedag til den salige Vdødelighed oc euige Liff. Men de som icke ville anamme Christum/ oc leffue foruden Penitentze/ de skulle vden all Naade plagis met Dieffuelen til euig tid. Thi lige som Herren er/ haffuer veret/ oc stedse bliffuer Barmhiertig oc Naadig/ mod alle dem som giøre Penitentze/ foruden nogen Persons forskel eller anseelse: Lige saa er hand/ haffuer veret/ oc stedse bliffuer en streng vmild Dommere/ for alle dem som icke giøre Penitentze: Hand skøtter icke om huad heller wi ere Konger eller Herremend/ Borgere eller Bønder.

Om den Tredie.

Kirckens Billede.

1. Denne Cananeiske Quinde beskriffuis oss herlige den Christne Kircke met sin rette Farffue oc Malning. Thi først lige som denne Cananeiske Quinde plagis met stor Bedrøffuelse oc Hiertesorge: Lige saa besøgis den gantske Christne Kircke/ oc alle hendis Lemmer met Kaarsset. Derfaare siger Paulus:
2. Tim: 3. **Alle de som ville leffue gudelige i CHristo JEsu/ skulle lide forfølgelse.** Det lærer
Matth: 11. Christus i det hand befaler oss at tage sit Aag: Thi Gud vil at wi skulle bliffue hans Søn lige i Bedrøffuelse oc Modgang/ wi som i
Rom: 8. fremtiden skulle bliffue hannem lige vdi ære/ som Paulus siger.
2. Dernæst paakalder Kircken Gud i sin Bedrøffuelse om Hielp: Thi Kircken haffuer ingen anden tilflucht i sin Nød/ end en aluerlig Bøn
3. til Gud/ ved huilcken hun forhuerffuer hielp. For det tredie siunis ocsaa Christus at vende sig fra oss oc icke ville høre oss/ naar wi icke

faa

faa strax det wi bede om oc vilde haffue. For det fierde / lader den 4.
Christne Kircke sig icke afftrenge / men bliffuer hart ved / som denne
Cananeiske Quinde giorde / oc bliffuer varactig vdi sin Bøn / indtil hun faar det som hun beder om.

Fremdelis haffue ocsaa den Christne Kirckis Lemmer huer i besynderlighed noget her aff at lære. Fem stycker her aff at lære.

1. Først / skal huer aff oss bekiende sig at vere en Cananiter / det er / it vgudeligt Menniske / oc vuærdig til Guds Naade.

2. Dernæst / skulle wi huer for sig met denne Quinde / raabe oc sige: Herre forbarme dig / forbarme dig.

3. For det tredie / om du fristis / da bliff hart ved / som denne Quinde giorde: Der som Gud icke bønhører dig i Dag eller i Morgen / saa skulle dine Bøner dog icke skee til forgeffs / men visselige høris for Christi skyld / der som du effter denne Quindis Exempel beder i en stadig Tro.

4. For det fierde / bekiend dig met denne Quinde at vere en Hund: Men dog saadan en / som mættis aff de Smuler som falde aff Herrens Bord / Holt derfaare hart ved met Bønen.

5. For det femte / skal det visselige vederfaris dig / det som denne Quinde vederfors / hun som før bleff regnet for en Hund / kiendis strax oc anammis for en Daatter / Saa stor er HERrens Naade oc Barmhiertighed / Huilcken skee loff / prijs oc ære til ewig tid / Amen.

En anden Forklaring paa dette samme Euangelium.

KOng Dauid siger vdi den niende Psalme: De forlade sig paa dig HERre / som vide dit naffn / Thi du forlader dem icke som søge dig O HERRE. Her befatter Dauid met faa ord Summen paa det gantske Euangelium / som staar vdi try ting / som ere: At vide HERrens naffn / At forlade sig paa hannem / Oc at søge hannem vdi all sin Nød oc Trang.

Concio habita in Templo arcis Hafniensis, coram Regia maiestate, Anno 1575.

Summa paa dette Euangelium.

1. At vide oc kiende HERrens naffn / det er at vide aff Guds Ord oc Gierninger / huor saare god oc naadig hand er for Christi skyld.

2. De som dette vide / de forlade sig paa hannem effter hans tilsagn oc For-

3. oc Foriættelse vdi JEsu Christo. Derfor søge de hannem ocsaa met en Hiertens Bøn vdi all Nød oc Modgang/ thi de vide at hand icke forlader dem som søge hannem. Dette haffuer Dauid tit oc offte forfaret vdi sig selff / oc haffuer derfaare screffuet oss det til Lærdom oc Trøst/ om wi ellers ville følge hans exempel effter. Denne cananeiske oc hedenske Quinde viste oc kiende den HERris Jhesu CHristi naffn/ thi hun haffde hørt at hand vaar god oc naadig mod alle bedrøffuede som komme til hannem / oc for hun dette viste/ forlod hun sig paa hannem oc foruente sig hielp aff hannem / derfaare søgte hun hannem oc forlod sig her til at hand icke skulde forlade hende/ vdi sin store Bedrøffuelse oc Wselhed / huilcket hand icke heller giorde/ endog hand prøffuede hendis Tro en føye tid/ som denne Euangeliske Historie indeholder: Huilcken som lærer oss at Jesus vil icke forlade dem som kiende hannem / forlade sig paa hannem/ oc søger hannem vdi deris Nød oc Modgang / som Propheten Joel

Joel, 2. siger om hannem: **Huer den som paakalder HERRens naffn skal bliffue hiolpen.** Men paa det wi kunde giøre oss dette Euangelium diss nytteligere / da vil ieg trende Lærdomme forhandle effter huer andre / som ere:

Den Første.

Historien met sine omstendige vilkaar.

Den Anden.

En almindelig Lærdom om en salig Penitentze oc Troen.

Den Tredie.

En bedrøffuet Samuittigheds fristelse / oc Raad der imod.

Om den Første.

DEnne Historie indeholder mange Artickle / som ere: 1. Denne Quindis vilkaar. 2. Aff huad Aarsage hun gaff sig til Christum. 3. Hendis begering oc Bøn. 4. At Christus suarede hende intet. 5. Huorlunde Christi Discipler giorde Bøn for hende. 6. Huad Christus suarer Disciplene. 7. Den arme Quindis Varactighed vdi sin begering. 8. CHristi haarde giensuar. 9. Quindens efftерladelse. 10. Huor hun bliffuer bønhørt / saa at hendis Daatter helbredis ved Jhesum Christum. Disse Artickler ville wi offuerueye den ene effter den anden / at wi der aff kunde lære huorlunde wi vdi vor nød skulle bestille vor sag/ oc giøre en ret salig oc aluerlig Penitentze.

Første

Først haffue wi denne Quindis vilkaar at ansee / som vaare saare ynckelige / hun vaar en hedensk Quinde / oc bar it saare hart Kaarss / at hendis Daatter vaar besæt aff Dieffuelen / som hende iammerlige plagede oc foer ynckelige met hende. Her kand huer mand tencke huad hendis Hierte haffuer veret bange : Her tencker hun paa sin Synds storhed oc grumhed / Hun tencker paa Guds retfærdige Vrede oc Straff / Hun tencker paa den euige fordømelse : Min Daatter (tencker hun) plagis for min skyld / oc icke met it ringe Kaarss / men met it forfærdeligt Kaarss / saa at Dieffuelen haffuer besæt hende / Ja icke allerenište besæt hende / men iammerlige oc ynckelige plager hende / saa at alle som hende see forskreckis der offuer oc sky for hende: Huad kand her anden Aarsage vere til / end min store Synd / som Gud vdi sin vrede saa haardelige straffer paa min Daatter: Huad kand det andet bemercke end den euige Fordømelse / som mig offuerhenger / oc Dieffuelsens mact offuer mig euindelige. Saa haffuer denne Quindis Sorge veret meget bittrere oc haardere end Døden. I. Denne quindis haarde vilkaar.

Huad gaff denne Quinde Aarsage at giffue sig til Christum? Hun haffde hørt vden all tuil Christi rycte / at hand vaar redebon til at hielpe oc trøste arme Menniske som komme til hannem / hun haffde hørt at hand haffde hiolpet mange besætte Menniske / oc forhaabede at hand oc saa skulde ansee hendis Elendighed oc fri hendis Daatter fra Dieffuelen / som haffde besæt hende. Derfaare gaff hun sig der hen som hun hørde at Christus vaar / oc gaff sig til hannem. II. Aff huad Aarsage hun søgte til Christum.

Der hun kom til Christum raabte hun / oc sagde : O HErre Dauids Søn / forbarm dig offuer mig / min Daatter plagis ynckelige aff Dieffuelen. Her haffue wi denne arme Quindis Raab / Tiltale / Begering oc Nød. Hendis Raab kommer aff it bedrøffuet Hierte / oc forhaabning til at bekomme hielp aff den HErre Christo. O HErre Dauids Søn / siger hun. Endog Dauids affkomme vaar den tid i stor foract / oc ingen torde bekiende obenbarlige at Jesus vaar Dauids Søn / det er Messias / som skulde komme aff Dauids Slect / Dog gick denne Quinde frem oc bekiende met høy Røst / at JHesus vaar Dauids Søn / oc den rette Herre som skulde regere offuer Dauids Hus euindelige. Saa vaar dette rycte om Jesu / icke alenište vdi Jødeland / men oc saa vdi de omliggende Land / at Jesus vaar Dauids Søn / det er den forloffuede Messias / som hans Leffnet / Gierninger oc III. Hendis Begering oc Nød.

Lærdom beuise. Hendis begering effterfølger: **Forbarm dig offuer mig.** Her bekiender denne Quinde sin Wselhed oc Jesu Christi Barmhiertighed. Sin Wselhed bekiender hun at vere sin Daatters iammerlige Plage/som vaar besæt aff Dieffuelen. Ja/ saa gaar det til: Fromme Forældre acte det deris Wselhed at vere/naar deris Børn lide ilde/oc acte sig at hielpis/naar deris Børn hielpis. Denne naturlige Affect er vdi alle fromme Forældris Hierter/icke alleniste vdi Christne/ men ocsaa vdi Hedninge. Ja/ de som icke haffue denne naturlige Affect/de ere meget ringere at acte end wskellige Creatur oc Best/vdi huilcke denne naturlige Affect lader sig tit oc offte see.

Quindens Wselhed.

IIII. Christus suarer inter.

Huad gior Christus her til? Quinden raaber aff Hiertesorge/ begerer Raad oc Hielp/aff den som biuder alle Raad oc Hielp til. Men hand suarer hende icke it Ord/siger Euangelisten. O Herre Jesu Christe/du som est all Barmhiertigheds Kilde/du som

Matth: 11. raaber oc siger: **Kommer alle til mig som ere bedrøffuede/Jeg vil husuale eder/** Hui tier du her? Den Herre Christus tier icke for den skyld at hand vilde io hielpe/men for andre store

Hui Christus tier.

1. Sager skyld. Først vilde hand her met opuecke denne Quindis Tro.

2. Der hos vilde hand lære oss/at wi icke skulle mistrøste oc falde i Mißhaab/om wi icke strax faa det som wi bede om/men skulle bliffue varactige i vor Bøn/oc icke lade aff/før end wi bønhøris/Saa haffuer Christus dette giort icke der for at hand ey vilde hielpe/men at hand der met vilde lære oss/at bliffue varactige vdi Troen oc Bønen.

V. Disciplenis Forbøn.

Huad giøre her Christi Disciple? De sige til JHEsum: **Lad hende fare/Thi hun raaber effter oss.** Disse Disciple kedis ved hendis raab/derfaare sagde de: **Lad hende fare/** Giff hende sin affsked/Enten hielp hende eller sig hende Ney/at hun skal icke saa raabe effter oss.

VI. Christi suar.

Christus suarer sine Disciple vdi Quindens paahøring: **Jeg er icke vdsent vden til de fortaffte Faar aff Israelis Hus.** Huad siger her den HErre Christus? Taler hand icke her imod Guds foriættelse om Messia/som skulde vere all Verdens Frelsere? Siger icke Johannes: **See Guds Lam som bær all Verdens Synd?** Siger icke Paulus: **Christus kom til Verden til at frelse Syndere?** Met faa Ord at sige: Den gantske hellige Scrifft/oc Christus selff tit siger at hand er kom-

Gienſigelse.

Ioh: 1.

1. Timoth: 1.

kommen vdi Verden / til at hielpe alle Syndere baade Hedninge oc Jøder / som vil anamme hannem / oc tro paa hannem effter Gud Faders befalning / som siger: **Denne er min elskelige Søn / hører hannem.** Her skal mand suare til. Christus vaar sent til Jøderne til en vißtid / det er / indtil hand haffde vdret sin Bestilning / oc fuldkommet sit Offer paa Kaarßens Galie oc vaar Opstaaen aff døde / der effter skulde hand forkyndis Hedningene / effter som denne Christi befalning liuder: **Gaar hen oc predicker Euangelium faar alle Hedninge / Huo som troer oc bliffuer døbt / hand skal bliffue salig / Huo som icke troer / hand skal fordømis.** Math: 17. Suar. Marc: 16.

VII. Quindens varactighed.

Den Cananeiske Quinde lader sig icke end saa affuise / men hun gaar frem oc falder hannem tilfode / sigendis: **Herre hielp mig.** Faa Ord aff Hiertens grund er den rette Bøn som Gud hører / oc gaar igiennem Himmelen.

VIII. Christi haarde Suar.

Den Herre Christus suarer Quinden / oc siger: **Det er icke smuct at tage Børnenis Brød / oc kaste for Hunde.** Her kalder HErren Jøderne Børn / oc Hedningene Hunde / icke for den skyld at Gud haffuer io mange Børn iblant Hedningene oc mange Hunde iblant Jøderne / Men paa det at hand vil endnu mere friste denne Quindis Tro / alle Efftertkommere til Lærdom.

IX. Quindens efftergladelse.

See / huad giør den Hedenske Quinde her til? Det der Christus sagde / lige som hand der met vilde foruise hende / vende hun sig til gaffn / oc sagde: **Sandelige HErre / de smaa Racker æde oc aff de Smuler som falde aff deris HErris Bord.** Som hun vilde saa sige: Jeg bekiender mig at vere en Hund / det er / at vere vuærdig til at bekomme hielp aff dig / dog forhaaber ieg mig / at ieg maa nyde Hunde ret som samle op vnder Bordet de smaa Brødsmuler som falde aff deris Herris Bord.

X. Christus bønhører oc hielper hende.

Da suarede Jesus hende oc sagde: **O Quinde din Tro er stor / skee dig lige som du vilt. Oc hendis Daatter bleff helbrede paa samme tid.** Saa haffue wi nu hørt Historien / om denne Cananeiske Quinde met sine omstendige vilkaar / huilcken Historie som er it Exempel paa denne Regel: **Huer den som paakalder HErrens naffn skal bliffue hiolpen.** Joel: 2.

 Om

Den anden Søndag
Om den Anden.

Huad wi haffue i denne Cananeiske Quinde at acte.

AF denne Historie haffue wi en almindelig Lærdom at beslute om en ret Penitentze / oc om en liffactig Tro. Wi see vdi denne Quinde fire ting. Først / be- 1.
kiender hun sin Synd. Dernæst / aff sit Kaarss bekien- 2.
der hun Guds Vrede / oc finder den vdi sit Hierte. For det tredie / 3.
angrer hun sin Synd / oc fortryder at hun haffuer fortørnet Gud.
For det fierde / vaar hun kommen vdi Christi kundskaff / saa at hun 4.
viste at hand kunde oc vilde hielpe alle dem som hannem paakalde. Der aff vndfangis oc fødis Troen vdi hendis Hierte. Saa see wi vdi denne Quindis Exempel / at det er lige som fire Trappe tren til en ret liffactig oc salig Tro / som ere: Først / Syndens bekiendelse. Dernæst / Guds Vredis fornemmelse. For det tredie / Anger for Synden. Oc for det fierde / Christi kundskaff. Om disse fire Trappe tren til en salig Tro / vil ieg nu kaartelige omtale / oc siden om Troens vndfangelse oc fødzel vdi Menniskens Hierte.

Fire Trappe tren til en ret Tro.

I. Syndens bekiendelse.

DEn første Trappe oc tren til Troen er / Syndens bekiendelse / huilcken mand bekommer aff Guds Low / Fordi Guds Low er en Regel / huilcken som maler oss aff / huad ret oc huad wret er / huad Gud vil haffue giort aff oss / oc huad hand vil haffue lat. Saa at alt det som er vdi oss / eller skeer aff oss / som icke kommer offuer ens met denne Regel som er Louen / det er Synd / huilcken som gruelige fortørner Gud. Derfaare skal huert Menniske prøffue sit Leffnet oc sine Gierninger / effter Lowens Regel / oc der aff beslute om sine Gierninger / om de ere Synd eller ey.

Tu ting her at acte.

Oc paa det at ingen skal vrangelige bruge denne Regel / da ere der tuende stycker at mercke.

1. Huad Louen forbiuder.

Det første er / Huadsomheldst der er enten imod Guds Kierlighed eller imod Menniskens Kierlighed / det forbiudis vdi Louen / endog det icke er vdtrycht met klare Ord. Fordi den gantske Low indeholdis vdi disse tuende Hoffuet stycker: Du skalt elske HERREN din Gud aff din gantske Siæl / aff din gantske Forstand / oc aff din gantske Mact / Oc du skalt elske din Næste lige som dig selff.

2. Ingen kand fuldkomme Louen.

Det andet er / at Louen er Aandelig / som vdkreffuer en pur / fuldkommen / euig oc Aandelig Lydactighed / huor aff er at forstaa / at intet Menniske kand fuldkomme Louen / Fordi Mennis-

kens

skens vilkaar ere tuert imod Louen/ som den hellige Paulus siger: Rom : 7.
Louen er Aandelig / men ieg er dødelig / saalt vnder Synden. Her aff er at forstaa/ at huert Menniske er syndigt imod alle Guds Bud/ oc icke kand begynde nogen Lydighed effter Louens vilie/ før end mand bliffuer igienfødt/ ved Troen/ aff den hellig Aand.

II. Guds Vredis fornemmelse.

Den anden Trappe er/ Guds Vredis fornemmelse/ eller følelse vdi Menniskens Hierte for Synden. Thi naar mand seer sin Synd/ da skal mand ocsaa see til Guds Vrede/ oc til sin fortiente Straff oc Fordømelse.

Guds Vrede fornemmis aff fire ting.

Denne Guds Vredis fornemmelse oc følelse vdi Hiertet/ at mand føler sin Synds slemhed oc værstyggelighed/ oc sin retfærdige Straff/ kommer aff disse effterfølgendis tings betenckelse.

1. Guds Low.

Den første ting/ huor aff wi kunde kiende Guds Vrede oc vor fortiente Forbandelse/ er den Low som Gud sætte Adam for i Paradis/ som saa liuder: **Naar du æder aff det Træ/ da skalt du dø.** Gen : 2. Her truer Gud den gantske Adam/ det er/ icke alleniste Adams Person/ men ocsaa Adams natur/ som wi alle haffue/ der ere fødde aff Adam/ Derfaare gaar den samme fordømelse som Adam falt vdi/ ocsaa offuer oss som ere fødde aff Adam. Det lærer oss Dauid i den halfftrediesinds tiuende oc første Psalme/ Oc Paulus til de Romere i det siette Capittel.

2. Lowens forbandelse oc Dom.

Den anden ting/ huor aff wi kunde kiende Guds Vrede oc vor fortiente Straff/ er den Sententz som Gud haffuer sæt hos sin Low/ som er denne: **Forbandet vere huert Menniske/ som icke giør alt det som er screffuet vdi Louen/ oc fuldkommer det.** Deut : 21. Denne Forbandelse kommer aff Guds retfærdige Vrede/ oc henger offuer Syndens store Værstyggelighed/ oc fører hen til euig Pine oc Straff/ alle dem som icke bliffue befriede der fra/ for Jesu Christi Døds oc Pinis værdskyld.

3. Vor egen Samuittighed.

Den tredie ting/ huor aff wi kunde kiende Guds Vrede oc vor retfærdige Fordømelse/ er Guds handscrifft vdi vore Hierter/ som er vor egen Samuittighed/ som bær vidne om de to Sententzer som ere oss offuer gangne/ den ene vdi Paradis/ den anden vdi Moisi Low. Derfaare/ saa tit oc offte som wi føle Banghed vdi vor

Samuittighed for Synden / da skulle wi tencke / at der er Guds straff oc atuarsel om den euige Død oc Fordømelse for Syndens skyld / vden wi bliffue hiolpne der fra ved Christum.

4. Guds Vredis atskillige tegn.

Den fierde ting / huor aff wi kunde kiende Guds Vrede oc vor fortiente Straff er Guds Vredis Tegn / som haffue sig vdi tuende maade.

Straffe Tegn.

Somme Tegn straffe / oc met Straffen giffue de Guds Vrede tilkiende / som er / Pestilentze / Dyrtid / Hunger / Krig oc andre atskillige Plager / som Gud enten straffer hele Land oc Rige met / eller nogle Folck vdi Land oc Rige / dog de andre til atuarsel / om deris tilkommendis Straff som sparis / vden de rette oc bedre sig.

True Tegn.

Somme Tegn ere true Tegn / naar Gud icke strax straffer men lader skee Tegn / som betegne den tilkommende Straff at vere forhaanden. Om saadanne true Tegn haffue wi mange Historier / baade i verdslige Bøger oc i den hellige Scrifft. Huad Tegn der gick for Jerusalems forstyring scriffuer Egesippus oc mange andre. Huad Vrede Tegn der skal gaa for den yderste Dag siger Christus hos Mattheum / i det fierde oc tiuende Capit: Oc legger hand denne paamindelse der hos: **Seer til at ingen bedrager eder.** Huad som icke vaanlige oc almindelige pleyer at skee (endog at det tit oc offte kand haffue sine naturlige Sager / saa som Cometer / store Vandløb / gruelig Storm / oc andet saadant) det betyder alt noget.

Om det røde Vand her er seet / Anno 70.

Her haffuer mand seet Blodrøt vand i det Aar 1570. Her i Danmarck / huor om mand hører atskillige meninger / Somme sige at det skal vere naturligt / Somme anderleds. Ja / vere sig naturligt eller ey / vdi store Vand eller smaa / vdi Becke eller Aa / vden tuil er det aff Guds viise Raad oc tilladelse / som vil atuare oss om større Straff / vden wi snarlige bedre oss. Fordi naar Gud lader saadanne Vrede Tegn skee / da vil hand at wi skulle tencke tuende ting.

Huad wi skulle tencke naar wi see Tegn.

1. Det første er vor Synd oc vor fortiente Straff for Synden.
2. Det andet er hans Retfærdighed oc hans Barmhiertighed. Retfærdighed / at hand vil straffe oss om wi icke bedre oss. Barmhiertighed / om wi met aluerlighed omuende oss til Gud / vdi en sand oc languarendis Penitentze.

Jonæ, 3.

Gud hand truende Niniuiterne ved Jonam Prophete / at deris Stad skulde omkomme inden fyrretiue Dage / effter at Jonas begynte at vdraabe denne Guds atuarsel: Men huad skeede der? Der de aluerlige bekiende deris Synd oc fortiente Straff / oc der hos giorde

Peni-

Penitentze / da omuende Gud sin Vrede / oc retfærdige Heffn til Naade oc Barmhiertighed. Saa giorde vel ocsaa Gud ved oss paa denne tid / om wi ellers vilde efterfølge Niniuiterne / vdi en sand oc aluerlig Penitentze / oc vilde afflegge vore mange blodige Synder / som ville straffis met Blod / vden wi rette oss. Blod vil straffis met Blod.

III. Anger for Synden.

Den tredie Trappe / som gaar for en ret Tro / er Anger for Synden / at wi saae gierne at wi aldrig haffde syndet / Ja / at wi faa Had oc Værstyggelighed til Synden. Dette Had oc Værstyggelighed til Synden kand her aff komme. Fire ting giøre oss Synden leed.

Først / at du betencker / at det er Dieffuelens største Lyst / at hand seer Mennisket som er skabt effter Guds Billede / at ville heller følge sig effter end Gud / oc ville heller bære Dieffuelsens Tegn end Guds. 1. Dieffuelens lyst.

Dernæst / at du tencker som tilforn sagt er / huor storlige Synden fortørner Gud / oc vddriffuer den hellig Aand aff Hiertet / Ja / giør Dieffuelens Bolig aff Guds Bolig. 2. Guds fortørnelse.

For det tredie / at du tencker huad for skade du selff haffuer aff Synden / oc huad skade du giør andre / met dit onde Exempel. 3. Vor store skade.

For det fierde / at du ret betencker Syndens Slemhed oc Værstyggelighed / som iager Guds hellige Engle fra dig. Disse fire ting maate vel røre vore Hierter til Anger for Synden. 4. Syndens slemhed.

IIII. Christi kundskaff.

Den fierde Trappe / som gaar for en ret Tro / er Christi kundskaff saa at du kiender hannem ret. Dette kundskaff er at bekomme aff Euangelij Predicken / som lærer oss huorfaare Christus er kommen til Verden / Huo hand er / Oc huorlunde hand er besindet mod fattige Syndere / som komme til hannem.

Hand er vdsent til Verden / at hielpe fattige Syndere aff deris Synd. Saa siger Johannes: **See Guds Lam som borttager Verdens Synder.** Oc hand siger selff: **Jeg er kommen at kalde Syndere til Omuendelse.** 1. Hui Christus kom til Verden. Ioh: 1. Luc: 5.

Hand er en sand Gud / saa at hand kand vdrette alt det hand vil / oc vil alt det hand haffuer loffuet. Hand er it sant Menniske / som haffuer anammet vor natur paa sig / paa det at hand vil giøre vor natur delactig vdi Guddommelig ære oc herlighed. Hand er en Person Gud oc Mand / at du skalt vide / at hans Gierninger ere 2. Huad Christus er.

nock-

nocksom til at hielpe dig. Hand haffuer taaldt Død oc pine for dine
Synder. Hand haffuer fuldkommet Louen for dig/dig til Retfær-
dighed. Hand haffuer offret sig selff for dig / oc giort Bøn for dig.

3. Huor Christus er tilsinde mod off.
Hand er saa besindet mod dig / at hand vil hielpe dig / i huor
stor en Syndere du est / om du vilt ickon komme til hannem oc tro
Matth: 11. paa hannem. Hand siger: **Kommer hid / alle som ere be-
suærede / Jeg vil tage eders Byrde fra eder.** Dette
sit Hierte haffuer hand ladet see i mange Menniske / vdi Maria
Magdalena / vdi Røffueren paa Kaarsset oc mange andre. Ja
lige som hand er kommen vdi Verden for alle Menniskis skyld / saa
vil hand i Sandhed / alle Menniskis Salighed / dog ved Troen til
Joh: 6. sig. **Huo** / siger hand / **som seer Sønnen** / det er / Huo
som bekiender Sønnen for Verdens Frelsere / **Oc troer paa
hannem / hand skal haffue det euige Liff / oc ieg skal
opuecke hannem / paa den sidste Dag.**

SAa haffue wi nu hørt huad der gaar for Troen/
før end hun kand vdfangis oc fødis vdi vore Hierter / Naar
du vdi dit Hierte haffuer gaaet op at disse Trappe tren / aff huilcke
try første Tren / du forstaar huad Fordømmelse dig faarestaar / om
du icke bliffuer hiolpen aff met Synden: Men aff det fierde forstaar
du at denne hielp er at bekomme aff Jhesu Christo / saa at den som
troer paa hannem / skal faa Syndens forladelse / oc det euige Liff.

Aff disse tancker optendis ved den hellig Aand / en stor bren-
Troens vndfangelse, oc fødzel. dende begering til at bliffue delactig vdi Christi værdskyld (dette er
Troens vndfangelse) oc vdi det samme forlader Mennisket sig paa
Christi Foriættelse / effter som hand loffuer alle dem som komme til
hannem (Dette er Troens Fødzel vdi Hiertet.) Saa er nu en
Huad Troen er. ret / fast / liffactig oc christelig Tro / en hiertelig begering til Guds
Barmhiertighed vdi Christo / oc en viss Tillid oc Forladelse paa
Jesum Christum / at hand vil aff Naade forlade Synden / oc Sa-
liggiøre den som Troer paa sig / foruden all Menniskelig fortieniste
vdi nogen maade.

Gaffn aff Troen.
Den som saa troer / hand haffuer Syndernis forladelse / for-
medelst Christi pinis skyld / Hand er retfærdig giort / met Jesu Chri-
sti Retfærdighed / som hannem er tilregnet / Hand er Guds Barn /
Hand er forligt met Gud / Hand er it nyt Menniske / Hand haffuer
Tilgang til Gud / Hand staar vdi Guds Naade oc Yndist.

Naar

NAar denne Tro er saa vndfangen oc født vdi Menniskens Hierte / effterdi at hun er meget spæ oc liden vdi begyndelsen / skal hun vaaxe daglige / oc formeris all vor Liffs tid / aff Guds paakaldelse oc Hiertens Bøn / aff Guds fryct / aff de høyuærdige Sacramenters brug. Ja / den som troer hand skal bede met Dauid / oc sige: O HERRE stadfest din Gierning vdi mig / som du begynt haffuer / giff mig din hellig Aand / regere mig vdi din Sandhed. Vdi saadan Bøn fornemmer du suar aff Gud / formedelst stor glæde oc husualelse vdi dit Hierte / huilcken glæde oc husualelse er den hellig Aands vidnesbyrd / at du est Guds Barn / oc haffuer allerede begynt det euige Liff.

Troens fremuext.

Gud suarer oss til vor Bøn.

SAadan en leffuendis oc christelig Tro / hun er icke wfructsommelig / men lader sine deylige Frutter see / som staar besynderlige her vdi / at mand vil her effter vere Gud tacknemmelig / oc skicke sig effter hans vilie aff sin yderste mact oc formue / oc at mand vil icke her effter met vilie oc vidskaff forgribe sig imod Gud / men tacke oc prise / hannem met Sind / Hierte / Tunge oc gantske Leffnet / Lige som Abraham giorde / hues Børn de alle kaldis / som gaa vdi hans fodspaar met Tro oc Lydactighed. Denne Troens fruct staar besynderlige vdi fire ting.

Troens fruct.

Troens Fruct huor i hun staar.

Den første er Gudfryctighed / at du tencker dig at gaa oc staa / ligge oc side / vaage oc soffue / æde oc dricke / tale oc giøre vdi Guds Aasiun / som er din kiere Fader / til huilcken du altid skalt opløffte dit Hierte / hannem frycte / hannem bede / hannem dyrcke / hannem ære / baade i enrom oc met andre.

1. Gudfryctighed.

Den anden er Wskyldighed / at du holder dig saa / at ingen kand kaste dig nogen Last faare met sandhed / at du est hoffuisk / baade hos dig ene oc iblant andre / at du fører it ret Leffnet. In Summa / at du daglige staar effter at kunde døde den gamle Adam vdi dig / oc opuecke det ny Menniske / saa at Guds Billede kand kiende paa dig.

2. Wskyldighed.

Den tredie er Kierlighed mod sin Næste / som besynderlige lader sig see vdi Barmhiertighed mod arme fattige Menniske. Meent du / siger Augustinus / den at vere en Christen / aff hues Brød den hungrige aldrig mættis? Met hues Dricke den fattigis Tørst aldrig slyckis? Hues Bord ingen Fattig kiender? Vnder hues Tag ingen fattig Fremmet huiler? Met hues Klæder ingen

3. Kierlighed.

Augustinus.

nøgen skiulis? Met hues hielp ingen Fattig vederquegis? Bort det/ at den skulde kaldis en Christen oc Guds Barn/ som saadan er.

4. Flitighed. Den fierde er/ Flitighed vdi Embede oc Kald effter Pauli Raad/ Huer/ siger hand/ vere flitig vdi sin Bestilning. Her tørst du icke acte/ huor ringe eller stort dit Kald er/ Men act ickon disse try ting/ som ere: At dit Kald er aff Gud/ At du est ret der til kommen/ At du der vdi est flitig/ paakaldendis Gud/ at hand vnder dig velsignelse vdi dit Kald.

Troens prøffuelse. Denne Tro prøffuis met Kaarsset/ Ja lige som Guld prøffuis vdi Ild/ om det er purt oc klart/ saa prøffuis Troen vnder Kaarsset/ om hun er ret/ fast/ oc liffactig.

Troens strid. DEnne Tro strider imod Satan/ Verden oc Synden/ oc bekommer en glædelig Seyeruinding offuer alle sine Fiender.

Gienstgelse. Ja/ siger du: Mine Fiender ere mig alt forstercke/ huo kand stride imod den lede grumme Dieffuel? Huo kand offueruinde Verdens Suigactighed? Huo kand saa vnderdempe Synden som hand

Suar. gierne vilde? Min fromme Ven/ Seer du til dig selff/ da est du meget forringe at stride imod disse veldige oc grumme Kemper/ Men seer du til Jesum Christum/ da er den Seyeruinding lættelige at bekomme.

Troens Seyeruinding. Huorlunde kand min arme lilde Tro bekomme Seyeruinding? Troen bekommer Seyeruinding for tre Sagers skyld.

1. Den første er/ Fordi Troen haffuer den met sig/ som haffuer offueruundet Satan/ Verden oc Synden/ som er Jhesus Chri-

Ioh: 16. stus/ Hand siger selff: Verer frimodige/ Jeg haffuer offueruundet Verden.

2. Den anden Sag er/ Fordi Troen hun tager sine Vaaben oc Verie der hun strider met/ icke aff Verdslige/ men aff sin HErris Jesu Christi Rystkammer/ som ere sterckere oc fastere end alle Verdens Vaaben oc Verie.

3. Den tredie Sag er/ at naar mand trengis haardelige aff sine Fiender/ da giffuer Troen sig ind vnder Christi Skiold/ met

Teucer oc Hector. en hiertelig Bøn oc Paakaldelse. Ja/ lige som Teucer den gredske Krigsmand/ hand vaar alt forringe til at stride imod Hectorem/ derfor tog hand sin Broders Aiacis Bue oc Pile/ oc skød til Hectorem met oc de andre Troianer: Men naar at Fienderne trengde hannem/ gaff hand sig ind vnder sin Broders Aiacis Skiold/ lige

som

som it Barn vnder sin Moders kaabe. Saa ere wi ocsaa alt forringe til at staa vore Fiender imod / oc vore egne Verie ere alt forsuage der til / Derfor tage wi vor Broders Verie oc sætte imod Fienderne / Men naar de trenge oss / da giffue wi oss vnder vor Broders Jesu Christi Skiold / Lige som Børn vnder deris Moders Kaabe. Saa faa icke wi arme ringe Menniske Seyeruinding / aff vor egen Styrcke eller Mact / men aff Jesu Christi vor Broders oc Saliggiøreris Krafft oc beskytning. Vor egen mact er intet verd.

Naar Troen er saa berystet / treder hun frem imod sine Fiender / som ere: Dieffuelen / Verden / Oc Synden som boer vdi oss.

TRoen sætter imod Dieffuelen met tuende besynderlige Verie / som ere: Guds Ord / Oc en Hiertelig Bøn til Gud. Troens Verie imod Dieffuelen.

Met Guds ord støder Troen om / alle Epicureer / Kættere / Øyenskalcke / Tyrckere oc Misdedere: Thi Troen veed at all Verden skal forgaa / førend en Bogstaff skal forgaa aff Guds Ord. Fordi Gud er den euige Sandhed / som aldrig kand liue / derfor traadzer Troen imod alle Epicureer / som forsmaa Ordet: Imod alle Kættere / som det ville foruende: Imod alle Øyenskalcke / som det hade: Imod alle Tyrckere / som det met Blod fordempe ville: Imod alle Misdedere / som met deris skendige Leffnet ville forhindre Guds Ord. Ja / aff dette Guds Ord veed Troen / at Helffuedis Porte / det er / Dieffuelen met alle sine Raad / Mact oc Finantzer / kunde intet imod dem som haffue Troen til Jesum Christum. I. Guds Ord.

Dernæst / strider Troen imod Dieffuelen met en inderlig Bøn til Gud / i vor HErris Jesu Christi naffn / oc her met forfærder hun Dieffuelen / oc kommer hannem paa flugt. Mand skriffuer at naar en Hane slar sine Vinge oc galer / da forfærdis oc forskreckis en Løue som det hører / i huor grum hun er: Saa gaar det oc her / naar en Christen slar sine Vinger / det er / naar hand henger paa Guds Barmhiertighed / oc paa Troen til Jesum Christum / da forfærder hand Dieffuelen met sin Liud / det er / met sin Bøn til Gud. 2. En aluerlig Bøn. Lignelse.

Kaart at sige / huad heller Dieffuelen lurer effter Lærdommen at forkrencke / eller effter Ordet at forfalske / eller effter Leffnedet at besmitte / Da sætter Troen Guds Ord oc en inderlig Bøn imod Dieffuelen.

IMod Verden sætter Troen Guds Foriættelser om euig Glæde / om euig Ære / om euig Rigdom / om euig Vellyst / oc der met for- Troens Verie imod Verden.

atter Verden / met all sin Forfengelighed / Oc naar hun trengis hart aff Verden / da giffuer hun sig aldelis vnder Christi Skiold / met Bøn oc Taalmodighed.

Jmod Synden oc Syndsens begering.

JMod Syndens onde Tancker sætter Troen idelig læsning oc betenckelse aff den hellige Scrifft. Jmod Syndens onde begeringer / sætter Troen Aandens begering / saa at hun icke samtycker oc giør Syndens vilie / paa det at hun icke omkaster den gode Samuittighed / som Troen altid vil haffue met sig.

Om den Tredie.

Samuittighedens tre Fristelser.

EN bedrøffuet Samuittighed anfectis oc fristis her vdi trende maade.
1. Først i saa maade : Vaare Christus mig saa nær som hand vaar denne Quinde / oc suarede mig met sin egen Mund / da vilde ieg vel saa tro
2. som dēne Cananeiske Quinde. Dernæst: Vaare icke min Wuærdighed støre end denne Quindis / da maatte ieg end forhaabis Naade.
3. Det tredie : Huad om ieg er icke vdi det tal som ere vdualde til Himmerigis Rige at bekomme. Disse Anfectninger oc Fristelser ere meget store / oc mange lade sig offueruinde aff dem / saa at de falde vdi mistrøst oc forkaste Troen.

Suar til den første Fristelse.

TJL den første Anfectning / som er at Christus er icke saa nær at hand taler met oss / suarer ieg saa til : Christus er dig saa nær / som hand vaar denne Cananeiske Quinde : Hand siger selff:
Matth: 28. **Jeg vil vere hos eder / indtil Verdens ende.** Ja / hand
Christus er hos oss alle. boer vdi dit Hierte saa fremt som du ellers troer. Tal derfaare til hānem / met dit Hiertens Bøn aff en stadig Tro / da skalt du vel høre Giensuar i dit Hierte / oc Christi Aand vdi dig skal bære Vidnesbyrd at du est Guds Barn / oc at Christus vil aldrig forsmaa eller forskiude dig / saa fremt som du bliffuer hos hannem. Naar du beder din Bøn / oc der begyndis vdi dit Hierte / Husualelse / Glæde oc Frimodighed / da haffuer du Jhesu Christi giensuar / saa vel som denne Cananeiske Quinde / som hørde Christi Mund tale. Alt det Christus haffuer loffuet dennem som tro / det skalt du tro at vere dig sagt. Thi hand er ens besindet mod alle de som tro paa hannem oc
Joh: 3. paakalde hannem / Thi saa staar der screffuet : **Huer den som troer paa hannem / skal bliffue salig.** Lad disse Ord liude altid i dit Hierte / oc tro stadige dem at vere sagd til dig / saa fremt som du ellers troer stadelige.

Den

DEn anden Anfectning er denne: Min wuærdighed er større end Gud vil tage mig til Naade. Saa sagde oc Cain/ der hand haffde ihielslaget sin Broder Abel. **Min Synd / sagde hand / er større end Naaden.** Hannem suarer Augustinus oc siger: **Du løgst Cain / thi Guds Naade er større / end alle Synderis wselhed.** Derfaare skal mand sætte imod saadan Fristelse / tuende ting. Først en Regel som sanctus Paulus omtaler: Dernæst Synderis Exempel som Gud haffuer taget til Naade.

Den anden Fristelse om vor wuærdighed.

Augustinus in 4. Caput Geneseos.

Tu ting imod denne Fristelse.

Huad heder den Regel som S: Pouel omtal? **Naaden er meget større en Synden**/ det er/ Guds Naade vdi vor HErre Jhesu Christo er større end alle Verdens Synder/ som Dauid oc bekiender / oc siger: **Guds Barmhiertighed oc Naade offuergaar alle hans Gierninger.** Er nu Guds Naade større end alle Guds Gierninger / da er hun oc større end denne Gierning. Saa holt denne Regel fast imod den anden Anfectning oc Fristelse. **Guds Naade er offuerflodigere oc større end Synden.**

1. Pauli Regel. Rom: 5.

Psal: 63. 108.

Dernæst sæt imod denne Fristelse mange Exempel / vdi huilcke Guds Naade lader see sig at vere større end Synden. Adam syndede oc fick Naade/ endog hans Synd vaar større end alle Menniskers Synder ere paa denne dag. Manasses den wgudelige Tiran/ som haffde gruelige forfult Guds Børn/ oc opfylt Jerusalem met Propheters oc wskyldige Menniskers Blod/ hand omuende sig/ begerede Naade oc bekom Naade. Disligeste Røffueren paa Kaarsset giorde Penitentze/ oc strax kom i Paradis met vor kiere HErre Jhesu Christo. Den samme Gud oc samme frelsere Jhesum Christum haffuer du som Adam/ Manasses oc Røffueren haffde. Derfaare gior du lige som de giorde der ere vende til Guds Naadis Stol/ saa bekommer du Naade som de bekomme.

2. Exempel.

Adam.

Manasses.

Røffueren paa Kaarsset.

DEN tredie Anfectning som en bedrøffuet Samuittighed fristis met er denne/ som ieg faaregaff: Huad om ieg er icke vdi deris tal som Gud haffuer vdualt til Himmerigis Rige. Jmod denne Fristelse skalt du sætte disse fire mure / som ere: Guds befalning / Guds løffte / Guds Søns verdskyld / Oc Daaben som Gud haffuer giffuet dig.

Den tredie fristelse om vor vduelelse.

Fire Mure her imod.

Guds befalning er/ at alle Mennisker skulle høre Guds Søn/ oc 1.
Math: 17. tro paa hannem. Thi saa siger hand: Denne er min elskelige
Søn/ hører hannem. Guds løffte strecker sig til alle Men- 2.
niske: Huo som troer hand bliffuer salig. Guds Søns 3.
Ioh: 1. verdskyld er nocksom for alle synder. Johannes siger: See Guds
Lam som bar alle Verdens Synder. Daaben som 4.
Gud haffuer giffuet dig er Guds Indsegle/ huor met hand beseg-
ler dig sin Naade/ om du ellers troer paa hannem. Derfaare tro
Ezech: 33. stadelige oc trryggelige/ at Gud vil icke nogen Synderis
Død/ men heller at hand skal omuende sig oc leffue/
som den almectigste Gud selff siger/ Huilcken euige gode Barm-
hiertige Gud/ som er Fader/ Søn oc den hellig Aand skee loff/ prijs
oc ære euindelige/ Amen.

Den tredie Søndag vdi Faste/ Euangelium Lucæ i det XI. Capittel.

Matth: 12. Marc: 3.

JEsus dreff en Dieff-uel vd/ hand vaar dum. Oc det skede/ der Dieffuelen foer vd/ da talede den Dumme/ Oc Folcket forundrede sig. Men nogle iblant dem sagde: Hand driffuer Dieffle vd/ ved Beelzebub den øffuerste Dieffuel. Men de andre fristede hannem/ oc begerede it Tegn aff hannem aff Himmelen. Da fornam hand deris tancker/ oc sagde til dem: Huert rige/ som vorder wens met sig selff/ bliffuer øde/ Oc it hus falder offuer det andet. Er da Satanas oc wens met sig selff/ Huorledis skal hans Rige bliffue bestandigt? Efftersom i sige/ Jeg vddriffuer Dieff-

Dieffle ved Beelzebub. Oc om ieg vddriffuer Dieffle ved Beelzebub / ved huem vddriffue eders Børn dennem? Der faare skulle de vere eders Dommere. Men der som ieg vddriffuer Dieffle ved Guds Finger / da 1. Ioh: 3.
kommer io Guds rige til eder. Naar som en sterck beuebnet beuarer sit Pallatz / da bliffuer det hand haffuer met fred. Men naar der kommer en sterckere offuer hannem / oc offueruinder hannem / Da tager hand hans Harnisk / som hand forlod sig paa / oc byter Roffuet. Huo som icke er met mig / hand er imod mig / Oc huo som icke sancker met mig / hand atspreder. Naar den wreene Aand vdfar aff Menisket / da vandrer hand igiennem torre steder / søger hvile / oc finder hende icke. Da siger hand: Jeg vil vende om igien til mit Hus / som ieg gick vd aff.

Oc naar hand kommer/ da finder hand det feyet met Koste oc prydet. Saa gaar hand bort/ oc tager siu Aander til sig/ som ere argere end hand selff/ oc naar de komme ind bo de der/ oc det bliffuer der effter verre met det samme Menniske end tilforn. Oc det begaff sig/ der hand saa talede/ opløffte en Quinde iblant Folcket rosten/ oc sagde til hannem: Saligt er det Liff som bar dig/ oc de bryst som du dide. Men hand sagde: Ja/ salige ere de som høre Guds ord/ oc beuare det.

Forklaring paa dette Euangelium.

I. Huorfaare Christus kom til Verden.

DEtte Euangelium/ mine Elskelige/ giffuer klarlige tilkiende/ huorfaare Christus kom til Verden/ oc anammede menniskelig Natur/ som er/ at hand baade vilde begynde it nyt Rige/ oc vilde forstyre Dieffuelens rige. Det er det som Gud siger i Mose første Bog i det tredie Cap: Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet. Huilcket S: Hans forklarer i det hand siger: Christus er obenbaret/ at hand skal forstørre Dieffuelens gierninger/ det er/ Dieffuelens rige/ som begyndis aff Synden/ opbyggis oc holdis ved macht met Synden/ oc fuldendis met den euige Fordømmelse. At CHristus er den som skal ødelegge oc forstyrre dette Rige/ beuiser hand klarlige i dette Euangelio/ i det at hand frelser it Menniske som er besæt aff Dieffuelen. Thi i det at hand vddriffuer Dieffuelen/ beuiser hand først/ at hand er sterckere oc mectigere end Dieffuelen: Dernæst lader hand see oc paakiende/ at hand er hans Fiende: Fremdelis giffuer hand met dette Tegn tilkiende/ at hand er det menniskelige Kiøns Saliggiørere oc hielpere. For det andet giffuer dette Euangelium ocsaa tilkiende Verdens Wtacknemmelighed/ imod sin Saliggiørere/ i det at de wgudelige Jøder tillegge Dieffuelen Guds gierninger. Paa det sidste raaber en Quinde vdi enden paa dette Euangelio/ huor met hun giffuer Christo Aarsage til at vise oss huor vdi den rette Salighed staar: Fordi der hun raaber/ oc siger:

(Margin: 1. Ioh: 3. — 1. 2. 3. — II. Verdens Wtacknemmelighed. — III. Huor vdi Salighed staar.)

Sali-

Saligt er det Liff ſom dig bar etc / da ſuarer Chriſtus: Ja / ſalige ere de ſom høre Guds Ord oc beuare det.

Wi ville oſſ til diſſ bedre forſtand / aff dette Euangelio / forhandle fire Artickler.

Den Førſte.

Skilſmiſſe imellem Chriſti rige oc Dieffuelens rige.

Den Anden.

Om den trætte imellem Chriſtum oc Jøderne / i huilcken Jøderne laſte Chriſti gierning / oc hand forſuarer hende.

Den Tredie.

Huad dem vil vederfaris / ſom haffue anammet Chriſtum oc forſkiude hannem igien / oc tiene Dieffuelen.

Den Fierde.

Huad den rette Salighed er:

Om den Førſte.

M den førſte taler Euangeliſten oc ſiger ſaaledis: Jheſus dreff en Dieffuel vd. Diſſe ord beuiſe at her ere tuende Rige ſom ere imod huer andre: Chriſti rige oc Dieffuelens rige / oc at der er ſtor Skilſmiſſe imellem diſſe tuende atſkillige Regimente / ſaa at der aldrig kand komme Enighed oc Samdrectighed imellem dem. Efftersi da at Chriſtus oc Dieffuelen ere to mectige Konger / offuer tu atſkillige Rige / da ville wi tale om dem begge / paa det at wi kunde forſtaa / huor ſaare meget ont der er i Dieffuelens rige / oc huor offuermaade meget gaat oc Lyckſalighed der er i Chriſti ſalige rige. Tuende atſkillige Rige i Verden.

M Dieffuelen oc hans Rige haffue wi fire ſtycker at befinde. 1. Huad hand er for en. 2. Huad hans beſtilling er. 3. Huorfaare hand giør oc beſtiller ſaadant. 4. Oc huorfaare Gud tilſteder hannem det at giøre. Fire ſtycker at acte om Dieffuelen oc hans Rige.

Huad er da Dieffuelen for en? Saa meget ſom hans Nature vedkommer / er hand Guds Creatur / lige ſom de hellige gode Engle: Men ſaa meget ſom hans Jdræt / ondſkaff oc vanart ſom hand haffuer aff ſig ſelff vedkommer / er hand en Løgnere / en Mordere / oc en Tiuff / ſom ſtedſe haffuer lyſt til Mord oc Løgn / oc ſeer intet heller end det arme menniſkelige Kiøns euige forderffuelſe. At Dieffuelen er ſaadan en / beuiſer hans ſuig oc bedregeri / met huilcket hand bedrog vore førſte Foraldre. I. Huad Dieffuelen er for en.

II. Huad Dieffuelen tager sig til Idret.
Huad er Dieffuelens bestilning/ oc huad giør hand? Det see wi
i dette Euangelio/ at hand giør dette arme Menniske blint oc dumt.
Betenck nu her Dieffuelens grumme tiranni imod dette arme Men-
niske. Først tilstopper hand hans Øern. Huorfaare giør hand det?
1. Dieffuelen tilstopper Ørnene.
Det giør hand / paa det at hand icke skal høre Guds Ord. Hui vil
hand det? Fordi Dieffuelen veed vel / at det første Trappe tren til
Himmerige er at høre Guds Ord: Thi der bleff aldrig nogen salig
foruden Guds ords hørelse. (Jeg taler her om dem som ere komne til
Rom: 1.
Alder oc Forstand / icke om smaa Børn) **For Euangelium er**
Guds krafft til Salighed alle dem som tro / som Pau-
2. Satan besætter Hiertet.
lus siger. Dernæst besætter hand Hiertet / paa det at Guds Ord
skal icke haffue rom der vdi. Hui giør hand det? For hand veed
vel / at ingen kand bliffue retfærdig vden Troen / som kommer aff
Ioh: 3.
Guds Ords hørelse: Fordi Johannes Baptista siger: **Huo**
som icke troer / hand skal icke see Liffuet / Men Guds
3. Satan giør dum.
vrede bliffuer offuer hannem. For det tredie / giør hand
hannem dum. Huorfaare giør hand det? Paa det at hand icke
skal bekiende CHristum sin Saliggiørere: Hand veed vel / at in-
gen bliffuer salig / vden hand bekiender Gud met Munden: Thi
Rom: 10.
saa siger Paulus til de Romere / i det tiende Cap: **Met Hiertet**
troer mand til Retfærdighed / oc met Munden be-
4. Satan giør blind.
kiender mand til Salighed. For det fierde / giør hand
denne arme Stackarl blind. Huorfaare det? At hand skal icke see
Guds gierninger / som fortælle oss hans Herlighed / som Dauid
Psal: 19.
vidner om HErrens gierninger / i det hand siger: **Himlene op-**
regne Guds ære / oc Befestningen hans Henders
gierninger. See / saaledis lycker Satan alle Saligheds veye
igien / for dette arme Menniske.

III. Hui Satan tager sig saadant for.
Huorfaare giør den Bøsuicht det? Først / for hand er selff for- 1.
dømt / oc haffuer intet Haab om Salighed. Dernæst / bær hand 2.
saa stor Affuind paa vor Herre Christum / oc er hannem saa hadsk /
at hand icke kand lide oc fordrage hans Rige. Herforuden / er 3.
hand optent i saa stor vmættelig Affuind oc vrede imod det Men-
niskelige Kiøn / saa at hand stunder effter / at ville haffue alle Men-
1. Pet: 5.
niske euindelige fordømde met sig. Derfaare siger S: Peder:
Dieffuelen løber omkring som en brølende Løue / oc
atspør huem hand kand forderffue. Men

Men huorfaare tilsteder Gud hannem det/ at hand maa saa IIII.
1. plage Menniskẽ? Hand tilsteder hannem det/ Første for wi haffue Hui Gud
vel fortient denne Straff met vor Synd: Oc alt det onde oss veder- saadant
faris/ det skulle wi legge oss selff til/ oc kiendis oss selff at haffue tilsteder.
2. skyld der vdi oc vere Aarsage der til. Dernæst/ tilsteder Gud han-
nem det/ paa det at wi skulle forstaa oc kiende huor store oc mectige
Christi gierninger ere mod den Christne Kircke: For ingen forstaar Den som icke
oc veed huor gaat det er at vere ledig oc løs/ vden den som nogen tid forsøger det
lang haffuer veret i Fengsel: Icke veed heller nogen huilcken en god onde/ veed
ting Helbreden er/ vden den som haffuer veret siug oc skrøbelig. icke huor det gode smager.
3. Fremdelis tilsteder hand hannem det/ paa det at wi skulle paakalde
CHristum om redning oc hielp imod Dieffuelen/ Thi hand alene
4. kand offueruinde hannem. Her foruden tilsteder Gud Dieffue-
len saadant/ at wi met en stadig Tro skulle beuebne oss imod han-
nem/ effter S: Peders formaning som saa liuder: **Staar** 1. Pet: 5.
hannem imod/ oc verer stercke i Troen: Thi Troen er
den rette Seyeruinding offuer Verden/ som Johannes siger 1. Ioh: 5.
met disse Ord: **Eders Tro er den Seyeruinding som**
5. **offueruinder Verden.** For det sidste tilsteder hand han-
nem det/ paa det at naar wi ved Christi næruerendis hielp oc bistand
ere fride oc reddede fra Dieffuelens tiranni/ wi da baade skulle kien-
de at Christus boer i oss/ effter disse Dauids ords liudelse: **At alle** 1. Sam: 17.
Land skulle vide/ at der er en Gud i Israel/ det er/ i den
christne Kircke: Oc at wi skulle prise Gud som oss hielper oc redder.

WI haffue nu hørt om Dieffuelen/ huad hand er Om Chri-
for en/ Huad hans bestilning er/ Hui hand saa stunder effter sto oc hans
den christne Kirckis forderffuelse/ Oc huorfaare Gud tilsteder han- Rige try
nem det. Nu ville wi ocsaa høre om vor Konge Christo/ om huil- ting at ac-
cken ieg vil ocsaa sige/ Huad hand er/ Huad hand giør oc bestiller/ te.
Oc huorfaare hand det giør.

Huo er Christus? Hand er Gud oc Menniske/ som er født aff I.
Faderen aff euighed/ en euig Gud met sin euige Fader oc den hellig- Huad
Aand/ saa som wi bekiende i vor Troes Articklе: Hand foer neder Christus
aff Himmelen for vor Salighed/ oc anammede menniskelig Natur/ er.
at hand met sin Død vilde fri oss fra den euige Død oc Pine.

Huad giør Christus? Det lærer oss dette Euangeliũ. Først oplader II.
hand dette døffue Menniskis Øern. Dernæst vddriffuer hand Dieff- Huad
uelen aff hannẽ. Fremdelis løser hand hans Tungis baand/ at hand Christus
kand giør.

kand tale. Oc hand der offuer oplader hans Øyen/at hand kand see: Dette samme giør hand endnu daglige i sin Kircke oc Menighed.
1. Christus oplader Ørene. Først oplader hand vore Øern / at wi kunde høre Guds Ord / Thi huo som gierne haffuer lyst oc vilie til at høre Guds Ord / hand skal vide at Christus haffuer oplat hans Øern : Oc huo som icke gierne gider hørt Ordet/ hand skal vide at hans Øern ere endnu tilstoppede aff Satan. Huorfaare at den som icke endnu haffuer Øern til at høre Guds ord met / hand skal fly til Christum / som alene kand oplade dem.
2. Christus renser Hiertet. Dernæst frier hand ocsaa Hiertet fra Dieffuelen / at wi kunde tro paa Gud : For Christus lærer hos Johannem i det siette Cap : At Troen er Guds gierning / saa sigendis: Det er Guds gierning / at i tro paa den som hand vdsende. (Ioh: 6.) Derfaare der som du icke troer paa Christum/ da besider Dieffuelen endnu dit Hierte : Huorfaare mand skal søge til Christum/som alene kand offueruinde Dieffuelen.
3. Christus løser Tungen. Her foruden løser hand ocsaa din Tunge/ at du ocsaa met Munden kant bekiende/ loffue / prise oc paakalde hannem.

III. Hui Christus saa hielper oss. Huorfaare giør Christus det ? Først/fordi at hand haffuer 1. Mennisken kier / hues Natur hand tog paa sig / den tid hand bleff født aff Jomfru Maria. Dernæst/ for hand er Dieffuelens Fien- 2. de. For det tredie/ for det er hans Embede / at hand skal indfalde i 3. sin Fiendis Dieffuelens rige / røffue sin Fiende / oc giffue alle dem som tro paa sig det euige Liff.

Skilsmisse imellem Christi oc Dieffuelens rige. HER aff er nu klarlige tilsinne / huor stor skilsmisse der er imellem Christi oc Dieffuelens rige. J Dieffuelens rige er Synden oc Døden : J Christi rige er Retfærdighed oc Liffuet. J Dieffuelens rige er Fordømelse : J Christi rige er Salighed oc befrielse fra Fordømelsen. J Dieffuelens rige er Mørcket : J Christi rige er det euige Lius. J Dieffuelens rige er pine oc iammer : J Christi rige er glæde. J Dieffuelens rige seer mand Dieffuelen oc alle fordømde : J Christi rige see de Hellige Guds ansict / oc haffue wendelig Herlighed ved Jhesum Christum. Her
Lærdomme. aff paamindis wi derfor / baade met huad Flitighed wi skulle fly
1. Dieffuelens rige / Oc huor storlige wi skulle legge vind paa at ve-
2. re retsindige oc salige Induaanere i Christi rige.

Om

Om den Anden.

DER Jøderne saae dette Christi Miracke1 oc vnderlige Gierning / sætte de sig saa som Dieffuelens Legater oc Sendingebud imod Christum / aff deris gantske Mact oc Formue / oc sagde at **hand vddreff Dieffle formedelst Beelzebub den øffuerste Dieffuel.** See / huor stor er Verdens Ondskaff : Guds Gierning legger hun Dieffuelen til / paa det at hun io kand bliffue oc dø i sin Synd. Huilcket dødeligt Menniske skulde nogen tid saa gantske daarlige sæt sig op imod Christum / der som det icke opeggedis der til aff Dieffuelens Aand? Men Christus vil ingelunde lide saadan Guds Bespaattelse / men hand skamfuter oc igiendriffuer denne Dieffuels forhaanelse / met stercke oc wbeuegelige Beuisninger.

Intet er trygt for Baguaskere oc Spaattemaler.

Verdens vanart.

DEN første Beuisning : Jngen kand ved en Dieffuel vddriffue en anden : Derfaare sige i aldelis wret / i det i sige mig at vddriffue Dieffuelen i Beelzebubs naffn / Thi der som en Dieffuel giorde en anden offueruaald oc vddreffue hannem / da kunde Dieffuelens Rige icke bliffue bestandigt / Men nu see wi at Satans Rige er gantske stadfest oc sterckt. **Huert Rige som er wens met sig selff / det bliffuer øde.** Thi huor der er Wenighed / der maa mand visselige foruente sig ødeleggelse oc forstyring.

En Raffn hugger icke den andens Øye vd.

Den anden Beuisning : Der som ieg vddriffuer Dieffle vdi Beelzebubs naffn / da vddriffue ocsaa eders Børn dem i det samme naffn / Men dette er icke sant / effter eders egen Dom oc Bekiendelse. Thi i bekiende at eders Børn vddriffue Dieffle ved Guds krafft: Derfaare giøre i Wræt / i det at i sige at ieg vddriffuer Dieffle vdi Beelzebubs naffn.

Menisken vddriffue Dieffle ved Guds krafft.

Den tredie Beuisning : Jeg vddriffuer Dieffle ved Guds Finger / det er / ved min Guddoms Mact oc Krafft : Derfor giøre i icke ret / at i legge Dieffuelen den Gierning til som ieg giør.

Guds Finger giør Jertegn.

Den fierde Beuisning : Den som offueruinder en anden / er sterckere end den som offueruindis : Jeg offueruinder Dieffuelen / fordi ieg vddriffuer hãnem oc tager hans Harnisk oc Verie : Derfaare er ieg sterckere end hand er. **Naar en sterck beuebnet beuarer sit Pallatz / da bliffuer det met fred huad hand haffuer.** Huo er denne stercke beuebnede? Det er den gamle Hugorm Dieff-

Christus er sterckere end Dieffuelen.

Den stercke beuebnede.

Dieffuelen / hand beuarer sit Pallatz naar hand boer i de vantro Menniske / naar hand forblinder Menniskens Sind / at de icke skulle kiende Christum : Oc dèt er met fred huad hand haffuer / naar Guds Ord icke predickis oc Menniskens paafund læris i deris sted / Men naar Suerdet / (det er Guds Ord) vddragis / da maa Dieffuelen strax vige : Fordi CHristus / som er Ordet / er sterckere end Satan.

Dieffuelen er imod Christum.

Den femte Beuisning : **Huo som icke er met mig / hand er imod mig / oc huo som icke samler met mig / hand atspreder** / det er / Dieffuelen atspreder den christne Kircke oc Menighed oc ieg forsamler hende / Derfaare er ieg oc Dieffuelen icke ens met huer andre. At Dieffuelen atspreder Christi Kircke beuiser hand met en smuck Lignelse.

Om den Tredie.

NAar den wrene Aand vdfar aff Mennisket / det er / naar Dieffuelen / som selff er en wreen Aand / oc pleyer i mange maade at besmitte Menniskens Hierter / hand vdfar aff Mennisket / som hand nu ved min krafft bleff vddreffuen aff dette arme Menniske som vaar besæt / Huad gior hand da? **Da vandrer hand igiennem tørre steder / søger huile oc finder hende icke / da siger hand : Jeg vil komme tilbage igien i mit Hus som ieg foer vdaff.**

Tørre steder.

Hand vandrer igiennem tørre steder / det er / igiennem de Hierter som icke ere vandede met den hellig Aands Vand. Huad er det at hand søger huile oc finder hende icke? Met dette Ord giffuis hans Idræt tilkiende : Thi hand lader sig icke der met nøye at hand haffuer giort en gang skade / Men legger stedse io mere oc meer vind paa at giøre større skade. Saa saare vindskibelig er hand at forderffue Mennisken / hand lader sig icke nøye der met / at hand besider mange Menniskis Hierter / vden hand ocsaa kand komme tilbage til dem der hand er før vddreffuen aff / Huorfor hand siger : **Jeg vil komme tilbage til mit Hus / som ieg foer vdaff.**

Satans Idræt.

Met disse Ord giffuis tilkiende / at hand lader dem icke vere twristede som ere bleffne rene formedelst Troen / men legger vind paa at gaa ind igien i deris Hierter / paa det at hand kand affuende dem fra

fra Christi Rige / Oc naar som det skeer / **da bliffuer det verre met det samme Menniske / end det vaar tilforn.** Fordi det Menniske bliffuer Christi Fiende paa ny / oc vddriffuer den hellig Aand / oc maa da foruente sig større Straff / vden hand vddriffuer Dieffuelen igien ved en aluerlig Penitentze.

Derfor skulle wi her grandgibelige acte / huor farligt det er met dem / som en gang haffue suoret Christo huldskaff oc troskaff / oc siden giffue sig igien vnder Dieffuelens Aag / Thi de synde graabelige imod den hellig Aand / oc maa derfaare foruente sig allerstørst Plage oc Straff. Huorfaare de som haffue nogen Omhyggelighed for deris Salighed / de skulle omuende sig i tide oc stride mandelige imod Dieffuelen / paa det at hand skal icke nedsiuncke dem igien i Synd oc Ondskaff. Lærdom.

Om den Fierde.

OC det begaff sig der hand dette talede / opløffte en Quinde iblant Folcket sin Røst / oc sagde til hannem: Saligt er det Liff som dig bar / oc de Bryst som du dide. Men hand sagde: Ja salige ere de / som høre Guds Ord / oc beuare det. Her skulle wi først mercke at Menrisken haffue atskillige domme oc meninger om Guds Ord: Somme forundre sig der paa / haffue det kiert oc holde meget der aff / saa som denne Quinde giorde: Somme tale ilde om Ordet / saa som de giorde der Christus haffuer i dette Euangelio at handle met. Fordi der haffue altid veret saadanne Tilhørere fra Verdens begyndelse: Cain foractede Ordet / Abel haffde det kiert: Noe elskte Ordet / oc den gantske Verden forsmaade det: Vdi Jeremiæ tid vaare der saare faa som anammede oc hørde Propheternis Ord oc Predicken met Fruct / den største part haffde større lyst til at vende sig igien til deris gamle Affguderi / Huorfaare at de sagde saaledis til Jeremiam Prophete: **Den tid wi offrede til Himmelens Dronning** (det er Solen) **da haffde wi Brød nock oc det gick oss vel / oc wi viste aff ingen Vlycke.** Lige saa sige oc mange iblant oss paa denne Dag: Den tid wi hørde Messer / Der wi gaffue til Muncke oc Klaaster / da vaar bedre kiøb paa alting end det er nu /

Atskillige meninger om Guds Ord.

Exempel.

Ierem: 44.

Himmelens Melechet.

Wtacknemmelighed.

der vaar ſtørre Guds Fryct oc ſtørre Kierlighed iblant Folck. Saadan tack beuiſer den onde Verden Gud for ſine Velgierninger: Hand giffuer oſſ ſit Ord til Salighed / men wi ville heller haffue Menniſkens drømme: Hand tilbiuder oſſ Naade oc Salighed/for intet vden vor fortieniſte/oc wi ville fortiene det met Munckis ſqualder oc forfengelighed. Men wi ville lade det fare altſammen oc høre huad Chriſtus ſiger/hand ſiger: **Salige ere de/ſom høre Guds Ord/oc beuare det.** Dette er faa Ord/men de haffue dog en ſtor Foriættelſe met ſig.

Huad Guds Ord er.

Huilcket er dette Guds Ord? Det kand icke vere andet Ord/ end det ſom de hellige Propheter haffue lært/Chriſtus met ſit Blod haffuer ſtadfeſt/Oc de hellige Apoſtler haffue predicket i all Verden. Huilcket er dette Ord? Sũma paa dette Ord indeholder vor Børnelærdom / ſom er Catechiſmus / huilcken er de ti Guds Bud / vor chriſtelige Troes Artickle/ Herrens Bøn/ de tuende Sacramenters ord / oc de ord ſom i huer ſøndag høre vdi Euangelio: Dette Guds Ord er/ met faa ord at ſige/ det ſamme ſom Propheterne/ Chriſtus oc Apoſtlerne lærde. Dette Ord vil Chriſtus at wi ſkulle høre/ derfor vil hand at der ſkulle vere Predickere oc Siæleſørgere/ſom kunde lære oc forkynde dette Ord: For efftcrdi hand giffuer oſſ ſit Ord/ oc tilbiuder oſſ Salighed / ſom anammis ved Troen aff Ordens hørelſe / da er det fornøden behoff / at der maa vere de ſom kunde lære oc predicke Ordet.

Om dette Guds Ord/ oc Ordens wißhed / læs en merckelig oc grundelig Lærdom i Fo[illegible]alen [illegible] Liffſens Vey.

Wi ſkulle giøre effter Ordet.

Men effterdi at det er icke nock at lære oc høre Ordet/vden det beuaris vel/ da legger Herren diſſe ord til/oc ſiger: **Oc beuarer det.** Huad er at beuare Guds Ord? Det er at lære Ordet ſom mand haffuer hørt/ mercke oc beholde det / tro oc forlade ſig der paa / oc aff Troen beuiſe Gud lydighed / effter ſom Ordet lærer. Saa giorde vor Fader Abraham/hand hørde Ordet/beholt det/vaar det lydig/ oc aff Troen beuiſte Gud ſaadan Lydighed/ at hand vilde heller eff-
Gen: 22. ter Guds befalning ſla ſin eniſte Søn ihiel / end hand vilde offuertræde Guds Bud. Men huo er iblant oſſ ſom beuiſer Gud ſaadan Lydighed? Wi ville vel kaldis Abrahams Børn / men wi ville icke gaa i vor Faders Fodſpaar. Huad loffuer Chriſtus dem ſom høre hans Ord oc ere det lydige? Hand ſiger: **Salige ere de / ſom høre Ordet etc.** Her ſiger hand at de ere ſalige/ det er/ de ere fri fra all Wſelhed/fra Synden oc den euige Fordømmelſe/oc ere begaffuede met det euige Liff oc Salighed / ved Jheſum Chriſtum vor Herre: Huilcken met Faderen oc den hellig Aand leffuer oc regnerer en ſand Gud fra euighed til euighed/ Amen.

Paa

Paa Midfaste Søndag/

Euangelium Johannis i det VI. Capittel.

DEr effter foer Jesus bort offuer Haffuet/ hos den Stad Tiberias i Galilea/ oc der drog meget Folck effter hannem/ fordi/at de saae de Tegn/som hand giorde met de Siuge. Da gick Jhesus hen op paa it Bierg/ oc sætte sig der met sine Disciple. Oc det vaar nær Paaske Jødernis høytid. Da oploffte Jhesus sine Oyen/oc seer at der kommer meget Folck til hannem / oc siger til Philippum: Matth: 14. Marc: 6. Luc: 9.

Huor kiøbe wi Brød at disse skulle æde? Men hand sagde det at forsøge hannem / Thi hand viste vel huad hand vilde giøre. Philippus suarede hannem: Brød for tu hundrede Penninge er icke nock iblant dem / at huer tager noget lidet. Da siger en aff hans Disciple til hannem / Andreas / Simonis Petri Broder: Her er en Dreng / hand haffuer fem Bygbrød oc tho Fiske / Men huad er det iblant saa mange? Jhesus sagde: Skicker Folcket til sæde. Oc der vaar meget Græss paa den stæd. Da sætte sig ned ved fem tusinde Mend. Oc Jhesus tog Brødene / tackede / oc fick Disciplene dem / Men Disciplene finge dem som haffde sæt sig ned. Disligest ocsaa aff Fiskene / saa meget som hand vilde. Oc der de vaare mætte / da sagde hand til sine Disciple: Sancker tilsammen de offuerbleffne Leffninger / at der intet spildis. Da samlede de / oc fylte tolff Kurffue met Leffninger / aff de fem Bygbrød som de leffnede der finge Mad. Der Menniskene nu saae det Tegen som Jhesus giorde / sagde de: Denne er visselige den Prophete / som skal komme til Verden. Der Jhesus nu merckte / at de vilde komme oc tage fat paa hannem / at de kunde giøre hannem til Konge / Da vigte hand atter paa Bierget selff alene.

Forklaring paa dette Euangelium.

Summa paa dette Euangelium.

SUMma paa dette Euangelium er / at CHRIstus her met Gierningen oc liffactigt Exempel / stadfester sin Lærdom / som hand giffuer oss Matthei vdi det siette Capittel. Atspørger

ger først Guds Rige / oc hans (det er / Guds) Retfærdighed / saa skal alt det andet tilfalde eder: Paa det at wi baade aff CHRIsti Ord oc Mirackel / kunde vnderuisis oc læris / at forlade oc bortkaste den vnyttige Bugsorge / effterfølge CHristum vdi Ørcken / Oc sætte all vor omhyggelighed til hannem / effter hans Befalning som saa liuder: Kast all din omhu paa HERren / hand skal forsørge dig. Psal: 55. Derfaare vil dette gantske Euangelium lære oss / at de som høre / elske oc beuare Guds Ord skulle icke dø aff Hunger / thi Christus haffuer Omhyggelighed for dennem. Tre Artickler ville wi faaregiffue oc forklare.

Den Første.

At Gud haffuer Omhu for dem som effterfølge hannem.

Den Anden.

Dette Miracklels omstendige vilkaar / Oc huor til det er oss nytteligt.

Den Tredie.

Om dette Folckis forsæt / som vilde giøre CHristum til en Konge / Oc huor Christus flyer fra dem.

Om den Første.

VDJ denne første Lærdom kommer oss mange stycker for at betencke / aff huilcke huert fører sin synderlige Lærdom oc formaning met sig / som ere: 1. Christi reyse. 2. Christi Gierning. 3. Denne Skaris aluerlighed oc begerlighed at høre CHristum. 4. Huad dem haffuer beueget der til. 5. Huad nytte oc gaffn Folcket haffuer der aff. 6. Oc huad wi aff dette Folckis Exempel oc Christi Mirackel skulle lære. Sex stycker her at acte.

CHRIsti reyse fortællis her met disse Ord: Der effter foer JHEsus bort offuer Haffuet / hos den Stad Tiberias i Galilea. I. Christi reyse. Tiberias vaar en Stad som vaar opbygt / hos Jordans Flod aff Kong Herode / Keyser Tiberio til ære.
1. Vdi denne reyse skal mand see til den endelige Sag / huorfor Chri-
2. stus reysde / Oc til Christi Exempel. Den endelige Sag til hans reyse vaar denne / at hand formedelst sin Predicken oc Mirackel kunde vijt oc bret vdsprede sit Euangelium. Hans Exempel tien der til /

at wi skulle efterfølge Christum huer vdi sit Kald / oc icke frede eller spare oss / men at wi beflite oss dag oc nat / til Land oc Vand at vdrette oc fuldkomme vort Kald : Oc skulle icke aleniste Ordens Tienere / men ocsaa huer effter som hans Kald vdkreffuer / trolige efterfølge dette Exempel.

II. Christi gierning.

Huad giør Christus paa denne sin reyse? Marcus siger vdi sit siette Cap: at Christus ynckedis offuer Folcket / Thi de vaare som de Faar der haffue ingen Hiurde / Oc hand begynte en lang Predicken. Mattheus legger dette til / at hand haffde den gantske Dag igiennem at giøre met Siuge som hand helbredede. Her haffue wi fire ting at betencke / som ere : 1. Christi Affect oc Hiertelag. 2. Aarsage til saadant Sind oc Hiertelag. 3. Huordanne wi ere foruden predicke Embedet / oc den endelige sag til predicke Embedet. 4. Oc huor saare nyttigt der er.

Matth: 14.

Fire ting at acte.

1. Christi Hiertelag mod oss.

Jdet at Christus ynckis offuer Folcket / paamindis wi at betencke huor faderlige hand er til sinde mod oss / som er / at hand tager sig vor nød oc iammer til. Det er det der Apostelen siger til Hebreerne : **Wi haffue saadan en ypperste Prest / som kand haffue metynck met vor Skrøbelighed.**

Hebre : 5.

2. Aarsage til saadant Hiertelag. Marc : 6.

Huorfaare Christus ynckis offuer Folcket / giffuer Marcus tilkiende : **Fordi** / siger hand / **de vaare som de Faar der haffue ingen Hiurde.** Huordanne ere Faar foruden Hiurde? De ere vsle Diur / maa huer time oc stund tage sig vare for Tiuffue oc Vlffue. Den tid der Christus dette sagde / da vaar Folcket forført oc bortledt formedelst falske Lærere / fra den rene Guds tieniste / vdi atskillige vrange meninger oc menniskelig paafund / hues Fruct oc Ende vaar Siælens fordømmelse. Lige som wi vdi vore Forfædris tid haffue forfaret vdi Paffuedommet / huor der bleff vdi den rette Guds tienistis sted / indført vdi Guds Kircke grueligt Affguderi oc falsk Tro / som er / affdøde Helgens paakaldelse / Sacramenternis misbrug / Skærsild oc andet løst Fackleri / Gud giffue at saadant icke haffde fest Rod oc sade indgroet vdi mange Menniskers Hierter / endnu paa denne dag.

Paffuens Affguderi.

3. Huordanne wi ere foruden predicke Embedet.

Derfaare skulle wi her aff lære / huor vsle Creatur Mennisken er foruden det hellige predicke Embede / som er / at de ere lige som de Faar der løbe omkring i Ørcken / huor de haffue huert øyeblick at foruente stor fare aff Tiuffue oc Vlffue. Ja / at ieg skal sige det met it Ord : Huor som icke er Guds Ord / der er oc ingen Salighed.

Her aff skulle wi ocsaa lære den endelige sag til det hellige predicke
Embede / Oc huor saare nyttigt det er.

4. Predicke Embedens nytte oc gaffn. Psal. 23.

Folcket ere foruden Guds Ord / lige som Faar vden Hiurde.
1. Derfor er Guds Ord dem lige som en Hiurde Kiep / met huilcken
2. Menniskren forsamlis aff Ørcken til deris rette Hiurde. Det er
ocsaa lige som en god Gresgang / paa huilcken de vederquegis / fø-
3. dis oc næris. Det er ocsaa en Lægedom / met huilcken vore Siæle
4. lægis oc helbredis. Kaart at sige / Det er den euige wdødelige
Sæd / formedelst huilcken wi igienfødis til det euige Liff / naar wi
tro Ordet som predickis faar oss. Huor storlige Guds Ord er
oss nu fornøden / kand mand her aff lætteligen forstaa.

III. Folckens begerlighed oc lyst til at høre Christum.

Folckens aluerlige lyst oc begering til at høre Christum / giff-
uis her ocsaa tilkiende / i det at Euangelisten siger: **Oc meget
Folck fulde effter hannnem:** Dette Folck fulde hannem hen
vdi Ørcken langt fra Stederne / der som huercken vaar Mad el-
ler Dricke. See / met huilcken en stor aluerlighed dette Folck bege-
rede at høre Christum / saa at de haffue slæt ingen omhu for deris
Liff. Marcus siger ocsaa at de bleffue lenge hos hannem / saa at
Dagen vaar nu fast forløben.

IIII. Huor aff Folcket be-uegtis til at efterfølge Christum.

Huorfaare Folcket saa efterfulde CHristum siger Euange-
listen Johannes i dette vort dags Euangelio / der hand saa siger:
**Fordi at de saae de Tegen som hand giorde met de
Siuge.** Disse Tegn vaare baade Vidnesbyrd om CHRJsti
Guddoms Mact / Oc beseylning paa hans Lærdom / Disligeste be-
uisning om hans store Veluillighed oc Godhed mod Menniskren.
Thi disse try stycke betenckte Folcket / naar de saae Christi Jertegn /
som hand daglige giorde.

V. Huad gaffn de finge der aff.

Her aff / at dette Folck saa efterfulde Christum / finge de det-
1. te gaffn / at de ere komne til deris Saligheds kundskaff / fordi at i
det Christus stadfeste oc bekreffte sin Lærdom / som hand mundelige
fremførde met vnderlige gierninger / toge de troning paa hans
Ord / formedelst huilcken Tro de ere alle bleffne salige / som bleffue
2. der vdi bestandige indtil Enden. Der hos haffue ocsaa mange aff
dennem bekommet legemlige velgierninger / thi hand helbredede dem
som vaare met atskillige Siuger besteddе / saa som de andre Euan-
gelister omtale.

VI. Huad wi skulle her aff lære.

1. Huorledis skulle wi nu efterfølge dette Folckis Exempel? Dette
Folck følge wi effter / Først der som wi flitelige høre Guds Ord / tro
det / oc lade oss lede oc føre formedelst CHristi Miracкel / met huilcke

2. hand stadfestede sin Lærdom. Dernæst/ skulle wi ocsaa efftersølge denne Almue her vdi/ at de atlyde den Regel / som Christus giffuer Matth: i det siette Cap: saa liudendis: **Atspørger først Guds Rige oc hans Retfærdighed/saa skal alt det andet tilfalde eder.**

[Huorledis huer Christen skal skicke sig i sit Kald.] DEnne ordning skulle alle fromme Christne flitelige besinde. Vor
første oc største sorg oc omhu skal vere effter Guds rige oc hans 1.
Retfærdighed. Dernæst skal ocsaa huer vdi sin sted/ effter saa som 2.
hans Kald vdkreffuer flitelige arbeyde. Thi saa siger Scrifften: [Gen: 3.] **J dit Ansictis Sued skalt du æde dit Brød.** Oc Dauid i Psalmen siger: [Psal: 128.] **Du skalt nære dig aff dine Henders Arbeyde.** Oc Paulus siger: [2. Thess: 3.] **Den som icke vil arbeyde/ hand skal icke heller æde.** Saaledis leggis oss alle Arbeyde paa/men dog huer effter som hans Kald vdkreffuer/ Thi en Sogneprest haffuer it Arbeyde/ En Bonde it andet. En Konge haffuer it Arbeyde/ En Cantzeler it andet/ Oc en Raadsherre it andet etc.

Men huer skal tage sig vare/ at de icke omuende denne ordning i deris Arbeyde / saa som de giøre der først sørge for Bugen / oc sidst for Siælen. Derfaare skal den som er i Øffrigheds Kald saa tencke: [Matth: 6.] Min HErre Christus siger: Atspørger først Guds Rige oc hans Retfærdighed / oc søger siden det som er tienactigt til dette timelige Liffs nødtørfft. Denne min HErris befalning vil ieg vere lydig/ oc vere viss paa at hand visselige holder mig / det hand haffuer loffuet mig / alligeuel at min Fornufft oc den gantske Verden knurrer der imod/oc legger vind paa at ville omuende dẽne Ordning/som Christus haffuer oss faarescreffuet. [Beuisning at Gud vil føde oss.] Gud føder oc nærer Fule/ hui skulde hand icke ocsaa føde mig / naar ieg atlyder hannem? Hand giffuer mig Legeme / hui skulde hand icke ocsaa giffue mig Klæder? Hand giffuer mig Liff oc Aand / hui skulde hand icke ocsaa giffue mig Mad? Hand giffuer mig det euige / hui skulde hand icke ocsaa giffue mig det timelige? Derfor huo som er en from Christen / hand skal efftersølge denne Regel: **Atspørger først Guds Rige / oc hans Retfærdighed / saa skal alt det andet tilfalde eder.**

[Synder imod Christi Regel Mat: 6.] Men der synde mange (diss ver) imod denne Regel. Thi først synde her imod / de som icke aleniste icke selff høre Guds Ord / men

men forhindre ocsaa andre / at de icke kunde høre Ordet / saa som hine wgudelige gerige Husbonder giøre / der forhindre deris Hustruer oc holde dem fra Ordet / ickon at de kunde mætte oc opfylde deris Gerighed. Disse falde Gud i sit Embede met deris daarlige dristighed / oc slemmelige bespaatte oc foracte Christi befalning: Der aff kommer det / at alt det de tage dem for Hender / gaar ilde for sig. De ville først forsørge Legemet / Dernæst om de kunde faa gode stunder oc tid til / ville de ocsaa haffue en liden omsorge for Siælen.

Ja / maatte nogen sige: Jeg samler i forraad til min Hustru oc Børn. Suar: Du giør ret der vdi / oc ieg loffuer dette dit forsæt. Thi Naturen lærer oss det / oc Fornufften giffuer det met sig / at en Husbonde skal haffue omsorge for sin Hustru oc Børn. Oc Paulus siger: **Der som nogen icke besørger sine / oc besynderlige sine Husfolck / hand haffuer nectet Troen / oc er verre end en Hedning.** Men der som du vilt samle / da efterfølg Christi Regel / oc dette Folckis Exempel. Atspør først Guds Rige: Ver dernæst flitig vdi dit Kald. Der som du bær dig anderleds at / da skulle dine Børn icke glæde sig aff dit Arbeyde / Thi dit Arbeyde er forbandet / oc forbandet er dit Arbeydis Fruct / oc det skal icke komme dine Børn til gaffn. Thi dette sprock er visselige sant. *Ex male quæsitis non gaudeat tertius hæres*, det er.

Gienſigelse. Suar. 1. Timoth: 5. Huor mand skal samle Gods i hob. Deut: 28.

Det du met suig oc wræt mon faa /
Til tredie din Arffuing skal det ey naa.

Daglig forfaring lærer / at det Gods som Forældrene haffue atspurt oc samlet met Wræt / fortære almindelige Børnene siden / oc slemmelige omkomme det vdi Horehus met Horer oc Skøger / slemmen oc demmen / Kiff oc Trætte etc. Derfaare saa fremt som wi ville lade Gudfryctighed gaa oss til Hierte / da lader oss efterfølge Christi Regel oc dette Folckis Exempel / Der som wi det giøre da skulle wi visselige befinde Guds runde oc milde Haand mod oss.

Det mand met Synden faar / met Sorge forgaar.

Om den Anden.

NV ville wi tage dette Mirackels omstendige vilkaar for oss / som ere mange. **Først siger Christus til Philippum: Huor kiøbe wi Brød at disse kunde æde?** Huorfaare at hand det giorde sætter Euangelisten til / sigendis: **Det giorde hand / at**

Dette Mirackels omstendighed. I. Christi Spørsmaal.

hand vilde forsøge hannem / det er / at hand vilde forfare / huad for en Tro hand haffde / efftersi hand tilforn haffde seet
Ioh: 3. hannem omuende Vand til Vin vdi Cana i Galilea.
2. Philippi Suar. Men huad suarer Philippus? Brød for tu hundrede Penninge / er icke nock iblant dem / at huer kunde faa it lidet stycke. Her forglemmer Philippus de Tegn som hand haffuer seet tilforn / tager sin Fornufft vdi raad met sig / som hand vilde saa sige: Her er en stor hob Folck / der som de skulde alle mættis / da vil der mange Penninge til / oc wi haffue saa gaat som ingen. Derfaare er det forgeffs / at spørge om Brød / huor mand det skulde kiøbe. Anslag ere slæt forgeffs / naar det er wmueligt at de kunde gaa for sig.

Fornufft vdretter intet gaat vdi Guds Sag.

3. Andreæ skrøbelighed. Her kommer nu en anden Discipel frem / som er Andreas / oc giffuer tilkiende / at her er en liden Dreng forhaanden / hand haffuer met sig fem Bygbrød / oc to Fiske / Men det forslar dog intet / til saa stor en Almue. Denne Discipel falder ocsaa vdi Mißhaab.

4. Christi suar. Huad giør da Christus her til? Jhesus sagde: Skicker Folcket til Sæde. Som hand vilde saa sige: Efftersi at det effter eders Mening er wmueligt / at saadan en hob Folck kunde her vdi Ørcken opholdis at de skulde icke suelte ihiel / Da vil ieg / som haffuer sagt baade til dem oc eder: Atspørger først Guds rige oc hans Retfærdighed / saa skal det andet tilfalde eder / nu her beuise met Gierningen / at min Foriættelse er icke forgeffs / Befale i ickon Folcket at sætte sig ned / oc laue sig til at faa Mad. Her lyde Disciplene deris Mestere at / Oc der sætte sig ned ved fem tusinde Mend / som lauede sig til at faa Mad / oc foruentede den vnderlige mættelse.

Matth: 6.

5. Christi velsignelse. Der de nu sætte sig ned / tog Jesus de fem Bygbrød oc to Fiske / oc effter hand først haffde velsignet dem oc tacket Gud / skifftede hand iblant dem som haffde sæt sig ned / saa meget som hand vilde. Oc der de vaare bleffne mætte / sagde hand til sine Discipler / at de skulle samcke tilsammen det som vaar leffnet / paa det der skulde intet spildis. Oc de lydde hannem at / oc samlede tolff Kurffue fulde op aff stycker oc leffninger: Her see wi Miracket / met huilcket Christus beuiser oc stadfester sin Almectighed / sine Foriættelsers visshed / Oc sit Embede.

Christus beuiser sin Almectighed oc Godhed.

Fem stycker ere her aff at lære.

HVad skulle wi her aff lære: Sandelige her aff kunde wi tage mange Lærdomme.

1. Christne skulle icke forfaris.

Først bekrefftis oc stadfestis det der wi hørde vdi den første Artickel / som er / at alle de som efterfølge Christum / skulle icke dø aff Hunger / som i nu haffue hørt.

2. Christus vil hielpe.

Dernæst beuisis ocsaa oc tilkiende giffuis vdi dette Mirackel / Christi hiertelag mod dem som hannem efterfølge / om huilcket wi haffue ocsaa hørt vdi den første Artickel.

3. Christus kand hielpe imod all Fornufft.

Her foruden stadfestis oc beuisis vdi dette Mirackel / at Christus kand hielpe imod all Fornufft oc Tancke / naar hand vil. Thi lige som Christi Rige oc Verdens Rige ere atskillige: Saa kand der ocsaa vdi CHristi Rige skee meget andre oc ypperligere ting end vdi Verdens Rige. Fordi at den som er Forstandere oc regerer CHristi Rige hand er almectig / *cuius velle est fieri*, Hues Vilie oc Gierning er it / som Dauid siger: **Vor Gud er vdi Himmelen / hand kand giøre alt det hand vil.** Psal: 115. Derfaare naar Euangelium sætter oss Guds vnderlige Gierninger for / Om de dødis Opstandelse / Om det euige Liff / Om de vgudeligis euige Straff / oc om andet saadant / Da skulle wi icke tage vor Fornufft vdi Raad met oss oc atspørge aff hende / om det kand skee eller icke / men wi skulle spørge Guds Ord til raads / Oc naar Gud siger noget / da skulle wi strax betencke oc ihukomme hans Almectighed oc Sandhed. Efterdi hand er almectig / da er intet vmueligt for hannem / Oc efterdi hand er sandru oc trofast / da maa det altsammen holdis stifft oc fast / som hand loffuer oc tilsiger. Thi hand siger selff: **Himmel oc Jord skulle forgaa / men mine Ord forgaa icke.** Luc: 21.

Fornufft skal icke spørgis om Raad vdi Guds sag.

4. Guds velsignelse giør rig.

Wi lære ocsaa aff dette Mirackel oc CHristi Gierning / at Gud vil met sin velsignelse forøge oc formere det lilde de Gudfryctige haffue. Thi Menniskens mættelse oc ophold staar icke vdi meget Gods oc Offuerflødighed / men vdi HERrens velsignelse / som allene giør rig. Prouerb: 10. Derfaare siger Christus hos Lucam i det xij. Cap: **Ingen leffuer der aff at hand haffuer meget Gods /** Det er / Menniskens Penninge oc Gods er icke den maade / efter huilcken hand skal leffue / de opholde icke hans Liff oc Leffnet / Men Gud er den som baade giffuer Liffuet oc opholder det. Oc Dauid siger i den hundret to oc tiuende Psalme: **Det skal gaa dem vel**

som

Merck dette vel. ſom dig elſke. Det hender ſig tit oc offte / at en Fattig ſom fryc-
ter Gud triffuis meget bedre aff tørt Brød/Kaal oc andet ſaadant/
end en wgudelig Rig aff kaaſtelige velſmagendis Rætter / oc den
Luc : 16. allerbeſte Vin. Den fattige Lazarus fødde ſig oc treffs meget be-
dre aff Smuler oc Brødiſker/huilcke hand end neppelige kunde faa/
end den rige Fraadzere aff ſine kaaſtelige oc kræſne Rætter. Dette
ſkulle wi huer for ſig flitelige betencke/ oc foruente HErrens Foriæt-
telſe / at hand vil velſigne vort Arbeyde / oc formere vort Brød.
Matth : 6. Thi hand er den ſom befaler oſſ at bede oc ſige : Giff oſſ i dag
Luc: 11. vort daglige Brød.

5. Wi ſkulle ſtedſe tacke Gud. For det ſidſte lærer dette CHriſti Mirackel oſſ / at naar wi
ville bruge oc nyde Guds Gaffuer / da ſkulle wi først tacke Gud for
ſin Gaffue/Oc bede at hand vilde ſaadan ſin Gaffue met ſin Gud-
Huor ved Creaturene helliggøris. dommelige velſignelſe benaade oc helliggiøre : Thi at Guds
Creatur bliffuer helligt formedelſt Guds Ord oc
1. Timoth: 4. Bøn / ſaa ſom Paulus lærer i ſin førſte Epiſtel til Timotheum/i
1. det fierde Cap: Formedelſt Ordet helliggiøris Creaturet/
i det at wi lære at Gud haffuer ſkafft alting oſſ til gode / paa det at
2. hand kand priſis der aff : Formedelſt Bønen helligis det/
i det at wi effter Chriſti Befalning bede oc begere aff Gud det dagli-
ge Brød/det er vor næring met huilcken wi kunde opholde dette Liff/
ſaa lenge ſom Guds vilie er. Men det ſkeer offte/at mange/effterdi de
icke bekiende Guds Velgierninger / meget mindre tacke hannem der-
for / da lide de ſtor Armod offuer meget Gods oc Rigdom / oc det
kand intet ſla frem for dennem. Derfaare vil ieg haffue eder for-
manet / gode Chriſtne / at i effterfølge dette Chriſti Exempel / ſaa
tit oc offte ſom i ville bruge Guds Gaffuer. Oc det maa nu vere
ſagt om dette Chriſti Mirackel : Nu effterfølger den Tredie Ar-
tickel.

Om den Tredie.

DEr Menniſkene nu ſaae dette Tegn ſom Ihe-
ſus giorde / ſagde de : Denne er viſſelige den
Prophete ſom ſkal komme til Verden. Der
Jheſus nu merckte at de vilde komme oc tage fat paa

hannem / at de kunde giøre hannem til Konge / da vigte hand atter paa Bierget / selff alene.

Her sættis oss tuende Exempel for / Det ene Folckens / det andet Christi. Vdi Folcket see wi tuende stycker / Først at de aff dette Miracket kiende Messiam / huor vdi de giorde ret / Thi Propheten Esaias spaade oc sagde / at naar Messias komme til Verden / da skulde hand giøre store Jertegn / paa huilcke mand skulde kiende hannem : Derfor haffuer dette Folck her vdi giort ret. Det andet som wi haffue at acte vdi dette Folck er / at de vdi deris sind oc tancker fare vild om Christo / thi der de formerckte aff hans Miracket / at Jesus vaar Messias / da vilde de krone hannem til en Konge. Men Christi rige er icke noget verdsligt Rige / som hand selff sagde til Pilatum : **Mit rige er icke aff denne Verden.** Dette Folck vilde vel beuise den Herre Christo tack / men de beuisde icke deris Tacknemmelighed met ret Forstand. Derfaare skulle wi nu lære aff dette Folck / at vere tacknemmelige mod Gud / oc effterdi at dette Folck foer vild vdi denne gierning / skulle wi lade Guds Ord vere oss en Regel / effter huilcken wi skulle beuise vor Tacknemmelighed.

1. Folckens rene Mening om Christo.

Esai : 35.

2. Folckens vrange Mening om Christo.

Ioh : 18.

Men der CHRJstus formerckte dette enfaaldige Folcks Nidkiærhed / som vilde giøre hannem til en Konge / flyde hand op paa Bierget / oc vilde icke lade sig giøre til Konge. Huad skulle wi
1. her aff lære. Først skulle wi lære det ieg nu sagde / at Christi rige er
2. icke it verdsligt rige. Dernæst / at wi icke stunde effter nogen ære / som er imod vort Kald / huer skal lade sig nøye met den Stat oc værdighed som hand er kaldet til / oc icke formedelst Ærgerighed lade sig beuege til at falde i en andens Kald oc Embede. Men wi skulle huer vdi sit Kald acte disse try stycke. Først / skulle wi flitelige der paa arbeyde huer vdi sin Stat / at wi kunde leffue vdi en sand Guds Fryct. 1.
For det andet / der som wi kunde giøre noget gaat / skulle wi icke stunde effter den Menige mands roes oc gunst. 2.
For det tredie / skal dette vere vort visse forsæt / at tiene Gud oc hans Kircke vdi sand Guds 3.
Fryct : De som anderledis giøre / de giøre intet retsindigt / Men de fortørne Gud / lade deris Hoffmod see / oc saadanne lader Gud offte falde / paa det at deris daarlighed kand bliffue obenbare for huer mand / oc de saaledis kunde faa deris tilbørlige Straff for deris Ærgerighed. Paa det at saadant skal icke oc saa vederfaris oss / skulle wi paakalde Gud / at hand vilde regere oss met sin Aand / Den samme eniste / euige oc naadige Gud / skee loff / ære oc tack / fra euighed til euighed / Amen.

Christi Flugt paa Bierget.

Aff Christi Flugt tuende Lærdomme.

Try stycker som huer vdi sit Kald skal acte.

Fierde Søndag / Euangelium Johannis i det VIII. Cap:

JHEsus sagde til Jøderne: Huo aff eder kand beuise mig en Synd offuer? Men siger ieg eder Sandhed / huor faare tro i mig icke? Huo som er aff Gud / hand hører Guds Ord: Derfaare høre i icke / Thi i ere icke aff Gud. Da suarede Jøderne / oc sagde til hannem: Sige wi icke ret / at du est en Samaritaner / oc haffuer Dieffuelen? Jhesus suarede: Jeg haffuer ingen Dieffuel / Men ieg ærer min Fader / oc i vanære mig. Jeg søger icke min ære / men der er en

mig. Jeg søger icke min ære / men der er en som hende søger / oc dømmer. Sandelige / sandelige / ieg siger eder: Der som nogen holder mit Ord / hand skal icke see Døden euindelige. Da sagde Jøderne til hannem: Nu kiende wi at du haffuer Dieffuelen. Abraham er død oc Propheterne / Oc du siger: Der som nogen holder mit Ord / hand skal icke smage Døden euindelige. Est du da mere end vor Fader Abraham? Huilcken der er død / oc Propheterne ere døde. Huad giør du aff dig selff? Jhesus suarede: Der som ieg ærer mig selff / da er min ære intet. Men der er min Fader som mig ærer / huilcken i sige at hand er eders Gud / oc kiende hannem icke / Men ieg kiender hannem. Oc der som ieg sagde / Jeg kiender hannem icke / da bleffue ieg en Løgnere / lige som i ere: Men ieg kiender hannem / oc holder hans Ord. Abraham eders Fader bleff glad / at hand skulde see min dag / oc hand saa hannem oc glædde sig. Da sagde Jøderne til hannem: Du est icke endnu halfftrediesinds tiue Aar gammel / oc haffuer du seet Abraham? Jhesus sagde til dem: Sandelige / sandelige / Jeg siger eder: Før end Abraham bleff / er ieg. Da løffte de Stene op / at de vilde kaste paa hannem. Men Jhesus skiulte sig / oc gick vd aff Templet.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium indeholder en synderlig Lærdõ om Christo / oc huorledis hans Fiender anfecte oc imodstaa hans Predicken oc Lærdõ. Thi lige som Christus forsuarer sin Person / Embede oc Lærdom / oc viser oss den rette Salighedes Kilde: Lige saa sætte

Jøderne (som ere Christi Fiender) sig imod hans Person/Embede oc Lærdom / oc stride imod hannem met try slags Vaaben oc Verie/ huilcke Satan altid haffuer brugt fra Verdens første begyndelse: De try Verie ere disse: Det første er Hyckleri oc vduaartis Hellighed. Det andet er/Kraaglow oc vrang vdtydnnig paa Guds Ord. Det tredie er/ Tiranni oc offueruaald. Derfaare bescriffuer oc affmaler dette Euangelium oss tuende Rige / som ere: Christi oc Satans / Thi lige som Christus her forsuaret sit Rige: Lige saa forsuare oc saa Dieffuelens Drabanter oc Tienere deris Herris rige. Men eff terdi oss ligger meget mere mact paa huad Christus siger / end paa huad Satan blabrer der imod / da vil ieg aff Christi Ord i dette Euangelio faaregiffue tuende Lærdomme / oc der hos vdrede oc for klare huad Christi Fiende haffue giort oc saaret til huer aff dennem.

Satans Verie. 1. 2. 3.

Den Første.

Lige som Christus er den sande Messias: Saa ere alle de icke aff Gud/ som icke ville høre hannem.

Den Anden.

Huo som hører Guds Ord oc holder det / hand fries fra den euige Død.

Vdi disse tuende Lærdomme / som ere de besynderligste i dette Euangelio/ vil ieg forklare den Trætte imellem Christum oc Jøderne/ i huilcke der indfalde mange andre Lærdomme oc Formaninger.

Om den Første.

Tu ting at acte i denne Artickel.

Den første Lærdom indeholder vdi sig tuende stycker: Det ene / at Christus er den sande Messias: Det andet/ at huo som icke hører Christum/ hand er icke aff Gud.

I. Christus er en ret Lærere oc den sande Messias.

Om det første stycke liuder Texten saaledis: Huo aff eder kand skylde mig for nogen Synd: Efterdi ieg siger eder Sandhed / Hui tro i mig icke: Jøderne lastede Christi Lærdom/ for Satan oc hans Tienere haffue altid hadet Sandhed. Christus stadfester oc beuiser sin Lærdom met sit Leffnets Wskyldighed / met Propheternis Vidnesbyrd/ oc met atskillige Miracket / paa det at Jøderne skulde baade bekiende hannem at vere den sande Messias / oc tro paa hannem dem selff til Salighed. Derfaare efferdi de aff all deris Mact oc for-

oc formue sætte sig imod Christum aff Satans indskiudelse/ aff deris store Had oc Affuend de haffde til Christum/ oc aff den store Kierlighed de haffde til deris vrange Lærdom/ som de haffde anammet aff deris Forfædre: Da forsuarer Christus imod dem sin Wskyldighed/ hand som tørster effter alle Menniskis Salighed/ oc forsuarer sin Lærdom oc Embede/ Paa det at hand io kand omuende nogle aff sine Fiender til Gud/ oc kalde dem tilbage fra Fordømmelsens fald. Om sin Persons wskyldighed spør hand da først/ oc siger: **Huo aff eder kand skylde mig for nogen Synd?** Som hand vilde saa sige: Jeg haffuer leffuet obenbarlige iblant eder aff min Barndom saa wskyldelige/ saa at ingen aff eder kand skylde mig for nogen Synd: Oc effterdi at saadant wskyldigt Leffnet hører rettelige Messiæ til/ Hui bekiende i mig da icke at vere den rette Messias oc Frelsere som eder i fordom tid er loffuet oc tilsagt? Thi Messias alene/ oc ingen anden/ leffuer foruden Synd. Effterdi da at ingen aff eder kand beuise mig nogen Synd offuer/ da giøre i gantske daarlige oc ilde/ i det at i icke alenisté icke ville bekiende mig at vere Messias/ Men ocsaa fordømme mig som en Syndere. Her legger hand oc dette til om sin Lærdom/ oc siger: **Effterdi at ieg siger eder Sandhed/ hui tro i mig icke?** Lige som hand vilde saa sige: Effterdi at ieg met mit hellige wskyldige Leffnet/ met Propheternis Vidnesbyrd/ oc met mange Mirackel/ beuiser min Lærdom at vere viss oc fast/ saa at i maa bekiende/ huad heller i ville eller icke/ at det er en ret oc viss Lærdom/ Hui tro i mig da icke? Den er io it daarligt oc slæt galet Menniske/ som icke vil anamme det hand veed vist oc sant at vere/ men forfølger oc forskiuder det/ saa som falskt oc wræt. Men saadan er Menniskens nature/ den som aff sin Barndom bliffuer ilde lært oc optuctet/ hand skal neppelige kunde affuendis fra sin vildfarelse: Saadan en stor ting er det/ at venne sig til noget i vngdommen.

Christi wskyldighed.

Christi Lærdom er ret.

Vane bider best.

Huad skulle wi her lære aff Christo oc aff Jøderne? Aff Christo skulle alle Guds Ords tienere lære/ at de saaledis skicke deris Leffnet/ och saaledis lære/ saa at ingen kand faa noget at tage om/ der hand kand laste/ enten i deris Leffnet eller Lærdom/ Endog at Christus er reen oc fri for all Synd/ dog alligeuel skulle de som ville lære hans Euangelium met fruct/ vere wbesmittede oc fri for obenbare groffue Laster/ saa som Poeten rettelige siger:

Lærdō aff Christo.

Predickere skulle haffue deris snibberom frit.

Turpe est Doctori cum culpa redarguit ipsum. det er/

Cat: lib. 1.

 En Læ-

72

En Lærere staar det ilde saa fast
Som straffer oc andre paaminder/
Oc bruger dig selff groff Synd oc Last/
At skylden hos hannem selff findis.

Sig mig huorledis en Prest/som selff er en Drancker oc Fyldeuom kand straffe andre Skyllehalse oc Drancker? Huorledis tør en Horkarl straffe andre Horer oc Horkarle/ Skøger oc Bolere. Huor kand it gerigt Menniske straffe Gerighed? Met huad skel vil en Aagerkarl straffe Aager? Huorledis skal it træturet oc kiffactigt Menniske straffe Kiff/ Klammer oc Trætte. Den som selff er it hoffmodigt Menniske/huor kand hand straffe Hoffmod i andre? Summa/ Den som vil straffe andre for nogen Last/ hand maa selff vere wskyldig oc fri der for. Men huilcke Prester oc Predickere som sige: Giører som ieg lærer oc siger eder/ oc giører icke som ieg giør/ De ere icke CHristi/men Dieffuelens Tienere. Thi mand skal ingen holde for en retsindig Lærere/ vden hand met sit Leffnet beuiser det som hand met Ordene lærer: Fordi saa lærer S: Pouel sin Discipel Timotheum: **Ver it Exempel for dem som tro.** Det er/ Huad som du lærer met Ordene/det skalt du beuise met dit Leffnet/ paa det at dine Tilhørere kunde see paa dig it ret leffuendis Exempel paa din Lærdom. Huorfaare at S: Pouel siger om sig selff: **Følger mig effter/ lige som ieg efterfølger Christum.**

Dieffuels Prester.

1. Timoth: 4.

1. Corinth: 11.

Lærdom aff Iøderne.

Der hos skulle ocsaa de som høre Guds Ord oc Euangelium lære noget aff disse Iøder: Icke at de met dem skulle sætte sig op imod Christum oc hans Ords Lærere: Men at de lade sig vere paaminte aff Iødernis skade oc Fordømelse/ oc derfor giøre en aluerlig Penitentze/ saa at de kunde formedelst Christi velgierninger oc fortieniste bliffue salige. Poeten siger:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum. det er/
Huo som bliffuer vijs aff anden Mands skade/
Hand er lyckfalig/ sig selff til baade.

II.

Huo som icke hører Guds Ord hand hør icke Gud til.

OM det andet stycke i denne første Lærdom/ siger vor HERre Christus saaledis: **Huo som er aff Gud hand hører Guds Ord/ derfor høre i icke for i ere icke aff Gud.** Her giffuer vor Herre Christus sagen tilkiende/ huorfaare Iøderne saa fortrædelige foractede hans Lærdom/ som er/ at de vaare icke aff Gud/ men aff Dieffuelen. Hand taler her icke om deris menniskelige natur/ om deris Legeme oc Siæl/ som visselige er aff

aff Gud/men hand taler om Menniskens ondskaff oc vanartighed/
som er aff Dieffuelen: Thi denne Ondskaff giør det/ at Folck ville
icke gierne høre Guds Ord. Her skal nu huer randsage oc prøffue
sig selff/ oc ved sig selff forfare/ om hand er aff Gud eller aff Dieff-
uelen: Thi huo som gierne hører Guds Ord/hand haffuer her Vid-
nesbyrd aff Christo/ at hand er aff Gud: Tuert om igien/ huo som
forsmaar/ foracter oc forfølger Guds Ord/ hand er visselige aff
Dieffuelen/ Endog at de wgudelige Meñiske i Verden ville icke gier-
ne høre det. Men lige som Jøderne her forfulde oc bespaattede
Christum/ som gaff dem denne deris brøst tilkiende/ lige saa for-
følge de wgudelige endnu paa denne dag Euangelij Tienere/ naar
de aff Guds Ord sige dem at vere aff Dieffuelen.

Guds Ords foractere høre Dieffuelen til.

Huad sige da Jøderne her til? **De suarede/ oc sagde til
hannem: Sige wi icke ret/ at du est en Samaritan/
oc haffuer Dieffuelen?** Det er Dieffuelens rette Kaanst oc
Mesterstycke/ at naar hand kand icke komme til at necte Sandhed/
da begynder hand at forhaane oc beskemme: Lige saa gaar det end-
nu paa denne dag/naar de wgudelige icke kunde sige ney til/at det er
io Guds Ord som deris wgudelighed straffis met/ saa giffue de sig
strax hen til at forhaane oc beskemme Ordens Tienere/oc søge om de
kunde faa noget met dem der de kunde laste oc bespaatte. Men huad
giør Christus? Hand suarer: **Jeg haffuer ingen Dieffuel/
Jeg ærer min Fader/ oc i vanære mig. Jeg søger icke
min ære/ men der er en som hende søger/ oc dømer.**

Dieffuelens mesterstycke.

Huorledis Christus forsuarer sig.

Met dette suar siger først Christus ney til/ at hand haffuer icke no- 1.
gen Dieffuel eller Dieffuelskaff met at fare/det beuiser hand oc stad-
fester der met/ at hand søger Guds ære/ huilcket de icke giøre/ som
haffue giort forening oc forbundet sig met Dieffuelen. Dernæst 2.
vender hand skylden oc lasten paa Jøderne selff/ i det hand siger:
Oc i vanære mig/ Jeg som ærer min Gud: Thi de som forhaa-
ne dem der ære Gud/de ledis oc driffuis visselige aff Dieffuelen. Frē- 3.
delis i det hand legger disse Ord til/ oc siger: **Jeg søger icke min
ære/ men der er en som hende søger oc dømer**/ legger
hand sig det fra/at hand icke er æregerig oc stunder effter forfengelig
ære/men hand befaler sin Fader sig oc sit Embede. Aff dette Christi
Suar skulle Ordens tienere lære try ting. Først/at de skulle saa me-
get som mueligt er/ forsuare sig for forhaanelse oc beskemmelse som 1.
dem beuisis/paa det deris embede oc myndighed skal icke forringis oc

Tre Lærdomme her aff.

2. fornædris / naar de komme i forhaanelse oc foract. For det andet / at de skulle sætte dem deris Synd faare / som dem bespaatte oc forhaane / oc sige dem at de icke alene synde der met imod Mennisken / men ocsaa imod Gud. 3. For det tredie / at de icke skulle søge deris egen ære / men meget mere Guds ære / oc visselige forlade sig til / at Gud skal forsuare oc beskerme deris Wskyldighed.

Om den Anden.

OM den anden Lærdom i dette Euangelio / liude vor HERris Christi Ord saaledis: Sandelige / sandelige / Jeg siger eder: Huo som holder mit Ord / hand skal aldrig see Døden euindelige.

Disse Ord skulle wi flitelige offuerueye / for de indeholde Christi allerstørste velgierninger mod Mennisken / som er / at huer den som holder Christi Ord / hand skal aldrig dø / men leffue til euig tid. Men paa det at wi disse Ord diss bedre kunde forstaa / vil ieg ordentlige forklare huad de indeholde oc begribe. (Fire ting her at acte.) Først / haffue wi her at acte Christi Eed. Dernæst / huad wi ere for Folck vden Christo. For det tredie / huad wi bekomme ved Christum. For det sidste / huorledis wi kunde bliffue delactige i Christi velgierninger.

(1. Christi Eed.) CHristi Eed tien der til / at hun kand styrcke oss i Guds sandhed / Jmod all Menniskens oc Dieffuelens Lærdom / Jmod Kiødens fornufft / oc imod Dieffuelens gantske rige / huilcket hand stadfester met Kraaglow / falsk Hellighed oc Tiranni. Thi det kand icke vere mueligt / at Guds Søn som met saa stor en Eed stadfester sin Lærdom / kand bedrage oss.

(2. Vden Christo ere wi fordømde.) HVad ere wi for Folck vden Christo? Ved CHristum skeer det / at wi icke skulle see Døden euindelige: Huorfaare at wi ere foruden Christo forplictige til den euige Død: Thi lige som der er fire slags (Fire slags Liff oc Død.) Liff / lige saa er der oc fire slags Død.

(1. Det naturlige Liff.) Det første slags Liff er det naturlige Liff / ved huilcket wi leffue naturlige i denne her Verden. Dette Liff er vel gaat i sig selff / for det er Guds gaffue / huilcket hand loffuer i det fierde Bud at ville holde ved mact: Det er dog icke ens for alle / men er atskilligt / effter som Menniskens vilkaar ere til. Abraham vaar det it gaat Liff / for hand brugte det til Guds ære / Men det vaar den Tiran Keyser

Nero

Nero it ont Liff / for hand brugte det baade til Guds bespaattelse/ som haffde giffuet hannem det / oc til sin egen forderffuelse.

Den naturlige Død.

Jmod dette naturlige Liff sættis den naturlige Død/huilcken der er vel ond vdi sig selff/for hand er en straff for Synden/Men hand er atskillig for Mennisken / effter som deris vilkaar ere til : Thi lige som denne Død vaar Abraham en god Død/ for hand vaar hãnem en gang oc vey til it bedre Liff : Saa vaar hand Keyser Nero en ond Død/ for hand vaar hannem en Dør til Helffuedis Ild oc Fordømmelse.

2. Syndsens Liff.

Det andet Liff er Syndens liff / ved huilcket Synden leffuer vdi Mennisket/oc haffuer sit fulde Herredømme/formedelst kiødelig lyst oc begering / som det skeer met alle vgudelige. Dette Liff er altid ont/ for det fører oss til Fordømelse.

Syndens Død.

Jmod dette Liff sættis Syndens død/ved huilcken Synden dødis oc dempis i oss/ som skeer naar wi leffue i en sand Penitentze oc ret Guds fryct. Denne Syndens død er altid god/ for hand er en ret gang oc vey til det euige Liff.

3. Naadens Liff.

Det tredie Liff er Naadens liff/ ved huilcket CHristus boer i oss met sin Naade. Dette Liff er altid gaat / for det er Guds gaffue/oc en vey til Ære oc Herlighed.

Naadens Død.

Jmod dette Liff sættis Naadens død / det er / at mand mister Guds Naade / huilcket der skeer naar wi falde igien i Synden / oc bortkaste Troen. Denne Død er altid ond/ for hand er en vey til Helffuede.

4. Det euige Liff.

Det fierde Liff er det euige Liff/ met huilcket de Gudfryctige leffue met Gud oc hans hellige Engle i den euige Salighed. Dette Liff er offuermaade meget gaat.

Den euige Død.

Jmod dette Liff sættis den euige Død/ som er den euige Fordømelse. Denne Død ere alle Menniske skyldige til vden Christo: Thi vden saa er at wi ved Christi velgierninger oc fortieniste fries oc frelsis fra denne Død/da bliffuer hand oss en euig straff oc betalning for Synden/ saa som Paulus siger til de Romere i det siette Cap : Saadanne Folck ere wi da vden Christo/ wi ere arme fordømde Folck / oc skyldige til den euige Død.

Rom : 6.

3. Huordanne wi bliffue ved Christum.

MEn huordanne bliffue wi ved Christum? Det lærer Christus oss met sin Eed/ som er/ at wi befries fra den euige Død/ oc begaffuis met det euige Liff / i huilcket der skal vere Glæde foruden ende.

4. Huor wi bliffue delactige i Christi velgierninger.

HVorledis bliffue wi delactige vdi Christi velgierninger oc fortieniste? Der til suarer dette Euangelium saaledis : **Sandelige/ sandelige / Jeg siger eder : Der som nogen holder mit Ord / hand skal icke see Døden euindelige.** Derfaare

er vdi Christi Ord it stort liggende Fæ/huo som det holder oc forua-
Huad det er at beuare Christi Ord. rer/ hand haffuer Christum/ som alene er Veyen til Liffuet. Huad
er at beuare Christi Ord? Det er at høre det/ at lære det/ oc tro det/
Ioh: 6. som Christus siger: **Huo som troer paa Sønnen / hand
haffuer det euige Liff.** Huorfaare? Fordi den som troer hand
bliffuer retfærdig ved sin Tro / det er / hand affløsis aff Synden /
begaffuis met Christi Retfærdighed/ oc anammis ved Christum
til det euige Liff. Huo som derfor begerer det euige Liff/ hand mercke
vel det som nu er sagt/ hand leffue i en idelig Penitentze/ høre Christi
Ord/ tro det/ oc bliffue varactig indtil enden/ saa skal det vist skee at
denne naturlige Død / skal bliffue hannem en Vey oc gang til det
euige Liff.

MEN huad sige Jøderne til denne salige Christi
Lærdom? Christus siger: **Huo som holder mit Ord/
hand skal icke see Døden euindelige.** Der til suare Jø-
derne: **Nu kiende wi at du haffuer Dieffuelen : Abra-
ham er død oc Propheterne/ oc du siger: Der som no-
gen holder mit ord/ hand skal icke smage Døden euin-
delige: Est du da mere end vor Fader Abraham som
er død? Oc Propheterne ere døde/ Huad giør du aff
dig selff?** Lige som de vilde sige: Der som dit Ord er saa krafftigt/
at de som høre dig skulle icke dø euindelige / da est du i sandhed større
end Propheterne oc vor Fader Abrahã/ som ere døde: Men dette er
falskt oc slar feil/ thi du est icke større end Abraham: Derfaare er det
icke heller sant du siger: Huo som holder mit Ord / hand skal icke dø
euindelige: Saa est du derfor en Guds bespaattere oc haffuer Dieff-
uelen met at fare. Christus suarer oc siger: **Der som ieg ærer
mig selff/ da er min ære intet /** (effter eders mening oc tycke)
Men min Fader er den som mig ærer. Meningen paa
disse Ord er denne: Guds enbaarne Søn er større oc yppermere
end Guds Tienere oc hans vdkaarne Børn: Jeg er Guds enbaar-
ne Søn / saa som Faderen selff vidner om mig / baade met Ord oc
gierninger/ men Propheterne oc Abraham ere Guds tienere/ oc hans
vdkaarne Sønner: Derfaare er ieg større oc yppermere end Abra-
hã oc Propheterne: Saa er det for den skyld icke vnder at mit Ord er
krauffti-

krafftigere end deris Ord. Dernæst bruge de ocsaa Kraaglow/ oc foruende Christi Ord: Thi det som Christus sagde om den euige Død/ det vdlegge de ilde oc wtilbørlige om den legemlige Død. Derfaare far Christus frem oc bliffuer hart ved at straffe dem/saa sigendis: **Der som ieg sagde at ieg icke kiender hannem/ da bleffue ieg en Løgnere / lige som i ere.** Thi i sige at i kiende min Fader / huilcken i kiende dog slæt intet til. Huad er at kiende Gud? At kiende Gud er / Først at vide huo hand er / som er
Faderen / Sønnen oc den hellig Aand. Dernæst er det at tro paa
hannem. For det sidste er det at skicke sit Leffnet effter hans vilie.

Jøderne foruende Christi Ord.

At kiende Gud. 1. 2. 3.

Men effterdi at Jøderne rosde sig aff deris Fader Abraham/ da far Christus frem beder / oc viser dem huor forfengelig denne deris ros er/ oc siger: **Abraham eders Fader vaar glad/ at hand skulde see min dag / oc hand saa den oc glædde sig.** Met disse Ord lærer Christus oss try ting. Først at hand
haffuer veret til før end hand anammede menniskelig natur / saa hand er/ oc haffuer veret en euig Gud aff euighed. Dernæst lærer
hand / at Abraham trode paa hannem: For at tro paa Christum er at see hannem Aandelige. Oc sees Christus i tre maade. Hand
1. sees legemlige alene / saa som Jøderne saae hannem / som her tale
2. met hannem. Hand sees Aandelige alene/ saa som Abraham saa hannem / oc wi endnu see hannem paa denne dag / saa mange som
3. tro paa hannem. Hand sees ocsaa baade Aandelige oc legemlige tilsammen / saa som de hellige saae hannem der omgingis met hannem her paa Jorden/ saa som ocsaa wi som tro paa hannem/ skulle see hannem effter Legemens opstandelse. Den anden oc tredie siun er oss nyttig til Salighed / Men den første siun haffue wi
intet gaffn aff. For det tredie lærer Christus met disse Ord/ at Jøderne gaa icke i deris Faders Abrahams Fodspaar / aff huilcken de saa meget berømme sig. Thi Abraham kiende Christum / oc trode paa hannem/ oc glædde sig ved hannem: Men Jøderne huercken kiende Christum / icke heller trode paa hannem / eller glædde sig ved hannem/ Ja/ de fordømde hannem fast heller/Derfaare er det forgeffs/ at de berømme sig aff Abraham.

Tre Lærdomme. 1. 2. 3.

Huorledis Christus sees. Læs her om vdi Euangelij forklaring den 13. Søndag effter hellig Trefaaldighed.

Men huad suare Jøderne her til? De sagde: **Du est icke endnu halfftrediesinds tiue Aar gammel/ oc haffuer du seet Abraham?** Lige som de vilde sige: Abraham døde for

tu tu-

tu tusinde Aar siden oc mere / derfaare kunde du icke see hannem / efterdi du vaarst icke den tid til. Christus suarer: Sandelige / sandelige / Jeg siger eder: Før end Abraham vaar /

Lærdomme her aff. da er ieg. Disse Ord lære oss klarlige try ting om Christo. Først / 1.
at hand er en sand Gud. Dernæst / at hand er it sant Menniske. For 2.
det tredie / at Christus Gud oc Menniske / er icke atskild i to Perso- 3.
ner / men er ickon en eniste guddommelig Person / som anammede menniskelig natur / at hand vilde bliffue it Offer for Verdens Synder. Men huad giøre Jøderne her til? De toge Stene op / at

Jødernis Tiranni. de vilde kaste paa hannem. Her beskriffuis Satans yderste tilflugt / som er Vaald oc Tiranni. Her til haffue Jøderne brugt dem imod Christum met Forhaanelse / Hyckleri oc Kaaglow: Nu begynde de at tage til verie. Men Christus skiulde sig / oc

Lærdom. gick vd aff Templet. Met huilcket hand lærer oss tu ting.
1. Det ene at den Christne Kircke beuaris aff Gud imod Dieffuelens
2. oc Verdens tiranni oc offueruaald. Det andet / at hand icke vil lade sit Ord bliffue / eller selff vdi sit Ord vere hos dem som hannem forfølge: Men aleniste hos dem som hannem anamme oc elske. Denne vor eniste Meglere skee met Faderen oc den hellig Aand / ære / loff oc prijs til euig tid / Amen / Amen.

Paa Palme Søndag /

Euangelium Matthei i det XXI. Capittel.

Marc: 11. Luc: 9. Ioh: 12.

Er Jesus oc hans Disciple komme nu nær til Jerusalem til Betphage hos Oliebierget / Da sende Jhesus to aff sine Disciple / oc sagde til dem: Gaar bort i den By / som ligger faar eder / oc strax skulle i finde en Aseninde bunden oc it Fyl hos hende / Løser dem oc fører dem til mig. Oc der som

nogen

nogen taler eder noget til / da ſiger : HErren haffuer
dem behoff / ſaa ſkal hand ſtrax lade eder tage dem.
Dette ſkeede altſammen at det ſkulde fuldkommis/
ſom er ſagd ved Propheten / ſom ſiger : Siger Zions Zach: 9.
daatter / See din Konge kommer til dig ſactmodig/
oc rider paa it Aſen / oc paa den vndertuingde Aſe-
nindis Føl. Diſciplene ginge hen / oc giorde ſom Je-
ſus befoel dem / oc hente Aſeninden oc Føllet / Oc
lagde deris Klæder der paa / oc ſætte hannem der
paa. Oc mange aff Folcket bridde deris Klæder paa
veyen. De andre hugge grene aff Træene/ oc ſtrød-
de dem paa veyen. Men Folcket / ſom gick faare oc
fulde effter/raabte/oc ſagde: Hoſianna Dauids ſøn/ Pſal: 118.
Loffuet vere den ſom kommer i HErrens naffn/ Ho-
ſianna i det høye.

Oc der hand drog ind i Jerusalem / da oprørdis den gantske Stad / oc sagde: Huo er den? Folcket sagde: Det er Jhesus den Prophete aff Nazareth vdaff Galilea. Oc Jesus gick ind i Guds Tempel / oc vddreff alle dem som saalde oc kiøbte i Templet / Oc omstøtte Vedslernis Bord / oc Duekremmernis Stole /
Esa: 56. oc sagde til dem: Det staar screffuet / Mit Hus kaldis it Bedehus / Men i haffue giort en Røffuere kule der aff. Oc der ginge Blinde oc Halte til hannem i Templet / oc hand helbredede dem. Men der de ypperste Prester oc Scrifftklaage saae de vnderlige gierninger / som hand giorde / oc at Børnene raabte i Templet / oc sagde: Hosianna Dauids søn / da toge de det til mistycke / oc sagde til hannem: Hører du oc huad disse sige? Jhesus sagde til dem: Ja / Haffue i aldrig læst:
Psal: 8. Aff de vmyndigis oc diendis Mund haffuer du beredt Loff? Oc hand forlod dem der / oc gick hen vdaff Staden til Bethanien / oc bleff der.

Forklaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium læsis i den Christne forsamling to gange om Aaret / som er / paa den første Søndag i Aduent / Oc nu paa Palme Søndag / oc det for atskillige Sager. Paa den første Aduents Søndag læsis det / for den sag skyld / at Zachariæ
Zach: 9. Prophetiæ taler der vdi om Christi tilkommelse til Verden / som skulde bliffue deris Konge oc Frelsere som forlode sig paa hannem. Men i dag læsis det for Historiens skyld / som der i indeholdis / huilcken der skeede paa denne dag / som er den siette dag før end hand lidde Død oc Pine.
Summa. Summa paa dette Euangelium er / at Christus sider paa it Asen oc hendis Føl som Disciplene haffde ledt til hannem / oc rider der paa til Jerusalem: Oc Folcket raabte mod hannem / oc sagde: Hosianna Dauids søn / oc strødde Palme grene / oc deris Klæder paa Veyen. Der effter gaar Christus ind i Templet / oc vd-

oc vd-

oc vddreff dem som der vdi kiøbte oc saalde etc. At wi det dissbedre kunde forstaa/ da ville wi her aff ansee tre Artickle/ som ere:

Den Første.

Vor Kongis Christi oc hans Rigis beskriffuelse.

Den Anden.

Om dette Rigis Indbyggere/ oc deris Embede.

Den Tredie.

Om det som skeede i Templen effter at Christus kom der ind.

Om den Første.

Den første Artickel/ som dette Euangelij text indeholder/ er vor Kongis Christi oc hans Rigis beskriffuelse/ huilcken beskriffuelse stadfestis formedelst Zachariæ vidnesbyrd/ som Euangelisten fører hid hen/ paa det at wi skulle vide/ denne Indridelse oc Prang icke at vere skeedt wforuarendis aff slumpe lycke/ men at vere langt tilforn forkyndet/ aff den hellige Trefaaldigheds hemelige raad. Thi denne Prang lærer oss meget om vor Kongis Christi oc hans Rigis vilkaar. Om Christi Rige. Zach: 9. Lærdomme aff denne Indridelse.

Thi først giør denne Indridelse vdi Jerusalem/ skilsmisse imellem den Konge Christo/ oc Verdens Konger/ oc deris atskillige Rige. Thi denne foractede hob oc arme pract/ giffuer nocksom tilkiende at Christus icke er en verdslig Konge/ oc at hans kongelige Regimente icke er aff denne Verden. Thi lige som verdslige Konger klæde oc smycke sig herlige/ paa det at de kunde vere i stor anseelse hos deris vndersaatte oc actis høyt aff huer mand: Saa vdkreffuer ocsaa verdslige Rigers Regimente/ stor beprydelse oc herlig Pract oc Pral. 1. Skilsmisse imellem denne vor Koning oc verdslige Konger.

For det andet lærer denne Historie/ at vnder denne ringe oc foractelige Pract/ er skiult en Almectighed oc Guddom/ Thi i det hand siger: **Løser dem oc fører dem til mig. Item: Herren haffuer dem behoff. Item: Saa skal hand strax lade eder tage dem**/ giffuer Christus vor Konge tilkiende/ at hand kand formedelst sin Guddoms krafft oc mact vdrette oc giøre alt det hand vil: Oc at hand haffuer alle Menniskis hierte oc vilie i sin Haand. 2. Christus er sand Gud.

Derfaare/ endog at Christi Rige siunis foracteligt her vdi Verden/ dog alligeuel/ der som du anseer denne Kongis Mact oc Guddō/ skalt du befinde at der er intet yppermere/ intet veldigere/ oc intet herligere vdi Verden end det er.

Zachariæ Prophetie met sine Lærdomme.

Zachariæ Prophetie oc Spaadom indeholder tren-
de stycker. Først en formaning til Christi Kircke/som nu er for- 1.
actet oc aldelis forskrecket. **Glæd dig saare / siger hand/ Du Daatter Zion / oc du Jerusalems Daatter fryd dig.**
Her aff lære wi/at Euangelium hør til dem som ere foractede/neder-
slagne/bedrøffuede/oc forknusede i Aanden. Dernæst indeholder 2.
denne Prophetie Guds bud oc befalning/at wi skulle beuise denne
Konge Tro oc Huldskaff/saa som den anden Psalme ocsaa forma-
ner oss/ i det hun siger: **Kysser Sønnen.** For det tredie/indehol- 3.
der denne Prophetie Christi Persons bescriffuelse/ som er/ at hand
er den rette Konning/ som er loffuet oc foriæt den Christne Kircke.
See / siger hand / din Konge kommer. Som hand vilde
saa sige: Denne er endelige den Konge som dig er loffuet oc tilsagt/
om huilcken der ere saa mange Scriffter oc Vidnesbyrd/hand skal i-
gien oprette Guds rige/ i huilcket Dieffuelen haffuer met vaald oc
Christus er en sactmodig Konge.
mact indfaldet/oc formedelst Synden forderffuet. Denne Konge/
siger hand/ er sactmodig/ at wi icke skulle fly eller sky for hannem/
saa som for en grum Tiran/ men meget mere met Hiertens Tillid/
gaa frem til hannem/oc begere aff hannem Hielp oc Salighed/som
En fattig Konge.
hand oss haffuer loffuet oc tilsagt. Men at hand siger/ at hand er
fattig/ det skal mand forstaa/om den fattigdō oc vilkaar som hand
haffde her vdi Verden/ i dette næruerendis Liff. Huilcken vilde der-
for vere fattig/paa det at hand kunde giøre oss rige som ere Aandeli-
ge fattige/oc begaffue oss met euig Salighed.

Om den Anden.

Huad denne Kongis vndersaatte skulle giøre.

DEnne Kongis vndersaatte oc Jndbyggere i
hans Rige/ bescriffuis oc affmalis/ vdi CHristi Disci-
pler oc denne Almue/ huilcke wi skulle efftersølge/ saa
fremt som wi ville regnis iblant Christi rigis Jndbygge-
1. Lede Aseninden til Christum.
re. Saa skulle wi da først lede Aseninden til Christum/ det er/ wi
som Guds ord er betroet oc antuordet/ skulle giøre oc vdrette alt det
som oss er bødet oc befalet/ til CHristi ære/ oc hans Rigis forfrem-
2. Brede Klæderne paa Aseninden.
melse. Dernæst skulle wi brede vore Klæder paa Aseninden: Huil-
cket skeer/naar wi vende vort gods oc effne hen til Kircketienistens oc
Predicke embedens opholdelse. Wi skulle ocsaa hugge grene aff
Træene/oc strø dem vdi veyen for den HERre Christo/ det er/ wi
skulle

skulle predicke oc forkynde Christum/oc kiende hannem for vor euige Konge/ oc ynske at hans Rige kand stedse grønis oc blomstris lige som Palmer/at det icke aff nogen fare eller nød her vdi Verden bliff-uer vndertryct. Wi skulle oc der til siunge Hosianna/ det er/ wi skulle vdi Troen paakalde oc bekiende denne Konge/ oc aldelis vere visse paa/ at hans Rige er benedidet oc velsignet vdi det høye.

3. Hugge grene aff Træene.

4. Siunge Hosianna.

Om den Tredie.

DEN tredie Artickel i dette Euangelio er/ om det som skeede i Templet/ effter at Christus kom der ind. Denne historie skifftis i fire parter/som ere: Først/ huor 1.
Christus vddreff dem som der vdi saalde oc kiøbte/ Oc Aarsagen huorfaare hand det giorde. Dernæst/ at Christus hel- 2.
bredede Halte oc Blinde i Templet. Fremdelis/ at hand forsuarede 3.
de Børn som raabte/ Hosianna Dauids søn. For det sidste/ de yp- 4.
perste Presters oc Scrifftklaagis storm oc bulder imod Christum.

FOrst siger Euangelisten at effter Christus vaar I.
kommen i Jerusalem/gick hand ind i Templet/oc vddreff dem som der i kiøbte oc saalde. Dernæst siger hand/at Christus lader dem vide for huad sag hand det giorde/i det hand siger: **Mit hus er it Bedehus/men i haffue giort en Røffuere kule der aff.** J denne Christi gierning haffue wi try ting at betencke/ som ere: 1. Aarsagen til denne gierning. 2. Gierningen i sig selff. 3. Oc huad gierningen betyder.

Christus vddriffuer de som kiøbe oc selge i Templet.

Try ting her at acte.

Aarsagen til denne gierning vaar Presternis vmættelige Gerighed/som haffde saa beskicket denne Kiøbmandskaff i Templet/for den sag skyld/ at de som vilde giøre offer/ skulde haffue falt ved haanden huad de begerede/ oc haffde behoff. Effterdi at denne deris Gerighed er fordømelig/ da skulle Euangelij tienere tage sig vel vare/ at de icke søge ny fund oc middel til at vdsue Almuen/saa som det skede vdi Paffuedommet/huor de haffde Messer/Afflad/oc andet sligt Giecker i falt/ baade sig selff oc andre til fordømelse.

1. Aarsagen til denne Christi gierning.

Denne Christi gierning skal mand oc saa flitelige betencke oc offuerueye/Thi met denne gierning beuiser hand sig at vere vor Konge/ ypperste Prest/ øffuerste Forstandere oc Høffuitzmand for den rette Guds tieniste: Ellers haffde hand icke aff sin egen Myndighed lagt Haand paa dem/ men aleniste met ord giffuet sin store bedrøffuelse oc Hierteſorge tilkiende. Denne Christi gierning skulle alle Guds-

2. Christi gierning.

Jeronimus siger at dette vaar it aff Christi allerstørste Mirackel.

Lærdom. Gudfryctige Offrigheds mend oc Forstandere for Guds tieniste efftersølge / saa at der skal icke findis noget i de christnis Kircker / huor met den rette Guds tieniste kand besmittis. De andre som icke haffue saadan autoritet oc Myndighed / de skulle met deris Hiertesorge / ord oc klagemaal / lade see oc paakiende / at det icke behager dem / men er dē storlige imod / at den rette Guds tieniste skal saaledis besmittis.

3. Huad denne Udorifuelse betyder. Mand skal ocsaa her vel betracte / huad denne Christi gierning betyder: Thi lige som Jerusalems Tempel vaar besmittet / lige saa vilde Christus giffue tilkiende at Templet skulde Aandelige rensis / ved hans hellige Død oc ærefulde Opstandelse.

FOr huad sag Christus giør dette / giffuer hand tilkiende met disse Ord: **Mit Hus er it Bedehus. / Men i haffue giort**
Lærdomme. 1. **en Røffuere kule der aff.** Aff disse Ord lære wi tu ting: Det ene / at Templet eller Kircken er Guds tienistis rette sæde. Endog at alle steder er de gudfryctigis Tempel oc Kircker / effterdi at wi maa allesteder paakalde oc tiene Gud: Dog er Kircken en almindelig sted / i huilcken wi skulle komme tilsammen / at giøre vor Bøn / høre Guds ord / oc øffue oss i anden Guds tieniste / som hører til vduaartis Dis-
2. ciplin oc Gudfryctighed. Det andet wi haffue her at lære / er at wi skulle holde Kirckerne i førm oc ære som ere skickede oc opbygde til Guds tieniste / oc holde dem reene fra Affguderi oc Affguds dyrckelse. Men den Papistiske vrange mening henger (diss ver / Gud bedret saa sant) endnu saa hart hos mange / at de icke ville tilstede at der tagis en eniste Affgud oc Billede aff deris Kircker. Her om ville wi tale ydermere en anden tid.

II. Christus helbreder de Siuge. **DEn anden Part aff det som skeede i Templet eff-**ter at Christus kom der ind er / at hand helbredede Halte oc
Lærdomme. Blinde / som komme til hannem: Met huilcket hand beuiser / Først 1.
Esa: 61. at hand er den sande Messias: For Esaias Prophete haffuer sagt tilforn / at naar Messias kom til Verden / da skulde hand giøre saadanne Mirackel. Dernæst betegner denne gierning Messiæ Embe- 2.
de / som er at forstørre Dieffuelens gierninger: Thi i det at Christus borttager legemlige Siuger / da fortager hand ocsaa Aarsagen til Siugerne: Aarsagen til all Siugdom er Synden. For det tredie 3.
giffuis her met / lige som met en Lignelse tilkiende / huad Templers
Kirckers brug. oc Kirckers rette brug er / som er at de ere der til beskickede oc opbygde / at wi i dennem skulle reensis aff vor Aandelige Siugdom / huilcket der skeer / naar wi anamme oc tro Guds Ord som der predickis / oc

wi formedelst saadan en Tro toes i Jhesu Christi Blod aff alle vore
Synder / saa som Johannes siger: **Jhesu Christi Blod toer** 1. Ioh: 1.
oss aff alle vore Synder.

III. Christus forsuarer dem som hannem prise.

DEN tid de smaa Børn raabte i Templet oc sagde: Hosianna Dauids Søn / oc bleffue derfaare straffede aff Phariseerne / da begynder Christus at forsuare dem / oc beuiser aff den hellige Scrifft at de giøre ret der vdi: Thi saa siger hand: **Haffue i icke læst? aff de wmyndige oc diendis Børns Mund / haffuer du beredt dig loff.** Psal: 8.

Her haffue wi paa begge sider noget at lære / baade aff disse Børn oc aff Christo.

Lærdomme aff disse Børn. Math: 19. Marc: 10

1. Aff disse Børn skulle først vore Børn lære / at kiende Christum bekiende oc prise hannem. Fordi i det Christus siger: At Himmerigs rige hør smaa Børn til / da vil hand i sandhed loffuis oc prisis met smaa Børns Mund oc Røst: Men (diss ver) der ere mange Børn til / som icke aleniste intet vide aff Christo at sige / men ere ocsaa saa gantske ilde oc vanartige opfødde / at de haffue intet andet lært end at suerge oc bande / liue / tale slemelige / oc bruge sig i al fortrædelighed oc skalckhed / Huilcke der icke aleniste skulle selff i sin tid lide straff for deris skalckhed / Men deris Forældre skulle ocsaa straffis aff Gud / som haffuer giffuet dem Børn / at de skulle optucte dem vdi Gudelighed oc Guds fryct / oc de haffue saa skendelige forsømt dem.

Børn fødis ilde op.

2. Dernæst / skulle wi alle lære aff disse Børn / at bekiende Christum mit iblant hans Fiender. Her vaare Phariseerne oc de Scrifftlærde tilstede / som vaare de besynderligste Regentere i Staden / huilcke som forfulde Christum / oc vaare gantske meget vrede paa alle dem som beuisde Christo nogen ære: Dog lode disse Børn sig icke forfærdis eller forskreckis for deris grumhed oc trusel / men io mere de forbøde dem det / io mere raabte de: Thi det er Troens art / at i huor hun er / da kand hun icke skiulis / men bryder altid vd til Guds ære. Denne tieniste vdkreffuis aff alle / effter dette S: Pouels Sprock / til de Romere i det niende Capittel. **Met Hiertet troer mand til Retfærdighed / men met Munden bekiender mand til Salighed.** Rom: 9.

Troens art.

Lærdomme aff Christo.

1. Aff Christo haffue wi her at lære / Først at hand vil forsuare
2. oc beskerme dem som hannem tro oc bekiende. Dernæst / at wi effter Christi Exempel / effter som vort Kald vdkreffuer / skulle forsuare andris wskyldighed / oc besynderlige skulle wi met vor beskermelse kome

de Gudfryctige til hielp/ oc staa bi met dem/ saa at de icke fortryckis aff de vgudelige.

IIII. Scriffts-klaagenis bulder imod Christum.

DEt sidste som sig begaff effter at Christus kom i Templet/ er de ypperste Presters oc Scrifftklaagis storm oc bulder imod vor Herre Jhesum Christum/ huilcket der vaar langt tilforn forkyndet ved Guds egne oc Propheternis Ord: Thi den tid Gud sagde/ som der staar i Mose første bogs tredie Cap: at Hugormens Sæd skulde bide Quindens Sæd i Hælen/ da gaff hand tilkiende at Satan oc hans Lemmer/ onde oc vgudelige Menniske/ skulde forfølge Christum oc hans Kircke. Oc Dauid i sin anden Psalme/ haffuer icke aleniste langt tilforn vdi Aanden seet denne Jødernis brusen oc galenskaff imod Christum/ i det hand siger: Hui rase Hedningene saa/ oc Folcket tale saa forfengelige: Men aff Guds egen foriættelse i Mose første bogs tredie Cap: loffuer hand oc tilsiger at det skal visselige skee/ at Quindens Sæd/ det er/ Christus oc alle de som tro paa hannem skulle offueruinde Satan/ met alle sine Lemmer oc tilhengere. Oc huor vdi denne Seyeruinding staar/ giffuer Dauid ocsaa tilkiende i den samme Psalme/ i det hand siger: Salige ere alle de/ som forlade sig paa hannem/ det er/ paa Christum. Derfaare skulle wi forsage Satan oc hans Lemmer/ oc met en fast Tillid forlade oss paa Christum/ som haffuer offueruundet Satan/ oc giffuer alle trofaste det euige Liff/ Huilcken skee ære oc prijs til euig tid/ Amen.

Gen: 3.

Psal: 2.

Paa vor HErris Jhesu Christi Naderis dag/ som wi kalde Skærtorsdag/ Texten scriffuis i den første Epistel til de Corinther/ i det XI. Capittel.

JEg anammede det aff HERREN/ som ieg haffuer giffuet eder/ Thi at vor HERRE Jhesus/ vdi den Nat der hand bleff forraadt/ tog hand Brødet/ tackede oc

brød

brød det/ oc sagde : Tager/ æder / det er mit Legeme/ som brydis for eder / Det gører i min Hukommelse. Disligest ocsaa Kalcken effter Naderen / oc sagde: Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod / Det gører saa offte i det dricke / i min Hukommelse. Thi saa offte som i æde aff dette Brød/ oc dricke aff denne Kalck/ da skulle i forkynde Herrens Død/indtil hand kommer. Huo som nu æder wuærdelige aff dette Brød/eller dricker aff HERrens Kalck/ hand er skyldig vdi HErrens Legeme oc Blod. Men huert Menniske skal prøffue sig selff/oc æde saa aff dette Brød/oc dricke aff denne Kalck. Thi huo som æder oc dricker wuærdelige / hand æder oc dricker sig selff Dommen/ der met at hand icke giør forskel om HERRENS Legeme.

Forkla-

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsagen til denne høytid.

DEnne Høytid er derfaare indskicket oc ordineret at holdis hellig / paa det at mand paa denne dag ydi den Christne Menighed skal tractere oc forhandle Historien huor CHristi Nadere bleff stifftet oc indsæt / paa det at mand kand lære at forstaa denne hellige Naderis rette brug. Thi den tid der CHristus indsætte oc stifftede denne Nadére / den næste dag før hand gick til sin Pine / da gaff hand sine Disciple befalning / at de skulde holde denne Nadere til hans Hukommelse. Huorfaare der maa io visselige vere store oc victige sager til / for huilcke mand skal holde meget aff denne hellige Nadere : Fordi vden saa er at wi grandgibelige offueruеye huad sager der vaar til / at denne Nadere bleff stifftet oc indsæt / da kunde wi icke fuldkommelige nock kiende oc forundre oss paa vor Frelseris Jhesu Christi Godhed / som den tid vaar i allerstørst sorge oc bedrøffuelse / for den haarde Pine oc forsmædelige Død hannem faarestod oc nu tilstundede / dog vilde hand indsætte denne høyuærdige Nadere / oc den befale sin christne Kircke / til en viss beuisning oc it stadigt Sacramente oc foruaring paa vor Salighed / som hand haffuer oss forhuerffuet / i huilcket Sacramente mand skal stedse oc altid til Verdens ende / ihukomme den pact oc forening imellem Gud oc Menrisken / som er stadfest oc opret ved Christi Blod. Men paa det at wi diss beskedeligere kunde lære om denne Nadere / vil ieg faaregiffue tre Artickler / huilcke ieg ved Guds naadis hielp vil forklare.

Den Første.

Denne Naderis omstendige vilkaar / oc huad hand betyder / huor aff wi kunde ret bescriffue hannem huad hand er.

Den Anden.

Huorledis de skulle rettelige oc tilbørlige prøffue sig / som til gaffns ville bruge denne Nadere.

Den Tredie.

Huorledis wi skulle rettelige bruge oc loulige betracte denne Nadere.

Om den Første.

Ni omstendige vilkaar.

I Denne Naderis indskickelsis Historie / ere mange omstendige vilkaar / huilcke ieg vil ordentlige eff- ter Texten faaregiffue oc forklare.

Det

Det første er Tiden: Thi saaledis liude ordene i Texten: 1. Tiden.
Vor HERre JEsus CHristus / i den Nat der hand bleff forraadt. Her haffue wi Tiden / som vaar om Torsdagen at afften silde / før end hand om Fredagen gick til sin Pine oc bleff kaarsfest / da indskickede vor HErre Jesus Christus denne Nadere: Huor aff wi haffue tuende stycker at lære. Det ene huilcken en stor Kierlighed CHristus maa haffue hafft til oss / huilcken der viste at hand skulde lide pine oc dø om anden dagen / oc vilde dog indskicke denne euige Hukommelse om sine velgierninger mod oss. Det andet wi haffue her aff Tiden at lære er / at wi skulle bruge denne Nadere i en ret aluerlig Penitentze / som her effter ydermere skal omtalis.
(1. Lærdomme. 2.)

Det andet omstendige vilkaar er / om Giesterne som vaare tilstede i denne Nadere: CHristus vaar der saa som en Vert oc Husbonde / oc faarestod denne Nadere: Disciplene vaare der som Giester / baade onde oc gode. De gode som der vaare tilstede / vaare meget skrøbelige. Den forrædere Judas vaar alene ond. Her aff lære wi / at Christus vil altid vere tilstede i denne Nadere / oc at denne Nadere hør Christi Disciple til / Oc endog at de wgudelige blande sig iblant met / saa bekõmer dog denne Nadere dem ickon til Dom oc Fordømelse / som her effter skal videre omtalis.
(2. Giesterne. Lærdom.)

Det tredie er / om Christi velsignelse oc tacksigelse: Thi effter at hand haffde taget Brødet / tackede hand. Efften di at Guds Søn selff tackede Gud sin Himmelske Fader / før end hand brugte hans gaffuer / huor meget mere bør oss at tacke hannem?
(3. Tacksigelse.)

Det fierde er / om Elementerne som Christus bruger / hand bruger Brød oc Vin til at stiffte oc indsætte denne Nadere met; Thi lige som it Menniske næris oc triffuis vduaartis ved Brød oc Vin (eller anden Drick) lige saa næris oc fødis det induaartis Menniske Aandelige ved Christi Legeme oc Blod.
(4. Elementerne.)

Det femte er / om de ting som wsiunlige ere tilstede i denne Nadere / som ere / **Vor HERris Jhesu Christi sande Legeme oc sande Blod.**
(5. Huad der er i Naderen.)

Det siette er / Christi befalning: Thi hand befaler at den christne Kircke skal stedse oc altid beholde denne vijs oc maade / at bruge denne Nadere met. **Dette giører** / siger hand.
(6. Christi befalning.)

Det siuende omstendige vilkaar er / om det ny Forbund oc Pact: **Dette er det ny Testamentis Kalck i mit Blod** / siger Christus. Huorfaare denne Nadere kaldis it nyt Testamente / eller en ny Pact / vil ieg siden omtale.
(7. Pact oc Forbund.)

8. Christi hukommelse. Det otende er / den endelige Sag oc Christi Mening / huorfaare hand stifftede denne Nadere / huilcken giffuis tilkiende met disse Ord: **Det giører i min Hukommelse** / det er / saa tit oc offte som i bruge denne Nadere / da betencker oc ihukommer mine velgierninger / som ere: min Død oc Pine / oc min Opstandelse / oc forkynder min Død indtil ieg kommer.

9. Huo denne Nadere skal bruge. Det niende oc sidste følger aff det otende / som er / at denne Naderis brug hør aleniste til dem som ere fremuaaxte oc komne til skels Alder oc Forstand / huilcke mand kand vnderuise oc lære om Christi Død oc Pine / oc kunde obenbare tacke HERren for sine velgierninger. Disse ere de besynderligste omstendige vilkaar i denne Nadere / huilcke mand skal grandgibelige offueruehe oc betencke.

Huad denne Nadere betyder. **NV vil ieg giffue tilkiende / huad denne Nadere** betyder: Thi lige som Paaskelammet i det gamle Testamente haffde meget at bemercke / lige saa gaar det oc met denne CHRJsti Nadere / som er skicket i steden for Paaske lammet. Lige som Paaske lammet / Først paaminte Jsraels Folck om Guds velgierning / som hand i fordom tid haffde beuist dem / som er / at hand fride dem aff den Egyptiske trældom oc tieniste. Dernæst styrckede det deris Tro som det brugte. Fremdelis vaar det en betegnelse oc foruidende om Christi Offer. Her foruden vaar det oc it vist Tegn oc Vidnesbyrd om Guds euige Pact oc Forbund met Mennisken: Lige saa haffuer oc denne Nadere atskillige bemerckelser / effter som tiderne ere til / imod huilcke mand anseer oc ligner hannem. Thi naar mand i denne Naderis brug anseer den fremfarne tid / da haffuer hand en ting at bemercke: Naar mand anseer denne næruerendis tid / da haffuer hand andet at betyde: Oc naar mand seer hen til den efftersølgendis tid / da betegner hand atter noget andet / Huilcke bemerckelser ieg vil nu forklare / det allerklariste ieg kand: Gud vere baade hos mig som skal lære / oc eder som skulle høre til / saa at huad ieg nu siger maa komme Gud til ære / oc oss til en salig Vnderuisning.

Jøderuis Paaske lam.
1.
2.
3.
4.

I. Den fremfarne tid. HVad bemercker da denne Nadere / naar wi ansee den fremfarne tid? Der som wi acte oc ansee den fremfarne tid / huad der er skeet oc fremfaret / da er denne Nadere en hukommelse om CHristi Død oc Pine / effter som Christi Ord oc Befalning liuder: **Det giører i min hukommelse.** Derfaare saa tit som wi enten gaa selff til

til denne Nadere / eller oc wi ere ellers tilstede hos denne Naderis brug / da skulle wi ihukomme vor HErris Jhesu Christi Død / Begraffuelse oc Opstandelse.

HVad betegner denne Nadere / naar mand anseer hannem mod denne næruerendis tid? Først betyder hand / at wi forenis / oc incorporeris / det er / bliffue it met Christo oc ere hans Aandelige lemmer: Thi saa lærer S: Pouel i det hand siger: **Den Kalck der wi velsigne / er det icke Christi Blods delactighed? Det Brød wi bryde / er det icke Christi Legemis delactighed?** det er / CHristi Legemis oc Blods metdelelse oc brug giør det / at wi faa delactighed oc menighed met vor HErre Jhesu Christo / saa at wi bliffue it met hannem. II. Den næruerendis tid. I. 1. Cor: 10.

Dernæst betegner ocsaa denne Nadere / at wi som bruge den tilsammen / forenis indbyrdis imellem oss selff ved Christi Aand / oc bliffue it Legeme oc Lemmer tilsammen vdi vor HErris Jhesu Christi Legeme / huilcken forening Brødet betegner der brugis i Naderen som Paulus vidner / i det at hand siger: **Lige som der er it Brød / saa ere wi mange it Legeme / efftersdi wi ere alle delactige i det samme ene Brød.** Thi lige som it Brød det eltis tilsammen oc bagis aff mange Korn / lige saa tilhaabe bindis de som bruge denne Nadere tilsammen / at de bliffue it Aandeligt Legeme / hues Hoffuet Christus er / oc derfaare kalder S: Pouel denne Nadere *communionem*, det er / en Menighed eller delactighed. Aff denne Aarsage siger en aff de hellige lære Fædre: HErrens Nadere kaldis en Menighed eller delactighed / Først / for wi ved hannem bliffue delactige i Christo. Dernæst / fordi hans Kiød oc Guddom metdelis oss. For det sidste for wi ved hannem forenis indbyrdis oc haffue samfund met huer andre. 2. 1. Cor: 10. Hui Christi Nadere kaldis en Menighed. 1. 2. 3.

Her foruden betyder denne Nadere / at wi fødis oc opholdis Aandelige ved Christi Legeme oc Blod. For lige som Brød oc Vin føder / styrcker / opholder / oc glæder Menniskens Legeme / lige saa føder / styrcker / opholder oc glæder Christi Legeme oc Blod vore Siæle til det euige Liff / met saa skel at wi haffue en stadig Tro. 3.

HVad bemercker denne Nadere / naar mand anseer den tilkommendis tid? Hand betyder at vore Legeme skulle opstaa paa den yderste dag ved CHristi Legemis krafft / som opstod aff døde / saa at de III. Den tilkommendis tid.

skulle bliffue ligedanne ved Christi ærefulde Legeme. Derfaare
Philip: 3. siger S: Pouel: Efftersi at CHristus er opstaaen / da
skulle oc wi opstaa / at wi kunde nyde Christi Legemis
nærueretse vdi all euighed. Huorfaare at nogle aff de hellige
lære Fædre kaldede denne Nadere it *Viaticum*, det er / en tære Pen-
ning / Vey tæring eller Spise / Veybreff eller andet sligt som mand
tager met sig paa sin Reyse / Huor met hand paaminte dem som
brugte denne Nadere før end de dø / at CHristus vaar dem en Vey
aff denne Jammerdal til den euige Salighed.

IIII. Den euige tid.

HVad betyder denne Nadere naar mand anseer den euige tid?
Hand er it euigt Vidnesbyrd til Guds venskaff mod Mennisken/
som aldrig skal foruendis / men bliffue stadigt euindelige / Oc derfaa-
re kalder vor HERre Christus selff denne Nadere it nyt Testamen-
te / som aldrig skal ældis oc bliffue gammelt / men stedse bliffue nyt
oc varigt.

Men at mand dette kand diss klarligere forstaa / da vil ieg kaar-
telige sige / Huad der bør at vere tilstede i alle Testamenter / Oc huor-
ledis alt det som bør at vere i it Testamente / ocsaa er her: Der foru-
den vil ieg oc sige huad det ny Testamente er.

Fem ting bør at vere i it Testamente.

VDi alle Testamenter maa fornøden vere fem ting. Først / den 1.
som giør sit Testamente. Dernæst / det gode / som hand giffuer 2.
oc skencker bort i Testamentet. For det tredie / Arffuingene oc andre 3.
som ere indscreffne i Testamentet. For det fierde / hans Død som 4.
giør Testamentet. For det femte / de vilkaar som skulle holdis aff 5.
Arffuingene oc dem som indscriffuis i Testamentet.

Fem ting i Christi Testamente.

Disse fem ting ere ocsaa i dette ny Testamente. Først / er her 1.
Christus / som er *Testator* oc giør sit Testamente. Dernæst / det 2.
gode der hand giffuer / oc skencker i Testamentet / som er det euige Liff
oc Salighed. Fremdelis / er her ocsaa Arffuingene / oc de som dette 3.
gode er beskicket / som er Guds Børn / det er / alle de som tro paa Jhe-
sum CHristum. Her til kommer ocsaa CHristi Død / huor ved 4.
Testamentet stadfestis: Thi hand døde / bleff begraffuen / oc opstod
aff døde paa tredie dag. Det sidste ting / her bør at vere tilstede / som 5.
er vilkaarene / der Arffuingene som dette gode er beskicket skulle holde /
de ere saadanne: At de skulle tro paa Christum / vere hannem lydige /
oc øffue sig i it helligt vskyldigt leffnet indtil deris endeligt / oc der
som de falde i Synden / skulle de giøre en aluerlig Penitentze før end
de dø.

Her

Her aff kunde wi nu beslute / oc sige huad det ny Testamente er / met disse Ord: Det ny Testamente er en euig Pact / som er opret oc stadfest ved Jhesu Christi Død / om Guds Naade / Synders forladelse / oc det euige Liff / som er loffuet oc tilsagt alle Hedninge oc Folck der tro paa den kaarsfeste Jhesum Christum. Nu vil ieg ocsaa her sætte en fuldkommen beskriffuelse oc forklaring huad denne hellige Nadere er. Huad det ny Testamente er.

Herrens Nadere / det er / Jhesu Christi Legemis oc Blods Sacramente / hues vduaartis Tegn ere Brød oc Vin / er baade it Vidnesbyrd oc it vist Tegn. It Vidnesbyrd er hand / at vor Herris Christi Legeme er giffuet for oss / oc hans Blod er vdstyrt for oss til Syndernis forladelse. It tegn er hand til det ny Testamente / som er stadfest met Christi Blod / saa at Gud er naadig oc forlader Synden alle dem som tro paa hannem. Naar wi nu ere bleffne delactige i vor Herre Jesu Christo / i hans Legemis oc Blods vddelelse oc brug / da forenis wi ocsaa ved hans Aand / saa som Lemer i hans Legeme. Huad Herrens Nadere er.

Om den Anden.

Fremdelis siger S: Pouel: Menniskeт skal prøffue sig selff / oc æde saa aff dette Brød / oc dricke aff denne Kalck: Thi huo som æder oc dricker wuærdelige / hand æder oc dricker sig selff Dommen. Her vil S: Pouel at her skal gaa en prøffuelse for / at mand randsager sig selff oc sit Leffuet / før end mand bruger denne Nadere. Lærdomme aff disse S: Pouels ord.
Men wi ville offuerueye ordene / huilcke der lære oss fire ting. Først / 1.
at denne Nadere maa oc bør at brugis i den Christne Menighed.
Det andet / at det er nødtørfftigt oc fornøden at huer prøffuer oc 2.
randsager sig selff / før end hand bruger denne Nadere. Det tredie / 3.
at huo som wuærdelige bruger denne Nadere hand synder storlige.
Det fierde / at denne Nadere skal aleniste giffuis dem som kunde 4.
prøffue sig selff. Om de try stycke / som ere det første / det tredie / oc det fierde / vil ieg for tidens kaarthed / icke nu ydermere tale: Men ieg vil aleniste paa denne tid tale om det andet stycke / som er huorledis huer skal prøffue sig selff / som vil værdelige oc til gaffns bruge denne Nadere.

Huorledis skal da den prøffue sig som vil bruge denne Nadere? Det lærer Paulus til de Corinth: i det andet Breffs trettende Cap: met disse Ord: Prøffuer eder selff om i ere i Troen / for- Huor mand skal prøffue sig.

 søg-

søger eder selff om i kunde fornemme at CHristus er i
eder. Her aff kunde wi lættelige forstaa / at denne prøffuelse oc
forfaring staar her vdi / at mand fornemmer en stadig oc retsindig
Tro / oc Christi nærurerelse vdi sig / det er / at ieg skal sige det met flere
Ord: Den er rettelige prøffuet / oc gaar værdelige til Chisti Nadere /
som gaar der til met tilbørlig Reuerentz oc Ydmyghed vdi Herrens
Fryct / i en sand Penitentze / i en stadig Tro / oc met it gudeligt for-
sæt. Oc tuert imod den som gaar der til vden Reuerentz oc Ydmyg-
hed / vden Guds Fryct / vden en aluerlig Penitentze / vden en stadig
Tro / oc met it ont Forsæt at ville øffue sig i Synden / hand gaar der
wuærdelige til / oc dømer icke ret om Herrens Legeme oc Blod / huor-
faare hand æder oc dricker sig selff Domen til / baade timelig oc euig:
Huorfaare at alle de som gaa til denne Nadere / oc haffue Hu oc vi-
lie til at bliffue i deris Synder / de ere Guds Bespaattere oc anam-
me Sacramentet met Juda.

Scrifftemaals nytte oc gaffn.
Derfaare paa det at enfaaldige oc wforstandige Folck icke skul-
le daarlige forgribe sig til / at gaa til deñe Nadere / da er den vduaar-
tis bekiendelse oc Affløsning saare nyttig / som er indskicket i vore Kir-
cker / For denne Disciplin oc Affue hielper meget til / at huer kand ret
prøffue sig selff.

To slags bekiendelse oc Affløsning.
MEN paa det at wi ret kunde døme om Bekiendelse oc Affløs-
ning / da er fornøden at vide / At lige som der ere tuende slags
Bekiendelser / saa ere der oc tuende slags Affløsning.

I. Bekiendelse faar Gud.
En bekiendelse skeer alene faar Gud / som er / naar it Mennis-
ke bekiender sine Synder / oc giffuer sig derfaare skyldig faar Gud /
kiender sig at vere en arm Syndere / oc beder om Naade for Christi
skyld: Vden saadan bekiendelse kand ingen (som er kommen til skels
Psal: 51. Alder oc Forstand) bliffue salig. Saa bekiende Dauid sig / der hand
sagde: Gud ver mig Naadig / affslæt alle mine Syn-
der / Thi ieg haffuer syndet faar dig alene. Oc en an-
Psal: 143. den sted siger hand: Herre gack icke i rette met din Tienere /
for der bliffuer ingen aff dem som leffue retfærdig
faar dig. Saa bekiende ocsaa Daniel sig der hand sagde: Wi
Dan: 9. haffue syndet met vore Forfædre / wi haffue giort v-
ræt / haffue veret vgudelige / oc ere affuigte. Saa be-
Luc: 18. kiende ocsaa den arme Taaldere sig / der hand icke torde lætte sine
Oyen op at til Himmelen / men slog sig for sit Bryst / oc sagde:
Gud

Gud ver mig Syndere Naadig. Til denne bekiendelse hør den Affløsning som skeer aff Gud alene / oc den skeer naar Menniſket troer Guds naadige Foriættelse. Thi huilcken som troer / hand er retfærdig giort aff Synden : For effterdi at Synden er it Affald oc affuigelse fra Louen oc Guds vilie / huor ved Meñiſket forplictis til den euige Død oc Fordømelse / Da er i Sandhed Affløsning icke andet end det Menniskis som troer / befrielse fra den euige Død oc Fordømelse / som hand vaar forplictig til. Saa bleff Manasses affløst / Lige saa Dauid / Røffueren paa Kaarsset / Maria Magdalena etc. Lige saa affløsis wi huer dag / naar wi sige aff it trofast Hierte: Jeg troer Syndernis forladelse / Oc naar wi aff en stadig Tro bede : Forlad oss vor skyld. Dette maa vere sagt om det første slags Bekiendelse / oc om hendis Affløsning som der til hør. Afflosning aff Gud.

Det andet slags Bekiendelse oc Scrifftemaal tien til vduaartis Disciplin oc affue i den Christne Menighed / naar it Menniske gaar til Guds ords Tienere / at søge gode Raad oc Trøst hos hannem / at det kand vnderuisis oc styrckis i sin Tro / oc der faar hannem bekiender sig at vere en arm Syndere / begerer Trøst oc Husualelse / begerer at læris oc vnderuisis aff Guds ord / paa det at hans Sam- 2. Bekiendelse faar ordens Tienere.
1. uittighed kand stillis til freds. Her skal Guds ords Tienere vnder-
2. uise oc lære den som saa bekiender sig : Oc der som hand kiender hannem / da skal hand sige hannem huad Brøst oc Last hand finder vdi hannem : Hand skal vise hannem huor stor Guds Vrede er imod
3. Syndere som icke ville bedre sig : Oc tuert om igien / der som hand fornemmer at den som bekiender sig / haffuer en ret Hiertesorge oc er bange for sin Synd / oc loffuer retning oc bedring / da skal hand trøste
4. hannem ved Euangelij foriættelser : Oc der som hand siger / oc bekiender at hand troer saadanne Guds løffte oc foriættelser / skal Ordens Tienere paa Christi Vegne sige hannem at hand haffuer en naadig Gud / oc tilsige hannem sine Synders forladelse / i naffn Faders oc Søns oc hellig Aands / Oc der hos aluerlige paaminde hannem / at hand her effter skal fly Synden / oc det sidste skal icke bliffue verre met hannem end det første. Oc dette er nu sagt om den anden bekiendelse som skeer faar ordens Tienere / oc den Affløsning som der hører til. Om obenbare Scrifftemaal oc Bekiendelse met den obenbare Affløsning som der til hører / skal talis en anden tid. Disligeste om den bekiendelse som skeer faar vore Brødre som wi haffue fortørnet. Afflosning ved ordens Tienere.

Om den Tredie.

Christi Naderis betractelse staar i fem ting.

NV staar tilbage at wi skulle omtale / huorledis wi skulle rettelige bruge oc betracte denne Nadere. Efftterdi da at denne hellige Christi Nadere/er it Sacramente oc Tegn til vor gienløsning/ som er skeet ved Christi Offer oc betalning / da skulle wi betencke oc aluerlige offuerueye disse stycker effter huer andre / naar wi ville anamme denne hellige Nadere.

1. Synden er Aarsage til Christi død.

Først skulle de som anamme Sacramentet ihukomme Aarsagen til CHristi død oc pine / som er det gantske menniskelige kiøns Synd: Thi saa siger S: Pouel/til de Romere i det fierde Capittel. (Rom: 4.) **Hand er død for vore Synder.** Oc Esaias i sit halfftrediesinds tiuende Cap: (Esai: 50.) **Hand er saargiort for vore Synders skyld.**

2. Huorfaare Christus døde.

For det andet skal mand betencke for huad endelig sag Christus døde oc offrede sig paa Kaarsset/som er at hand vilde igienkiøbe oss fra Synden oc Døden/thi saa siger S: Pouel til de Corinther/ i den anden Epistels femte Cap: **Den som icke viste aff nogen Synd/giorde Gud til Synd/** (det er til en Syndebod oc betalning for Synden) **for oss / at wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem som gielder faar Gud.** Item Johannes siger/i sin første Epistels første Cap: **JEsu CHristi Blod reenser oss aff alle vore Synder.** Oc S: Hans Baptista siger hos Johannem/i det første Capittel: **See / det er Guds Lam som bær Verdens Synder.**

3. Guds vrede.

For det tredie skal mand fremdelis aff dette Offers ypperlighed oc værdighed betencke/huor stor Guds vrede maa haffue veret imod Synden / som icke kunde affslættis met noget andet Offer end met Guds eniste Søns Offer.

4. Guds barmhiertighed.

For det fierde / skal mand her betencke Guds wsigelige store Barmhiertighed / som vilde tage oss fattige Syndere til Naade for sin Søns fyldistgiørelse oc betalning.

5. Jesu Christi Kierlighed.

For det femte/skal mand betencke Guds Søns store brendendis Kierlighed / som tog menniskelig Natur paa sig / oc vilde bliffue it Offer for vor skyld/ legge paa sig all Guds Vrede / oc met sin Pine paa Kaarsset/ fuldkomme Guds Retfærdighed. Alt dette her vil Guds Søn at wi skulle betencke/ i det hand befaler oss at bruge denne Nadere til sin Hukommelse.

Naar

Naar wi saa dette her betencke/vaaxer aff Guds vredis beskuelse anger for Synden/Aff Guds Barmhiertigheds oc Christi Offers betenckelse vaaxer Troen/ Aff huilcke der siden flyder Tacksigelse/Bekiendelse/Taalmodighed oc andre Dyder/om huilcke denne Nadere paaminder oss. Gaffn oc Brug.

Kaart at sige/lige som Guds Søn giør Pact oc Forbund met oss/at hand vil naadelige anamme oss: Lige saa giøre wi ocsaa pact met hannem igien/at wi ville tro paa hannem/oc met Tacknemelighed anamme hans velgierninger. At wi dette rettelige kunde giøre/giffue oss deñe Naderis stifftere Jesus Christus sin Naade til/Huilcken met Faderen oc den hellig Aand skee loff/ære/oc prijs til euigtid/Amen.

Paa Langfredag.

Vor HErris Jesu Christi

Døds oc Pinis Historie/sammen screffuen aff de fire Euangelister/Matth: *XXVI.* oc *XXVII.* Cap: Marc: *XIIII.* oc *XV.* Cap: Luc: *XXII.* oc *XXIII.* Cap: Joh: *XVIII.* oc *XIX.* Cap:

I. Den første part om Christi pine i Vrtegaarden.

Eder de haffde siunget Loffsangen/ gick Jhesus hen vd effter sin seduane/offuer en beck Cedron/til Oliebierget. Oc hans Disciple fulde hannem effter. Oc Jesus sagde til dem: J skulle i denne Nat forarge eder alle paa mig/Thi det staar screffuet: Jeg skal sla Hiurden oc Faarene skulle atspredis/Men effter at ieg opstaar/da vil ieg gaa hen faar eder i Galilea. Peder suarede/oc sagde til hannem: Der som de oc alle forargede dem paa dig/ Saa vil ieg dog aldrig forarge mig. Jesus sagde til hannem: Sandelige siger ieg dig/ J dag/ ydi denne Nat/ før end Hanen gal to gange/ skalt du necte mig tre gange. Men hand talede end ydermere:

Christi klagemaal.

Zach: 13.

S: Peders formastelse.

mere: Ja der som ieg oc skulde dø met dig/da vilde ieg icke necte dig. Lige det samme sagde oc alle Disciplene.

Vdi en Haffue bleffue wi fortapte/ oc i en Haffue begyndis vor Gienløsning.

Da kom Jhesus met dem til en Haffue/som hed Gethsemane/ der vaar en Vrtegaard/ der gick Jhesus ind oc hans Disciple. Men Judas som hannem forraadde viste oc den sted/ Thi Jhesus forsamlede sig offte der met sine Disciple. Da sagde Jhesus til dem : Sætter eder her/saa lenge ieg gaar der bort oc beder.

Christi banghed oc Hiertesorge.

Oc hand tog Peder oc Jacob oc Hans til sig / de to Zebedei Sønner / oc begynte at bedrøffuis / skelffue oc beffue/oc sagde til dem : Min Siæl er bedrøffuet indtil Døden/bliffuer her oc vaager met mig/Beder/paa det i skulle icke falde i fristelse.

Oc

Oc hand sled sig fra dem ved it Stenkast / oc falt paa Knæ/ned paa Jorden/paa sit Ansict/Oc bad at den stund maatte gaa offuer/om det vaare mueligt/ oc sagde: Abba / min Fader / alting er dig mueligt. Tag denne Kalck bort fra mig/Dog icke huad ieg vil/ men huad du vilt. Oc hand kom til sine Disciple oc fant dem soffuendis / oc hand sagde til Peder : Simon/ soffuer du? Kunde du icke vaage en Time met mig? Vaager oc beder at i skulle icke falde i fristelse. Aanden er villig/Men Legemet er skrøbeligt.

Enrom tien best til Bønen.

Christus beder første gang.

Anden gang gick hand atter hen/ bad/oc sagde: Min Fader/ Er det icke mueligt/at denne Kalck kand gaa fra mig/ vden ieg skal dricke hannem/ da skee din vilie. Oc hand kom oc fant dem atter soffuendis/thi deris Øyen vaare fulde aff søffn/ oc de viste icke huad de suarede hannem. Oc hand lod dem bliffue/ oc gick atter hen/oc bad tredie gang/ oc talede de samme ord: Fader/vilt du/da tag denne Kalck fra mig/Men dog skee icke min/ men din vilie.

Christus beder anden gang.

Christus beder tredie gang.

Da obenbaredis en Engel aff Himmelen faar hannem / oc styrckede hannem/ Oc det kom at hand stridde met Døden/ oc bad inderlige. Da bleff hans Sued som Blodsdraaber/de fulde paa Jorden.

Christus Bønheris.

Christi indvaartis ?

Oc hand stod op aff Bønen/oc kom til sine Disciple/ oc fant dem soffuendis aff bedrøffuelse / oc sagde til dem: Ah ville i nu soffue oc huile? Hui soffue i? Det er nock/See/stunden er kommen/at Menniskens Søn skal antuordis hen i Synderis hender/Staar op/ lader oss gaa. See/den mig forraader/er hart hos/ Beder at i icke falde i fristelse.

Oc

Judas vil altid vere der som Christus er.

Oc strax/ som hand endnu talede/ See/ da kom Judas en aff de Tolff frem/ der hand haffde nu taget Skaren til sig / met de ypperste Presters oc Scrifftklaagis / Phariseernis oc de Eldste faar Folcket deris Tienere/ oc hand gick faare dem/ oc kommer der hen/ met Bluss/ Lamper/ Suerd / oc met Stenger. Oc Forræderen haffde giffuet dem it Tegen oc sagde: Huilcken ieg kysser den er det / Griber hannem / oc fører hannem varlige.

Christus lod sig veluillige fange.

Der Jhesus nu viste alt det hannem skulde offuerkomme / gick hand vd oc sagde til dem : Huem lede i effter ? De suarede hannem : Jhesum aff Nazareth. Jhesus siger til dem: Det er ieg.

Men Judas som hannem forraadde / stod oc hos dem. Der Jhesus sagde nu til dem / det er ieg/ vigede de tilbage oc fulde til Jorden. Da spurde hand dem atter at: Huem lede i effter? De sagde: Jesum aff Nazareth. Jhesus suarede: Jeg sagde eder at det er ieg/ Lede i effter mig/ da lader disse gaa: Paa det at det ord skulde fuldkommis/ huilcket der hand sagde : Jeg miste ingen aff dem som du haffuer giffuet mig.

Christi ords krafft oc mact.

Ioh: 17.

Christus forraadis.

Oc Judas holt sig til Jhesum at kysse hannem/ oc strax traadde hand frem til hannem oc sagde: Hil vere dig Rabbi / oc kyste hannem. Jhesus sagde til hannem: Min ven/ huorfaare est du kommen ? Juda / forraader du Menniskens Søn met en Kyss? Da traadde de frem oc lagde Hender paa Jhesum/ oc grebe hannem.

Christus fangis.

Oc

Oc der de saae / som vaare omkring hannem/ huad der vilde skee / sagde de til hannem: HERRE / skulle wi sla til met Suerd? Da haffde Simon Petrus it Suerd / oc drog det vd / oc slo effter den ypperste Prestis Suend/oc hug det høyre Øre aff hannem/ Oc den Suend hed Malchus.

S: Peders daarlige dristighed.

Da suarede IHesus oc sagde: Lader dem dog giøre saa langt. Oc sagde til Peder: Stick dit Suerd i Balgen / Thi huo som tager Suerdet / hand skal omkomme met Suerd. Eller ment du / at ieg icke kunde bede min Fader / at hand tilskickede mig mere end tolff Skock Engle? Skal ieg icke da dricke den Kalck / som min Fader gaff mig? Men huorlunde skulde Scrifften fuldkommis? Det skal alt saa gaa til. Oc hand rørde ved hans Øre oc lægte hannem.

Christus straffer S: Peder.

Christus giør sin Fiende gaat.

Paa den tid / sagde IHesus til de ypperste Prester oc Høffuitzmendene for Templet / oc de Eldste / som vaare komne til hannem: I ere vdgangne / lige som til en Røffuere met Suerd / oc met Stenger at fange mig/ haffuer ieg dog daglige sidet hos eder / oc haffuer lært i Templet / oc i lagde icke en Haand paa mig. Men dette er eders Time oc Mørckens mact/ paa det Scrifften skal fuldkommis. Men det er altsammen skeet/ at Propheternis scrifft skulde fuldkommis. Da forlode alle Disciplene hannem / oc flyde.

Straff predicken.

Christi Fiender kunde intet giøre hannem før end hans rette tid kom.

Disciplene fly.

Oc der vaar en vng Karl/ som fulde hannem effter / hand vaar klædt met it Linklæde paa sit bare Legeme / oc de vnge Karle grebe hannem. Men hand slap Linklædet / oc flyde nøgen fra dem.

Men

Den anden part om Christi Pine vdi Caiphe hus.

Christus ledis til Annas.

Ioh: II.

MEN Skaren oc den øffuerste Høffuitzmand/ oc Jødernis Tienere toge Jhesum / oc bunde hannem / oc førde hannem først til Annas / hand vaar Caiphas Suoger/ som vaar det Aar ypperste Prest. Men det vaar Caiphas som raadde Jøderne / Det vaar gaat/ at it Menniske døde for Folcket.

Christus ledis til Caiphas.

Oc de førde JHesum hen til Caipham den ypperste Prest / det er / til den øffuerste Bisp faar Presterne / der som alle de ypperste Prester oc Eldste / oc Scrifftklaage vaare forsamlede. Men Simon Petrus fulde Jhesum langt effter/oc en anden Discipel/ indtil den ypperste Prestis Sal / Den samme Discipel vaar bekient met den ypperste Prest / oc gick ind met Jhesu i den ypperste Prestis Sal. Men Peder stod vden faare Dørren. Da gick den anden Discipel som vaar bekient met den ypperste Prest hen vd/ oc talede met Døruocterskẽ/ oc flide Peder ind.

S: Peder værmer Legemet oc Siælen kolner.

Men Suennene oc Tienerne stode / oc haffde giort en Kulild der nedre mit i Salen/oc værmde sig/ thi det vaar kalt. Oc Peder stod hos dem/oc værmde sig / paa det at hand kunde see / huad ende det vilde faa. Men den ypperste Prestis Pige som tog vare paa dørren/saa Peder side ved Liuset/der hand værmde sig/ oc stirrede paa hannem / oc sagde til hannem: Oc du vaarst met Jhesu aff Galilea? Est du icke oc en aff dette Menniskis Discipler? Da nectede hand det for dem alle/ oc sagde: Quinde/ Jeg er icke/ Jeg kiender hannem icke / Jeg veed oc icke huad du siger.

S: Peders første nectelse.

Men den ypperste Prest spurde JHEsum om hans Disciple / oc om hans Lærdom. Jhesus suarede

rede hannem : Jeg haffuer talet obenbarlige faar Verden / Jeg lærde altid i Scholen oc vdi Templet / der som alle Jøderne kome tilsammen/ oc ieg haffuer intet talet i Løndom. Hui spør du mig der at? Spør dem der at / som haffue hørt huad ieg talede til dem/ See/ de vide huad ieg haffuer sagd. Som hand det talede / gaff en aff Tienerne som der stod hos / Jhesu en Kindhest/ oc sagde : Skalt du saa suare den ypperste Prest? Jhesus suarede hannem : Haffuer ieg talet ilde / da beuis det at det er ont / Men haffuer ieg talet ret / hui slar du mig? Oc Annas sende hannem bunden til den ypperste Prest Caiphas.

Christi bekiendelse om sin Lærdom.

Bispens tienere slar Jesum.

Men Simon Petrus stod i forgaarden oc værmde sig / Oc liden stund effter den første nectelse / som hand gick vd i Forgaarden / goel Hanen. Oc en anden Pige saa hannem / oc begynte atter at sige til dem som der stode hos : Denne vaar ocsaa met Jhesu aff Nazareth. Da sagde de til hannem : Est du icke en aff hans Discipler? Oc en anden sagde : Du est en aff dem. Oc hand nectede atter/ oc soer der til/ oc sagde : Menniske/ ieg er icke / oc ieg kiender icke det Menniske.

S: Peder forsuer Christum anden gang.

Oc noget der effter ved en stund/ stadfeste en anden met dem som omkring stode / oc sagde : Sandelige / du est en aff dem / Thi du est en Galileer / oc dit Maal røber dig. En aff den ypperste Prestis suenne hues frende Peder haffde hugget Øret aff/ siger: Saa ieg dig icke i Vrtegaarden hos hannem? Da begynte hand at forbande sig oc suerre : Jeg kiender det Menniske icke / der i tale om.

S: Peder forsuer Christum tredie gang.

79

Christus seer til Syndere.

Oc strax der hand endnu talede / goel Hanen anden gang. Oc HErren vende sig/och saa paa Peder. Oc Peder tenckte paa HErrens ord/som hand sagde til hannem : Før end Hanen gal to gange/ skalt du forsuerre mig tre gange. Oc Peder gick hen vd/ oc græd bitterlige.

S: Peders Penitentze.

Presterne søge falske vidne imod Jhesum.

Men de ypperste Prester / oc de Eldste oc det gantske Raad/ søcte falske Vidnesbyrd imod Jhesum/ paa det de kunde komme hannem til døde/ oc de funde intet / Oc alligeuel at der ginge mange falske Vidne frem / men deris Vidnesbyrd komme icke offuer it. Paa det sidste stode der op / oc traadde tu falske Vidne frem / oc sagde falske vidne imod hannem / oc sagde: Wi haffue hørt at hand sagde / Jeg kand oc vil nedbryde den Guds Tempel / som er giort met Hender/ oc inden tre dage bygge en anden / som icke er giort met Hender. Oc deris Vidnesbyrd komme icke endnu offuer it.

De vgudelige fornende Guds Ord.

Oc den ypperste Prest stod op iblant dem/ oc spurde Jhesum at/ oc sagde: Suarer du intet til det/ som disse vidne imod dig? Men Jhesus tagde stille/oc suarede intet.

Da spurde den ypperste Prest hannem atter at/ oc sagde til hannem: Est du Christus den velsignedis Søn? Jeg besuer dig ved den leffuendis Gud / at du siger oss/ om du est Christus Guds Søn. Jhesus sagde: Du siger det / Jeg er: Dog siger ieg eder / Nu her effter skal det skee/ at i skulle see Menniskens Søn side hos krafftens høyre Haand / oc komme i Himmelens skyer. Da sønderreff den ypperste Prest sine

Christi bekiendelse om sin person.

Klæder/

Klæder / oc ſagde : Hand beſpaattede Gud / Huad haffue wi lenger Vidneſbyrd behoff ? See / nu haffue i hørt hans Guds beſpaattelſe / huad tyckis eder ? De fordømde hannem alle / oc ſagde : Hand er ſkyldig at dø.

Chriſtus Fordømis aff de ſcriſtklaage.

Men de Mend / ſom hulde Jeſum / beſpaattede hannem / oc ſpyttede vdi hans Anſict / oc ſloge hannē met knytte Neffue / Men nogle andre ſkiulte hans Anſict / oc ſloge hannem i Anſictet / beſynderlige Tienerne / oc ſagde : Spaa oſſ Chriſte / huo er den der dig ſlog ? Oc mange andre beſpaattelſer de ſagde imod hannem.

Chriſtus beſpaattis offuerſpyttis oc ſlaes af Preſternis ſuenne oc tienere.

Men om Morgenen forſamlede ſig alle de ypperſte Preſter / Scrifftklaage oc Folckenis Eldſte / oc det gantſke Raad / oc hulde it raad offuer Jeſum / at de kunde ſla hannem ihiel / Oc de førde hannem hen op faar deris Raad / oc ſagde : Eſt du Chriſtus ? Sig oſſ det. Hand ſagde til dem : Siger ieg eder det / da tro i det icke / Men atſpør ieg eder / da ſuare i icke oc lade mig dog icke løs. Derfaare / nu her effter ſkal Menniſkens Søn ſide hos Guds Krafftis høyre Haand. Da ſagde de alle : Eſt du da Guds Søn ? Hand ſagde til dem : J ſige det / thi ieg er. Da ſagde de : Huad haffue wi lenger Vidneſbyrd behoff ? Wi haffue ſelff hørt det aff hans Mund.

Preſternis anden forſamling vdi Caiphe hus.

Chriſti anden bekiendelſe om ſin Perſon.

III.

Den tredie part om Chriſti pine i Raadhuſet oc i Herodis hus.

OC den gantſke hob ſtod op oc bunde JHeſum / oc førde hannem bunden fra Caipha til Domhuſet / oc antuordede Landzherren Pontio Pilato hannem / oc det vaar Aarle.

Chriſtus antuordis Pilato.

Iudæ Penitentze oc vidnesbyrd om Christi wskyldighed.

Der Judas som hannem forraadde saa det/ at hand vaar fordømt til døde/ Da angrede hannem det/ oc hand bar de tredive Sølffpenninge til de ypperste Prester oc Eldste igien/ oc sagde: Jeg giorde ilde/ at ieg forraadde wskyldigt Blod. De sagde: Huad kommer det oss ved ? See du der til. Oc hand kaste Sølff penningene i Tempelen / skyndede sig der fra/

Iudæ straff.

gick bort oc hengde sig selff / oc brast mit i tu / Oc alt hans Induaal vdueltis.

Presternis Øyenskalckhed.

Men de ypperste Prester toge Sølff penningene/ oc sagde : Det sømer sig icke at wi legge dem i Guds kiste/ Thi det er Blod Penninge.

Saa hulde de it Raad / oc kiøbte for de Sølff penninge oc wretfærdige Løn en Pottemageris Ager / til at iorde Pillegrime vdi. Oc det er kundgiort faar alle dem/ som bo i Jerusalem / saa at den samme Ager kaldis paa deris Maal Hakeldama/ det er/ en Blodager/ indtil paa denne dag. Da er fuldkommet / det som sagt er ved Propheten Jeremias / der

Zach: xi.

som hand siger:

De haffue taget tredive Sølff penninge/ der den solde bleff betalet met/ huilcken de kiøbte aff Israels Børn/ Oc haffue giffuet dem for en Pottemageris Ager / som HErren befalede mig.

Iødernis hyckleri oc glisneri,

Men Jøderne ginge icke i Domhuset / paa det de skulde icke bliffue wrene / men maatte æde Paaske. Da gick Pilatus vd til dem / oc sagde : Huad klagemaal føre i imod dette Menniske ? De suarede oc sagde til hannem : Vaare denne icke en Misdedere / da haffde wi icke antuordet dig hannem. Da

sagde

sagde Pilatus til dem : Saa tage i hannem hen / oc dømmer hannem effter eders Low. Da sagde Jøderne til hannem : Wi tørre ingen dræbe / Paa det at JHesu ord skulde fuldkommis som hand sagde / der hand gaff tilkiende huilcken Død hand skulde dø.

Matth : 20.
Luc : 18.
Ioh : 12.

Oc de ypperste Prester oc de Eldste begynte at klage hart paa hannem / oc sagde : Denne finde wi / at hand affuender Folcket / oc forbiuder at giffue Keyseren Skat / oc siger : Hand er Christus en Konge. Da gick Pilatus ind igien i Domhuset / oc kaldede JHesum / oc sagde til hannem : Est du Jøde Konge? Jhesus suarede staaendis faar hannem: Taler du det aff dig selff / Eller haffue andre sagd dig det om mig? Pilatus suarede : Er ieg en Jøde? Dit Folck oc de ypperste Prester antuordede dig mig : Huad haffuer du giort? Jhesus suarede : Mit Rige er icke aff denne Verden / Vaare mit Rige aff denne Verden / mine Tienere skulde stride derfaare / at ieg skulde icke atuordis Jøderne / Men nu er mit Rige icke der aff. Da sagde Pilatus til hannem : Saa est du alligeuel en Konge? Jhesus suarede : Du siger det / Jeg er en Konge. Jeg er der til født oc kommen i Verden / at ieg skal vidne Sandhed : Huo som er aff Sandhed hand hører min Røst. Pilatus siger til hannem : Huad er Sandhed?

Jødernis falske Klagemaal.

Christi bekiendelse om sit Rige.

Huad Christus er for en Konge.

Oc der hand dette sagde / gick hand vd til Jøderne igien / oc siger til dem : Jeg finder ingen skyld i dette Menniske. Oc der de ypperste Prester oc Eldste klagede paa hannem / da suarede hand intet. Da

Pilati første Vidnesbyrd om Christi wskyldighed

spurde Pilatus hannem atter at/ oc sagde: Suarer du intet? See huor hart de beklage dig? Hører du icke? Oc hand suarede hannem icke til it ord/ Saa at Landzherren oc forundrede sig saare.

Mand skal tie til obenbare løgnactige Klagemaal/ oc befale Gud sagen.

Men de hulde ved/ oc sagde: Hand haffuer oprørt Folcket / der met at hand haffuer lært hid oc did i alt det Jødiske Land / oc begynte i Galilea / hid indtil.

Men der Pilatus hørde Galileam/ spurde hand om hand vaar aff Galilea? Oc der hand fornam at hand vaar vnder Herodis Øffrighed / da forsende hand hannem til Herodes/ som vaar oc i Jerusalem vdi samme dage.

Christus sendis til Herodem.

Der Herodes saa JHEsum / bleff hand meget glad/ thi hand haffde gierne lenge siden seet hannem/ Thi hand haffde hørt meget om hannem / oc haabedis at skulde see it Tegen aff hannem. Oc hand spurde hannem i mange maade/ Men hand suarede hannem intet. Oc de ypperste Prester oc Schrifftklaage stode oc klagede hart paa hannem. Men Herodes met sine Hoffsinder foractede oc bespaattede hannē/ hengde it huit Klæde om hannem / oc sende hannem til Pilatum igien. Paa den dag bleffue Pilatus oc Herodes Venner met huer andre / Thi de vaare før huer andris Fiender.

Mand skal icke kaste Perler for Suin.

Herodes oc hans Hoffsinder bespaatte Christum.

Men Pilatus kaldede de ypperste Prester / oc de Offuerste oc Folcket tilsammen / oc sagde til dem: J haffueført dette Menniske til mig / som den der omuender Folcket / Oc see / Jeg haffuer forhørt hannem for eder/ oc finder ingen aff de sager hos dette Menniske/ som

Pilati andet vidnesbyrd om Christi wskyldighed.

ske/ som i skylde hannem for/ Herodes icke heller/ Thi ieg sende eder til hannem/ Oc see/ mand haffuer intet fort hannem paa/ som hand bør at dø faar. Derfaare vil ieg straffe hannem/ oc lade hannem løs.

Herodis vidnesbyrd om Christi wskyldighed.

Men paa Høytiden/ skulde Landzherren effter Høytidens sæduane/ giffue Folcket en Fange løs/ huilcken de begerede/ Oc hand haffde paa den tid en Fange/ en besynderlig faar andre/ en Misdedere oc en Mordere som hed Barrabas/ Huilcken som met de Oprørske vaar kast i Fengsel/ som haffde giort it Mord vdi it oprør i Staden/ Oc Folcket gick op/ oc bad/ at hand vilde giøre som hand pleyde. Oc der de vaare forsamlede/ sagde Pilatus til dem: I haffue en sæduane/ at ieg skal giffue eder en løs om Paasken/ Huilcken ville i at ieg skal giffue eder løs/ Barrabam/ eller Jhesum Jøde Konge? Som kaldis Christus? Thi hand viste vel/ at de ypperste Prester haffde antuordet hannem hen aff Had.

Pilatus satter Jhesum paa Banen mod en obenbare Mordere.

Oc der (Pilatus) hand sad paa Domstolen/ skickede hans Hustru bud til hannem/ oc lod hannem sige: Befatte dig intet met denne Retfærdige/ Jeg haffuer lidt meget i dag vdi drømme faar hans skyld.

Pilati hustrues vidnesbyrd om Christi uskyldighed.

Men de ypperste Prester oc de Eldste toge Folcket met Ord/ at de skulde bede om Barrabas/ oc affliffue JHEsum Da suarede nu Landsherren/ oc sagde til dem: Huilcken ville i at ieg skal giffue eder løs aff disse to. Da raabte den gantske hob/ oc sagde: Bort met denne/ oc giff oss Barrabam løs. Da raabte Pilatus atter til dem/ oc vilde lade

Jhesum løs oc sagde : Huad skal ieg da giøre met Jesu / om huilcken der sigis hand er Christus ? Men de robte alle oc sagde : Kaarsfeste / Kaarsfeste hannem. Da sagde hand tredie gang til dem : Huad ont haffuer da denne giort ? Jeg finder ingen dødelig sag met hannem / Derfaare vil ieg straffe hannem oc lade hannem løs. Men de skrege end meget mere oc sagde : Kaarsfeste hannem met stort skrig / oc begerede at hand skulde kaarsfestis / Oc deris oc de ypperste Presters skrig fick offuerhaand.

Pilati tredie vidne om Christi vskyldighed.

Da tog Pilatus Jhesum oc lod hudstryge hannem. Men Landzherrens Stridzmend toge Jhesum til sig i Domhuset / oc forsamlede til hannem den gantske Skare / Oc de førde hannem aff / oc hengde en Purpur Kaabe om hannem / oc flættede en Torne Krone / oc sætte hende paa hans Hoffuet / oc it Rør i hans høyre Haand / Oc bøyde Knæene faar hannem / oc spaattede hannem / oc begynte at hilse hannem / oc sagde : Hil vere du kiære Jøde Konge. Oc de gaffue hannem kindheste / oc de spytte paa hannem / oc toge Røret oc sloge hans Hoffuet der met / oc fulde paa Knæ / oc tilbade hannem.

Christus hudstrygis.

Christus Kronis bespottis oc offuerspyttis.

Da gick Pilatus vd igien / oc sagde til dem : Seer / Jeg leder hannem hid vd til eder / at i skulle vide at ieg finder ingen skyld met hannem. Saa gick Jhesus vd / oc bar en Torne Krone oc Purpur Klæde. Oc hand siger til dem : See huilcket Menniske. Der de ypperste Prester oc Tienerne saae hannem / robte de oc sagde : Kaarsfeste / Kaarsfeste hannem.

Pilati fierde vidne om Christi vskyldighed.

Pilatus

Pilatus siger til dem: Tage i hannem hen / oc kaars- Pilati femte vidne om Christi vskyldighed.
feste hannem / Thi ieg finder ingen skyld i hannem.
Joderne suarede hannem : Wi haffue en Low / oc Leuit 24. om Guds bespaattere.
effter den Low skal hand dø / Thi hand haffuer giort
sig selff til Guds Søn.

Der Pilatus hørde det Ord / fryctede hand sig end mere / Oc hand gick ind igien i Domhuset / oc siger til Jhesum : Hueden est du ? Men Jhesus gaff hannem intet Suar. Da sagde Pilatus til hannem : Taler du icke met mig ? Veedst du icke / at ieg haffuer mact at kaarsfeste dig / oc at ieg haffuer mact at giffue dig løs ? Jesus suarede: Du haffde ingen mact offuer mig / der som hun icke vaare giffuen dig her offuen ned. Derfaare / den som antuordede mig dig / hand haffuer større Synd. Der effter tenckte Pilatus paa / huorledis hand kunde lade hannem løs. Men Joderne raabte oc sagde: Lader du denne løs / da est icke Keyserens Ven / Thi huo sig giør til Konge hand er imod Keyseren.

Offrigheds mact er her offuen aff

Der Pilatus hørde det Ord / ledde hand Jhesum vd / oc sætte sig paa Domstolen / paa den Sted som kaldis Stenlagd / Men paa Ebraiske Gabbatha. Oc det vaar Beredelsens dag i Paaske / ved den siette time / Oc hand siger til Joderne : Seer / det er eders Konge. Men de raabte : Bort / bort met hannem / kaarsfest hannem. Pilatus siger til dem : Skal ieg kaarsfeste eders Konge ? De ypperste Prester suarede : Wi haffue ingen Konge vden Keyseren.

Christus ledis for Domstolen.

Der Pilatus ſaa/ at hand beſkaffede intet/ Men at der bleff it meget ſtørre Bulder/ hand vilde dog giøre Folcket fyldiſt/ Oc Pilatus dømde at deris begering ſkulde ſkee / Da tog hand Vand oc toede Henderne faar Folcket / oc ſagde : Jeg er wſkyldig i denne retfærdigis Blod / Seer i til. Da ſuarede det gantſke Folck/ oc ſagde : Hans Blod komme offuer oſſ oc offuer vore Børn.

Chriſtus dø-mis.

Pilati ſiette Vidneſbyrd om Chriſti wſkyldighed.

Da gaff hand dem Barrabam løs/ ſom vaar kaſt i Fengſel for Oprør oc Mord ſkyld/ om huilcken de bade. Men Jeſum lod hand hudſtryge oc beſpaatte/ oc fick hannem hen effter deris vilie oc beger at kaarſfeſtis.

Barrabas ladis løs oc oc Chriſtus dømis,

Leuit 16. Om den le-dige Buck,

IIII. Den fier-de part om Chriſti pine paa Kaarſſet.

Da toge Stridzmendene Jheſum / oc førde hannem aff Purpuret / oc førde hannem i ſine egne Klæder/ oc førde hannem bort / at de ſkulde kaarsfeſte hannem/ oc hand bar ſit Kaarſſ. Oc der de ginge vd/ paafunde de it Menniſke der gick frem / ſom hed Simon aff Cirene / ſom kom aff Marcken / huilcken der vaar Alexandri oc Ruffi Fader / hannem tuingde de til / at hand bar hannem Kaarſſet / oc de lagde Kaarſſet paa hannem / at hand bar det effter Jheſum.

Chriſtus vd-ledis oc bær ſit Kaarſſ.

Alle Chriſt-ne ſkulle bæ-re Kaarſſet met Chriſto.

Oc der fulde en ſtor hob Folck oc Quinder effter hannem/ ſom ynckelige klagede oc begræde hannem : Men Jeſus vende ſig om til dem/ oc ſagde : J Døttre aff Jeruſalem / græder icke offuer mig / Men græder offuer eder ſelff/ oc offuer eders Børn. Thi ſee/ Den tid ſkal komme/ i huilcken mand ſkal ſige : Salige ere

Chriſti Pre-dicken til Quinderne.

skal sige : Salige ere de wfructsommelige / oc de Liff som icke fødde / oc de Bryst som icke gaffue di. Da skulle de begynde at sige til Biergene : Falder offuer oss/ Oc til Høyene : Skiuler oss: Thi at giør mand det met it grønt Træ / huad vil bliffue met det tørre.

Der bleffue oc to andre Misdedere førde bort / at de skulde affliffuis met hannem. Oc de førde hannem til den Sted som kaldis paa Ebraiske Golgatha / det er vdlagt Hoffuetpande sted / oc de gaffue hannem Edicke/eller Myrrha at dricke i Vin/blandet met Galde / Oc der hand smagede det vilde hand icke dricke / Oc de kaarsfeste hannem paa den sted som kaldis Golgatha / oc de to Misdedere met hannem/ Den ene ved den høyre / oc den anden ved den venstre side / Oc Jhesum mit imellem. Da bleff Scrifften fuldkommen/ som siger : Hand er regnet iblant Misdedere. Oc det vaar paa den tredie time der de Kaarsfeste hannem/ Oc Jhesus sagde : Fader/ forlad dem/ Thi de vide icke huad de giøre.

Christus skenckis met Edicke oc Galde.

Christus kaarsfestis.

Esa: 53.

Christi første ord paa Kaarset.

Da screff Pilatus en Offuerscrifft/offuen offuer hans Hoffuet / huad skyld mand gaff hannem / oc Aarsagen til hans Død/oc sætte hende paa Kaarset/ oc der vaar screffuet : Jhesus aff Nazareth Jøde konge. Denne Offuerscrifft læsde mange Jøder / Thi steden vaar nær hos Staden / som Jhesus er kaarsfest. Oc det vaar screffuet paa Ebraiske/ Gredske oc Latinske maal. Da sagde Jødernis ypperste Prester til Pilatum : Scriff icke Jøde Konge/ Men at hand sagde / Jeg er Jøde Konge. Pilatus suarede : Det som Jeg screff/ det screff Jeg.

Pilati siuende Vidnesbyrd om Christi wskyldighed.

Christi Klæder skifftis.

Oc Stridzmendene/ der de haffde kaarsfest Jesum/ toge de hans Klæder/ oc giorde fire parte/ huer Stridzmand en part/ der til ocsaa Kiortelen/ Men Kiortelen vaar knyt/ tuindet fra øffuerst/ oc slæt igiennem. Da sagde de til huer andre: Lader oss icke dele hannem/ Men kaste Laad der om hues hand skal vere. Paa det Scrifften skulde fuldkommis som siger: De skiffte mine Klæder iblant sig/ oc kaste Laad om min Kiortel. Oc de sade der/ oc toge vare paa hannem. Dette giorde Stridzmendene. Oc Folcket stod oc saae der paa.

Psal: 22.

Oc der stod hos Jhesu Kaarss hans Moder/ Oc hans Moders Syster/ Maria Cleophas Hustru/ oc Maria Magdalene. Der nu Jhesus saa sin Moder/ oc den Discipel staa der hos/ som hand haffde kiær/ da siger hand til sin Moder: Quinde/ see/ det er din Søn. Der effter siger hand til Discipelen: See/ det er din Moder. Oc fra den time tog Discipelen hende til sig.

Christi andet ord paa Kaarsset.

Men de som der ginge frem bespaattede hannem/ oc røste deris Hoffuet/ oc sagde: Tui dig/ huor deylige nedbryder du Templen/ oc opbygger den i tre dage/ Hielp dig nu selff/ Est du Guds Søn/ da stig hid ned aff Kaarsset. Lige saa spaattede ocsaa de ypperste Prester hannem iblant huer andre met de Scrifftklaage oc Eldste oc Folcket/ oc sagde: Hand haffuer hiolpet andre/ oc kand icke hielpe sig selff/ Er hand Christus oc Jsraels Konge/ den Guds vduaalde/ da hielpe sig selff/ oc stige sig nu ned aff Kaarsset saa wi see der paa/ saa ville wi tro hannem: Hand forlod

Christus bespaattis aff alle efter hand er Kaarsfest.

sig

paa Gud / hand frelse hannem nu om hand haffuer lyst til hannem: Thi hand sagde: Jeg er Guds Søn. Lige saa forhaanede ocsaa Røffuerne hannem / som vaare kaarsfeste met hannem. Der bespaattede oc Stridzmendene hannem/ traadde til hannem oc bare hannem Edicke/ oc sagde : Est du Jøde Konge/ da hielp dig selff.

Den ene Røffuere paatter Christum.

Men en aff Misdederne som vaare hengde / bespaattede hannem oc sagde: Est du Christus/ da hielp dig selff oc oss. Da suarede den anden/ straffede hannem oc sagde : Frycter du dig ocsaa icke faar Gud? Du som dog est i lige Fordømelse/ Oc sandelige wi ere tilbørlige der vdi / Thi wi faa det vore Gierninger forskyldede / Men denne handlede intet wskickeligt. Oc hand sagde til Jhesum : HERre/ tenck paa mig/ naar du kommer i dit Rige. Oc JHesus sagde til hannem: Sandelige ieg siger dig/ J dag skalt du vere met mig i Paradis.

Den anden Røffueris penitentze oc bekiendelse/ oc vidne om Christi wskyldighed.

Røffuerens Bøn,

Christi tredie ord paa Kaarsset.

Oc der det vaar ved den siette time/ bleff it Mørck offuer det gantske Land / indtil ved den niende time/ Oc Solen miste sit skin/ Oc ved den niende time raabte Jhesus høyt/ oc sagde : Eli/ Eli/ Lama Asabthani? Det er vdlagt : Min Gud/ min Gud/ huorfaare haffuer du forlat mig? Oc nogle som stode der hos/ der de det hørde/ sagde de : See/ hand kalder paa Elias. Der effter som Jhesus viste at alting vaar nu fuldkommen / at Scrifften skulde fuldkommis / siger hand: Mig tørster. Der stod it kar fult aff Edicke/ Oc strax løb en aff dem hen/ tog en Suamp/ oc fylte hannem met Edicke oc Jsop / oc stack hannem paa it Rør / oc

Formørckelse imod Naturen vidne om Christi wskyldighed.

Christi fierde ord.

Psal : 22.

Christi Aandelige pine paa Kaarsset.

Christi femte ord,

holt hannem det der til Munden / oc gaff hannem
dricke / oc sagde met de andre : Holt / lader oſſ see om
Elias kommer oc tager hannem ned. Der Jhesus
haffde nu taget Edicken / sagde hand : Det er fuldkom-
met. Oc Jhesus raabte atter høyt / oc sagde : Fader /
Jeg befaler min Aand i dine Hender / Oc som hand
det sagde / bøyde hand Hoffuedet oc vdgaff hand sin
Aand.

Christi siette ord.

Christi siuende ord paa Kaarsset.

OC see / Forhenget i Templet reffnede i tu stycker 1.
fra det øffuerste til det næderste / oc Jorden beffue- 2.
de / oc Stenene brøste sønder / oc Graffuene lode sig op / 3.
oc der stode mange Helligens legeme op som soffue / 4. 5.
oc ginge aff Graffuene effter hans Opstandelse / oc
komme i den hellige Stad / oc obenbaredis faar man-
ge. Men Høffuitzmanden / som stod der hos tuert
offuer fra hannem / oc de som vaare hos hannem / oc
beuarede Jhesum / der de saae at hand vdgaff Aan-
den met saadant raab / oc saae det Jordskel / oc huad
der skeede / da forfærdedis de saare / oc prisede Gud / oc
sagde : Sandelige / denne vaar it retfærdigt Mennis-
ke / oc Guds Søn. Oc alt det Folck som der vaar
hos oc saae til / der de saae det som skede / sloge de sig
for deris Bryst / oc vende tilbage igien. Oc alle hans
Tilhengere stode langt borte / oc mange Quinder som
efterfulde hannem aff Galilea oc saae alt dette /
Blant huilcke vaar Maria Magdalena / oc Maria
den lilde Jacobs oc Joses Moder / oc Salome Zebe-
dei Børns Moder / som oc haffde effterfult oc tient
hannem der hand vaar i Galilea / oc mange an-
dre /

Tegn effter Christi Død som ere vidne om hans wskyldighed.

Høffuitzmandens bekiendelse om Christi wskyldighed.

dre / som vaare gangne op til Jerusalem met hannem.

Men Joderne / efterdi at det vaar Beredelsens dag / at deris Legeme skulde icke bliffue paa Kaarsset Sabbathen offuer (Thi den samme Sabbaths dag vaar stor) da bade de Pilatum / at deris Been maatte brydis / oc tagis aff. Da komme Stridzmendene oc brøde Benene paa den Første / oc den Anden / som vaar kaarsfest met hannem. Men der de komme til Jhesum / oc de saae / at hand vaar allerede død / brøde de icke hans Been / Men en aff Stridzmendene obnede hans Side met it Spiud / oc strax gick der Blod oc Vand vd. Oc den som det haffuer seet / hand vidnede det / oc hans vidnesbyrd er sant / Oc den samme veed at hand siger Sandhed / paa det i oc skulle tro. Thi dette skeede at Scrifften skulde fuldkommis: J skulle icke sønderbryde noget Been paa hannem. Oc atter siger en anden Scrifft: De skulle see i huilcken de stunge.

Benene sønderslaes paa Røffuerne.

Christi Side opstingis met it Spiud.

Exod: 12.

Zach: 12.

V.

Den femte part om Christi begraffuelse.

MEn der effter om Afftenen / efterdi at det vaar Beredelsis dagen / huilcken der er for Sabbathen / da kom en rig Mand / Joseph aff Jødernis Stad Arimathia / en god retfærdig ærlig Raadmand / der icke haffde samtyct i deris raad oc handel / huilcken som oc ventede Guds rige / som vaar en aff Jhesu Disciple / dog lønlige / thi hand fryctede Joderne / hand dristede sig til / oc gick ind til Pilatum oc bad hannem / at hand maatte tage Jesu Legeme aff: Da forundrede Pilatus sig / at hand vaar allerede død.

De hemelige oc skrøbelige Christne ere tit de beste / naar det gielder / som wi her see paa Joseph oc Nicodemo.

 Oc

Oc hand kaldede Høffuitzmanden/oc spurde hannem at / om hand haffde veret lenge død. Oc der hand formerckte det aff Høffuitzmanden/da gaff hand Joseph Jhesu Legeme / oc befoel at mand skulde antuorde hannem det. Oc Joseph kiøbte it Linklæde.

Nicodemus. Ioh : 3.

Der kom ocsaa Nicodemus/ som før vaar kommen til JHESVM om Natten/oc bar Myrrhe oc Aloes sammen blandede/hen ved hundrede Pund. Da toge de Jhesu Legeme som vaar nedtaget / oc suøbte det i it rent Linklæde / oc bunde det met Linede klæder met dyrebar Salue/som Jøderne pleyede at begraffue.

Adam falt oc bleff opreist i en Haffue. Christus fangis/ begraffuis oc opstaar i en Haffue.

Der vaar ocsaa hos paa den sted som hand bleff kaarsfest / en Vrtegaard / oc i Vrtegaarden en ny Graff/ som vaar Josephs / huilcken hand haffde ladet hugge i en Sten/i huilcken der vaar aldrig nogen lagd/ Der lagde de Jhesum hen/ for Jødernis Beredelsis dag skyld / oc Sabbathen gick paa / effterdi at Graffuen vaar nær / Oc de velte en stor Sten faar Dørren paa Graffuen oc ginge bort. Men Maria Magdalena vaar der oc den anden Maria Joses/ de sætte sig tuert offuer fra Graffuen met de andre Quinder / som vaare komne met hannem aff Galilea / oc saae til / huor hen oc huorledis hans Legeme bleff lagd. Oc de vende dem tilbage / oc beredde dyrebare Vrter oc Salue / oc Sabbathen offuer vaare de stille effter Lowen.

Phariseernis vmettelige Had imod Christum.

Den anden dag / som følger effter Beredelsens dagen/komme de ypperste Prester oc Phariseer endrectelige til Pilatum/ oc sagde: HErre/ Wi komme ihu/

at den-

at denne Bedragere sagde / der hand end leffde: Jeg vil effter tre dage opstaa. Befal derfaare / at mand foruarer Graffuen / indtil den tredie dag / Paa det hans Disciple skulle icke komme oc stiele hannem / oc sige til Folcket / Hand er opstaaen fra de døde / Oc det sidste bedregeri skal bliffue verre end det første. Pilatus sagde til dem: Der haffue i Vectere / gaar hen / oc foruarer som i vide. De ginge hen / oc foruarede Graffuen met Vectere / oc beseglede Stenen.

Christi graff foruaris oc beseglis.

En kaart Forklaring paa denne Historie.

EFterdi at der er ingen gierning til vdi Verden / som mand mere maa forundre sig paa / end det der skeede i vor Gienløsning / som er / vor kiere HErris oc Frelseris Jesu Christi Død oc Pine / effter som S: Peders Ord liude / vdi den første Epistels første Capittel. I ere icke igienløste met forfengeligt Sølff eller Guld / men met Christi dyrebare Blod / som met it wskyldigt oc wbesmittet Lams: Da bør oss kiere Brødre oc Systre met all flid at legge vind paa / at wi kunde vel lære denne vnderlige gierningshistorie / besynderlige effterdi at hun *commenderis* oc befalis oss i vor christelige Trois Artickle / huor wi bekiende at wi tro paa Jesum Christũ Guds eniste Søn vor Herre / som er pint vnder Pontio Pilato / kaarsfest / død oc begraffuen etc. Oc dette skulle wi lære for den endelige Sags skyld / at Troen kand aff historiens kundskaff opueckis i oss / formedelst den hellig Aands Forarbeydelse: Huor det skal da vist effterfølge / at denne vnderlige giernings nytte oc gaffn skal ocsaa recke til oss. Men paa det at wi diss beskedeligere oc klarligere kunde tale om denne vnderlige gierning / Da vil ieg skiffte den gantske Lærdom om Christi Pine i tre Artickler / som ere:

Christi død oc pine er det største vnder i Verden er.

1. Pet: 1.

Den Første.

I huor mange maade Christus bleff pint.

Den Anden.

Huor dyrebar oc værdig Christi pine vaar faar Gud / Oc huad nytte oc gaffn wi haffue der aff.

Den Tredie.

Huorledis wi gudelige/ oss til Salighed/ skulle bettracte vor HERris Christi Død oc Pine.

Om den Første.

Christus bleff pint i tuende maade.

EFterdi at wi haffde syndet baade met Legeme oc Siæl/ da burde der at skee betalning for begge/ baade for Legemens oc Siælens Synder/ Derfaare leed vor Herre Jesus Christus baade vduaartis paa Legemet/ oc induaartis paa Siælen : Huorfaare ieg vil tale om begge slags Christi pine/ som hand leed paa Legeme oc Siæl.

I. Christi induaartis pine.

HVad hand leed induaartis vdi sin Siæl / giffuer hand selff tilkiende baade met Ord oc Facter. Met Ord giffuer hand det tilkiende i det hand siger i Vrtegaarden : Min Siæl
1. er bedrøffuet indtil Døden. Oc paa Kaarsset sagde hand:
Psal : 22. Min Gud / min Gud/ Huorfaare haffuer du forlat mig? Hid hører ocsaa Kong Dauids Prophetie om Christo/ som
Psal : 18. saa liuder : Helffuedis Baand omspente mig. Det er/ Jeg
2. lider offuermaade stor pine oc plage. Men Facter oc Tegn giffuer hand sin Sorge tilkiende hos Lazari Graff / som Johannes scriffuer i sit elleffte Cap : Oc desligeste i Haffuen. Hos Lazari Graff/ 1.
sørgede hand oc vaar bedrøffuet / der hand betenckte Dieffuelens Tiranni imod Menniskens kiøn / oc Menniskens kiøns Vselhed oc Alendighed : Fordi all den induaartis Jammer oc hierteforge som Christus leed i tretten oc tiue Aar / indtil hand døde/ er altsammen en part aff den Pine der hand/ som er Guds Søn/ leed for vor skyld. 2.
Vdi Haffuen giffuer hand ocsaa met Facter oc Tegn/ met rystelse oc beffren tilkiende/ at hand vaar meget sorgefuld oc bedrøffuet/ saa at hand aff stor banghed oc hierteforge suetis blodige Taare. Det er vel naturligt at it Menniske græder/ oc end ocsaa stundem suedis aff Banghed oc Sorge : Men der vaar aldrig nogen til/ som aff banghed oc Sorge suetis blodig Sued : Fordi intet Menniske kand lide oc taale saa stor Hierteforge.

Atskillige Aarsager til Christi banghed.

DEr som i nu ville spørge at / huad sager der vaare til saadan offuermaade stor Sorge/ da skulle i vide at der vaar icke en eniste Aarsage til/ men mange/ aff huilcke disse ere de besynderligste.

Den

Den første Aarsage vaar/ at hand betenckte Dieffuelens Ti- 1. Dieffuelens Tiranni.
ranni imod det gantske menniskelige Kiøn/ oc den store Jammer oc ælendighed/ som alle Menniske ere vndergiffne oc plagis met/ for deris Synds skyld/ at de fulde fra Gud.

Den anden Aarsage vaar/ at hand ihukom oc betenckte Guds 2. Guds vrede.
vrede/ huilcken hand skulde taale oc bære/ for vore Synders skyld som hand haffde taget paa sig. Thi endog at hand vaar fri for all Synd/ saa tog hand dog skylden til sig for all den gantske Verdens Synder. Huorfaare at S: Hans Baptista siger: **Guds Lam** Iohan: 1.
borttager/ det er/ hand bær paa sit Legeme/ **alle Verdens Synder.** Derfaare fornam oc følde Guds Søn visselige sin Faders vrede: Huilcken følelse der opuacte saadan en stor Hiertesorge i hans allerhelligste Siæl/ at hand suette Blod.

Den tredie Aarsage vaar/ at hand betenckte den suare pine som 3. Den suare pine oc spaat hannem faarestod.
hand saa at hannem faarestod/ huilcken hand skulde lide paa sit allerhelligste Legeme/ strax om dagen der næst effter/ Oc der hos den suare forhaanelse/ forsmædelse oc spaat hannem skulde offuergaa.

Den fierde sag vaar/ at hand betenckte den store vtacknemme- 4. Menniskens store vtacknemmelighed.
lighed som den største part i Verden skulde beuise hannem. Thi hand saa vel/ at mange Vise/ mange Mectige oc andre flere/ skulde aldelis foracte oc forsmaa denne hans Pine/ som hand haffde taget paa sig til at igienløse dem met: Ja de skulde forfølge hannem oc alle hans. Hand saa ocsaa at den største part aff dem som bære Christnis naffn/ skulde icke vere ret Christne til gaffn/ De skulde met deris synder oc groffue laster/ berøffue sig selff det nytte oc gaffn de skulde haffue aff denne hans store Velgierning/ saa at de icke skulde bliffue der vdi deelactige. Disse fire Aarsager opuacte den store Banghed oc Sorge vdi Christi Hierte.

Denne vor Herris Christi Banghed oc Hierteforge skulle wi Lærdom her aff.
ocsaa aluerlige betencke/ paa det at wi kunde opueckis til Troen oc Gudelighed/ saa at wi icke omkomme oc forderffuis met den vtacknemmelige Verden. Dette maa nu vere sagt om Christi induaartis pine paa Siælen: Nu vil ieg ocsaa noget tale om hans vduaartis pine paa Legemet.

ENdog at Christi legemlige Pine begyntis strax i II. Christi vduaartis pine.
Krubben/ der hand vaar nys født til Verden/ den tid hans Moder icke kunde faa rom i Giesteherbergene/ oc hand vdgaff strax sit Blod i Omskærelsen/ otende dagen effter sin Fødzel/ oc leed siden

daglige dags stor legemlig Pine / Møde oc Arbeyde indtil den tid hand bleff it Offer paa Kaarssens Altere / oc døde for vor skyld: Saa kaldis dog alligeuel det besynderlige hans Pine som hand leed sidst paa Langfredag / om huilcken ieg vil nu tale. Oc endog at huer kand vel lætteligе forstaa aff historien som ieg nu oplæste / i huor saare mange maade Christus bleff pint oc plaget / paa sit allerhelligste Legeme / Saa vil ieg dog kaartelige i en Sum sammenfatte det som i Historien er videlige bescreffuet / oc det skiffte effter de atskillige steder som Christus leed paa. Oc ere Stederne disse effterfølgendis. Haffuen / Caiphæ hus / Presternis møde oc forsamling / Herodis gaard / Domhuset / oc Golgatha / det er den sted vden for Byen / der som Røffuere oc Mordere bleffue affliffuede.

Christus pintis sit gantske Lifs tid.

Christus pintis Langfredag paa sex steder.

1. Haffuen

Huad leed hand i Haffuen? Hand bleff forraadt met en Kyss / Tienerne oc Krigsfolcket legge Hender paa hannem / De fange oc binde hañem / Hand ledis hen som en Tiuff oc Røffuere / Oc der forlade alle hans Disciple hannem.

2. Caiphæ hus.

Huad leed hand i Caiphæ hus? Hand bespaattis / Der bæris falske Vidnesbyrd imod hannem / Hand forhaanis oc beskemmis / Oc hannem giffuis it Mundslag aff Bispens tienere.

3. Paa Prestemødet.

Huad lider hand paa Prestemøden? Hand besuæris oc bemødis met falske Vidne / Hand bespaattis / Der spyttis i hans Ansict / Hand faar mange Mundslag oc Kindheste / Der bindis for hans Øyen / De sla hannem ved Øyet / oc bede hannem spaa huo der slog hannem.

4. Paa Kong Herodis gaard.

Huad lider hand paa Herodis gaard? Der lider hand spaat oc forhaanelse aff den Tiran Herodes / oc aff alle hans Hoffsindere oc Tienere / Oc til diss ydermere vidunder oc allerstørst forsmædelse / iføris JHesus it huit Klæde / oc der met sender Herodes hannem hiem igien til Pilatum.

5. Paa Raadhuset.

Huad lider hand paa Domhuset? Der anklagis hand / Der føris falske vidne imod hannem / Der offuerskrigis hand oc begeris at hand skal kaarsfestis / Hand hudstrygis / Pilati tienere oc Krigsfolcket føre hannem i en Purpur Kaabe / hannem til diss større forsmædelse / Der sættis en Torne Krone paa hans Hoffuet / Hannem giffuis it Rør vdi sin høyre Haand / De bøye Knæ for hannem aff spaat / oc sige haanlige til hannem: Hil vere du kiere Jøde Konge / Der spyttis i hans Ansict / Hañem giffuis mange Mundslag / De sla hannem paa sit hellige Hoffuet met Rør oc Kieppe / Oc paa det sidste dømis hand effter Presternis oc det gantske Folckis begering / til at kaarsfeste / huilcket vaar den allerforsmædeligste / oc foractteliaste Død hos det Folck.

Huad

Huad lider hand effter at hand er dømt? Kaarsset som hand skal henge paa/det leggis paa hans Skuldre/Hand kaarsfestis nøgen oc blodig imellem to Røffuere/saa som den der skulde vere den allerslemmiste Misdedere oc alle Skalckis Mestere/Der hand nu er kaarsfest skenckte de hannem Mirrhe oc Edicke/blandet met Galde/ Oc paa det sidste døer hand i denne suare pine/oc giffuer sin Aand op. Her aff kunde wi see huilcken en suar oc haard pine Guds Søn vor HERre Jhesus Christus haffuer lidt for vor skyld. 6. Paa Kaarsset.

MEN huad skal denne suare CHristi Pine giffue oss at betencke? Sandelige hun skal paaminde oss om mange stycker/oc besynderlige disse fire stycker. Huad wi her aff skulle lære.

Først see wi her/huor stor Guds Vrede er imod Synden/ Thi vor Synd haffuer saaledis opuact Guds Vrede/ at hun kunde icke stillis eller sonis/vden ved Guds Søn/ som anammede Menniskelig natur/ gick vdi vor sted/ oc fuldkom Guds Retferdighed. 1. Guds vrede imod Synden.

For det andet see wi her huilcken en slem ting Synden er: Thi effter som Skylden oc brøden er til/saa pleyer Straffen oc saa at vere. En Røffuere oc Mordere straffis met Steyle oc Hiul/En Tiuff met Galie oc Reb/En Mandrabere met Suerd/Jt Barn som forseer sig straffis met Rijs: Men Guds Søn maa lide saadan en død som baade vaar den aller forsmædeligste faar Mennisken/Oc vaar forbandet aff Gud i Louen/Huor met der giffuis tilkiende/huilcken en værstyggelig ting Synden er faar Guds Ansict. 2. Syndens slemhed. Deut: 21. Gallat: 3.

For det tredie haffue wi her at ansee/huor saare Guds Søn haffuer ydmyget sig/ at hand fornædrede sig vnder alle Creatur: Met huilcken sin fornædring hand giffuer sin Kierlighed tilkiende mod det menniskelige Kiøn/for hues Gienløsnings skyld hand leed saa saare meget. 3. Guds Søns fornædring.

For det fierde see wi her/Jødernis gruelige oc vmættelige Had oc Affuind/imod deris Frelsere som dem vaar sent. Endog at her skede intet vden Guds vilie oc raad: Thi Christi pine er langt tilforn forkyndet ved Guds hellige Propheter/baade met Figurer oc foruidende/oc met klare ord/som S: Peder siger/i sin første Epistels første Capit: Dog giorde Jøderne icke dette i den mening/at de der met vilde fuldkomme Guds vilie/ men at de kunde mætte deris Affuind/ oc heffne deris Harm. Fordi saadan er Verdens natur/ at hun altid legger vind paa at omkomme oc tage dem aff Veyen/ som noget hart oc aluerlige straffe Synden/paa det at hun maa met diss større frihed/ oc diss tryggeligere leffue hen i Synden. Dette maa vere kaartelige sagt om den første Artickel. 4. Jødernis Had oc Affuind imod Christum. Verden vil icke vere straffet.

Om

Om den Anden.

VJ haffue nu seet huordan Christi pine vaar/ oc huad hand leed: Nu vil ieg for det andet/ som ieg loffuede/ giffue tilkiende/ huor ypperlig oc dyrebar Christi Død oc Pine er faar Gud/ Oc huad nytte oc gaffn wi haffue der aff.

I. Christi pinis vurdning hos Gud.

HVorledis actis oc ansees Christi pine faar Gud? Vor Herris Jesu Christi Pine er it sone Offer/ i huilcket Guds euige Søn/ som vaar bleffuen Menniske oc beskicket aff Gud til en euig Prest/ offrede sig sin Fader formedelst den euige Aand/ paa det at hand met dette Offer vilde stille Guds Vrede/ oc betale for det gantske menniskelige Kiøns Skyld oc straff/ paa det at alle de som tro/ oc der effter skulle tro paa hannem/ skulle ved hannem helliggiøris til det euige Liff/ effter som hans egne ord liude hos Johannem i
Ioh: 17. det syttende Capit: Huor hand saa siger: **Jeg helliggiør mig selff for dem/ paa det de skulle oc vere hellige.**

Her vdaff er det obenbare huor ypperlig oc værdig CHristi Død oc pine er i Guds Aasiun/ Oc huad nytte oc gaffn wi haffue der aff/ met saa skel at wi holde oss hart til Christum met en stadig Tro. Christus er bleffuen en Meglere imellem Gud oc oss/ oc haffuer met sit Offer/ det er/ met sin Død oc Pine/ stillet Gud Faders vrede/ Hand er vor ypperste Prest som offrede sig selff Herren/ oc det
Fem stycker at acte i Christi offer. for den sag/ at hand vilde fri oss fra Syndens skyld oc den euige fordømelse. Der aff see wi at der ere fem stycker at acte i dette Offer.
1. Først Presten/ som er den HErre Christus selff. Dernæst Offeret
2. eller den ting som offris/ som er CHristus vor ypperste Prest selff.
3. Fremdelis er her Gud som dette Offer offris. Her offuer er her Ver-
4. den for huilcken dette Offer skeer. For det sidste/ er ocsaa i dette Offer
5. en pact oc forening/ som er/ at Offeret skeer dem aleniste til Salighed som tro.

Men huorledis kand det vere mueligt at vor Herris Christi død oc pine kand ene vere en fuldkommen betalning for den gantske Ver-
Christi ene Offer er noch for alle Synder. dens Synder? Der til suarer Johannes i det hand siger: **See det er Guds Lam/ sō borttager Verdens synder.** Fordi aff den watskillige oc wsigelige Forening/ at Guds oc Menniskens Natur er forent i en Person/ haffue alle Christi Gerninger oc Pine deris ypperlighed/ værd/ anseelse oc wendelige fortieniste/ Derfaare

naar

naar mand siger: Menniskens Søn igienløste oss ved sin pinis fortieniste/ da neffnis oc forstaaes saadan en gierning som haffuer wendeligt værd oc vurdning/ fordi at Menniskens Søn som haffuer lidt Død oc Pine/ hand er ocsaa Gud. Item/ Menniskens Søns Død er en fuldkommen betalning/ Fordi at det er saadant it Menniskis Død/ som er ocsaa Gud. Menniskens Søns Lydighed er vor Retfærdighed/ Fordi at det er saadant it Menniskis Lydighed/ som ocsaa er Gud. Saaledis forlader Menniskens Søn Synden/ for hand er Gud. Christi Kiød er Liffsens spise/ fordi der er det Menniskis Kiød som er Gud. Oc endog at den guddomelige natur i Christo icke leed/ men aleniste den menniskelige natur/ som Petrus siger: **Christus leed for oss i Kiødet** / Dog alligeuel leggis Christi pine den gantske Person til/ saa at all den forsmædelse oc forhaanelse Christi menniskelige natur vederforis/ det skeede altsammen Christi gantske Person til forsmædelse/ effter som disse S: Pouels ord liude: **Der som de haffde kient hannem / da haffde de icke kaarsfest Herlighedens Herre.** Huorfaare at den Christelige Kircke siunger oc bekiender/ at Guds Søn haffuer taaldt død oc pine/ for hand leed i sin menniskelige natur/ som hand anammede.

1. Pet: 4
1. Corint: 2.

II. Huad gaffn wi haffue aff Christi død.

SAa haffuer ieg nu sagt huor ypperlig Christi pine oc død er faar Gud/ oc huad gaffn wi haffue der aff vdi almindelighed / men nu paa det at mand diss bedre kand acte det nytte oc gaffn wi haffue aff Christi Død oc Pine / vil ieg skiffte den i nogle parter: Saa haffue wi da der aff disse efterfølgende gaffn.

Det første / Gud er beuist en fuldkommen Lydighed / som S: Pouel siger til de Philipper i det andet Capit: **Hand fornædrede sig selff / oc bleff lydig indtil Døden paa Kaarsset.**

1. Gud beuisis lydighed.

Det andet / Dieffuelen er offueruunden. Johannes siger: **Der til er Christus obenbaret / at hand skulde forstyrre Dieffuelens gierninger** / Lige som den første Forjættelse ocsaa liuder: **Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet.**

2. Dieffuelen er offueruunden. 1. Ioh: 3.
Gen: 3.

Det tredie/ Menniskene ere hiolpne oc giorde fri fra synden/ oc bleffne retfærdige. See/ siger Johannes/ **Det er Guds Lam som bortttager Verdens synder.** Item/ Paulus siger til de Rom:

3. Menniskene er fri for Synd. Ioh: 1.

Rom: 4. Hand er død for vore Synder. Oc til de Corinther si-
2. Corint: 5. ger hand: Den som icke viste aff nogen Synd / giorde Gud til Synd for oss / at wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem som gielder faar Gud / det er / Gud giorde Christum / som icke viste aff nogen Synd / til Offer oc Betalning for Synden / at wi skulde ved hans Retfærdighed bliffue retfærdige faar Gud.

4. Jøder oc Hedninge ere lige. Eph: 2.

Det fierde gaffn er / at Jøderne oc Hedningene ere bleffne lige oc ens / effter disse S: Pouels ord / til de Epheser i det andet Capittel. Hand er vor fred / som haffuer giort it aff dem begge / oc haffuer nederbrøt det Gierde som der vaar imellem / i det at hand formedelst sit Kiød / borttog det Fiendskaff / som vaar Louen / huilcken der vaar skicket i Bud / paa det at hand aff tuende vilde skabe it nyt Menniske oc giøre fred / oc at hand vilde forlige dem baade met Gud i it Legeme / formedelst Kaarsset. Met disse Ord giffuer Apostelen klarlige tilkiende / at vor HErre JEsus CHristus haffuer giort Fred imellem Gud oc Mennisken / oc haffuer forligt oss met Gud / saa at begge disse slags Folck / som ere Jøder oc Hedninge / ere bleffne it Folck / det er / en Kircke oc Menighed / som er Guds vdualde Folck.

5. Døden er ødelagt. Hose: 13.

Det femte gaffn er / at Døden er affslæt / saa som CHristus lang tid tilforn haffde truet hannem hos Hoseam / vdi det trettende Cap: O Død jeg skal vere din Død. Kaart at sige: Christi Offer er vor Gienløsning: Thi hand er en Betalning som er vdlagt oc skeedt for oss / ved huilcken Gud er stillet til freds / Mennisket er igienløst / Dieffuelen er offueruunden / Oc alle ting i Himmelen oc paa Jorden ere Christo vort eniste Hoffuet vndergiffne / som S: Pouel siger til de Epheser / i det første Cap:

Om den Tredie.

Sex stycker i Christi pine at betencke.

VOR Herris Jhesu Christi pinis gudelige oc salige betenckelse oc betractelse kand befattis i sex stycker / huilcke alle Christne skulle icke aleniste paa denne dag oc tid betencke / Men all deris gantske Liffs tid / saa lenge som

som de leffue her i Verden. Thi denne Histories gudelige betractelse hun icke aleniste skamfuter oc igiendriffuer dem / som i Paffuedommet mene / at de haffue giort Gud alt nock oc fyldist / der som de saa eller saa mange gange daglige opregne *Pater noster* oc *Aue Maria*, oc falde paa Knæ for Affguder oc Træguder/som ere opreiste til Affguderi oc falsk Guds tieniste : Men hun ocsaa offuermaade meget styrcker oc trøster de gudfrycktige. Derfaare vil ieg faaregiffue sex stycker/ i huilcke denne betractelse staar.

1. Guds vrede imod Synden;

Det første er / at wi skulle ihukomme oc betencke huor stor oc wlidelig Guds Vrede maa haffue veret for Menniskens Synd/ huilcken icke kunde stillis ved noget Creaturs gierning/ Men Guds enbaarne Søn maatte selff dø / paa det at hand kunde met denne fuldkomne Betalning stille oc forsone Guds Vrede.

2. Guds barmhiertighed mod Menisken.

Det andet wi skulle betencke oc besinde er/ huor wmaadelig oc wrandsagelig Gud Faders Barmhiertighed haffuer veret / at hand heller vilde at hans enbaarne Søn skulde lide den allerbitterste oc haardiste Død / end at det menniskelige Kiøn som hand haffde skafft / skulde forderffuis. Du kant / maa vel skee / saa tencke : Gud kunde vel haffue forlost Menniskens Kiøn vdi andre maade. I huo du est / du som vilt lære Gud huad hand kunde haffue giort / betenck Guds Retfærdighed/oc Guds Barmhiertighed tilhobe / Thi lige som hans barmhiertighed opuacte hannem til at saliggiøre Menisken / saa beuegede oc aarsagede ocsaa hans Retfærdighed hannem til / at der skulde skee en retfærdig oc fuldkommen vederlegning for Synden. Menisket haffde syndet/ derfaare skulde Menisket enten forfaris eller betale / Men nu kunde intet purt oc slæt Menniske fuldkomme oc betale Guds Vrede/icke vaar der heller nogen anden plictig til end Menisket. Derfaare paafant Guds Viisdom her / vdaff sin Barmhiertighed / raad oc middel / som er dette / at Guds euige Søn skulde bliffue Menniske/ paa det at hand baade skulde kunde betale oc fuldkome Guds Retfærdighed/ for hand er Gud/ Oc vere forplictig der til / for hand er Menniske. Saa see wi klarlige vdi Christi Pine/Guds Retfærdighed beblandet met Barmhiertighed / oc ere begge tempererede met Viisdom.

Giensigelse

Huorfaare Christus/ oc ingen anden/ maatte betale.

Læs her om en videre forklaring / vdi anden Pintzdags Euangelij vdleggelse/ sidst i den første Artickel.

3. Guds Søns Kierlighed.

Det tredie wi skulle lade oss gaa til Hierte oc ihukomme er/ Guds Søns allerstørste oc wsigelige grundløse kierlighed til det menniskelige Kiøn/ at hand vilde tage sin Faders vrede paa sig / oc veluillige lide saa saare forsmædelig en Død : Oc det end ocsaa

For sine Fiender / som Paulus vidner/til de Romere i det femte Capittel.

4. Huor wi der bliffue delactige,

Det fierde/ Du skalt her ocsaa betencke den rette maade/huorledis du kant giøre dig delactig vdi vor Herris Jesu Christi døds oc pinis fruct oc nytte/oc legge dig den til gode til Salighed. Denne delactighed/ skeer ved Ordet / Troen oc Sacramenterne. Ved

Guds haand er Ordet.

Ordet tilbiudis oc reckis dig (lige som met en Haand) Christi Døds oc Pinis velgierninger oc fortieniste/ saa tit oc offte/oc paa huilcken sted Jhesu CHristi Euangelium predickis / oc Ordens Tienere vise alle dem som høre Euangelium/ Christi pinis fruct oc gaffn. Der hos naar HERrens pinis velgierninger oc fortieniste / saa tilbiudis dig vdi Ordet/ lige som met Guds Haand/da skalt du met Tro-

Menniskens haand er Troen.

en/lige som met it Menniskis Haand/ anamme det/ Huilcken Tro den helligAand vircker oc forarbeyder vdi Mennisket som hører Euangelium oc er det lydigt. Her foruden stadfestis oc beseylis det

Beseylning oc foruaring.

met begge Sacramenterne / Daaben oc Herrens Nadere / oc hans krafft oc nyttighed affmalis lige som i en Taffle/ saa som wi hørde i gaar. Naar du derfaare opregner din Troes Artickel om Christi pine/ da forlad dig stadelige der til oc tro visselige / at Guds Søn er død for dig. Naar du det giør/ da est du delactig vdi CHristi Død oc Pine / saa at all CHristi Lydighed er dine Synders forladelse oc

Tuende slags Christi Lydighed.

din Retfærdighed. Oc haffue wi her tuende slags Lydighed i Christo at betencke / som ere : Lydighed til Kaarsset/ Oc Lydighed effter Louen / som vaar hendis fuldkommelse. Lige som Christi Lydighed til Døden paa Kaarsset er Syndens affslættelse : Saa tilregnis hans Lydighed effter Louen oss til Retfærdighed / som Paulus siger til de Romere/ i det femte Cap:

5. Taalmodighed vnder Kaarsset.

Det femte/Naar wi saaledis ere bleffne delactige giorde/formedelst Troen / vdi Christi død oc pine/da skulle wi betencke/ huordan de gudfryctige Christnis Lycke oc Held er vdi dette Liff. Thi lige som Christus er pint / lige saa vil hand ocsaa / at hans Christne skulle lide/paa det de kunde bliffue Guds Søns Billede lige: Huor-

Rom : 8.

faare Paulus ocsaa siger til de Romere/ vdi det otende Capittel: **Wi ere CHristi Metarffuinge / om wi ellers lide met hannem / paa det wi skulle ophøyes met hannem til Herlighed.**

6. At wi ere Christo lydige.

Det siette oc sidste/ skulle wi ocsaa betencke huad CHristus vdkreffuer aff oss / som hand haffuer igienløst met sit

Blod.

Blod. Thi at effterdi wi ere nu igienkiøffte oc forløsde ved hannem/ skulle wi vere hannem lydige. Huad vil hand da? Først/at wi al- 1. Forsage Dieffuelen.
uerlige skulle forsage hans Fiende Dieffuelen. Dernæst/ at wi skul-
le fly oc sky Synden/paa det at wi icke paa ny skulle vitterlige oc vil- 2. Fly Synden.
lige fortørne Gud met vore Synder. Siden at wi skulle beflite oss 3.
oc legge vind paa / at leffue it helligt / gudeligt oc wstraffeligt Leff- Leffue Guds frycteligc.
net / oc tiene hannem i en sand Guds Fryct all vor Liffs tid. Der som wi det giøre/da skulle wi faa oc bekomme Troens rette ende/som er vore Siælis Salighed/Det forlene oc giffue oss Gud Fader/ved Jhesum Christum vor HERre/ huilcken skee ære oc loff i all euighed / Amen/ Amen.

Paa Paaske dag.

Jhesu Christi ærefulde Opstandelsis Historie / tilsammen screffuen aff de fire Euangelister / Matth: XXVIII. Marc: XVI. Luc: XXIIII. Joh: XX. oc XXI. Capittel.

DER Sabbathen vaar fremgaaen / da kiøbte oc beredde Maria Magdalena / oc den anden Maria som kaldis Jacobi oc Salome/oc Johanna/oc de andre Quinder som vaare met dem/ oc som komme met Jhesu aff Galilea / dyrebar Smørelse at de skulde komme oc salue Jhesum / fordi at de huilde offuer paa Sabbathen effter Louen. Exod: 20.

Jøderne be- gynde dagen om Afftenen oc regne fra en Afften til en anden.

Om Sabbathen at Afften/ huilcken der begyn- tis den første hellige dag i Sabbatherne/ om Morge- nen meget Aarle / der det vaar endnu Mørckt / kom- me de til Graffuen der Sol opgick / oc bare met dem dyrebar Salue som de haffde beredt: Oc see/ der skede

Jordskel.

it stort Jordskel / Thi HERRens Engel kom ned aff

Engelen tien Christo at obenbare hans Opstandelse.

Himmelen / oc gick til oc velte Stenen fra Døren / oc sætte sig der paa / oc hans skickelse vaar lige som Lin- net/ oc hans Klæder huide som Sne. Men Vecter-

Vecternis resedl.

ne forfærdedis aff fryct / oc bleffue lige som de haffde veret døde.

Quindernis samtale.

Oc Quinderne sagde til huer andre: Huo skal vel- te oss Stenen fra Dørren paa Graffuen? Fordi hand vaar meget stor / oc de saae der hen / oc bleffue var at Stenen vaar affuelt fra Graffuen. Oc de ginge

ind

ind i Graffuen/ oc funde icke den HErris Jesu Legeme/ Da løber Maria Magdalena hen/ oc forkynder det. Oc der de Quinder vaare bedrøffuede derfaare/ at Jhesu Legeme vaar icke der/ See/ da stode to Mend hos dem met skinnende Klæder. Oc de forfærdedis oc sloge deris Ansict ned til Jorden. Da sagde de til dem: Hui lede i effter den Leffuendis hos de døde? Hand er icke her/ hand er opstaaen/ Tencker der paa/ huorledis hand talede til eder der hand vaar i Galilea oc sagde: Menniskens Søn skal antuordis hen i Synderis Hender/ oc kaarsfestis/ oc opstaa tredie dag. Oc de tenckte paa hans ord/ oc ginge fra Graffuen igien/ oc kundgiorde alt dette faar de Elleffue oc alle de andre/ oc de sagde dette faar Apostlene/ Oc deris ord siuntis dem at vere lige som løs tale/ oc de trode dem icke.

To Engle obenbaris Quinder.

Kiød oc Blod kand icke lætteligt tro Guds ord.

Der nu Maria Magdalena saa løber (som sagt er) oc kommer til Simon Petrum/ oc til den anden Discipel huilcken Jhesus elskte/ oc siger til dem: De haffue borttaget HErren aff Graffuen/ oc wi vide icke huor de lagde hannem.

Da gick Peder oc den anden Discipel hen vd/ oc komme til Graffuen. Saa løbe de to met huer andre/ oc den anden Discipel løb faare fastere end Peder/ oc kom først til Graffuen/ koger der ind/ oc seer Linklæderne lagde/ Men hand gick icke der ind. Da kom Simon Petrus effter hannem/ oc gick ind vdi Graffuen oc seer Linklæderne lagde/ oc den Suededug som vaar bunden om Jhesu Hoffuet/ icke lagd hos Linklæderne/ men særdelis sammen suøbte

Peder oc Johannes gaa til graffuen.

paa en besynderlig sted / Da gick oc den anden Disci-
pel ind/som kom først til Graffuen/och saae/oc trode
det. Thi de viste end da icke Scrifften/ at hand skul-
de opstaa fra de Døde. Da ginge Disciplene tilsam- *Disciplene forsamlis igien.*
men igien. Oc Peder vndrede paa huorledis det
gick til.

Maria stod vden faare Graffuen oc græd. Som
hun nu græd/ koger hun i Graffuen / oc seer to Engle *To Engle obenbaris for Maria.*
side i huide Klæder / den ene hos Hoffuedetoc den an-
den hos Foderne/ der som de haffde lagd Jhesu Lege-
me / Oc de sagde til hende : O.uinde hui græder du?
Hun siger til dem : De toge min HErre bort/ oc ieg
veed icke huor de lagde hannem. Oc som hun det
sagde/ vende hun sig tilbage/ oc seer Jhesum staa / oc *Jesu første obenbarelse.*
veed icke at det er Jhesus. Jhesus siger til hende :
O.uinde/ hui græder du? Huem leder du effter? Hun
meente det haffde veret Vrtegaardzmanden/oc siger
til hannem : Herre/haffuer du baaret hannem bort?
Da sig mig huor du lagde hannem? Saa vil ieg hen-
te hannem. Jhesus siger til hende : Maria. Da ven- *Maria bekiender Christum.*
de hun sig om / oc siger til hannem : Rabbuni / det
kaldis Mestere. Jhesus siger til hende : Rør icke ved
mig / Thi ieg er icke endnu opfaren til min Fader/ *Jhesu første trøstelige Predicken effter sin opstandelse.*
Men gack bort til mine Brødre / oc sig dem/ Jeg far
op til min Fader oc til eders Fader / Til min Gud oc
til eders Gud. Oc dette er den Maria Magdalena/
aff huilcken JEsus haffde vddreffuet siu Dieffle/huil-
cken at hand haffde obenbaret sig faare først/ effter
hand vaar opstaaen Aarle den første dag paa Sab-
batherne. Oc hun gick bort oc kundgiorde Disciplene
det/

det / som haffde veret met hannem / som sørgede oc græde/ at hun haffde seet HErren/ oc saadant sagde hand til hende. Oc der de hørde at hand leffde/ oc vaar hende obenbaret/ da trode de det icke. Men Quinderne ginge ind i Graffuen / och saae en Dreng side ved den høyre Haand/ Hand haffde it langt huit Klæde paa/ oc de forfærdedis/ oc det vaar HErrens Engel. Oc sagde til dem : Forfærdis icke / thi ieg veed at i lede effter Jesum aff Nazareth den kaarsfeste / Hand er icke her/ Hand er opstaaen som hand sagde : Kommer hid oc seer den sted som Herren laa/ oc gaar hastelige bort oc siger hans Disciple det oc Peder / at hand er opstaaen fra de døde. Oc see / hand skal gaa faar eder til Galileam/ Der skulle i see hannem som hand haffuer sagd eder/ Seer/ Jeg sagde eder det.

En Engel obenbaris for de tre Marier.

Oc de ginge hastelige vd aff Graffuen met fryct oc stor Glæde/ oc løbe / at de kunde kundgiøre hans Disciple det/ Thi der vaar kommen beffuelse oc forfærdelse paa dem/ oc de sagde ingen intet/ Thi de fryctede sig. Oc der de ginge at kundgiøre hans Disciple det/ See/ da møtte Jhesus dem / oc sagde : Hil vere eder. Oc de traadde til hannem/ oc toge paa hans Føder/ oc fulde ned faar hannem. Da sagde JHesus til dem : Fryckter eder icke / gaar hen oc kundgiører mine Brødre det / At de gaa til Galileam/ der skulle de see mig.

Jesu anden obenbarelse.

Jesu anden predicken.

Oc der de ginge hen/ See/ da komme nogle aff Vecterne i Staden/ oc forkyndede de ypperste Prester alt det som vaar skeet. Oc de komme tilsammen met de Eldste / oc hulde it Raad / oc gaffue Stridzmende.

Vecternis Vidnesbyrd om Christi opstandelse.

Disse Pen-ninge ere Vidnesbyrd imod Jøder-ne til Domme-dag.

mendenene Penninge nock/ oc sagde: Siger/ hans Disciple komme om Natten/ oc staale hannem den stund wi soffue. Oc der som Landzherren faar det at vide/ da ville wi stille hannem til freds/ oc skaffe det saa at i skulle vere vden fare. Oc de toge Penninge/ oc giorde lige som de vaare vnderuisde. Dette bleff en almindelig tale hos Jøderne/ indtil paa denne dag.

En kaart Forklaring paa denne Historie.

Den ypperste Høytid om Aaret.

DEnne Høytid er iblant alle Fester oc Høytider den allerstørste oc ypperste/ Vdi huilcken oss faaregiffuis den Artickel om vor HErris Jesu Christi Opstandelse aff døde paa tredie dag/ effter Scriffttens liudelse/ huilcken der lige som hand formedelst sin ærefulde Opstandelse haffuer faaet Seyeruinding offuer Døden/ Synden oc Dieffuelen: Lige saa er hand oc bleffuen alle deris Gienløsere som tro paa hannem. Mand pleyer vdi denne Høytid/ aff vor Herris Christi Opstandelsis Historie/ at lære noget om den store velgierning Christus oss haffuer beuist met sin Opstandelse/ Oc huad nytte oc gaffn wi haffue der aff: Disligeste huor wi den skulle bruge/ huilcket altsammen kaartelige befattis i denne dags Euangelio/ som Marcus beScriffuer i sit Euangelij sextende Cap:

Marc: 16.

Christi Opstandelse.

Engelen forkynder/ oc siger at **Christus er opstaaen**/ det er summen paa den gantske Historie. Hand befaler Quinderne/ at **de skulle icke fryctе sig**/ Det er denne velgiernings

Fruct.

fruct oc gaffn. **Oc Quinderne lede effter Christum som er opstaaen**/ ved hues Exempel Christi Opstandelsis salige

Brug.

brug oss faaregiffuis oc prisis. Derfaare siger Paulus icke forgeffs

1. Timoth: 2.

til Timotheum: **Betenck at Jesus Christus er opstaaen fra de døde.** Fordi som den samme Apostel siger til de Romere

Rom: 10.

i det tiende Capit: **Der som du met din Mund bekiender Jhesum / at hand er en HERRE / oc du troer i dit Hier-**

Hierte/ at Gud haffuer opuact hannem aff døde/ da bliffuer du salig. Men at denne vor Troes Artickel kand bliffue oss diss vissere oc fastere/ da vil ieg i denne Predicken forhandle tre Artickler/ som ere:

Den Første.

Huor mange slags Beuisninger der ere om Christi Opstandelse.

Den Anden.

Huorfaare hand opstod paa tredie dag.

Den Tredie.

Huad nytte oc gaffn wi haffue aff Christi Opstandelse.

Om den Første.

VOr HErris Christi opstandelse beuisis met trende slags Vidnesbyrd: Thi der ere nogle Vidnesbyrd som vaare fremfarne/ før end Christus stod op / Nogle Vidnesbyrd følge met CHristi Opstandelse/ Oc nogle følge effter/ om huilcke ieg vil ordentlige tale. Try slags beuisning om Christi Opstandelse.

AT wi flitelige skulle offuerueye oc betencke de fremfarne Vidnesbyrd / om Christi Opstandelse / der om paaminder oss Christus selff hos Lucam / i det fierde oc tiuende Cap: huor hand saa siger: Saa er det screffuet / ochsaa skulde Christus lide oc opstaa paa tredie dag/ oc lade predicke i sit naffn Penitentze oc Syndernis forladelse iblant alle Folck. Men huor er dette screffuet? Der til suarer hand selff/ oc siger: Vdi Mose/ J Propheterne/ oc i Psalmerne/ er det screffuet om mig. Derfaare skulle wi lede effter de fremfarne Vidnesbyrd om Christi Opstandelse/ vdi Mose / i Propheterne / oc vdi Psalmerne. I. Fremfarne Vidnesbyrd. Huor wi skulle søge Vidnesbyrd om Christo.

Vdi Mose ere tuende slags Vidnesbyrd om HERrens Opstandelse / Fordi at hun der baade forkyndis met klare ord/ oc betegnis met mange figurer oc foruidende. Disse efterfølgendis sprock er klare Vidnesbyrd. Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet/ det er Christus skal offueruinde Dieffuelen/ huilcket I. Vidnesbyrd aff Mose. Sprock. Gen: 3.

huilcket icke kunde skee i nogen anden maade/ end ved hans Opstan-
delse aff døde/ Thi der som Christus haffde bleffuet i Graffuen/ da
haffde icke hand faaet offuerhaand/ men Dieffuelen haffde offuer-
uundet hannem. Fordi all den stund Christus laa i Graffuen/
da vaar der ingen Triumph/ seyeruinding eller offuerhaand/ Men
der Graffuen obnedis/ Den HErre Christus opstaar oc gaar leff-
uendis der aff/ da beuiste hand/ at hand er Dieffuelens Offueruin-
dere/ oc fick Seyeruinding offuer hannem. Hid hører oc dette
Gen : 12. Sprock/ som Gud sagde til Abraham: **J din Sæd/ skulle
alle Folck paa Jorden velsignis.** Derfor lige som wi see
Forbandelsen i CHristi Død/ saa see wi ocsaa Velsignelsen i hans
Figurer aff Mose. Liff oc Opstandelse. Christi Opstandelse betegnis ocsaa vdi Mo-
Adam. se met Figurer. Adam i det hand soff/ oc der effter opuaagnede/ er 1.
Gen: 2. hand en Figur til Christum/ at hand skulde dø/ oc opstaa igien. Thi
Augustinus. saa siger Augustinus: J det første Menniske Adam/ er Christi Op-
standelse betegnet/ Thi lige som Adam/ effter hand opuaagnede aff
sin Søffn/ kiende Euam som vaar giort aff hans Sidebeen: Lige
saa CHristus effter hand vaar opstaaen aff døde/ kiende hand sin
Kircke som vaar bygt oc giort aff hans Saar/ som hand haffde vdi
Isaach. sin Side. Isaach som bleff lagt paa it Baal/ oc skulde brendis 2.
Gen : 22. til it Offer/ oc bleff reddet oc befriet formedelst Engelen/ er en Figur
til CHristum/ som bleff offret for oss paa Kaarsset/ oc der effter aff
Joseph. sin guddommelige Krafft vdtagen oc befriet. Joseph som kastis 3.
Gen : 29. vdi Fengzel/ oc kommer der effter til stor ære/ betyder Christi Død
oc Opstandelse.

2. Vidnesbyrd aff Propheterne. Vdi Propheterne ere ocsaa Sprock oc Figurer om denne Op-
standelse. Esaias siger i det halfftrediesinds tiue oc tredie Capittel. 1.
Esaias. 53. **Naar hand haffuer giffuet sit Liff til it Skyld offer/
da skal hand faa Sæd/ oc leffue lenge/ oc HERrens
forsæt skal gaa frem/ ved hans Haand.** Daniel siger 2.
Dan : 9. klarlige/ at Christus skal slaes ihiel/ oc dog alligeuel regere til euig 3.
Hose : 6. tid. Hoseas siger ocsaa: **Hand skal giøre oss Leffuendis
effter to dage/ hand skal oprette oss den tredie dag/ at
wi skulle leffue faar hannem.** Figurer ere ocsaa iblant man-
Figurer aff Propheterne. ge andre/ disse efftersølgendis. Samson bestaaldis oc indeluckis vdi 1.
Samson. den Stad Gasa/ met lucte oc tilstengde Porte: Christus beuaris i
Iudic : 16. Graffuen/ met en beseylet Steen. Samson bryder Laasene sønder/
løffter Portene aff/ oc vdgaar ledig oc fri: Christus forstyrrede oc

sønderbrød Helffuedis Porte oc Mact / oc gick fri ledig der fra. Jo-
2. nas er ocsaa en Figur til Christi Død oc Opstandelse. Lige som Jonas.
Skiffuet maa forgaa met Top oc Taffl / vden Jonas kastis for
Borde: Lige saa haffde den gantske Verden forgaaet oc bleffuet for- Ion: 1. oc 2.
tafft / der som Christus icke haffde taaldt Død oc Pine. Oc lige
som Jonas vaar tre dage i Hualffiskens Bug / oc hand siden spyde Math: 12.
hannem paa Landet: Lige saa vaar Christus tre dage vdi Jorden oc
gick der effter leffuendis vdaff sin Graff.

Vdi Psalmerne ere ocsaa Vidnesbyrd oc Figurer om Christi 3. Vidnesbyrd oc Psalmerne.
1. Opstandelse. Den gantske anden Psalme handler om Christi Ri-
2. ge oc Herredøme. Den sextende Psalme siger: **Du lader min** Psal: 2:
Siæl icke bliffue vdi Helffuede / oc ey heller tilsteder at Psal: 16.
3. **din hellige raadner.** Den anden oc tiuende Psalme taler Psal: 22.
4. ocsaa om Christi Pine oc Opstandelse. Item / den hundret oc tien- Psal: 110.
de Psalme. **Hand skal dricke aff Becken paa Ve-**
yen / Derfaare skal hand opløffte Hoffuedet. Dauid Figurer aff Psalmerne.
selff betyder Christi Død oc Opstandelse. Dauid i det at hand off-
te flyer / oc kommer dog omsiger til sit Regimente igien / er hand en
Figur til Christi fornædring / formedelst hans Død / oc til hans her-
lighed / formedelst hans Opstandelse. Saadanne beuisninger om
Christi Død oc Opstandelse / ere mange vdi Propheterne oc i Psal-
merne / men ieg haffuer ickon opregnet disse faa / for tidens kaartheds
skyld. Hid hører ocsaa Christi egen Prophetie / at hand saa tit oc
offte paaminte sine Disciple / om sin Død oc Opstandelse.

De Vidnesbyrd som fulde met oc vaare næruerendis i Christi Opstandelse / ere ocsaa tuende slags / som ere: II. Metfølgendis vidnesbyrd:
Klare Ord / oc Tegn. Englene sige her vdi Historien: **Hand er** Ord.
opstaaen / hand er icke her. Tegnene ere disse / Graffuen findis tom / Der bliffuer Jordskel / Christus obenbarer sig først for Tegn.
Maria Magdalena / Der effter for mange Apostler / siden for fem
hundrede Brødre / oc hand omgaaes met sine Disciple fyrretiue dage / Oc endelige far hand siunlige op til Himmelen vdi mange Personers næruerelse / huor fra hand paa den tiende dag effter sin Opfarelse til Himmels / sende den hellig Aand her neder / som hand tilforn haffde loffuet / huilcken som krafftelige vidnede oc beuiste / at
Christus vaar visselige opstaaen aff Døde / oc haffde offueruundet
Døden oc Helffuede.

iii. Effterfølgendis vidnesbyrd. DE Vidnesbyrd som fulde effter Opstandelsen/ ere
ocsaa tuende slags/ som ere: Først Apostlernis Røst oc Lær- 1.
Ord. dom/ som er stadfestet oc bekrefftet met mange Jertegn: Disligeste 2.
den christne Kirckis endrectige Stemme oc Bekiendelse/ som bekien-
der Christum for sin HErre oc Meglere. Dernæst/ ere der ocsaa
Tegn. Tegn. Det induaartis Tegn er den hellig Aand vdi de gudfryc-
1. tigis Hierter/ som giffuer dem Vidnesbyrd at Christus leffuer. De
2. vduaartis Tegn ere/ Daaben oc Alterens Sacramente/ Thi vdi
Daaben betegnis Christi Død/ Begraffuelse oc Opstandelse/ saa
Rom: 7. som Paulus lærer oss til de Romere/ i det siuende Cap: HERrens
Nadere holder oss ocsaa CHristi Død oc Opstandelse for. Huo
som icke troer saadanne forgaaendis/ metfølgendis oc effterfølgen-
dis Vidnesbyrd/ hand skal i fremtiden see Christum en streng Dom-
mere komme vdi Skyen/ Huilcken hand icke vilde her kiende for sin
Saliggiørere.

Om den Anden.

HVorfor opstod Christus paa den tredie dag?
Hui forhalede hand det icke til den yderste Dag/ at wi
da kunde staa op allesammen til lige met hannem? Suar.
Huorfor Christus opstod paa tredie Dag. Hand opstod paa den tredie Dag: Først for Propheti- 1.
erne/ Thi det vaar saa tilforn propheteret oc forkyndet aff Hosea
Prophete/ oc betegnet vdi Jona/ at hand skulde opstaa paa den tre-
die Dag. Dernæst at hand vilde fuldkomme sit Løffte oc Tilsagn/ 2.
Matth: 20. Thi hand haffde tilsagt sine Discipler/ at effter hand bleff antuor-
Luc: 18. det i Hedningers Hender/ oc bleff aff dennem bespaattet oc ihielsla-
Ioh: 12. gen/ da vilde hand opstaa paa tredie Dag. Hand stod icke op før
Hui hand stod icke før op. end den tredie Dag/ paa det at det kunde bliffue alle Mand vitter-
ligt/ at hand visselige vaar død/ Derfor haffuer hand i det at hand
laa fyrretiue Timer vdi Graffuen/ ladet see oc befinde/ at hand visse-
Hui hand tøffuede icke til Dommedag. lige vaar død. Men huorfaare hand icke forhalede sin Opstan-
delse til den yderste Dommedag/ ere victige Aarsager forhaan-
den.

1. Den første/ fordi der vaar screffuet: **Du tilsteder icke at**
Psal: 16. **din hellige raadner.** Saa er nu Christi Opstandelse it vist
Rom: 4. Tegn/ at hand vaar hellig oc retfærdig. Derfor siger Paulus:
Huorfor Christi Legeme icke maatte raadne. **Hand opstod til vor Retfærdighed.** Derfaare maatte
Christi Legeme icke raadne/ eller forfulne vdi Graffuen. Først for- 1.

di at

di at det vaar født aff en reen oc kysk Jomfruis Blod / formedelst
2. den hellig Aands forarbeydelse. Dernæst / fordi at all den stund
hand vaar her i Verden / da holt hand oc beuarede sit Legeme reent
oc vbesmittet : Derfor vaare det vræt oc vtilbørligt / at saadant it
helligt Legeme skulde bleffuet til Ormis føde.

Den anden sag / huorfaare hand det icke forhalede / er vort Haab / Thi saa siger Petrus : **Loffuet vere Gud oc vor Herris Jhesu Christi Fader / som haffuer igienfødt oss effter sin store Barmhiertighed / til it leffuendis Haab / formedelst Jhesu Christi Opstandelse aff døde.** 2. For vort Haab skyld. 1. Pet : 1.

Den tredie Aarsage / at hand skulde vere den første iblant dem alle som opstaa aff døde. Thi lige som Adam vaar den første der bleff sect met it dødeligt Legeme / for Syndens skyld : Lige saa skulde Christus vere den første som skulde obenbaris met it vdødeligt Legeme / som giør retfærdig / oc helbreder vore Legeme fra den euige Død. 3. Christus den første som opstod.

Oc endog at wi skulle allesammen opstaa / oc der ere mange andre flere opstaane end Christus alene / saa er der dog en stor skilsmisse imellem Christi oc andre Menniskis Opstandelse. Thi først opstod Christus vdaff sin egen krafft / det kunde aldrig nogen giøre foruden hand alene. Dernæst de andre som ere opuacte / saa som den Enckis Søn vdi Nain / Den øffuerstis Jairi Daatter / Lazarus oc andre flere / de ere saa opstaane at de skulde dø igien : Men Christus er opstaaen til Vdødelighed. Her foruden er der stor skilsmisse imellem Christi oc andris Opstandelse / aff den nyttighed oc krafft / som der metfølger : Thi Christus opuecker alle de andre formedelst sin egen krafft / huilcket der bleff betegnet met den Haffue som Christus vaar begraffuen oc opstod vdi der Solen gick op. For det sidste / giør ocsaa tiden skilsmisse imellem Christi oc vor Opstandelse : Fordi Christus opstod paa den tredie Dag / som nu sagt er oc Tegnene beuise / Men vor Opstandelse skal forhalis til den yderste Domedag : Da skal det euige Liff oc Retfærdighed obenbaris / huilcket hand da vil giffue alle sine / det er / alle dem som tro paa hannem. Det maa vere sagt om den anden Artickel / huorfaare Christus opstod aff Døde paa den tredie Dag / Oc huad skilsmisse der er imellem hans oc vor Opstandelse /

Skilsmisse imellem Christi oc vor Opstandelse. 1. 2. 3. 4.

se/ paa det wi kunde formedelst CHristi Opstandelse/ befatte it leffuendis Haab/ til den euige oc wforgengelige Arff vdi Himmelen.

Om den Tredie.

NV staar den tredie Artickel tilbage/ som er om Christi Opstandelsis fruct oc nytte/ huilcken er rigere oc offuerflødigere/ end nogen menniskelig Tunge nocksom kand forklare. Paulus siger at alting er flyet til rette i Himmelen oc paa Jorden ved Christum. Thi først/ i det at Christus gaar leffuendis aff Graffuen/ lader hand sig see at haffue faaet offuerhaand oc seyeruinding offuer Døden/ Helffuede oc Dieffuelen/ och saaledis fuldkommer den Foriættelse som lang tid tilforn vaar giort om hannem/ som saa liuder:

Gen: 3. **Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet**/ Huilcket Johannes vdlegger oc siger:

1. Ioh: 3. **Christus obenbaredis/ at hand skulde forstyrre Dieffuelens gierninger.**

Fire slags gaffn aff Christi Opstandelse.

MEN saa meget som oss Menniske vedkommer/ for hues Saligheds skyld hand neder for fra Himmelen/ bleff Menniske/ døde oc opstod/ haffue wi fire slags Fruct at ansee/ som wi haffue aff

1. Christi Opstandelse. Fordi at CHristi Opstandelse er først vor

2. Retfærdighed. Dernæst er hun en krafft/ ved huilcken Synden

3. spegis vdi oss. For det tredie er hun oss it Exempel oc Aarsage til

4. at vandre i it nyt Leffnet. For det fierde/ er hun en Aarsage til vor

Opstandelse/ oc der paa it vist Pant. Om disse fire slags Fruct oc nytte vil ieg ordentlige tale.

1. Vor Retfærdighed

Den første fruct oc gaffn wi haffue aff Christi Opstandelse/ er vor Retfærdighed/ om huilcken fruct Paulus siger til de Romere/ i det fierde Cap:

Rom: 4. **Hand er død for vore Synder/ oc opstod til vor Retfærdighed.** Oc Daniel siger/ i det niende

Dan: 9. Cap: at **Misgierningen skal borttagis/ oc den euige Retfærdighed tilføris.** Bør oss nu met flid at betracte/ Huor stor denne Fruct er/ paa det at hun kand bliffue oss diss behageligere oc kierere. Wi fødis vdi Synden/ oc ere skyldige vnder Guds Vrede. Paulus siger til de Epheser i det andet Capit:

Wi

Wi ere allesammen aff naturen Vredens Børn. Oc Eph: 2.
til de Romere/ i det siette Capit: Døden er Syndens sold. Rom: 6.
Fra denne Død befries wi oc reddis ved Christi Opstandelse. Thi ved Christum affløsis wi aff Syndskylden oc den euige Død. Hid hører det der Johannes omtaler vdi sin Obenbaring: Salig oc Apocal: 20.
hellig er den som haffuer deel i den første Opstandelse/ offuer dem skal den anden Død ingen mact haffue/ men de skulle vere Guds oc Christi Prester/ oc regnere met hannem. Thi lige som den første Død kom formedelst Adam/ saa skeede ocsaa den første Opstandelse formedelst Christum. Hid hører ocsaa det: Salige ere de som to de- Apocal: 22.
ris Klæder vdi Lammens Blod/ paa det deris mact kand vere vdi Liffsens Træ/ oc indgaa at Portene vdi Staden.

II. Krafft at spege Synden.

Den anden fruct oc nytte wi haffue aff HErrens Opstandelse er/ at hun er en Krafft som indgydis i de trofaste/ ved huilcken det skeer at de kunde affstaa aff Synd oc Last/ oc efterfølge det gode. Denne Krafft skenckis oc metdelis oss i Daaben/ oc stadfestis vdi HErrens Nadere/ saa fremt som wi icke lade det fattis paa oss selff. Oc følis denne Krafft aleniste i dennem som ere igienfødde/ icke aff forgengelig Sæd/ men aff wforgengelig/ som S: Peder siger. 1. Pet: 1.

III. Aarsage til it nyt Leffnet.

Den tredie fruct er Exempel: Fordi som Paulus siger: Christus er opstaaen aff døde/ paa det wi skulle vandre vdi it nyt Leffnet. Huilcke derfor som bliffue fast vdi de- Rom: 6.
ris Laster oc Synd/ leffue wgudelige oc wrenlige hen i Synd oc Wdyd/ de bekiende met gierningen at de foracte CHristum/ hues Opstandelse oss faaresættis som en Speyel/ effter huilcken wi skulle skicke vort Leffnet. Fordi de mene at Christus er derfaare hudstrøgen/ kronet met Torne/ oc haffuer vdgiffuet sit Blod paa Kaarssens Altere/ at de maa nu friit bruge sig vdi all Affsindighed/ Tiranni Hoffmod oc Wtuct/ Oc met denne viis/ kaarsfeste de Guds Søn paa ny/ saa meget som i deris mact er: Men wi som icke aleniste ville neffnis oc kaldis Christne/ men ocsaa vere det wi kaldis/ skulle betencke huad sagen er vdi sig selff/ som er/ at CHristus er død til at vdslætte deris Synder/ som hannem met Troen anamme oc leffue vdi en sand Penitentze/ i det at de dræbe den gamle Adam oc leffue ny Menniske.

Der ere fire onde stycker/ met huilcke Menniskẽ besuerls/ som ere: Wforstandighed / Syndskyld / Metfødde Laster oc onde begeringer/ Oc fryct for den euige Fordømelse.

Imod wforstandighed er Christus bleffuen oss Vijsdom/ i det at hand ved sit Euangelium lærer oss/ om sin naadige Vilie mod oss/ thi der som wi icke bleffue vnderuisde aff Guds Ord/ om hans vilie/ da skulde vore Hierter oc Tancker indueffuis vdi euig Mørckhed/ huilcken Mørckhed der bortdriffuis formedelst Euangelij Liws.

2. Imod Syndskylden/ er Christus bleffuen oss Retfærdighed. Fordi hans Retfærdighed tilregnis oss som tro/ at wi icke nu som Syndere/ men som retfærdige kiere Børn/ komme faar Guds Aasinn.

3. Imod Kiødens metfødde Last oc onde begeringer/ er Christus vor Helliggiørelse/ i det at hand formedelst sin Opstandelsis krafft/ helliggiør oss formedelst den hellig Aand.

4. Imod Fryct oc Redzel for den euige Fordømelse/ er Christus vor Gienløsning. Disse fire Christi Velgierninger sætter Paulus tilsammen/ i sin første Epistel til de Corinther/ i det første Cap: saa

1. Corinth: 1. sigendis: **Christus er bleffuen aff Gud/ Vijsdom/ Retfærdighed/ Hellighed oc Gienløsning.** Huilcken derfor

Huor mand skal bekomme Gienløsning. som begerer den sidste Velgierning/ som er/ Gienløsning/ hand skal komme der til formedelst de andre tre første/ lige som ved Trapper oc treen: Thi naar hand haffuer lært at kiende Christum/ da skal hand tro paa hannem: Naar hand troer skal hand formedelst hans Aand Helliggiøris/ det er/ hand skal effter Christi Exempel som er opstaaen/ føre it nyt Leffnet. Dette ny Leffnet følger endelige en fuldkommen Gienløsning paa den yderste Dommedag/ naar Gud vil betale oc giffue huer effter sine gierninger. Saa maa nu dette vere den tredie fruct oc gaffn wi haffue aff Jhesu død oc pine/ om huilcken ieg nu talede/ som er/ at wi skulle leffue i it nyt gudeligt leffnet/ effter hans Exempel. Her aff kommer det at Paulus siger:

Coloss: 3. **Ere i opstaane met Christo da søger det som er offuen til/ der som Christus er oc sider hos Guds høyre Haand.**

IIII. Aarsage til vor Opstandelse. Den fierde fruct wi haffue aff Christi Opstandelse er/ at hun er baade en Aarsage oc it Pant paa vor Opstandelse/ vdi huilcken de affdødis Legeme oc Siæle skulle komme tilhobe igien/ vdi den anden Christi Tilkommelse/ naar hand skal komme at døme Leffuendis oc Døde. Derfaare disputerer Paulus met

mange

mange ord/ i ſit første Breff til de Corinther i det femtende Cap: oc handler dette Argument oc Beuiſning: **Chriſtus er opſtaaen aff døde/ Derfaare ſkulle wi ocſaa opſtaa.** Oc i det førſte Breff til de Theſſalonicker / vdi det fierde Capittel ſiger hand: **Der ſom wi tro at Jheſus er død oc opſtaaen / ſaa ſkal oc Gud føre dem frem met hannem ſom ſoffue/ ved Chriſtum.** Oc hos Johannem / i det femte Capit: ſiger Chriſtus / at **den tid ſkal komme/ i huilcken alle de ſom ere i Graffuerne ſkulle høre hans Røſt / oc de ſkulle gaa frem/ de ſom haffue giort gaat / til Liffſens Opſtandelſe/men de ſom haffue giort ont/til Dommens Opſtandelſe.** Her talis om tuende ſlags Opſtandelſe/ ſom ere: En til Liffuet/ En anden til Dommen. Liffſens Opſtandelſe/ er den ſom loffuis alle dem/ſom haffue giort gaat. Dommens Opſtandelſe / er den met huilcken de truis alle ſom haffue giort ont. Hid hører Pauli Sprock til de Romere / i det tiende Capittel. **Det er Troens ord ſom wi predicke. Der ſom du met din Mund bekiender JHeſum Chriſtum at vere en HErre/ oc troer vdi dit Hierte/at Gud opueckte hannem fra de døde/da bliffuer du ſalig**/det er/ Du ſkalt opſtaa til Liffſens oc den euige Salighedꝭ Opſtandelſe.

1\. Cor: 15. — 1. Theſſ: 4. — Ioh: 5. — Tuende ſlags Opſtandelſe. 1. 2. — Rom: 10.

Oc dette maa vere kaartelige ſagt / om vor HErris Chriſti
1\. Opſtandelſe: Huor met wi først ſkulle ſtyrcke vor Troes Artickel/
2\. om Legemens Opſtandelſe. Dernæſt ſkulle wi her met igiendriff-
3\. ue Jødernis vildfarelſe / ſom necte CHriſti Opſtandelſe. For det
ſidſte ſkulle wi paamindis om Chriſti Opſtandelſis fruct oc nytte/ at wi ocſaa ved hende ſkulle opſtaa her i Verden aff Synden/ endelige paa den yderſte Dommedag ſkulle opſtaa til Liffſens Opſtandelſe ved vor Herre Jeſum Chriſtum/ Huilcken met Faderen oc den hellig Aand ſkee loff / ære oc priis/ fra euighed til euighed/ Amen.

Huor wi ſkulle bruge Chriſti Opſtandelſe.

Anden Paaske dag / Euangelium / Lucæ i det XXIIII. Capittel.

OC see / To aff dem ginge samme dag til en By / som vaar trysindstiue agre langt fra Jerusalem / oc kaldis Emaus / Oc de talede met huer andre om alt dette som vaar skeet. Oc det begaff sig / der de saa talede / oc bespurde sig met huer andre / kom Jhesus til dem / oc vandrede met dem / Men deris Øyen huldis til / at de kiende hannem icke. Oc hand sagde til dem : Huad er det for Tale / som i hand-

Naar mand taler om vor HErre da er hand hos oss.

Christi fierde obenbarelse.

handle imellem eder paa Veyen / oc ere bedrøffuede?
Da suarede en aff dem som hed Cleophas / oc sagde
til hannem: Est du alene iblant de fremmede vdi Jerusalem / som icke veedst huad som i disse dage er skeet
der vdi? Oc hand sagde til dem: Huad er det? De
sagde til hannem: Det om Jhesu aff Nazareth/huilcken som vaar en Prophete / mectig vdi Gierninger
oc Ord faar Gud oc alle Folck / huorledis vore ypperste Prester oc Offuerster antuordede hannem hen
til Dødsens fordømmelse / oc Kaarsfeste hannem.
Oc wi haabedis at hand skulde forløst Jsrael. Oc
offuer alt dette er i dag den tredie dag / at dette skeede.
Der haffue oc nogle forfærdet oss aff vore Quinder/
de vaare Aarle hos Graffuen/oc funde icke hans Legeme / Komme oc sige at de saae en Engle siun/ huilcke der sige hand leffuer. Oc nogle aff oss ginge bort
til Graffuen/oc funde det saa som Quinderne sagde/
Men hannem funde de icke. Oc hand sagde til dennem: O i Daarer oc senhiertede / til at tro alt det som
Propheterne haffue sagd: Skulde Christus icke lide
saadant / oc indgaa til sin Herlighed? Oc hand begynte fra Mose oc alle Propheter / oc lagde dem alle
Scriffter vd/ som vaare sagde om hannem. Oc de
komme nær til Byen/ der de ginge til. Oc hand lod
som hand vilde gaa lenger/ oc de nødde hannem til/
oc sagde: Bliff hos oss/ thi det stunder til Afften/ oc
dagen er forløben / Oc hand gick ind at bliffue hos dē.
Oc det skeede/ som hand sad met dem til Bords/ tog
hand Brødet/ tackede/ brød det/ oc gaff dem det. Da
bleffue deris Oyen obnede / oc de kiende hannem/
Oc

Oc hand bleff wsiunlig faar dem. Oc de sagde til huer andre: Brende icke vore hierter i oss/der hand talede met oss paa Veyen / oc der hand oplod oss Scrifften. Oc de stode op i den samme stund / oc vende til Jerusalem igien/ oc funde de Elleffue forsamlede / oc dem som vaare hos dem/ huilcke der sagde: HERren er visselige opstaaen/ ☧ oc obenbaret Simoni. Oc de opregnede for dem/huad som vaar skeet paa Veyen/ oc huorledis hand bleff kient aff dem/ i det hand brød Brødet.

☧ Her talis om Christi tredie obenbarelse/ paa Paaske dag/ som vaar for S: Peder.

Forklaring paa dette Euangelium.

Summa paa dette Euangelium.

SUmma paa denne Historie er / at CHristus den samme dag hand opstod aff døde / obenbarede sig for to aff sine Disciple som ginge til Emaus/ (huilcket Emaus vaar en liden By/ som laa hart ved to Mile fra Jerusalem) Oc talede met dennem paa Veyen om Messia / Oc effter hand haffde vnderuist dem / oc ladet sig kiende aff dem/ i det at hand brød Brødet/ bleff hand wsiunlig at de icke kunde see hannem. Men der de bleffue visse paa/ at hand vaar opstaagen / ginge de strax tilbage til Jerusalem/ oc fortalde de andre elleffue Disciple alt det som vaar skeet. Men paa det wi diss bede kunde forstaa denne Historie/ vil ieg skiffte hende vdi fire Parter/ som ere:

Den Første.

Huad disse to Disciple haffde forhender / før end CHristus kom til dem paa Veyen.

Den Anden.

Christi oc Disciplernis samtale paa Veyen.

Den Tredie.

Huad der skeede vdi Huset.

Den Fierde.

Huad disse Disciple giorde / effter de vaare vnderuisde aff HERREN.

Disse

Diſſe parter haffue huer ſine Lærdomme oc paamindelſer/ huilcke wi ville i huer partis forklaring giffue tilkiende.

Om den Første.

SO aff Diſciplerne ginge paa den ſamme dag der Chriſtus opſtod til en liden By ſom laa tryſindstiue Agre/ det er/ ſtu tuſinde oc fire hundret Treu fra Jeruſalem/ huilcket beløber ſig hen ved to Mile. Denne reyſe gaff dem Aarſage til deris ſamtale/ at de paa Veyen talede om Chriſto. Her aff ſkulle wi lære tu ting. Førſt/ at mand icke ſkal forſømme Aarſage/ til at øffue ſig vdi Gudfryctighed. Dernæſt naar wi haffue faaet Aarſage/ at wi icke formedelſt andre Syſler oc gierninger den forhindre.

Hvad wi her aff ſkulle lære.

1.

2.

Vdi diſſe Diſcipler ſee wi trende ting. Førſt it ret Gudfryctigheds Tegn. Dernæſt/ Troens ſkrøbelighed. For det ſidſte/ deris forundrelſe paa det ſom ſkeet er.

Try ting at acte i diſſe Diſcipler.

1. Gudfryctighed.

At de haffue gudelige talet tilſammen om Chriſto/ oc huor det vaar tilgaaet met hannem beuiſis her met/ at de met deris ſamtale komme Chriſtum til ſig. Deris Troes ſkrøbelighed vaar/ at endog de haffde tilforn hørt Prophetierne om Chriſto/ dog vaare de ſaa ſaare ſene oc ſkrøbelige til at tro dette fuldkommelige. Saa haffuer den chriſtelige Tro ſin vndfangelſe oc ſin ſpæhed/ huilcken nyfødde oc ſpæde Tro mand maa ſactelige omgaas met/ til ſaa lenge at hun formedelſt gudelig ſamtale om Chriſto opuaaxer oc ſtyrckis. De forundre ſig ocſaa paa det ſom ſkeet er/ Thi der er intet mere vert at vndre paa/ end at en ſom er død/ kand gaa leffuendis op aff ſin Graff. Denne forundring vaar beblandet met Haab oc Fryct/ met Tro oc Tuilactighed: Thi lige ſom deris kiødelige Forſtand/ oc Fornufftis Dom/ eggede dem til Tuilactighed/ Lige ſaa ſtod den lille Gniſt aff Troen ſom vaar vdi dennem/ imod ſaadan Tuilactighed/ endog det vaar meget ſeent oc langſomt. Lige ſaa gaar det offte til met de Chriſtne: Kiødet ſætter til dē paa en ſide/ oc legger vind paa at drage Menniſket i Vantro: Aanden ſætter ſig paa den anden ſide tuert imod Kiødet/ oc ſtrider/ nu reddeligere/ nu driſteligere. Men paa det at Aanden icke ſkal vndergaa/ ſkal mand opuecke hende/ met gudelig ſamtale om Chriſto/ det er/ met Guds Ords hørelſe oc betractelſe/ oc andre gudfryctige øffuelſer. Saa ſtadfeſtis derfor met dette Exempel Eſaiæ Sprock/ i det andet oc fyrretiuende Cap: Huor hand ſaa ſiger om Chriſto: Hand ſkal icke ſønderbryde det

2. Skrøbelighed.

3. Forundrelſe.

Troens oc Fornufftens ſtrid.

Huor met Aanden ſkal opueckis.

Eſa: 42.

forknu-

Matth: 12. forknuſede Rør / oc ey heller vdſlycke den rygendis Hørtaue. Hand ſkal lære at holde Rætten met Sandhed. Diſſe tuende Lignelſer lære huorledis Chriſtus pleyer at handle met ſine / i huilcke hand finder nogen Gudfryctigheds gniſt.

Huorledis Christus handler met de ſkrøbelige.

1. Det knuſede Rør.

Met den Lignelſe om det knuſede Rør / giffuer hand tilkiende / at hand icke vil ſlæt ſønderbryde oc forſtøde dem ſom ere halffbrødne oc knuſede / men heller løffte oc bære / paa det hand kand beuare oc forøge det lilde gode ſom kand findis vdi dennem. Diſſe tuende Diſciple vaare forknuſede oc halffbrødne / oc der fattedis icke meget vdi / at de io ſlæt vaare faldne / ſaa haffue oc deris kiødelige Tancker beueget dennem: Men Chriſtus opholder dem met ſin Naade / at de icke ſlæt falde.

2. Den rygendis Taue.

Dernæſt denne Lignelſe om den rygendis Hørtaue / er tagen aff Liuſetaander / ſom ere vdblæſte / dog naar mand ickon vil noget hielpe dem / vdſlyckis de icke ſlæt / for den gniſt ſom er i dem: Lige ſaa huor der er nogen Gudfryctigheds gniſt / da er Chriſtus tilſtede / opholder oc opblæſer den / at hun kand bliffue ſtor oc brende klart ſaa ſom her ſees paa diſſe tuende Diſciple. Her aff ſkulle wi tage en ſaare ſtor Trøſt oc Huſualelſe. Endog wi arme ſkrøbelige Menniſke offte ſuingle oc halte / lige ſom wi allerede vaare forſlagne oc forknuſede / dog alligeuel bortkaſter Gud oſſ icke ſtrax ſaa ſom wnyttige Lemmer / Men effter ſin Langmodighed lider oc omdrager met oſſ / indtil ſaa lenge hand faar giort oſſ ſterckere oc ſtadigere / der ſom wi ickon efterfølge diſſe Diſciplers Exempel.

Trøſt.

Om den Anden.

OC det ſkeede / der de ſaa talede / oc beſpurde ſig met huer andre / kom Jheſus til dennem / oc vandrede met dem. Denne Chriſti gierning

Matth: 18. ſtadfeſter / Førſt hans Foriættelſe / ſom ſaa liuder: Huor to eller tre ere forſamlede i mit naffn / der er ieg mit iblant dē. Endog det ſkeer icke altid legemlige / ſaa ſkeer det dog vdi Sandhed Aandelige / huilcket Chriſtus met denne ſin legemlige nærurelſe vil giffue tilkiende. Her aff ſkulle wi nu lære / om huilcket ieg i den førſte Part aff denne Hiſtorie paaminte / at alle de ſom gudelige lede effter Chriſtum / de oplade Dørren for hannem / at hand kand komme

Lærdom.

til

til dem oc hielpe dennem / oc met deris gudelige øffuelſer kalde de hannem til ſig / ſom er den rette Lærere: Lige ſom tuert imod / de wgudelige Menniſke met deris wgudelige ſnack oc ſkendige tale / lycke Dørren for hannem / at hand icke kand komme til dennem. Dette ſtadfeſtis oc bekrefftis / icke aleniſte met dette Exempel / men ocſaa met Eſaiæ Prophetis Ord / der ſaa ſiger i det tryſindstiue oc ſiætte Kap: Til huilcken ſkal ieg ſee ? Vden til den Fattige / oc til den ſom haffuer en ſønderknuſet Aand / oc frycter ſig for mit Ord.

Huorledis Dørren opladis oc lyckis for Christo.

Eſa: 66.

Men huad er det der Euangeliſten ſiger ? Deris Øyen vaare tilholdne / at de icke kiende hannem ? Her met paamindis wi om vor egen ſkrøbelighed: Thi der kunde huercken vore Øyen eller Øern giøre deris Embede / vden Gud aff ſin guddommelige Mildhed / vil giffue dem den krafft oc effne: Der ſom det nu ſaa haffuer ſig met de legemlige Øyen / Huor meget mere gaar det ſaa til met vore Hierters Øyen ? Her aff ſkulle wi lære try ſtycker. Først / at vor Sind oc Fornufft haffuer ingen Formue eller ſtyrcke / vden Gud giffuer krafft oc effne. Det andet / at wi icke ſkulle miſbruge vore Sind oc Fornufft / til vor Skaberis forſmædelſe / der ſom wi det giøre / da maa wi frycte for hans Straff / at hand tager all Sind oc Fornufft fra oſſ. Det tredie / at wi ſkulle begere aff hannem vor Sinds opliuſelſe / til hans ære.

Menniſkelig ſkrøbelighed

Trende Lærdomme.
1.
2.
3.

Oc hand ſagde til dem: Huad er det for tale i haffue iblant huer andre oc ere ſaa bedrøffuede? Diſſe ord giffue nockſom tilkiende / ſom tilforn ſagt er / at Diſciplene ginge imellem Haab oc Fryct / oc kunde icke offueruinde den ſtore Fryct. Men HERRen ſtyrcker deris Skrøbelighed / ſom Paulus ſiger: Gud er trofaſt / ſom lader eder icke friſtis offuer eders effne / men giør det / at Friſtelſen faar ſaadan ende / at i den kunde taale. Her haffde diſſe tuende Diſcipler ſlæt vndergaaet / oc deris Tro haffde bleffuet vdſluct vdi Friſtelſen / huilcket deris bedrøffuelſe giffuer tilkiende / der ſom HErren icke haffde ſtrax kommet / oc ophiolpet dem aff deris fald. Met dette Diſciplenis Exempel oc Chriſti gierning / ſkulle wi trøſte oc oprette oſſ.

1. Cor: 10.

Da ſuarede en aff dem / ſom hed Cleophas / oc ſagde til hannem: Eſt du den eniſte fremmede vdi Jeruſalem /

salem / som icke veedst / huad der er skeet i disse dage:
Cleophas forundrede sig / at hand er den eniste som icke veed / det
som huer mand i den gantske Stad viste / oc alle de fremmede som
did vaare komne til Paaske høytid. Oc hand sagde til dem:
Huad er det? De suarede hannem: Det om Jhesu
Fire stycker vdi Cleophæ Suar. aff Nazareth / etc. Dette Cleophæ Suar indeholder fire
stycker.

1. Bekiendelse. Det første er en bekiendelse om Christo / oc it Vidnesbyrd om
hans vskyldighed. Huilcken der vaar / siger hand / mec-
tig i gierning oc Ord / faar Gud oc alle Folck. Den- 1.
Lærdom. ne beskriffuelse lærer oss try stycker om Christo. Først / at Christus
er en Prophete / det er / en Lærere / som er vdsent aff Gud / at obenba-
re hans guddommelige vilie. Dernæst / at hand icke vaar en rin- 2.
ge oc almindelig Prophete / men mectig vdi gierninger oc Ord /
det er / hand vaar drabelig vdi sit Leffnetz Hellighed / oc mectig
vdi sin Predicken oc Lærdom. For det tredie / legger hand til / 3.
Faar Gud oc alle Menniske / Huor met hand giffuer til-
kiende / at Christus haffuer saa vdræt sit Prophetiske Embede / at
hand haffuer holdet sig hellig oc vstraffelig faar Guds Ansict:
Denne bekiendelse vaar vel stor oc drabelig / men hun vaar dog icke
fuldkommen. Phariseerne / de ypperste Prester / Pilatus oc Hero-
des / haffue fordømt oc ihielslaget Christum / saa som en Guds be-
spaattere: Men disse Disciple bekiende / at hand er vdsent aff Gud.
Guds Ord er vor rette Liffs Regel. Huor aff wi skulle tage denne Lærdom / at wi vdi Religionens oc
Troens sag icke skulle efterfølge høye Potentaters oc mectige HEr-
rers Dom oc Mening / men aleniste Guds Ords Regel. Phari-
seerne / Pilatus oc Herodes forargede sig paa CHristi vduaartis
ringe skickelse: Men Apostlerne efterfulde Guds Sandhed / och
saa meget som dennem muligt vaar / sætte de sig imod de Christi
Bespaattere.

2. Cleophas fortæller huor det gick met Christo. Det andet / som wi haffue at acte vdi Cleophæ Suar / er en
fortællelse huorledis det gick til vdi Christi Pine / vdi huilcken hand
opregner aff huad Folck hand bleff fordømt / Oc huad Død hand
1. fick. Vore ypperste Prester oc Offuerste / antuordede
hannem hen / til Dødens Fordømelse. Hand siger
ærdom. først obenbarlige / huem Christi Fiender ere / som ere de ypperste Pre-
ster oc Offuerste iblant Folcket / Huor ved wi oc saa paamindis / at
oben-

obenbarlige anklage oc skylde dem som forfølge Euangelium / saa
som Paffuen giør oc andre flere Tiranner vdi Verden. Der effter 2.
giffuer hand ocsaa tilkiende / huad Død hand fick / i det hand siger:
Oc de kaarsfeste hannem. Dette vaar det allerforsmæ-
deligste slags Død / som vaar til vdi Verden / dog lader Cleophas
sig icke derfaare forfærde / at hand io holder hannem for en hellig
Mand.

Det tredie / som wi see at vere vdi Cleophæ Suar / er Troens 3. Troens bekiendelse.
bekiendelse til Christum. **Oc wi / siger hand / haabedis / at
hand skulde forløst Jsrael.** Cleophas bekiender obenbarli-
ge / at hand troer paa Christum / huilcken de ypperste Prester ihiel-
sloge. Oc dette er en sand Troes Art oc Nature / Fordi huo som Rom: 10.
troer met Hiertet til Retfærdighed / hand bekiender met Munden til
Salighed.

Det fierde / som er vdi Cleophæ Suar / er den skrøbelige Tro- 4. Troens styrckelse.
es bestyrckelse aff Christi Foriættelse / Quindernis Vidnesbyrd / En-
gle siun / oc nogle Disciplers Vidnesbyrd. Thi at Cleophas neff-
ner den tredie Dag / det giør hand for den Sag skyld / at HErren
haffde loffuet sig at ville staa op paa tredie Dag. Denne Foriæt-
telse troer hand at vere fuldkommen / endog hand gaar imellem
Haab oc Redzel / Men imod sin Fryct oc Redzel bruger hand Tro-
ens føde oc lægedom / paa det hun skal icke slæt vdslyckis. At hand
siger at Quinderne icke haffue fundet hans Legeme / Jtem / at de
haffue seet Engle siun / oc at det som Quinderne haffde sagt om den
tomme Graff / det er ocsaa stadfestet met Mends røst oc vidnes-
byrd / det hører altsammen der hen / at hand visselige vil tælle sig i
Troen / at Christus er opstaaen. Saa skal it gudfryctigt Men- Guds Ord oc Teng er Troens føde oc lægedom.
niske giøre / som staar tuilraadig imellem Troen oc Fryct / tilføre
Troens Raad oc Lægedom / oc aff sin gantske Mact stride imod
Fryct oc Redzel.

Men huad siger HErren her til? **O i Daarer / siger hand /
oc seenhiertede / til at tro alt det som Propheterne
haffue sagd.** Her haffuer vor Tro først noget at lære aff Christus straffer Disciplernis vantro.
Christo. Vor HErre Christus straffer vel vdi Disciplene deris
seenhed / oc wflitighed til at lære oc tro / dog forkaster hand dem icke
for deris Skrøbelighed / men hand effter sin almindelige vaane /
straffer dem faderlige / oc hielper de skrøbelige / paa det de icke skulde
forfærdis / oc den lilde Troens Gnist i dem icke skulde slæt vdslyckis.

 Thi

2. Lærdom heraff. thi hand er derfor kommen / at hand vilde vere de skrøbeligis Læge / icke at hand vilde met forskreckelse sla dem ihiel. Her aff skulle wi lære / at CHristus vil ingen forskiude / som haffuer en ringe oc skrøbelig Tro / met saa skel at hand formedelst Guds Ord lader hende styrckis oc formeris. Men huad straffer CHristus vdi disse tuende Disciple ? Tuende ting. 1. Deris Wforstandighed eller Grofthed til at lære. 2. Deris Seenhed oc Doffuenskaff til at tro Propheterne. Oc deris Grofthed oc Wforstandighed forhindrede forstanden / oc deris Ladhed forhindrede Troen. Oc endog de haffde nogen føye Tro / dog vaar hun icke fuldkommen / Dem haffde burt at lære io meer oc meere oc forbedret sig / efftersdi de icke aleniste aff deris Barndom op / haffde hørt Propheternis Spaadom om CHristo / men haffde ocsaa hørt Christum selff predicke oc forkynde huad Død hand skulde faa / oc at hand skulde paa den tredie Dag gaa leffuendis aff Graffuen igien.

Christus straffer tu ting.

Vor ladhed. Her straffis ocsaa vor Ladhed / wi som haffue i saa mange Aar hørt Euangelium / iblant huilcke mand skal dog finde mange / som icke endnu haffue lært deris Troes Artickle / huilcke ieg frycter storlige for / huorledis det vil gaa dem / vden de i tide rette oc bedre sig.

Christus lærer sine Disciple. Effter at Christus haffuer straffet dem / begynder hand ocsaa at lære dem / som en god Skolemestere pleyer at giøre / oc siger: **Skulde Christus icke lide saadant / oc indgaa vdi sin Herlighed?** Dette er det Christus faaregiffuer vdi sin Lærdom / oc er dette meningen der paa: Christus skulde effter Propheternis Spaadom lide Død paa Kaarsset / Oc der effter / naar hand vaar opstaaen aff Døde / indgaa vdi sin Herlighed. Lide skulde hand oc taale for vore Synders skyld / oc opstaa for vor Retfærdighed / som Paulus siger til de Romere / i det fierde Capit: Efftersdi da at i bekiende / at ieg er Christus / da skulle i ocsaa lære aff Propheternis Scrifft / at ieg skulde dø oc opstaa igien aff Døde.

Rom: 4.

Dette beuiser hand ocsaa aff Mose oc Propheterne: Men met huad steder aff den hellige Scrifft hand det giorde / giffuer Euangelisten icke tilkiende. Der er dog ingen tuil paa / at hand io haffuer forklaret den første Forjættelse / som vaar Adam faaregiffuet om CHristo / som saa liuder: **Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuet.** Oc andre saadanne flere / som wi hørde i gaar opregne. Moses opreiste effter Guds Befalning

Gen: 3.

Num: 21.

Befalning en kaaber Orm vdi Ørcken / oc huilcke der saae til den / de bleffue helbrede aff deris Plage. Huilcken Figur CHristus forklarer hos Johannem vdi det tredie Capittel / oc siger: Lige som Moises ophøyede Hugormen vdi Ørcken / saa skal Menniskens Søn ophøyes / at alle de som tro paa hannem / icke skulle fortabis / men haffue det euige Liff. Men i det at hand opregner disse oc andre saadanne Sententzer aff Mose oc Propheterne / komme de til Byen som de vilde til / Oc hand lod som hand vilde gaa lenger hen / men de bade oc nødde hannem til / at hand vilde bliffue hos dem. Her aff skulle wi lære / huor storlige wi skulle holde aff dem som straffe oss naar wi fare vild / oc føre oss paa den salige Lærdoms Vey igien. De offuerskende icke CHristum igien / oc bede hannem selff vere en Daare oc Gieck / men de kiende deris daarlighed oc vildfarelse / lade sig vnderuise oc lære aff hannem / paa det de kunde befries aff deris vildfarelse oc daarlighed. Saa giøre oc alle gudfryctige: Men tuert imod / De wgudelige storme oc fnyse / oc bliffue slæt galne imod dem som vise dem deris vildfarelse / oc vilde føre dem paa den rette Vey / saa som wi nu nyligehaffue hørt at Jøderne giorde imod Christum.

Ioh: 3.

Mand skal holde Predickere i ære.

Om den Tredie.

NV effterfolger huad der skeede vdi Huset. Oc det skeede / siger Euangelisten / der hand sad til Bords met dennem / tog hand Brødet / tackede / brød det oc fick dem det / da bleffue deris Øyen opladne / at de kiende hannem. Her siger Euangelisten / at Disciplene kiende HERren / i det hand brød Brødet. Thi saa tit som Christus fick Mad / haffde hand en synderlig maade at bede met / oc synderlig viis at bryde Brødet met oc recke det fra sig / oc effterdi de haffde tit oc offte actet det paa hannem / kiende de hannem der paa nu hand er opstaaen aff døde / vdi det at hand bruger im den samme viis som hand giorde tilforn. Lige som Disciplene kiende CHristum aff disse Facter / saa skulle wi ocsaa aff hans Exempel lære / saa tit som wi ville faa Mad / at wi offre hannem vor tacksigelsis Offer / som oss haffuer skafft oc giffuet Liffuet / met huilcket Tegn wi affskillis fra andre verdslige Mennisske.

Huorledis Disciplene kiende Christum.

Lærdom.

Men der de nu kiende Christum/ bliffuer hand borte for deris Øyen/ saa at de icke kunde see hannem. Da begynte de nu at tale bedre om hannem end tilforn. **Brende icke / sige de / vore Hierter i oss / der hand talede met oss paa Veyen / oc oplod oss Scrifften?** Her maa wi mercke huad Fruct Guds Ord giør vdi Mennisken: Endog at CHristus icke nu siunlige oc legemlige obenbaris oc taler met oss/ saa taler hand dog met oss/ for-
Luc: 10. medelst Ordens Tienere/ som hand selff siger: **Huo som hører eder / hand hører mig.** Huad er det da for en Fruct? Huo
Guds Ords Fruct. som met sine Øern oc sit Hierte hører Guds Ord / vdi hannem optendis en Ild / saa at hans Hierte begynder at brende vdi Kierlighed til Gud oc hans Ord/ Men huo som icke føler oc fornemmer vdi sit Hierte saadan brynde/ naar hand hører Guds Ord/ hand haffuer vel Øern/ men icke til at høre met/ Oc Hierte/ men icke til at forstaa eller begribe met/ oc aff sin egen brøst/ fordi hand staar den hellig Aand imod. Lige saa huilcken som føler oc fornemmer denne brynde i sit Hierte/ hand haffuer it Vidnesbyrd/ at Christi Aand er oc taler vdi hannem / oc at hand haffuer en sand oc liffactig Tro. Huorfaare wi paamindis/ at wi vdi Guds Fryct/ met allerstørst Reuerentz oc Hiertens attraa/ skulle høre oc beuare Ordet.

Om den Fierde.

OC de stode op i den samme time / vende om til Jerusalem / oc funde de Elleffue forsamlede/ oc sagde: HERren er visselige opstaaen etc.
Huo som kiender Christum hand forkynder hans naffn. Disse ord lære oss at den Brynde som optendis vdi oss/ naar wi høre Guds Ord predickis/ icke er ørckeløs vdi oss/ men strax lader sig see oc giffue tilkiende: Thi den som rettelige kiender Christum/ hand vilde gierne/ at andre Folck ocsaa skulde kiende hannem / paa det der kunde vere mange som hannem bekiende oc ære. At saadan Brynde ocsaa maatte optendis vdi oss/ det forlene oss vor Frelsere Jhesus Christus / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand/ skee loff oc ære til euig tid/ Amen.

Tredie Paaske dag / Euangelium Lucæ i det XXIIII. Capittel.

DEr Disciplene tale de om hannem / da traadde Jhesus selff mit iblant dem / oc sagde til dem: Fred vere met eder. Da forfærdedis de oc fryncted sig / oc meente at de saae en Aand. Oc hand sagde til dem: Hui ere i saa forfærdede? Oc hui komme saadanne tancker i eders Hierter? Seer mine Hender oc Fodder / Det er ieg selff / Finder paa mig oc seer / thi en Ioh: 20.

Aand haffuer icke Kiød oc Been/ som i see at ieg haffuer. Oc som hand det sagde/ viisde hand dem Hender oc Føder. Oc der de endnu icke trode faar Glæde oc forundrede sig/ da sagde hand til dem: Haffue i her noget at Æde? Oc de lagde it stycke aff en stegt Fisk faar hannem oc Honning kage/ oc hand tog det oc øed faar dem. Oc hand sagde til dem: Det er den Tale/ som ieg sagde til eder/ der ieg endnu vaar hos eder: Thi det skal altsammen fuldkommis/ som er screffuet om mig i Mose Low/ vdi Propheter oc vdi Psalmer. Da oplod hand deris Forstand/ at de forstode Scrifften/ oc sagde til dem: Saa er det screffuet/ oc CHristus skulde saa lide/ oc opstaa fra de døde tredie dag/ oc lade Predicke i sit Naffn Penitentze oc Syndernis forladelse/ iblant alle Folck/ oc begynde i Jerusalem. Oc i ere Vidne til alt dette.

Forklaring paa dette Euangelium.

Christi femte obenbarelse.

DEtte er HERrens femte obenbarelse/ som
skeede paa Paaske dag/ i huilcken hand obenbarede sig
1. faar sine Discipler/ som talede om hannem: Thi først
obenbarede hand sig faar Maria Magdalena/ aff
2. huilcken hand haffde vddreffuet siu Dieffle. Dernæst
obenbarede hand sig faar Quinderne/ som ginge tilbage fra Graff-
3. uen. Siden faar Peder. Der effter faar Cleophas oc hans
4. Stallbroder. Oc endelige faar de elleffue Disciple/ der de tale-
5. de om hannem/ saa som denne Text formelder. Tuende Artickle
ville wi her faaregiffue.

Den Første.

Christi Hilsen/ Oc vidnesbyrd som beuise at hand er opstaaen.

Den Anden.

Huor storlige det vaar fornøden at CHristus skulde dø oc opstaa/ oc huad gaffn wi haffue der aff/ som er/ at vdi hans naffn skal predickis Penitentze oc Syndernis forladelse faar alle Folck.

Om

Om den Første.

IHesus traadde mit ind iblant dem / oc sagde til dennem: Fred vere met eder. De sorgefulde oc bedrøffuede Discipler tale om Christo / som strax er tilstede hos dennem / effter sin Foriættelse / som saa liuder: Huor to eller tre ere forsamlede vdi mit Naffn / der er ieg mit iblant dem. Endog at dette skeer icke altid Legemlige / saa skeer det dog visselige: Thi Gud giør aldrig imod sin Foriættelse. Huad hand nu fører met sig / naar hand kommer til oss / det giffuer hans Hilsen tilkiende / met huilcken hand her trøster oc opretter sine bedrøffuede Disciple: Thi at efferdi CHristus er giffuen de bedrøffuede oc sorgefulde til Trøst / da biuder hand dem her sin Fred til / saa sigendis: Fred vere met eder. Denne Fred der CHristus her ynsker sine Discipler / er icke en almindelig Fred / men Guddommelig / icke verdslig oc timelig men Himmelsk oc euig imellem Gud oc Menniskén. Men paa det at wi kunde forstaa huor saare god oc nyttig denne Fred er / huilcken Christus ynsker sine Disciple / vil ieg videlige forklare huad der sig begiffuer at ansee vdi denne Freds betractelse / huor aff wi ville tage en fuldkommen beskriffuelse / huad denne Fred er.

Christus er hos dem som tale om hannem.

Matth: 18.

Christus fører Fred.

Huad Christi Fred er.

EFterdi da at Fred oprettis altid imellem dem som vere wens / maa wi først see huo de / vaare som ere Vuenner. Det ere disse tuende: Gud oc Mennisket. Gud er salig oc hellig foruden menniskelig hielp: Mennisket er aldelis ælendigt oc fordømt / foruden Guds hielp. Derfor haffde Gud icke behoff at søge Fred met Mennisket / men Mennisket er aldelis ælendigt oc wseligt vden det haffuer Fred met Gud / oc haffuer ingen ting saa storlige fornøden behoff / som Fred met Gud.

I. Christus giør Fred imellem Gud oc oss.

Dernæst naar tuende Parti ere wens / met huer andre / da maa io den ene tilforn haffue fortørnet den anden. Denne Fortørnelse haffuer icke sin begyndelse aff Gud / men aff Mennisket. Huad er det da for en Fortørnelse? Det er Synden. Denne Synd vaar it Forrædeligt fald fra Gud til Dieffuelen / huilcken Mennisket haffde giort sig vnderdannig. Huor

II. Aarsage til Wfred imellem Gud oc oss.

 Suar

Syndens værstygge-lighed

suar denne fortørnelse mon vere / er lættelige at acte aff hendis stor-
hed / mangfaaldighed / slemhed / oc straff. Hendis storhed er / at 1.
Creaturet haffuer fortørnet oc foractet Skaberen / som vaar det
allerypperste gode der Mennisket kunde haffue. Hendis mang- 2.
faaldighed kiendis aff hendis fructer / som hende følge. Hendis 3.
Slemhed oc Fulhed kand mand see / aff den gruelige oc forskreckeli-
ge besmittelse / der det gantske menniskelige Kiøn bleff besmittet met /
som hende efftersulde. Hendis Straff er Forbandelse oc Fordø- 4.
melse / at ieg skal intet tale om det wsigelige Jammer oc ælendig-
hed / met huilcket det menniskelige Kiøn vndertryckis her vdi dette
Liff.

III.
Huo vor Meglere er.

Naar mand nu haffuer lært at kiende Fortørnelsen / som haff-
uer giort oss til Guds Fiender / skal mand for det tredie ocsaa lære at
kiende Megleren / huilcken i sandhed maatte vere saadan / som baa-
de kunde stille Gud tilfreds som vaar fortørnet / oc burde at giø-
re nøyactig betalning for den Wræt som vaar skeet. Gud som
vaar fortørnet kunde intet Creatur stille tilfreds : Oc den wræt
som vaar skeedt / vaar Gud icke plictig til at betale for : Derfaare
vaar det fornøden at oplede saadan en Meglere som baade met sin
krafft oc mact kunde saadant giøre / oc paa sin naturis Vegne skul-
de vere plictig der til. Effterdi at der ingensteds kunde findis no-
gen saadan / da haffuer Guds euige Søn / den anden Person vdi
Guddommen / giffuet sig her neder til Verden / oc anammet men-
niskelig Natur / oc er bleffuen it Menniske / som er *IHESVS
CHRISTVS.* Denne JHesus CHristus er Faderen tilneyet
paa sin Guddoms vegne / oc Mennisket paa sin Mandoms veg-
ne. Derfaare / kunde hand det giøre / saa som en Gud : oc vaar
plictig der til / saa som it Menniske / huilcken der tog vor Sag paa
sig.

IIII.
Christus vor Meglere betaler vor skyld.

Denne Meglere betalede for den Wræt som vaar skeedt : Thi
hand tog vor skyld paa sig / for huilcken hand leed pine paa Kaar-
sens Altere / och saaledis giorde Guds Retfærdighed fyldist. Men
effterdi at wi endnu stedse ere besmittede met Synden / da haffuer
vor kiere HERRE Christus all sin gantske Liffs tid her i Verden /
altid veret Guds Low hørig oc lydig / oc beuiist en euig / reen oc fuld-
kommen Lydighed / oc fuldkommet all Retfærdighed / Huorfaare
Guds Low ocsaa siger hannem at vere retfærdig / huilcken Ret-
færdighed hand tilregner alle dem som tro paa hannem / at de skulle
vere retfærdige faar Guds Ansict. Och saaledis forsoner hand
Guds

Guds Vrede met sit Offer / oc klæder oss met sin Lydighed / paa det at wi kunde obenbaris retfærdige faar Guds Ansict.

Effter at denne Befalning vaar skeedt / er der opret en forligelse oc fordrag imellem Gud oc Menniskenn : Thi Faderen er stillet tilfreds / formedelst Sønnens Lydighed. IIII. Forligelse opretts i mellem Gud oc Mennisken.

Men efferdi at der vdi all Forligelse oc Fordrag / er fornøden at skulle giøris nogen Pact oc Forbund imellem dem som forligis / da seer mand ocsaa dette vdi denne Fred / som er giort imellem Gud oc Menniskenn : Thi lige som der er paa Guds side / hans milde oc faderlige Foriættelse om hans Barmhiertighed / saa som det Sprock liuder : **Jeg vil vere din Gud / oc din Sæds effter dig.** Item / **Denne er min elskelige Søn / vdi huilcken ieg haffuer behagelighed.** Item / **Saa sant som ieg leffuer / da vil ieg icke Synderens død / men at hand omuender sig oc leffuer.** Lige saa er Troen paa Menniskens side / met huilcken Tro den faderlige Foriættelse anammis / ved huilcken wi ocsaa tilregnis at vere Guds Børn / ved hans enbaarne Søn Jesum Christum. Pact vdi Forligelsen. Gen : 17. Math : 3. Ezech : 33.

Oc effterdi at Pact oc Forbund pleyer at stadfestis oc bekrefftis met Segel oc Foruaring / er det icke heller forglemt vdi denne største oc ypperste Pact. Oc ere der trende slags Beseylning. Det første slag / er Christi Eed / som saa liuder : **Sandelige sandelige / Jeg siger eder / Huo som troer paa mig / hand haffuer det euige Liff.** Det andet slags beseylning skeer formedelst de hellige Sacramenter / Daaben oc Christi Nadere / huilcke som ere stercke oc faste Indsegle paa den Pact imellem Gud oc Menniskenn / huilcke aldrig skulle forringis eller bliffue wkrafftige / vden saa er at Mennisket met sin egen Synd oc Ondskaff forkaster Troen. Det tredie Indsegel er / den hellig Aands Pant / som giffuer vor Aand Vidnesbyrd / at wi ere Guds Børn. Hid hører det der Paulus siger til de Corinther i det andet Breffs første Capit : **Hand haffuer beseglet oss / oc giffuet oss Aandens Pant vdi vore Hierter.** Disse ere de Indsegle oc Foruaring / met huilcke den Pact oc Forening / som er giort imellem Gud oc Menniskenn beseglis oc stadfestis / at den skal vere fast oc tryg. V. Fredens oc Forligelsens Beseylning. 1. Ioh : 6. 2. 3. Gal : 2. Cor : 1.

Her

VI. Denne forladelse oc fred vdraabis for alle. Her offuer / at nogen icke skal tencke at denne Fred hører ickon til nogle faa / maa mand giffue act paa denne Freds vdraabelse / som er almindelig / at Freden tilbiudis alle Mennisker. Thi der Christus vilde opfare til Himmelen / da gaff hand sine Disciple befalning at de skulde vdraabe denne Fred i den gantske Verden / Thi

Marc: 16. saa siger hand: **Gaar hen i den gantske Verden / oc predicker Euangelium faar alle Creatur.** Derfor hører

Huem denne fred hør til. denne Fred til alle som anamme Euangelij glædelige røst / tro paa Christum / oc bliffue varactige indtil enden. Thi saa siger Christus: **Salig er den som bliffuer varactig indtil enden.**

Matth: 24. Fordi det er icke nock at haffue begynt vel / vden at mand daglige vaaxer oc forfremmis vdi Troen.

VII. Denne freds nytte oc gaffn. Der som du vilt spørge / huor til denne Fred er oss nyttelig oc gaffnlig / da skalt du finde meget gaffn / baade vdi dette Liff oc effter Opstandelsen paa den yderste Dag. I dette Liff haffuer du

1. Fri Tilgang. formedelst denne Fred / en fri Tilgang til Gud / saa som til din milde Fader / ved JHesum CHristum. Thi saa siger Paulus:

Rom: 5. **Nu wi ere bleffne retfærdige formedelst Troen / Da haffue wi Fred met Gud / ved vor HERRE Jesum CHristum / ved huilcken wi ocsaa haffue Tilgang / til den Naade / som wi staa vdi.** Det andet nytte oc

2. En god Samuittighed. gaffn wi haffue aff denne Fred / er en god Samuittighed: Tilforn vexerer oc frister den syndige Samuittighed oss / Men effter at wi finde denne Fred vdi vore Hierter / bliffuer vor Samuittighed rolig oc stillis til freds / saa som Røffuerens paa Kaarsset / der hand

Luc: 23. hørde Christi glædelige Røst: **J dag skalt du vere met mig vdi Paradiss.** Iligemaade / naar wi høre vdi Euangelio at Syndernis forladelse forkyndis dem som tro / bliffuer de trofastis Samuittighed rolig oc til freds. Hos saadan en god Samuit-

3. Aandens glæde. tighed er oc boer det tredie nytte oc gaffn / som er Aandens Glæde / ved huilcken det skeer / at wi mit vdi bedrøffuelse kunde Glæde oc be-

Rom: 5. Aandens glædis forøgelse. romme oss / som Paulus siger til de Romere i det femte Cap: Men denne Ross oc denne Aandens glæde / formeris formedelst Guds Ords aluerlige betractelse / formedelst Bønen / Sacramenternis brug / oc andre gudelige øffuelser oc idræt. Effter denne Frucr

4. Brøderlig Kierlighed. oc nytte / følger strax den fierde / som er brøderlig Kierlighed / Thi naar wi forstaa / oc i Troen føle oc fornemme / at Gud er allis vor

Fader

forstaa/oc i Troen føle oc fornemme/at Gud er allis vor Fader i almindelighed/som er stillet til freds oc forsonet ved den almindelige Meglere/da begynde wi at elske huer andre indbyrdis/saa som de der ere lige metarffuinge/oc haffue ens ret til dette Klenode oc Liggendefæ. Effter denne fierde fruct/følger den femte/som er en glædelig Affgang aff dette Liff/saa som Simeon sagde/der hand saa den som haffde forskaffet denne Fred. HErre lad nu din Tienere fare i fred/Thi mine Øyen haffue seet din Frelsere.

5. En glædelig affgang aff Verden.

Luc. 2.

Effter Opstandelsen skal denne freds Fruct oc nyttighed vere en euig Lyst/fryd oc Glæde/at wi skulle euindelige skue Guds Ansict oc alle Helgens/som haffue leffuet fra Verdens begyndelse. Dette nytte oc gaffn kand intet Menniske i denne Verden fuldkommelige betencke.

6. Euig Glæde oc Fryd.

Huad denne Fred er.

Efterdi ieg nu videlige haffuer faaregiffuet huad wi haffue at ansee oc betracte vdi denne fred/vil ieg nu kaartelige/oc vdi en Sum beskriffue huad denne fred er. Saa er da fred imellem Gud oc Mennisken/en indbyrdis forening imellem Gud oc Mennisken/i det at Gud tager Mennisken til naade for Christi skyld/oc Mennisken formedelst Troen anammer den naade som oss tilbiudis/oc met it aluerligt forsæt loffuer oc tilsiger Lydighed mod Guds Bud.

Dette maa nu vere sagt/om den fred som Christus her tilbiuder oc ynsker/icke aleniste de elleffue Discipler/som den tid vaare tilstede/men ocsaa oss oc alle dem som dêne fred begere oc ville anamme/naar hand oss ved Euangelij Predicken tilbiudis.

Effter denne fredsommelige Hilsen følger fremdelis vdi Texten/huorledis Christus beuiste at hand visselige vaar opstaaen aff døde/oc giffuer tilkiende at det vaar tilforn spaad oc forkyndet vdi Mose/Propheterne oc Psalmerne. Men efferdi at der om vaar talet paa Paaske dag oc i gaar/vil ieg nu tale om/huad det vaar storlige fornøden at Christus skulde dø oc opstaa/oc huad gaffn wi haffue der aff.

Om den Anden.

SAa er det screffuet och saa skulde Christus lide/oc opstaa aff Døde paa tredie dag/oc lade predicke i sit naffn/Penitentze oc Syndernis

Syndernis forladelse/ iblant alle Folck/ oc begynde i
Jerusalem.
Først / i det hand her siger: Saa er det screffuet / vil
hand at naar wi tale oc handle om Guds Rige/ da skal Guds ord
gielde hos oss oc icke vor Fornufft. Huor dette er screffuet/ giffuer
hand strax tilkiende/ i det hand siger: Det skal fuldkommis/
alt det som er screffuet om mig vdi Moisi Low / i
Vdi vor Saligheds sag skulle wi spørge raad aff Guds Ord. Propheter/ oc vdi Psalmer. Derfaare naar mand spør
om sin Salighed / da skal mand søge raad vdi Mose / læse Prophe-
terne/ betracte Psalmerne/ der hos ocsaa Euangelisternis oc Apost-
lernis Scrifft. Oc huad som strider imod disse Scriffter/ det skal
mand fly/ saa som Dieffuelens Lærdom.
Huad er der da screffuet? At Christus skulde saaledis lide/ oc
opstaa aff døde paa tredie Dag. I det hand siger: Saa skulde/
Der met giffuer hand tilkiende at hans Død oc Opstandelse vaar
storlige fornøden.

Sex Aarsager hui Christus skulde lide.

HVi skulde da Christus saa lide? Først/ paa det at Scrifften/ som
icke kand liue / skulde fuldkommis. Thi lige som Gud bliffuer e-
1. uindelige/ saa bliffuer ocsaa hans Ord euindelige/ saa som Chri-
Luc: 21. stus siger: Himmel oc Jord forgaa/ men mine Ord for-
2. gaa icke. Dernæst maatte dette skee/ Fordi Gud haffde det saa
besluttet: Thi det kand ingelunde skee / at det som Gud haffuer be-
3. skicket/ skal ey gaa for sig. For det tredie maatte Christus saa lide
for Menniskens Gienløsnings skyld aff euig Pine/ som de met deris
Synder haffde fortient. Thi der som Christus icke haffde lidt/ da
4. haffde wi bleffuet vnder Synden / vdi Guds vrede. For det fierde
maatte Christus lide/ for den ære oc herlighed/ som hand siden skul-
5. de kronis oc begaffuis met. For det femte maatte CHristus lide/
oss til vnderuisning oc Trøst / Thi hand som er Hoffuedet / maatte
gaa for oss/ saa vel vdi Kaarss oc Bedrøffuelse / som vdi Herlighed
6. ocÆre. For det siette maatte Christus lide/ paa det at hans gier-
ning kunde vdi Sandhed komme offuer ens met Figurerne: Thi
der vaare mange Figurer oc Foruidende i det gamle Testamente/
som betegnede vor HERRis Jhesu Christi Død oc Opstandelse/
Summa. om huilcke der vaar talet paa Paaskedag. Kaartelige/ at ieg met
it ord skal befatte det altsammen: CHristus er pint / død oc op-
staaen/

staaen/at Gud som vaar fortørnet kunde stillis til freds: Det menniskelige Kiøn frelsis: Oc Dieffuelsens rige ødeleggis.

Saa haffue wi her nu hørt huor storlige det vaar fornøden/at Christus maatte dø oc opstaa aff døde: Nu ville wi høre huad gaffn wi haffue der aff/ Oc huorledis wi skulle bruge denne ypperlige oc vnderlige Christi gierning. Det giffuer Christus selff tilkiende/met disse ord. Oc lade predicke i sit naffn/penitentze oc Syndernis forladelse/ iblant alle Folck. Her aff haffue wi først at beslute/ huad Euangelium er/ Oc huad det indeholder. Euangelium er en Predicken om Penitentze oc Syndernis forladelse/ for Christi skyld. Summen paa Euangelium er/ at befrielsen aff Synden oc vor Salighed/ er fortient ved Jhesum Christum aleniste. Men paa det at wi diss bedre kunde acte huilcke store oc mectige velgierninger oss tilbiudis vdi Euangelio/ huilcke alle ere befattede vdi disse Christi Ord/ vil ieg fremsætte en videre beskriffuelse aff Scrifften.

Huad gaffn wi haffue aff Christi Død oc Opstandelse.

Huad Euangelium er.

Summa paa Euangelij predicken.

EVangelium er en Predicken for alle Folck/ i huilcken der forkyndis befrielse aff Louens forbandelse oc Guds vrede/ oc vdraabis for alle dem som tro paa Guds Søn/ Syndernis forladelse/ Salighed oc det euige Liff/ for hans Offers oc betalnings skyld/ effter de Foriættelsers liudelse som skede til vore Forfædre/ paa det at Guds Godhed kand æris oc prisis til euig tid/ oc at Meñisken som ere befride ved Christum/ kunde siden fremdelis lade see hos sig saadañe fructer som Euangelium vdkreffuer/ oc endelige nyde det euige Liff.

En anden videre beskriffuelse huad Euangelium er.

Vdi denne beskriffuelse giffuis først tilkiende/ aff huad ont wi befries ved Euangelium/ som er aff Louens forbandelse/ effter det S. Pouels Sprock/ til de Galater i det tredie Capit: Christus forløste oss aff Louens forbandelse/ der hand bleff en Forbandelse for oss/ det er/ den Forbandelse som wi haffde fortient met vore Synder/ den tog hand paa sig/ paa det at wi kunde bliffue Arffuinge til hans Retfærdighed oc velsignelse. Det samme vidner ocsaa Paulus i sin anden Epistel til de Corinther i det femte Cap: huor hand saa siger: Gud giorde den til Synd for oss/ som icke viste aff nogen Synd/ paa det wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem/

Denne beskriffuelsis forklaring.

Galat. 3.

2. Cor. 5.

som gielder faar Gud / det er: Christus som vaar fri fra all Synd / er bleffuen Syndskyldig for oss: Der faare er det ræt sagd / at oss forkyndis i Euangelio / befrielse fra Louens forbandelse. Der næst efftérdi at met Louens forbandelse følger ocsaa Guds vrede / befries wi ocsaa aff Guds vrede / naar wi tro Euangelio. **Huo**

Iohan: 3.

som icke troer Sønnen (siger den euige Sandhed selff) **Hand skal icke see Liffuet / men Guds vrede bliffuer offuer hannem.** Der faare er den som troer / icke lenger vnder Guds vrede / men vnder Naaden. Huor som nu Naaden regerer / der haffuer Dieffuelens tiranni huercken mact eller krafft / der haffuer den euige Død ingen Brodt / der er ingen frynt for Helffuede: Fra saadant ont pedicker Euangelium oss forløsning oc befrielse.

Huad godt Euangelium tilbiuder.

Men huad er det for velgierninger oc gode der Euangelium forkynder oss? Det forkynder oss Syndernis forladelse / Salighed oc det euige Liff. Wi ere aff Naturen skyldige i Synden / oc forbandede oc fordømde til euig Død: Men nu forkynder Christus oss i sit Euangelio / Syndernis forladelse / salighed oc det euige Liff / huilcket gode hand haffuer forhuerffuet oss met sin Død oc ærefulde opstandelse.

Huo der bliffuer delactig i Christi velgierninger.

Wi haffue nu hørt aff huad ont wi befries ved Euangelium / oc huad gaat oss ved det samme tilbiudis: Nu efftérfølger huilcke Folck der bliffue delactige i dette gode / som er / de som tro paa Guds Søn: Det beuisis met mange vidnesbyrd i den hellige Scrifft / Christus siger: **Huo som troer hand haffuer det euige liff.** Lige som Syndernis forladelse gaar for dette euige liff: lige saa følger met dette liff / den euige Salighed: Oc S: Peder siger / at **Vor Tro es ende er vore Siælis salighed.** Det samme giffuis ocsaa her tilkiende / i det her sigis / at Christus skulde lade predicke Penitentze / ved huilcken wi bliffue sorgefulde oc bedrøffuede for vore Synder som wi haffue bedreffuet / begræde dem oc indfly til Christum / som siger: **Jeg er kommen at kalde Syndere til Bedring / oc icke de retfærdige.**

Iohan: 6.

1.Pet: 1.

Marc: 2.

For hues skyld wi bekome Synds forladelse.

Her efftérfølger / ved hues hielp oc for hues skyld wi bekomme saadanne ypperlige gode ting / som er / for Christi Offer oc betalning / det er / ved Christi Død oc ærefulde opstandelse. Huor faar: Paulus siger til de Romere i det fierde Capit: **Hand er død for vore Synder / oc opuact til vor Salighed.**

Rom: 4.

Euangelium er den allerelste Lærdom.

Oc paa det at ingen skal tencke / at Euangelium er en ny Lærdom / da haffuer ieg lagt dette til / vdi Euangelij bescriffuelse oc forklaring / som

ſom er: Effter de Foriættelſer ſom vaare ſkeede til vore Forfædre. Thi Foriættelſen er ocſaa ſkeet til Adam ſtrax effter hans Fald/ſom der ſtaar i Moſe førſte Bogs tredie Capit: oc ſiden er hun ſtedſe oc altid fornyet oc ſkeet de hellige Forfædre vdi fire tuſinde Aars tid/indtil Chriſtus kom i Kiødet. Gen: 3.

Vdi Enden ſættis ocſaa til / den endelige ſag huorfor Euan- De endelige ſager hui Euangelium predickis.
1. gelium predickis/Oc huad gaffn wi haffue der aff/ſom er/Førſt be-
2. frielſe fra Louens Forbandelſe ved Chriſtum. Dernæſt/ at effter wi
3. ere forløſde/ ſkulle wi giøre retſindig Euangelij fruct. Fremdelis/at
4. wi ſkulle forkynde oc priſe denne ſtore velgierning. For det ſidſte/ at
wi endelige ſkulle bekomme en fuldkommen Forløſning i det euige Liff/ved vor HErre Iheſum Chriſtum/huilcken met Faderen oc den hellig Aand ſkee loff/ære/oc prijs i Euighed/Amen.

Den Førſte Søndag effter Paaſke/Euangelium Johannis i det XX. Capittel

DEN ſamme Sabbath at Afften/ der Diſciplene vaare forſamlede/oc Dørrene vaare tillucte/aff fryct for Jøderne/Da kom Iheſus oc traadde mit ind/oc ſiger til dem: Fred vere met eder. Oc ſom hand det ſagde/ viſde hand dem Henderne/oc ſin Side. Da bleffue Diſciplene glade / at de ſaae HERren. Da ſagde Iheſus atter til dem: Fred vere met eder. Lige ſom Faderen vdſende mig / ſaa ſender ieg eder. Oc der hand det ſagde / blæſde hand paa dem / oc ſiger til dem: Anammer den hellig Aand / Huilcke i forlade ſynderne/dem ere de forladne/ Oc huilcke i beholde dē/ dem ere de beholdne. Oc Thomas en aff de Tolff/ſom kaldis Tuilling / vaar icke hos dem der Iheſus kom.

Luc: 24.

Chriſti femte obenbalelſe.

Da sagde de andre Disciple til hannem: Wi saae Herren. Da sagde hand til dem: Vden saa er/at ieg seer Nafflegaffuene i hans Hender/oc stinger min haand i hans Side/da vil ieg icke tro. Oc ote dage der effter/ vaare atter hans Disciple der inde/oc Thomas met dem. Jhesus kommer der Dørrene vaare tillucte/oc staar mitiblant dem/oc siger: Fred vere met eder. Der effter siger hand til Thoma: Reck din Finger hid/oc see mine Hender/oc reck din Haand hid/oc stick hende i min side/oc ver icke vantro/men tro. Thomas suarede/oc sagde til hannem: Min Herre oc min Gud. Jesus siger til hãnem: Effterdi du haffuer seet mig Thoma/ da trode du/Salige ere de som icke see/oc dog tro. Jesus giorde oc mange andre Tegn faar sine Disciple/ som icke ere screffne i denne Bog. Men disse ere screffne/at i skulle tro/Jesus er Christus/Guds søn/oc at i skulle haffue Liffuit formedelst Troen i hans Naffn.

Christi siette obenbarelse.

Forkla-

Forklaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium indeholder en part aff den historie som Johannes screff om Christi Opstandelse/ i huilcken part vor Herre Jesus Christus met sin siunlige oc legemlige næruerelse/ met Ord/ gierning oc Tegn beuiser sig at vere opstaaen aff Døde: Der hos antuorder hand sine Discipler det hellige predicke Embede/ oc siger at alle de skulle bliffue salige som tro paa hannem. Vdi enden paa dette Euangelium/ legger Euangelisten den endelige Aarsage til/ huorfaare at den gantske hellige Scrifft oc Euangelium om Jhesu Christo er screffuet: Thi saa siger hand: **Dette er screffuet at i skulle tro at Jhesus er Christus Guds Søn/ oc at i ved Troen skulle haffue Liffuet i hans naffn.** Men effterdi at i den forgangne Vge er nocksom talet om Christi Opstandelse/ da vil ieg paa denne tid icke ydermere tale der om/ men ieg vil tale om tre andre artickle/ som indeholdis i dette Euangelio/ som ere:

Summa paa dette Euangelium.

Aarsagen til den hellige Scrifft/

Den Første.

Om det hellige Predicke embede/ oc om den christne Kirckis mact oc myndighed.

Den Anden.

Om S: Thomæ Bekiendelse.

Den Tredie.

Om den endelige Aarsage huorfor den hellige Scrifft er screffuen.

Om den Første.

Euangelistens ord om det hellige predicke Embede oc om Kirckens mact ere disse: **Fred vere met eder Lige som min Fader haffuer vdsent mig/ saa sender ieg eder.** Oc der hand haffde det sagd/ blæsde **hand paa dem/ oc sagde til dem: Anammer den helligAand/ huem i forlade Synden dem ere de forladne/ oc huē i beholde dem/ dem ere de beholdne.** Her haffue wi faa ord men de ere dog saare krafftige/ oc indeholde en offuerflødig Lærdom/ som alle Christne bør at vide. Huorfaare ieg beder oc formaner eder at i ville høre flitelige til/ oc mercke huad her sigis/ paa det at i kunde vel begribe denne Lærdō. Oc paa det at dette kand diss bedre ske/ da vil ieg skiffte disse ord/ met huilcke Predicke embedet

Fire stycker i Predicke embedens indstifftelse at acte.

indstifftis/ i fire parter: Den første er disse ord: **Fred vere met** 1.
eder. Den anden part er: **Lige som min Fader haffuer vd-** 2.
sent mig/ saa sender ieg eder. Den tredie part: **Hand** 3.
blæsde paa dem oc sagde: Anammer den hellig Aand.
Den fierde part: **Huem i forlade Synderne/ dem ere de** 4.
forladne/ oc huem i beholde dem/ dem ere de beholdne.
Om disse fire parter vil ieg ordentlige tale.

I. Christi Hilsen.

DEn første part / som er Christi Hilsen: Fred vere met eder / trøster icke aleniste Christi Disciple som da vaare tilstede/ men giffuer ocsaa alle dem Mod oc dristighed/ saa mange som ere oc skulle bliffue Guds Ords Tienere vdi den christne Menighed. Huo som tager ved det hellige Predicke embede/ hand haffuer strax Dieffuelen til en Fiende/ som stedse staar hans Lærdom oc Leffnet imod. Der som hand icke kand forfalske Lærdommen/ da legger hand vind paa at besmitte Leffnedet/ paa det at en Predickere skal met sit Leffnet necte det som hand met Ordene predicker oc lærer. Der som Dieffuelen icke kand besmitte Leffnedet/ da staar hand effter Lærdommen/ paa det at Menniskene skulle forføris aff falsk Lærdom oc bliffue fordømde. Hos mange Predickere legger hand vind paa at besmitte baade Lærdommen oc Leffnedet. Der hos haffuer ocsaa en Predickere Verden imod sig/ som nu met Tiranni/ nu met Øyenskalckhed oc Glisneri/ nu met Kraaglow oc vrang Guds ords vdtydning/ sætter til hannem/ paa det at hand skal icke met flid ret giøre sit Embede fyldist.

Dieffuelens Had imod Predickere.

Huad skal en Guds ords tienere giøre i saadan fare? Hand skal trøste sig met disse Christi ord: **Fred vere met eder.** Oc der hos bede oc paakalde Gud/ at hand vil beholde hannem i denne sin Fred oc beskermelse/ paa det at hand huercken met sin Lærdom eller met sit Leffnet skal forhindre Euangelij fremgang: Hand skal meer acte denne Christi fred/ end all Verdens fred/ glæde eller yndist. Saa skal nu derfaare dette vere Euangelij Tieneris trøst/ som stedse haffue at stride imod Dieffuelens bedregeri/ Verdens tiranni/ øyenskalckhed oc Kraaglow.

Fattige predickeris trøst.

II. Apostlernis vdsendelse.

DEn anden part er: Lige som Faderen vdsende mig/ saa sender ieg eder. Huorledis haffuer Gud Fader vdsent sin Søn? Faderen haffuer vdsent Sønnen/ at hand skal forstørre oc ødelegge

Dieffuelens rige/effter sō hans egne ord lyde: **Quindens Sæd** Gen: 3.
skal sønderknuse Hugormens Hoffuet. Item/Johannes
siger: **Christus er obenbaret at hand skal forstørre Dieff-** 1. Ioh: 3.
uelens gierninger. Saa vdsender oc Christus sine Tienere oc
Predickere til det sam̄e. Maatte nogen sige: Er det icke alene Christi Giensigelse.
embede at sønderknuse Hugormens Hoffuet? Hør det icke Christo al-
ene til/ at giøre Dieffuelens gierninger til intet? Suar. Det hører i Suar.
sandhed visselige Christo alene til: Men til saadan en stor bestilling
giørs tuende slags Rystning oc Verie behoff/ som er Christi Offer/ oc Tu slags Rystning imod Dieffuelen.
hans Lærdom. Christus er vdsent/ at hand alene met sit Offer skulde
stille Faderen til freds/ sō vaar fortørnet/ oc offueruinde Dieffuelen/
der hos efferdi at denne velgierning tilbiudis Mennisket ved Euan-
gelij Predicken oc Lærdō/ haffuer Christus ocsaa met sin Lærdō for-
størret Dieffuelens gierninger. Derfaare vaar Christus vdsent til Huor til Christus er vdsent.
tuende ting/ som ere: Til at stille Gud tilfreds met sit Offer/ Oc at
predicke oc lære. Til det første/ som er Offer/ vaar ingen anden be-
quem oc duelig til at vdrette vden Christus alene. Til det andet som
er at predicke oc lære/ bleffue de hellige Propheter vdsende i fordom
tid/ oc effter dem de hellige Apostler/ oc siden alle de andre Mennisker
oc Lærere/ som loulige ere kaldede til Predicke embedet. Derfaare saa
meget som Lærdommen vedkommer/ vdsender Christus sine Disci-
pler/ lige som hand vaar vdsent aff Faderen.

Her aff haffue wi tuende ting at acte: Det ene er forskel imellem To Lærdomme her aff.
Verdslig regimente oc Kircke regimente/ eller imellem Verdslig Øff- 1.
righed oc Kirckens Regentere. Thi Guds Ords Tienere vdsendis icke Huor til Christi Tienere vdskickis i Verden.
at de skulle haffue Herredøme oc stort velde paa Jorden/ fordi Chri-
stus haffuer selff intet velde oc Herredøme villet tage sig til/ de vdskic-
kis icke heller til Verdslig pract oc herlighed/ huilcket Christus selff
haffuer forsmaad oc foractet: Men de vdsendis til at lære Euangeli-
um/ at forfrem̄e Guds rige/ oc at forkynde Menisken Salighed oc
det euige Liff. Det andet wi haffue her aff at lære er/ det ords mact oc 2.
myndighed som forkyndis oc læris/ aff dem der ere kaldede til det helli- Ordens mact oc myndighed.
ge Predicke embede. Christus siger her: **Lige som min Fader**
vdsende mig/ saa sender ieg eder. At i skulle tale/ icke i eders
eget naffn/ oc paa eders egne vegne/ men i mit naffn/ oc paa mine veg-
ne. Hid hører det der Herren siger til sine Disciple/ hos Matth: i det
tiende Cap: **Huo som hører eder/ hand hører mig/ Oc** Matth: 10.
huo som foracter eder/ hand foracter mig. Her aff haff-

ue de som predicke oc lære Guds ord/en merckelig trøst/Oc de som hø-
Predickeris Trøst. re Ordet/en aluerlig paamindelse. Thi der som de der gudelige oc tro-
lige Predicke Guds ord i deris rette Kald/skulle lide noget der offuer/
aff den vtacknemmelige Verden / da haffue de her at trøste oc hu-
suale sig met at de staa i CHristi sted/oc Christus lider wret i den-
nem oc met dennem/ huilcken visselig i sin tid skal heffue sig offuer si-
Paamindelse. ne Fiender oc forfølgere : Men de som høre Ordet paamindis her /
1. Guds Ords myndighed. først om Guds ords mact oc myndighed / Thi de skulle icke ander-
ledis høre Guds ord / end lige som de hørde oc saae Christũ selff nær-
2. uerendis at tale til dem. Dernæst paamindis de / at de skulle hol-
de fromme gudfryctige Guds Ords tienere i anseelse oc ære / saa
3. som Christi Legater oc Sendingebud. For det sidste / paamindis
de om den straff / som de aff Guds retfærdige dom falde vdi / huilcke
der forsmaa oc foracte enten Ordet som Predickis for dem / eller tie-
nerne som det forkynde oc lære. Her skulle ocsaa Guds Ords Tie-
nere flitelige betencke / til huilcken en ypperlig stat oc værdighed Gud
haffuer ophøyet dem / at de derfor legge vind paa / at de huercken
forderffue den rene Lærdom / eller oc met it forargeligt oc slemt Leff-
net affuende Tilhørerne fra sig / at de icke kunde lide dem.

III. Den helligAands gaffue. DEn tredie Part: Oc der hand haffde dette sagt / blæsde
hand paa dem/oc sagde: Anammer den helligAand.
Disse ord indeholde en synderlig Lærdom / Thi CHristus giffuer
Ordens krafft. met dem tilkiende / huor aff Ordet som predickis / haffuer sin krafft
oc vdretning / huilcken i Sandhed icke staar i Tienernis røst oc vel-
talenhed / kommer icke heller aff Menniskens værdighed oc hellighed /
Men all Ordens krafft oc vdretning kommer aff CHristi Aands
krafft : For i det at Christus her blæs paa sine Disciple / oc befaler
dem at anamme den helligAand / giffuer hand tilkiende at den hel-
ligAand skal altid vere tilstede vdi det hellige Predicke embede oc
Ordens tieniste / Lige som hand vilde saa sige : See i skulle vere det
ny Testamentis Tienere / som skulle opbygge mig en Christen Kircke
i Verden / ved Euangelij Predicken / Oc ieg veed vel huor saare sua-
ge oc skrøbelige i ere til saadan en bestilling at vdrette / besynderlige
Den helligAand er stedse hos Predicke embedet. efftersi at Verden oc all menniskelig Fornufft skal sætte sig imod e-
der / Derfaare vil ieg at den helligAand skal vere hos eder oc staa bi
met eder / i dette eders Embede oc Tieniste / ved huilcken eders arbeyde
skal bliffue krafftigt oc giøre Fruct : Thi hand skal met sin krafft vd-
rette /

rette/at mit ord som i predicke skal icke komme tomt vden fruct tilba-gé igien. Her aff kunde wi tage en nyttig Lærdom oc Trøst: Lær-dom som wi her aff skulle tage er / at den helligAand er bunden til Ordet/oc vil der ved vere krafftig i oss. Den Trøst som her aff skulle haffue er / at baade de som lære oc de som høre Ordet/skulle glæde sig ved den HelligAands nærurelse/oc der met trøste sig imod deris Salighedes Fiender. — *Esai: 55.* *Lærdom.* *Trøst.*

Her maatte nu nogen sige: Huad hører ieg? Haffue alle Euangelij Tienere den helligAand? Ere icke mange aff dem ære-gerige? Leffue icke en stor part aff dem saare ilde? Her skulle wi giøre skilsmisse imellem Embedet oc Tienerne. Vdi Ordens tie-niste oc Predicke embedet er altid den helligAand tilstede: Fordi lige som i det Brød wi æde er krafft/at wi der aff kunde triffuis oc fødis/lige saa er den helligAand i Ordet / oc er Ordens krafft oc fynd / ved huilcken wi Aandelige fødis oc leffue. Thi saa haff-uer Gud vor Himmelske Fader ordineret oc skicket det / oc vil at det skal saa gaa til / at den helligAand skal altid vere krafftig til-stede i Ordet oc met Ordet. Huo som nu sætter sig imod Guds ord / vere sig ihuad hand er for en som det predicker / heller hand er værdig eller wuærdig/hand sætter sig imod den helligAand selff: Thi denne store oc victige Handel staar icke i Tienernis værdighed eller wuærdighed. — *Giensigelse.* *Den hellige Aand vaar saa vel kraff tig i Judæ Predicke som i S. Peders.*

DEn fierde part er: **Huem i forlade Synderne/dem ere de forladne/oc huē i beholde dem/dem ere de beholdne.** Met disse ord stiffter oc bekreffter vor HERRE Jhesus den Christ-ne Kirckis Aandelige mact oc myndighed/huilcken wi kalde *potestatem Clauium*, det er/Nøglenis mact oc embede/Oc visis oss her Nøgle-ne/met huilcke Himmerigis rige opladis oc tillyckis. — *IIII. Nøglenis mact indsættis.*

MEn paa det at denne nyttige Lærdom kand klar-lige forstaaes oc begribis aff alle / da vil ieg dele hannem i nogle visse puncter oc stycker/som ere disse: 1. Huor aff den Christ-ne Kircke haffuer sin mact oc myndighed. 2. Huad Kirckens myn-dighed er. 3. Hos huem denne Myndighed staar. 4. Oc huor vdi hun staar. Naar mand ret forstaar disse fire stycker/da skal huer mand kunde grundelige oc ret forstaa huad oc huordan den Christne Kirckis myndighed er. — *Fire stycke ere at acte om Nøglene.*

Hueden haffuer da den Christne Kircke sin mact oc myndig-hed? Hun haffuer den aff Gud ved Jhesum Christum. Thi — *I. Kirckens myndighed er aff Gud.*

der som du anseer Menniſken/ da er det ickon en blot ringe tieniſte oc gierning. Men der ſom du ſeer til Gud/ da er det en ſtor ypperlig mact oc myndighed/ ſaa at ingen paa Jorden kand vere ſtørre/ nyt-teligere eller yppermere: Thi Chriſtus ſom ſider hos ſin Faders høyre Haand/ i ſin maieſtatis ſæde/ regerer oc opholder denne myn-dighed. Der faare huo ſom foracter denne mact oc myndighed/ hand ſkal baade miſte all den fruct oc gaffn hun fører met ſig / Oc hand beſpaatter Guds Søn.

II. Huad Kirckes myndighed.

Huad er da den Chriſtne Kirckis myndighed? Det er en mact oc myndighed til at forlade Synden/ oc at igienholde den/ det er / at predicke Euangelium / huo ſom det troer/ hannem op-ladis Himmerigs rige/ men den ſom icke troer/ hannem er Himme-rigs rige tilluct.

III. Hos huem ſtaar denne myndighed.

Hos huem ſtaar denne myndighed? Hos den Chriſtne Kir-cke/ Den tid Chriſtus antuordede S: Peder oc de andre Apoſtler Himmerigs Nøgle/ da betrode hand ſin Kircke til dem/ oc lagde dem hos hende / aff huilcken Kircke Ordens tienere haffue oc anamme dem/ lige ſom en tieniſte Pige haffuer ſin Høſtruis Nøgle.

IIII. Huor vdi Kirckens myndighed ſtaar.

Huor vdi ſtaar Kirckens myndighed? Den ſtaar i den hellig Aands krafft oc forarbeydelſe / ſom i Ordet oc ved Ordet er krafftig oc forarbeyder Troen i dem ſom høre Ordet: Saa er Guds Ord li-ge ſom den ene Nøgel/ huilcken Ordens Tienere bær frem/ oc Troen er den anden Nøgel / huilcken den Hellig Aand fører til: Naar diſ-ſe to Nøgle fremføris/ da opladis Himmerigis rige.

Chriſti Ords forklaring om Nøglenis mact.

Efter at dette er nu ſaaledis forklaret / ville wi grandgibeligere offuerueye ordene i denne Text. Førſt ſiger Chriſtus **Huem i forlade etc.** Holt nu her ſtille/ oc betenck flitte-lige dette ord **Huem.** Førſt beuiſer det obenbare at Guds foriæt-telſe om hans Naade oc Barmhiertighed er almindelig / oc hør til alle/ Denne almindelige Foriættelſe ſkalt du ſætte imod den friſtelſe *de particularitate*/ det er / om val oc affſkiudelſe (lige ſom Gud ſkulde vduelle nogle oc forſkiude nogle/ at alle Menniſke ſkulde icke vere del-actige i hans Naade) Jndluck derfor oc beſlut dig i denne alminde-lige Foriættelſe. Dernæſt ſæt dette ord **Huem** imod dine Synders mangfaaldighed. Naar du derfor friſtis met fortuilelſe oc miſhaab for dine Synders mangfaaldighed/ da ſkalt du betencke oc ihukom-me denne Chriſti Foriættelſe: **Huem i forlade Synderne / dem ere de forladne.** Hand ſiger icke/ huo ſom haffuer giort

Trøſt imod Syndens mangfaaldighed.

ringe

ringe oc liden Synd/eller om nogen haffuer syndet meget: Hand si-ger icke heller: Om hand er en Jøde/eller en Greker/om hand er en Herremand eller en fattig Karl/om hand er rig eller fattig: Men hand siger/**Huem hand er** der i tilsige Syndernis forladelse/da skal hun vere hannem forladen. Her foruden paaminde disse ord oss/ at affløsning kand skee baade i almindelighed oc i besynderlighed/ S. Peder affløsede try tusinde Menniske i almindelighed/som der staar i Apostlernis gierningers andet Cap: Der effter affløsde hand Cornelium i besynderlighed / lige som Nathan affløsde Kong Dauid. Den almindelige Affløsning bruge Ordens Tienere/saa tit som de predicke Euangelium. Den besynderlige Affløsnig bruge de naar Aarsage oc leilighed det vdkreffuer/saa som naar nogen begerer at haffue hemelig Samtale met Ordens Tienere/paa det at hand styrckis i sin Tro.

Tuende slags affløsning.

Actor: 2.

Actor: 10.

2. Sam: 12.

Dernæst staar her i Texten/ **Synder** foruden noget forskel eller tal/huor faare her skal forstaaes alle slags Synder i almindelighed/som ere fire slags: Det første er Naturens brøst oc breck. Det
1.
andet er de onde grene som opuaaxe aff denne onde Rod. Det tredie
2.
er de Synder/som skee vforuarendis oc vuitterlige. Det fierde er de
3.
Synder/som skee met vilie oc raadende raad. Aff disse slags Synder
4.
er det slæt ingen som Gud vil io forlade/der som mand begerer Naade oc Synds forladelse for Christi skyld.

Fiere slags Synder.

For det tredie skulle wi oc vel mercke dette ord/**Forlade**. For huilcket Mattheus sætter **Løse**. HErren befaler at hans Disciple skulle forlade oc løse Synden. De skulle forlade oc tilgiffue hende saa som en Gield: Men de skulle løse hende saa som en tung oc suar Byrde. Fordi Synden er lige som en stor Gield / For lige som gield forplicter den som er skyldig til at hand maa betale/Lige saa forplicte Synderne oss til at fyldistgiøre Gud low/eller oc straffis der for/vden saa er at de bliffue oss tilgiffne oc forladne. Synden er ocsaa en tung Byrde / Fordi lige som en tung Byrde trenger den som hende bær / at hand maa falde omsiger vnder hende / Lige saa trenger ocsaa Synden oss met Forbandelsens tyngsel oc Louens dom / indtil saa lenge Christus kommer / oc tager Byrden paa sig. Men huad hører ieg her? kand it Menniske løse Synden oc forlade? Gud siger io hos Esaiam i det fyrretiuende oc tredie Capitel: **Jeg er den / Jeg selff er den / som afflætter all din Offuertrædelse / for min skyld / oc vil aldrig komme dine Synder ihu.** Dette Vidnesbyrd beuiser

Matth: 18.

Synden er en stor gield.

Synden er en tung Byrde.

Olensigelse.

Esai: 43.

io at Gud alene forlader Synden/ oc HErren siger her: **Huem i forlade Synderne / dem ere de forladne.** Huor skulle

Suar. disse ord komme offuer ens? Det suarer ieg saa til. Disse Christi ord

Tuende slags Forladelse. giffue klarlige tilkiende / at der ere tuende slags Synds forladelse / En paa Jorden som skeer ved Ordens Tienere / En anden i Himmelen/som skeer aff Gud alene. Om denne sidste taler HERRen hos Esaiam. Kaart at sige: Gud forlader Synden som en HERre: Men Ordens Tienere forlade den som Suenne oc sendinge bud / som forkynde deris HERris vilie / Oc deris forladelse

Num: 6. skeer i det at de forkynde Menniskēn Guds naadige vilie om Synds forladelse. Dette beuisis vdi Mose fierde Bogs siette Capit: huor HERren saa siger: **Presterne skulle legge mit naffn paa Israels Børn/ men ieg vil selff velsigne dem.** Saa er derfaare Prestens affløsning/ en tilsagn oc forkyndelse at Synden er forlat aff Gud.

Huorledis Synden igien holdis. MEn huorledis holde de Synderne igien? De holde dem igien met Guds Ord/ oc effter Guds Ords liudelse/ det er/ huilcke Synder de met Guds Ord giffue tilkiende at vere igienholdne i Himmelen. Her om er ydermere talet paa Christi Naderis dag/ Derfaare vil ieg nu skynde mig til den anden Artickel / om huilcken ieg vil kaartelige tale.

Om den Anden.

OM S: Thoma haffue wi tu ting i denne Historie / som ere/ hans Vantro/ oc hans Bekiendelse/

Thomæ vantro. Sin Vantro giffuer hand tilkiende met disse Ord: **Vden saa er at ieg seer Nafflegaffuene i hans hender/ oc stinger min Finger i Nafflegaffuene/ oc stinger min Haand i hans Side/ da vil ieg icke tro.** Hand hørde at de andre Disciple sagde faar hannem at de haffde seet HErren/men hand haffuer nu forglemt Propheternis oc Christi spaadom / oc vil icke tro Disciplene: Saa gantske oc aldelis sætter menniskelig Fornufft sig imod Gud oc hans ord / i de ting som vor Salighed vedkommer. Dette er om S. Thomæ store Vantro.

Thomæ Tro oc Bekiendelse. Om hans Tro oc Bekiendelse følger effter i Texten: **Ote dage der effter vaare Disciplene atter der inde/ oc**

Thomas

Thomas met dem / Jhesus kommer der Dørrene
vaare tillucte/ oc staar mit iblant dem/ oc siger: Fred
vere met eder. Der effter siger hand til Thomam:
Reck din Finger hid oc see mine Hender / oc reck din
Haand hid oc stick hende i min Side/oc ver icke van-
tro men tro. Der Thomas nu hører Christi Røst/oc er met
obenbare Tegn offueruunden/vndfangis Troen i hannem/aff huil-
cken hand siden haffuer denne Bekiendelse: Min HERRE
oc min Gud. Derfaare skulle wi lære tuende ting aff S. To Lerdom me her aff.
Thoma/ som ere: Hueden Troen kommer / Oc huordan Tro- 1.
ens rette bekiendelse er. Troen kommer aff Guds Ord oc Tegn/ Hueden Troen kommer.
wi haffue Christi sande Ord/som er det hellige Euangelium/der til
ocsaa tu ypperlige oc herlige Tegn/ som ere/Daaben oc HERrens
Nadere. Denne Tro som saaledis er vndfangen aff Ordet/ oc styr-
cket ved Tegn/ giffuer en sand bekiendelse fra sig/saadan som den- 2.
ne S. Thomæ bekiendelse er/som her raaber oc siger: Min HEr- Troens bekiendelse.
re oc min Gud. Der som denne S. Thomæ bekiendelse ret Fire ting
1. offuerueyes/da finde wi fire ting som der vdi begribis. Thi først be- Thomæ bekiendelse.
kiender S. Thomas/at Christus er lige det samme Menniske som
2. ti dage tilforn vaar ihielslagen oc kaarsfest aff Jøderne. Dernæst
i det hand kalder hannem en Gud/bekiender hand hans Guddoms
3. Nature. Fremdelis i det hand icke neffner to HERrer eller to Gu-
4. der/giffuer hand tilkiende at hand er en Person. For det sidste i det
hand siger: Min Herre oc min Gud/ bekiender hand hans
Embede/at hand er hans oc den gantske Verdens Gienløsere / paa
huilcken hand huiler oc forlader sig met en liffactig Tro.

Om den Tredie.

JHEsus sagde: Efferdi du haffuer seet mig Huor i vor Salighed staar.
Thoma/ da trode du / salige ere de som icke
see oc dog tro. Denne almindelige Lærdom/ om dem
som tro paa Christum/skal mand grandgibelige mercke: Thi Chri-
stus forkynder her obenbare dem at vere salige som tro/alligeuel at
de met deris legemlige Øyen icke haffue seet Christum.
Her maatte nogen sige: Der er io ingen til vdi Verden som Gienſigelse.
lider

lider mere Gienuordighed oc wlycke/end de gudfryctige som tro paa
Christum/huor kand det da sigis met rette: Saligе ere de som
Suar. tro? Der suarer ieg saa til/ Mand skal see til Enden oc Vdgan-
gen/ for huilcken de sigis met rette at vere salige: Fordi de gudfryc-
De gudfryctigis Saligbed. tige er beredt oc faaresat det euige Liff/ i huilcket de skulle vere fuld-
kommelige salige/ Der skulle de haffue alt det som hør til Salig-
1. hed/ først at de skulle vere fri for all besuering/ sorge oc gienuordig-
2. hed/ Dernæst at de icke skulle befrycte sig for noget ont eller tilkom-
3. mendis wlycke. For det tredie/ skulle de haffue alt gaat offuerflø-
4. dige. Oc for det fierde/ skulle de vere visse paa at de skulle nyde oc
beholde dette offuerflødige gode til euig tid vden all ende: Disse fire
stycke høre til en ret fuldkommen Salighed. Hid hen hører alt
det som er screffuet i den hellige Scrifft/saa som Euangelisten siger/
Dette er screffuet/paa det i skulle tro at Jesus er Christus Guds Søn/ oc at i skulle haffue Liffuet formedelst Troen/ i hans Naffn. (Hui den hellige Scrifft er screffuen.) Den endelige Sag huorfaare den hellige Scrifft er screffuen er/ at wi skulle tro. Den endelige Sag huorfaare wi skulle tro er/ at wi kunde faa det euige Liff/ det giffue oss Jesus Christus som selff er Liffuet oc Liffsens begyndelse/ huilcken met Faderen oc den hellig Aand/ skee loff/ ære oc prijs til euigtid/ Amen.

Den anden Søndag effter Paaske/ Euangelium Johannis i det X. Capittel.

JEsus sagde til Jøderne/ Jeg er en god Hiurde. En god Hiurde lader sit liff for Faarene. Men en Leyesuend/ som icke er Hiurde/ huilcken Faarene icke høre til/ seer Vlffuen kōme/ oc forlader Faarene oc flyer/ oc Vlffuen griber oc atspreder Faarene/ Men Leye-

suenden flyer / Thi hand er en Leyesuend / Oc acter Faarene intet. Jeg er en god Hiurde/ oc kiender mine / oc ieg kiendis aff mine. Lige som min Fader kiender mig / oc ieg kiender Faderen / oc ieg lader mit Liff for Faarene. Oc ieg haffuer end andre Faar / de ere icke aff denne Sti / oc de samme skal ieg føre hid / oc de skulle høre min Røst/ Oc der skal bliffue en Hiord oc en Hiurde.

Forklaring paa dette Euangelium.

Hui dette Euangelium paa denne dag faaregiffuis.

AArsagen huorfaare dette Euangelium paa denne tid faaregiffuis i den christne Menighed/ er denne. Wi haffue i denne næst fremfarne Paaske høytid hørt/ huorfaare Christus skulde lide oc opstaa aff døde / som er / at der skulde i hans naffn predickis Penitentze oc Synders forladelse iblant alle Folck/ ved huilcken Pre-

dicken Dieffuelens rige skulde forstørris oc Christi rige opbyggis. Oc efferdi at dette kand icke anderledis skee end ved tro retsindige Ordens Tienere huilcke den hellige Scrifft kalder Hiurder/da haffuer den christne Kircke anseet det for gaat oc nyttigt/at dette Euangelium om den ypperste Hiurde Jhesu Christo/oc om hans omhu for Faarene/skal paa denne Dag faaregiffuis oc predickis: Oc det for den Sag skyld/at alle trofaste Guds Ords tienere skulle effterfølge denne Hiurdis exempel/i Lærdom/Leffnet/oc Omhu for Faarene. Dette er Aarsagen huorfaare dette Euangelium paa denne dag Predickis i den Christne Menighed. Summa paa dette Euangelium er/at lige som Christus bekiender sig at vere en god Hiurde/oc haffue Sorge oc Omhu for sine Faar: Lige saa vidner hand tuert om igien/at alle de ere Vlffue/som stunde effter at giøre hans Faaresti skade oc affbreck/oc naar Leyesuennene see dem komme/fly de fra Faarene/oc lade Vlffuene tage fat paa dem/oc riffue oc slide dem: Jmod huilcken wtroskaff Herren loffuer oc tilsiger at hand vil haffue Omhu for sine Faar oc beskerme dem/oc giffuer tilkiende at hand haffuer endnu andre Faar/huilcke hand vil oc føre her til/paa det der kand bliffue en Hiord oc en Hiurde. At wi nu diß bedre kunde forstaa dette Euangelium/ville wi her aff ansee tre Artickler/som ere:

Summa paa denne Text.

Den Første.

Om den ypperste Hiurde Christo/oc andre retsindige Hiurder.

Den Anden.

Om Vlffuen oc Leyesuenden/oc huorledis Leyesuenden flyer.

Den Tredie.

Om Christi Faar/om deris Tegn/oc om den eniste Christi Faaresti.

Om den Første.

VDi den første Artickel om vor Hiurde Christo/haffue wi tuende ting at acte: Det ene/huordan hans art oc natur er. Det andet/huad velgierninger hand haffuer beuist den christne Kircke.

7\. Christi art oc nature.

HVad denne vor Hiurde Christo vedkommer/skulle wi altid ihukomme S: Thomæ bekiendelse/huilcken wi hørde i dag ote dage. For i det hand siger: Min Herre oc min Gud/bekiender hand først at den sõ hand taler til/er det samme Menniske som vaar kaarsfest oc døde/huilcken hand nu bekiender at vere visselige opstaaen aff døde.

Johan: 20.

Døde. Dernæst/ bekiender hand at dette samme Menniske er oc saa 2.
en sand Gud: For hand siger: **Min Gud**/ For det tredie/bekien- 3.
der hand at dette Menniske/som er Gud oc Mand/er en Person: For
hand siger icke: Mine Herrer oc mine Guder/ men **Min HErre
oc min Gud.** For det fierde/ bekiender hand at denne Gud 4.
oc Mand vdi en Person/ er hans Saliggiørere: For hand siger:
Min HErre/ du som haffuer omsorge for mig/ **oc min Gud**/
som haffuer taget mig i din beskermelse oc Naade. Derfaare be-
kiender hand at CHristus er den sande Messias oc Verdens Sa-
liggiørere/ oc den rette tro Hiurde som Gud vdi fordom tid haffde
loffuet oss/ om huilcken Propheten Jeremias taler saa sigendis:
Jeg vil sætte en Hiurde offuer dem/som skal føde dem/ Ierem: 23.
Jeg vil opuecke Dauid en retfærdig Quist. Denne
Hiurde kalder S: Peder vor Hiurde oc Siæls Biscop. Dette vil- 1.Pet: 2.
de ieg saa kaartelige tale aff S: Thomæ bekiendelse om vor Hiurde
Christo/paa det at wi her aff kunde lære at forstaa denne vor Hiur-
dis rette art oc Nature: Nu ville wi høre vor HErris CHristi egne
ord/Saa siger hand: **Jeg er en god Hiurde.** Men huad er en
god Hiurde? **En god Hiurde lader sit Liff for sine Faar/**
det er/ den er en god Hiurde som haffuer sine Faar saa saare kier/
at hand heller vil lade sig selff sla ihiel oc dø/ end hand vil lade Faa-
rene røffuis oc borttagis aff Tiuffue/Eller riffuis oc slidis aff Vlff-
ue. Dette Løffte beuisde hand oc saa met gierningen/ i det at hand
leed den allerforsmædeligste Død for sine Faar.

II. Christi velgierninger mod hans Fader.

WI haffue nu hørt huor stor Kierlighed Christus haffuer til sine
Faar: Nu paa det at wi kunde see/ hans Velgierninger som
hand aff blot Naade oc Barmhiertighed beuiser dem/ ville wi ligne
Christum met en god Hiurde/ oc see huorledis hand der met kom-
mer offuer ens. Huad giør da en god Faare hiurde? Først saffner En god Hiurdis embede. 1.
hand sig Faar tilsammen. For det andet/ gaar hand faare dem. 2.
For det tredie/ leder hand dem vd paa god Bed oc Græssgang. For 3.
det fierde/ føder hand dem. For det femte/ vaacter hand dem. For 4. 5.
det siette/ driffuer hand oc regerer dem. For det siuende/ frier hand 6.
oc beskermer dem fra Vlffue/ Reffue oc andet saadant. For det oten- 7. 8.
de/ læger hand oc helbreder dem som ere saare oc skrøbelige. For det
niende driffuer hand dem som fare vild/ hen paa den rette Vey/ met 9.
sin Hiurde kiep. For det tiende/ driffuer hand dem hiem igien aff 10.
Fæleden/til Faarestien. Alle disse velgierninger beuiser Christus sin
Kircke Aandelige.

I. Christus samler sine Faar/ ved sit Ord.

Først/ samler denne Hiurde Christus sine Faar tilsammen. Men huorledis samler hand dem? Ved Euangelij Predicken. Dette begynte hand strax effter vore første Forældris fald: Thi hand vaar hos de hellige Propheter i Aanden/ oc forsamlede sig mange Faar/ huilcket S: Peder bær vidnesbyrd om/ i det hand siger/ At **Christus predickede i Aanden faar Menniskene vdi Noæ tid/ hues Aander**/ det er/ hues Siæle/ **der vaare i Fengsel**: Thi Christus haffuer altid veret tilstede i Kircken/ i det hellige Predicke embede. Paa det sidste haffuer hand anammet menniskelig natur oc er kommen til Verden vdi Kiødet/ paa det at hand vilde oplede det fortaffte Faar: Hand giffuer ocsaa paa denne dag Predickere oc Lærefædre i huilcke hand er krafftig ved den hellig Aand at de paa hans vegne forsamle hannem Faar.

1. Pet: 3.

Luc: 15.

II. Christus gaar for Faarene i Kaarsset oc Æren.

For det andet/ gaar hand faare sine Faar. Huorledis gaar hand faare dem? Suar. Vdi Kaarsset oc i Æren: Vdi Kaarsset gaar hand faare dem/ i det at hand haffuer lidt megen Gienuordighed oc Modgang her i Verden/ huilcket alle hellige oc gudfryctige Menniske ocsaa maa forsøge: Vdi Ære oc Herlighed gaar hand faare dem/ i det at hand ved sin ærefulde Opstandelse aff Døde/ er indgaaen i Himmerigs glæde oc herlighed/ huor alle de skulle i sin tid efterfølge hannem/ saa mange som her vdi Verden haffue veret hans rette Faar.

III. Christus vdleder Faarene.

Psal: 23.

For det tredie/ leder CHristus sine Faar vd paa god Gressgang oc paa den skønste Eng/ som Dauid siger/ i den tredie oc tiuende Psalme: **HERRen er min Hiurde/ mig skal intet fattis/ Hand føder mig paa en grøn Eng/ oc leder mig til ferskt Vand.**

IIII. Christus føder Faarene met sin Aand oc Ord.

For det fierde/ naar hand haffuer ledt dem vd paa Gressgang/ da føder hand dem/ met sin Aand oc sit Ord: Met Aanden føder hand dem/ naar hand induaartis styrcker Menniskens Hierte oc Sind: Met Ordet føder hand/ naar Euangelium predickis/ huor aff Troen til denne Hiurde vndfangis.

V. Christus vaacter Faarene.

For det femte/ vaacter hand sine Faar/ oc sider lige som en Hiurde paa en Høu/ oc seer til dem alle vegne omkring/ at ingen skal giøre dem skade/ enten hemelige eller obenbare. Oc dette giør hand ved sine hellige Engle/ ved trofaste Ordens Tienere/ gudfryctig Øffrighed: Kaart at sige/ ved gode Forstandere oc Regentere i Verdslig regimente/ Kircke regiment oc Husholdning.

For

For det siette/ styrer hand oc regerer dem/ met sin Aand/ met sit Ord oc met refffelse oc aue/ huorfaare Dauid siger/ som tilforn sagt er: **Herren er min Hiurde** (hand regerer mig) **Saa mig skal intet fattis/ Hand vederquæger min Siæl/ oc fører mig paa den rette vey for sit Naffns skyld.**

VI. Christus styrer oc driffuer Faarene. Psal: 23.

For det siuende/ foruarer oc beskermer dem/ huorfaare S: Pouel siger: **Er Gud met oss/ Huo kand vere imod oss?** Oc Dauid siger: **Der som ieg end vandrer i mørcke Dalle/ saa frycter ieg dog intet ont/ Thi du HErre est hos mig: Din Kiep oc Staff trøster mig.**

VII. Christus vaacter Faarene. Rom: 8. Psal: 23.

For det otende/ læger hand oc helbreder dem som ere saare oc siuge: Thi lige som de Faar der stinge sig paa Torne/ oc forderffuis aff skadelig forgifft/ de lægis oc helbredis aff deris Hiurde: Lige saa læger Christus vor Hiurde sine Faar/ som tit oc offte stinge sig paa Torne (det er/ it ont Leffnet oc forargelig Omgengelse) oc forgiffuis met Eder (det er/ vrang vildfarendis Lærdom) Huorfaare Dauid siger i den hundret fyrretiuende oc siette Psalme: **Hand læger de forknusede Hierter/ oc forbinder deris Pine.** Oc Herren siger hos Ezechielem Prophete/ i det fiorten oc tiuende Cap: **Jeg vil selff føde mine Faar/ oc ieg vil skicke dē til Leyre/ Det som er fortafft vil ieg oplede igien/ oc det vildfarendis vil ieg føre til rette/ oc forbinde det saare/ oc tage vaare paa det skrøbelige/ oc ieg vil foruare det som er fet oc sterckt/ oc ieg vil haffue Omhu for dem som det sig bør.**

VIII. Christus læger de saare. Psal: 146. Ezech: 34.

For det niende/ driffuer hand til rette igien met sin Hiurde kiep/ de Faar som fare vild/ det er/ hand legger dem Kaarss oc Modgang paa/ huor met hand holder dem tilbage lige som met it Bidsel oc Tøme. Der som den gode Hiurde Christus icke dette giorde/ da skulde mange Faar met Verdslig vellyst/ timelig velfart oc gode Dage/ lade sig affuende fra den rette Hiord/ oc skulde giffue sig selff i Vlffuens Mund: Derfaare siger Dauid ret/ **Det er mig kiert Herre at du haffuer ydmyget mig/ at ieg kunde lære din Ræt.**

IX. Christus fører sine Faar til rette ved Kaarsset. Psal: 119.

For det tiende/ driffuer Christus sine Faar hiem igien/ naar de haffue ædet oc ere fødde. I denne Verden samler Christus sine Faar/

X. Christus driffuer Faarene hiem.

Faar/føder/beskermer oc vaacter dem/lige som i en vildene Ørck oc i it fremet Land: Men paa den yderste dag vil hand føre sine Faar i den rette Faaresti/det er/til deris Fæderne land/i huilcket de gudfryctige oc fromme skulle leffue met Christo i euig Glæde oc Salighed.

JEg haffuer nu talet om den gode Hiurde Christo/Om hans art oc nature/Om hans omsorge oc velgierninger mod Faarene/det er/mod alle dem som tro paa hannem: Nu vil ieg noget tale om de andre Hiurder som ere vnder hannem / oc ere giffuen befalning at de skulle haffue omhu for Herrens Hiord. Oc det vaare vært at ynske / at alle saadanne Hiurder skickede sig met Lærdom/Leffnet oc Omhu for deris Faar/effter den ypperste Hiurdis Christi Exempel: Men efferdi at det icke skeer/ da skulle wi acte at der ere fire slags atskillige Hiurder.

Fire slags Hiurder.

1. Gode Hiurder.

Det første slag ere de/som lære vel oc leffue vel/effterfølgendis den ypperste Hiurdis Christi Exempel. Saadan vaar Esaias/ Hieremias/ Ezechiel oc andre Propheter: Saadan vaar S: Pouel / S: Peder oc de hellige Christi Apostler: Saadanne ere paa denne Dag/ alle gudfryctige Sognepresther oc Bisper/som gaa for deris Tilhørere vdi Lærdom / Leffnet oc Bekiendelse. Disse ligner den hellig Aand i Dauids Psalmebog/oc i Daniels Prophetie/ved de klare Stierner paa Himmelen/ som opliusis oc tendis aff Christi Soels euige Liws oc Skin: Disse ere som S: Pouel siger / dobbelt ære værde/for de opbygge Guds Stad met baade Hender.

Psal: 84. Dan: 12. . Tim: 5.

2. Vlffuens methielpere.

Det andet slag ere de / som leffue ilde oc lære ilde. De ere de allerværste/som met baade Hender nedbryde Guds Tempel: Saadanne skulle der komme saare mange i disse sidste dage/ saa som S: Peder oc S: Judas Apostel haffue tilforn i deris scrifft forkyndet.

2. Pet: 2.

3. Leyesuenne.

Det tredie slag er de / som lære vel ret / men de leffue ilde. Huad disse opbygge vdi den Christne Menighed met den høyre Haand/ det nedbryde de igien met den venstre/ oc de ere i alle maade lige som de Tømmermend der bygde Noæ Arck: Thi de bygde oc beredde Arcken til andre/som bleffue der vdi beuarede fra Synfloden/ Men de bleffue selff i Syndfloden / oc finge intet gaffn aff Arcken som de haffde bygd. Saadan en vaar Judas Christi Forrædere/ oc der findis paa denne dag mange saadanne. De sige: Giører som wi lære oc sige eder for/oc giører icke som wi giøre. Om saadanne talede Christus der hand sagde: Paa Mose Stol side Scrifftklaage oc Phariseer / Alt det som de sige eder at i skulle hol-

Gen: 7.

Matth: 23.

le holde / det holder oc giører / Men effter deris gierninger skulle i icke giøre. Deris Fordømmelse er retfærdig/ for de vide oc lære huad mand bør at giøre oc de giøre det icke selff/ alligeuel de vide at det staar den ilde som lærer andre/ at hand selff skal findis skyldig i det hand straffer andre for. Derfor siger Bernhardus ret: Hiurder/ siger hand/ skulle fast heller føde oc fede deris Hiord met deris egne Exempel/ end met andre Folckis. Rom: 3. Bernhardus.

Det fierde slag ere de som lære ilde / men det leffue vel / saa at de icke ere besmittede met obenbare groffue Synder. Disse ere Glisnere oc Øyenskalcke/ oc giøre allerstørst skade i den Christne Menighed: Fordi naar Folck see oc forundre sig paa deris vduaartis skin oc hellighed/ da lade de sig lættelige hendrage oc forføre/ at de anamme deris falske oc vrange Lærdom: Saadanne ere Muncke i Paffuedommet / huilcke der icke aleniste acte sig selff at vere hellige oc ret leffuendis Helgen / Men de selge oc saa andre deris Hellighed oc gode gierninger/ for Penninge/ Sølff oc Guld/ och saaledis tracte de baade effter Menniskens Siæle / oc effter deris Gods oc Penninge. Saa haffuer ieg nu talet om fire slags Hiurder oc Lærere i den christne Menighed / iblant huilcke det første slags er aleniste louligt/ oc opbygger Christi rige mange til Salighed / oc det effter den ypperste Hiurdis Jesu Christi Lærdom oc befalning. 4. Hyckleere. Munckis Lærdom.

Om den Anden.

NV efftérfolger den anden Artickel / om Vlffuen oc Leyesuenden/ Vlffuen riffuer/ slider/ oc atspreder Christi Faar/ Leyesuenden lader dem staa i fare/ oc løbe i Vlffuens Mund: Thi saa siger Christus i dette Euangelio: En Leyesuend som icke er Hiurde / huilcken Faarene icke høre til/ seer Vlffuen komme oc forlader Faarene/ oc flyer/ oc Vlffuen griber oc atspreder Faarene. Her bør oss at vide huo denne Vlff er som HERRen taler om/ oc i huad maade hand tager fat paa Faarene/ Desligeste naar oc huorledis Leyesuenden flyer.

HVem er den Vlff som HErren her omtaler? Det er Dieffuelen: Thi lige som hand greb fat paa de første Menniske i Paradis/ oc felde dem ned til Jorden: Lige saa løber hand endnu om paa denne Dag/ som en hungrig oc sulten Løue eller Vlff/ oc søger huem hand kand opsluge/ oc denne sin vanart vil hand icke afflade/ saa lenge som denne Verden staar. I. Huem Vlffuen er. 1. Pet: 5.

Huor-

II. Vlffuen griber Faarene i fire maade. Huorledis tager hand fat paa Faarene? Hand tager icke fat paa dem i en maade aleniste/ men hand falder ind paa dem i fire maade: Thi hand pleyer at offuerfalde oc angribe dem/ enten met Kraaglow oc bedregeri/ Eller met Tirañi oc vaald/ Eller met groffue Laster oc it slemt Leffnet/ Eller oc met Glisneri oc Øyenskalckhed.

1. Met kraaglow. Met Sophisteri oc Kraaglow tager hand fat paa Faarene/ naar hand enten smycker Synd oc Last met Dyds oc fromheds Titel/ eller oc i steden for Guds Sandhed indfører Løgn oc vildfarelse/ paa det hand kand ødelegge oc forderffue Christi arme Faar. Exempel. At paakalde Helgen/ At ville fortiene det euige liff met sine egne gierninger/ ere to allergroffuiste oc grueligste laster: Men dē forsuarer Sathan/ saa som gode gierninger. Saa giør hand oc met mange andre.

2. Met vaald oc Tiranni. Met Tiranni oc offueruaald griber hand fat paa Faarene/ naar hand enten kommer affsted Hūger oc Dyr tid/ at dem fattis dette timelige Liffs føde oc næring/ Eller oc offuerfalder dem met obenbare Krig oc Orloff/ paa det at hand kand enten forstørre Euangelij rene Lærdom/ Eller oc den aldelis affslætte.

3. Met it forargeligt leffnet. Met groffue Laster oc Forargelse tager hand fat paa Christi Faar/ naar hand drager mange Menniske hen til obenbare værstyggelige Laster oc it slemt forargeligt leffnet/ huor ved den hellig Aand vddriffuis/ oc Menrisken kōme igien vnder Sathans Aag oc Trældom/ Fordi Synden er Dødens spise oc føde. Huor mange Folck der nederslas oc feldis paa denne dag/ formedelst dette hans angriff oc anslag/ kand huer mand see: Her regnerer nu Had oc Affuind/ Fortalelse oc Beskemmelse/ Druckenskaff oc Fraadseri/ Horeri/ Skørleffnet oc Boleri/ oc andre saadanne gruelige Laster. Naar wi see dette/ da haffue wi it vist Tegn oc vidnesbyrd at Sathan falder i Christi Faaresti.

4. Met Hyckleri. Met Glisneri oc Øyenskalckhed falder hand i Christi Faaresti/ saa tit som hand met it vduaartis hellighedes skin skiuler gruelige Synder oc laster/ saa som det i fordom tid skede met Muncke i dette Kongerige/ Oc paa denne dag skeer met dem som icke endnu haffue afflagt oc offuergiffuet det Papistiske Hyckleri.

III. Huorledis Leyesuenden flyer. WI haffue nu hørt i hues maade Vlffuen/ som er Dieffuelen/ indfalder i Christi Faaresti: Nu ville wi ocsaa tale noget om Leyesuenden/ huorledis hand flyer. Leyesuenden er den som Faarene icke høre til/ som Christus selff siger/ oc derfaare flyer hand naar hand seer Vlffuen komme.

Giensigelse. Her maatte nu nogen sige: Flyde icke Christus stundem selff? Matth: 10. Befoel hand icke selff sine Discipler at fly/ der hand sagde til dem:

Naar

Naar de forfølge eder i en Stad / saa flyer hen til en
anden: Flyde icke S: Pouel selff / der hand bleff vunden ned i en Actor: 9.
Kurffue igiennem Damascho stads Mure? Her suarer ieg saa til: Suar.
Effterdi wi ere der visse paa at Christus vaar ingen Leyesuend / S:
Pouel icke heller / de hellige Apostler icke heller / da er det fornøden at
disse Ord som HErren her taler om fluct / icke skulle forstaaes om
alle slags fluct. Men wi skulle vide at der er tuende slags fluct /
som er legemlig / oc Aandelig fluct. Den legemlige fluct er stun- Mand flyer i tuende maade.
dem loulig / men icke den Aandelige. Men huad er den Aandeli-
ge fluct? Det skeer naar nogen flyer oc vnduiger fra sit rette Em- Aandelig fluct.
bede oc Kald / oc icke vdretter det: Oc saadan Aandelig fluct skeer i
fire maade / effter som Vlffuen i fire maade indfalder i Christi Faa-
resti: Thi huilcken Predickere oc Siælesørgere som for nogen Sag
skyld icke sætter sig imod Dieffuelens Kraaglow / Tiranni / Laster
oc Glisneri / hand er en Leyesuend / oc icke en ret Hiurde. Fordi en 1.
god Hiurde sætter sig først imod Sathans Sophisteri oc Kraag- En god Hiurde staar imod Sophisteri oc Kraaglow.
low / i det at hand forsuarer den rette Lærdom / oc straffer / skam-
futer oc igiendriffuer falske Lærere: Men en Leyesuend befrycter sig
for dette Vlffuens indfald oc anstød / hand tør icke forsuare den ret-
te Lærdom / paa det at hand skal icke miste noget aff disse verdslige
gode ting. Huorfaare hand enten seer igiennem Fingre met den
falske Lærdom / eller oc hand straffer hannem icke met saadan aluer-
lighed som hannem burde met rette: Naar dette skeer / da sigis hand
at fly / icke met Legemet / men met sin Hu oc Hierte / thi hand forla-
der sit Embede. For det andet / sætter en god Hiurde sig imod Ti- 2. Gode Hiurder staa Tiranner imod.
ranner: Oc efferdi der ere tuende slags Hiurder / Verdslige oc Aan-
delige / da skulle de Aandelige sætte sig imod Vlffuenis tiranni / met
deris gudelige Bøner / lige som de verdslige skulle staa dem imod met
Vaaben oc Verie. Huo det icke giør hand er en Leyesuend oc
icke Hiurde. For det tredie / sætter en god Hiurde sig imod Laster oc 3. Imod groffue Synder oc Laster.
groffue Synder / i det at hand aff ret Nidkierhed straffer oc band-
sætter dem som met deris onde Leffnet forarge den Christne Menig-
hed / lige som Johannes straffede Kong Herodem / som Christus
straffede Phariseerne / oc alle Propheterne sætte sig imod groffue
Laster oc Wdyder som bedreffs i deris tid. Dieffuelen bedrager
mange oc fører dem i Horeri / Skørleffnet / Boleri / Gerighed / Aa-
ger / Løsactighed / Druckenskaff oc andre saadanne Laster: Her
skal en god Hiurde icke frycte for Mennisken / men for Gud / oc
skal straffe Menniskens Laster saa som hans Embede vdkreffuer.

Men

Men en Leyesuend som tracter effter rolighed oc gode dage/ hand tør icke lade Munden op/ Der som hand skal straffe Synden/ da straffer hand ickon i almindelighed / hand tør icke sige dem som ere skyldige deris skyld oc brøst for deris Øyen/ saa som de hellige Propheter oc andre retsindige Hiurder haffue giort. Her kunde nu nogen saadan Leyesuend suare / oc sige: Jeg er io her tilstede hos mine Faar oc Menighed/ Jeg haffuer io icke rømdt eller flydt fra dem. Der til suarer Augustinus saa sigendis : *Quia tacuisti, fugisti : Tacuisti, quia timuisti.* Det er / Efftherdi du tagde stille/ (oc icke straffede) da flyde du : Du tagde stille fordi du befryctede dig. For det fierde sætter en god Hiurde sig imod Glisneri oc Øyenskalckhed / i det at hand affstryger Hyckleris oc Øyenskalckis vduaartis Ham/ oc viser dem huilcken en slem oc gruelig ting Synden er : Men en Leyesuend flyer saadanne Vlffue/ hand tør ingen fortørne / paa det at hand icke skal falde i Menniskens had oc wgunst.

Leyesuends giensigelse oc vndskylding.

Suar.

4. Imod Hyckleri.

Om legemlig flvct er altid loulig.

NV staar her endnu it Spørsmaal til bage som skal forklaris/ som er : Om legemlig flvct er altid loulig oc sømmelig ? Der til suarer ieg saaledis : En Sognepreſt oc Siælesørgere / som flyer fra en sted til en anden / enten paa det at hand kand forøge sit Gods oc Rigdom/ eller oc for hand kedis ved at bo paa den sted/ eller oc for sine Sogne folckis wtacknemmeligheds skyld / hand er visseligen en Leyesuend oc icke Hiurde. Men der som Tiråner oc vaaldsmend forfølge hannem oc stunde effter hans Liff / da maa en gudfryctig Siælesørgere vel fly oc vnduige fra Tirannens Haand/ paa det at hand kand siden (om mueligt er) kömme tilbage igien oc mere gaffne sine Faar/ vdi sit leffuende liff / end hand kunde giøre/ om hand haffde bleffuet tagen aff dage. Men her skal Gudfryctighed vere den rette Regel oc Mestere.

Om den Tredie.

DEn tredie Artickel er om Christi Faar/ om deris Kiendemercke oc Tegn/ oc at der skal bliffue en Hiord oc en Hiurde. Faarene ere alle de der høre Christũ oc som Faar efſterfølge hannem vdi ret enfaaldighed / wskyldighed/ Sactmodighed oc Lydighed. Oc der ere ingen andre Tegn huor paa mand kand kiende Christi Faar/ end Gudfryctighed mod Gud/ Kierlighed mod Menniſken/ wskyldighed i leffnet oc omgengelse/ oc en gudelig omhu oc flitighed i deris Kald. At hand siger sig at haff-

Christi Faar.

Tegn huor paa de kiendis.

at haffue endnu andre Faar / huilcke hand ocsaa skal føre til denne Sti / der met giffuer hand tilkiende / at der skal bliffue aff Jøder oc Hedninge en hellig christelig Kircke / Oc der hos siger hand ocsaa met huad maade hand vil føre Faarene til Stien / i det hand siger: De skulle høre min Røst. Huorfaare at Euangelij Predicken / oc Troen der wi sætte til Euangelium som Predickis for oss / giør det at wi komme til Christi Faaresti. Huor ved wi komme vdi Christi Faaresti.

Men de som aff disse Christi Ord ville beslutte / at der skal vere for den yderste Dommedag saadan endrectighed oc samtycke i den christelige Religion / at der skal intet Kætteri / Wenighed eller vildfarelse vere / de fare storlige vild : For alle Propheternis Spaadom sige der tuert imod / Oc CHristus selff / i det hand siger: Vrang forstand paa disse Ord. Tro i at naar Menniskens Søn kommer / hand skal da finde Tro paa Jorden / giffuer tilkiende at det skal skee for stor forfølgelse skyld / at mange skulle falde fra Troen / Oc io nærmere HERRens dag er / io mere stormer Dieffuelen / at hand met sin Kraaglow / Tiranni / groffue Laster / oc Glisneri kand forstørre Christi lille Hiord: Derfaare skulle wi bede oc paakalde Christum vore Siælis Hiurde / at hand vil i saadan stor fare beskerme oss / til sit hellige naffns ære / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand / skee loff / ære oc pris til euig tid / Amen. Luc: 18.

Den tredie Søndag effter Paaske / Euangelium Johannis i det XVI. Capittel.

IEsus sagde til sine Disciple : Om en liden stund da skulle i icke see mig / oc atter om en liden stund saa skulle i see mig / Thi ieg gaar til Faderen. Da sagde nogle aff hans Disciple til huer andre : Huad er det /

at hand siger til oss : Om en liden stund da skulle i ic-
ke see mig / Oc atter om en liden stund / da skulle i see
mig / oc at ieg gaar til Faderen ? Da sagde de : Huad
er det at hand siger / Om en liden stund ? Wi vide ic-
ke huad hand taler. Da merckte Jhesus at de vilde
spørie hannem at / Oc hand sagde til dem : Der om
spørie i iblant huer andre / at ieg sagde : Om en liden
stund da skulle i icke see mig / Oc atter om en liden
stund / da skulle i see mig. Sandelige / sandelige /
Jeg siger eder : J skulle græde oc hyle / Men Verden
skal glæde sig / Oc i skulle vere bedrøffuede / dog skal e-
ders bedrøffuelse omuendis til glæde. En Quinde
naar hun føder / da haffuer hun bedrøffuelse / tht hen-
dis time er kommen : Men naar hun haffuer føde
Barnet / da tencker hun icke mere paa den nød / for
den

den glæde skyld/ at Mennisket er født til Verden. Oc i haffue nu ocsaa bedrøffuelse/ Men ieg vil see eder igien/ oc eders Hierte skal glæde sig/ oc der skal ingen tage eders glæde fra eder.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium er en part aff Christi
Predicken/ som hand haffde for sine Disciple i Nade-
ren/ om Afftenen tilforn før end hand gick til sin Pi-
1. ne. I huilcken Predicken hand lærer meget: Thi der ta- Summa paa Christi lange Prediken effter Naderen.
ler hand om sit embede/ om sin Død/ Kaarss/ Opstan-
2. delse/ Forklaring/ oc Herlighed. Dernæst taler hand ocsaa om den
christne Kircke/ huem den er/ oc huad lycke hun maa foruente sig her
i Verden: At hun skal haffue mange Fiender som skulle staa hende
imod : At hun dog paa det sidste skal offueruinde all sin Nød oc
Modgang/ til huilcket stycke ocsaa dette Euangelium hører hen.
Thi Christus trøster her vdi sine Discipler/ huilcke hand formerckte Summa paa dette Euangelium.
at vere bedrøffuede der aff/ at hand sagde dem om sit Kaarss oc Pi-
ne/ oc siger dem at naar hand er opstaaen aff døde/ vil hand see den-
nem igien: Oc legger der en smuck lignelse til/ om en Barselquin-
de/ at det skal gaa den Christne Kircke lige som det gaar hende: Thi
lige som en bedrøffuet Barselquinde faar stor Trøst oc Husualelse/
aff sit Barn som hun føder til Verden: Lige saa naar den christne
Kircke bliffuer reddet oc frigiort aff denne Verdens Elendighed oc
Jammer/ skal hun paa det sidste haffue en euig oc fuldkommen glæ-
de met Christo/ met saa skel at hun bliffuer fast vdi en stadig Tro til
hannem varactig indtil enden. Aff dette Euangelio ville wi for-
handle tre Artickler.

Den Første.

Christi forkyndelse om sin Død oc Opstandelse.

Den Anden.

Apostlernis oc alle Menniskis skrøbelighed.

Den Tredie.

Den christne Kirckis Kaarss i denne Verden/ oc hendis herlige oc glædelige befrielse.

Om den Forste.

OM Christi Død oc Opstandelse vil ieg ickon tale kaartelige / Fordi wi hørde nylige der om offuerflødige. Christus siger: Om en føye tid skulle i icke see mig / oc atter om en føye tid skulle i see mig / Thi ieg gaar til Faderen. Her taler Christus noget mørckt om sin Død oc Opstandelse. Meningen paa disse ord er denne: Om en føye tid skulle i icke see mig / Det er / Jeg skal ligge i Graffuen paa tredie Dag / effter at ieg er død / at i skulle icke faa mig at see: Oc atter om en føye tid skulle i see mig / Det er / Naar ieg er opstaaen igien aff døde paa tredie dag / skulle i faa mig at see i fyrretiue dage / før end ieg far siunlige op til Himmelen / oc tagis met en Sky op fra eders Aasiun. Oc det er det hand siger / Thi ieg gaar til Faderen / det er / ved min Død vil ieg berede en vey fra Kaarsset oc Gienuordighed / til Himmerigs Ære oc Herlighed.

Huorledis Christus er hos sin Kircke.

Huorledis skal ieg dette forstaa? Er icke Christus hos sin Kircke / effter at hand opfoer til Himmels? Ja / hand er visselige hos hende effter sin Forięttelse / indtil Verdens ende / icke met sin Legemlige nęruerelse / men Aandelige. Thi Guds Ord oc den hellig Aand er en Speyel / i huilcken Christus vil lade sig see oc kiendis / oc denne Siun er oss nock / der met skulle wi lade oss nøye / indtil hand kommer selff til Doms: Siden skulle wi see oc skue hannem til euig tid.

Huorfaare Christus taler om sin Død oc Opstandelse.

Men huorfaare paaminte Christus sine Disciple om sin Opstandelse? Der ere sandelige mange Sager til / aff huilcke denne er den besynderligste som hand selff tilforn i denne Predicken faaregiffuer met disse Ord: Jeg sagde eder dette nu / før end det skeer / paa det at naar som det skeer / i da skulle tro. 1.

Iohan: 14.

Thi Menniskens Hierte styrckis saare / naar de see at det gaar for sig met Gierningen det som tilforn er spaadt oc sagt om: Oc der vaar intet der mere oprette Apostlerne / end dette at de saae at alt det Christus sagde tilforn om sin Pine oc Opstandelse etc / det gick for sig altsammen / huor aff de kunde kiende oc formercke at hand vaar en Gud / oc kunde begribe huad hans Embede vaar. Dernęst / 2.

vilde

vilde Christus met disse idelige paamindelser om sin Død oc
Pine / komme sine skrøbelige Disciplier til hielp / oc det hører en
trofast Læremestere til / at hand skal giffue act paa deris for-
stand oc nemme der hand tager sig offuer at lære / Oc skal der-
faare tit paaminde oc sige dem en ting / paa det hand kand kom-
me deris skrøbelige forstand til hielp / at de kunde hans Lærdom
3. diss bedre forstaa oc begribe. Her foruden haffuer hand ocsaa
tilforn sagt dem om sin Død oc Opstandelse / paa det at Dis-
ciplene skulde videt at hand viste tilforn huad hand skulde lide /
oc skulde opstaa igien paa tredie Dag / oc at hand met en god
vilie vaar sin Fader lydig indtil Døden paa Kaarsset / paa det
at hand kunde fri oss fra Døden. Denne Christi Predicken
skulle wi ocsaa tage oss til : Thi det gaar oc lige saa til met oss
som met Disciplene. Christus siunis at vere en føye tid fra
oss / at wi icke see hannem / naar hand nogen stund lader oss
bliffue vnder Kaarsset vden Trøst oc Husualelse. Der effter
lader hand oss faa sig at see igien / naar hand trøster oss ved
Euangelium / oc lader oss føle oc fornemme sin Aands nærue-
relse i vore Bøner.

Læremestere-ris embede.

Christus li-der vitterli-ge oc veluil-lige.

Christus skiuler sig stundem for oss.

Om den Anden.

Christi Disciplers groffhed oc wforstandighed / i de ting som deris Salighed vedkom / beskriffuis her met disse Ord : Da sagde nogle aff Disciplene til huer andre : Huad er det at hand siger til oss : Om en liden stund da skulle i icke see mig / oc atter om en liden stund da skulle i see mig / oc at ieg gaar til Faderen : Huad er det / at hand siger / Om en liden stund : Wi vide icke huad hand siger. Det er it saare stort vnder / at de vaare saa tit paaminte / icke aleniste met Figurer / Foruidende oc Lignelser / men ocsaa met klare forstandelige ord om Christi Død oc Opstandelse / oc kunde dog icke forstaa eller begribe det. Huad Aarsage vaar der til denne deris wforstandighed ? Der vaare tuende Aarsager til : Den ene vaar denne : Den tancke oc mening der mand en gang faar i sinde / kand icke lettelige oprycktis / besynderlige om hun haffuer dybt fest Rod. Jøderne oc Christi

Disciplenis groffhed.

Aarsager til Disciplernis groffhed.

Den første.

 Disci-

Disipler haffde denne mening oc tancke om Christi rige / at det
skulde vere it verdsligt Regimente oc Herredøme / at Christus skul-
de vere den øffuerste Keysere oc Konge paa Jorden / oc skulde haffue
all den gantske Verden vnder sig / huilcken hand alene skulde regere /
saa skulde Disiplene vere hans næste Raad oc ypperste befalnings
Mend / oc haffue store befalninger oc Forleninger / huilcket Zebedei
Matth: 20. Sønners Moder giffuer met sin begering klarlige tilkiende / i det
hun begerede / at den ene hendis Søn maatte side ved hans høyre
Den anden, side / oc den anden ved den venstre i hans Rige. Den anden Sag
til denne Disiplernis groffhed / vaar den naturlige mørckhed oc
Vforstandighed som er i det gantske menniskelige Kiøn / huor aff
1. Corint: 2. det kommer / at ingen kand begribe det som Gud hører til / vden
Lærdomme aff Disciplernis groffhed hand haffuer den hellig Aand til Læremestere. Her aff skulle wi
lære / Først at begræde saadan vor Blindhed oc Vforstandighed.
Dernæst / at wi ideligere oc met diss større flitighed høre Guds ord /
paa det at wi kunde fries fra denne Blindhed oc Vforstandighed.
For det tredie / at wi stedse oc aluerlige paakalde Gud / at hand vil
selff lære oc vnderuise oss / saa som Dauid beder i den femte oc tiuen-
Psal: 25. de Psalme: **Led mig i din Sandhed oc lær mig / Thi
du est Gud som mig hielper.** Item. **HERRen er
god oc from / Derfaare vnderuiser hand Syndere
paa Veyen.**

Men wi skulle tage oss vel vare / at wi icke lycke vore Hier-
ters Øern til / naar HERren vnderuiser oc lærer oss / saa som alle
de giøre / der høre Guds Ord vden Fruct. De som saaledis lycke
Ørnene til for Guds Ord / fortiene paa det sidste at de bliffue
euindelige i deris Blindhed oc Vforstandighed. Gud beuare
oss / at wi icke bliffue hannem saa wtacknemmelige / at denne straff
skulde gaa oss offuer / met huilcken wi see at mange ere gruelige
Mange Menniskis groffhed. straffede. Thi du skalt finde mange / at der som du spør dem at /
effter de haffue nys hørt Predicken / huad de merckte oc lærde der
aff / da vide de aldrig it ord at suare: Men der som de bliffue at-
spurde huad snack der falder i Giestebud / i Gilde eller anden sam-
quem / da vide de at fortælle det altsammen / saa at der skal icke it
Aarsage. ord sla feil for dennem. Huad Aarsage er der til ? Vdi somme
1, er det den naturlige groffhed oc metfødde wforstandighed / i de ting
2, som Salighed paagielder: Men i somme er det Guds straff for
deris

deris wtackuemmelighed/ at de skulle høre oc icke begribe/ oc fornemme oc icke forstaa. Luc: 8.

Derfaare mine fromme Christne/ lader oss giøre Penitentze oc omuende oss i tide/ oc bede Gud om Naade oc Hielp/ Oc naar wi fornemme i oss kedsommelighed til at høre oc lære Guds Ord/ da skulle wi strax betencke at Dieffuelen ligger effter at ville bedrage oss/ huorfaare wi skulle strax fly hen til en aluerlig Bøn oc begere aff Gud/ at hand vil lære oss/ oc ved sin Aand berede sit Ord sted oc rom vdi oss. Raad imod kedsommelighed til Guds Ord.

Om den Tredie.

SAndelige/ sandelige siger ieg eder: J skulle græde oc hyle/ men Verden skal glæde sig. Oc i skulle vere sorgefulde/ men eders Sorge skal omuendis til Glæde. Her tager CHristus nu det samme igien/ der hand tilforn sagde om sin Død oc Opstandelse: Fordi met try slags Tegn som hand sætter dem for/ giffuer hand tilkiende huad dem skal vederfaris/ men det giør hand dog met noget mørcke Ord. Met Disciplernis graad forstaaes Christi Død 1. Disciplenis graad.
oc Begraffuelse. Met Verdens glæde forstaaes Jødernis Triumph oc Lyst i det at de finge taget Christum aff dage: Thi der 2. Verdens glæde.
de haffde slaget hannem ihiel/ meente de at de met deris gantske Regimente skulde bliffue i Fred oc Rolighed. Men i det at hand 3. Sorgen omuendis.
legger disse ord til: Eders Sorge skal omuendis til glæde/ Giffuer hand tilkiende/ at hand skal opstaa igien aff døde/ huor aff Disciplene skulde faa en saare stor Glæde. Oc dette forklarer hand met en Lignelse om en Barselquinde/ huilcken der fornemmer stor Sorge oc Pine/ naar hun føder sit Foster til Verden: Men effter at hun seer sit Barn at vere født til Verden/ da faar hun saa stor Glæde/ at hun slæt forglemmer all den Pine der hun leed tilforn. Lige saa gaar det oc til met CHristi Disciple: Den tid CHristus vaar død oc begraffuen/ da haffde de stor Bedrøffuelse oc Hierteſorge: Men strax hand vaar opstaaen igien aff døde/ da forglemde de aff Glæde all den Sorge de haffde tilforn. Oc det er det CHristus her siger:

Oc ieg vil see eder igien / oc eders Hierte skal glæde sig for den sag skyld / at i skulle see mig at vere opstaaen igien aff Døde / Oc ingen skal tage eders Glæde fra eder. Det er / Jeg skal der effter icke mere dø / at i skulle haffue sorge for min Død/men ieg vil leffue til euig tid/oc vil saaledis ved min Aand vnderuise eder i Guds kundskaff / at i der effter icke skulle haffue behoff at spørge mig om noget. Saa haffue wi der enfaaldelige Meningen paa disse Christi Ord.

Den christne Kirckis lycke i Verden.

Nu ville wi føre disse Ords vdtydning hen til den christne Kircke / som altid haffuer veret oc skal bliffue vnder Kaarsset her i Verden / i den sted at de wgudelige skulle glæde oc fryde sig : Men dog paa det sidste / naar CHristus obenbaris faar dem / skulle de faa en sand oc fuldkommen Glæde som skal vare til euig tid. Thi de tre dage / paa huilcke Christus leed sin Pine / vaar i Graffuen /
oc Opstod aff døde / de ere en Lignelse oc Billede om den christne 1.
Kirckis Kaarss oc Gienuordighed / Om Verdens glæde / det er / alle 2.
wgudeligis som forfølge Christum / oc sla hannem i sine Lemmer ihiel / Oc om den christne Kirckis ærefulde befrielse / som skal da bliffue 3.
viss oc fuldkommen / naar HERren skal komme i Skyerne met stor Mact oc Herlighed oc tage sine til sig vdi euig Glæde / oc skal antuorde de wgudelige i Dieffuelens vaald / at straffe oc plage met euig Helffuedis Ild oc Pine.

Almindelig Lærdom om Kaarsset.

EFterdi da at disse Ord giffue oss Aarsage til at tale om den christne Kirckis Kaarss / oc om hendis ærefulde redning oc befrielse / da vil ieg nu faaregiffue en almindelig Lærdom om
Kaarsset / oc vil tale : Først / huad Kaarss er / oc huor mangfoldigt 1.
det er. Dernæst / hand sager der ere til Kaarsset. Fremdelis / 2.
Skilsmisse imellem de Gudfryctigis Kaarss / oc de wgudeligis 3.
Straff. Oc for det sidste / Huad en Christen skal betencke vnder 4.
Kaarsset / oc huor met hand skal trøste sig.

I. Huad Kaarss er.

HVad er Kaarss ? Kaarss er all den Gienuordighed oc Modgang / som Christi Kjrckis Lemmer her i Verden ere vndergiffne. Oc det er fire faaldt.

Kaarsset er fire faalt. I. Legemlig plage.

Thi it gudfryctigt Menniskis Kaarss er enten stor Hiertens sorge oc Legemens plage / som kommer aff atskillige Aarsager / stundem aff stor skade / at mand mister sit gods oc huad mand haffuer /

stun-

Stundem aff gode Venners sørgelige død oc affgang/ eller van-lycke dem kand til slaes/ Stundem aff Fattigdom/ Hunger/ Tørst/ Nøgenhed/ Stundem aff Fengsel/ Stundem aff Pine oc Plage etc. Saa haffde den hellige Patriarcha Jacob stor bedrøffuelse oc hiertesorge/ for hand haffde mist sin Søn Joseph. Gen: 17. Saa maatte Joseph lide stor pine oc legemlig plage i Fengsel vdi Egipten: Gen: 39. Lazarus leed Hunger oc Tørst vden for den rige Mands dør/ oc fornam mange Bulder oc Saar paa sit Legeme. Luc: 16. Saa fornemme mange gudfryctige Christne paa denne dag atskillig plage oc bedrøffuelse/ baade induaartis i Hiertet oc vduaartis paa Legemet.

Eller oc Kaarss er en hefftig Strid imellem Aanden oc Kiødet: Thi Kiødet begerer altid imod Aanden/ stundem faar det offuerhaand/ oc stundis lige som det skulde slæt nedersla oc dempe Aanden/ saa som wi see paa Kong Dauid/ huicken der bleff offuerwunden aff Kiødens begering/ oc falt vdi groffue Synder oc Laster/ oc bedreff Hoer oc Mord/ Oc der som hand haffde icke bleffuet kaldet tilbage igien til Penitentze oc Omuendelse/ oc Kiødet haffde icke bleffuet vndergiffuet Aandens Herredome/ da haffde hand bleffuet fortafft til euig tid. Derfaare raaber S: Pouel oc siger: 2. Kiødens oc Aandens strid. 2. Sam: 11.

Jeg ælendige Menniske/ Huo skal fri mig fra dette Dødens Legeme? Jeg tacker Gud/ ved vor HErre Jesum Christum. Rom: 7.

Eller oc Kaarsset er møde/ besuering oc wmage vdi huert Mennistis Kald oc Embede/ i Husholdning/ i Verdslig Regimente/ oc i Kircke regimente. Huad Kaarss oc Besuering gudfryctige Husbonder oc Hustruer maa lide met deris Børn at opføde/ met Næring oc biering at søge/ det vide de best som det haffue forsøgt. De som ere i verdslig Øffrigheds bestilling/ saa som Konger/ Førster/ Herremend/ Borgemestere/ Fogeder oc Dommere/ de ere icke vden Kaarss/ met saa skel at de ere gudfryctige. Lige saa fornemme oc gudfryctige Bisper/ Sogneprester oc andre Kircketienere tit oc offte stort Kaarss/ møde oc besuering i deris Kald. 3. Møde oc besuering i huert Kald oc bestilling.

Eller oc Kaarsset er en fortient straff for nogen viss Synd oc Last som mand haffuer bedreffuet/ saa som der ere mange sager til/ huorfaare den christne Kircke plagis met allehaande Kaarss oc Modgang/ om huilcke sager ieg vil nu tale. 4. Straff for Synden/ saa som huer groff last haffuer sin plage.

Huad

II.
Aarsager til Kaarsset.

HVad Aarsager ere der da til at den christne Kircke plagis met Kaarsset? Der ere nogle sager til Kaarsset i oss selff / oc nogle vden oss.

Tre Sager hos oss selff.
1. Den oprindelige Synd.

Vdi oss ere tre sager til Kaarsset / Iblant huilcke den første er Synden som boer i oss / det er / den oprindelige Synd: Der som denne Synd icke bleffue speget oc forhindret met Kaarsset / da skulde hun giffue skadelig oc forderffuelig Fruct aff sig.

2. Ond begering.

Den anden Aarsage som er vdi oss / er den onde lyst oc begering som der aff opblusser / lige som Lue aff Ild / huilcken Lue der som hand icke bleffue vdsluct met Kaarssens oc Gienuordigheds Vand / vilde hand optendis til en fordømelig Helffuedis Ild.

3. Daglige fald.

Den tredie Sag som er i oss / er vore daglige fald oc forseelse / huilcke den oprindelige Synd føder aff sig ved sine onde begeringer. Salomon siger: **Den retfærdige falder siu gange om dagen / oc staar op igien.** (Prouer: 24.) Saadanne daglige Fald oc Synder dempis oc forhindris aff Kaarsset / som oss paaleggis aff Gud / paa det at wi skulle icke met denne onde Verden fordømis i vore Synder.

Tre Sager vden oss.
1. Gud.

Dernæst / ere der ocsaa nogle Aarsager vden oss / huorfaare Gud legger oss Kaarsset paa / oc de ere atskillige. Thi Gud hiemsøger oss met Riset aff sin faderlige Godhed: Fordi huilcken hand anammer den tucter hand / icke aff andet Hierte eller i anden Mening / end som en god Fader tucter sit kiere Barn.

2. Dieffuelen.

Der hos legger ocsaa Dieffuelen sig effter den christne Kircke oc hendis Lemmer / at ville forderffue oc ødelegge dem / saa som wi see vdi Jobs Historie: Men Gud sætter hannem Termin oc Maal faare / huilcket hand kand icke offuergaa.

3. Onde Menniske.

Her foruden ere ocsaa Dieffuelens Lemmer / det er Tiranner / Vaaldsmend oc andre onde Menniske i Verden / som giøre den christne Kircke bedrøffuelse / stort fortred oc Gienuordighed / her i dette Leffnet. Der ere oc andre flere Aarsager til Kaarsset / huilcke ieg nu vil gaa forbi / oc vil tale om huad Skilsmisse der er imellem de gudfryctigis Kaarss oc de wgudeligis Straff.

III.
Skilsmisse.

HVad skilsmisse er der da imellem de Gudfryctigis Kaarss / oc de wgudeligis Straff / effterdi at wi offte oc daglige see / at baade de Gudfryctige oc de wgudelige plagis met gruelig Straff? Der er i Sandhed stor Skilsmisse imellem.

1. Aff huem Kaarss oc straff kommer.

Den første Skilsmisse tagis *à causis efficientibus*, det er / aff den som legger oss Kaarsset eller Straffen paa. Thi lige som de Gudfryctigis Kaarss kommer aff Guds vor Himmelske Faders store

fader-

faderlige Kierlighed til sine Børn: Lige saa kommer de wgudeligis Straff aff Guds den retfærdige Dommeris Vrede oc Heffn/ huilcken der straffer de onde saa som sine Fiender oc Modstandere.

Den anden Skilsmisse tagis *à causis finalibus*, det er / aff den endelige sag oc mening huorfaare Kaarsset paaleggis: Thi de Gudfryctige forsøgis met Kaarsset til deris beste: Men de wgudelige straffis oc plagis til deris verste oc forderffuelse / vden de omuende sig. 2. Hui Kaarss eller Straff paaleggis.

Den tredie Skilsmisse tagis *ab effectibus*, det er / aff det som Kaarsset vdretter. Thi de Gudfryctige loffue oc tacke HERren/ oc paakalde hannem vnder Kaarsset / saa som Job giorde: Men de wgudelige knurre oc lade ilde imod Gud/ oc bliffue wtaalmodige. De Gudfryctige vnderuisis oc læris ved Kaarsset: Men de wgudelige bliffue der ved til skamme. De Gudfrytige forsøgis: Men de wgudelige forstørris oc forskiudis. De Gudfryctige haabe vnder Kaarsset/ oc forlade sig til HERren: Men de wgudelige falde i mishaab oc fortuile. 3. Huad Kaarss oc Straff vdretter.

Den fierde Skilsmisse tagis aff Tiden. De Gudfryctige refssis oc ydmygis en føye tid / paa det at de siden kunde met deris Hoffuet oc HERre Christo ophøyes til Herlighed: Men de wgudelige induxffuis i euig wlycke oc plage/ oc denne næruerendis Pine oc Straff som de lide/ er it foruidende oc forløbere for den euige pine oc plage / som de skulle lide i Helffuede. 4. Tiden.

Den femte Skilsmisse tagis aff Steden. De Gudfryctige tuctis oc læris met Kaarsset ickon her i Verden aleniste: Men de wgudeligis Ild skal aldrig vdslyckis: Thi her plagis de met en ond Samuittighed / Hisset i den anden Verden falde de vdi Guds retfærdige Vrede / oc vdi euig Straff som aldrig kommer ende paa. Saa haffue wi her skilsmisse imellem de gudfryctigis Kaarss oc de wgudeligis Straff oc Plage: Nu vil ieg legge noget til / Huad en Christen skal betencke vnder Kaarsset / oc huor met hand skal trøste sig. 5. Steden.

IIII. Trøst vnder Kaarsset.

HVor met skal da en Christen trøste sig vnder Kaarsset? For det første skal en Christen som trengis met Kaarsset / acte oc befinde tu ting i sin bedrøffuelse / som er / Guds Dom oc hans Barmhiertighed. Guds Dom oc strenge Ræt skal hand betencke / at hand straffis for sine Synder. Derfaare sagde Christus til det Menniske som haffde ligget i atten oc tiue Aar paa sin Seng i Jerusalem/ oc vaar nu bleffuen helbrede: Synde icke meere / paa 1. Guds Dom oc Barmhiertighed. Iohan: 5.

det

det dig skal icke vederfaris verre. Guds Barmhiertighed skal hand ocsaa ihukomme/ at Gud derfaare refsser hannem/ at hand skal omuende sig oc giøre Penitentze/ efter som disse S: Pouels Ord liude/ i den første Epistel til de Corinther/ i det ellefte

1. Corint: 11. Cap: Naar wi dømis/ da refssis wi aff HErren/ paa det at wi skulle icke fordømis met denne Verden. Derfaare skal en gudfryctig Christen som sætter sin Tro til Gud/ trøste sig met Guds faderlige Barmhiertighed.

2. Exempel. For det andet/ skal en Gudfryctig Christen trøste sig vnder Kaarsset met Exempel/ saadanne som der opregnis mange i den E-

Heb: 11. pistel til de Hebreer/ i det ellefte Cap: oc S: Pouel sætter oss tit oc offte Christi Exempel for/ huilcken wi skulle vere lige vdi Kaarss oc bedrøffuelse/ paa det at wi i fremtiden kunde ophøyes met hannem til ære oc Herlighed. Fordi en Christen lider met Christo/ saa som hans Lem: Thi lige som CHristus leed/ først paa det at hand vilde vere sin Fader lydig oc vnderdannig/ Dernæst/ paa det at hand vilde offueruinde oc fordøme vor Synd: Lige saa skulle oc wi vere Gud lydige vnder Kaarsset/ oc der met offueruinde oc fordøme vor Synd: Icke i saa maade at wi kunde vdslætte Synden som Christus giorde/ men at wi dempe oc dræbe hende.

3. Sag til Kaarsset. For det tredie/ skal en Gudfryctig Christen trøste sig met den endelige sag oc mening/ huorfaare Kaarsset leggis hannem paa: Thi en Christen refssis icke i den mening/ at hand skal fortabis vnder Kaarsset/ men at hand skal spegis/ oc lige som met it Bidsel holdis tilbage/ at hand icke falder fra Gud.

4. Guds nærværelse. For det fierde/ skal en Christen trøste sig ved Guds nærue-

Psal: 19. relse: Thi saa siger Gud: Jeg er hos hannem i Nød/ Jeg vil riffue hannem der vdaff/ oc giøre hannem til ære. Fordi der som Gud icke met sin nærueelse beskermede oc trøstede oss/ da skulde wi aldelis falde i Mishaab/ oc forsage Christum.

5. Foriættelse om hielp. For det femte/ skal en Christen trøste sig ved Guds Foriættelse/ at hand vil redde oc fri oss/ formilde Straffen/ oc hielpe oss.

Psal: 22. Dauid siger i Psalmen: Vore Fædre raabte til dig/ oc du bønhørde dem.

6. Den tilkommende Herlighed. For det siette/ skal en gudfryctig Christen vnder Kaarsset ligne denne nærurendis bedrøffuelse oc den tilkommendis Herlighed imod huer andre/ oc der ved trøste sig. Denne nærurendis Sorge oc Jammer er timelig oc forgengelig/ men den tilkommendis

dis

dis Herlighed er euig oc stadig. Dette maa nu vere sagt om de gudfryctigis Kaarss: Gud giffue oss sin Naade / at wi vnder Kaarsset kunde vdi en sand Taalmodighed loffue oc prise hannem / ved Jesum Christum vor HERre / Huilcken skee loff /Ære oc Herlighed i all Euighed /

Den fierde Søndag effter Paaske / Euangelium Johannis i det XVI. Capittel.

JEsus sagde til sine Disciple: Nu gaar ieg hen til den som mig vdsende / oc ingen aff eder spør mig at: Huort gaar du hen? Men fordi at ieg talede dette til eder / da er

eders Hierte sorgefult. Men ieg siger eder Sandhed/ Det er eder gaat at ieg gaar bort. Thi at gaar ieg icke bort / da kommer Trøsteren icke til eder. Men gaar ieg bort / da vil ieg sende hannem til eder. Oc naar hand kommer / da skal hand straffe Verden for Synd/ for Retfærdighed / oc for Dom. For Synden / at de tro icke paa mig : Oc for Retfærdighed/ at ieg gaar til Faderen oc i see mig icke lenger : For Dommen / at denne Verdens Første er dømt. Jeg haffuer endnu meget at sige eder / men i kunde icke bære det nu. Men naar den Sandheds Aand kommer / den skal lede eder i all Sandhed. Thi hand skal icke tale aff sig selff / men huad hand hører det skal hand tale / oc huad tilkommendis er skal hand forkynde eder. Den samme skal forklare mig / Thi hand skal tage det aff mit oc forkynde eder. Alt huad Faderen haffuer det er mit / Derfaare sagde ieg / Hand skal tage det aff mit oc forkynde eder.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium er ocsaa en part aff Christi predicken som hand haffde effter Naderen/den næste dag før end hand lidde sin Død oc Pine / i huilcken Predicken hand paaminder sine Discipler (som i hørde i dag otte dage) om sin Pine / Død / oc Opstandelse / oc taler om den christne Kirckis forfølgelse / oc huor met hun skal trøste sig/Disligeste om sit Rige oc sit Rigis vilkaar/huordant det skal bliffue indtil Verdens ende : Oc det giør hand for den endelige sag skyld/at Disciplene skulde styrckis i Troen/oc icke forsage Christum for Kaarsset oc atskillig Forargelse / som der aff kommer iblant mange. Dette vaar ocsaa Aarsagen til/huorfaare Christus

talede

talede disse Ord som ieg nu oplæste / paa huilcke Summen oc meningen er / at Christus loffuer sin christne Kircke den hellig Aand som skal vere hendis Talsmand / Lærere oc Regentere / huor aff der giffuis tilkiende huad Skilsmisse der er imellem verdslig Regimente oc Christi rige. Thi verdslige Riger haffue vduaartis hielp oc styrcke behoff saa som Lower oc Statuter / Øffrighed / Ordning oc stick / obenbare Straff etc. Men Christi Rige regeris met Guds Ord / met den hellig Aand / met faderlig Reffselse / oc met Sacramenterne. At wi dette Euangelium kunde diss bedre forstaa / ville wi her aff forhandle tre Artickler. Summa paa dette Euangelium.

Den Første.

Huor nyttigt oc nødtørfftigt det vaar at Christus gick hen til sin Fader / huor vdi Christi Rige ocsaa bescriffuis.

Den Anden.

Huad den hellig Aand skal vdrette i Verden.

Den Tredie.

Om dette Christi Ord: Jeg haffuer meget at sige eder / men i kunde icke bære det nu.

Om den Første.

NV gaar ieg hen til den som mig vdsende / oc ingen aff eder spør mig at: Huort gaar du hen? Det er / Min død stunder nu til / oc Seyeruinding offuer Døden / oc naar ieg haffuer den faaet / vil ieg opfare til min Fader. At Christus taler her saaledis noget mørckt / det gior hand for den sag skyld / at hand vil opegge Disciplene oc giffue dem Aarsage / at de diss fliteligere skulle spørge oc forfare om hans Død oc Opstandelse: Men de tenckte intet mindre end det / at hand som de hulde for Messiam oc Jødernis frelsere / skulde antuordis til saa slem en Død / Saa saare blind er menniskelig Fornufft vdi de ting som Gud hør til / hun kryber her nedre paa Jorden / oc kand icke rettelige tencke om de Himmelske ting / eller om Christi Rige. Hui Christus bruger mørck tale.

Frem delis siger Christus: Effterdi ieg sagde dette til eder / da er eders Hierte sorgefult / det er / effterdi at i høre mig tale der om / at ieg skal dø oc Kaarsfestis / da ere i sorgefulde

oc bedrøffuede / For i forstaa icke huad gaat oc nyttighed min Død oc Opstandelse skal føre met sig. **Men ieg siger eder Sandhed : Det er eder gaffnligt / at ieg gaar til Faderen.** Som hand vilde saa sige : I skulle icke tencke om min Død / saa som om it andet Menniskis Død / men vider det / at min Død / min Opstandelse / oc min bortgang til Faderen tilfører eder synderlige stort gaffn oc gode. Det nytte oc gaffn som Christus tilfører oss met sin Død oc bortgang til Faderen / er (met faa Ord at sige) dette : Lige som hand er født / omskaaren oc offret i Templen for vor skyld / oc er bleffuen vor Lærere : Lige saa er hand pint / død oc opstaaen aff Døde til vor Salighed / met saa skel at wi met en stadig Tro oc Tillid bliffue fast hos hannem : Huorfaare S : Pouel siger til de Romere / i det tiende Cap : **Der som du troer i dit Hierte / at Gud opuacte Jesum aff Døde / da bliffuer du salig.** Dette store gaffn oc nyttighed som kommer aff Christi bortgang / forstode Disciplene icke : Men de drømde ickon om it verdsligt Rige / Huilcket Christus skulde faarestaa oc regere som en øffuerst Monarcka oc eneuaalds Herre.

Huad Christi bortgang gaffner oss.

Rom : 10.

Der som ieg icke gaar bort / siger hand / **da kommer Trøsteren icke til eder.** Som hand vilde saa sige : For eders skyld lider ieg / For eders skyld vil ieg staa op / for eders skyld vil ieg gaa til Faderen / at ieg kand der fra sende eder en Trøstere / Hussualere oc Talsmand. Met disse Ord giffuer Christus oss tuende ting tilkiende : Det ene / at den christne Kircke skal haffue mange Fiender vdi Verden / oc at hun skal øffuis oc forsøgis met Kaarsset. Det andet / at hun i sit Kaarss oc Forfølgelse skal haffue en Trøstere / Talsmand oc Forsuar / som er den hellig Aand huilcken hand vil giffue hende. Thi saa siger hand : **Der som ieg gaar bort / da vil ieg sende hannem til eder.** Dette altsammen hører der hen / at naar Disciplene see at Christus forraadis aff Juda / føris hen til Pine oc Plage / fordømis til den allerforsmædeligste Død / da skulle de trøste sig ved disse Christi Foriættelser. Her aff skulle wi ocsaa trøste oss / saa tit som wi plagis oc forfølgis her i Verden / oc skulle betencke at der er Skilsmisse imellem Christi rige oc Verdslige rige. Vdi Christi rige er den hellig Aand vor Talsmand / Forsuar oc Trøstere / huilcken Faderen vil giffue alle dem som der om bede hannem / effter Christi Foriættelse

Tu ting at acte.
1.
2.

Skilsmisse imellem Christi oc Verdslige rige.

som

som saa liuder. Min Himmelske Fader skal giffue den hellig Aand / dem som hannem der om bede. Luc: II. Vdi verdslige Rige er intet andet end Sorge oc Bedrøffuelse oc all Vselhed.

Om den Anden.

VDi den anden part aff denne Text / lærer Christus oc siger / huad den hellig Aand gior oc vdretter i Verden. Den hellig Aands bestilling i Verden. Oc naar hand kommer / siger hand / da skal hand straffe Verden / for Synd / for Retfærdighed / oc for Dom. For Synden at de tro icke paa mig : For Retfærdighed / at ieg gaar til Faderen / oc i see mig icke lenger : For Dommen at denne Verdens Første er dømt. Disse Christi ord skulle wi føre hen til tuende tider / som ere / til den tid der fulde strax effter Christi Opfarelse til Himmels : Oc til all den anden tid som siden varer til Verdens ende. At skillig forstand om disse Ord. Derfaare vil forklare huorledis de skulle forstaaes imod huer tid.

FOrst vil ieg sige huorledis disse Ord skulle forstaaes / naar mand anseer den tid som strax fulde effter Christi Opfarelse til Himmels / der den hellig Aand bleff Apostlene giffuen siunlige paa Pintzedag. Huorledis den hellig Aand straffede Verden strax effter Christi Opfarelse. Christus siger: Naar den hellig Aand kommer / for den sag skyld / at hand skal vidne om mig / da skal hand straffe Verden for Synd. I. For Synd. Det er / hand skal obenbarlige oc krafftelige beuise imod Verden / at det er Synd / som hun dømer icke at vere Synd / men acter at vere en god Gierning oc retsindig Guds tieniste / och saaledis beuise hende at vere skyldig der i / at hun skal intet kunde haffue at vndskylde sig met. Den hellig Aand siger / at det er Synd at icke anamme Christum / Forklaring. Verden siger / at det er en god Gierning at forfølge Christum. Men Verden som er Christi fiende / som hannem haffuer forsmaadt oc foractet / oc kommet til Døden paa Kaarsset / skal met den hellig Aands klare Vidnesbyrd oc met sin egen Samuittighed beuisis offuer / saa hun skal bekiende at hun haffuer faret vild oc gruelige syndet / i det at hun haffuer icke anammet Christum oc troet paa han-

hannem. Huor vist oc sant dette er/ giffue de tilkiende der S: Pe-
der straffede oc skyldede for Mord oc Mandslæt paa Pintze dag/
Actor: 2. som der staar i Apostlernis gierningers andet Cap: Thi der de bleff-
ue offueruundne/ oc deris Synd bleff dem offuer beuist/ sagde de:
J Mend kiere Brødre/ huad skulle wi giøre? Saale-
dis bleffue de tuingde oc nødde til at bekiende deris Mandrab/ oc der
met at haffue gruelige syndet/ i det at de sloge den ihiel som dem bur-
de at tro paa.

2. Dernæst skal oc saa den hellig Aand straffe Verden/ **for**
For Ret- **Retfærdighed.** For huad Retfærdighed? For sin egen? Ney
færdighed. ingelunde/ Thi Verden haffuer ingen Retfærdighed. For huad
Retfærdighed skal hand da straffe? Hand skal straffe Verden for
hun dømer icke ret om Christi Retfærdighed. Den hellig Aand
siger at Christi Retfærdighed er vor Retfærdighed/ Men Verden
siger at hendis gierninger ere Retfærdighed/ Derfaare skal den hel-
lig Aand klarlige beuise imod Verden at Christus er sandelige ret-
færdig/ huilcket de hoffmodige Phariseer oc den onde Verden icke vil-
de tro eller samtycke. Oc beuiser Christus sig at vere retfærdig/
baade met sine Ord oc gierninger. At dette er Meningen paa
disse Ord/ kunde wi klarlige see aff den Aarsage som Christus legger
her til/ saa sigendis: **Fordi ieg gaar til Faderen/ oc i see
mig icke lenger/** det er/ Naar Verden faar den hellig Aand
obenbare at see i den christne Kircke/ huilcken ieg haffuer vdgydet
offuer eder/ da skal hun nødis til at bekiende/ at ieg vaar visselige
retfærdig/ oc icke noget wgudeligt Menniske eller Guds bespaat-
tere/ i det at ieg sagde mig at vere Guds Søn: Thi den hellig Aand
skal bære Vidnesbyrd om min Wskyldighed oc Retfærdighed.

3. Her foruden skal den hellig Aand straffe Verden/ **for**
For Dom **Dom/** det er/ den hellig Aand skal klarlige beuise/ at Dommen
er allerede skeedt/ oc gaaen for sig/ huilcket Verden icke acter eller tro-
er: Thi hand skal vidne oc beuise/ **at denne Verdens Første
er dømt.** Huad er det? det er/ Verden som kalder mig Chri-
stum aff spaat/ oc beder mig at ieg skal stige ned aff Kaarsset/ hun
skal offueruindis ved den hellig Aand/ huilcken ieg vil paa Pintze
dag vdgyde offuer eder/ at hun haffuer dømt wret om mig: Thi
den hellig Aand skal det saa skaffe/ at Verden skal i Sandhed for-
staa oc kiende/ at ieg skal offueruinde Dieffuelen ved min Opstan-
delse/ oc skal haffue Mact oc Herredømme i Verden/ saa at ingen skal

kunde staa eder imod. Dette er Meningen paa disse Ord / naar wi føre dem hen til det som den hellig Aand vdrette paa Pintze dag: Dog skulle de icke saa henføris til det som paa den tid skeede / at de io ocsaa skulle oc kunde vdtydis om den gantske tid / indtil Verdens ende / saa som ieg nu vil forklare.

Naar mand anseer den anden tid som siden efterfølger indtil Verdens ende / da skal mand disse Ord saaledis forstaa. Først skal den hellig Aand straffe Verden for Synd / det er / hand skal beuise hende offuer / at hun haffuer syndet. Huad synd skal hand beuise hende offuer? At de trode icke paa mig / siger hand. Ere der da icke andre Synder / der den hellig Aand skal straffe end Vantro / eller at mand icke vil tro paa Christum? Der ere i Sandhed vtallige mange gruelige Synder / baade imod den første oc anden Taffle. Hui neffner Christus da her ickon denne ene Synd? Fordi all den stund denne Synd er tilstede / da beholdis ocsaa alle de andre / Oc naar denne Synd viger bort / saa forladis alle de andre. Derfaare / lige som alle andre Synder ere tilstede huor Vantro er i Hiertet: Lige saa ere alle Synder forladne / huor Troen er til Jesum Christum / Fordi den som troer / hannem loffuis oc tilsigis det euige Liff / huilcket der kunde ingelunde skee / vden Synderne vaare tilgiffne oc forladne. Her aff kunde wi nu der for klarlige see / huor saare det er nødtørfftigt oc storlige fornøden at tro paa Christum. Men huad er at tro paa Christum? Det er at tro fuldkommelige oc vist / at hand er vor ypperste Prest oc Konge / som met sin Død haffuer vdslæt alle vore Synder / oc met sin ærefulde Opstandelse haffuer tilført oss Retfærdighed / Oc at hand som er Gud oc Mand haffuer met sit Blod forsamlet sig en christen Kircke oc Menighed / som S: Pouel siger i Apostlernis gierningers tiuende Cap: Saadan en Tro er icke Menniskens men Guds gierning: Hun fødis icke aff menniskelig fornufft oc forstand / men aff Guds Ord.

Huorledis den hellig Aand straffer Verden dagligе. 1. For Synd

Vantro er alle Synders Moder.

Huad det er at tro paa Christum.

Actor: 20.

Huor aff Troen fødis.

Dette Guds Ord som Troen fødis aff / er tuende slags: som ere / Louen oc Euangelium. Louen fortager oss den Fortrøstning oc Tillid som wi kunde haffue til oss selff: Euangelium forarbeyder Tro oc Tillid til Christum. Fordi Louen faaregiffuer oss Guds retfærdige Vilie / som er / at wi skulle holde Louen / eller oc vere fordømde aff Guds retfærdige Vilie. Euangelium faaregiffuer oss Guds naadige Vilie / som er / at Gud Fader vil forlade oss Synden / oc tage oss til Naade for sin Søns

Louens oc Euangelij brug.

Jesu Christi skyld. Derfaare lige som wi aff Louen lære at kiende
vor skrøbelighed oc breck / oc lære siden her aff at kiende Guds retfær-
dige Vilie oc Dom / huor aff der endelige kommer Mishaab oc For-
tuilelse: Lige saa lære wi aff Euangelio at kiende Guds Barmhier-
tighed / huilcken oss vederfaris for Christi skyld / som er oss giffuen /
at hand skulde bliffue it Offer for oss / oc borttage alle deris Syn-
Huorledis Troen vndfangis. der som tro paa hannem. Aff denne Guds Barmhiertigheds
kundskaff vndfangis Troen / formedelst den hellig Aands forarbey-
delse / ved huilcken Tro Synden forladis oss / oc wi bliffue delactige i
Christi Retfærdighed / huorfaare wi icke nu her effter ydermere for-
dømis saa som Syndere / men wi ere retfærdige vdi Guds Aasiun
oc Guds kiere Børn / huilcke det euige Liffs Arffue er loffuet oc til-
Iohan. 3. sagt / effter som disse Ord liude: **Huo som troer paa Søn-
nen hand haffuer det euige Liff: Men huo som icke
troer paa Sønnen / hand skal icke see Liffuet / Men
Guds Vrede bliffuer offuer hannem.** Hui saa? Fordi
Hui Guds vrede er offuer de vantro. at hand bliffuer i sin Synd / for huesskyld hand er forplictig til euig
Pine oc Plage / som wi hørde i disse ord nu bleff opregnede / at Guds
Vrede bliffuer offuer den som icke troer. Ved dette Ord (Vrede) for-
staaes Forbandelse oc straff / met den euige Død oc Fordømelse. Her
aff kunde wi klarlige see / huor saare nødtørfftig Troen er / oc huad
hun vdretter.

2. For Retfærdighed. Der effter følger i Texten: Oc hand skal straffe Verden /
**for Retfærdighed / Fordi ieg gaar til Faderen / oc i
skulle icke see mig lenger.** Det er / den hellig Aand skal straffe
Verden oc giffue hende skyld / at hun icke staar effter den rette Ret-
færdighed / met huilcken wi kunde bliffue bestandige faar Gud /
Denne Retfærdighed er Christi alene / i det at hand gaar til Fade-
ren / oc er der en ypperste Prest oc Talsmand for alle dem som Tro:
De Christnis Retfærdighed. Fordi at Christi Pine oc Forbøn for oss til Faderen / er de trofastis
Retfærdighed. Men fordi at den vantro Verden icke anseer han-
nem derfaare / oc icke vil tro det / da straffis hun aff den hellig Aand:
Thi hand beuiser krafftelige / at Mennisken kand icke nogen anden
sted bekomme Salighed / end ved Christi Retfærdigheds tilregnel-
se / huilcket dem vederfaris som tro paa hannem. Dette ere ny oc
vnderlige ting / for alle dem som icke forstaa Troens Retfærdighed /
men drømme sig at vere retfærdige / enten ved den vduagartis Lydig-
hed

hed effter Louen/ eller ved Menniskelig skick oc paaleggelse/ saa som Phariseerne giorde i fordom tid/ oc Papisterne giøre paa denne dag. Saadanne Folck forstaa icke/ at alle Verdens gierninger ere alt forringe oc vanmectige der til/ at de skulde offueruinde Dieffuelens mact oc Døden.

Men huorledis beuisis det/ at Christi Lydighed er vor Retfærdighed? Det beuisis met krafftige Vidnesbyrd aff den hellige Scrifft. S: Pouel siger til de Romere i det femte Capittel. Lige som Fordømelse er kommen offuer alle Menniske ved it Menniskis (det er/ Adams) Synd: Lige saa er oc Lifssens Retfærdighed kommen offuer alle Menniske for den enis (det er/ Christi) Retfærdighed/ Thi lige som der ere bleffne mange Syndere/ for it Menniskis Vlydighed/ saa bliffue oc mange retfærdige for den enis Lydighed. Denne Christi Retfærdighed regnis oss til/ oc wi bliffue der vdi delactige/ naar wi tro paa hannem/ saa som Paulus siger til de Romere: Der som mand troer aff Hiertet da bliffuer mand salig. Item/ Abraham trode Gud/ oc det bleff regnet hannem til Retfærdighed. Oc i den samme Epistels tredie Capittel siger Paulus: Wi holde det saa for/ at Mennisket bliffuer retfærdigt/ aleniste ved Troen/ foruden Louens gierninger. Det samme meen Christus ocsaa her/ i det hand siger: Den hellig Aand skal straffe Verden for Retfærdighed/ Thi ieg gaar til Faderen. Det er/ Den hellig Aand skal icke aleniste beuise at ieg vaar retfærdig: Men hand skal ocsaa obenbare vidne/ at ieg er alle deris Retfærdighed som tro paa mig.

Rom: 5. Rom: 10. Rom: 4. Rom: 3.

Fremdelis følger i Texten: Oc den hellig Aand skal straffe Verden/ for Dom/ Fordi at denne Verdens Første er dømt. Det er/ den hellig Aand skal beuise imod den gantske Verdens vilie/ at ieg er den Quindens Sæd/ som Gud loffuede at skulle komme til Verden/ at sønderknuse Hugormens Hoffuet/ det er/ at døme denne Verdens Første/ met huilcken ocsaa alle hans Lemmer ere fordømde: Thi naar som Hoffuedet er fordømt

3. For Dom
Gen: 3.

Dieffuelen maa vel griine at oss/men hand kand dog icke bide oss.

fordømt oc forknuset/ huad kunde da Lemmerne vdrette? Derfaare maa Dieffuelen størme oc bruse imod de Gudfryctige saa meget som hand vil/ hand kand dog intet vdrette. Hand ligger vel paa lur effter oss/ men hand kand icke sla oss omkuld/ saa lenge som wi bliffue fast oc stadelige vdi Troen. Thi saa siger S: Hans:

1. Iohan: 5.

Eders Tro er den Seyer som offueruinder Verden. Ved Verden forstaaes Satan met alle sine hoffsindere oc anhengere/ som er Tiranner/ Vaaldsmend/ Sophister/ Glisnere/ Øyenskalcke/ oc de som fortrædelige offue sig i groffue Synder oc Laster. Thi Christus ved sin Aand skamfuter oc igiendriffuer Satans Dom/ som ved sine Drabanter oc Tienere fordømer Euangelium/ Men Satan skal dog icke kunde forhindre Euangelij fremgang/ endog at hand haffuer offte met Blodstyrtning lagt vind der paa/ fra første Verdens begyndelse/ oc mest effter Christi Opstandelse.

Den helligAands bestilling i Kircken.

WI haffue nu hort huorledis den helligAand skal straffe Verden: Nu ville wi ocsaa kaartelige see/ huad hand skal vdrette i den christne Kircke oc Menighed. Først er hand tilstede oc er krafftig i Ordet oc de hellige Sacramenter. Thi huorsomheldst Guds Ord prediekis oc læris renl oc ret/ oc Sacramenterne vddelis effter CHristi ordning oc indskickelse/ der er den helligAand tilstede/ oc vil vere krafftig i dem som høre Ordet/ oc bruge Sacramenterne. Men huilcke som enten løslige høre Ordet/ vden Gudelighed oc Actsomhed/ eller oc bruge Sacramenterne vden reuerentz oc ydmyghed/ de staa den helligAand imod/ oc forsmaa Guds Ords oc de hellige Sacramenters tieniste/ sig selff til euig skade oc Fordømelse.

1. Den hellig Aand er krafftig i Ordet.

Dernæst/ som Texten her siger/ er den helligAand tilstede hos den christne Kircke/ saa som en Trøstere/ Talsmand/ oc Sandheds lærere. For wi tuingis her vdi Verden oc plagis met megen Gienuordighed oc Wlycke/ imod huilcket wi haffue vel en Trøstere behoff/ paa det at wi icke ved saadan wlycke skulle kedis ved Euangelium/ oc forsage Ordet. Vor Fiende oc Modstandere Dieffuelen klager daglige paa oss/ lige som hand beklagede Job: Her kunde wi ingelunde bliffue bestandige/ vden wi haffue en Talsmand oc Forsuar/ som forsuarer oss oc bær Vidnesbyrd met oss/ at wi haffue en naadig Gud/ som icke vil forkaste oss for vore Synders skyld/ met saa skel at wi giøre Penitentze. Der foruden ere wi nedersiunckne i en stor oc dyb Blindhed oc Wforstandighed/ saa at wi

2. Den hellig Aand trøster oc lærer.

icke

ic̄ke kunde forſtaa det ſom Gud oc hans Rige hører til : Derfaare haffue wi en Lærere behoff / ſom er den helligAand / ſom kand lede oſſ i all Sandhed / effter Chriſti Foriættelſe i dette Euangelio / ſom ſaa luder : **Naar Sandheds Aand kommer / da ſkal hand lede eder i all Sandhed.**

Den helligAand kommer i tuende maade / ſiunlige oc w-
1. ſiunlige. Siunlige kom hand paa Apoſtlerne paa Pintze dag /
2. ſaa ſom wi ſnart her effter ville faa at høre. Wſiunlige kommer hand i Menniſkens Hierte / naar Euangelium Predickis / oc hand beſegler Euangelij Viſſhed i deris Hierte ſom høre Ordet. Om begge diſſe ſlags den helligAands tilkommelſe taler CHriſtus her : Thi det ſom førſt ſkeede ſiunlige met Apoſtlene / det følger ſiden effter wſiunlige / ihuor Euangelium Predickis rent oc ret. Huorledis den hellig-Aand kōmer til oſſ.

Men huort hen hører den helligAands Lærdom? CHriſtus ſiger : **Hand ſkal icke tale aff ſig ſelff / men huad hand hører det ſkal hand tale.** Det er / Den helligAand ſkal lære eder den ſamme Lærdom ſom ieg lærde. **Oc huad ſom tilkommendis er / ſkal hand forkynde eder.** Det er / hand ſkal ſige oc obenbare eder huordant mit Rige ſkal vere / baade her vdi Verden / oc effter at alle Menniſke ere opſtaane aff Døde. **Den ſamme ſkal forklare mig : Thi hand ſkal tage det aff mit oc forkynde eder.** Det er / Den helligAand ſkal met ſit Vidneſbyrd oc Krafft / ſtadfeſte den ære ſom min Fader haffuer giffuet mig / ſaa at Helffuedis Porte ſkulle intet kunde vdrette imod mit Rige / Thi de ſkulle aldrig kunde formørcke eller ſlæt forhindre min ære. Den hellig-Aands Lærdom.

Om den Tredie.

NV ſtaar tilbage at wi ſkulle tale om dette Chriſti Ord : Jeg haffuer endnu meget at ſige eder / men i kunde icke bære det nu. Diſſe ord vanbruge Papiſterne / lige ſom de hellige Apoſtler haffde icke antuordet den chriſtne Kircke en fuldkommen Lærdom / Papiſternis vrange meming.

oc det giøre de i den mening / at de kunde der met stadfeste deris Messer / Helgens paakaldelse / Rosen krantze / Afflads kram / viedt Vand oc andet Paffuens bedregeri oc falske Lærdom. Men Christus taler her efter Disciplernis forstand / oc lemper sig efter deris vilkaar oc skrøbelighed / som de haffde før hand gick til sin Død oc Pine / oc giffuer her hos tilkiende / huad Gaffuer de skulle faa oc begaffuis met efter hans Opstandelse paa Pintze dag. Lige som hand vilde sige: Jeg vilde vel gierne sige eder meget om mit Rige oc andre hemelige Ting / men i ere icke endnu fuldkomne oc vdlærde aff den helligAand / huilcken ieg vil giffue eder vdi sin tid / **Hand skal lede eder i all Sandhed** / det er / hand skal giffue eder en fuldkommen kundskaff oc forstand om mit Rige. Denne fuldkomne Sandheds kundskaff oc forstand finge de hellige Apostler paa Pintze dag / huilcken de siden haffue lært oc bescreffuet. Wi skulle bede Gud om den samme Sandheds forstand / oc met den alene lade oss nøye / der som wi ville vere den helligAands Disciple / Huilcken met Gud Fader oc hans euige Søn / skee loff / prijs oc ære / fra euighed til euighed / Amen.

Den femte Søndag effter Paaske / Euangelium Johannis i det XVI. Capittel.

JEsus sagde til sine Disciple: Sandelige / sandelige / Jeg siger eder / Der som i bede Faderen om noget i mit Naffn / da skal hand giffue eder det. Her til haffue i intet bedet i mit Naffn. Beder / saa skulle i faa / at eders Glæde skal vere fuldkommen. Saadant haffuer ieg talet til eder ved Ordsprock. Men den tid skal komme / at ieg skal icke tale mere met eder

ved

ved Ordsprock / men obenbare forkynde eder om min Fader. Paa den samme dag skulle i bede i mit Naffn. Oc ieg siger eder icke at ieg vil bede Faderen for eder / Thi Faderen elsker eder selff / derfaare at i elske mig / oc tro at ieg er vdgaaen aff Gud. Jeg vdgick fra Faderen / oc kom til Verden / Jeg forlader Verden igien oc gaar til Faderen.

Forklaring paa dette Euangelium:

Dette Euangelium faaregiffuis vijslige oc met rette paa denne dag i den christne Menighed: Thi det indeholder i sig en deylig Lærdom om Bønen / som er de Christnis besynderligste gierning / oc er deris egen oc ingen andens gierning: Fordi de Christne alene / oc ingen anden kunde rettelige beuise Gud denne tieniste / at bede oc paakalde hannem. Effterdi her vaar talet nu i Søndags næst forgan-

Hui dette Euangelium predickis paa denne dag.

forgangen / om en retsindig Tro / huad hun er / Huad Retfærdighed er / Huad Dommen er / Ja huad Christi Rige er / Oc huor vdi det staar: Da predickis her paa denne dag visslige oc i rette tid om den besynderligste Dyrckelse oc Gudstieniste / som Christi rigis Indbyggere kunde beuise hannem her i Verden / som er en retsindig Bøn oc Paakaldelse. Oc fordi der er ingen Christelig øffuelse som er mere nødtørfftig end en christen Bøn / oc intet Arbeyde er suarere oc vanskeligere end at bede ret / da vil ieg i denne Predicken alenniste tale om Bønen: Oc paa det at wi diss bedre kunde forstaa oc begribe denne Lærdom / da vil ieg tale tuende stycker om Bønen / som ere:

Det suareste Arbeyde.

Det Første.

Huad en christen Bøn er / Oc huor mangfaald hun er.

Det Andet.

Huad vilkaar der bør at vere tilstede vdi alle Christnis Bøner.

Naar disse tuende Artickler ere forhandlede / da haabis ieg / at der skal ingen vere (met saa skel / at hand vil giffue act paa huad her sigis) som io skal klarlige forstaa huad en christen Bøn er / Oc huor nødtørfftelige denne Gudstieniste som skeer ved Bønen / vdkreffuis aff oss.

Om det første stycke.

Huad bøn er.

HVad er en christen Bøn? En christen Bøn er Hiertens ydmyge opløfftelse til Gud / som enten begerer noget aff Gud / eller tacker hannem for sine Velgierninger / som hand beuist haffuer. At Bønen er Hiertens ydmyge opløfftelse til Gud / beuisis først aff Kong Dauids Vidnesbyrd / som sagde den tid hand skulde giøre sin Bøn: *Ad te Domine leuaui animam meam.* Til dig HERRE opløffter ieg min Siæl / Eller / Effter dig lengis mig. Dernæst / beuisis det ocsaa aff den maade oc form som Christus haffuer faarescreffuet oss at bede met / som saa liuder: Fader vor du som est i Himmelen etc. Her foruden / beuisis det ocsaa aff deris facter som bede / huilcke der pleye at opløffte deris Øyen oc

Beuisning.

1\.

Psal: 25.

2\.

Matth: 6.

Luc: 11.

3\.

Hen-

Hender mod Himmelen/ naar de giøre deris Bøn til Gud. Dette maa mand alt vide/ at Bønen er icke aleniste it Mundkammer/ oc staar icke aleniste i Ordene: Men det er Hiertens ydmyge opløfftelse til Gud/ met huilcken Hiertens ydmyge opløfftelse/ Ordene komme ocsaa aff Munden.

Huor mangefaald er da en christen Bøn? Eller i huor mange maade skeer hun? Hun er firefaald/ som ere: 1. Affbedelse. 2. Tilbedelse. 3. Forbedelse. 4. oc Tacksigelse. Disse fire slags Bøner vil ieg kaartelige forklare. Bønen er firefaald. Om disse fire slags Bøner taler Paulus 1.Tim:2.

Affbedelse er Menniskens Hiertis ydmyge opløfftelse til Gud/ huor met wi begere at fries oc forløsis aff det som oss er imod: Saa som naar wi bede/ at Gud vilde forløse oss aff Tiranni/ Offueruaald/ Siugdom/ Dyr tid/ Krig oc Aarlog/ oc andet saadant/ som oss bedrøffuer oc er imod. 1. Affbedelse

Tilbedelse er Menniskens Hiertis ydmyge opløfftelse til Gud/ huor met mand begerer noget gaat aff hannem: Saa som naar wi bede om Troens styrckelse oc forøgelse/ om Kierlighed/ Taalmodighed/ Kyskhed etc. Oc naar wi bede om Klæde oc Føde/ Fred oc Rolighed/ Sundhed oc Karsthed/ oc andet huad wi haffue behoff til dette timelige Liffs ophold. 2. Tilbedelse

Forbøn er Menniskens Hiertis ydmyge opløfftelse til Gud/ huor met den ene beder for den anden/ eller oc wi alle i almindelighed bede indbyrdis for huer andre: Saa som naar wi bede for dem som ere siuge oc skrøbelige/ eller for andre som haffue vor Bøn behoff. 3. Forbøn.

Tacksigelse er Menniskens Hiertis ydmyge opløfftelse til Gud/ huor met wi tacke Gud enten for sine Velgierninger hand haffuer beuiist oss eller andre/ Eller oc for det onde hand haffuer taget fra oss eller andre. Nu forstaa wi huad en Christen Bøn er/ Oc huor mangefaald hun er: Nu staar tilbage at wi skulle tale om huad vilkaar der altid skal vere i en christen Bøn. 4. Tacksigelse.

Om den Anden.

Udi en Christen Bøn skulle altid disse fem vilkaar vere tilstede/ huilcke mand idelige skal acte oc befinde/ som ere: Først/ met huad Affect oc Hiertelag 1.
mand skal bede. Dernæst/ at mand betencker huad 2.
Fem ting skulle altid actis i Bønen/ naar mand vil bede.

Sager som skulle tilskynde oss at bede. For det tredie/ huem mand 3.
skal paakalde. For det fierde/ for hues skyld wi bliffue bønhørde. 4.
Oc for det femte/ huad wi skulle bede oc begere aff den gode Gud. 5.
Thi disse vilkaar/ giøre oss forskel imellem Hedningernis forfengelige Mundklammer/ oc de Gudfryctigis krafftige Bøn. Huorfaare ieg beder eder/ fromme Christne/ at i vindskibelige ville baade lære oc offuerueye disse vilkaar/ som stedse oc idelige skulle vere hos Bønen.

I. Met huordant Hiertelag wi skulle bede.

DEt første vilkaar mand skal acte vdi en christen Bøn/ er/ Hiertens affect oc beuegelse/ saa at Hiertet er smuct beredt oc skickeligt til Bønen: Thi der som vduaartis Hoffuiskhed oc Tuct vdkreffuer/ at mand lemper oc lauer Legemet/ oc met vduaartis Facter skicker sig ydmygelige oc høffuiskelige/ naar mand skal tale met store oc ypperlige Herrer i Verden: Meget mere er det tilbørligt/ at wi skickelige oc vel lempe oc berede vort Hierte/ naar wi ville gaa frem faar den almectigste Gud/ vdi hans hellige Englis Aasiun oc næruerelse.

Huordant skal da hans Hiertelag vere/ som vil bede til
1. gaffns? Først/ skal hand bortsætte all tancke oc mening om sig
selff/ om sin egen ære/ Herlighed/ Værdighed oc Fortieniste. Der-
2. næst/ skal hand ocsaa rettelige føle sin nød oc trang/ oc lade sig den
gaa til Hierte/ oc hand skal tencke sig visselige at vere berøffuet all
Hielp oc Trøst/ oc vere gantske ælendig oc hielpeløs/ vden Gud vil
3. aff sin Naade oc Barmhiertighed hielpe hannem. Fremdelis/
skal hand ydmygelige nederfalde faar Gud/ i en sand Penitentze oc
4. Omuendelse til hannem. For det sidste/ skal hand ved en stadig
Tro oc Tillid til Guds Foriættelser oc Løffte/ opeggis til at bede.
Fordi den som enten opheffuer sig/ oc stoler paa sin egen Værdighed/ Fortieniste oc Herlighed: Eller icke lader sig sin nød oc trang gaa til Hierte: Eller icke ydmyger sig faar Gud i en sand Penitentze: Eller haffuer ingen Tro oc Tillid til Guds Foriættelser
Luc: 18. oc Løffte/ Hand beder saa som den hoffmodige Phariseer bad/ oc icke som Tolderen/ det er/ Hand beder forgeffs oc icke til gaffns.

II. For huad sager wi skulle bede.

DEt andet vilkaar mand skal acte i Bønen/ er/ de sager som skulle beuege oc opegge oss til at bede. Der ere mange

sager

sager til / aff huilcke ieg vil nogle opregne / paa det at der kand op- 1. Guds Bud Psal. 50.
ueckis i oss diss større lyst til at bede.

Den første Sag er Guds Bud og befaling, huilcken al-
le Creatur bør at vere lydige. Hand siger: **Paakald mig i din nød oc bedrøffuelse.** Oc Christi Apostler og Disciplier raade oc formane oss mange steder, af HErrens befalning til at bede / huilcket der skal opuecke i oss en Hiertens lyst og begiering til Bønen.

Den anden Sag er Guds Forjættelse: Thi Gud haffuer 2. Guds Foriættelse.
loffuet oc tilsagt / at hand vil høre vore Bønner, saa som hand og tilsiger oss i dette Euangelio met disse Ord: **Sandelige, sandelige siger ieg eder: Huad i bede Faderen om i mit Naffn / det skal hand giffue eder.** Item, hand siger udi
Psalmen: **Paakald mig i din Nød, Jeg vil bønhøre dig / saa at du skalt tacke mig.** At bønhøre er intet andet end at giffue det mand beder om. Psal. 50.

Den tredie Sag er Kaarsset som oss trenger, det er baade 3. Vor nød oc trang.
vor egen oc andre Menniskis nød oc trang. Her skulle wi see os vel omkring / huad nød der er paa færde hieme i Huset / huad der er vden faare: Wi skulle betencke baade vor egen oc andre Menniskis almindelige nød oc trang: Wi skulle ihukomme den christne Kirckis sorge oc bedrøffuelse / som altid maa ligge i Kamp oc Strid her vdi Verden / imod Dieffuelen oc hans Lemmer. Met faa ord at sige: Mand skal betencke all den nød oc trang / som oss nagger oc plager i dette Liff / oc der aff skulle wi lade oss opegge oc beuege til at bede.

Den fierde Sag er / at wi kunde faa Seyeruinding oc Off- 4. Seyeruinding i Fristelse.
uerhaand i Fristelse: Derfaare siger S: Jacob i sit første Cap: at Iacob: 1.
wi skulle bede oc paakalde Gud saa tit som wi fristis / eller komme
i Sorge. Oc Christus siger selff: **Beder / at i icke falde vdi Fristelse.** Matth: 26.
Thi den som idelige oc aluerlige beder / hand skal icke lættelige kunde offueruindis / huercken aff Dieffuelens bedregeri / eller aff Verdens Ondskaff / eller aff sit forderffuede Kiøds oc Blods
tileggelse. Derfaare siger Salomon: **HErrens Naffn er it fast Slot** / det er / HErrens Naffns paakaldelse er det fasteste oc sterckiste Vern / imod alt ont. Prouer: 18.

Den femte Sag er Dieffuelens atskillige List oc Bedregeri / 5. Dieffuelens list oc svig.
som ligger paa lur faar oss / baade i Lærdom oc Leffnet / oc legger

vind paa at ville omkomme oss. Imod hannem befaler S: Po-
vel oss at tage Aandens Suerd som er Guds ord / oc bede stedse met
Bøn og Formaning.

5. Den siette Sag er det store nytte oc gaffn som kommer aff en
Dievelens list og svig. Ephes. 6. idelig Bøn: Thi naar wi venne os til at idelige bede / da holdis wi
udi Guds Frijgt og Gudelighed Fordi den staar icke lættelige til
at falde, som idelige oc alverlige paakalder Gud / oc aff Hiertet øff-
ver sig i Gudelighed. Tuert om igien / De som forsømme at giøre
deris Bøn til Gud, de staa snart til at falde i atskillige Fristelser oc
Nød. Mand finder mange aff dem som dømis til døde for deris
Misgierning, at de ikke kunde læse Fader vor / Oc om de end kunde
den læse, da bekiende de dog at haffue sielden eller intet bedet.

7. Den siuende Sag er de helligis Exempel / hues besynderligste
De helliges Exempel. omsorge haver veret her i Verden / at de kunde rettelige oc aluerlige
paakalde Gud. Det Jødiske folck pleyede at paakalde Gud tre gange
om dagen / om Morgenen / om Middagen / oc om Afftenen. Saa
giorde og saa David Prophete / oc mange andre flere / hues Gude-
lighed derfaare loffuis oc prisis. Men mand finder mange iblant
os som ikke aleniste om Morgenen / Middagen / oc Afftenen / øffue
sig i Synd oc Last / i den sted de skulle giøre deris Bøn / Men det er
deris idræt baade Nat oc Dag / fra Morgen oc til Afften oc der met
giøre Dieffuelen en blød Pude / paa det at hand diss blødere kand
ligge oc huile sig i deris Hierter. Disse victige Aarsager bør oss al-
uerlige at betencke / paa det at wi kunde opueckis oc øgris aff vor
Søffnactighed / oc eggis til at aluerlige paakalde Gud.

Giensigelse. Men der ere somme / som lade disse Sager gaa forbi / sla dem
løst hen i Været / oc sige: Gud veed huad wi haffue behoff / oc hand
vil oss vel oc vnder oss gierne alt gaat / Thi hand er vor Fader /
Derfaare giørs det icke behoff at bemøde oss met mange Bøner.
Suar. Der suarer ieg saa til: Det er vel sant at Gud veed huad wi haff-
ue behoff / oc at hand visselige er vor Fader / met saa skel at wi ere
hans Børn ved Troen. Men wi bede icke for den skyld / at wi
skulle lære Gud noget / som hand icke veed / Hand vil icke at wi skulle
forstørre oc omuende hans ordning som hand haffuer sticket oc sæt:
Thi lige som hand haffuer ordineret oc sticket / at hand vil føde oc
nære oss met Mad oc Dricke / huilcket hand dog vel foruden de mid-
del kunde giøre: Lige saa vil hand oc / at wi skulle met aluerlige Bø-
ner oc paakaldelse som komme aff Troen / forhuerffue alt det gode
wi haffue behoff til vor Salighed oc til dette timelige Liffs ophold.

S: Ja-

S: Jacob siger i sin Epistels fierde Cap: J haffue intet / for i bede icke : J faa intet / for i bede ilde. Oc Christus siger selff hos Lucam : Min Himmelske Fader skal giffue den hellig Aand / dem som hannem bede. Hand siger icke at hand vil giffue dem som ere lade ocørckeløse / eller dem som leffue tryggelige hen i Synden / men dem som hannem bede. Derfaare skulle wi bede oc begere / der som wi ellers ville haffue noget gaat. Wi skulle begge stycker bekiende / baade Guds godhed som er beredt at giffue dem der hannem bede / oc vor Nød oc Wselhed / saa at wi icke end i det mindste kunde drage vor Aande / vden Gud opholder oss. Iacob: 4. Lucæ, 11.

III. Huem wi skulle paakalde.

Det tredie vilkaar mand skal acte vdi Bønen / er / huem wi skulle paakalde : Om dette vilkaar vaare icke behoff at tale noget / der som der icke endnu fundis de Menniske som paakaldede (Jeg veed icke huad slags) Helgen. Derfaare vil ieg kaartelige tale om dette offuermaade nødtørfftige vilkaar : Oc ieg siger klarlige oc obenbare at mand skal paakalde Gud alene. Denne eniste Gud er Fader / Søn oc hellig Aand. Sønnen hand skal paakaldis / Først som en Gud met Faderen oc den hellig Aand. Dernæst / skal hand paakaldis / som en Meglere imellem Gud oc Mennisken. At mand skal paakalde Gud alene / kand vdi fire maade beuisis. Beuisninger at Gud skal alene paakaldis.

Den første Beuisning at Gud skal alene paakaldis / er / hans Bud oc Befalning. Thi wi haffue hans Bud oc Befalning der paa / at wi skulle paakalde hannem alene. Effterdi da at intet kand vere Gud behageligt vden Troen / oc Troen kand icke vere vden Guds Ord : Da følger der aff / at wi skulle ingen paakalde / vden den som Guds Ord befaler oss at tilbede. 1. Guds Bud. Deut: 6. oc 10.

Den anden Beuisning er / Guds Foriættelse : Der er ingen Bøn som haffuer Foriættelse oc Tilsagn / at skulle bliffue bønhørt vden den som skeer til Gud / derfaare giøre wi daarlige / om wi paakalde noget som icke er Gud. 2. Guds Foriættelse.

Den tredie Beuisning er / Exempel : Wi haffue ingen Helgens Exempel / at de haffue paakaldet oc tilbedet nogen Helgen / derfaare skulle wi gaa i deris Fodspaar / oc ingen beuise denne Dyrckelse oc Gudstieniste / vden den som hende bør met rette / det er / Gud alene. 3. Exempel.

4. Guds Forbud. Exod: 20. Den fierde Beuisning er Guds obenbare Forbud: **Du skalt ingen fremmede Guder haffue for mig** / siger HERren. Item / **Du skalt tilbede HERRen din** Deut: 5. Deut: 6. **Gud / oc tiene hannem alene.** Derfaare skulle wi tro dette foruist / at Dieffuelen haffuer indført den vijs vdi Verden / at mand skal paakalde Creaturene / det er / affdøde Helgen: Oc det haffuer hand giort for tre endelige Sager skyld. Først / at hand der met vilde berøffue Christo sin tilbørlige ære. Dernæst / at hand i saa maade vilde bespaatte oc forhaane de affdøde Helgen. For det tredie / at de Affgudsdyrckere som paakalde Helgen / kunde bliffue met hannem euige fortaffte. Derfaare formaner ieg eder / som endnu ere vdi denne vildfarelse / at i omuende eder i tide / paa det at i icke før end i vide aff / skulle falde i den leffuendis Guds Hender. Det vil slæt intet hielpe / at somme vndskylde sig oc sige at de giøre det i en god mening: For alle menniskelig mening oc gode tycke / vdi de ting som vor Salighed vedkommer / er ond oc duer intet / vden hun regeris aff Guds Ord oc den hellig Aand. Thi saa siger Gud selff: Gen: 8. **Menniskens Hiertis tancke er ond aff Begyndelsen.** 1. Corint: 2. Oc S: Pouel siger: **Det naturlige Menniske** / (det er / det Menniske som icke haffuer Guds Aand) **forstaar intet aff det som Gud hør til.**

Helgens paakaldelse hui hun er indført vdi Verden. 1. 2. 3.

IIII. For hues skyld wi bede oc bønhøris.

DEt fierde vilkaar wi skulle acte i Bønen / er / for hues skyld wi skulle paakalde. Der staar screffuet / at **Gud bønhører icke Syndere** / Derfaare er oss giffuen en Iohan: 8. Meglere / som er den HErre Jesus Christus / i hues naffn wi skulle bede oc paakalde Gud / saa som hand selff lærer oss i dag i dette Euangelio / saa sigendis: **Huad i bede Faderen om i mit naffn det skal hand giffue eder.** Paa hannem skulle wi forlade oss / oc icke paa vor egen Værdighed eller Hellighed. Oc i saadan fast Tro oc Tillid til hannem skulle wi paakalde Faderen / oc vere visse paa at Gud vil bønhøre oss for hans skyld. Men effterdi at disse CHristi ord ere synderlige oc ypperlige Ord / fulde aff Trøst oc Husualelse / da vil ieg dennem beskedelige forklare / Fordi de indeholde mange nyttelige Formaninger. Disse ord / **J mit Naffn** / det er / for min skyld / i mit Naffns kundskaff / i en fast Tillid til mig / de begribe meget vdi sig / Thi de lære / paaminde / oc husuale.

Huad

1. Huad lære disse Ord? Først/ lære de at vdelycke all vor egen Verdighed: For wi skulle paakalde Gud/ icke paa vor egen fortieniste oc værdighed/ men for Christi skyld/ oc forlade oss paa hans Lærdom aff disse Christi ord/ J mit Naffn.
2. forsuar oc beskermelse. Dernæst/ læris oss her at wi skulle bortsætte alt Hyckleri aff vor gudelige Bøn. Den hoffmodige Phariseer/ som Lucas omtaler/ hand rosede sig i sin Bøn meget aff sin Hellighed/ hand sagde: Jeg er icke som andre Menniske/ Jeg giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer/ Jeg faster to gange om Vgen etc. Denne Ordgydere paakaldede icke vdi Christi Naffn/ men hand forlod sig paa sin egen Hellighed/ oc vdøste mange forfengelige ord/ mere end hand bad/ hans Tale vaar mere it Mundklammer/ end Luc: 18.
3. en Bøn. For det tredie/ lære wi aff disse Ord/ at hensætte all Hedensk berømmelse oc Roes: Hedninge de meente at de skulde bliffue bønhørde/ naar de haffde tilforn fortient det aff deris Guder/ saa som Agamemnon meente sig at skulde bliffue bønhørt for sit store Offer hand haffde giort/ huilcke Offer Hedningene kaldede *Hecatombas*, det vaar saadanne Offer/ i huilcke de paa en tid offrede hundrede Diur aff it slag/ Øxen/ Bucke/ Kalffue eller andre/ huad Queg eller Diur de vilde offre/ For saadanne sine Offer
4. meente hand sig at skulle bliffue bønhørt. For det fierde/ lære disse Ord oss/ at giøre skilsmisse imellem de Christnis oc andre Menniskis Bøn: Fordi Troen alene til Christum giør forskel imellem de Christnis oc andre Menniskis Bøn. Tyrcker/ Jøder/ Hedninge oc andre saadanne deris lige/ mene vel at de paakalde Gud/ men de paakalde icke rettelige/ for de haffue icke Troen til den Meglere Jhesum Christum/ de kiende icke den Gud/ som er Fader/ Søn oc hellig Aand.

Huad paaminde oss disse Ord/ **J mit Naffn**? De paaminde oss om vor Blindhed: Thi i det at Christus befaler oss at bede i sit Naffn/ er der icke tuil paa/ at det maa io vere store oc ypperlige ting der wi skulle bede om. Derfaare skulle wi aff disse ord vere paaminte/ oplade Øyene/ oc see til huad wi haffue behoff at bede om/ for oss selff i besynderlighed oc for andre i almindelighed/ huad wi behøffue indúaartis oc vduaartis/ Aandelige oc legemlige: Dissligeste ocsaa/ huad ont oss tuert imod er fornøden at affbede. Disse ord oss paaminde vor Blindhed.

Huorledis trøste oss disse Ord/ **J mit Naffn**? De trøste oss imod tuende ting sō oss saare meget forhindre i vor Bøn/ som ere/ vor wuærdighed oc vantro. Jmod vor wuærdighed vil hand at wi skulle sætte hans værdighed/ i det hand siger: Beder i mit Naffn. Jmod Trøst aff disse Ord.

Vantro

Vantro vil hand at wi skulle sætte hans Foriættelse. Men der ere mange som icke faa det de bede om / for de bede ilde / De haffue icke Tro oc Tillid til CHristum / Deris Bøn er mere it forfengeligt Mundpladder / end en retsindig Guds paakaldelse / Deris ord gaa mere hen i Været / end de trenge sig igiennem Skyerne op til Gud: Saadanne Folck kunde icke met rette beklage sig / at de bede tit oc offte / oc faa intet. Derfaare / paa det at wi icke skulle findis i deris tal / da lader oss bede aff en stadig Tro.

V. Huad wi skulle bede om. DEt femte vilkaar wi haffue i Bønen at acte er / om de ting der wi skulle begere / Oc huad wi skulle affbede. De ting som wi haffue behoff at bede om ere trende slags: Thi enten gielder det Guds ære paa / Eller der handlis om vor Salighed / Eller oc om det gode som hør til dette timelige Liffs ophold oc fremgang.

Try ting at begere.

1. Guds æris fremgang. At Guds ære kand forfremmis skulle wi for alle ting bede oc begere / effter som den første Bøn liuder i Fader vor: **Helligt vorde dit Naffn.** Men her skulle wi icke sætte Gud vjis oc maade for / Thi hand veed selff best i hues maade hans ære kand forfremmis: Men wi skulle bede om hans Naffns helliggiørelse i en stadig Tro oc viss Tillid / oc visselige forlade oss til at hand vil bønhøre oss.

2. Vor Salighed. Vor Salighed skulle wi oc saa begere oc bede om / oc det uden noget vilkaar eller vndertegt / for wi haffue Guds almindelige Foriættelse om vor Salighed. **Thi huer den som paakalder HErrens Naffn skal bliffue salig.**

Ioel: 2. Actor: 2.

3. Timelige ting. Det gode som wi haffue behoff til dette timelige Liff skulle wi bede om oc begere / met tuende slags vilkaar oc besked / som ere / Om Guds ære icke skal forhindris der aff / om wi faa det wi bede om / Eller oc det icke skulde vere oss skadeligt til vor Salighed.

Huor wi skulle affbede det onde. J lige maade skulle wi oc saa affbede det onde som er tuert imod disse gode ting. Det første oc andet slags onde / som ere Guds æris forhindrelse / Oc vor Saligheds Modstand / skal mand affbede foruden vilkaar: Men det onde som oss trenger i denne Verden / skal mand affbede met saadant vilkaar / om det icke skeer til Guds æris oc vor Saligheds forhindring / Thi Guds ære skal mand sætte for alle ting / oc den mest ansee. Dette maa vere sagt om Bønen: Gud giffue oss sin Naade / at det maa feste rod i vore

Hierter / ved Jhesum Christum / Huilcken met Gud Fader oc den hellig Aand skee Ære / Loff oc Tacksigelse til euig tid / Amen / Amen.

Vor HErris Jesu Christi

Himmelfarts dag / Euangelium Marci i det XVI. Capittel.

Paa det sidste / der de Elleffue sade til Bords / obenbarede Jesus sig / oc straffede deris Vantro / oc deris Hiertis haardhed / at de haffde icke troet dem / som haffde

haffde seet hannem opstaaen. Oc hand sagde til
Matth: 28. dem: Gaar bort i all Verden / oc predicker Euangelium
faar alle Creature. Huo som troer oc bliffuer
døbt / hand skal bliffue salig / Men huo som icke troer /
hand skal bliffue fordømt. Oc de Tegn som skulle
følge dem der tro / ere disse: J mit Naffn skulle de vddriffue
Dieffle. Tale met ny Tunger. Fordriffue
Hugorme. Oc der som de dricke nogen forgifft / da
skal det icke skade dem. Paa de Siuge skulle de legge
deris Hender / saa skal det bliffue bedre met dem. Oc
Actor: 1. HERren effter at hand haffde talet met dem / bleff
hand optagen til Himmelen / Oc sider hos Guds
høyre Haand. Oc de ginge vd oc predickede alle
stede / Oc HERren arbeydede met dennem / oc stadfeste
Ordet / ved metfølgende Tegn.

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsagen til denne Høytid.

DEnne Høytid er indskicket i den christne Menighed for vor Troes Artickels skyld / i huilcken wi bekiende oss at tro paa Jhesum Christum / som er opfaren til Himmels / effter at hand haffde omgaaet her i Verden met sine Disciple / i fyrretiue dage effter sin ærefulde Opstandelse / oc sider nu hos Gud Faders almectigstis høyre Haand. Vdi denne Høytid / lige som i alle andre / skulle wi

1. offuerueye try ting: Først Historien met sine omstendige vilkaar.
2. Dernæst Velgierningen som oss er beuist. For det tredie / huorledis
3. wi rettelige skulle bruge oc betencke denne Historie. Disse try stycker findis alle i dette Euangelij forklaring / paa huilcket Summen oc

Summa paa dette Euangelium.

Meningen er denne / at Christus obenbaredis for sine Disciple / den fyrretiuende dag effter sin Opstandelse / huilcke hand først breyder deris Vantro oc Hiertis haardhed / oc siden befaler at predicke Euangelium offuer den gantske Verden / Giffuer der hos ocsaa tilkiende huad nytte oc gaffn der aff skal komme / til dem som høre deris Predicken / met saa skel at de ved en stadig Tro anamme Euangelium.

um. Der foruden/ paa det at mand diss bedre skal tro deris Predicken/ loffuer hand at ville stadfeste deris Lærdom met Jertegn. Der hand haffde denne Befalning vdgiffuet/ foer hand siunlige op til Himmelen / oc sider hos Gud Faders høyre Haand. Oc Disciplene vaare hans Befalning lydige / oc ginge vd at predicke Euangelium / huilcket HERren stadfeste met metfølgende Tegn. Det er Summen paa dette Euangelium. At wi det diss bedre kunde begribe/ vil ieg der aff forhandle tre Artickler/ som ere:

Den Første.

Huorledis Christus straffer sine Disciple.

Den Anden.

Huorledis hand stiffter det hellige Predicke embede.

Den Tredie.

Om Christi opfarelse til Himmels.

Om den Første.

DEn fyrretiuende dag effter at Christus vaar opstaaen / obenbaredis hand for sine Disciple / oc breydede dem deris Vantro oc Hiertis haardhed / at de haffde icke troet dem som haffde seet hannem opstaaen. Christus straffer her tuende ting i sine Disciple: Det ene er deris Hiertis haardhed / Det andet er Vantro. Hand straffer baade Roden/ oc hendis grøde: Roden er Hiertens haardhed / huilcken der groer oc styrckis / baade aff sin onde oprindelse/ oc aff sin egen onde art oc forderffuede nature: Thi det Menniske som icke er opliust met den hellig Aand / kand intet forstaa aff det som Guds Aand hører til. Denne onde Rod giffuer megen skadelig oc forderffuelig grøde aff sig. Først kömer der aff den grøde som her straffis / som er Vantro: Aff hende vdspringe siden saa mange onde Grene/ saa som Wlydighed imod Gud / met alleslags Synder oc groffue Laster / som bedriffuis i dette syndige Leffnet / Aff huilcke mand baade kand kiende Rodens krafft som icke er fordreffuen / Oc mand kand see huor stor vext oc fremgang Vantroen haffuer faaet. Thi dette er it vist oc fast Tegn/ at huor Synden regerer oc haffuer sin fulde fremgang/ der besider Vantro Menniskens Hierte/ saa som en Herre oc Regentere.

Tu ting straffis i Disciplene.

Roden til all Synd er Menniskens Hierte.

Vantroens Tegn.

De skrøbelige skulle fortuile.

Her foruden haffue wi her aff at lære: Først / at wi som ere 1.
skrøbelige i Troen/skulle effter Apostlernis exempel icke falde i Mishaab / alligeuel at wi icke strax kunde begribe den Himmelske hemelighed. Thi den christne Kircke haffuer altid sin skrøbelighed oc Saar / i huilcke vor HErre Jesus Christus lader sin Olie oc Vin. Der tør oc icke nogen tencke at hand skal kunde bliffue quit ved all skrøbelighed oc breck/saa at hand skal bliffue fuldkommen/saa lenge som hand haffuer dette dødelige Legeme: Men lige som Guds Folck i det gamle Testamente / haffde deris Naboer Philisterne imod sig/ der de vaare komne ind i det Foriætte Land / imod huilcke de maatte altid føre Krig oc Feyde: Lige saa haffue oc de som ere indførde vdi Christi Kircke/ deris induaartis oc vduaartis / siunlige oc wsiunlige Fiender / imod huilcke wi skulle daglige føre Krig oc Feyde / paa det at wi icke skulle bliffue lade oc forsømelige/ men smucke duelige oc forsøgte Christne.

En ret from Christen haffuer daglige Feyde. Kiød/ Satan/ Død/ Verden giffuer ingen tid feyde.

Dernæst/ i det at Christus icke slæt forskiuder 2.
sine groffue oc skrøbelige Disciple/ da haffue wi her at lære oc betencke / huilcken en mild oc naadig ypperste Prest oc Biscop wi haffue / som icke forskiuder oss for vor skrøbelighed s skyld / met saa skel at der er nogen gnist aff Troen vdi oss. Her hos haffue wi ocsaa at lære/ 3.
at wi effter Christi Exempel/ skulle omgaas mildelige oc sactmodelige met de skrøbelige Christne.

Om den Anden.

Predicke embedet stifftis.

DEn tid Christus vilde fare op til Himmelen/ gaff hand sine Disciple befalning oc sagde: Gaar vd i den gantske Verden / oc predicker Euangelium for alle Creatur: Huo som troer oc bliffuer døbt / hand skal bliffue salig / Men huo som icke troer / hand skal fordømis. Her sætter vor HErre Christus en ret vijs oc maade / huorledis hans Rige skal opbyggis / oc giffuer tilkiende / huad nytte oc gaffn wi maa foruente oss vdi dette Rige.

Huor ved Christi Rige opbyggis/oc huad gaffn det giør.

Christi rige opbyggis oc stifftis ved tuende ting/ som er/ Guds ord / oc de høyuærdige Sacramenter. Gaffnet som det fører met sig/ er Indbyggernis oc Vndersaattenis Salighed. Tuert imod/ alle de som icke ere Indbyggere i dette Rige / de ere forplictige vnder Forbandelse oc euig Fordømelse. Her see wi at der er stort forskel oc

skilsmisse imellem Christi rigis oc verdslige Rigers regimente / Oc det er icke vnder / For Christi rige er aandeligt : Men verdslige Riger ere kiødelige. Christi Rige oprettis oc holdis ved mact met Guds ord : Men verdslige Riger regeris ved Menniskens Lower oc skick.

MEn effterdi at disse Christi ord indeholde nogle synderlige Lærdomme / da vil ieg dem noget videligere oc beskedeligere forklare / paa det at wi diss bedre kunde begribe Christi Hiertelag mod oss / oc huilcke store velgierninger Euangelium fører met sig.

Først siger Christus : Gaar vd i den gantske Verden. Her seer du Christi befalning / hand sender sine Disciple icke nogen sted hen til it Land eller Stad : Men til alle Menniske / offuer den gantske vide Verden. Her aff skulle wi acte huor rig oc stor Guds Barmhiertighed er / oc huor dyrebart Christi Offer oc Betalning er. Guds Barmhiertighed er saa rig oc stor / at alle Menniske som vaare fordømde for Syndens skyld / de skulle høre Guds Søns røst / om det euige Liff oc Salighed at bekomme for Christi offers oc betalnings skyld: Thi wi skulle icke tencke / at Gud vilde lade Menniskens Søns røst liude offuer den gantske Verden / i den mening at den største part i Verden icke skulde faa gaffn der aff : Men hand lod den meget mere for den Sag skyld predicke / at de som det hørde skulde leffue oc bliffue salige ved Christum / met saa skel at de met en stadig Tro anamme Apostlernis Predicken. Guds barmhiertigheds Rigdom.

Dette forstaas end klarligere aff dette Ord : Predicker / eller vdraaber. Faar huem skal det Predickis ? Faar alle Creatur / det er / alle Menniske / foruden alle vilkaar eller forskel / enten paa Personer / Folck / eller Slect. Thi Gud haffuer Menniskene kiær / oc vil at de skulle bliffue salige / effter disse S: Pouels ords liudelse : Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige oc komme til Sandheds bekiendelse. Men huad skulle Apostlerne predicke oc vdraabe ? Euangelium / det er / it glædeligt Bud eller en god Tidende / at alle Menniskens Fiender / som ere Synden / Døden / Dieffuelen oc Helffuede ere offueruundne : At her er nu giort Fred imellem Gud oc Mennisken : Oc at alle de som tro paa Christum skulle bekomme oc arffue det euige Liff oc Salighed. Dette er Summa paa Euangelium : Men paa det at wi 1. Tim: 2.

det diss grundeligere oc bedre kunde forstaa/vil ieg faaregiffue en vi-
deligere beskriffuelse oc forklaring huad Euangelium er/ huilcken ieg
kaartelige met den hellige Scrifft vil stadfeste.

Huad Euangelium er.

EVangelium er en Lærdom/ som er obenbaret aff 1.
Gud / vdi huilcken oss forkyndis forløsning aff 2.
Synden / aff Louens forbandelse / oc aff Guds
Vrede / Oc vdraabis oc tilbiudis/ alle dem som tro 3.
paa Guds Søn/Synders Forladelse/ Salighed oc 4.
det euige Liff / for den samme Guds Søns Offers 5.
oc Betalnings skyld / Paa det at Guds Godhed oc 6.
Barmhiertighed kand prisis / oc at wi som ere forlø-
ste ved Guds Søn kunde aff Troen til hannem frem- 7.
føre oc lade see saadan retsindig Fruct / som kommer
offuer ens met Euangelio.

Denne beskriffuelsis beuisning.

Denne beskriffuelse indeholder mange ting / huilcke wi ville
skickelige effter huer andre opregne oc beuise.

1. Euangelium er obenbaret aff Gud. Rom: 16.

Først sagde ieg at Euangelium er en Lærdom som er obenba-
ret aff Gud / huilcket der stadfestis oc beuisis aff S: Pouels Ord/
til de Romere i det sextende Cap: Huor Apostelen kalder Euange-
lium en hemelig ting / som haffuer veret skiult aff Verdens begyn-
delse oc nu er obenbaret aff Gud/Met huilcke ord hand klarlige giff-
uer tilkiende/at Euangelium icke er kõmet aff Menniskens fornufft:
Thi der som Menniskelig fornufft kunde aff sin egen forstand oc
skarpsindighed forstaa oc begribe denne Lærdom/ da haffde icke S:
Pouel burt at sige/at denne Lærdom haffde veret skiult aff Verdens
begyndelse.

2. Huad Euangelium forkynder. Dan: 9. Gal: 3. Matth: 3. oc 17.

For det andet er sagt i denne Forklaring/ at vdi Euangelio
forkyndis forløsning aff Synden / aff Louens forbandelse / oc aff
Guds Vrede. Fordi Daniel prophete siger / at CHristus skulde
borttage Synden / Oc S: Pouel lærer oss at Louens forbandelse
er vdslæt / formedelst Christi tilkommelse til Verden: Der til siger
ocsaa Gud Fader selff aff Himmelen/ at alting er hannem behage-
ligt i hans Søn. At dette er vist forfare ocsaa alle gudfryctige
Menniske / som haffue den hellig Aands vidnesbyrd hos sig/

Rom: 8.

huilcket de i Sandhed icke giorde/ vden de stadelige forlode sig til at
Synden vaare affslæt/ Louens forbandelse vaare borttagen / oc
Guds vrede vaare stillet.

For

For det tredie sagde ieg/ at vdi Euangelio vdraabis oc tilbiu- 3.
dis Synders forladelse/ Salighed oc det euige Liff: Thi saa siger Huad oss tilbiudis i Euangelio.
Christus selff hos Lucam/ vdi det fierde oc tiuende Capittel.
Saa er det screffuet/och saa burde Christus at lide/ Lucæ 24.
oc lade predicke i sit Naffn/Penitentze oc Syndernis
forladelse iblant alle Folck Oc i dette Euangelio siger
hand: Huo som troer hand skal bliffue salig. Oc Christus siger selff hos Johannem: Huo som troer paa Sønnen / hand haffuer det euige Liff. Iohan: 3. Huad haffue wi mange ord behoff? Den gantske hellige Scrifft loffuer oc tilsiger Synders forladelse/ Salighed/ oc det euige Liff / alle dem som anamme Euangelium.

Men efftersdi at disse velgierninger vederfaris icke alle Folck: 4.
Fordi Cain/ Judas/ Kong Saul/ oc mange andre flere omkomme Huo der bliffue delactige i Christi velgierninger.
oc bleffue euige fortaffte/ Oc den største part aff Verden falder paa denne dag (diss ver) vdi euig Fordømelse/ da sættis dette til for det fierde i denne Forklaring/ at disse velgierninger vederfaris dem som
tro. For Christus siger klarlige: Huo som tror paa mig/ Iohan: 5.
hand skal icke forfaris / men haffue det euige Liff. Men paa det ingen skal tencke/ at dette kommer ved hans egne gier-
ninger oc fortieniste/ da siger S: Pouel/ at Menniskeт bliffuer Rom: 3.
retfærdigt alene ved Troen/ foruden Louens giernin-
ger/ Oc hand siger ocsaa/ at Det euige Liff er Guds gaff- Rom: 5.
ue ved Jesum Christum. Det er/ Det euige Liff giffuis alle dem som tro paa Jesum Christum / icke for deris fortieniste / men for Christi værdskyld oc velgierning.

For det femte sagde ieg fremdelis/ at dette gode vederfaris oss/ 5.
for Guds Søns offers oc betalnings skyld. Fordi S: Pouel siger For hues skyld wi bliffue der i delactige.
at wi bliffue retfærdige formedelst den Gienløsning som skeer ved
Christum Jesum. Thi det Gredske ord ἀπολύτρωσις som S: Pouel Rom: 3.
her bruger/ huilcket wi paa Danske kalde Gienløsning / det mercker saadan en Gienløsning som skeer/ naar mand giør fyldist bod / oc betaler for den som haffuer forbrøt sit Liff / oc burde at straffis met Liffs straff. Saadan en betalning haffuer Christus forstract for oss/ den tid hand bleff giort til Synd/ det er/ til en Syndebod/ paa
det at wi skulde bliffue i hannem den Retfærdighed som gielder faar 2. Corint: 5.
Gud/ som S: Pouel siger.

6. Huorfaare Christus haffuer igien løst oss.

For det siette sætter ieg disse ord til/ som ere: Paa det at Guds Godhed oc Barmhiertighed kand prisis. Disse ord stadfestis aff den himmelske Engle skaris Exempel/ som siunge der Christus vaar født/ saadan en Loffsang: **Ære vere Gud i det høye/ oc Fred paa Jorden / Menniskcn velbehagelighed.** Dette skulle wi acte at vere giort for den Sag skyld/ at alle de som kiende denne Christum/ skulle lære aff de kyske rene Englis Exempel/ at forkynde oc prise Guds Godhed oc Barmhiertighed/ besynderlige effterdi at den naturlige Low vdkreffuer/ at mand skal beuise dem Tacknemmelighed som oss giøre til gode.

Luc: 2.

7. Troens Fruct.

For det sidste leggis disse ord til i Euangelij bescriffuelse/ som ere/ At naar wi ere forløste ved Euangelium / wi da skulle beuise saadanne Fructer oc gode Gierninger/ som komme offuer ens met Euangelio. Dette stadfester S: Pouel til de Epheser/ i det andet Cap: huor hand saa siger: **Wi ere skaffte i Jesu Christo til gode Gierninger / at wi skulle vandre der vdi.** Oc hand siger en anden sted i den samme Epistel: At **effterdi wi ere it Liws vdi HErren/ da skulle wi vandre som Liusens Børn.** Thi kiere huor vilde det laue sig/ at wi som ere forløste oc befriede aff Syndens tieniste/ skulde alligeuel tiene Synden/ oc giffue oss vnder hendis suare Aag oc Byrde? S: Pouel siger: **Guds salige Naade er obenbaret for alle Menniske/ oc tucter oss/ at wi skulle forsage det vgudelige Væsen/ oc den verdslige Lyst/ oc leffue tuctelige/ retfærdelige oc gudelige i denne Verden.**

Ephes: 2.

Ephes: 5.

Læss her om ydermere paa anden Pingzedag / sidst i den fierde Artickel.

Tit: 2.

Efftcrdi da at wi nu haffue met viss grund oc Vidnesbyrd aff den hellige Scrifft / beuist at Synden / Louens forbandelse / oc Guds vrede borttagis ved Euangelium/ oc følger igien i deris sted Retfærdighed/ Salighed oc det euige Liff/ for Christi skyld/ der som wi tro paa hannem / Oc at Gud vil at wi for saadan velgierning skulle prise hans Godhed oc Barmhiertighed / oc beuise hannem Tacknemmelighed all vor Liffs tid: Da er det klart oc vist / at Euangelium er (som ieg sagde) en Lærdom som er obenbaret aff Gud/ i huilcken oss forkyndis forløsning aff Synden/ aff Louens forbandelse/ oc aff Guds vrede/ oc vdraabis oc tilbiudis alle dem som tro paa Christum/ Retfærdighed/ Salighed oc det euige Liff / for den samme Christi Offers oc Betalnings skyld / Paa det at Guds

Repetitio definitionis.

God-

Godhed oc Barmhiertighed kand prisis / oc at wi som ere forløste ved Christum / kunde fremføre saadan retsindig Fruct / som kommer offuer ens met Euangelio.

Dette maa saa vere sagt om Euangelio. Men det som Christus legger fremdelis til om Daaben / met huilcken Euangelij velgierninger oss tilføyes oc beseylis / der om vil ieg tale en anden tid: Oc der om hørde wi ocsaa paa Christi Døbelsis dag / som wi kalde Fastelaffns Søndag.

Om den Tredie.

NV efterfølger den tredie Artickel / som er den rette Artickel der hører til denne Høytid / i huilcken Euangelisten siger at Christus opfoer til Himmelen. Derfaare vil ieg kaartelige oc klarlige tale noget om CHristi Opfarelse til Himmels / huilcket er en Artickel i vor christelige Tro.

Try stycker at acte om Christi opfarelse.

Vdi denne Artickel om Christi Opfarelse til Himmels / haffue wi besynderlige try stycker at mercke / som ere: Først / hans Nederfærd til Jorden. Thi hand foer neder til Jorden / før end hand foer
1. færd til Jorden. Thi hand foer neder til Jorden / før end hand foer
2. op til Himmelen. Dernæst / hans Opfærd til Himmelen. For det
3. tredie / Christi Himmelfarts nytte oc gaffn.

I. CHristi nederfærd til Jorden.

VDI Christi nederfarelse til Jorden haffue wi tu ting at acte / som ere: Paa Christi gaffue / Oc hans Exempel. En Gaffue er det / at Christus foer neder aff Himmelen / oc anammede menniskelig Natur / at hand vilde met sit Offer afflætte alle vore Synder: Thi formedelst CHristi Offer er Gud Fader stillet tilfreds / oc for vor Megleris Christi skyld som saaledis ydmygede sig / tagis alle de til Naade som tro / saa at de ere Guds Børn oc Arffuinge. For den Sag skyld foer Christus neder fra Himmelen / oc derfaare ydmygede hand oc fornædrede sig / at wi skulle opfare fra Jorden til Himmelen / oc at wi skulle ophøyes til det euige Liff oc ære. Christi Exempel skulle wi ocsaa her ansee / saa at wi ocsaa stige ned oc ydmyge oss / som S: Peder lærer / i sin første Epistels andet Cap: huor hand saa siger: **Christus leed for oss / oc efterlod oss it Exempel / at wi skulle efterfølge hans Fodspaar.**

Huorfor Christus foer neder fra Himmelen.

1. Pet: 2.

II. Christi opfardt til Himmels.

HVordan Christi Opfarelse til Himmels vaar / giffuer den hellige Scrifft tilkiende. Hand opfoer siunlige met legemlig oc naturlig rørelse / oc en Sky anammede hannem op i Himmelen. Derfaare siger S: Pouel til de Epheser / vdi det fierde Capittel. **Hand opfoer offuer alle Himle.** Hand haffuer dog icke ved sin Himmelfart omskifft sin menniskelige Natur til guddommelig Natur / eller saaledis vdbredt hende / at hun skulde vere lig den guddommelige Natur / alligeuel at begge Naturer / Guddom oc Mandom / ere i en Person watskillige.

Ephes: 4.

Den hellige Lærere Bernhardus giør tre Trapper paa Christi Nederfarelse oc Fornædring / Oc disligiste paa hans Opfarelse. Den første Trappe paa hans Nederfart / er aff den øffuerste Himmel vdi Kiødet: Den anden indtil Kaarsset: Den tredie indtil Døden. Jmod disse tre Trapper paa hans Nederfart oc Fornædring / sætter hand tre Trapper paa hans Opfaring oc Forklaring. Den første er / hans ærefulde Opstandelsis Herlighed: Den anden er / hans Mact at døme Leffuendis oc Døde: Den tredie er / at hand sider hos Gud Faders høyre Haand.

Tre trapper paa Christi nederfærdt oc opfærdt.

III. Nytte oc Gaffn aff Christi opfarelse.

DEt nytte oc gaffn wi haffue aff Christi Opfarelse til Himmels er mangefaald / som wi lættelige kunde forfare aff mange sprock i den hellige Scrifft.

1. Hand haffuer offuervundet sine Fiender.

Den første Fruct er / at Christus haffuer faaet Seyeruinding offuer sine Fiender / som ere / Synden / Døden / Dieffuelen oc Helffuede. Thi disse Fiender haffuer hand offuerundet / oc holdet Triumph oc Seyer offuer dem / ved sin ærefulde Opfarelse. Hand vdslætte Synden den tid hand bleff it Offer oc Betalning for Synden. Der Synden vaar afflæt / bleff Døden verieløs oc vanmectig / Thi Synden er Dødens braadt. Der Døden bleff forstørret oc vanmectig / miste Dieffuelen sin styrcke oc Verie. For det sidste / effterdi at Helffuede opsluger ickon dem alene / som ere vnder Dødens oc Dieffuelens mact / da beuisis der aff / at Christus som haffuer offueruundet Synden / Døden oc Dieffuelen / hand haffuer ocsaa offueruundet Helffuede.

2. Hand bereder oss veyen til Himmels.

For det andet opfoer hand at hand vilde vere vort Hoffuet / som først skulde opfare faar oss til Himmelen / paa det hand vilde berede oss Veyen / huorfor hand siger hos Johannem i det fiortende Cap: **Jeg gaar bort at berede eder Veyen / oc ieg vil tage eder til mig.**

Iohan: 14.

For

For det tredie foer hand op til Himmels / at hand vilde vdsprede sin Krafftis oc Herligheds skin aff Himmelen / offuer den gantske Verden / Derfaare siger S: Pouel til de Epheser / i det fierde Cap: **Hand opfoer offuer alle Himle / paa det hand vilde opfylde alting.** Saa foer hand derfor icke op / paa det hand vilde vere borte fra oss: Men paa det at hand met sin krafft sō stedse er alleuegne næruerendis tilstede / vilde styre oc regere Himmel oc Jord / oc altid vere hos sin christne Kircke / indtil Verdens ende.

3. Hand vdgyder sin Krafftis skin offuer oss. Eph: 4. Math: 28.

For det fierde opfoer hand / paa det hand vilde giffue Menisken gaffuer / som Paulus siger / til de Epheser / i det fierde Cap: met disse Ord: **Hand sætte nogle til Apostler / oc nogle til Propheter / nogle til Euangelister oc nogle til Hiurder oc Lærere.** Det er / Hand opfoer at hand vilde vere krafftig i det hellige Predicke embede / oc stadfeste det met vnderlige oc krafftige Tegn / oc besegle det vdi Menniskens Hierter.

4. Hand giffuer Mennisken gaffuer.

For det femte opfoer hand / paa det wi skulde haffue en Talsmand i Himmelen / som Johannes siger / i sin første Epistels første Cap: met disse Ord: **Der som nogen Synder / da haffue wi en Talsmand hos Faderen / som er Jhesus Christus den retfærdige / oc hand er en Forligelse for alle vore Synder.**

5. Hand er vor Talsmand i Himmelen. 1. Iohan: 1.

For det siætte opfoer hand / at hand vilde drage vore Hierter til sig. Hand siger selff hos Mattheum / vdi det siette Capittel. **Huor dit Liggendefæ er / der er ocsaa dit Hierte.** Oc S: Pouel siger til de Colosser / i det tredie Capit: **Ere i opstaane met Christo / da søger det som er offuen til / der som Christus er / sidendis hos Guds høyre Haand.** Derfaare skal vor omgengelse vere i Himmelen / der som vor Frelsermand sider vdi Ære oc Herlighed / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand / skee ære / loff oc prijs fra euighed til euighed / Amen / AMEN.

6. Hand drager vore Hierter til sig. Math: 6. Coloß: 3. Philip: 3.

Den

Den siette Søndag effter Paaske / Euangelium Johannes i det XV. oc XVI. Capit:

IHEsus sagde til sine Disciple: Naar Trøsteren kommer / huilcken ieg skal sende eder fra Faderen / Sandheds Aand / som vdgaar fra Faderen / hand skal vidne om mig. Oc i skulle ocsaa vidne / Thi at i haffue veret hos mig aff begyndelsen. Dette haffuer ieg talet til eder / at i skulle icke forargis. De skulle sætte eder i Band. Oc den tid skal komme / at huo som thielslar eder / skal mene / hand giør Gud en tieniste

der

der met. Oc saadant skulle de derfaare giøre eder / at de huercken kiende min Fader oc ey mig. Men ieg haffuer talet dette til eder/ paa det/ at naar den tid kommer / i skulle tencke der paa / at ieg sagde eder det. Oc ieg sagde eder icke saadant aff Begyndelsen/ thi ieg vaar hos eder.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium er ocsaa en Part aff Christi predicken/ som hand haffde for sine Disciple/ den Afften næst før hand leed sin Pine oc Død / paa huilcken Predicken wi nylige hørde Summa huad hun indeholder. Men denne Text indeholder it løffte oc Foriættelse/ om en Talsmand som er den hellig Aand/ som skal vere tilstede hos den christne Kircke/naar hun skal lide forfølgelse aff den vgudelige Verden. Thi CHristus forkynder her / at mange vgudelige Mennisker skulle met saadan Galenskaff oc Hastighed / sætte sig op imod Christi Kircke/ Oc besynderlige Jøderne/ at de aff Nidkiærhed for deris Religion oc Gudstieniste/ skulle met gantske macht sætte sig imod de Christne oc Gudfryctige : Oc de skulle tælle Folck i Troen / at de giøre Gud en stor tieniste der met / at de sla de Gudfryctige ihiel oc vddriffue dem aff deris Menighed oc Forsamling. Aarsagen til denne Galenskaff oc Tiranni/ siger Christus at vere deris Vankundighed oc Blindhed / som er / at de huercken kiende Guds Vrede imod Synden / icke heller forstaa CHristi velgierninger. At wi nu kunde disse Christi ord diss bedre forstaa/ ville wi her aff ansee tre Artickler/ som ere: Summa paa dette Euangelium.

Den Første.

Den hellig Aands oc alle Ordens Tieneris embede / i den christne Kircke.

Den Anden.

Christi paamindelse / at de Gudfryctige icke skulle lade sig forføre aff Forargelse/ saa at de forsage CHristum/ oc bortkaste Troen.

Den

Den Tredie.

Om de Christnis Kaarss/ Oc om deris herlige Forløsning.

Om den Første.

VAar Trøsteren kommer/ huilcken ieg skal sende eder fra Faderen/ Sandheds Aand/ som vdgaar fra Faderen / hand skal vidne om mig. Disse ord indeholde den første Lærdom i dette Euangelio / som er / at den hellig Aand oc Apostlerne oc alle deris efterkommere skulde vidne om Christo.

Huad wi her haffue at lære om den hellig Aand.

Om den hellig Aand kunde wi aff denne Text see disse effter-
følgende stycker / Først / at hand er en Gud met Faderen oc Søn- 1.
nen. Dernæst / at hand er en atskild Person fra Faderen oc Søn- 2.
nen. For det tredie / at hand vdgaar fra Faderen oc Sønnen. 3.
For det fierde / at hand giffuis den christne Kircke aff Christo. Oc 4.
huorfaare hand giffuis den christne Kircke / giffuis tilkiende i Tex-
ten / som er / At hand skal vere vor Talsmand / Hand skal vere sand-
heds Lærere / Oc hand skal vidne om Christo / om huilcke den hellig-
Aands embede oc bestillinger ieg vil ickon her tale kaartelige / fordi
at dette skal repeteris oc igien tagis paa Pintze dag.

Huorfaare den hellig Aand kaldis en Trøstere.

Huorfaare kaldis hand en Trøstere eller Talsmand? Christus kalder hannem derfaare en Trøstere oc Talsmand / at hand met dette Naffn vilde giffue tilkiende / at den christne Kircke oc Menighed skal lide forfølgelse / anklagis oc fordømis aff den onde Verden: Oc giffuer der hos lige saa klarlige tilkiende / at hun skal icke bliffue forlat aff Christo vdi sin Forfølgelse oc Modgangs tid / men Christus sender hende en Talsmand / som er den hellig Aand.

En Forsprekeris oc Talsmands bestilling.

En retsindig Talsmands vilkaar ere fire. Det første er / 1.
at hand skal trolige staa bi met den som beklagis / eller lider Vaald
oc Wræt. For det andet / skal hand tage Sagen til sig / oc forsua- 2.
re den lige som sin egen. For det tredie / skal hand lære / paaminde 3.
oc vnderuise den som beklagis / at hand icke viger oc afftreder fra sin
rette Sag / eller oc fortaler sig. For det fierde / skal hand trøste 4.
hannem oc giffue hannem frit Mod oc Dristighed / om hand for-
mercker hannem at bliffue redt / sorgefuld eller bedrøffuet. Derfaare / i det at den hellig Aand kaldis en Talsmand giffuis tilkiende / at hand først staar bi met dem som beklagis oc lide Vaald oc Wræt aff

den

den wgudelige Verden: At hand ocſaa dernæſt tager Menniſkens/ oc den gantſke chriſtne Kirckis Sag til ſig/ oc forſuarer den lige ſom ſin egen: At hand oc fremdelis lærer oc vnderuiſer hende: Oc endelige trøſter hende vdi all ſin Bedrøffuelſe/ Modgang oc Gienuordighed.

Dernæſt ſiger Texten/ at **den helligAand ſkal vere en Sandheds Lærere**/ met huilcken Titel oc Naffn der førſt giffuis tilkiende/ at Menniſkene kunde icke aff deris egen For- 1.
ſtand oc ſkarpſindighed komme til den rette oc ſalige Sandheds
kundſkaff oc kiendelſe. Dernæſt/ at den Sandheds Lærdom ſom 2.
Chriſtus her omtaler/er icke Louens/men Euangelij Lærdom: Fordi menniſkelig fornufft kand i nogen maade begribe Louens Lær-
dom aff ſin egen Forſtand. Fremdelis giffuis ocſaa met denne Titel 3.
tilkiende/ at den helligAand er krafftig vdi dem ſom predicke oc lære Sandheds Lærdom/oc diſligeſte i dem ſom den høre oc anam̄e: Fordi hand gior det/at de ſom predicke oc lære kunde ſelff forſtaa Sand-
hed/oc de ſom tilhøre kunde det anam̄e oc begribe. Her foruden paa- 4.
mindis wi ocſaa her/ at wi ſkulle paakalde denne Sandheds Lærere/ at hand vil giffue oſ Viſdoms nøgel/ Wi ſkulle ocſaa tage oſ grandgiuelige vare/ at wi icke met vor wrenlighed driffue denne rene oc kyſke Aand fra oſ: For effterdi hand er hellig/ det er/ reen/kyſk/oc helliggiørendis/ da vil hand icke bo vdi it wreent Hierte/ det er/ i det Hierte ſom voffuer oc vender ſig i ſin Synd oc Wrenlighed/ lige ſom en So velter ſig i Søle.

Den hellig-Aand er Sandheds Lærere.

Fremdelis ſiger Chriſtus: **Denne Sandheds Aand ſkal vidne om mig.** I dette den helligAands Embede ſkulle ocſaa Guds Ords Tienere vere delactige/oc met hannem bære Vidneſbyrd om Chriſto.

Den hellig-Aand vidner om Chriſto.

Men huad vidner den helligAand om Chriſto? Oc huad ſkulle Ordens Tienere vidne om hannem? Førſt vidner den helligAand oc Ordens tienere om Chriſto/ at hand er en ſand Gud effter Scrifftens liudelſe/ oc er en Guddommelig verelſe met Faderen oc den helligAand/ lige ſom wi bekiende i vor chriſtelige Troes Artickle. Dernæſt vidner den helligAand oc alle Ordens tienere/at Chriſtus er it ſant Menniſke/ effter vor chriſtelige Troes Artickel/ ſom ſaa liuder: Jeg troer paa Jheſum Chriſtum etc. **Som er vndfangen aff den helligAand/ født aff Jomfru Maria.**
For det tredie/ vidner den helligAand oc Ordens tienere/ at endog Chriſtus er Gud oc Mand/ dog er hand en Herre/ en Chriſtus/ en

1. At hand er Gud.
2. At hand er Menniſke.
3. At hand er en Perſon.

Iohan: 3. Person / saa som vor Troes bekiendelse vidner / oc CHristus selff vidner om sig / i det hand siger: Jngen far op til Himmelen vden den som foer neder fra Himmelen / Menniskens Søn som er i Himmelen.

4. At hand er vor Saliggiøre. For det fierde vidner den hellig Aand oc Ordens tienere om Christi Embede / at hand er en Prest oc en Konge. En Prest er hand / fordi hand haffuer met sit Offer stillet sin Fader til freds / oc met sin Forbøn leder oss til Gud. En Konge er hand / for hand haffuer offueruundet vore Fiender Synden / Døden / Dieffuelen / Helffuede / Oc skal komme til Doms / at døme leffuendis oc døde: Disse fire stycker vidner den hellig Aand om Christo: Disse fire stycker faaregiffuis oss om Christo i vor Troes bekiendelse: Oc disse fire stycker skulle alle retsindige Guds Tienere vidne om CHristo / indtil saa lenge hand skal komme til Doms / at døme leffuendis oc døde.

Om den Anden.

Huorfaare Christus taler om Forargelse.

DEtte haffuer ieg talet til eder / at i skulle icke forargis. Her giffuer Christus tilkiende huorfaare hand haffuer talet saa meget om den christne Kircke / om den hellig Aand / om sin Død oc Opstandelse: som er / at de aff disse hans Ord skulde styrcke sig / oc icke met andre Folck i Verden lade sig forarge. Denne Christi formaning er saare nødtørfftig alle tider / Fordi Verden er fuld aff Forargelse. Christus

Math: 18. Mar: 9. siger: Ve Verden for Forargelse / der met giffuer hand tilkiende at de som aff Forargelse falde fra Euangelio / maa vente sig stor straff. Men paa det at huer mand kand ret lære at døme om Forargelse / oc ret forstaa huad det er / da vil ieg faaregiffue en fuldkommen oc grundelig Lærdom om Forargelse.

Huad Forargelse er.

FOrargelse er / i almindelighed at tale / alt det som opholder oc forhindrer Menniskene fra Euangelij rette Bekiendelse: Det er / alle ord / gierninger oc vduaartis facter / som kunde giffue noget Menniske aarsage oc leilighed til stød oc Forargelse / at det enten forhindris paa sin rette Saligheds vey / eller oc viger der aff.

Tu slags Forargelse.

Denne Forargelse er atskillig: Thi der er it slags Forargelse som 1. mand kalder *scandalum datum*, det er / Forargelse som nogen giffuer

andre /

2. andre/enten met ord eller gierninger. It andet slags Forargelse er det/som kaldis *scandalum acceptum*, det er/Forargelse som nogen tager sig til aff en andens ord oc gierninger. Huordanne disse tuende atskillige slags Forargelse ere/vil ieg formedelst deris beskriffuelse oc met Exempel forklare.

Den Forargelse som nogen giffuer fra sig/er den som kommer enten aff nogen gierning eller ord/som er ond i sig selff? Eller aff nogen gierning eller ord som i sig selff er huercken ond eller god/men skeer dog i vtide. Begge disse Forargelser ere haardelige aff Gud selff forbødne. Oc Christus siger selff/at det vaare it Menniske fast bedre/at der hengde en Møllesten om hans Hals/oc hand vaare kast mit vdi Haffuet der som det er dybest/end hand skulde giffue noget Menniske Forargelse. Her paa haffue wi disse Exempel. Arius neetede Christi guddommelige Natur/oc sagde at hand vaar ickon it slæt Menniske/der met forargede hand mange/oc vaar der met baade sig selff oc mange andre Aarsage til den euige Fordømelse. Kong Dauid gaff met sit Horeri oc Mandslat/alle sine Vndersaatte oc sit Rigis indbyggere stor Forargelse/Oc der som hand icke haffde omuent sig/da haffde hand bleffuet euindelige fortafft. Imod saadan Forargelse beder Dauid/der hand siger: Beuar mig fra den Snare som de haffde lagt for mig/oc fra Misdederis Forargelse. Paa dette slags Forargelse støder sig den største part i Verden/oc ligger vnder euig fordømelse: Oc der falde mange endnu daglige hoffuetkulds oc støde sig paa denne Forargelse/baade i almindelighed oc i besynderlighed.

I. Forargelse som giffuis.

Matth: 18.

Arius gaff Forargelse met sine onde ord,

Dauid gaff Forargelse met sin onde gierning.

Psal: 141.

Forargelse giffuis i tuende maade.

Ibesynderlighed forargis Børn/Tiund oc Ectefolck. Børn see oc høre at Foraldrene holde sig fra Gudstieniste/saa holde de sig ocsaa der fra: De høre Forældrene suerge/saa suerge de ocsaa effter deris Exempel: De høre dem tale ilde oc slemmelige/saa følge de strax effter deris Exempel: Fordi det onde henger snarist ved: De see dem øffue sig i Fraadseri oc Druckenskaff/liue oc bedrage andre Folck/handle ilde oc vchristelige met deris Næste/saa lære Børnene de samme konster aff dem/lige som Disciple lære aff deris Skolemestere: Men ve dem ved huilcke saadan Forargelse kõmer. Fordi saadanne Folck de forderffue oc nedertræde den christne Kirckis Ager oc Sæd/met deris store Forargelsis storm oc wuær.

1. I besynderlighed.

Huad mand i Barndom mon tage for hende/ Det varer til yderste Alderdoms ende.

Denne Forargelse som saaledis skeer i Husholdning / er en Sæd oc begyndelse til alt ont vdi Verden. Thi det som Børnene lære aff Forældrene/ beholde de i Alderdommen/ oc lære deris Børn oc saa lige det samme. Derfaare skulle de Forældre som frycte Gud/ tage sig vare met allerstørste flid / at de icke ere deris Børn til Forargelse : At de derfaare tale oc snacke det som gudeligt er/ handle retsindelige oc christelige i alle ting / tiene den euige Gud / oc holde deris Børn til lige saadan Idret oc Leffnet/ oc opføde dem i Tuct oc Formaning til HERren/ som S: Pouel raader dem : De skulle ocsaa stedse ihukomme disse Christi ord / som staa hos Marcum/ i det niende Cap: **Huo som forarger en aff de smaa som tro paa mig / det vaare hannem bedre at der hengde en Møllesten om hans Hals / oc bleffue kast i Haffuet som det er allerdybest.**

Eph: 6.

Mar: 9.

2. Obenbare i almindelighed.

Der foruden giffuis denne Forargelse ocsaa obenbare i almindelighed/ baade aff Øffrighed oc aff Vndersaatte. Saa som den tid Jeroboam opreiste en Guldkalff at tilbede i Samaria / Item/ den tid hand grummelige forfulde Guds Propheter. Denne obenbare Forargelse giør allermest skade/ naar hun giffuis aff Kirckens Tienere / naar de enten met vrang Lærdom/ eller met it vgudeligt Leffnet / giffue mange Aarsage til at tale ilde om Euangelio / oc giffue mange skrøbelige stor Aarsage til at falde fra Ordet: Saa som de der ere gerige/ hoffmodige/ Skørleffnere / Dranckere/ Manddrabere oc andre saadanne / som met deris Leffnet forarge den christne Menighed / Huilcke retsindige Bisper burde met rette at sætte aff deris Embede/ paa det at de icke met deris fald skulde komme andre i fald met sig. Her skulle Vndersaattene icke heller vndskyldis : Thi wi see alle huordan Verden nu er / alle ere wi forderffuede. Huo er den som icke giffuer Forargelse fra sig met Druckenskaff oc Fraadseri ? Huo er den som icke forarger andre / met den slemme vaane mand haffuer at suerge oc bande ? Huor mange finder mand nu vdi Verden / som icke legge nogen Snare vdi Veyen til Forargelse ? De ere enten saare faa / eller oc slet ingen.

Øffrighed.

1. Reg: 12.

Predickere,

Vndersaatte

Obenbare Forargelse giffuis i to maade.

Men efftersdi at denne Forargelse som giffuis andre / den skeer ick aleniste i en maade / Thi stundem giffuis hun aff de ord
1. eller gierninger som ere onde vdi sig selff/ Stundem aff de gier-
2. ninger eller ord / som icke ere onde i sig selff / men de skee i vtide:

Og

Da ſkal mand vide / at det førſte ſlags Forargelſe ſom ſkeer ved
onde gierninger eller ord / ſkulle alle gudfryctige Chriſtne fly /
ſom haffue deris Salighed kier. Men huad det andet ſlags For-
argelſe vedkommer / ſom giffuis met gierning eller ord / ſom i ſig
ſelff huercken ere onde eller gode / der om ſkal mand vide / at mand
icke altid ſkal fly den / Men der met ſkal mand giøre oc lade effter ſom
1. Folckene ere til. Somme Folck ere ſtercke / ſaa ſom de der haffue
2. ret forſtand paa den chriſtelige Frihed : Somme ere ſkrøbelige /
ſom haffue begynt at tro / oc anammet den chriſtelige Lærdom / men
de ere icke endnu ret fuldelige vnderuiſte om den chriſtelige Frihed :
3. Somme ere haardnackede oc gienſtridige / oc ville icke lade ſig læ-
re. Det førſte ſlags Folck ſom ere ſtercke oc ret vnderuiſte / de lade
ſig icke forarge der aff / at mand bruger de ting ſom huercken i ſig ſelff
ere onde eller gode / men de glæde ſig heller ved den chriſtelige Fri-
hed. Det tredie ſlags Folck / det er / de ſom ere haardnackede / de
forarge ſig vel / men du ſkalt intet ſkøtte om dem : For de ere Chri-
ſti Fiender. Du ſkalt icke heller for deris ſkyld holde dig aff at bru-
ge de ting ſom ere middel ting / der huercken ere onde eller gode vdi ſig
ſelff / Meget mindre ſkalt du for deris ſkyld holde dig aff chriſtelige
Dyder oc gode gierninger / ſom ere : Guds rette tieniſte oc dyrck-
elſe / aluerlig Bøn oc paakaldelſe / retſindig Troens Bekiendelſe /
oc andre ſaadanne. Du ſkalt icke heller for deris ſkyld holde dig fra
den rette Lærdom / Men lær oc bekiend det ſande hellige Euangelium
effter Chriſti Exempel / der ſom end alle Dieffle oc Helffuedis
porte vilde ſtaa der imod. Saa giorde Chriſtus ſelff : Saa gior-
de de hellige Propheter oc Apoſtler : Saa haffue alle gudfryctige
Chriſtne altid giort. Mand pleyer almindelige at ſige / at huo
ſom er ret viſſ paa en ting / oc lærer ret / oc giør ret / hand ſkal icke for
Forargelſis ſkyld holde ſig aff at giøre oc tale det ſom ret er. Det-
te er ſaa viſt vdi Sandhed / oc ſtadfeſtis baade met Chriſti oc Apo-
ſtlernis Exempel. Men om det mellemſte ſlags Folck / det er / de
ſom ere ſkrøbelige / oc haffue icke endnu faaet ret grundelig vnderuiſ-
ning oc Forſtand paa den chriſtelige Frihed / om dem ſkal mand
mercke denne S: Pouels Regel : **Der ſom Maden forarger
min Broder / da vilde ieg heller aldrig æde Kiød / paa
det at ieg ſkulde icke forarge min Broder.** Jlige ſaa
maade ſkal mand oc døme om alle middel ting / det er / de ting ſom
Gud huercken haffuer bødet eller forbødet : Thi wi ſkulle vdi alle

Om Forargelſe ſom giffuis met de ting ſom icke ere onde.

Huor mand met diſſe try ſlags Folck ſkal handle.

Met det førſte.

Met det ſidſte.

Met det mellemſte.

1. Corint : 8. Læs dette Capittel huor mand ſkal handle met de ſkrøbelige.

vore gierninger / giffue act paa indbyrdis Kierlighed / oc Kirckens opbyggelse / saa som det gantske fiortende Capittel i S: Pouels Epistel til de Romere lærer oss.

Rom: 14.
Læs dette Capittel grandgiffueligе.

Men denne Forargelse som giffuis andre (om huilcken nu er talet) haffuer endnu en anden skilsmisse / effter de Personers leylighed oc vilkaar som hende giffue fra sig. Thi somme Personer ere vdi høy Stat / værdighed oc anseelse: Somme ere i ingen anseelse / oc leffue foruden nogen myndighed oc stor befalning. Den forargelse som giffuis aff de Personer der ere i nogen stor anseelse oc myndighed / er meget større oc skadeligere / end den som giffuis aff en ringe Person som icke er i nogen høy stat eller værdighed / Oc derfaare er hun oc meget større straff værd / baade for Personens egen skyld / som saa besmitter sin Stat oc Sæde som Gud haffuer ophøyet hannem vdi: Ocsaa for de andre Menniskis skyld / huilcke hand met sit onde Exempel gaff krafftig Aarsage til fald oc forseelse. Thi lige som en stor Sten den falder ned aff en høy Klippe / io større hand er / io flere stycker bliffue der aff: Lige saa gaar det her met / Jo yppermere en Person er / oc io høyere stat oc værdighed hand er ophøyet til / io flere drager hand paa fald met sig / naar hand falder. Naar en Guds Ords tienere synder met Druckenskaff / Horeri oc Skørleffnet / Mandslæt / eller andre Laster / da gior hand meget større Forargelse der met / end en Landsknect / en Hoffmand / en Bodsmand / eller en Bonde: Oc derfaare bør hannem at straffis met større straff / For hand drager flere paa fald met sig. Lige saa skal mand døme om alle andre ypperlige Personer i Verden. Kong Dauid vaar icke den eniste Horkarl oc Manddrabere der vaar i Jødeland / dog vaar hans Synd meget større oc grueligere baade faar Gud oc Mennisken end hans vndersaattis Synder / for den store Forargelse der aff kom: Derfaare bleff hand oc straffet met meget større Plage / besynderlige met legemlig straff. En Husbonde vdi Husregimente som dricker sig drucken / hand synder meget mere end hans Suend oc Tienere / om hand dricker: Fordi Husbonden er Exempel oc Speyel for alle sine Folck vdi sin Gaard / men Suenden som er ickon ringe oc føye anseet / hand actis icke aff nogen i saa maade / at mand skulde efterfølge hannem / vden det skeer aff vgudelige Tiund. Oc dette maa nu saa vere sagt om den Forargelse som giffuis andre / som mand kalder *scandalum datum*.

Skilsmisse paa forargelse effter Personernis vilkaar.

En smuck lignelse.

Presters Synder ere større end vlærde Folcks.

Kongers oc Herrers Synder ere større end vndersaattis.

Forældris Synd er større end Børns oc Tiundis.

Den

Den Forargelse som mand tager sig til / eller oc phariseisk Forargelse / er den som nogen tager sig til aff andris gode oc retsindige gierninger eller ord / eller aff andre ting. Oc denne Forargelse er tuendefaald / Menniskelig oc Dieffuelsk. Den menniskelige Forargelse skeer stundem aff de wgudelige / stundem aff de fromme. Aff de wgudelige skeer hun / naar de wgudelige for- II. Forargelse som mand tager sig til. Menniskelig Forargelse. 1.
1. arge sig : Enten aff de Gudfrycktigis retsindige gierninger : Eller
2. oc at mand effter den christne frihed / friligere bruger de ting som huer-
3. cken ere bødne eller forbødne aff Gud : Eller oc aff den christne Kirckis vduaartis ringe anseelse. Thi naar de wgudelige see at de Gudfryctige plagis oc trengis met Kaarsset / maa vere huer mands Skostrug / Skumpelskud oc Foractelse i Verden / da tage de sig der aff Aarsage til disz større fald oc forargelse / saa som Jøderne giorde / huilcke der forargede sig aff Christi fornædring / oc den christne Kirckis bedrøffuelse : Lige som mange ocsaa paa denne dag forarge sig / aff den christne Menigheds skrøbelighed oc breek. Tuert i- 2.
mod tage de Gudfryctige sig Forargelse / naar de see at de wgudelige blomstris oc det gaar dem lyckelige oc vel / naar den christne Kircke trengis aff Tiranner oc Vaaldsmend / Naar mange wskyldige føris hen til Galie / Steile / Suerd oc anden Wdød / Naar de see at den christne Kircke anfectis oc forstørris aff Kætteri oc falsk Lærdom. Men denne forargelse offueruinde de igien / En part ved den hellig Aands hielp oc styrcke / En part aff christi Kirckis exempel / En part ved gudelige oc aluerlige Bøner til Gud. Oc der er intet bedre oc krafftigere raad eller Lægedom imod dette slags Forargelse / end at mand sætter der imod Guds euige oc idelige vane / som hand altid pleyer at bruge her i Verden : Hand pleyer altid at lade sin christne Kircke her vdi Verden vere vnder Kaarsset oc atskillig Gienuordighed / paa det at hun i fremtiden skal æris met hans elskelige Søn vor HErre Jesu Christo. Raad imod de Christnis Forargelse.

Dieffuelsk Forargelse er / naar Menniskene wretteligе tage sig noget for / som siunis at giffue dem frit loff til at synde / saa som Cham der vden tuil for denne Aarsage skyld saa fortrædelige oc haanlige bespaattede sin Fader Noæ / at hand kunde der ved berede sig en Vey til at synde der effter vden Straff / saa tit som hannem lystede. Saadanne Folck haffue wi endnu mange paa denne dag / som met større flitighed oc vindskibelighed end tilbørligt er / sammen sancke de hellige Forfædris Synder oc Laster / saa som Lots Dieffuelsk Forargelse. Gen. 9.

Blod-

Gen: 19. Blodskam / Noæ Druckenskaff / Abrahæ Boleri met sin Pige /
Gen: 9. Dauids Horeri oc Mandrab / S: Peders Meneed / Josephs haar-
Gen: 16. de Aag oc Plage som hand lagde paa Egipterne / Zachei Aager
2. Sam: 11. oc Bedregeri: Disse laster sætte de sig for / at de der met kunde forsua-
Matth: 26. re deris Synd / oc øffue sig vden bluself oc haanhed i alle Laster oc
Gen: 42. Skalckhed: Ja de søge aff andre Menniskis Laster oc Synder /
Luc: 19. huorledis de der aff kunde faa Aarsage til at forsuare deris Skalck-
hed / oc forhærde sig selff Gud til foractelse. Huorfaare dette slags forargelse icke met wrææt kaldis en Dieffuelsk forargelse / saa som den der opholdis oc staar paa idel bespaattlese / Gud til forsmædelse oc vanære.

Om den Tredie.

DEn tredie Artickel er om den christne Kirckis Kaarss oc Forfølgelse / om huilcket CHristus her taler met disse Ord: De skulle sætte eder i Band. Oc den tid skal komme / at huo som ihielslar eder / hand skal mene hand giør Gud en stor tieniste der met etc. Her taler CHristus om sine Disciplers oc den gantske christne Kirckis Forfølgelse oc Kaarss / Oc der hos huor met de skulle trøste sig: Hand sætter ocsaa Aarsagen huorfaare de wgudelige saaledis forfølge oc plage den christne Kircke oc Menighed / Dette / siger hand / skulle de giøre eder / fordi de kiende huercken min Fader eller mig. Men effterdi at der er nu nylige talet / den tredie Søndag effter Paaske / om Kaarsset oc Trøst i Kaarss oc Bedrøffuelse / da vil ieg det icke nu her igientage / paa det at ieg icke skal giøre det for langt: Derfaare kand mand der see oc læse det som der om er faaregiffuet. Den euige Gud Fader / met sin kiere Søn oc den hellig Aand skee loff / prijs / heder oc ære til euig tid / Amen / Amen.

Ende paa den første part aff denne Postilla.

POSTILLA
Eller
Forklaring
paa Euangelia / som almindelige om Søndage oc Hellige dage / pleye at faaregiffuis oc predickis i Christi Kircke oc Menighed.

Screffuen paa Latine
Aff
Niels Hemmingsøn D:

Vdsæt paa danske aff
Rasmus Hanssøn. R:

Denne anden Part aff denne Postilla / indeholder alle Euangelia fra Pintze dag til Aduent / Oc saa disligeste Hellige dagis Euangelia.

1576.

CHRISTOFFER VALCKENDORP TIL GLORUP.

1. Timoth : 4.

Gudfryctighed er nyttig til altning.

Paa Pintzedag / Euangelium Johannis i det XIIII. Capit:

IEsus sagde til sine Disciple: Huo mig elsker / hand holder mine Ord / Oc min Fader skal elske hannem / oc wi skulle komme til hannem / oc giøre Bolig hos hannem. Men huo mig icke elsker / hand holder icke mine Ord. Oc det ord som i høre er icke mit / men Faderens som mig vdsende. Saadant haffuer ieg talet til eder / den stund ieg haffuer veret hos eder. Men Trøsteren den hellig Aand / huilcken min Fa-

115

der skal sende i mit Naffn / den samme skal lære eder det altsammen / oc minde eder paa alt det / som ieg sagde eder. Jeg lader eder Fred / min Fred giffuer ieg eder. Jeg giffuer eder icke som Verden giffuer. Eders Hierte forfærdis icke / oc frycte sig icke. J hørde / at ieg sagde eder / Jeg gaar bort / oc kommer til eder igien. Haffde i mig kier / da glædde i eder / at ieg sagde / Jeg gaar til Faderen / Thi Faderen er større end ieg. Oc ieg sagde eder det nu / før end det skeer / paa det / naar som det nu skeer / at i skulle tro. Jeg skal her effter icke tale meget mere met eder : Thi denne Verdens Første kommer / oc haffuer intet met mig. Men at Verden skal kiende / at ieg elsker Faderen / oc ieg giør saa som Faderen bød mig.

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsage til denne Høytid.

DEnne Høytid / som wi kalde *Pentecosten*, det er / Pintzedag / eller den halfftrediesinds tiuende dag / er indskicket oc stifftet til en hukõmelse om Guds velgierning / at hand stadfeste det hellige Euangelium / paa den halfftrediesinds tiuende dag effter Christi Opstandelse. Thi paa den dag sende vor HErre Christus sin hellig Aand neder aff Himmelen / som siunlige sætte sig offuer Apostlerne / lige som gloendis lue / huilcken der icke aleniste ledde Apostlerne vdi all Sandhed / effter CHristi Foriættelse : Men ocsaa krafftelige beuiste faar den gantske Verden / at Jhesus Christus er i Himmelen / oc nu her offuen aff met dette Mirackel oc vnderlige gierning beuiser oc stadfester sin Lærdom at vere aff Gud. Thi lige som Louen bleff vdgiffuen / paa den halfftrediesinds tiuende dag effter den første Jødernis paaske der de hulde i Egipten / oc da bleff ocsaa Louens Lærdom stadfest met forfærdelige Mirackel oc Tegn / som der staar i den anden Moisi Bog / i det nittende Capittel. Lige saa vilde Gud paa den halfftrediesinds tiuende dag effter den rette Paaske / paa huilcken Guds wskyldige Lam Jesus Christus bleff

Paa Jødernis Pintze dag giffuis Louen.

Exod : 19.

Paa vor Pintze dag / stadfestis Euangelium.

flattet oc offret / stadfeste sin Søns Euangeliū met dette vnderlige Miracket / som er / met den helligAands siunlige vdsendelse / saa som wi vdi denne dags Epistel / vdi Afftensangs predicken faa vidare at høre.

Nu ville wi gaa til dette herlige oc trøstelige Euangelium / huilcket ocsaa er en part aff den lange Predicken som Christus haffde for sine Disciple / Skertorsdag at afften / før end hand gick til sin Død oc Pine. Summen paa denne Text som i nu hørde / er denne / Christus lærer oss det rette tegn / huor paa wi skulle kiende en retsindig Tro oc Kierlighed til Gud / Oc disligeste huad gaffn Disciplene haffue der aff at de tro paa Gud oc elske hannem / som er / at de skulle haffue en rolig Samuittighed ved den helligAand / huilcken Christus loffuer at Faderen skal sende dem i hans Naffn. Christus paaminder ocsaa sine Disciple / om sin Seyeruinding offuer Dieffuelen / at Verden kand aff denne Seyeruinding lære at kiende / huor saare kier Faderen haffuer hende. Alt dette her hører hen til at styrcke Disciplene / at de icke skulle forarge sig paa Kaarsset oc falde fra Euangelij bekiendelse. Men paa det at wi diss bedre kunde forstaa dette trøstelige Euangelium / da ville wi her aff forhandle fire Artickler / som ere: Summa paa dette Euangelium.

Den Første.

It ret vist Tegn / huor paa mand skal kiende Troen oc Kierlighed til Gud

Den Anden.

Huad nytte oc gaffn mand haffuer der aff / at mand holder Guds Ord.

Den Tredie.

Christi Foriættelse om vor Trøstere den helligAand.

Den Fierde.

Om den Fred som CHristus loffuer / oc giffuer sine Disciple.

Om den Første.

IEsus sagde til sine Disciple: Huo mig elsker hand holder mit Ord. Disse ord skulle wi grandgiffelige mercke: Thi de vise oss it ret Tegn / huor paa mand skal kiende / om mand troer stadelige paa Gud / oc elsk-

oc elsker hannem aff Hiertet. Huo som elsker Christum/ hand hø-
rer hannem gierne: Hand mercker gierne oc beholder det som hand
hører: Hand giør gierne effter det som hand mercker oc beholder.
En lignelse. Thi disse stycker ere sammenknytte aff Naturen. Wi see alminde-
lige iblant Mennisken at vere saadan vijs oc vane/ at mand icke
gierne/ vden stor kedsommelighed/ gider hørt dem tale/ som mand
icke haffuer kier eller maa vel lide. Tuert om igien/at mand haffuer
ingen større lyst end mand kand høre dem snacke oc tale/ der mand
haffuer kier oc maa vel lide/ oc dem hører mand ocsaa met stor act-
somhed oc flitighed/ Besynderlige naar mand veed at de met stor
Vijsdom oc Forstand tale det som nytteligt oc gaffnligt er.

Christi Ord er. Men huad er Christi Ord? Hans ord er/ at giøre Peniten-
tze/ det er/ at kiende sin Synd oc Guds vrede for Synden/ oc met
1. At giøre Penitentze. en stadig Tro omuende sig til Gud. Thi saaledis haffuer baade
hans forløbere S: Hans Baptista/ oc Christus selff begynt deris
Predicken: Her aff see wi CHristi affect oc hiertelag til oss/ Fordi
vden Penitentze/ det er/ omuendelse til Gud/ er det vmueligt at wi
kunde bliffue salige. Huorfaare Christus siger selff: **Vden saa er**
Lucæ, 13. **at i omuende eder/da skulle i allesammen omkomme.**
2. Oc der kand ingen omuende sig til Gud ved en aluerlig Penitentze/
At tro Euangelium. vden den som troer Euangelium/ det er/ forlader sig oc slar vist sin
lid til/ at Christus er visselige saa til sinde mod hannem/ som hand
forkyndis oss ved Euangelium/ det er/ at hand er vor Saliggiøre-
1. Pet: 1. re/ Retfærdiggiørere/ oc Gienløsere. **Denne Troes ende er**
vore Siælis Salighed/ som S: Peder siger i sin første E-
Iohan: 3. pistels første Cap: Oc hos Johannem i det tredie Capit: siger S:
Hans Baptista: **Huo som troer paa Guds Søn/hand**
Penitentzis Fructer. **haffuer det euige Liff.** Denne Penitentzis oc omuendelsis
besynderligste Fructer ere disse: Først/Gudfryctighed mod Gud/oc 1.
en retsindig Guds dyrckelse oc tieniste. Dernæst/ it christeligt v- 2.
skyldigt Leffnet/ met vduaartis oc induaartis helliggiørelse. Den
Huor aff Kierlighed kommer. tredie er/Kierlighed til vor Næste/som kommer aff en ret stadig Tro/ 3.
aff it retsindigt reent Hierte/ oc aff en god Samuittighed. Den
fierde er/ at giøre sit Embede oc Kald fyldist i Guds fryct/Gud til 4.
ære oc vor Næste til gaffn. Alle disse Dyder smyckis oc prydis aff 5.
en sand Taalmodighed/ som er en ret Lydighed mod Gud vnder
Matth: 16. Kaarsset. **Huo som vil vere min Discipel**/ siger Christus/
Luc: 9. **hand skal forsage sig selff/ oc tage sit Kaarss paa sig oc**
effterfølge mig daglige. Huad

Huad hører ieg her? maatte nogen sige/ Hui vdkreffuer du Gienſigelſe.
ſaa meget? Bliffue wi icke retfærdige oc ſalige ved Troen alene? Det Suar.
er ſanden/ wi bliffue retfærdige aleniſte ved Troen: Men wi ſkulle
giøre ſkilſmiſſe imellem Aarſagerne til vor Salighed/ oc den Lydig-
hed ſom Gud vdkreffuer aff ſine. Wi ſkulle ocſaa giøre ſkilſmiſſe
imellem vor Megleris egne velgierninger/ ſom hand oſſ beuiſt haff-
uer/ oc imellem vor tilbørlige tieniſte/ ſom wi ere hannem ſkyldige.
Wi bliffue retfærdige ved Troen alene/ fordi ved Troen alene befat-
te wi Chriſtum/ ved hues Lydighed wi ere bleffne retfærdige/ ſom
S: Pouel ſiger/ til de Romere i det femte Cap: Naar wi nu ſaa- Rom: 5.
ledis ere bleffne retfærdige/ da ere wi ny Menniſke/ oc ere Guds
Børn/ ſom ſkulle nu her effter leffue it nyt gudeligt leffnet/ oc effter-
følge vor Himmelſke Faders Exempel.

Men her ſkal mand ocſaa mercke/ at lige ſom der ere tu Tegn
huor paa mand kand kiende Guds Børn. Saa ere der ocſaa tu Kiendemer-
tegn/ paa huilcke Dieffuelens Børn kunde kiendis. Guds Børns cke paa Guds børn.
Tegn oc Kiendemercke er it induaartis/ oc it andet vduaartis. Det 1.
induaartis Tegn er/ omuendelſe til Gud/ Troen/ Gudfryctighed/ oc Induaartis.
en god Samuittighed. Vduaartis Tegn er/ Guds ords hørelſe/ oc 2.
en chriſtelig høffuiſk omgengelſe iblant Menniſken. Thi lige ſom Vduaartis.
Chriſtus ſiger her/ at huo ſom haffuer Kierlighed til Guds ord/ oc
gierne vil høre det/ det er it viſt Tegn at hand er Chriſti Diſcipel: Li-
ge ſaa vdkreffuer S: Peder en høffuiſk Omgengelſe iblant Folck/
huor aff Gud kand æris/ oc den chriſtne Kircke kand opbyggis. Men Dieffuelens
Dieffuelens Børns induaartis Tegn er/ at leffue hen foruden Peni- Børns tegn. 1.
tentze/ foruden Tro til Gud/ foruden Gudfryctighed/ at haffue en Induaartis.
ond Samuittighed/ at lade onde Affecter oc Begeringer regere oc
haffue Herredøme vdi ſig. Vduaartis Dieffuelens børns tegn er 2.
Guds ords foractelſe/ oc it vchriſteligt Leffnet. Diſſe Tegn ſkul- Vduaartis.
le i grandgibelige mercke/ oc huer randſage oc offuerhøre ſig ſelff/ En nyttig Lærdom.
huad heller hand bør at regnis i tallet iblant Guds Børn/ eller i-
blant Dieffuelens Børn. Der ſom hand finder ſig at vere iblant
Dieffuelens Børn/ da er det tid at hand vender om igien met det
førſte/ paa det hand ſkal icke falde Hoffuetkulds oc ſtyrte vnder
Guds dom/ før end hand ved ſelff aff. Der ſom hand fornemmer
ſig at vere iblant Guds Børn/ da ſkal hand tacke Gud/ bede om
Troens/ Kierligheds/ oc andre chriſtelige Dyders forøgelſe: Hand
ſkal bede Gud/ at hand vil ſtyrcke hannem ved ſin hellig Aand/ paa
det hand icke ſkal formedelſt Dieffuelens mangfaaldige liſt/ forføris
fra en chriſtelig omgengelſe.

Om den Anden.

OC min Fader skal elske hannem / Oc wi ville komme til hannem / oc giøre vor Bolig hos hannem. Her opregnis offuermaade herligt oc ypperligt nytte oc gaffn / som mand faar der aff at mand holder Christi Ord.

Trystags gaffn aff Guds ord

I. Guds Faders Kierlighed oc Venskaff.

Det første gaffn oc nytte er / at Gud Fader elsker dem som holde Christi ord. Thi hand elsker dem / oc haffuer dem kier vdi sin elskelige Søn Jesu Christo / som S: Pouel siger / til de Eph: i det første Cap: Huad dette er it stort oc drabeligt gaffn / kand mand der aff forstaa / at den som icke troer paa Christum / hand bliffuer vnder Guds vrede oc wgunst / saa som dette Sprock liuder: **Huo som icke troer paa Sønnen / offuer hannem bliffuer Guds Vrede.**

Iohan: 3.

Guds Vrede

Huor som Guds Vrede er / der er Synden / der er Døden / der er euig Fordømelse / der er Helffuede / der er Dieffuelens tiranni / Met faa ord at sige : Der er alt ont. Tuert om igien / Huor Guds Venskaff oc Kierlighed er / der ere alle vore Fiender offueruundne / der er Salighed / der er Glæde / der er det euige Liff oc alt gaat. Lader oss derfaare betencke dette store gaffn wi haffue aff Guds Ords hørelse oc beuarelse / paa det at wi der aff kunde diss ydermere opueckis oc tileggis at elske Ordet oc haffue det kiert.

Guds Venskaff.

II. Den hellige Trefaaldigheds næruerelse.

Det andet gaffn oc nytte sætter CHristus met disse Ord: **Wi ville komme til hannem.** Huad kand oss nogen tid vederfaris nogen større ære / end denne / at Gud Fader / Søn oc heligAand vil komme til oss? Der som Gud Fader / Søn oc hellig Aand komme til den som hører oc holder CHristi Ord / da er det i Sandhed vist oc fast / at de icke ere komne til hannem tilforn / der hand icke hørde Ordet / men hand haffuer her til veret vnder Dieffuelens mact / i Mørckens rige / der som Døden oc Fordømelse haffue deris Regimente. Mand holder det for it stor Venskaff oc Gunst / om en Konge vil komme til nogen aff sine Vndersaatte / oc drage ind til hannem. En fattig oc ringe Person holder det for en stor ære / at den som ypperlig oc mectig er / vil besøge hannem : Men denne ære kand ingen lignis ved / at Gud Fader / Gud Søn / oc Gud den heligAand vil komme til det Menniske / som elsker Christum oc holder hans Ord.

En lignelse.

Det

Det tredie gaffn oc nytte er/ at den hellige Trefaaldighed vil ickealeniste komme til det Menniske som holder Christi Ord/ men vil ocsaa sla sin Bopæl hos hannem/ oc bliffue vdi hannem. Met denne offuermaade trøstelige Foriættelse giffuer Christus tilkiende/ at de som høre CHristi Ord oc beuare det/ de ere den hellige Trefaaldigheds Bolige/ vdi huilcke Gud Fader/ Gud Søn/ oc Gud den hellig Aand boer. Endog at den gantske christelige Kircke oc Menighed kaldis Guds eniste Tempel oc Bolig/ Dog alligeuel er huer Christen i besynderlighed en synderlig Tempel oc Bolig/ som den hellig Aand boer vdi. See her huor ypperlig oc herlig er denne Foriættelse: Der som en loffuer en fattig Stackarl en stor sum Gods oc Liggendefæ/ da skulde hand i Sandhed met rette glæde sig oc vere lystig/ at hand som før vaar fattig oc ælendig/ vaar nu bleffuen rig oc mectig. Men her tilsigis oss it offuermaade stort Liggendefæ/ som er at den hellige Trefaaldighed vil bo vdi oss/ huilcket gaar wsigelige langt offuer alle Klenodie oc Liggendefæ/ som i Verden kunde vere.

III. Den hellige Trefaaldigheds Bolig.

Huer Christen er Guds Bolig.

MEN huad giør Gud Fader som boer vdi oss? Huad giør Guds Søn? Huad giør den hellig Aand? De Menniske som Gud Fader boer vdi/ dem beskermer hand oc beskytter met sit Regimente oc Almectighed/ imod Dieffuelens tiranni/ i den sted at Satan haffuer sit fulde regimente oc Herredøme/ vdi alle dem som icke tro. Guds Søn lærer oc opliuser dem met sin visdom oc sit Lius/ imod all Mørckens oc vildfarelsens Taage. Den hellig Aand giør dem hellige met sin Hellighed/ vier oc saluer dem til Propheter/ Konger/ Prester oc Herrens Helgen. Til Propheter vier hand dem/ Fordi at wi see det met vor Troes Øyen: Wi høre det met vor Troes Øern/ som ingen kand met sine legemlige Øern begribe. Om denne Prophetiske gaffue predicker Joel/ huilcket ocsaa S: Peder omtaler i sin Predicken paa Pintze dag/ som Lucas bescriffuer i Apostlernis gierningers andet Capit. Hand kroner oc saluer dem til Konger/ baade at wi ere bleffne Guds Børn ved CHristi seyeruinding/ disligeste ocsaa for wi ved Christi Krafft haffue Herredøme offuer Døden oc Helffuede/ som CHristus selff siger til sine Disciple/ hos Lucam/ i det andet oc tiuende Cap: **Jeg vil beskicke eder it Rige/ lige som min Fader haffuer beskicket mig.** Til Prester vier hand dem/ Fordi naar wi tro paa Christum/ da haffue wi mact oc ræt til at offre Gud Loffoffer

Huad den hellige Trefaaldighed vdretter vdi Menniskẽ.

Eph: 2.

Christne ere Propheter.

Act: 2.

Christne ere Konger.

Luc: 22.

Christne ere Prester.

oc Tackoffer : Wi haffue frihed at wi maa paakalde Gud / ved Christum vor eniste Meglere / Talsmand / oc ypperste Prest : Wi haffue mact oc myndighed at predicke oc lære Guds Ord / dog huer effter som hans Kald oc Embede vdkreffuer. Til Guds Helgen vier hand oss / fordi ved Troen til CHristum regnis oc actis wi hellige oc rene / lige som wi i alle maade haffde fuldgiort Louen til punct oc til pricke.

Den største ære oc Herlighed.

See her huor mangfaaldigt gaffn oc nytte det fører met sig / at wi haffue Christi Ord kiert oc holde det. Der kand ingen større Værdighed vere til / ingen større ære / eller nogen ypperligere heder oc herlighed / end denne er. Men huad skulle wi her aff lære ? Wi skulle lære at leffue retsindelige / som denne store stat oc ære vdkreffuer / paa det at wi icke met vor wrenlighed vddriffue Gud aff vore Hierter : Men fast heller stedse loffue oc prise hannem / vdi sand Gudelighed oc Hellighed. At denne store Stat oc Herlighed skal dette paaminde oss / giffuer S: Peder tilkiende / i sin første Epistels andet Cap: huor hand saa siger : I ere den vdualde slect / det kongelige Prestedome / det hellige Folck / det Folck som Gud haffuer vdualdt sig til en Eyendom / at i skulle forkynde hans Dyder / som haffuer kaldet eder aff Mørcket / til sit vnderlige Lius. I som i fordom tid icke vaare it Folck / Oc ere nu Guds Folck : Oc i fordom tid icke vaare i Naade / men ere nu i Naade.

Lærdom.

1. Pet: 2.

Der aff indfører Apostelen fremdelis denne Formaning / oc siger : Holder eder derfaare fra kiødelige begeringer / som stride imod Siælen / oc haffuer en god omgengelse iblant Hedningene. Derfaare saa mange velgierninger som wi høre at Gud beuiser oss / saa mange Prege oc Gadde skulle wi tage oss til / huilcke der skulle gadde oc tilegge oss til it helligt oc gudeligt Leffnet. Effterdi da at Christus loffuer oc tilsiger oss her saadanne store ting / oc den hellige Trefaaldighed boer i dem som tro / da lader oss legge vind paa at wi kunde vere rene oc prydede / saa som Guds Tempel oc Bolige bør at vere : Lader oss vere Aandelige Konger / at wi kunde haffue Herredom offuer Synden / oc icke nu lenger tiene hende met vor onde lyst oc begering : Lader oss vere Prester / oc offre Herren leffuendis Offer / oc i en stadig Tro til Christum paakalde hannem : Lader oss vere Guds Helgen oc affskilde fra den

Prege oc Gadde som skulle egge oss til Gudfryctighed.

ugudelige hob i Verden/ paa det at wi skulle icke falde paa ny igien/ vdi vore gamle Synder oc Wrenlighed.

Om den Tredie.

MEn Trøsteren den helligAand / som Faderen skal sende eder i mit Naffn / Hand skal lære eder det altsammen / oc minde eder paa alt det som ieg sagde eder. Dette er Christi Foriættelse / met huilcken hand loffuer oc tilsiger sine Disciple den helligAand. Wi haffue nu hørt / huor ypperlige oc værdige Folck de Christne ere: Nu ville wi ocsaa høre/ huad der følger met saadan ypperlighed oc værdighed. Oc fordi at wi icke kunde forhandle oc forklare saadanne ypperlige ting/ saa som det sig burde oc som deris ypperlighed oc værdighed vdkreffuer / da ville wi som smaa Børn noget staffue oc stamme om huert stycke i besynderlighed / som indeholdis i denne offuermaade herlige oc ypperlige Foriættelse. Saa indeholde nu disse faa ord siu stycker om den helligAand/ huilcke ieg vil kaartelige opregne/ oc vende oss til nytte oc gaffn. Thi disse stycker begribe i sig Aarsagerne / huorfaare den helligAand er oss sent oc giffuen.

Christnis ypperlighed.

Siu Sager huorfor den helligAand bleff vdsent.

Først kaldis den helligAand *Paracletus*, det er / en Trøstere oc Forsuar: Endog at der vaar talet i dag ote dage noget om dette Naffn / dog er det icke vnyttigt at ocsaa røre noget der om paa denne dag. Saa kaldis hand da en Trøstere oc Forsuar/ for hand skal staa bi met dem som ere sorgefulde oc bedrøffuede / lære dem / trøste dem/ tage sig deris Sag til / oc den som sin egen forsuare / oc endelige driffue oss til / at wi raabe oc aff Hiertet sige: Abba hierte kiere Fader/ Forbarm dig offuer oss for din Søns skyld/ huilcken du gaffst oss til en Saliggiørere. Oc det er den første Sag/ huorfaare den helligAand er oss giffuen.

I. At hand skal vere vor Trøstere.

Den anden Sag er / at hand skulde giøre oss leffuendis / oc derfaare kaldis hand *Spiritus*, en Aand. Der ere tuende slags
1. Liff til / Det ene er it naturligt Liff / ved huilcket alle liffactige Creatur leffue / Dette Liff varer en føye tid / fordi at det opslugis
2. oc forkaartis paa det sidste formedelst Døden. Det andet er Guds Liff / fra huilcket S: Pouel siger dem at vere affskilde som icke kiende Christum. Dette Liff giffuis oc begyndis aff denne Christi Aand / huilcken hand loffuer oc tilsiger sine Disciple. Oc det er icke forgengeligt / men euigt / saa som det der er Guds eget

II. At hand skal giøre oss leffuendis.

Tu slags Liff.

Ephes: 4.

oc hører hannem selff til. Ved dette Liff leffue alle de som tro paa
Gal: 2. Christum / som S: Pouel siger til de Galater i det andet Cap:

III. At hand skal giøre oss hellige.

Den tredie Sag / huorfaare den hellig Aand er oss sent oc giffuen / er / at hand skal helliggiøre oss / huorfaare hand kaldis *Sanctus*, Hellig. Oc giør hand oss hellige / naar hand forarbeyder Troen vdi oss / naar hand føder oss paa ny / naar hand reformerer oc omstiffter vor Hu / Hiertelag oc Vilie: Met faa ord at sige / naar hand forarbeyder i oss / at wi bliffue til ny Creatur / som leffue efter Guds vilie.

IIII. At hand skal optende christelig Kierlighed i oss.

Den fierde Sag / huorfaare den hellig Aand sendis oc giffuis oss / er / at hand skal opuecke oc styrcke en hellig Kierlighed iblant oss / Derfaare sigis hand at vdsendis fra Faderen til Børnene. Thi lige som en Fader elsker sine Børn / oc haffuer en ret Hiertens inderlig Kierlighed til dem: Lige saa er hans største vilie oc begering / at Børnene skulle efterfølge hans Exempel / oc elske huer andre indbyrdis. Dette bør alle dem at giøre som holde Gud for deris Fader. Men huilcke som det icke ville giøre / de haffue enten aldrig veret Guds Børn / eller oc de falde slemmelige fra deris Faders art / oc vanslecte paa en anden ont art.

V. At hand skal obenbare oss Gud Faders vilie.

Den femte Sag / huorfaare den hellig Aand er oss skenckt oc giffuen / er / at wi aff hannem skulle lære / huorledis Gud vor himmelske Fader er tilsinde mod oss. Derfaare siger Christus: **Hand skal lære eder alting.** Huad hører ieg her? Skal den hellig Aand lære andet end det som Propheterne oc Moses lærde? Eller skal hand lære oss andet end det som oss faaregiffuis i den hellige Scrifft? Ney ingelunde / Thi hand skal lære lige det samme. Haffue wi da icke nock i den hellige Scrifft? Huad haffue wi da den hellig Aands Lærdom behoff? Wi haffue vel nock i den hellige Scrifft / saa meget som Lærdommen vedkommer: Men saa meget som vor
Merck. Forstand er anrørendis / da haffue wi icke nock der vdi / Thi der som wi end hørde Ordet tusinde gange / da er det alt forgeffs / vden den
1. Ioh; 2. hellig Aand lærer oss induaartis. Fordi at **Saluen lærer oss allehaande** / som Apostelen siger.

VI. At hand skal forøge Troen til Salighed i oss.

Den siette Sag / huorfaare den hellig Aand er oss skenckt oc giffuen / befattis i dette ord / **I mit Naffn** / Huor met der bemerckis den allersidste oc endeligste Sag / huorfaare den hellig Aaand giffuis oss / som er / at alle de som tro paa Christum / skulle bliffue salige. Thi efterdi at Christus er vor Salighed / oc den hellig Aand sendis oss vdi hans Naffn / da er der icke tuil paa / at hand io sendis for vor Salighed skyld.

Den siuende Sag er/ at hand skal styrcke oc stadfeste Christi ord vdi oss. **Hand skal lære eder alting / siger Christus / oc minde eder paa alt det ieg haffuer sagt eder.** Alt dette her giffuis kaartelige tilkiende om den hellig Aand / i dette Euangelio som paa denne Høytid predickis i den christne Menighed: Vdi vor christelige Troes artickle læris der mere om hannem/ oc end kaarteligere oc met færre ord : Der læris at hand er en sand Gud / At hand er den tredie Person i Guddommen/ At hand gior oss leffuendis oc hellige/ Oc at wi met en stadig Tro skulle forlade oss paa hannem / Lige som paa Faderen oc Sønnen. Men her om skal ydermere talis en anden tid / oc wi haffue nylige / i dag ote dage / oc i dag tre Vger/ hørt noget der om forhandle.

VII. At hand skal stadfeste Christi ord vdi oss.

Om den Fierde.

JEg lader eder min Fred/min Fred giffuer ieg eder/Jeg giffuer eder icke som Verden giffuer. Denne Christi foriættelse er ocsaa offuermaade ypperlig oc trøstelig / oc i Sandhed meget større end Verden kand begribe eller forstaa. Her maatte nogen sige : Siger icke Christus som wi nylige hørde: J skulle lide forfølgelse oc trengsel i Verden/ De skulle sætte eder i Band? Ja det er vist/ Christus siger disse Ord. Oc derfaare gior hand skilsmisse imellem tuende slags Fred / som ere/ Verdens fred/ oc sin Fred. Huordan Verdens fred er / kand huer mand see oc forstaa : Men huordan Christi fred er / forstaar ingen vden Guds børn alene. Thi det er den Fred der Euangelium omtaler/ om huilcken Fred ieg talede videlige paa tredie Paaske dag/ oc bleff ocsaa noget der om rørt den første Søndag effter Paaske. Men ieg vil ickon nu kaartelige tage det igien / oc sige huad Christi fred er. Christi fred er / at wi ere forligte met Gud / saa hand tager oss til Naade / forlader oss Synden/ giffuer oss den hellig Aand oc det euige Liff / effter som den christne Kirckis bøn liuder : O euige Gud / du som ved den hellig Aands opliuselse/ lærde de trofaste christnis Hierter/ Giff oss den fred som Verden icke kand giffue/ paa det at vore Hierter kunde vere stille oc rolige. Denne Fred giffue oss Jhesus Christus Guds Søn/ Huilcken met Gud Fader oc den værdige hellig Aand skee ære / loff oc prijs til euig tid/ Amen / Amen.

Skilsmisse imellē verdens fred/ oc Guds fred.

Læs paa tredie Paaske dag den første Artickel / om Christi fred.

Huad Christi fred er.

117

Paa anden Pintzedag/

Euangelium Johannis i det III. Capittel.

IHesus sagde til Nicodemo: Saa elskte Gud Verden/ at hand gaff sin enbaarne Søn/ paa det at alle de som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/ Men haffue det euige Liff. Thi Gud sende icke sin Søn til Verden/ at hand skulde døme Verden/ men at Verden skulde bliffue salig ved hannem. Huo som troer paa hannem/ hand skal icke dømis/ Men huo som icke troer/ hand er allerede dømt: Thi hand

trode

trode icke paa Guds enbaarne Søns Naffn. Det er Dommen/ at Liuset er kommet i Verden/ oc Menniskẽ elskte mere Mørcket end Liuset / Thi deris gierninger vaare onde. Huo som giør ilde hand hader Liuset/ oc kommer icke til Liuset / at hans gierninger skulle icke straffis. Men huo som giør Sandhed hand kommer til Liuset/ at hans gierninger skulle bliffue obenbare/ Thi de ere giorde i Gud.

Forklaring paa dette Euangelium.

Ogaar hørde wi at vor HErris Jesu Christi Euangelium bleff stadfest ved it vnderligt Mirackel oc Jertegn / som vaar / at Christus sende den hellig Aand ned aff Himmelen i en siunlig skickelse / huilcken icke Apostlerne alene fornõme / men ocsaa alle de som den dag vaare i Jerusalem saae hannem/ saa som Lucas formelder i Apostlernis gierningers andet Cap: J dag faaregiffuer den christne Kircke it deyligt Euangelium / i huilcket Christus lærer Summa paa den gantske Lærdom / huilcken den hellig Aand vaar paa Pintze dag giffuen til at stadfeste. Her taler CHristus met Nicodemo/som vaar en aff Phariseerne/oc en Offuerst for Jøderne/som wi faa videre at høre paa hellig Trefaaldigheds Søndag. Hannem faaresætter Christus/ i den Text som ieg nu oplæste/ Aarsagen baade til Salighed oc til Fordømmelse / Oc giffuer tilkiende baade huor aff Salighed haffuer sin oprindelse / oc hueden Fordømelsen kommer. Hand siger at Christus er derfaare giffuen / at de som tro paa hannem skulle ved hannem bliffue salige : De andre siger hand at henge i deris Fordømelse/ saa som wi klarlige ville see i Textens forklaring. Oc ville wi her anse oc forhandle fire Artickler :

Act : 2.

Hui dette Euangelium i dag forhandlis.

Den Første.

Om Guds store Kierlighed oc Barmhiertighed mod Mennisken.

Den Anden.

Om det Redskaff / ved huilcket Menniskene bliffue delactige vdi Christi velgierninger.

Den Tredie.

En merckelig trøst for alle Gudfryctige / imod Syndens oc Fordømelsens fristelse.

Den Fierde.

Skilsmisse imellem de tro oc de vantro.

Om den Første.

SAa elskte Gud Verden / at hand gaff sin eniste Søn. Met disse faa ord rosis oc prisis Guds Kierlighed oc Barmhiertighed mod Menisken / huilcken der icke faaregiffuis met blotte ord / men ocsaa beuisis met en offuermaade stor oc ypperlig gierning. Thi det er icke en ret Kierlighed / som enten aleniste skiulis vdi Hiertet / at en vil en anden gaat oc tencker gaat om hannem : Eller oc sider paa Tungen / at en taler en anden vel til : Men det er en ret Kierlighed som kommer aff Hiertens grund / oc lader sig see baade met ord oc gierning.

En ret kierlighed.

Huor kier Gud haffuer oss.

Huorledis siger da Christus her at Gud elskte oss ? Hand elskte oss saa storlige / oc haffde oss saa saare kier / at hand gaff sin eniste Søn til it Vard / at igienløse Verden met / at hand skulde met sin Død igienløse oc fri dem som vaare forplictige til euig Død oc Fordømelse. Om denne Guds Kierlighed taler S: Pouel i sin Epistel til de Romere / i det femte Cap:

Rom: 5.

Gud priser sin Kierlighed mod oss / i det at Christus døde for oss / der wi end da vaare Syndere. Oc vdi den samme Epistel siger hand / i det otende Cap:

Rom: 8.

Er Gud met oss / huo kand vere imod oss? Huilcken der icke end sparde sin egen Søn / men gaff hannem hen for oss alle.

Himmel oc Jord oc alle Creatur / Skou / marck Ager / oc eng Haffuet oc alt det til er / lærer oc beuiser Guds Kierlighed.

Wi see oc forfare daglige i vort gantske Leffnet oc i alle tings regering oc ordning / atskillige krafftige Beuisninger oc Tegn / at Gud elsker Menisken oc haffuer oss kier. Men den Kierlighed som lader see oc beuisis aff disse legemlige ting / som wi kunde see her i Verden / er neppelige it lidet Skygge aff den offuermaade store Kierlighed / aff huilcken Gud elsker oss i sin Søn / huilcken hand gaff til den allerbitterste oc forsmædeligste Død for vor skyld.

Barmhiertighed oc Kierlighed staa sammen.

Denne Guds Kierlighed haffuer en vsigelig Barmhiertighed met sig / om huilcken Moses / Propheterne oc Psalmerne mange steder omtale / aff huilcke ieg vil tage nogle faa Vidnesbyrd / til at styrcke oc stadfeste

feste oss met om Guds naadige Vilie mod oss. Moses siger vdi sin anden Bogs fiorten oc tiuende Cap: HERRE / HERRE/ barmhiertig Gud oc naadig / oc taalmodig oc meget miskundelig / oc trofast / Du som beuiser Naade til tusinde Led / oc forlader Ondskaben/Offuertrædelsen oc Synden. Oc i den femte Moisi Bog / i det femte Capittel siger Gud selff : Jeg er HERREN din Gud/ som beuiser Barmhiertighed vdi mange tusinde Led/mod dem som mig elske oc holde mine Bud. Esaias Prophete siger i sit sextende Capit: Der skal beredis en Stol aff Naade. Jonas Prophete siger i sin Propheties fierde Capit: Jeg veed at du HERRE est naadig / barmhiertig / langmodig oc aff stor Miskundhed / oc lader dig angre det onde. Dauid vdi sine Psalmer taler mange steder om denne Guds store Barmhiertighed. Vdi den tretten oc tiuende Psalme siger hand: Jorden er fuld aff HERrens Miskundhed. Oc i den hundret oc tredie Psalme siger hand: Herren er barmhiertig oc naadig / taalmodig oc meget miskundelig. Hand skal icke altid trætte / ey heller vere vred euindelige. Hand handler icke met oss effter vore Synder/oc betaler oss icke effter vore Misgierninger : Thi at saa høyt som Himmelen er offuer Jorden/lader hand Naade bliffue mectig offuer dem som hannem fryckte. Lige som en Fader forbarmer sig offuer sine Børn / saa forbarmer HERREN sig offuer dem der hannem fryckte. Item / vdi den samme Psalme: HERrens Naade varer fra euighed til euighed/ offuer dem som hannem frycte.

Exod: 34. Deut: 5. Esa: 16. Ione. 4. Psal: 33. Psal: 103.

Saadanne Sententzer findis mange i den hellige Scrifft / huilcke oss cõmendere oc rose Guds Kierlighed oc vsigelige Barmhiertighed / Oc vise oss huor vijt denne Kierlighed oc Barmhiertighed vdstrecker sig / Huad hun vdretter / Oc huorledis wi skulle der i

1. Huor vijt Guds barmhiertighed vdstrecker sig.
bliffue delactige. Huor vijt Guds Barmhiertighed vdstrecker sig kand mand her aff see/ at hun naaer til mange tusinde Led/ at hun opfylder den gantske Verden/ at hun offuergaar Himmel oc Jord/ at hun er lige som en Faders Kierlighed oc forbarmning offuer sine Børn.
2. Huad hun vdretter.
Huad denne Kierlighed oc Barmhiertighed vdretter/ kand mand her aff see/ at Herren borttager Synden/ at hand giør Syndere retfærdige/ at hand affløser dem oc siger dem quit fra deris fortiente Straff oc Pine. Denne Barmhiertighed er funderet oc grundfest paa CHristo Guds Søn/ for hand giorde Guds Retfærdighed fyldist met sit Offer/ Oc flyde oss Retfærdighed met sin Lydighed mod Guds Low.
3. Huem der i bliffuer delactig.
Huorledis wi vdi denne Guds Barmhiertighed bliffue delactige/ læris met disse ord/ at Scrifften siger: Oc som hannem elske/ Oc som hannem frycte oc holde hans Bud/ det er/ de som tro paa Christum/ oc aff Troen beuise Gud ny Lydighed. Men her om skal mere talis vdi den anden Artickel.

NV ville wi grandgibelige offuerueye ordene vdi denne Text. Christus siger: **Saa elskte Gud Verden.**
Gud elskte alle Menniske.
Huo elsker? Gud. Huem elsker hand? Verden. Holt her stille/ oc betenck vel disse ord. Gud elsker Verden/ derfaare hører io denne salige Kierlighed icke til Joderne alene/ Thi de ere icke vden en part aff Verden. Hand elsker Verden/ Derfaare elsker hand icke aleniste nogle faa Menniske vdi Verden/ saa som de helligste oc frommiste
1. Tim: 1.
i Verden. Ja Jhesus Christus er derfaare kommen til Verden/ at hand skulde giøre Syndere salige. Huad meen da Christus ved dette ord Verden? Der met meen hand alle de Menniske som haffue veret/ nu ere/ oc skulle komme i Verden. Johannes Baptista siger:
Iohan: 1.
See det Guds Lam/ som borttager alle Verdens
1. Tim: 2.
Synder. Item/ S: Pouel siger: **Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige.** Derfaare saa tit som wi høre at Gud elsker Verden/ da skulle wi huer vdi sin sted betencke/ at wi ere en part aff den Verden/ som Gud elsker oc haffuer kier.

Huad Gud elsker/ Oc huad hand hader i oss.
Maatte nogen sige: Huorledis gaar det til at Gud kand haffue oss kier/ efftersi at wi ere Syndere? Suar. Gud finder tuende ting i oss: Jt/ som hand selff haffuer giort: Jt andet/ som er kommet aff oss selff. At wi ere Menniske/ som haffue Legeme oc Siæl/ det er aff hannem: Dette sit Creatur elsker Gud/ oc haffuer det kiert.

kiert. Men at wi ere Syndere/ det haffue wi icke aff hannem/ men det er kommet aff oss selff : Thi wi haffue aff vor egen fri vilie bedreffuet Synden/ oc det hader Gud : Oc paa det at det onde som Gud hader kunde vdslættis oc borttagis/ gaff hand sin Søn i Døden/ oc vil at de som ville vere delactige vdi hans Barmhiertighed/ skulle formedelst en daglig Penitentze oc Omuendelse/ døde oc dempe vdi sig dette onde/ som er Synden.

Huorledis elsker da Gud Verden? **At hand gaff sin eniste Søn for hende** / for den Sag skyld at hand skulde tage all Verdens Synd paa sig/ oc dø for hende paa Kaarsset : Dette er io en stor Kierlighed/ saa at der kand aldrig vere nogen større Kierlighed til.

Huor kier Gud haffuer oss.

MEn her støder menniskelig Fornufft sig/ som icke kand begribe oc forstaa Guds vnderlige raad/ oc siger her imod saaledis : Er icke Gud almectig? Jo hand er almectig. Kand hand icke da giøre alt det hand vil? Jo hand kand det visselige giøre. Haffde det icke da veret bedre/ at hand i en anden maade haffde beuist sin Kierlighed mod oss/ end saaledis giffue sin eniste Søn vdi Døden? Her til suarer Augustinus oc siger : Der som hand end haffde giort det i en anden maade/ da haffde det icke heller bleffuet oss til tacke/ eller veret oss til maade. S: Pouel siger : **Det vaar Gud behageligt at giøre dem salige formedelst den daarlige predicken/ som tro der paa.** Derfaare skulle wi sætte vor kiødelige Fornufftis Dom tilbage/ oc sige met Dauid : *Lucerna Pedibus meis verbum tuum Domine*, det er/ **O HErre/ dit ord er en Lycte for mine Føder/ oc it Lius paa mine Veye.**

Frue *Ratio* vil altid mestre Gud i sine gierninger.

Augustini Suar.

Gud kand intet giøre oss til maade.

1. Corin : 1.

Psal : 119.

Der hos skal mand oc dette vide/ at Gud er icke aleniste allermectigst/ men hand er ocsaa allerretfærdigst/ allerbarmhiertigst/ oc alleruisist. Det menniskelige Kiøn vaar faldet i Synden : Huad vdkreffde her Guds Retfærdighed? Hun vdkreffde i sandhed/ at det menniskelige Kiøn skulde straffis/ effter som Synden vaar stor til. Lige som Synden vaar wendelig/ (fordi at det wendelige gode vaar fortørnet ved hende) Lige saa vdkreffde Guds retfærdighed/ at menniskens Kiøn skulde enten plagis met euig Pine oc Straff/ Eller oc der skulde skee nøyactigt vederlag oc betalning for Straffen. Dette vederlag kunde ingen kōme affsted vden Gud : Men effterdi at Gud icke vaar plictig til Straff oc Pine/ anāmede Guds Søn menniske-

Her om er oc noget talet tilforn/ paa langfredag. læs der i den sidste Artickel.

 lig

Dette forklaris ocsaa gantske herlige vdi den skøne Psalme Adams store Velydighed/ etc. som findis i Psalmebogen.

lig natur/ oc vdi hende giorde fyldist for den gantske Verdens Synder. Och saaledis beuiste Gud sig icke aleniste at vere allermectigst/ men ocsaa allerretfærdigst/ allerbarmhiertigst/ oc alleruisist: Thi hand alene fant paa raad oc middel/ huilcke menniskelig Fornufft icke kunde paafinde. Hand gaff sin Søn i Døden/ huilcken met sin Guddoms krafft offueruant Synden/ Døden/ Dieffuelen oc Helffuede: Aff sin Barmhiertighed tog oss Naade: Met sin Retfærdighed fuldkom Guds Retfærdighed: Oc aff sin Vijsdom paafant raad til at giøre oss salige.

Om den Anden.

At alle de som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/ men haffue det euige Liff. Her faare giffuis oss det rette middel oc redskaff/ ved huilcket wi bliffue delactige vdi vor Meglers Christi velgierninger. Men effterdi at disse ord ere Guds Søns ord/ oc it synderligt Blomster/ eller gyldene Klenodt oc Liggendefæ aff den gantske hellige Scrifft/ vil ieg offuerueye oc ansee dem/ det ene effter det andet/ oc giffue tilkiende huad Lærdom wi aff huert ord skulle anamme oc mercke.

It ædelt gyldene Klenodt.

I. Alle.

Først siger hand: Alle. Dette ord Alle er en krafftig Lægedom imod tuende suare Fristelser/ aff huilcke den første er *de particularitate*, det er/ at Gud skulde vduelle nogle Menniske til Salighed oc icke alle. Den anden er om vor Wuærdighed for Syndernis mangfaaldighed. Der ere mange Menniske til i Verden/ huilcke som vel bekiende at Gud er naadig/ oc beuiser mange sin Barmhiertighed/ men de tuile om saadan ypperlig oc store velgierning ocsaa hører dem til. Dette er en suar Fristelse/ huilcken Guds Søn læger met dette Ord/ Alle. Thi der som Christi velgierning icke haffde strackt sig til alle Menniske/ da haffde hand ingelunde sagt Alle/ men hand haffde sagt mange/ eller nogle. Lader oss derfaare giffue Christo den ære/ at hand er viss oc sandru/ oc huer beslute stadelige ved sig/ at Christi velgierninger ocsaa høre hannem til.

Tuende suare Fristelser.
1. Den første/ om vor vduelelse.

2. Den anden Fristelse/ om vor Wuærdighed.

Fremdelis/ kommer der en anden Fristelse/ naar wi betencke vore Synders mangfaaldighed oc storhed/ huilcken Fristelse saare styrckis oc forøgis aff det megle onde wi lide her i Verden. Denne Fristelse læger Christus ocsaa met dette ord Alle. Thi hand siger icke: Huer den som er retfærdig/ eller oc den som haffuer bedreff-

bedreffuet liden Synd/ men Alle / saa mange som findis vdi den gantske vide Verden. Dette stadfester ocsaa det Værd der er vdgiffuet til vor Gienløsning/ som er Christi Blod / huilcket der renser oc toer oss icke aff nogle faa Synder / men aff alle : Thi saa siger Johannes: **Jesu Christi blod renser oss aff all wretfærdighed** / det er/ aff alt det som wi haffue wretfærdelige handlet oc bedreffuet imod Guds Low. Derfaare skal ingen fortuile for sin Siugis storhed / Christus vor Læge er vijs oc forfaren/ oc haffuer krafftig Lægedom imod alle Siuger oc Fristelser/som er hans Død oc Pine. 1. Iohan : 1.

For det andet følger i Texten : **Som tro** / met huilcke ord det gantske menniskelige Kiøn atskillis i tu slags Menniske/ aff huilcke en part tro/ oc en part icke tro. De som visselige forlade sig til/ at Gud er dem naadig oc barmhiertig / effter sin Foriættelse / de tro : De som fordøme Euangelium/ oc icke ville forlade sig til Christum/ de tro icke / Oc det er deris egen skyld at de icke tro : Thi Christi velgierninger vdstrecke sig vel til alle Menniske / oc tilbiudis alle effter Christi befalning / Men de anammis ickon aleniste aff dem som tro/ saa som Christi Befalning oc Foriættelse liuder : **Gaar vd i den gantske Verden/ oc predicker Euangelium for alle Creatur / Huo som troer hand skal bliffue salig.** Her see wi at velgierningen tilbiudis alle / men de alene anamme den oc faa gaffn der aff/ som tro/De andre forfare oc fordømis for deris egen skyld oc forsømelse. Thi endog at Gud aff sin Barmhiertighed vil at alle Menniske skulle bliffue salige : Dog vil hand aff sin retfærdige Dom at de Vantro skulle fordømis/ huilcke hand gierne vilde haffue salige / der som de haffde villet anamme Salighed met Troen/ oc icke saa slemmelige haffde den forskut. II. Som tro. Mat : 16. 1. Tim : 2.

For det tredie følger i Texten : **Paa hannem.** Thi den bliffuer salig som troer paa hannem / det er / paa Guds Søn Jhesum Christum/ som er it sant Menniske oc Verdens Saliggiørere. Huad er at tro paa hannem ? Det er/ at fortuile paa sig selff oc all sin egen krafft oc gierninger / oc vente sig alt gaat aff hannem. III. Paa hannem.

For det fierde følger : **Skal icke fortabis.** Met disse ord giffuis oss tu ting tilkiende : Det ene/at alle de som icke tro paa Christum/ ere vnder den euige Fordømelse. Det andet/ at Menniskene afflosis oc fries aff denne Fordømelse/aleniste ved Troen til Christi eniste Offer oc fortieniste. Derfor er dette den allerstørste Euangelij IIII. Skal icke fortabis.

velgierning / at mand bliffuer fri fra den fortiente Straff oc euige Fordømelse.

V.

Men haffue det euige Liff.

For det femte følger : **Men haffue det euige Liff.** Dette er ocsaa den allerstørste velgierning som Euangelium tilbiuder oss : Den euige Død haffde wi fortient oc den burde oss at lide / men det euige Liff faa wi ved Christi fortieniste / met saa skel at wi i en stadig Tro forlade oss fast paa hannem / oc bliffue der vdi varactige indtil enden.

Skilsmisse imellem Louen oc Euangelium.

Her aff kunde wi nu tage en viss skilsmisse imellem Louen oc Euangelium / imellem vore gierninger oc Troen. Louen tilsiger oc loffuer det euige Liff : Dog met den besked / at mand fuldkommer Louen. Men effterdi at ingen kand fuldkomme Louen / da er det der aff klart / at ingen kand faa det euige Liff ved Louen. Euangelium loffuer oc tilsiger det euige Liff for intet / aff Naade oc Barmhiertighed / alle dem som tro paa Christum / Thi Christus haffuer fuldkommet Guds Retfærdighed for dem alle. Derfaare anammer Troen Guds velgierninger som hand oss beuiser aff Naade / huilcke velgierninger Louen tilbiuder / met dette vilkaar at mand fuldkommer hende til punct oc pricke. Men naar wi haffue ved Troen anammet saadanne Guds velgierninger oc ere der vdi bleffne delactige / da skulle wi giøre gode gierninger /

I huad mening wi skulle giøre gode gierninger.

Icke vdi den mening at wi der met ville fortiene det euige Liff / Men at wi som Guds fromme Børn kunde beuise vor Tro oc Lydighed mod hannem / met gode gierninger / i all Gudelighed oc Ærlighed.

Om den Tredie.

THJ Gud sende icke sin Søn til Verden / at hand skulde døme Verden : Men at Verden skulde bliffue salig ved hannem. Huo som troer paa hannem / hand skal icke fordømis : Men huo som icke troer / hand er allerede dømt / For hand troer icke paa Guds enbaarne Søns Naffn. Disse ord indeholde den tredie Artickel / i huilcken wi baade haffue Trøst oc Forskreckelse. Thi disse ord trøste alle dem som tro oc bekiende deris Synder / Oc forskrecke alle haardnackede / som icke ville tro paa Christum.

Trøst for alle som tro paa Christum.

Efftertdi at Christus lættelige saa huor stor Mēniskens skrøbelighed er / oc mest deris / som rettelige betencke Louens sen-

tentz

kentz oc Dom / Thi naar de høre / at alle de ere Døden oc Fordømelse vndergiffne / som icke beuise fuldkommen Lydighed effter Louen / da kunde de icke andet end forskrecke for Louens trusel: Derfaare trøster Christus dennem oc siger: **Gud sende icke sin Søn til Verden / at hand skulde døme Verden / men at Verden skulde bliffue salig ved hannem.** Her taler hand om sin første Tilkommelse til Verden / som skeede for den sag skyld / at hand vilde giøre alle Syndere salige / som giøre Penitentz oc tro paa hannem: Derfaare haffuer hand brugt disse liffsalige ord / oc der met kaldet Syndere til sig / saa sigendis: **Kommer hid til mig / alle i som arbeyde oc ere besuarede / Jeg vil vederquege eder.** Item / en anden sted siger hand: **Jeg er icke kommen at kalde de retfærdige / Men Syndere til Penitentze.** Derfaare / saa mange som ere Christi ord lydige oc giøre Penitentze / de ere fri fra den euige Fordømelsis sententz oc Dom / Thi saa siger Sandhed selff: **Huo som troer paa hannem /** det er / paa Guds Søn / **hand skal icke dømis** / met den euige Fordømelsis dom. Denne Foriættelse trøster oss imod Louens oc vor Samuittigheds dom / For den som skal komme at døme leffuendis oc døde / hand siger her met klare ord / at **huo som troer paa hannem / hand skal icke dømis.** Denne Foriættelse skulle wi stadelige tro / oc forlade oss der til at det skal bliffue vist oc fast / huad oss her loffuis oc tilsigis / Oc denne Tro oc Tillid vil vere oss storlige nødtørfftig oc giøris behoff / imod Louens trusel / imod Dødens forskreckelse / imod Helffuedis Ild / imod Dieffuelens tiranni / oc i vor Døds stund: Thi det kand ingelunde skee at den euige Sandhed kand liue.

1. Tim: 1.

Matth: 11.

Matth: 9.

Trøst imod Louens forbandelse.

Her til er nu talet om de Gudfryctigis trøst: Nu effterfølger en haard forskreckelse / for alle dem som icke ville tro Euangelio. Saa siger Christus: **Huo som icke troer / hand er allerede dømt / for hand troer icke paa Guds enbaarne Søns naffn.** Her maatte nu nogen sige: Skal der icke da holdis nogen anden dom? Jo der skal vist holdis dom / Menniskens søn skal kōme i sin tid at døme / lige som hand haffuer loffuet. Huad er det da hand siger: Hand er allerede dømt / eller hand er fordømt? Met disse ord giffuer Christus tilkiende / huordanne alle Adams børn ere foruden Troen / det er /

En haard forskreckelse for alle vantro Mennisker.

det er / foruden Christo vor Meglere / hand siger / at de ere domde / det er / de ere fordømde / saa meget som aarsagen til Dömen vedkommer: Fordi at Aarsagen til Dommen er vdi dem selff / som er / Guds Lous offuertrædelse / oc en forhærdelig gienstridighed imod Gud / der til ocsaa Louens sententz oc dom / som i Paradis bleff faaregiffuen / den tid Gud haffde skafft Menniskẽ / oc siden bleff repeteret oc igientagen paa Sinai Bierge / liudendis at alle de ere forbandede / som icke ere Gud lydige effter hans Bud oc befalning. Til denne forbandelse ere alle de forplictige / som icke tro paa Guds Søn / som alene haffuer taget deris Forbandelse paa sig / saa mange som tro paa hannem. At dette er saa i Sandhed / beuisis aff disse efftersølgendis ord: **Det er Dommen / at Liuset er kommet i Verden / oc Menniskẽ elskte mere Mørcket end Liuset.** Det er / Derfaare bliffue Menniskene fordømde / fordi at de icke vilde anamme Guds Søns lius met Troen / men de vilde heller bliffue vdi deris Mørckhed oc Vforstandighed / oc det for den Sag skyld / **at deris gierninger vaare onde.**

Aarsagen til fordømelse.

Om den Fierde.

HVO som giør ilde hand hader Liuset / oc kommer icke til Liuset / at hans gierninger skulle icke straffis. Naar Tiuffue ville stiele / da elske de Mørcket: Lige saa oc de Menniske som icke endnu ved Troen til Jesum Christum ere igienfødde til gode gierninger / de føris oc driffuis hen met gantske mact til at giøre ilde / derfaare hadede Euangelij Lius: I den sted at tuert imod / den som giør gaat / haffuer en god Samuittighed / hand kommer til Liuset / oc giør sine gierninger obenbare / saa at hand skøter icke at Folck seer der paa: Det er / den som kommer til CHristi Lius / oc haffuer aff hans Aand lært at giøre vel / hand bliffuer icke lenger vdi Vforstandighed oc Mørckhed / men legger vind paa at vandre saa som Liusens barn.

Tiuffue elske Mørcket.

De Vgudelige hade Euangelium.

Her aff skulle wi derfor lære / først at giøre Forskel imellem 1. de tro oc de vantro: Thi mand skal altid aff gierningerne giøre skilsmisse der imellem / saa som CHristus siger en anden sted: **It gaat Træ bær god Fruct / men it ont Træ bær ond Fruct.**

Skilsmisse paa de tro oc de vantro.

Matth: 7.

2. Frict. Dernæst skulle wi ocsaa lære/ at Euangelij Liuß icke kand lide eller fordrage/ at wi induøffue oss igien vdi det gamle Mørcke oc vildfarelse. Hid hen høre Christi oc Apostlernis mangfaaldige formaninger oc paamindelser. Christus siger selff hos Matthe-um: Lader saaledis eders Liuß skinne faar Mēnisken/ at de kunde see eders gode gierninger/ oc prise eders himmelske Fader. Oc S: Pouel siger: J vaare i fordom tid Mørcket/ men nu ere i it Liuß vdi HERren/ vandrer derfaare saa som Liusens Børn. Lige saa siger ocsaa S: Peder: Saa afflegger nu all Ondskaff/ oc all besuigelse/ oc hyckleri oc affuend oc all bagtalelse/ J ere komne til HERREN/ som til den leffuende Sten der er bortkast aff Menniskē/ men hand er vdnald oc kaastelig hos Gud. Oc bygge i ocsaa eder som de leffuende Stene til it Aandeligt Hus/ oc til it helligt Prestedom/ til at offre Aandelige Offer/ som ere Gud behagelige formedelst Jhesum Christum. Derfaare skal ingen mene sig at haffue frihed formedelst Euangelium/ saa at hand maa frit synde oc bruge sig vdi all Ondskaff som hand selff vil. Euangelium giør oss fri oc ledige fra Synden/ derfaare vil det icke/ at de som ere fri skulle ydermere giffue sig vnder Syndens Aag. Christus siger selff: Efferdi at Sønnen haffuer friet eder/ da ere i io visselige fri/ Huo som giør Synd hand er Syndens tienere. Derfaare efferdi at wi ere fri ved Jhesum Christum/ da lader oss saaledis bruge vor Frihed/ at wi icke bliffue Syndens/ men Guds tienere/ ved Jesum Christum vor Herre/ Huilcken skee euig loff/ heder/ ære oc tacksigelse/ fra euighed til euighed/ Amen.

Euangelij Liuß kand icke lide Synden.

Matth: 6.

Eph: 5.

1. Pet: 2.

Psal: 118.

Euangelij frihed.

Iohan: 8.

120.

Paa tredie Pintzedag/

Euangelium Johannis i det X. Capittel.

JEsus sagde til Pharifeerne: Sandelige/ sandelige ieg siger eder: Huo som icke gaar ind at Dørren i Faarestien/ men stiger andenstedz der ind/ hand er en Tiuff oc en Mordere. Men den som gaar ind at Dørren/ hand er Faarenis Hiurde. Den samme lader Døruaacteren op faare/ oc Faarene høre hans Røst. Oc hand kalder sine Faar ved naffn/ oc fører dennem vd. Oc naar som hand haffuer vdladet

det sine Faar/ da gaar hand bort faare dem/ oc Faarene følge effter hannem/ Thi de kiende hans Røst. Oc en fremmet følge de icke effter/ men fly fra hannem/ Thi de kiende icke den fremmedis Røst. Dette Sprock sagde Jhesus til dem/ Men de forstode icke huad det vaar/ som hand sagde til dem. Da sagde Jhesus til dem igien: Sandelige/ sandelige ieg siger eder: Jeg er Dørren til Faarene. Alle de som ere komne faar mig/ de haffue veret Tiuffue oc Mordere/ oc Faarene lydde dennem icke. Jeg er Dørren/ den som gaar ind ved mig/ hand skal bliffue salig/ oc skal gaa ind oc vd/ oc finde Føde. En Tiuff kommer icke vden at stiele/ myrde oc ødelegge. Jeg er kommen/ at de skulle haffue Liffuet oc offuerflødige nock.

Forklaring paa dette Euangelium.

OGaar hørde wi om det euige Liff/ huilcket wi faa oc bekomme ved Troen til Jhesum Christum: J dag visis oss den rette Dør oc Døruaacteren/ paa det at ingen skal gaa vild at den rette Dør til det euige Liff/ oc søge nogen anden Vey eller Dør/ ved huilcken hand ingelunde kand komme til Liffuet. Men paa det at wi diss bedre kunde forstaa dette Euangelij text/ skulle wi grandgibelige giffue act paa Aarsagen der til/ oc acte Grunden oc Meningen der paa/ huor aff wi siden kunde ansee Summen paa disse Christi ord.
Aarsagen til disse ord vaar denne: CHristus helbredede it Men- Aarsagen til denne Text.
niske som vaar blind født/ Huor met hand beuiste sin Guddom/ oc Iohan: 9.
gaff tilkiende/ at hand vaar Messias/ som Gud i fordom tid haffde loffuet oc tilsagt Jøderne. Men Phariseerne oc de Scrifftkloge/ som den tid actedis for Guds Folcks rette Hiurder/ bleffue der ved fortørnede/ saa som de der misunte CHristo den ære/ at hand skulde vere Messias oc den rette Hiurde som dem vaar loffuet/ Jmod huil-

Meningen. ckis had oc vanart Christus forsuarer sig / oc beuiser sig at vere den rette Hiurde. Saa er derfaare Meningen oc Grunden paa disse Christi ord / at Christus vil der met bescriffue den rette Faaresti / det er / den rette Kircke / hues rette Hiurde hand er alene. Det vaar

Summa. Aarsagen til denne Text oc Meningen der paa. Summa paa dette Euangelium er / at CHristus skamfuter oc igiendriffuer de Scrifftklaage / som gaffue sig vd for de rette Hiurder / oc bestaar sig at vere den rette Hiurde / vdi hues Faaresti de ere alle / saa mange som høre hans Røst / effterfølge hannem / oc vige fra de fremmede / det er / falske Hiurder. At wi nu det diss bedre kunde begribe / vil ieg her aff forhandle tuende Artickler.

Den Første.

Om de falske Hiurder.

Den Anden.

Om den rette Hiurde / oc rette Faaresti.

Om den Første.

SAndelige / sandelige ieg siger eder: Huo som icke gaar ind at Dørren i Faarestien / men stiger andensteds ind / hand er en Tiuff oc en Mordere. Dette er en falsk Prophetis rette bescriffuelse / oc i det at Christus faaregiffuer en falsk Prophetis Exempel / da forstaar hand oc meen dem alle. Det er en falsk Prophete oc Lærere som icke gaar ind at Dørren. Huad er at icke gaa ind at Dørren? Det er at faaregiffue nogen anden Vey til Salighed / end Jhesum Christum alene. Derfaare huilcken som viger fra Christo / hand gaar vild at Dørren / oc er en falsk Hiurde. Arius den store Kættere sagde ney at Christus er icke en Gud / derfaare gick hand vild at Dørren: Fordi Christus er en sand Gud. Fontinus sagde ney / at Christus er icke it ret naturligt Menniske / derfaare gick hand vild at Dørren: Fordi Christus er it ret sant naturligt Menniske. Sabellius sagde at der vaar i Christo tuende Personer / lige som der ere tuende Naturer / Guddom oc Mandom / derfaare gick hand vild at Dørren: Fordi at Jesus Gud oc Mand er en Person / en HErre / oc en CHristus. Papisterne sige at wi icke bliffue salige ved Christi fortieniste alene / Men wi skulle selff fortiene noget met vore gierninger / Derfaare gaa de vild at

Hvad en falsk Prophete oc Lærere er.

Huad det er at icke gaa ind at Dørren.

Arius.

Fontinus.

Sabellius.

Papister.

Dør-

Dørren: Fordi Christus er alene Verdens Saliggiørere. Phariseer oc Papister nøde oc trenge oss Menniskens paafund oc drøme paa / i steden for Euangelij Lærdom / derfaare gaa de vild at Dørren / oc gaa ind i Faarestien / det er / i den christne Kircke / ved en anden Lærdom / end den som Moses / Propheterne / Dauid i Psalmerne / oc Apostlerne haffue lært: Thi det er at stige en anden sted ind.

Derfaare skulle wi her aff grandgibelige mercke it vist Tegn / huor paa mand skal kiende falske Propheter / huilcket Tegn er / at mand gaar ind i Faarestien / oc tager sig myndighed til at predicke oc lære / ved en anden Vey end ved det hellige Euangelium / oc ved Christum / Saadanne Lærere ere Tiuffue oc Mordere. Mordere — *Falske Propheters tegn.*
1. oc Røffuere ere de i tuende maade: Først fordi at de mene deris Lærdom at vere nock til Saligked / oc den som alene kand føde oc nære vore Siæle / alligeuel at ingen kand forstaa Guds ord / uden saa er — *Huorledis de ere Røffuere.*
2. at Christus vil obenbare oss det / oc oplade Dørren for oss. Dernæst ere de ocsaa Mordere / fordi at de indføre oc veffue der iblant ny paafund oc paaleggelser / huilcke de mene at vere nyttige til Salighed: Lige som det er obenbare at Papisterne haffue ocsaa giort / som lærde at denne giernning / denne Messe / denne Rosenkrantz / denne Helgens paakaldelse / dette Orden / dette Broderskaff etc / fortiener
1. ner Salighed. Der foruden / ere de ocsaa Tiuffue / fordi at de først / met deris list oc suigactighed stiele den rette Lærdom. Lige som Hugormen bedrog Eua met sit Skalckhed / som S: Pouel siger til de — *Huorledis de ere Tiuffue.*
2. Corinther / i den anden Epistels ellefte Capittel. Dernæst / ere de ocsaa Tiuffue for denne Sag skyld / at effter de haffue bortstaalet den rette Lærdom / da nøde de oc trenge Folck en vgudelig Lærdom paa / huor met de styrcke oc bekreffte de vgudeligis hender / oc bedrøffue den retfærdigis Hierte / som Propheten Ezechiel siger / i sit trettende Cap: — *2. Corin: xi.* — *Ezech: 13.*

Men huad er det som følger effter i Texten: **Alle de som ere komne for mig / haffue veret Tiuffue oc Mordere:** Haffuer icke Moses / Elias / Esaias / Helisæus / Hieremias / Daniel / oc mange andre Propheter i det gamle Testamente veret / før end Christus kom til Verden? Haffue de ocsaa veret Tiuffue oc Røffuere som Christus her siger / effterdi at de ere kōne faare Christo? Her suarer ieg saa til: De sigis at komme for Christum / saa mange som kōme foruden hannem / foruden hans lærdom oc Aand: Men de hellige Propheter kōme met Christi Lærdom oc Aand / Derfor kōme de icke faare Christum / oc vaare huercken Tiuffue eller Mordere / men retsindige Hiurder i Christi Faaresti. Derfaare siger Augustinus — *Giensigelse.* — *At komme for Christum huad det er.* — *Augustinus.*

ret i det at hand siger: De kōme met Christo som kōme met Guds ord.
Iohan: 14. Hand siger selff: Jeg er Veyen/ oc Sandhed/ oc Liffuet/
Er nu Christus Sandhed / da ere alle de komne met hannem som
haffue veret sandrue/ huorfaare at alle de som ere komne vden Chri-
sto/ haffue veret Tiuffue oc Mordere/ det er/ de ere komne selffbød-
ne/ til at stiele oc myrde. De ere Tiuffue/ fordi at det som en anden
hører til/ sige de at vere deris. De ere Røffuere oc Mordere/ fordi
at det som de haffue staalet myrde de oc sla ihiel. Seer nu derfaa-
re til/ huad fare det er at haffue falske Lærere: De tage sig Christi
Faar til som Tiuffue/ siden myrde de dem som Røffuere. Derfaa-
Matth: 7. re er det icke vnder at Christus vdi Euangelio formaner alle Men-
niske/ at de skulle tage sig vel vare for falske Propheter/ som icke haff-
ue den ret Guds Sandhed met at fare.

Om den Anden.

MEn den som gaar ind at Dørren / hand er
Fire slags gode hiurder. Faarenis Hiurde. Her handler Christus om
en god Hiurde / oc siger at den er en god Hiurde som
gaar ind at Dørren. Her skulle wi acte at der ere fire
I. slags gode Hiurder. Det første er Gud selff / thi hand sigis i den
Gud selff. hellige Scrifft at vere sine Faars Hiurde / saa som disse Jeremiæ
Ierem: 23. ord liude / i hans tredie oc tiuende Cap: See / siger HER-
REN / Jeg vil samle dem tilhobe som ere offuerbleff-
ne aff min Hiord / aff alle Land / som ieg haffuer bort-
støt dem / oc ieg vil føre dem til deris Faaresti igien /
Psal: 23. at de skulle vaaxe oc bliffue mange. Item Dauid siger
i den tredie oc tiuende Psalme: HErren er min Hiurde / mig
skal intet fattis / Hand føder mig paa en grøn Eng.
II. Dernæst er ocsaa Christus Gud oc Mand en ret god Hiurde / saa
Christus. som hand her i dette Euangelio beuiser / som wi ocsaa hørde nu ny-
lige / den anden Søndag effter Paaske / Thi saa siger hand:
Jeg er en god Hiurde / oc det beuiser hand der met / at hand
III. haffuer met sit Liff oc Blods vdgydelse igienløst sine Faar. Det tre-
Fromme predickere. die slags gode Hiurder / ere alle frōme gudfryctige Lærere i den christ-
ne Kircke oc Menighed / om huilcke HErren taler hos Jeremiam:
Ierem: 23. Jeg vil oprette Hiurder iblant dem som skulle føde

mit Folck. Oc Christus gior S: Peder til en Hiurde / i det hand siger: **Fød mine Faar.** Det fierde slags gode Hiurder er / verdslig Øffrighed / huorfaare at Kong Dauid kaldis Folckens Hiurde. Men om det første oc sidste slags Hiurder som er om Gud selff / oc om verdslig Øffrighed / taler icke Christus her i dette Euangelio: Men ickon om det andet oc tredie slag / det er / om sig selff oc alle retsindige oc gudfryctige Lærere i den christne Menighed / om huilcke ieg vil nu noget tale / dog ickon kaartelige met faa ord / efftherdi at der er nu nylige / for fem Vger siden / talet om denne samme Materie.

Iohan: 21.
IIII. Verdslig øffrighed.

En god Hiurde i almindelighed at tale / er den som først gaar ind at Dørren / det er / den som kommer met Christo / oc fører met sig det sande Euangelium som de hellige Propheter oc Apostler giorde i fordom tid / oc endnu paa denne dag alle de giøre / saa mange som retsindelige lære Euangelium. Dernæst føder hand Christi Faar / icke met forgengelig eller skadelig Føde / men met den som nyttig oc gaffnlig er / som er met Guds liffactige oc salige Ord. For det tredie lader Døruaacteren op for hannem / det er / Christus giør det saa / at Ordet som hand predicker / er krafftigt oc bekommer Faarene til salighed. Thi vden saa er at Christus lader op for hannem / da er hans Arbeyde forgeffuis / oc Faarene bliffue icke vel fødde til gaffns. For det fierde kalder hand sine Faar ved naffn / det er / hand kiender sine Faar / hand elsker dem / oc haffuer synderlig omhu oc omsorge for dem. For det femte gaar hand faare dem. Huorledis gaar hand for dem? Met sin Lærdom / met sit Leffnet / oc met Taalmodighed vnder Kaarsset: Fordi at en god Hiurde skal vere it Exempel oc efftersiun for sin Hiord / vdi en reen Lærdom / i it retsindigt christeligt Leffnet / oc i en god Taalmodighed vnder Kaarsset. For det siette følge Faarene hannem effter / vdi den samme rene Lærdom / vdi it helligt Leffnet / oc vdi Taalmodighed vnder Kaarsset / som HErren dem paalegger. Men huorfaare følge Faarene hannem effter? Først / for de kiende hans Røst. Dernæst / for de fly fra en Fremmet / thi de kiende icke hans Røst. Saa haffue wi nu her bescreffuet icke aleniste huad en god Hiurde er / men ocsaa huilcke de rette Faar ere / som høre til den øffuerste Hiurdis Guds Faaresti. Huad er Faarestien? Det er den christne Kircke. Huilcke ere Faarene? Alle de som høre den Hiurdis Christi røst / følge hannem effter / oc fly for andre fremmede falske Hiurder / som icke rettelige ere Hiurder / men Tiuffue oc Røffuere. Her aff skulle wi nu lære at giøre forskel imellem den rette christne Kircke oc den falske Kircke.

En god hiurdis beskriffuelse.
1. Hand gaar ind at Dørren.
2. Hand føder Faarene.
3. Døruaacteren lader op for hannem.
4. Hand kalder Faarene ved naffn.
5. Hand gaar faare dem.
6. Faarene følge hannem.
Faarestien oc Faarene.

Den christne Kirckis Tegn.

Huilcke ere de Tegn huor paa mand kand kiende den rette
christne Kircke? De Tegn huor paa hun kiendis ere disse / oc huo
som icke haffuer dem / hand skal vide at hand icke er vdi Christi Faa-
resti. Det første / Guds ords rene wforfalskede Lærdom / som Chri- 1.
stus siger: **Mine Faar høre min Røst.** Det andet Tegn 2.
er / den hellige Daabs rette brug. Det tredie Tegn er / Herrens Na- 3.
deris rette brug effter Christi indskickelse. Det fierde er / den christne 4.
Kirckis nøglis brug / effter Christi befalning. Det femte Tegn er / 5.
det hellige Kaarss. Det siette er / Christi Faars indbyrdis Kierlig- 6.
hed. Det siuende er / aluerlig Bøn oc Paakaldelse / at den ene beder 7.
for den anden. Det otende er / Guds ords oc det hellige Predicke em- 8.
bedis opholdelse oc beuarelse. Disse ere de rette tegn oc mercke / huor
paa Christi Kircke kand kiendis / huilcke wi ville met færre oc ringe-
re ord sammen sætte / paa det at wi dem diss bedre kunde begribe. Saa
er det første tegn paa Christi Kircke oc Faar / Euangelij rene wfor- 1.
falskede Lærdom. Det andet / Sacramenternis rette brug. Det 2.
tredie / Lydighed mod Guds ord: Vdi disse try Tegn indeholdis de 3.
andre ote som ieg nu opregnede.

Disse Tegn kaartere forfattet.

SAa haffue wi nu hørt huad en god Hiurde er i almindelighed / oc huilcke de rette Faar ere: Nu ville wi føre det hen til Exempler / Først til vor ypperste Hiurde Christum oc hans Faar. Dernæst til andre Guds ords tro Tienere / som vnder den øffuerste Hiurde Christo / ocsaa kaldis Hiurder.

Beuisning at Christus er en god Hiurde.

At Christus er en god Hiurde / beuiser hand der met / at hand
lader sit Liff for sine Faar: Thi hand kom neder aff Himmelen / at 1.
hand vilde oplede det som vaar fortafft / at hand vilde helbrede det
som vaar skrøbeligt / oc at hand vilde forbinde de Saar som Faare-
ne vaare bidne aff Vlffue. Hand gick faare sine Faar met en reen 2.
Lærdom / met it helligt oc wstraffeligt Leffnet / oc met Kaarsset: Hand 3.
føder Faarene met Guds saliggiørendis Gressgang / det er / met det
hellige Euangelij ord oc predicken: Hand forsamler de Faar som fa- 4.
re vild: Hand foriager oc bortdriffuer Vlffuen met sin Hiurde kiep:
Met faa ord at sige: Hand haffuer intet kierere / oc seer intet heller 5.
end det / at hans Faar kunde bliffue salige: Hans Faar ere: Abel /
Abraham / Isaach / Jacob / Joseph / Dauid / Anna / Maria / Si-
meon oc mange andre flere / som forlade falsk vildfarendis Lærdom /
gierne høre Christi røst / oc efterfølge hannem vdi Lærdom / Leffnet
oc Taalmodighed vnder Kaarsset / huilcken de ocsaa met tiden skul-
le efterfølge vdi æren. Thi der som wi lide met hannem / da skulle

Christi Faar.

Rom: 8.

wi

wi oc regnere oc forklaris met hannem. Hans Faar ere ocsaa paa denne dag saa mange som tro Euangelio / oc prise vor Herre Christum met en stadig bekiendelse oc sand Gudelighed.

Gaffn aff vor Hiurde Christo

Huad nytte oc gaffn CHristi Faar skulle haffue aff deris Hiurde / som ocsaa selff er Dørren til Faarestien oc Døruaactere / giffuer Christus tilkiende i det hand siger: **Der som nogen gaar ind ved mig / da skal hand bliffue salig / oc hand skal gaa ind oc vd / oc finde Føde.** Det er / Der som nogen offuergiffuer oc forlader Mørcket / oc efterfølger mig som er det rette Lius / da skal hand gaa ind i Faarestien formedelst en stadig Tro. Oc hand skal gaa vd ved en frimodig Bekiendelse / it christeligt Leffnet oc Kierlighed til sin Næste: Hand skal ocsaa finde Føde / som er det salige Liffsens ord her i Verden / oc den euige Salighed oc Glæde i det tilkommendis Liff.

Indgang er Troen, Vdgang er bekiendelse oc it christelig Leffnet,

Alle tro Predickere ere gode Hiurder.

Dernæst ere ocsaa alle de gudfryctige Ordens Tienere gode Hiurder / som efterfølge Christi Exempel at føde Faarene. Saadan en vaar Helias / saadan vaar Hieremias / saadan vaar Esaias / saadanne vaare de hellige Apostler / saadanne ere paa denne dag alle de som retsindelige predicke Christum / oc gaa faare deris Faar vdi Lærdom / Leffnet oc Kaarsset / som icke fly for Vlffuene / men driffue dem aff Christi Faaresti / met Aandens Suerd oc Hiertens idelige Bøner. Disse haffue ocsaa deris egne Faar / som ere de der høre deris Røst oc Predicken / oc efterfølge dem vdi Lærdom / Gudelighed oc Taalmodighed. Maatte nogen sige: Huad hører ieg? Høre icke Faarene Christo alene til? Jo de høre hannem til. Hui siger du da at det er deris Faar som predicke faar dem / oc met Ordet føde dem? Der som du anseer den varetegt oc omhyggelighed som Ordens tienere haffue for Tilhørerne / da kaldis de deris Faar: Men der som du anseer det rette Herredøme oc Eyendommen / da ere de Christi Faar alene. Thi hand haffuer met sit dyrebare Blod atspurt sig sine Faar. Men efterdi at wi nylige hørde en Predicken om Hiurden oc Faarene / vil ieg nu paa denne tid icke tale videre der om / men ieg befaler eder alle den ypperste Hiurde / vor HErre Jhesu Christo / Huilcken met Faderen / oc den hellig Aand / skee loff ære oc priis fra euighed til euighed / Amen.

Giensigelse.

Suar.

Paa

Paa hellig Trefaaldigheds Søndag / Euangelium Johannis i det III. Capittel.

DEr vaar it Menniske iblant Phariseerne / som hed Nicodemus / en Offuerste iblant Jøderne. Hand kom til Jhesum om Natten / oc sagde til hannem: Mestere / wi vide at du est en Lærere kommen aff Gud / Tht ingen kand giøre de Tegn som du giør / vden Gud er met hannem. Jhesus suarede / oc sagde til hannem : Sandelige / sandelige ieg siger dig : Vden saa er / at nogen bliffuer føde

paa

paa ny / da kand hand icke see Guds Rige. Nico- *Her see wi Nicodemi grofthed.*
demus siger til hannem : Huorledis kand it Men-
niske fødis / naar hand er gammel ? Kand hand oc
gaa i sin Moders Liff igien / oc fødis ? Jesus suare-
de : Sandelige / sandelige siger ieg dig / Vden saa er
at nogen bliffuer født aff Vand oc Aanden / da kand
hand icke komme i Guds Rige / Huad som fødis aff
Kiød / det er Kiød / Oc huad som fødis aff Aanden /
det er Aand. Lad dig icke forundre / at ieg sagde til
dig : J skulle fødis aff ny. Været blæs huort det
vil / oc du hører det vel bruse / Men du veedst icke hue-
den det kommer / oc huort det far hen. Saa er oc
huer den som er født aff Aanden. Nicodemus sua-
rede / oc sagde til hannem : Huorledis kand saadant
skee ? Jhesus suarede / oc sagde til hannem : Est du
en Mestere i Jsrael / oc veedst icke det ? Sandelige /
sandelige ieg siger dig : Wi tale det wi vide / oc vid-
ne det wi haffue seet / oc i anamme icke vort Vidnes-
byrd. Tro i icke / naar ieg siger eder aff iordelige
ting / huorledis skulle i tro / naar ieg siger eder om
himmelske ting ? Oc ingen far til Himmelen / vden
den som er kommen hid ned aff Himmelen / det er
Menniskens Søn / som er vdi Himmelen. Oc lige
som Moses ophøyede en Hugorm i Ørcken / saa
skal Menniskens Søn ophøyis / Paa det at alle
de som tro paa hannem / icke skulle fortabis / men
haffue det euige Liff.

Forkla-

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsagen til denne Høytid oc hendis rette naffn.

DEnne Høytid maa vel kaldis vor christelige Troes Høytid oc Fest: Thi hun er indskicket / at der paa denne tid skal læris i den christne Menighed om Gud / som er ene oc sand vdi sin verelse / oc trefaald vdi Personer / oc om hans velgierninger mod den christne Kircke. Fordi effter at wi vdi de fremfarne Søndage haffue hørt tale om vor HErre Jesu Christo / om hans velgierninger mod oss / om Gud Faders Kierlighed som sende oss sin Søn til Verden / om den hellig Aands vdsendelse til at stadfeste CHristi Euangelium: Haffuer den christne Kircke anseet det gaat vere / at alle disse Artickler kunde sammen sættis / oc paa denne dag faaregiffuis oc forklaris / paa det at mand kaartelige kunde paamindis om det som tilforn er videlige forklaret. Oc tager den christne Kircke visslige for sig paa denne dag denne Euangeliske Text / som i nu hørde oplæsis: Fordi vdi hende faaregiffuis Guds velgierninger mod den christne Menighed. Thi lige som Gud Fader sender sin Søn til Verden / at hand skal bliffue it Offer for Synden / lige saa giffuis den hellig Aand / som igienføder dem som tro / til det euige Liff. Saa er derfaare Summa paa dette Euangelium / at de som ere igienfødde formedelst Troen til Christum / de ere Arffuinge til det euige Liff / formedelst Christi velgierninger oc fortieniste / huilcken Faderen sende til Verden. Men paa det at wi kunde holde en viss Ordning / vil ieg i denne Predicken tale om try stycker.

Hui dette Euangelium paa denne dag forhandlis.

Summa paa denne Text.

Det Første.

Huorledis mand rettelige skal kiende Gud.

Det Andet.

Om den Aandelige Igienfødsel.

Det Tredie.

Om dette allertrøsteligste Christi ord: **Lige som Moses ophengde Hugormen i Orcken / saa skal Menniskens Søn ophøyes / etc.**

Om det Første.

Iohan 17.

EFterdi at det er det euige Liff at kiende Gud / da er det storlige fornøden / at Menniskene legge sig effter at kunde faa en ret forstand om Gud / oc rettelige lære at kien-

kiende hannem: Saa er da Guds kiendelse oc kundskaff tuende-faald. Den ene er en hedensk/ naturlig/ oc philosophisk kundskaff oc den er vfuldkömen: Fordi at denne Verdens Vise/ som icke vaare oplærde vdi Guds ord/ endog de haffde nogen føye vidskaff om Gud/saa fore de dog vild om hannem i fire stycker: Først/om hans guddommelige Verelse. Dernæst/ vdi Personernis atskillighed. For det tredie/ om hans Forsiun. Oc for det fierde/ om hans Vilie. Der vaar it slags Philosophi oc verdslige Vise som hede Epicureer/ huilcke der sagde slæt aldelis ney til at der vaar ingen Gud/ de forskiudis oc forkastis slæt aff alle. De verdslige Vise som bekiende

Gud kiendis i tuende maade. I. Naturlig kundskaff.

Epicurus

1. at der er en Gud til/de fore vild (som ieg sagde) om hans guddomelige Verelse: For de actede icke eller tenckte at den er den sande Gud/
2. som er Fader/ Søn/ oc hellig Aand. De dømde icke heller ret om
3. Personerne. Guds forsiun haffue somme aff dem slæt forskut oc foractet/Somme sagde slæt ney til Guds almindelige Forsiun/for de tenckte at Gud ansaa aleniste store oc ypperlige ting/ oc haffde omsorge for dem/ men disse Verdslige ting meente de at hand skøtte
4. intet om. Guds naadige vilie om hans store Miskundhed oc barmhiertighed/ at hand vil forlade Synden/ viste de slæt intet aff at sige: Men at hand vil straffe de fortrædelige oc haardnackede Syndere/ beuisde oc paaminte dem deris egen Samuittigheds vidnesbyrd.

Men huor aff haffde Hedningene dette kundskaff/ at de saaledis i nogen maade kiende Gud? Kong Dauid oc S: Pouel siger at de haffde denne Guds kundskaff aff Creaturene. Saa siger S: Pouel i sin Epistel til de Romere/ vdi det første Capittel/ **At mand veed at Gud er til/ det er dem** (Hedningene oc alle Menniske) **obenbaret: Thi Gud obenbarede dem det der met/ at Guds vsiunlige væsen/ det er/ hans euige Krafft oc Guddom/ kand sees (naar mand acter det) paa gierningerne/som er paa Verdens skabelse/ saa at de kunde intet vndskylde sig.** Kong Dauid siger: **Himlene opregne Guds ære/ oc Befestningen forkynder hans Henders gierning.** Det er/ Himmelen som wi see offuer Hoffuedet paa oss/ beuiser at der er en Gud til som haffuer skafft alting. Saa er da dette Summen paa all denne philosophiske verdslige oc naturlige Forstand om Gud/

Hedningene kiende Gud aff Creaturene.

Rom: 1.

Psal: 19.

Summa paa den naturlige Guds kundskaff.

 Først/

123

Først / at it Menniske som anseer oc beskuer Guds Creatur som
Gud er til.
hand haffuer skafft / det kommer saa langt / at det maa bekiende / at 1.
der er nogen til som haffuer skafft disse ting / oc aff hues krafft oc
mact alting opholdis oc regeris : Saa kand det da icke andet vere
mueligt / end mand maa io her aff lære at kiende Guds euige Al-
Som er euig
mectighed oc Guddom. Efftherdi at den som haffuer skafft alle ting / 2.
maa io vere ældre end alt det til er / oc haffue veret før end nogen
ting bleff skafft / oc maa derfaare ocsaa vere euig : Oc at denne
hans wtrolige krafft oc mact / som er nocksom oc krafftig til at rege-
Almectig oc krafftig offuer alting.
re oc opholde saadan en stor Tynge oc Byrde / som Himmel oc Jord 3.
er / maa io ocsaa vere yppermere end all anden ypperlig krafft oc
mact som til kand vere. Den som saa haffuer skafft opholder oc
En eniste Gud.
regerer alle ting / hand er den som wi kalde Gud. Huilcken der som 4.
hand icke vaare en eniste Gud / da kunde hand icke heller vere den
som haffde skafft alle ting / icke heller den som ved mact holder oc re-
gerer alle ting / oc kunde derfor huercken vere euig eller almectig / ia
Try slags gaffn aff denne naturlige kundskaff.
hand kunde da ingelunde vere Gud. Dette er Summa paa den
kundskaff oc forstand / som verdslige Vise haffde om Gud / huilcken
der fører try gaffn met sig. Det første / at Menniskene kunde kien- 1.
de Gud aff sine Creatur. Det andet / at mand skal ære oc tiene 2.
den Gud / som mand haffuer lært at kiende. Det tredie / at de som 3.
icke tiene oc ære den Gud som de haffue lært at kiende / de skulle intet
haffue at vndskylde sig met. Det første oc andet gaffn oc brug er
den rette endelige sag / huorfaare Gud vil at wi skulle kiende hañem.
Det tredie kommer der til for Menniskens egen skyld oc forseelse.

II.
Guds kundskaff aff Scrifften.

DEn anden Guds kundskaff kommer aff den hel-
lige Scrifft eller aff Guds ord / huilcken kundskaff kaartelige
met faa ord indeholdis i vor christelige Troes article / met denne me-
ning : At wi skulle tro at der er en Gud til : At wi skulle tro at der ere
tre Personer i en Guddō : At mand skal kiende oc ansee Guds vilie oc
hans velgierninger mod den christne Kircke : Oc at wi kunde forstaa
middel oc maade / ved huilcken wi kunde bliffue delactige i den helli-
ge Trefaaldigheds velgierninger.

Men paa det at denne salige Guds kundskaff / kand diss be-
Fire stycker at acte om Guds kundskaff.
dre oc fuldkommeligere begribis oc forstaaes / da vil ieg der om faa-
regiffue oc forklare fire stycker / som ere : Først / beuisning oc stad- 1.
festning aff den hellige Scrifft / at der er ickon en eniste Gud til.
Det andet / beuisning at der ere tre Personer i den ene Guddom. 2.

Det

2. Det tredie / huad wi skulle acte oc besinde vdi huer Person. Det
4. fierde / huorledis wi rettelige oss til gaffns / skulle bruge Guds
kundskaff.

DET første / som er beuisning oc stadfestning at der er en Gud til / det skal tagis aff den hellige Scrifft. Saadanne vidnesbyrd / som oss beuise at der er en eniste Gud til / vil ieg tage aff Mose / Propheterne / Psalmerne / oc Apostlernis Scrifft. Vdi Mose anden Bogs tiuende Capit: oc i hans femte Bogs femte Cap: siger Gud selff: **Jeg er HErren din Gud / som vdledde dig aff Egipti land / du skalt icke haffue fremmede Guder faar mig.** Vdi den samme femte Bogs siette Capittel siger Moses saaledis: **Hør Israel / HERREN vor Gud er en eniste Gud.** Vdi Esaiæ Prophetie / i det fyrretiuende oc tredie Capit: siger Gud selff: **Der er ingen Gud skafft faare mig / oc der skal ingen bliffue effter mig: Jeg er Gud / Jeg selff er Gud / oc der er ingen Saliggiørere vden mig.** Fremdelis siger Gud selff / vdi den samme Esaiæ Prophetie / i det fyrretiuende oc fierde Cap: **Jeg er den første oc den sidste / oc vden mig er ingen Gud.** Kong Dauid siger vdi sin attende Psalme: **Huo er Gud vden HErren / oc huo er sterck vden vor Gud?** S: Pouel siger vdi sin første Epistel til de Corinther / i det otende Capit: **Wi vide at der er ingen anden Gud til end den ene.** Item til Timotheum / i den første Epistels andet Cap: **Der er en Gud.** Disse vidnesbyrd oc mange andre flere beuise kraffteligе at der er en eniste Gud til / huilcket ocsaa den christne Kircke bekiender / i det hun siger: **Jeg troer paa en Gud.** Oc som wi siunge i den christne forsamling oc sige: **Wi tro allesammen paa en Gud.**

I. Vidnesbyrd at der er en Gud. Aff Mose. Exod: 20. Deut: 5. Deut: 6. Aff Propheterne. Esa: 43. Esa: 44. Aff Psalmerne. Psal: 18. Aff Apostlerne. 1. Corin: 8. 1. Tim: 2. Kirckens vidnesbyrd.

DET andet stycke ieg loffuede at ville forhandle er / om Personerne. At der ere tre Personer i denne ene guddommelige Natur / som icke er multipliceret eller mangfaaldig / men er oc bliffuer ickon en eniste Guddom / det kand menniskelig Fornufft icke begribe eller forstaa. Derfaare skulle wi meget mere hedre oc ære denne hemelig-

II. I Guddommen ere tre personer.

lighed / end legge oss effter at ville det vdgrandske oc forfare:
Bernhardus For den Sag skyld siger Bernhardus: *Scrutari hoc temeritas est, nosce verò vita æterna.* Det er / at ville randsage oc forfare dette / det er Giecкeri / met at vide oc tro det / det er det euige Liff. Oc Salomon siger: **Huo som randsager effter suare ting / det bliffuer hannem for suart.** Derfaare ville wi her giffue vor Fornufft fangen vnder Guds ord / oc den hellige Scrifftis vidnesbyrd om saadan en stor hemelighed. Men huorfaare at den christne Kircke troer oc bekiender / at der ere tre Personer i en guddommelig Natur / er denne Aarsage: Der er ickon en eniste Gud til / som nu met mange vidnesbyrd er beuist: Faderen er Gud / Sønnen er Gud / den hellig Aand er Gud: Derfaare ere disse tre Personer / Fader Søn oc hellig Aand / ickon en Gud. At Faderen er Gud / dissligeste Sønnen oc den hellig Aand / beuisis i fire maade / som ere: 1. Met klare vidnesbyrd aff den hellige Scrifft. 2. Met Guds gierninger. 3. Met den ære oc tieniste som Faderen / Sønnen oc den hellig Aand bør. 4. Oc met den christne Kirckis euige endrectige samtycke.

Proue: 25.

Beuisning at Faderen / Sønnen / oc den hellig Aand er Gud.

1. Aff Guds ord. Matth: 3. 1. Johan: 5.

Klare ord oc vidnesbyrd aff Scrifften finde wi hos Mattheum Euangelist / i det tredie Capittel. Huor Faderen lader sig høre aff Himmelen / Sønnen staar vdi Jordans flod: Den hellig Aand kommer ned i en Due lignelse offuer Christum. Johannes Euangelista siger i sin første Epistels femte Capit: **Der ere tre som bære vidnesbyrd vdi Himmelen / Faderen / Sønnen / oc den hellig Aand / oc disse tre ere it.**

2. Aff gierninger.

Dernæst beuisis ocsaa dette samme aff Gierningerne. Faderen skaber / Sønnen skaber / den hellig Aand skaber: Faderen giør retfærdig / Sønnen giør retfærdig / den hellig Aand giør retfærdig: Faderen regerer alting / Sønnen regerer alting / den hellig Aand regerer alting. Disse gierninger skabelse / retfærdiggiørelse oc Regiment høre Gud alene til / oc ere hans egne gierninger: Derfaare / effterdi at disse gierninger tilleggis Faderen / Sønnen oc den hellig Aand / da er det fornøden at wi maa bekiende at alle disse tre Personer ere Gud.

3. Aff deris dyrckelse oc tieniste.

Det samme stadfester oc den ære oc Gudstieniste som dem bør oc beuisis aff alle Christne. Faderen paakaldis / Sønnen paakaldis / den hellig Aand paakaldis: Wi tro paa Faderen / wi tro paa Sønnen / wi tro paa den hellig Aand: Nu vide wi at mand bør in-

gen

gen anden at paakalde/ vden Gud alene/ oc paa den eniste Gud skulle wi tro/ derfaare er Faderen/ Sønnen oc den hellig Aand en Gud.

Hid hører den christne Kirckis endrectige Vidnesbyrd oc samtycke/ som saa liuder: Det er den rette christelige Tro/ at wi ære en eniste Gud vdi tre Personer/ oc tre Personer i en Guddom/ Oc icke sammen blande Personerne/ icke heller atskille den guddommelige Verelse: Thi en anden Person er Faderens/ en anden Sønnens/ en anden den hellig Aands. 4. Aff Kirckens endrectige stemme. Ex Symbolo Athanasij.

III. Mand skal acte fem ting vdi huer Person.

DET tredie som ieg loffuede her at forhandle er/ huad mand skal acte oc besinde vdi huer Person. Vdi huer Person skal mand giffue act paa fem stycker/ som ere: Først den guddommelige Verelse. Dernæst/ Personen i sig selff. Fremdelis/ huorledis Personerne skillis at. Siden/ Personens gierning. Oc for det sidste/ disse Personers vilie oc hiertelag mod Mennisken.

1. Guds verelse.

Verelsen eller Naturen er en/ baade Faderens/ Sønnens oc den hellig Aands. Fordi Faderen er icke andet end Sønnen/ oc den hellig Aand: Sønnen icke andet end Faderen oc den hellig Aand: Den hellig Aand icke andet end Faderen oc Sønnen: Fordi der er ickon en guddommelig Verelse oc Nature/ som er enfaaldig/ Oc derfaare sigis Faderen at vere vdi Sønnen oc den hellig Aand: Sønnen i Faderen oc den hellig Aand: Den hellig Aand i Faderen oc Sønnen.

2. Personerne i sig selff.

Dernæst haffue wi at acte vdi den hellig Trefaaldighed/ Personerne vdi sig selff. Saa at Faderen er en Person/ Sønnen en anden/ den hellig Aand en anden. Vdi denne Personernis Trefaaldighed er ingen den første/ ingen den sidste: Ingen den største/ ingen den mindste. Oc der er ingen forskel imellem dem effter tiden at regne/ fordi at alle tre Personer ere lige euige: Icke heller paa Naturens vegne/ For de ere alle en Natur tilsammen: Icke heller paa ypperligheds oc værdigheds vegne/ for de ere alle tre lige ens vdi ypperlighed/ værdighed oc herlighed: Icke heller paa Forstanden/ fordi de forstaaes alle tre til lige.

3. Personernis skilsmisse. To ting her at acte.

For det tredie haffue wi vdi den hellige Trefaaldighed at ansee Personernis skilsmisse/ huorledis de ere atskillige fra huer andre. Her skulle wi først ansee oc mercke/ huorledis Gud affskillis fra Creaturene: Dernæst/ huorledis alle tre Personer vdi Guddommen skillis

Skilsmisse imellem Gud oc Creaturene.

1. fra huer andre imellem sig selff. De ting som giøre skilsmisse imellem Gud oc Creaturene ere fem/ som ere: 1. At vdi en watskillig oc icke mangfaaldig giort natur/ ere tre Personer. 2. At Gud er en

euigAand. 3. At Gud haffuer skafft alting. 4. At Gud er i Verden/
oc offuer Verden. 5. Oc at Gud er alle steder oc ingen sted. Disse
Skilsmisse imellem Personerne. fem Vilkaar høre Gud alene til / oc intet Creatur. Personerne 2.
haffue forskel imellem sig selff / met tuende flags egenlige Vilkaar/
Psal: 2. som ere : Induaartis oc vduaartis. De induaartis egne Vilkaar
ere / at føde / at fødis / at vdgaa. Faderen alene føder Sønnen :
Iohan: 16. Sønnen alene fødis aff Faderen : Den HelligAand alene vdgaar
fra Faderen oc Sønnen. De vduaartis egne Vilkaar ere/at sende
oc at vdsendis : Faderen alene vdsender : Sønnen oc den Hellig-
Aand vdsendis / men i atskillige maade. Sønnen bleff vdsent / oc
anammede menniskelig Natur / vdi huilcken hand bleff it Offer
for vor skyld : Den helligAand vdsendis i Menniskens Hierter / at
4. hand vdi dennem skal optende it nyt Liuis.

Den hellige Trefaaldigheds gierning. For det fierde skulle wi vdi Personerne ansee den hellige Tre-
faaldigheds gierning. Her skulle wi vel mercke Augustini Regel.
Augustini Regel. *Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa : Sed seruata cuiusq; personæ
proprietate,* Det er / den hellige Trefaaldigheds gierninger/(saa me-
get de vduaartis gierninger vedkommer) ere watskilde : Dog saale-
Regelens forklaring. dis / at mand acter huer Persons egne Vilkaar. Faderen skaber/
Sønnen skaber/den helligAand skaber. Faderen igienføder/Søn-
nen igienføder / den helligAand igienføder. Men Faderen skaber
ved Sønnen/oc den helligAand beuarer oc ved mact holder det som
er skafft. Faderen igienføder oss vdi Sønnen/ formedelst den hellig-
Aand.

5. Guds vilie oc hiertelag mod oss. For det femte sagde ieg / at mand vdi Personerne skal acte
Guds vilie oc hiertelag mod Menniskem. Huordan den er/ lære oss
først hans gierninger / baade de som fremfarne oc nu næruerendis
ere forhaande. Dernæst lære wi ocsaa hans vilie aff hans Bud.
For det tredie aff Louens trusel oc Foriættelse. For det fierde aff
Euangelij foriættelser. For det femte aff Exempel. Oc for det siette/
at hand icke anseer Personer. Alt dette her tilsammen lærer oss/ at
Gud er vred paa Syndere oc vil straffe dem / Oc at hand vil for-
lade Synden / alle dem som fly til den Meglere oc Talsmand Ihe-
sum Christum/oc giffue dem det euige Liff/ foruden alt forskel enten
paa Land eller Folck/ vere sig ihuo de ere.

IIII. Huor wi denne Lærdom skulle bruge. NV staar tilbage det fierde / som ieg i denne første Artickels forkla-
ring loffuede at ville forhandle / som er / huor wi denne Lærdom
skulle rettelige bruge / oss til gaffns. Først skal denne Lærdom om 1.
den hellige Trefaaldighed oc om Guds kundskaff/ lære oc vnderuise
oss

oſſ at wi ret kunde tencke tro oc tale om Gud. Thi ſaadan ſkulle
wi tro Gud at vere / ſom hand haffuer obenbaret ſig i ſit Ord oc
met Vidneſbyrd / effter ſom dette Vers liuder :

Eſſe Deum credas, quod de ſe prædicat ipſe, det er /
At Gud er ſaadan / tro fuldkommelig /
Som hand forkynder oc obenbarer ſig.

2. Dernæſt / ſkal denne Lærdom vnderuiſe oc lære oſſ / at haff-
ue en ret dom oc mening om Skabelſen / ſom er den gantſke Tre-
3. faaldigheds gierning. For det tredie / ſkal hand lære aff at tro oc
tencke ret om Mëniſkens kiøns Gienløſning / ſom ocſaa er den gant-
4. ſke Trefaaldigheds gierning / ſom tilforn ſagt er. For det fierde /
ſkal denne Lærdom ſtyrcke oſſ vor chriſtelige Troes Artickle / om Gud
5. oc den hellige Trefaaldighed. For det femte / ſkal hand ocſaa lære
oſſ ret at giøre vor Bøn : Thi vor Bøn oc paakaldelſe ſkal ſkee til
6. denne eniſte Gud / ſom er : Fader / Søn / oc hellig Aand. For det
ſiette / ſkal denne Lærdom vere oſſ en paamindelſe / at wi ſkulle leffue
omhyggelige oc chriſtelige / ſaa ſom vdi den almectige Guds Aa-
ſiun / der er alleuegne tilſtede. Dette maa nu ſaa vere ſagt om
Gud oc den hellige Trefaaldighed / huilcket altſammen kaartelige
befattis vdi vor chriſtelige Troes artickle.

Om det Andet.

Uden ſaa er at nogen bliffuer født aff Vand oc Aand / da kand hand icke indgaa i Guds Rige. Dette er den anden Lærdom ſom ieg faaregaff / vdi huilcken wi haffue tuende ting at beſinde / paa det at hand diſſ bedre kand forſtaaes / ſom ere : Førſt / met huem Chriſtus taler. Det andet / huad Aarſage Chriſtus haffde til diſſe ord. Huad hand vaar for en ſom Chriſtus her taler met forklarer Texten / hand vaar en from ædel Mand / hand vaar en øffuerſte for Jøder-ne / hand vaar en Phariſeer / ſom leffde wſtraffelige effter Moſi Low. Aarſagen til diſſe ord vaar denne : Nicodemus kom til Chriſtum om Natten / huilcken der ſom en Phariſeer meente ſig at vere retfærdig aff Louens gierninger / Offer / oc Sabbaths eller Helligdags hold : Huorfaare hand forundrede ſig / at Johannes faaregaff en ny Lærdom / om Retfærdighed oc Daaben / huilcken Lærdom hand ſom vaar en Doctor oc Lærere vdi Louen viſte intet aff. Denne Nicodemi Dom oc Me-

Huad Nicodemus vaar for en.

Aarſage til denne Chriſti Predicken.

Nicodemi groffhed.

Vor naturlige Fødsels wrenlighed.

Den Aandelige Fødsel huor hun skeer.

ning faarekommer Christus / oc gienskiuder hannem met disse ord: **Vden saa er at nogen fødis paa ny / da kand hand icke indgaa i Guds rige.** Aff disse ord forskreckis Nicodemus / oc forundrer sig oc siger: **Huorledis kand it Menniske fødis paa ny / naar det er gammelt?** Der suarer Christus hannem saaledis til oc siger: **Sandelige / sandelige ieg siger dig: Vden saa er at nogen fødis aff Vand oc Aand / da kand hand icke komme i Guds rige.** Her siger Christus / at hand icke taler om den legemlige oc kiødelige Fødsel / saa som Nicodemus det forstod: Men om en Aandelig Fødsel / huilcken hand der aff beuiser at vere nødtørfftig / at vor første Fødsel er syndig oc wreen. **Det som er født aff Kiød** (siger hand) **det er Kiød** / Det er / alt det som fødis i denne forkrenckede Natur / er wreent oc skyldigt / oc kand derfaare icke anamme Guds rige. Her legger hand nu til / Maaden huorledis wi igienfødis: **Været blæs huor det vil** (siger hand) **oc du hører det vel bruse / men du veedst icke hueden det kommer / eller huort det far hen: Saa er oc huer den som er født aff Aanden** / Det er / lige som mand da først fornemmer Været naar det blæs / endog at ingen veed hueden det kommer / eller huort det far hen: Lige saa skeer den Aandelige igienfødsel paa en hemelig vijs oc maade / formedelst den hellig Aands krafft / huilcken der følis oc fornemmis vdi det ny Menniske / naar hun er skeet / formedelst en ny beuegelse oc tilbøyelighed til det gode.

Fire slags Redskaff til den Aandelig igienfødsel.

1. Guds ord.

2. Den hellige Aand.

3. Troen.

MEn at wi dette diss bedre kunde forstaa / skulle wi acte oc besinde huad Instrument oc Redskaff der hører til denne Aandelige Fødsel. Det første Redskaff til denne Fødsel er Sæden / som er det hellige Euangelij ord oc predicken / huilcket oss forkyndis ved Predickernis røst. Det andet Redskaff er den hellig Aand / som er krafftig vdi Euangelij predicken / oc forarbeyder Troen vdi oss / ved huilcken wi baade samtycke Guds ord oc giffue det mact / oc der hos forlade oss til at Gud er oss naadig for sin Søns skyld / Der til fornyer hand ocsaa vor Nature til en ny Lydighed. For det tredie / naar disse velgierninger anammis formedelst Troen i Menniskens Hierter / saa som i en Ager / da formercker strax det Menniske som

er

er igienfødt/ den hellig Aands rørelse oc beuegelse vdi sig. Vandet 4.
brugis vduaartis her til/ saa som it Indsegle oc beseylning paa den Vand.
induaartis igienfødsel/ oc it vidnesbyrd om Christi naade som hand
oss beuist haffuer. Denne Aandelige ny Fødsels krafft oc vdret- Huor paa
ning sees vdi Menniskens sind/ vdi Hiertelag oc attraa/ vdi vilie oc denne Aan-
tilbøielighed/ oc vdi vduaartis gierninger. Fordi Menniskens sind delige Fødsel kiendis.
opliusis aff Guds Lius oc skin. Affecterne oc attraa rensis/ Vilien
bliffuer villig oc redebon til det gode/ oc der begyndis en ny Lydighed/
aff Menniskens gantske krafft oc formue. Met faa ord at sige:
Huo som troer/ hand er igienfødt.

Om det Tredie.

Lige som Moses ophøyede Hugormen i Or-
cken/ saa skal Menniskens Søn ophøyes/
paa det at alle som tro paa hannem/ icke
skulle forfaris/ men haffue det euige Liff. Historien
om denne Hugorm som Moses ophengde vdi Orcken/ staar i den
fierde Mosi Bog/ i det første oc tiuende Capittel/ Huilcket Chri- Num: 21.
stus fører hid hen til en Figur oc foruidende om sin Person/ oc om
sin Død oc Pine/ saa sigendis: Lige som Moses ophøyede
Hugormen/ etc. Disse Christi ord begribe oc indeholde me- Huad wi aff disse ord lære.
get vdi sig.

Først beuise de obenbare/ at Louen borttager icke Synden/ 1.
thi der som Louen borttoge Synden/ da haffde det icke giorts behoff Louen giør oss icke salige
at der skulde skee nogen affslættelse oc forligelse ved Christi Offer.
Dernæst lære wi her aff/ huorfaare Messias bleff oss giffuen/ oc 2.
huorfaare Guds Søn anammede menniskelig Natur: Thi Huorfaare Gud bleff Menniske.
hand bleff oss giffuen paa det at hand skulde ophøyes paa Kaarsset/
oc i saa maade skulde den gantske Verden bliffue salig formedelst 3.
hannem. Her foruden giffue disse ord tilkiende/ at Christi rige er it Christi rigis
Aandeligt oc euigt Rige. Fremdelis lære de/ huordan den Retfær- vilkaar.
dighed er/ ved huilcken wi bliffue bestandige faar Gud/ eller huorle- 4. Vor retfærdiggiørelse.
dis wi bliffue delactige vdi Christi velgierninger/ som er/ naar wi
tro paa Christum som er ophøyet/ det er/ som er død paa Kaarssens 5.
Altere. For det sidste faare giffuis oss her en merckelig Trøst/ at denne Trøst imod fortuilelse.
Guds store Naade/ som er en fri indgang i Himmelen/ tilbiudis oc Læs her om ydermere
giffuis alle: Huilcket der giffuis tilkiende met dette almindelige ord paa anden
Alle. Derfaare skulle wi haffue it gaat Haab om vor Salig- Pintze dag/ i den anden
hed/ Artickel.

hed/som tilbiudis alle ved Jhesum Christum/huilcken met Faderen oc den hellig Aand / som er en sand euig Gud oc hellig Trefaaldighed/skee ære/ tacksigelse/ loff oc prijs euindelige/ Amen/ Amen.

Den første Søndag effter hellig Trefaaldigheds dag / Euangelium Luce i det XVI. Cap:

JEsus sagde til Phariseerne : Der vaar en rig Mand / hand klædde sig met Purpur oc kaastelige Linklæder / oc leffuede huer dag herlige oc i glæde. Men der vaar en fattig / som hed Lazarus / hand laa

faar

faar hans Dør fuld aff Saar/ oc begerede at mættis aff de Smuler / som fulde aff den Rigis bord. Dog komme Hundene oc slickede hans Saar. Oc det begaff sig/ at den Fattige døde/ oc Englene bare hannem i Abrahams skød. Oc den Rige døde ocsaa/ oc bleff begraffuen. Som hand vaar nu i Helffuede oc i Pinen/ da opløffte hand sine Øyen/ och saa Abraham langt borte/ oc Lazarum i hans Skød/ hand raabte/ oc sagde: Fader Abraham/ Forbarm dig offuer mig oc sent Lazarum / at hand dypper det yderste aff sin Finger i vand/ oc lesker min Tunge/ Thi ieg lider Pine i denne Lue. Da sagde Abraham: Betenck Søn/ at du haffuer anammet dit gode vdi din Liffs tid / oc Lazarus der imod haffuer anammet ont / Men nu skal hand trøstis/ oc du skalt pinis. Oc offuer alt dette / er imellem oss oc eder it stort suellende dyb befest/ at de som ville fare her fra ned til eder/ kunde icke/ oc icke heller fare der fra hid offuer til oss. Da sagde hand: Saa beder ieg dig Fader / at du sender hannem til min Faders Hus / Thi ieg haffuer endnu fem Brødre/ at hand kand vidne faar dem/ Paa det de skulle oc icke komme i denne pinis sted. Abraham sagde til hannem: De haffue Mosen oc Propheterne/ lad dem høre dem. Da sagde hand: Ney/ Fader Abraham / men der som en aff de Døde ginge til dem / da giorde de Penitentze. Hand sagde til hannem: Høre de icke Mosen oc Propheterne/ da tro de icke heller/ om nogen opstode fra de Døde.

Forkla-

Forklaring paa dette Euangelium.

Om Christi Histories ordning/ læs for i Bogen paa Fastelafns Søndag. Folio. XCIII.

FRa den første Søndag i Aduent oc indtil
denne dag/ haffue wi hørt tale oc lære i den christne
Menighed / om alle vore christelige Troes Artickle : Men nu paa disse efterfølgendis Søndage fra
denne dag indtil den første Søndag i Aduent predickis oc læris om Christi Mirackel oc vnderlige gierninger/ om Troens natur/ oc om hendis rette Fruct: Oc det skeer for den Sag skyld/
at Euangelij vished kand stadfestis formedelst den Lærdõ om Christi Mirackel/ oc at den Lærdom om Troen oc hendis rette Fructer
kand opuecke oss til gode gierninger.

Christus formaner til gode gierninger/ i fem maade.

Christus lærer om gode gierninger oc formaner der til vdi
fem maade. Stundem lærer hand oc paaminder der om/ ickon 1.
slæt oc ræt/ oc bliffuer ickon hos den bare enfaaldige Lærdom/ oc icke
legger enten Exempel / Forættelser / eller Trusel der til / saa som
naar hand siger : **Verer Barmhiertige : Giører Penitentze : Giører ret Penitentzis fruct / etc.** Stundem 2.
fremsætter hand sit eget Exempel / huilcket hand vil at alle som
ville vere hans Disciple skulle efterfølge / saa som der hand siger:
Matth : 11. **Lærer aff mig / Thi ieg er sactmodig oc ydmyg aff
Hiertet.** Stundem faaregiffuer hand Parabel oc Lignelser / 3.
Luc : 16. saa som om den wtro Husholdere som vaar forsiunlig/ der hand
haffde befalning oc haffde noget at raade offuer / at hand kunde
Matth : 25. giøre sig Venner/ som hannem siden kunde hielpe : Item / om det i
Matth : 13. Jomfruer / aff huilcke fem vaare vise / oc fem daarlige : Om den
Sæd som saadis vdi Jorden / oc andre flere saadanne / som findis
mange oc atskillige vdi Euangeliske Historier. Stundem bruger 4.
Matth : 5. hand Trusel/ saa som der hand siger : **Vden eders Retfærdighed bliffuer bedre end Phariseernis oc de Scrifftklogis / da komme i icke vdi Himmerigis rige.**
Matth : 25. Læs det gantske Capittel. Item/ der hand straffer Phariseerne for deris Glisneri oc vduaartis
Hellighed/ at de vilde vel vere fromme/ oc vilde dog ingen gode gierninger giøre/ huorfaare hand siger : **Vee eder Scrifftkloge /
Phariseer / oc Oyenskalcke etc.** Stundem sætter hand 5.
oss faar Oyen herlige Exempel/ vdi huilcke hand affmaler deris løn
som

som beuise deris Næste Barmhiertighed/ oc deris straff som ere v-barmhiertige / oc ville ingen gode gierninger giøre/ saa som hand i dag giør i dette Euangelio. Met faa ord at sige: Christus giør alt det hand skal oc kand giøre/ paa det at hand kand komme sine Christne til at leffue gudelige oc ærlige her i Verden.

Nu ville wi gaa til vor dag leitze/ oc forhandle denne dags Euangelium / paa huilcket Summen oc Meningen er denne: Vor HErre Christus faaregiffuer tuende Exempel / met huilcke hand affraader alle Menniske fra Vmildhed oc Vbarmhiertighed imod de Fattige/ Oc formaner alle Christne til Gudfryctighed / oc til Stadighed oc Taalmodighed/ at lide oc fordrage denne Verdens Modgang / Fattigdom oc Gienuordighed. Thi lige som hand met den rige Fraadseris Exempel lærer/ huad straff de vgudelige oc haardhiertige maa foruente sig: Lige saa formaner hand oss met Lazari Exempel til Gudelighed oc it Christeligt leffnet/ i Guds fryct. Saa skulle wi derfaare saaledis bruge dette Euangelium/ At de Rige/ som ere vmilde/ grumme/ oc vbarmhiertige imod deris fattige Næste/ skulle her see lige som i en malen Taffle / huad straff de maa i fremtiden foruente sig / vden de giøre Penitentze i tide. Der næst / at de Fattige / som ere Gudfryctige oc lide megen Modgang her i Verden / kunde aff denne fattige Lazari Exempel trøste oc opholde sig / oc met Taalmodighed foruente redning/ oc salig Ro oc Huile / der som de bliffue varactige i Troen til deris Døds stund. At wi nu dette diss bedre kunde forstaa / ville wi paa denne tid ansee tre Artickler:

Summa paa dette Euangelium.

Dette Euangelij brug.

Den Første.

Denne rige Fraadseris beskriffuelse / oc huad wi der aff skulle lære.

Den Anden.

Den fattige Lazari beskriffuelse/ oc huad Trøst wi der aff skulle haffue.

Den Tredie.

Om disse Christi Ord: **De haffue Mosen oc Propheterne/ lad dem høre dennem.**

Om den Første.

DEr vaar en rig Mand/ som klædde sig met Purpur oc kaastelige Linklæder. Vdi denne første Artickel haffue wi fire stycker at giffue act paa/ som

Fire stycker her at acte.

126.

som ere: Først en almindelig straff / offuer alle dem ere wmilde oc 1.
grumme imod de Fattige. Der næst / Sagen huorfaare at denne 2.
rige Mand bleff fordømt. For det tredie / huorledis mand rettelige 3.
skal bruge Rigdom. For det fierde / huorledis det haffuer sig met de 4.
wgudeligis Siæle / effter denne legemlige Død.

I.

Deris straff som ere wbarmhiertige imod de Fattige.

FOr det første / i det Christus her siger / at den rige Fraadsere bleff fordømt / der met straffis de alle i almindelighed / som ere haarde / grumme / oc wmilde imod de Fattige / Oc de som haffue meget aff denne Verdens gods oc Rigdom / oc lade sig dog de Fattigis nød oc trang icke gaa til hierte / eller røris aff Barmhiertighed mod dem / Saadanne rige / karrige oc wbarmhiertige Menniske ere nu mange til i Verden. Deñe straff hører ocsaa hen til dem / som huercken met raad eller daad / huercken met gierning eller ord hielpe til at forfremme det hellige Predicke embede her i Verden / eller hielpe den christne Kirckis fattige Lemmer: Derfaare skal huer tencke sig om ved sig selff / oc lade sig paaminde aff denne rige Fraadseris skade oc fordømmelse / oc lære at bliffue vijs.

Det er bedre at bliffue vijs aff en andens skade / end aff sin egen.

II.

Huorfaare den Rige bleff fordømt.

DEr næst haffue wi her at ansee Sagen / huorfaare denne rige Fraadsere bleff fordømt. Sagen til hans fordømelse / vaar icke hans Rigdom / kaastelige Klæder / kræsne Retter oc Drick / der som hand haffde brugt det tilbørlige met maade oc beskeed / som wi her kunde klarlige see i dette Euangelio: Fordi at den fattige Lazarus bleff io opført vdi Abrahams skød / som haffde veret saare rig her i Verden. Der som Rigdom haffde veret nocksom oc fuldkommen Sag til fordømelse / da haffde ocsaa Abraham bleffuet fordømt: Da haffde Dauid bleffuet fordømt / Dißligeste Ezechias oc andre Konger / oc mange andre Gudfryctige som haffue veret rige. Men Rigdom / Herlighed oc anden slig Verdslig pract / kand dog vel vere Aarsage til noglis Fordømelse / i saa maade / naar Menniskene vanbruge det Gud til bespaattelse oc vanære / deris Næste til foractelse / oc sig selff til offuerflødighed. Huad Aarsage vaar der da til / at denne rige Fraadsere bleff fordømt? Der vaare tre gruelige oc forfærdelige Laster aarsage til / som klarlige opneffnis vdi dette Euangelio / Iblant huilcke den første er / kiødelig Seckerhed oc Tryghed / huilcken der førde dette onde met sig / At hand icke giorde Penitentze / At hand intet kunde føle eller fornemme Guds dom oc vrede imod Synden / At hand ingen omsorge eller tancke haffde / at giøre det som hans Stat oc Kald vdkreffuede:

Rigdom fordømer ingen.

Huorledis Rigdom er skadelig.

Tre Sager til den Rigis fordømelse.

I.

Hand hørde icke Mosen oc Propheterne.

kreffuede: Fordi at kiødelig Tryghed haffuer altid disse Wdyder
oc Laster met sig. Den anden gruelige Synd oc Last/ huorfaare 2. Hand vaar en wmættelig So.
denne rige Fraadsere bleff fordømt/ vaar Offuerflødighed/ Fraad-
seri oc Druckenskaff/ huor met baade Legeme oc Siel besuæris/
Saa at Mennisken kunde intet tencke eller tale/ om de ting som hø-
re deris Salighed til. Den tredie forfærdelige Last/ som vaar 3. Hand vaar en karrig Hund.
aarsage til denne rige Fraadseris fordømelse/ vaar at hand vaar
wbarmhiertig/ oc forglemde den fattige Lazarum/ huilcket der
vaar it vist tegn til/ at hand haffde ingen Tro til Gud. Thi huor
som en retsindig Tro er/ der kand icke vere Wmildhed imod de ælen-
dige oc Fattige. For disse tre Sagers skyld bleff den rige Fraad-
sere fordømt/ effter hues Exempel mange paa denne dag haste oc
løbe til deris visse Fordømelse/ huilcke der vdi deris Rigdom leffue
vdi kiødelig Tryghed/ Fraadseri/ Offuerflødighed oc Hoffmod/
oc foracte fattige Christi Lemmer. Derfaare/ der som wi ellers
tencke at bliffue salige/ da skulle wi omuende oss i tide/ oc tage oss vel
vare/ at wi icke misbruge Guds gaffuer/ oss selff til forderffuelse
oc Fordømelse.

III. Rigdoms rette brug staar i fire stycker.

FOr det tredie skulle wi tuert imod aff dette Exempel lære/ huor-
ledis wi skulle rettelige bruge vor Rigdom: Denne rette oc nyt-
telige Rigdoms brug staar i fire stycker.

Først skulle wi vende noget aff vor Rigdom hen til Guds 1. Til Guds ords fremgang.
Ord: oc det hellige Predicke embedis ophold oc fremgang/ huil-
1. cken brug der stadfestis/ først aff den endelige Aarsage huorfaare
Mennisken bleff skafft: Thi Mennisket er skafft for den Sag
skyld/ at det skal kiende oc prise Gud: Huorfaare mand ocsaa skal
vende det gode som oss giffuet er aff Gud/ hen til denne brug.
2. Dernæst stadfestis denne brug aff Guds mangfaaldige Bud
oc Befalninger: Thi Gud biuder oc befaler at wi skulle hielpe
3. den christne Kircke/ met vort Gods oc Penninge. Her foruden
stadfestis denne Brug/ met gudfryctige Kongers oc andre hellige Der ere nu saa saare faa til aff dit slag i Verden.
rige Mends exempel/ huilcke der intet heller saae oc begerede end det-
te/ at de met deris Rigdom oc Gods kunde beprydе oc forfremme
det hellige Predicke embede. Imod denne retsindige oc gudelige Misbrug.
Rigdoms brug synde mange: Iblant huilcke ere først de som ven-
1. de deris Rigdom hen til at fortrycke oc fordriffue det hellige Pre-
dicke embede/ saa som mange Tiranner haffue giort i fordom tid
2. oc endnu giøre paa denne dag. Dernæst/ de som tage fra Kircker
det som er der til giffuet oc lagt/ oc føre det vnder deris egen mact oc
3. brug. Fremdelis ocsaa de som intet aff deris Gods vende hen til

det hellige Predicke embedis ophold oc fremgang. Her forudert 4.
ocsaa de/som enten ved Supplicatz oc Bøn/ eller ved andre Kaan-
ster oc behendighed / vnder en høffuisk Titel oc skin drage Kirckens
Gods oc Rente til sig/ lige som de vaare Kirckens tienere / endog at
de ere icke andet end stumme Hunde / som aldrig tiene Kircken eller
Menigheden / Icke kunde de heller nogen tid tiene hende / de lade
Buge oc wnyttige Best/ huilcke dog ville kaldis Prelater/ Cannic-
ker/ Vicarier oc Abbeder etc.

2. Til Land oc Rigers forbedring. Den anden rette oc loulige Rigdoms brug er / at wi der aff
skulle vende en part / til at holde de Land / Rige oc Steder eller
Byer ved mact / vdi huilcke wi bo oc haffue vor omgengelse. Fordi
at de ere den christne Kirckis herberge/ huilcke wi derfaare ocsaa ere
Tacknemmelighed plictige/ der som wi end intet andet gaffn eller
Misbrug. fordeel haffde der aff. Imod denne brug synde mange/ saa som de 1.
der icke ville vdgiffue deris rette Skat/ Sise/ Taald / Landgield el-
ler andet saadant: Item/ de som vdkreffue oc paalegge wloulig 2.
Skat/ Sise/ Taald oc anden saadan Tynge: Item/ de som icke ven- 3.
de deris Skat/ Sise/ Taald oc Indkomst til Lands / Rigers eller
Steders ophold oc forbedring / men til Offuerflødighed / Hoff-
mod/ Pral/ Fraadseri oc Druckenskaff.

3. Til sit eget gaffn. Den tredie loulige oc rette Rigdoms brug er/ at huer skal der
met / met ære oc lempe holde sin Stat oc Kald høffuiskelige / vden
sudleri oc wreenlighed. Her imod synde/ først de som met Drucken- 1.
Misbrug. skaff/ met Fraadseri oc offuerflødige Retter/ met offuerflødige Klæ-
der/ som deris Stat icke bequemme er/ wnyttelige omkomme oc fortæ-
re deris Gods/ saa som mange giøre paa denne dag. Dernæst hine 2.
gerige oc karrige Hunde/ som haffue lyst til sluturenhed oc sutleri/
oc icke holde sig høffuiskelige met Klædedract oc andet / effter som
deris Stat oc Vilkaar vdkreffuer/ Men klæde sig ilde/ æde oc dricke
armelige/ alligeuel at de haffue nock at holde sig met / oc Penninge-
ne ligge i Kisten/ oc fortæris aff Møl oc Rust.

4. Til de Fattigis nødtørft. Den fierde Rigdoms rette oc loulige brug er/ at wi skulle ven-
de en part hen til de Fattige/ at komme dem til hielp met i deris Nød
oc Trang/ oc mest de Fattige som ere Gudfryctige. Thi det er den
Hui Gud lader Fattige Folck vere iblant oss. synderligste Sag / huorfaare at Gud tilsteder Fattige at vere i-
blant oss/ at hand der met vil forsøge om wi ville efterfølge hans
Barmhiertighed/ effter Christi befalning som saa liuder: **Verer**
Luc: 6. **barmhiertige / saa som eders himmelske Fader er**
Misbrug. **barmhiertig.** Imod denne brug synde ocsaa mange met denne
rige

rige Fraadsere/huilcke der oc skulle vdi fremtiden vere hans Stallbrødre/vdi euig Pine oc plage/oc vdi helffuedis Ild oc Lue brendis oc stegis met hannem/saa mange som haffue her i Verden effterfult hannem/saa som deris Mestere/vdi Wmildhed/Grumhed/oc Wbarmhiertighed imod de Fattige.

NV effterfølger det fierde der ieg sagde at wi haffue i denne rige Fraadseris beschriffuelse at ansee/som er huorledis det haffuer sig met deris Siæle/som gaa aff deñe Verden foruden Troen. Thi i det Christus siger/at den rige Fraadsere opløffte sine Øyen vdi Helffuede/och saa Abraham langt borte/oc begerede at Lazarus maatte dyppe det yderste aff sin Finger i Vand/oc der met leske hans Tunge/da affmaler Christus oss en Taffle/i huilcken wi klarlige kunde see/huorledis det haffuer sig met de wgudeligis Siæle effter denne legemlige død: Vdi huilcken wi haffue disse stycker at ansee. IIII. De wgudeligis Siælis vilkaar effter Døden. Den Rige kommer nu for Lazari Dørigien.

1. Først/at de haffue en wsigelig Pine oc Plage/oc en euig Samuittigheds Orm/som dem nagger oc bider vden affladelse.
2. Dernæst/at de komme ihu oc betencke all den wbarmhiertighed/wmildhed/grumhed oc Tiranni/som de tilforn haffue beuist de ælendige oc Fattige.
3. For det tredie/at de ynske daglige oc bede/at de kunde bliffue forleskede/formedelst deris tieniste/som de tilforn haffue veret grumme oc wmilde her i Verden.
4. For det fierde/at der aldrig til euig tid skal komme ende paa deris wsigelige pine oc Plage/oc at det er slæt forgeffs at begere nogen leskelse eller trøst vdi deris Pine. Det som Christus her siger/at den rige Fraadsere oc Abraham talede tilsamen/det giør hand for vor skyld/at wi skulde det begribe oc forstaa/Men den rige Fraadsere fornam alt dette her/i sin egen Samuittighed/huilcken ingelunde er skiult faar Herren/som alting seer oc veed. Derfaare skal denne wgudeligheds oc grumheds straff egge oc tilskynde oss til en aluerlig Penitentze/paa det at wi icke imod vor vilie skulle komme til saadan straff oc euig Fordømelse.

Om den Anden.

DEr vaar en fattig Mand/ved naffn Lazarus/som laa for hans Dør/fuld aff Bulder/oc begerede at mættis aff de smuler/som fulde aff den Rigis Bord/oc ingen gaff ham dennem. Vdi dette Lazari Exempel haffue wi mange ting at acte/huor aff wi kunde tage baade Lærdom oc Trøst. Lazarus mercker paa danske Gud hielpe.

I. Først stadfestis her S: Peders predicken/ som siger: **Dom-**
Gud reffser oc Fromme. 1. Pet: 2. **men begyndis paa Guds hus:** Thi Gud reffser oc tucter
sine her i Verden/ at hand der met lige som met it skarpt Bidsel
vil holde dem vnder affue/ at huer bliffuer i sit Kald oc bestilling/
Fordi der som det ginge dem altid effter deris vilie oc begering/
da skulde de snart bliffue for kaade/ oc opheffue sig aff saadan Met-
gang/ affuige fra all Gudelighed til Wgudelighed/ huorfaare Mo-
Exod: 32. ses siger om det Jødske folck: **Folcket sætte sig ned at æde
oc dricke/ oc stod op at lege.** Det er/ de fulde vdi Affguderi oc
andre Synder. Derfaare skulle wi betencke oc ihukomme S: Po-
uels ord/ som hand siger til de Corinther/ i den første Epistels elleff-
1. Cor: 11. te cap: **Naar wi dømis**/ det er/ naar wi reffsis oc straffis/
**da tuctis wi aff Herren/ paa det at wi skulle icke dø-
mis met denne Verden.** Derfaare skulle wi see hen til Guds
faderlige Hierte/ saa tit som wi lide nogen Modgang oc Gienuor-
dighed i denne Verden/ Oc formedelst Kaarsset lade oss paaminde/
at wi fryete Gud/ oc leffue gudelige/ tuctelige oc retfærdelige.

II. Dernæst lære wi aff dette Lazari Exempel/ at de ere icke alle
Gud forskinder icke de Fattige. fattige faar Gud/ som ere fattige oc ælendige her i Verden: Tuert
om igien/ ere de icke alle Gud behagelige/ som her i Verden ere rige/
oc siunis at vere salige. Lazarus vaar fattig her i Verden: Men
Gud haffde hannem dog kier/ saa at hand vaar rig faar haunem.
Den rige Fraadsere vaar rig oc lycksalig her i Verden: Men hand
vaar Gud wbehagelig/ oc vaar en arm Stackarl faar hannem.
Huad Sag vaar der til? Lazarus fryctede Gud aff en stadig Tro:
Men Fraadseren fryctede icke Gud/ for hand haffde slæt ingen Tro.

III. For det tredie/ see wi her vdi Lazaro it smuct Exempel om Guds
Gud forlader ingen Christen trøstlos. forsiun. Hand ligger her forsmaad oc foractet: Mē der hand nu lig-
ger foruden all Trøst oc Husualelse/ kom̄e der Hunde oc slicke hans
Saar: Huor met der giffuis tilkiende/ at Gud icke lader de gud-
fryctige saa hart plagis met Kaarsset/ at hand io tilskicker dem nogē
Trøst oc Husualelse vdi deris Bedrøffuelse. Thi der er icke tuil paa/
at det er io skeet aff Guds forsiun/ at Hundene kom̄e oc slickede La-
zari Bulder oc Saar/ den rige Fraadsere oc hans Folck til diss stør-
Wgudelige Herrer haffue gierne oc gildiste skalcke til Tienere. re fordømelse: Thi lige som Herren vaar/ saa haffue ocsaa Tienerne
veret/ De haffue smuct efterfuldt deris Herris Haardhiertighed
oc Wgudelighed/ Thi Texten siger klarlige/ Der vaar ingen som
gaff hannem noget.

IIII. For det fierde/ haffue wi her at acte den almindelige Lycke/ baa-
Wi maa alle dø/ saa vel de gode som de onde. de de Gudfryctigis oc de Wgudeligis. Den rige Fraadsere døer/

Lazarus

Lazarus døer ocsaa. Døden er dem vel baade tilfellis/ saa at de maa baade følge hannem: Men det gick dem icke baade ens/ effter at de vaare døde. Fordi den rige Fraadsere kom formedelst sin Død til euig Jammer oc ælendighed: Men Lazarus kom ved sin død til euig Glæde oc Salighed.

V. Englene vaacte paa de Gudfryctigis Siæle.

For det femte/ haffue wi her vdi Lazaro at acte/ de hellige Englis tieniste. Den rige Fraadsere forsmaade den fattige Lazarum i sit leffuende Liff: Men der hand vaar død/ da bære Englene hans Siæl i Abrahams skød: Den som i sit leffuende Liff vaar forsmaad oc foractet/ hand beuaris/ tienis oc æris vdi sin død/ aff Guds hellige Engle. Oc dette vederfaris icke denne arme Lazaro alene: Men det som wi her læse om hannem/ er almindeligt oc vederfaris alle Gudfryctige. Thi lige som Gud haffuer omhu for alle Gudfryctige Christnis Siæle: Lige saa bæris de oc føris aff Guds hellige Engle/ til det euige Liffs oc Saligheds Haffn.

VI. Huor det haffuer sig met de Gudfryctigis Siæle.

Abrahams Skød.

For det siette/ see wi her vdi Lazari Exempel/ huorledis det haffuer sig met de Gudfryctigis Siæle/ effter dette Liff. Lazarus bæris vdi Abrahams skød. Huad er Abrahams skød? Lige som Abraham derfaare kaldis *Pater fidelium*, de trofastis Fader/ fordi at det euige Liffs Pact oc forbund vaar giort met hannem/ oc vaar hannem antuordet til troer Haand/ huilcket hand trolige foruarede/ oc siden antuordede først sine Børn/ oc siden alle Folck/ saa som aff Haand oc i Haand: Lige saa kaldis de hans Børn alle de som ere Arffuinge til denne Foriættelse/ oc effter Døden sigis de at bæris vdi Abrahams skød/ fordi at de faa den samme Troens fruct oc nytte/ som hand fick. Thi lige som Børn/ naar de forsamlis om Afftenen hiemme i Huset/ effter at de om Dagen haffue veret i deris gierning oc bestilling/ oc da fødis oc værquegis der/ lige som i deris Faders skød: Lige saa effter at de Gudfryctige haffue hafft stor møde oc Arbeyde her i Verden/ forsamlis de om Afftenen/ det er/ effter denne legemlige Død/ til euig Ro oc Huile/ huor dem skal lide offuermaade vel/ indtil at vore Legeme skulle opstaa aff døde.

En Lignelse.

Lærdomme her aff.

1. Her aff haffue wi nu meget at lære oc betencke. Først/ i det at La-
zarus sigis at vere i Abrahams skød/ giffuis tilkiende baade/ met
Tegn oc Facter/ at Lazarus vaar Abrahams Søn/ i det at hand
efterfulde hannem i Troen: Fordi Forældrene pleye gierne at sætte
2. deris Børn i deris Skød. For det andet giffuis her tilkiende/ at
3. Lazarus leffuer oc lider vel. For det tredie/ at hand er i den samme
4. Glæde oc Salighed som Abraham er. For det fierde/ at de Gud-
fryctigis Siæle ere sammenbundne met huer andre/ vdi en indbyrdis Kierlighed/ lige som Brødre oc Systre/ hos deris kiere Fader.

Abrahams Skød kaldis Paradis. Dette Abrahams Skød som her omtalis/ kaldis ocsaa Paradis/ som wi kunde formercke aff Christi ord til Røffueren: **J dag**
Luc: 23. **skalt du vere met mig i Paradis.** Huor der er (effter som
Psal: 16. Dauid siger i Psalmen) offuerflødig Glæde/ der aff at de Gudfryctige altid haffue HErrens ansict faar Øyen oc i siune/ oc euig fryd
Apoc: 14. ved hans høyre Haand. Met faa ord at sige: **Salige ere de som dø vdi HErren.** Fordi de skulle euindelige vere hos Herren/ oc nyde euig glæde.

Men huad Abrahams oc den rige Fraadseris Samtale vedkommer/ skal mand vide/ at det skede Aandelige/ som tilforn sagt er/ Thi saadant tenckte den wgudelige Fraadsere i sin Pine/ oc saadanne Suar fick hand i sin Samuittighed.

VII. DEN christne Kirckis Billede. For det siuende haffue wi her vdi Lazaro at acte/ den christne Kirckis billede her i Verden. Thi hun er ælendig/ oc er forsmaadt aff de Mettige/ Veldige oc Rige her i Verden.

Om den Tredie.

De haffue Mosen oc Propheterne/ lad dem høre dem. Dette er en saare aluerlig Formaning/ oc offuermaade meget nyttig. Thi met dette Sprock fordømis mange Menniske/ Oc alle Christne haffue her aff en merckelig Lærdom.

Disse ord dømme tryslags Folck.

1. Guds ords foractere. Først fordømis her/ alle de som icke anamme Mosen oc Propheterne. Fordi de ere oss giffne aff Gud/ at de skulle føre oss til Gud/ oc vise oss vor Saligheds vey. Derfaare huo som icke anammer dem/ hand bliffuer i sin Fordømelse.

2. Pharifeer oc Papister/ som lære Menniskens dict. Dernæst fordømis her/ de som haffue Ordet/ oc holde dog mere aff Menniskens skick oc Paaleggelser/ oc ville heller leffue effter Menniskens Bud end effter Guds Bud/ alligeuel at det er tuert imod Guds obenbare forbud. Fordi saa siger hand selff
Ezech: 20. hos Ezechielem/ i det tiuende Capit: **J skulle vandre effter mine Bud/ oc icke effter eders Forfædris Bud.**

3. Giendøbere som vente Tegn aff Himmelen. For det sidste fordømis her Gregorius Paffue/ Giendøbere oc Enthusiaster/ som søge ny obenbarelser aff Himmelen/ oc mere tro deris galne fantastiske oc melancholiske Hoffuet oc Hierne/ end Guds eget Ord/ Ja de forlade Ordet oc forkaste det slæt.

Guds ords ypperlighed. Wi skulle ocsaa lære aff disse Ord/ at wi holde meget aff Mosis/ Propheternis oc Apostlernis Lærdom/ som skal vere oss en Lyc-

te oc

te oc Lius til den euige Salighed/ met saa skel at wi følge den effter: Thi Verden haffuer intet ypperligere Klenodt oc Liggendefæ/ end Guds ord. Det holt Kong Dauid mere aff/ end aff det allerfineste Guld: Ved det vaar Lazarus rig faar Gud/ endog hand vaar fattig faar Verden: Ved det stydede oc opholt Job sig mit vdi sin største gienuordighed oc modgang. Derfaare skulle ocsaa wi/ mine elskelige Christne/ haffue Guds ord saare kiert/ oc vide at det er it Redskaff/ ved huilcket oss tilbiudis det allerypperste LiggendeFæ/ som er Jesus Christus/ oc ved hannem det euige Liff. Huilcket giffue oss Gud vor kiere Fader/ ved den samme Jesum Christum vor Herre/ huilcken skee ære oc pris/ fra euighed til euighed/ Amen. Exempel.

Den anden Søndag effter hellig Trefaaldigheds dag/ Euangelium Lucæ i det XIIII. Capit.

JEsus sagde til en aff Phariseerne: Der vaar it Menniske/ som giorde en stor Nadere/ oc bad mange der til. Oc hand vdsende sin Suend/ paa Naderens time/ at sige til dem som budne vaare: Kommer/ thi det er altsammen beredt. Oc de begynte alle effter huer andre at aarsage sig. Den første sagde til hannem: Jeg kiøbte en Ager/ oc skal gaa vd oc besee hannem/ Jeg beder dig/ aarsage mig. Oc den anden sagde: Jeg kiøbte fem par Oxen/ oc ieg gaar nu hen at besee dem/ Jeg beder dig/ aarsage mig. Oc den tredie sagde: Jeg tog en Høstru/ Der faare kand ieg icke kom̃e. Oc Suenden kom/ oc sagde sin Herre det igien. Da bleff Husbonden vred/ oc sagde til sin Suend: Gack strax vd paa Stadsens Stræder oc Gader/ oc før hid ind de fattige oc krøblinge/ oc halte oc blinde.

Oc Suen-

Oc Suenden sagde: HERRE / det er giort som du befalede / Oc der er endnu rom. Oc HERren sagde til Suenden: Gack vd paa alfare veye / oc hos Gierder / oc nød dem til at kome her ind / paa det mit Hus kand bliffue fult. Men jeg siger eder / at ingen aff de Mend som vaare budne / skal smage min Nadere.

Forklaring paa dette Euangelium.

Tuende slags forhindring fra Salighed.

Lige som wi hørde i Søndags næst forleden / at den rige Fraadseris forhindrelse fra hans Salighed vaar / at hand forsmaade oc foractede sin Næste: Lige saa paamindis wi i dette Euangelio / at tage oss vare for en anden forhindring / som er / at wi icke acte vort Gods oc eyendom / vor Handel oc bestilling / oc omhyggelighed for disse Verdslige ting / mere end Christi Euangelium / At wi icke heller lade oss forhindre aff denne Verdens gods oc legemlige

legemlig Vellyst / saa at wi der offuer forsome at komme til den store Nadere / som wi kaldis til ved Euangelij Predicken.

Aarsagen til denne Lignelse vaar en Phariseers snack oc tale / vdi it Giestebud / som Christus vaar buden til. Fordi at den tid Christus befoel oc bød / at mand skal vere mild oc barmhiertig mod de Fattige / oc sagde der hos at huad gaat mand beuiser dem / det skal oss vel betalis vdi de Retfærdigis opstandelse / Da vaar der en Phariseer / som siuntis at ville samtycke disse Christi ord / oc sagde: Salig er den som æder Brød i Guds Rige. Men effterdi at Christus saa oc viste denne Phariseers / oc meste parten alle Jødernis foruende Seder oc onde Vesen: Da fremsætter hand denne Lignelse / vdi huilcken hand klarlige affmaler baade Jødernis retfærdige forskiudelse / oc Hedningenis anammelse til Guds rige / aff hans Naade oc Barmhiertighed. Den rette endelige Mening / som denne Lignelse seer hen til / er / at wi icke skulle lade disse forgengelige ting forhindre oss / saa at wi io komme til den himmelske Nadere / som wi ere bødne oc kaldede til ved Euangelium. At wi kunde vende oss denne Lignelse diss bedre til gaffn / da ville wi her ansee fire Artickle / som ere:

Aarsage til dette Euangelio.

Merck.

Meningen paa denne Lignelse.

Den Første.

Om Guds store wsigelige Barmhiertighed / som affmalis oss i denne Nadere.

Den Anden.

Om Verdens wtacknemmelighed / som giffuis tilkiende i dem som vaare bødne / oc icke vilde komme.

Den Tredie.

Om denne Nødsel / huorledis oc ved huem hand nøder.

Den Fierde.

Huorledis de truis met straff / som icke anamme Euangelium.

Om den Første.

HVOR wsigelige stor Guds Barmhiertighed er mod Menniskens kiøn / giffuis tilkiende met mange atskillige Tegn. Thi den beuiser icke aleniste Guds Ord / men ocsaa Guds offuermaade store Velgierninger / mod den christne Kircke / oc besynderlige de Velgierninger som Christus oss beuist haffuer. Dauid siger: **Jorden er fuld aff HERRENS Barmhiertighed.** Den største oc ypperste Beuisning paa denne Guds Barmhiertighed er / at hand haffuer giffuet oss sin SØN / at hand skulde igienløse Verden /

Psal: 33.

Iohan: 3.

Verden/ som vaar nedsiuncken i allerstørst Vselhed oc Alendighed/ oc det formedelst sin Død oc Pine/ paa det at naar Menniskē vaare forløste aff denne Jammer/ skulde begaffuis met det euige Liff/ huilcket her kaldis en stor Nadere/ oc hos Mattheum kaldis det en Kongis Søns Brøllup/ Til huilcken Nadere oc Brøllup Menniskene kaldis aff Guds blotte Naade oc Barmhiertighed/ at de der vdi skulle mættis met aandelig fryd oc glæde til euig tid.

Matth: 22.

Ser omstendige Vilkaar i denne Nadere at acte.

Men paa det at wi kunde haffue disz større begering oc attraa til denne ypperlige Nadere/ vil ieg faaregiffue de omstendige Vilkaar huert i sær/ som neffnis i denne Text/ oc sige huad Lærdom oc Husualelse wi skulle haffue aff huert.

I. Huem denne Nadere bereder.

Det første omstendige Vilkaar er om den som bereder denne Nadere/ oc lader osz biude der til: Thi der aff see wi huor ypperlig oc værdig hand er. Huo bereder da denne Nadere? Er det nogen Verdslig Konge? Ney det er icke nogen Verdslig Konge eller Første. Der som der vaare nogen Konge/ som vilde berede it herligt oc kongeligt Giestebud/ for arme fattige/ skrøbelige oc ælendige Stackarle/ da vaare det vel vært at loffue oc prise hans Rundhed oc Mildhed. Huo er det da som denne Nadere bereder? Det er Gud vor Himmelske Fader/ som er en HErre offuer alle Herrer/ oc en Konge offuer alle Konger/ som er alene offuerflødelige rigmectig oc herlig. Dette omstendige Vilkaar er it herligt Vidnesbyrd/ om Guds Godhed oc Barmhiertighed.

II. Hand biuder til en Nadere.

Det andet omstendige Vilkaar er/ at denne Husbonde oc ypperlige Herre/ som er Gud aff Himmelen/ biuder til en **Nadere.** Huad forstaaes her met dette ord Nadere? Der met forstaaes det hellige Euangelium/ oc alt det som Euangelium fører met sig: som er Salighed oc det euige Liff: See her huilcken en stor Barmhiertighed osz her obenbaris. Men huad Aarsage er der til dette Naffn? Huorfaare kaldis saadanne Guds ypperlige gaffuer oc store ting en Nadere? Dette skeer i sandhed icke foruden store oc drabelige Sager/ aff huilcke disse tre ere de besynderligste: Den første er/ fordi at Euangelium tilsiger osz en euig glæde oc meget gaat/ som aldrig skal komme ende paa. Thi lige som mand bereder Naderen sidst om Dagen/ om Afftenen naar Dagen haffuer ende: lige saa skulle de ypperlige oc gode ting/ som Euangelium osz tilbiuder/ aff Guds Barmhiertighed skenckis oc giffuis dem som tro/ effter at wi haffue hafft vort store oc mødige Arbeyde i dette Liff.

Euangelium kaldis en Nadere for tre Sagers skyld.

1.

Liff. Den anden sag er/lige som Afftenen/paa huilcken mand lauer 2.
Nadere til/ er ende paa Dagen: Lige saa er det den sidste Alder / i
huilcken alle Menniske biudis til denne kaastelige Herrens Nadere/
ved Euangelij predicken. Den tredie Sag er / lige som Naderen er 3.
den sidste Mad mand æder om Dagen: Lige saa er Euangelium
det sidste Guds ord/ som hand vil lade høre i Verden/ effter huilcket
wi tørre intet andet foruente. Thi der skal aldrig høris nogen an-
den Guds røst aff Himmelen: Men denne samme Euangelij røst
skal høris indtil den yderste Dommedag.

Det tredie omstendige Vilkaar indeholdis i dette ord Stor. III.
CHristus siger det vaar **en stor Nadere** / huor met Guds Det er en
Barmhiertigheds Rigdom oss rosis oc prisis: Thi Gud biuder icke Stor Nadere.
en eller to Konger oc ypperlige vise Mend til denne Nadere / men
hand biuder **den gantske Verden.** Hand forglemmer icke de
Fattige / Hand gaar icke de Rige forbi / Hand vdelycker icke de
Ædle oc Fribaarne/ Hand vddriffuer icke Borgere eller Bønder aff
sit Giestebud/ Hand foracter icke de smaa / Hand forskiuder icke de
Store: Men hand biuder alle Menniske tilsammen / offuer den
gantske Verden til denne store Nadere: Fordi Texten siger baade at
det er en **stor** Nadere/ oc at hand biuder **mange** der til.

Det fierde omstendige Vilkaar er/ Maade oc vijs / huorledis IIII.
oc ved huem hand lod biude til denne Nadere. Det giffuer Christus Ved
tilkiende met disse ord: **Oc hand sende sine Tienere vd i** huem hand lod biude til
Naderens time / at de skulde sige til dem som bødne denne Nadere.
vaare etc. Met disse Tienere forstaaes her de hellige Propheter/ Huem Tienerne ere.
Apostler oc alle tro Predickere oc Lærere/ huilcke Gud haffuer altid
vdsent fra Verdens begyndelse/ at biude til denne Nadere. Til den- Gen: 6.
ne Nadere bød Gud selff den Patriarcha Nohæ / Oc der hand
vaar bøden / bød hand siden paa Guds vegne den gantske Verden. Gen: 12.
Der effter/ den tid Verden vaar forgaaen formedelst Syndfloden/
for sin Vtacknemmelighed/ bleff Abraham ved Guds egen røst
bøden til denne Nadere. Fremdelis / den tid Verdens ondskaff vaax-
te oc bleff stor paa Jorden/ vdualde Gud sig it besynderligt oc eget
Folck / iblant huilcket hand tit oc offte opuacte mange Propheter/
at de skulde biude til denne Nadere: Oc det holt denne Husbonde oc
store Herre ved mact / indtil saa lenge at hand sende sin egen Søn Matth: 27.
Jesum Christum til Verden/ huilcken de som bødne vaare ophengde
paa Kaarsset. Effter at hand vaar opstaaen aff døde / sende hand Mar: 16.

sine Apostler vd i den gantske Verden/ at de skulde biude alle slags Folck til denne kaastelige oc dyrebare Nadere.

V. Naderens time. Det femte omstendige Vilkaar er/om Naderens time. Huilcken er den Time? Det er Naadens tid oc Ærens tid. Naadens tid er den/ i huilcken Mennisken forkyndis oc tilbiudis denne Husbondis Mildhed oc Barmhiertighed/ huilcken tid som skifftis vdi

I. Naadens tid. tre Parter: vdi Foriættelsens tid/ vdi Fuldkommelsens tid/ oc den tid som fulde effter Fuldkommelsens tid. Foriættelsens tid vaar fra 1.
Adam indtil Christum/hen ved fire tusinde Aar. Fuldkommelsens 2.
tid/(det er den/i huilcken Guds Foriættelser bleffu fuldkomne)vaar den tid/ vor HERre Christus selff vandrede oc omgicks her paa Jorden/ vdi sin menniskelige Natur/ der hand predickede/ giorde Jertegn/ oc offrede sig selff til en Gienløsning oc Betalning/ for dem som vaare bødne til denne Nadere. Den tid som fulde effter 3.
Fuldkommelsens tid/ er fra den tid Christus vdsende sine Apostler i den gantske Verden/ indtil den yderste Dommedag/ I huilcken tid wi ocsaa nu ere/ oc huer dag biudis til denne Nadere/ formedelst

2. Ærens tid. Guds ords Tieneris røst. Ærens tid er den euige tid/ i huilcken wi skulle side til Bords/ icke aleniste met Abraham/ Isaac oc Jacob/ Men met Gud Fader/ Søn oc hellig Aand/ oc nyde euig Glæde oc Fryd/ vdi JEsu Christo vor Herre.

VI. Huorledis Tienerne bøde til Naderen. Det siette omstendige Vilkaar er Formen/huorledis Tienerne bøde/ der om taler Christus/at de sagde: **Kommer / Thi alting er beredt.** Det er/saa som wi see paa S: Hans Baptistæ oc Christi egne ord/ Giører Penitentze oc troer Euangelio: Thi Himmerigis rige er nær. Denne indbiudelse vdkreffuer/at wi skulle omuende vort fremfarne Leffnet/ at wi skulle staa aff det onde oc

Esai: I. giøre gaat. Hun vdkreffuer ocsaa Troen/ det er/at wi skulle visselige tro oc forlade oss der til/ at denne Nadere er anræt oc beredt for vor skyld oc oss til beste/icke for vor fortieniste/men aff Guds blotte

I. Cor: I. oc bare Naade oc Barmhiertighed/ for hans Søns skyld/ som oss er giffuen aff Gud/til Vijsdom/Retfærdighed/Hellighed oc Gienløsning. Met disse Gaffuer/ oc lige som met Guds Søns klæder/ indgaa wi smuct prydede til det euige Liffs Nadere: Fordi Christus fornyer vore Sind met sin Visdom/ pryder oc smycker oss met sin Retfærdighed/ naar wi tro paa hannem/ renser oss met sin Helliggiørelse/ oc endelige tager oss vdi sin Sal/ huor der skal vere en euig Forløsning/ Herlighed oc Salighed. Oc dette maa nu vere sagt om den første Artickel/ vdi huilcken oss prisis oc rosis

Læs her om en smuck Forklaring vdi Liffsens Vey/fol: 65. oc til 71.

Guds

Guds Barmhiertighed / som varer Slect fra Slect / vden afflaͤdelse stedse oc altid / hos dem som hannem frycte / saa som Jomfru Maria / Christi Moder / siunger i sin Loffsang. Luc: 1.

Om den Anden.

OC de begynte alle effter huer andre at vndskylde sig. De vndsla sig oc vegre sig ved / at komme til denne himmelske Nadere. Thi lige som en So hun holder mere aff sin Søle som hun ligger oc velter sig vdi / end aff Guld eller ædele Stene: Lige saa giøre oc de Mennisker / som side indueffuede i deris Synder oc Wrenlighed / De holde mere der aff / at sky derfaare saadan en herlig oc ypperlig Nadere. Huor vdi wi haffue try ting at offuerueye oc besinde / som ere: Det Menniskelige kiøns wselhed oc ælendighed / Deris store wtacknemmelighed / oc deris blinde baguende Dom. Mēniskens wselhed oc ælendighed er / at Menniskene ere vndertuingde / vnder Synden oc Louens forbandelse / oc icke aleniste ere forsømelige at søge raad oc midel / huorledis de kunde vndgaa alt dette onde: Men de haffue end lyst oc behagelighed til / at ligge oc søle sig i deris Synder oc Wrenlighed / Saa langt er det fra / at de skulde søge raad oc midel / at vndgaa det onde. Oc det er det der Christus siger: Ingen kommer til mig / vden Faderen drager hannem. Menniskens wtacknemmelighed er / at de vndskylde sig / oc icke ville komme til denne store Nadere / som Gud haffuer aff sin Naade beredt dem / i huilcken Nadere Gud naadelige tilbiuder dem befrielse aff Synden / aff Guds vrede / aff Louens forbandelse / aff Helffuedis Jld oc pine / fra Dieffuelen oc alt ont / Disligeste loffuer at ville tage dem til Naade / til Retfærdighed / til Himmelen / til sig selff / at de skulle der leffue met hannem til euig tid. Menniskens blinde oc gieckelige Dom er / at de holde meer aff dette forgengelige gode / end aff det euige: De acte mere det lille end det megle: De ansee mere det wstadige end det stadige oc visse: Mere det iordelige end det himmelske / Ja de holde mere aff det som kand gaffne dette Liff en føye tid / end aff det som kand beuare Legeme oc Siæl til det euige Liff. Holder mand den icke for en Gieck / som acter mere Skarn end Guld? Ja mand holder hannem for den størſte Nar oc Gieck / oc for den som haffuer slæt ingen forstand. Meget daarligere er den / Ja en Gieck offuer alle Narre oc Giecke / som acter mere Døden end Liffuet:

En Lignelse.

Try ting her at acte.

1. Menniskens wselhed.

Iohan: 6.

2. Menniskens wtacknemmelighed.

3. Menniskens daarlige Dom.

O huor mange saadanne Giecke ere der til i Verden / oc ville dog icke haffue ord der for.

Holder mere aff Synden end Retfærdighed: Anseer mere Helffuede end Himmerige: Forlader sig mere paa Dieffuelen end paa Gud. Met faa ord at sige: Holder mere aff det wendelige onde/ end aff det wendelige gode. Denne vor blinde/ baguende oc giecke-lige Dom skulle wi bekiende/ oc begere aff Gud/ at hand vil met sit ny Lius forny vore Hierte oc Sind/ at wi kunde ret forstaa huilcket det rette gode er/ At wi ordentlige oc loulige kunde begere/ det som wi saaledis aff Guds opliuselse ret forstaa/ Oc at wi indtil enden kunde bliffue varactige/ i de ting som wi ordentlige oc loulige begere.

Om dem som sig vndskylde.

EFter at dette er nu saaledis sagt om det menniskelige Kiøns wselhed/ om den store Wtacknemmelighed/ om den daarlige Dom/ da ville wi nu ansee Texten/ som indeholder atskillige maader/ met huilcke de som vaare indbødne vndskyldede sig. Først siger Christus: **Oc de begynte alle effter huer andre at vndskylde sig.** Det er/ den største part i Verden er wtacknemmelig/ oc foracter den store Velgierning som dem saa naadelige tilbiudis. **Den**

1\. Det første slags Folck som sig vndskylde/ er de Mectige.

første sagde: Jeg kiøffte mig en Ager/ Jeg maa gaa hen vd oc besee hannem/ Jeg beder dig/ giør min vndskyldning. Her beskriffuis oss det første slags Folck som vndskylde sig/ vnder huilcket alle de begribis som forlade sig paa deris mact oc velde/ oc derfor icke ville komme til denne herlige Nadere. Dog er deris mact oc velde icke en nøyactig Sag/ at de derfor kunde vndskylde sig: Men den er ickon en Aarsage vdi dem/ som icke kiende at deris mact oc velde er aff Gud/ oc styde sig paa deris mact oc velde/ lige som paa it Rør straa. Thi naar Synden/ Døden/ Helffuede oc Dieffuelen sætter til dem/ da kand Menniskelig mact intet hielpe: Her hielper ingen anden mact end Guds mact/ som er Christi Euangelium/ huilcket S: Pouel siger at vere Guds krafft/ til Salighed alle dem som tro.

Rom: 1.

Alle Mectige forsømme icke denne Nadere.

At denne verdslige Mact/ Ager oc Eng/ Guld oc grøne Skoue icke er nocksom Sag/ at de derfaare skulde strax foracte denne Nadere/ alle som det haffue/ det lærer oss Exemple: Kong Dauid vaar mectig/ oc haffde mange Agre oc Jordegods/ Keyser Nero den Tiran vaar ocsaa mectig/ oc haffde meget Jordegods: Men Dauid kom til denne Nadere/ der hand bleff boden/ den anden Tiran vndskyldede sig/ oc vilde icke komme. Huor aff kom det? Dauid brugte sin mact oc velde til Guds ære/ Men Nero brugte sit velde Gud til foractelse/ sig selff til forderffuelse: Thi hans mact oc

Exempel.

Verd-

verdslige Velde bedrog hannem / saa at hand icke vilde komme til Naderen. Her aff paamindis wi / at wi rettelige skulle bruge vore Agre oc Jordegods / Guld oc grøne Skoue / saa at det icke bliffuer oss til forhindring / at wi io komme til denne himmelske Nadere. Exempel der om vil ieg nu lade bestaa sig. Lærdom.

II. Det andet slags Folck som sig vndskylde / ere de Rige.

Den anden sagde: Jeg kiøffte mig fem par Oxen / Oc ieg gaar nu hen at skue dem / Jeg beder dig giør min vndskyldning. Her beskriffuis det andet slags Folck som vndskylde sig / at de ingelunde kunde komme til denne Nadere / vnder dette slags Folck begribis de Rige vdi Verden. Huor skal ieg dette forstaa? Er da Rigdom en nøyactig Sag til denne vndskyldning? Ney / ingelunde. Abraham vaar en rig Mand / Den rige Fraadsere / som wi hørde om i dag ote dage / vaar oc en rig Mand: Men Abraham lod sig icke forhindre aff sin Rigdom / Thi hand holt mere aff denne Nadere / end aff denne Jordiske Rigdom: Men den rige Fraadsere tuert imod / vaar slæt nedsiuncken oc drucknet i sin Rigdom / oc haffde der slaget alt sit Hierte til / saa at hand icke vilde kōme til denne Nadere. Fordi Rigdom naar de Vgudelige haffue den / da er hand lige som en Mading paa en Fiskekraag / eller som Korn der strøes ved Fulegarn / huor ved de henlockis / fangis oc ihielslaes. Derfaare kalder Christus Rigdom Torne / Oc siger at det er vanskeligt at en rig Mand kand indgaa i Himmerigs rige. Den vise Hedning Plato siger / at Rigdom er blind / naar der icke er Forstand hos / Oc hand seer saare skarpt / naar hand regeris met Forstand. Lige saa kunde wi ocsaa sige / at Rigdom er Torne / naar der icke er Gudfryctighed hos / Oc hand er Rosen / naar hand regeris met Gudfryctighed: Fordi de rige Folck som ere gudfryctige / de beprydе den christne Kircke / verdslig Regimente oc deris eget Hus / met deris Rigdom / lige som met herlige oc deylige Rosen. Derfaare huo som haffuer denne Verdens Rigdom / hand skal legge vind paa / at Gudfryctighed oc Kierlighed kand vere hans Rigdoms Regentere / saa som wi see vdi hellige Patriarcher oc Konger / oc mange andre gudfryctige oc hellige Menniske.

Rigdom er som it Fulegarn.

Luc: 8.
Matth: 19.

PLATO.

Rigdoms rette Regentere.

III. Det tredie slags Folck som forsage Naderen / er de som leffue i vellyst.

Oc den tredie sagde: Jeg taag mig en Høstru / derfaare kand ieg icke komme. Her beskriffuis det tredie slags Folck som vegre oc vrie sig ved / at komme til denne Nadere / vnder huilcket slags Folck alle de begribis / som haffue begiffuet sig til denne Verdens vellyst / oc skøtte derfor intet om Christi Euangelio. At tage sig en Høstru / er i sig selff huercken ont / eller nogen viss

Sag til Menniskens fordømelse: Men det er ickon en Aarsage til Fald oc Fordømelse vdi nogle/som icke ret bruge Guds gaffue. Abraham haffde en Høstru. Der haffue oc mange andre gudfryctige Menniske hafft Høstruer/huilcke dog icke for den Sag skyld forsømde det hellige Euangelium/eller sagde ney at de icke vilde vere det lydige. Derfor skulle alle Ectefolck legge vel vind paa/at de kunde altid haffue Christum hos sig/oc tage sig vel vare/at de icke aff det gode/tage sig Aarsage til at giøre det som ont er. Her til haffue wi nu hørt om try slags Folck som vndskylde sig/at de icke kunde komme til denne himmelske Nadere/som de vaare bødne til: Huor aff wi kunde begribe oc forstaa/alt det som forhindrer Menniskene/at de icke anamme Euangelium/oc ere det lydige.

Om den tredie.

OC Suenden kom hiem/oc sagde sin Herre det igien. Da bleff Husbonden vred/oc sagde til sin Tienere: Gack strax vd paa Stadsens Gader oc Stræde/oc føer her ind fattige oc krøblinge/halte oc blinde. Oc Suenden sagde: Det er giort som du befalede/oc her er endnu mere rom. Da sagde Herren til Tienerē: Gack vd paa veye oc vd met Gierder/oc nød dem til at komme her ind/paa det at mit Hus kand bliffue fult. Vdi denne Nødsel oc Tuingsel faaregiffuis oss offuermaade stor Trøst oc Husualelse: Thi Gud giør oss icke aleniste sine naadige Løffte oc Tilsagn/at ville vere oss naadig oc barmhiertig/Hand icke aleniste kalder oc biuder mange til sin herlige Nadere/Hand icke aleniste befaler oc biuder alle at kōme der til: Men hand ocsaa nøder oc tuinger Folck til at komme til dette herlige Maaltid oc ypperlige Nadere. Huorledis nøder hand oc tuinger der til? Hand nøder Folck der til i atskillige Maade. Først nøder hand oc tuinger der til ved Forældre/fordi at Forældre i deris Husholding skulle nøde deris Børn oc Tiund her til/oc met vnderuisning oc affue venne dem til at høre Christum/oc leffue gudelige oc hellige. Derfaare siger S: Pouel: I Forældre opføder eders Børn/i Tuct oc Formaning til HErren. Dernæst tuinger hand ved Øffrighed: Fordi at verdslig Øffrighed skal nøde Vndersaattene til denne Nadere/formedelst deris Mandat oc Befalning/formedelst god ordning oc skick/formedelst gode

Trøst for alle Syndere.

Gud nøder Folck til sin Nadere i tre Maade.

1. Ved Forældre.

Ephes: 6.

2. Ved Øffrighed.

2. Reg: 18.

Exem-

Exempel/oc Affguderies forstørring/saa som Ezechias giorde/oc Keiser Theodosius disligiste/* huilcke der borttoge Billeder oc andet redskaff/som gaff aarsage til Affguderi oc vrang Guds tieniste. For alting hører det Guds ords tienere til/at nøde/met Trusel oc haarde ord/saa som Christus/Propheterne oc Apostlerne giorde.

* Saa giorde oc Kong Christian her i Danmarck.

3. Ved Predickere.

Om den Fierde.

JEg siger eder/at ingen aff de Mend som bodne vaare/skal smage min Nadere. Det er/Alle Euangelij foractere skulle vdelyckis fra det euige Liff. Thi Guds vrede bliffuer offuer alle dem/som icke tro paa Guds Søn. Det er Summa paa denne fierde Artickel. Iohan: 3.

Men det nytte oc gaffn som wi haffue aff dette gantske Euangelio/er trendefolt. Det første gaffn oc bruger/at wi her aff skulle ansee oc betracte Guds store Barmhiertighed/oc tacke hannem der faare/ved vor HErre Jesum Christum. Det andet gaffn oc brug er/at wi skulle tage oss vel vare/at wi icke vnder noget vduaartis skin eller vndskylding vrie oss ved/at vere det hellige Euangelio hørige oc lydige. Det tredie er/at wi icke effter deris Exempel som ere rige/mectige/oc haffue giffuet sig til verdslig vellyst/lade oss forføre/at wi kaste oss selff vdi euig forderffuelse: Men heller aff gantske mact legge vind paa/at wi kunde anammis oc beholdis i denne himmelske Nadere/ved vor HErre Jesum Christum/Huilcken met Faderen oc den hellig Aand/skee loff/ære oc pris/fra euighed til euighed/Amen.

Dette Euangelij nytte oc brug.
1.
2.
3.

Den tredie Søndag effter hellig Trefaaldighed/Euangelium Lucæ i det XV. Capit:

DEr kōme allehaande Toldere oc Syndere til Jesum/at de vilde høre hannem. Oc Phariseer oc Scrifftkloge knurrede/oc sagde: Dēne anammer Syndere/oc æder met dem. Da talede hand denne Lignelse til dem/oc sagde: Huilcket Menniske er iblant eder/som

haffuer hundrede Faar/oc der som hand mister it aff dem/ at hand ey lader de ni oc halffemtesindstiue i Ørcken/ oc gaar bort effter det som bleff borte / indtil hand det finder: Oc naar hand haffuer det fundet/ legger hand det paa sine skuldrer met glæde. Oc naar hand kõmer hiem/kalder hand sine Venner oc Nabo-er/oc siger til dem: Glæder eder met mig / thi ieg haff-uer fundet mit Faar / som vaar fortafft. Jeg siger e-der: Saa skal oc vere glæde i Himmelen / offuer en Syndere som giør Penitentze/ mere end offuer ni oc halffemtesindstiue retfærdige / som icke haffue Peni-tentze behoff. Eller huilcken Quinde er/som haffuer ti Pẽninge/oc mister en aff dem/som icke tender it Lius/ oc feyer Huset / oc søger met flid / indtil hun finder hannem: Oc naar hun haffuer fundet hannem/kal-

der

der hun sine Venner oc Naboersker/ oc siger: Glæder eder met mig/ thi ieg haffuer fundet min Penning/ som ieg taffte. Lige saa siger ieg eder oc/ skal vere glæde faar Guds Engle/ offuer en Syndere/ som giør Penitentze.

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsagen til dette Euangelium er denne: Efterdi at vor Herre Christus vaar saa offuermaade god/ naadig oc miskundelig/ at hand ingen foracte-de/ ihuor sorgefuld eller ihuor stor en Syndere hand vaar/ men heller kaldede oc bød alle Syndere til sig/ saa som hans egne Ord liude/ hos Mattheum i det elleffte cap: **Kommer hid til mig/ alle i som arbeyde oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder.** Da er det endelige der aff saa langt kommet/ at Toldere oc obenbare Syndere/ der de finge smag oc kundskaff paa deñe hans store Barmhiertighed/ komme til hannem/ paa det at de kunde ocsaa bliffue delactige i denne hans offuerflødige Naade/ som hand saa rundelige tilbød alle. Oc derfaare vilde Christus icke aleniste trøste dem met ord/ men ocsaa met sin gierning oc omgengelse: For den Sag skyld gick hand ocsaa ind met dem/ der hand bleff bøden/ Aad oc drack met dem/ Oc det for den Aarsage skyld/ at hand kunde gaffne sin himmelske Fader dennem/ det er/ at hand kunde omuende dem aff deris onde veye/ til en sand oc salig Penitentze/ paa det at naar de vaare forløsde fra Louens forbandelse/ de da kunde bliffue Arffuinge til det euige Liff/ ved Jesum Christum. Dette actede Phariseerne som vaare hoffmodige/ oc opheffuede sig aff deris Pharisaiske oc falske Retfærdighed/ Oc knurrede derfor imod Christum/ oc gaffue hannem hemelige skyld/ at hand offuertraadde Guds low. Men huad giør Christus her til? Hand lærer begge Parti/ baade Tolderne oc Phariseerne. Tolderne oc de andre obenbare Syndere lærer hand/ at hand er kommen til Verden/ at giøre Syndere salige. Phariseerne lærer hand/ for huad sag skyld hand omgaas met saadanne Syndere/ Huor aff wi kunde klarlige beslutte/ at Christi rige strider met Phariseernis mening oc Satans rige. Thi lige som Christi Rige er Barmhiertighed oc Synders forladelse/ saa at Englene i

Christus forskinger ingen.

Matth: 11.

1. Tim: 1.

Himmelen glæde sig offuer huer Syndere i besynderlighed / som gior Penitentze: Lige saa er Satans rige it grumt Tiranni oc Wmildhed/oc Syndens offuerflødighed. Wi ville oss til diss bedre forstand / aff dette Euangelio anseetuende Artickler.

Læss offuer dette Euangelium en smuck Forklaring i den danske Bog som kaldis/ Det gyldene Klenodt/om det fortaffte Faar.

Den Første.

Om Phariseernis knur/Oc huorfaare Christus omgicks met Syndere.

Den Anden.

Huorfaare Christus er kommen til Verden / huilcket oss her læris met tuende Lignelser: Oc der hos huad wi skulle giøre/ om wi ville bliffue salige.

Om den Første.

DER komme allehaande Toldere oc Syndere til Jesum/ at de vilde høre hannem / Oc Phariseer oc Scrifftkloge knurrede oc sagde: Denne anammer Syndere/ oc æder met dem. Her faaregiffuis oss tu slags Folck/oc deris atskillige Idret. Det ene er Tolderne oc de obenbare Syndere/ som gaffue sig til Christum/ at de vilde høre hannem/ paa det at de kunde komme vdi hans Faaresti/ oc bliffue salige. Thi effter at de haffde hørt / at Christus forskød ingẽ Syndere/men tilbød alle sin Naade/ met saa skel at de vilde giøre Penitentze oc omuende sig / da fordristede de sig til oc vaare icke forfærdede at gaa til hannem/i den store forhaabning oc trøstelige Tillid/ at de skulde hos hañem faa hielp oc raad til Salighed.

Syndere gaa til Christum.

Det andet slags Folck her neffnis er Phariseerne oc de Scrifftlærde/ De behage icke vel denne Christi gierning oc Barmhiertighed mod fattige Syndere / oc derfaare knurre de/ oc sige: Denne anammer / Syndere oc æder met dem. Men der ere mange Sager til dette Phariseernis knur oc mur / aff huilcke ieg vil opregne nogle/ at wi kunde see aff huad Aand de haffue talet/ oc tage oss vel vare at wi icke faa den samme Siuge / at ville forhindre andre Mennniske deris Salighed.

De hellige foracte Christum.

Sager huorfaare Phariseerne knurrede.

I. DEN første Sag til dette Knur oc Mur / vaar den slemme Dieffuels Had oc Affuend / som hører Dieffuelen oc hans Lemmer til. Den vaar saa dybt indgroedt oc rodfest i deris Hierter / saa at de kunde icke lide eller see at vor HErre Christus oc Tolderne omgingis tilsammen. For de haffde saa stor en affuend til Tolderne / at de ingeledis kunde fordrage at fromme Folck

Had oc Affuend.

omgin-

omgingis oc handlede met dem / saa at de formedelst deris omgengelse kunde omuende sig oc forbedris. Dette slags Phariseer finder mand mange paa denne dag / oc mange flere end de som haffue Phariseers naffn.

Den anden Sag til Phariseernis knur oc mur / vaar det wlidelige Hoffmod som vdi dem vaar / aff huilcket store Hoffmod de forsmaade oc foractede Tolderne som Hunde / saa at de icke vilde faa Mad met dem / ade aff Fad eller dricke aff Pot met dem / eller oc komme vdi det Hus som de vaare vdi. 2. Hoffmod.

Den tredie Sag til Phariseernis knur oc mur / vaar den vrange mening de haffde om sig selff / at de vaare retfærdige oc hellige. Fordi de actede sig at vere retfærdige der aff / at de holde deris Fædernes skick oc Low / oc aff deris Offer oc vduaartis Gudstieniste / huorfaare de oc forsmaade andre som det icke hulde / som wi kunde see aff den hoffmodige Phariseers ord der saa sagde: Jeg er icke som andre Syndere / eller som denne Toldere / Jeg faster to gange om Vgen etc. Lige saa actede de dem som icke haffde saadan vduaartis Hellighedes skin / at vere bandsatte oc fordømde Menniske / oc som en forbandet oc værstyggelig ting. 3. Phariseernis falske mening om deris Hellighed. Luc: 18.

Den fierde Sag til dette knur / vaar deris attraa oc begering / at bekemme oc forhaane Christum: Thi lagde de vind paa / at ville tælle Almuen i den Tro / at Christus vaar lige saadan som de vaare der hand omgicks met. 4. Phariseernis attraa at bekemme Christum.

Den femte Sag vaar den Nidkierhed som de haffde for Guds Low / huilcken Nidkierhed dog vaar falsk oc wret. Thi de forsuarede oc smyckede deris knur met Guds bud / som staar i Louen / i den anden Mosi bog / i det tredie oc tiuende cap: huor Gud befaler sit Folck / at de icke skulle giøre Pact / eller haffue nogen omgengelse met dem som bode i Canaans land / før end de komme der ind. Oc i den samme Bogs fiorten oc tiuende cap: befaler Gud / at Jsraels folck skulde tage sig vel vare / at de icke giøre noget forbund met Canaans lands Jndbyggere / paa det at de icke bliffue dem selff til Forargelse oc Fald / det er / at de icke aff deris onde vane oc omgengelse / skulde bliffue til Affguds dyrckere / oc til wgudelige Menniske / som skulde foracte Guds low. Thi it lidet stycke Surdey syrer en hel Dey. som S: Pouel siger. Oc det gaar som det almindelige Vers liuder: 5. Nidkierhed for Guds Low. Exod: 23. Exod: 34. 1. Corin: 5.

Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Det er /
It slemt / forderffuet oc skabbede Faar
Forderffuer met sig en gantske hel Hiord.

Oc li-

Oc lige som aff en raaden oc forderffuet Vindrue/ kunde mange andre Vindruer forderffuis oc raadne/ saa mange som røre ved hende: Lige saa forderffuis mangt it fromt Menniske aff onde Selskaff/ oc bliffuer ont met dem/ saa som ocsaa Medea beklager sig/ der hun siger: *Malarum fœminarum ingressus me malam reddidit*, det er/ Den omgengelse ieg haffuer hafft met onde Quinder/ den haffuer giort mig ond. Hid hører det der Syrach siger: **Huo som rører ved Beg/ hand smitter sig/ Oc huo som omgaaes met it hoffmodigt Menniske/hand lærer hoffmod.** Oc fremdelis siger hand: **Huert Diur holder sig til sin lige/ saa holder oc huert Menniske sig til sin lige.** Disse oc mange andre flere saadanne Vidnesbyrd aff den hellige Scrifft/ haffue Phariseerne vden tuil samlet i hob/ at de der met kunde beskemme Christum.

Skade aff onde Selskaff.

Syrach 13.

Ibidem.

MEn huad skulle wi suare til disse Sprock aff Scrifften? De giffue io mesten delen alle tilkiende/ for huad Sag skyld det er forbødet/ at mand icke skal haffue omgengelse met Syndere oc onde Selskaff: Oc at ieg skal sige det met faa ord/ Disse forneffnde Sprock oc Vidnesbyrd aff Scrifften forbiude/at de skrøbelige som kunde forargis oc bliffue verre aff onde Selskaff/ de skulle ingen omgengelse haffue met dem som icke ville omuende sig/ men heller aff all deris gantske effne oc formue legge vind paa/ at giøre andre til Skalcke met sig/ oc locke dem til Wdyd oc Skalckhed. Her suaris saa til: Det første slags Sprock som forbiude at de skrøbelige icke skulle omgaas met de onde/ paa det de icke skulle forargis/ det kand ingelunde bequemme vor HErre Christo: For hand vaar icke saa skrøbelig/ at hand kunde forargis oc bliffue verre der aff/ at hand omgicks met Syndere/ Derfor hører Guds forbud i Louen icke til hannem. Thi Louen (aff huilcken de andre Sprock i Scrifften haffue deris oprindelse) siger klarlige: Du skalt icke giøre Pact met dem etc. **Paa det at de skulle icke forføre dig/saa at du synder imod mig/ Thi der som du tien deris Guder/ da bliffuer det dig visselige til Forargelse.** Det andet slags Sprock/ som giffuer tilkiende at de wgudelige oc onde legge vind paa/ at bedrage oc forføre andre met sig/ det bequemmer icke Phariseerne/ met huilcke Christus her haffuer sin omgengelse. Thi de gaffue sig icke til Christum i den mening/ at de vilde giøre hannem

Giensigelse.

Suar. 1. Christus kand icke forargis.

Exod: 23.

2. Tolderne ville icke forarge Christum.

hannem delactig met sig / vdi deris Skalckhed oc Wdyd : Men de ginge til hannem/at de vilde høre hannem/ paa det at de formedelst Ordet som de hørde aff hannem/kunde bekomme en stadig Tro/ved huilcken de kunde bliffue salige. Derfaare/effterdi at Christus rørdis oc beuegedis aff Barmhiertighed / oc omgicks met disse Toldere oc Syndere / paa det at hand kunde føre dem til sin Faaresti/ aff huilcken de vaare frauilte oc fore vild : Oc Tolderne som haffde en Hiertens tørst oc attraa til deris Salighed/ stundede effter oc begerede at forlössis aff deris Synds byrde/huilcken de fornõme at vere suar oc tung/da giøre Phariseerne wret/i det at de knurre oc murre imod Christum. For den Sag skyld legger nu Christus vind paa at vnderuiise Phariseerne/oc komme dem i den rette mening/met disse tuende Lignelser som hand her faaregiffuer : Den ene om hundrede Faar / Den anden om ti Penninge/ huilcke wi her effter ville omtale.

Huorfaare Tolderne vil de høre Christum.

NV falder her it Spørsmaal ind / aff det som nu sagt er oc suaret til Phariseernis bespaattelse. Fordi effter at der er suaret/at de vidnesbyrd aff den hellige Scrifft som forbiude at haffue omgengelse met onde Selskaff/ de høre aleniste til de skrøbelige / da maatte nogen spørie : Effterdi at wi alle ere skrøbelige Menniske/ huad wi da skulle giøre/ om wi stedse oc idelige skulle fly de onde oc ingen omgengelse haffue met dem? Der til suarer ieg saaledis : Mand skal baade fly dem / oc icke fly dem. De skrøbelige som vide oc fornemme deris skrøbelighed / oc haffue lært oc formerckt aff deris egen forfaring/at de ere tilbøyelige oc snare til at falde oc lade sig forføre / de skulle fly de onde / oc ingen omgengelse haffue met dem som de befrycte sig for / at de skulle bliffue aff dem besmittede oc befengde. Fordi(som Justinus Martyr siger) Menniskens hierte bliffuer skabbet oc spedalskt formedelst onde Folckis omgengelse / oc opfyldis met mange onde Vædsker.

Spørsmaal om mand slæt ingen omgengelse skal haffue met de onde.

Suar.

Justini martyrs Sprock om onde selskaff.

Saa er derfaare alle Husbonders/Øffrigheds/oc Guds ords Tieneris embede / at de aff all Mact affuerie oc see vel til / at de icke lide saadanne vnder deris Regimente/som met deris onde omgengelse forarge de enfaaldige. En Husbonde skal icke lide nogen Suend i sit Hus eller Gaard / som giffuer hans Børn forargelse. Verdslig Øffrighed skal met Suerdet straffe oc fordriffue alle Guds bespaattere. Guds ords Tienere skulle straffe dem som ilde leffue oc skicke sig wtilbørlige/ først met Trusel oc Louens predicken / Oc der som de intet der met vdrette/ da skulle de sætte saadanne forttrædelige

Syndere i Band/oc vddriffue dem aff den christne Menighed/paa det at de Gudfryctige oc Enfaaldige kunde vide at tage sig vare for deris Selskaff. At mand skal fly oc sky saadanne Folck/lærer oss
2. Thess: 3. S: Pouels ord/til de Thessalonicker/i den anden Epistels tredie Cap: **Wi biude eder ocsaa kiere Brødre/i vor HErris Jesu Christi naffn/at i holde eder fra huer Broder som vandrer wskickelige/oc icke effter den Skick oc Lærdom som i anammede aff oss.** Det er nu sagt om de skrøbelige/som for alle ting skulle tage sig vel vare/at de icke giffue sig i handel oc omgengelse met onde oc wgudelige Selskaff.

Predicke-re skulle hol-de sig til de onde/lige som en Læge til it siugt Mennisske.

Men huad dem vedkommer/som ere vel vnderuiste oc lærde/ oc ere i noget obenbare oc almindeligt Kald oc Embede/huilcket der vdkreffuer at føre de vildfarendis Faar til Christum/De maa vel/ oc skulle paa deris Embedis vegne/stundem haffue omgengelse met de onde oc wgudelige/lige som en Læge omgaas met it siugt Mennisske/icke at hand vil bliffue siug oc befengt aff hannem/men at hand met sin Kaanst oc Lægedom/røct oc varetegt/vil hielpe hannem til sin Helbrede. J saa maade er det icke aleniste louligt/men ocsaa storlige nodtørfftigt/oc Guds ords tieneris Kald vdkreffuer/ saa fremt som de ellers ville findis tro/at de skulle obenbare de wgudeligts Skalckhed oc Ondskaff/oc læge deris Synder oc Breck/ saa meget som dem mueligt er: Men der som Siugen er wlægelig/ da skulle de giøre som Lægerne giøre/oc intet ydermere beuare sig met det der de icke kunde læge oc helbrede/Men befale Gud all Sagen met stor Hiertesorg oc Bedrøffuelse.

Om den Anden.

HVilcket Mennisske er iblant eder/som haffuer hundrede Faar etc. Met denne Lignelse lærer Christus oss tu ting: Det ene/Huorfaare hand er kommen til Verden: Det andet (som følger aff det første) Huorfaare hand omgaas met Syndere/huor aff der følger beuisning/at Phariseerne giøre wret/i det at de knurre imod Christum. Huorfaare Christus kom til Verden/lærer hand met den Hiurdis lignelse: Thi lige som en Hiurde gaar i Ørcken/oc leder effter sit Faar som hand haffuer mist: Lige saa kom Christus til Verden/paa det at hand vilde oplede Mennisskene/som formedelst Synden vaare foruilte vdi Ørcken. Dernæst/effterdi at Christi embede

Huorfaare Christus kom til Verden.

embede er at oplede Syndere / at de kunde kaldis tilbage igien paa Saligheds vey / huilcket ingelunde kunde ske / vden hand haffde omgengelse met dem: Da følger der aff / at Phariseerne giorde wret / i det at de knurrede imod Christum / som vilde forskrecke hannem aff sit Embede oc Befalning / paa det at de skrøbelige icke skulde helbredis. Der faare siger Christus met rette en anden sted: **Jeg er icke kommen at kalde de retfærdige / men Syndere til Penitentze.** (Matth: 9.) Dette er Summen paa den Lignelse om de hundrede Faar: Det samme faaregiffuer ocsaa den Lignelse om den Quinde / som leder effter sin Penning der hun haffuer tafft. Nu ville wi ansee den Lignelse om Faarene stycke fra stycke / paa det at hun kand bliffue oss diss behageligere / naar wi see vor kiere Herris oc Hiurdis Christi store omhyggelighed for oss.

Denne første Lignelsis forklaring.

1. JEsus Christus er Hiurden. Iohan:10.

DEt Menniske som haffuer de hundrede Faar / er Christus Jesus vor rette ypperste Hiurde / huilcken der lod sit Liff for sine Faar / som hand selff siger hos Johannem / i det tiende Capittel.

2. Det fortaffte Faar er alle angersomme Syndere.

Ved det ene Faar som vaar foruilt fra Hiorden / forstaas alle de Menniske / som føle oc fornemme at de gaa vild / det er / de som kiende deris Synd / bekiende sig arme Syndere at vere / oc begere at tagis til Naade / som disse Toldere oc obenbare Syndere giorde. De fornomme deris Synd / bekiende sig at vere Syndere / de hørde det gode Ryckte om den rette Hiurde Jesu Christo / oc derfaare begere de at hand vil tage dem til Naade / efftersi de haffue hørt hannem sige: **Kommer hid til mig alle i som arbeyde oc ere besuarede / Jeg vil vederquege eder.** (Matth: xi.) Oc saaledis see wi vdi denne Text it smuct Exempel oc forklaring / huad det fortaffte Faar er / paa disse Toldere huilcke der høre Christum / komme til hannem / oc bekiende deris vildfarelse.

3. De nitten oc firesindstiue Faar / er alle wangersomme Syndere.

Ved de nitten oc firesindstiue Faar / forstaas alle de Menniske i Verden / huilcke som henge i Synden oc Fordømelse / oc ere nedsiunckne der vdi til begge Øern / Ville dog icke acte eller bekiende det / men meene sig at vere retfærdige oc hellige / huorfaare de icke heller ville høre Christum: Fordi de haffue denne mening / at de ere langt retfærdigere oc helligere / end at de haffue den retfærdige Christum oc hans hielp behoff: De mene sig at vere langt sundere oc karskere / end at de skulde haffue denne Læge vor Herre Christo oc hans Kaanst behoff. At saadanne Syndere forstaas ved de nitten oc fi-

oc firesindstiue Faar/beuiser Texten klarlige: Thi disse Faar lignis ved Phariseerne oc de Schrifftlærde/ det er/ alle Hycklere/ Glisnere oc Oyenskalcke/som mene sig at vere alt retfærdige oc hellige.

Fem nødtørftige stycker at acte om det foruilte Faar.

SAa haffue wi nu hørt huem Hiurden er/ Huo det foruilte Faar
er/ oc huo de nitten oc firesindstiue Faar ere/ som icke ere foruil-
te. Nu ville wi see oc besinde/ Først naar Faaret begynte at gaa 1.
vild. Dernæst/ naar oc huorledis Hiurden kom at lede effter det 2.
foruilte Faar. Fremdelis/ huorledis hand leder der effter/ Oc huor- 3.
ledis hand bær det til Hiorden oc Faarestien igien/ naar hand det
haffuer fundet. Siden/ huorledis hand føder oc læger det/ effter at 4.
det er hiembaaret. For det sidste/ huad der siden skeede effter at hand 5.
haffde fundet sit Faar.

I. Naar Faaret begynte at gaa vild.

Naar begynte da Faaret at løbe vild? Først den tid det bleff 1.
forført aff Vlffuen hen vd i Skouen oc Ørcken/ Det er/ den tid der
Sathan bedrog vore første Forældre Adam oc Eua/ oc forførde
dem fra Gud. Dernæst gaar Faaret vild/ saa tit som Mennisken 2.
(effter de ere kaldede tilbage fra deris onde veye) forføris paa ny i-
gien/ oc foruildis fra Hiorden/ formedelst Dieffuelens suig oc be-
dregerj. Lige saa lignis wi paa denne dag ved it foruilt Faar/ saa
tit som wi affuige aff den rette Saligheds vey/ enten vdi Lærdom/
eller vdi Leffnet oc omgengelse.

II. Naar Hiurden kom at lede.

Huorledis oc naar er denne trofaste oc gode Hiurde kommen
at lede effter Faaret? Først kom hand i Aanden/ oc det formedelst 1.
de hellige Propheter/ Patriarcher/ saa tit som hand opuacte dem/
at de skulde vise Menniskene Saligheds vey. Saaledis kom hand
den tid hand vdsende Mosen/ disligeste der hand vdsende Heliam/
Item/ der hand sende Heliseum/ Esaiam oc mange andre flere. Der 2.
effter er hand kommen i Kiødet/ den tid hand anammede mennniske-
lig Nature/ oc døde paa Kaarsset for vor skyld.

III. Huorledis hand leder oc bær Faaret hiem.

Huorledis leder hand effter Faaret? Oc huorledis bær hand
det hiem til Stien/ naar hand haffuer det fundet? Hand leder effter 1.
det foruilte Faar formedelst Euangelij predicken/ i det hand biuder
at predicke Euangelium for alle Menniske i Verden. Hand bær det 2.
hiem til Hiorden/ naar hand forsamler dem som tro/ ind i sin christ-
ne Kircke oc Menighed: Thi hand er vdgaaen i Skouen oc Ør-
cken/ oc haffuer leet effter Faaret/ oc der hand fant det/ lagde hand
det paa sine Skuldrer/ det er/ hand førde dem ind i den Christne
Kircke/ saa mange som tro paa hannem/ oc det for sin Døds oc

Pinis fortieniste/ huilcken hand leed for vor skyld paa Kaarsset/ som hand bar paa sine Skuldrer.

IIII. Huorledis hand læger oc føder Faaret.

Huorledis læger hand Faaret oc føder det/ effter at det er hiembaaret? Hand læger alle Faarenis Saar met sit Blod / i det at hand affløser alle dem som tro / aff Synd oc Skyld / oc giffuer dem sin Retfærdighed. Hand føder Faarene / i det at hand begaffuer dem met Euangelij lærdom oc predicken/ Oc i det at hand trøster oc vederqueger dem met sin Aand. De Velgierninger som den Hiurde Christus beuiser sine Faar/ ere saare store oc mectige velgierninger.

V. Huad hand giør naar hand haffuer fundet Faaret.

Huad skeer der effter at Faaret er fundet? **Hand kalder sine Venner oc Naboer tilsammen/ oc siger til dem: Glæder eder met mig / Thi ieg haffuer fundet mit Faar som vaar tafft.** Huad dette er for en Glæde/ forklarer vor Herre Christus selff/ i det hand siger: **Jeg siger eder/ saa skal der oc vere Glæde i Himmelen offuer en Syndere som giør Penitentze/ mere end offuer ni oc halffemtesindstiue retfærdige/ som icke haffue Penitentze behoff.** Kiere see her/ huad der skeer naar en Syndere giør Penitentze. De hellige Engle selff vdi Himmerigs rige glæde sig der ved met vor Hiurde Christo. Denne Englenis Glæde skeer for tre Sager skyld. Først fordi at Menisken ere skaffte til at loffue oc prise Gud met dem/ huilcket icke kand skee aff dem som icke giøre Penitentze: Thi de forhindre all Guds loff oc ære/ saa meget som i deris mact er. For det andet glæde de sig naar Mēnisken giør Penitentze / fordi at de see at Guds Rige forøgis oc formeris / i det at der daglige dags komme io flere oc flere Borgere oc Induaanere der til. For det tredie glæde de sig ved at de see Satans rige der ved at formindskis oc ødeleggis/ naar Menisken giøre Penitentze oc omuende sig / huilcket er dem saa saare kiert / at intet kand vere dem kierere.

Sager til Englenis glæde.
1. For Menniskē ere skaffte til Guds ære
2. For Guds rige formeris.
3. For Satans rige formindskis.

De nitten oc firesindstiue retfærdige.

MEn huilcke ere de nitten oc firesindstiue retfærdige/ som icke haffue Penitentze behoff? Er der da noget Menniske til / som icke haffuer syndet? Sandelige der er ingen til som er foruden Synd: For de ere alle affuigte oc bleffne vduelige oc vnyttige. Men wi skulle acte at der ere try slags Syndere til: Nogle Syndere mene sig at vere retfærdige oc hellige / oc derfaare sigis de at icke haffue Penitentze behoff / huilcket mand skal icke anderledis forstaa / end om deris eget tycke oc mening som de haffue om sig selff: Thi der som

Psal: 14.
Try slags Syndere.
1. Hyclere.

mand anseer Sagen rettelige/ da er der ingen til som icke haffuer
2. Fortrædelige Syndere. Penitentze behoff. Dernæst ere der andre Syndere/ som vide oc for-
nemme sig at haffue syndet/ oc fare dog stedse frem vdi Synden/ oc
3. Angersomme Syndere. skøtte intet om at Guds Low klager offuer deris Synd. For det
tredie ere der ocsaa nogle Syndere som kiende deris Synd/ oc hade
hende/ lade hende vere sig slem oc leed/ oc giøre derfaare en aluerlig
Penitentze oc fly til Christum. Det første oc andet slags Syndere
forstaar Christus her ved de nitten oc firesindstiue retfærdige: Det
tredie slags forstaas ved det foruilte Faar. Ved de nitten oc fire-
sindstiue/ som icke acte sig at haffue Penitentze behoff/ forstaas
Phariseerne oc de Scrifftkloge: Men ved det ene vildfarendis Faar
forstaas disse Toldere oc obenbare Syndere.

Lærdom her aff. Huad haffue wi her aff at lære? Her aff lære wi/ at der ere saa-
re mange som bliffue fortaffte/ oc der ere faa som bliffue salige/ saa
at der neppelige bliffuer en salig iblant hundrede. Her aff kommer
Matth: 20. & 22. det at Christus klager oc siger: **Mange ere kaldede/ men faa
ere vdualde**/ det er/ retsindige/ som ere Christo oc hans Euan-
gelio lydige/ naar de bliffue kaldede. Dette kunde wi ocsaa smuct
Gen: 8. see vdi Exempel/ For Syndfloden fulde den største part aff Verden
Cains ondskaff oc skalckhed saa saare fast effter/ saa at der icke bleff-
ue funden vden ote retfærdige Menniske/ huilcke der bleffue beuarede
vdi Noæ Arck. Der effter vdi mange samfelde Aar/ vaar Mel-
Gen: 13. chisedech oc Abraham alene de to som vaare Gudfryctige oc from-
me i Verden. Derforuden vdi de store Steder Sodoma/ Gomor-
Gen: 19. rha oc andre flere/ vndgick den fromme Loth alene met sine Døttre/
aff den Plage som de Steder offuergick/ De andre bleffue allesam-
men for deris Synder ødelagde met Suogel oc Ild. Lige saa gaar
det endnu til paa dẽne dag/ Den største part i Verden foracter Eu-
angelium/ men den mindste part anammer det. Derfaare skulle
wi vere paaminte aff denne fare oc plage som dem er offuergaaen/
oc giøre en sand aluerlig Penitentze/ paa det at wi icke met den stør-
ste part aff denne wtacknemmelige Verden skulle forfaris. HErren
vor Gud er mild oc barmhiertig/ oc vil gierne tage oss til Naade:
De hellige Engle foruente daglige aff oss en sand Penitentze: Det
gielder om vor egen Salighed/ huilcken Christus loffuer oc tilbiu-
der alle dem som giøre Penitentze. Den samme vor Her-
re Christo/ met Faderen oc den hellig Aand/
skee Loff oc Pris euindelige/
AMEN.

Den

Den fierde Søndag effter hellig Trefaaldighed/Euangelium Lucæ i det VI. Capit:

JEsus sagde til sine Disciple: Verer barmhiertige/lige som eders Fader oc er barmhiertig. Dømer icke/ saa skulle i oc icke dømmis. Fordømmer icke/ saa skulle i icke fordømmis. Forlader / saa skal eder forladis. Giffuer/saa skal eder giffuis. En fuld / knuget/skuddet oc offuerflødig maade/ skal mand giffue i eders skød. Thi lige met den Maade som i maale met/skal mand maale eder igien. Oc hand sagde dem en Lignelse: Kand oc en Blind vise en Blind veyen: Fal- Matth: 5.

de de icke baade sammen i Graffuen: Discipelen er icke offuer sin Mestere/ Naar Discipelen er som hans Mestere/da er hand fuldkommen. Huad seer du en Skæff i din Broders øye/oc Bielcken vdi dit eget øye bliffuer du icke var: Eller huorledis kant du sige til din Broder: Holt stille Broder/ ieg vil drage Skæffuen aff dit Oye/oc du seer icke selff Bielcken i dit eget Oye: On øyenskalck/ drag først Bielcken aff dit øye / oc see saa til/at du drager Skæffuen aff din Broders øye.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEnne Christi Predicken hører til den tredie
Vdi Penitentze ere try stycker. part vdi Penitentze: Thi i vide at der ere try stycker vdi
Penitentze/ som er: Først/Anger oc Fortrydelse. Der
næst/en stadig Tro. Oc for det tredie/en ny Lydighed.
Anger oc Ruelse bekiender Synden/fortryder oc ha-
der hende/oc aff gantske Hierte flyer hende. Troen flyer hen til Chri-
stum/som frier oc forløser oss aff Synden / oc giør dem retfærdige
Fire ting høre til ny Lydighed. som tro. Den ny Lydighed staar i fire stycker/som ere: 1. Gudelighed 1.
mod Gud. 2. At huert Menniske i besynderlighed leffuer it helligt oc 2.
christeligt leffnet for sig selff. 3. At huer elsker sin Næste/oc haffuer en 3.
ret Kierlighed til hañem. 4. Oc at huer er flitig i det Kald som Gud 4.
haffuer kaldet hannem til. Efftersdi at disse stycker høre til it nyt
Leffnet/faaregiffuer Christus i dette Euangelio en Formaning til
Kierlighed mod vor Næste / huilcken hand her bescriffuer met sine
parter huad der hører til. Oc fordi at Barmhiertighed til vor Næste
er saa gaat som den første Fruct aff den ny Lydighed/raader Chri-
stus oc formaner til Barmhiertighed / ved huilcken hand forstaar
alt det som wi ere huer andre indbyrdis plictige her i Verden. Thi
naar som nogen haffuer betalet en anden sin Gield som hand vaar
hannem skyldig/da er hand hannem der effter icke mere plictig / an-
det end detteene/som er/at hand skal elske hannem / oc haffue han-
nem kier. Denne Gield som er Kierlighed/kunde wi aldrig saa beta-
le vor Næste her i Verden / at wi io ere hannem den mere plictig.
Derfaare siger S: Pouel/i sin Epistel til de Romere / i det tretten-
Rom: 13. de Cap: Verer ingen noget skyldige/vden dette at i skul-
le elske huer andre. Men paa det at wi diss klarligere kunde
forstaa dette Euangelium/da vil ieg tale om tu ting.

Det Første.

Huilcke de Barmhiertigheds oc Kierligheds gierninger ere/ som oss her befalis.

Det Andet.

Huad Aarsage Christus haffuer der til/ at hand saa her raader oss til/ at beuise vor Næste Barmhiertigheds oc Kierligheds gierninger.

Om det Første.

VEre barmhiertige/ som eders himmelske Fader er barmhiertig. Dømer icke/saa skulle i icke dømis. Fordømer icke/saa skulle i icke fordømis. Forlader/saa skal eder forladis. Giffuer/ saa skal eder giffuis. I det at Guds Søn formaner sine Disciple til Barmhiertighed/ giffuer hand tilkiende/ baade huad hiertelag wi skulle haffue til huer andre indbyrdis/ oc at den ene haffuer stedse den andens hielp oc trøst behoff/ i denne Verden/ for megen Skrøbeligheds skyld som oss her tilfalder. Der som de der ville hede oc kaldis Christne/ vilde paa denne dag anamme dette Bud/ da skulde der vere mindre kiff oc gienuordighed i Verden end der er. Wi ville vel alle kaldis Christi Discipler: Men ingen vil giøre det hand befaler oss. En Tienere er sin Husbonde lydig oc giør huad hand befaler/ En tieniste Pige vaacter flitelige paa sin Hustru. Ja der er ingen til i Verden/som icke mere er sin Øffrighed hørig oc lydig/end største parten aff dem som ville hede oc kaldis Christne/ ere Christo deris Gud oc Saliggiørere lydige/ huilcken der hengde for deris skyld paa Kaarsset/ oc fortiente oss Himmerige. Men huad Aarsage er der til? Fordi de ere Christne til naffn oc icke til gaffn. De haffue vel Christum oc hans Euangelium paa Tungen/ men det kommer icke i deris Hierte/ at de ville giøre der effter. Thi huo som er en retsindig Christen/hand seer oc begerer intet heller end dette/at hand kand atlyde sin HErre Christo/aff huilcken hand haffuer naffn oc Saligheds gaffn. Huorfaare ieg formaner eder/ at i afflegge all kiødelig tryghed/ oc ere eders HERRE oc Saliggiørere Christo hørige oc lydige/ oc mercke grandgibelige aff dette Euangelio/ huad Kierligheds beuisning hand vdkreffuer aff oss/ at wi skulle beuise vor Næste. Hand vdkreffuer Kierlighed aff huer mand i almindelighed/ som hand siger til sine Disciple: Elsker huer andre indbyrdis/ lige som ieg elskte eder: Iohan: 13.

[Margin: Den ene Christen skal vere barmhiertig mod den anden.]

[Margin: Christne til naffn.]

[Margin: Christne til gaffn.]

Tegn huor paa en Christen kiendis.

Der paa skal mand kiende at i ere mine Disciple/ om i elske huer andre indbyrdis. Her vdkreffuer hand icke heller andet/ i det hand siger: **Verer barmhiertige.** Thi huo som elsker sin Næste hand er barmhiertig/ Oc huo som er barmhiertig hand elsker sin Næste: Saaledis viser Brøndē oss Vandet/ oc Vandet viser oss Brøndē. Oc bruger Christus her dette ord **Barmhiertig** for den skyld/ at hand der met vil vise oss en ret Kierligheds art oc nature.

Barmhiertighed staar i fire stycker.

DEnne Barmhiertighed som kommer oc vdflyder aff Kierlighed/ huilcken Christus i dette Euangelio befaler sine Disciple/ hun staar vdi fire stycker/ aff huilcke det første staar vdi Hiertet/ som er en ret fromhed oc beleffuenhed/ huor aff wi

I. At tencke gaat om alle.

beuegis til at haffue en ret god Mening oc Dom om vor Næste/ oc altid tencke om hannem det som ærligt oc gaat er/ oc forsee oss alt gaat til hannem. Denne hiertens Fromhed sætter Christus her/ i det at hand forskiuder en Last som er der tuert imod/ saa sigendis:

I. Cor: 3.

Dømer icke. Derfaare siger S: Pouel/ i sin første Epistel til Corintherne/ i det trettende Cap: **Kierlighed tencker intet ont/** hun haffuer icke mistancke til nogen. Oc det er meningen paa den første Part aff dēne Barmhiertighed/ som Christus oss her befaler.

Huad disse ord icke forbiude.

Derfaare skal icke nogen tencke at vor HERre Christus vil met disse ord (**Dømer icke**) afflegge oc forbiude at døme oc giøre forskel imellem ont oc gaat/ imellem Dyd oc Last vdi Mennisken: Eller oc at her met skulde forbiudis den Dom som Husbonder/ Læremestere/ verdslig Øffrighed oc Guds ords Tienere tilhør: Icke heller den broderlige paamindelse oc vnderuisning/ som den ene er den anden plictig/ at den ene Christen vnderuiser oc straffer den anden/

Matth: 18.

effter Christi befalning/ naar hand seer hannem fare vild/ oc der met kalder hannem tilbage igien paa den rette Vey. Men her forbiudis ickon aleniste den tilbøyelighed oc vilie som er i Hiertet/ at Mēnisket haffuer lyst til/ oc vnderstaar sig at haffue en ond mening oc tancke om andre/ oc døme ilde om dem/ imod Kierligheds regel.

Thi saa meget som den Dom vedkommer/ at mand maa døme oc giøre forskel imellem ont oc gaat/ imellem Dyd oc Last/ der om haffue wi Guds Low til en fast oc stadig Regel: Thi huad som Guds Low siger at vere enten ærligt eller wærligt/ det skulle wi oc lige saa mene oc døme. Huad vaare det for en Føleløshed oc Wforstandighed/ at icke giøre forskel imellem det onde

oc go-

oc gode? Derfaare bør oss at giøre skilsmisse imellem * Neronis tiranni oc * Fabricij fromhed oc mildhed / och saa frem at vdi andre ting. Husbonder oc Husfædre vdi Hus regimente haffue Guds befalning at optucte deris Børn vdi Tuct oc Formaning til HERREN. Item / Salomon biuder at Forældre skulle reffse deris Børn. Oc den Prest i det gamle Testamente som hed Heli / hand bleff plaget aff HErren / for hand vilde icke straffe sine Sønner Ophni oc Phinees / som en Fader burde at giøre / der hand saa oc viste at de bare sig icke ret at / men skickede sig wtilbørlige / baade met Offer oc Guds tieniste (Thi de staale det beste aff Offeret / oc brugte til deris fordel) Dißligeste ocsaa vdi deris leffnet (Thi de besmitte sig met løsactighed oc wtuct) Her aff er det klart / at disse Christi ord (Dømer icke) de forbiude ingelunde Husbonders oc Forældris embede / huilcket de icke kunde vdrette vden Dom / at de skelne oc giøre skilsmisse imellem dem som skicke sig vel / oc dem der øffue sig i wdyd oc skalckhed. Huad kunde Skolemestere oc andre Læremestere vdi deris Embede vdrette vden Dom? Thi somme Disciple oc Læredrenge maa mand nøde oc tuinge met hug oc slag til Lærdom / oc at giøre det dem bør / Men somme lade sig lære met ord oc paamindelse / Dem skal mand prise oc rose / for deris flitighed / De andre wflitige skal mand straffe for deris ladhed oc forsømelighed. Der som en Skolemestere eller Læremestere icke skulde her haffue nogen Dom / at skelne imellem de ene oc de andre / huor vilde det da gaa til? Det samme skal mand oc acte om Øffrighed / De skulle straffe de onde / oc beskerme de gode / huilcket ingelunde kunde skee / der som de icke skulde døme: Oc naar Gud fadsester Øffrigheds kald i den hellige Scrifft / da samtycker hand ocsaa / oc vil at de skulle døme oc straffe / efftherdi at vden Dom er Øffrigheds kald ickon en forfengelig Titel oc Naffn. Guds ords tieneris Embede er / at anamme somme i den christne Menighed / oc somme skulle de vdelycke oc bandsætte / Tilstedis dem icke da mact at døme? Somme skulle de trøste oc husuale / oc somme skulle de straffe / Det vdkreffuer i sandhed stor Forstand oc Dom. Huad broderlig Paamindelse vedkommer / der om haffue wi Christi obenbare befalning hos Mattheum i det attende Cap: **Der som din Broder synder / oc det er dig vitterligt / da gack hen oc straffe hannem imellem dig oc hannem ene.** Befalis icke her huer Christen at døme? Der kand ingen andet sige / end det io er saa i Sandhed. Derfaare i det Christus siger: **Dømer icke** / da afflegger

hand

* Nero vaar en Keyserer i Rom / en wgudelig Tiran / hand lod halshugge S: Pouel / oc kaarsfeste S: Peder.

* Fabricius vaar en Borgere vdi Rom / saare from / oc mild høffuisk oc godwillig mod alle.

Forældris dom.

Læremestere ris dom.

Øffrigheds dom.

Predickeris dom.

Broderlig paamindelse.

Matth: 18.

hand icke Øffrigheds embede her i Verden/icke forringer hand heller den christne Kirckis Disciplin oc Tuct/ Men hand forbiuder alene Mēniskens vanartighed oc wskickelighed/som entē effter deris vrange mening/døme ilde om deris Næste/Eller oc imod Troens oc Kierligheds Regel/tage sig mact oc myndighed til at døme om andre/ huilcken Last oc wdyd de tit oc offte laste vdi andre/ oc sætte deris egen brøst bag Dørren. Der som ickon huer vil see til sig selff/da skal der neppelige findis nogen/ som her vdi skal kunde vndskylde sig.

Huad disse ord forbiude.

II. At tale gaat om alle.

DEt andet stycke huor vdi denne Barmhiertighed staar / som Christus her vdkreffuer/ at huer skal beuise sin Næste/giffuis tilkiende met disse ord: **Fordømer icke**/ met huilcke ord hand vdkreffuer/at huer skal tale kierlige oc vel om sin Næste/oc offuergiffue den skendige last oc tilbøyelighed som findis i oss/ at tale ilde om andre/oc fordøme dem vden skyld oc brøde. Met faa ord at sige: Christus vil at wi skulle met all vor snack oc tale legge vind paa / at giffue vor Næste it gaat rycte oc naffn / oc søge hans forfremmelse oc forbedring. Disse Christi ord høre oesaa hen til den fordømelse/ som de Mennisker der icke ere skicket i Øffrigheds kald eller nogen Myndighed / fordriste sig til aff ondskaff oc vanart at lade høre om andre/ De høre icke hen til Øffrigheds embede/ eller til det hellige Predicke embede/ huilcke der tit oc offte forkynde oc fremsige Guds dom offuer de onde/ effter deris Embede som dem er befalet. Saaledis fordømde S: Peder Ananiam oc Saphiram/som der staar vdi Apostlernis gierninger. Saa fordømde S: Pouel Alexandrum oc Hymeneum. Lige saa fordømde oc Christus selff Phariseerne oc de Scrifftkloge i Jerusalem/ der hand sagde: **Vee eder Scrifftkloge/ Phariseer oc Øyenskalcke.** Saa fordøme wi oc paa denne dag den Antichrist/Paffuen aff Rom / i det at wi forkynde Guds dom offuer hannem. Men her skal huer tage sig vel vare/at hand icke mere aff vanart oc had/foruden eller imod Guds ord fordømer sin Næste/ end hand giør det met ret Forstand oc Dom.

Øffrighed oc Predickere skulle fordøme.

Actor: 5.
1. Tim: 1.

Matth: 23.

Antichristus det er den som er imod Christum. Saa kaldis Paffuen met rette en Antichrist.

III. At gierne forlade.

DEt tredie stycke aff denne Barmhiertighed er / at forlade oc tilgiffue den sin forseelse oc brøst/ som oss haffuer fortørnet. Dette vdkreffuer Christus met dette ord hand siger: **Forlader.** Thi efftherdi at der daglige begiffuer sig megen forseelse oc fortørnelse iblant oss her i Verden/ da vaare det aldrig muligt/at her kunde vere Fred oc Rolighed iblant Mennisken / der som den ene vilde icke giffue til oc forlade den anden sin forseelse/ Ja den christelige En-

drectigheds Baand vilde da bliffue slæt sønderslit iblant Mennisken. Huor nødtørfftig denne Forladelse er alle gudfrygtige Christne/ er læt at acte aff den Bøn som CHristus haffuer lært oss at bede met: Thi der befalis oss saa at bede: **Forlad oss vor skyld/ som wi forlade vore Skyldener.** Disse ord Christus legger her til/ **som wi forlade vore Skyldener** / ligger oss storlige mact paa at acte oc besinde/ huilcket Christus lærer oss met den Lignelse/ om den Tienere som vaar sin Herre skyldig ti tusinde Pund/ som Mattheus beskriffuer vdi sit attende Capittel/ Der siger Christus/ at Himmerigs rige lignis ved en Konge/ som vilde giøre Regenskaff met sine Suenne etc. Lige som denne Konge forlader den Suend som ydmygede sig for hannem/ all sin Gield/ aff sin store Mildhed oc Rundhed/ foruden hans forskyldning eller fortieniste: Lige saa tilgiffuer Gud Fader oc forlader/ alle dem som indfly til Christum/ all deris Gield/ det er deris Synder/ aff sin blotte Naade oc Barmhiertighed/ foruden all vor verdskyld oc fortieniste. Men lige som Kongen kalder den wtacknemmelige Suend til Regenskaff igien/ som vaar haard oc wmild imod sin Mettienere/ Oc det som hand tilforn gaff hannem til/der hand ydmygede sig/ det kreffuer hand nu igien/ der hand er wmild imod sin Mettienere/ oc kaster hannem derfaare i Fengsel oc Plage/til hand faar betalet; Lige saa vil Gud Fader kreffue regenskaff aff oss/ om wi ere wmilde oc wbarmhiertige imod vor Næste/ Oc vil at effterdi hand haffuer taget oss til Naade/ at wi da skulle efterfølge hans Exempel/ met Mildhed oc Fromhed/ at beuise vor Næste/ at wi oc saa effter vor Himmelske Faders Exempel/ forlade dem som forsee sig imod oss.

Math: 6.

Math: 18.

Christne skulle forlade.

Her falder nu it dybt Spørsmaal ind. Der som wi skulle forlade alle som oss fortørne/ da siunis det/ at mand icke maa klage paa nogen som giør oss wret. Til dette Spørsmaal suarer ieg saaledis: Mand skal giøre forskel imellem klagemaalet i sig selff/ oc det som onde Menniske legge til klagemaalet. At mand klager paa den som giør wskel/ det er i sig selff icke wlouligt: Fordi at S: Pouel vdi sin første Epistel til de Corinther/i det siette Cap: tilsteder de Christne at haffue Dommere oc Dom. Der næst afflegger icke Euangelium verdslig Politi oc Regiment. Her foruden skickede Gud selff Dommere iblant sit Folck/ som skulde døme oc skelne imellem den ene Broder oc den anden/ huilcket i Sandhed icke haffde veret nødtørfftigt/ der som at mand icke maatte beklage sig

Spørsmaal om mand maa klage dem som giøre oss wret.

1. Cor: 6.

sig for Øffrighed/naar mand skeer wret. Saa er det derfaare vist/ at Klagemaalet i sig selff er christne Menniske icke forbødet/naar mand skeer wret: Men det som mange Menniske legge til Klagemaalet/som er mange onde Affecter oc Begeringer/Wmaadelighed/Heffngerighed/Fiendskaff/Had/Fortrædelighed/oc Haardnackenhed/oc andre saadanne flere Laster/de ere forbødne/oc dem skalt du slæt afflegge/om du ellers vilt vere en Christen. Der næst skalt du giøre forskel imellem den som haffuer giort dig skade/eller forholder dig dit for/beder om forladelse/oc skicker dig igien det som hand haffde faaet fra dig met wret: Oc imellem den som bliffuer varactig i sit forsæt at giøre dig skade/oc beholder det som hand haffuer faaet fra dig met wret. Den som beder om forladelse oc bedrer sig/den skalt du giffue til/oc forlade sin Brøde/som Christi befalning vdkreffuer/oc Kierlighed raader dig: Men denne som bliffuer varactig i sit onde forsæt/oc forholder dig dit for/den maat du vel klage for Øffrighed/oc icke met dit Klagemaal søge Heffngerighed/men ickon beskermelse formedelst Øffrighed. Det tilsteder Christus/oc mange Helgens Exempel stadfester. Her foruden skalt du giøre skilsmisse imellem den som fortørner dig alene/oc den som fortørner Gud oc forarger den christne Kircke: Om hin som dig ene haffuer fortørnet/skal denne Christi befalning forstaaes oc icke om denne/som haffuer fortørnet Gud oc den christne Menighed. Fordi at den Kierlighed wi haffue til Gud oc vor Næste/vdkreffuer at wi skulle borttage oc affstyre (saa meget som oss mueligt er) alt det som forhindrer Guds dyrckelse/oc er den christne Kircke til forargelse. Met faa ord at sige: En retsindig Tro oc Kierlighed skulle vel nock lære dig/naar Klagemaal er lasteligt/oc naar det er louligt.

Læs her om ydermere paa den xxij. Søndag efter hellig Trefaaldighed/i den tredie Artickel.

Forskel paa dem oss fortørne.

Forskel imellem den som fortørner Gud/oc den som giør Menniskens skade.

IIII. At gierne hielpe met raad oc daad.

DEt fierde stycke huor vdi denne Barmhiertighed staar/giffuis tilkiende met disse ord: **Giffuer/saa skal eder giffuis.** Met dette Bud vdkreffuis at wi skulle komme vor Næste til hielp/baade met Raad oc Daad/naar hand haffuer oss behoff. Met Raad skulle wi komme hannem til hielp/saa tit som wi see oc formercke hannem at fare vild oc vige fra det som ret er: Met Daad oc gierning skulle wi hielpe hannem/stundem mit Almisse/at giffue rundelige aff vor Effne/stundem met Laan oc Borg aff en god vilie/alligeuel at du icke kant foruente dig saadan velgierning aff hannem igien: * Thi at laane oc borge den noget/aff huilcken mand venter sig lige saadan tieniste oc velgierning en anden tid igien/det er ingen Almisse/men er en almindelig tieniste/end ocsaa iblant Hednin-

Om laan oc Borg.

* Saa som naar en Kiøbmand laaner en Embitzmand eller en Bonde Penninge/at hand siden vil haffue hans Korn eller Vare for halfft Værd.

Hedninge oc obenbare Syndere/som icke endnu ere kaldede ved Eu-
angelium til Christi Kircke oc Menighed. Dette er nu saa sagt om
Barmhiertigheds gierninger/som wi aff christelig Kierlighed oc eff-
ter Christi befalning/skulle beuise vor Næste/ Oc om de fire stycker
1. huor vdi Barmhiertighed staar/som ere: At tencke oc mene gaat om
2. sin Næste: At tale vel om hannem: At forlade oc giffue hannem til
3. naar hand forseer sig: Oc at hielpe hannem i sin nød oc trang/
4. baade met Raad oc Daad: Nu ville wi ocsaa kaartelige tale no-
get om den anden Artickel.

Om den Anden.

CHRIstus bruger i denne Formaning fem Fem Sager til Barmhiertighed.
Aarsager/ huorfaare wi skulle vere barmhiertige mod
vor Næste/ oc beuise hannem gaat/ huilcke ieg vil nu her
effter huer andre opregne.

Den første sættis met disse ord: **Lige som eders Fader** I.
er barmhiertig. Det er: At i diss bedre kunde opueckis til at be- Guds Barmhiertighed mod oss.
uise Barmhiertighed mod eders Næste/ da seer til eders himmelske
Fader/ oc verer eders Næste barmhiertige/ for hand er eder barm-
hiertig: Thi Forældrenis gierninger oc omgengelse/ skulle vere
Børnenis Regel der de skulle leffue effter. Derfaare efterdi at wi
see at vor himmelske Fader er oss saa saare barmhiertig/da er det til-
børligt/at wi efterfølge hans Exempel. Vdi dette stycke haffue wi Sex Vilkaar her at acte.
1. mange omstendige Vilkaar at acte/som ere: Først/at vor himmel-
ske Fader er almectig/ oc haffuer ingen mands hielp behoff/ oc alli-
geuel beuiser hand oss vsle Menniske saa stor Barmhiertighed.
2. Der næst/ at wi ere arme ælendige fortaffte Syndere. Fremdelis/
3. at denne vor himmelske Fader aff sin blotte Miskundhed oc Barm-
4. hiertighed haffuer taget oss til Naade igien. Der hos/at wi aff vor
natur vaare Guds vredis Børn/ som S: Pouel siger/ til de Ephe- Ephes: 2.
5. ser i det andet Capit: Her foruden/ at dette er hans vilie/ at effter-
di hand aff sin Naade oc Barmhiertighed haffuer giort oss til sine
6. Børn/ da skulle wi efterfølge hans vor Faders Exempel. Oc for
det sidste/ at lige som hand haffuer giort oss gaat for intet/ vden all
vor fortieniste: Lige saa skulle wi oc giøre andre til gode for intet/
alligeuel at de icke kunde forskylde eller fortiene det/ Oc der som wi Vbarmhiertigheds Synds sleemhed.
det icke giøre/ da synde wi gruelige. 1. Wi foracte Guds Bud oc
befalning. 2. Wi vanslecte aff hans art/ oc ty paa en anden ond

art. 3. Wi besmitte oss met groffue Laster / som ere Dieffuelens Børns gierninger. 4. Wi miste Troen. 5. Oc vor Næste bliffuer liggendis i sin wselhed for vor Barmhiertigheds skyld / hues ælendighed dog burde at gaa oss til Hierte. Dette skulle alle de grandgibelige offueruetye / som ville vere Christne.

II. Den anden Sag huorfaare wi skulle vere barmhiertige / er det gaffn wi selff haffue der aff. Christus siger: **Dømer icke / saa skulle i icke dømis: Fordømer icke / saa skulle i icke fordømis: Forlader / saa skal eder forladis: Giffuer / saa skal eder giffuis.** Her stadfester Christus met sine Foriættelser de Barmhiertigheds gierninger som hand vdkreffuer. Gierningen som hand befaler oss / er denne: **Dømer icke.** Den løn oc betalning som hand derfaare loffuer oss / huor met hand stadfester den gierning som hand vdkreffuer / er denne: **Saa skulle i icke dømis.** Och saa frem at met de andre Barmhiertigheds gierninger. Saa er denne Christi mening: Huo som tencker gaat 1. oc haffuer en god Mening om andre / hand skal fornemme at andre skulle ocsaa beuise hannem det samme igien / at de skulle oc haffue en god Mening om hannem. Huo som taler vel om andre / hand skal 2. oc foruente sig det samme om andre igien: Huo som gierne vil giff- 3. ue til oc forlade / naar nogen fortørner hannem / hand skal oc finde det samme igien / om hand forseer sig oc fortørner nogen. Huo som 4. met Raad oc Daad kommer dem til hielp som haffue hannem behoff / hand skal formedelst min hielp oc tilskyndelse finde hielp oc trøst aff andre igien / om hand kommer i nød oc trang. Men tuert imod: Huo som tencker oc dømer ont om andre / hand skal fornemme det samme igien: Huo som taler ilde om andre / hand skal høre ont om sig selff: Huo som vil heffne sig selff naar hand bliffuer fortørnet / hand skal fornemme heffn / oc maa lide wret: Huo som icke vil hielpe sin Næste vdi sin trang / met Raad oc Daad / hand skal ocsaa / naar hand kommer i Nød oc Trang / lede effter hielp hos andre / oc skal den icke finde.

Det gaffn wi haffue der aff.

Huad Christus meen met disse ord.

Løn som skyld.

III. Den tredie Sag huor faare wi skulle beuise vor Næste Barmhiertighed / indeholdis i disse ord: **Kand en Blind vise den anden Veyen? Falde de icke baade to i Graffuen?** Som hand vilde saa sige: Lige som det gaar til / naar it blint Menniske skal lede it andet / lige saa gaar det oc til / naar den lærer ilde oc leffuer ilde / som enten met sin Lærdom eller met sit Leffnet skal gaa

Skade oc fare aff Wbarmhiertighed.

for andre oc lede dem: Men naar en Blind skal lede en anden/ da falde de baade i Graffuen: Derfaare er den som enten leffuer ilde eller lærer ilde/ baade andre oc sig selff Aarsage til it stort fald. Paa det da at mand kand vndgaa saadan skade/ da skal mand skicke sig ret/ baade i Lærdom oc Leffnet.

Er din Næste blind oc wbarmhiertig/ da lad dig icke lede aff hannem til wbarmhiertighed.

IIII.

Vor Mesteris Christi Exempel.

Den fierde Sag/ huorfaare wi skulle øffue oss i Barmhiertigheds gierninger/ faaregiffuis met disse ord: **Discipelen er icke offuer sin Mestere/ Naar hand bliffuer som hans Mestere/ saa er hand fuldkommen.** Gode Disciple oc Læredrenge dem bør at efterfølge deris Mesteris Exempel: Derfaare/ efterdi at alle Christne ere Christi Discipler oc Læredrenge/ da er det tilbørligt/ at de met deris Leffnet oc Omgengelse/ saa meget som mueligt er/ lade see oc paakiende/ at de ere hans Discipler.

V.

Vor egen Brøst oc Breck.

Den femte Sag/ huor faare wi skulle vere barmhiertige/ er vor egen breck oc vildfarelse. **Huad seer du**/ siger Christus/ **en Skæff i din Broders øye/ Oc Bielcken i dit eget øye bliffuer du icke var? Eller huorledis kant du sige til din Broder: Stat stille Broder/ men ieg tager Skæffuen aff dit Øye/ oc du seer icke Bielcken i dit eget Øye? Du Øyenskalck/ Drag først Bielcken aff dit eget Øye/ oc see saa til/ at du kant tage Skæffuen aff din Broders øye.** Den Skæff som er i din Broders øye/ er hans ringe fald oc forseelse mod dig: Men Bielcken i dit eget Øye er din store Synd oc Last imod Gud oc Mennisken. Derfaare skal huert Menniske fast heller acte sin egen Last oc Synd end andris/ oc giøre først reent for sin egen Dør/ som mand pleyer at sige/ oc see til huad wrenlighed hand finder der liggendis: Naar hand haffuer feyet det bort/ da skal hand see til at hand kand komme andre til hielp/ at de ocsaa feye oc giøre reent for deris Dørre. At wi dette kunde rettelige giøre/ giffue oss Jesus Christus sin Naade til/ huilcken met Faderen oc den hellig Aand/ skee loff/ pris/ ære oc mact/ fra euighed til euighed/

Skaff oc Bielcke huad det er.

Huer skal feye for sin Dør.

AMEN.

Den femte Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Lucæ i det V. Cap:

DEt begaff sig / der Folcket trengde sig til Jesum / at høre Guds ord / Oc hand stod hos den Sø Genezareth / och saa tu Skib staa hos Søen / oc Fiskerne vaare vdgangne / oc tode deris Garn: Da traadde hand i it aff Skibene / som hørde Simon til / oc bad hannem / at hand skulde legge det lidet fra Landet. Oc hand sætte sig / oc lærde Folcket aff Skibet. Oc der hand lod aff at tale / sagde hand til Simon: Far vd paa Dybet / oc kaster eders Garn vd /

at i drage en Dræt. Oc Simon suarede / oc sagde til hannem: Mestere / wi haffue arbeidet den gantske Nat / oc finge intet / Men paa dit Ord / vil ieg vdkaste Garnet. Oc der de giorde det / da finge de en stor hob Fisk / oc deris Garn reffuis sønder. Oc de nickede at deris Staldbrødre / som vaare vdi det andet Skib / at de skulde komme / oc hielpe dem at drage. Oc de komme / oc fylte baade Skibene fulde / saa at de siuncke. Der Simon Petrus det saa / falt hand paa Knæ faar Jesu / oc sagde: HErre / gack vd fra mig / ieg er it syndigt Menniske. Thi hannem vaar kommen en redsel paa / oc alle dem som vaare met hannem / for denne Fiskedræt / som de haffde giort met huer andre / Disligest ocsaa Jacobum oc Johannem / Zebedei Sønner / Simonis Staldbrødre. Oc Jesus sagde til Simon: Frycte dig icke / Thi at nu her efter skalt du tage Menniske. Oc de førde Skibene til Landet / oc forlode alting / oc fulde hannem effter. Matth: 4. Marc: 1.

Forklaring paa dette Euangelium.

ARsagen til dette Euangelium vaar denne: Almuen oc den menige Mand vaar saare begerendis at høre Guds ord / huorfaare de oc fulde Christum alleuegne effter / i huor hand gick / paa det at de kunde høre hannem: Der nu Folcket saa saaare trengde ind paa hannem / aff den store begering oc attraa de haffde at høre oc see hannem / da nøddis hand til at gaa ind i S: Peders Skib / oc side der vdi oc predicke faar Folcket. Men paa det at hand kunde beuise sin Lærdom at vere viss oc fast / befol hand S: Peder oc hans Stalbrødre / at de skulde giffue deris garn vd i Søen / huilcke der beklagede sig / at de haffde tilforn arbeidet oc fisket forgeffs den gantske Nat igiennem. Der de nu giøre effter hans befalning / faa de en saare stor hob Fisk / saa at de tu Skib kunde dem neppelige føre / Aff dette Mirackel bleffue Folckene som der hos vaare / styrckede i Troen / at de anam-

Summa paa dette Euangelium.

anammede hans Lærdom / oc bekiende hans almectige Guddom. Oc der S: Peder aff dette Mirackel bliffuer forskrecket oc redt / trøster Christus hannem / oc giffuer hannem en saare trøstelig foriættelse / at hand skal der effter bliffue en Menniske Fiskere. Dette er Summa paa dette Euangelium / som hører der hen / at wi icke alene skulle lære aff denne Almue / at atspørge først Guds Rige oc hans Retfærdighed: Men at wi ocsaa styrckis oc stadfestis i Troen / om Christi mact oc krafft. Thi Christus lader her paakiende at hand haffuer omhu for sine / oc beuiser obenbare / at ingen kand vdrette noget gaat i sit Kald / vden saa er at hand er hos hannem / oc hielper hannem i sit Arbeide / oc selff saa gaat som tager Haanden i met / som hand selff siger: **Vden mig kunde i intet giøre.** Oc Dauid siger vdi Psalmen: **Vden Herren bygger Huset / da arbeyde de forgeffs som bygge der paa. Vden Herren vaacter Staden / da vaage Vecterne forgeffs.** At wi nu diss bedre kunde forstaa oc begribe dette herlige Mirackel / da ville wi aff dette Euangelio ansee fire Artickle.

Huad wi her skulle lære.

Matth: 6.

Iohan: 15.

Psal: 127.

Den Første.

Huor saare nødtørfftigt det er at høre Guds ord / beuisis oss i denne Almues Exempel / som met saa stor begering oc attraa hørde Christum.

Den Anden.

Den christne Kirckis oc Ordens / læreris oc tilhøreris Billede.

Den Tredie.

Dette næruerendis Mirackel / oc huor wi det skulle bruge.

Den Fierde.

Om S: Peders Exempel / baade vdi denne Fiskedræt / oc vdi Christi kundskaff.

Om den Første.

Wi skulle gierne høre Guds ord.

DET begaff sig der Folcket trengde sig til Jesum / at høre Guds ord. Denne Almue lærer oss met sit Exempel / at wi met stor begering oc attraa skulle høre Guds ord. Thi denne Almue haffde icke saa flitelige efterfult Christum / der som de icke haffde vist oc forstaaet / at hans Lærdom vaar dem saare nødtørfftig. Saa følger nu denne Almue vor HERRE Jesum Christum effter / Icke i den mening / at de ville lure effter hannem: Icke at de ville gribe hannem i sine ord: Icke at de ville bespaatte oc forfølge hannem / saa som Phariseerne

oc de

oc de Scrifftkloge giorde: Men at de vilde høre Guds ord/ oc Guds ord
mættis met den euige Saligheds brød. Thi Guds ord er det rette er Siælens
himmelske Brød/ som er meget sødere end Honning oc Honnings Brød. Psal: 19.
kage/ som Dauid siger i Psalmen. Derfaare løber denne Almue
til Christum/ lige som en hob fattige hungrige Stackarle løbe hen
til en rig Mands dør/ der vil giffue en stor Almisse vd/ oc det giøre
1. de met rette. Thi lige som Legemet mættis met legemligt Brød/ for-
di det er legemligt: Lige saa mættis Siælen met aandeligt Brød/
2. som er Guds ord/ fordi hun er aandelig. Dernæst/ lige som Hun-
ger oc begering til Mad oc Dricke/ er it tegn til Sundhed oc Karsk-
hed/ oc Vemmelse til Mad oc dricke/ er it tegn til it siugt oc skrøbe-
ligt Legeme: Lige saa er Begerlighed oc attraa til Guds ord/ it tegn Tegn om
til en sund oc karsk Siæl/ som er vel til pas: Oc tuert om igien/ Ked- Siælen er
sommelighed til Guds ord/ er tegn til en siug oc skrøbelig Siæl. siug eller karsk.
Derfaare om wi fornemme vdi oss kedsommelighed til Guds ord/
da skulle wi effterfølge deris Exempel som ere siuge/ oc giøre lige som
de giøre. Lige som de søge Læger oc spørge dem til raads/ at de kun-
de faa Lægedom oc bliffue til pas/ oc faa lyst til Mad: Lige saa skul-
le oc wi søge til den Læge Christum met vor Bøn/ naar vor Siæl
kedis ved Guds ord oc vemmis der ved/ oc bede hannem at hand
vil giøre vore Siæle begerlige til at stunde effter/ oc haffue attraa
til det himmelske Brød/ som er hans Ord/ paa det at wi icke skulle
aff Guds ords hunger/ dø oc sulte ihiel. Thi Guds ord er den
Mad som er kommen aff Himmelen/ Det er/ Guds ord er liffsens
Brød/ oc saadan en Drick/ at huo der aff dricker hand skal al-
drig tørste til euig tid/ som Christus siger hos Johannem i det Iohan: 14.
fiortende cap:

MEN paa det at wi met denne Almue kunde hungre effter Liffsens Brød/ oc tørste effter den himmelske Drick/ da ligger oss mact paa/ at wi betencke huor saare nødtørfftig denne Mad er oss/ Naar wi haffue det grandgibelige anseet/ da skal der ingen vere/ som icke skal met stor lengelse oc hiertens attraa begere denne Mad/ vden hand er slæt Guds forgaaen/ oc forblindet aff Dieffuelen/ saa at hand haffuer slæt ingen omhu for sin Salighed. Guds ords nødtørfftighed staar i fire stycker.

Den første Nødtørfftighed er denne: Alle Siæle som miste denne Mad oc Spise indtil deris sidste Stund/ de maa visselige dø oc sulte ihiel/ det kand icke andet vere. Thi først bekomme I. Ordet er Troens Mad.

wi

wi Liffuet / naar Troen vndfangis i oss ved Guds ords hørelse. Dernæst er Ordet Troens Mad / huor ved hun fødis oc opfostris. Denne nødtørfftighed stadfestis met Christi ord som saa liude:
Marc :16. **Huo som icke troer / hand skal fordømis / oc dø.** Fordi Troen kommer aff intet andet / end aff Guds ords hørelse / som S:
Rom : 10. Pouel siger til de Romere / i det tiende Capit:

II. Ved Ordens hørelse vndgaa wi Guds vrede.
Den anden nødtørfftighed er denne: Foruden denne Siælens Mad / som er Guds ord / bliffuer Mennisket vnder Guds vrede / saa som Johannes Baptista siger: **Huo som icke troer paa**
Iohan : 3. **Sønnen / offuer hannem bliffuer Guds vrede.**

III. Ordet er Saligheds føde.
For det tredie / er Guds ord den Mad som styrcker Mennisken til det euige Liff. Derfaare siger Apostelen S: Pouel i sin Epistel til de Romere i det første Cap: **Euangelium er Guds**
Rom : I. **krafft / til Salighed alle dem som tro.**

IIII. Ved Ordet fødis wi paa ny.
For det sidste / at ieg skal sige det met faa ord / er Guds ord den wforgengelige Sæd / som S: Peder Apostel oss lærer / ved huilcket wi fødis paa ny / formedelst Guds Søns naade / wi som tilforn / for vore første Forældris oc vor egen Synds skyld / vaare fødde Guds vredis Børn. Derfaare / lige som wi aff vor Nature fødis Vredens / det er / Fordømelsens børn / til den euige Død: Lige saa fødis wi aff Naade / ved Guds ords Sæd / til Naadens / det er / Velsignelsens Børn / til det euige Liff. Fordi alle de som tro de ere Abrahams Børn / oc Arffuinge til Guds Foriættelse. Derfaare / saa fremt som wi haffue nogen omhu for vore Siælis Salighed: Om wi ville vndgaa Guds vrede / den euige Død oc Fordømelse: Om wi noget ville lade oss gaa til Hierte den store værdighed / at wi ere Guds vdualde Børn / da lader oss haffue en hiertens begering oc attraa til Guds ord / lader oss høre oc beuare det: Icke aleniste effter denne store Allmues exempel / men effter den gantske christne Kirckis oc Menigheds / som intet andet begerer end at mættis met Guds ord.

I. Pet : I.

Om den Anden.

DA traadde hand i it Skib som hørde Simon Peder til / oc bad hannem at hand skulde legge det lidet fra Landet. Oc hand sætte sig / oc lærde Folcket aff Skibet. Met disse ord affmalis oss gantske herlige dē christne Kircke / som stedse maa vere i strid / oc fare for Vind

oc Voff-

oc Voffue i Verden: vdi huilcken Malning her ere try ting at acte oc befinde/som ere: 1. Skibet i sig selff. 2. Christus som sider i Skibet. 3. Oc Almuen som staar paa Landet. Skibet betyder den christne Kircke: Christus som sider i Skibet/betegner alle trofaste retsindige Predickere oc Lærefædre. Folcket som staar paa Landet/betegner dem som høre Guds ord. Lige som nu it Skib kastis oc veltis i Haffuet/naar der kommer en stor Storm: Lige saa slas/veltis oc stødis der intet saa saare i Verden/som den christne Kircke/huilcket den gantske Verdens historie lærer oc giffuer tilkiende. Huor ynckelige bleff dette Skiff støt oc metfaret/den tid der Cain slog sin Broder Abel ihiel. Oc siden der effter den tid den hellige Loth bode i Sodoma/Disligeste den tid Abraham maatte vere saa fremmet oc ælendig/oc maatte flytte fra it Land til it andet. Huor mange stød maatte den christne Kircke lide/først i Egipten/oc siden vdi Ørcken i fyrretiue samfelde Aar? At ieg intet skal tale om den store forfølgelse hun haffuer maat altid lide/vdi Dommernis tid/i Kongernis tid/i det Babiloniske fengsel. Oc at ieg skal lade det andet staa tilbage/vil ieg tale om vor tid/Huor gruelige stødis oc plagis den christne Kircke paa denne dag/oc mest aff dem som ville hede oc kaldis Kirckens Indbyggere oc Lemmer: Somme støde oc storme mod hende met deris Kætterj/lige som met en forfærdelig Storm/som vdsendis aff Dieffuelen. Huad giøre nu Sacrament skendere paa denne dag/at de kunde omkaste oc nedsiuncke dette S: Peders Skib? Huad giøre andre Secter oc Suermere/Giendøbere/Libertiner oc andre saadanne flere? Paffuen oc hans selskaff fordømer Kircken oc hendis Lemmer for Kættere: Jøderne bespaatte hende: Tyrcken foracter hende: Verdslig Øffrighed mange steder/skylder hende for Oprør/som wi læse vdi den wgudelige Achabs Historie/huilcken der kaste den hellige Prophete Eliæ disse ord i Næsen: **Est du icke den som forstører Jsrael?** Huad vil ieg sige om de mange ny Practicker oc Paafund/at forfølge den christne Kircke met/som ere optenckte aff dem som ville vere oc kaldis Euangeliske? De vende Kirckens gods som wgudelige Røffuere oc Kircketiuffue/til Verdslig oc forfengelig brug/huilcket der hører til at opholde det hellige Predicke embede oc Guds tieniste ved mact met/Saa gior nu Satan all flid til/at hand kand omstyrte oc kuldseyle dette Skib/det er/den christne Kircke/som far for Vind oc Voffue her i Verden: Men Christus er stercke end hand er/hand forsuarer sin christne Menighed/saa at Helffuedis porte kunde intet imod hende.

Margin notes: S: Peders Skibs lycke i Verden. — Læs her om den skøne danske Bog D: Per: Palladius screff om S: Peders Skib. — Gen: 4. — Gen: 18. — Exod: 16. — Kirckens Forfølgere i vor tid. — 1. Kong: 18.

Saa

Saa haffuer ieg talet om den Christne Kirckis forfølgelse/huor aff det er læt at forstaa huad stor fare Ordens tienere haffue altid at foruente sig i Verden: Thi lige som Christus sider i Skibet/som staar i fare for Storm oc Vand/lige saa staa de ocsaa daglige i allerstørst fare/ oc mange aff dem tagis hen ynckelige oc gruelige aff dage/met stor marter oc pine. Men Almuen staar paa Landet/de haffue deris paa det tørre / saa ere den største part aff Tilhørerne vden fare. Thi naar der kommer Storm/ da krybe de enten i skiul/ eller de falde flæt fra Ordens oc Euangelij bekiendelse. Dette maa saa kaartelige vere sagt/ om den Christne Kirckis stød i Verden.

Naar det er smuct Vær/ ville de staa for to Mend: Men naar Storm kommer da krybe de i Koien.

Om den Tredie.

OC der hand lod aff at tale / sagde hand til Simon: Far vd paa Dybet/oc kaster eders Garn/at i drage en dræt. Simon suarede oc sagde til hannem: Mestere/wi haffue arbeidet den gantske nat/oc finge intet / Men paa dit Ord vil ieg vdkaste Garnet. Oc der de giorde det / da finge de en stor hob Fisk / oc deris Garn reffuis sønder. Oc de nickede at deris Stallbrødre/ som vaare i det andet Skiff/ at de skulde komme oc hielpe dem at drage. Oc de komme oc fylte baade Skibene fulde / saa at de siuncke. Dette er Miraclens oc denne vnderlige gierningers beskriffuelse. Der Peder nu er falden i mishaab / oc haffuer ingen tancke paa at skulde faa Fisk denne gang/men vaar dragen i Land/ tode sine Garn/ oc vilde henge dem op / da befaler Christus hannem at giffue dem vd i Søen/huilcket hand oc gior / oc faar en offuermaade stor hob Fisk / saa at tu Skiff neppelige kunde føre dem. Endog at dette Jertegn er skeet/baade til at stadfeste Christi Lærdom oc Euangelium/oc disligeste til at styrcke Troen i dem som hørde hans Predicken / dog hører det alligeuel i nogen maade til oss.

Rom: 15.

Thi alt det som tilforn er screffuet/det er screffuet oss til Lærdom/paa det at wi skulde haffue Haabet/ formedelst Taalmodighed oc Scrifftens trøst. Derfaare vil ieg sige huorledis dette Miracel oc Jertegn kand tiene oss.

Dette Miracels brug.

Først

Først skal dette Mirackel stadfeste vor Tro om Euangelij vißhed: For det er lige som it fast Jndsegle/ huor met Gud Fader beseg- I. Christi Lærdoms beseylning.
ler sin Søns Lærdom. Thi alle de Mirackel som entē Christus eller de hellige Propheter oc Apostler haffue nogen tid giort/ de høre alle der hen/til at stadfeste Guds Ord oc Lærdom. Saa læse wi vdi S: Marci Euangelio/oc i den Epistel til de Hebreer / at Gud haffuer stadfest sit Ord met atskillige Mirackel oc Jertegn. Marcus scriff- Marc: 16.
uer vdi sit Euangelij sextende Cap: **HERren arbeidede met Apostlerne/oc stadfeste Ordet ved metfølgende Tegn.** Vdi den Epistel til de Hebreer siger Apostelen: **Gud gaff Lær-** Heb: 2.
dommen vidnesbyrd / met Tegn / vnderlige gierninger oc mangfaaldig krafft/oc met den hellig Aands vddelelse/ effter sin vilie.

For det andet beuiser dette Jertegn/ at Christus er icke aleniste II. Christus raader til Land oc Vand.
en Herre offuer Menniskene oc paa Jorden / men ocsaa i Haffuet/ oc raader saa vel paa Vandet som paa Landet: Huor aff vor Tro faar saadan en/Tillid/ at wi forlade oss til at ingen ting vdi Haffuet kand staa denne mectige Herre imod / at hand io veldelige kand fri oc redde sine aff all Haffsnød oc Fare / lige som hand met sin Guddoms krafft reddede Jonam Prophete/aff Hualfiskens mund. Ionæ 2.
Derfaare haffue wi icke behoff at frycte/huercken for Dieffuelens/ Menniskens/ eller Haffsens grumhed/ naar wi ickon holde oss fast til Christum/met en liffactig oc stadig Tro. Derfaare siger Johannes i sin Epistel: **Vor Tro er den Seyer/som haffuer offueruundet Verden.** 1. Iohan: 5.

For det sidste lærer oss dette Mirackel/ huor aff det kommer at III. Herrens velsignelse giør rig.
wi faa Velsignelse oc Lycke i vort Arbeide/oc at vor Næring oc Bie-ring forøgis. S: Peder arbeidede den gantske Nat / men hand fick intet. Huorfaare fick hand intet? For hand søgte Velsignelse ved sin egen flitighed oc arbeyde/icke ved Christum som er den rette Brønd oc Kielde / aff huilcken all Velsignelse opuelder oc vdflyder. Men der hand gaff Garnene vd paa Christi ord / oc i hans Naffn / da fick hand en offuerflødige stor hob Fisk: Huor aff wi lære at all Velsignelse staar i Christi ord alene. Her imod synde fire slags Folck. Fire slags Folck synde her imod.

Først alle vantro Menniske / som icke forlade sig paa Gud i deris Arbeyde/ men tencke at all Velsignelse oc Lycke i deris Kald/ kommer aff deris eget arbeyde/flitighed oc forsiun / Jmod huilckis I. Vantro Menniske.

daarlighed Kong Dauid siunger i Psalmen oc siger: **Vden**
Psal: 127. **HErren opbygger Huset/da arbeyde de forgeffs som bygge der paa. Vden HErren beuarer Staden/da vaage Vecterne forgeffs.**

II. Gerige folck oc Aager-Karle.

Der næst synde her imod alle wgudelige Mennisle/som mene at Gods oc Biering kommer aff Aager/Gerighed/Falskhed oc Bedregeri/det er/formedelst Dieffuelens kaanst oc velsignelse: Oc der ere mange til i sandhed/som siunis at bliffue rige formedelst saadan behendighed oc finantzeri. Men Salomon siger der tuert imod met saadanne ord: **HERrens velsignelse giør rig.**
Prouer: 10.
Fordi en er icke strax rig for hand haffuer meget Gods oc Penninge: Thi Brødet er en ting for sig: Oc Brødens krafft oc fynd er en anden ting. Der ere mange til som haffue Brød nock oc andet gaat huad de begere i Verden/Men en stor part aff dem haffue dog icke Brødens krafft/oc kunde icke bruge det ret. Somme bruge deris Gods til Offuerflødighed oc Hoffmod: Somme til Fraadseri oc fylde sig der aff fulde huer dag: Somme foraarsagis aff deris Gods oc Rigdom/at øffue sig i Løsactighed/Boleri/Skørleffnet/Tiranni/Offueruaald oc andre Synder. Kiere sig mig huad dette er for en Velsignelse? Tuert imod lader en gudfryctig Christen sig nøye met det middelmaade oc føye Gods hand haffuer/oc bruger det til Guds ære/sin Næste til hielp oc trøst/oc met en god Samuittighed tacker Gud som haffuer giffuet hannem det.

Rigdoms misbrug.

III. Lade Menniske oc Dagdriffuere.

Det tredie slags Folck som synde her imod/er hine lade Menniske/huilcke naar de høre at Gods oc Biering formeris ved HErrens velsignelse/da begynde de at bliffue doffne oc lade/forsømme deris Arbeyde/tage sig intet til/gaa vd oc ind/oc driffue dagen hen/op at en Gade ned at en anden/Imod dem taler Dauid vdi sin
Psal: 127. Psalme oc siger: **Salig er den Mand som frycter HErren/oc vandrer paa hans Veye. Du skalt nære dig aff dine Henders arbeyde/Salig est du/det skal gaa dig vel.** Her beskriffuer Dauid oss en ret ordning oc skick/som wi skulde holde oc gaa effter i vort Arbeyde. Først sætter hand her 1.
Guds fryct. Dernæst begering oc attraa at vandre vdi HErrens 2.
Low oc Bud. Fremdelis befaler hand at mand skal arbeyde oc være flitig/huer i sit Kald oc Embede. For det sidste legger hand For- 3. 4.
iættelse til oc siger: **Salig est du/det skal gaa dig vel.**

Ordning i Arbeide.

Gud

Gud giffuet at der vaare mange paa denne dag/som vilde efterfølge denne Regel/da skulde de visselige fornemme Herrens velsignelse.

IIII. Wtacknemmelige Menniske.

❧ Det fierde slags Folck som her imod synder/ ere de som huercken paakalde Gud oc bede hannem om Naade/naar de bruge hans Gaffuer oc Velsignelse: Icke heller bede hannem om hielp vdi deris Arbeyde: Eller oc tacke hannem for sin Velsignelse/ som hand dem giffuer oc metdeler. ⁖

❧ Saadanne ere Fiskere nu paa denne tid/faa de noget da huercken tacke de Gud/ Icke vide de heller naar de faa nock for deris Vare.

Derfaare skulle wi lære aff dette nærueerendis Miracel/ at wi baade skulle arbeyde/ oc at all fremgang/ lycke oc velsignelse vdi vort Arbeyde oc Bestilling kommer aff Gud alene/ i huad Stat oc Embede mand er vdi her i Verden. Huo som er Forstandere oc Regentere for andre/som en Øffrighed/Foget/Husbonde etc. hand skal saaledis tencke: Jeg vil arbeyde trolige/ oc vere flitig vdi mit Kald i HErrens fryct: Jeg vil tiene Gud/ paakalde hannem/ at hand vil vere hos mig i mit Arbeyde oc Bestilling/ oc giffue mig lycke oc velsignelse. En Bonde naar hand pløyer sin Ager/ naar hand saaer/ naar hand høster/oc ager sit Korn ind i Laden/da skal hand altid haffue Gud faar Øyen/hand skal vide at all Velsignelse oc Øruelse er aff Gud/hand skal paakalde hannem/ oc bede hannem om Naade oc hielp/ at hand vil vere hos hannem i hans Arbeyde/ oc giffue hannem Velsignelse oc Lycke. Lige saa skal oc en Predickere giøre/ hand skal lære/ paaminde/ formane/ oc det effter Christi befalning/ i Guds fryct.

Huer skal arbeyde trolige/ oc forlade sig paa Gud.

Giensigelse.

Men her maatte nu nogen (maa ske) sige imod: Jeg tager vare paa mit Embede oc Kald/ oc giør det mig bør at giøre/ Jeg Bonde pløyer oc saaer min Ager: Jeg Predickere forkynder oc predicker Euangelium: Jeg Husbonde optucter mine Børn/Men det er altsammen forgeffs/ Min wmage oc arbeyde haffuer ingen fremgang. Der suarer ieg saa til: Du skalt lære her aff S: Peder huad dig fattis/ oc huad Sag der er til at dit Arbeyde faar icke fremgang. S: Peder arbeidede forgeffs/ indtil saa lenge hand fick vor HErre Christum ind i Skibet til sig. Derfaare skalt du effterfølge S: Peders Exempel/ tro paa Christum/ paakald hannem om Lycke oc Raad/ ver icke lad oc forsømmelig/ men arbeyd trolige i Christi naffn/ Saa skalt du see oc fornemme Herrens velsignelse.

Suar.

Io argere Skalck io bedre Lycke.

Ja/ maatte du atter sige: Jeg seer mange steder/ at de vanartigste oc aller argiste Skalcke/ haffue den beste lycke/ oc tuert imod de fromme oc gudfryctige lide stor Armod oc ælendighed. Her suarer ieg saa til: See mig ickon hen til Enden/ huor det vil gaa paa det sidste/ oc merck vel Kong Dauids ord/ som staar i den sytten oc

Psal: 37.

tiuende Psalme: **Jeg saa en vgudelig hand vaar staalt/ oc bredde sig vd oc grønedis / som it Lauerbær træ. Oc der ieg gick frem / See/ da vaar hand borte: Jeg spurde effter hannem/da bleff hand ingen sted fundē.**

De vgudeligis Herlighed oc macr.

Saa er alle de vgudeligis Herlighed oc Pral / lige som en Røg/ som hastelige far bort oc forsuinder. Tuert imod / den som frycter Herren/hand skal staa fast/ oc icke falde til euig tid. Exempel haffue wi mange. Huor ere nu de pralendis store Kemper/som vaare i den første Alder i Verden? De bleffue druckne de i Syndfloden. Huor er den rige Fraadsere/som wi nu nylige hørde omtale? Hand ligger vdi Helffuedis pine oc plage. Tuert imod/huor er Abraham? Huor er Dauid? Huor er den fattige Lazarus? De ere i Himmelen/der som de haffue euig Glæde oc Salighed. Derfaare skulle wi efterfølge deris Exempel / giøre som de giorde / saa faa wi Salighed som de finge.

Om den Fierde.

Synden vaagner i Petro.

DER Simon Petrus det saa / falt hand paa Knæ for Jesu oc sagde: Herre / gack vd fra mig/ Thi ieg er it syndigt Menniske. See her huad S: Peder oc hans Stallbrødre vederfors i denne Fiskedræt. Peder bliffuer offuermaade gruelige forskrecket/oc beder Christum gaa vd fra sig. Huad siger hand? Haffde det icke veret bedre at hand haffde sagt: Bliff hos mig Herre/at mit Fiskeri kand bliffue lyckeligt oc gaa vel for sig? Lige som Petrus kiender sig at vere en arm Syndere: Lige saa kiender hand oc seer aff dette Mirackel/ at Christus er retfærdig / oc en almectig Gud. Derfaare falder hand paa Knæ for hannem/oc beder hannem gaa vd fra sig. Saa gaar det endnu til paa denne dag/ Menniskene begere vel oc vilde at Gud skulde vere hos dem / men strax saa tilige som de fornēme hans næruerelse/begynder Samuittigheden at vaagne oc klage paa deris Synd/saa at de fly oc bliffue redde/indtil saa lenge at de oprettis igien/oc formercke trøst oc husualelse imod dē bange Samuittighed de haffue for synden/saa som Christus her trøster oc opretter den arme Peder / som vaar falden oc forfærdet/oc siger: **Fryct dig icke/ Thi her effter skalt du tage Menniske.** Her trøster hand icke aleniste den bedrøffuede / men hand ocsaa vduel hannem til en Apostel/oc siger hannem/at hand ocsaa vdi sin tid skal met Euan-

Ved Guds næruerelse vaagner Samuittigheden,

gelij

gelij predicken fange Mēniske. Thi lige som Fiske fangis met Garn/ lige saa fangis Menniskene met Guds ords predicken/ oc tagis aff Syndernis Haff/ oc sættis i den Christne Kircke/ paa det at de skulle icke dø/ men leffue salige til euig tid/ ved Christum JEsum vor HErre/ huilcken met Gud Fader oc den hellig Aand/ skee loff/ prijs heder/ ære oc tacksigelse/ fra euighed til euighed/ Amen.

Euangelium er himmerigis Garn.

Den siette Søndag effter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Matth: i det V. Capit:

JEsus sagde til sine Disciple: Vden eders Retfærdighed bliffuer bedre end de Scrifftklogis oc Phariseers/ da komme i icke i Himmerigis rige. J haffue hort/ at der er sagd

Exod: 20. Leuit: 24. til de Gamle: Du skalt icke ihielsla / Huo som ihielslar/hand skal vere skyldig for Dommen. Men ieg siger eder: Huo som er vred paa sin Broder/ hand er skyldig for Dommen. Men huo som siger til sin Broder: Racha/hand er skyldig for Raadet. Oc huo som siger: Du Daare / hand er skyldig til Helffuedis Ild. Derfor/naar du offrer din Gaffue paa Alteret/ oc du kommer der ihu/at din Broder haffuer noget imod dig/Saa lad bliffue din Gaffue der faar Alteret / oc gack tilforn hen/oc forlig dig met din Broder/ oc kom siden oc offre din Gaffue. Forlig dig snart met din Modstandere/den stund du est nu hos hannem paa veyen/Paa det/at din Modstandere skal icke en gang antuorde Dommeren dig / oc Dommeren skal antuorde Tieneren dig/oc du skalt kastis i Fengsel. Sandelige siger ieg dig: Du skalt icke komme der vd / før end du oc betaler det sidste Skerff.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEnne Text er en Part aff den lange Predicken/som Christus haffde paa Bierget for sine Disciple/som hand haffde nu nylige vdualt/ I huilcken Predicken (at ieg skal sige det met faa ord) hand lærer dem/at hand icke vaar kommen at opløse Louen/men at fuldkomme hende. Oc fordi at Phariseerne/som da skulde vdlegge oc forklare Louen / de forklarede hende vrangt oc wret / da retter Christus deris vildfarelse/oc forklarer Louen for sine Disciple. Thi Phariseerne mente/ at Louens lærdom hørde aleniste til vore vduaartis gierninger: Men Christus beuiser tuert imod / at hun hører ocsaa til Hiertens inderste affecter oc tancker. Dernæst beskriffuer ocsaa Christus i den samme Predicken / en ret form oc maade/ huorledis mand skal giffue Almisse/huorledis mand skal faste / oc huor mand skal giøre sin Bøn. Huilcket altsammen hører der hen/ at Menniskene skulle vide oc forstaa / huor langt det er fra / at de kunde fuldkomme Guds Low / oc huor nødtørfftigt det vaar / at

(Summa paa den Predicken som Christus haffde paa Bierget.)

Christus skulde komme til Verden/ paa det at alle de som tro paa hannem kunde bliffue fri fra Louens Dom oc Forbandelse. Dette maa vere sagt om Summen paa den Predicken som Christus haffde paa Bierget. Men i den part aff samme Predicken som paa denne dag faaregiffuis i den Christne Menighed/ straffer Christus den Pharisaiske Retfærdighed/ som i hørde/ oc formedelst det femte Budords forklaring giffuer tilkiende/ huor saare Phariseerne fore vild vdi Louens vdleggelse. Thi lige som de mente at det vaar nock/ naar mand icke slog sin Næste ihiel met Haanden: Lige saa siger Christus icke aleniste dem at vere skyldige imod dette Budord/ som bedriffue vduaartis Mandrab/ men ocsaa alle dem som tencke noget ont imod deris Næste/ som wi ville strax faa at høre. Wi ville nu aff dette Euangelio forhandle tuende Artickler.

Summa paa dette Euangelium.

Den Første.

Om try slags Retfærdighed/ som er: Pharisaisk/ Louens oc christelig Retfærdighed.

Den Anden.

Det femte Budords Vdleggelse oc Forklaring.

Om den Første.

JEsus sagde til sine Disciple: Vden eders Retfærdighed bliffuer større end de Scrifftklogis oc Phariseers/ da komme i icke i Himmerigs rige. At wi kunde rettelige forstaa disse ord/ da er fornøden at wi Try slags Retfærdighed,
1. tale om try slags Retfærdighed/ som ere: Om Phariseernis Ret-
2. færdighed/ huilcken Christus her straffer: Om Louens Retfærdighed/ huilcken Gud met sin egen Mund haffuer befalet oc antuordet
3. oss: Oc om den christelige Retfærdighed/ ved huilcken alene wi bliffue bestandige faar Gud.

I. Phariseernis Retfærdighed huordan hun er.

PHariseernis Retfærdighed bescriffuis hos Mattheum Euangelist/ i det femtende cap: huilcken der staar besynderlige i disse stycker. Først klage de paa Christum/ for hand oc hans Disciple icke altid holde de ældstis skick oc paaleggelse: Saa langt er der fra/ at de skulde kiende hannem for deris Gienløsere. Dernæst giore de all deris Gierning/ at de kunde haffue anseelse aff Mennisken: De ere Glisnere oc Hycklere/ som glisne oc skinne vduaartis at vere gudfryctige oc hellige/ alligeuel at de ere Guds oc alle gudfryctige Menniskis fiender/ huilcke de forfølge lige som galne glubendis Hunde. Fremdelis giore de Guds Bud til intet/

Matth: 15.
1. Christi forfølgere.
2. Hycklere.

3. Guds Buds foruendere. formedelst Menniskens skick oc paaleggelse. Fordi i steden for Guds Bud satte de Menniskens bud oc befalning/ at Gud skal der met lade sig tiene/ huad heller hand vil eller ey. Dette er it offuermaade stort Hoffmod oc gienstridighed imod Gud: Thi der met foractis icke aleniste Gud/ oc Menniskens daarlighed actis mere end Guds viisdom: Men ved saadanne Menniskens paaleggelser oc skick/ forhindris oc vdslættis all Gudfryctigheds øffuelse oc idræt/ oc
4. Mund-christne. Kierligheds gierninger affleggis. Der til met tiene de Gud met Læberne/ men Hiertet er langt fra hannem. Her foruden siger Chri-
5. Gerige. stus i Euangelio/ at de æde Enckers Hus/ i det at de vnder it helligt skin som gerige Menniske riffue dem til sig. Her til kommer oc dette/
6. Hoffmodige. at de vduelle at side øffuerst til bords/ huor met deris store Hoffmod giffuis tilkiende. For det sidste/ lycke de Himmerige til for andre
7. Kættere. Folck/ i det at de vrangt oc wret forklare Guds Low/ oc der met affuende Folcket at det icke skal tro paa Christum. Met faa ord at si-
Matth: 23. ge: De ere lige som kalckede Graffuer/ som Christus siger/ Fordi vduaartis siunis de at vere hellige oc fromme/ men induaartis ere de fulde aff Synd oc Last/ oc alle onde begeringer. Exempel der
Luc: 18. paa haffue wi i den hoffmodige Phariseer/ som gick op til Templet at bede/ met Tolderen/ huilcken der icke aleniste rosde sig aff sine gogode Gierninger/ Faste oc Tiende: Men hand forhaanede ocsaa oc foractede sin Næste. Saaledis offuertraadde hand obenbare den gantske Guds Low/ baade den første oc den anden Taffle/ oc alligeuel mente hand sig at vere retfærdig/ oc met sine gierninger at haffue fortient Himmerige.

Pharisaiske Retfærdigheds bescriffuelse. Aff dette som nu sagt er/ kand den Pharisaiske Retfærdighed bescriffuis/ huad hun er/ i saa maade: Den Pharisaiske Retfærdighed er en vduaartis Hellighed/ som staar i vduaartis seder oc facter/ i huilcken er slæt ingen Guds fryct eller Tro til Gud/ Oc lige som hun for sine Gierningers skyld foruenter sig Himmelen aff Gud: Lige saa staar hun met sit falske Helligheds skin/ effter en stor berømmelse oc Ros hos Mennisken. Derfaare er det icke vnder at Christus siger: **Vden eders Retfærdighed bliffuer større end de Scrifftklogis oc Phariseers/ da komme i icke i Himmerigs rige.** Dette maa vere sagt om Phariseernis Retfærdighed: Nu ville wi ocsaa tale noget om Louens Retfærdighed.

Om Louens Retfærdighed fire stycker at acte. OM Louens Retfærdighed vil ieg tale fire stycker. Først/ huordan hun er. Dernæst/ om nogen kand bliffue salig formedelst Louē. For det tredie/ huor til Louen er nyttig oc brugelig.

Oc for

Oc for det fierde/ huorledis Louen er affskaffet for alle dem som tro paa Christum.

I. Huad Louens Retfærdighed er. Deut: 6. Matth: 22.

Louens Retfærdighed er en fuldkommen/ reen/ oc euig Lydighed mod Guds Low: Eller oc/ en euig oc fuldkommen Kierlighed til Gud oc vor Næste. Thi saa siger Guds Low: **Du skalt elske HERREN din Gud/ aff gantske Hierte/ aff gantske Siæl/ oc all mact/ Oc din Næste lige som dig selff.** Fordi at Guds Low/ som er en Regel effter huilcken Louens Retfærdighed bør at skickis/ hun vdkreffuer icke aleniste Menniskens vduaartis Lydighed/ Men hun vdkreffuer aff alle Menniske en fuldkommen/ reen/ oc euig Lydighed mod Gud/ oc loffuer der hos det euige Liff oc salighed / alle dem som ere hende lydige/ Oc truer dem met den euige Død oc Fordømelse/ som icke beuise denne Lydighed. Hun lader sig icke nøye met vduaartis skin / men hun vdkreffuer it reent Hierte/ oc saadanne affecter oc begeringer som komme offuer ens met Guds Low/ oc disligiste en redebon vilie til at vere Gud lydig. Der næst vdkreffuer hun oc vil / at alle Menniskens kraffter oc mact vduaartis oc induaartis/ skulle stedse oc altid fuldkommelige stemme offuer ens met Guds vilie. At saadan en Lydighed vdkreffuis aff Louen/ er klart oc beuisis aff Christi forklaring/ oc aff disse S: Pouels ord: **Louen er Aandelig/ men ieg er kiodelig.** Derfaare vdkreffuer Louen en Aandelig lydighed / lige som hun selff er Aandelig.

Huad Louen vdkreffuer.

Rom: 7.

II. Om nogen kand bliffue salig ved Louen.

Saa haffue wi nu hørt huordan Louens Retfærdighed er: Nu spørgis for det andet/ Om nogen iblant det gantske menniskelige Kiøn/ kand bliffue retfærdig oc salig ved Louens Retfærdighed? Til dette Spørsmaal suarer ieg enfaaldelige/ at effter Adams fald da haffuer der aldrig veret noget Menniske til/ som er bleffuet retfærdigt faar Gud / formedelst Louens Retfærdighed / vden Jesus Christus alene: Huilcket ieg vil stadfeste met fire Beuisninger.

Fire beuisninger at ingen kand fuldkomme Louen.

I. Læs her om ydermere i Liffsens vey/ fol: xx.

Den første Beuisning er denne: Menniskens nature er wreen/ oc besmittet met den oprindelige Synds smitte oc wreenlighed/ saa kand hun derfor icke anderledis beuise Gud nogen reen fuldkommen Lydighed effter hans Low/ end en ful wreen oc raaden Brønd kand giffue gaat / reent oc klart Vand aff sig: Eller som it raadet forfulnet Træ kand giffue god velsmagende Fruct. Derfaare siger Esaias i sit trysindstiuende oc fierde Cap: **All vor Retfærdighed er som it wreent Klæde / der er værstyggelige besmittet.**

Esa: 64.

Den anden Beuisning at ingen kand fuldkomme Guds Low/
er denne: Alle Menniske forfare oc fornemme / at den Lydighed de
beuise mod Louen/ hun haffuer vdi sig fire vilkaar/som ere ret tuert
Fire onde vilkaar i vor Lydighed. imod Guds Low. Thi først varer Menniskens lydighed ickon en 1.
føye tid/ oc lader saa aff igien: Men Louen vdkreffuer en euig sted-
se varendis Lydighed. Der næst er vor Lydighed besmittet / fordi 2.
Menniskens hierte/ huor aff hun kommer/er besmittet: Men Lou-
en vil haffue en Lydighed/ som er pur oc reen / foruden all smitte.
For det tredie/er vor Lydighed vfuldkom̃en/ thi hun beuisis icke eff- 3.
ter Louens Regel til Punct oc til Pricke: Men Louen vdkreffuer en 4.
fuldkommen Lydighed. For det sidste/ er vor Lydighed farffuet/oc
smycket met mange onde tancker oc meninger.

Den tredie Beuisning er denne: Den hellige Scrifft siger
3. obenbare at der er ingen retfærdig ved Louen / icke end en eniste: Oc
Psal: 130. Dauid siger i sin Psalme: **HErre der som du vilt regne
Synden/huo kand da bliffue bestandig?** Item / vdi en
Psal: 143. anden Psalme: **Der bliffuer ingen aff dem som leffue/
retfærdig faar dig**/ formedelst Louens gierninger.

4. Den fierde Beuisning er: Der som Menniskene kunde bliffue
retfærdige ved Louens gierninger/ Da haffde wi icke hafft Christi
Retfærdighed behoff / Derfaare siger S: Pouel til de Galater i
Gal: 2. det andet Cap: **Der som Retfærdighed kommer aff Lou-
en / da er Christus død forgeffs.** Thi som hand en anden
Rom: 4. sted siger: **Christus er død for vore Synder / oc op-
staaen til vor Retfærdighed.** Her aff er det nu obenbare
klart/ at ingen haffuer eller kand affsted komme den Retfærdighed
som Louen vdkreffuer.

NV efftersølger det tredie Spørsmaal / som er om Louens brug/
III. Louens nytte oc brug er trendefold. huor til hun er oss da nyttig/men ingen kand ved hende bliffue sa-
lig? Louens brug oc gaffn er trendefold/ som er Vduaartis/ Ind-
uaartis oc Aandelig. Louens vduaartis brug hør til det vduaar- 1.
tis Menniske her i Verden / saa at hun skal regere vort Leffnet oc
omgengelse/at wi kunde leffue høffuiskelige oc ærlige i dette Liff: Oc
denne brug haffuer hun tilfellis met verdslige Statuter oc Louer. 2.
Louens induaartis brug hør hen til det gamle Menniske. Thi Lou-
en obenbarer oss Guds vrede/i det at hun viser oss vor Synd. Lou- 3.
ens Aandelige brug hører til det ny Menniske / at wi aff Troen be-
gynde at vere Gud lydige effter Louen / saa meget som oss mueligt
kand vere i denne forkrenckede Natur/ huilcke Lydighed som er Gud
behagelig formedelst Troen til Christum.

Det

DEt fierde Spørsmaal efterfølger/Naar it gudfrycktigt Hierte hører at Louen vdraaber Forbandelse offuer alle dem som icke fuldkomme alt det som staar screffuet vdi Louen / oc beuise der effter en fuldkommen Lydighed / da begynder det at befrycte sig oc bliffue redt for Louens Sententz oc Dom. Derfaare er det her nødtørfftigt at vide/ at Guds Low er slæt affskaffet oc afflagt for alle Gudfryctige/saa meget som hendis Forbandelse oc Fordømelse vedkommer: Thi Christus haffuer taget Louens forbandelse paa sig/paa vore vegne/met saa skel at wi tro paa hannem/Huorfaare S: Pouel siger: **Christus bleff en forbandet ting for oss.** Oc vdi Johannis Euangelio/i det tredie Cap: staar saaledis: **Huo som icke tror paa Sønnen/offuer hannem bliffuer Guds vrede.** Oc i S: Hansis Epistel: **Jesu Christi Blod giør oss rene aff all Wretfærdighed**/Det er/aff Louens forbandelse/ som oss burde at lide oc skulde met rette komme offuer oss/ for vor Synd oc Wretfærdighed.

IIII. Huorledis Louen er affskaffet. Deut: 27.

Gal: 3.

Iohan: 3.

1. Iohan: 1.

Saa haffue wi nu kaartelige sagt huad Louens Retfærdighed er: At ingen bliffuer retfærdig oc salig ved Louens gierninger: Huor til Louen er oss nyttig oc gaffnlig: Oc huorledis hun er affskaffet oc afflagt. Nu ville wi tale noget om den Christelige Retfærdighed/ at wi kunde forstaa / i hues maade hun er bedre oc ypermere end Pharisæernis Retfærdighed.

III. Om den christelige Retfærdighed.

CHristelig Retfærdighed er Christi lydighed/ huilcken dem tilregnis som tro oc forlade sig paa hannem. Thi effter Euangelij vis at tale/ er den retfærdig/ som Gud forlader oc tilgiffuer sine Synder/ oc tilregner sin Søns lydighed/ oc anammer aff Naade til det euige Liff. Thi huer den som troer paa Christum/ sigis at giøris retfærdig/ i det at hand aff en skyldig bliffuer wskyldig / oc aff it wretfærdigt Menniske bliffuer retfærdig/ formedelst Christi Retfærdighed som hannem tilregnis. At Christi Retfærdighed tilregnis den som troer / beuisis met mange Vidnesbyrd aff Scrifften. S: Pouel siger: **Huo som troer paa den som giør den wgudelige retfærdig/hans Tro regnis hannem til Retfærdighed.** Oc til de Romere i det femte Capit: siger hand: **Lige som der ere bleffne mange Syndere ved it Menniskis Wlydighed / lige saa ere der oc**

Rom: 4.

Rom: 5.

bleffne mange retfærdige ved den enis (det er/ JEsu Christi) Lydighed. Item/ i den anden Epistel til de Corinther

2. Cor: 5. i det femte Cap: siger hand: Den som icke viste aff nogen Synd giorde Gud til Synd (det er/ til en Syndebod) for oss/ paa det at wi skulde bliffue i hannem den Retfærdighed som gielder faar Gud. At Louens gierninger

Gierninger giøre ingen salig. icke vdkreffuis til denne Retfærdighed/ beuise mange vidnesbyrd aff Scrifften. S: Pouel siger i sin Epistel til de Romere i det tredie

Rom: 3. Cap: Wi holde det saa/ at Mennisket bliffuer saligt ved Troen/ foruden Gierninger. Oc til de Galater/ i det

Gal: 2. andet Cap: siger hand: Wi vide at Mennisket bliffuer icke retfærdigt ved Louens gierninger/ men ved Troen til Jesum Christum/ Saa tro wi ocsaa paa Jesum Christum/ paa det at wi kunde bliffue retfærdige aff Troen/ oc icke aff Louens gierninger.

Huad en Christen Retfærdighed er. Her aff beslutis nu/ at en christelig Retfærdighed er/ at den person som troer paa Christum/ affløsis aff Synden/ hannem tilregnis Christi Retfærdighed/ oc hand anammis til det euige Liff/ aff Naade/ for Christi skyld. Aff Naade siger ieg/ at ieg vil vdelycke Menniskelig fortieniste. For Christi skyld siger ieg/ at ieg vil indelycke aleniste Christi fortieniste.

Dette maa saa kaartelige vere sagt om de try slags Retfærdighed: Nu vil ieg legge noget til om deris skilsmisse/ huorledis der er skilsmisse imellem det ene slags Retfærdighed oc det andet: Oc først vil ieg sige/ huad skilsmisse der er imellem en Christen Retfærdighed/ oc Louens Retfærdighed. Siden huad forskel der er imellem en Christen Retfærdighed/ oc Phariseernis Retfærdighed.

Skilsmisse imellem en Christen Retfærdighed/ oc Louens Retfærdighed.

Den første Skilsmisse imellem Louens Retfærdighed oc en 1.
Christen Retfærdighed er/ at Louens Retfærdighed kommer aff Louens gierninger/ Men Euangelij Retfærdighed kommer aff
Naade. Den anden Skilsmisse er/ at Louens Retfærdighed hør 2.
den til som omgaas met gierninger/ men Euangelij Retfærdighed hør den til som troer. Den tredie Skilsmisse er/ at Louens Ret- 3.
færdighed regnis Menrisken icke til for intet oc aff Naade/ men aff

sin egen Lydigheds fortieniste: Men Euangelij Retfærdighed til-
4. regnis oss vden all vor egen Lydigheds fortieniste. Den fierde
Skilsmisse er/ at Louens Retfærdighed er *formalis*, det er / Menni-
sket skal giøre sig den selff met sine egne retfærdige Gierninger: Men
Euangelij Retfærdighed er *imputatiua*, det er / Hun tilregnis / i det
at Christi retfærdige Gierninger tilregnis den som troer. Derfaa-
re sigis den at bliffue retfærdig effter Louens vijs / som aff it wret-
færdigt Menniske bliffuer retfærdig/ved sin egen Retfærdighed / oc
Louens fyldistgiørelse/effter som disse ord giffue tilkiende: **I skulle
holde min Skick oc Ræt: Thi huilcket Menniske
som det giør / hand skal leffue der ved.** Men den sigis
at bliffue retfærdig effter Euangelij vijs / som aff it syndigt oc skyl-
digt Menniske bliffuer wskyldig/ for Christi Retfærdigheds skyld/
huilcken mand anammer ved Troen. Louens Retfærdighed er
Menniskens fuldkomne Lydighed effter Guds Low: Men Euan-
gelij eller en christen Retfærdighed/er Jesu Christi Lydighed / som
tilregnis den som troer. Den er retfærdig effter Louen / som giør
ret effter Louens Befalning oc Sententz: Men den er retfærdig ved
Euangelium/ som Gud forlader Synden / tilregner Christi Ret-
færdighed/ oc anammer til det euige Liff / aff Naade for Christi
skyld. Louens Retfærdiggiørelse er/at Mennisket approberis oc
kiendis retfærdig oc from faar Gud / for sin egen retsindige oc fuld-
komne Lydighed effter Louen: Men Euangelij eller en christen
Retfærdiggiørelse er/ at Mennisket kiendis from oc retfærdig faar
Gud/ for Christi retsindige oc fuldkomne Lydighed / som hand be-
uiste Gud Fader.

En smuck Lærdom for alle gier-nings Helgen.

Retfærdig at giøris.

Leuit: 18. Rom: 10. Gal: 3.

Retfær-dighed.

Retfær-dig.

Retfær-diggiørel-se.

Det er sagt om Skilsmisse imellem en christen Retfærdig-
hed oc Louens Retfærdighed: Nu ville wi see huorledis den christeli-
ge Retfærdighed offuergaar den pharisaiske Retfærdighed. Den
christne Retfærdighed offuergaar den pharisaiske Retfærdighed i
disse fire stycker. *Causa, qualitate, effectu & fine.* Det er / vdi Aarsa-
gen/ vdi Skick oc Danlighed / vdi Vdretningen / oc vdi Enden.
Aarsagen til den christne Retfærdighed er Gud/Christi fortieniste
oc Troen som anammer den velgierning oss tilbiudis: Men Aar- 1.
sagen til den Pharisaiske Retfærdighed er / Menniskens hyckleri/
wforstandighed om Guds Retfærdighed / oc at mand vduaartis
holder Menniskens skick oc paaleggelse. Den christne Retfærdig-
heds Skick oc Danlighed er / Lydighed oc Louens fyldistgiørelse i 2.
Christo: Men den pharisaiske Retfærdigheds Danlighed oc

Christelig Retfærdig-hed offuer-gaar den pharisaiske i fire stycker.

Skicke/r ickon it vduaartis skin om en dictet oc falsk Hellighed. Den
3. Christne Retfærdigheds vdretning er Aandens fornyelse/ Guds Fryct/ en sand Gudelighed/ en aluerlig Bøn/ en retsindig Ydmyghed/ Taalmodighed/ oc en begynt Lydighed at ville skicke sig effter Guds Low/ Saa at det Menniske som er bleffuet retfærdigt ved Troen/ begerer intet heller end at det kand vere Gud lydig: Met saa ord at sige/ Det haffuer sin allerstørste lyst oc behagelighed/ at vandre i HERrens Low/ efftersi det veed at Louens forbandelse oc Fordømelse er borttagen ved Christi fortieniste: Men den pharisaiske Retfærdigheds vdretning er Hoffmod/ Ros oc berømmelse faar Gud/ falsk Hellighed oc vrang Tro/ andre Menniskis foractelse/ Met saa ord at sige: Fructen er lige saadan som Træet er.
Matth: 7. Thi it ont Træ kand icke bære god Fruct. Enden paa den christne
4. Retfærdighed/ eller oc det gaffn hun fører met sig/ er at haffue fred met Gud/ at haffue en fri tilgang til Gud/ at giffue Gud ære/ oc endelige at bekomme det euige Liff aff Naade for CHristi skyld: Men Enden paa den pharisaiske Retfærdighed er/ at legge sig selff ære oc prijs til/ at tage æren fra Gud/ at berømme sig hos Menrisken/ huor effter der vil omsiger følge en forfærdelig oc gruelig straff/ vden saa er at mand omuender sig til HERREN. Dette maa nu saa vere sagt/ om de try slags Retfærdighed/ Oc huad skilsmisse der er imellem/ huilcket er saare nødtørfftigt oc nyttigt at vide oc mercke.

Om den Anden.

CHristus forklarer oss her det femte Budord/ som saa liuder: Du skalt icke sla ihiel/ paa det at hand kand obenbare Phariseernis vrange forklaring/ oc giore den til intet. De meente at Gud forbiuder ickon
Try slags Manddrab. vduaartis Drab i dette Budord: Men Christus seer dybere oc lenger ind i Louen/ oc sætter endnu try andre slags Manddrab foruden det vduaartis som skeer met Haanden. **I haffue hørt/** (siger hand) **at det er sagt til de Gamle: Du skalt icke ihielsla/ Thi huo som slar ihiel/ hand er skyldig faar Dommen.** Det er/ Huo som slar it Menniske ihiel/ hand er skyldig/ oc maa staa til rette for verdslig Dom oc Raat: Thi Christus taler her om vduaartis Manddrab/ oc den Straff der hør til/ huilcken som skeer ved Menniskens Dom effter Louen. Hos de

Romere kaldede mand den Dom/ vdi huilcken *Triumuiri*, det er/ tre ypperlige Raads Herrer sade / oc haffde mact at affsige Dom/ naar Sagen vaar reed oc ret/ saa at hun vaar let at døme paa/ saa som om beuisligt Manddrab oc andet saadant : Thi huo som haffde bedreffuet Mord oc Manddrab met sin Haand/ hand vaar skyldig at dø effter Louen/ Den Sententz oc dom vaar let at affsige/ derfaare kunde vel faa Mend døme i den Sag. Saa taler derfaare Christus her aleniste om Menniskens Dom effter verdslig Low. Thi Guds Aandelige dom viste huer mand fuldkommelige/ som vaar euig Forbandelse oc Fordømelse. Nu efterfølger Christi Forklaring.

Triumuiri apud Romanos, sicut undecim uiri apud Athenienses.

Deut: 27.

I. Vrede.

Men ieg siger eder : Huo som bliffuer vred paa sin Broder / hand er skyldig faar Dommen. Her siger Christus at vrede er it slags Manddrab / huilcken Phariseerne icke befindede at forbiudis i det femte Budord/ derfaare siger hand: **Jeg siger eder.** Som hand vilde saa sige : Phariseerne lære at den aleniste offuertræder det femte Budord/ som met sin Haand slar it Menniske ihiel: Men ieg siger eder/ at denne Low vdkreffuer alt meget mere: Thi hun forbiuder ocsaa Vrede/ som icke kommer aff en god Sag/ oc icke seer hen til en god ende.

II. Foractelige Tegn.

Dernæst/ sætter hand end en anden Synd imod det femte Budord: **Huo som siger til sin Broder: Racha/** Det er/ huo som met noget Tegn oc Facter/ enten met Mund/ Øyen/ eller Haand giffuer tilkiende/ at hand foracter oc forhaaner sin Næste/ **hand er skyldig faar Raadet /** Huilcket som skal døme om tunge Tuilsager. Hos de Romere pleyede tre oc tiue Mend at døme vdi saadanne tunge Sager.

III. Haadings ord oc skends ord.

Her foruden siger hand: **Huo som siger til sin Broder : Du Daare / hand er skyldig til Helffuedis Ild.** Det er/ huo som met haadings Ord/ forhaanelse/ beskemmelse/ oc bespaattelse/ offuerfalder sin Næste/ hand er skyldig vdi HERrens Low/ oc derfaare forplictig til Helffuedis pine. Met faa Ord at si-

Huad det 5. Budord forbiuder.

1. ge : J det femte Budord forbiudis først alle onde Tancker oc Me-
2. ninger/ som wi haffue om vor Næste. Dernæst/ alle haanlige tegn/
3. som giffue tilkiende at nogen foracter sin Næste. Herforuden alle
vredactige/ haarde oc forsmædelige ord imod vor Næste/ som er forhaanelse/ Bander/ Øgenaffn / Drog / Gieck / Stemper oc andet
4. saadant. For det sidste vduaartis Mord oc Manddrab. Tuert om

Huad her befalis. igien biuder det oc befaler alle gode Gierninger som stride imod disse Laster oc wdyder/som ere: At haffue en god mening om sin Næste: Met tegn oc facter lade paakiende at mand elsker sin Næste: Tale vel om sin Næste: Oc beskytte oc forsuare hannem for offuerlast oc wret/ aff all sin effne oc formue.

MEn at Christus kand vise oss / huor saare nødtorfftigt det er/ at huer skal elske sin Næste / oc huor saare skadelig den wret er som mand beuiser sin Næste her i Verden / da giffuer hand oss her tuende raad/huilcke der indeholde oc begribe to nøyactige oc wryggelige Beuisninger: Det ene tager hand aff den Skade den falder vdi faar Guds Dom/ som giør sin Næste wret : Det andet aff den Skade hand falder vdi faar Menniskens Dom.

Skade aff Venighed oc Kiff.

I. Guds straff.

DEt første Christi raad liuder saaledis: **Derfaare/ naar du offrer din Gaffue paa Alteret / oc du kommer der ihu at din Broder haffuer noget imod dig / saa lad bliffue din Gaffue der faar Alteret / oc gack tilforn hen oc forlig dig met din Broder / oc kom siden oc offre din Gaffue.** Christus faaregiffuer her it Exempel / som den tid oc det Folck vaar bequemmeligt / den stund Mosi Low oc Politi vaar ved mact. Oc er dette meningen paa disse Ord: Gud acter icke Offer eller Gaffue at vere sig behagelig oc teckelig/ der som du hader din Broder oc Næste/ det er/ Jngen Guds tieniste er Gud behagelig / som skeer aff den der icke haffuer Kierlighed til sin Næste. Men huad Aarsage er der til denne Regel? Gud lader sig intet vere behageligt aff det som kommer fra hans Fiende oc Wuen / fordi wuenners Gaffuer ere Vangaffuer / oc icke rette Gaffuer / som den hedenske Aiax sagde. Oc Johannes siger vdi sin Epistel:

Meningen paa disse ord.

En Regel om Guds tieniste,

1. Iohan: 2. **Der som nogen siger: Jeg elsker Gud/ oc hand hader sin Næste / hand er en Løgnere.** Thi Kierlighed til vor Næste er en euig oc naturlig Fruct / som kommer aff den Kierlighed wi haffue til Gud. Christus siger selff: **Huo som mig elsker/ hand holder mine Bud.** Derfaare huor denne Fruct icke er/ der er visselige Træet oc saa borte. Saa er det for den Sag skyld forgeffs at giøre sit Offer til Gud eller at ville tiene hannem/ der som mand icke elsker sin Næste.

Ioh: 14.

1. Vor Bøn kaldis it Offer i den hellige Scrifft: Men der som Forklaring ved vor Guds tieniste, i det ny Testamente.
du hader din Næste / da er all din Bøn oc Paakaldelse forgeffuis.
2. Tacksigelse er vore Læbers Kalffue oc Offer / som wi skulle offre
Gud / der som du vilt at den skal vere Gud behagelig / da forlig dig
først met din Næste / oc offre siden dit Offer, vdi en stadig Tro.
3. Kaarsset er ocsaa it Offer som Gud er behageligt / met saa skel der
er Tro oc Kierlighed hos: Fordi vden Troen er det en retfærdig
4. straff for Synden. Helligdags hold er en dyrckelse oc tieniste som
Gud er saare behagelig: Men hun besmittis oc bliffuer wreen naar
5. mand hader sin næste. Almisse kaldis i den hellige Scrifft it tacknemmeligt Offer / som giffuer en sød Luct aff sig: Men S: Pouel Philip: 4.
siger: **Der som ieg gaffue de Fattige alt mit Gods / oc** 1. Cor: 13.
ieg haffde icke Kierlighed / da vaare det mig intet nytteligt. Oc saaledis skal mand døme om alle de Gierninger som
Gud vdkreffuer aff oss: Her skal nu huer offuerhøre oc randsage
sig selff / oc see til at hand icke vdi denne offuerhøring bruger en falsk
Vect / men met ret Vect offuerueyer sit Leffnet.

DEt andet raad liuder saaledis: **Forlig dig snart met din** *II.*
Modstandere / den stund du est endnu hos hannem paa veyen / paa det at din Modstandere skal icke Øffrigheds straff.
en gang antuorde Dommeren dig / Oc Dommeren skal antuorde Tieneren dig / oc du skalt kastis i Fengsel. Sandelige ieg siger dig: Du skalt icke komme der vd / før end du oc betaler det sidste Skerff. Det er /
Huo som forbryder sig imod sin Næste oc giør hannem skade / hand falder vdi Øffrigheds hender / oc kastis i Fengsel / huor aff hand icke vndkommer før end hand faar giort hannem fyldist oc bod for sin skade. Derfaare paa det at dette skal icke skee / skalt du i tide forlige dig met din Næste / Oc efferdi at du baade tien Gud forgeffs / naar du haffuer icke Kierlighed / oc du disligeste falder vnder Øffrigheds Dom / da er det dig raadeligt at du holder venskaff met din Næste.
Hid hen hører Guds Sententz oc Dom / som saa liuder: *Iudicium absq; Misericordia sentiet, qui non fecit Misericordiam,* Det er / Iacob. 2.
Den som icke haffuer beuist Barmhiertighed mod andre / hand skal fornemme Dommen offuer sig / vden all Matth: 18.

Barmhiertighed. Hid hen hører ocsaa den Lignelse om den
Matth: 18. Skyldener / som vaar sin Herre skyldig ti tusinde Pund / huilcket
Herren forlod oc gaff hannem til altsammen.

Om Skærsild.

MEn Papisterne ville aff disse Christi ord beuise oc stadfeste deris Lærdom / om Skærsild / huor om de paa denne dag predicke i deris Kircker : Dennem vil ieg saaledis suare.

Først / at Christus i disse Ord taler intet om Skærsilt : Men om Fengsel oc Taarn som den skal kastis vdi / som haffuer g'ort sin Næste skade.

Tre Regle om Aandelig vdtydning paa Scrifften.

For det andet / I det at de fly hen til Aandelig vdtydning som de giøre sig paa disse Ord / da skulle de vide / at de bygge paa en løs Grunduaal. Thi først skal mand ingen Aandelig vdtydning a- 1.
namme paa nogle ord aff Scrifften / vden den som kand stadfestis met klare Ord oc Vidnesbyrd. Dernæst skal mand ingen vdtyd- 2.
ning samtycke oc giffue mact / som strider imod vor christelige Tro.
For det tredie / skal mand ingen vdtydning tilstede oc anamme / vdi 3.
huilcken der enten er noget whørligt / eller oc der aff kand giffuis Aarsage til noget som whørligt oc wtilbørligt er. Derfaare effterdi at ingen kand fuldkomme dette Guds Bud / eller giøre det fyldist / da skulle wi giøre Penitentze / fly hen til Christum ved en stadig Tro / Oc der effter skulle wi legge vind paa at vere Gud lydige effter dette Bud / saa meget som mueligt kand vere / formedelst Christi hielp oc naade / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand skee loff / priis oc ære euindelige / Amen.

Den siuende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Marci i det VIII. Cap:

Matth: 15.

WAa den tid / som der vaar meget Folck / oc haffde intet at æde / da kaldede Jesus sine Disciple til sig / oc sagde til dem : Mig ynckis offuer Folcket / thi de haffue nu

nu tøffuet hos mig i tre dage / oc haffue intet at æde/ Oc der som ieg lode dem gaa fastende hiem fra mig/ da forsmectede de paa veyen: Thi nogle vaare komne langt fra. Hans Disciple suarede hannem: Huor skulle wi tage Brød her i Orcken / at mætte dennem met ? Oc hand spurde dem at : Huor mange Brød haffue i ? De sagde : Siu. Oc hand bød Folcket at de skulde sætte sig ned paa Jorden. Oc hand tog de siu Brød/oc tackede/oc brød dem/oc fick sine Disciple dem at de skulde legge faar dennem. Oc de lagde faar Folcket. Oc de haffde faa smaa Fiske/ Oc hand tackede/oc bad dem oc bære dem frem. Oc de oede oc bleffue mætte/Oc toge de leffnede stycke op siu Kurffue. Oc de vaare ved fire Tusinde/ som haffde ædet. Oc hand forlod dem fra sig.

Forklaring paa dette Euangelium.

Huorfaare dette Euangelium paa denne Aars tid forhandlis.

DEtte Euangelium pleyer mand paa denne Aars tid at predicke oc forhandle / fordi at det er nu imod Høſten: Oc det for den Sags ſkyld/at wi her aff ſkulle paamindis/at Jordens fruct kommer aff HErrens velſignelſe: Huor aff wi ocſaa haffue Aarſage at beuiſe vor Tacknemmelighed mod Gud / for ſaadan ſin Gaffue oc velgierning. Derfaare ſkulle wi viſt oc ſtadelige forlade oſſ der til/ at Gud giffuer oſſ Jordens fruct oc Grøde til dette timelige Liffs ophold/ huilcken wi met Reuerentz oc Ydmyghed / ſaa ſom Guds gaffuer/ der hand oſſ recker oc giffuer met ſin milde Haand / ſkulle bruge Gud til ære/ vor Næſte til gaffn oc forbedring/ oſſ ſelff til ophold oc trøſt. Summa paa dette Euangelium er / at foruden dette at Chriſtus met dette Miracke beuiſer ſig at vere den ſande Meſſias/ oc haffuer Guddoms krafft oc mact / Lader hand ocſaa paakiende/ at hand haffuer omſorg for dem ſom hannem effterfølge/ effter ſom hans Foriættelſe liuder:

Math: 6. **Atſpørger førſt Guds rige oc hans Retfærdighed / ſaa ſkal alt det andet tilfalde eder.** Wi ville oſſ til diſſ bedre forſtand/aff dette Euangelio forhandle tre Artickler.

Den Førſte.

Deris Lycke ſom effterfølge Chriſtum her i Verden.

Den Anden.

Chriſti Hiertelag mod dem ſom hannem effterfølge.

Den Tredie.

En ret maade huorledis mand ſkal bruge Guds gaffuer.

Om den Førſte.

SOm der vaar nu meget Folck forſamlet / oc de haffde intet at æde etc. Vdi denne Almue viſis oſſ/lige ſom vdi en malen Taffle/ huad Lycke de maa vente ſig / ſom effterfølge den HERRE Chriſtum i denne Verden.

Fordi

Fordi wi skulle indgaa i Himmerigs rige ved megen Bedrøffuel- Actor: 14.
se. Denne Almue kommer met vor HErre Christo / hen vdi Ør-
cken/der som icke er Brød: Men Hunger/Fare/ oc Døden. Den
samme Lycke maa alle de foruente sig som ville efterfølge Chri-
stum. Derfaare siger icke Christus forgeffs: **Huo som vil** Luc: 9.
vere min Discipel / hand skal forsage sig selff / oc tage
sit Kaarss paa sig / oc efterfølge mig daglige. Oc den
hellige Apostel S: Pouel siger: **Alle de som ville gudelige** 2. Tim: 3.
leffue vdi Christo Jesu/de skulle lide forfølgelse. Men
Gud skee euig ære/vor lycke er dog meget bedre/end deris som siunis
at vere lycksalige i Verdē: Thi enden oc vdgangen paa vor Bedrøff-
uelse skal bliffue glædelig. Derfaare siger Christus: **Salige ere** Matth: 5.
de bedrøffuede/Thi de skulle husualis. Saa skulle wi for
den Sag skyld icke som vmælende Best/henge aleniste ved de ting
som wi see her faar Øyen/ Men som S: Pouel raader oss/opløff- Philip: 3.
te vore Hierter oc Tancker i Himmelen/haffue der vor omgengelse/
oc ansee den Herlighed oc Salighed som oss er loffuet oc tilsagt.

MEn huad Sag er der til/ at Christi Disciple pla-
gis oc trengis her i Verden? Det er icke vnder at de lide Hui de christne lide gienuordighed her i Verden.
Gienuordighed oc modgang/Det som er gaaet for i Hoffuedet/det
maa alt følge efter i Lemmerne / saa lenge som Verden staar: Oc
det for den Sag skyld/ at de ere vdi Ørcken/ det er / iblant Dieffue-
lens Lemmer/ som icke maa lide Christum oc hans Lemmer / huil-
cket Gud Fader selff spaade oc forkyndede i Verdens første begyn-
delse/der hand sagde/ at Hugormens Sæd skal bide Quindens Gen: 3.
Sæd i Hælen. Det er/Satan oc hans Anhengere skulle forfølge
Christum oc hans Lemmer. Thi naar Satan seer/ at Christi Ri-
ge vaaxer oc formeris/oc hans eget Rige formindskis/stormer hand
oc bliffuer vred/ oc sætter sig imod Christi Faar / oc forfølger dem
som en vred Løffue der er saargiort / paa det hand kand opsluge
dem. Det er det S: Peder siger: **Eders Modstandere Dieff-** 1. Pet: 5.
uelen gaar omkring / som en brølende Løffue / oc at-
spør huem hand kand opsluge. En Løffue haffuer denne En Løffuis Natur.
Natur / at naar hun haffuer mist sine Vnger / oc er der til met
hungrig oc sulten / da søger hun alleuegne omkring / ihielriffuer/
opsluger oc forderffuer alt det der hende faarekommer. Det

Det samme er oc Satans idræt/naar hand seer at hans Vnger tagis hannem fra/det er/naar de som tilforn haffue veret i hans tieniste/ oc vnder hans mact/ at de omuende sig til Christum/da vdryster oc beuebner hand sine Drabanter oc Tienere/ oc hidser dem vd imod den christne Kircke/at de alle skulle sætte ind til hende/ oc stride imod hende/ Somme met Glisneri oc Øyenskalckhed/Somme met Sophisteri oc Kroglow/ Somme met Tiranni oc Offueruaald/ Somme met Forargelse oc Wenighed/ lige som hand haffuer altid giort fra Verdens begyndelse/oc lader icke aff endnu paa denne dag: Oc der som hand io icke kand giøre hende anden skade eller affbreck/ da legger hand vind paa at omkomme hende i Ørcken met Hunger.

Christus er altid hos sin Kircke.

Men tuert imod forsuarer Christus mandelige sit Rige/huilcket hand haffuer forhuerffuet sig met sit Blod/ Hand giffuer den hellig Aand/hand giffuer Klæde oc Føde/ hand opuecker gudfryctige Lærere/ som skulle føde oc bespise hans christne Kircke met himmelsk Føde oc Næring/ oc naar Trangen er allerhaardist/ oc der er allermest Fare forhaanden/da hielper hand oc redder/ som hand i dette næruerendis Mirackel beuiser: Saa at ihuor saare den fyrige oc stormendis Satan/ oc Kirckens blodgerige Fiender storme oc bruse imod den christne Menighed/ da faa de alligeuel ingen mact met hende. Thi hand holder Vact offuer hende/ oc som en veldig oc strenger Herre beskermer hende. Icke tør heller nogen tencke/at Christus er anderleds til sinde mod sin christne Kircke paa denne dag/ end hand vaar mod denne Almue: Thi endog at hand icke altid beskermer oc redder hende met siunlige Mirackel/ Dog alligeuel bruger hand icke ringere Aandelige oc wsiunlige Mirackel paa denne dag/til at regere sin christne Kircke met/ end hand brugte i fordom tid: Fordi der er ingen Persons anseelse hos hãnem/ men hand seer ickon hen til Troen oc en retfærdig Sag. Vaar icke det it stort Mirackel oc Jertegn/ at Gud saaledis beuarede den ene Mand salige Doctor Morthen Luther/ at Satan oc den gantske Verden/ som haffde beuebnet sig imod hannem/ kunde icke røre it eniste Haar paa hans Hoffuet? Er det icke it stort Mirackel paa denne dag/at Paffuen met all den skøniste oc største part aff Verden/icke kand ødelegge Christi Kircke? Paffuen legger vel vind paa/oc giør sin flid til/at ville ved Martirers blod forhindre Euangelij fremgang/oc at druckne den christelige Menighed i sit eget Blod: Men io flere Christne hand slar ihiel/ io flere fødis der igien/ lige som aff de affdødis Blod/ som wi kunde see paa denne dag vdi Hispanien oc i Franckerige.

Doctor Lutherus.

Kircken er renset ved Blod/Hun begyntis ved Blod/ Hun vaarer ved Blod/ Oc hun vil endis ved Blod.

Derfaa-

DErfaare skulle wi vel beuebne oss imod Satans Storm oc Ti-
ranni / oc besynderlige imod Forargelse / som kommer aff den
christne Menigheds fattigdom oc ringe anseelse / Oc ingelunde fal-
de fra Christo for nogen Satans trusel eller forfærdelse / wi skul-
le icke forsage Christum / endog at wi maa lide Hunger oc Tørst i
denne Ørcken / wi skulle icke heller lade oss beuege aff deris Exempel /
som for Hunger oc Forfølgelse falde fra Christo / saa som det Jød-
ske Folck giorde / den tid de trengdis oc plagedis aff deris Fiender som
bode omkring dem. Thi saaledis stode de Jeremiæ Prophete for-
trædelige imod / oc sagde / som mand kand læse vdi Jeremiæ Pro-
phetie / i det fyrretiuende oc fierde Cap: Wi ville icke lyde dig Ierem: 44.
effter de ord som du taler til oss vdi Herrens naffn /
Men wi ville giøre effter alle de ord som gaa aff vore
Munde / oc wi ville giøre Røgelse faar Himmelens
Dronning (det er / faar Solen) oc offre hende Drickoffer / Solen giøris til en Affgud oc Kaldis Himmelens Dronning.
som wi oc vore Forfædre / oc vore Konger oc Førster
giorde i Juda stæder / oc paa Jerusalems gader / Da
haffde wi oc Brød nock / oc det gick oss vel / oc wi saae
ingen wlycke. Men siden den tid at wi lode aff at giø-
re Himmelens Dronning Røgelse / oc offre hende
Drickoffer / da haffue wi hafft Nød paa alting / oc
ere omkomne ved Suerd oc Hunger. Men huad suarer
den hellige Prophete Jeremias dennem? Det er icke saa (siger
hand) Men for eders værstyggelighed / oc mangfaal-
dige ondskaff / at i syndede faar Herren / oc icke lydde
Herrens Røst / oc vilde icke vandre i hans Low / Ræt
oc Vidnesbyrd / Derfaare er eder saadan wlycke veder-
faren / som det staar paa denne dag. Lige saa finder
mand endnu mange paa denne dag / som ere redebodne oc villige til
at falde fra Christo oc det hellige Euangelio / for den store Hun-
ger / Dyr tid oc andet ont / her nu vancker oc er almindeligt: Det
lade de paakiende met deris ord / at de sige: Den tid wi hørde
Messe / wi haffde Alterprester oc Muncke / der wi tiente Hel-
gen / oc ginge til hellige Stæder / Da haffde huer mand nock /
Da haff-

Da haffde wi alting offuerflødelige/ huad wi begerede: Men siden
denne ny Lærdom oc dette ny Euangellum kom (sige de) haffue wi
hafft alt ont/ siden gick det aldrig vel til: Der er icke nu saa stor
Guds fryct/ som der vaar den tid. Der er nu mindre Kierlighed
iblant Folck: Der er nu mere oc større Klammer/Kiff oc Træt-
te: Mere Tiranni oc Offueruaald: Her er nu stor Dyr tid oc ont
Kiøb paa alt det mand skal paaholde. Saaledis ville mange
Menniske vndskylde sig/ at de icke skulle siunis at giøre wræt/ om de
icke effterfølge Christum. Men vilt du vide den rette Sag/ huor- 1.
faare her er nu saa meget ont/da vil ieg sige dig det. Den Suend
som veed sin Herris vilie oc gior den icke/ skal slaes
met mange Rijs/siger Christus selff. Wi vide bedre/ oc giøre
verre/ Wi vide vel huad ret er/ oc høre det daglige/ men wi ville icke
giøre der effter/ Derfaare straffer Gud oss met mange Plager.
Der foruden er der oc andre Sager til dette onde oc wlycke/ som er 2.
Dieffuelens tiranni/huilcke der altid mere oc heffteligere stormer oc
bruser imod den christne Kircke/ end imod andre Folck i Verden/ oc
det skeer aff Guds tilladelse/ paa det at de vdualde kunde prøffuis
oc forsøgis/ Det er/ at mand kand see oc forfare/ huilcke der rettelige
vdi Troen henge fast ved Christum/ oc tiene hannem aff Hiertet
oc icke met Munden alene. Saa formaner ieg eder derfaare/ for
Christi skyld/ oc eders egen Salighedts skyld/ at i icke lade eder bedra-
ge eller forføre aff saadanne onde Menniskis bespaattelige ord/
saa at i faldefra Christo oc hans Ord/ for den Sag skyld at mand
skal følge hannem i Ørcken/ huor der er Kaars/ huor der er Hun-
ger oc Kummer/ huor der er grumme Vlffue/ oc tusinde slags Fare
oc Gienuordighed: Men lader oss fast heller opløffte vore Hierter
oc Sind op til Himmelen/ der som Christus sider hos sin Faders
høyre Haand/ vdi euig himmelsk ære oc Herlighed. Thi wi kunde icke
komme til Himmerige ved andet middel eller anden Vey/ end hand
som er vort Hoffuet/ er kommen/ hues Lemmer wi ere: Hand
haffuer lidt her i Verden Hunger oc Tørst/ Frost oc Kuld/ oc alle-
haande anden Gienuordighed/ Saadant skulle wi ocsaa lide met
Taalmodighed/ Oc der som wi dette giøre/ da skulle wi ocsaa i sin
tid ophøyes met hannem til Herlighed.

Papister kalde Euangelium en ny Lærdom.

Aarsage til Dyr tid oc wlycke.

Luc: 12.

Om den Anden.

Jesus kaldede sine Disciple til sig/ oc sagde til
dennem: Mig ynckis offuer Folcket: Thi de

haffue

haffue nu tøffuet hos mig i tre dage / oc haffue intet at æde. Oc der som ieg lode dem gaa fastende hiem fra mig/da forsmectedis de paa Veyen. Met disse ord beseriffuis oss Christi affect oc hiertelag mod dem som hannem efterfølge. Hand lader sig den legemlige Hunger gaa til Hierte/ oc det giør hannem ont at de den lide: Meget meere skulle wi tro at hand lader sig Siælens aandelige Hunger gaa til Hierte. Thi lige som Siælen er meget ædlere oc ypperligere end Legemet: Saa er Siælens Hunger meget verre oc skadeligere end Legemens. Huad giør da her den barmhiertige Herre? Hand føder oc mætter Legemet met legemlig Mad / oc Siælen met aandelig Mad. Legemet forsørger hand met Brød som er vaaxt aff Jorden. Siælen giffuer hand Brød som er kommet aff Himmelen / det er / Guds Ord.

Christi hiertelag mod oss.

HEr begynder nu vor Fornufft at spørge sig for/efter som hun altid vil vere vijs vdi de ting som Gud oc vor Salighed vedkommer/endog at hun er daarlig oc vanuittig/hun spør oc siger: Huad hører ieg? Er icke Christus en almectig Gud? Hui mættede hand dem icke da strax met it vnderligt Miracke oc Jertegn/ eller oc opholt dem foruden Brød/ at de icke hungrede? Her suarer ieg saa til: Hand vilde icke foruende Naturens ordē oc løb/ vden drabelig Aarsage. Naturens orden oc løb som Gud haffuer skicket/ er/at lige som Legemet fødis met Brød / saa skal Siælen fødis oc opholdis ved Guds ord. Oc det er det som Moses siger: Menniskete leffuer icke aleniste ved Brød / men ved huert ord som gaar aff Guds Mund. Derfaare vil hand icke at wi skulle foruente noget Miracke eller andet imod dette sit naturlige Orden oc løb: Men at wi skulle forlade oss tryggelige oc fast paa hans guddommelige Barmhiertighed/ oc foruente hielp oc trøst aff hannem i timelig tid: Denne Guds ordning oc skick foruende mange Menniske.

Vor Fornufft er blind oc vanuittig.

Deut: 8. Matth: 4.

Der seriffuis om to Eremiter / at de vaare komne iblant Røffuere/ oc de haffde intet at æde / men lede stor Hunger/ offuer huilcke Røffuerne paa det sidste forbarmede sig / oc gaffue dem Brød at æde. Men den ene Eremite sagde: Jeg vil icke æde/vden saa er at ieg faar Brød her offuen ned aff Himmelen : Men den anden tog Brødet met Tacksigelse/som Røffuerne gaffue hannem/oc aad det.

Historie om to Eremiter.

Nogen stund der effter døde den aff Hunger som foruentede Brød aff Himmelen: Men den anden som icke foruentede noget Mirackel/ men tog Brødet der Røffuerne gaffue hannem/ lige som aff Guds Haand/ hand bleff ved liffuet/ oc sidē vndgick wskadt aff Røffuernis

Giendøbers vildfarelse.

hender. Giendøbere foruende ocsaa denne Ordning paa denne dag: Christus haffuer befalet at predicke Euangelium / at Menniskens Siæl skal der ved spisis oc fødis / lige som ved aandeligt Brød: Men Giendøbere foracte Ordet/ gabe i været/ oc foruente ny synderlige Obenbarelser aff Himmelen/ foruden Ordet. Huor aff det skeer at de falde i Dieffuelens snarer/ huilcken der omuender oc skaber sig for dem til Liusens Engel/ paa det hand kand kuldkaste oc styrte dem vdi Fordømelse.

Derfaare paa det at Christus icke vilde omuende den naturlige ordning oc skick som Gud haffuer ordineret / vil hand icke her vdi giøre noget Mirackel at denne Almue skulde opholdis / saa at de icke skulde hungre / eller oc mættis foruden Brød. Men dog alligeuel offueruinder det faderlige Hierte som hand haffuer til sine.

HVor faderligt Christi affect oc hiertelag er til dem der hānem efterfølge/ giffuer icke aleniste Euangelisten tilkiende i dette Euangelio / i det Christus siger: **Mig ynckis offuer Folcket**: Men Gud beuiser det selff hos den hellige Prophete Esa-

Esa: 49.

iam vdi det ni- oc fyrretiuende Capittel met en herlig Lignelse/ i det

O huad er dette en Hiertens Trøst.

hand siger til sin christne Kircke. **Kand oc en Moder forglemme sit spæde Barn/ at hun skal icke forbarme sig offuer sin Søn som hun haffuer født aff sit Liff? Oc der som hun end forglemmer det / saa vil ieg dog aldrig forglemme dig: See ieg haffuer tegnet dig i Henderne.**

Dette Christi faderlige hiertelag oc store kierlighed til sine Christ-

Luc: 15.

ne/ affmalis oss ocsaa i den Lignelse om den forlorne Søn. Huad vil ieg meget sige om Lignelser oc Exemple? Christi Kaars oc den bittre Pine hand leed for vor skyld / giffuer fuldkommelige nock tilkiende huad Hiertelag hand haffuer til sine. Thi saa saare elskte hand oss/ den tid wi endnu vaare hans Fiender/ at hand gaff sig vnder den aller forsmædeligste Død for vor skyld/ paa det hand vilde igienløse oss. Men huort hører dette hen? Eller huor til er det oss

Huor wi dette skulle bruge.

nyt-

nyttigt? Først/ skal dette som nu sagt er om Christi kierlige Hierte- 1.
lag til oss/ opuecke oss/ at wi haffue it sønligt Hiertelag til Gud
Fader oc vor Herre Jhesum Christum. Dernæst/ naar wi kiende 2.
hans store Kierlighed til oss/ da skal ingen ting i dette Liff vere oss
kierere/ intet sødere/ intet ypperligere eller mere dyrebart/ end at wi
kunde vere hans Ord hørige oc lydige: Huor vdi den christelige Abrahams lydighed.
Fuldkommenhed staar i denne Verden. Saa læse wi at vor Fader
Abraham giorde: Thi effter hand haffde hørt disse Ord aff Gud:
Vandre faar mig/ oc vær fuldkommen/ fick hand ocsaa Gen: 17.
befalning/ at hand skulde ihielsla sin eniste Søn Jsaac/ huilcken Gen: 22.
hans Høstru Sara haffde født hannem paa sin Alderdom. Men
huad giorde hand? Hand vaar strax HERRRens vilie oc befal-
ning lydig/ hand bygde it Altere/ lagde Ved der paa/ lagde saa sin
Søn der offuen paa/ oc vilde offre hannem: Men HERRens
Engel robte til hannem oc holt hannem tilbage. Der dette vaar
giort kaldede Gud at Abraham/ oc sagde: Nu veed ieg at du fryc-
ter mig. Her see wi i vor Fader Abraham/ huor saare hand haff-
uer beflitet sig oc lagt vind paa at ville vere Gud lydig/ saa at hand
icke end vilde spare sin eniste Søn/ men vilde dræbe oc sla hannem
ihiel effter HERRENS befalning/ hannem til vilie. Men (diss
ver) mand skal finde mange Folck/ som icke ville dræbe oc dempe en
eniste affect oc begering/ Gud vor allerkieriste Fader til vilie/ eff-
ter som hand befaler oss/ Saa langt er det fra/ at de skulde ville eff-
terfølge vor Faders Abrahams exempel. Her fornden skal ocsaa 3.
dette Christi faderlige Hiertelag til oss/ paaminde oss/ at wi oc lige
saa beuise vore Brødre oc Jeffnchristne lige saadan veluillighed oc
Kierlighed. Christus siger: **Jeg gaff eder en Efftersiun/ at** Ioh: 13.
i skulle elske huer andre/ lige som ieg elskte eder.

Om den Tredie.

DEtte næruerendis Miracke l/ vdi huilcket Christus mætter fire tusinde Menniske/ met siu Brød oc nogle faa smaa Fiske/ tien der til/ at det stadfester Christi Euangelium at vere vist oc fast/ oc forøger Troen vdi denne næruerendis Almue/ huor om ieg icke nu vil tale mere paa denne tid: Men ieg vil tale noget om/ huorledis wi rettelige skulle bruge Guds gaffuer/ paa det at wi kunde opueckis til Tacknemmelighed mod Gud/ oc lære ret at bruge HErrens velsignelse. *Huorledis wi ret skulle bruge Guds gaffuer.*

I. FOrst skulle wi her vel acte / at Brødet vaaxte i Henderne paa
Allvelsignelse kommer aff Gud. Christo / den tid hand paakaldede oc tackede sin himmelske Fader:
Huor aff wi lære / at all velsignelse kommer aff HERren / som S:
Pouel lærer i sin første Epistel til Timotheum / i det fierde Capit : i
1. Tim : 4. det hand siger: **Alle Guds Creatur ere gode.** Holt her
nu lidet stille / oc betenck at Mad oc Dricke / oc andet huad du haff-
uer / er Guds Creatur / oc icke dit. Derfaare est du en Tiuff / om
Guds Tiuffue. du tager noget fra Gud imod hans vilie / Huilcket du giør saa tit
som du bruger Guds Creatur foruden Tacksigelse oc Paakaldel-
se: Fordi alt det du haffuer oc holder før at vere dit / det er icke
dit / oc du haffuer det wloulige / vden saa er at du begerer det aff
Matth : 6. Gud. Derfaare haffuer CHRIstus lært oss at bede / oc sige:
Vort Brød er Guds Brød. **Giff oss i dag vort daglige Brød.** See her / Brødet kal-
dis baade Guds oc vort Brød. Det er vort Brød / naar det er lou-
lige atspurt met vort retfærdige Arbeide. Det er Guds Brød / for
det er hans Creatur / huilcket du maat ingelunde bruge / vden du
haffuer bedet hannem der om tilforn. For den Sag skyld legger
1. Tim : 4. ocsaa S: Pouel disse Ord til / i den samme Epistel som før bleff op-
Huorledis vor mad bliffuer hellig. neffnt. **Creaturet** (siger hand) **bliffuer helligt ved Guds**
Ord oc Bønen. Det bliffuer helligt / det er / det bliffuer rent /
oc tilstedt oss at bruge / saa at wi maa bruge det met en god Sam-
1. Ved Ordet. uittighed. Men huorledis bliffuer det helligt? Ved Ordet / siger
Paulus / oc Bønen. Ved Ordet skalt du forstaa Troen / som Or-
det vdkreffuer: Thi formedelst Ordet som anammis met Troen / be- 1.
Her aff stadfeste Papisterne deris vildfarelse met Mad at vie om Paasken. kiende wi oss at tro tuende ting. Det ene / at alle ting ere skaffte for
Menniskens skyld aff Gud / effter hans wsigelige oc wendelige Vis- 2.
dom. Det andet / at wi ere iblant deris Tal / som vdi Adam miste
den Rettighed oc mact / at haffue Herredøme offuer alle Creatur /
Men formedelst Guds naade haffue wi faaet den igien i Christo /
2. paa det at wi kunde nære oc opholde dette Liff / til at forfremme oc
Ved bøn. forkynde Guds ære. Effter denne Troens bekiendelse følger Bø-
nen / at HERren vil giffue oss sin Naade / at wi met en god Sam-
uittighed / vdi all gudfryctighed oc ydmyghed kunde bruge den Mad
oc Føde som wi haffue faaet oc anammet aff HERRens Haand.
For det sidste / skulle wi met Tacksigelse beslutte vort Maaltid / oc da
Deris Synd som icke læse til Bords oc fra. atter paa ny giøre vor Bøn: Saa bliffuer vor Mad oc Dricke hel-
lig. Men de Folck som icke i saa maade hellig giøre deris Mad / de 1.
synde i tuende maade. Først berøffue de Gud sin ære / huilcken de icke 2.
paakalde / oc kiende hannem at vere den som giffuer alt gaat. Der-
næst

næst bruge de Creaturene imod deris vilie: Huorfaare S: Pouel
siger / at **Creaturene ere Forfengelighed vndergiffne.** Rom: 8.
Aff huilcken Forfengelighed Gud loffuer oc tilsiger hos Propheten
Hoseam / i det andet Kap: at hand vil fri Creaturet. Hoseæ, 2.

ENdog at det som nu er sagt / kunde vel nock beuege oss / at wi effter Christi Exempel rettelige bruge Guds Creatur met Bøn oc Tacksigelse: Dog alligeuel paa det at vor Douenhed oc Ladhed kand diss mere offueruindis / vil ieg opregne nogle Sager som skulle oss der til beuege.

Sager som skulle beuege oss til at læse Benedicite oc Gratias.

Den første Sag er / at vor HERre Christus selff / som alting haffuer skafft / hand paakaldede Gud oc tackede hannem / saa tit som hand brugte Guds gaffuer: Meget mere bør oss det at giøre / wi som ere slæt Tryglere oc Tiggere vdi Guds Aasiun.

I. Christi Exempel.

Den anden Sag: Raffne vnge paakalde Gud / effter deris maade / oc HERren føder dem. Derfaare siger Dauid / at **Herren besørger Raffne vnge som raabe til hannem.** Psal: 147. Thi Raffnen vil icke kiende sine Vnger for sine at vere / all dē stund de ere beldede oc icke haffue Fiere / derfaare fluer hand fra dem oc forlader dem: Men paa det at de skulle icke forfaris / da føder HErren dem met Myg oc smaa Fluer / indtil saa lenge de faa Fiere oc bliffue sorte / saa kommer da Moderen til dem igien / oc kiender dem for sine vnger. Kunde nu Raffne vnge paakalde Gud / huor meget mere bør oss Menniske som Gud haffuer giffuet Forstand / at paakalde hannem.

II. Raffnis Exempel.

Raffnis natur.

Den tredie Sag: Tyrckerne forsamlis to gange om Dagen / baade for Middags maaltid oc for Naderen / oc begere velsignelse aff Gud: Oc wi Christne forglemme det saa skendelige.

III. Tyrckers Exempel.

Den fierde Sag: Hedninge som intet viste aff Gud at sige / de begynte altid deris Maaltid met Offer oc Bøn til deris Guder / Endog de viste icke huor de skulde rettelige bede / eller huem de skulde paakalde.

IIII. Hedningis Exempel.

Den femte Sag: Den christne Kircke aff Verdens første begyndelse / naar hun skulde bruge Guds Creatur / da haffuer hun altid begynt met Bøn oc Paakaldelse: Thi der haffuer intet veret mere i hendis almindelige brug end Bønen / Fordi ved vore Bøner biude wi vor HERRE oc Gud til vort Maaltid / oc til
Giest met oss / Huilcken skee loff / priis / heder /
ære oc tacksigelse til euig tid /
AMEN.

V. Den christne Kirckis Exempel.

Den otende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthei i det VII. Cap:

Jesus sagde til sine Disciple: Vaacter eder for falske Propheter/ som komme til eder i Faareklæder/ men induaartis ere de glubende Vlffue. Paa deris Fruct skulle i kiende dennem. Kand mand oc plocke Vindruer aff Torne: Eller Figen aff Tidzel: Saa bær oc huert gaat Træ / god Fruct / Men it raadet Træ bær ond Fruct. It gaat Træ kand icke bære ond Fruct. Oc it raadet Træ kand icke bære god Fruct.

Fruct. Huert Træ som icke bær god Fruct / skal aff-
huggis / oc kastis vdi Ilden. Derfaare skulle i kien-
de dem paa deris Fruct. De skulle icke alle som sige
til mig / HErre / HErre / komme i Himmerigs rige /
Men de der giøre min Faders vilie i Himmelen.

Forklaring paa dette Euangelium.

TIl dette Euangelium vaare tuende Aar-
sager / Den ene vaar Christi Lærdom oc Predicken /
som hand haffde hafft for den store Almue / som Mat-
theus bescriffuer i sit femte / siette oc siuende Cap: Den Math: 5. 6. & 7.
anden vaar de falske Læreris forfengelighed / som vaa-
re iblant Jøderne / huilcke der en part foruende oc forfalskede Mosi
oc Propheternis Lærdom / en part formørckede de oc slæt affslæt-
te. Derfaare befaler HERREN alle Menniske / at de baade
skulle lære huad ret er / oc tage sig vare for det som wret er / som er
for de falske Propheters kætteri oc vildfarelse. Saa handler der-
faare vor HErre Christus vor trofaste Siæls Læge / lige som gode
Læger der hielpe paa Menniskens Legeme. Thi lige som de / først Christus vor Siæls Læge.
sige den Siuge huad raad oc Lægedom hand skal bruge / oc siden
huad som skadeligt er / der hand skal tage sig vare for: Lige saa giør
ocsaa Guds Søn / vor Saliggiørere oc Læge / Først faarescriffuer
hand oss den rette Siælens Lægedom. Der effter siger hand oss /
huad wi skulle tage oss vare for. Summa paa dette Euangelium Summa paa dette Euangelium.
er / at lige som wi skulle fly de falske Propheter / huilcke mand kand
kiende paa deris Fruct: Lige saa staar en ret Gudfryctighed icke
vdi Euangelij oc den christelige Religions vduaartis Bekiendelse /
Men vdi en ret sand Penitentze oc omuendelse til Gud. At wi det-
te Euangelium diss bedre kunde forstaa / da ville wi her aff for-
handle tre Artickler.

Den Første.

Christi befalning at fly falske Propheter.

Den Anden.

Falske Propheters bescriffuelse / huordanne de ere.

Den Tredie.

Om denne Christi paamindelse: De skulle icke alle som sige til mig / Herre Herre / indgaa i Himmerigs rige / Men de som giore min Faders vilie / som er i Himmelen.

Om den Første.

SAger eder vare / siger Jesus Christus / for falske Propheter. Denne Christi befalning er en almindelig Befalning / som hører til alle Menniske: Derfaare skal mand den grandgibelige offueruehe oc besinde. Vdi

Try ting i denne Befalning at acte.

denne Befalning haffue wi try ting at besinde / som ere: Huor saa- 1.
re det er fornøden at vere hende lydig: Huor hart wi ere der til for- 2.
plictige: Oc huor til det er oss nyttigt. 3.

I. Nødtørfftighed.

DEt er i Sandhed mere nødtørfftigt / oc ligger meget større mact paa / at vere denne Christi befalning lydig / end den Menige mand acter. Thi Dieffuelen / som er Christi Fiende oc det gantske menniskelige Kions største Wuen / hand legger all sin flid paa / oc driffuer alle de Vegge der gaa ville / at hand entē kand slæt ødelegge Christi rige / eller at hand kand besmitte det met forargelse oc it skendigt Leffnet. Her til bruger hand atskillige list oc anslag / som hand

Dieffuelens list oc behendighed.

altid pleyer at giøre: Thi enten legger hand vind paa at slæt bort-
1. tage den rette Lærdom fra oss / saa som hand haffuer giort i Tyrckiet:
2. Eller hand arbeyder paa at forkrencke oc foruende hānem / saa som
3. hand giorde i Paradis / oc haffuer siden altid giort: Eller hand
stunder effter at forkaarte oc forringe Sacramenterne / som hand
4. haffuer giort i Paffuedomet / oc mange andre flere steder: Eller
hand forgiffuer Menniskens leffnet oc vduaartis omgengelse / met
sin Eder oc skendige Forgifft.

Huorfaare Satan strider imod Guds ord.

Den rette sande Lærdom oc den hellige Scrifft legger Satan sig for den Saag skyld effter / paa det at hand i det mindste kand bekomme it aff disse fire stycker / som ere: 1. At hand enten kand tælle oss i Troen / at Gud skøter intet om oss. 2. Eller at wi skulle fordriste oss til at giøre noget imod vort Kald oc Embede. 3. Eller at wi skulle vduelle oss nogen Gudstieniste imod Guds Befalning. 4. Eller at wi skulle øffue oss oc induendis i alt Skalckhed / Løsactighed /

Slem-

Slemhed oc Wretfærdighed. J huilcket aff disse fire Satan den-
ne vor Fiende vdretter oc faar sin fremgang met / da haffuer hand
vundet Spil / oc holder Mēniskene fangne i sine Snarer oc Garn.
1. Thi huo som necter Guds forsiun / oc siger at Gud skøter intet om
2. Menniskene / hand er en fordømt * Epicureer: Huo som wtrolige
handler vdi sit Kald / oc gior noget som hans Embede oc Kald icke
3. vdkreffuer / hand er verre end en Hedning: Huo som anretter oc stiff-
ter nogen synderlig ny Guds tieniste imod Guds forbud / hand for-
4. acter Gud / oc er mere Dieffuelens Tienere end Guds: Huo som
leffuer i it skendigt wgudeligt Leffnet / hand er Syndens Tienere oc
Træl / Dødens oc Dieffuelens Soldener / saa at hand skal aff dem
tage sin Besoldning oc Løn.

* Epicureer kaldis alle de som leffue ilde her i Verden / de haffue naffn aff en som hed Epicurus / i Athene Stad / hand lærde oc sagde / at der vaar ingen Gud oc intet Liff effter dette Liff / oc leffde derfor daglige i fraadseri oc wtuct.

Men huad Raad oc Lægedom er der imod alt dette onde? Der er ingen andre raad til / end at mand bliffuer hart ved den rene Lærdom / oc tager sig vare for falske Propheter oc Lærere: Fordi den rette rene Lærdom siger oss / at Gud haffuer omhu for oss / oc seer saa nøye til oss / at hand haffuer taldt alle Haarene paa vort Hoffuet: Den samme rene Lærdom holder oss ocsaa huer for sig vdi sit Kald oc Bestilling: Hand faaregiffuer oss ocsaa ret form oc maade / huor wi rettelige skulle tiene Gud: Her foruden indeholdis oc begribis der i samme rene Lærdom / disse Regle som wi skulle efterfølge / oc leffue it helligt oc wstraffeligt Leffnet.

Raad oc Lægedom imod Satans list.

Matth: 10:

II. Forplictelse.

DEt andet ieg sagde / at wi vdi denne Christi befalning haffue at acte / er Forplictelsen / huor saare hart wi ere der til bundne oc forplictige. Her kunde vel nu nogen spørge / Om alle Menniske ere forplictige til at tage sig vare for falske Propheter / Eller oc om denne forplictelse hør alene Presterne til / oc dem som ere den christne Kirckis Forstandere oc Regentere? Thi mange Menniske mene / at de kunde vndskylde sig / naar de ickon atlyde dem som ere ordentlige oc loulige kaldede til at predicke oc lære i den christne Menighed / at de giøre som de sige dem for / huad heller det er ret eller wret. Dem suarer Propheten Ezechiel i sit tredie Cap: oc siger: **HErrens ord skede til mig oc sagde: Du Menniskens Søn / Jeg haffuer sæt dig til en Vectere (eller tilsiuns Mand) offuer Jsraels hus. Du skalt høre Ordet aff min Mund / oc paaminde dem paa mine vegne. Naar ieg siger til den wgudelige: Du skalt visselige dø / oc du**

Spørsmaal om wi ere alle forplictige der til.

Suar.

Ezech: 3. oc 33.

atuarer

atuarer hannem icke / oc siger hannem det icke / paa det at hand kand foruare sig / oc omuende sig fra sit vgudelige væsen / at hand maa leffue / Da skal den vgudelige dø for sine Synders skyld / Men ieg vil kreffue hans Blod aff din Haand. Men paaminder du den vgudelige / oc hand omuender sig icke aff sit vgudelige Væsen oc Veye / da skal hand dø for sine Synders skyld / Men du haffuer friet din Siæl. Disse Prophetens ord giffue klarlige tilkiende / at de fare storlige vild / som mene at det er nock / at de ere deris Sognepræster lydige / oc giøre effter deris Lærdom / huad heller de lære ret eller vret / ilde eller vel. Der som det saa vaare / da kunde ocsaa Tyrcker oc Hedninge bliffue salige / Thi mange aff dem haffue giort effter som deris Lærere haffue sagt dem for.

Alle Menniske ere forplictige til denne Christi befalning.

• Derfaare skal mand vide / at alle Menniske ere forplictige til at tage sig vare for falske Propheter oc Lærere / oc fly dem lige som Pestilentze / oc deris Saligheds forgifft: Thi det er klart / at denne Christi befalning skeer obenbare oc almindelige til alle Menniske / for hand taler til den gantske Almue / oc icke til sine Disciple alene. Oc Johannes siger i sin første Epistels fierde Cap: Troer icke huer Aand / men prøffuer Aanderne / om de ere aff Gud / Thi der ere mange falske Propheter vdgaane i Verden. Oc vor HErre Jesus Christus siger selff: Mine Faar høre min røst. Men huad giør her den Tiran Paffuen? Hand siger at det hører hannem alene oc hans Rageplette til / at dømme om Lærdommen. Huad kand nogen tid sigis eller tenckis vbluceligere? Er icke det / at ville raade oc biude offuer Christi Brud / oc tage sig Herredøme oc Raad til vdi Herrens arffuedel / imod S: Peders forbud / hues *Successor* oc Efterkommere hand roser sig at vere? S: Hans Baptista siger sig at vere Brudgommens Tienere / Men Paffuen vil haffue Herredøme offuer Bruden. Christus vil at hans Brud skal beholdis kysk oc reen / Men Paffuen besmitter hende met it skendigt Horeri / hand faaresætter hende falsk Dieffuels lærdom / huor aff hun lærer at falde fra sin rette Brudgom / oc bedriffue Hoer. S: Pouel siger: Jeg haffuer troloffuet eder en

1. Iohan: 4.

Iohan: 3.

2. Cor: 11.

Mand /

en Mand/ at ieg kand føre Christo en kysk Jomfru til. Denne Troloffuelse skeer ved Troen til Guds aller reniste oc kyskiste Ord: Men Paffuen som berømmer sig at vere S: Peders *Successor*, at vere kommen i Sædet effter hannem/ hand besmitter denne Jomfru/ som er den christne Kircke/ met tusinde slags Horeri/ i det at hand tager hende aff sin Brudgoms Christi Arme/ oc forfører hende til atskillige slags Affguderi oc Helgens paakaldelse.

DET tredie stycke ieg sagde at wi skulde acte vdi denne første Artickel/ er/ huad gaffn wi haffue aff denne Christi Befalning: Tager eder vare for falske Propheter / oc huor wi den ret skulle bruge. Dette gaffn oc brug er mangfaaldigt. *III.* Huad gaffn wi haffue her aff.

Først paaminder oss denne Christi Befalning/ at der ville komme falske Lærere i den christne Kircke: Huilcket Christus ocsaa giffuer tilkiende i den Lignelse om det Menniske som saade god Sæd i sin Ager/ oc der Folcket soff/ kom hans Wuen oc saade Klinte der iblant. Fordi Satan stormer oc bruser saa saare imod den christne Menighed/ at hand aldrig lader aff/ men daglige legger vind paa at forkrencke Guds Ord: Huilcket hand strax begynte i Paradis/ det første at vore Forældre vaare skaffte i Paradis/ Oc hand løber endnu om (diss ver) vdi den gantske Verden. Effterdi at wi dette vide/ da ligger der mact paa at wi ere saa meget diss fliteligere/ oc tage oss diss bedre vare. 1. Der vil altid vere falske Lærere i den christne Menighed. Matth: 13.

Dernæst skal denne Befalning/ Tager eder vare for falske Propheter / opuecke oss/ at wi diss fliteligere øffue oss vdi Guds Ord oc den reene Lærdom: Huorfaare at Paulus ynsker sine Philipper/ At de kunde vaare i all Lærdom oc Forstand. Oc Christus siger selff: Randsager Scrifften/ oc lærer aff mig. Der som i bliffue vdi mine Ord/ da ere i visselige mine Discipler/ oc i skulle kiende Sandhed/ oc Sandhed skal fri eder. 2. Wi skulle fliteligelæse oc høre Guds Ord. Philip: 1. Ioh: 5. 8.

For det tredie beuiser denne Christi befalning/ at den christne Kircke haffuer Mact oc Myndighed/ at hun maa affsætte falske Lærere/ oc i deris sted indsætte retsindige Lærere. Thi ellers vaare det forgeffs at Christus befaler oss at fly de falske Lærere/ vden det vaare tilbørligt at affsætte dem aff deris Embede oc Kald/ oc indsætte igien i deris sted retsindige tro Lærere. Derfor ere de gudfryctige Konger oc Førster stor loff oc prijs værde/ sõ haffue omhyggelighed/ at Kirckerne kunde refor- 3. Den christne Menighed maa affsætte vrange Lærere.

reformeris oc føris til rette / at det sande Guds ord kand predickis rent oc ret.

Huorledis wi skulle anamme Ordet som predickis.

For det fierde lærer oss denne Befalning / huorledis wi skulle anamme Ordet oc tage det aff dem som predicke oc lære. Der som de lære ret/oc forkynde det sande Guds ord/da skal mand høre dem/ icke met mindre flitighed/ actsomhed oc attraa / end som mand hørde Gud selff. Thi saa siger Christus: **Huo eder hører/ hand hører mig / Oc huo eder foracter/ hand foracter mig.**

Luc: 10.

Der som de lære Løgn/ da skal mand fly dem / lige som for Dieffuelen selff. For lige som Satan bedrog Eua met sin falske Tale: Lige saa giøre oc de som lære Løgn oc vildfarelse / de vdskiude Menniskē fra Guds Naade oc Himmerigis rige / saa som huer mand veed at det er skeet vdi Paffuedommet. Forbandet vere derfaare huer den / som fordrister sig til i nogen maade at forkrencke oc foruende Christi Ord oc Euangelium.

Om den Anden.

Fem stycker her at acte.

SOm komme til eder i Faareklæder / men indṡuaartis ere de glubende Vlffue. Vdi disse ords forklaring ville wi ansee disse efterfølgendis fem stycker/ som ere : 1. Hueden de falske Propheter komme / Oc 1.
huort hen de komme. 2. Dernæst/ huad naffn de haffue i den hellige 2.
Scrifft: Huor aff wi kunde forstaa huor stor Fare der er paa færde met dem/ oc huor stor Skade de giøre. 3. Fremdelis / Huordan de- 3.
ris vduaartis skick oc anseelse er. 4. Her foruden / huad deris for- 4.
sæt oc idræt er. 5. Oc for det sidste / huad Tegn de haffue/ huor 5.
paa mand kand kiende oc affskille dem fra de rette Lærere.

I.
Hueden oc huort hen falske Lærere komme.

Exempel.

DEr som du nu spør at/ Hueden de falske Lærere komme/ oc huort de ville hen ? Vil ieg met faa ord suare: De komme fra Dieffuelen / oc ville ind i HErrens Vingaard / det er / i den christne Kircke oc Menighed. Exempel der om haffue wi saare mange. Vdi 1.
den lille Kircke oc Menighed som vaar i Adams/ Euæ oc Abels tid/ kom den falske Lærere Cain / huilcken der bleff vdsent oc berystet aff Dieffuelen/ oc paa det sidste slog sin egen Broder ihiel/ for den rette Lærdoms oc Gudstienistis skyld. Der effter ere siden komne man- 2.
ge falske Propheter oc Lærere indtil Syndfloden/met huilcken baade de falske Lærere selff/ oc deris Discipler oc Tilhørere bleffue straffede oc

3. uede oc ødelagde. Strax effter Syndfloden vdsende Satan at-
ter falske Lærere oc Propheter i den christne Kircke / huilcke der saa
saare nederbrøde oc forderffuede HERRENS Vingaard / at
den rette Sandheds Lærdom bleff ickon hos nogle faa Folck aff
4. Sems slect oc affkomme. Lige saa haffue der ocsaa siden altid
indtil CHristum kommet falske Propheter oc Lærere / oc haffue
giffuet sig ind i den christne Kircke / oc mesten delen altid haffue de
hafft mact oc myndighed at raade / baade i verdslig Politi oc
5. Kircke regimente. Effter CHristi Opstandelse komme der mange
falske Propheter / oc der haffue alle tider veret saare mange til aff
6. dem. Paa det sidste haffuer Paffuen / som er den rette Antichrist /
vdsent vtallige Kættere oc falske Lærere / besynderlige Muncke / huil-
cke der ynckelige haffue saar giort den christne Menighed met deris
falske Lærdom. Oc der ere endnu paa denne dag alleuegne man-
ge falske Lærere. Met faa ord at sige: I huor som Christus saaer
sin gode Sæd i Ageren / der vil altid Satan strax saa sine Klinter
iblant / Oc huor Christus haffuer sin Kircke / der vil Satan haff-
ue sin Capel hos. Derfaare formaner Christus icke forgeffs / at
wi skulle tage oss vare for falske Propheter.

NV vide wi hueden falske Propheter oc Lærere komme / oc huort II.
de ville hen: paa det at wi nu ocsaa kunde offueruеye huor saare far- Falske Læ-
ligt det er at høre dem / da vil ieg det opregne aff deris Naffn / som de reris
neffnis met i den hellige Scrifft. Først kaldis de met dette almin- Naffn.
delige Naffn / **Falske Propheter** / det er / saadanne som stunis 1. Falske Propheter.
at vere rette Lærere / ere loulige oc ordentlige kaldede / oc haffue Mact
oc Myndighed / oc ere alligeuel Løgnactige / saa som de der i steden
for den sande Lærdom / indføre Dieffuelens løgn oc Menniskens
drøme / huordanne der haffue veret mange vdi Paffuedommet.
Dernæst kaldis de aff S: Hans Apostel / **Onde Aander** / baa- 2. Onde Aander.
de for de ere vdsende aff Dieffuelen som er ond: Disligeste for de ere 1. Ioh: 4.
andre Aarsage til ont oc Fordømelse. For det tredie kaldis de aff
S: Juda Apostel vdi hans Epistel / **Skyer foruden Vand** / 3. Skyer foruden Vand.
som ere lige Cain / Balaam / oc Kore. **Vee dem** (siger hand) **thi
de gaa i Cains vey / oc falde i Balaams vildfarelse /
for nytte skyld / oc ødeleggis i * Kore oprør.** For det fier- * Num: 16.
de kaldis de aff Paulo / **Hunde** / baade for de saar giøre oc for- 4. Hunde.
uende Guds ord / disligeste for de foriage Faarene fra Christi Faa- Philip: 3.

5. Onde Arbeydere. Philip: 3. — resti. For det femte / kaldis de onde Arbeydere/for de arbeyde
ilde / Oc enden paa deris Arbeyde er baade deris egen forderffuelse/
oc deris Fordømelse som dem høre oc atlyde. For det siette/ kaldis de
6. Antichristi. 1. Ioh: 2. — aff S: Hans Apostel/ *Antichristi*, det er/ de som ere tuert imod
Christum/icke at de necte eller forsage Christum/ men at de foruen-
de Christi Lærdom/ oc met deris Leffnet staa Christum imod. For
7. Christi Kaarssis Fiender. Philip: 3. — det siuende/kaldis de aff Paulo/CHristi Kaarssis Fiender/
fordi at de icke legge all vor Salighed CHristi fortieniste alene til/
8. Vlffue. — baade vor Salighedꝭ begyndelse/middel / oc ende. For det otende/
kalder Christus dem her i dette Euangelio/glubendis Vlffue/
huilcke der dog haffue Faare ham paa/det er/de lade som de ere spag-
færdige oc sactmodige Menniske/ Men dog snige de sig ind i Christi
Faaresti met deris Falsthed oc suig/ oc siden sønderriffue oc ihielsla
de Christi Faar lige som Vlffue/ met deris falske Lærdom/ oc vd-
uaartis Hellighed.

III. Falske Læreris vduaartis skick oc anseelse.

MEN huordan er disse falske Læreris vduaartis skick oc anseelse?
Christus siger: De komme til eder i Faareklæder. Her
taler Christus icke i almindelighed om alle falske Lærere/ Men ickon
om it slags alene. Thi der ere somme der lære vel oc leffue ilde: Som- 1.
Try slags falske Lærere. — me lære ilde oc leffue ilde : Somme lære ilde/ men de siunis faar 2. 3.
Verden at leffue vel. Om dette tredie slags onde Lærere taler Chri-
stus her/ fordi de ere de allerfarligste/ oc giøre mest skade.

IIII. Falske Læreris Forsæt oc idræt.

HVad er deris Forsæt oc idræt? Det lærer CHristus her met en
smuck Lignelse/ i det hand kalder den Vlffue. Lige som en Vlff
legger der vind paa / at hand først kand foruilde Faarene fra Sti- 1.
en oc Hiorden. Dernæst at hand kand faa dreffuet dem hen vdi 2.
Skouen. For det tredie at hand kand opsluge oc ødelegge dem: Li- 3.
ge saa legge falske Propheter vind paa/at de kunde met List oc Suig
fradrage oc foruilde Faarene / det er/ enfaaldige gudfryctige Men-
niske fra den rette christne Kircke/oc faa dreffuet dem hen vd i Skou-
en/ der som icke er Guds Ords salige Føde / at de der kunde haffue
deris Herredøme met dem/ Oc paa det sidste sla dem ihiel / icke ale-
niste paa Legemet/ men meget mere paa Siælen. Huor vist oc sant
Machomet. — dette er/ lærer oss Tyrckiet / som er bedraget aff sin falske Prophete
Paffuen. — Machomet : Det lærer oss det gantske Paffuedom/ som aff den
Romske Antichrist er styrt hoffuetkulds i gruelig vildfarelse : Det
Libertiner. — lærer oss ocsaa mange Land oc Rige som ere forførde aff *Libertiner*
Giendøbere. — oc Giendøbere/vdi forskreckelig Daarlighed oc Galenskaff.

Nu maatte du sige: Huorledis kand ieg som er wlært/ oc haff- uer icke studeret i den hellige Scrifft/ tage mig vare/ eller iblant saa mange atskillige Menniger oc Secter/ døme huilcke de sande lærere ere/ oc huilcke de falske ere? Paa det at wi nu kunde ret døme imel- lem en Hiurde oc Vlffuen/ da siger Christus oss Vlffuens rette kien- de oc Tegn/ oc affmaler hannem met sin rette farffue. **De kom- me til eder/** (siger hand) **i Faareklæder.** Der som du an- seer den vduaartis Ham oc Skick/ da siunis de saare hellige/ ia som Guds hellige Engle: Men der som du tager Hammen aff dem/ da skalt du see oc kiende at de ere Vlffue. Først fordi at de icke lade hø- re oc liude Guds Ord/ men de forføre Christi Faar met en frem- met Røst/ fra deris rette Faaresti hen vd i Ørcken/ paa det at de kunde forstørre Menniskens Samuittighed/ oc ihielsla deris Siæ- le. Oc dette er it Tegn huor paa mand skal kiende dem. Herforu- den legger Christus end it Tegn til i det hand siger: **Paa deris Fructer skulle i kiende dem.** Her skal mand tage sig grand- gibelige vare/ at mand icke anseer Blad for Fruct. It ont Træ haffuer stundem deylige oc skøne Blad/ men det giffuer ingen god Fruct: Oc tuert om igien/ it gaat Træ giffuer stundem offuerflø- dig Fruct/ oc haffuer dog icke saa mange oc smucke Blad. Huad er da alle Læreris rette Fruct? Deris Fruct er trendefold/ som er: Gudstieniste/ Deris Lærdom/ Oc deris Leffnet/ som kommer offuer ens met Lærdommen. En ret sand Prophete oc Lærere hand skicker sin Gudstieniste/ sin Lærdom/ oc sit Leffnet effter som Guds Ord faarescriffuer oc lærer hannem. Men en falsk Prophete haffuer sin Gudstieniste som er optenckt aff Mennisken/ hans Lærdom er Menniskens skick oc paaleggelse/ oc hans Leffnet siunis vel vduaar- tis helligt oc høffuiskt/ men dog lucter det ilde oc stincker aff idel Glis- neri oc Øyenskalckhed.

V. Tegn huor paa mand skal kiende falske Propheter.

1. Paa deris Lærdom.

2. Paa deris Fruct.

Læreris Fruct.

Om den Tredie.

De skulle icke alle som sige til mig Herre/ Her- re/ indgaa i Himmerigs rige: Men de som giøre min Faders vilie som er i Himmelen. Disse Christi ord begribe vdi sig tuende Lærdomme: Den ene om dem som skulle fordømis/ Den anden om dem som skulle bliffue sali- ge. Oc taler Christus her om dem som ere vdi den Christne Menig-

To Lærdomme.

heds vduaartis forsamling: Thi om de andre som ere vden for den
christelige Kircke/ er ingen tuil at de io bliffue fordømde.
Men huilcke ere de som skulle fordømis? Det ere de som rose
1. Mundchristne dømis. sig meget aff Christo / oc haffue hannem vel idelige paa Tungen/
men de giøre icke Gud Faders vilie som er i Himmelen. Huilcke ere
de? Det ere de som berømme sig meget aff Troen/huilcken de haffue
Munde Christnis Synder. slæt intet aff/ det er / de bekiende sig at tro paa Gud/ oc de giere dog
ingen Penitentze/de omuende sig icke til Gud / de øffue sig icke heller
vdi it høffuiskt oc gudeligt Leffnet: Disse siger Christus at skulle
fordømis/ oc det er icke vnder/ fordi at saadanne Menniske synde
saare gruelige. Først synde de met Løgn/fordi de liue paa vor HEr- 1.
re. Dernæst synde de met Guds bespaattelse/ fordi at de misbruge 2.
Christi Blod/som er vdgydet for oss / icke for den Sag skyld at wi
skulle bedriffue allehaande Gallenskaff/Vtuct/ Løsactighed oc Ti-
ranni/men for den Sag at vor Synd skulde affslættis/oc wi skulde
bliffue HERren hellige. For det tredie synde de met Tiuffueri/ for- 3.
di at de røffue oc stiele Gud sin ære fra. For det fierde synde de met 4.
Mord oc Manddrab/ Thi slá de dem selff ihiel met deris falske
Dom oc Mening/der effter dræbe de ocsaa deris Næste met deris on-
de Exempel. For det femte besmitte de oc vanhellige den hellig Aands 5.
Tempel.
2. Huilcke bliffue da salige? De som giøre Guds vor himmel-
Retsindige Christne bliffue sali-ge. ske Faders vilie. Men her støde sig mange/ oc fare storlige vild/ først 1.
de der sige at Hedninge som leffue vel i denne Verden/bliffue salige/
Iohan: 3. dem driffue disse Ord igien/som staa i Johannis Euangelio: **Huo
som icke troer / offuer hannem bliffuer Guds vrede.**
Dernæst de som sige / at deris ordens Regel er Guds vilie / imod 2.
Matth: 15. Marc: 7. huilcke Christus siger: De tiene mig forgeffs / i det at de lære saa-
dan Lærdom/ som er icke vden Menniskens Bud. For det tredie/fa- 3.
re de her vild/som sige at Louen er Guds vilie/huilcket er vel sanden:
Men der som der skulde icke andre bliffue salige / end de som giøre
denne Guds vilie / som hand vdkreffuer i Louen / da bleffue aldrig
Guds vilie. noget Menniske saligt. Huilcken er da Guds vilie/som wi skulle giø-
re/ at wi kunde bliffue salige? Christus suarer hos Johannem i det
Iohan: 6. siette Capit: oc siger: **Det er Faderens vilie / at de skulle
tro paa den som hand haffuer vdsent.** Oc en an-
den stæd siger HERREN. **Huo som troer paa Søn-
Iohan: 3. nen / hand haffuer det euige Liff.** Denne Tro haffuer
met

met sig Gudfryctighed oc Kierlighed/ som ere hendis rette naturlige Fructer/ huilcke alle retsindige Christne idelige bruge oc øffue sig i ved Jhesum Christum/ huilcken met Faderen oc den hellig Aand ske loff oc ære til euig tid/ Amen.

Den niende Søndag effter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Lucæ i det XVI. Capittel.

JEsus sagde til sine Disciple: Der vaar en rig Mand/ som haffde en Husfoget/ hand bleff beført for hannem/ at hand skulde forkommet hannem hans Gods. Oc hand kaldede hannem/ oc sagde til hannem:

Hui hører ieg det om dig? Giør regenskaff aff din Husholdning / thi du kant icke lenger vere Husfoget. Husfogeden sagde ved sig selff: Huad skal ieg giøre? Min Herre tager Embedet fra mig / Jeg gider icke graffuet / oc ieg skammer mig at trygle. Jeg veed vel huad ieg vil giøre / at de skulle tage mig i deris Hus / naar som ieg bliffuer nu sæt aff Embedet. Oc hand kaldede til sig alle sin Herris Skyldener / oc sagde til den første: Huor meget est du min Herre skyldig? Hand sagde: Hundrede tynder Olye. Och hand sagde til hannem: Tag dit Breff / sæt dig / oc scriff strax halfftrediesinds tiue. Der effter sagde hand til den anden: End du / Huor meget est du skyldig? Hand sagde: Hundrede maader Huede. Oc hand sagde til hannem: Tag dit Breff / oc scriff firesinds tiue. Oc Herren loffuede den wretfærdige Husfoget / at hand giorde snildelige / Thi denne Verdens Børn / ere klogere / end Liusens Børn i deris Slect. Oc ieg siger eder ocsaa: Giører eder Venner met den wretfærdige Mammon / Paa det / naar i nu haffue behoff / de skulle anamme eder i de euige Bolige.

Forklaring paa dette Euangelium.

Summa paa dette Euangelium.

CHristus formaner sine Disciple i dette Euangelio til Veluillighed oc Mildhed mod deris Næste / oc det giør hand met en Lignelse / paa huilcken Summen er denne: En rig Mands Husfoget vaar omhyggelig / huor det skulde gaa met hannem / naar hand vaar sæt aff sit Embede: Meget mere skulle Christne Menniske / som ere Guds Husholdere offuer hans atskillige Gaffuer / vere omhyggelige oc betencke huor det skal gaa dem / naar de skulle giøre Regenskaff / det er / naar de kaldis aff denne Verden. Men lige som

som Husfogeden met den wretfærdige Mammon/giør sig Venner/ som kunde tage hannem hiem til sig i deris Hus / naar hand er sæt aff sin Befalning: Lige saa skulle alle Christne met deris Gods giøre sig de Fattige tilbøyelige / at de met deris vidnesbyrd kunde tage dem ind i de euige Bolige / Dette er Summen paa dette Euangelium: Men paa det at wi kunde det dissbedre forstaa/ oc vende oss til Lærdom oc Trøst / da vil ieg der aff forhandle fire Artickler/ som ere:

Den Første.

Huorledis Christus straffer Guds gaffuers vanbrug.

Den Anden.

Sager huorfaare wi skulle giøre de Fattige til gode.

Den Tredie.

Christi Klagemaal / at denne Verdens Børn ere snildere end Liusens Børn.

Den Fierde.

Huorledis mand skal ret bruge Rigdom / Oc huad wi fortiene met gode Gierninger.

Om den Første.

FDet at denne Text faaregiffuer oss en Husfoget / som wnyttelige omkom sin Herris Gods / da straffis her i almindelighed Guds gaffuers vanbrug. Alle Guds gaffuer vanbrugis. Thi huo er den som icke misbruger mestendelen alle de Gaffuer som Gud hannem forlent oc giffuet haffuer? Huorledis det gaar til/ vil ieg met nogle Exemple forklare. Gud giffuer mange Menniske Vijsdom oc Forstand / paa det at de skulle vnderuise de groffue oc vankundige/ oc hielpe dem met deris gode raad: Men nu bruger mand sin Vijsdom til Suig oc Bedregeri. Rigdom oc Gods giffuis aff Gud/ at mand der met skal hielpe oc forfremme den christne Kirckis Lemmer oc Tienere: Men nu brugis den til Hoffmod/ Pral / Offuerflødighed / oc wnyttig Bekaastning. Tungen er Mennisket giffuen/at mand der met skal tale oc lære/det som ærligt/ høffuiskt oc gudeligt er / oc at bestaa Sandheds vidnesbyd: Men huor gaar det nu til? Mange Menniske bruge deris Tunge ickon til Eder oc Bander/til Forhaanelse oc forsmædelse/ Bagtalelse oc bespaattelse. Myndighed/styrcke oc mact er giffuen Mennisken til at

Vijsdom. Rigdom: Tungen. Styrcke oc mact.

fordre oc beskytte Retfærdighed oc det som ærligt oc christeligt er: Men nu er hun Tiranners beskytning/Skalckeskiul oc Tecke/huilcken de bruge til at fortrycke Sandhed oc foruende all god Ordning oc Skick/ Thi de mene at efterdi de haffue Mact oc Myndighed/ da maa de giøre huad de ville. Lige saa ere oc alle andre Guds gaffuer i stor Vanbrug/huilcken Vanbrug der kommer aff intet andet/ end aff disse efterfølgendis Kilder oc Brønde.

Vanbrug huor aff hand kommer.

1. Aff Synden.

Først aff Synden som boer vdi oss/Thi hun giffuer saadanne Grene aff sig/ oc io mindre hun tuingis oc dempis formedelst Aandens Regiment oc Herredome/ io flere oc verre Grene giffuer hun aff sig. Thi hun er en saare dyb Vrenligheds sted/ fuld aff alt ont oc slemhed/ som aldrig kand rensis oc vdtyddis i denne Verden.

2. Aff Dieffuelens tilskyndelse.

Dernæst kommer denne vanbrug aff Dieffuelens indskindelse/Thi hand som er vor Fiende/ oc tørster effter vor Fordømelse/legger sig effter Menniskene/ oc søger tusinde veye oc suencker at forderffue oss met/ paa det at hand kand affslætte Christi Rige her i Verden/eller oc saare forringe oc formindske det/ oc siden formere sit Rige.

3. Aff onde Exempel.

Fremdelis kommer den aff Verdens onde Exempel/ huilcke wi beuegis til at efterfølge. Thi en ond vane er Skalckheds føde som en Scribenter siger. Oc S: Pouel siger: **It lidet stycke Surdey/ giør en hel Dey sur.**

1. Cor: 15. Gal: 5.

4. Aff Offrigheds forsømmelse.

Her foruden styrckis dette onde saare meget aff Offrigheds oc Regenteris forsømmelse/huilcke der icke haffue aluerlig Tilsiun til Folcket/ oc icke nøde dem til met haard straff at giøre huer i sin Sted oc Kald/det hannem bør at giøre.

Fire ting skal opuecke oss til at bruge Guds gaffuer ret.

Men wi som ville kaldis Christne/skulde met rette aff disse tings betenckelse opueckis til at giøre huer sit Kald fyldist/ oc retsindelige bruge Guds gaffuer. Først burde oss altid at haffue Guds befal- 1.
ning stadelige i sinde/ huilcke der skulde paaminde oss at giøre huad wi ere plictige at giøre. Dernæst skulde Høffuiskhed oc ærlighed/di- 2.
sligeste Dyd oc Fromhed tilskynde oss/ at wi icke saa skendelige vanbrugte Guds gaffuer. For det tredie/skulde wi lade oss her aff 3.
beuege der til/ at det er en ypperlig ting/oc staar oss saare vel: Thi huad kand vere Guds Børn en større ære/end at de skicke sig lige effter deris allerkieriste Faders Exempel? For det fierde/skulde 4.
vort Kald oc Embede/ ocsaa met rette beuege oss der til: Thi wi ere kaldede til Hellighed/ at wi ocsaa skulle vere hellig/ Oc de tings brug som HErren haffuer giffuet oss/skal ocsaa vere hellig/ Dette skulle wi altid aluerlige betencke.

Om

Om den Anden.

EFterdi at dette gantske Euangelium faare giffuis oss for den Sag skyld / at wi der aff kunde opueckis til Mildhed oc Velgierningers beuisning mod vor Næste : Da vil ieg tale om Velgierningers beuisning disse try stycker. Først vil ieg opregne Sagerne / som skulle oss der til beuege. Dernæst / huad fruct oc gaffn Velgierningers beuisning fører met sig. For det sidste / en ret maade huor wi skulle beuise Velgierninger / effter visse Regle aff den hellige Scrifft.

GVd vor HErre sætter vdi sin Low icke en ringe Sag / der hand siger : Du skalt elske din Næste som dig selff. Som hand vilde saa sige : Dette er en Sag huorfaare i skulle elske huer andre indbyrdis imellem eder selff / fordi det ene Menniske er det andet Mēniskis Næste. Paa huilcken Kierlighed wi haffue it smuckt Exmepel vdi den Samaritan / som saa flitelige oc omhyggelige hialp oc røctede det Menniske der vaar faldet iblant Røffuere. Derfaare skal det ene Menniske beuise det andet Velgierninger / fordi det ene er det andet Menniskis Næste: Oc det vdi mange atskillige maader: Først for vor Skabelsis skyld : For en Gud haffuer skafft oss alle Mēniske. Nu see wi huilcken en naturlig Tilbøyelighed oc Kierlighed der er iblant mange Diur oc vilde Best / som ere aff it slag / huor de giøre hinanden til gode / henge sammen / om andre Best vil skade it aff dem / Oc ocsaa føde huer andre / som wi kunde see paa Storcke. Huor meget mere burde oss Menniske / da for denne Sag skyld / at giøre huer andre til gode? Dernæst er det ene Menniske det andet Menniskis Næste / for wi ere hinanden lige: Thi alle Menniske ere skaffte effter Guds Billede / oc de haffue alle enehaande menniskelig Nature. For det tredie / er det ene Menniske det andets Næste / for wi haffue it Liff oc Leffnet tilsammen / oc haffue Menniskelig Samquem oc Stallbrøderskaff tilsammen. Oc disse tre Sager / huorfaare wi ere hinandens Næste / ere oss til fellis met alle Menniske / icke aleniste met alle Christne / men ocsaa met alle Menniske / offuer den gantske Verden / Jøder oc Hedninge. Men en Christen er den andens Næste vdi andre maade : Først fordi at wi ere allesammen it Aandeligt Legeme i Christo : Thi alle wi som tro paa Jesum Christum / wi haffue iført oss hannem / oc ere hans Lemmer / oc hand er vort Hoffuet / Oc wi leffue alle

I. Sager til Velgierningers beuisning. Deut: 6. Matth: 10.

Luc: 10. Alle Menniske ere hinandens Næste.

1.

2.

3.

Alle Christne ere hinandens Næste.

ved den samme ene Christi Aand. Denne Sag skulde io met rette opuecke oc tilskynde oss at beuise huer andre Velgierninger oc alt gaat / Der som wi aluerlige dette betenckte / at wi allesammen ere it Legeme vdi vor HErre Jhesu Christo / oc alle hin andens Lemmer / da skulde wi i sandhed visselige skicke oss / oc saaledis giøre mod huer andre som Menniskens Lemmer. Lige som Haanden tien de andre Lemmer / dislige ste Foden oc alle de andre Lemmer tiene gierne den ene den anden : Lige saa skulde wi ocsaa for denne vor tilhaabe føyelse vdi it Aandeligt Legeme / gierne giøre huer andre til gode oc beuise huer andre alt gaat.
2. Dernæst er en Christen den andens Næste for vor Aandelige igienfødsels skyld / ved huilcken wi fødis paa ny til Guds vor kiere Faders Børn. Efftersdi da at legemlige oc kiødelige Sysken beuise her andre gaat / oc tiene huer andre her i Verden / Meget mere bør oss Christne / at vere huer andre til Hielp oc Trøst / met allehaande Velgierninger / wi som ere Guds Børn / oc alle haffue den Almectigste Gud til Fader / saa at wi sige : Vor Fader du som est i Himmelen.
3. For det tredie er en Christen den andens Næste / paa vort Kalds vegne : Thi wi ere allesammen kaldede til
Ephes: 4. Endrectighed i Aanden / formedelst Fredsens baand / som S: Pouel siger til de Epheser / i det fierde Capit :
4. For det fierde er en Christen den andens Næste for den tilkommendis Herligheds skyld : Thi wi forvente alle vdi Troen enehaande vdødeligheds ære oc herlighed / huor wi skulle vere hinandens Stalbrødre vdi all euighed / oc der tilsammen stedse loffue oc prise den euige Gud.

II. Nytte oc gaffn aff Velgierningers beuisning.

DEtte maa nu saa vere sagt om Sagerne / huorfaare wi skulle beuise huer andre velgierninger her i Verden : Nu ville wi ocsaa ansee huad nytte oc fruct der aff endelige kommer. Fire slags fructer oc gaffn følger der aff :
1. Den første fruct er Guds ære : Denne fruct skulde io met rette beuege alle Guds Børn til at beuise deris Næste velgierninger.
2. Den anden fruct oc gaffn som der aff endelige kommer / er at vor fattige vedtørffuendis Næste / som er vort Kiød oc Blod / hand bliffuer der met hiolpen / oc faar stor Trøst oc Husualelse.
3. Den tredie Fruct oc gaffn er vort loffligе Exempel / met huilcket andre Menniske baade opbyggis oc tilskyndis / at de lige saa effter vort Exempel / beuise deris vedtørffuendis Næste deris Hielp oc Velgierninger.
4. Den fierde fruct oc gaffn er velgierningernis Beløning. Fordi Christus siger :
Matth: 10. **Huo som giffuer en aff disse mindste / mine Disciple / en drick kalt Vand i mit Naffn / hand skal icke miste sin Løn.**

MEn effterdi at mand ocsaa her kunde spørge / huorledis mand *III.*
skal bære sig at / oc skicke sig met sin Almisse oc Velgierningers *Maade oc vijs huor wi skulle beuise Velgierninger.*
beuisning / da vil ieg der om noget tale. Salomon siger vdi sin Ord-
sprocks Bog / i det femte Cap: **Drick Vand aff dine Graff-**
uer / oc flydende Vand aff dine Kilder: Lad dine Kilder *Prouerb: 5.*
oc Vandbecke vdflyde paa Gaderne: Men haff du *Salomons Regel om Velgierninger.*
dem alene / oc ingen Fremmet met dig. Her sætter Sa-
1. lomon try stycker tilsammen. Det første / at du skalt selff bruge dit
2. Gods / haffue gaat oc gaffn der aff. Det andet / at du ocsaa skalt
dele det met andre Menniske. Det tredie / at du skalt selff vere Her-
3. re oc Husbonde der offuer / oc icke paa en dag oc tid vdøse det alt-
sammen. Met faa ord at sige: Guds ord / Troen oc Kierlighed /
huor de try ting ere / da ere de oss de alleruissiste Regle / effter huilcke
wi skulle beuise Velgierninger mod vor Næste. Men her om skal y-
dermere talis / naar wi handle om Rigdoms rette brug.

Om den tredie Artickel.

DEnne Verdens Børn ere snildere i deris Slect / end Liusens Børn. Dette er it suart oc hart Klagemaal / at denne Verdens Børn ere snildere oc klogere end Liusens Børn i deris Slect. Det er / Verdens Menniske haffue mere omhu oc wmage at atspørge disse timelige ting / som ickon alene høre til dette næruerendis Liff / end de Christne ere omhyggelige for det himmelske Gode / som varer til euig tid. Denne Blindhed maa wi aff hiertet begræde / Mand haffuer omhyggelighed for Legemet / oc forglemmer Siælen. *Mand acter Legemet mere end Siælen.* Huem er den der icke kand see / at det gaar nu saa til i Verden? Vijs mig en Bonde / som icke er mere omhyggelig for Gods oc Biering / for Hus oc Hiem at forsørge / *Exempel.* end nogen Christen er for det himmelske liggende Fæ at bekomme. En Kiøbmand seyler saa mangen høy Sø / giffuer sig i mangen Vaade oc fare / *It andet.* voger baade Liff oc Gods / lider offte stor skade / lider Kuld oc Frost / Hede oc Brynde / oc det icke aleniste en time / en dag eller it Aar / men sin gantske Liffs tid / Saa tilige som en farlig Reyse er offuerstaaen / saa giffuer hand sig til en anden / Oc alt dette lider hand ickon aleniste for den sag skyld / at hand kand skrabe verdsligt Gods oc Rigdom tilsammen: Men en Christen kand neppelige giffue sig stunder en time om Vgen at høre Guds ord / oc vere tilstede den stund de høyuærdige Sacramenter brugis.

Mand kand tit giffue sig stunder oc tage sig lang tid til/ at fordriffue mange timer met wnyttig Snack/ Fabel oc Euentyr: Men wi kunde neppelige vere ledige en Time/ Ja neppelige it halfft quarter en Time om dagen at paakalde Gud/ oc tale met vor HERre Jesu Christo i vore Bøner. Men huad Sager ere der til saadan Blindhed? Der ere to besynderlige Sager til. Den ene (som ocsaa er Aarsage til alle Synder oc ont) er/ den menniskelige Naturis forkrenckelse/ aff huilcken det kommer/ at Mennisket er mere tilbøyelig til det onde end til det gode. Den anden Sag til denne Blindhed er/ at wi kunde see/ føle oc fornemme disse Jordiske ting/ Derfaare beuege de Menniskens Sind oc Hierte mere end himmelske ting/ Fordi der er intet saa gaat/ at det kand beuege Mennisken/ vden mand kiender det/ oc veed der aff at sige: Huorfaare Augustinus siger: *Inuisa diligere possumus, incognita nequaquam.* Det er/ De ting som wi icke haffue seet/ kunde wi vel faa lyst til/ oc haffue kier/ men wi kunde ingelunde elske det som wi icke kiende eller vide aff at sige. De ting som wi kunde see/ oc tage oc føle paa/ dem kiende wi meget bedre/ oc vide meget mere aff dem at sige/ end aff de Aandelige/ fordi at de ere oss bleffne bekynte ved forfaring/ Men de Aandelige ting kiende wi ickon ved Troen alene. Huad skulle wi derfor giøre? Wi skulle legge vind paa/ at wi daglige kunde forfremmis i de himmelske tings Kundskaff/ paa det at wi ocsaa kunde bliffue rige vdi saadanne tings Forstand oc forfaring. Derfaare ynsker S: Pouel/ at de Philippenser kunde bliffue io mere oc mere rige/ i allehaande Kundskaff oc forfaring/ paa det at de kunde vere retsindige/ foruden Forargelse indtil Jesu Christi dag.

To Sager til saadan Blindhed.

1.

2.

Augustinus.

Philip: 1.

Om den fierde.

OC ieg siger eder: Giører eder Venner aff den wretfærdige Mammon/ paa det at naar i nu haffue behoff/ de kunde da tage eder ind i de euige Bolige. Christus kalder det her en wretfærdig
1. Mammon/ Enten fordi at Rigdom er tit oc offte en tileggelse til
2. det onde: Eller oc fordi at Rigdom er en falsk bedregelig ting/ oc en løs grund at bygge paa. Rigdom kand icke kaldis en wretfærdig Mammon/ for hand er atspurt met Wræt: Fordi den Almisse mand gior aff det Gods som mand er ilde atkommen/ den er icke Gud behagelig. Aff disse Christi ord haffue wi tu ting at forhandle.

Hui Rigdom kaldis en wretfærdig Mammon.

le: Det ene er en Lærdom om Rigdom. Det andet/ huad det er Christus her siger: **Paa det at naar i nu haffue behoff/ de da skulle tage eder ind i de euige Bolige.**

Endog ieg talede noget om Rigdom for otte Vger I.
siden/ den tid ieg forklarede det Euangelium/ om den rige Om Rigdom.
Fraadsere oc Lazaro/ dog vil ieg nu her tage det samme igien/ oc faa regiffue en fuldkommen Lærdom om Rigdom/ fordi en god Vise er icke for tit siungen/ oc vil ieg om Rigdom tale try stycker.

Først/ huorledis mand rettelige met Gud oc ære skal atspørge sig Rigdom.

Dernæst/ huad Hiertelag Gud vil at wi skulle haffue til Rigdom.

For det tredie/ huorledis wi rettelige oc loulige skulle bruge Rigdom.

Saa meget nu som det første stycke vedkommer/ som er/ huorledis I.
mand skal atspørge oc forhuerffue Rigdom/ skal mand for al- Huorledis mand skal atspørge Rigdom.
ting først begynde effter Christi Regel som hand giffuer oss/ hos Mattheum i det siette Capit: huor hand saa siger: **Atspørger** Math: 6.
først Guds Rige oc hans Retfærdighed. Derfaare skal
1. den første oc besynderligste omhu vere for Siælen/ at hun kand
2. bliffue rig i Gud. Dernæst/ efftherdi at dette timelige Liff haffuer altid hielp behoff/ maa mand effter Guds ordning oc skick atspørge sig Gods/ oc mand maa vel met Gud oc met ære legge vind paa at forhuerffue sig/ huad mand haffuer behoff til dette timelige Liffs næring oc ophold/ Huilcket som icke aleniste stadfestis met mange hellige Menniskis Exempel/ men ocsaa met Guds Bud oc Befalning. Thi Gud befaler at arbeyde/ oc loffuer dem sin velsignelse som ar- Gen: 3.
3. beyde fliteligei Guds Fryct. For det tredie/ den Vinding oc Baa- Psal: 128.
de/ som vdi vor handel oc Arbeyde kommer aff Herrens velsignelse/ skulle wi anamme/ lige som wi kunde tage den aff Guds egen Haand/ Oc ingelunde bruge vloulige Konster til at drage andris Gods til oss met: Huad fordel oc vinding som der diss imellem kommer aff vort Arbeyde/ maa wi nyde oc bruge/ lige som en loulig oc tilbørlig Løn for vor vmage. Vdi Kiøb oc Sal skal mand icke bruge Handel oc Kiøbmandskaft skal vere oprictig.
nogen Falskhed/ suig eller bedregeri/ Men handle oprictige/ trolige/ ærlige oc enfaaldelige vdi alting/ lige som wi vilde at andre skulde handle met oss. Vort arbeyde oc bestilling skal vere louligt oc rede-

 ligt

150.

ligt vdi vort rette Kald / paa det at wi met en god Samuittighed kunde berømme oss / at wi icke haffue handlet noget met Falskhed / nogen Mand til skade eller affbreck. Det er nu sagt om den maade oc vijs huorledis wi skulle atspørge Gods oc Rigdom.

2. Huad Hiertelag mand skal haffue til Rigdom.

NV vil ieg for det andet kaartelige forklare / huad Sind oc Hiertelag mand skal haffue til sit Gods oc Rigdom / som mand haffuer loulige atspurt met Retfærdighed: Thi der hører en besynderlig Konst til / paa det at den Rigdom wi haffue loulige bekõmet / skal icke bliffue oss til Torne oc rende Snarer. At det icke skal ske / da skulle wi effterfølge Kong Dauids oc S: Pouels raad. Kong

Psal: 62.

Dauid siger / vdi den anden oc trysindstiuende Psalme: **Falder eder Rigdom til / da sætter icke eders Hierte der til.** S: Pouel siger / til sin Discipel Timotheum / i den første Epistels

1. Tim: 6.

siette cap: **Biud de Rige aff denne Verden / at de icke hoffmode dem / ey heller sætte Haab til den wuisse Rigdom / men til den leffuende Gud.** Derfaare er dette det synderligste oc beste raad / at wi icke lade oss henføre aff begerlighed til dette timelige Gods / saa at wi forlade oss der paa / oc sætte vort Hierte oc Lid der til: Men at wi ere daglige beredde oc villige til at miste oc ombære det / naar och saa tit som det er Guds vilie: Huad heller wi haffue det eller wi miste det / da skulle wi acte det som forfengelige ting: Wi skulle oc acte Guds velsignelse mere end alle Ting vdi Verden: Det forfengelige Haab til denne wuisse Rigdom skulle wi lade vere langt fra oss: Wi skulle icke hoffmode oss aff vor Rigdom / eller foracte de Fattige: Wi skulle haabe oc forlade oss paa den som giffuer all Rigdom oc Velsignelse / oc altid haffue it ydmygt oc gudeligt sind oc hiertelag. Der met haffue wi nu hørt huorledis wi skulle ret vere til sinds mod vor Rigdom.

3. Huorledis mand skal bruge Rigdom.

Læs her om ydermere den første Søndag effter hellig Trefaaldighed fol: xxvj.

FOr det tredie / vil ieg ocsaa nu legge noget til / huorledis wi skulle rettelige bruge vort Gods oc Rigdom. Den tid ieg forklarede det Euangelium om den rige Fraadsere / da sagde ieg at Rigdoms retsindige oc loulige brug er firefaald: Iblant huilcke det første 1.
slags brug er / at Rigdom skal tiene til Guds ære / at forfremme den christelige Religion / oc at holde det hellige Predicke embede ved mact: Thi effterdi at wi ere fødde for den Sag skyld til Verden / at wi skulle ære oc prise Gud / da er det i sandhed tilbørligt / at alt det wi haffue her i Verden / ocsaa vendis til hans ære oc tieniste. Den 2.
anden

anden brug er/at wi met vort Gods hielpe til at styrcke oc beprydde
det Land/Rige oc Stad som wi bo vdi. Derfaare skulle wi villi-
ge oc gierne aff vor effne vdgiffue Skat/ Sise/ Told oc andet som
Offrighed kreffuer. Den tredie brug er / at wi høffuiskelige oc ær-
3. lige klæde oc føde oss selff/ effter som vor Stat oc Leylighed vdkreff-
uer/At wi oc der met føde oc nære vore Børn oc Tiund / paa det at
vort Hus kand der met/effter vor effne oc formue/holdis ved mact/
foruden slem gerighed oc daarlig Forødsel. Den fierde oc sidste brug
4. er/ at vore Kilder / skulle effter Kong Salomons raad / flyde vd Prouerb: 5.
paa Gaderne/til vor Næste: Det er / Wi skulle vere runde oc mil-
de mod de Fattige/oc vere rige vdi gode gierninger/ paa det at man-
ge kunde glæde sig aff vort Gods oc Rigdom/oc met oss tacke Gud
vor HErris Jesu Christi Fader/for hand haffuer offuerflødelige
giffuet oss alting.

Jmod disse fire slags Brug synde mange Menniske / som wi
hørde vdi det Euangelio / om den rige Fraadsere / oc den fattige
Lazaro.

II. Huor mand skal forstaa disse Christi ord / Paa det at naar i haffue behoff etc.

Jeg haffuer nu talet om Rigdom: Nu staar til-
bage/ at forklare huad Christus vil met disse ord / der hand
siger: **Paa det at naar i nu haffue behoff / de kunde
tage eder ind i de euige Bolige.** Tager icke Christus alene
de gudfryctige tro Christne ind i de himmelske Bolige? Huorledis
siger hand da her/ at de Fattige/ som wi giøre oss til Venner met
den wretfærdige Mammon/ skulle tage oss i de euige Bolige?

Her skulle wi først acte/ at Christus her taler til dem/som tro/
huilcket her met klarlige beuisis/at Euangelisten siger i denne Tex-
tis begyndelse: **Jhesus sagde til sine Disc.** Det er / til
dem som vaare retfærdige/oc haffde det euige Liff/vdi Jesu Christo.

Dernæst er det oc obenbare/ at det euige Liff er Guds gaffue/ Rom: 6.
ved Jesum Christum: Der aff følger det/ at de Fattige tage dem
ind i Himmerige/som dem haffue giort til gode / laugt paa en an-
den vijs oc maade/ end Christus tager oss ind. Huorledis tage
de Fattige oss da i de euige Bolige? De tage oss ind saa som Vid-
ne oc Bekiendere/ at wi haffue hafft en stadig Tro til Gud. Thi
aff Fructen døme de om Troen / ved huilcken alene Menniskene
bliffue salige. Denne samme Sententze faaregiffuis mange ste-
der i den hellige Scrifft/ met andre ord. S: Pouel siger: Gud

Huorledis de Fattige tage oss ind i Himmerige.

 vil giff-

Rom: 3. vil giffue huer effter sine Gierninger. Det siger hand icke i den mening / at vore Gierninger fortiene Himmelen: Men fordi at de ere Tegn til en stadig Tro oc Guds fryct / Lige som onde Gierninger / tuert imod / komme aff Vantro. Lader oss derfaare vel mercke oc ihukomme disse Christi ord / oc der aff opueckis til gode Gierninger oc Mildhed mod vor Næste / effter vor Herris oc Saliggiøreris Jesu Christi Exempel / huilcken met Faderen oc den hellig Aand / skee loff oc ære til euig tid / for alle sine Velgierninger / Amen.

Den tiende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Lucæ i det XIX. Capittel.

DEr Jesus kom nu nær hen til Jerusalem / saa hand paa Staden / oc græd offuer hannem / oc sagde: Der som du det viste / da skulde du oc betencke i denne din tid / huad som tien til din Fred. Men nu er det skiult faar dine Øyen. Thi den tid skal komme offuer dig / at dine Fiender skulle sla en Vognborge omkring dig oc dine Børn met dig / belegge dig oc trenge dig alleuegne / Oc de skulle legge dig øde / oc icke lade en Steen bliffue paa den anden / Fordi at du kiende icke den tid som du est hiemsøgt vdi. Oc hand gick i Templen / oc begynte at vddriffue dem som der vdi saalde oc kiøbte / Oc sagde til dennem: Der staar screffuet: Mit Hus er it Bede hus / men i haffue giort en Røffuere kule der aff. Oc hand lærde daglige i Templen. Men de ypperste Prester oc

Scrifftkloge/ oc de Offuerste iblant Folcket/ stode effter at omkomme hannem/ Oc de funde icke huad de skulde giøre hannem/ Thi alt Folcket hengde ved hannem/ oc hørde hannem.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium begriber vdi sig tuende stycker: Det ene/ huad Christus giorde vden for Jerusalems Stad. Det andet/ huad hand giorde i Templen/ effter at hand vaar kommen ind i Staden. Vden for Staden begræder hand Stadens tilkommendis vanlycke oc ælendighed/ oc der hos spaaer om det gantske Jødelands oc alt Folckens iammerlige oc ynckelige ødeleggelse: Huormet hand baade lader see sit Hiertelag mod Menniskens kiøn/ oc giffuer klarlige tilkiende/ huor stor Guds vrede er/ imod de Syndere

152

som icke giøre Penitentze. Der effter gaar hand i Templen/oc straffer Templens vanbrug: Vddriffuer dem som saalde oc kiøbte i Templen: Beuiser at Templet er it Bedehus/det er/it Hus som aleniste hører Gud oc den rette Gudstieniste til/Oc dette Hus maa mand icke besmitte met verdslig Handel oc Bestilling.

Mand maa icke giøre Raadhus eller Tinghus aff Kircken.

Saa skifftis (som ieg sagde) dette Euangelium i tuende parter: Den ene/om Christi Graad oc Spaadom/om Jerusalems oc det Jødske Folckis ødeleggelse. Den anden/om det som Christus giorde i Templen. Men disse tuende parter indeholde oc begribe vdi sig flere Artickler oc Lærdomme/derfaare vil ieg tale om huer part synderlige for sig.

DEN første Part aff dette Euangelio.

J denne første Part haffue wi tuende Artickler at acte/ som ere:

Den Første.

Christi Spaadom imod Jerusalems Stad/met sine omstendige vilkaar.

Den Anden.

Huorledis wi dette skulle bruge i vore Kircker.

Om den Første.

Siu omstendige vilkaar her at acte.

VDi denne første Artickel haffue wi mange omstendige vilkaar at acte/som ere: 1. Christi Hiertelag mod Menniskens kiøn. 2. Christi Spaadom i sig selff. 3. Besøgelsens tid. 4. Huor aff Jøderne kunde haffue kient Besøgelsens tid. 5. Huorfaare de icke kiende den tid/ som de bleffue hiemsøgte vdi. 6. Huad straff dem offuergick/fordi at de forsømde deris naadelige Besøgelse. 7. Huorfaare Gud forhalede Straffen.

I. Christi graad oc hiertelag mod oss.

Først siger Euangelisten: **Der Jesus kom nær til Staden/och saa paa hannem/græd hand offuer hãnem.** Denne Christi graad er it herligt Vidnesbyrd om Guds Barmhiertighed mod Menniskens kiøn. Thi Christus begræder her sit Folckis forderffuelse/oc ynckis der offuer/lige som en from Fader begræder sine Børns wlycke/huilcke hand haffuer lige saa kier som

sig

sig selff. Denne ynckelige forderffuelse kommer aff ingen anden Aarsage/ end aff Wtacknemmelighed imod Euangelium. Thi huorledis kunde det vere mueligt/ at Guds Søn som for den Sag skyld bleff it sant naturligt Menniske/ at hand vilde met sit Offer fri det gantske Menniskens kiøn fra den euige Fordømelse/at hand icke skulde sørge oc græde offuer saadan en stor Wtacknemmelighed/ som Menniskenhannem beuise/ huilcke hand i Begyndelsen skaffte til Salighed/oc siden sende sine Propheter oc Apostler/at kalde dem til Penitentze oc Omuendelse.

Der næst siger Christus: **Thi den tid skal kōme offuer dig/at dine Fiender skulle sla en Vognborge omkring dig/ oc dine Børn met dig/ oc belegge dig/ oc trenge dig alleuegne/ Oc de skulle legge dig øde/ at der skal icke bliffue en Steen paa den anden.** Her spaaer Christus om den Elendighed oc Jammer som Jerusalem skal offuergaa/huilcket dem ocsaa vederfors/ fyrretiue Aar der effter. Denne ynckelige forstørrings oc ødeleggelsis Historie/ vil ieg skiffte i tre — II. Christi Spaadom/ om Jerusalems ødeleggelse. Historien om Jerusalems Forstørring.

1. Parter. Den første skal vere om det som skede/ før end Staden
2. bleff bestaaldet oc ødelagt. Den anden/ om den Jammer oc W-
3. lycke/ som Indbyggerne offuergick vdi Bestaaldningen. Den tredie/om den store ælendighed/som fulde effter/ at Staden vaar vunden oc ødelagt.

Huad skede der før end Staden bleff belagt? Der skede i Sandhed mange ting/met huilcke Gud vilde kalde dette Folck til Penitentze/at de skulde omuent oc bedret sig: Saa som Spaadom/ Tegn/ vnderlige Siuner vdi Himmelen/ oc foruidende til Wlycke. — 1. Huad der skede før end Jerusalem bleff bestaaldet.

1. Spaadom gick der faare/ saa som wi høre i vort Euangelio/ at Christus forkynder dem deris Wlycke/ om huilcket Zacharias Prophete ocsaa taler/ i sit tolffte Capit: met disse ord: **Det skal gielde Juda til/ naar Jerusalem beleggis/ Oc paa den tid vil ieg giøre Jerusalem til en tung Steen for alle Folck/ Alle de som vlle bortløffte hannem/ skulle sønderskære dem paa hannem/ Thi alle Hedninge paa Jorden/skulle forsamle sig imod hannem.** — Spaadom. Zach: 12.

2. Tegn gick der ocsaa for denne Bestaaldning. Den store Kaaberdør/som vaar paa Templen/ lod sig selff op om Natten: Der hørdis en røst i Templen/ som sagde: Lader oss drage bort/ Lader oss drage bort. — Tegn.

Vnderlige Siuner.

Vnderlige Siuner oc Himmeltegn skede der ocsaa. It helt 3.
Aar igiennem stod der en Comete offuer Staden / som vaar lige
som it gloende Suerd. Mand saa Rystuogne/oc Rytere oc Reyse-
ner drage tilsammen paa Himmelen/ oc stride met huer andre.

Foruidende.

Der skede ocsaa foruidende til Jammer oc Wlycke. Der vaar 4.
en Almues Mand som hed Jesus Anani søn / Hand raabte oben-
bare paa Gaderne: En røst aff Østen/ En røst aff Vesten / En
røst aff de fire Vær: Oc io mere hand bleff straffet derfaare aff
Øffrighed/ io mere raabte hand. Met saadan Spaadom/ Tegn/
vnderlige Siuner i Himmelen/ oc foruidende/ vilde Gud paamin-
de det Jødske Folck / at de skulde giøre Penitentze oc omuende sig/
Men det vaar alt forgeffs: Derfor kom der en stor oc haard Straff
effter/om huilcken wi ville nu noget tale.

2. Huad Jammer oc Wlycke dem offuergick i Bestaaldningen.

Huad Wlycke gick dem offuer i Staden / den tid hand vaar
bestaaldet? Den første søde Brøds dag / det er Paaske dag / da
bleff Staden bestaaldet/oc samme Bestaaldning varede indtil den
otende dag Septembris. Strax begyntis der it stort Oprør oc 1.
Mytteri i Staden imellem Indbyggerne / saa at de beste Venner oc
Slectinge sloge huer andre ihiel indbyrdis imellem sig selff. Aff
den suare Stanck oc onde Lucт/som kom aff disse mange Lig oc dø-
de Kroppe/kom en gruelig oc suar Pestilentze / saa at der døde saa 2.
mange/at mand icke kunde begraffue dem. Her til kom ocsaa Hun- 3.
ger oc en dyr Tid / som vaar saa stor at Moderen slactede sit eget
Barn oc oed det for Hunger: Oc at ieg skal intet tale om andre
gruelige oc værstyggelige ting som der skede / bleff iblant Borger-
ne it induaartis Oprør/ vdi huilcket der fulde tu tusinde Menniske/ 4.
Templet bleff ocsaa opbrent oc slæt ødelagt. Der effter bleff den før- 5.
ste part aff Staden indtagen aff Fienderne. Siden vunde de ocsaa
den anden part/ at de finge den gantske Stad vnder deris mact.

Oprør. — Pestilentze. — Hunger oc dyr tid. — Templen brendis. — Ødeleggelse.

3. Huad der skede effter at Staden bleff vundet.

Effter Bestaaldningen bleff det offueruundne Folck saa for- 1.
acteligt/ at der bleffue siu tusinde aff den Jødske Adel oc de ypperste
der i Landet / beskickede til euig Trældom oc Arbeyde / Oc mange 2.
bleffue foruarede til at bruge til obenbare Spectackel oc Spil/at la-
de vilde Diur riffue ihiel / oc andet saadant: Der bleffue ihielslag- 3.
ne aff Fienderne siu oc halffemtesinds tiue Tusinde/foruden de som
døde i Staden aff Pestilentze: Saa mange som vaare vnder sexten 4.
Aar/ bleffue saalde aff Krigsfolcket: Alle ærlige Quinder oc Jom- 5.
fruer bleffue skende. Der effter kom siden en ny forfølgelse/ vn- 6.
der den Keysere Domitiano / fordi at Domitianus lagde vind
paa/

Lige som Jøderne saalde oc kiøbte Christum for trediue sølff Penninge/ saa bleffue der siden tredive Jøder saalde for en Penning.

paa/at ødelegge alle dem som vaare aff Dauids sleet/ oc saa mange som bekiende Christum. Dette er nu sagt om den legemlige Straff/ som Jøderne offuergick/for de foractede Guds Søn/ met huilcken der fulde en Aandelig straff i deris Samuittighed/ oc paa det sidste en euig Pine oc Plage i Helffuede.

For det tredie siger Christus: **Fordi at du icke kiende den tid som du est hiemsøgt vdi.** Hiemsøgelsens tid er den/ i huilcken Gud besøger Menniskẽ/ stundem at straffe Syndere/ Stundem at giøre de Gudfryctige til gode/ oc det vdi mange maade. Men den besynderligste/ Hiemsøgelsis tid/ i huilcken Gud besøgte Jøderne met sin Naade oc Barmhiertighed/ vaar den tid der Christus predickede oc lærde/ paa huilcken tid hand ocsaa kaldede baade dem oc den gantske Verden til Penitentze/ oc tilbød alle dem sin Naade oc det euige Liff/ som vilde omuende sig. Om denne Besøgelsis tid taler Christus her. III. Besøgelsens tid.

For det fierde/ Huor paa kunde Jøderne haffue kient deris Hiemsøgelsis tid? De haffde mange herlige Tegn oc visse Beuisninger der paa/saa at de vel haffde kundet kient hende. Først vaare IIII. Tegn Huor paa Jøderne kunde kient deris Besøgelsis tid.

1. Christi Miracke obenbare Vidnesbyrd om hans Guddoms mact/ Huorfaare hand selff siger: **Der som i icke ville tro mig/da troer mine Gierninger.** Item/ **De Gierninger som ieg** Iohan: 10.

2. **giør i min Faders naffn/de vidne om mig.** Der næst haffde de ocsaa Danielis Prophetie/ som hand propheterede om Dan: 9.

3. denne tid i det Babilonske fengsel. For det tredie/vaar nu ocsaa den Kongelige Spir tagen fra Juda/ effter som Jacob Patriarcha haffde tilforn propheteret/ som der staar i Mose første Bog/ i det ni oc fyrretiuende capit: **Den Kongelige Spir**/siger hand/ Gen: 49. **skal icke tagis fra Juda/ før end den stercke Kempe kommer.** Det er/ før end Quindens Sæd kommer/ som er den

4. HErre Christus. For det fierde/ paa det at de icke skulde forarge sig paa Christi Fattigdom/ da vaare de der om paaminte tilforn aff Zacharia Prophete/ huilcken der siger i sin Propheties niende cap: **See din Konge kommer til dig fattig etc.** For det Zach: 9.

5. femte/ haffde de S: Hansis vidnesbyrd om Christo. For det siet-

6. te/ haffde de Gud Faders egen røst/ som hand lod høre offuer Christum i hans Daab/ oc paa Thabor Bierg/ der hand sagde: **Denne er min hierte kiere Søn/ som mig er behagelig/** Matth: 3. Matth: 17.

lig/ hannem skulle i høre. Disse oc mange andre saadanne Vidnesbyrd kunde vel giøre Jøderne visse om Christi nærucrelse/ oc deris Besøgelsis dag.

V.

Hui Jøderne icke kiende deris Hiemsøgelsis tid.

For det femte/ Huorfaare kiende Jøderne icke deris Hiemsøgelsis tid/ efftersi at de met saa mange Tegn vaare paaminte? Der vaare tuende Tecke oc Skiul for deris Øyen: It kiødeligt oc it aandeligt.

Kiødeligt Tecke.

Det kiødelige Tecke vaar/ at de vaare indueffuede oc bebundne met verdslig Vellyst/ Kræsenhed oc Omhyggelighed/ saa at de kunde icke acte huad som hørde til deris Siæls Salighed: Men de tenckte som der staar i Salomons Vijsdoms Bogs andet cap:

Sap: 2.

Vor Liffs tid er stacket oc kedsommelig/ Oc naar it Menniske er borte/ da er det slæt vde met hannem/ Saa veed mand slæt ingen der er kommen igien aff Helffuede etc. Kommer nu derfaare/ oc lader oss leffue vel/ den stund det er paa færde/ oc bruge vort Liff i Vngdõmen/ Lader oss fylde oss met den beste Vin/ Lader ingen aff oss forsøme sig at braske/ At mand kand allevegne spørie huorledis wi haffue veret glade/ Wi haffue dog icke mere der aff end det samme. Saaledis

Luc: 16.

vaar den rige Fraadsere indueffuet oc bebunden/ huilcke nogle Lærere scriffue at haffue veret en Borgere i Jerusalem. Lige saa vaar oc

Luc: 12.

den rige Mand/ der sagde den tid hand saa sin Marck/ oc Lader (fulde aff Korn) Æd nu oc drick min Siæl oc ver lystig/ her er nu nock i forraad. Men huor gick det hannem? Der hand vaar allerlystigst/ oc vilde heldst leffue/ bleff hans Siæl tagen fra hannem/ til Pine oc Plage.

2.
Aandeligt Tecke.

Det Aandelige Tecke vaar det der Christus her omtaler. Om huilcket S: Pouel ocsaa taler/ i sin Epistel til de Romere/ i det første cap:

Rom: 1.

Gud gaff dem hen i deris vanartige sind/ siger hand. Oc til de Thessalonicker siger hand/ i den anden Epistels andet cap:

2. Thes: 2.

Gud sende dem krafftig Vildfarelse/ at de skulle tro Løgn/ paa det at de skulle alle bliffue fordømde/ som icke tro Sandhed. Oc denne Guds Dom er saaledis retfærdig.

VI.

Jødernis Straff/ for de forsømmede deris Hiemsøgelsis tid.

For det siette/ haffue wi her at acte/ huad Straff dem offuergick/ for de forsømde deris Hiemsøgelsis tid/ huilcken der vaar tuende slags:

slags: Det ene slags vaar legemlig oc timelig Straff/ Det andet vaar Aandelig oc euig. Til den timelige oc lidelige Straff hører denne gruelige Jerusalems førstøring oc ødeleggelse/ som nu er omtalet: Item all den Jammer oc wlycke som Menniskens kiøn paahenger/ huilcken der met rette skulde paaminde oss at giøre Penitentze.

For det siuende skulle wi her acte Sagen/ huor faare Gud forhalede Jødernis Straff. Denne Sag forklarer S. Pouel til de Romere/ i det andet Capit: i det hand siger: **Vedst du icke at Guds rige Godhed oc Langmodighed binder dig til Penitentze?** Thi Gud er altid langsom oc seen til Vrede/ det er/ til Hefn oc Straff/ oc det for den skyld/ at wi dog om siger skulde bekiende vore Synder aff Hiertet/ der faare sucke oc dem fortryde/ oc fly hen til Christum met en stadig Tro oc fast Tillid. VII. Hui Gud forhalede Straffen met Jøderne. Rom. 2.

Om den Anden.

Efterdi at S. Pouel siger: **Alt det som er tilforn screffuet/ det er screffuet oss til Lærdom.** Da ville wi see huor til denne Lærdom er oss nyttig oc gaffnlig. Rom. 15.

Først skulle wi som tro paa Christum/ oc ere Guds hellige Jerusalem/ høre oc atlyde Christi røst/ som begræder vore synder/ oc her aff lære huad Sind oc Hiertelag hand haffuer til oss. Der næst skulle wi kiende den tid som Gud saa naadelige haffuer besøgt oss vdi: Thi hand haffuer saare rigelige oc vnderlige besøgt oss her i disse 1. 2. Huorledis Gud haffuer besøgt Danmarckis Rige.
1. tu Riger. Først met sit Ord/ som i Sandhed predickis reent oc ret/ i alle Kircker vdi Danmarckis oc Norgis rige. Men efterdi at wi
2. saare lidet haffue actet Euangelium/ da haffuer Gud besøgt oss met Krig/ Hunger oc dyr Tid/ Pestilentze/ oc straffet huer besynderlighed i atskillige maade. Oc der som wi icke giøre Penitentze i
3. tide/ da vil hand visselige besøge oss igien met Krig/ Pestilentze/ Hunger oc dyr Tid/ oc endelige slæt ødelegge oss/ som hand giorde ved Jøderne. Derfaare lader oss giøre Penitentze: Lader oss rette oc bedre vort Leffnet: Lader oss anamme Christi Euangelium: Met faa ord at sige/ lader oss leffue it helligt oc gudeligt Leffnet/ paa det at wi kunde vndgaa Straffen paa vredens Dag. Formaning til Penitentze.

Den

Den anden Part aff dette Euangelio.

OC hand gick i Templen / oc begynte at vd-
driffue dem / som der vdi saalde oc kiøbte / oc
sagde til dem : Der staar screffuet / Mit Hus
Esa: 56. er it Bedehus / Men i haffue giort en Røffuere kule
der aff. Vdi denne anden Part aff dette Euangelio / haffue wi
besynderlige fire omstendige vilkaar at acte.

I. De Jødske Presters wgudelighed.

Det første er / de Scriftklogis oc ypperste Presters wgudelighed. Salomons Tempel vaar icke derfaare bygt / at mand der vdi skulde bruge Kiøbmandskaff oc Vedsel / Men at Guds Ord skulde der predickis oc læris / oc Guds folck skulde der komme tilsammen at giøre deris Bøn / saa som Salomon selff sagde i sin Bøn / den tid Templen vaar færdig / oc Presterne sætte HErrens pactis Arck der
3. Kong: 8. vdi. Du vilde høre denne Bøn som din Tienere giør paa denne Sted / (det er / i denne Tempel) oc du vilde høre din Tieneris oc dit Folckis Jsraels inderlige Bøn / som de skulle her giøre i denne Sted / aff din Bolig i Himmelen / Oc naar du det hører / du da vilt vere naadig.

Der foruden vaar oc beskicket i Guds Low / at mand skulde slacte Queg til Offer hos Templen / effter Louen. Jmod alt dette handlede Phariseerne oc de ypperste Prester: Thi de foractede Guds Ord / brugte skendig handel oc Kiøbmandskaff vdi Templen / Ja de giorde en Røffuere kule aff Guds Tempel / som Christus selff siger. Røffuere myrde oc sla Folck ihiel / paa det at de kunde tage fra dem huad de haffue / oc vende sig det til gode : Men de ypperste Prester oc Bisper i Jerusalem ihielsloge mange tusinde Menniske / met deris falske Lærdom oc vrange vdtydning paa den hellige Scrifft / huor met de som rette Kircke røffuere oc Tiuffue staale dem deris Siælis Salighed fra. Her aff kunde wi klarlige see / huor wgudelige de ypperste Prester haffue veret / Oc huor saare de haffue syndet imod Gud / huilcke der icke aleniste foractede Guds Ord / men vaare ocsaa en Aarsage til Ordens foractelse / Guds bespaattelse / oc paa det sidste til euig forderffuelse.

Det

II. Christus vddriffuer dem som bruge Kiøbmandskaff i Templen.

Det andet er om deris vddriffuelse aff Templen / som der vdi
kiøbte oc saalde. Thi Christus vddriffuer dem met vduaartis
1. mact/ huor met hand først giffuer tilkiende/ at hand ingelunde sam-
tycker Phariseernis oc de ypperste Presters wgudelige Væsen. Der-
2. næst beuiser hand sig at vere Jødernis Konge oc ypperste Prest. De-
ris Konge beuiser hand sig at vere/ i det at hand legger Haand paa/
til at borttage oc affskaffe Jødernis Affguderi oc wgudelige Han-
del/ lige som Kong * Ezechias giorde / den tid hand bort tog den
kaaber Orm/ for Folckens Affguderi. En ypperste Prest lader hand
sig see at vere/ i det at hand forsuarer den sande Lærdom / oc straffer
3. Phariseernis vildfarelse. Fremdelis vaar denne vddriffuelse en fa-
derlig paamindelse / om Templens ødeleggelse/ vden de vilde rette oc
4. bedre sig. Her foruden paaminder hand dem met denne Gierning/
om den Straff som alle wgudelige skal offuergaa / som foracte
Guds Tempel / at de ocsaa i sin tid skulle vddriffuis formedelst
Christum aff Templen.

2. Kong. 18.

* Som ocsaa Kong Christian den tredie giorde (der hand bort tog alle Affguders billeder / aff Kirckerne/ i Danmarckis oc Norgis rige.

Lærdom her aff.

Her aff skulle baade verdslig Øffrighed oc den christne Kirckis Forstandere haffue deris Lærdom: Verdslig Øffrighed skulle her aff lære/ at de legge Haand paa/ oc met vduaartis mact bortta- ge oc ødelegge / det som er Redskaff oc Aarsage til Affguderi oc Guds bespaattelse: Kirckens Forstandere oc Lærere skulle her aff tage Exempel/ at de met Aandens Suerd / det er/ met Guds ord/ affhugge oc fordriffue all vrang Tro oc Affguderi / saa meget som dem muligt er. Saa giorde den hellige Keysere Theodosius / som borttog alle Affguder oc Billeder aff Kirckerne/ som vaare Aarsa- ge til Affguderi. Saa giorde den gudfrychtige Første/ Hertug Hans Friderich/ Chorførste vdi Saxen. Deris Exempel efterfulde vor naadigste Herre/ met lofflig oc salig ihukommelse / Kong Christian den tredie/ Danmarckis oc Norgis etc. Konge/ aff hues rundhed oc velgierninger/ Scholer oc Kircker i dette Konge rige endnu glæde sig paa denne dag / vnder stormectigste høybaarne Førstis / Kong Frederichs den andens / vor allernaadigste Herris / alle lærde Mends/ Scholers oc Kirckers stadige oc trofaste Patrons/ lofflige oc christelige Regimente.

Keyser Theodosius.

Hertug Hans aff Saxen.

Her Christian Konge i Danmarck.

Her Frederich Konge i Danmarck.

III. Om Guds Kircke.

Det tredie er om Guds Tempel oc Kircke / som er tuende slags: Det ene slags Kircke/ er den siunlige Kircke som er giort met Hen- der/ Det andet slags er den Aandelige Tempel oc Kircke/ som icke er giort met Hender. Begge disse Kircker ere Bede hus. Christus siger: **Mit Hus er it Bede hus.** Den siunlige Tempels oc

Vduaartis Tempels brug.

Kirckis brug staar besynderlige i disse stycker: Først/ at den skal vere 1.
en almindelig beskicket sted/ vdi huilcken mand skal Predicke oc høre
Guds Ord. Dernæst at de hellige oc Høyuærdige Sacramente/ 2.
Daaben oc HErrens Nadere skulle der vdi brugis. Fremdelis at 3.
de Gudfryctige skulle der forsamlis at giøre deris Bøn/ vdi alle-
haande Nød oc Trang. For det sidste/ at den skal vere en viss sted/ 4.
paa huilcken mand skal obenbare bekiende den christelige Religion.

Kirckens misbrug i Paffuedommet.

Men huad skeer der i Paffuedommet? I steden for det rene
Guds Ord/ tuinge de oc nøde Folck Menniskens paaleggelse oc
stickelser paa. I den sted at de skulde vddele oc skiffte Guds hemelige 1.
ting/ da brugis der skendigt Roff oc Tiuffueri: De biude Himerige 2.
fal for Guld oc Peñinge: De rose oc berømme deris Messer for Leff- 3.
uendis oc Døde: De røffue Kircken de høyuærdige Sacramenter 4.
fra: De besmitte Sacramenterne/ met deris gruelige oc bespaattelige 5.
tilsættelse: Aff den sted som mand skal forsamlis oc i almindelighed 6.
obenbare bekiende Euangelium/ giøre de it Raadhus eller Forsamlings hus/ i huilcket der mødis oc forsamlis ickon idel glisnere oc øyenskalcke/ som alle met it sind sætte sig imod Christi Euangelium. Dette er om den vduaartis siunlige Tempel som er giort met hender.

Den Aandelige Tempel.

Den Aandelige Tempel oc Kircke som icke er giort met Hender/ er baade den christne Kircke i almindelighed/ oc alle hendis Lemmer i besynderlighed. Thi saa siger S: Pouel i sin Epistel til de Corinther: **Vide i icke/ at i ere Guds hellige Tempel.**

1. Cor: 3. 2. Cor: 6.

Ja Christus som selff er denne Tempels Byggemestere/ siger: **Huo som hører oc holder mit Ord/ den ville wi komme til/ oc giøre vor Bolig hos hannem.**

Iohan: 14.

Derfaare kaldis oc er baade den gantske christelige Kircke/ oc alle hendis Lemmer/ huer for sig/ HErens Tempel.

Den Aandelige Tempels Bygning.

Grunduaallen til denne Tempel er Guds Søn: Thi der kand ingen legge nogen anden Grunduaal/ end den der er lagd/ som er Jesus Christus vor HErre. Denne Tempel opreisis formedelst Guds Søn/ opbyggis oc forfremmis ved de hellige Propheter oc Apostler/ ved andre Predickere oc Guds Ords Tienere/ ved gudfryctig Øffrighed/ ved fromme christelige Husbonder oc Hustruer vdi Husregiment/ effter som Herren giffuer huer sin Naade til at bygge. Denne Tempel rensis/ beuaris oc holdis ved heffd oc mact/ formedelst Christi Blod. Denne Tempels Døruaactere er den hellig Aand/ huilcken der oplader for alle Christne/ naar mand bancker paa formedelst en aluerlig Bøn oc en stadig Tro. Denne Tempel staar icke heller orckeløs

eller

eller øde: Fordi vdi hannem er idelige oc stedse Guds loff oc pris/ der skeer idelige Bøn oc Paakaldelse/der giøris hellige Offer/Ja/at ieg skal sige det met it ord/der skeer wafladelig Guds tieniste/vden all Kedsommelighed: Thi denne hellige Guds Tempel er skicket til saadan hellig oc christelig Brug. Men de Menniske som icke ligge hen vdi deris verdslige Vellyst/vdi deris Tiranni/vdi deris Aager/Suig oc Bedregeri/de icke aleniste besmitte denne Guds Tempel/effter at de haffue foriaget Døruaacteren/som er den hellig Aand/oc vddreffuet Byggemesteren/som er vor HErre JEsus Christus: Men de ocsaa bliffue Dieffuelens Tempel oc Bolig/i huilcke Christi Blod forhaanis oc foractis: Guds ord bespaattis: Vdi steden for gudelige Bøner indskickis Helgens paakaldelse/Forbandelse/Guds bespaattelse/Foractelse/Oc met faa ord at sige/der skeer all Dieffuelens loff/ære oc lyst.

Men huad skal beuege oss til/at wi skulle begere oc stunde effter/at vere Guds Tempel? Der til skal oss beuege først denne Tem- Huad oss skal beuege til at vere Guds Tempel.
1. pels Ypperlighed oc Værdighed: Thi huad kand vere en større ære/ end at vere den hellige Trefaaldigheds Bolig? For det andet/skal
2. oss der til beuege det nytte oc gaffn wi haffue der aff: Thi der ved komme wi aff Satans Cappel (der som idel Død oc Fordømmelse regnerer) til Guds hus oc euig Salighed. For det tredie/skal oss
3. der til beuege/den endelige Sag/huorfaare wi ere skaffte: Thi wi ere der til skaffte/at wi skulle vere Guds Tempel oc Bolig. Tuert imod skulle wi betencke/huor wuærdigt/oc huilcket it stort Roff oc Tiuffueri det er/at besmitte denne Tempel met nogen Synd oc groff Last. Derfaare skulle wi legge vind paa aff gantske mact/at wi beuise Gud en sand Dyrckelse oc Tieniste i sit Tempel/oc at wi offre vore Læbers Offer/det er/Bøn oc Tacksigelse/oc vore Hierters røgelse/det er/en stadig Tro/oc it christeligt Leffnet.

Det fierde omstendige Vilkaar wi haffue her at acte/er IIII. at Verden dømer langt anderledis om dem som ere Guds Tempel/end Guds ord dømer om dem. Verden dømer/at de som ere fribaarne/mectige/vise oc rige/de aleniste anammis i denne Guds Tempel oc Kircke: Men Guds ord siger der tuert imod/oc det beuise Exempel. Endog at ingen forskiudis for sin Velbyrdigheds skyld oc ædele Stamme/eller for sin Mact oc Velde/Visdom eller Rigdom: Dog alligeuel skeer det/at saadanne forhindris aff denne Verdens bestilling/saa at de tencke en føye ting paa denne Aandelige Tempel. Exempel haffue wi vdi Cain oc Abel. Vdi Esau oc Jacob. Saaledis haffuer Gud stedse oc altid vdualt/ 1. Cor: 1.

Verden oc Guds ord døme icke et om Guds Tempel.

det som haffuer veret skrøbeligt faar Verden/ paa det at hand kunde giore det tilskamme som sterckt/ oc i stor anseelse er. Men wi skulle icke lade oss derfaare forfærde: Thi Christus siger: Fryct dig icke du
Luc: 12 lille Hiord / Thi det vaar Faderen behageligt at beskecke eder it Rige. Den samme Gud Fader met sin Søn oc den hellig Aand skee loff oc prijs foruden ende/ Amen.

Den elleffte Søndag effter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Lucæ i det XVIII. Capittel.

I Hesus sagde til nogle som dristede paa sig selff / at de vaare fromme/ oc foractede andre/ saadan en Lignelse: Der ginge tu Menniske op

op til Templen at bede: Den ene en Phariseer/ den anden en Toldere. Phariseeren stod oc bad saa ved sig selff: Jeg tacker dig Gud/ at ieg er icke som andre Folck/ Røffuere/ wretfærdige/ Horkarle/ eller oc som denne Toldere/ Jeg faster to gange om Vgen/ oc giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer. Oc Tolderen stod langt borte/ vilde icke opløffte sine Oyen til Himmelen/ Men hand slog sig paa sit Bryst/ oc sagde: Gud ver mig Syndere naadig. Jeg siger eder: Denne gick Retfærdig ned i sit Hus/ oc icke den anden. Thi huo sig selff ophøyer/ hand skal nedtryckis/ Oc huo sig selff nedtrycker/ hand skal ophøyis.

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsagen til dette Euangelium vaar denne: Effter at Christus haffde lært om en retsindig Bøns krafft oc vdretning/ oc om den rette Form oc Maade at bede met/ vilde hand ocsaa faaregiffue nogle herlige Exemple/ i huilcke hand vilde affmale/ baade en retsindig krafftig Bøns/ oc it hycklerske Mundklammers oc hoffmodigheds Nature. For effterdi at ingen kand rettelige bede/ vden hand tilforn er retfærdig ved Christi Aand/ da mene mange at de ere retfærdige/ fordi de tencke at de kunde rettelige bede: Derfaare vaar det fornøden at giøre forskel imellem dem som vdi Sandhed ere retfærdige/ oc dem som lade sig tycke at vere retfærdige. Fordi de som ville siunis at vere retfærdige/ oc ere dog icke/ de kunde ingelunde paakalde eller bede ret: Men de som bekiende deris Synder/ oc giøre en aluerlig Penitentze/ de alene kunde rettelige bede til gaffns/ effter at de ere bleffne retfærdige formedelst Troen. For den Sag skyld sætter vor HERRE Christus oss her tuende Lignelser faar Oyen: Den ene om en hyckelersk oc Oyenskalckis Bøn: Den anden om en sand oc gudelig Bøn. Phariseeren/ som mente sig at vere retfærdig oc vaar dog icke/ hand giffuer oss at forstaa huad en hycklersk Bøn er: Tuert imod lærer Tolderen oss met sit Exempel/ huordan en ret oc saliggiørendis Bøn er/ i det at hand falder

Aarsage til denne Lignelse.

Huo der ret kand bede.

der ned oc ydmyger ſig faar Gud / bekiender ſin Synd oc Wrenlighed / oc flyer dog til Guds Naade oc Barmhiertighed. At wi dette Euangelium kunde diſſ bedre forſtaa / ville wi her aff forhandle tre Artickler / ſom ere:

Den Førſte.

Om Lowens Retfærdighed / oc Phariſaiſke forfengelighed.

Den Anden.

Om en Chriſten Retfærdighed / oc en ſand Penitentze.

Den Tredie.

Chriſti Dom / om Phariſeeren oc Tolderen.

Om den Førſte.

JEſus ſagde til nogle / ſom fordriſtede paa ſig ſelff / at de vaare fromme oc foractede andre / ſaadan en Lignelſe: Der ginge tu Menniſke op til Templen at bede / den ene en Phariſeer / den anden en Toldere. Phariſeeren ſtod oc bad ſaa ved ſig ſelff: Jeg tacker dig Gud / at ieg er icke ſom andre Folck / Røffuere / wretfærdige / Horkarle / eller oc ſom denne Toldere / etc. Her haffue wi fornøden behoff at tale om Louens Retfærdighed: Huad hun er: Huor til hun ernyttig: Huad hendis endelige vilie oc Rættighed er. Thi der aff kunde wi forſtaa huor langt Phariſeerne vaare fra den ſande Retfærdighed.

I. Huad Louens Retfærdighed er.

Huad er da Louens Retfærdighed? Louens Retfærdighed er en reen fuldkommen Lydighed mod Guds Low / ſom wi ſkulle beuiſe met alle vore Lemmer / induaartis oc vduaartis / met Hierte / Begering / Vilie / Mund / oc met all vor gantſke krafft oc mact Aandelig oc legemlig: Huilcken Lydighed icke maa vere nogen føye tid oc ſiden lade aff igien / Men hun ſkal vare euig oc ſtedſe varendis: Hun ſkal icke vere forfengelig / men fuldkommen: Hun ſkal icke heller vere beſmittet / men reen oc kyſk: Saadan ſom Adam kunde beuiſe før end hand falt / och ſaadan ſom hun beuiſis aff Guds hellige Engle i Himmelen. At Louens Retfærdighed bør ſaadan at vere / lærer baade Moſes oc CHriſtus / met diſſe Ord:

Du

Du skalt elske HERREN din Gud / aff gantske Deut: 6.
Hierte / aff gantske Siæl / aff gantske Sind / oc all Matth: 22.
Mact/Oc din Næste lige som dig selff. Dernæst/ effter-
di at Gud er selff reen/hellig oc kysk / da kand der intet vere hannem
behageligt / vden det som er reent / helligt oc kyskt. Oc de som den-
ne Lydighed beuise/ de alene/oc ingen anden/haffue Louens Foriæt-
telser: Thi saa siger Moses: **Huilcket Meñiske som gior der** Lenit: 18.
effter/hand skal leffue der ved. Denne fuldkomne oc euige Ly- Rom: 10.
dighed som Louen vdkreffuer/haffuer aldrig noget Menniske beuist/
vden Christus alene / huorfaare at alle de som formedelst denne
retfærdighed mene sig at vere hellige oc retfærdige / de icke aleniste ere
blinde oc hoffmodige Menniske/men de ocsaa bespaatte Guds Low/
huilcken de offueruege oc betencke effter deris Sind oc Fornufft / oc
icke effter Guds Ord.

AT ingen kand fuldkomme oc fyldistgiøre Guds Low/det beui- II.
ste ieg nylige / oc vil det nu kaartelige igientage / paa det at i det Ingen kand fuldkomme Guds Low.
1. diss bedre kunde komme ihu oc mercke. Først / ere alle vore Lem-
mer vduaartis oc induaartis / met huilcke wi skulde beuise Gud Ly-
dighed effter Lowen / slæt forderffuede / oc formedelst gruelig Gien-
stridighed saa forkrenckte / at de intet retsindigt eller gaat kunde vd-
2. rette. Dernæst/ indtager oc besider Syndens low vore Lemmer /
saa som en saare sterck Kempe/ end ocsaa naar wi ere igienfødde / at
wi icke kunde vdrette det wi ville : Derfaare rober S: Pouel oc si-
ger: **Jeg wlycksalige Menniske / Huo skal fri mig fra** Rom: 7.
dette Legeme som er skyldigt at dø ? Oc fremdelis siger
hand i det samme Capittel: **Vilien haffuer ieg vel / men
at fuldkomme det gode som ieg vil / det fornẽmer ieg
icke.** Item: **Det gode som ieg gierne vilde giøre / det
giør ieg icke / Men det onde som ieg icke vilde giøre /
det giør ieg.** Saa haffue de vel som ere igienfødde / en redebon
tilbøyelig Vilie/ at leffue effter Guds Low/ men dem fattis mact oc
krafft at vdrette det som de vilde giøre/ Saa gantske wskickelig oc
hadsk er vor hiemfødde Fiende mod oss / at hand slæt drager oss fra
det gode. Huad ville wi da sige om dem / hues vilie icke endnu er
reformeret oc omskicket paa ny ? Huordanne alle de ere / som icke
3. endnu ere igienfødde. Her til kommer oc det tredie / som er / at

Guds Low er andelig / Men wi ere kiødelige. Thi ſaa ſiger S: Pouel / ſom nu vaar en retſindig Chriſten / oc trode ſtadelige paa
Rom: 7. Chriſtum: **Louen er Aandelig / men ieg er kiødelig / ſaalt vnder Synden.** Her aff kunde wi lættelige ſee / at ingen aff oſſ kand beuiſe den fuldkomne Lydighed / ſom Louen vdkreffuer. Thi huorledis kand det vere mueligt / at Kiødet kand beuiſe nogen Aandelig Lydighed? Diſſe oc mange andre flere Aarſager haffuer ieg nylige faaregiffuet oc opregnet / huor met ieg haffuer beuiſt oc giffuet tilkiende / at ingen kand beuiſe Guds Low en fuldkommen Lydighed.

Læs her om paa den vj Søndag effter hellig Trefaaldighed / i den førſte Artickels forklaring.

III. Huor til Louen er oſſ nyttig.

Huad vil der da bliffue aff? Her ſkalt du førſt høre Louens Sententz oc Dom. Huad ſiger hun? Hun ſiger:
Deut: 27. **Forbandet er huer den ſom icke fuldkommer alle Ordene i denne Loubog / oc giør der effter.** Her hører du Louens Sententz oc Dom: Denne Dom ſkal ydmyge dig faar Gud / oc ſla dig ſlæt ned / at du ſkalt kiende baade din Synds ſlemhed / oc din retfærdige Fordømelſe. Huad ſkulle wi her giøre? Kunde wi icke vndſla oſſ for denne Louens Forbandelſe? Aff din egen krafft oc mact kant du det ingelunde giøre: Huorfaare der er ingen andre Kaar / end du enten ſkalt forderffuis oc forfare til euig tid / eller du maat ſøge raad oc hielp imod denne Louens Forbandelſe: Der imod er i sandhed intet andet Raad eller hielp / end Jheſus Chriſtus alene / huilcken for den Sag ſkyld er kommen til Verden / at hand vilde tage Louens forbandelſe / paa ſig oc forløſe alle dem ſom tro paa hånem / fra Louens Dom oc Ræt / det er / fra den Forbandelſe oc Fordømelſe / met huilcken Louen truer alle dem ſom hende offuertræde: Derfaare ſtrecker denne Forbandelſe ſig hen til alle Menniſke / ſom icke høre Chriſtum / eller iføris oc klædis met hans Retfærdighed / at de der met kunde ſmyckis oc ſiunis hellige vdi Guds Aaſiun.

Raad imod Louens forbandelſe.

Rom: 10. **Thi Chriſtus er Louens ende / alle dem til Salighed ſom Tro /** ſom S: Pouel ſiger til de Romere i det tiende Capittel. Dette haffuer ieg nu derfaare talet om Louens Retfærdighed / at ieg kand der met giffue tilkiende / huor daarlige oc forfengelige Phariſeerne haffue veret / i det at de mente ſig at vere retfærdige oc foractede andre / ſaa ſom wrene oc wretfærdige Menniſke.

Huad

Huad ſag vaar der da til / at denne Phariſeer met ſit Selſkaff actede ſig at vere retfærdig? Hans oc de andre hans Stallbrødris Blindhed vaar der en Aarſage til. Thi hand vaar ſaa ſaare blind / at hand icke ſaa Louens mening oc vilie / hand ſaa ickon Tecket oc Forhenget for Louen / men hand ſaa icke ret ind vdi Louen / ſaa ſom dette Euangelium giffuer klarlige nock tilkiende: Thi ſaa ſiger hand: **Jeg tacker dig Gud / at ieg er icke ſom andre Menniſke / Røffuere / wretfærdige / Horkarle / eller oc ſom denne Toldere. Jeg faſter to gange om Vgen / oc giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer.** Hand ſeer vel vdi Louens Bogſtaffue / men hand ſeer icke Aanden / Det er / hand hengde ickon vdi Louens vduaartis Gierninger / men hand actede icke eller betenckte den Aandelige mening oc forſtand / ſom Louen vdkreffuer.

IIII. Hui denne Phariſeer actede ſig at vere from.

1. MEn paa det at wi dette end bedre kunde forſtaa / ville wi først anſee / huordanne denne Phariſeers gierninger vaare / ſom hand
2. her opregner. Dernæſt ville wi ligne dem mod Guds Low / oc ſee
3. om de komme offuer ens met Louen eller icke. Siden ville wi her aff
4. anſee / huad hannem fattis. Oc for det ſidſte giffue tilkiende / met huor mange Synder hand vaar beladt oc beſmittet / alligeuel at hand gaff ſig vd for at vere retfærdig faar Menniſken.

Fire ſtycker at acte i denne Phariſeer.

Denne Phariſeers Gierninger vaare foruden Troen / oc haffde deris oprindelſe aff Vantro oc idel æregerighed. Nu efftherdi Scrifften ſiger obenbare / at **det er wmueligt at vere Gud behagelig foruden Troen:** Huo er da ſaa galen / at hand vil kalde dette vduaartis ſkin en ſand Retfærdighed?

1. Phariſeerens gierninger.
Heb: 11.

De Gierninger ſom hand her opregner / oc roſer ſig aff / ville wi nu ligne mod Guds Low / oc ſee til / om de komme ner offuer ens met Louen / eller icke. Guds Low vdkreffuer en reen Lydighed / ſom ſkal vere foruden all ſmitte: Men denne Phariſeer vdſpyer aff it wreent Hierte / ſlemme beſpaattelige ord / baade imod Gud oc ſin Næſte. Guds Low biuder oc befaler / at mand ſkal elſke ſin Næſte: Men denne Phariſeer ſtaar oc klager paa ſin fattige Næſte / faar Guds Domſtol. Huad ville wi meget ſige? Hand giorde ſlæt intet effter Guds Low. Er det icke meget / maat du ſige / at icke vere en Røffuere? icke vere it wretfærdigt Menniſke? icke vere en Horkarl? at faſte to gange om Vgen? at giffue Tiende?

2. Huorledis hans gierninger komme offuer ens met Louen.

Gienſigelſe.

Diſſe

Disse ere io saadanne gode oc lofflige Gierninger som icke ere værde
Suar. at foracte. Der suarer ieg saa til: Alt det gode denne Phariseer gior-
de / det besmittede hand ilde oc slemmelige met Hoffmod / oc wtilbør-
lig Kierlighed / som hand haffde til sig selff.

3. Huad hannem fattis.

Huad fattedis hannem da? Hand haffuer icke den rette Kilde
oc Brønd som alle gode Gierninger komme vdaff / som er Troen til
Jesum Christum / huilcken der er krafftig ved Kierlighed. Huor den-
ne Tro icke er / der kand ingen Gierning vere Gud behagelig / i huor
ypperlig oc skøn hun siunis faar Menniskẽ: Men det er mere en
værstyggelig ting faar Gud / besynderlige fordi at mand meen sig
der met at bliffue retfærdig oc salig / som wi kunde see paa denne
Phariseer.

4. Huor saare hand synder.

Wi haffue nu hørt huor aff denne Phariseers Gierninger haff-
de deris oprindelse / huor langt de vaare fra Guds Low / oc huad
hannem fattedis: Nu ville wi see huor groffuelige hand syndede / oc
Driftighed mod Gud. huor aldelis wretfærdig hand vaar. Først / er hand saa driftig oc 1.
dierff / at hand tør gaa til Gud oc tale til hannem / foruden Guds
Fryct / foruden Troen / foruden Penitentze oc Anger for Synden /
foruden vor Meglere Christo / ved huilcken alene wi haffue en fri til-
gang til Faderen. Er det saa stor Synd? Ja i Sandhed er det en
stor Synd / thi hand offuertræder her den gantske første Taffle vdi
Guds Low / oc træder hende flæt ned / lige som met sine Fødder.
Hoffmod. For det andet er denne Madicke seck / som er ickon idel Støff oc Aske / 2.
saa næseuis / at hand tør rose oc berømme sig faar Gud / lige som
hand vaare aldelis reen oc retfærdig / alligeuel at der staar screffuet i
Exod: 34. Psal: 143. Guds Ord. **Der er ingen wskyldig faar dig.** Huad er det-
te for it stort Hoffmod? Endog at hand foracter baade Gud oc
Templens vanbrug. Menniskẽ / saa lader hand sig dog tycke at vere retfærdig. For det 3.
tredie vanbruger hand Guds Tempel / som vaar skicket til / at mand
der vdi skulde bede Gud om Synders forladelse / baade i alminde-
lighed / oc huer for sig. Men huad gior denne Phariseer aff Tem-
plet? Hand gior it Raadhus oc Ting der aff / i huilcket hand kla-
Den anden Taffles offuertrædelse. ger paa andre. For det fierde tager hand fat paa den anden Taff- 4.
le vdi HErens Low / oc offuertræder den imod Kierligheds Natu-
re / huilcken der pleier enten at forbedre eller skiule vor næstis Breck
oc Synder. Huad gior hand? Hand siger: **Jeg er icke som
andre Menniske / Røffuere / wretfærdige / Horkarle.**
Dette siuntis hannem end saare lidet at vere / huorfaare hand seer
sig tilbage ned i Templet / efftersi at hand stod øffuerst ved høye Al-
tere /

tere/ der seer hand den fattige Toldere staa oc bede/ huilcken hand be-
gynder strax at beklage faar Guds Domstol/ saa tilige som hand
seer hannem/ sigendis: **Jeg er icke heller som denne Tolde-
re.** Der som denne Phariseer haffde veret en ret from gudfryctig
Christen/ da haffde hand glædt sig met denne Toldere/ lige som
Guds hellige Engle giøre/ huilcke der glæde sig i Himmelen/ naar
en Syndere omuender oc bedrer sig. Men i det at hand klager paa Luc: 15.
den som giør Penitentze oc omuender sig/da giffuer hand fuldkom-
melige tilkiende aff huad Aand hand taler. Hand skulde met rette
haffue betenckt disse Jesu Syrachs Ord: **Breyd den icke sine** Syrach. 8.
**Synder som sig bedrer/ Men betenck at wi haffue
alle skyld paa oss.** Det er/ wi ere alle tilbøyelige oc snare til
at falde. Derfaare siger Apostelen: **Huo der staar/ see sig** 1. Cor: 10.
vel for/ at hand icke falder.

Om denne Glisneris oc Øyenskalcks Faste oc Tiende/ vil ieg (Denne Phariseers Faste oc Tiende.)
tale met faa Ord. Faste/ huor met mand demper oc speger Kiød-
sens Lyst oc Kaadhed/ er icke en ond ting: Men der som du vilt faste
i den mening/ at du vilt der met fortiene noget aff Gud/ da bliffuer
din Faste en værstyggelighed faar Gud/ fordi Gud vil icke at wi
skulle tiene hannem effter vort gode tycke/ eller effter Menniskens
paaleggelse/ men effter sin Lows regel. Om Tiende vil ieg dette si- (Om Tiende.)
ge/ at Gud haffde saa skicket iblant sin Menighed/ at mand skulde Leuit: 27.
giffue Presterne som vaare aff Leui slect/ den tiende part aff all
deris grøde/paa det at de kunde haffue det som de kunde føde oc nære
sig met. Oc Christus siger selff vdi Euangelio: **En Arbeydere** Luc: 10.
er sin Løn værd. Gud siger ocsaa vdi Louen/ oc S: Pouel Deut: 25.
dissligeste: **Du skalt icke binde Munden til paa den Oxe** 1. Cor: 9.
som tersker/ det er/ som træder Kornet vd aff Axene.

Om den Anden.

LIge som wi haffue seet i Phariseeren/ huor-
dan den Pharisaiske Retfærdighed er/ oc der hos er hen-
dis forfengelighed giffuet tilkiende/ i det at wi haffue lig-
net hende mod Guds Low: Saa efftersølger nu den an-
den Lærdom om en Christen Retfærdighed/huilcken der affmalis oss
i denne Toldere/ lige som i it liffactigt Billede. Men effterdi at den (Scrifften lærer i tuende maade.)
hellige scrifft lærer i tuende maade om christelige Dyder/som er/met

Regle

Regle oc Exemple: Da vil ieg først see huad Scrifften taler om en chriſten Retfærdighed. Der næſt vil ieg viſe oſſ det ſamme vdi Tolderens Exempel / paa det at Regelen kand ſaaledis ſtadfeſtis ved Exempel.

1. Regle oc vidnesbyrd om en chriſten Retfærdighed.

At tale om en chriſten Retfærdigheds Regle / haffue wi diſſe klare Ord oc Sprock. S: Pouel ſiger / i ſin Epiſtel til de Romere / i det tredie Cap: De haffue alle ſyndet / oc fattis den Ros de ſkulde haffue faar Gud / Men de bleffue retfærdige foruden fortieniſte / aff hans Naade / ved den Gienløſning ſom ſkede i Chriſto Jeſu / huilcken Gud haffuer beſkicket til en Naadeſtol formedelſt Troen i hans Blod. Oc ſtrax der effter ſiger hand i det ſamme cap: Wi holde det ſaa for / at Menniſket bliffuer retfærdigt ved Troen / foruden Louens gierninger. Vdi den anden Epiſtel til de Corinther / i det femte Cap: ſiger hand: Gud giorde den til Synd / ſom icke viſte aff nogen Synd / paa det at wi ſkulde i hannem bliffue den Retfærdighed / ſom gielder faar Gud. Til de Romere i det femte Cap: ſiger hand: Lige ſom der ere bleffne mange Syndere ved it Menniſkis wlydighed: Lige ſaa ere der mange bleffne retfærdige / ved den enis Lydighed. Oc om Abraham ſiger hand: Abraham trode Gud / oc det bleff hannem regnet til Retfærdighed. Oc Kong Dauid ſiger i Pſalmen: Salig er den hues Offuertrædelſe er tilgiffuen / oc hues Synder ere ſkiulde. Saadanne Sententzer oc Sprock om den chriſtelige Retfærdighed / ere wtallige mange i den hellige Scrifft. Men ieg haffuer her ickon faaregiffuet diſſe faa / at ieg der aff kand giffue en almindelig Lærdom om en Chriſten Retfærdighed.

Rom: 3. — 2. Cor: 5. — Rom: 5. — Rom: 4. — Pſal: 32.

Reglens forklaring.

Førſt kunde wi ſee aff diſſe Vidnesbyrd oc Regle / ſom opregnede ere / at en chriſten Retfærdighed kommer icke aff vore egne Gierninger / alligeuel at den ſom er bleffuen retfærdig / begynder nu at giøre gode Gierninger. Derfaare ſkulle wi førſt dette vel mercke / at

gode Gierninger vdelyckis aff vor Retfærdiggiørelse i saa maade/
at de icke ere Aarsage til at wi for dem bliffue retfærdige / men de ere
vor Retfærdiggiørelsis vdretning oc Fruct / som ieg her effter vil si-
ge. Dernæst/kunde wi aff disse Sprock see / at en christen Retfær- 2.
dighed icke staar i de Christne / eller i deris Lydighed/men i CHristo
alene. For det tredie at denne Christi Lydighed skenckis oc giffuis 3.
Menniskenn / at de der ved oc icke aff deris egen Lydighed skulle bliff-
ue retfærdige. For det fierde / at huo som tro / de bliffue delac- 4.
tige vdi denne CHristi Retfærdighed/ saa at hun tilregnis dem li-
ge som deris egen. Thi CHristus er Louens ende alle dem til Sa- Rom: 10.
lighed som tro. For det femte/ at efftersdi wi ere Syndere/ da for- 5.
ligis wi oc forenis met Gud Fader ved Jhesum Christum/ huilcken
Faderen haffuer skicket oss til en Naadestol/ det er/ til en Meglere oc
Talsmand. For det siette / at CHristi Blod er vdgydet for deris 6.
Synder som tro / saa at den Retfærdighed som Gud oc Louen vd-
kreffuer/ bliffuer fyldistgiort oc fuldkommen. For det siuende kun- 7.
de wi see aff alt dette som nu sagt er / at denne christne Retfærdig-
hed staar her vdi / at wi affløsis aff Synden / Christi Retfærdig-
hed oss tilregnis / oc wi anammis til det euige Liff/aff Naade/for
Christi skyld. Dette er Summa paa CHristi Kirckis Lærdom /
om en christen Retfærdighed: Huor aff dette beslutis / at en chri- *Huad en christen Retfærdighed er.*
sten Retfærdighed er affløsning aff Synden / CHristi Retfærdig-
heds tilregnelse/ oc anāmelse til det euige Liff/aff Naade/ for Chri-
sti skyld. Her skulle wi oc dette vel mercke/ at denne Tro ved huilcken
wi bliffue retfærdige / hun er krafftig oc fremfører sin Fruct som er
gode Gierninger/ huilcke der ere Gud behagelige ved Jhesum Chri- *De som ingen gode Gierninger giøre/ de tro icke paa Gud.*
stum. Men huor denne Fruct icke sees ved Barmhiertigheds oc
Kierligheds Gierninger/ der skal Troen neppelige findis: Thi naar
wi tro paa Christum / da fødis wi paa ny til ny Menniske/ at wi
kunde beuise Gud en ny Lydighed.

II. *Tolderens Exempel føris til Reglene.*

NV ville wi ansee denne Lærdom om en christen Retfærdighed/
vdi Tolderens Exempel. Først siger Texten / **Hand stod**
1. **langt borte.** Thi hand vaar saa saare forskrecket oc forfærdet
for sin Wuærdighed/ at hand icke torde met Phariseeren gaa frem
vdi Guds Maiestatis Aasiun. Saa giorde oc S: Peder/ der
hand falt ned faar Jhesu Fødder / oc sagde: **Gack vd fra mig** Luc: 5.
Herre/ thi ieg er it syndigt Menniske. Lige saa giorde oc
den Høffuitzmand vdi Capernaum/ huilcken der sagde: HERre Math: 8.

ieg er icke værd / at du skalt gaa ind vnder mit Tag.
Denne forskreckelse vdi Menniskens Samuittighed / kommer aff
Louens kundskaff: Naar Mennisket randsager oc offuerueyer sine
fremfarne Synder / effter Louens Regel / da nødis hand til at raa-
be oc sige: Jeg er it syndigt Menniske. Dernæst / siger Texten om 2.
denne Toldere: Hand torde icke lætte sine Øyen op til
Himmelen. Her see wi huor hand haffuer skammet sig for sin
Synd oc slemme Gierning. Fremdelis / slo hand sig for sit 3.
Bryst. Huor met der giffuis tilkiende huor saare hand haff-
uer stridet imod Vantro oc Fortuilelse. For det fierde / i det hand 4.
siger: Gud / etc. Giffuis her tilkiende / at wi skulle indfly til
Gud alene / om wi skulle bliffue quit oc fri for vore Synder. Her
til haffuer hand stridet oc fictet met Synden / met Louens forban-
delse oc fordømelse / oc met vantro / met huilcken strid hans rette An-
ger oc Kuelse for Synden giffuis tilkiende: Nu effterfølger huorle-
dis hand haffuer trengt sig igiennem det altsammen / oc er vndkom-
men der aff / lige som aff Helffuede. Fordi i det hand siger:
Gud ver mig Syndere naadig / opretter hand sig ved
Troen imod fortuilelse / Thi hand betencker her de herlige skøne For-
iættelser om Christo / at Gud for hans skyld vil vere Syndere naa-
dig / huilcken der giøre Penitentze oc fly hen til CHristum met en
fast Tillid. For hand er en forligelse oc betalning for alle vore Syn-
der. Der hand nu saaledis opretter sig / legger hand sig Synden til /
oc legger Gud Naade oc Barmhiertighed til: Hand bekiender sig
at vere siug / oc bekiender Gud at vere en Læge / oc sætter Guds
Barmhiertighed imod sin Synd: Oc der met bliffuer hand ret-
færdig / ved Troen alene / i det hand slar sin Lid til at Gud er han-
nem naadig oc barmhiertig. Lige saa giorde oc Daniel sit Scriff-
Dan: 9. temaal / der hand sagde: Du HErre est retfærdig / Men
wi maa skamme oss.

Tre Lærdomme aff Tolderen.

I saa maade kunde wi nu lære aff denne Toldere / først huor-
ledis wi ret skulle giøre Penitentze / oc bliffue retfærdige ved en chri-
sten retfærdighed. Thi lige som en sand Penitentze er en ret Hiertesor-
ge for Synden: Lige saa er en christen Retfærdighed at affløsis aff
Synden / naar wi søge til Gud ved en stadig tro / som tilforn er sagt.
For det andet kunde wi lære aff hannem / huad en ret Bøn er. Thi
en christen Bøn skal komme aff Hiertens grund i Guds Fryct / oc
styde sig paa den Gienløsning som er vdi CHristo Jhesu. For det
tredie skulle wi lære aff hannem / at ydmyge oss baade faar Gud oc
Mennisken.

1. At giøre sand Penitentze.
2. At bede ret.
3. En ret ydmyghed.

Skulle

Skulle wi da leffue som Toldere oc obenbare Syndere? Ja i Spørsmaal.
Sandhed skulle wi det giøre / i det at de giøre Penitentze oc omuende sig / som denne Toldere giorde. Thi lige som den hoffmodige Phariseer bleff icke fordømt oc forkast for sine vduaartis gode Gierninger / som hand giorde / Men for hand forlod sig paa dem: Lige saa bør mand icke at loffue denne Toldere for sine Synder oc onde Leffnet hand brugte / Men for sin Penitentze oc Omuendelse er hand loff værd.
Ja wi haffue her nyttelige Lærdomme at lære Lærdomme aff dem baade.
1 aff dem begge: Wi skulle gierne gaa til Kircken / som de giorde baade
to: Wi skulle tacke Gud for sine Velgierninger som de giorde: Wi
2. skulle giøre vor Bøn til Gud som de giorde baade. Aff Phariseeren Lærdomme aff huer for sig.
3. skulle wi lære at øffue oss vduaartis i høffuiske oc gode Gierninger: Aff Tolderen skulle wi lære at øffue oss vdi en sand Gudfryctighed / oc haffue en stadig Tro til Gud.

Om den Tredie.

JEg siger eder: Denne gick retfærdig hiem i sit Hus / oc icke hin anden / Her haffue wi CHristi Dom om Phariseeren oc Tolderen. Christi Dom. Tolderen (siger hand) gick retfærdig hiem aff Kircken / hiem til sit Hus: Men Phariseeren gick icke retfærdig hiem / men fast mere wretfærdig oc fordømt. Dette stadfester Christus met en almindelig Sententz / oc siger: Fordi huo sig ophøyer hand skal nedertryckis / oc huo sig ydmyger hand skal ophøyes. Phariseeren At ophøye sig. ophøyede oc hoffmodede sig / oc mente at hand vaar retfærdig aff Louens gierninger / huilcke hand dog haffde intet aff / Derfaare bleff hand nedtryckt formedelst den euige Fordømelsis Dom. Men At ydmyge sig. Tolderen ydmygede sig / formedelst sin Synds bekiendelse / en ydmyg hiertens Bøn til Gud / en stadig Tro oc fast Tillid til Guds barmhiertighed ved Jhesum Christum / derfaare bleff hand ophøyet formedelst Guds Naade / at hand fick affløsning aff alle sine synder / oc bekom den euige ære oc Salighed. At wi ocsaa effter hans Exempel kunde rettelige ydmyge oss faar Gud oc Menniskien / der giffue oss vor kiere HERRE Christus sin Naade til / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand / skee loff / pris oc ære til euig tid / AMEN.

Den tolffte Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Marci i det VII. Capittel.

DEr Jhesus gick vd igien aff Tyri oc Sidons egn / Da kom hand til det Galileiske Haff / mit iblant de ti Steders egn. Oc de førde en Døff til hannem / som vaar Dum / oc de bade hannem / at hand vilde legge Haanden paa hannem. Oc hand tog hannem besynderlige fra Folcket / oc lagde hannem Fingrene i Ørnene / oc spytte / oc rørde ved hans Tunge / och saa op til Himmelen / oc suckede / oc

oc sagde til hannem: Hephetah / det er / Lad dig op. Oc strax obnedis hans Øern / oc hans Tungis Baand løsnede / oc hand talede ret. Oc Jhesus forbød dem / at de ingen skulde sige det. Men io mere hand forbød / io mere kundgiorde de det / Oc de forundrede sig offuermaade / oc sagde: Hand giorde det vel altsammen / De Døffue giorde hand hørende / oc de Maalløse talendis.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium indeholder it aff Christi Mirackel / met huilcket hand lod see sin Almectighed / sit Hiertelag mod oss / oc sit Embede. Hans Almectighed sees / i det at hand raader oc biuder offuer alle Creaturene / Stundem offuer Haffuet / Stundem offuer Været / Stundem offuer Dieffuelen / Stundem offuer Legemens siugdom / som hand gior her i dette Euangelio. Hans Hiertelag mod oss giffuis tilkiende / i det at hand er saa villig oc redebon til at hielpe alle dem som hannem paakalde. Sit Embede lader hand see / i det at hand hielper / saa som hans Naffn liuder / thi hand kaldis Jesus / det er en Hielpere oc Frelsere. Disse try stycker actis noget nær i alle Christi Miracle / huilcke stycker wi oc skulle lære at bruge ret. Vor HERRIS Christi mact skulle wi bruge imod Verdens Tiranni / Kraaglow oc Hyckleri / oc imod alt Dieffuelens gantske Rige. Hans Vilie oc Hiertelag skulle wi sætte imod vort Kiøds oc Blods foruende Vilie oc Dom. Met hans Embede skulle wi beuebne oc ryste oss imod alle Antichrister / som ville røffue Christo sit Embede fra.

Christi mact

Christi Hiertelag.

Christi Embede.

Huor wi skulle bruge Christi mact Hiertelag oc Embede.

1. 2. 3.

Disse forneffnde try stycker kunde wi see i dette Euangelio / lige som i en Speyel: Dette døffue oc dumme Menniske holdis fanget aff Dieffuelen / men huad gior Christus her til? Hand beuiser sin mact oc obner hans Øern / oc hand løser hans Tunge imod Dieffuelens vilie. Dernæst / i det at hand hielper dette arme / bedrøffuede oc ælendige Menniske / da lader hand paakiende / at hand lader sig hans nød oc trang gaa til Hierte / oc der met lader hand see sit Hiertelag mod hannem. For det sidste / beuiser hand osaa sit Embede / i det at hand lader sig finde villig oc redebon til at hielpe: Thi met 1. 2. 3.

denne Gierning giffuer hand tilkiende / at hand er sent til Verden / paa det at hand skal hielpe dem som ere sorgefulde oc bedrøffuede. Saa haffue wi her hørt huad Christus lader see oc giffuer tilkiende met sine Miracke : Nu ville wi see Summa paa dette Euangelium.

Summa paa dette Euangelium.

Christus helbreder it døfft oc dumt Menniske som bleff fort til hannem : Huor met der giffuis tilkiende at Jesus Christus er kommen til Verden / at hielpe alle dem som komme til hannem / effter disse Prophetens Ord : **Huer den som paakalder HERRENS naffn / hand skal bliffue hiolpen.** At wi nu dette Euangelium diss bedre kunde forstaa / da ville wi her aff ansee oc forklare tre Artickler / som ere :

Ioel : 2.

Den Første.

Deris Exempel som førde dette døffue oc dumme Menniske til Christum.

Den Anden.

Christi Mirackel oc vnderlige Gierning.

Den Tredie.

Huad fruct oc gaffn dette Mirackel vdrette hos dem som der hos tilstede vaare.

Om den Første.

OC der Jhesus gick vd igien aff Tyri oc Sidons Egn / da kom hand til det Galileiske Haff / mit iblant de ti Steder. Før end wi gaa til den første Lærdom aff dette Euangelio / da skulle wi vel acte Aarsagen til dette Mirackel / som vaar Christi vandring / oc den sted hand vandrede paa. Hans vandring oc reyse giffuer tilkiende / huor vindskibelig hand vaar i sit Embede / oc huor saare hand lengdis oc tørstede effter vor Salighed. Steden giffuer tilkiende / at hand vilde at Hedninge skulde ocsaa bliffue delactige vdi hans velgierninger : Thi hand er kommen at oplede det som er fortafft.

Christi vandring iblant Hedningene.

Matth : 18.

Nu ville wi ansee den første Lærdom. **Oc de førde en Døff til hannem som vaar dum / oc de bade hannem at hand vilde legge Haanden paa hannem.** Her haffue wi tu ting at acte : Først / huad disse Folck giøre. Dernæst / huad de begere. Huad giøre de? De føre it Menniske til Christum som er baade døfft oc dumt. Met disse faa ord bescriffuis oss det gantske

Tu stycker her at acte.

1.

Huad disse Folck giøre.

ske christelige Leffnet: Huilcken bescriffuelse oss ligger mact paa at forstaa ret/ paa det at wi rettelige kunde efterfølge dette Folckis Exempel. Thi først bekiende de Christum at vere Messiam/ det er den som Gud haffde loffuet at skulde forløse oc fri dem oc alle Menniske/ Dernæst tro de paa hannem: Begge disse tu stycker giffue de tilkiende met denne Gierning. Thi der gaar ingen til Christum/ kiender hannem for sin Saliggiørere oc paakalder hannem/ vden den som troer paa hannem. Thi lige som ingen troer vden den som hører Guds Ord: Lige saa paakalder ingen Gud/ vden den som troer/ som S: Pouel siger/ til de Romere i det tiende Capit: Den Tro som saaledis vndfangis aff Liffsens Ord/ hun er de Christnis Salighed oc Retfærdighed. Jt christelige Leffnet. Troens art. Rom: 10.

Er da denne Tro aarckeløs? Ney ingelunde/ thi wi see her i dette Folck try slags Troens fruct. Den første er Bekiendelse: Thi her bekiende de Christum/ baade met deris Gierning oc Ord. For lige som wi tro aff Hiertet til Retfærdighed: Lige saa bekiende wi met Munden til Salighed. Den anden Fruct er Christi paakaldelse: Thi Troen oc Bønen ere saa hart sammen bundne/ at mand skal snarere kunde skille Verme fra Ild/ end mand skal kunde skille dem fra huer andre. Den tredie Fruct er en broderlig Kierlighed/ huilcken dette Folck beuise met deris Hierte/ Gierning/ oc Ord/ i det at de føre dette vsle oc ælendige Menniske til Christum. Troens fruct. 1. Bekiendelse. Rom. 10. 2. Bøn. 3. Kierlighed.

Kant du icke nu her see huad for Folck det haffuer veret/ som førde dette døffue oc dumme Menniske til Christum? Kant du icke her see det gantske Christelige Leffnet affmalet i denne deris Gierning/ lige som i en Taffle? Men huorfaare er det skeet oc bescreffuet? Det er skeet/ paa det at du oc ieg skulde haffue Exempel at øffue oss i
1. Gudfryctighed mod Gud/ oc Kierlighed mod vor Næste: Dette er
2. it ret christeligt Leffnets form oc maade. Derfaare skulle wi met dette Folck tro paa Christum: Wi skulle met dem bekiende Chri-
3. stum: Den samme skulle wi ocsaa met dennem paakalde/ huilcket
4. Troen vdkreffuer: Derforuden skulle wi ocsaa efter deris Exempel/ met Hierte/ Mund/ oc Gierning elske oc hielpe vor Næste. Huad kand vere en større Kierligheds gierning/ end at føre it Menniske til Christum/ som er fanget vnder Dieffuelens mact/ som er vselt oc ælendigt/ oc er forskut oc foractet faar Menniskene/ Oc at/ for saadant it ælendigt Menniske/ tage sig saa stor en møde oc wmage til?

Her skulle wi lære/ baade Rige oc Fattige/ Ædle oc Wædle/ Borgere oc Bønder/ huad oss bør at giøre/ met saa skel at wi icke ville for- Lærdom her aff.

geffuis føre en Christen Titel oc Naffn. Huer skal legge vind paa aff sin effne at føre mange til CHristum / paakalde oc bede hannem for dem / oc tage sig en gudelig Omhu til for andre Folckis Salighed.

Spørsmaal om en fremmet Tro.

Her falder nu it Spørsmaal ind : Dette døffue Menniske haffde icke Troen til Gud/thi hand kunde icke høre Guds ord/huor aff Troen vndfangis : Dog alligeuel faar hand sin Helbrede aff Christo for andre Folckis tro: Der aff siunis det at it Meñiske kand bliffue salig formedelst andre Menniskis Tro. Der suarer ieg saa 1.
til : Christus oplader den Dumme sin Tunge/ at hand kand paakalde oc bede hannem/oc der hand paakalder hannem/giffuer hand hannem Troen / oc effter at hand den haffde faaet / bliffuer hand salig formedelst sin egen oc icke ved andre Menniskis Tro. Der- 2.
næst skulle wi giøre skilsmisse imellem legemlige Velgierninger oc den euige Salighed. Legemlige velgierninger kunde de gudfryctige forhuerffue de wgudelige aff Gud : Men det euige Liff oc Salighed kunde de icke forhuerffue dem / oc det kunde de ingelunde bekomme/ vden de selff tilforn haffue aff Guds ord faaet Troen til Christum. Thi der som de Gudfryctige icke kunde forhuerffue de wgudelige legemlige Velgierninger/ da kunde denne onde Verdening elunde bliffue saa lenge staaendis i disse suare Synder oc gruelige groffue Laster.

Suar.

Skilsmisse imellem Aandelige oc legemlige welgierninger.

II.
Huad de begerede aff Christo.

DEt er nu sagt om disse Folckis Gierning/som førde dette Menniske til Christum / oc huorledis wi rettelige skulle følge dem effter : Nu ville wi ocsaa see huad de begerede aff Christo. **De bade hannem** / siger Euangelisten/ **at hand vilde legge sin Haand paa hannem :** Dette begerede de / for de haffde formerckt aff Christo at hand tilforn haffde hiolpet mange / formedelst sine Henders paaleggelse.

Om Henders paaleggelse.

AT wi nu diss bedre kunde acte huad denne brug met Henders paaleggelse haffuer paa sig/da ville wi ansee disse efterfølgende stycker/ som ere :

Først/ huor gammel denne seduan haffuer veret / at legge Haanden paa andre.

Dernæst/ huem det hørde til at legge Henderne paa andre.

For det tredie/ for huad Sag skyld/ oc i huad Mening mand lagde Henderne paa andre.

For det sidste / huad Aandelig ydtydning / Hendernis paaleggelse haffde met sig.

AT tale om tiden / huor gammel denne vijs oc vaare haffuer veret met Henders paaleggelse / der om giffuer den hellige Scrifft tilkiende / at denne seduan er kommen fra de hellige Patriarcker oc Forfædre i det gamle Testamente. Thi wi læse vdi Mose første Bog / i det ote oc fyrretiuende Cap: At den hellige Patriarcke Jacob lagde sin Haand paa sine Sønner Joseph / Manasse oc Ephraim. Huilcken seduane der siden vaar befalet Joderne vdi Herrens Low / oc er siden bleffuen ved mact indtil Christi tid / som ocsaa selff haffuer brugt denne vane oc vijs / oc der effter antuordet sine Disciple oc Apostler den samme / at de den ocsaa skulde bruge. Oc at mand ocsaa pleyede at bede oc paakalde Gud / naar mand lagde Hender paa nogen / det kand mand see aff det nittende Capittel i S: Matthei Euangelio / huor der scriffuis at der førdis smaa Børn til Christum / at hand skulde legge sine Hender paa dem oc bede. I. Huor gāmel denne seduan er. Gen: 48. Matth: 19.

Der høre wi at denne Henders paaleggelse haffuer veret en saare gammel vijs oc vane i Verden: Nu ville wi ocsaa see huem det hørde til at legge Hender paa andre / huilcket wi kunde see aff Jacob Patriarckis / oc andre fleris Historie. Det haffuer altid veret seduan / at de som ypperlige haffue veret / de haffue lagt Henderne paa dem som ringere vaare / Forældre lagde Hender paa Børnene / Prester haffue lagt Hender paa Almuen: Thi det haffuer altid veret holdet for en synderlig oc herlig Ceremonie / oc denne seduan haffuer stedse staaet hos dem / som haffue hafft nogen synderlig Myndighed for andre Folck. II. Huem det hør til at legge Hender paa andre.

For huad Sag skyld oc i huad Mening er denne seduan opkommen? Wi kunde aff den hellige Scrifft sammen sancke fem Sager / huorfaare Henders paaleggelse er skeet. Først er det skeet for den skyld at mand der hos skulde velsigne dem som mand lagde Hender paa / oc bede for dem / som mand kand see aff S: Matthei nittende Cap: Oc S: Marci siuende Cap: Dernæst brugtis ocsaa Henders paaleggelse vdi Offer / i det gamle Testamente: Thi der finder mand screffuet / at Presterne lagde deris Hender paa Hoffuederne aff det Queg som skulde offris. For det tredie / brugtis Henders paaleggelse naar nogen skulde helbredis aff nogen Siugdom / saa som ocsaa Christus lagde tit oc offte sine Hender paa dem som bleffue førde til hannem / at hand skulde helbrede dem / derfaare bede ocsaa disse Folck / at hand vil legge sin Haand paa dette døffue oc dumme Menniske / at det der ved kand komme til sin III. For huad Sag det skede. 1. Matth: 19. Marc: 7. 2. 3.

Hel-

4. helbrede. For det fierde skede ocsaa Henders paaleggelse / at mand
der ved oc ved en aluerlig Bøn kunde metdele andre den hellig Aand
Act: 8. som wi læse vdi Apostlernis gierninger / at Apostlerne lagde Hen-
5. der paa dem vdi Samaria / oc de finge den hellig Aand. For det
femte brugtis Henders paaleggelse vdi Presteuielse / at mand da
lagde Hender paa deris Hoffuet / som skulde ordineris oc induies til
det hellige predicke Embede.

IIII. Huad Henders paaleggelse betyder.

Nu ville wi ocsaa legge noget til / huad denne Henders paaleg-
gelse betyder. De som velsignede andre / de vaare i Guds sted:
Haanden betegnede Guds hielp oc yndist: Met Haandens paaleg-
gelse gaffs tilkiende / at den som Haanden bleff lagt paa / hand vaar
vnder Guds yndist oc beskermelse / oc bleff velsignet aff Gud. Naar 1.
mand velsignede nogen met Henders paaleggelse / da ynskede mand

Vdi Scrifftenmaal betegner ocsaa Henders paaleggelse / at den som Haanden leggis paa / hand er vnder Guds yndist oc Naade / oc Gud vdstrecker sin Haand offuer hannem / oc helbreder hannem aff Synden.

hannem der met Guds venskaff oc hielp : Naar mand lagde Hen- 2.
der paa Queg som skulde offris / da vilde mand der met vie oc hel-
liggiøre HERRen det : Naar mand lagde Hender paa dem som 3.
skulde helbredis / da gaff mand der met tilkiende / at Guds Haand
vdstracte sig / i det at hand ved sin Guddoms krafft gaff de Siuge
deris helbrede : Lige saa vdi den hellig Aands gaffue oc metdelelse / 4.
betegnede Haandens paaleggelse Guds næruerelse: Vdi Presteuiel- 5.
se betegne Henders paaleggelse / at de som bleffue ordinerede oc viede /
de bleffue Gud offrede oc giffne lige som it Offer / oc bleffue nu tilskic-
kede til Guds gierning oc tieniste. Dette maa nu saa vere sagt om
den første Artickel / som er / om disse Folck / som føre dette døffue oc
dumme Menniske til Christum / oc om Henders paaleggelse. Nu

Lærdomme her aff.

skulle wi kaartelige acte oc besinde huad denne Artickel stadfester /
huad hand beskemmer / oc huad hand paaminder. Denne
1. Artickel stadfester / at de som ere Guds Børn / de driffuis oc føris
Rom: 8. 2. aff Guds Aand / oc øffue sig i Gudelighed oc Kierlighed. Hand
beskemmer oc igiendriffuer dem / som berømme sig meget aff Troen /
foruden Gudfryctighed mod Gud / oc Kierlighed til deris Næste.
3. Hand paaminder oss / at wi skulle øffue oss i Troens gierninger /
induaartis oc vduaartis / met saa skel at wi ville regnis iblant
Guds Børn.

Om den Anden.

Den anden Lærdom som ieg faaregaff / er om
Christi Gierning oc Mirackel. Paa det at wi diss be-
dre kunde forstaa denne Christi Gierning / da skulle wi

her acte nogle ſtycker om Mirackel oc vnderlige Gierninger. De hellige Propheter giorde Mirackel/ Chriſtus oc Apoſtlerne giorde Mirackel/ at de der met vilde ſtadfeſte den Lærdom ſom de predickede/ at vere aff Gud/ oc at Menniſkene ſom met ſaadanne Mirackel vaare offueruundne/ ſaa de maatte tro at de haffde Sandhed met at fare/ de ſkulde tro deris Predicken/ oc ved Troen bliffue ſalige. At dette vaar den ſynderligſte Sag huorfaare Miracket oc vnderlige Gierninger ſkede/ beuiſer S: Johannes Euangeliſta/ i ſit Euangelij andet Cap: Huor hand ſaa ſiger: **Dette er det første Tegen ſom Jheſus giorde/ oc ſkeede vdi Cana i Galileæ Land/ oc hand obenbarede der met ſin Herlighed/ oc hans Diſciple trode paa hannem.** Ioh: 2. Her giffuis tuende ſager tilkiende huorfaare Chriſtus giorde Miracket/ ſom er/ Chriſti ære/ Oc at Diſciplene kunde tro paa hannem. Chriſti herlighed indeholder oc begriber i ſig hans Guddoms mact oc krafft/ hans hiertelag mod Menniſkens kiøn/ hans Embede/ oc hans Lærdoms viſſhed. Men her ſkulle wi giøre forſkel imellem Propheterne/ Apoſtlerne oc Chriſtum. (Skilſmiſſe imellem Chriſti oc andre Chriſtnis Miracket.) Propheterne oc Apoſtlerne de giorde icke deris Miracket aff deris egen krafft/ men aff Chriſti guddommelige krafft oc mact/ hues Aand der talede igiennem deris Mund. Men Chriſtus giorde ſine Miracket aff ſin egen krafft oc mact. Derfaare lige ſom Propheterne oc Apoſtlerne beuiſte met deris Miracket/ at de vaare Chriſti Tienere: Lige ſaa beuiſte Chriſtus met ſine Miracket at hand er deris Gud oc HErre.

Men der ſom du ſpør at/ huorfaare Miracket icke ſke paa denne dag/ formedelſt Guds Ords tienere/ Da ſkalt du vide/ at effter at Miracket oc vnderlige Gierninger haffde ſtadfeſt Chriſti Herlighed oc Guds Ords Sandhed/ da haffde de giort oc ydret det dem burde/ ſaa at de icke ſiden giordis behoff. (Læs her om paa den tredie Søndag effter Chriſti Obenbarelſe paa det lxxiij Blad.) Derfaare ſkulle wi icke nu ydermere foruente Miracket: Men wi ſkulle vere tilfreds met Propheternis oc Apoſtlernis Lærdom/ huilcken Gud i fordom tid haffuer ſtadfeſt formedelſt Miracket.

Dette maa nu ſaa vere ſagt om Miracket i almindelighed: Nu ville wi gaa til det Miracket ſom oſſ vdi dette Euangelio faare giffuis/ i huilcket wi haffue mange omſtendige vilkaar at acte/ aff huilcke huert haffuer ſin ſynderlige Lærdom oc paamindelſe. (Sex omſtendige vilkaar her at acte.)

Førſt

I. Hand tog hannem til side.

Først siger Euangelisten: **Hand tog hannem til side vd fra Folcket.** Huorfaare giorde hand det? Det giorde hand for to Sagers skyld / som er / for Tidens skyld / oc for det som der met bleff bemerckt oc betegnet. For Tidens skyld skede det / for hand vilde icke 1.
at hans Rige skulde end da obenbaris oc vdspredis offuer den gantske Verden: Thi hand haffde icke end da fuldkommet sit Offer /
Eph: 2. hand haffde icke end da sønderbrut det Gierde som vaar imellem Jøder oc Hedninge / huilcket der effter skede / den tid der hand berystede
Marc: 16. sine Disciple / oc vdskickede dem met denne Befalning: **Gaar vd i den gantske Verden / oc predicker Euangelium faar alle Folck.** For Bemerckelsens skyld skede dette / at CHristus tog 2.
dette Menniske til side fra Folcket / fordi her met betegnis / at huo som begerer denne Læge Christum / hand skal vige til side fra den
2. Cor: 6. onde hob: Thi Christus oc Belial haffue ingen samquem met huer andre.

II. Hand lagde Fingrene i hans Øern.

Dernæst siger Euangelisten: **Hand lagde sine Fingre i hans Øern.** Dette er i Sandhed icke skeet til forgeffs: Thi 1.
met dette Tegn beuiste hand baade huor værdigt oc dyrebart hans Kiød er / huilcket hand anammede / paa det at alle Menniske kunde ved samme kiøds Offer oc Betalning komme igien til deris Sundhed oc Helbrede / som de haffde i den første oprindelse / oc haffue siden mistformedelst Synden: Oc disligeste vilde hand der met giffue 2.
tilkiende / at mand huercken kand høre eller forstaa hans Ord / vden saa er at Ørnene opladis ved Christi Finger / Det er / vden saa er at den hellig Aand oplader vore Hierters Øern.

III. Hand spytte oc rørde ved Tungen.

For det tredie / **spytte hand oc rørde ved hans Tunge.** Der met vilde hand giffue tilkiende / baade at det er aff 1.
hannem altsammen / at wi kunde tale oc bruge vor Tunge / Oc at 2.
hand ved Middel vil vere krafftig i den christne Kircke.

IIII. Hand seer op til Himmelen.

For det fierde / **saa hand op til Himmelen.** Met disse facter giffuer hand tilkiende at hans Hierte oc Sind vaar opløfft til hans himmelske Fader / huilcken hand tilbad oc paakalde-
de / icke alleniste for dette arme Menniske / men for alle dem som ere
Hvad Bøn er. skrøbelige oc bedrøffuede. Thi Bønen er icke Mundens rørelse oc liud / men mere Hiertens ydmyge opløfftelse til Gud: Huilcken Hiertens opløfftelse som betegnis der met / at mange Christne see op til Himmelen / naar de giøre deris Bøn. Huorfaare Dauid siger:

ger: Jeg opløffter mine Øyen til dig / du som boer i Himmelen. Psal: 143.
Huilcket wi oc saa paamindis i det wi sige: Fader vor du som est i Himmelen.

For det femte/ suckede hand/ Det maa i Sandhed haffue hafft meget paa sig/ effterdi at saadan en mectig Herre oc tapper Helt sucker der ved. Derfaare saa hand icke aleniste til dette Menniske/ huilcket hand vel kunde haffue hiolpet met it eniste Øye-

V. Hand suckede for fem sager skyld.

1. blick: Men hand seer hen til disse fem stycker/ som ere: Først/ Synden/ huilcken der er en Aarsage til alt ont iblant det menniskelige
2. Kiøn. Dernæst/ betencker hand oc saa Dieffuelens Tiranni/ huilcken der saaledis haffuer vndertuingt oc faaet mact met Menniskens kiøn: Imod huilcket Tiranni hand viste at hand skulde fecte
3. oc stride. Fremdelis/ seer hand oc saa hen til Louens forbandelse/ huilcken hand haffde taget paa sig/ paa det at wi kunde bliffue ledi-
4. ge oc quit fra Syndens skyld oc straff. Her offuer seer hand oc saa hen til sin beske Død oc Pine/ som hand skulde lide for det gantske
5. menniskelige Kiøn. Endelige seer hand oc saa til den store vtacknemelighed/ som den største Part i Verden skal beuise hannem/ Thi hand saa tilforn/ at mange skulde slæt foracte hans velgierninger/ mange skulde aff Ladhed forsøme dem/ saa at den mindste Part aff Verden skulde anamme hans velgierninger/ oc bruge dem sig til Salighed.

For det siette taler hand til den dumme oc siger: Ephata / det er / lad dig op. Marcus Euangelista sætter her icke for-

VI. Hand taler oc siger: Ephrata/ for fem Sager skyld.

1. geffs dette Ebraiske ord Ephata: Thi her met lader først Christus see sin Guddoms krafft oc mact / som baade befaler met ord / oc vdretter det som hand vil/ Huor aff vor Tro icke aleniste styrckis om Christi guddom / men hun oc saa her aff lærer oc forstaar/ at de bo tryggelige oc ere vel foruarede / som ere vnder hans mact oc Herredøme/ oc haffue giffuet sig vdi hans beskytning oc beskermelse. Der-
2. næst giffuer hand met dette Ord tilkiende / huor krafftigt hans ord er/ besynderlige naar mand anammer det met en stadig Tro. For
3. det tredie lærer hand met dette ord / at ingen kand bliffue salig vden hans Ord/ ved huilcket hand biuder oc befaler oss alt det som hand
4. vil at wi skulle giøre. For det fierde / giffuer hand met denne sin befalning tilkiende/ i det hand siger: Lad dig op/ at Menniskens vilie vdkreffuis til de ting som vor Salighed er anrørendis/ Icke i saa maade/ at Menniskens vilie som icke er fornyet oc omskifft ved

Guds Haand / kand giøre noget eller haffuer vilie til det som Gud hører til: Men i saa maade vdkreffuis Menniskens vilie / at naar hand beuegis oc omskifftis aff den hellig Aand / at hand icke da skal staa Aanden imod. For det sidste / giffuer Christus met dette Ord 5.
tilkiende / at vor Saligheds Gierning er altsammen Christi egen oc icke Menniskens Gierning / saa som dette Hebraiske Ord Ephata beuiser.

VII. Christi Miracel.

For det siuende / siger Euangelisten: **Oc strax oplodis hans Oern / oc hans Tungis Baand løsnede / oc hand talede ret.** Dette er Miracklet i sig selff / oc Christi velgierning mod dette arme Menniske / met huilcket Miracklel der giffuis tilkiende / at wi ved Christi Befalning oc hans ords Predicken / løsis aff Dieffuelens lencker / at wi icke skulle lenger holdis fangne oc bundne aff dem.

Huad wi aff dette Miraeckel lære.

Dette Miraeckel (at ieg i en Summa met 1.
faa ord skal sige det) stadfester at Christus baade kand oc vil hielpe alle bedrøffuede oc ælendige Menniske / som føris til hannem / oc begere hans hielp. Det oc saa nedslar oc fordriffuer deris vildfa- 2.
relse / som fly for Christum / saa som for en grum oc vmild Dommere / oc paakalde Helgen / saa som de skulde vere mildere end hand. Derforuden paaminder det oss / at naar wi komme i nød oc fare / 3.
da skulle wi fly til Christum alene / ved en stadig Tro oc en aluerlig Bøn.

Om den Tredie.

OC hand forbød dem at de skulde ingen sige det: Men io mere hand forbød det / io mere forkynde de det / oc forundrede sig saare.

Christus forbiuder dem at de skulde ingen lade faa dette at vide. Denne Befalning haffde dem burd at vere lydige: Derfaare skulle wi icke scriffue deris wlydighed det gode til som der effter fulde / men det skulle wi scriffue Christi godhed til. Thi Christus vilde at denne Gierning skulde haffue veret hemelig oc skiult / indtil at hand vaar opstaaen aff døde.

Fruct oc gaffn aff dette Miraeckel.

Men huad gaffn kom der aff dette Christi Miraeckel? Først 1.
finge de Troen til Christum som saae dette Miraeckel: Dernæst / 2.
forkyndede de denne Christi velgierning oc prisede Gud: Huilcken Guds ære oc pris der er den sidste endelige Sag til alle Christi giernin-

ninger. Men huad er at prise Gud? At mand ærer oc priser Gud det kommer aff hans kundskaff/som staar her vdi: At du dømer ret om den guddommelige Substantz oc Verelse/ oc om de tre Personer i Guddommen: At du holder hannem for at vere den rette Brønd oc Kilde/ aff huilcken alt Gaat kommer: At du flyer til hannem ved vor HErre Jhesum Christum/ vdi all din nød trang: At du obenbare met disse Folck/som saae dette Jertegn/bekiender oc bestaar din Tro: At du met dit Exempel gaar for andre/saa at mange kunde beuegis aff dit Exempel at fly hen til vor HErre Jhesum Christum/huilcken met Faderen oc den hellig Aand ske/loff/pris/heder oc Tacksigelse til euig tid/Amen. At prise Gud/Huad det er.

Den trettende Søndag effter hellig Trefaaldighed/Euangelium Luce i det X. Capittel.

JEsus vende sig til sine Discipke/ oc sagde i besynderlighed: Salige ere de Oyen/ som see det i see. Thi ieg siger eder/ mange Propheter oc Konger vilde seet det i see/ oc haffue det icke seet/ oc høre det i høre/ oc haffue det icke hørt. Oc see/ da stod en Scrifftklog op/ fristede hannem/ oc sagde: Mestere/ huad skal ieg giøre/ at ieg kand arffue det euige Liff? Da sagde hand til hannem: Huorledis staar screffuet vdi Louen: Huorledis læs du? Hand suarede/ oc sagde: Du Deut: 6. skalt elske Gud din HERRE/ aff gantske Hierte/ aff gantske Siæl/ aff all Mact/ oc aff gantske Sind/ Oc din Næste/ lige som dig selff. Da sagde hand til hannem: Du suarede ret/ Giør det/ saa skalt du leffue. Men hand vilde giøre sig selff retfærdig/ Oc

sagde til Jhesum: Huo er da min Næste? Da suarede Jhesus / oc sagde: Der vaar it Menniske / som gick fra Jerusalem ned til Jericho / oc falt iblant Røffuere / de førde hannem aff / oc sloge hannem / oc ginge bort / oc lode hannem ligge halff død. Da begaff det sig vforuarendis / at en Prest drog den samme Vey ned / oc der hand saa hannem / gick hand omkring. Disligeste ocsaa en Leuite / der hand kom til steden / och saa hannem / gick hand omkring. Men en Samaritan reysde oc kom der hen / oc der hand saa hannem / ynckedis hand offuer hannem / Hand gick til hannem / forbant hannem hans Saar / oc lod Olie oc Vin der vdi / oc løffte hannem paa sit Diur / oc førde hannem til Herbere / oc røctede hannem. Den anden Dag reysde hand / oc tog to Pennin-

ninge vd / oc gaff Hosbonden dem / oc sagde til hannem: Rocte hannem / oc der som du legger noget mere der til / da vil ieg betale dig det / naar ieg kommer igien. Huilcken tyckis dig / der vaar aff disse tre hans Næste / der vaar falden iblant Røffuere? Hand sagde: Den som giorde Barmhiertighed met hannem. Da sagde Jhesus til hannem: Saa gack du bort oc giør lige saa.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium skifftis i tuende Parter: Tu synderlige stycker i dette Euangelio at acte.
1. Vdi den første handler Christus met sine Discipler / om den rette Salighed / oc lærer huor vdi hun staar / som er der vdi / at mand kiender hannem oc i en sta-
2. dig Tro forlader sig paa hannem. Vdi den anden Part handlis oc disputeris / om den rette Vey til det euige Liff / om Guds Low oc Kierlighed til Gud oc vor Næste: Oc faaregiffuer Christus der it Exempel / huor met hand lærer oss huem wi skulle holde for at vere vor Næste. At wi kunde det diss bedre forstaa / da ville wi her forhandle fire Artickler.

Den Første.

Huad den rette Salighed er.

Den Anden.

Denne Loukiøns Spørsmaal / om det euige Liff at bekomme / oc huad Christus suarer der til.

Den Tredie.

Om de besynderligste Hoffuetstycker i Guds Low.

Den Fierde.

Om den Lignelse Christus her indfører / met huilcken der læris / huo der er vor Næste.

Om den Første.

JHEsus vende sig til sine Disciple / oc sagde til dem i besynderlighed: Salige ere de Oyen / som see det i see. Thi ieg siger eder / mange

Propheter oc Konger vilde seet det i see / oc haffue det icke seet / oc vilde høre det i høre / oc haffue det icke hørt.

Den største oc beste glæde.

Her lærer Christus oss huilcken den rette Salighed er / oc huilcken Menniskens rette oc fuldkomne glæde er her i Verden / som er / at see Guds Søn. Effterdi da at de aleniste ere salige som see Guds Søn / da følger der aff / at ingen kand bliffue salig ved sine egne Gierninger oc fortieniste / huorfaare wi alle met rette skulle stunde effter oc begere / at wi kunde saa Christum at see.

Huorledis Christus sees.
I.
J dette Liff.

MEn wi skulle vide at Christus sees i tuende maade / som ere: Her i dette Liff / Oc i det tilkommendis. J dette Liff sees hand i tre maade: Først sees hand met legemlige Øyen aleniste. Dernæst / met legemlige oc aandelige Øyen tilsammen. Oc for det tredie met aandelige Øyen aleniste.

1. Legemlige.

Met legemlige Øyen aleniste saa den største Part aff Jøderne hannem / huilcke dog bleffue fordømde: Derfor er denne Siun / at mand seer Christum met legemlige Øyen / intet vdi sig selff nyttig til Salighed: Ja hun kommer en stor part meget mere til diss større fordømelse. Herodes saa Christum / Pilatus disligeste / saa giorde oc Judas / Annas oc Caiphas / oc mange andre wgudelige Menniske / hues Fordømelse der klarlige lærer / at den vduaartis oc legemlige Siun mand seer Christum met / den hielper intet til Salighed / huor der icke er en sand Tro til Christum.

2. Legemlige oc Aandelige.

Met legemlige oc aandelige Øyen tilsammen bleff Christus seet aff de Vise aff Østerlandene / aff Jomfru Maria / aff Joseph / Simeon / Zacheo / Apostlerne / oc mange andre flere / huilcken siun dem vaar gaffnlig til Salighed / for de saae Christum icke aleniste met vduaartis Øyen / men ocsaa met deris Hiertis Øyen: Huilcket mand klarlige kand see vdi den Quinde som tode Christi Føder / oc

Luc: 7.

tiurde dem igien met sit Haar / huilcken der hørde aff Christo / at hendis Synder vaare hende forladne / for den stercke Tro som hun haffde til hannem: Om denne siun taler HErren her / i det hand siger: Mange Propheter oc Konger vilde seet det i see / oc finge det icke at see.

3. Aandelige.

Met Aandelige Øyen alene see alle de Christum / som tro oc forlade sig paa hannem: Thi saa forklarer Christus det selff / i det

Joh: 3.
Num: 21.

hand siger: Lige som Moses ophøyede en Hugorm i Ørcken / saa skal Menniskens Søn ophøyes / at huer

den

den som troer paa hannem / icke skal fortabis / men haffue det euige Liff. Saaledis saa Abel Christum vdi sit Gen: 4.
Offer: Saaledis saa Abraham hannem / om huilcken Christus taler / saa sigendis: Abraham saa min dag / oc hand glæde sig. Saaledis see wi Christum paa denne dag / saa mange som tro paa hannem. At de ere salige som i saa maade see Christum / beuise disse Christi Ord der hand sagde til Thomam: Salige ere de som icke see oc dog tro. Ioh: 20.
Fordi vdi Euangelio see wi hannem / huor hand obenbaris for oss / Ansict fra Ansict / paa det at wi skulle omskifftis oc forklaris at bliffue hans Billede lige.

HER til haffue wi talet om det første slags Siun som mand seer Christum met her i Verden / oc i huor mange maade det skeer: Nu effterfølger det andet slags Siun / som skeer i den tilkommendis ære oc herlighed / huor wi skulle see hannem fuldkommelige / oc haffue euig glæde der aff / at wi stedse oc altid skulle see hans allerhelligste Ansict. II. I det andet Liff.

Men huad Aarsage er der til at Christus siger dem salige at vere / som see hannem? Først siger hand dem at vere salige / for hand er Liffsens ord / vden huilcket der er icke Salighed at foruente: Thi dette Liffsens ord frier alle dem som tro fra den euige Død. Fordi lige som den der icke seer Christum / oc besynderlige met Troens Øyen / hand er vdi Fengsel oc vnder Dieffuelens mact: Lige saa haffuer den som seer Christum / Seyeruinding offuer Verden oc alt ont / effter disse Apostelens ord: Eders Tro er den Seyer / som offueruinder Verden. Huo offueruinder Verden / vden den som troer at Jesus er Guds Søn? 1. Ioh: 5.
Ja maatte nogen sige / See wi icke huer dag at mange Gudfryctige lide ilde i denne Verden / oc maa offte tagis vskyldelige aff dage oc lide gruelig Marter oc Pine? Huorledis kunde de da vere lycksalige? Der suarer ieg saa til: Endog at de siunis vlycksalige faar Verden / saa ere de dog salige for det som endelige vil effterfolge / Thi der vil kōme effter en fuldkommen befrielse fra alt ont / som de Gudfryctige plagis met her i Verden. Derfaare siger Christus hos Mattheum: Salige ere de bedrøffuede / Thi de skulle Husualis. Gienfigelse. Suar. Math: 5.

Om den Anden.

OC see der opstod en Loukiøn/fristede hannem oc sagde: Mestere/ huad skal ieg giøre/ at ieg kand arffue det euige Liff? Jhesus suarede oc sagde til hannem: Huorledis staar der i Louen? Huorledis læs du? Hand suarede oc sagde: Du skalt
Deut: 6 elske Gud din HERre aff gantske Hierte/ aff gantske Siæl/ aff all Mact/ oc aff gantske Sind/ oc din Næste lige som dig selff. Da sagde Jhesus til hannem: Du suarede ret/ giør det saa skalt du leffue. Oc hos Mattheum/ den tid der kom en til hannem oc spurde hannem at huad hand skulde giøre at hand kunde faa Himmerige? Da suare-
Matth: 19. de hand hannem: Der som du vilt indgaa til Liffuet/ da holt Buddene. At wi rettelige kunde forstaa dette CHristi Suar/ da skulle wi acte/at der ere tuende slags Folck som Christus haffuer at handle met: En part ere Hycklere oc Øyenskalcke: En part giøre en ret aluerlig Penitentze. Hycklere oc Glisnere/ som hoffmode sig oc opheffuis aff deris Gierninger/ oc mene at de ere retfærdige aff sig selff/ de mene at de haffue icke Christo oc hans Velgierninger behoff/ oc derfaare staa de hannem imod: Nu met Fristelse at øffue oc vexere hannem: Nu met Bespaattelse at forhaane hannem oc hans Lærdom: Nu met obenbare forfølgelse oc alt fortred. Naar dette slags Folck spørge hannem om Saligheds vey/ da viser hand dem hen til Louen/ oc siger: Vilt du indgaa til Liffuet/ da holt Buddene. Item/ Giør det saa skalt du leffue. Men de som giøre en aluerlig Penitentze/ oc spørge Christo til raads om Saligheds vey/ dem sender hand icke hen til Moisen oc til Louen/ men hand tager dem til sig/ oc befaler dem at tro paa sig. Oc naar de det giøre/ da skencker hand dem sin Retfærdighed/ saa at de icke ere lenger forplictige eller skyldige vnder Louens forbandelse. Dette ville wi met Exempel forklare.

Christus handler met tu slags Folck. 1. Hycklere. 2. Angersomme Syndere.

Den Phariseer som wi hørde om i dag fiorten dage/ hand lod sig tycke at vere alt retfærdig/ men Christus dømer hannem at vere vretfærdig/ for hand haffde intet aff Louens Retfærdighed/ som hand berøm

Forklaring ved Exempel. Luc: 18.

berømede oc rosde sig aff/ Men Tolderen som bar sine Synder til
Kircken met sig/ huilcke hand der begræd/ oc indflyde til Guds Naa-
de oc Barmhiertighed/ hand gick retfærdig hiem i sit Hus: Gick
hand retfærdig hiem/ da vaar hand ocsaa Arffuing til det euige
Liff. Hos Mattheum spør en Loukiøn vor Herre Christum oc siger: It andet Exempel.
Huad skal ieg giøre/ at ieg kand beside det euige Liff? Matth: 19.
Hannem suarer Christus/ som tilforn sagt er: Vilt du indgaa
i Liffuet/ da holt Buddene. Men tuert imod/ den fattige
Røffuere paa Kaarsset/ der hand giorde Penitentze/ oc paakalde-
de Christum i en stadig Tro/ da suarede Christus hannem:
I dag skalt du vere met mig vdi Paradis/ det er/ vdi det Luc: 23.
euige Liff. I dette Euangelio høre wi/ at en Loukiøn vil friste End it Exempel.
HErren/ oc siger: Huad skal ieg giøre/ at ieg kand arff-
ue det euige Liff? Hannem suarer Christus: Du skalt elske
HERREN din Gud/ aff gantske Hierte etc. Oc din
Næste lige som dig selff/ Giør det saa skalt du leffue.
Det er lige det samme som hand sagde til den anden: Vilt du
indgaa i Liffuet/ da holt Buddene. Men den fattige
Synderinde der kom til hannem som Lucas omtaler/ i sit siuende
Capit: siger Christus til: Din Tro haffuer hiolpet dig. Luc: 7.
Saaledis haffuer Christus tu slags Folck at handle met/ oc efter
som deris Leylighed er til/ saa viser hand dem Vey til/ til Himme-
rige.

Huorfaare viser hand Folck Vey formedelst Louen/ efterdi
at ingen kand ved den Vey komme til Himmelen? Hand viser dem
den Vey/ fordi den er den rettiste Vey oc giensti til Hiṁerige/ der som
der vaare nogen der kunde gaa at den Vey/ efter som dette Sprock
liuder: Huilcket Menniske som giør efter Buddene/ Ezech: 20.
hand skal leffue ved dem. Derfaare viser hand sine forac-
tere den vey. Thi huo som foracter Christum/ hand bliffuer en-
ten fortafft/ eller hand maa fuldkomme Louen/ huilcket hannem
er wmueligt. Derfaare er der en anden vey til Himmerige/ huil-
cken aleniste staar oben for dem der tro paa Christum/ som alene er
den rette vey til Himmerige. Ioh: 14.

Om

Om den Tredie.

Summa paa de ti Budord.

DV skalt elske HErren din Gud aff dit gantske Hierte / aff gantske Siæl / oc aff all din Mact / oc gantske Sind / oc din Næste lige som dig selff. Dette er en kaart Sum paa Guds hellige Low oc de ti Bud: Oc er i begge disse tuende hoffuet Bud fire ting at betencke. Det første er huordant Affect oc Hiertelag her vdkreffuis 1.
aff Menniskeт mod Gud oc sin Næste. Det andet er *obiecta*, det er / 2.
de ting som Gud vil at Menniskeт skal elske. Det tredie er Aar- 3.
sagen til denne Lydighed oc Kierlighed mod Gud oc vor Næste.
Det fierde er Maade oc Vijs / huorledis wi skulle elske Gud oc vor 4.
Næste.

Fire ting her at acte.

1. Menniskens Hiertelag.

Det Affect oc Hiertelag som Louen vdkreffuer / er Kierlighed / huilcken ingelunde kand vere Gud behagelig / vden saa er at hun er retsindig / oc reen foruden alt Hyckleri oc Øyenskalckhed: Thi der kand intet vere Gud behageligt som er smycket oc farffuet / saa at det siunis vduaartis bedre at vere / end det er i sig selff / Fordi hand er selff hellig / reen oc retsindig / foruden alt Smycke oc falsk Hellighed.

2. Huad wi skulle elske.

Obiecta, det er / de ting som wi skulle elske / eller met huilcke vor Kierlighed skal omgaaes / er Gud selff / oc vor Næste.

3. Huorfaare wi skulle elske.

Aarsagerne huorfaare wi skulle elske Gud oc vor Næste / sættis ocsaa vdi disse tuende hoffuet Bud. Wi skulle elske Gud / Fordi hand er vor HErre oc Gud. Vor Næste skulle wi derfaare elske / for hand er vor Næste.

4. Huorledis wi skulle elske.

Maade oc Vijs / huorledis wi skulle elske / giffuis her ocsaa klarlige tilkiende. Thi her staar at wi skulle elske Gud / aff gantske Hierte / aff gantske Siæl / oc aff gantske Sind. Men vor Næste skulle wi elske / lige som oss selff. Dette som wi her saa kaartelige haffue opregnet / ville wi nu videre forklare.

Huad Kierlighed er.

KIerlighed i almindelighed at tale / er en induaartis Hiertens tilbøyelighed / til at anamme nogen ting gunstelige

lige oc Kierlige / saa at Hiertet oc Sindet haffuer stor begering oc attraa der til/ oc vnder den alt gaat. Denne Kierlighed er tuende Tu slags Kierlighed.
1. slags. Det ene er Guds Kierlighed til Creaturene.
2. Det andet er Creaturenis Kierlighed til Gud oc andre ting.

Guds Kierlighed til Creaturene er ocsaa tuende slags/ Det
1. ene er almindelig Kierlighed/ aff huilcken hand elsker alle sine Creature/ opholder/ styrcker oc beuarer dem / at huert Creatur bliffuer i sin stat/ ordning oc stick: Denne Guds almindelige Kierlighed kal- 1. Guds Kierlighed.
2. dis ocsaa en almindelig Barmhiertighed. Det andet slags Guds Kierlighed er en besynderlig Kierlighed/ aff huilcken Gud aff Hiertens inderste Affect / elsker sin christne Kircke oc Menighed / vdi sin Søn vor Herre Jesu Christo : Aff denne Kierlighed bleff hand beueget/ at hand sende oss sin Søn hid til Verden/ saa som disse Christi ord liude : Saa elskte Gud Verden/ at hand gaff sin eniste Søn etc. Ioh : 3. Aff denne Kierlighed beuegis hand til at giffue oss sin hellig Aand : Aff denne Kierlighed beuegis hand til at beuare sin christne Kircke: Met faa ord at sige/ Denne kierlighed beueger hannem til at hand giffuer sin christne Kircke sig selff slæt oc aldelis. Denne Guds besynderlige Kierlighed skulle wi idelige betencke/ oc der met trøste oss imod Louens Sententz oc Dom / imod Kaarsens bitterhed oc beskhed / oc imod Fristelser som komme i vor Døds stund. Denne Guds Kierlighed kommer hannem ocsaa til oc beueger hannem/ at hand tucter oc reffser sine Børn/ oc trøster oc hielper dem igien / naar de ere reffsede.

Jeg haffuer her noget talet om Guds Kierlighed til Creaturene : Nu efftersølger om Creaturens Kierlighed til Gud oc Menisken oc andre ting. Denne Kierlighed er en inderlig Affect oc tilbøyelighed / huor met Mennisket skal hiertelige elske Gud / oc sin Næste næst effter Gud/ lige som mand elsker sig selff. Oc denne Creaturenis Kierlighed er ocsaa tuende slags: Det ene er den Kierlighed som oss bør at haffue til Gud. Det andet er den Kierlighed som wi haffue til Creaturene. Den Kierlighed som oss bør at haffue til Creaturene/ hun haffuer mange Trapper oc Trin : Iblant huilcke det første Trin er den Kierlighed som wi haffue til vore Aandelige Brødre oc Systre som ere oss til egnede vdi Christi Aand. Det andet Trin er den Kierlighed wi haffue til vore kiødelige Sysken oc Slectinge/ som høre oss til paa Kiøds oc Blods vegne. Det tredie Trin er den Kierlighed wi haffue til vore Venner oc Kyndinge. Det fierde Trin er den Kierlighed oss bør at haffue til vore Fiender / aff huil-

2. Creaturenis Kierlighed.
Gradus Caritatis.
1.
2.
3.
4.

huilcken wi skulle legge vind paa at giøre dem til gode. Det femte Tren er den Kierlighed wi haffue til andre Creatur/ huert effter sin Stat oc Vilkaar.

Sager huorfaare wi skulle elske Gud.

Huad Sager ere der til at wi skulle elske Gud/ oc huorfaare skulle wi elske hannem? Endog at dette kand nocksom forstaaes aff Guds Bud/ dog vil ieg det noget videligere igien tage oc giøre forskel der paa. Den Kierlighed som Mennisket haffuer til Gud/ hun
1. optendis først der aff/ at mand betencker oc ihukommer de velgierninger som Gud oss beuist haffuer/ oc at mand offuerueyer hans wsigelige Kierlighed mod oss. Dernæst/ skal den Kierlighed som wi
2. haffue til Gud/ der aff forøgis/ at wi føle oc fornemme Guds yndist oc naade mod oss/ huilcket hand oss daglige beuiser. Endelige
3. skal denne Kierlighed offuer alt optendis i oss/ aff det Haab oc visse Tillid wi haffue til Guds Foriættelser/ om det gode hand oss loffuet oc tilsagt haffuer. Disse Sager indeholdis i disse Ord: **Du skalt elske HERren din Gud.** Hand er en **HErre**/ det er/ en beskermere oc Skytzherre. Hand er en **Gud**/ det er/ en Regentere/ Frelsere oc Saliggiørere. Hand er **Din** saa at du maat forsee oc foruente dig alt gaat aff hannem.

Saa haffue wi nu i nogen maade hørt huordan den Kierlighed er som Mennisket skal haffue til Gud. Der hos haffue wi ocsaa hørt Sagerne huorfaare wi skulle elske hannem. Nu ville wi ocsaa ansee Vijs oc Maade huorledis wi skulle elske hannem: Dette staar klarlige vdtryct i Texten met disse Ord: **Aff dit gantske Hierte/ aff din gantske Siæl/ aff din gantske Mact/ oc gantske Sind.** Dette ord **Gantske** bemercker try ting/ som skulle vere vdi den Kierlighed der Mennisket skal haffue til Gud.

Huorledis wi skulle elske Gud.

Try ting her at acte,

Det første er/ at Menniskens Kierlighed til Gud skal vere fuldkommen: Dernæst/ at hun skal vere pur oc reen: For det tredie/ at hun skal vere euig oc stedseuarendis. Derfaare sigis de at elske Gud aff gantske Hierte/ huilcke som fuldkommelige/ met rene Hierter/ stedse oc altid haffue en ret brendendis Hiertens kierlighed til Gud/ saa at de fryckte hannem alene/ de forlade sig oc haffue deris Tro oc Tillid til hannem alene/ oc sætte alt deris Haab til hannem alene. Aff gantske Siæl sigis Menniskene at elske Gud/ naar deris vilie kommer fuldkommelig/ renlige oc altid i alle ting offuer ens met hans guddommelige Vilie/ huilcket wi bede oc begere at kunde skee/ i det at wi sige: Skee din vilie paa Jorden som hand er i Himmelen. Aff

At elske Gud aff gantske Hierte.

Aff gantske Siæl.

gant-

gantske macht elske wi Gud/naar alle vore Lemmer oc Ledemod/induaartis oc vduaartis/fuldkommelige/reenlige oc idelige beuise hannem Lydighed. Aff gantske Sind elskis Gud / naar wi ingen stund eller øyeblick fornemme at gaa forbi / i huilcken mand io fuldkommelige/ reenlige oc idelige elsker Gud. Dette er viis oc maade huorledis mand rettelige skal elske Gud / huilcket der aldrig skede aff noget dødeligt Menniske/ effter at Adam falt / vden aff Christo alene endog at der er vel en liden begyndelse aff saadan Kierlighed / i de Christne som ere Aandelige igienfødde / huilcket mand kand kiende aff disse fire efftersølgendis Tegn. Aff al macht. Aff gantske Sind. Tegn til at mand elsker Gud.

Det første Tegn er/at mand mere acter Lydighed mod Gud/ end alle andre ting vdi Verden/effter disse Christi ord: **Huo som elsker mig / hand holder mit Ord / oc min Fader skal elske hannem.** 1. Ioh: 14.

Det andet/ at mand tuctelige/met stor Reuerentz/vdi Guds Fryet/handler oc omgaaes met Guds hemelige ting / som er hans hellige Ord oc høyuærdige Sacramenter etc. 2.

Det tredie/ at mand met sit lofflige oc christelige Exempel / locker oc tilskynder andre at elske Gud. 3.

Det fierde/ at mand elsker sin Næste for Guds skyld. Huor disse fire Tegn findis hos huer andre/ der haffuer du herlige oc visse Tegn til en begynt Kierlighed til Gud: Huilcken der daglige io mere oc meer skal forøgis oc formeris/vdi dem som ere Aandelige igienfødde. 4.

JEG haffuer nu talet om det første Hoffuet bud i Louen/som er/ om den Kierlighed wi skulle haffue til Gud: Nu vil ieg ocsaa tale om det andet / som er/ om den Kierlighed wi skulle haffue til vor Næste/ om huilcken wi skulle acte disse try ting / som ere: Sagerne huorfaare wi skulle elske vor Næste. Dernæst maade huorledis wi skulle elske. Oc for det tredie/ met huad ordning wi skulle elske. Sagerne ere to besynderlige: Den ene er Guds Bud: Den anden er Naturen. Guds Bud er/at den ene skal elske den anden. Christus siger: **Jeg giffuer eder it nyt Bud / at i skulle elske huer andre.** At icke vere dette Bud lydig oc hørig er en saare stor oc gruelig Synd. Den anden Sag / huorfaare wi skulle elske vor Næste/ sagde ieg at vere Naturen / fordi at det ene Menniske er det andet Menniskis Næste/ oc det vdi mange maade/ som ere: For en Her- Om den Kierlighed wi skulle haffue til vor Næste. Try ting her at acte. 1. Sager. 1. Ioh: 13. 2.

162.

Herre haffuer skafft oss alle: For wi ere alle hin anden lige: For wi
ere alle igienfødde ved Christum: For wi haffue alle it Liff tilsam-
(Læs her om offuen faare paa det lxx. blad.)
men: Oc for wi foruente alle en tilkommendis Glæde / om huilcket
der vaar nu nylige talet / den niende Søndag effter hellig Trefaal-
dighed.

2. Huorledis wi skulle elske vor Næste.

Huorledis skulle wi elske vor Næste? Der til suarer Gud vdi
Louen oc siger: **Du skalt elske din Næste lige som dig selff.**
(Mange elske en Hund mere end deris Næste.)
Huor kier huert Menniske haffuer sig selff / det kand vel huer hos sig
befinde.

3. Huad ordning wi skulle holde i Kierlighed til vor Næste.

Huad ordning oc skick wi skulle holde / vdi den Kierlighed wi
skulle haffue til vor Næste / er tilforn giffuet tilkiende / som er / at wi 1.
mest oc for alt skulle elske dem / som ere vore aandelige Brødre oc
Slectinge / oc høre oss til vdi Christi Aand / det er / alle retsindige tro-
faste Christne. Dernæst / skulle wi elske dem som høre oss til paa 2.
Legemens oc Kiødens vegne. For det tredie / skulle wi ocsaa elske 3.
vore Fiender oc Wuenner / som Christus lærer oss / hos Mattheum
(Matth: 5.)
i det femte Capittel / oc her i dette Euangelio met denne deylige Lig-
nelse forklarer. Dette maa nu vere sagt om de tuende Hoffuet-
bud i Louen / huilcke ingen kand fuldkommelige fyldist giøre / som
huert Menniske kand klarlige see oc fornemme / oc ieg nu nylige / den
siette Søndag effter hellig Trefaaldighed / met fire Aarsager oc Be-
uisninger / beuist haffuer.

(Huor til Louen er oss giffuen.)

Wi skulle dog icke tencke / at denne Low er oss giffuen forgeffs.
Fordi at wi lære aff Louen. Først / huor fuldkommet Menisket 1.
(Læs her om paa det liij. Blad. b.)
haffuer veret førend det falt / saa at det da kunde fuldkommelige fyl-
dist giøre Guds Low. Dernæst / kunde wi her aff forstaa huor 2.
saare Menniskens Natur er forkrencket / i det at wi see / huor langt
det er fra / at wi kunde beuise Louen sin fuldkomne Lydighed. Frem- 3.
delis / paamindis wi at naar wi aff Louen haffue kient vor skrøbe-
lighed oc wrcenlighed / da skulle wi fly hen til Christum / som er Lou-
(Rom: 10.)
ens fuldkommelige ende / alle dem til Salighed som tro. Her for- 4.
uden / vnderuisis wi aff Louen / huad hendis endelige Mening oc
Vilie er / oc huilcke de besynderligste stycker ere / som høre til it christe-
ligt Leffnet / i huilcket wi skulle øffue oss. For det sidste / paamindis 5.
wi her aff at betencke / huordan Lydighed de hellige Engle / oc alle
Christne Menniske skulle beuise Gud vdi det tilkommende euige
Liff.

Om

Om den Fierde.

MEN hand vilde giøre sig selff retfærdig / oc sagde til Jhesum : Huo er da min Næste : Efftердi at denne hoffmodige Loukiøn som vaar opblæst aff sin egen Retfærdighed/fick it andet Suar end hand haffde vent sig / da paa det at hand icke skal siunis at vere skamfutet oc offueruunden/ spør hand vor HErre at/ Huem der er hans Næste : Men Christus giffuer hannem endnu langt it andet Suar end hand haffde troet : Oc paa det at hand kunde vdlaacke denne Scrifftklogis egen bekiendelse / oc komme hannem selff til at bestaa huem hans Næste er/ da faaregiffuer hand her it langt Parabel oc Lignelse/ oc siger : **Der vaar it Menniske / som vandrede fra Jerusalem ned til Jericho etc.** Her maatte nu nogen sige : Effterdi at alle Menniske ere hin andens Næste/hui suarer icke da Christus enfaaldelige/slæt oc ret/oc siger: Alle Menniske ere hinandens Næste ? Dette Suar haffde io veret lættere oc kaartere?

Gienſigelse.

Suar. Christus giorde det/ paa det at hand vilde rette Phariseerne oc de Scrifftkloge i deris falske mening oc vrange vdtydning. Fordi at de vdtyde oc forklarede Louen saaledis : Du skalt elske din Ven / oc hade din Wuen. Effter denne deris Dom oc Mening actede de som vaare gode Venner / at de vaare hinandens Næste / oc icke de som vaare Wuenner / Huilcken vildfarelse Christus straffer oc retter dem vdi/hos Mattheum i det femte Capit : Oc lærer at mand ocsaa skal elske sine Fiender oc Wuenner. Men efftерdi at baade Christus oc denne Loukiøn haffde baade en Mening om Venner / saa at de baade bekiende det / at mand skulde elske sine Venner/ vil Christus her beuise/ oc legger vind paa at komme denne Loukion der til / at hand selff skal bekiende/ at mand ocsaa skal holde sin Fiende for sin Næste/oc elske hannem. Thi alle Menniske ere enten vore Venner eller vore Wuenner : At mand skal holde sine Venner for sine Næste/ det bekiender Phariseeren : Men effterdi at Spørsmaalet er om Wuenner / da faaregiffuer CHristus en Lignelse om en Jøde oc en Samaritan / det er / om to som vaare hin andens obenbare affsagde fiender : Fordi at Jøden hadede Samaritanen/ oc actede hannem lige som en Hund/ Dette viste ocsaa Samaritanen saare vel. Men huad skeer her ? Jøden falder iblant Røffuere / de røffue hannem/ sla hannem blodig oc saar / gaa fra

Huorfaare Christus suarede met denne Lignelse.

Matth : 5.

hannem oc lade hannem ligge halff død. Her kommer en Samaritan (effter de tuende Jøder / som vaare gaaen hannem forbi / oc icke haffde ynckets offuer hans ælendighed) hand giør dette arme Menniske hielp / oc beuiser Kierligheds gierninger mod hannem / legger hannem paa sit Asen eller Hest / huad hand red paa / fører hannem til Herberge / røcter hannem / giør forening met Husbonden at hand vil handle vel met hannem / oc tage vare paa hannem / oc loffuer at hand vil betale / naar hand kommer tilbage igien / der som hand kaaster noget mere paa hannem end det som hand antuorder hannem: **Huilcken aff disse tre / siger Christus / siunis dig at haffue veret hans Næste: Enten Leuiten som gick omkring / eller Presten / eller denne Samaritan? Phariseeren suarer: Den som giorde Barmhiertighed. Da sagde Jhesus til hannem: Saa gack du hen oc giør lige saa.** Phariseeren bekiender at denne Samaritan beuiste det slagne oc berøffuede Menniske Kierligheds gierning / oc kaldis derfaare hans Næste met rette: Her aff følger nu dette Suar / at huert Menniske er hin andens Næste. Men paa det at CHristus kand nedstøde denne hoffmodige Phariseer / da befaler hand hannem at gaa hen oc giøre lige som Samaritanen giorde / Huor met hand giffuer tilkiende / at det er saare langt fra / at Phariseeren skulde haffue fuldkommet Louen / som hand meente. Lader oss derfaare efterfølge denne Samaritan / saa meget som oss mueligt er / ved CHristi Aand oc Naade / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand skee loff / heder oc ære til euig tid / Amen.

Alle Mennisker ere hin andens Næste.

Den

Den fiortende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Luce i det XVII. Capittel.

DEt begaff sig / der Jhesus reysde til Jerusalem / drog hand mit igiennem Samarien oc Galileen. Oc som hand kom i en By / møtte hannem ti spedalske Mend / de stode langt borte / oc opløffte deris Rost / oc sagde: Jhesu kiere Mestere / forbarm dig offuer oss. Oc der hand saa dem / sagde hand til dem: Gaar bort / oc beteer eder faar Presterne.

ne. Oc det skede/ der de ginge bort/ bleffue de reene. Oc en iblant dem/ der hand saa/ at hand vaar bleffuen karsk/ vende hand tilbage/ oc prisede Gud met høy røst/ oc falt paa sit Ansict til hans Føder/ oc tackede hannem/ oc det vaar en Samaritan. Da suarede Jhesus/ oc sagde: Ere i icke ti som bleffue reene? Huor ere de ni? Bleff der ellers ingen funden/ som vende tilbage igien/ oc gaff Gud ære/ vden denne Fremmede? Oc hand sagde til hannem: Stat op/ gack bort/ din Tro haffuer hiolpet dig.

Forklaring paa dette Euangelium.

Summa paa dette Euangelium.

SVmmen paa dette Euangelium er/ at Christus er den rette Messias/ Gud oc Mand/ som alene met sin almectige vilie/kand hielpe alle dem som hand vil/oc vil hielpe alle dem som i Troen til fly hannem/saa som disse ti spedalske Mends Exempel giffuer tilkiende. Thi hand forsmaar oc foracter dem icke/som mange andre giøre/ men hand lader see sit faderlige Hiertelag mod dem/ i det at hand effter deris Bøn oc Begering helbreder dem/ oc giør dem rene aff deris Siuge/ som vaar offuermaade baade værstyggelig oc forgifftig.

Christus haffuer ens Hiertelag til alle Menniske.

Hand er icke heller anderleds til Sinds mod noget Menniske/end hand vaar mod disse ælendige Stackarle/met saa skel at de effter hans Exempel søge oc begere hans Hielp. Derfaare skulle wi lære aff disse Spedalskis reenselse/ huad for en ypperste Prest oc Biscop wi haffue/ som er/ icke aleniste saadan en/ der kand lade sig vor nød oc iammer gaa til Hierte/ oc ynckis der offuer: Men ocsaa saadan en/ som kand met sin almectige vilie/ hielpe alle dem/ som hand fornemmer at søge oc begere hans hielp/ oc kand fri dem fra all Nød oc Wræt.

Merck dette vel.

Thi lige som hand renser disse Spedalske i det de gaa bort fra hannem/ ia der de vaare langt borte fra hannem: Lige saa kand hand endnu hielpe oss paa denne dag/ alligeuel at hand icke er oss saa legemlige nærucrendis/ at wi kunde see hannem. Lader oss derfaare gaa til hannem met en stadig Tro/ i all vor Nød oc Trang/ oc forlade oss der vist paa at wi skulle faa hielp vdi rette

tid.

tid. Det er saa kaartelige sagt om Summen paa dette Euangelium. Men at wi det diss bedre kunde forstaa / da ville wi her aff ansee oc forklare tre Artickler.

Den Første.

Om disse ti Spedalske.

Den Anden.

Huorfaare Christus befaler dem at gaa hen til Presterne.

Den Tredie.

Om denne Samaritans Tacknemmelighed / Oc de andre ni Spedalskis wtacknemmelighed.

Om den Første.

Vdi den første Lærdom aff dette Euangelio / som ieg faaregaff om disse Spedalske / vil ieg tale disse stycker effter huer andre: 1. Huor foractelige Spedalske Menniske vaare iblant Israels Folck: 2. Huad disse ti spedalske Mend giorde / Oc huad wi skulle lære aff deris Exempel: 3. Huorledis at mange Menniske ere befengde met aandelig Spedalskhed / oc haffue den læge Christo behoff: 4. Oc huad wi aff dette Mirackel endelige skulle beslutte om Christi Hiertelag mod oss. Fire ting her at acte.

Spedalske Folck vaare saare foractede hos Joderne / oc actedis for wrene Menniske oc wuærdige at skulde omgaaes iblant Folck / oc det for deris suare Siuge / som vaar baade væstyggelig oc forgifftig / saa at hun lættelige kunde fenge ved oc forderffue andre: De haffde ocsaa met sig nogle foractelige Sørge tegn / som de skulde bære paa sig effter Guds befalning / aff huilcke de paamintis om deris wgudelighed oc groffue Synder / for huilcke de vaare faldne vdi saadan ælendighed. Vdi den tredie Mosi Bog opregnis fem Mercke oc Tegn / ved huilcke mand kunde kiende dem fra andre Folck / paa

I. Huor foractelige spedalske Folck vaare hos Jøderne.

Leuit: 13.

1. det at ingen skulde bliffue befengde oc besmittede aff dem. Det før-
2. ste Tegn vaar / at de skulde haffue reffne oc paltige Klæder. Det an-
3. det / de skulde vere Barhoffuede. Det tredie / de skulde haffue it Klæ-
4. de for Munden. Det fierde / de skulde bo for dem selff vde fra an-
5. dre Folck. Det femte / de skulde obenbare vdraabis oc forkyndis for

Spedalske Folcks tegn.

Læs ydermere her om i den første Part paa det lxxviij. blad.

for den menige Mand / at de vaare wrene / oc icke værde at de skulde haffue omgengelse iblant Folck. Her kant du nu lættelige betencke / huor stor deris Sorge oc Bedrøffuelse haffuer veret / oc huor ælendige deris vilkaar haffue veret: Dog fly de vdi denne deris store Nød oc bedrøffuelse hen til Christum. Her aff skulle wi tage Lægedom imod tre Fristelser. Den første Fristelse kommer aff vor æ- 1.
Lægedom imod tre Fristelser.
lendigheds oc mangfaaldige slemme Synders betenckelse. Den anden kommer aff vor wskickelighed / at wi ere icke nock skickelige oc 2.
bequemme til at tale met saadan en ypperlig HERre / som er vor Frelsere Jhesus Christus. Den tredie Fristelse kommer naar wi 3.
betencke vor Fortieniste / saa at wi fornemme oc befinde / at wi intet gaat haffue forskylt aff Gud. Vdi saadanne Fristelser skulle wi (effter disse Spedalskis Exempel) ingelunde lade oss forfærde oc affskrecke / at wi io fly hen til vor eniste Læge oc Saliggiørere Jhesum Christum.

II. Huad disse ti Spedalske giorde.

NV ville wi see huad disse ti spedalske Mend giorde. Saa siger Euangelisten: **Som JHesus kom i en By / møtte hannem ti spedalske Mend / de stode langt borte / oc opløffte deris Røst / oc sagde: Jhesu kiere Mestere / forbarm dig offuer oss.** Her haffue wi vdi disse Spedalske Exempel om en sand Ydmyghed / en stadig Tro / en aluerlig Bøn / oc om en retsindig Bekiendelse.

Fire ting her aff at lære.

1. En sand Ydmyghed.

At de stode langt borte / vaar it ret Ydmygheds tegn: Fordi for deris Siugdoms skyld / oc for Aarsagen til deris Siugdom / som er Synden / ydmyge de sig aff hiertet oc nederfalde faar Gud / kiende deris wselhed / deris Synds slemhed / oc Louens retfærdige Sententz oc Dom imod sig for Syndens skyld / oc derfaare ydmyge de sig faar Gud / huilcken ydmyghed er det første Trappe tren til Herlighed oc ære / lige som Hoffmod er det første Tren til forsmædelse oc vanære / huilcket CHristus selff beuiser i det hand siger:

Det første Trappe tren til ære oc vanære.

Luc: 18.

Huo sig ophøyer hand skal nedtryckis / Oc huo sig ydmyger / hand skal ophøyes. Lader oss derfaare effterfølge disse spedalske Mends Exempel / at wi vdi en sand Penitentze ydmyge oss oc nederfalde faar Gud / Der som wi det giøre / da skal det gaa oss som Christus siger: **Huo sig ydmyger / hand skal ophøyes.**

At

2. En stadig Tro.

At de giffue sig hen til Christum/ er it Tegn til Troen/ huilcken de haffde aff det gode Rycte de haffde hort om hannem. Thi de haffde vden tuil hort disse Christi liffsalige Ord/ met huilcke hand aff it gantske faderligt Hierte kalder alle til sig/ oc tilbiuder alle sin Naade/ saa sigendis: **Kommer hid til mig / alle i som arbeyde oc ere belessede / Jeg vil værquege eder / oc i skulle finde huile for eders Siæle.** Disse ord: **Kommer alle som ere belessede** / haffde de hort/ oc haffde der aff faaet it fast Haab / at hand icke skulde vdelycke dem / efftherdi at hand saa veluillige bød sig til at hielpe alle. Huorfaare de haffue taget Mod oc Mands hierte til sig/ opret sig vdi en stadig Tro / oc giffuet sig hen til Christum. Aff dette deris Exempel / huor met Christi faderlige Foriættelse stadfestis / skulle wi lade oss opuecke oc til egge at fatte it gaat Haab om Christo/ oc fast Tillid til hannem vdi all vor nod oc trang.

Match: 11.

Deris stadige Tro kand mand ocsaa der aff see/ at der Christus bad dem gaa hen oc lede Presterne skue sig / da gaa de strax hen/ oc giøre sig ingen vdermere tancke/ alligeuel de icke end da vaare bleffne helbrede.

3. En aluerlig Bøn.

Effter denne Tro følger oc Fructen/ som er en aluerlig Bøn oc paakaldelse. Thi saaledis bede de oc sige: **Jhesu kiere Mestere / forbarm dig offuer oss.** Vdi denne deris inderlige
1. oc aluerlige Bøn bekiende de først / at de haffue ingen gode Gierninger / huor met de kunde haffue fortient noget aff Gud / men heller mange Synder oc Laster. Thi huo som siger: Forbarm dig offuer mig / hand roser sig aff ingen fortieniste / hand fornemmer ingen værdighed / Men hand fast mere bekiender sin wuærdighed / oc kiendis sig wuærdig til at hannem skulde beuisis
2. nogen velgierning. Dernæst / bekiende de i denne deris Bøn / at Christus er den sande Messias / som offueruinder Døden oc all Vlycke : De bekiende hannem at vere mild oc miskundelig / som icke legger Saar paa Bulde / oc giør dem mere Sorge som ere sorgefulde oc bedrøffuede / men heller trøster oc hielper dem. Dette Exempel skulle wi ocsaa effterfølge i vor Bøn / oc visselige forlade oss til at Christus er saadan / som de her vdi denne deris Bøn bekiende hannem / oc derfaare paakalde hannem.

4. En retsindig Bekiendelse.

Wi haffue ocsaa i disse Spedalske it smuct Exempel om en retsindig Bekiendelse/ som aldrig kand vere borte fra Bønen/ Oc denne Christi bekiendelse vaar i sandhed icke paa den tid vden stor fare. Fordi at de mectigste oc veldigste forfulde Christum / oc forbøde at bekien-

Ioh: 9. bekiende hannem / saa som wi læse hos Johannem / i det niende Capit: Huor Phariseerne skelde oc straffe det blinde Menniske for hand bekiende Christum / som haffde giffuet hannem sin Siun igien. Men wi skulle efterfølge disse Spedalskis Exempel / Thi at den Forfølgelse oc Modgang / som wi skulle lide for CHristi bekiendelse / siunis stor oc haard paa at gaa: Dog alligeuel er den Salighed oc den euige Glæde / for hues skyld Bekiendelsen skeer / meget større oc vissere / saa at wi icke for nogen Trusel eller Forskreckelse skulle lade oss der fra driffue oc forfærde.

III. Om den andelige Spedalskhed.

SAa haffuer ieg nu talet om den legemlige Spedalskhed / oc om disse ti Spedalske Mends loffligе Gierning: Nu vil ieg kaartelige beskriffue den aandelige Spedalskhed / oc sige huad hun er / oc der hos giffue tilkiende / huad Raad oc Lægedom der er imod. Den aandelige Spedalskhed er / at Menniskens Sind / Hierte / Attraa / Begering oc Vilie er forgiffuen oc forderffuet / saa at der er slæt intet paa Mennisket / som er reent oc vbesmittet. Denne Aandelige Spedalskhed haffuer ocsaa sine Tegn oc mercke / huor paa mand kand kiende hende / iblant huilcke det første er / at de som met denne 1.
Spedalskhed ere besteddе de ere affskilde fra Guds Folck / fra de hellige Englis oc alle Christne Menniskis skare. Det andet Tegn 2.
er / at de ere Barhoffuede / det er / de ere nøgne oc afførde aff alle den hellig Aands gaffuer / oc ere fulde aff Haanhed oc forsmædelse: Huor om HERREN taler hos Ezechielem / der hand siger: Du vaarst nøgen oc beskemmet. Det tredie Tegn er / at Mun- 3.
den er forgifftig oc skal vere skiult. Fordi der kommer en ond Aande oc Pestilentziske forderffuelig Lucт aff hannem / som er skendig vtilbørlig snack oc tale / som kommer aff it wrent Hierte. Det fier- 4.
de Tegn er / at de skulle haffue deris Bolige for sig selff / langt vde fra andre Folck / saa som den rige Fraadsere nu haffuer sin Bolig oc Verelse i Helffuedis affgrund / langt fra de gudfryctigis Hus oc Bolig. Det femte Tegn er / at de obenbarlige vdraabis / det er / 5.
Louens forbandelse vdraabis offuer dem / som obenbare forkyndis offuer alle Aandelige Spedalske / det er / de som icke giøre Penitentze.

Huad aandelig Spedalskhed er. — Tegn. — Ezech: 16.

Raad oc Lægedom imod den Aandelige Spedalskhed.

Men huad Raad er der imod denne Aandelige Spedalskhed? Intet Menniskis Konst kand læge hende. Det er ickon en Doctor oc Læge som kand føre Raad mod hende / som er Jhesus Christus: Der som den Spedalske kommer til hannem / oc ydmyger sig faar hannem / paakalder hannem oc beder om helbrede / da

er

er allerviſiſte oc forſtandigſte Læge ſtrax redebon at hielpe / hand afftoer først all den aandelige Spedalſkhed oc Wreenlighed met ſit Blod : Dernæſt værqueger hand oc ſtyrcker de ſkrøbelige Lemmer / met ſin aandelige Olie / ſom er den helligAand / indtil ſaa lenge at de bliffue ſtercke oc fuldkommelige til paſſ. Derfaare ſkulle wi gaa til hannem met vor Troes Fødder : Hans Lægedom ſom oſſ ved Euangelij Predicken tilbiudis / ſkulle wi anamme oc tage til oſſ met Hiertens Mund / det er / met en ſtadig Tro : Oc aff hannem ſkulle wi begere den krafftige Olie / ved huilcken wi kunde komme til vor ſtyrcke igien ſom wi haffde miſt : Wi ſkulle ocſaa ſiden tage oſſ vel vare / at wi icke miſte igien denne ſalige oc krafftige Lægedom / ſom er Guds Ord / oc denne dyrebare Olie / ſom er den helligAand / paa det at wi icke ſkulle falde vdi denne ſpedalſke Siuge paa ny igien / Der ſom wi det giøre / da vil det ſiden bliffue diſſ verre at giøre oſſ helbrede. Thi naar nogen Siuge haffuer faaet for ſtor offuerhaand / oc er for dybt rodfeſt / da vil hun vere meget vanſkelig at fordriffue.

IIII. Chriſti Hiertelag mod alle bedrøffuede.

EFter at her nu er talet om diſſe Spedalſkis vilkaar oc ſkrøbelighed / diſligeſte huorledis de ſøge hen til CHriſtum i deris nød oc ydmygelige i en ſtadig Tro paakalde oc bekiende hannem / oc er diſligeſte talet om den aandelige Spedalſkhed / ſom er Synden / oc huad Lægedom wi der imod ſkulle bruge : Saa vil ieg nu for det ſidſte ſom ieg loffuede / ocſaa tale noget om / huorledis Chriſtus anammer oc hielper dem / huor aff wi kunde ſee huad Hiertelag hand haffuer til oſſ.

Euangeliſten ſiger : **Der hand ſaa dem / ſagde hand til dem : Gaar hen oc beteer eder faar Preſterne / oc der de ſaa ginge bleffue de rene.** Aff dette Chriſti Suar oc denne hans Gierning / kunde wi lættelige døme om hans Hiertelag mod oſſ. Chriſtus forſmaar icke oc foracter dem / ſom ere forſmaade aff alle : Hand ſuarer dem icke tuert / ſom de Rige pleye almindelige at ſuare de Fattige : Hand vender ſig icke fra dem / eller vemmis ved dem / ſom kreſne oc leckere Menniſke pleye at giøre / naar de ſee nogen ſom er ynckelige plaget : Hand breyder dem icke deris Sorge oc Ælendighed / ſom de der lide vel / pleye tit at giøre ved dem der lide ilde : Hand taler dem icke haardelige til / oc ſiger : Huad haffuer ieg met eder at ſkaffe? J ſom aff Guds heffn oc

straff ere bleffne Spedalske/ oc ere derfaare vdelucte fra Folck/ saa at
i icke maa haffue omgengelse met dem/ hui giøre i eder saa dristige oc
næseuise/ at i saa løbe vd? Oc gaa saaledis oc raabe effter mig?
Saadanne ord giffuer Christus dem icke/ men hand hører dem yd-
mygelige oc veluillige/ oc giør strax met en god vilie det som de bege-
re oc bede hannem om/ oc siger til dem: **Gaar hen oc lader
Presterne skue eder.** Oc diss imellem men de saa giøre effter
hans befalning/ da hielper hand dem ved sin Guddoms krafft oc
mact/ saa at de bliffue rene/ oc faa deris helbrede.

Lærdomme her aff. Matth: 11.

Her met stadfester Christus sit rige oc glædelige Foriættelse/
som saa liuder: **Kommer hid til mig/ alle i som arbeyde** 1.
oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder. Disse Spe-
dalske ere besuarede oc forlessede met en haard oc tung Byrde/ som
er baade Aandelig oc legemlig Spedalskhed/ de komme til Chri-
stum/ hand hielper oc forlosser dem. Her met stadfester ocsaa Chri- 2.
stus sit Embede/ at hand er en almindelig Læge/ som kand oc vil Læ-
ge oc heldrede alle. Her aff lære wi ocsaa huad Sind oc Hiertelag 3.
hand haffuer til oss/ hand vil oss alle vel/ hand hielper alle foruden
all fortieniste/ slæt for intet/ hand forskiuder ingen/ for sin vanlycke
oc ælendighed. Men lige som hand vaar villig at hielpe disse Spe-
dalske/ saa er hand oc villig at hielpe oss alle. Her aff paamindis 4.
wi ocsaa/ huad wi skulle giøre vdi vor Gienuordighed/ som er/ at
wi skulle fly hen til denne almindelige Læge Jesum Christum. Der-
faare i huad Gienuordighed oc Modgang wi lide her i Verden/ en-
ten Aandelige eller legemlige/ da lader oss løbe hen til denne Læge/
icke met Fødderne/ men met vort Hiertelag oc Attraa/ oc biude han-
nem icke Guld eller Penninge/ men en stadig Tro/ saa skulle wi vis-
selige fornemme hans Mildhed oc Barmhiertighed mod oss. Thi
det er icke mueligt/ at hand skal lade oss gaa hielpeløse bort/ saa at
hand io skal forbarme sig offuer oss/ effterdi at hand er Barmhier-
tigheds Brønd oc Veldekilde/ som aldrig staar til at tømme.

Om den Anden.

GAar hen oc beteer eder faar Presterne. Disse
Spedalske/ som Christus icke on met it ord helbreder/ i
det de gaa hen fra hannem/ dem sender hand til Prester-
ne: Huilcke/ endog de vaare wgudelige oc gerige/ saa
vaar dog deris Embede aff Gud/ oc aff hannem befalet. Men
huor-

huorfaare sender hand dem til Presterne? Der vaare mange oc drabelige Sager til.

Sex sager hui Christus sender dem til Presterne.

I. At forsøge deris Tro.

Den første Sag vaar/ at hand i saa maade vilde forsøge deris Tro/ om de vilde tro hans Ord oc Forjættelser. Thi Gud pleyer i mange maade at forsøge sine Christne/ om de ville bliffue fast oc stadige i Troen eller icke/ oc det giør hand icke for deris verste/ eller paa deris skade/ men at Troen kand der met proffuis oc forsøgis/ oc formedelst Fristelse/ lige som met en Ild/ rensis oc affbrendis/ oc saaledis findis pur oc reen. Saaledis bleff Abrahams Tro forsøgt/ der hand fick befalning aff Gud/ at hand skulde gaa hen oc sla sin eniste Søn ihiel. Saaledis forsøgte Christus den Cananeiske Quindis Tro. Saadanne Exempel haffue wi oc mange flere/ saa som Jobs/ Josephs/ Dauids/ oc mange andre Christnis.

Gen: 22. Matth: 15. Marc: 7.

II. At stadfeste predicke embedet oc Kircketienisten.

Den anden Sag vaar/ at hand met denne sin Gierning vilde stadfeste det hellige predicke Embede oc Kircke tieniste/ som vaar indskicket oc befalet aff Gud. Thi Presterne haffde befalning vdi Guds low/ at de skulde kiende oc døme om Spedalskhed: Oc de som vaare rene oc vel ved deris Helbrede/ dem skulde de anamme i den christne Menighed/ Men de som vaare spedalske oc wrene/ dem skulde de vdelycke. Thi der som Christus haffde icke skicket dem hen til Presterne/ at de skulde lade dem skue oc besee sig/ da haffde hand suntis at ville offuertræde Mosi Low/ huilcken hand icke vaar kommen at opløse oc offuertræde/ met at beuise Lydighed oc fuldkomme.

Matth: 5.

III. For Louens vidnesbyrd om Christo.

Den tredie Sag vaar/ fordi at Louen oc Prestedømet i det gamle Testamente/ vaar vidnesbyrd om Christo/ som hand selff siger: **Randsager vdi Scrifften**/ det er/ vdi Louen oc Propheterne/ **Thi den vidner om mig.** Fordi at Presterne vaar befalet i Louen/ at de skulde døme om Spedalske sot/ oc tage Offer aff dem som vaare bleffne rene oc helbrede/ Det vaar en Figur oc Lignelse om Christi krafft/ som icke aleniste kand døme om Spedalskhed/ men kand oc saa helbrede dem som der met ere befengde: Oc det formedelst sit eget Legemis Offer/ oc sit dyrebare Blod.

Ioh: 5.

IIII. Beuisning at Messias er kommen.

Den fierde Sag vaar/ at Presterne skulde aff dette Miracke lære/ at Messias vaar da visselige kommen. Thi saaledis haffde Esaias forkynt oc sagt lang tid tilforn/ at Christus skulde met vnderlige Miracke beuise sig at vere forhaande/ iblant huilcke dette oc saa neffnis/ at hand skulde oplade de blindis Øyen/ oc rense de Spedalske. Derfaare/ den tid Presterne saae dette Miracke oc Guds

Esa: 42.

f doms

doms gierning / da skulde de aff Esaiæ Prophetie haffue betenckt / at Jhesus Mariæ Søn vaar visselige den sande Messias / som i fordom tid vaar loffuet oc tilsagt de hellige Forfædre / besynderlige efterdi at alle Prophetierne om Christi tilkommelse skøde alle hen til denne næruerendis tid.

V. At Presterne skulde vise Folcket til Christum.

Den femte Sag vaar / at naar Presterne vaare aff dette Mirackel offueruundne / saa at de maatte beslutte oc bekiende / huad heller de vilde eller ey / at Christus vaar kommen / de da skulde vise deris Tilhørere oc det gantske Folck til Christum / som er den allerlærdiste oc forstandigste Læge / baade til Legemens oc Aandens Siugdom oc Breck: Huilcket de dog icke giorde / paa det at de icke skulde miste noget aff deris Rente. De haffue endnu paa denne dag mange som efterfølge dem i dette stycke / besynderlige i Paffuedommet.

VI. At de Spedalske skulde beuise Tacknemmelighed.

Den siette Sag vaar / at naar disse ti Spedalske vaare formedelst Presternis vidnesbyrd kiende rene oc helbrede / oc vaare anammede igien i den Christne Menighed / at de da skulde met Offer oc Tacksigelse beuise deris Tacknemmelighed / mod Gud oc det hellige Predicke embede.

Papisternis vildfarelse om Scriftemaal.

MEn foruden disse rette Sager / for huilcke Christus sende disse Spedalske til Presterne / haffue Papisterne optenckt en anden / som er / at de skulde bekiende deris Synd faar Presterne / huor aff de stadfeste deris Lærdō om deris huiske Scrifftemaal / oc ville at it Menniske vdi sit Scrifftemaal skal opregne alle sine Synder / met alle sine omstendige vilkaar / lige som det er tilgaaet oc vederfaret / huilcket vdi Sandhed er aldelis wmueligt. Derfaare vrie Papisterne denne Text wrettelige hen i en vrang mening / oc met deris *allegoria*, oc aandelige vdtydning / giøre de Snarer / huor met fattige bedrøffuede Samuittigheder ynckelige indsnæris oc fangis: Och saaledis giøre de aff dette trøstelige Euangelio / it Fengsel oc Bøddeli / til at martre oc plage arme Samuittigheder met.

Giensigelse.

Huad hører ieg her? Maatte nogen sige / maa mand icke da bruge det hemelige Scrifftemaal?

Suar.

Jo mand maa vel beholde oc bruge det / men icke for denne Papisternis vdtydning skyld / icke heller paa papistiske viis / huilcke der lige som Dommere vdkreffue Regenskaff for alle Synder / oc ville at mand skal opregne dem allesammen / Oc sige ney til / at mand ingelunde kand faa forladelse paa nogen Synd / vden saa er at mand fuldkommelige oc til pricke opregner alle de Synder mand haffuer giort oc bedreffuet / huilcke intet Menniske

niske

niske selff kunde vide eller kiende/ som Dauid bekiender. Efftherdi at ingen er til som selff veed oc kiender sine Synder/ huorledis skulde hand da kunde opregne dem faar en anden? Psal: 19.

Sager hui mand bruger det hemelige scrifftemaal.

MEn der ere andre merckelige oc drabelige Sager/ huorfaare wi bruge det hemelige Scrifftemaal i vore Kircker/ For det nytte oc gaffn som der kommer aff/ som er meget oc mangfaaldigt.

1. At vnderuisse de wforstandige.

Den første Sag er/ at de wlærde oc wforstandige kunde diss bedre i denne hemelige Samtale vnderuisis oc læris om den christelige Religion/ oc i deris Catechismi Lærdom. Fordi mange høre vel Predicken Aar fra Aar/ men dog mercke de enten lidet eller intet der aff/ oc kunde de derfaare mere forbedris vdi en Samtale met en gudfrygtig oc lært Prest/ end aff mange Predickener/ Thi der kand mand vdspørge huad mand tuiler paa/ oc lære det mand icke veed.

2. At forfare huad vngdommen forbedrer sig.

Den anden Sag er/ at Presten i denne Samtale kand forfare huad Vngdommen forbedrer sig: Thi en god Sielesørgere bør icke aleniste obenbare at predicke oc lære Salighedts lærdom i almindelighed/ Men hans Embede vdkreffuer ocsaa/ at hand skal effter S: Pouels Exempel forfare Hus fra Hus/ huad hans Tilhørere forfremme sig vdi Gudfryctighed. Fordi vdi denne hemelige Samtale skal Presten opegge oc øgre de Lade oc Søffnefulde/ hand skal rose oc loffue deris flitighed som meget forbedre sig/ oc raade dem hart til at bliffue varactige til enden vdi saadan øffuelse.

3. At forfare om nogen er forført.

Den tredie Sag er/ at mand i denne hemelige Samtale kand vdkreffue Regenskaff aff huer for sin Tro/ oc faa at vide huad mening de haffue som mand haffuer nogen tuil paa/ at skulde vere forførde met falsk Kætters lærdom/ oc der som mand formercker dem at vere faldne fra den rette Tro/ de da kunde foruisis fra det høyuærdige Sacramente.

4. At trøste bange Samuittigheder.

Den fierde Sag er/ at de som haffue en bange Samuittighed for deris Synds skyld/ kunde vdi denne Samtale hielpis/ met Lærdom/ Raad oc Husualelse/ besynderlige om nogen haffuer noget hart stød vdi sin Samuittighed/ saa at hand idelige oc haardelige plagis der met. Thi de Folck bære sig ret at/ som i deris bangehed giffue sig til deris Sielesørgere oc Sognepræst/ at de aff hannem kunde oprettis oc faa Husualelse.

5. At mand kand faa til sagn paa Syndes forladelse.

Den femte Sag er/ at endog den som troer oc forlader sig paa Christum/ er visselige affløst aff Synden/ Thi efftherdi at Synden er it affald fra Guds Low oc Vilie/ huor met der følger

forplictelse til den euige Fordømelse / da ere vissselige alle de affløste / som tro oc forlade sig paa Guds naadige Foriættelse / effter disse ords liudelse: **Huo som troer paa Sønnen / hand haffuer det euige Liff.** Huor aff der følger / at en ret Affløsning er / at det Menniske som troer / bliffuer fri fra den euige Død oc Fordømelse: Dog alligeuel er det alle Menniske saare nyttigt oc gaffnligt / at de i besynderlighed høre Euangelium / ved huilcket Synndernis forladelse / oc Himmerigs rige tilsigis formedelst Presten / dem som tro. Thi da opladis Himmerigs rige / naar Euangelium som predickis faar Menniskeṇ / anammis met Troen.

Ioh: 3.

Huad Affløsning er.

Om den Tredie.

EN aff dem / der hand saa at hand vaar bleffuen reen / vende hand sig tilbage / oc prisede Gud met høy Røst / oc falt ned paa sit Ansict faar Jhesu Fødder oc tackede hannem / Oc den vaar en Samaritan. J denne Samaritan see wi it smuct Tacknemmelligheds oc Tacksigelsis Exempel. Men paa det at wi aff hans Exempel kunde opueckis til Tacknemmelighed / da vil ieg tale noget om den rette Tacksigelse / i saa maade: Først / vil ieg sige 1.
huad Tacksigelse er / Oc huad Sager der ere til. Dernæst / huad 2.
der hør til en ret Tacksigelse. Oc for det sidste / huorfaare wi skulle 3.
le tacke.

Om tacksigelse try ting at acte.

1. Huad tacksigelse er.

OM det første / huad er Tacksigelse? En ret Tacksigelse er / at mand kiender oc anseer de velgierninger som Gud hannem beuist haffuer / bekiender dem / oc aff it tacknemmeligt Hierte priser oc berømmer Guds godhed derfaare. Dette see wi klarlige i denne vor Samaritan: Hand seer oc kiender sig at vere reen giort aff sin Spedalske siuge: Hand bekiender det obenbare: Oc hand kommer tilbage igien til Christum met it tacknemmeligt Hierte / tacker hannem for sine velgierninger / oc priser hans Godhed. Til saadan retsindig Tacksigelse ere disse efterfølgende Sager / som ere: at mand først

Sager til Tacksigelse.

1.
2. rettelige kiender Gud / som giør oss til gode. Dernæst at mand rettelige kiender sig selff / som anammer saadanne velgierninger. For
3. det tredie / at mand ocsaa anseer oc kiender de velgierninger som sig
4. er beuist. For det fierde / at mand haffuer it tacknemmeligt Hiertelag /

lag/ som i en retsindig Tro er fyrigt oc brendendis/ til at rose oc berømme Guds godhed/ huilcket wi altsammen see vdi denne Samaritan. Hid høre ocsaa andre tacknemmelige Menniskis Exempel/ 5.
som skulle opuecke oss til Tacknemmelighed.

WJ haffue nu hørt huad Tacksigelse er/ oc huad Sager der ere til: II.
Nu ville wi ocsaa see huad der til vdkreffuis. Til en ret Tacksi- Huad der
gelse vdkreffuis tu ting/ som ere: først huad Dyder der altid skulle hører til
vere tilstede/ oc aldrig kunde skillis fra en ret Tacksigelse. Dernæst/ Tacksigelse.
maade oc viis huorledis mand skal tacke.

De Dyder som skulle vere tilstede vdi Tacksigelse ere besynder- 1. Huad Dyder
1. lige to/ som ere: Sandhed oc Retfærdighed. Denne Dyd Sandhed der skal vere i Tacksigelse.
hun retsindelige oc obenbare bekiender Gud/ som giør vel mod oss/ Sandhed.
lige som denne Samaritan giorde/ Oc hun vdelycker Hyckleri oc Løgn. Hyckleri vdelyckis/ saa at mand icke tacker met Munden alenniste/ som den hoffmodige Phariseer giorde/ der Lucas omtaler/ Luc: 18.
Men at mand tacker baade met Hierte oc Mund. Løgn vdelyckis ocsaa/ saa at mand icke tillegger oc tacker Gud/ for den fremgang mand faar vdi slem oc wtilbørlig handel: Saa som om en Røffuere vilde tacke Gud for it stort Roff oc Byte som hand haffde bekommet: Eller en Hore vilde tacke Gud for en deylig oc skøn Bolere/ ✱ Der som nogen vil tacke Gud for saadan handel/ da er hand en Løgnere/ oc slemmelige liuer Gud paa/ thi hand er icke den som vil (✱ Item om en Tiran oc Trætactige Menniske/ vilde tacke Gud for lyckelig fremgang i en wretfærdig Sag.)
2. forfremme wret oc wtilbørlige Ting. Den anden dyd Retfærdig- Retfærdighed.
hed hun vdelycker Hoffmod oc Vanbrug/ at mand icke wrettelige oc wloulige bruger de velgierninger som mand aff Gud bekommer: Oc tuert imod paaminder denne dyd Retfærdighed/ at mand skal beuise sin Tacknemmelighed/ ydmyge sig faar Gud oc paakalde hannem.

Maade oc viis huorledis mand skal tacke Gud/ giffuis klar- 2. Huorledis
lige tilkiende/ baade aff denne Samaritans Exempel/ oc aff disse mand skal
S: Pouels ord: **Jeg tacker Gud ved Jhesum Christum.** tacke.
Fordi i det Apostelen siger/ **ved Jhesum Christum**/ da giff-
1. uer hand tilkiende. Først/ at vdi all Tacksigelse skal Troen for alle
2. ting vere tilstede/ oc haffue forspringet. Dernæst/ at wi skulle bekien-
de/ at huad velgierning oss er beuist/ det haffue wi faaet ved Jhesum
3. Christum. Derforuden/ at wi skulle vende alting hen til Guds
4. ære. For det sidste/ at wi skulle vide/ baade at vor Tacknemmelighed er Gud behagelig ved Jhesum Christum/ oc at wi ved den sam-

me Jhesum Christum/ haffue en fri tilgang til Gud Fader/ saa at wi dristelige maa tacke hannem for sine velgierninger.

III. Huorfaare wi skulle tacke.

NV følger det tredie Spørsmaal/ som er/ Huorfaare mand skal tacke Gud? Job tackede Gud for den Plage oc Straff som hand haffde hannem paalagt: Denne Samaritan tacker Gud/ for hand haffde skild hannem ved sin Siugdom oc Plage. Der aff følger/ at mand skal tacke Gud baade for Modgang oc for Metgang/ dog i atskillige maade.

1. For Modgang.

Fire ting at acte.

Naar du vilt tacke Gud for Modgang oc for det onde som du lider/ saa som for Kaarsset oc anden Gienuordighed/ da skalt
du giøre fire ting. Først/ skalt du lade Kaarsset oc Byrden som dig 1.
trenger/ vere dig en paamindelse om din Synd/ oc om en aluerlig Penitentze oc Omuendelse til Gud: Fordi Kaarsset er it Vidnesbyrd/ om Guds Dom oc Vrede for Syndens skyld. Dernæst/ skalt 2.
du tage Kaarsset oc all Modgang/ lige som din allerkieriste Faders Riis/ huor met hand tucter oc reffser dig/ paa det at du icke skalt
forfaris oc forderffuis met de wlydige oc wgudelige. Siden skalt 3.
du aluerlige aff Hiertet tacke Gud for denne sin faderlige reffselse.
For det sidste skalt du ydmygelige bede Gud/ at hand enten vil fri oc 4.
redde dig fra den Byrde oc Kaarss som dig trenger/ eller oc det naadelige formilde/ met saa skel/ at Guds ære oc din egen Salighed icke skal der ved forhindris.

2. For Metgang.

For Metgang oc det gode skalt du tacke Gud/ oc loffue hannem at du vilt findis tacknemmelig all din Liffs tid. Oc den-
ne Tacknemmelighed staar her vdi/ at du først kiender oc veedst/ at 1.
alt det gode som dig er vederfaret/ er Guds naadige skenck oc gaff-
ue. Dernæst/ at naar du bruger samme Guds gaffuer/ du da 2.
bekiender Guds velgierninger/ oc priser den som haffuer giffuet dig
dem. For det tredie/ at du vender dem hen til Guds ære/ oc din Næ- 3.
ste til gaffn oc beste.

Wtacknemmelighed.

Dette er nu saa sagt om en ret Tacksigelse/ Men wi see/ dissver/ at her kommer ickon en aff ti tilbage oc tacker Gud/ de andre ni gaa hen som wtacknemmelige Best/ der Gud haffde giort vel mod dem/ derfaare siger Christus: **Vaare de icke ti som bleffue rene? Huor ere de ni? Bleff der ellers ingen funden som vende tilbage oc gaff Gud ære/ vden denne Fremmede?** Her see wi it forskreckeligt Exempel om deris Wtacknemmelighed/ som allerede haffde forglemt Christi velgierning/ der

hand nu nys haffde beuiſt dem. Saadanne wtacknemmelige Menniſke ere der mange til i Verden. Men huad vederfors diſſe ni? De miſte Troen/ oc bleffue i deris Fordømelſe/ i den ſted at denne Samaritan hører diſſe Chriſti ord: **Stat op / gack bort/ din Tro haffuer hiolpet dig.** Denne Samaritan ſkulle wi efterfølge/ til vor eniſte Saliggiørere oc Frelſermand/ ſom er/ den HErre Jheſus Chriſtus/ huilcken met ſin Fader oc den hellig Aand ſkee ære/ loff oc prijs euindelige/ Amen/ Amen.

Den femtende Søndag effter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Matthei i det XVII. Capittel.

JEſus ſagde til ſine Luc: 16.
Diſciple: Jngen kand tiene to Herrer/ Thi hand ſkal enten hade den ene/ oc elſke den anden/ Eller hand ſkal holde ſig til den ene/ oc foracte den anden. J kunde icke tiene Gud oc Mammon.
Derfaare ſiger ieg eder: Sørger icke for eders Liff/ Luc: 12.
huad i ſkulle æde oc dricke/ Jcke heller for eders Legeme/ huad i ſkulle iføre eder. Er icke Liffuet mere end Maden? Oc Legemet mere end Klæderne? Seer til Fulene vnder Himmelen/ de ſaa icke/ de høſte icke/ de ſancke icke i Laden/ oc eders himmelſke Fader føder dem alligeuel. Ere i icke meget mere end de? Huo er iblant eder/ ſom kand giøre ſig en Aln lengre/ alligeuel at hand ſørger derfaare. Oc hui ſørge i for Klæderne? Skuer de Lilier paa Marcken/

huorledis de vaaxe/ De arbeyde icke/ de spinde oc icke. Jeg siger eder / at icke end Salomon i all sin Herlighed vaar saa klædt/ som en aff dem. Klæder da Gud det Greſſ saa paa Marcken/ som dog i dag ſtaar / oc i morgen kaſtis vdi Onen/ſkulde hand icke meget mere giore eder det? O i lidet troendis. Derfaare ſkulle i icke ſorge oc ſige: Huad ſkulle wi æde? Huad ſkulle wi dricke? Huor met ſkulle wi klæde oſſ? Effter alt ſaadant ſoge Hedninge / Thi eders Himmelſke Fader veed / at i haffue alt dette behoff. Atſporger forſt Guds rige / oc hans Retfærdighed / ſaa ſkal alt ſaadant tilfalde eder. Sorger derfaare icke for den anden Morgen / thi den dag i morgen ſkal ſorge for ſig ſelff. Det er nock / at huer dag haffuer ſin egen plage.

Forkla-

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium er en Part aff den lange Predicken/ som Christus haffde faar sine Disciple paa Bierget/ huilcken Mattheus i sit femte/ siette oc siuende Cap: bescriffuer. Oc først straffer Christus i denne Part aff samme Predicken/Gerighed oc Vantro/ saa som de Wdyder oc Laster/ der ingelunde kunde bliffue bestandige met den rette Guds tieniste. Fordi Christus siger selff: Ingen kand tiene to Herrer. Dernæst/faaregiffuer hand oc fremsætter mange Beuisninger om Guds forsiun/Huor met hand fra raader Menniskien fra den skendige oc hedenske Omhyggelighed oc Sorge for disse verdslige Ting: Huilcken Omhyggelighed der haffuer sin oprindelse/ en part der aff/ at mand icke veed oc kiender Guds forsiun/en part aff den metfødde Vantro som oss alle følger aff Naturen. For det sidste/faarescriffuer hand alle sine tro Christne en fast oc viss Regel/som saa liuder: Atspørger først Guds rige oc hans Retfærdighed/ saa skal alt det andet tilfalde eder. Men paa det at ingen skal tencke/ at Christus vil her met forsuare Ladhed oc Forsømelse/ da legger hand disse ord til: Det er nock/ at huer dag haffuer sin Plage. Dette er Summen paa dette Euangelium/ Nu ville wi skiffte det vdi nogle Artickler oc dem forklare.

Summa paa dette Euangelium

1.

2.

3.

Den Første.

Om disse Christi ord/ Ingen kand tiene to Herrer.

Den Anden.

Huor stor Forsiun oc Omhu Gud haffuer for oss.

Den Tredie.

Om denne Christi Befalning oc Forjættelse: Atspørger først Guds rige oc hans Retfærdighed/ saa skalt alt det andet falde eder til.

Om den Første.

IEsus sagde til sine Disciple: Ingen kand tiene to Herrer/ Thi hand skal enten hade den

ene

ene oc elske den anden : Eller hand skal holde sig til den ene oc foracte den anden. Ved de to Herrer som Christus her siger / at ingen kand tiene / skulle wi forstaa tu ting som ere hinanden / saa aldelis tuert imod / saa at de icke kunde bliffue bestandige met huer andre : Men huor it aff dem er / da maa det andet for nøden vige. Saa som Laster oc Dyder : Himmelske ting oc Verdslige : Aanden oc Kiødet : Den rette Guds tieniste oc Affguderi / vnder huilcket Gerighed ocsaa begribis : Gud oc Dieffuelen / om huilcke S : Pouel siger : Huad Samquem haffue Christus oc Belial ? Disse oc andre saadanne ting / som ere saa tuert imod huer andre forstaas ved de to Herrer. At ingen kand tiene saadanne Herrer / er klar beuisning / Fordi at de vdkreffue oc begere aff deris Tienere / de ting som ere tuert imod huer andre : Derfaare naar du atlyder den ene / saa giør du strax den anden imod. Israels Folck vilde tiene baade Gud oc Baal paa en tid / som der staar i Kongernis første Bog / oc i det attende Capittel : Hues vildfarelse Elias Prophete retter oc siger : Huor lenge ville i halte paa baade Been ? Er HERREN Gud / da efterfølger hannem : Men er Baal Gud / da følger hannem efter. Som hand vilde saa sige : J ville tiene to Herrer / som biude oc befale eder at giøre de ting som ere imod huer andre / huilcket ingelunde kand skee / vden at en aff disse Herrer skal foractis. Thi der som i tiene oc ære Baal / da fortørne i Gud met it skendigt Horeri oc Affguderi.

Huad de to Herrer er. — *2. Cor : 6.* — *Huorfaare mand icke kand tiene to Herrer.* — *Exempel.* — *1. Kong : 18.*

Denne Last straffer ocsaa Hoseas Prophete i dette samme Folck. Men Mennisken mene at de saaledis ville finde paa it gaat raad / at de kunde tiene baade disse Herrer : Hedningene tiente baade Gud oc Dieffuelen. De malede Gud huid oc smuck / oc Dieffuelen sort oc grum / der de bleffue atspurde hui de det giorde / da suarede de : Wi tiene Gud for hand skal giøre oss til gode: Men wi tiene Dieffuelen for hand skal icke giøre oss ont. Lige saa ere der endnu mange til paa denne dag / som ville beholde en stor Part aff det Papistiske Affguderi oc vrange Tro / oc alligeuel ville de lade sig høre at de elske Guds ord oc den sande Religion. Wi ville ocsaa nu paa denne dag tiene Gerighed oc vor Bug / oc rose oss dog alligeuel / at wi retteligе tiene Gud. Men det kand ingelunde skee : Thi huo som tien

Dieff-

Dieffuelen/ hand haffuer forsaget Gud: Huo som elsker det papistiske Affguderi/ hand forstører Guds ords rene Kilde: Huo som tien Gerighed/ hand kand ingelunde tiene Gud/ huilcket Christus vil besynderlige vise oss i dette Euangelio. Huad Aarsage er der til? Aarsagen scriffuer S: Pouel til Timotheum/ met disse Ord/ **De som ville vere rige / falde i Fristelser oc i Dieffuelens snarer/ oc i mange daarlige oc skadelige begeringer / huilcke som nedsiuncke Mennisken i forderffuelse oc fordømelse. Thi Gerighed er en Rod til alt ont/ til huilcken nogle haffde lyst / oc fare vild fra Troen / oc giøre sig selff megen Pine.** Her affmaler S: Pouel retsindelige Gerigheds art oc nature/ huilcken der strider rettelige tuert imod Gudfryctighed oc den rette Gudstieniste. Fordi de haffue atskillig forarbeydelse oc vdretning/ som ere ret lige tuert imod huer andre. Huo som tien Gerighed hand falder i Dieffuelens snarer: Huo som tien Gud/ hand sønderslider Dieffuelens snarer. Gerighed nedsiuncker Mennisken i Forderffuelse oc Fordømelse: Guds tieniste frier Mennisken fra Forderffuelse oc Fordømelse. Gerighed foruilder Mennisken fra Troen: Guds tieniste holder Mennisken fast i Troen. Gerighed indueffuer Mennisken i megen Pine/ oc stor bedrøffuelse: Guds tieniste fører Mennisken til euig Glæde. Gerighed er en rod til alt ont: Guds tieniste er en Kilde/ aff huilcken alt gaat kommer. Derfaare er det icke vnder/ at Christus siger: **Jngen kand tiene to Herrer: J kunde icke tiene Gud oc Mammon:** Fordi de stride imod huer andre/ oc haffue atskillige Jdræt oc forsæt. Gud biuder oc befaler dig/ at du skalt søge din Broders oc fattige Næstis nytte oc gaffn/ aff det som hand dig her i Verden giffuet haffuer: Men Gerighed raader dig/ at du ickon skalt søge din egen fordeel oc nytte/ oc giøre dig selff til gode/ som wi kunde see paa den rige Fraadsere. Gud biuder/ at du skalt hielpe oc giffue den Fattige aff dit Gods: Gerighed oc Mammon biuder/ at du met Ret oc Wræt skal rage oc slide andris Gods til dig. Gud vil at du skalt leffue ædruelige oc sparsommelige: Mamon biuder at du skalt øffue dig i Druckenskaff/ Offuerflødighed/ Pral oc Vellyst.

1. Tim: 6.

Gerigheds rette Contrafey.

Gerighed oc Gudstieniste lignis mod huer andre.

Gud oc Mammon ere imod huer andre.

Luc: 16.

Men her skulle wi vel mercke/ at Christus siger icke ney til at mand io kand haffue Rigdom oc alligeuel tiene Gud: Thi Abraham

Mand kand vel haffue Rigdom oc dog tiene Gud.

ham vaar rig oc haffde meget Gods / disligeste Kong Dauid / Jo-
seph i Egipten/Kong Ezechias/Kong Josias/Keyser Theodosius/
Den Hoffuitzmand Cornelius/ som neffnis i Apostlernis gierin-
ger/ vaar ocsaa rig/ oc mange andre saadanne flere/ huilcke dog al-
ligeuel tiente Gud. Huorledis kom det til? Fordi de tiente icke de-
ris Rigdom/ men Rigdommen tiente dem. Derfaare siger Chri-
stus klarlige: **J kunde icke tiene baade Gud oc Mam-
mon.** Huad er at tiene Mammon oc Rigdom? At tiene Rig- 1.
dom er/ at sætte sit Hierte der til / som Dauid siger : At skrabe oc 2.
slide Rigdom tilsammen met ret oc met wret : At tage sin Næstis 3.
gods til sig oc beholde det met wret/oc icke effter Guds befalning ve-
derlegge hannem det : At falde fra Troen oc Guds Fryct for Rig- 4.
doms skyld/ at mand den kand sammen sancke : Oc at optencke at- 5.
skillige rencke oc ny fund at saffne Rigdom i hob met / Alt dette her
heder at tiene Rigdom. Men effterdi at Gerighed er den synderlig-
ste Aarsage til den wnyttige oc hedenske Bugsorge/ da legger Chri-
stus vind paa at ville den affskaffe : Her vdi effterfølger hand for-
standige Lægers Exempel/huilcke/naar de ville føre Raad til nogen
Siuge/ da legge de først vind paa/ effter at de haffue giffuet tilkien-
de huor farlig Siugen er / at de met det første kunde fordriffue Ro-
den oc Aarsagen til Siugen.

Actor : 10.

Huad det er at tiene Mammon.

Psal : 62.

Om den Anden.

Huad Omhu her forbiudis.

**J Skulle icke sørge for eders Liff / huad i skulle
æde/ Icke heller for eders Legeme/ huad i skul-
le iføre eder.** Met disse ord forbiuder Christus icke
den gudelige oc hellige Omhu oc Sorge / men den hedenske oc verd-
slige Omhyggelighed oc Bugsorge. Men paa det at ingen skal
tencke/at Christus met disse ord styrcker oc stadfester Ladhed oc For-
sømelighed/da vil ieg tale noget om loulig oc wloulig Omsorge/ før
end ieg gaar til de Sager oc Beuisninger/met huilcke Christus leg-
ger vind paa at raade oss fra den wloulige hedenske Omhu : Thi
det giørs her fornøden behoff at see sig vel for / oc vindskibelige skille
den ene Omhu fra den anden/For lige som den rette oc sande Guds-
tieniste/ haffuer ingen større forgifft oc Pestilentze / end den wlouli-
ge verdslige Omhyggelighed oc hedenske Bugsorge : Lige saa er der
intet mere vert at ynske oc begere / end at huer vandrer omhyggelige

Gerighed er Guds tienistis Pestilenze.

vdi

vdi sit Kald faar Gud. Derfaare skal mand vide / at der ere try
slags Omhyggelighed: Den første er verdslig oc hedensk / Den an- Try slags
den er nødtørfftig oc hellig / Den tredie er sammen blandet aff dem Omhu.
begge. Den mellemste omsorge er icke aleniste loulig oc tilbørlig /
men ocsaa hellig oc saare nødtørfftig / saa at huo som den icke haff-
uer / hand kand icke regnis iblant Guds Børn.

DEn vgudelige / hedenske oc verdslige Omhyggelighed oc Sorge / I.
er den so haffuer sin oprindelse aff Vantro oc aff vankundighed / Verdslig
at mand icke kiender oc forstaar sig paa Guds Forsiun oc Foriæt- oc Hedenske Omhu.
telser. Denne hedenske omsorge fordømis i dette Euangelio aff Guds
Søn selff / oc forbiudis alle Guds Børn / met mange oc krafftige
Sager oc Beuisninger / saa som wi her effter ville see. Denne verd- Kiødelig
slige oc vloulige Omhyggelighed / kaldis stundem kiødelig Omhu / Omhu.
baade for hun kommer aff Kiød oc Blods vrette baguende Dom /
foruden Troen / Disligest ocsaa for hun haffuer it kiødeligt forsæt
oc seer ickon hen til kiødelige ting / som er dette næruerendis Liffs ro-
lighed oc tryghed.

Det andet slags Omhyggelighed oc Omhu / som ieg sagde II.
at vere nødtørfftig / gudelig oc hellig / vden huilcken ingen kand reg- Gudelig
nis iblant Guds Børn / den befalis oss i Guds ord / oc met mange oc nødtørff-
hellige Menniskis Exempel. Til de Romere i det tolffte Cap: siger tig Omhu.
S: Pouel saaledis: **Regerer nogen / da skal hand vere** 1. Guds Ord. Rom: 12.
omhyggelig. Oc til Timotheum siger hand / vdi det første 1. Tim: 5.
Breffs femte Cap: **Der som nogen icke haffuer Omhyg-**
gelighed for sine / oc mest for sine Husfolck / da haff-
uer hand nectet Troen / oc er verre end en Hedning. 2.
Abraham / Isaac / oc Jacob haffde en christelig Omsorge for deris Exempel.
Hus oc Folck. Joseph i Egipten haffde effter Kong Pharaos be- Gen: 41.
falning en gudelig Omsorge / for de siu dyre Aars føde oc vnder-
holdning / den tid hand haffde sagt Kong Pharao / at der skulde
komme siu fede Aar / oc der effter siu magre oc dyre Aar. Daniel Dan: 2.
haffde en gudelig Omsorge vdi Babylon. De gudfryctige Kon-
ger oc Propheter iblant Guds Folck / haffde ingelunde kundet vdret
saa store ting som de giorde / der som de icke haffde hafft christelig
Omhyggelighed. S: Pouel i den anden Epistel til de Corinther / 2. Cor: 11.
i det ellefte Cap: Til de Colosser / i det andet Cap: Oc i den første Coloss: 2.
Epistel til de Thessalonicker / giffuer tilkiende huor stor Omhyggelig- 1. Thess: 2.
hed hand haffuer for den christne Menighed. Saaledis bør oc

maa gudfryctige Konger haffue Omhu for deris Rige oc Undersaatte: Husbonder oc Hustruer for deris Hus oc Tiund: Guds ords Tienere for deris Sognefolck oc Tilhørere: Skolemestere for deris Disciper: Embetzmend for deris Suenne oc Læredrenge. Kaart at sige / huert Menniske vdi sit Kald / maa haffue saadan christelig oc hellig Omhyggelighed: Ja de skulle den haffue / der som de ellers rettelige ville staa deris Kald oc Embede faare.

Fem stycker høre til en christelig Omsorge.

Men paa det at denne hellige oc christelige Omsorge icke skal besmittis met nogen groff Last / da skal mand vel acte fem stycker / som der til vdkreffuis: Iblant huilcke det første er Guds Bud / fordi it gudfryctigt Hierte skal intet tage sig for Hender / vden Guds Bud oc Befalning.

1. Guds Bud.

Derfaare skal den som vil haffue nogen christelig oc hellig Omsorge i sit Kald / see til at hans Kald er ærligt oc louligt / oc befalet aff Gud / Der som det icke er / da kand hans Omsorge icke vere loulig.

2. Troen.

Dernæst skal denne christelige oc hellige Omsorge komme oc skee aff Troen: Fordi vden Troen kand intet vere Gud behageligt.

3. Bøn oc tacksigelse. Psal: 127.

For det tredie / efftherdi at det er som Dauid siger: **Uden HERREN vaacter Staden / da vaage de forgeffs / som beuare hannem** / da skal mand idelige paakalde Gud oc tacke hannem: Bøn oc Paakaldelse skal skee / at mand der met kand begere hielp oc bistand aff Gud: Tacksigelse skal mand giøre / at wi tillegge Gud all Lycke oc fremgang vdi vor loulige Omsorge / oc icke vor Forstand eller Værdighed. Thi den beste Lægedom som mand kand faa imod hedensk oc verdslig Omsorge / er at indfly til Gud met en aluerlig Bøn / Huilcket S: Pouel lærer / i sin Epistel til de Philipper i det fierde Capittel / met disse

Philip: 4.

Ord: **Verer icke omhyggelige for nogen ting / men i alle ting / Lader eders begering obenbaris i eders Bøn oc Formanelse / met Tacksigelse faar Gud.**

4. Guds ære.

For det fierde / skal vor Omsorge besynderlige for alle ting skee til Guds ære: Thi endog at mand skal haffue Omhu for sit Hus oc Hiem / at det kand gaa der vel til / Dog alligeuel skal den største oc besynderligste Omhyggelighed vere for Guds ære.

5. Guds Fryct oc Ydmyghed.

For det femte / om det saa skeer at det icke gaar effter vor vilie met vor Omsorge oc Omhyggelighed / saa at det faar lyckelig fremgang / da skulle wi giffue oss vnder Guds faderlige vilie / vdi en ret Guds Fryct oc Ydmyghed / effter S: Peders Raad som siger: **Ydmyger eder vnder Guds veldige Haand / at hand skal ophøye eder i sin**

1. Pet: 5.

tid.

tid. **Kaster all eders Omhu paa hannem / Thi hand haffuer Omhu for eder.** Oc Dauid siger / i den femte Psalme til halfftrediesinds tiue: **Kast din Omhu paa HErren / oc hand skal nære dig: Oc hand skal icke lade den retfærdige euindelige bliffue vdi Wro.** Psal : 54.

III. Blandet Omsorge.

Det tredie slags Omsorge sagde ieg at vere sammen blandet baade aff den loulige oc aff den wloulige / hun er saadan / at hun i nogen maade siunis at vere gudelig / oc i nogen maade hedensk oc wchristelig : Saa som naar wi vel tage vare paa oc haffue Omhyggelighed for det som vort Embede oc Kald vdkreffuer / huilcket Gud aluerlige vdkreffuer aff oss : Men for den metfødde tuilactighed som aff Naturen er vdi oss alle / om Guds Forsiun / gaa wi offuer Screffuet oc Maalet / oc falde slemmelige ind vdi Guds Embede. Saa som naar en Husbonde optucter sine Børn ret oc gudelige / haffuer Omhu for sine Tiund oc Folck / som tilbørligt er / Men hans offuermaade oc store Omhyggelighed driffuer hannem til Wtaalmodighed / naar hans Arbeyde oc Omhyggelighed vil icke gaa for sig / oc lempe sig saa som hand vil. Derfaare skal it gudfryctigt Menniske kaste denne Omsorge paa HErren / oc giøre sit Embede aluerlige met flid / oc icke lade sin gudelige Omsorge besmittis met hedensk Vantro oc Bugsorge / paa det at naar wi haffue bortkast oc ere quit ved saadan hedensk Vantro oc Angist / wi da kunde haffue induaartis Fred i vor Samuittighed / oc kunde vere diss venligere oc mere beleffuen mod Menisken / met huilcke wi skulle tiene en Herre oc Gud / oc slæt skille oss aff met Mammons tieniste / oc den hedenske Omsorge.

Dette haffuer ieg saa nu sagt om de try slags Omhyggelighed / at wi kunde vide huorledis wi maa vere omhyggelige / oc disligeste huad Omhyggelighed Christus forbiuder oss i dette Euangelio. Hand raader oss icke fra den christelige oc hellige Omhyggelighed / huilcken hand selff haffde allermest / men ickon fra den hedenske oc verdslige Omhu oc Bugsorge. Nu ville wi see aff Texten / huad Sager oc Beuisninger hand haffuer der til. Hand fremsætter her sex Sager effter huer andre / huor met hand beuiser oc stadfester Guds Forsiun oc Omhyggelighed for oss / saa at wi der aff klarlige kunde see / at oss bør at offuergiffue den hedenske Omhyggelighed / som kommer aff Vantro oc Vankundighed / at mand icke kiender Guds Forsiun for oss.

Sex sager hui wi skulle oss nergiffue verdslig Omhyggelighed.

I. Gud giffuer det meste hui skulde hand icke giffue det mindste?

DEn første Sag huorfaare wi skulle offuergiffue oc forlade den hedenske oc verdslige Omhyggelighed / sætter Christus met disse ord: Er icke Liffuet mere end Maden? Oc Legemet mere end Klæderne? Det er / haffuer Gud giffuet eder det meste oc beste / foruden all eders Sorge oc Omhu / hui skulde hand icke da ocsaa giffue eder det som ringere er? Efterdi da at hand foruden all eders Omhyggelighed oc Omhu haffuer giffuet eder Liff oc Legeme / som er store oc ypperlige ting / hui skulde hand icke ocsaa giffue eder Føde oc Klæde / til at opholde oc nære dem met? paa det de kunde bliffue ved mact oc icke forfaris? Besynderlige efterdi at hand selff haffuer skabt oc skicket alt dette / oss til gaffn oc beste.

II. Gud føder Fule / hui skulde hand icke føde oss?

Den anden Sag: Seer til Fulene vnder Himmelen / De saa icke / de høste icke / de samle icke i Laden / oc eders himmelske Fader føder dem alligeuel: Ere i icke meget mere end de? Det er / Efterdi at Gud eders himmelske Fader føder oc forsørger Fulene vnder Himmelen / som ere meget ringere end i ere / der som i ansee eders ypperligheds oc værdigheds Stat / hui skulde hand da icke føde eder / som hand haffuer skabt efter sit Ansict oc Billede? Met denne beuisning om Guds forsiun trøster Dauid sig der hand siger: Den som giffuer Queg deris Foder / oc de vnge Raffue som raabe til hannem.

Psal: 147. Sørger Gud for en skadelig oc wnyttig Raffne vnge / hui skulde hand icke forsørge it Christet Menniske?

III. Gud beskicker huer sin Høylighed / saa beskicker hand ocsaa Liffs næring.

Den tredie Sag: Huo er iblant eder / som kand giøre sig en Aln lengre / alligeuel at hand sørger derfaare? Som hand vilde saa sige: Eders Omsorge der i tage eder til for Klæde oc Føde / hun er forfengelig oc wnyttig. Gud giffuer huert Menniske sit Maal huor høy eller lau / huor tyck eller smal huer skal vere / oc det giør hand vden all eders Omsorge oc Omhu: Hui skulde hand icke giffue eder Klæderne vden eders hedenske Omhyggelighed oc Vantro / om Gud oc hans Forsiun / lige som hand haffde nogen tid sagt ney til / at hand icke vilde vere tilstede hos eder i eders Arbeyde oc bestilling / oc giffue der vdi Lycke oc Velsignelse.

IIII. Gud klæder Vrter paa Marcken / hui skulde hand lade oss gaa nøgne.

Den fierde Sag: Skuer de Lilier paa Marcken huorledis de vaaxe / De arbeyde icke / de spinde oc icke.

Jeg

Jeg siger eder / at icke end Salomon i all sin Herlighed vaar saa klædt/som en aff dem. Klæder da Gud det Greſſ saa paa Marcken/ som dog i dag staar/ oc i Morgen kastis vdi Onen / skulde hand icke da meget mere giøre eder det? O i lidet troendis. Vrterne paa Marcken drage Sap oc Vadske op aff Jorden/ saa som HERren haffuer det tilforn beskicket: Oc der ved klædis de saa herlige/saa at Kong Salomon naar hand vaar i sin allerstørste Herlighed oc skøniste Klæder oc Smycke/ vaar icke end da saa smuck och saa vel prydet/som en aff de. Effterdi at Gud giør saadant mod Vrterne paa Marcken/som den ene dag staa/ oc den anden dag ere foruisnede/borttraadde/ opædne aff Queg/ eller brende oc bliffue til intet: Hui skulde hand icke klæde eder/som hand haffuer skabt til euig Herlighed oc Glæde?

V. Bugsorge hør Hedninge oc icke Christne til.

Den femte Sag: Derfaare skulle i icke sørge oc sige: Huad skulle wi æde? Huad skulle wi dricke? Huor met skulle wi klæde oſſ? Effter alt saadant søge Hedningene. Som Christus vilde saa sige: J haffue tilforn veret vanuittige som Hedningene/ oc viste intet aff Guds Forsiun/ oc haffde icke Tro til Gud: Men effterdi at i nu ere anderleds vnderuiste/ at i vide at Gud haffuer omsorge for eder/ Huorfaare ville i da met saadan hedensk Vantro atspørge/ huad i haffue behoff til dette Liff?

VI. Gud veed huad wi haffue behoff / derfor skulle wi lade hannem sørge.

Den siette Sag: Eders himmelske Fader veed at i haffue alt dette behoff. Merck dette vel: Christus siger icke/ Den stercke/ mectige/ veldige/ forfærdelige/ nidkiere Gud/ som haffuer skafft Himmel oc Jord/ som besøger Forældrenis ondskaff paa Børnene/ hand veed huad i haffue behoff: Men hand neffner Fader. Hues Fader? Eders Fader. Huad for en Fader? Eders himmelske Fader. Denne Fader/ effterdi hand er en himmelsk Fader/ da er hand den allerbeste/ den allermectigste/ oc den alleruisiste Fader. Er hand den allerbeste/da vil hand gierne giffue eder sine Børn/ det som gaat er: Er hand den allermectigste/da kand hand hielpe eder/ oc giffue eder huad hand vil: Er hand den alleruisiste/ da veed hand huorledis oc huad hand skal giffue eder/ oc naar det er tid at giffue.

Merck dette vel.

Om den Tredie.

**ATspørger først Guds Rige oc hans Retfær-
dighed / saa skal alt det andet falde eder til.**
Tu ting her at acte. Vdi disse faa Ord haffue wi tu ting at acte / som ere:
Christi Befalning oc hans Foriættelse. Befalningen
liuder saaledis: **Atspørger først Guds Rige / oc hans
Retfærdighed.** Foriættelsen følger effter met disse Ord: **Saa
skal alt det andet falde eder til.** Derfaare ville wi først an-
see Befalningen / oc siden Foriættelsen.

I. Christi befalning. BEfalningen liuder / at wi skulle for alle ting atspørge Guds rige
oc hans Retfærdighed. Her spørgis nu at først huad for it Ri-
ge Guds rige er. Dernæst / huordan hans Retfærdighed er. For
det tredie / Maade oc Vijs / huorledis wi skulle atspørge Guds rige.

1. Guds Rige. Guds rige er trendefaald i den hellige Scrifft / som ere: Hans
Mectigheds rige / hans Naadis rige / oc hans Æris rige. Hans 1.
Mectigheds rige befaler icke Christus her at wi skulle atspørge / men
hans Naadis rige / ved huilcket wi faa en fri tilgang til hans Her- 2.
ligheds oc Æris rige. Huad er hans Naadis rige? Det er det Ri- 3.
ge der wi aff idel Naade oc Barmhiertighed anammis vdi / i det at
wi tro Christi ord oc Euangelio: Fordi Euangelium er lige som en
Herolds røst / ved huilcken wi kaldis oc biudis til dette Rige. Om
Luc: 17. dette Rige taler CHristus en anden sted / oc siger: **Guds rige er
induaartis i eder.** Saa er derfaare dette Rige Guds Naa-
de / som Christi Euangelium tilbiuder alle dem der tro: Dørren
oc Indgangen til dette Rige / er Guds Foriættelser: Vor Førere oc
Ledsagere til dette Rige / er den hellig Aand / som helliggiør oc igien-
Ephe: 5. føder oss met Vandbaddet i Guds ord. Met faa ord at sige: Det-
te Naadis rige er Guds Barmhiertighed / Synders forladelse /
Samuittighedens fred / befrielse aff Satans rige.

2. Guds Retfærdighed. Huad er det for en Retfærdighed / som Christus her befaler
oss at atspørge? Denne Retfærdighed er foruden alt tuil it nyt Leff-
net oc Lydighed / huilcken Gud vdkreffuer oc vil haffue aff sine: Oc
kaldis hun Guds Retfærdighed / for hun er Gud behagelig forme-
delst Troen / ved huilcken wi ere forligte met Gud / i Christi Blod.

3. Huorledis wi skulle atspørge Guds rige. Maade oc Vijs / huorledis wi skulle atspørge Guds Rige oc
hans Retfærdighed / giffuer Christus selff tilkiende hos Mattheum
Matth: 11. der som hand saa siger: **Kommer hid til mig alle i som ar-**

beyde oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder. Huorfaare den rette oc eniste maade at atspørge Guds rige er/ at komme til Christum. Men huad er det at komme til Christum? Huorledis kunde wi komme til hannem? At komme til Christum er at høre hans hellige Euangelium/ at tro hans Ord oc Euangelium/ at holde sig til Christum ved en stadig Tro oc tryg Tillid/ oc aff Troen beuise hannem Lydighed effter hans Ord oc Euangelium/ effter som disse Christi ord liude/ hos Johannem i det fiortende Capittel. Huo som elsker mig/ hand holder mit ord. Men efterdi at ingen atspør dette Rige/ vden de som forstaa oc fornemme/ huor vsle oc ælendige alle de ere som ere vden for dette Rige/ da siger Christus for den Sag skyld: J som arbeyde oc ere besuarede. Derfaare skal Arbeydet oc Byrden som wi ere belessede met/ det er/ vor Synds oc vor retfærdige fordømelsis følelse oc fornemmelse driffue oss til/ at wi skulle atlyde Christo/ som saa venlige oc mildelige kalder oss til sit Rige. Hans Foriættelse som effterfølger: Jeg vil værquege eder/ skal giffue oss Mod oc Mands hierte/ at wi icke skulle forfærdis for hannem for Syndens skyld/ Men io dristelige atspørge hans Rige oc Retfærdighed. Derfaare skulde io disse Christi venlige ord oc løffte/ met rette opuecke alle Menniskis Hierte/ at komme til Christum oc i saa maade atspørge hans Rige oc Retfærdighed.

At komme til Christum.

Ioh: 14.

II. Christi Foriættelse.

Foriættelsen liuder saaledis: Saa skal alt det andet falde eder til/ det er/ alt det i haffue behoff/ oc eder kand tiene til dette Liffs ophold/ det skal eder rundelige giffuis. Men her maatte nu nogen sige imod: S. Pouel hand atspurde io flitelige Guds rige/ huilcket ingen tuiler paa/ dog beklager hand sig/ i den anden Epistel til Corintherne i det elleffte cap: At hand lider Hunger oc Tørst. Disligeste den hellige Patriarcha Jacob/ hand lider nød for Korn oc andet huad hand haffuer behoff til dette timelige Liffs næring oc føde/ saa at hand nødis til at drage vdi Egipten met Hustru/ Børn oc gantske Hus/ paa det at hand icke skulde met sit Folck suelte ihiel: Siunis da icke derfor denne Christi Foriættelse at vere forgeffs? Her suarer ieg saa til: Christi Foriættelse slar icke feil: Thi hand som er den rette Sandhed selff/ kand icke liue. Fordi Christus som er vor Medicus oc Læge hand veed allerbest/ naar hand skal giffue oss Lægedom/ oc naar hand skal forholde oss den. Saa effterfølger hand mere sin viisdom/ end vor daarlighed: Huorfaare wi skulle

Naar nogen haffuer stor Lycke oc fremgang i Verden/ da siger mand at Rigdom oc Gods falder hannem til. Saa siger ocsaa Christus her/ at det skal falde de gudfryctige til/ huad de haffue behoff.

vísselige forlade oss der til / at hand skal icke forlade sine. Men at
hand stundem lader oss fattis huad wi haffue behoff til dette time-
lige Liff / der ere mange Sager til. Den første er / at wi forme- 1.
delst saadan Nød oc Trang / skulle diss ydermere øffue oss vdi Taal-
modighed. Den anden Sag / at hand stundem kand straffe oc 2.
reffse oss met saadan Plage / for vore Synders skyld / met huilcke wi
haffue fortørnet hannem. Den tredie / Efftherdi at wi tit oc offte 3.
begere disse timelige Gaffuer til offuerflødighed / oc wi kunde dog vel
behielpe oss met mindre / der som wi vilde lade oss nøye / da giør Gud
ret der vdi / at hand ocsaa lader oss stundem miste det wi haffue be-
hoff oc skulde hielpe oss met. Den fierde Sag er / den store Mis- 4.
brug / at naar wi haffue noget / da misbruge wi det / mere til Guds
vanære end til hans ære. Den femte Sag er / vor Vtacknemme- 5.
lighed / at naar hand giffuer oss noget / da tacke wi hannem icke der
for. Den siette Sag er / vor Vantro / at wi icke altid met en stadig 6.
Tro oc Tillid forlade oss paa hannem / vdi vor Modgang. Den
siuende Sag er / at wi tit oc offte mere legge vort Arbeyde oc For- 7.
standighed til / huad Gud giffuer oc forlener oss her i Verden / end
wi legge det den euige Gud til som giffuer oss det. Derfaare om
wi ville haffue oc nyde Guds velsignelse / da skulle wi bekiende oc
giøre som Kong Dauid giorde / i det hand saa sagde: **HERRE
det hør dig til altsammen / oc det som wi haffue faaet
aff din Haand / det giffue wi dig igien.** Lige som den
hellige Prophete Kong Dauid bekiender her / at alting oc alt det
hand haffuer / hør HErren til / oc er hans: Lige saa vil hand ven-
de det altsammen hen til Guds ære. At wi oc lige saa kunde
kunde giøre / der giffue oss Gud Fader sin Naade til /
ved Jhesum Christum sin eniste Søn vor
HERRE / huilcken skee ære oc priis
euindelige / Amen /
Amen.

Siu sager hui Christus stundem lader de fromme lide nød.

1. Paral: 30.

Disse Ord sagde Dauid der hand sammen lagde Guld oc Sølff oc huad behoff giordis / til at bygge Jerusalems Tempel met.

Den

Den sextende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Luce i det XVII. Capittel.

DEt begaff sig der efftter / at Jesus gick i en Stad som hed Nain / oc der ginge mange aff hans Disciple met hannem / oc meget Folck. Oc der hand kom nær til Stads porten / See / da bar mand en Død vd / som vaar sin Moders eniste Søn / oc hun vaar en Encke: Oc meget Folck aff Staden / gick met hende. Oc der HErren saa hende / da ynckedis hand der offuer / oc sagde til hende: Græd icke. Oc hand traad-

traadde til/oc rørde ved Baaren/ Oc de som bare sto-
de. Oc hand sagde: Du vnge Dreng/ Jeg siger dig/
stat op. Oc den Døde reysde sig op/oc begynte at tale/
oc hand gaff hans Moder hannem. Oc der kom en
redsel paa dem alle/Oc de prisede Gud/oc sagde: Der
er en stor Prophete opstaaen iblant oss/ oc Gud haff-
uer besøgt sit Folck. Oc denne Tale om hannem ryc-
tedis i det gantske Jødske Land/ oc i alle omliggende
Land.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEn hellige Apostel S: Pouel scriffuer vdi
sin Epistel til de Romere/ oc siger saaledis: Alt det
(Rom: 15.) som er tilforn screffuet/ det er screffuet oss til
Lærdom/ paa det wi skulle haffue Haab/
formedelst Taalmodighed oc Scrifftens trøst. Der-
faare naar wi læse dette trøstelige oc liffsalige Euangelium/som nu
paa denne dag predickis oc forhandlis/ da skulle wi vide/ at det icke
alenište hører til den Encke aff Nain/ eller oc er screffuet for hendis
(Christus lærer her tre ting.) skyld alene/ Men det hører til alle Menniske. Fordi at CHristus
lader i dette Euangelio/see sin Guddoms krafft oc macht/Hand giff-
uer tilkiende sit Hiertelag mod alle sorgefulde oc bedrøffuede/Oc læ-
rer ocsaa her/om sit Embede/ huorfaare hand er kommen til Ver-
(1. Sin almectighed.) den. Først lader Christus her see at hand er almectig/i det at hand
raader oc biuder offuer Døden/som er Syndens brodt oc saald.
(2. Sit Hiertelag.) Dernæst giffuer hand ocsaa tilkiende/ huad Hiertelag hand haff-
uer til oss/ i det at hand lader sig denne Enckis Sorge oc Nød gaa
(3. Sit Embede.) til Hierte/ oc ynckis offuer hende. Sit Embede beuiser hand ocsaa
som er at hand skal giøre Dieffuelens gierninger til intet: Thi for
(1. Ioh: 3.) den Sag skyld er hand kommen til Verden/ som Moses/ Prophe-
terne/ CHristus selff/ oc Apostlerne vidne oc bestaa. Dette skal i
almindelighed actis i dette Euangelio/ men paa det at wi kunde der
aff faa diss større nytte oc gaffn/da vil ieg der aff faaregiffue tre Ar-
tickle/ huilcke ieg i denne Predicken vil forhandle.

Den

Den Første.
Huordant Christi Hiertelag er mod oss.
Den Anden.
Dette næruerendis Miracklels forklaring / met sine omstendige vilkaar.

Den Tredie.
Det gantske menniskelige Kiøns Figur oc Billede.

Om den Første.

EVangelisten forteller her en Historie om en død vng Dreng / hues lig der bleff vdbaaret at det skulde begraffuis / oc der Herren saa det / da ynckedis hand der offuer / Thi hand vaar sin Moders eniste Søn / oc hun vaar en Encke. Der Christus seer denne bedrøffuede Encke / da tencker hand sig vijt om / hand betencker oc ihukommer det menniskelige Kiøns fald / Dieffuelens Tiranni / det store iammer oc ælendighed / som Menniskens kiøn er vndergiffuet for Syndens skyld: Hand betencker ocsaa der hos sit Embede / som er / at hand skal giøre denne Dieffuelens mact til intet / fordi hand seer i denne Encke it Exempel paa Menniskens wselhed oc ælendighed / huilcket der paaminte hannem om Menniskens fald oc om sit Embede. Christi tancker oc Hiertelag.

Derfaare haffue wi aff denne første Artickel / tu ting at befinde: Det ene huordanne wi ere: Det andet huordan Christus er mod oss. Wi ere i Sandhed arme / bedrøffuede oc fordømde Folck / oc kunde ingelunde aff vor egen Mact oc Formue komme aff saadan stor nød oc ælendighed. Christus er en sand Gud oc sant Menniske / som for den skyld er kommen til Verden / at hand skal saliggiøre det som er fortafft / Huilcken der i dette Mirackel lader see sit Hiertelag mod Menniskens kiøn: Thi hand er icke anderleds til sinds mod oss / end hand vaar mod denne Encke: Hand lader sig hendis Nød oc Trang gaa til Hierte / saa lader sig ocsaa røre oc beuege aff vor Nød oc Trang: Hand hielper hende / saa vil hand oc lige saa hielpe oss. Det er det som Apostelen scriffuer til de Hebreer / met disse ord: **Wi haffue saadan en ypperste Prest som kand haffue metynck met vor Skrøbelighed.** Ja hand haffuer større Kierlighed til oss / end denne Encke kunde haffue til sin eniste Søn / huilcken hun her met grædende taa-

Tu ting her at acte. 1. Huordanne wi ere. 2. Huordan Christus er mod oss. Matth: 18. Heb: 5.

de taare følger til sin Graff oc Leiersted: Thi saa siger Propheten:
Esa: 49. Kand oc en Moder forglemme sit spæde Barn / at hun skal icke forbarme sig offuer sit Liffs Søn: Oc der som hun end forglemmer det / da vil ieg dog icke forglemme dig.

Sager huorfaare Christus elsker oss.

HVad Sager ere der da til denne Christi wsigelige Kierlighed mod oss? Wi som ere met saa mange Synder oc Slemhed besmittede? J Sandhed wi haffue her ingen fortieniste / wi haffue der til ingen værdighed: Men der ere fire andre Sager / aff huilcke Christus beuegis / at hand saa saare elsker oss / oc beuiser oss saa stor veluillighed oc beleffuenhed.

1. Christi faderlige Hierte.

Den første Sag er / Christi faderlige Hiertelag mod oss: Thi wi ere skaffte aff hannem / Derfaare ere wi hans egne / for Skabningens skyld. Oc endog at hand veed / at wi ere fulde aff wrenlighed oc Synder / dog alligeuel finder hand endnu noget aff sit i oss / som er / at wi ere hans Creatur. For den Sag skyld siger den vise Mand:
Sap: 11. Du forbarmer dig HErre offuer alting / thi du haffuer Mact / oc du bær offuer met Menniskens Synder / paa det de skulle bedre sig / Thi du elsker alt det som er til / oc du hader intet aff det som du haffuer skafft.

2. Vor Skabelsis ypperlighed.

Den anden Sag er / vor Skabelsis ypperlighed oc værdighed: For wi ere skaffte effter Guds Billede / effter som Guds egne
Gen: 1. ord liude: Lader oss skabe Menisket / effter vort Billede oc Lignelse. Oc effterdi at dette Billede er mesten delen affslat oc formørcket formedelst Synden / da er Christus kommen til Verden / at hand vilde fly det til rette igien / Huilcket der skeer / naar wi vdi en stadig Tro see til hannem / oc der ved omskifftis til Guds Billede.

3. Wi ere Guds Tempel.

Den tredie Sag er / den endelige Sag huorfaare Gud skaffte oss: Thi wi ere skaffte at wi skulle vere Guds Tempel / i huilcken Gud skal altid æris oc prisis. Endog at dette Tempel er formedelst Synden besmittet oc vanhellig giort / dog vaar Materien endnu tilstede / aff huilcken Christus haffuer giort oc bygt it nyt Tempel.

Den

Den fierde Sag er/ Dieffuelens rigis forstøring/ til huilcket Christus er kommen i Verden at forderffue oc ødelegge / huilcken forstøring oc ødeleggelse/hand lader noget see oc giffue tilkiende i dette Mirackel. Christus haffuer offte giffuet sig i kamp met Dieffuelen/ hand haffuer tit dreffuet hannem paa flugt / Oc paa det sidste offueruant hand hannem/ i det at hand stod op aff døde. Denne Christi Seyeruinding skulle wi fuldkommelige see paa den yderste Dommedag/ naar vor yderste oc sidste Fiende/ som er Døden/ skal ødeleggis oc gioris til intet. Disse fire Sager haffue rørt oc beueget vor HErre Jhesum Christum/ at hand anammede Mandom oc bleff it Menniske: Oc leed pine vdi Kiødet/ det er/ paa sin Menniskelige Nature/ paa Legeme oc Siæl/ for det gantske Menniskens Kiøn. 4 Dieffuelens rigis forstøring, 1. Ioh: 3.

EN dog at dette Christi faderlige Hiertelag prisis oc rosis mange steder i den hellige Scrifft/ oc beuisis met mange Miracktel/ oc for alt met Guds Søns Lydighed / at hand vaar sin Fader lydig indtil den forsmædelige Død paa Kaarsset: Dog alligeuel ere der try ting som legge vind paa at komme oss i en anden mening/ de try ting ere Guds Low/ vor egen Samuittighed/ oc det megle onde oc gienuordighed som wi maa lide her i Verden. Thi disse try ting raabe stedse oc sige/ at wi ere forkaste aff Gud. Try ting ville telle oss i Troen/ at Christus haffuer oss icke kier. Philip: 2.

Louen siger: **Forbandet er huer den som icke holder / alt det som staar screffuet i denne Loubog oc giør der effter.** Oc der ingen til / som icke seer oc formercker sig at haffue offuertraadt Louen i mange maade. Lader oss see hen til Eua/ som laa nedslagen vnder Guds Low / ickon for it eniste Buds offuertrædelse. Huad vil der da bliffue aff met oss/ wi som saa sagre tit oc offte haffue fortørnet Gud? 1. Guds Low. Deut: 27.

Denne Louens Sententz oc Dom stadfester Menniskens egen bange Samuittighed / som er Menniskeť verre end tusinde vidnesbyrd/ effter det almindelige Ordsprock/ *Conscientia mille testes*, Samuittigheden er saa god som tusinde vidnesbyrd. Hid hører det der Poeten siger: 2. Vor egen Samuittighed.

Conscia mens, vt cuiq; sua est, ita concipit intra
Pectora, pro meritis, spemq; metumq;, suis Det er. Ouid: lib: 3. Fastor.

Lige som it Menniske veed met sig.
At det haffuer sticket sig idelig.

Saa er hans Hiertelag lige ocsaa/
At hand sig Løn som skyld skal faa.

Samuittigheden er baade Dommere oc Sagsøgere etc.

Oc S: Bernhardus siger: Vor egen onde Samuittighed bær selff vidnesbyrd offuer vore onde Gierninger/ hun er selff Dommere/ hun er selff Bøddel/ hun er selff Fengsel/ Hun klager/ hun dømer/ hun piner/ hun fordømer. Huad kand vere verre i Verden/ end at haffue baade nat oc dag saadant it ont Vidnesbyrd at dragis met? Aff dette Samuittighedens vidnesbyrd ere mange offueruundne/ oc haffue derfaare taget sig selff aff dage/ fordi at de icke kunde lide oc fordrage denne onde Samuittighed/ som saa klager paa dem/ oc bar vidnesbyrd imod dem.

Beuisning om Dommedag.

Denne Samuittighedens redsel oc banghed vdi fattige Syndere/ er it vidnesbyrd om den yderste Dommedag/ huilcket vidnesbyrd Gud for den Sag skyld haffuer indtryct vdi Menniskens Hierter/ at hand der met vil paaminde dem/ at de enten skulle giøre Penitentze/ eller de maa vente sig en forskreckelig Sententz oc Dom/ for huilcken Dom deris bange oc onde Samuittighed er lige som en Forløbere eller Sendingebud/ som Dommen sender for sig. Exempel haffue wi vdi Cain/ Juda/ Saul oc mange andre.

3. Kaarss oc Modgang.

Her til kommer oc det megle onde oc Gienuordighed/ som wi ere vndergiffne her i Verden/ huilcket der styrcker oc stadfester Louens oc Samuittighedens dom. Thi naar it fattigt Menniske lider stor Modgang oc megen Gienuordighed/ da tencker strax Kiød oc Blod aff Dieffuelens huskud oc indskiudelse/ at Gud haffuer forskut oc forlat hannem/ efftersi hand skal lide saa meget ont.

Lægedom oc Raad imod disse try fornefnde ting.

IMod disse tre suare Fristelser/ skulle wi vdi en aluerlig Penitentze sætte vor HErre Jhesum Christum/ Hand er kommen til Verden/ at hand vilde borttage Louens forbandelse/ afflætte Synden/ oc vende alle deris Modgang som tro paa hannem/ til Ære oc glæde/ Dog saaledis/ at alting gaar skickelige oc ret til.

Trøst vdi Modgang.

Wi ere her i Verden i en stor oc vildene Ørcken/ igiennem huilcken wi gaa til vort himmelske Fæderne Land. Israels Folck der de vaare vddragne aff Egipten/ da komme de icke strax ind i det foriætte Canaans Land/ men de maatte i mange Aar vere vdi Ørcken/ oc lide stor Møde oc Modgang. Joseph der hand kom ind i Egipten/ da bleff hand icke strax ophøyet til saa stor ære/ men hand maatte tilforn lide stor Modgang oc it hart Fengsel. CHristus maatte icke selff vden ved Kaarsset/ Døden oc Begraffuelse indgaa i sin Faders Herlighed.

Actor: 14.

Derfaare bør oss ocsaa ved Kaarsset oc megen Gienuordighed/ at indgaa

indgaa i Himmerigs rige oc Herlighed. Thi saa siger S: Pouel: 2. Timoth: 2.
**Det er io visselige sant / dø wi met hannem / da skul-
le wi ocsaa leffue met hannem/Lide wi met hannem/
da skulle wi regnere met hannem.** Den som icke vil stri-
de / men rømmer aff Marcken / hand faar icke Krone eller Byte.
Der som nogen strider/siger Apostelen/ **da bliffuer hand** 2. Timoth: 2.
dog icke kronet/ vden hand strider rettelige. Oc en anden
sted siger hand: **Wi ere vel salige/ dog vdi Haabet.** Der- Rom: 8.
faare skulle wi imod Louens forbandelse sette Christum / som bleff
en forbandet ting for oss. Imod vor onde Samuittighed som kla- Gal: 3.
ger paa oss / skulle wi sætte Christum / som affløser oss aff alle vore
Synder. Christus siger selff: **Der som Sønnen giør eder** Ioh: 8.
fri/ da ere i rettelige fri. Imod denne Verdens Modgang oc
nærucrendis Gienuordighed / skulle wi sætte CHristi Kaarss / oc
Guds raad/ som vil at wi skulle vere hans Søns Billede lige/ i det Rom: 8.
at wi her lide met hannem / Oc siden ophøyes met hannem til Her-
lighed. Met faa ord at sige: Wi skulle vdi en aluerlig Penitentze
oc met en stadig Tro fly til den rette Naadestol / vor HErre Ihe-
sum CHristum / vdi hannem alene finde wi hielp i rette tid. Thi
hand siger til alle trofaste Christne: **Frycte dig icke du lille** Luc: 12.
**Hiord / Thi det vaar Faderen behageligt at giffue
eder it Rige.** Oc skulle wi ingen ting/ huercken i Himmelen/ paa
Jorden eller i Helffuede/ lade komme oss i den mening / at Christus
skulde vere anderledis til sinds mod oss / end hand vaar mod denne
Encke. Derfaare skulle wi her vel besinde / at Guds dom er langt
anderleds end Verdens dom er: Vor Gud oc Meglere Jhesus
Christus / hand forskiuder icke eller forkaster arme / ælendige oc be-
drøffuede Menniske som Verden giør / Men hand anammer oc ta-
ger alle til sig/ som komme til hannem / effter som hans Foriættelse
liuder: **Kommer hid til mig alle i som arbeyde oc ere** Matth: 11.
besuarede/Jeg vil vederquege eder. Oc i skulle finde
1. **huile for eders Hierter.** Herforuden skulle alle gudfryctige Trøst for Encker.
Encker her aff lære huordan en Patron/ Forsuar oc Trøstere de haff-
2. ue vdi vor HErre Jhesu Christo: Den christne Kirckis Lærere oc
Forstandere skulle ocsaa her lære/ at de icke skulle forsmaa eller forac-
3. te fattige bedrøffuede Encker eller andre ælendige Menniske: Verd-

slig Øffrighed skal ocsaa her lære / at de effter Christi Exempel / la=
de sig fattige Enckers oc andre sorgefulde Menniskis nød oc trang
gaa til Hierte / icke forsmaa oc forskiude eller fordøme dem / men
fast heller anãme dem venlige / suare dem blidelige / trøste oc husua=
le dem / oc vide at de haffue en Fader oc Forsuar i Himmelen / som
vil oc kand straffe der offuer / om mand giør saadanne fattige Folck
wret / oc kand lige saa løne den wmage mand tager sig til met dem /
Psal: 68. oc vederlegge den hielp der dem beuisis. **Hand er de faderløse Børns Fader / oc Enckers Dommere /** som Dauid
siger. Endelige skulle wi allesammen lære her aff / at wi skulle lade 4.
oss huer andris nød oc trang gaa til Hierte / oc beuise huer andre
hielp oc kierligheds Gierninger. Dette maa vere sagt om den første
Artickel i dette Euangelio: Nu effterfølger den anden.

Om den Anden.

Ser omstendige vilkaar at acte i dette Mirackel.

VDi dette næruerendis Mirackels forklaring haffue wi mange stycker oc omstendige vilkaar at acte / aff huilcke huert haffuer sine synderlige Lærdomme / derfaare vil ieg opregne dem ordentlige effter huer andre / met deris Lærdomme oc Formaninger.

I. Denne vnge Persons begraffuelse.

FØrst siger Euangelisten: **Der hand kom nær til Stadsporten / See / da bar mand en Død vd / som vaar sin Moders eniste Søn / oc meget Folck aff Staden gick met hende.**

Tu ting her at lære.

Vdi dette første stycke haffue wi tu ting at acte oc besinde.

1. Hederlig begraffuelse.

Det ene er om dette Ligs hederlige oc ærlige Begraffuelse. De følge dette døde Menniskis Legeme hederlige til sin Leyersted / saa giorde de hellige Forfædre.
Gen: 23. Abraham lod sin Hustru Sara saare hederlige oc ærlige begraffue.
Gen: 50. Joseph lod sin Faders Jacobs Lig bære vd aff Egipti Land / met en stor Skare oc bekaastning.
Gen: 35. Jacob oc Esau / lode deris Fader Isaac saare herlige komme til Jorde.

Mange slemme Menniske besmitte Kirckegaardene met wrenlighed / men de skulle tage sig vare at de aldrig komme i Kirckegaarden at ligge.

Met faa ord at sige: Alle gudfryctige Menniske haffue altid holdet Jordefær oc Begraffuelse vdi stor anseelse oc ære / oc det for det Haab skyld de haffde om Legemens opstandelse / oc for den tilkommendis wdødelighed oc herlighed. Dette de hellige Forfædris Exempel efftersølger den christne Kircke endnu paa denne dag: Endog at mand finder vel mange som haanlige omgaas oc handle met de døde Menniskis

niskis Lig/slæbe dem vd oc kaste dem hen/lige som døde Suin oc an-
dre Aatzel. Met vore Lig her vdi Danmarck holde wi saadanne Ceremonier met Lig i Danmarck.
Ceremonier oc Skick. Der gaa mange gudfryctige Menniske som
skickelige følge effter Liget: Der siungis Psalmer: Der ringis: Oc
der predickis ocsaa aff Guds Ord.

1. De som følge Liget effter til sin Leyersted/ de giffue først deris
Kierlighed tilkiende/ baade mod den som er hen død/ oc mod hans
Venner oc Slect som igienleffue. Dernæst lade de her met see Ex-
empel om deris Tro/ at de visselige tro Legemens Opstandelse aff
Døde. For det sidste paamindis de her met/ at de skulle ocsaa i sin
tid følge effter/naar Gud vil saa haffue det/oc skulle formedelst Dø-
den/ sige denne Verdens forfengelighed oc ælendighed gode nat.

2. Dernæst siunger mand deylige Psalmer/ paa det/ at de som
igien leffue kunde der met trøste oc husuale sig/oc der aff ocsaa opue-
ckis til at tacke Gud for den som er hen død/ der som hand døde hen
vdi en stadig oc retsindig Tro.

3. Der ringis ocsaa/ icke aleniste at Folcket skal der ved forsam-
lis at følge Liget til Graffue: Men ocsaa at de som igienleffue/skul-
le paamindis om Guds Basune/ met huilcken alle Døde skulle op-
ueckis paa den yderste Dommedag.

4. For det sidste predickis der aff Guds ord/ at de som haffue
fuldt Liget til Graffue/ kunde saa nogen Lærdom oc Husualelse i-
mod Døden at bære hiem met sig.

Det andet wi haffue i dette vilkaar at acte/ er/ denne Stads 2. Nains Indbyggeris ydmyghed.
Nains Indbyggeris ydmyghed oc fromhed mod denne fattige Encke
Euangelisten siger/ at **meget Folck aff Staden gick met
hende**/ De forsmaade icke eller foractede hende/ for hun vaar en
fattig Encke/och saa gaat som slæt forlat aff alle Menniske/ saa som
mange giøre i Verden/effter som det gamle almindelige Vers liuder:
Dum moritur diues, concurrunt vndiq; ciues &c. Naar der døer en rig
Mand/ da løber huer mand til/ den ville alle giøre ære oc følge til
Graffue: Men naar fattige Folck dø/da kand mand neppelige faa
saa mange der kunde bære dem til Graffue. Saa haffue icke Na-
ins Indbyggere giort/ Men Euangelisten roser dem at der gick icke
1. to eller tre alene/ men meget Folck met hende. Her aff skulle wi læ- Lærdom.
re/ at wi ocsaa effter deris Exempel/lade oss fattige Enckers oc an-
2. dris Nød gaa til Hierte/som tilforn sagt er. Der hos ocsaa/at wi
gierne lade oss findis tilstede at følge Lig til Graffue/ icke aleniste de
Rigis/ men ocsaa fattige Folckis Lig: Thi der met beuise wi icke ale-
niste vor Trois fruct/ som er Kierlighed oc Barmhiertighed/ huil-

Tob: 1. cken Gud vil lønne / lige som hand lønte Tobias sin velgierning at
hand begroff de Døde : Men wi ocsaa der aff paamindis om vo-
re vilkaar / at wi alle maa der til / oc giøre Ræt met denne Skaal.
Dette kunde den vise Salomon vel besinde / huorfaare hand sagde:
Salomonis Predicke 7. **Det er bedre at gaa til Grædehuset / end til Gildis-
hus: Thi vdi Grædehuset seer mand alle Menniskis
endeligt / Oc den som leffuer igien / hand tager det til
Hierte.** Det er i Sandhed saa / at ingen ting kand saa saare raa-
de Mennisken fra Synden / som dette / at mand betencker sin sidste
tid oc dødelige vilkaar / oc at ingen veed huor nær hans Time oc
Syrach: 7. stund er hannem. Derfaare siger Syrach ret : **Vdi alle dine
Gierninger betenck din sidste tid / saa skalt du icke syn-
de.** Dette oc andet saadant mere / haffuer denne Almue aff Na-
in betenckt / oc derfaare fulde de denne Enckis Søn hederlige til sin
Leyersted. Dette maa vere sagt om det første omstendige vilkaar /
om Ligs begraffuelse / oc om dette Folcks ydmyghed oc fromhed.

II. Huorledis mand skal begræde de døde.

DErnæst siger Euangelisten: **Oc der HErren saa hende /
da ynckedis hand offuer hende / oc sagde til hende:
Græd icke.** Her falder nu it Spørsmaal / om mand maa be-
græde de døde ? De hellige Forfædris Exempel / oc den hellige
Deut: 34. Scrifft tilsteder / at mand maa græde for de døde. Der staar i
den femte Mosi bog / i det sidste Capit : at den gantske Israels Me-
Gen: 23. nighed begræd Mosis Lig i Ørcken. Abraham græd for sin Hu-
stru Sara / den tid hun vaar død. Den hellige Mand Joseph
Gen: 49. græd mange dage for sin Fader Jacob / der hand vaar død vdi E-
2. Sam: 13. gipten. Kong Dauid græd for sin Søn Ammon. Den gantske
2. Sam: 25. Israels Menighed begræd Samuel Prophete. Martha græd for
Ioh: 11. sin Broder Lazarus i Bethania / Ja vor HErre Christus selff
begræd hannem. Sirach siger / vdi sin Bogs atten oc tiuende
Syrach: 38. Cap: **Mit Barn naar nogen døer / da begræd han-
nem oc beklage hannem / lige som dig vaare skeet stor
Sorg / oc klæd hans Legeme met tilbørlig skick / oc be-
Giensigelse. styr hannem en hederlig Jordefær.** Men her imod
Ierem: 22. maatte nogen sige : Siger icke Jeremias Prophete / vdi sit andet
oc tiuende Cap? **J skulle icke begræde de døde.** Oc Chri-
stus

stus siger her til denne Encke: **Græd icke.** Huorledis kommer da
disse ord offuer ens met de Exempel oc ord som tilforn ere opregnede?
Suar. S: Pouel forliger smuct disse ord/ som siunis at vere imod Suar.
huer andre/ i det hand siger: **Wi ville icke dølie faar eder/** 1. Thess: 4.
kiære Brødre/ om dem som soffue/ paa det at i
skulle icke sørge/ som de andre Hedninge/ der haffue
intet Haab. Derfaare forbiudis her/ at wi icke skulle græde
som Hedninge/der haffde ingen Trøst eller Haab om Legemens op-
standelse: Oc her beuilgis oc tilstedis maadelig graad/ saadan som
de haffue der vide at trøste sig aff Guds Ord.

MEN effterdi at wi ere kommen i tale om Husualelse/ da vil ieg Trøst for dem som miste deris Venner.
kaartelige sige/ huor aff christne Menniske kunde trøste sig/
naar deris gode Venner dø fra dem. Først skulle de betencke Guds
vilie huilcken mand skal atlyde/ hand haffuer sæt huer sit maal for/
huilcket ingen kand offuertræde: Der kand ingen dø før end hand 1. Guds vilie.
vil/ oc der kand ingen leffue lenger end hans Vilie tilsiger. Der-
næst/ skulle de betencke alle Menniskis almindelige vilkaar/ som er/ 2. Wi skulle alle dø.
at alle Menniske skulle en gang dø. Der som det saa vaare at nogle
kunde vndgaa Døden/ at de aldrig skulde dø/ da maatte de diss y-
dermere sørge oc græde som Gud tog deris gode Venner fra: Men
nu maa wi alle der til/derfaare skal deris Sorge vere saa meget diss
mindre. For det tredie/ skulle de betencke Guds Retfærdighed. Thi 3. Guds Retfærdighed.
huad er mere retfærdigt/ end at den samme HERre Gud som haff-
uer giffuet Liffuet/ hand tager det igien oc foruarer det/ naar hans
vilie er. Dette viste den hellige Job/ Derfaare sagde hand den tid Iob: 1.
hans Børn bleffue kaldede hannem fra: **HErren gaff/ HEr-**
ren tog/ HERrens Naffn vere loffuet. For det fierde/ 4. Guds vijsdom.
skulle de betencke Guds vijsdom/som alene veed/huad heller det er oss
bedre at wi leffue eller at wi dø. Hand tager mange hen aff denne
Verden/paa det at de icke skulle bliffue verre/ disligeste at de icke skul-
le see oc forfare mere ont/ eller oc lide mere Sorge oc Gienuordig-
hed i dette dødelige Liff. For det femte/ skulle de betencke/ at den døde 5. Den døde er fri fra alt ont.
er fri fra all denne Verdens modgang oc Gienuordighed/saa at der
som de icke effter denne dag see hannem ranck ride/ da see de hannem
icke heller vsel skride/ som mand pleyer at sige. For det siette skulle de 6. Det er forgeffs at græde.
betencke/at det er forgeffs at græde meget/for dem som icke kunde kal-
dis tilbage igien met Graad. Saaledis trøstede Dauid sig/ som

2. Sam: 12. der staar i Samuelis anden Bog/ i det tolffte Capittel/ Der hans
Barn vaar siugt/ da sørgede hand/ fastede/ laa paa Jorden/ oc
vilde icke lade sig husuale: Men der hand fornam aff sine Tieneris
huisken at Barnet vaar døt/ stod hand op aff Jorden/ toede sig/
lagde sine sørge Klæder aff/ oc tog andre Klæder paa/ gick ind i Templen
oc tackede Gud. Der effter lod hand bære Mad for sig oc gaff
sig til freds. Der offuer forundrede hans Tienere sig/ at hand sørgede
saa saare der Barnet laa siugt/ oc tog sig nu saa gaat Taal
til der det vaar døt. Da suarede hand: Jeg fastede oc græd for
Barnet der det leffuede/ Thi ieg tenckte: Huo veed om HErren tør
bliffue mig naadig at det maa leffue. Men nu det er døt/ huad skal
ieg nu lenger sørge? **Jeg kand icke hente det igien. Jeg far
hen til det/ Men det kommer icke til mig igien.** For

7. De som meget sørge giøre sig selff skade.

det siuende skulle de betencke/ at de som offuermaade sørge/ giøre sig
selff stor Skade/ oc forderffue deris eget Legeme/ oc i saa maade synde
de imod Gud/ oc fortørne hannem diss mere. For det otende skulle

8. Mand skal icke misunde den Døde sin Lycke.

de ocsaa betencke/ at de icke skulle misunde den Affdøde sin Lycksalighed/
oc vdødelighed. Den hellige Scrifft siger: **Salige ere
de Døde/ som dø vdi HERREN.** Item/ Salomon

Apoc: 14.

Sap: 3.

siger: **De retfærdigis Siæle ere i den almectigste
Guds Haand/ oc der skal ingen Pine røre ved dem.**
Denne herlighed oc ære skal mand icke misunde de Døde/ huilcket
mand siunis at giøre/ naar mand vmaadelige græder oc sørger/
men mand skal mere tacke Gud for deris Lycksalighed oc Glæde som
de ere vdi. For det niende/ skulle de betencke/ at lige som Christus opstod

9. Christi oc vor Opstandelse.

aff Døde/ saa skulle oc alle Menniske opstaa paa den yderste
Dommedag/ Da skulle de komme til deris Venner igien/ som de nu

2. Corint: 15.

haffue mist/ oc der effter skulle de vere vatskillige tilsammen/ i Himmerigis
glæde met huer andre til euig tid. Denne tancke om Legemens

Trøst vdi all modgang

Opstandelse/ skal vere en almindelig Trøst oc Lægedom/ icke
aleniste imod den Sorge der wi kunde haffue for vore affdøde Venner:
Men ocsaa imod all Bedrøffuelse oc Gienuordighed som wi
kunde lide her i Verden/ enten aandelige eller legemlige. Saaledis
trøstede Job sig vdi all sin Bedrøffuelse/ der hand sagde: **Jeg

Job: 19.

veed at min Frelsere leffuer/ oc hand skal opuecke mig
aff Jorden. Oc ieg skal der effter omgiffuis met denne
min Hud/ oc ieg skal see Gud i mit Kiød.** Den

sam-

samme skal ieg see faar mig/ oc mine Øyen skulle skue hannem/ oc ingen fremmet.

Men her maatte nu nogen suare imod oc sige : Jeg er alligeuel dissimellem berøffuet den Trøst oc Husualelse / som ieg skulde haffue her i Verden/aff min gode Ven som ieg haffuer mist. Suar. Derfor græder du icke for den Døde/ som du haffuer mist / men mere for den Skade oc affbreck du kant haffue der aff. Ja/maat du atter sige: Det er io naturligt at græde/ naar mand mister sine Venner. Det bekiender ieg: Men Guds Naade skal offueruinde Naturen. Dette maa nu saa kaartelige vere tillagt i dette andet omstendige vilkaar/ om Trøst oc Husualelse / naar vore Venner falde oss fra/ formedelst Døden.

Giensigelse.

Suar.

End en Giensigelse.

Suar.

FRemdelis siger Texten: Hand gick til oc rørde ved Ligbøren/oc de som bare/ stode. Met denne rørelse giffuer hand tilkiende/at hans Legeme er det rette redskaff/ved huilcket Salighed oc det euige Liff oss forhuerffuis.

III. Christus rører ved Ligbøren.

FOr det fierde taler hand til den døde oc siger: Du vnge Dreng Jeg siger dig/ stat op. Lige met det samme Ord opuacte hand Jairi Daatter som Marcus scriffuer / oc sagde til hende: Pige/Jeg siger dig/ stat op. Ligesaa opuacte hand Lazarum aff sin Graff / som haffde veret død paa fierde Dag/ som Johannes scriffuer/oc sagde til hannem: Lazare kom hid vd. Her lære wi baade/at Christus er sterckere end Døden/Oc at hans Ord er Liffsens oc Saligheds ord.

IIII. Christus opuecker den Døde.

Marc: 5.

Iohan. 11.

FOr det femte siger Euangelisten: Oc den Døde stod op/ oc begynte at tale/oc Herren gaff hans Moder hannem. Her see wi Miracklet i sig selff/at den Døde stod strax op/der Christus taler til hannem/ Lige som Jairi Daatter oc Lazarus giorde/ som nu bleff omtalet. Der aff see wi Christi Ords krafft.

V. Christi Ords krafft.

FOr det siette siger Texten: Oc der kom en redsel paa dem alle/oc de prisede Gud/oc sagde: Der er en stor Prophete opstaaen iblant oss/oc Gud haffuer besøgt sit Folck. Oc denne Tale om hannem ryctedis i det gantske Jødiske

VI. Dette Mirackels nytte oc brug.

diske

diske Land/ oc i alle omliggende Land. Her beskriffuer
Euangelisten tu slags nytte oc gaffn / som komme aff dette Mirac-
kel. Det ene til dem som da næruerendis tilstede vaare/oc saae der
paa: Det andet til de andre/som hørde Ryctet oc tidenden om denne
1. vnderlige Gierning. De som næruerendis tilstede vaare/oc saae det-
te Mirackel/de faa Troen her aff/aff huilcken Tro de fryete Gud/de
ære oc prise hannem met en retsindig Tieniste/de see oc kiende der paa
2. at Messias er kommen/ huilcken de ocsaa bekiende. Der effter kom
ocsaa Ryete oc tidende til andre/som vaare i Jødeland oc andre om-
liggende Land / huilcke der ocsaa finge en stadig Tro til Messiam.
Oc dette Ryete kommer ocsaa til oss i dag/huor aff wi skulle kiende/
at Jhesus Christus er den sande Messias/ oc Verdens Frelsere: Oc
at hand er sterckere end Døden : Wi skulle ocsaa her aff fatte en sta-
dig Tro oc vist Haab til hannem : Oc prise Gud met vort Hierte/
Mund / Bekiendelse oc Leffnet / saa skal det visselige skee / at wi vdi
sin tid skulle ved hannem opueckis saare glade / til det euige Liff oc
Salighed.

Om den Tredie.

Ambrosius.

DEn hellige Ambrosius siger/at vdi dette Eu-
angelio faaregiffuis oss den christne Kirckis Affmal-
ning oc Billede: Huilcken er saare værd at acte oc for-
klare / efftersi at hun smuct affmaler oss vore vilkaar.
Denne Encke/ siger hand/ betyder den christne Kircke oc Menighed.
Den vnge Dreng som er død/betyder huer Syndere/som leffuer hen
i Synden/ foruden Penitentz oc bedring. Ligbøren oc Kisten bety-
der det syndige Legeme. Encken begræder sin døde Søn/det er/Den
christne Kircke græder oc er sorgefuld/ for dem som leffue hen i Syn-
den / oc icke ville rette oc bedre sig/ hun beder Christum at hand vil
røre ved dem oc opuecke dem/ oc drage dem til sig / ved sit Ord oc sin
hellig Aand. Derfaare befaler Christus at de som bære Liget skulle
staa stille. Thi huer Syndere bæris til Helffuede aff fire Dragere/
som ere: Den første er Forhaabning om it langt Liff oc Leffnet her i 1.
Verden. Den anden er andre Folckis Synders betractelse/at mand 2.
seer hen til andris Synder/ oc vil der met forsuare sin Synd. Den 3.
tredie er Formastelse/at mand formaster oc fordrister sig paa Guds
Naade oc Barmhiertighed/oc synder der paa frit hen. Den fierde er 4.
Hyckleri/at mand smigrer oc hyckler met onde Selskaff. Der som du
nu vilt staa op aff døde/ det er/aff Synden/da er fornøden behoff at
du hører Christum/som befaler at disse Dragere oc Ligbærere skulle
staa

De som ligge hen i Synden ere døde alligeuel at de leffue.

Fire Dragere som bære Syndere til Helffuede.

Huorledis mand skal staa op aff Synden.

staa stille. Saa skalt du derfaare først afflegge det Haab oc For- 1.
trøstning om it langt Liff oc Leffnet her i Verden / fordi dette Liff er
aldelis wuist/saa at intet er wuissere end vor Døds time oc stund/sō
mange Menniskis forfaring giffuer tilkiende: Disligeste er her huer
dag vaade oc fare for haanden/som wi kunde see i den rige Fraadse- Luc: 16.
ris Exempel. Dernæst skalt du icke sætte dig andre Folckis synder 2.
oc leffnet for at efterfølge: Men du skalt effter Abrahams Exempel
giffue dig vnder Gud/ tro oc forlade dig paa hannem/ rette oc bedre
dit leffnet/ oc vid visselige det/ at ingen skal kunde der met vndskylde
sig paa den yderste Dommedag/ at der haffue veret mange som
haffue lige saa syndet oc forseet sig/ Den vndskyldning vil da intet
hielpe. Det hialp Adam slæt intet/ at hand skød skylden hen paa
Eua/ oc sagde: Quinden som du gaffst mig / hun gaff Gen: 3.
mig aff Træet. For det tredie/ skalt du offuergiffue din forma- 3.
stelse oc fordristelse paa Guds Barmhiertighed / at du ingelunde
synder der paa frit hen: Thi denne fordristelse / er en stor Guds be-
spaattelse oc foractelse / som S: Pouel siger / til de Romere i det Rom: 2.
andet Cap. For det fierde/ skalt du ocsaa driffue Hyklere oc Smi- 4.
grere fra dig/ som ville skynde dig til ont/ giff dem offuer / oc samtyck
ingelunde met dem i deris syndige omgengelse. Naar du haffuer det
giort / saa bliff hart hos Christum i en stadig Tro / saa skal hand
giøre dig leffuendis/ oc opuecke dig til it euigt Liff. Det vnde oc giff-
ue oss alle sammen vor HErre Jesus Christus / huilcken skee ære oc
prijs til euig tid/ AMEN.

Den syttende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Luce i det XIIII. Capittel.

DEt begaff sig / at Jesus kom i en aff de øffuerste Pharisæers hus paa en Sabbath/ at faa sig Mad/ Oc de toge vare paa hannem/ Oc see/ der vaar it Mēniske for han-

hannem/ ſom vaar Vaterſotigt. Oc Jheſus ſuare-
de/ oc talede til de Scrifftkloge oc Phariſeer/ oc ſagde:
Er det oc ret at helbrede om Sabbathen? Oc de tag-
de ſtille. Oc hand tog paa hannem/ oc helbrede han-
nem / oc lod hannem gaa. Oc ſuarede/ oc ſagde til
dem: Huo er iblant eder/ hues Oxe eller Aſen der fal-
der i Brønden / oc hand icke ſtrax drager det op om
Sabbaths dagen? Oc de kunde icke giffue hannem
ſuar der paa igien. Oc hand ſagde en Lignelſe til
Gieſterne / der hand merckte huorledis de vdualde
Matth: 23. at ſide øffuerſt/ oc ſagde til dem: Naar nogen biuder
dig til Brøllup/ da ſæt dig icke øffuerſt/at der ſkal icke
nogen tid / en hederligere end du vere buden aff han-
nem/Och ſaa kommer da den der indbød dig oc han-
nem / oc ſiger til dig: Giff denne rom / Oc du maat

da

da met blusel side nederst. Men naar du biudis / da gack bort / oc sæt dig nederst / Paa det at naar hand da kommer som dig indbød / skal sige til dig: Ven / sæt dig hen op / Saa haffuer du ære faar dem / som side met dig til Bords. Thi huo sig selff ophøyer / hand skal nedtryckis / Oc huo sig selff nedtrycker / hand skal ophøyis.

Forklaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium vaar denne: Christus bleff bøden til Giest om en Sabbaths dag aff en Phariseer / der toge de vare paa hannem / som sade til Bords met hannem / oc det for den Sag skyld / at de kunde faa noget met hannem der de kunde klage paa / enten vdi hans Ord eller Gierninger. Thi saadan er altid Verdens ondskaff oc vanartighed / at lige som hun besmycker sin Synd oc last met Dyds oc fromheds Kaabe: Lige saa skammer hun sig icke ved / at beskemme oc vanrycte ærlige Gierninger oc retsindig Dyd oc fromhed / Saa saare stor er Menniskens ondskaff oc vanart. Men Christus lader sig ingelunde affskrecke for deris vanartighed / men hand bliffuer ved sin gamle vane / oc giør det som hans Embede vdkreffuer / mit iblant sine Fiender / Huor met hand giffuer oss Exempel / at wi ingelunde skulle lade oss affskrecke / at wi io fare frem / i det som wi vide at vere ret oc louligt / Der som wi end
1. kunde see at den gantske Verden vaare oss imod. Saa hielper derfør
Christus dette fattige Vatersotige Menniske oc giffuer der met tilkiende sin Guddoms krafft oc mact / Sin villighed oc redebonhed at hielpe fattige Stackarle / Oc sit Embede huorfaare hand er kommen
2. til Verden. Dernæst / forklarer hand huad det rette Helligdags hold er / oc met sin Gierning lærer oss / huorledis wi rettelige skulle
3. holde vor Sabbath. Oc derforuden straffer hand Phariseerne / for deris Hoffmod oc vankundighed i Scrifften / Oc raader dem til ret Ydmyghed. Dette maa vere sagt om Summen paa dette Euangelium: Men at wi det ret kunde forstaa / da vil ieg der aff forklare tre Artickler / som ere:

Verdens vanartighed oc ondskaff.

Wi skulle giøre det ret er / oc intet passe paa Menn[i]sken.

Den Første.

Om Sabbathen / oc hans rette Gierninger.

Den Anden.

Om dette Mirackel / huor met Sabbathens rette brug stadfestis.

Den Tredie.

Om en ret Ydmyghed.

Om den Første.

EFterdi at Christus bleff paa en Sabbaths dag bøden til Giest aff en Phariseer / oc der vaar it armt Vatersotigt Menniske tilstede / da spør hand dem at / som lode sig tycke at de vaare visere end andre Folck / om det er tilbørligt at helbrede om Sabbathen. Oc sætter Christus dette Spørsmaal frem for den sag skyld / at lige som Phariseerne haffde formørcket oc forkrencket andre Steder i den hellige Scrifft / met deris falske oc vrange vdtydning / lige saa haffde de oc giort ved den Lærdom om Sabbathen oc Helligdags hold. Men efterdi at her talis nu om Sabbathen / da ville wi her faaregiffue en hel oc fuldkommen Lærdom om Sabbathen / oc ville wi tale om fire stycker:

Huorfaare Christus fremsætter dette Spørsmaal.

Om Sabbathen fire stycker at acte.

Først / huorfaare Gud skickede Sabbathen. 1.
Dernæst / huad Sabbathens rette brug er. 2.
Fremdelis / huordanne vore Fester oc Høytider skulle vere. 3.
Oc før det sidste / om den christne Kirckis Ceremonier / oc deris nytte oc brug. 4.

I.

Huorfaare Sabbathen er skicket.

1. Vidnesbyrd om Guds huile.

HVorfaare skickede Gud Sabbatthen: Der til findis besynderlige fem Sager / iblant huilcke den første er / at hand skulde vere it tegn oc vidnesbyrd om Guds huile / effter at hand haffde skafft Himmel oc Jord oc alle Creatur. Denne Sag sætter Moses i sin første Bog / i det andet Capit: huor hand saa siger: Gud velsignede den siuende Dag / oc giorde hannem hellig / fordi hand huilde samme dag aff alle sine Gierninger / som hand skaffte oc giorde. Det samme giffuer Moses oc saa tilkiende / i sin anden Bogs tiuende Capit: huor hand saa siger: Sex dage skalt du arbeyde oc beskicke din ting / Men den siuende dag er HERRENS din Guds Sabbath. Thi vdi sex dage giorde HERren

Gen: 2.

Exod: 20.

Himmelen/oc Jorden/oc Haffuet/oc alt det som der
vdi er/oc hand huilde den siuende dag. Den anden Sag 2.
huorfaare Gud skickede Sabbathen/ vaar / at hand skulde vere en Figur oc for
Figur oc foruidende om Christi huile. Thi Sabbathen vaar en uidende om
betegnelse / at CHristus som er vort rette Paaskelam / oc den ny Christi huile
Himmels oc ny Jords skabere / skulde huile vdi Graffuen om sab- i Graffuen.
bathen / oc holde den rette Sabbath. Huorfaare hand strengeli-
ge bød oc befoel/ at det Jødske Folck skulde holde Sabbathen/ oc aff
sit vijsdoms wrandsagelige raad skickede hand det saa / at Christus
som er det rette Paaskelam / skulde slactis oc ihielslaes lige paa Jø-
dernis Paaske dag / oc om Sabbathen der effter huile vdi Graff-
uen. Den tredie Sag/ huorfaare Sabbathen bleff skicket/ vaar/ 3.
at hand skulde vere it Tegn oc bemerckelse om Guds Foriættelse. Tegn om
Thi Gud loffuede sit Folck i det gamle Testamente en Sabbath / Guds For-
det er/huile oc rolighed. Thi saa siger hand hos Esaiam i det fior- iættelse.
tende Capit: Oc paa den tid skal HERREN giffue dig Esa: 14.
rolighed aff din Jammer oc bedrøffuelse / oc aff den
haarde tieniste som du haffuer veret vdi. Guds Folck
1. haffuer try slags huile oc rolighed at foruente. Den første er aff Try slags
den næruerendis timelige Nød oc Ælendighed / der wi haffue at lide huile.
2. i denne Verden. Den anden huile er/at mand skal vente sig rolig-
hed for de mange Fristelser / som vor egen onde begering oc Dieffue-
3. len sætter til oss met. Den tredie huile oc rolighed wi skulle foruen-
te oss/ er aff Dieffuelens tieniste. Disse try slags huile oc rolighed
er den Sabbath/ som Gud loffuede sit Folck i det gamle Testamen-
te. Den fierde Sag / huorfaare Sabbaths dagen bleff skicket/ 4.
vaar/ at der skulde vere en viss tid/paa huilcken mand skulde høre oc Viss tid at
lære Guds Ord / oc at der ocsaa skulde vere viss tid / paa huilcken høre Guds
mand obenbare skulde bekiende sin christelige Tro / oc beuise sin rette Ord.
Guds tieniste/ vdi huilcken de Gudfryctige kunde faa Trøst oc Hu-
sualelse / oc de groffue oc wlærde kunde vnderuisis oc læris i Gu-
delighed. Saa siger HERREN hos Esaiam Prophete /
Der som du vender din Fod fra Sabbathen / oc icke Esa. 58.
giør huad dig behager paa mine hellige dage / Da
skal det kaldis en lystig Sabbath / at hellige oc prise
HErren / da skalt du haffue lyst vdi HERREN /
som ocsaa Job siger / vdi sin Bogs andet oc tiuende Capittel.

Iob: 22. Da skalt du haffue lyst til den almectigste/ oc opløffte dit Ansict til Gud. Thi Sabbathen er icke skicket til at lege oc dricke/ men til at paakalde Gud oc prise hannem. Huorfaare at Augustinus siger ret/ at det er mindre Synd at pløie och saa om en Søndag/ end at daable oc dricke. Den femte Sag/ huorfaare Sabbathen bleff skicket/ vaar en verdslig Sag/ som er at Tiunde/ Drenge oc Piger/ disligeste Queget kunde haffue en dag om Vgen at huile sig paa. Denne Sag befalis Guds Folck/ i den femte Mosi bog/ i det femte Capit: met disse Ord: **Du skalt holde Sabbaths dagen/ at du helliger hannem/ som HERREN din Gud haffuer budet dig. Sex dage skalt du arbeyde oc giøre all din Gierning/ men den siuende dag er det HERren din Guds Sabbath/ da skalt du intet Arbeyde giøre/ ey heller din Søn/ ey heller din Daatter/ ey heller din tieniste Suend/ ey heller din tieniste Pige/ ey heller din Oxe/ ey heller dit Asen/ eller noget aff dit Queg/ ey heller den fremmede som er inden dine Porte/ Paa det at din Suend oc din Pige maa huile dem/ lige som dū.**

5. At Folck oc Fæ kand huile sig.

Deut: 5.

II. Huor til Sabbathen er nyttig.

SAa haffue wi nu hørt baade de rette Sager/ huorfaare Sabbathen er skicket/ Oc huad Sabbathens rette brug vaar hos Jøderne. Men endog at Jødernis Sabbath oc andre Ceremonier som vaare befalede vdi Mosi Low/ ere nu affskaffede/ saa meget som den siuende dag om Vgen vedkommer/ som er Løffuerdagen/ saa at wi icke ere forplictige til aff Mosi Low/ at holde hannem mere hellig end en anden dag: Dog alligeuel saa meget som Sabbathens nytte oc brug vedkommer/ skal hand stedse vare ved oc bliffue i den christne Menighed/ saa som det der er befalet baade aff Guds Low/ oc aff naturlig Low. Thi lige som Gud vil at Mennisken skulle tiene hannem/ oc lade hans ord idelige liude oc klinge i den christne Kircke: Lige saa siger oc lærer Naturen oss/ at det er for alle ting storlige nødtørfftigt/ at der skal vere nogen tid/ som maa beskickis til Guds tieniste. Derfaare er det saare nødtørfftigt/ at der beskickis visse dage/ i huilcke mand paa visse Timer kommer almindelige tilsammen/ at høre oc lære Guds Ord/ paa det at alting kand gaa lou-

Sabbathen befalis aff naturlig Low.

loulige oc skickelige til i den christne Kircke/ saa som S; Pouel lærer til de Corinther. 1.Corint:14.

Her skulle wi oc vel acte/ at der ere tuende slags Fester oc Høytider/ det ene slags er Legemens Høytid/ det andet er Siælens. Legemens Høytid er/ den som beskickis oc holdis for kiødelig Vellyst skyld/ saadanne som Hedningernis Høytider vaare/ Oc hos oss Fastelaffns høytid/ Kiermysse oc andre saadanne/ paa huilcke mand mere tien Dieffuelen end Gud/ Huilcket mange ocsaa giøre vdi de rette christelige Høytider/ besynderlige om Julen/ Pintze høytid/ oc andre flere/ naar mand mere pynser paa drick/ Leg oc legemlig Vellyst/ end paa Guds ære oc loff. Siælens Høytid er den som skickis til Siælens vellyst/ at hun kand glæde oc forlyste sig vdi HErren/ Saadanne ere alle gudfrygtige Christnis Høytider.

Tu slags Fester oc Høytider. 1. Legemens Høytid. 2. Siælens Høytid.

NV følger fremdelis huordanne vore Fester oc Høytider skulle vere. Vdi vore Høytider skulle wi acte tu ting: Det ene/ huad wi skulle fly. Det andet/ huad wi skulle giøre.

III. Vdi vore Høytider skal actis tu ting.

1. Wi skulle fly try ting/ iblant huilcke det første er/ Dieffuelens gierning/ som er Synden/ huilcken der giør vor Samuittighed ond oc bange/ oc kommer oss vdi en haard oc gruelig tieniste: **Thi huo som giør Synd/ hand er Syndens tienere.** Huad kand vere slemmere eller wbørligere/ end at bruge Høytider oc hellige dage wret/ som ere beskickede til vor Helliggiørelse/ oc at wi paa dem skulde diss ydermere oc inderligere tiene Gud? At mand dem bruger til den allersørgeligste oc ælendigste Syndens tieniste/ ved huilcken Dieffuelen faar mact offuer oss? Det andet wi skulle

1. Huad wi skulle fly. Synden. Iohan: 8.

2. fly/ er forargelse/ at wi icke om Søndagen oc hellige dage holde oss hiemme fra Kircke oc Guds tieniste/ oc der met forarge andre enfaaldige. Der met syndis nu meget paa denne dag: En part mene at de ere visere oc lærdere end Presten/ oc vide det selff bedre end hand/ derfaare ville de icke gaa i Kircken: En part mene at de ere for gode til at staa iblant nogle Borgere eller Bønder at høre Predicken/ derfor skal Presten predicke for dem hiemme i deris Hus/ eller de lade læse for sig aff en Postilla/ oc lade det der met vere gaat. De tencke icke at de met saadan deris frauerelse baade foracte det hellige Predicke embede oc Kircke tieniste/ oc der met forarge andre/ at de tage Exempel aff dem oc giøre lige saa. Det tredie mand skal

Forargelse.

3. fly/ er/ vduaartis Arbeyde/ paa det at Hiertet oc Sindet kand vere slæt oc aldelis leddigt fra anden bestilling/ oc ickon aleniste giffue

Vduaartis Arbeyde.

sig hen til Guds dyrckelse oc tieniste/ som er/ at høre Guds Ord/ at lære det/ at betencke det/ at giøre sin Bøn til Gud/ at loffue/ prise oc tacke Gud/ oc siunge hans Loff met deylige Psalmer oc Loffsange. Derfaare bør verdslig Øffrighed at haffue Tilsiun/ saa at Guds tieniste oc Predicken/ icke bliffuer forhindret paa den tid formedelst Trældoms arbeyde oc bestilling.

Vndskyldning.

Men her skal mand vide/ at der ere fire *exceptiones* oc vndertegte/ som kunde vndskylde dem som arbeyde paa den tid. Den før- 1.
ste er × nød oc trang. Thi Christus selff forsuarer sine Disciple/ som ginge vd oc plockede Ax om Sabbaths dagen/ som Mattheus beskriffuer vdi sit tolffte Capit: Den anden vndertegt er/ den christne 2.
Kirckis oc Menigheds nytte oc gaffn/ saa som Presterne i det gamle Testamente maatte giøre oc berede alt det som til Kircke tienisten siuntis at vere nødtørfftigt oc giøris behoff/ oc lode sig icke der aff forhindre/ at Sabbathen vaar hellig oc høytidelig. Den tredie 3.
vndertegt er/ vor Næstis forbedring oc Salighed/ Derfaare helbreder ocsaa Christus dette vatersotige Menniske om en Sabbaths dag. Den fierde vndertegt er/ Øffrigheds befalning oc myndig- 4.
hed/ den skal Vndersaattene vere lydige. Men her skulle alle Øffrigheds mend tage sig vel vare/ at de icke fortørne den som er ypperligere oc mectigere end de ere/ i det at de formeget besuere oc plage deris arme Vndersaatte.

Som × naar en Bonde ager sit Korn ind om Søndagen.
Matth: 12.

De gamle befattede alle helligdags Gierninger vdi disse try ord/ Pietas, Necessitas, Paucitas, det er/ Gudelighed/ Nød oc Trang/ oc at det icke for tit skeer/ at mand lader nød oc trang bryde Louen.

2.
Huad wi skulle giøre.

Saa er nu sagt huad wi skulle fly vdi vore Fester oc Høytider/ Disligeste huad der kand vndskylde dem som stunde giøre stort Arbeyde om Søndagen oc hellige dage/ om det icke skeer for tit: Nu ville wi ocsaa see/ huad wi skulle giøre om Sabbats dagen. Først/ efterdi at Jøderne omgingis om Sabbaths dagene met Slacteri/ oc offring/ at slacte det Fæ som skulde offris/ oc siden at offre det/ effter som Guds Low vdkraffde: Da skulle wi ocsaa slacte vore egne Legemis Kalffue/ oc offre vore Læbers Offer: Det er/ wi skulle giøre en aluerlig Penitentze/ dræbe oc dempe den gamle Adam/ Wi skulle ære oc prise Gud met vort Hierte/ Mund/ Bekiendelse oc Leffnet: Wi skulle offre vort Hiertis dyrebare Røgoffer/ det er/ en stadig Tro oc it fast Haab: Wi skulle offre Kierligheds oc velgierningers Offer/ ved huilcket Offer Gud glæder sig/ som Apostelen siger til de Hebreer/ met disse ord: **Forglemmer icke at giøre vel oc at met dele/ Thi saadanne Offer behage Gud vel.** Wi skulle vere vacker oc villige til at giffue Almisse: Wi skulle klæde oc føde fattige skrøbelige Kirckens Lemmer: Wi skulle ocsaa læge dem/ saa meget

Heb: 13.

get som mueligt er / effter Christi oc andre Helgens exempel / som haffue øffuet sig vdi rette Sabbaths dags gierninger.

IIII. Om Kirckens Ceremonier.

NV staar for det sidste tilbage / at wi ocsaa skulle noget tale om Ceremonier oc Kircke skick. Ceremonier er den skick oc ordning / som er indskicket til at regere den christne Kircke / oc der met at holde hendis tieniste ved mact. Disse Ceremonier / naar de ere loulige oc tilbørlige (Jeg taler intet om de wgudelige Ceremonier) da haffue de enten Guds obenbare oc klare ord for sig / saa som Daaben oc HERRens Nadere: Eller oc de ere indskickede oc paalagde aff den christne Kirckis Forstandere / eller aff gudfryctig Øffrighed / til at holde den christne Kirckis Lærdom oc god ordning oc skick ved lige: Thi de ere beskickede for disse tuende Sager / som ere / for Høffuiskhed at det skal lade vel / Oc for der skal vere Endrectighed vdi ordning oc skick. At det gaar smuct høffuiskelige til oc staar vel vdi den christne Kircke / der aff opueckis Folck til diss større Actsomhed oc Gudelighed / Oc der ved tager mand ocsaa Aarsage at beuise sin Ydmyghed / adstadighed oc aluerlighed. Til at holde god ordning

Huor til Kirckens Ceremonier ere skickede.

Huad der hører til en god Kircke skick.

1. oc endrectig skick hører try ting. Det første / at Kirckens Forstandere skulle haffue en viss Regel at skicke sig effter / som kommer
2. offuer ens met Guds ord. Det andet / at Tilhørerne oc Sognefolcket venne sig til / at vere hørige oc lydige. Det tredie / at naar
3. den christne Kircke staar vel met god Lærdom oc loulige Ceremonier / at mand da legger vind paa Fred oc Rolighed. Dette maa vere saa kaartelige sagt om christelige Ceremonier / om deris endelige Sager / oc huad der hører til.

Om den Anden.

DEn anden Lærdom som oss faaregiffuis vdi dette Euangelio / er / om dette Miracel / at dette vatersotige Menniske bleff helbrede. J dette Miracel haffue wi fire ting at acte / som ere: 1. Christi Spørsmaal. 2. At dette siuge Menniske helbredis. 3. At Christus forsuarer sin gierning. 4. Oc dette Miracels nytte oc brug.

Fire ting her at acte.

I. Christi Spørsmaal.

Christus selff sætter her it Spørsmaal frem / oc siger: Er det tilbørligt at helbrede om Sabbathen eller ey? Der suare Phariseerne intet til: Thi der som de haffde sagt Ney / da haffde de siunts at vere wmilde / oc grumme imod dette vatersotige Menniske: Der som de haffde sagt Ja / da befryctede de sig

sig/ at de skulde offuertræde Guds Low. Derfaare tie de stille / at de kunde forfare huad Christus vil giøre: Der som hand icke giør dette Menniske helbrede / da ville de sige at hand enten icke kand / eller icke vil komme denne arme ælendige Stackarl til hielp: Der som hand helbreder hannem / da mene de at de haffue ret oc red Sag met hannem at klage paa hannem / saa som den der bryder Sabbathen oc Helligdags hold / oc der met offuertræder oc foracter Guds Low. Saa er her fare paa begge sider.

II. Den Siuge helbredis.

Men CHristus acter intet deris Sophisteri oc Kraaglow / hand tager fat paa dette Vatersotige Menniske / hand helbreder hannem faar deris Øyen / oc lader hannem gaa sund oc karsk fra sig. Huor met hand beuiser / som ieg sagde tilforn / sin Almectighed / sin Vilie oc hiertelag / oc sit Embede.

III. Christus forsuarer sin Gierning.

Nu effterfølger for det tredie / huorledis at Christus forsuarer denne sin Gierning. Saa siger hand: **Huo er iblant eder / hues Oxe eller Asen der falder i Brønden / oc hand icke strax drager det op om Sabbaths dagen?** Som hand vilde saa sige: Enten er det tilbørligt oc louligt at helbrede it Menniske / eller det er wlouligt oc wtilbørligt. Er det louligt oc tilbørligt / Hui side i da saa oc tage vare paa mig / lige som ieg skulde offuertræde Sabbathen / om ieg hielper dette Menniske? Men der som det er wlouligt oc wtilbørligt / Hui hielpe i da eders Øxen oc Nød om Sabbathen? Huad suare de her til? Euangelisten siger: **De kunde intet suare hannem der til.**

IIII. Dette miraclels nytte oc brug.

Huor til er dette Miracel oss nyttigt? Dette Miracel haffuer tuende slags brug / Den ene er almindelig / om huilcken ieg før talede / som er / at CHristus met dette Miracel / lader see sin Almectighed / sin Vilie oc hiertelag / sit Embede / sin Lærdoms visshed / oc Troen der ved stadfestis oc styrckis i dem som saae der paa.

1. Almindelig.

Er her ocsaa en almindelig Aandelig brug / som er / CHristus helbreder it vatersotigt Legeme / det er it Tegn oc Figur at hand ocsaa helbreder vore vatersotige Siæle: Siælens Vatersot er / at Hiertet er fult oc offuerflødigt aff onde Tancker / Affecter oc Begeringer / der som de icke vddriffuis oc Hiertet rensis ved vor HErre Christum / da døer Siælen.

Siælens vatersot.

2. Besynderlig.

Den anden brug er besynderlig: Thi dette vatersotige Menniske vaar vden tuil / formedelst sin egen wskickelighed oc øffuerflødighed / faldet i denne Siuge: Huorfaare wi haffue her aff at lære / at HERren icke

forskiu-

forskiuder oc forsmaar dem / som met deris egen vstickelighed haffue selff veret Aarsage til Siuge oc forderffuelse / met saa skel at de giøre som dette vatersotige Menniske giorde / at de lade Christum tage fat paa dem oc helbrede dem / som dette Menniske giorde / det er / at de met deris Hiertens affect oc begering gaa til Christum / tro hans Ord / giøre en sand Penitentze / bekiende Guds retfærdige Vrede offuer sig for Syndens skyld / bede om Naade oc Synds forladelse for Christi værdskyld oc fortieniste / oc begere aff hannem at hand enten vil tage deris Siugdom oc Plage fra dem / eller oc den naadelige formilde.

Om den Tredie.

OC hand sagde en Lignelse til Giesterne / der hand merckte huorledis de vdualde at side øffuerst / oc sagde til dem: Naar nogen biuder dig til Brøllup / da sæt dig icke øffuerst etc. Lige som Christus i denne Lignelse fordømer Hoffmod: Lige saa lærer hand her om en ret Ydmyghed / huilcket er en ypperlig Dyd / oc dog saare sielden at finde i Verden. Om denne Dyd vil ieg tale disse stycker effter huer andre. Først / huad Ydmyghed er. Dernæst / huor mange slags Ydmyghed der er til. Fremdelis / huad Sager der ere til Ydmyghed / baade at forfremme oc at forhindre hende. Oc for det sidste / huad nytte oc gaffn Ydmyghed fører met sig / Oc huad løn de ydmyge maa vente sig. Fire stycker om Ydmyghed.

FOr det første / at wi kunde vide huad Ydmyghed er / da maa wi see til huad for Folck der kaldis ydmyge i den hellige Scrifft. Sancte Pouel kalder dem ydmyge som Christus kalder aandelige fattige / saadanne som de ere / som kiende sig slet ingen Fromhed / Hellighed / Viisdom eller Retfærdighed at haffue / huor paa de kunde stole oc bygge / at de der met kunde vere bestandige / men aleniste forlade sig paa Gud / oc legge hannem all Naade oc Barmhiertighed oc alt gaat til. Derfaare er Ydmyghed saadan en Dyd / at wi rettelige kiende oss selff / oc acte oss gantske lidet oc ringe / saa at wi ingen Hellighed / Fromhed / Viisdom eller Retfærdighed tencke oss at kunde haffue at forlade oss paa / men sla oss ydmygelige neder for den almectigste Gud / oc forvente oss alt gaat hos hannem alene / ved Jesum Christum vor Herre. Her om haffue wi smucke Exempel / vdi den obenbare synderinde Maria Magdale-

Margin: I. Huad Ydmyghed er. Eph: 4. Philip: 2. Matth: 5. Ydmygheds Exempel. Luc: 7.

Luc: 23. dalena/disligeste vdi Røffueren som bleff Kaarsfest met vor Herre.
Luc: 18. Item vdi den arme Toldere som stod i Templen / oc torde icke lætte
sine Øyen op til Himmelen / men slog sig for sit Bryst / oc sagde:
2. Sam: 12. **Gud ver mig Syndere naadig.** Oc saa vdi Kong Da-
Psal: 51. uid oc andre Helgen flere. Dette er den rette Ydmyghed/om huilcken
Matth: 5. mand skal forstaa Christi Foriættelse: **Salige ere de Aande-
lige Fattige/ fordi Himmerigs rige er deris.**

II. Huor mange slags Ydmyghed der er til.

WI haffue nu hørt huad Ydmyghed er. Nu ville wi oc saa see huor mange slags Ydmyghed der er til/ oc i huor mange maade en Christen ydmyger sig. En ret Ydmyghed skeer i tuende maade: Jen maade ydmyge wi oss faar Gud: Jen anden maade ydmyge wi oss faar Mennisken. Men wi skulle tage oss vel vare/ at wi icke lade Hoffmod føre sig vdi Ydmygheds kaabe/ at wi icke mere vdaff it hoffmodigt Hierte end aff en ret Ydmyghed / holde oss simpel oc enfaaldige / Der som it Menniske dette gior / oc icke betencker sig oc offuergiffuer saadan hycklersk Ydmyghed oc enfaaldighed / da vil Gud visselige i sin tid beskemme hannem. Men wi ville lade den hycklerske ydmygheds Ham fare/ oc tale om en retsindig Ydmyghed som skeer faar Gud oc Mennisken.

Mange ere enfaaldige oc holde sig slæt/mere aff Hoffmod end aff Ydmyghed.

1. Ydmyghed faar Gud.

Ydmyghed som skeer faar Gud er en retsindig oc sand Guds fruct / som kommer oc fødis der aff/at wi ret kiende vor egen skrøbelighed oc Guds wsigelige Godhed oc Barmhiertighed mod oss: Saadan vaar Kong Manassis Ydmyghed vdi sit haarde Fengsel i Babilon / huilcken der bøyde sit Hiertis Knæ faar den almectigste Gud / efftersdi at hand saa vaar bunden oc plaget i Fengselet / at hand icke kunde bøye sine Knæ. Lige saa ydmygede oc saa Abraham sig / den tid hand bekiende sig at hand vaar intet andet end Jord oc Aske.

Læs her om i Manasse Bøn.

Gen: 18.

2. Ydmyghed faar Mennisken.

En ret Ydmyghed faar Mennisken er en retsindig Kierlighed/aff huilcke wi icke hoffmode oss oc lade oss mere tycke / eller mene oss at vere bedre end andre Menniske/men lempe oc føye oss retsindelige oc vel effter alle Menniske. Paa denne Ydmyghed haffue wi det allerskøniste oc beste Exempel vdi Guds Søn/huilcket Exempel S: Pouel formaner oss i sin Epistel til de Philipper i det andet Cap: at wi skulle efterfølge. Saadan Ydmyghed beuiste den hellige Jomfru Maria / Item Anna Prophetinde/ oc mange andre.

Philip: 2.
Luc: 1. 2.

III. Ser Sager til Ydmyghed.

NV vil ieg for det tredie som ieg loffuede / tale om de rette Sager/ som skulle beuege oss til Ydmyghed/huilcke ere mange. Den første er Guds Bud: Fordi at det første Budord i Louen det vdkreffuer aff

1. Guds Bud.

oss/

eff/ at wi skulle ydmyge off faar Gud : Den gantske anden Taffle
vdkreffuer / at wi skulle ydmyge off faar Menniskèn. Den anden 2.
Sag er / Christi Exempel / derfaare siger S : Pouel til de Philip- Christi Exempel.
per i det andet Cap : Huer vere ved det sind / som Jhesus Philip : 2.
Christus vaar / huilcken alligeuel at hand vaar vdi
Guddommelig stickelse / da holt hand det icke for it
Roff at vere Gud lig / men hand fornedrede sig selff /
oc tog en Tieneris stickelse paa / oc bleff som it andet
Menniske. Den tredie Sag som skal beuege off til Ydmyghed / 3.
er / at wi skulle see til off selff oc acte huordanne oc huad wi vaare / At huer seer til sig selff.
før end wi bleffue fødde / huad oc huordanne wi ere fra vor Fødsels
stund til vor Døde dag / oc huad wi skulle bliffue efter dette Liff :
Vdi Moders Liff vaare wi icke andet end menniskelig Sæd oc
Blod : Nu ere wi her i denne Verden iblant megen Sorge oc ælendighed / lige som i en vildene Ørcken : Oc wi skulle efter dette Liff bliffue til Orme mad / huo dette vil rettelige betencke / hand skal vel der aff
haffue Aarsage at ydmyge sig / oc icke bruge den arme Jordkrop til
Pral oc Hoffmod. Den fierde Sag er / at der som du haffuer no- 4.
get gaat / da er det icke dit / men det er Guds / hand haffuer forlent Huad wi haffue er icke
dig det / at du skalt bruget din Næste til Hielp oc Trøst. Derfaa- vort eget.
re om du hoffmoder dig der aff / eller bruger det ilde / da maat du
visselige vente dig Straff aff Gud / vden du omuender oc bedrer
dig. Den femte Sag / som skal beuege off til Ydmyghed / er / at du 5.
skalt betencke / at Gud kand tage fra dig igien / de Gaffuer som hand Gud kand tage sit igien
tilforn haffuer giffuet oc forlent dig / der som du vanbruger dem til
Hoffmod oc andris foractelse / oc icke giffuer hannem alene æren.
Den siette Sag er / at du skalt betencke / at mange som siunis at 6.
haffue mindre oc ringere Gaffuer end du / de kunde tit oc offte giøre Andre Folck kunde oc saa
mere Gaffn / oc vdrette meget were gaat / baade i den christne Me- tiene Gud.
nighed oc i verdslig Regiment / end du. Thi lige som Brødet der
wi fødis met / haffuer icke sin styrcke oc krafft aff sig selff / men
Gud er Brødens styrcke oc Fynd : Lige saa er hand oc i all bestilling den rette krafft / at der noget vdrettis som hannem kand
vere behageligt / Huorfaare wi oc altid skulle bede hannem om
Naade oc Styrcke vdi vor bestilling / saa at det kand gaa skickelige oc vel til.

Disse sex Sager / huor de ere tilsammen hos huer andre / da To Sager oc Vdyder som forhindre Ydmyghed.
vdrette de oc foraarsage en ret Ydmyghed : Men der ere to slemme

me swdyder som forhindre denne Ydmyghed: Den ene er Kiff oc træt-
te: Den anden er forfengelig ære. Derfaare siger S: Pouel/ til
Philip: 2. de Philipper i det andet Cap: Giører intet aff Trætte eller
forfengelig ære/men acter eder ved Ydmyghed iblant
huer andre/den ene den anden yppermere end sig selff.
Thi de som altid ville ligge i Klammer oc trætte/ de baade skille sig
aff met Kierlighed/ oc bliffue quit ved all Ydmyghed. Forfengelig
ære hun strider ocsaa tuert imod Ydmyghed/ saa at den som er ære-
gerig/ hand kand aldrig vere ydmyg.

Saa er nu sagt huad Ydmyghed er/ I huad maade hun skeer/
Oc huad Sager der ere til: Nu vil ieg ocsaa tale/som ieg for det fier-
de loffuede/ om hendis nytte oc gaffn/oc huad Løn de ydmyge maa
vente sig.

IIII. Nytte oc gaffn aff ydmyghed.

DEn som er ret ydmyg hand haffuer try store nytte oc gaffn der
aff. Det første er faar Gud: Det andet faar Mennisken: Det
tredie haffuer hand hos sig selff. Faar Gud haffuer hand dette
1. Faar Gud. nytte oc gaffn/ at hand haffuer Gud til herbergs vdi sig/ at hand
boer i hannem. Derfaare siger Gud hos Esaiam/ i det siu oc halff-
Esa: 57. Guds bolig. tredie sindstiuende Cap: Jeg boer i Høyheden/ oc i Hellig-
dommen/ oc i den som haffuer en sønderknuset oc yd-
myg Aand. Oc hos den samme Prophete siger hand/ i det try-
Esa: 66. sinds tiuende oc siette Cap: Jeg seer til den som haffuer en
sønderknuset Aand/ oc som frycter sig for mit Ord.
Jomfru Maria siger vdi sin Loffsang/hos Lucam i det andet Cap:
Luc: 2. HErren støder de mectige aff Sædet/ oc ophøyer de
1. Pet: 5. ydmyge. Sancte Peder siger i sin første Epistels femte Cap:
Gud staar de hoffmodige imod/ men de ydmyge giff-
uer hand sin Naade. Faar Mennisken haffue de ydmyge/
2. Faar Mennisken. dette gaffn aff deris Ydmyghed/at lige som it hoffmodigt Menniske
foractis oc bespaattis aff alle: Lige saa æris oc loffuis den som er
ydmyg/ aff alle Menniske/ Oc haffuer gaat Held oc Yndist hos al-
3. Hos sig selff. le/hand faar ocsaa der aff it ærligt naffn oc rycte. Hos sig selff faar
den ydmyge dette efterfølgendis store nytte oc gaffn. Først er Yd- 1.
myghed en Moder oc Rod til høffuiskhed/ tuctighed oc taalmodig-
hed. Dernæst/er Ydmyghed ocsaa en ret vey oc gienfti til Viisdom. 2.

Salo-

Salomon siger vdi sin ordsprocks Bog / i det ellevffte Capittel.
3. **Huor Ydmyghed er / der er ocsaa Vijsdom.** Fremde- Prouerb: 11.
4. lis holder hun ocsaa it Menniske i Troen oc Guds fryct. Her for-
uden hielper hun ocsaa Menniskens Bøn / och saa gaat som for-
huerffuer hos Gud / at mand bliffuer bønhørt: Thi saa siger Psal: 102.
Kong Dauid / i den hundret oc anden Psalme: **Gud vender**
5. **sig til de ydmygis Bøn / oc forsmaar icke deris Raab.**
For det sidste følger der oc endelige ære oc Herlighed effter Ydmyg-
hed. Christus siger selff hos Mattheum i det femte Cap: **Salige** Matth: 5.
ere de Aandelige fattige / thi Himmerigs rige er deris.
Item hos Matth: i det fierde oc tiuende Cap: Oc i dette vor Søn-
dags Euangelio siger hand: **Huo sig ydmyger / hand skal** Matth: 14.
ophøyes. S: Peder siger i sin første Epistels femte Capittel /
Ydmyger eder vnder Guds veldige Haand / at hand 1. Pet: 5.
kand ophøye eder i sin tid. Salomon siger i sin ordsprocks
Bog / i det ni oc tiuende Cap: **Den ydmyge kommer til ære.** Prouerb: 29.
Dette skulle wi icke saa forstaa / at mand kand fortiene saadant aff
Gud met sin Ydmyghed: Men disse velgierninger beuisis oc veder-
faris de ydmyge / for Christi Ydmygheds skyld / oc Gud giffuer
dem saadant / icke aff fortieniste / men aff Naade ved Troen til Je-
sum Christum / huilcken skee ære oc prijs euindelige / met Faderen oc
den hellig Aand / Amen.

Den attende Søndag effter

hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthei i det XXII. Capittel.

DER Phariseerne hørde / at Jhesus haffde stoppet Munden paa Saduceerne / da forsamlede de dem. Oc en aff dem som vaar en Scrifftklog / fristede hannem oc sagde: Mestere / huilcket

er det ypperste Bud i Louen? Jhesus sagde til han-
Deut: 6. nem: Du skalt elske Gud din HERRE/ aff gantske
Hierte/ aff gantske Siæl/ aff gantske Sind/ Dette er
Læs offuer dette Euangelium en herlig forklaring i den skøne danske Bog som kaldis Lifsens vey. det ypperste oc største Bud. Det andet er lige som
dette: Du skalt elske din Næste/ lige som dig selff. Vdi
disse tu Bud henger all Louen oc Propheterne. Der
Phariseerne vaare nu tilsammen/ spurde JHesus
dem at/ oc sagde: Huad tyckis eder om Christo?
Hues Søn er hand? De sagde: Dauids. Hand
sagde til dem: Huorledis kalder da Dauid hannem i
Psal: 110. Aanden en HERre? Der som hand siger: HERren
sagde til min Herre/ Sæt dig hos min høyre Haand/
Jndtil ieg legger dine Fiender til en Skammel vnder
dine Føder. Effterdi Dauid nu kalder hannem en
HER-

HERRE/ huorledis er hand da hans Søn? Oc ingen kunde suare hannem it ord/ Der torde oc ingen ydermere spørge hannem at noget effter denne dag.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium indeholder oc begriber vdi sig/ en kaart Sum paa den gantske christelige Lærdom/ som er Louen oc Euangelium. Phariseeren faaregiffuer it Spørsmaal om Louen/ Christus spør hannem igien om Euangelio: Men de haffue icke baade en Mening. Thi Phariseeren sætter sit Spørsmaal frem at hand vil friste Christum/ oc faa Aarsage til at bespaatte oc forhaane hannem: Men Christus sætter it Spørsmaal frem om Euangelio/ i den act oc mening/ at hand vil lede Jøderne oc Phariseerne aff deris vildfarelse/ at de skulde lære ret at forstaa Louen oc Euangelium. For effterdi at de mente at Menniskene bleffue retfærdige ved Louens gierninger/ da foractede de Euangelium/ oc mente at der giordis ingen anden Lærdom behoff til Salighed end Louen/ huilcke Christus her driffuer igien/ oc retter dem i deris vildfarelse. Her see wi huor god oc barmhiertig Christus er: Endog at Phariseerne sætte deris Spørsmaal frem/ aff Vanartighed oc ondskaff: Saa suarer dog Christus dem ret/ effter som hans Embede vdkreffuer/ oc giffuer dem en fuldkommen Lærdom/ baade om Louen oc Euangelio. Saa er derfaare Summa paa dette Euangelium/ at Christus fatter den gantske Low oc Propheterne i disse tu hoffuetstycke/ som ere/ at elske Gud/ oc at elske sin Neste. Der effter spør hand om Messia/ det er/ om sig selff/ at hand kand giffue tilkiende huordan hand er/ som er/ at hand er Gud oc Menniske/ huilcken som vaar de hellige Forfædre loffuet/ paa det at hand skulde forstøre Dieffuelens rige/ oc at i hannem skulde velsignis alle Slecter paa Jorden/ som ocsaa skulde bliffue vor ypperste Prest oc stille Guds vrede/ i det at hand giorde fyldist værd oc betalning for oss. Wi ville oss til diss bedre forstand/ aff dette Euangelio forhandle oc forklare tre Artickler.

[Margin: Atskillige Hiertelag i Christo oc Phariseerne.]

[Margin: Christi godhed.]

[Margin: Summa paa dette Euangelium.]

[Margin: Gen: 3. I. Ioh: 3. Gen: 12.]

Den Første.

Om Saduceerne der Christus stoppede Munden paa.

Den Anden.

Spørsmaal om det ypperste hoffuetbud i Louen/ Oc der hos en Regel om den rette Guds tieniste.

Den Tredie.

Christi Spørsmaal om Messia.

Om den Første.

De wgudelige haffue alle it Sind at staa Christo imod.

DEr Phariseerne hørde/ at Jesus haffde stoppet Munden til paa Saduceerne/ da forsamlede de sig. Endog at Phariseerne oc Saduceerne de vaare atskillige oc imod huer andre vdi Religionen/ oc haffde huer sin mening som de stode paa oc vilde forsuare: Dog alligeuel komme de offuer ens i dette stycke/ at baade Parti sætte sig imod Christum. Herodes oc Pilatus vaare hin andens Fiender oc Wuenner: Men de komme alligeuel baade offuer ens i dette stycke/ at de baade samtyckte at tage Christum aff dage. Saaledis staa de wgudelige altid tilsammen/ oc sætte sig op imod CHristum oc hans Euangelium.

Saa giør oc Paffuen oc Tyrcken paa denne Dag.

Huorledis Christus stoppede munden paa Saduceerne.

At Euangelisten siger/ at Christus stoppede Munden til paa Saduceerne/ det gick saaledis til: Saduceerne sagde ney til at Menniskens Siæle leffde icke/ effter at Legemet vaar død/ oc nectede disligeste Legemens Opstandelse/ derfaare stode de Christum imod/ oc mente at de vilde komme det saa langt hen/ at hand enten skulde sige det samme de sagde/ eller hand skulde bliffue beskemmet oc bespaattet aff den Menige mand oc enfaaldige Almue. Oc gaffue de sig til Christum met saadanne Ord: Der som de Døde skulle staa op/ da vil der komme megen wlempe aff sted/ megen Kiff oc Trætte/ oc meget som whørligt oc slemt er at sige. Det mene de sig at ville i saa maade beuise: Her vaar/ sige de/ en Quinde hos oss som haffde siu Mend/ den ene effter den anden. Skulle nu alle de døde opstaa/ da skal oc denne Quinde staa op/ da skulle ocsaa de siu Mend staa op som hun haffuer hafft. Der som nu en aff dem skal haffue hende/ da bliffuer der klammer oc trætte imellem hannem oc de andre sex: Skal hun oc haffue dem alle siu tilsammen/ da vil det baade bliffue meget suart for hende/ oc saare vanskeligt for Mendene. Efterdi da at der følger saadan wlempe oc whørlig slemhed aff de dødis Opstandelse/ da er det icke ret at mand predicker oc lærer om de dødis Opstandelse. Dette vaar deris mening oc tancke/ huor met

Matth: 22.

met de mente sig at ville beuise at den Lærdom om Legemens Opstandelse vaar intet: Alligeuel at deris Embede vaar / at de skulde rettelige vnderuise Folck om det euige Liff / fra huilcket de skendelige lede oc kalde Menniskenn / oc ville dog siunis at vere retferdige. Men Christus suarer dem saaledis: I fare vild oc vide icke Scrifften / oc ey heller Guds krafft. I Opstandelsen skulle de huercken tage til Ecte / oc ey lade sig tage til Ecte / Men de ere lige som Guds Engle i Himmelen. Haffue i icke læst om de Dødis Opstandelse? Det er eder sagt aff Gud der hand siger: Jeg er Abrahams Gud / oc Isaachs Gud / oc Jacobs Gud. Saa er Gud icke de Dødis / men de Leffuendis Gud. Exod: 3. Met dette Suar stopper Christus Munden til paa dem / oc kommer dem saaledis til at tie / at de icke vide it ord som de kunde sige imod / effter at de saa ere aff Christi ord offueruundne. Met dette Suar straffer Christus Saduceerne / hand skamfuter dem oc driffuer dem igien / oc hand lærer dem. Hand straffer dem derfor / at de icke vide Scrifften / oc ey heller Guds krafft / oc alligeuel ville de lade sig tycke at vere store Doctores oc Lærere / som rettelige oc vel kunde lære oc forklare den hellige Scrifft. Christus straffer Saduceerne. Hand driffuer dem oc saa obenbare igien oc skamfuter dem / met det Exempel som hand faaregiffuer: Gud er de leffuendis Gud: Gud er Abrahams / Isaachs oc Jacobs Gud: Derfaare leffuer Abraham / Isaach oc Jacob. Er nu Abraham / Isaach oc Jacob leffuendis / da leffue de enten met Legemet / eller met Siælen: Met Legemet leffue de icke / for i vide naar de døde / oc huor deris Graffuer ere / Derfaare leffue de met Siælen / huilcken i vrettelige sige at dø naar Legemet døer. Men Siælen leffue / at hun skal vdi sin tid komme i Legemet igien / paa det at de som haffue giort gaat her i Verden / de skulle faa deris Løn / oc de som haffue giort ont skulle faa retfærdig Straff. Det er Summen paa de ord / met huilcke Christus driffuer dem igien. Hand driffuer dem igien. Huad lærer Christus dem? Hand lærer dennem tu ting: Hand lærer dem tu ting.
1. Det ene at de Døde skulle
2. staa op. Det andet huordan Menniskens Stat oc Omgengelse skal vere effter Opstandelsen.

Hand siger at de Døde skulle staa op ved Guds mact oc krafft / faar huilcken ingen ting er vmueligt. Hand kunde skabe alting aff intet / Hui skulde hand icke kunde komme Siælen til Legemet igien / oc giøre det leffuendis? Besynderlige effterdi at hand haffuer sat sig 1. De Døde skulle visselige staa op.

for oc aluerlige besluttet det/ oc det gielder hans Retfærdighed oc herlighed paa. S: Pouel siger til de Philipper / i det tredie Capittel:

Philip: 3. **Vor omgengelse er i Himmelen/ hueden wi ocsaa foruente Frelseren Jesum Christum vor Herre/ huilcken som skal forklare vort ringe Legeme/ at det skal bliffue lige ved hans forklarede Legeme/ Effter den krafft som hand oc kand giøre sig alle ting vnderdannige.**

Fire wryggelige bewisninger at sætte imod vor Fornufft om Opstandelsen.

Derfaare naar vor Fornufft begynder at disputere om de Dødis Opstandelse / da skulle wi altid sætte hende disse fire ting imod / som ere: Guds aluerlige Forsæt oc vilie: Guds Almectighed oc Krafft: Guds Retfærdighed: Oc Guds Ære oc Herlighed.

1. Guds forsæt oc vilie.

Guds forsæt oc vilie skulle wi sætte imod Saduceernis vildfarelse oc vor egen fornufft/ For hand haffuer beskicket det oc sæt sig for at ville opreyse de Døde. Dette Guds decret oc forsæt kand aldrig foruendis eller foruandlis: Thi Gud er womskifftelig/ saa at hand icke skiffter sit Sind oc omuender det/ som Menniskene giøre. Om dette Guds aluerlige Forsæt oc vilie / haffue wi oc nogle Exemple i

Matth: 27. oc 28. den hellige Scrifft. Vor HErre Jhesus Christus stod selff op aff

døde/ oc der stode mange Helligens Legeme op met hannem. Enoch

Gen: 5. bleff tagen leffuendis op til Himmelen. Helias bleff ført leffuendis

2. Reg: 2. op til Himmelen / i en gloende Vogn.

2. Guds almectighed.

Guds Almectighed oc krafft skulle wi ocsaa sætte imod vor Fornufft/ huilcken der tencker at det er wmueligt/ at de Døde skulle staa op. Thi der som Gud icke kunde giøre alt det hand vilde/ oc haffde sæt sig for/ da vaare hand icke almectig. Vaare hand icke almectig/ da kunde hand icke heller kaldis Gud.

3. Guds Retfærdighed.

Guds Retfærdighed skulle wi ocsaa sætte her imod. Det er retfærdigt at de som haffue forskylt gaat/ de skulle haffue god Løn/ Oc de wgudelige som haffue giort ont/ de skulle straffis. Men nu see wi at i dette Liff gaar det anderledis til/ de Gudfryctige lide almindelige ilde/ oc de wgudelige lide vel. Effterdi da at Guds Retfærdighed vdkreffuer / at det skal gaa de gode vel oc de onde ilde/ oc det icke skeer oc gaar for sig her i Verden / da er det fornøden at der maa vere it andet Liff/ i huilcket Gud vil fuldkōme sin Retfærdighed/ oc giffue de gudfryctige det euige Liff/ oc de wgudelige Helffuedis plage oc pine.

4. Guds ære.

Guds ære skulle wi ocsaa sætte imod Saduceernis mening/ oc imod vor Fornufft. Gud skaffte Menniskene sig til Loff oc ære/ at de

skul-

skulde til euig tid loffue oc prise hannem: Huilcket ingelunde kunde skee / der som de Døde skulde icke staa op.

DErnæst lærer CHristus ocsaa Saduceerne / om Menniskens Stat oc omgengelse / huordan den skal vere effter at Gud haffuer opreyst alle Menniske aff døde. Der skal icke vere Ecteskaff / Der skal icke fødis Børn / Men de retfærdige skulle leffue kyske stedse oc altid euindelige / lige som Guds hellige Engle. Derfaare skal mand icke befrycte sig for nogen Kiff oc Trætte / imellem de Mend som haffue effter huer andre hafft en Hustru her i Verden. Dette maa nu saa vere sagt om Saduceerne / huorledis de ere dreffne igien / oc huor met wi skulle styrcke vor Tro om Legemens opstandelse / som er met Guds womskiffteligeForsæt: Met hans mact oc krafft / ved huilcken hand kand giøre sig alle ting vnderdannige: Met hans Retfærdighed / ved huilcken hand vil giffue huer effter sine gierninger: Oc met Guds ære oc loff / som hannem giffuis aff alle Hellige til euig tid. II. Om Menniskens Stat oc omgengelse effter dette Liff. Rom: 2.

Om den Anden.

OC en aff Phariseerne som vaar en Loukiøn / giorde it Spørsmaal til hannem / at friste hannem met / oc sagde: Mestere / huilcket er det ypperste Bud i Louen? Jesus sagde til hannem: Du skalt elske HErren din Gud / aff dit gantske Hierte / aff din gantske Siæl / aff gantske Sind / Dette er det største oc ypperste Bud. Det andet er lige ved dette: Du skalt elske din Næste / lige som dig selff. Vdi disse tu Bud henger all Louen oc Propheterne. Det er saa meget sagt: Alt det der Moses oc Propheterne haffue screffuet oc lært om den rette oc sande Guds tieniste / det indeholdis oc befattis altsammen i disse tu Hoffuet bud / som ere: Du skalt elske Gud. Oc / Du skalt elske din Næste. Summa paa Louen oc Propheterne om den rette Guds tieniste. Efftherdi at ieg nu nylige den trettende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Disligeste den siette Søndag / oc andre steder flere / haffuer talet om Guds Low: Huad hun er: Huor til hun er oss nyttig: At ingen kand hende fuldkomme: Oc huorledis hun er affskaffet oc afflagt for alle Gudfryctige / da vil ieg icke nu her repetere oc tage det igien / Men Tu ting her at acte.
1. ieg vil her tale om tu ting: Det ene / huorfaare CHristus siger / at det andet Bud / om den Kierlighed wi skulle haffue til vor Næste / det

det er det første ligt/som liuder om den Kierlighed wi skulle haffue til
Gud. Dernæst/efftersdi at Christus her siger/at den gantske Low oc 2.
Propheterne henge i disse tu Bud/oc det for den skyld at alt det som
Moses oc Propheterne haffue screffuet om den rette Gudstieniste/det
indeholdis i dem: Da vil ieg oc tale noget om en retsindig Gudstie-
niste/at wi kunde vide til grunds huad hun er/oc huad der hører til.

I.
Hui Christus siger det andet Bud at vere det første ligt.

TJl det første skulle wi vide/at det andet Bud/om den Kierlighed wi
skulle haffue til vor Næste/det kand icke sigis at vere det første ligt/ 1.
huercken naar wi ansee Orden oc skick som de ere screffne oc vdgiffne/
icke heller naar wi ansee *Obiecta*, det er/de ting som wi skulle elske/Oc 2.
ey heller naar wi ansee de Trapper oc Tren som hør til Kierlighed/ 3.
det er/naar wi acte huad oss bør at elske først/oc huad wi skulle elske
sidst. Thi der som wi ansee Orden oc skick/huorledis disse tu Bud
ere screffne oc vdgiffne/da staa de icke lige hos huer andre/Men det
første staar for/oc siden det andet. *Obiecta*, det er/de ting som wi skul-
le elske/er Gud oc vor Næste/Saa vil det første Bud at wi skulle el-
ske Gud/det andet vdkreffuer at wi skulle elske vor Næste. De Trap-
per oc Tren som wi skulle acte vdi vor Kierlighed/vdkreffue/at wi
skulle mest oc for alle ting elske det største oc ypperste gode: Siden
skulle wi der effter elske de andre ting/huert effter sin ordning/stat oc
vilkaar. Saa er derfaare det andet Bud icke ligt ved det første/huer-
cken naar wi acte Ordningen/icke heller naar wi see til de ting wi
skulle elske/oc ey heller naar wi acte huad wi skulle elske først oc sidst.

Huorledis det andet er det første wi ligt.

Læs her om den tredie Artickel/den treттende Søndag effter heilig Trefaaldighed.

Det andet Bud er det første ligt i tre maade.

Huorledis er det da det første ligt? Først er det det første ligt/naar 1.
wi acte met huad Affect oc Hiertelag wi skulle elske/fordi at baade
disse tu Bud vdkreffue en reen oc retsindig Kierlighed. Dernæst er 2.
det oc ligt ved det første/naar wi ansee vor Forplictelse/Thi begge
Buddene forplicte oss/enten til Lydighed eller til Straff. For det 3.
sidste/er dette andet Bud det første ligt/naar wi see til det som følger
effter den Lydighed som wi disse Bud beuise. Fordi Johannes siger:

1. Ioh: 4.

**Huo som siger sig at elske Gud/oc hand hader sin
Næste/hand er en Løgnere.** Dette maa nu saa kaartelige
vere sagt/huorledis det andet Bud er det første ligt: Nu vil ieg tale
noget om en retsindig Gudstieniste/efftersdi at de tu Bud som liude
om den Kierlighed wi skulle haffue til Gud oc vor Næste/indeholde
oc begribe vdi sig den Lærdom om en sand Gudstieniste.

II.
Om en retsindig Gudstieniste.

PAa det da at wi diss bedre kunde forstaa den Lær-
dom om en retsindig Gudstieniste/da vil ieg tale om fire ting

1. som tiene til denne Lærdoms forklaring. Først vil ieg sætte en al-
mindelig Regel / til huilcken all Guds dyrckelse oc tieniste skal hen- Fire ting her at acte
2. føris. Dernæst vil ieg vise den rette Grunduaal til all Guds tie-
3. niste. For det tredie vil ieg oc saa giffue tilkiende / huilcke Giernin-
4. ger som retteligе kunde kaldis Guds tieniste. Oc for det fierde vil
ieg sige / huilcke Menniske der kunde beuise Gud en retsindig tieniste.
Naar wi ret vide oc forstaa disse fire stycker / da skal der icke vere tuil
paa / at wi io skulle vide huad der hører til en retsindig Gudstieniste.

Om Regelen at tale / skulle wi acte dette at vere en alminde- I.
lig oc fast Regel om Guds tieniste / at **Ingen tieniste er Gud** En alminde-
behagelig / vden den som hand haffuer selff indsticket. lig Regel om Guds tieniste.
Denne Regel ville icke alle Menniske anamme / derfaare maa wi Regelens
1. stycke oc befeste hannem met en viss oc sterck Grunduaal. Først / befestning.
stadfester Gud selff denne Regel hos Esaiam prophete / oc CHri-
stus disligeste i Euangelio / met disse Ord: **De tiene mig for-** Esa: 29. Math: 15.
**geffuis / den stund de lære saadan Lærdom / som er
icke uon Menniskens Bud.** Oc den hellig Aand igiennem S:
Pouels Mund / til de Colosser i det andet Capit: fordømer all den Coloss: 2.
Guds tieniste / som Menniskens optencke. Oc Gud siger selff hos
2. Ezechielem: **J skulle vandre i mine Bud.** Dernæst / er det Ezech: 20.
wmueligt at vere Gud behagelig vden ved Troen. Nu beuiser mand Heb: 11.
sin Guds tieniste / vdi den mening at hun skal vere Gud behagelig:
Derfaare er det fornøden at hun maa skee aff Troen til Gud: Men
hun kand ingelunde skee aff Troen til Gud / vden saa er at hun er
befalet / oc haffuer Guds obenbare oc klare ord for sig / Fordi at Tro- Rom: 10.
en kommer aff Guds ord. Met disse visse oc faste Beuisninger stad-
festis Regelen om Guds tieniste / oc bliffuer saa tryg at huo der vil
sige imod / hand er meget gieckeligere end den som vil sige naar da-
gen er allerklarist / at Solen er icke end da opgaaen. Lader oss der-
faare bliffue fast ved denne Regel / oc ingelunde lade hannem ved
nogen Kraaglow riffuis fra oss.

1. Denne Regel haffuer mange slags brug. Først / stadfestis met Regelens
denne Regel / hans Myndighed som haffuer vdgiffuet Louen. Thi brug.
huor huermand haffuer mact oc myndighed / vdi verdslig Regi-
mente / at giffue Louer oc statuter effter sit Sind / der forringis Øff-
righedens myndighed oc mact. Derfaare tager Gud sig alene denne
Myndighed til / at hand alene haffuer mact at giffue oss Louer oc
Regle at leffue effter / i det at hand siger i det første Budord: **Jeg er** Exod: 20.
HEr-

HERREN din Gud etc. Dernæst haffuer denne Re- 2.
gel dette gaffn oc brug / at hand frier oss fra vildfarelse oc forseelse /
at wi icke gaa vild at den rette Guds tieniste. For det tredie forhin- 3.
drer hand Menniskens vrange Tro oc løse mening/saa at de icke lættelige gaa strax til effter deris eget Sind / oc vduelle sig nogen ny maade at tiene Gud met.

Her til er nu talet om Guds tienistis Regel/ som er/at ingen tieniste er Gud behagelig / vden den som hand selff haffuer stifftet / oc om denne Regels befestning oc brug: Nu vil ieg for det andet som ieg loffuede / tale noget om Guds tienistis rette Fundament oc Grunduaal.

II. Guds tienistis rette Grunduaal.

Guds tienistis Grunduaal staar der vdi/ at wi rettelige kiende Gud/ oc at wi kiende oss selff. Guds kundskaff bekomme wi aff 1.
Guds ord/oc aff hans vidnesbyrd som hand haffuer lagt til Ordet.

At kiende Gud.

Begge disse tu lære oss. 1. At Gud er en ret Brønd oc Kilde til all Vijsdom/ Retfærdighed oc Sandhed. 2. At mand skal giffue hannem alene all ære oc priis. 3. At hand er saare villig oc redebon til at hielpe alle. 4. Oc at hand vil/at alle skulle fly til hannem/i huad Mod-

At kiende oss selff.

gang de haffue. Vor egen kundskaff faa wi aff tu ting/som ere/at 2.
wi ansee Guds Billede/effter huilcket Mennisket er skafft/Oc at wi offuerueye vor mact oc formue/ som den nu er. Naar wi acte oc befinde Guds Billede/ da ledis wi der hen/at wi betencke for huad endelig Sag wi ere skaffte til vittige oc forstandige Menniske/Oc wi lære der aff / huad wi altid oc idelige skulle tage oss til / oc huad wi mest skulle tencke paa oc legge oss effter at giøre/ som er / at wi kunde findis at vere Guds Billede lige / vdi all Hellighed oc renlighed. Naar wi offueruye vor egen mact oc formue/ da nødis wi til at bekiende/ at wi ingelunde kunde komme aff sted/ at giøre det oss burde at giøre. Huorfaare at disse tu slags kundskaff/som ere/at wi kiende Gud oc kiende oss selff / høre der hen / at wi skulle giffue Gud all ære: Oc legge oss selff fra / alt det der wi kunde rose oss aff: Der til viser denne kundskaff oss vor wrenlighed oc skrøbelighed. Dette er nu om Guds tienistis gruduaal: Nu vil ieg gaa til det tredie som ieg loffuede at tale om / oc vil nu klarlige beskriffue huad Guds tieniste er / oc huilcke Gierninger der kunde kaldis Guds tieniste.

III. Huad Guds tieniste er/oc huilcke Gierninger der maa kaldis Guds tieniste.

Guds tieniste er den gierning som er befalet aff Gud/oc skeer aff Troen / besynderlige der met at ære oc prise Gud. Her giffuis først tilkiende huilcke Gierninger der kunde kaldis Guds tieniste / som ere de alene / som Gud haffuer befalet vdi sin Low / huilcket klarlige kand sees aff den Regel som tilforn er giffuen. Dernæst

leggis

leggis oc Troen her til/ som skal gaa faare gierningen: Thi hun er
den aff huilcken alle gode Gierninger komme/ oc det for den Sag
skyld/ at ingen Gierning kand vere Gud behagelig/ vden saa er at Exempel at intet behager Gud vden ved Troen.
Personen er hannem først behagelig: Oc Personen kand icke beha-
ge hannem ved andet/ end ved Troen alene/ Det vil ieg nu met no-
gle Exempel beuise. Cain giorde sit Offer: Abel giorde ocsaa sit 1.
Offer. De haffde baade Guds befalning: Men Cains Offer Gen: 4.
vaar icke en Guds tieniste saa som Abels vaar. Hui saa? For
Cain haffde icke Troen til Gud som Abel haffde. Den Høffuitz-
mand Cornelius som omtalis i Apostlernis gierninger/ hand gaff 2.
Almisse: Oc den Phariseer der Lucas i sit Euangelio omtaler/ som Actor: 10.
wi hørde nu sin Vger siden/ hand gaff Almisse. De haffde baa- Luc: 18.
de Guds Bud oc befalning/ Oc mangen Stackarl fick hielp/ saa
vel aff den enis Almisse som aff den andens. Men Cornelij Al-
misse vaar en god gierning/ oc Gud en behagelig tieniste/ for hun
kom aff Troen til Gud. Men Phariseerens Almisse vaar en vær-
styggelig ting/ fordi at Personen vaar icke Gud behagelig/ for hand
haffde icke en ret Tro til Gud. To Bønder pløye och saa huer paa
sin Ager/ Den enis pløyning oc Sæd/ oc andet hans bonde Ar- 3.
beyde/ kand vere Gud en behagelig tieniste/ i det hand giør sit Ar-
beyde i Guds Fryct/ oc foruenter sig Lycke oc velsignelse aff Gud.
Den andens Arbeyde kand vere en værstyggelig ting faar Gud/
fordi hand haffuer icke Troen oc Guds fryct. De haffue dog baa-
de befalning aff Gud at de skulle arbeyde. Thi saa siger HErren:
I dit Ansictis sued/ skalt du æde dit Brød. To Piger Gen: 3.
tiene en Quinde/ de kunde maa ske vere hende baade ens lydige/ de 4.
to Klæder/ feye Gulff/ stryge Sko/ rede Mad oc andet saadant: De
haffue oc baade Guds befalning der paa/ at de skulle vere deris Hu-
stru lydige/ Men den enis Husgierning i huor ringe hun er/ da er Eph: 6.
hun en behagelig tieniste faar Gud/ fordi at hun giør det aff Troen 1. Pet: 2.
til Gud/ hun paakalder oc forlader sig paa hannem: Men den an-
den som icke haffuer Troen til Gud/ hun giør vel det som hende bør
at giøre/ oc maa ske end bedre end hendis mettienerinde/ Men hendis
gierning kand icke kaldis Guds tieniste/ for det skeer icke aff Troen.
Derforuden sagde ieg at den gierning som er befalet aff Gud/ oc
skeer aff Troen/ hun skal ocsaa besynderlige skee Gud til loff oc ære.
Dette beuisis met Esaiæ vidnesbyrd: Thi saa siger HErren: Alle Esa: 43.
de som kalde paa mit Naffn/ dem haffuer ieg skafft til
min ære oc priis/ Ieg haffuer beredt dem oc giort dem.
Men

Men huad er det at ære Gud? Det er/ met faa ord at sige/ at giffue hannem all ære oc loff/ oc at prise hannem met Hierte/ Mund/ Bekiendelse oc Leffnet.

IIII. Huo der kand beuise ret sand Gudstieniste. Nu efterfølger det fierde ieg loffuede at tale om/ som er/ huilcke Menniske der kunde beuise Gud ret sand tieniste. Endog at dette kand forstaas aff det som tilforn sagt er/ dog vil ieg det her oc saa kaartelige sige: De alene kunde tiene Gud/ som haffue en fri tilgang til hannem: Guds Børn alene haffue wi fri tilgang til hannē/ oc ingen anden: Derfaare kunde Guds Børn alene beuise hannem retsindig tieniste.

Guds børn. De ere alle Guds Børn/ saa mange som tro

Ioh: I. paa hans Naffn/ som Johannes siger i sit Euangelij første Capit: oc de haffue ved Troen en fri tilgang til Gud Fader/ som S: Pouel

Rom: 5. siger/ til de Romere i det femte Cap: Oc for den Sag skyld/ den tid Christus lærde sine Disciple at bede/ da bad hand dem sige:

Matth: 6. Luc. 11. **Fader vor du som est i Hımmelen**/ huor met hand gaff tilkiende/ at der kand ingen paakalde Gud/ uden de som ere hans Børn. Dette maa nu vere sagt om en ret Guds tieniste/ huilcken som kaartelige begribis i den Kierlighed wi haffue til Gud oc til vor Næste: Nu vil ieg oc saa tale om den tredie Lærdom.

Om den Tredie.

DEr Phariseerne vaare nu tilsammen/ spurde Jesus dem at oc sagde: Huad tyckis eder om Christo/ hues Søn er hand? De sagde: Dauids. Phariseerne mente at de vaare retfærdige ved Louen/ Der som det haffde veret Sandhed/ da haffde Christus kommet forgeffs til Verden: Thi saa siger S: Pouel til de Gallater/ i det

Gal: 2. andet Cap: **Der som Retfærdighed er aff Louen/ da er Christus død forgeffs.** Derfaare sætter Christus her it Spørsmaal frem om Messia/ det er/ om Christo/ at de der aff skulde opueckis til at kiende oc offueruey e Louens ende/ oc betencke huorfaare Messias vaar loffuet oc foriæt. Der som de det haffde rettelige giort/ da haffde de visselige saaledis besluttet: Messias er loff-

Esa: 53. uet oc foriæt at hand skal borttage Synden/ som Esaias Prophete vidner/ der hand siger. **Sandelige hand bar vor breck/**

Gen: 12, 22. **oc tog vor Pine paa sig.** Oc Gud siger til Abraham:

Jdin

I din Sæd skulle alle Folck paa Jorden velsignis. Derfaare er det fornøden at hand icke aleniste maa vere Dauids Søn oc it Menniske / Men ocsaa Dauids Gud oc HErre / som hand selff vidner om hannem vdi sin Psalme / der hand siger: Christus er Gud oc men- niske.
HERREN sagde til min HErre / Sæt dig hos min høyre Haand / Indtil ieg legger dine Fiender til en Skammel vnder dine Føder. Psal: 110.
Haffde de saaledis betenckt sig / da kunde de dømt ret / baade om Louen oc om Christo / at hand er baade en sand Gud oc it sant Menniske i en Person / oc kunde ocsaa bekient hannem at vere den sande Messias oc Verdens Frelsere / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand / ske loff prijs oc ære til euig tid / Amen. Læs grand- gibelige i Lifsens vey paa det 50. Blad.

Den nittende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthei i det IX. Capittel.

DA traadde Jesus i Skibet / oc foer offuer igien / oc kom til sin Stad. Oc see / da førde de en Verckbrøden til hannem / hand laa paa en Seng. Der Jesus nu saa deris Tro / sagde hand til den Verckbrødne: Ver frimodig min Søn / Dine Synder ere dig forladne. Oc see / nogle iblant de Schrifftkloge sagde ved dem selffue: Denne bespaatter Gud. Der Jhesus saa deris tancker / sagde hand: Hui tencke i saa ont i ederes Hierter? Huilcket er lættere at sige: Dine Synder ere dig forladne? Eller at sige: Stat op / oc vandre? Men at i skulle vide / at Menniskens Søn haffuer mact paa Jorden / at forlade Marc: 2. Luc: 5.

Synderne / sagde hand til den Verckbrødne: Stat op / tag din Seng op / oc gack hiem / Oc hand stod op oc gick hiem. Der Folcket det saa / forundrede de dem / oc prisede Gud / som haffde giffuet Menniskien saadan mact.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEtte Euangelium indeholder it aff Christi Miracke oc Jertegn / met huilcket hand beuiser sin Almectighed / sit Hiertelag / oc sit Embede. Fordi i denne Historie fortellis / huorledis Christus helbreder it Verckbrødet Menniske / huilcket de som der hos vaare oc saae der paa / icke alle vdtyde i en mening: Thi Phariseerne bespaatte hannem: Men Almuen der de saa dette Miracke / da paamindis de om Guds næruerelse / De styrckis oc stadfestis vdi Christi Lardom / huor aff de icke aleniste bekomme Guds fryct oc Troen

til Jhesum Christum/ men de ocsaa beuise deris Tro met retsindig Fruct/ oc forkynde Guds godhed. Derfaare er dette Euangelium lige som en Malning/ i huilcken Guds rige i denne Verden affmalis: J dette Rige ere nogle som bære de Siuge oc skrøbelige til Christum: Der ere ocsaa altid de som knurre oc murre imod Christum/ som Phariseerne giorde: Der ere ocsaa de som rettelige frycte Gud/ oc prise hannem for sine velgierninger. Jblant disse atskillige slags Folck oc Tilhørere staar Christus/ Hand anammer til sig alle de som komme til hannem/ Hand forskiuder ingen for sin Uselhed oc Elendighed/ Hand helbreder deris Saar/ forlader Synden/ oc met sin hellig Aand/ lige som met en dyrebar Balsam/ formilder oc læger vor Siugdom oc breck. Det er Summen oc Meningen paa dette Euangelium/ huilcket ieg vil oss til diss ydermere Lærdom oc Forstand/ skiffte vdi tre Artickler. Christi rigis Billede.

Den Første.

Om de som bare dette Verckbrødne Menniske paa sin Seng til Christum/ at hand vil helbrede hannem.

Den Anden.

Om Phariseernis knur oc mur imod Christum/ som skylde oc klage paa hannem/ Oc huorledis hand forsuarer sig.

Den Tredie.

Om Christi Mirackels endelige Sag oc deris brug.

Om den Første.

DA traadde Jhesus i Skibet/ oc foer offuer igien/ oc kom til sin Stad. Her haffue wi først at acte Aarsagen til dette Mirackel som Christus her giør. Euangelisten siger/ at Christus foer offuer til sin Stad/ det er/ til Capernaum/ Thi der vaar hand mest oc ideligst. Huad Aarsage vaar der til denne Reyse? Christus haffde veret i de Gergeseners Land/ huor hand helbredede tu besætte Menniske/ oc vddreff de onde Aander aff dennem/ huilcke der begerede aff hannem/ at hand vilde giffue dem loff at fare i en Suine hiord som gick paa Marcken/ det tilstedde hand: Saa løb den gantske Hiord hen oc styrte sig hastelige i Haffuet oc drucknede. Der Jndbyggerne saae det/ komme de til Jhesum oc bade hannem/ at hand vilde drage fra dennem: Thi de actede mere deris Suin end vor HERRE Christum oc hans Euangelium/ De haffue i Sandhed mange Aarsage til Christi reyse. Der ere mange Gergeseer til paa denne dag.

Stalbrodre paa denne dag / huilcke mand met rette vel maa kalde
Gergesener / de acte mere disse verdslige forfengelige Ting end det eui-
Lærdomme. ge Liff. Saa skulle wi her aff acte tu ting: Det ene skulle wi alle fly:
1. Det andet skulle wi efftersølge. Wi skulle fly oc tage oss vel vare /
for disse Gergeseners wtacknemmelighed / som holde mere aff en
Suinesteg oc it bøste Flesk / end aff det euige Liff oc Salighed / huil-
cke den største Part er lig / aff dem som rose sig aff at vere Christne.
2. Wi skulle efftersølge Christi flitighed / som stedse oc altid / saa tit som
hannem kunde giffuis Aarsage der til / lagde vind paa at formere
sit Rigis grentzer. Thi lige som hand met sin Reyse oc vandring
gaff tilkiende / huor saare hand stundede effter Menniskens Salig-
hed: Lige saa lærer hand oss met sit Exempel / at wi skulle vere flitige
vdi vort Kald oc Embede.

NV kommer den første Part aff dette Euangelio.
Oc see / de førde en Verckbrøden til hannem /
hand laa paa en Seng. Der Jhesus saa nu deris
Tro / sagde hand til den Verckbrødne: Ver trøstig
Fire ting vdi denne første part at acte. min Søn / Dine Synder ere dig forladne. Vdi den-
ne første part aff denne Historie / haffue wi fire ting at acte. Det 1.
første er Disse Folckis Exempel / som baare dette Verckbrødne Men-
niske til vor HERRE Christum. Det andet er den Verckbrødne 2.
Mand. Det tredie er / at Christus saa til deris Tro. Det fierde / 3.
huorledis Christus anammer denne Verckbrødne. 4.

I.

Om dem som baare denne Verck-brødne til Christum. DE som baare dette Verckbrødne Menniske til vor HERRE
Christum / de giffue her deris Tro tilkiende met mange Tegn /
Huor saadan en Tro er / der brender hun saa saare / at hendis Lue
Troens art oc hueden hun kommer. kand met ingen Aske dempis eller vdsluckis. Denne Tro haffde de
bekommet / enten der aff at de tilforn haffde hørt Christi Predicken /
oc seet at hand haffde hiolpet andre / Eller oc aff det almindelige go-
de Rycte som hørdis oc spurdis om Jhesu velgierninger. In Sum-
ma / de haffde endelige denne Mening om hannem / oc forlode sig
der til / at hand vilde anamme alle Sorgefulde oc hielpe dennem.
Troens Fruct er. Denne deris liffactige Tro / giffuer aff sig fem slags Fruct. Den
1. første Fruct er / at de bekiende Christum / huilcket paa den tid vaar
iblant saa mange Christi Fiender / baade saare farligt oc sielden
2. skede. Den anden Fruct er Bøn oc Paakaldelse / som icke mere
kand vere borte fra Troen / end Verme kand vere fra Ild. Thi alle

de

de trofastis suck oc begering / som aldrig afflade men stedse oc idelige
ske / de ere Bøner til Gud. Den tredie Fruct er deris styrcke oc fri- 3.
modighed / at de gaffue sig i stor Liffs fare for CHristi naffns be-
kiendelse: Thi Phariseerne oc de Scrifftkloge / oc de besynderligste i-
blant det Folck/forfulde alle dem som giorde Christo nogen ære. Den
fierde Fruct er Kierlighed til deris Næste / aff huilcken de inderlige 4.
oc rettelige elskte dette fattige Menniske/som paakiender. Den fem- 5.
te Fruct vaar det store Arbeyde / møde oc vmage som de toge sig til
for deris Næstis helbrede skyld. Thi de icke aleniste baare dette Men-
niske til Christum/ huor met de lode see deris store Kierlighed/ Men
(som Marcus scriffuer) der de icke kunde komme ret ind at Dørren Marc. 2.
til hannem for Folck/ da gaa de op paa Huset som Jesus vaar vdi/
vinde den Verckbrødne der op / bryde Taget aff/ oc lade hannem si-
den ned met Sengen igiennem Taget oc Lofftet ned for Jhesu Fød-
der : Huilcket icke kunde ske vden stor Fare.

1. Huad skulle wi her aff lære? Wi skulle met disse fire Mend som Lærdom.
baare denne Verckbrødne bekiende Christum/der som end den gant-
2. ske Verden vilde staa oss imod : Wi skulle paakalde hannem/ baade
3. for oss selff oc for andre: Wi skulle icke kiedis ved at giffue oss vdi fa-
re for Euangelij bekiendelse/ om det saa vil begiffue sig/ at det giørs
4. behoff : Wi skulle inderlige aff Hiertet elske vor Næste/ icke aleniste
met Hiertelag at wi ville hannem gaat/oc tencke gaat om hannem/
Men ocsaa met gierningen/ at wi ingen vmage spare/ met saa skel
at wi kunde hielpe hannem.

DEt andet som ieg sagde at skulle actis vdi denne første Part / er II.
dette Verckbrødne Menniske selff. Vdi huilcket wi haffue try ting Om den
at acte/ som ere hans Siuge/ Aarsage til siugen/ oc at hand lod sig Verckbrød-
ne.
1. bære til Christum. Hans Siuge vaar *Paralysis* Verckbrød/ det er Somme kal-
saadan en Siuge/naar en aff siderne/enten den høyre eller venstre/ de den Siu-
eller nogen aff Lemmerne haffue mist deris følelse oc rørelse/at de ere ge/at en er
slæt føleløse/ oc intet kunde røre dem/huilcket er i Sandhed en saare halft tagen
stor Siuge oc haard plage/ huor ved det arme Menniske ligger slæt bort / Som-
2. oc kand intet hielpe sig eller vdrette. Aarsager til hans Siuge haff- me Hemi-
ue veret tuende : En almindelig/ som er den oprindelige Synd vdi plexian, det
alle Menniske/ huilcken er Aarsage til alt det onde wi lide her i Ver- er/ halft Po-
den : Der haffuer oc veret en besynderlig Aarsage til denne hans pelsie.
Siugdō/huor aff hun haffuer hafft sin oprindelse/som er enten aff
3. Offuerflødighed/Eller oc aff stor fortørnelse oc hastighed. At hand
lader sig bære til Christum/ der met giffuis tilkiende/ at hand haff-
uer hafft Troen til Christum/lige som de der bare hannem frem.

 Den-

Lærdom.

Denne Verckbrødne Mands Exempel skulle wi oc saa efterfølge: Wi skulle lære at kiende vor Siugdom induaartis oc vduaartis: Wi skulle bekiende oc bestaa vor Synd oc skrøbelighed / Oc met denne Verckbrødne lade oss bære til Christū / vor eniste Siæls Læge.

III.
Jesus saa deris Tro.

DEt tredie som ieg sagde / at wi haffue i denne første part at acte oc besinde / er / at **Jesus saa deris Tro** / det er / baade deris som baare den Verckbrødne frem / oc den Verckbrødnis egen Tro. Her

Lærdom.

aff skulle wi lære: Først / huad Hiertelag Christus haffuer til oss / thi 1.
hand haffuer icke andet Hiertelag til oss / end hand haffde til dette

Actor: 10.

Verckbrødne Menniske / for HERren anseer icke Personer. Dernæst lære wi her / at Christus seer mere til vor Tro / end til vore Syn- 2.
ders mangfaaldighed / Troen hun forhuerffuer oss aff CHristo huad wi haffue behoff / baade til Liff oc Siæl.

Om en fremmet Tro.

Læs ydermere der om / den anden Søndag effter Christi Obenbarelse strax i den anden Artickel.

Endog ieg visselige troer at dette Verckbrødne Menniske haffuer hafft nogen Gnist aff Troen: Dog vil ieg icke sige dem imod / som sige at de som baare den Verckbrødne frem / haffde Troen / oc icke den Verckbrødne. Thi det skeer tit oc offte / at legemlige velgierninger / ia end ocsaa Aandelige / kunde forhuerffuis formedelst en fremmet Tro. Thi lige som en kand met sin Viisdom saa meget vdrette / at en anden oc kand bliffue viis: Lige saa kand den som troer / ocsaa met sin Tro forhuerffue andre Troen. Men lige som ingen er viis aff en andens viisdom / men aff sin egen: Ligesaa kand ingen bliffue salig

Lærdom.

ved en andens Tro / men ved sin egen. Derfaare skulle wi her lære / baade at bede for andre / at Guds naade kand forøgis i dennem / Oc at begere aff andre / at de ville i deris gudelige Bøner komme oss ihu /

Iacob: 5.

oc bede for oss: Thi den Retfærdigis Bøn formaar saare meget.

IIII.
Huorledis Christus anammer denne Verckbrødne.

DEt fierde stycke som ieg sagde / at wi haffue i den første Artickel at acte / er maaden / huorledis Christus anamede denne Verckbrødne: Det giffuis tilkiende met disse ord: **Ver trøstig min Søn / dine Synder ere dig forladne.** Her haffue wi tu ting at offuerueye: Det ene / hui CHristus i saa maade anammer dette Menniske: Det andet / Ordene met huilcke Christus anammer hannem.

Tu ting her at acte.

j.
Hui Christus saaledis anammer den Verckbrødne.

Denne Verckbrødne kommer til Christum / at hand kand reddis oc fries aff sin legemlige Siuge: Hui sucter da Christus hannem saaledis / oc siger: **Dine Synder ere dig forladne:** Der ere i Sandhed store oc drabelige Sager til. Den første Sag er / at j.
Christus vil der met lære oss / at Siugdom er Syndsens saald / som

Fire Sager der til.

Rom: 6.

S: Pouel siger: **Døden er Syndsens saald.** Ved Døden

for-

forstaas her ocsaa Siugdom / som er Dødens forridere oc sendin-
gebud. Oc Christus siger hos Johannem / til en som hand haffde Ioh: 5.
helbredet / huilcken der haffde ligget paa sin Seng i atten oc tiue
Aar: See/du est nu bleffuen til paß/see til at du synder
icke mere/paa det dig skal icke vederfaris verre. S: Po- 1. Cor: 11.
uel siger ocsaa til de Corinther/i den første Epistels elleffte Cap: At
der vaare mange Døde / oc mange Siuge / fordi at de icke brugte
HERRens Nadere met saadan Reuerentz / Ydmyghed oc Hoff-
2. uiskhed som dem burde. Den anden Sag vaar / at hand vilde læ- Huor mand
re huor wi skulle begynde/naar mand vil føre Raad oc Lægedom til skal skicke sig
legemlig Siugdom / som er / wi skulle først begynde paa Siælen/ naar mand
hues smitte oc Siugdom wi først skulle føre raad til/før end wi bru- bliffuer
ge legemlig Lægedom. Derfaare skulle wi holde denne skick/naar wi Siug.
bliffue Siuge. Først skulle wi kiende vor Siugdom oc Aarsagen
der til. Dernæst skulle wi giøre en aluerlig Penitentze/omuende oß
til Gud / oc begere Naade oc Synds forladelse for Jhesu CHristi
skyld. Siden skulle wi bruge loulige middel oc Lægedom vdi Guds
fryct met Tacksigelse: Oc wi skulle bekiende / at Lægen er Guds tie-
nere/ som paa Guds vegne/ oc i hans sted skal legge Haand paa oc
hielpe oß/ saa viit som Gud vil giffue hannem Lycke oc Naade til.
3. Den tredie Sag vaar/at hand met disse ord vilde straffe Phariseer-
ne/som icke dømde ret/huercken om hans Person eller om hans Em-
bede. Thi der ere altid de til som vdi Guds gierninger søge det der de
kunde bespaatte: Huilcket der skal paaminde oß/at wi icke giøre vort
4. Embede met wflitighed oc douenskaff. Den fierde Sag vaar / at
hand her aff kunde faa Aarsage / at lære diß beskedeligere oc fuldkō-
meligere om sin Person/ Om sit Hiertelag imod Menniskens/ Oc om
sit Embede/ til huilcket hand vaar sent til Verden aff sin Fader.

Nu ville wi ansee Christi ord/met huilcke hand anammer den 2.
Verckbrødne. Saa siger hand: Ver trøstig min Søn/dine Met huad
Synder ere dig forladne. Disse ord ere Guds egne ord/der- ord Christus
for ville wi grandgibelige offuerueye dem. Dette ord min Søn/ anammer
skulle wi sætte imod Mishaab oc Fortuilelse som denne næruerendis den Verck-
Siugdom/Gienuordighed oc modgang vil kōme oß vdi. Det ord brødne.
ver trøstig/ skulle wi sætte imod Louens forbandelse/ huilcken vor
onde Samuittighed siger at wi ere forplictige til. At hand siger: Di-
ne Synder/ der paa see wi at Naaden gaar offuer Synden / ere
dig forladne siger hand/dette ord skulle wi sætte imod Papisternis
 drøm/

Drøm / om deris fyldistgiørelse oc betalning for Synden / om vor egen fortieniste / oc om Louens Retfærdighed : Thi der som wi kunde selff giøre fyldist oc betale for Synden / eller oc selff fortiene Guds venskaff / eller oc bliffue retfærdige aff Louens gierninger / da haffde icke Christus hafft behoff at sige at Synden vaar hannē forladen / Men i det hand siger : Dine Synder ere dig forladne / giør hand dette arme Mennisce delactigt ved sit ord / vdi sine velgierninger / aff idel Naade oc Barmhiertighed. Derfaare haffue wi her en deylig Lærdom om Salighed / Synders forladelse / Retfærdiggiørelse / oc vdkaarelse til Guds Børn : Thi disse velgierninger henge saa altid oc idelige tilsammen / at de aldrig kunde skillis fra huer andre. Troen vdkreffuer Gud : Den som Troer / affløser hand oc forlader synden : Den som er affløst aff Synden / den vdueller hand oc kaarer til sin Søn / oc tager hannem til sig / lige som den der er retfærdig : Den som hand haffuer saa giort retfærdig / den skal hand ocsaa ære / oc giffue hannem det euige Liff oc Salighed. Oc der er ingen anden vey eller maade at bekomme det euige Liff oc Salighed / end den som oss her i dette Exempel faaregiffuis. Den Verckbrødne giør try ting : Hand kiender sin Synd : Hand kiender oc veed at hand straffis retfærdelige for sin Synd : Hand troer paa Christū Guds Søn. Christus giør der imod ocsaa try stycker : Hand forlader hannem Synden : Hand kaarer oc vdueller hannem til sin Søn : Oc

Lærdom. hand anammer hannem til det euige Liff. Følg du denne Verckbrødnis Exempel effter / Bekiend din Synd : Bekiend Guds retfærdige Dom offuer dig for Synden : Oc forlad dig hart paa Guds Søn / da skalt du visselige fornemme / at Christus skal dele sine velgierninger met dig. Dette maa saa vere sagt om den første Lærdom i dette Euangelio : Nu effterfølger den anden.

Om den Anden.

Oc see / nogle iblant de Scrifftkloge sagde ved dem selffue : Denne bespaatter Gud. Der Jhesus saa nu deris Tancker / sagde hand: Hui tencke i saa ont i eders Hierter : Huilcket er lættere at sige : Dine Synder ere dig forladne : Eller at sige : Stat op oc vandre : Dette Phariseernis knur / oc Christi giensuar lære oss / huorledis Christi rige oc Satans rige stangis

Tu ting her at acte. oc støde stedse paa huer andre. Her haffue wi tu ting at acte : Det

ene

ene er de Scrifftlærdis oc Phariseernis klaagemal imod Christum: Det andet er Christi retfærdige Beskytning oc Forsuar.

DE Scrifftklogis klaagemal vaar dette: Denne bespaatter Gud. Huorfaare? For hand siger sig at ville forlade Synden/ huilcket hør Gud alene til. Thi det er (effter Scrifftens viis oc brug at tale) Guds bespaattelse/ at tillegge Creaturet det som hør Gud alene til: At forlade Synden hør Gud alene til/ som wi kunde see aff Esaiæ Prophetie/ huor HERren formedelst Prophetens Mund siger saaledis: Jeg/ Jeg affslætter dine Synder for min skyld/ oc ieg vil icke ydermere ihukomme dine Synder. Her aff mene de nu at de ville met it fast oc wryggeligt Argument oc beuisning/bestaa oc beuise at Christus er en Guds bespaattere/ Oc giøre de deris beuisning i saa maade. Den som legger sig det til som Gud alene tilhører/hand bespaatter Gud: Denne Jhesus legger sig det til som hører Gud alene til/ i det at hand siger sig at kunde forlade Synden: Derfaare er denne Jesus en Guds bespaattere. Oc denne deris beuisning haffde i Sandhed veret viss oc fast/ der som Christus haffde veret saadan som de Scrifftkloge vaare/ det er/ der som hand icke haffde veret vden it Menniske/ oc icke Gud. See nu her huor meget vore Papister oc Muncke ere verre oc slemmere end disse Phariseer oc Scrifftkloge. De Scrifftkloge hos Jøderne effter som de vaare oplærde i Guds ord/ forsuarede disse ord: Jngen kand forlade Synden vden Gud alene. Men Papisterne legge Helgens fortieniste/ Messer oc Afflad Synders forladelse til/ oc saadanne deris Messer oc Afflad ville de icke metdele nogen for intet eller for Guds skyld/men de selge dem for store Penninge. Det er i Sandhed en vnderlig Kiøbmandskaff: De selge det de icke haffue: De selge ord oc Vær/ Oc tage Guld oc Sølff igien: De loffue dem Himmerige som kiøbe met dem/Men de giffue dem Helffuede.

Marginalia: I. De scrifftklogis klaagemaal. — Esa: 43. — Papister oc Muncke ere verre end Phariseerne. — Vnderlig Kiøbmandskaff.

Huad skulle wi da sige om Guds ords Tienere? Forlade de icke Synderne? Suar. De forlade icke Synderne/men de forkynde Syndernis forladelse paa Christi vegne/ alle dem som de finde at giøre lige som denne Verckbrødne giorde. De giffue icke aff deris eget/men de tilbiude oc frembære en andens/effter Christi befalning. De forkynde oc tilbiude Synders forladelse/ formedelst Euangelij predicken: Alle de som denne Predicken anamme i en stadig Tro/ de faa visselige Syndernis forladelse. Thi Christus siger: Huo eder hører/ hand hører mig.

Marginalia: Giensigelse. — Huorledis Guds ords Tienere forlade Synden. — Luc: 10.

Men

II. MEn huad giør Christus her til / der de saa klage paa hannem?
Huorledis Christus forsuarer sig.
Der hand saa deris Tancker / sagde hand: Hui
tencke i saa ont i eders Hierter? Huilcket er lættere at
sige: Dine Synder ere dig forladne? Eller at sige:
1. Christus seer Hierter.
Stat op / oc vandre? Her giør Christus try ting. Hand seer
deris tancker / huilcket ingen kand giøre vden Gud alene. Der aff
skulde de Scrifftkloge haffue tenckt / at hand vaar mere end it Men-
niske: Thi intet Menniske kand vide en andens Tancker / Wi kunde
icke see hinanden lenger end til Tenderne / som mand pleyer at sige /
Men Guds Aand alene kand see ind i Hiertet / oc randsage Hier-
2. Hand straffer Phariseer etc.
tens Dybhed. Dernæst straffer hand de Scrifftkloge / oc siger:
Hui tencke i saa ont i eders Hierter? som hand vilde saa
sige: I synde storlige der met / at i tencke ont om mig. Her aff skul-
3. Hand beuiser at hand haffuer mact at forlade Synden.
le wi lære / at onde Tancker ere Synd. For det tredie beuiser hand
sin hemelige skiulde Guddoms mact met it siunligt Tegn / oc der
met lærer / at hand haffuer mact at forlade Synden / Som hand
vilde saa sige: I sige / Huo som legger sig det til som Gud alene hø-
rer til / hand er en Guds bespaattere / for hand laster oc forhaaner
Guds rycte oc naffn. Dette bekiender ieg i Sandhed saa at vere:
Men at i icke tro oc bekiende at ieg er en sand Gud / der vdi fare i stor-
lige vild / Derfor ere i Guds bespaattere oc icke ieg. Oc paa det at
ieg dette kand beuise / oc lade paakiende at ieg er en sand Gud / da vil
ieg met it eniste ord helbrede dette Verckbrøbne Menniske / huilcket i
Sandhed er en viss beuisning at ieg er en almectig Gud. Effterdi
da at ieg aff min Guddoms mact kand det giøre / Hui skulde ieg icke
da ocsaa kunde forlade Synden? Huo kand slæt borttage nogen
Siugdom / vden saa er at hand ocsaa fortager Aarsagen til Siu-
gen? Nu see i met eders Øyen / at ieg tager Siugen bort fra dette
Menniske: Hui ville i icke da tro / at ieg ocsaa kand borttage Syn-
den / som er Aarsage til hans Siugdom? Saaledis skiuder Chri-
stus sig altid til sine Gierninger / huilcke der bære Vidnesbyrd om
Ioh: 10. et 5. hannem: Thi saa siger hand hos Johannem: Der som i icke
ville tro mig / saa troer dog mine Gierninger. Thi de
Lærdomme her aff.
bære Vidnesbyrd om mig. Saa skulle wi derfaare aff
1. denne anden Artickel / lære try ting. Først / at der er en euig Strid
oc Kamp imellem Christi oc Satans rige: Thi Dieffuelen knur-
rer altid oc murrer imod Christum / oc optencker atskillige Finantz
oc Suig / at hand kand giøre Christi rige skade oc affbreck / effter
som

som Guds egne ord liude / der hand sagde til hannem i Paradis: Gen. 3.
Du skalt bide hannem i Hælen. Dernæst lære wi / at 2.
Christus kand met sin Vijsdom oc sin Matt / offueruinde Satans
matt oc raad / effter som disse Salomons ord liude: Der hielper Prouerb: 21.
ingen Vijsdom / ingen raad eller anslag imod HER-
REN. For det sidste / skulle wi oc saa her aff lære / at wi skulle 3.
giffue oss vnder hannem / kiende hannem at vere en sand Gud / oc
bekiende hannem met alle dem / som vdi en aluerlig Penitentze fly til
hannem.

Om den Tredie.

DEr Folcket det saa / forundrede de sig / oc pri-
sede Gud. Her høre wi huad Christus vdrette met
dette Jertegn / oc huad gaffn der aff kom til dem som det
saae oc hørde / huilcket gaffn oc nytte Euangelisten met
sin Historie oc saa fører hid til oss. Der er tit oc offte talet om Chri-
sti Mirackel / derfaare vil ieg her ickon tale lidet der om. Christus 1.
beuiser met dette Mirackel sin Guddoms krafft oc matt: Sit Fa-
derlige Hiertelag til Mennisken: Oc sit Embede / som er / at hielpe
oc helbrede / til huilcket hand vaar sent til Verden / oc der met stadfe-
ste oc beseglede sin Lærdom / lige som met it Kongeligt oc fast Jndseg-
le. Dernæst er Troen ved dette Mirackel vndfangen i dem som der 2.
hos vaare / aff denne Tro kom Guds fryct / oc aff samme Tro prise-
de de Gud met deris Hierte / met deris Mund / met deris Bekiendel-
se / oc met deris Leffnet. Her aff skulle wi oc saa lære disse try ting
om Christo: Wi skulle met dette Folck vndfange oc befatte
Troen til Gud: Wi skulle frycte hannem / Oc wi
skulle prise hannem / Huilcken skee ære oc
prijs euindelige / Amen /
Amen.

Den

Den tiuende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthei i det XXII. Capittel.

Luc: 14. IHEsus suarede Jøderne / oc talede atter ved Lignelser til dem oc sagde: Himmerigis rige lignis ved en Konge / som giorde sin Søns Brøllup / oc vdsende sine Tienere / at de skulde kalde dem / som budne vaare til Brøllup / oc de vilde icke komme. Hand vdsende atter andre Tienere / oc sagde: Siger dem / som budne ere: See ieg haffuer beredt mit Maaltid / Mine Oxen oc mit fede Qveg er slactet / oc alting er rede / kom-

mer til Brøllup. Men de foractede det/ oc ginge hen/ den ene paa sin Ager / den anden til sin Kiøbmandskaff: Men nogle grebe hans Tienere/ bespaattede oc ihielsloge dennem. Der Kongen det hørde / bleff hand vred / oc skickede sin Hær vd / oc ødelagde disse Manddrabere / oc sætte Ild paa deris Stad. Da sagde hand til sine Tienere: Brølluppet er io beredt/ Men de som vaare budne / vaare det icke værde. Gaar derfaare hen paa Veyene / oc biuder til Brøllup/ huem i finde. Oc Suennene ginge vd paa Veyene / oc saffnede tilsammen huem de funde / onde oc gode: Oc Bordene bleffue alle fulde. Da gick Kongen ind/ at besee Giesterne / Oc hand saa der it Menniske/ som haffde icke Brøllups klæder paa/ Oc hand sagde til hannem: Ven / huorledis est du kommen hid ind / oc haffuer dog icke Brøllups klæder paa? Oc hand tagde stille. Da sagde Kongen til sine Tienere: Binder Hender oc Fødder paa hannem/ oc kaster hannem hen vd vdi Mørcket/ Der skal vere graad oc Tendgnidsel. Thi mange ere kaldede/ men faa ere vdualde.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEt som Christus altid pleyer at giøre / det samme giør hand ocsaa i dette Euangelio. Thi lige som en from Fader raader sine Børn til Høffuiskhed oc Gudelighed/ vdi atskillige maade: Lige saa giør oc Christus vor kiære Fader oc Herre/ offuer det tilkommende Liff. Hand lader sig icke nøye met en maade oc vey/ men bruger mange oc atskillige/ paa det at hand kand holde sine Børn til at giøre det dem bør. Stundem bruger hand søde oc gode ord / saa som hos Mattheum der hand siger: Kommer hid til mig al-

Christus bruger atskillige middel at locke oss til sig.

I. Søde ord.

Match: 11.

2. Foriættelser. le i som ere belessede/ Jeg vil vederquege eder. Stundem bruger hand sine faderlige Foriættelser/ saa som hand giør hos
Joh: 7. Johannem: Huo som tørster/ hand komme til mig oc dricke/ Oc huo som troer paa mig/ aff hans Liff skulle flyde Strømme/ met leffuendis Vand.
3. Gaffue, Stundem bruger hand skenck oc gaffue/ saa som naar hand beuiser oc giffuer legemlig hielp oc velgierninger.
4. Trusel. Stundem bruger hand Trusel oc haarde ord/ saa som hand giør hos Marcum i det tolffte Cap: der
Marc: 12. hand siger: Hand skal komme oc ødelegge de vingaards Mend/ oc giffue andre sin Vingaard. Lige saa bær hand sig oc at i dette Euangelio/ J en maade bruger hand Trusel oc haarde ord/ met den Lignelse hand faaregiffuer/ J huilcken hand truer dem met allerstørste Plage oc straff/ som icke ville tage Brøllups Klæder paa/ oc komme til Brølluppet. J en anden maade bruger hand ocsaa gode ord oc Foriættelser/ i det hand siger/ at de som komme til Brølluppet oc haffue Brøllups klæder paa/ dem vil hand anamme met all ærlighed oc stat/ oc tractere dem offuermaade vel. Derfaare er Summa paa dette Euangelium/ at Christus vdkreffuer aff sine/ saadant it Leffnet som kommer offuer ens/ oc skicker sig vel met deris hellige Kald: Oc hand truer dem met gruelig Straff/ som leffue vdi den christne Kircke/ foruden Penitentze oc Hellighed/ huilcket er den Brøllups Klædning som denne Brudgom vil at alle hans Giester skulle haffue paa. Wi ville skiffte dette Euangelium vdi tre Artickler/ oc dennem forklare.

Den Første.

Denne Lignelsis forklaring.

Den Anden.

Hans Straff som sad i Brølluppet/ oc icke haffde Brøllups Klæder.

Den Tredie.

Om dette Christi klagemaal: Mange ere kaldede/ men faa ere vdualde.

Om den Første.

Himmerigis Rige lignts ved en Konge/ som giorde sin Søns Brøllup etc. Paa det at dette nærueren dis Euangelium kand bliffue oss diss kierere

oc behageligere/ da ville wi ansee huert stycke for sig selff i denne Lig- nelse/ som ere mange. Ti stycker her at acte

FOr det første mercker Himmerigs rige/ her i denne sted/ den christne I.
Kircke som er forsamlet oc tilhobe kaldet ved Euangelij predicken/ Himmerige/ huad det er.
huilcken den hellige Apostel S: Peder kalder it helligt Folck/ it Kon-
geligt Prestedom/ oc en vduald Slect. Oc kaldis den Christne 1. Pet: 2.
1. Kircke Himmerigs rige for disse Sager skyld: Først fordi at hendis
2. Hoffuet/ oc HERre Jhesus Christus er i Himmelen. Dernæst Den christne
for hun vnderuisis/ styris oc regeris met en Himmelsk Lærdom. Kircke kaldis Himmerige for fem
3. Fremdelis for hun er en gang fra disse Jordiske ting/ til Himme-
4. rigs rige. Herforuden kaldis hun ocsaa Himmerigs rige/ for hun Sagers skyld.
5. er affskild fra disse Verdslige rige. For det sidste/ at wi her aff skulle
paamindis/ huort hen wi skulle haffue vore Hierter oc Sind/ som
er til Himmerigs rige.

FOr det andet/ denne Konge bemercker Gud vor Himmelske Fa- II. Kongen er Gud Fader.
der/ huilcken S: Pouel kalder en Konge offuer alle Konger/ oc en
HERre offuer alle HERrer. 2. Timoth: 6.

FOr det tredie/ denne Kongis Søn er vor HERre Jhesus Chri- III. Kongens Søn er Jhesus Christus.
stus/ om huilcken Gud Fader siger selff saaledis: **Denne er min hierte kiære Søn/ vdi huilcken ieg haffuer beha- gelighed/ hannem skulle i høre.** Matth: 3. 17. Hannem kalder Esaias Esa: 61.
en Brudgom som er prydet met helligt Preste smycke.

FOr det fierde/ haffue wi her Brølluppet at acte. Gud Fader IIII. Brølluppet.
giorde denne sin Søns Brøllup/ den tid hand lod hannem fødis
til Verden for vor skyld/ aff den hellige Jomfru Maria/ huilcken
der vdgick lige som en Brudgom aff sit Brudkammer/ som Da-
uid siger. Denne Brudgom haffuer taget den christne Kircke lige Psal: 19.
som en Brud til sig/ oc haffuer troloffuet sig met hende/ efter som
disse Hoseæ Prophetis ord liude: **Jeg vil troloffue mig met** Hoseæ 2.
dig vdi Euighed/ Jeg vil troloffue mig met dig vdi Retfærdighed oc Dom/ vdi Naade oc Barmhiertig- hed/ Oc ieg vil troloffue mig met dig i Troen/ oc du skalt kiende HERren. Dette Brøllup bleff begynt forme-
delst Oroloffuelsen saa meget som Menniskens Kiøn vedkommer/

strax effter at Adam oc Eua vaare skaffte/ Fordi den tid Gud skaffte Menniskene der til/ at de skulde kiende oc elske hannem/ Oc der hand beprydede vore første Forældre met oprindelig Retfærdighed/ i det at hand indtrycte sit Billede i dennem/ da giorde hand dette

Satan spillte det første Brøllup.

Brøllup. Men dette Brøllup bleff strax spilt oc offuertraadt/ formedelst Dieffuelens konst oc behendighed/ huilcken der dreff Menniskene til it skendigt Horeri/ saa at de fulde fra deris rette Brudgom/ til den slemme Horkarl Dieffuelen: Huilcken wræt oc forsmædelse Brudgommen/ som vaar forsmaad oc foractet/ smuct heffnde/ i det at hand lod den Hore som hannem saa foractede staa slæt nøgen/ tog det kongelige Billede fra hende/ oc skilde hende ved alt sit Brøllups smycke. Men O denne Brudgoms wsigelige Godhed oc Barmhiertighed/ Hans Brud som vaar tagen fra hannem/ och saa slemmelige vaar besmittet/ tog hand sig for at ville igienløse oc tage til naade igien: Oc strax giorde Brudgommens Fader Haab oc mod i Bruden/ at hun skulde komme til Naade igien/ i det at hand gaff hende Foriættelse/ at Quindens

Gen: 3.

Sæd skulde i sin tid forløse hende. Oc paa det sidste der tiden vaar

Gal: 4.

fuldkommen/ sende hand sin Søn til Verden/ som bleff født aff Jomfru Maria/ oc bleff Louen vnderdannig/ at hand skulde igienløse Bruden/ som vaar vnder Louens forbandelse: Huilcket der skede/ i det at hand gaff sig selff til en Randson oc Betalning/ ved huilcken Bruden bleff igienkiøfft/ oc tagen aff den Horkarls Dieffuelens Hender.

Men saa meget som huert Menniske i besynderlighed vedkommer/ da begyndis dette Brøllup ved Troen oc Daaben/ saa

Hoseæ: 2.

som Brudgommen selff siger/ som tilforn sagt er: **Jeg vil troloffue mig met dig vdi Euighed/ oc ieg vil troloffue mig met dig vdi Retfærdighed oc Dom/ oc i Naade oc Barmhiertighed/ Oc ieg vil troloffue mig met dig i Troen/ oc du skalt kiende HErren.**

Tu ting i denne Troloffuelse at acte.

VDi denne Troloffuelse haffue wi tu ting for alt at besinde: Det 1.
ene er Brudgommens pact oc hans løffte oc tilsagn: Det andet 2.
er Brudens pact/ met huilcken hun er forplictet oc forbunden til sin
Brudgom. Paa Brudgommens side/ er vdi denne Troloffuelse oc

I. Brudgommens pact oc løffte.

pact/ try ting at acte/ som ere: Først hans veluillighed oc naadelige 1.
Kierlighed/ aff huilcken hand anammer oc omfagner sin Brud/

vden

2. vden all hendis verdskyld eller fortieniste. Dernæst er her at acte/ huor lenge denne Troloffuelse oc Ecteska[b] [i]mellem Christum oc den christne Kircke skal vare/ Det giffuer Brudgommen selff tilkiende/ i det hand siger : **Jeg vil troloffue mig met dig vdi Euighed.** Derfaare bliffuer hand den christne Kirckis Brudgom euindelige. Læs her om det 15. Cap: Ezechie. 18.
3. For det sidste opregnis her/ huad Festinde gaffue Brudgommen Christus giffuer sin Brud/ oc sættis her fire herlige oc ypperlige Gaffuer/ som ere: **Retfærdighed/ Dom/ Naade oc Barmhiertighed.** Christi vor Brudgoms Festinde gaffue.
1. Met sin egen **Retfærdighed** pryder hand oc smycker sin Brud/ i det at hand forlader hende Synden/ tilregner hende sin Lydighed oc Retfærdighed/ ved huilcken hun bliffuer smuck/ oc siunis deylig oc vel beprydet for Brudgommens Faders Aasiun.
2. Met sin **Dom oc Ræt**/ forsuarer hand hende fra all Wræt/ oc fører hende til rette igien/ om hun far vild.
3. Met sin **Naade** oc Mildhed/ det er/ met ret Ecteskaffs kierlighed anammer hand hende til sig. Thi Naade mercker her en ret Hiertens kierlighed/ som kommer aff Hiertens inderste grund. Sin
4. **Barmhiertighed** beuiser hand hende ocsaa/ i det at hand forlader hende sine Synder oc Fald/ som hun daglige fortørner hannem met oc forseer sig imod hannem/ oc at hand lader sig hendis Sorge oc Nød gaa til Hierte. Disse fire herlige Gaffuer haffue wi paa Brudgommens side vdi denne Troloffuelse. Men paa Brudens side ere tu ting/ som ere: 2. Brudens pact.
1. At Bruden skal kiende de velgierninger som Brudgommen haffuer hende beuist/ oc derfaare loffue oc
2. prise Gud : Desligeste skal hun haffue Troen til sin Brudgom/ ved huilcken hun huiler sig paa Brudgommens Bryst/ oc foruden all Vantro oc Mishaab/ foruenter sig aff hannem alt det gode/ som hand haffuer loffuet oc tilsagt hende/ elsker hannem alene/ oc flyer fra den Horkarl Dieffuelen.

Aff denne Forening oc pact som Brudgommen oc Bruden haffue saa giort indbyrdis imellem sig selff/ kunde wi faa Lærdom/ Lærdomme her aff.
1. Husualelse oc en fast Tillid/ saa at wi icke lade oss beuege eller forfærde aff nogen wlycke eller Gienuordighed/ saa at wi skulde falde fra denne Brudgom/ huilcken der aldrig vil forlade sin Brud/ vden saa er/ at hun først slemmelige oc wredelige offuertræder sit Ecteskaffs Tro oc loffue.
2. Der hos lære wi her ocsaa/ at huo som icke haffuer Troen til Christum/ den hører hannem icke til/ eller er hans Brud/ Men hand er skendelige besmittet met it slemt Horeri/

reri/ Derfaare skulle wi see vel til/ at wi icke aleniste ere Christne til naffn/ men ocsaa til gaffn/ saa at wi aff Hiertet tro oc forlade oss paa Christum. Thi at haffue naffn aff Christo/ oc giøre Dieffuelens gierninger/ det rimer sig icke vel tilsammen: At haffue Christum i Munden oc Dieffuelen i Hiertet/ det duer intet. Saa maa wi for den Sag skyld see vel til/ at wi ved en stadig Tro bliffue fast hos vor Brudgom/ oc komme til Brølluppet. Her aff see wi/ huad
Apoc: 19. det er ret der Johannes siger i sin Obenbaring: **Salige ere de som ere kaldede til Lammens Nadere.**

V. Brøllups bederne.

FOr det femte/ haffue wi i denne Lignelse at acte/ huo de ere som bede til Brøllups. Den første Brøllups bedere som bød til dette Brøllup/ vaar den euige Gud selff/ som er Brudgommens Fader/
Gen: 3. hand bød vore første Forældre met sin egen Røst/ til dette Brøllup. Der effter vaare der mange hellige Fædre for Syndfloden/ som bøde til Brølluppet. Effter Syndfloden bød Noe/ Melchizedech/ Joseph oc Moses i Egipten: De hellige Propheter oc Konger/ i Canaans Land: Daniel vdi Caldea. Effter dem alle kom Brudgommens
Johan: 1. egen Tienere/ Johannes Baptista/ oc met sin Finger pegte paa Brudgommen oc visde oss hannem/ huilcken Brudgom ocsaa selff raabte met Apostlerne/ bød til dette Brøllup oc sagde: **Kommer/ thi det er altsammen beredt.**

VI. Huad Retter der giffuis i dette Brøllup.

FOr det siette/ skulle wi oc vel her besinde/ huad Rætter der beredis oc frembæris i dette Brøllup. Thi lige som mand pleyer/ naar mand giør Brøllup her i Verden/ at slacte Øxen/ Faar/ Lam Diur etc. Lige saa slactis her ocsaa oc beredis offuermaade herlige
1. Brød. til dette Brøllup. Først bæris her paa Bordet/ icke legemligt forgengeligt Brød/ men leffuendis Brød aff Himmelen/ Huo som der
2. Liffsens Vand. aff æder/ hand skal aldrig hungre til euig tid. Dernæst frembæris her ocsaa en dyrebar kaastelig Drick/ som er Liffsens Vand/ om
Johan: 4. huilcket Brudgommen selff siger: **Huo som dricker aff det Vand som ieg giffuer/ hand skal aldrig tørste.** Frem-
3. Christi Legeme oc Blod. delis sættis her ocsaa frem Brudgommens Christi Legeme oc Blod/ met huilcket hand vederqueger oss fattige besuarede oc mødige Men-
4. Klæder. niske her i Verden. Her foruden fører Brudgommen oss i sine Klæder/ oc der met pryder oc smycker oss/ i det at wi iføre oss hannem vdi Daaben. Thi saa siger den hellig Aand/ igiennem S: Pouels

Mund:

Mund: Saa mange som ere døbte/ de haffue iført sig Christum. Gal: 3.
☞ For det sidste/ giffuer hand dem ocsaa *Bellaria*, det er/ det som mand pleyer i Giestebud at bære paa Bordet effter Maaltid/saa som Confect/Pomerantz/Krumkager/Nødder/Eble/ Pærer/ Castanier oc andet sligt. Saadanne *Bellaria* giffuis her ocsaa/ som er den herlige skøne Fruct aff Liffsens Træ/ huor aff Bruden haffuer sin styrcke/ saa at hun aldrig døer til euig tid.

5. Bellaria. ☞ Her giffuis ocsaa Sennup/Peber/oc andre beske Vrter/ huor aff Katterne faa diss bedre smag. Det er Kaarss oc modgang.

VII. De som forsmaa dette Brøllup.

FOr det siuende/ haffue wi ocsaa her vdi denne Lignelse at acte deris vtacknemmelighed/ som forsmaade dette kongelige Brøllup. Texten siger: **Men de vilde icke komme.** Huad er dette for en stor Vtacknemmelighed? De bedis til Brølluppet/ oc ville icke komme. Huad forhindrede dem? Først bleffue de forhindrede aff deris hiemmefødde Giest/ som er Kiød oc Blod/ oc den oprindelige Synd der boer vdi Hiertet/ saa at de icke kunde komme til Brølluppet/ der de bleffue bødne. Der hos bleffue de ocsaa forhindrede aff Brudgommens Fiende/ som er Dieffuelen/ huilcken der besætter alle Veye/ oc lycker Gangen alleuegne til i atskillige maade/ saa at mand icke skal komme til Brølluppet. For det tredie vaare her oc saa mange verdslige bestillinger som dem forhindrede/ Thi den gick hen til sin Afflsgaard/Den til sine Øxen/Den til sin Hustru/Den til en anden bestilling. Saa bleffue de da forhindrede aff disse try ting: Kiødet raader dem til vellyst/ at de sige met Epicureerne/ *Ede, Bibe, Lude, post mortem nulla voluptas*, det er/ Æd/ Drick/ ver lystig/ Der er ingen fryd effter Døden. Dieffuelen raader dem til tryghed/ saa at de intet skøtte om/ huercken huad gaat Gud loffuer oc tilsiger/eller huad ont hand truer met for Synden/ saa som hand giorde ved Adam: Verden raader dem til forfengelighed/at de mere skulle acte disse verdslige oc timelige ting end de euige. Men Gud raader oss til Glæde oc Lycksalighed/hannem skulle wi lyde oc efterfølge.

Forhindring 1. Kiød oc Blod. 2. Dieffuelen. 3. Verden.

Fremdelis siger Texten: **Nogle grebe hans Tienere/ forhaanede dem/ oc sloge dem ihiel.** At dette er vist/ beuiser oss den gantske Verdens historie. Abel bød Giester til dette Brøllup/ Men Dieffuelen sende sin Drabantere Cain vd/ oc slog hannem ihiel. Noe bød til dette Brøllup i hundert oc tiue Aar/ men hand bleff foractet oc bespaattet aff dē/ som hand indbød. Til dette Brøllup bød ocsaa Joseph i Egipten/ men hand bleff beklaget aff en slem vblu Hore/oc bleff der faare kast i Fengsel. Til dette Brøllup bød Moses/men hand maatte lide meget ont aff dē som hand indbød. Til

Gen: 4. Gen: 6. Gen: 39. Exod: 17.

dette Brøllup bøde de hellige Propheter / Patriarcker oc gudfryctige Konger / Men deris ord bleffue foractede oc holdne for spaat.
Luc: 3. Om siger kom da Brudgommens egen Suend / Johannes Baptista / oc bød til dette Brøllup / Men hand bleff Halshuggen aff
Marc: 6. Kong Herode. Saa bød da ocsaa Brudgommen selff / Jhesus Christus Guds Søn / til dette Brøllup / Men hand bleff ophengt paa Kaarssens Galie. Til dette Brøllup bøde siden de hellige Apostle / oc effter dem alle retsindige Guds ords Tienere / huilcke Dieffuelen haffuer altid sæt sig imod / Nu met Sophisteri oc kraaglow / Nu met Glisneri oc Øyenskalckhed / Nu met Tiranni oc offueruaald / oc haffuer lagt vind paa at ødelegge oc ihielsla dem. Saa see wi at den største part aff Verden findis wtacknemmelig / oc forsager at komme til dette Brøllup.

VIII. Kongen fortørnis.

FOr det otende skulle wi acte huad Kongen giør her: **Der Kongen det hørde / bleff hand vred /** huilcket i Sandhed icke vaar at forundre / Thi hand saa at baade hand selff oc hans Brøllup vaar foractet aff dem / som nødis til oc maa bekiende / huad heller de ville eller icke ville / at alt det de haffue her i Verden / det haffue de aff hannem / Hand straffer ocsaa først legemlige / Thi Christus siger: **Hand sende sin Hær vd / oc ødelagde disse**
Legemlig Straff. **Manddrabere / oc sætte Ild paa deris Stad.** Saadan Guds legemlige Straff haffuer den wtacknemmelige Verden
Gen: 17. fornommet / huilcken HERren ødelagde met Syndfloden. Det
Gen: 19. beuiser ocsaa Sodoma oc Gomorrha / som bleff opbrent aff Suogel oc Ild: Dette beuiser ocsaa Jerusalems iammerlige oc ynckelige forstøring. Siden straffer hand ocsaa Aandelige; Vdi dette Liff
Aandelig Straff. straffer hand met Blindhed oc vankundighed / oc effter Døden met euig pine oc plage. Til Exempel om saadan straff haffue wi Greckenland / Tyrckiet / Italien / som er den største oc skøniste part
Luc: 16. aff den gantske Verden. Dette betenckte den rige Fraadsere aluerlige (dog forgeffs / oc alt for silde) vdi Helffuede / huor hand nu plagis met euig pine.

IX. Kongen lader bude andre giester.

FOr det niende haffue wi at acte / at Kongen lader icke Brølluppet staa tilbage / for Menniskens wtacknemmeligheds skyld / men hand siger til sine Tienere: **Brølluppet er io beredt / men de som vaare budne / vaare det icke værde.** Endog at dette

kand

kand forstaas om den gantske Verdens wtacknemmelighed : Dog alligeuel meen CHristus her met besynderlige Jødernis wtacknemmelighed/ huilcke hand her truer/ at de skulle vdelyckis aff Kongens Søns brøllup.

Fremdelis siger Kongen: **Gaar derfaare hen vd paa Veyene/ oc biuder til Brøllup/ huem i finde.** Her see wi denne Kongis rundhed oc mildhed / Hand befaler at biude alle til sin Søns Brøllup / foruden noget forskel / enten paa Personer eller Folck. Her taler Christus om Hedningenis kald til Euangelium / Oc disse ord skulle wi flitelige oc vel mercke / at hand siger: **Biuder til Brøllup/ huem i finde.** Naar bleffue disse ord sagde til Tienerne? Den tid der CHristus sagde til sine Disciple: **Gaar vd i den gantske Verden / oc predicker Euangelium faar alle Creatur / Huo som troer oc bliffuer døbt/ hand skal bliffue salig/ Men huo som icke troer/ hand skal fordømis.** (Om Hedningenis Kald.) (Marc: 16.)

X.

FOr det tiende siger CHristus : **Oc Suennene ginge vd paa Veyene / oc saffnede tilsammen huem de funde/ onde oc gode : Oc Bordene bleffue alle fulde.** Dette skede effter Pintze dag / effter at Christi Apostle bleffue beuebnede oc styrckede met den hellig Aand. Oc det haffuer altid siden skeet/ oc skeer endnu paa denne dag/ ved Euangelij Tienere / oc skal skee her effter saa lenge som Verden staar. Oc endog at Satan stormer oc bruser imod den christne Kircke / saa kand hand dog icke (i huor grum hand er) forhindre deris Røst oc Stemme som biude til dette Brøllup. Hand slar vel mange ihiel aff Brøllups Bederne/ men aff deris Blod voxe stedse oc altid io flere oc fler / som biude oc kalde til dette Brøllup. Thi den christne Kircke er igienløst ved Blod/ hun voxer ved Blod/ oc vil endis ved Blod. (Tienerne forsamle alle onde oc gode) (Tiranners forfølgelse giøre Kircken ingen skade.)

Om den Anden.

DA gick Kongen ind at besee Giesterne / Oc hand saa der it Menniske / som haffde icke Brøllups klæder paa / Oc hand sagde til han-

hannem: Min Ven/ huorledis est du kõmen hid ind/ oc haffuer dog icke Brøllups klæder paa? Disse ord lære

De onde ere altid iblant de gode.

oss først/ at vdi den christne Menighed oc i den vduaartis siunlige Kirckis forsamling/ skulle de onde altid vere iblant de gode/ indtil den yderste Domme dag: Huilcket ocsaa den Lignelse om Klinten oc det gode Korn lærer oss.

Matth: 13.

Wi tørre icke tencke/ at her vil bliffue saadan en Kircke i denne Verden/ som Giendøbere optencke/ De mene oc sige/ at den christne Kircke kand icke vere huor som Synder oc Laster ere/ huilcken mening er vrang oc wret. Thi den christne Kircke er lige som en Ager/ i huilcken Klinten opuaaxer met det gode Korn. Fordi lige som Huede bliffuer Huede/ alligeuel at der staar megen Klinte oc wkrudt iblant: Lige saa bliffuer den christne Kircke hellig oc reen/ alligeuel at hun haffuer mange raadne oc fule Lemmer. De ere vel allesammen Lemmer i den christne Menighed/ saa mange som bekiende Christi Lardom: Men nogle aff dem ere leffuendis Lemmer/ oc nogle ere døde.

Giendøbere.

Tu slags Lemmer i Kircken.

De leffuendis Lemmer ere de som haffue en fast oc liffactig Tro til Christum: De døde Lemmer ere de som bekiende Christum met Munden/ foruden en fast/ retsindig oc liffactig Tro til hannem. Men de som ere vden for den siunlige Kircke oc forsamling/ de ere den christelige Lærdoms Fiender/ oc ere huercken leffuendis eller døde Lemmer vdi Kircken.

Nu efftersølger/ at Kongen gick ind och saa det Menniske/ som icke haffde Brøllups Klæder.

Huad Brøllups Klæder er.

Huad er dette for en Brøllups klædning? Dette er saare nødtørfftigt at vide/ paa det at wi altid kunde nyde oc bruge dette herlige oc liffsalige Christi Brøllup. Disse Brøllups klæder ere icke aleniste Christi Retfærdighed som oss ved Troen tilregnis/ Men Brøllups klæder er ocsaa en begynt ny Lydighed/ oc it nyt Leffnet/ effter at mand er bleffuen retfærdig giort/ huilcket Leffnet icke er Aarsagen til det euige Liff/ Met det er it Tegn oc kiende Mercke paa Guds Børn.

At vere vduualdt/ oc at haffue brøllups Klæder/ er it.

At vere vdualdt oc at haffue Brøllups klæder paa/ er en ting. At vere vdualdt sættis tuert imod at vere fortrøden eller fortrædelig/ som Dauid omtaler i den attende Psalme: Derfaare/ efftersdi at den er fortrædelig/ som haffuer en ond gienstridig oc fortrøden vilie imod Gud oc hans Befalning/ da er den vdualdt/ som gierne oc veluillige lauer oc lemper sig effter Guds Bud/ formedelst en ny Lydighed/ Saa er for den Sag skyld Brøllups Klæder en ret Hiertens veluillighed at vere Gud lydig/

Brøllups Klæder.

oc

oc leffue effter hans vilie / huilcket mand pleyer at kalde it nyt Leffnet.

Paa den yderste dag skulle der staa tu slags Folck faar denne Tu slags Folck.
1. her Konge / iblant huilcke nogle haffue nectet oc forsaget at komme til Brølluppet / saa som Tørcker / de vgudelige Jøder / oc mange vgudelige Folck paa denne dag. At ingen aff disse haffuer Brøllups Klæder / er obenbare klart / endog at mange aff dennem leffde vduaartis høffuiskelige oc retfærdelige faar Verden. Derfaare er denne vduaartis Retfærdighed / som Aristides / Fabricius / Fabius Maximus oc Cato haffde / ingelunde de Brøllups Klæder som her (Disse vaare alle fine fromme Hedninge / som skickede sig vduaartis vel.)
2. vdkreffuis. Nogle komme til Brølluppet / det er / til Euangelij predicken / oc haffue giffuet sig vdi den vduaartis siunlige Kircke oc Menighed. Men disse ere icke alle ens / fordi at somme aff dem forlade sig paa deris gierninger / oc mene at de ville skiule deris slemhed met deris gierningers Kaabe? Er dette Brøllups Klæder? Ney ingelunde / fordi at saadanne vdskiudis aff Brølluppet / Men der bliffuer ingen vdskut aff dem som haffue Brøllups Klæder paa. (Gierrnings Helgen.) Somme haffue slæt ingen gierninger vden de som onde oc slemme ere / men de rose sig dog meget aff Troen / oc mene sig at vere retsindige tro Christne / oc tencke at de kunde alligeuel tro paa vor Herre / at de giøre intet gaat oc øffue sig i ingen gode gierninger / Denne deris forfengelige Ros mene de at vere rette Brøllups klæder / men de fare ocsaa vild / for Christus siger selff til saadanne Glisnere oc Øyenskalcke: (Mundchristne.) **De skulle icke alle som sige til mig HErre / HErre / indgaa i Himmerigis rige / Men de som giøre min Faders vilie som er i Himmelen.** (Matth. 7.) Men nogle tro retsindelige oc stadelige paa Gud / det er / De dræbe Kiødet met sine Gierninger oc begering / De leffue i Aanden / De giøre en aluerlig Penitentze / De legge vind paa at leffue it helligt oc christeligt leffnet oc øffue sig daglige i gode gierninger / Disse haffue alene Brøllups Klæder paa. (Retsindigs Christne.) Derfaare / huad heller du siger at disse Brøllups Klæder ere Troen / eller oc it nyt Leffnet / da far du icke vild. Thi lige som til dette Brøllup vdkreffuis Troen / lige saa vdkreffuis der ocsaa Helliggiørelse oc it nyt Leffnet.

At dette er de rette Brøllups Klæder / kunde wi lættelige see vdi Abel / Abraham / Maria Magdalena / oc mange andre saadanne Helgen. Oc det er icke vnder at saadan en liffactig Tro kaldis Brøllups Klæder / Fordi den som troer / hans Synd er hannem forladen / oc Guds vrede er borttagen fra han-

hannem / oc hand er Guds Søn. Thi der staar saa screffuet:
Ioh: 1. **Hand gaff dem mact at bliffue Guds Børn / saa**
Ioh: 3. **mange som trode paa hans Naffn.** Item: **Huo som troer paa hannem / hand haffuer det euige Liff.** Dernæst tilregnis Christi Retfærdighed den som troer / ved huilcken Mennisket bliffuer smycket oc vel beprydet / saa at det siunis retfærdigt oc helligt i Guds Aasiun. Men her skalt du tage dig vel vare at du icke tager nogen anden Ham paa / for den rette Brøllups Klædning / Det er / at du icke berømmer dig aff nogen forfengelig Tillid / for den rette oc liffactige Tro. Der som du vilt vide huor paa mand rettelige skal kiende hinde / da vid / at disse ere hendis rette Kiende oc Tegn. Huor en retsindig Tro er tilstede / der er ocsaa it aluerligt oc ret Had til Synden / Der er en ret forskreckelse oc redsel for Guds vrede / Der er en ret Hierteſorge oc bedrøffuelse for Synden / Der er Trøst oc Husualelse vdi Hiertet / som optendis ved den hellig Aand / Der er it aluerligt forsæt / vilie oc idræt at forfremme Guds ære iblant Mennisken / Der øffuer mand sig vdi Kierligheds gierninger. Eller oc / at ieg skal sige der met it ord / Der er en ret Helliggiørelse som er intet andet / end at mand affskil sig fra Verdens forfengelighed / i det at mand dræber oc demper Kiødet / oc at mand giffuer sig hart ind til Gud / formedelst Aandens fornyelse oc Liffactighed.

En ret Troes tegn.

Iob: 7. Denne Helliggiørelse / i huor hun er / da er hun daglige vdi Strid /
Galat: 5. fordi at Kiødet staar altid imod Aanden / oc Aanden imod Kiødet. Denne Helliggiørelse kand icke fuldkommis i it Øyeblick eller paa en tid / Men hun vaaxer all vor Liffs tid / huilcket de hellige Mennistis Historie / som tilforn haffue leffuet i Verden lættelige vduiser oc giffuer tilkiende. Dette maa nu saa vere sagt om Brøllups Klæder.

Men huad vil der da bliffue aff dem / som icke haffue disse Klæder? Det lærer oss Texten met disse Ord: **Binder hans Hender oc Fødder / oc kaster hannem vd i det vduaartis Mørck / Der skal vere graad oc Tendgnidsel.** Det vduaartis Mørck bemercker den plage oc bedrøffuelse / som er vden for Guds rige / vdi Helffuede. Vdi dette Mørck er den rige Fraadsere kast hen / Oc alle de som icke findis at haffue Brøllups Klæder paa / de skulle kastis der hen.

Huer lade sig gaa dette til Hierte.

Om den Tredie.

MAnge ere kaldede/men faa ere vdualde. Dette Christi ord indeholder tu ting/som ere: Først Guds godhed oc Barmhiertighed/ som biuder oc kalder alle Menniske til sin Søns Brøllup / Oc wi skulle icke tencke/ at hand biuder nogen der til / som hand icke vil at der skal vere vdi Brølluppet. Dernæst er her ocsaa i disse ord/it klagemaal om den gantske Verdens store Vtacknemmelighed.

Læs ydermere om dette ord i Vinterparten/paa det lxxxvj, blad.b.

1. Guds Barmhiertighed. Marc: 16.

Om Guds Barmhiertighed siger hand saaledis: Mange ere kaldede. Thi Brudgommen haffuer selff befalet/ at hans Apostler skulde gaa vd offuer den gantske Verden / oc biude alle Menniske til dette Brøllup. Oc Brudgommens Fader/ Kongen selff / befaler i dette Euangelio / at Brøllups bederne skulle indbede oc kalde til Brølluppet alle dem de kunde finde.

2. Verdens wtacknemmelighed.

Men faa ere vduaalde siger Christus / det er/ der ere faa som haffue rette Brøllups klæder paa. Her taler hand om Verdens Wtacknemmelighed. De kaldis vdualde/ som ere fraskilde fra den onde hob i Verden / oc ere synderlige oc drabelige for andre.

Vdualde/ huo de ere. 1. Pet: 1.

Derfaare siger S: Peder Apostel/at de christne ere vdualde formedelst Aandens helliggiørelse / det er / at de skulle vere hellige vdi Aanden. Gud vil vel at alle Menniske skulle bliffue salige/som S: Pouel lærer/ oc her i denne Lignelse giffuis tilkiende/ huilcket ocsaa Christi ord beuiser hos Mattheum i det elleffte Capittel: Der hand kalder alle Menniske oc vdelycker ingen: Kommer hid / siger hand / alle i som arbeyde oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder.

1. Tim: 2.

Læs her om i Vinter delen/ paa det lxxxxij. blad. a.

Disse Christi ord skulle wi sætte imod alle Guds Naadis Fiender. Der som du derfaare seer til Gud / da befinder du at mange ere vdualde / Fordi Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige/ oc komme til Sandheds kundskaff / som Paulus siger. Hand biuder ocsaa alle til sin Søns Brøllup / foruden noget forskel eller skilsmisse. Men der som du seer til Menisken / da ere faa vdualde/ det er / der ere saare faa som høre oc anamme Euangelium met en stadig Tro / oc saare faa som bliffue hellige vdi Aanden oc ny Menniske / at de føre it nyt christeligt Leffnet. Derfaare er Gud icke Aarsage til at noget Menniske bliffuer fordømt / Men Aarsagen staar hos oss selff. Christus siger selff hos Mattheum til Jerusa-

1. Tim: 2.

Aarsage til Fordømmelse.

Math: 23. rusalem: Huor offte vilde ieg forsamle dine Børn/ lige
som en Høne forsamler sine Kyllinge vnder sine
Vinge / oc i vilde icke? See her/ i disse ord haffuer du tu ting
at acte: Christus vilde: Men Jerusalem vilde icke. Derfaare paa-
mindis wi aff disse ord / at det er icke nock at høre Euangelium:
Iacob: 1. Men mand bør ocsaa at vere Euangelij predicken hørig oc lydig/ at
mand giør der effter. Thi derfaare predickis Euangelium / at wi
1. Pet: 4. skulle dræbis oc dø effter Kiødet/ oc leffue effter Aanden/ som Petrus
siger.

Lærdom her aff. 1. Dette maa nu saa vere sagt om dette Euangelio: Huor aff
wi skulle lære/ at Gud haffuer icke skafft oss til Fordømelse / men til
Salighed / oc haffuer aff sin blote Naade / foruden all vor fortie-
niste / beredt oc beskicket oss alt det som hør til det euige Liff oc rette
2. Salighed. Dernæst lære wi her / at de som bliffue fordømde / de
fordømis for deris egen skyld / for de vilde icke høre oc atlyde Euan-
gelio. Derfaare / om wi haffue vor Salighed kier / da lader oss
føre oss i Brøllups klæder / oc legge vind paa at leffue it helligt oc
christeligt Leffnet / ved Jhesum Christum vor HErre / Huilcken
met Faderen oc den hellig Aand skee loff oc prijs euindelige/ Amen.

Den første oc tiuende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Johannis i det IIII. Cap:

DEr vaar en kongelig Mand / hans Søn laa siug i
Capernaum. Denne hørde / at
Jhesus kom aff Judea i Galileam / oc hand gick bort til hannem
oc bad hannem/ at hand vilde komme ned oc hielpe hans Søn/ thi hand vaar dødsiug.
Oc Jesus sagde til hannem: Naar som i icke see tegn

oc vnderlige gierninger/ da tro i icke. Da sagde den kongelige Mand til hannem: HErre/ kom ned før mit Barn døer. Jhesus siger til hannem: Gack bort/ din Søn leffuer. Menniſket trode det ord som Jhesus sagde til hannem/ oc gick bort. Oc i det som hand gick ned/ møtte hans Suenne hannem/ forkyndede hannem/ oc ſagde: Dit Barn leffuer. Da vdſpurde hand den Time aff dem/ i huilcken det vaar bleffuet bedre met hannem. Oc de ſagde til hannem: J gaar ved den ſiuende Time/ forlod Koldeſugen hannem. Da merckte Faderen/ at det vaar ved den time/ i huilcken Jhesus haffde ſagd til hannem: Din Søn leffuer. Oc hand trode met all ſit Hus.

Det er ved ét ſlæt om effter Middagen hos oſſ.

Forklaring paa dette Euangelium.

Huem wi skulle fly til vdi vor Modgang.

Dette Euangelium lærer oss / huort hen wi skulle fly vdi all vor Sorge oc Gienuordighed / der wi her lide i dette Liff / som er / hen til Jhesum Christum / den rette Brønd oc Veldekilde / aff huilcken all Lycke oc Salighed opuelder oc vdflyder : Huilcket ocsaa Esaias Prophete paaminder oss / i det hand siger : **J skulle øse Vand aff Salighedz Kilde / met Glæde.** Til denne Kilde skulle wi gaa / icke met vore Fødder / men met vort Hiertelag : Icke met vor Fornufft / men met Troen. Derforuden lærer dette Euangelium / huor villig oc redebon Christus er til at hielpe / huilcken der aldrig lader nogen gaa trøsteløs fra sig / som i sin Nød giffuer sig til hannem. Thi hand er icke anderledz tilsinde mod noget Menniske / end hand er mod denne ypperlige Mand / som vaar en aff Herodis Hofftienere / huilcken hand icke aleniste trøstede met ord / Men hand ocsaa hialp hannem met it vnderligt Miracket oc Jertegn. Derfaare begribis Summen paa dette Euangelium / i disse Joelis ord : **Huo som paakalder HERRENS naffn / hand skal bliffue hiolpen.** At wi diss bedre kunde forstaa dette Euangelium / da ville wi her aff faaregiffue tre Artickler.

Esa: 12.

Huor villig Christus er at hielpe.

Summa.

Ioel: 2. Actor: 2.

Den Første.

Om Menniskens bedrøffuelse oc Gienuordighed / huad Sag der er til / oc Raad der imod.

Den Anden.

Om Christi Straff / at hand straffer denne Herremand.

Den Tredie.

En ret Troes art oc Natur.

Om den Første.

Der vaar en kongelig Mand / hans Søn laa siug i Capernaum etc. Denne sorgefulde Fader / oc hans siuge Søn / affmale oss Verdens atskillige Jammer oc Elendighed / huilcken der er baade en Straff for Synden / Oc disligeste lige som en Predicken oc paamin-

delse

delse om Guds Dom / saa at wi ved saadan Gienuordighed / kaldis til Penitentze / lige som denne Hofftienere som er bedrøffuet for sin Søns Siugdom / hand nu fornemmer oc føler sin Synd / oc den begræder. Hid hører det Esaiæ sprock: *Angustia erit illis in Disciplinam.* **Bedrøffuelse oc Angist skal vere deris Tuctemestere.** Men paa det at wi disz bedre kunde ansee oc betracte Guds godhed imod osz / da vil ieg sige i huad maade Gud pleyer mest oc heldst at kalde osz til Penitentze: Oc bruger hand besynderlige der til sex stycker.

Riset giør gaat Barn.

Esa: 26.

Gud kalder osz til Penitentze i sex maade.

I. Først sætter hand osz sin Low faare / i huilcken hand affmaler vore Synder / lige som i en Taffle: Hand viser osz vor Hiertis oc Sinds blindhed oc wforstandighed: Vor Tuilactighed om Guds Forsiun / om Guds Foriættelser oc Trusel: Hand lader osz see vore Affecters oc begeringers Wrenlighed: Hand viser osz vore Hierters slemhed / huor saare vor vilie er frauent fra Gud / oc huor wskickelige alle vore Kreffter ere. Dernæst viser hand osz i den anden Taffle / vor Wretfærdighed imod Mennisken / oc vore Affecters oc begeringers wrenlighed / saa at der som der er noget ret oc gaat vdi vort gantske Liff oc Leffnet / før end wi bliffue omuende til Christum / da er det intet anderleds end som it Klæde / det er besmittet oc offuerstenckt met det allerslemmiste Røde oc Blod / huilcket Esaias beklager met disse ord: **All vor Retfærdighed er som it Klæde / der er slemmelige oc værstyggelige besmittet.** Denne vor Wrenlighed oc besmittelse sætter Louen osz for den Sag skyld faar Øyen / at wi aff hendis Slemhed / onde stanck oc værstyggelighed skulle paamindis at giøre Penitentze / oc staa aff vore onde Veye.

Ved Louen.

Summa paa den første Taffle.

Den anden Taffle.

Esa: 64.

II. For det andet sætter hand osz atskillige induaartis Hiertesorge oc bedrøffuelse for / huilcken intet Menniske kand nocksom beskriffue eller begræde. Oc aldrig vaar noget Menniskis Sorge oc Ælendighed saa stor / at wi io maa betencke at wi ocsaa kunde falde der vdi / oc faa en snert aff Suøben met / som den hellige *Ambrosius* saare gudelige paaminder / i det hand siger: *Aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse, quod hic est.* Det er / Enten ere wi saadanne / eller wi haffue veret saadanne / eller wi kunde bliffue saadanne / som denne er. Dette skulle wi altid betencke / naar wi enten høre eller see nogen at vere bestædt met stor Sorge oc bedrøffuelse / vduaartis eller induaartis. Huad Hiertesorge oc bedrøffuelse haffde Adam / huil-

Induaartis Sorge.

Ambrosij Sprock.

Lige som det gaar en anden / saa kand det oc saa gaa osz.

Gen: 4. huilcken der icke aleniste saa den ene sin Søn sla den anden ihiel/
Men hand ocsaa vdi ni hundrede Aar/ saa at mange aff hans
Børne born oc efterkommere/ fulde grueliger oc yncklige vdi man-
2. Sam: 13. ge Synder oc groffue Laster? Huad Sorge oc bedrøffuelse vaar i
Dauids Hierte/ der hand saa at hans Døttre bleffue krenckte/ oc
hans Sønner sloge huer andre ihiel? Huad vil ieg tage nogle faa
for Hender at tale om? Alle Mennisker finde vel at Hugormen bi-
der dem vdi Hælen/ huilcket Bid icke hører hen til noget andet/ end
at wi der aff lære oc kiende Guds retfærdige Dom/ oc fly hen til
2. Reg: 21. Guds Naade/ ved en aluerlig Penitentze. Kong Manasses sætte
sig meget tiranskelige op imod Guds Kircke/ vdi fem oc tiue Aar/
oc besmittede sig vdi yncklige maade/ oc haffde aldrig i sine Liffs
dage tenckt til at giøre Penitentze oc omuende sig/ haffde hand icke
kommet vdi det Babilonske Fengsel at side/ der giorde det haarde
Fengsel hannem viis/ oc gaff hannem forstand. Thi der bleff
hand vnderuijst oc lært aff sin Mestere/ som vaar Modgang oc
Gienuordighed/ saa at hand bøyde sit Hiertis Knæ/ oc ydmygelige
begerede sine Synders forladelse/ huilcken hand oc fick.

III. Andris Fald oc Exempel. For det tredie sætter Gud oss ocsaa andris Exempel/ deris
grueliger fald/ oc forfærdelige Straff faar Øyen/ paa det at wi aff
dem skulde paamindis oc giøre Penitentze. Thi alle de Menniskis
fald som faaregiffuis baade i Historier oc i den hellige Scrifft/ de
Gen: 5. høre alle der hen/ at de skulle giøre oss vise. Cain falt gruelige i
Synden/ oc slog sin egen Broder vskyldelige ihiel/ Hand bleff pla-
1. Sam: 15. get derfaare/ met euig pine oc plage. Kong Saul falt fra Gud/
oc icke omuende sig ved en aluerlig Penitentze/ men bleff euindelige
vnder Guds vrede. Der ere mange til paa denne dag som falde
fra Euangelio/ oc falde i Dieffuelens snarer/ huor de aldrig kunde
rede sig vdaff. Derfaare skulle wi lade oss vere atuarede oc paa-
minte aff deris gruelige Fald oc yncklige Straff/ oc giøre Peniten-
tze vdi tide/ Paa det at Gud skal icke optendis i sin Vrede/ oc forka-
ste oss fra sit Ansict. Lader oss altid betencke dette Poetens ord:
Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Det er/

Den som bliffuer viis aff anden Mands skade/
Hand er Lyckfalig/ sig selff til baade.

IIII. Vnderlige Iettegn. For det fierde predicker ocsaa Gud stundem ved Storm oc
Vuær/ ved Jordskelff/ ved vnderlige Tegn oc siuner vdi Himme-
len/ saadanne som der vaare seet offuer Jerusalems By/ før end
hand bleff forstørret oc ødelagt: Der saa mand Cometer lige som
Suerd/

Suerd / huordanne wi haffue seet mange i vor tid / Der som wi icke lade oss aff dem paaminde / oc giøre en aluerlig Penitentze / da falde wi endelige vnder saare gruelig Plage oc Straff. J det Aar 1563. saa mand en Mand paa Himmelen / som vaar Kaarssfest oc haffde en torne Krone paa sit Hoffuet / huilcket ieg haffuer mange Vidnesbyrd paa / iblant huilcke ocsaa ere nogle aff Adelen / oc ellers andre fromme Gudfryctige oc louactige Mend. Her haffuer ocsaa regnet Blod neder aff Himmelen: Mand haffuer paa ote eller ti Aars tid fire eller fem gange seet fire Sole paa Himmelen paa en tid / oc andre flere Himmel tegn. Mand haffuer i det Aar 1570. seet her i Sieland / icke langt fra Kiøbenhaffn / blodigt Vand / at mand kunde farffue der vdi / Fedre / Læret / Papir oc andet / at det bleff røt lige som Brisel farffue. Saa tit som saadanne Tegn lade sig til sinne / da skulle wi vide / at Gud kalder oss til Penitentze / met disse sin Vredis Tegn. J det at HERren siger: J skulle icke fryete eder for Himmel tegn / der met vil hand / at wi skulle giøre Penitentze / paa det at det onde som Tegnene true oss met / skal icke offuerfalde oss. Fordi at alting skeer dem til beste / som giøre Penitentze.

For det femte / sætter hand oss CHristi Død oc Pine faar Øyen / i huilcken Gud lader oss see sin store Vrede imod Synden / oc der hos kalder oss til Penitentze. Thi hand haffuer vdstract sine blodige Arme paa Kaarsset / oc kaldede den gantske Verden til Penitentze oc bedring / oc tilbiuder sin Naade / alle dem som giøre Penitentze. Derfaare / huo som forhaler sin Penitentze / hand foracter Guds Søn / oc skal vdi sin tid straffis derfaare / met gruelig Straff oc Plage. V. Christi forsmædelige Død.

For det siette / kalder hand oss til Penitentze / formedelst vor wuisse Døds stund. Thi vort Liff oc Leffnet her i Verden / er lige som en Boble paa Vandet / oc som it Blomster paa Marcken / som i dag staar oc i Morgen kand kastis i en Jld. Denne vor wuisse Døds stund sætter oc den hellige Apostel S: Jacob oss faare / vdi sin Epistel. Wi haffue seet mange met vore Øyen / som haffue leffuet foruden Penitentze / oc ere borttagne aff Verden formedelst en hastig oc brat Død / saa at de icke haffue faaet tid oc rom at rette oc bedre sig. Johannes Baptista siger: VI. Vor visse Død oc wuisse Døds stund.

Øxen er lagt ved Roden aff Træet / huilcket Træ som icke bær god Fruct / skal affhuggis oc brendis. Matth: 3.

 Oc

Eccleſ. 11. Oc Salomon ſiger: **Der ſom Træet falder i Sønder eller i Veſter/ til huilcken ſide det falder/ ſkal det bliffue liggendis.** Det er/ lige ſaadan ſom Gud finder dig i din Døds ſtund/ ſaadan vil hand døme dig/ naar hand kommer ſom en retfærdig Dommere/ at døme leffuendis oc døde.

Sec her/ huor mange maader Gud bruger til at kalde oſſ til Penitentze: Hand ſiger ſelff: **Jeg vil icke nogen Synderis Død/ Men at hand ſkal omuende ſig oc leffue.** (Ezech: 33.) Denne ſin faderlige gode Vilie beuiſer hand/ i det at hand ſaa faderlige i ſaa mange maade kalder oſſ til Penitentze/ huilcket kald til Penitentze/ der i Sandhed hører til alle Menniſke.

Gienſigelſe. Men her maatte nu nogen ſige: S: Pouel ſiger io/ at **Gud haffuer icke vdualt mange viſe effter Kiødet/ icke mange Mectige/ icke mange aff ædel oc høy Stamme.** (1. Cor: 1.) Suar. Den ſamme Apoſtel ſiger ocſaa en anden ſted: **Gud vil at alle Menniſke ſkulle bliffue ſalige.** (1. Tim: 2.) Huor ſkal ieg da dette forſtaa/ maat du atter ſige/ Hand ſiger baade/ at Gud vil at alle Menniſke ſkulle bliffue ſalige/ oc at Gud haffuer icke vdualt mange aff de verdſlige Viiſe/ mectige/ oc velbyrdige? Suar. Gud ſigis at icke haffue vdualt dem/ Icke fordi at hand io gierne vil at de ſkulle bliffue ſalige/ Men for det ſom endelige følger effter/ oc almindelige kommer aff verdſlig Viiſdom/ Mectighed/ oc høy Stamme/ ſom er/ at huor denne Verdens viiſdom er/ huor der er Mact oc Velde/ huor der er høy Stamme/ ædel oc velbyrdig AEt/ da lade ſig mange der aff forblinde oc bedrage/ ſaa at de vige fra Euangelio oc icke ville vere det hørige oc lydige.

Exempel. Kong Dauid vaar rig oc mectig/ Keyſer Nero vaar ocſaa rig oc mectig/ Men Dauid lod ſig icke beſuige aff ſin Rigdom oc Mact/ ſaa at hand der ved ſkulde faa Aarſage at falde fra Euangelio/ Men Nero actede meer denne nærueren dis Lycke oc metgang/ end den tilkommendis Glæde oc Herlighed/ ſaa at hans Rigdom oc Mact vaar hannem en Aarſage til hans Fordømelſe. Iſaac vaar aff høy Stamme/ aff ædel oc velbyrdig AEt: Iſmaael vaar oc aff høy Stamme/ oc aff den ſamme AEt/ Men de haffde icke ens idræt oc forſæt. Fordi at Iſmael mente at det vaar hannem nock/ at hand vaar AEdel oc Velbyrdig/ oc mente hand haffde Guds Foriættelſer intet behoff/ derfaare foractede hand dem:

(Gud giffuet at det icke ginge ſaaledis til endnu paa denne dag.)

Men

Men Isaac trode oc forlod sig paa Guds Forjættelser / oc bleff ved denne Tro salig. ✠ Aff disse Exempel kunde wi klarlige see / at HERren forkaster ingen / for de Gaffuers skyld / som hand haffuer giffuet hannem. Fordi at mact oc velde / Rigdom / Vijsdom / høy Stamme oc velbyrdig Æt / ere Guds gode Gaffuer / huo dem rette-lige bruger / hand er salig: Men den som dem vanbruger / det er hans egen skyld / at hand bliffuer fordømt. Fordi hand gior Guds gode Gaffuer til redskaff / at føre sig selff met til den euige Fordømmelse. Derfaare / saa fremt som wi haffue vor Salighed kier / da lader oss anamme S: Pouels Raad / huilcken der saa siger: **De som bruge denne Verden / de skulle vere lige som de brugte hende icke / Thi dette verdslige Væsen forgaar.** Met disse ord vil hand at it christet Menniskis Hierte oc Sind skal icke saaledis omgaaes met disse verdslige Ting / at de skulle drage oss fra den rette Liffsens vey / Hand vil at wi skulle saa leffue / lige som wi skulde huer dag drage her fra. Dauid siger ocsaa / oc Paulus til Timotheum / at wi icke skulle sætte vort Hierte oc Haab til denne Verdens Rigdom / men til den leffuende Gud. Derfaare skulle wi vdi alle ting / som wi omgaaes met vdi denne Verden / haffue vore Hierter op i Himmelen / oc tencke paa det euige himmelske Liff. Hid hører det S: Pouels ord: **Søger effter det som er offuen til / der som CHristus er / sidendis hos Guds høyre Haand / Tracter effter det som er offuen til / icke effter det som er paa Jorden.**

✠ Mose / Josephi Daniel / vaare vise: Aristoteles, Plato, Cicero, oc deris lige / vaare ocsaa vise. Men hine brugte deris Vijsdom efter Guds bud: Disse efter deris Fornufft / oc foracte de Guds ord.

1. Cor: 7.

Psal: 62.

1. Tim: 6.

Coloss: 3.

Om den Anden.

JEsus sagde til hannem: Vden i see tegn oc vnderlige gierninger / da tro i icke. Her straffer CHristus en Herremand oc Hofftienere / oc saadan en Mand som vaar i stor act oc anseelse / oc haffde synderlig *autoritet* oc myndighed hos Kong Herodes / huilcket CHristus dog sielden pleyede at giøre / besynderlige naar fattige bedrøffuede oc sorgefulde Menniske komme til hannem / oc begerede hielp aff hannem. Her aff skulle wi lære / at wi icke ere Hycklere / som smigre oc hyckle met Hoffolck / Herremend / Fogeder / Hoffmend / eller andre som haffue Mact oc myndighed / oc sige det de ville haffue sagt /

Christus straffer en ypperlig Mand oc stor Hans.

Predickere skulle icke vere Hycklere. Men wi skulle effter Christi Exempel / røre ved Bulden / saa at de kunde finde huor de haffue ont / oc huor det onde sider / paa det at de der effter diss bedre kunde føre Raad der til. Men saa meget som denne Christi straff vedkommer / skulle wi dette vel acte / at

Tu slags Straff. Gud straffer stundem som en Dommere / oc stundem som en Fader / at der skal vere forskel imellem Dommere straff / oc faderlig straff.

1. Dommere Straff. Som en Dommere straffer hand dem som icke giøre Penitentze / saa som de Scrifftkloge / Phariseer oc Hycklere / iblant Jøderne. Saadan er den straff der staar hos Mattheum:

Matth: 23. Ve vorde eder Scrifftkloge/Phariseer oc Øyenskalcke. Dette er en forskreckelig Trusel / met huilcken Christus truer met den euige Fortørnelse: Vnder den Trusel ere alle de Menniske i Verden / som forsmaa oc foracte Euangelium / effter som disse Christi ord liude: Huo som icke troer / hand er allerede dømt.

2. Faderlig Straff. Den faderlige straff er den / met huilcken hand tucter oc reffser alle dem som hand anammer til sine Børn / oc tien denne Straff der til/at wi icke skulle forgribe oss selff/at wi miste den Arff som HERREN haffuer loffuet oss. Om denne Straff taler Apostelen til

Heb: 12. de Hebreer saaledis: Min Søn / foract icke HERRens straff / Oc mistrøst dig icke / naar du straffis aff hannem : Thi at huilcken HERREN elsker / den tucter hand/Oc hand hudstryger huer den Søn/som hand anammer. Der som i lide straff/ da tilbtuder Gud sig eder som Børn : Thi huor er en Søn/ som Faderen icke tucter ? Oc der som i ere vden Reffselse/ da ere i wecte/ oc icke Børn. Om denne Straff taler oc saa HER-

Apoc: 3. REN selff/ i S: Hansis Obenbaring/ oc siger : Huilcke ieg elsker / dem straffer ieg oc tucter. Exempel om saadan faderlig Straff haffue wi vdi alle Helgen fra Verdens begyndelse: Thi der haffuer aldrig veret nogen Helgen til / som icke haffuer stundem maat smage dette faderlige Riis / huilcket oc saa Dauid

Psal: 119. bekiender i sin Psalme/ der hand siger : Det er mig kiert HERRE / at du haffuer ydmyget mig / at ieg kunde lære din Ræt. Disse tuende tu slags Straff / skulle met rette beuegge oss/ at wi fly oc sky Synden / paa det at wi icke skulle falde i den leff-

uen-

uendis Guds Hender / oc aff vor egen skyld forskiudis fra Gud oc forfare til euig tid.

Fire slags Folck forhale Penitentze.

1. Trygge Menniske.

Lader oss her lade Øynene op / oc see vel til huorledis Verden leffuer. Der ere mange til / som icke ville siunis oc haffue ord for at vere vgudelige Menniske / Men effterdi at de mene at de skulle leffue lenge / da forhale de deris Penitentze tid fra tid / saa at det er til fare / at mange aff dem icke der offuer forderffuis.

2. Den ny Stoici.

Der ere oc mange til som lade sig aff Stoiske tancker bedrage / oc sige : Der som ieg er vdualdt oc beskicket til det euige Liff / da giørs det icke behoff / at ieg meget bekumrer mig eller giør mig stor vmage der for : Huad heller ieg leffuer ilde eller vel / da omuender Gud icke sit forsæt for min Synds skyld. Dette er en gruelig Guds bespaattelse / Først fordi at met dette gruelige Ord skeer Gud en stor Wræt / huilcken der icke vil at nogen skal fordømis / men vil at alle Menniske skulle bliffue salige / ved Jhesum Christum vor Saliggiørere oc Frelsermand / huilcken oss bør at anamme met Troen. Gud haffuer icke befalet at predicke Euangelium faar den eller den / for en eller to / Men faar alle Menniske i almindelighed / oc haffuer lagt saadant it vilkaar hos : **Huo som troer / hand skal bliffue salig / Men huo som icke troer / hand skal fordømis.** Dette Guds aluerlige Forsæt skal ingen Skeffne eller Lycke foruende. Derfaare skulle wi saa tencke oc sige / At lige som Hector sagde hos Homerum : *Hoc Augurium optimum est, pugnare pro Patria*, det er / Denne er den allerbæste Spaadom en kand faa / At hand strider mandelige for sit Fæderne land. Hans mening vaar / Den som strider mandelige oc vel / hand faar Ære oc it gaat Rycte / Men den som icke strider / hand faar Haanhed oc vanære / Den spaadom er viss : Lige saa skulle wi Christne vide / at det er den alleruissiste oc bæste spaadom / naar wi ville vide vor Lycke oc Skeffne / som mand kalder det / At wi tro Guds ord oc Euangelio / oc skicke oss der effter / saa bliffue wi salige.

1. Tim: 2.

Marc: 16.

Dette skulle de vel acte som ville lade sig spaa / oc ville vide deris Lycke eller Wlycke.

3. Naade Syndere.

Der ere oc atter andre til / huilcke naar de høre at Guds Barmhiertighed er stor / at hand tager Syndere til Naade / naar / och saa tit som de omuende sig til hannem / da mene de at de ville synde frit hen / Oc naar det siunis dem gaat at vere / oc deris Leylighed siger til / saa ville de giøre Penitentze oc omuende sig. Denne Tancke haffuer kuldkast mange tusinde Menniske vdi Verden / oc kuldkaster endnu mange paa denne dag.

Gal: 6. dag. S: Pouel siger: Lader eder icke bedrage/ Gud lader sig icke bespaatte: Thi huad som it Menniske saaer/ det skal hand høste.

4. De som leffue effter Verdens Skick. En part støde sig der paa/ at der ere mange til som synde/ oc mene at de maa ocsaa frit giøre lige saa. De sige: Den oc den giør saa som ieg giør/ oc de vilde saa gierne bliffue salige som ieg. Gud lader icke saadan en stor hob Folck forderffuis. Men du som saadant tencker/ see huor det gick til i Syndfloden/ Christus predickede

1. Pet: 3. vdi Aanden/ igiennem Noe Mund/ faar Aanderne/ det er/ for dem hues Siæle som nu ere i Fengsel oc Pine. Det hialp her slæt intet/ at der vaare mange som syndede. De fem Steder iblant huilcke Sodoma oc Gomorrha vaare de besynderligste/ foractede Lots Predicken/ oc giorde alle it: Men huad hialp det dem/ at de vaa-

Gen: 19. re mange om at synde? Bleffue de icke ødelagde huer en/ vden Loth alene oc hans to Døttre? Derfaare skulle wi tage oss vel vare/ at wi icke lade oss der aff locke oc drage til Synden/ at der ere mange til som synde: Wi skulle fly oc sky de wgudeligis ord/ som locke oss til at synde: Lader oss ihukomme oc betencke Christi ord/ som icke kand

Luc: 13. liue/ Hand siger: Vden i giøre Penitentze/ da skulle i allesammen omkomme.

Om den Tredie.

DE Mennisket trode det ord som Jhesus sagde til hannem/ oc gick bort. Her haffue wi først at acte/ at Christus icke forskød denne ypperlige Mand/ for den Sag skyld at hans Tro vaar skrøbelig. Hand straffer vel en skrøbelig Tro/ men hand forskiuder hende dog icke

Esa: 42. slæt: Thi HERRen vil icke sønderbryde det forknusede Rør/ icke heller vdslycke den rygendis Hør taffue/ som Propheten siger/ Men hand vil heller bøde oc læge det. Christus straffer vel stundem sine Disicipler for deris skrøbelige oc hugendis Tro/ Men hand driffuer dem dog icke slæt fra sig/ saa som de der ere wuærde at omgaas met hannem. Thi hand veed huor stor vor skrøbelighed er: Hand veed huor mange oc store stød vor skrøbelige Tro hun faar: Hand veed at der er en gruelig Tuilactighed i alle Menniske.

Ja maat du sige: Philippus siger io vdi Apostlernis gier- Giensigelse.
ninger til Dronningens Kammersuend aff Morland / der hand Actor: 8.
begerede at døbis aff hannem: **Der som du troer fuldkom-**
melige aff dit gantske Hierte / da maa det vel saa vere.
Derfaare / efterdi at Daaben icke maa delis met nogen vden hand
haffuer en fuldkommen oc stadig Tro / da kand hand meget mindre
foruente sig andre velgierninger. Suar. Her ere tu Spørsmaal Suar.
tilsammen: Det ene om Tuilactighed: Det andet om Troens Tu spørs-
fuldkommelighed. Til det første som er om Tuilactighed / suarer maal.
ieg saaledis: Troen er baade sterck oc hun er skrøbelig / *secundum di-* I.
uersa principia, det er / efter tuende atskillige ting / aff huilcke hun Om tuil-actighed.
1. haffuer sin begyndelse / de tu ting ere Kiødet oc Aanden. Thi der
som du seer til Kiødet / da komme der idelige oc altid tuilactige Tan-
cker. Den tid Sara fick Forjættelsen at hun skulde føde en Søn Gen: 18.
paa sin Alderdom / da begynte hun at lee der at / oc efter Kiøds oc
Blods dom falt i stor tuil / hun meente at det kunde icke skee / at den
som baade vaar saa gāmel / at hun vaar gaaen aff Barnebyrd / oc
haffde aldrig faaet Børn tilforn / at hun skulde kunde føde Børn.
Lige saa gick det met Abraham oc mange andre helgen / Saa tit sō
de rørdis aff Kiød oc Blod / da begynte de strax at tuile / Fordi Kiø-
det strider altid imod Aanden. Icke tør heller noget Menniske for- Gal: 5.
uente sig saadan en sterck Tro / at hand io skal tit oc offte fornemme
Kiødsens strid oc fristelse / som saare hart skal sætte sig der imod.
2. Men der som du seer til Aanden / da er Troen sterck / oc tuiler intet.
S: Pouel siger: **Abraham tuilede icke paa Guds løffte** Rom: 4.
formedelst Vantro / for hand vaar gammel / oc hans
Hustru vaar wfructsommelig / Men hand bleff sterck
i Troen oc gaff Gud ære / oc viste paa det alleruissiste /
at huad som Gud loffuer / det kand hand oc giøre.
Dette Abrahams Exempel skulle wi ocsaa efterfølge / icke see til
vort Kiøds oc Blods dom / men see til Guds ord oc løffte / tro han-
nem at vere sandru oc almectig / hand vil holde sine ord / oc kand
giøre det hand loffuer oc vil giøre.

Huorledis kand Troen vere fuldkommen? maat du atter II.
sige. Skal hun icke daglige dags voxe oc forfremmis? Det som Om Troens fuldkommelighed.
huer dag voxer oc bliffuer io større oc større / det er icke io fulduoxt /
oc fuldkommet. Suar. Troen hun er fuldkommen / oc haffuer Troen er
dog behoff / at hun kand daglige voxe oc forøgis. Den Mand som baade fuldkommen oc wfuldkomen.

Marcus scriffuer om / huilcken der sagde til vor HErre Christum:
Marc: 9. **Jeg troer kiere HErre / men styrck min skrobelige Tro.**
Hand haffde en fuldkommen Tro / huilcken hand dog begerer at
maatte forøgis. Dette kunde wi smuct see aff denne skøne Lignelse:

En smuct Lignelse om Troens vext

It spæt nyfødt Barn er it fuldkommet Menniske / En fulduaaxen
Mand som er kommen til sin laue Alder oc Vext / er ocsaa it fuld-
kommet Menniske. Lige saa gaar det oc til met Troen / Det er en
fuldkommen Tro / som anammer oc befatter den fuldkomne Chri-
stum / Men hun haffuer daglig vext oc forøgelse behoff / paa det at
hun ocsaa kand bliffue slæt færdig paa alle sine stycker / som hende
bør at haffue. Lige som it Barn / endog at det er it fuldkommet
Menniske / dog haffuer det Mad oc dricke behoff / huor met det kand
fødis oc komme til sin rette vext: Saa gaar det oc til met den som
troer / hand haffuer behoff / at hand idelige hører / læser oc betencker
Guds ord / hand haffuer behoff at fødis met det himmelske Brød /
oc Aandelig drick / paa det at hand daglige kand voxe oc forbedris /

Exempel om Troens vext i Apostlerne.

huilcket wi ocsaa kunde see vdi Apostlerne. S: Peder haffde en fuld-
kommen Tro / den tid der hand sagde til Jesum Christum: **Huort**
Ioh: 6. **skulle wi gaa? Du haffuer det euige Liffs ord.** Men
denne S: Peders Tro haffde større styrcke oc krafft / oc vaar lige som
Actor: 2. fulduoxen paa Pintze dag / der hand haffde faaet Christi Aand
siunlige / oc gick frem paa Platzen / oc vdi en Predicken omuende try
tusinde Menniske til Christum. Lige saa skal oc Troen voxe i an-
dre Menniske: Der som du anseer hendis *Substantiam* oc verelse / da
er hun strax fuldkommen / saa tilige som hun er vndfangen i Men-
niskens hierte: Men der som du anseer *Quantitatem*, det er / hendis vext
oc storlighed / da haffuer hun daglige behoff at voxe oc forøgis.

Læs ydermere om Troen / paa den anden Søndag i Faste / i den anden Predicken.

Troens gierninger oc vdretning

MEn saa meget som Troens gierninger oc vdretning vedkommer /
dem kunde wi smuct see vdi denne kongelige Mand. Thi først
1. tuinger Troen hannem / at hand i sin Nød skal giffue sig hen til
Christum / saa som til en trofast oc forfaren Læge / der veed Raad oc
2. kand hielpe imod alle Siuger oc Elendighed. Dernæst driffuer
hun hannem til / at hand skal paakalde Christum oc begere hielp aff
3. hannem. Derforuden kommer hun hannem ocsaa til / at hand icke
forlader Christum / oc løber fra hannem / der hand icke strax for den
første Bøn faar huad hand vil haffue: Men bliffuer hart ved / be-
der ydermere / oc icke lader sig forfærde for en Snibbe eller it hart
Suar / at hand derfaare skulde giffue sig fra den / som hand veed oc
kien-

kiender at vere Verdens eniste Frelsere. Oc der hand saa bær sig at/ da faar hand oc forhuerffuer sig aff Christo det hand begerer oc vil haffue/huor aff Troen voxer endnu mere/saa at hand bleff mere fyrig oc villig til at bede/ oc beuiser sin Troes fruct/ i det hand bekiender Christum/Forkynder hans velgierninger faar andre/Oc priser hannem/ som her staar i dette Euangelio : **Hand trode met alt sit Hus.**

HEr aff kunde wi nu klarlige see/at Troen haffuer sex slags Art oc Natur/ huilcke altid oc idelige følge met hende. Troens Art oc Natur.

Den første Troens art oc egenlige vilkaar er/ at hun driffuer oss til Christum/ at wi aff hannem skulle begere hielp oc Trøst/i vor Sorge oc Modgang. Hun kiender ingen Helgen der hun vil tilbede/Men hun paakalder Christum alene/huilcken hun oc bekiender alene at vere en Meglere oc Talsmand imellem Gud oc Mennisken. I. Troen driffuer oss til Christum.

Den anden Troens art er/ at naar hun haffuer kommet oss saa langt/ at wi ere komne til Christum/da giør hun oss dristige at wi paakalde Christum / icke ved hendis Værdighed eller egen fortieniste/ Men hun forlader sig aleniste paa Christi Mildhed oc barmhiertighed. II. Giør oss dristige at wi paakalde.

For det tredie/ der som Troen icke strax bekommer det hun beder om/Da er hun icke Orckeløs/ hun lader icke Modet strax falde/ eller mistrøster sig/Men hun bliffuer varactig oc henger hart ved at bede. III. Hun falder icke i Mißhaab.

For det fierde/ naar hun saa bliffuer hart ved/ da faar hun paa det sidste det hun vil haffue. Oc hun vil intet andet haffue/ end det som kand skee Gud til ære. IIII. Hun faar det hun begerer.

For det femte/ effter at hun haffuer faaet det hun begerer/da voxer hun io mere oc meer/ oc bliffuer io større oc større/ indtil saa lenge at hun kommer til sin rette storlighed oc vext. V. Hun voxer oc bliffuer stercker.

For det siette/ lader hun see sin Fruct der hun giffuer aff sig/ som er/ at hun bekiender Gud/ priser oc loffuer hannem. Oc skulle wi vel mercke disse ord/ at Euangelisten siger : **Hand trode met alt sit Hus.** Lige saadanne ord/ siger Lucas i Apostlernis gierninger/om den Høffuitzmand som hed Cornelius/ at hand fryctede Gud met alt sit Hus. Her aff skulle wi lære/at wi venne vore Tiund oc Husfolck til Gudelighed/ Wi skulle vere it Exempel oc Speyel for dem i Leffnet oc Lærdom / Wi skulle underuise oc lære de groffue oc wforstandige/Wi skulle straffe dē som forsee sig/ Wi skulle al- VI. Hun lader see sin fruct. Actor: 10. Lærdom.

le altid egge oc gadde paa dem som ere lade oc forsømelige/ at wi kunde skynde dem til Guds fryct. Met faa ord at sige: Wi skulle altings vende der hen/ at der kunde bliffue saa mange christelige Kircker som der ere Husholdninger. Men de som ingen omsorge haffue for deris Tiund oc Husfolck/ at de kunde oplæris i Guds fryct/ de kunde vel rose sig aff Troen/ Men de haffue ickon en Røg oc skugge aff Troen/ oc icke den rette Tro/ huilcken der altid lader see sin Fruct som hun giffuer aff sig/ ved Jesum Christum vor HErre/ Huilcken met Faderen oc den hellig Aand skee loff oc prijs euindelige/ Amen.

Den anden oc tiuende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthei i det XVIII. Cap:

JEsus sagde til sine Disciple: Himmerigs rige lignis ved en Konge/ som vilde holde Regenskaff met sine Suenne. Oc der hand begynte at regne/ kom en faar hannem som vaar hannem ti tusinde Pund skyldig. Der hand haffde nu icke at betale met/ da bød Herren at selle hannem oc hans Høstru/ oc hans Børn/ oc alt det hand haffde/ oc betale. Da falt den Suend ned oc tilbad hannem/ oc sagde: Herre/ haff Taalmodighed met mig/ * teg vil betale dig det altsammen. Da ynckedis Herren offuer den samme Suend/ oc hand gaff hannem løs/ oc forlod hannem ocsaa gielden. Da gick den samme Tienere hen vd/ oc fant en aff sine Mettienere/ hand vaar hannem hundrede Penninge skyldig. Oc hand greb fat paa hannem oc vilde quæle hannem/ oc sagde: Betal mig

* Wi løffue det i vor Nød/ Som wi icke kunde holde ved vor Død.

mig det du est mig skyldig. Da falt hans Mettienere ned oc bad hannem/ oc sagde: Haff Taalmodighed met mig/ Jeg vil betale dig det altsammen. Oc hand vilde icke/ men gick hen oc kaste hannem i Fengsel/ indtil hand betalede det hand vaar skyldig. Men der hans Mettienere saae det/ bleffue de saare bedrøffuede/ Oc de komme oc førde faar deris Herre alt det som skeet vaar. Da kaldede hans Herre hannem faar sig/ oc sagde til hannem: Du skalckactige Suend/ all den Gield forlod ieg dig/ fordi du badst mig. Skulde du icke ocsaa forbarme dig offuer din Mettienere/ lige som ieg haffuer forbarmet mig offuer dig? Oc hans Herre bleff vred oc antuordede hannem dem/ som pine/ indtil hand betalede altsammen det hand vaar hannem skyldig. Saa skal oc min himmelske Fader

giore imod eder / om i icke forlade aff eders Hierter / huer sin Broder hans brøst.

Forklaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium vaar S: Peders Spørsmaal / huilcken der spør Christum at / huor tit hand skal forlade sin Broder eller Næste som synder imod hannem / om det er nock at forlade hannem siu gange? Christus suarer hannem oc siger / at det er icke nock at forlade hannem siu gange aleniste / men halffierdesinds tiue gange siu gange ✠ skal mand giffue hannem sin Brøde til. Halffierdesinds tiue gange siu gange / er fire hundret oc halffemtesinds tiue / Met huilcket Tal Christus vil giffue tilkiende / at wi skulle forlade vor Næste sin brøst / saa tit som hand fortørner oss: Thi Christus sætter her it vist Tal for it wuist / It endeligt for it wendeligt. Men fordi at det siuntis S: Peder hart paa at gaa / fremsætter Christus denne Lignelse / paa huilcken Meningen er saaledis: Gud vor himelske Fader forlader oss saa saare tit oc offte vore Synder / wi som alt stedse synde imod hannem: Derfaare skulle wi ocsaa forlade vore Brødre som oss fortørne / naar de ville bedre sig mod oss. Saa hører derfaare dette Euangelium til den tredie part i Penitentze / som er til it nyt Leffnet som skal skee aff Troen: Aff samme ny Leffnet er dette en part / at wi forlade huer andre indbyrdis / den ene den anden sin Brøst. Men paa det at wi diss bedre kunde forstaa denne Lignelse / oc begribe hendis Mening / da vil ieg ligne nogle ting imod huer andre / i saa maade:

✠ Effter vort maal kand mand sige / siufindstiue gange siu gange.

Meningen paa denne Lignelse.

Tre Lignelser at forklare denne lignelse met.

1. Lige som en from rig Mand / som forlegger en anden fattig Mand met Penninge oc andet / hand skicker sig mod den fattige / naar hand ydmyger sig / oc falder ned for sin Forleggere / som hannem haffuer forlagt oc forstract / oc begerer Naade aff hannem: Lige saa skicker oc Gud sig mod alle Syndere / som i en aluerlig Penitentze ydmyge sig oc indfalde til hannẽ / oc begere Syndernis forladelse for Jesu Christi skyld. Den fromme rige Mand oc Forleggere / hand giffuer den fattige Mand som i ydmyger sig faar hannem / all Gielden til / oc vil icke strenge met hannem / efftterdi at hand seer at hand haffuer intet at betale met: Lige saa forlader oc Gud aff sin blotte Miskundhed oc barmhiertighed dem alle deris Synder / som giore Penitentze oc omuende sig.

2. Item lige som Gud skicker sig mod oss arme Syndere / som tit oc offte forsee oss imod hannem : Lige saa skulle oc christne Menniske skicke sig mod deris Brødre oc Jeffnchristne / som forsee sig imod dem

dem. Derfaare/lige som Gud forlader oss vor Brøde/ aff idel Naa-
de/foruden all vor fortieniste: Lige saa skulle oc wi forlade oc tilgiff-
ue den brøst oc breck/ met huilcken wi fortørnis aff vor Næste. Oc
tuert om igien/ Lige som en rig Mand oc Forleggere skicker sig imod 3.
den Gieldener/ huilcken hand tilforn haffde tilgiffuet oc forlat sin
Synd/ oc formercker der effter at hand er streng oc wmild imod sin
fattige Næste: Lige saa skicker oc Gud sig imod dem/som hand først
haffde taget til Naade/ oc formercker der effter/ at de ere grumme oc
wmilde imod deris Næste. Den rige Mand oc Forleggere kalder det-
te wtacknemmelige Menniske for sig/oc kreffuer Regenskaff aff han-
nem: Derfaare vil oc Gud lige saa straffe dem met en streng Dom/
som haffue veret haarde oc wmilde imod deris Næste. For den Sag
skyld skulle wi gierne giffue til oc forlade vor Næste/saa tit som hand
synder oc forseer sig imod oss. Wi ville skiffte dette Euangelium i tre
Artickler/ oc dem met Guds hielp forklare.

Den Første.

Huorledis mand skal rettelige giøre Penitentze/ oc omuende sig til Gud.

Den Anden.

Om Guds offuermaade store Barmhiertighed mod fattige Syndere.

Den Tredie.

At christne Menniske ere skyldige oc forplictige/ at forlade huer andre deris brøst.

Om den Første.

DEnne Lignelse om den Konge oc den fattige Gieldener/lærer oss en smuck vijs oc maade/huorledis wi skulle bære oss at/naar wi ville giøre Penitentze oc forlige oss met Gud/ saa at der icke findis nogen herligere maade i det gantske ny Testamente/ Derfaare ville wi offuerueye alle omstendige vilkaar oc stycker i denne Lignelse/ som ere disse efterfølgendis. 1. Huo denne Konge er/som vdkreffuer Regenskaff. 2. Naar hand kreffuer Regenskaff. 3. Huorfaare wi ere vdi hans Gield/ oc ere hannem Regenskaff plictige. 4. Huor meget wi ere hannem skyldige. 5. Huad wi skulle giøre naar hand kalder oss til Regenskaff. 6. Oc huorledis Guds Retfærdighed kand skee fyldist/ som vdkreffuer aff oss/ at wi skulle betale det wi ere skyldige.

Sex stycker at acte.

I. Huem denne Konge oc Forleggere er.

HVem er denne Konge oc Forleggere? Det er Gud den himmelske Konge. Hand haffuer beprydet oss met mange herlige Gaffuer/ oc meget gaat: Hand haffuer skafft oss effter sit Billede/ hand sætte sit Lius oc skin vdi vore Sind oc Fornufft/hand sætte retsindig vilie

oc tilbøielighed vdi Hiertet / oc gaff oss alle Kræffter induaartis oc vduaartis / saa at wi ved dem haffde kundet beuise hannem en fuldkommen Lydighed / om wi haffde villet.

Gienſigelſe. Forkaste icke vore Forældre dette her altsammen i Paradis met deris Synd? maat du sige. Efterdi at de forkaste det / hui kreffuer da Gud Regenskaff aff oss derfaare? Suar. Det er vel sanden / De forkaste det: Men de Gaffuer som Gud gaff Adam / de hørde til alle hans Efterkommere. Derfaare efterdi at denne vor Fader forkaste oc miste disse Gaffuer / da haffuer hand forkast baade sig selff oc oss i Døden: Saa haffuer Gud for den Sag skyld ret til / at kreffue aff oss / det som vor Fader forkaste: Ja wi haffue ocsaa i mange maade forøgt denne Gield oc Skyld / oc ladet flux opscriffue / saa at Summen er bleffuen saa stor / at ingen kand den betale / der som hand end vilde selle sig selff oc alt det hand haffuer.

Suar.

Huo som gaar i Arff / hand skal gaa i Gield. Wi arffue Adam / derfor ere wi plictige til at betale Gield met hannem.

II.

Naar hand kreffuer Regenskaff.

NAar kreffuer denne Konge Regenskaff? Endog hand huer dag / altid oc idelige minder oss paa denne Gield: Dog alligeuel kreffuer hand oss besynderlige / Først / saa tit som vor Samuittighed klager paa oss for vor Synd / och saa gaat som steffner oss faar Guds Domstol. Dernæst / naar den hellig Aand kommer formedelst Louen oc straffer vor Synd / oc truer oss met Straff / vden der skeer nøyactig betalning. Herforuden kalder hand oss til Regenskaff / naar hand lader oss see sin vredis Tegn / enten i Himmelen eller paa Jorden. For det sidste / kreffuer hand oss ocsaa / oc minder oss paa denne Gield / naar wi refſsis met Kaarss eller Siugdom / huilcket der er lige som Guds tienere / der tuinge oc dele oss til at betale vor Gield / som wi ere hannem skyldige. Huorfaare kaldis vore Synder en Gield oc skyld? De kaldis Gield eller Skyld / Fordi lige som verdslig Gield forplicter oss til / at wi enten skulle betale eller lide Straff: Lige saa tuinge vore Synder oss til / at wi maa straffis met euig Plage / vden der skeer nøyactig betalning.

Ved Samuittigheden. 1.

Ved Louen. 2.

Ved Tegn. 3.

Ved Kaarsset. 4.

Hui Synden kaldis Gield.

III.

Huorfaare ere wi Gud skyldige.

HVorfaare ere wi Gud skyldige? Oc huorledis ere wi komne vdi denne Gield? Det er nu sagt tilforn. Wi ere Gud saa meget skyldige / som hand haffde antuordet vor Fader Adam / huilcket wi haffue mist altsammen / oc haffue der offuer paa ny besueret oss met større Gield / i det at wi daglige haffue offuertraadt Guds hellige Low / huor met wi haffue opuact hans Vrede offuer oss.

IIII.

Huor meget wi ere skyldige.

HVor stor er Summen / eller huor meget ere wi skyldige? Her til suarer Kongen / at wi ere hannem ti tusinde Pund skyldige / oc wi haffue

ne icke en Blaffert at betale met/ saa langt er det fra/ at wi skulde nogen tid komme aff sted/ at betale saadan en stor Gield. De ti Guds Budord indeholde den Gield som wi ere skyldige/ stycke fra stycke/ oc de sige oss huor stor Summen er. Der vdkreffuis aff oss Guds fryct/ Kierlighed/ Taalmodighed vdi det første Budord: Efftersdi wi icke haffuer beuist Gud denne Lydighed oc betalet vor Gield/ Da ere wi skyldige at straffis. Saaledis skulle wi randsage oc offuerueye det andet oc tredie Bud/ oc alle Budordene/ baade i den første oc anden Taffle/ Naar wi dette giøre/ da skulle wi faa at see huilcken en stor Sum wi ere skyldige.

> Talentum atticum, it Pund/ er saa gaat/ som 660. Kroner/ det er/ ni hundret Daler/ Saa beløber sig de ti tusinde Pund/ effter vor Mynt at regne/ ni tusind gange tusind Daler/ det er/ halfemtesinds tiue tønder guld.

Huad siger Kongen her til? Her er en stor Gield opscreffuen/ oc her er intet at betale met. Christus siger/ at **Herren befoel at selle hannem oc hans Høstru/ oc hans Børn/ oc alt det hand haffde/ oc betale.** Her maatte nu nogen sige: At ville tuinge en til det som hannem er vmueligt at giøre/ det er Tiranni/ Derfaare giør denne Konge icke ret/ at hand vil tuinge denne sin Tienere til at sellis met alt det hand haffuer/ oc betale. Her suarer ieg saa til: Den som tuinger en til det hannem er vmueligt/ Hand haffuer enten Ræt der til/ eller hand haffuer icke Ræt. Denne Konger haffuer Ræt til at kreffue saadan Gield aff oss/ eller at straffe oss/ vden der vil nogen betale hannem paa vore vegne: Derfaare bruger hand Retfærdighed oc icke Tiranni.

> Giensigelse.

> Suar.

> V.
> Huad wi skulle giøre/ naar regenskaff skal høris.

HVad skulle wi da giøre/ naar Kongen vil høre Regenskaff? Wi skulle giøre som denne Gieldere oc Skyldener giorde/ Hand falt neder faar Kongen sin Forleggere/ som hannem haffde forlagt oc borget/ Hand ydmyger sig/ begerer Naade/ huilcken hand oc fick. Det er/ wi skulle kiende oc ansee vore Synders mangfaaldighed/ dem skulle wi ocsaa bestaa oc bekiende: Wi skulle angre oc fortryde aff vort gantske Hierte/ at wi icke haffue betalet det wi ere skyldige/ oc wi skulle i en stadig Tro til Christum/ indfly til Gud vor himmelske Fader/ bede om Naade oc Synds forladelse/ for samme Jhesu Christi skyld: Naar wi det giøre/ da haffue wi hans Forjættelse/ at hand vil forlade oss Gielden altsammen/ oc tage oss til Naade. Dette giffuis smuct klarlige i denne Lignelse tilkiende/ om huilcket ieg vil ocsaa faaregiffue nogle Exempel/ at wi diss bedre aff dem kunde opueckis.

Den obenbare Synderinde/ om huilcken Lucas Euangelista taler vdi sit siuende Capit: Hun bekiende sin Synd/ Hun flyer til Naade/ Oc met en stadig oc liffactig Tro/ forlader sig hart paa Chri-

> Exempel om Maria magdalena.
> Luc: 7.

Christum/ huilcken vor HErre Christus strax forkynder at haffue faaet sine Synders forladelse/thi saa siger Christus: **Hende ere mange Synder forladne.** Men Christus legger strax (maat du sige) disse ord til: **For hun elskte meget.** Der aff siunis det/ at hun met sin Kierlighed oc Elskelighed/ haffde fortient Syndernis forladelse. Ney icke saa: Christus siger icke at hun haffuer betalet sin Skyld oc Gield met Kierlighed: Men effter at Synden oc Gielden/vaar hende forlat oc tilgiffuen/da elskte hun meget/ huilcket Christus obenbare giffuer tilkiende/i en Lignelse som hand der fremsætter.

Giensigelse.

Suar.

Den Phariseer som haffde indbødet Christum til giest/ hand forargede sig der ved/at Christus icke forskød denne Quinde fra sig/ som en obenbare Synderinde/ oc icke sagde ney til at hand icke vilde haffue hendis tieniste/ men foractede den saa sō en wren tieniste/Da retter Christus hannem i sin vrange Dom oc mening/oc siger saaledis: **Der vaar en Forleggere som haffde to Skyldener/ den ene vaar hannem skyldig fem hundrede Penninge/den anden halfftrediesinds tiue. Oc der de nu haffde intet at betale met/da gaff hand dem det baade til. Sig mig nu / huilcken aff dem der elsker hannem mest? Phariseeren suarede: Jeg acter at den som hand gaff mest til. Da sagde hand til hannem: Du dømde ret. Oc hand vende sig om til Quinden/ oc sagde til Phariseeren: Seer du denne Quinde? Jeg kom ind i dit Hus / oc du gaffst mig icke Vand til mine Fødder / Men hun haffuer væt mine Fødder met sin Graad/ oc tiurt dem igien met sit Hoffuet haar. Du gaffst mig ingen Kyss/Men hun haffuer icke ladet aff at kysse mine Fødder / * siden hun kom hid ind. Du saluede icke mit Hoffuet met Olie / Men hun saluede mine Fødder met Salue / For den Sag skyld siger jeg dig: Hende ere mange Synder forladne / Thi hun elskte meget / Men huilcken lidet forladis/ hand elsker lidet. Oc hand sagde til Quinden: Dine Syn-**

* Her aff er det kommet at Paffuen som er Christi Abe/lader kysse sine Fødder/oc skammer sig icke ved at lade Konger oc Førster kysse dem.

der

der ere dig forladne. Her see wi klarlige/ at effter hun haffde
faaet sine Synders forladelse / da elskte hun CHristum/ oc haffde
hannem kier derfaare. Fordi der skal altid følge en ny Lydighed /
effter Syndernis forladelse/ huilcken Lydighed her forstaas met det-
te ord Kierlighed/ saa at wi skulle elske Gud oc vor Næste.

Wi ville ocsaa nu ansee Kong Dauids Exempel / i huilcket *It andet Exempel om Kong Dauid.*
wi ocsaa befinde disse tu stycker/ som wi nu saae at vere i denne oben-
1. bare Synderinde/ som ere: Først en stor redsel oc forskreckelse. Der
effter Trøst oc Husualelse. Thi der hans Prest Nathan straffede *2. Sam: 2.*
hannem / for hand haffde taget en anden Mands Hustru fra han-
nem/ oc haffde ladet Manden sla ihiel/ da kom der en gruelig forskre-
ckelse oc redsel i Dauids Hierte/ for sin Synds mangfaaldighed oc
storhed/ huilcken forskreckelse hand mange steder bescriffuer : Hand
siger : Der er icke fred i mine Been/ for mine Synder. *Psal: 38.*
Hand kiender oc seer Guds vrede imod sin Synd : Hand angrer oc
fortryder det/ at hand haffuer fortørnet Gud / oc er sorgefuld oc be-
drøffuet der for : Hand befrycter sig / at Gud skal forskiude oc for-
kaste hannem/ lige som hand saa at Saul bleff forkast for sin Vly-
dighed/ huorfaare hand oc siger : O HERRE forkast mig *Psal: 51.*
icke fra dit Ansict. Der offuer reds hand oc befrycter sig for
straff / baade timelig oc euig. Her haffde nu Dauid visselige fal-
det i Mishaab/ eller oc døet aff Hiertesorge/ der som hand haffde icke
2. faaet Trøst oc Husualelse aff Nathan paa Guds vegne/ i det hand
sagde til hannem : Du skalt icke dø / HERREN haffuer
taget dine Synder fra dig. Der hand haffde hørt denne
Trøst oc Husualelse/ da optendis Troen vdi hannem / ved huilcken
hand anammede Affløsning aff sin Synd / oc begynder nu at see
hen til Guds Barmhiertighed / oc forlader sig paa den forloffuede
Messiam / som vaar loffuet at skulle vere vor Meglere oc forlige oss
met Gud.

Wi hørde nu nylige it smuct Exempel om den Taaldere/ som saa *End it Exempel om Tolderen i Templer.*
saare bekiende sin store skyld / at hand icke torde lætte sine Øyen op :
Dog alligeuel effter hand haffde hørt/ at Guds Barmhiertighed er
saa offuermaade stor/ opretter hand sig ved en stadig Tro/ oc beder *Luc: 18.*
Gud om Naade/ oc siger : Gud ver mig Syndere naadig/
Och saaledis forlod Gud hannem naadelige alle sine Synder.

Disse Exempel ville wi sætte oss faar Øyen / huilcke der klarli-
ge vise oss den rette Lærdom/ om Penitentze oc Syndernis forladelse :

Huad Synds forladelse er. At Syndernis forladelse er intet andet / end at Gud naadelige tilgiffuer dem deris skyld / som giøre Penitentze / oc indfly til Guds Naade oc Barmhiertighed / ved Jhesum Christum. Endog at denne forladelse / skeer aldelis aff Naade / der som du anseer Menisken: Dog alligeuel / der som du seer til Christum / som for vor skyld haffuer lidt den gruelige forsmædelige Død oc Pine / da er Guds Retfærdighed skeet fyldist / oc der er giort en fuldkommen oc nøyactig betalning / for den Gield oc Skyld / som wi vaare Gud skyldige. Derfaare siger S: Pouel: Christus er død for vore Synders skyld / oc opstaaen til vor Retfærdighed. Det er / Hand haffuer met sin Opstandelse beuist sig at vere retfærdig / Oc samme sin Retfærdighed skencker hand oc giffuer alle dem som tro oc forlade sig paa hannem / saa at de nyde oc bruge den / lige som de i alle maade selff haffde giort Guds Retfærdighed fyldist / effter hans Low.

VI. Huorledis Guds Retfærdighed skeer fyldist.

Rom: 4.

Lærdomme aff dette ord. Forladelse

Oc disse ord: Syndernis forladelse / skulle wi vel mercke. Thi det ene Ord Forladelse / det holder vdi sig mange Lærdomme. Først nedstøder det oc til intet giør Munckis Lærdom om fyldistgiørelse for Synden: Thi der som Salighed kommer der aff / at Gud forlader oc tilgiffuer oss Synden / effter som Euangelium lærer oss / Huad er det da for en stor daarlighed oc galenskaff / at sige / at wi faa Salighed der ved / at wi kunde selff betale oc fyldistgiøre den Gield oc Skyld som wi ere Gud skyldige? Thi forladelse oc betalning de ere saa aldelis tuert imod huer andre / at de aldrig kunde komme offuer it met hin anden. Dernæst kuldkaster dette ord alle Menniskens værdskyld oc fortieniste. Thi huorledis kand det skee ved fortieniste / som skeer aff Naade? S: Pouel siger io obenbare: Den som omgaas met Gierninger / hannem tilregnis icke løn aff Naade / men aff Fortieniste: Men den som icke omgaas met Gierninger / Men troer paa den som giør den vgudelige retfærdig / det er / paa Christum / Hannem tilregnis hans Tro til Retfærdighed. Saa som ocsaa Kong Dauid siger vdi Psalmen / at Menniskens Salighed staar aleniste der vdi / at Gud vil tilregne oss Retfærdighed / foruden vore Gierninger oc fortieniste. Salige ere de / siger hand / Hues Vretfærdighed der er tilgiffuen / oc hues Synder der ere skiulde. Salig er den som Gud

1. Munckis Lærdom / om fortieniste forstødis.

2. Menniskelig værdskyld kuldkastis.

Rom: 4.

Psal: 32.

tilregner ingen Synd. Aff disse ord oc andre flere see wi klarlige/ at Salighed kommer aff Naade/ oc icke aff fortieniste. For det tredie/ omstyrter dette ord/ Forladelse/ Papisternis Lærdom om vederlag/ om huilcket de lære at wi skulle vederlegge Gud vdi andre maade/ den fortørnelse wi haffue giort hannem/ saadant vederlag sige de at skulle skee ved Pillegrims reyse/ at gaa til hellige Steder/ Faste/ Almisse gifft/ Bygge Kloster etc. For det fierde/ vdslycker dette ord ocsaa Papisternis Skærsild. Thi der som Gud forlader oc tilgiffuer Synden/ hui skulde da den straffis som vaar skyldig/ enten met Skærsild eller anden Plage. For det sidste/ oplader dette ord/ Naadens dør/ for alle bedrøffuede oc ælendige Syndere. I deris Døds stund er dette ord dem en god oc tryg Salighedz Haffn/ oc all husualelsis Kilde. Det maa vere nock om den første Artickel.

3. Papisternis vederlag omstyrtis.

4. Skærsild vdslyckis.

5. Naadens dør opladis.

Om den Anden.

EFterdi at denne Lignelse lærer oss huor stor Guds Naade oc Barmhiertighed er mod Menniskens kiøn/ da vil ieg noget tale der om. Guds Barmhiertighed er tuendefaald: Almindelig/ oc besynderlig. Guds almindelige Barmhiertighed som hand beuiser alle/ er den aff huilcken hand lader sin Sol skinne offuer alle/ onde oc gode. Hand giffuer Dug oc Regn aff Himmelen alle Menniske til hielp/ saa vel de onde som de gode/ oc beuiser andre slig flere almindelige velgierninger. Guds besynderlige Barmhiertighed/ som hand icke beuiser alle/ men nogle aleniste/ er den aff huilcken hand som en hierte kiere Fader elsker sin Søns Kircke oc Menighed: Om huilcken Kierlighed Christus taler hos Johannem i det tredie Capit: huor hand saa siger: Saa elskte Gud Verden/ at hand gaff sin eniste Søn/ at alle de som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/ men haffue det euige Liff. Gud vor himmelske Fader kunde aldrig met noget større Vidnesbyrd beuise sin Kierlighed mod oss/ end met dette/ at hand gaff oss sin eniste Søn/ som met sin Død skulde fri oc igienløse oss aff den euige Fordømmelse/ som wi haffde fortient/ oc skulde giffue oss det euige Liff. Derfaare/ saa tit som wi høre Guds Barmhiertighed neffne/ da skulle wi disse effterfølgende stycker betencke.

Guds Barmhiertighed tuende slags.

1. Almindelig.

2. Besynderlig

Ioh: 3.

Ste stycker at betencke/ naar wi neffne Guds Barmhiertighed.

FØrst skulle wi betencke oc ihukomme det menniskelige Kiøns ysselhed oc Elendighed/ huor stor den er/ før end Mennisket tagis til

1. Menniskens ysselhed.

Naade. Menniskens kiøn ligger nedslaget oc saar giort aff Dieff-
uelen / oc er saa forgiffuet oc forderffuet aff hans Forgifft / at det
kand slæt intet giøre / tencke eller tale andet end Synd / for huilcken
det er forplictigt til euig Straff oc Pine.

2. Aarsage til vor Wselhed.

Dernæst skulle wi ocsaa betencke / huad Sager der ere til saa-
dan Wselhed / som ere baade vore første Forældris Synder / Dissli-
geste vor egen Synd oc Wrenlighed. Endog at wi formedelst vo-
re første Forældris fald ere forplictige til Fordømelse : Dog allige-
uel giøre wi oss daglige / formedelst vore egne Synder / io mere oc
meer forplictige oc skyldige til større Straff oc Plage.

3. Guds mildhed oc Venlighed. Tit: 2.

For det tredie skulle wi ocsaa betencke / Guds Mildhed oc ven-
lighed mod det gantske Menniskens kiøn / om huilcken S: Pouel ta-
ler til Titum / oc siger : **Guds salige Naade er obenbaret
faar alle Menniske.** Huad kunde nogen tid vere en større
Naade oc Mildhed end denne / at Gud icke bortkaste oc forskød oss /
for saadan en stor slemhed oc værstyggelighed / som wi haffde be-
dreffuet ?

4. Christi offer.

For det fierde skulle wi betencke / Christi vederlag / det er hans
Offer som hand giorde paa Kaarsset / huor met hand hialp Men-
niskene / trøstede dem i deris Alendighed / oc affslætte alle deris Syn-
der. Om dette Offer taler S: Pouel til Corintherne : **Den som** (2. Cor: 5.)
icke viste aff nogen Synd / giorde Gud til Synd / det
er / til en Syndebod / **at wi vdi hannem skulle bliffue den
Retfærdighed / som gielder faar Gud.**

5. Maade oc Vey at komme til Guds Barmhiertighed.

For det femte skulle wi betencke / Maade oc Vey / ved huilcken
wi kunde bliffue delactige / oc faa Laad oc part i Guds Barmhier-
tighed : Den maade oc vey er nu sagt oc giffuet tilkiende / i den før-
ste Artickels forklaring / som er ingen anden end en sand oc aluerlig
Penitentze.

6. Huor langt Guds barmhiertighed naaer.

For det siette skulle wi oc giffue act paa / huor langt Guds
Barmhiertighed naaer oc vdstrecker sig / at hun hører icke til nogle
faa Folck / eller til de Folck som kunde leffue i en Mands Alder: Men
hun hører til alle Menniske / som frycte Gud. Thi saa siunger den
hellige Jomfru Maria / som vaar vnderuist oc lært aff Christi
Aand / som hun nu vaar fructsommelig met / aff den hellig Aand :
Luc: 2. **Hans Barmhiertighed varer Slect fra Slect / sted-
se oc altid / hos dem som hannem fryckte /** det er / hos al-
le dem som giøre Penitentze oc omuende sig.

For

For det siuende skulle wi legge vind paa / at wi kunde findis Gud tacknemmelige all vor Liffs tid / saa at wi prise Gud for saadan sin store Barmhiertighed / met vort Hierte / Mund / Bekiendelse oc Leffnet. At wi oc saa beuise vor Tacknemmelighed mod fattige Guds Lemmer / som HErren haffuer befalet oss at giøre til gode paa sine vegne. 7. Tacknemmelighed.

For det otende skulle wi ocsaa legge vind paa / saaledis at skicke oss vor gantske Liffs tid / i alle vore gierninger oc bestilling / at wi icke for vore Synder oc Wgierninger miste Guds Barmhiertighed / saa som denne Gieldener giorde / oc der effter falde i hans Wgunst oc Vrede. 8. At wi icke miste Guds Barmhiertighed.

Om den Tredie.

Den tredie Artickel som ieg faaregaff / er / at wi skulle indbyrdis forlade huer andre hues brøst oc breck / som sig imellem oss kand begiffue. Thi saadan Forladelse bør altid at følge effter vore Synders forladelse / som wi bekomme ved Troen til Christum. J denne Tro / ved huilcken wi faa Synders forladelse ere tu ting / som ere: Naade oc Gaffue. Naaden er vor Retfærdiggiørelse / ved huilcken Christi Retfærdighed tilregnis dem som tro / saa at deris Synder bliffue dem tilgiffne oc forladne. Om denne Guds Naade oc vor Retfærdiggiørelse / er nu talet i den første Artickels forklaring. Gaffuen er den hellig Aand som oss skenckis oc giffuis / ved huilcken det Menniske / som nu er bleffuet retfærdigt ved Troen alene / det baade fødis paa ny / oc helliggiøris / det er / Mennisket dødis oc dræbis paa Kiødsens vegne / oc bliffuer leffuendis vdi Aanden. Kiødet dræbis oc ihielslas / naar wi afflegge den syndige Vane: Aanden bliffuer leffuendis / naar wi begynde at beuise Gud en ny Lydighed. Aff denne Aandens Liffactighed oc ny Lydighed / er denne indbyrdis Forladelse en part / at wi giffue huer andre til oc forlade den ene den anden sin brøst oc forseelse. Huor saare nødtørfftig denne Forladelse er / læris oss klarlige i dette Euangelio / som ieg ocsaa talede om i Indgangen til denne Predicken. Christus haffuer befalet oss at bede: Forlad oss vor skyld / som wi forlade vore Skyldener. Met disse ord vil hand at wi skulle efterfølge hans Faders Exempel. Hand siger ocsaa hos Lucam: Forlader / saa skal eder forladis.

Tu ting ere sammen føyede met Troen.
1. Naade.
2. Gaffue.
Matth: 6.
Luc: 6.

Hundrede Penninge beløber sig halff trettende Gylden/ det er/ xiij. Daler oc j. Ort/ Thi en Denarius eller Penning vaar saa god som en halff Ort aff en Gylden/ det er/ ni ß Danske.

Hundrede Pund beløber sig halffemtesinds tiue tusinde Daler.

Huad er ni Skillinge at regne/ imod halffemtesinds tiue tusinde Daler/ Eller xiij. Daler imod halffemtesinds tiue Tønder Guld.

Oc at wi diss mere kunde opueckis til at forlade huer sin Næste
hans brøst/ da skulle wi vel acte huer for sig/ huor stor den Gield er/
som Gud forlader oss/ oc ligne den imod den lille Gield som wi for-
lade vor Næste. It Menniske er mig hundrede Penninge skyldig/ oc
ieg er Gud ti tusinde Pund skyldig. Mennisket er mig ickon it hun-
dret skyldig/ Jeg er Gud skyldig hundrede gange hundret/ icke Pen-
ninge/ men Pund/ Saa at for huer Penning/ min Næste er mig
skyldig/ da er ieg Gud hundrede Pund skyldig. Huad kunde de tu
slags Gield komme offuer ens met huer andre? Derfaare saa stort
forskel som der er imellem hundrede Penninge oc ti tusinde Pund/
oc imellem en Penning oc hundrede Pund/ saa stort forskel oc meget
større/ er der imellem de Synder som wi fortørnis met aff vor Næ-
ste/ oc de Synder som Gud fortørnis met aff oss. Saa skulle wi
derfaare her aff vel lære/ at giøre skilsmisse imellem de Synder som 1.
wi selff fortørne Gud met/ huilcke hand forlader oss: Oc imellem
den brøst oc forseelse som vor Næste kand forbryde sig imod oss met.
Dernæst skulle wi ocsaa giøre forskel imellem Gud oc Mennisken/ 2.
huad er Mennisken at regne imod Gud? Oc Menniskens fortør-
nelse imod Guds fortørnelse? Slet intet. Wi skulle ocsaa giøre for- 3.
skel imellem de velgierninger som Gud beuiser oss/ oc det gode som wi
beuise vor Næste/ da skulle wi befinde/ at hand haffuer fast bedre for-
skyldt aff oss/ at wi skulde vere hannem tacknemmelige/ end wi kunde
forskylde aff vor Næste at hand skal giøre oss gaat. Naar wi dette
saa rettelige betencke/ da skulle wi vel faa Aarsage nock til/ at forla-
de vor Næste sin Forseelse oc Brøst.

Tu slags Folck som oss fortørne.

1. Fortrædere.

MEn her skulle wi vel acte/ at der ere tu slags Folck til/ som oss fortørne: Somme fortørne oss/ oc begere icke Forladelse/ Men fare io mere oc mere daglige frem at fortørne oss: Somme naar de fornemme at de haffue forseet sig/ da begynde de strax at ydmyge sig oc bede om Naade. Hine som bliffue ved at fortørne dig/ oc giøre dig io mere oc meer skade oc fortred/ dem skalt du giffue til oc forlade i saa maade: Du skalt offuergiffue all heffngerighed/ oc icke forlade at elske hannem som dig haffuer fortørnet/ Men end ocsaa beuise hannem gaat for den wret som dig er skeet/ om hand haffuer dig behoff/ alligeuel at du tencker ont om hannem/ effter som hand haffuer forskylt aff dig. Fordi i det at Gud biuder oc befaler/ at wi skulle giøre vore Fiender oc Wuenner til gode/ der vdkreffuer hand icke strax fordi/ at wi skulle samtycke met dem i deris Wræt som de giøre oss/ oc loffue det/ som hand selff laster: Men hand vil der met haffue oss paa-

mint oc befalet/ at vore Hierter oc Sind skulle vere rene for Heffnge-
righed. Men disse andre som strax kōme oc bekiende deris skyld/ naar 2.
de fornemme at de haffue fortørnet oss/ oc bede om Naade oc Forla- De som
delse/ dem skal mand giffue til oc anamme lige som Brødre/ oc tencke forbede dem/ de fortørne.
alt gaat om dem / oc visselige forlade oss der til / at Gud haffuer oc
saa forlat dem denne deris brøst oc forseelse/ oc den aldelis forglemt.

Ydermere skal mand oc vide/ at der begiffuer sig tu slags For- Tu slags for tørnelse.
1. tørnelse iblant christelige Brødre : Den ene er at den ene Broder
2. fortørner den anden : Den anden er at nogen fortørner den christne
Kircke met forargelse / naar hand leffuer oc skicker sig ilde/ alligeuel Læs yder- mere her om
at hand icke giør sin Næste nogen skade paa hans Person / eller paa paa den fier-
hans Gods. Saaledis fortørnede den Blodskendere oc Horkarl/ de Søndag effter hellig
den christne Kircke oc Menighed vdi Corintho / huilcken S: Pouel Trefaaldig- hed/paa det
Apostel tog til Naade igien/ der hand rette oc bedrede sig. Vdi den- xliij. Blad. 1. Cor: 5.
ne Forladelse/ at mand tilgiffuer oc forlader saadanne Synder/ ere
tu ting at acte : Først skal mand offuergiffue all Had oc Affuind i-
mod hannem som saa forseer sig: Dernæst skal mand tage hannem
til Naade igien/ naar hand giør Penitentze oc omuender sig/ oc her
effter omgaas met hannem som met en Broder/ huilcken du tilforn
haffuer skyet oc flyet som Eder oc Forgifft / paa det at du icke skul-
de besmittis oc forargis aff hannem. Dette maa nu kaartelige ve-
re sagt om den tredie Artickel/ huilcken der vdkreffuer at wi skulle for-
lade huer andre / huad brøst oc forseelse sig imellem oss kand begiff-
ue/ Oc det effter vor himmelske Faders Exempel / huilcken der for-
lader oss all vor Skyld oc Brøde for Jhesu Christi skyld/ Hannem
skee ære oc prijs euindelige/ Amen.

Den tredie oc tiuende Søn-dag effter hellig Trefaaldighed / Euangeli-um Matthei i det XXII. Cap:

Da ginge Phariseer-ne hen oc hulde it raad / huorledis de kunde gribe Jhesum i sin tale. Oc de sende deris Disciple til han-nem met Herodis Tienere / oc sag-

de : Mestere / wi vide at du est Sandru / oc lærer Guds vey rettelige / oc du skøtter om ingen / Thi du acter icke Menniskens anseelse. Sig oss derfaare / Huad tyckis dig ? Er det ret / at mand giffuer Keyseren Skat eller ey ? Der Jesus nu merckte deris skalckhed / sagde hand : J Oyenskalcke / hui friste i mig : Lader mig see Skattens mynt. Oc de racte hannem en Penning. Oc hand sagde til dennem : Hues billede oc offuerscrifft er dette ? De sagde til hannem : Keyserens. Da sagde hand til dem : Saa giffuer Keyseren det Keyseren hører til / Oc Gud det Gud hører til. Der de hørde det / forundrede de dem / oc forlode hannem oc ginge bort.

Forkla-

Forklaring paa dette Euangelium.

Aarsagen huorfaare de hellige Forfædre acktede det gaat oc nødtørfftigt at vere/at dette Euangelium skulde en gang om Aaret predickis i den christne Menighed vaar denne/ At der skulde vere nogen Lærdō i den christne Kircke/ som kunde giøre stilsmisse imellem Christi Aandelige rige oc verdslige Rige. Dernæst at alle gudfrycktige Christne kunde vide at de skulle vere den verdslige Øffrighed lydige/ oc huor langt dem bør at vere lydige. Aarsagen til disse ord som oss i dette Euangelio bescriffuis/ vaar Phariseernis ondskaff oc vanart/huilcke der effter Dauids spaadom/hulde raad imod Herren oc imod hans Christum/paa det at de kunde kuldkaste oc styrte hans rige/ oc stadfeste deris falske Lærdom oc vrange Tro. Oc handler dette gantske Euangelium om dette Spørsmaal: Om Guds Folck bør met rette at vere verdslig Øffrighed vnderdannig/ giffue dem Skat/ oc vere dem lydig. Til dette Spørsmaal suarer Christus saaledis: Den christne Kircke bør at vere alle dem hørig oc lydig som hun er vndergiffuen. Efftherdi da at det Jødske Folck vaare Gud vndergiffne/ for de vaare aff hannem vdualde til it besynderligt Folck/ Oc de vaare disligeste Keyseren vndergiffne/ for hand haffde tuingt dem vnder sin mact met Krig: Da bør dem at giffue Gud det hannem tilhør/ oc Keyseren det som hans er. Dette Suar hører der hen/at Christus vil der met lære sin christne Kircke/ at hun skal vere verdslig Øffrighed vnderdannig/ giffue dem Skat oc vere dem lydig/saa lenge som de icke biude oc befale noget at giøre/ som er imod Guds ord oc den naturlige Low. To Artickler ville wi paa denne tid faaregiffue/oc dem forklare.

Aarsage huorfaare dette Euangelium predickis i Kircken.

Aarsagen til denne Samtale/ imellem Christum oc Phariseernis tienere. Psal: 2.

Den Første.

Om Phariseernis hyckleri/ oc deris seduanlige vtacknemmelighed mod dem som dem giorde gaat.

Den Anden.

Om Phariseernis Spørsmaal/Oc om Øffrighed.

Om den Første.

Da ginge Phariseerne hen oc hulde raad/ huorledis de kunde gribe hannem i sine ord. At Phariseerne vaare Christi affsagde Fiender/beuisis i alle Euangeliske historier: Oc endog de icke funde noget/ huercken i hans Lærdō eller hans Leffnet/som de met rette kunde straffe: dog al-

ligeuel søgte de alle de Aarsager de kunde optencke / at de kunde staa
den wskyldige Christo imod / giøre hannem fortred / oc komme han-
Hycleris art oc idræt,
nem i vanrycte / saa som den der lærde ilde oc leffde ilde. Dette haff-
uer altid veret Hycleris oc Glisneris art oc idræt i Verden / Exem-
pel der om haffue wi nock paa denne dag. Muncke oc de Papistis-
ke Phariseer vide vel / at vor Lærdom som wi lære / er tagen aff Mo-
Papisternis Hiertelag imod Euangelij tienere.
se / Propheterne oc aff Apostlernis Scrifft / De vide oc vel at der ere
mange fromme Gudfryctige Euangelij tienere til / som saa leffue / at
de icke kunde faa noget met dem i deris Leffnet oc omgengelse / som de
met rette kunde laste oc straffe : Dog alligeuel optencke de atskillige
Maader oc Aarsager til at bespaatte oc forhaane oss / De søge alle
veye / legge alle Aarer om borde / driffue alle de Vegge der gaa ville /
at de kunde affslætte oc fordriffue Euangelij Predicken / de saae fast
heller at Tyrcken regnerede offuer den gantske Christendō / end at det
rene Euangelium bliffuer ved mact. Huor aff kommer saadan de-
ris store had oc affuind / oc deris storm oc wlad imod Euange-
Aarsage til Papisternis wlad oc vanartighed.
lio? De ere Dieffuelens drabantere / derfaare er det icke vnder / at 1.
de legge vind paa at falde ind vdi Christi Leyr. Der foruden haffue 2.
de nu i lang tid her til dags veret i stor act oc anseelse / mand haffuer
kaldet dem allerhelligste Fædre. Men nu see de at deris *autoritet* oc
Myndighed forringis / effter at deris Hycleri er obenbaret / saa at
deris vrange Lærdom oc falske Tro forskiudis oc foractis / huilcket
giør dem stor skade oc affbreck paa deris Indkomst oc Rente / som de
der ved bekomme. Derfaare legge de vind paa aff all deris gant-
ske mact oc formue / at de kunde forhindre Euangelij fremgang / for-
medelst mange fromme Christnis oc hellige Folckis blod oc død.
Men Gud skee euig ære / Den christne Kircke er bygt paa en fast
Math: 16.
Klippe / saa at Helffuedis porte / raad oc mact kand icke staa imod
hende eller faa mact met hende. Derfor effterdi at dette er alminde-
ligt oc icke nyt / da er det icke vnder / at Phariseerne her skicke sig effter
deris gamle vane.

Phariseernis Konster oc List.
LAder oss nu see / met huad konster oc list de indfalde i Christi Rige.
Euangelisten scriffuer dem her fire Konster oc List til / huilcke de
bruge før end de legge Hender paa Christum / oc gribe hannem.

1. De gaa vdi raad sammen.
Det første er deris Raadslag. Thi Euangelisten siger at **de
hulde raad tilsammen.** Fordi Raadslag er begyndelsen oc
grunduollen til en gierning. Derfaare gaa de sammen / de offuer-
legge deris wgudelige raad / oc huilcken som det største skalcke raad
kand vdgiffue / den holde de mest aff / hand faar størst prijs. Dette
saa

saa den hellig Aand langt tilforn/ vdi Kong Dauid/ som der staar
i den anden Psalme. **Hui lade Hedningene saa ilde / oc** Psal: 2.
Folcket tencker saa forfengelige ting: Ja visselige er det for-
fengelige ting/ Fordi at HERRen haffuer giort alle deris raad oc
anslag til intet.

II. De ville gribe Jhesum i sine ord.

Dernæst sætter ocsaa Euangelisten her/ huad deris endelige
mening er met deris raad oc anslag: **At de kunde gribe han-
nem i sine ord** / siger hand. Der see wi huad deris raad be-
tyder/ de mene at naar de haffue grebet hannem i sine ord / saa skul-
de hand bliffue forhaanet oc beskemmet aff den Menige mand: Di-
sligeste skulde hans Lærdom vanryctis: Hans myndighed oc anseel-
se forringis: Oc paa det sidste skulde hand straffis met Døden / saa
som en Guds bespaattere/ Kættere oc Misdedere. Saa see wi huad
Maal Phariseerne skiude til met deris raad.

III. De sende deris Disciple til Christum.

For det tredie siger ocsaa Euangelisten huad raad de funde
paa. Det siuntis disse gode Raadsherrer gaat at vere/ at de vilde
sende deris Discipler oc vnge Studenter/ som den tid studerede i Je-
rusalem til hannem/ met nogle aff Kong Herodis tienere. See huor
snedelige oc listige de bære dem at / de lade Kongens tienere gaa met/
at de skulle bære vidne met dem/ oc forføre hannem hos Kong Hero-
des / der som hand haffde sagt noget som dem icke behagede. Disse
deris Disciple / haffue de vnderuist oc oplært vdi Hyckleri oc Øyen-
skalckhed/ paa det at de kunde vere diss bequemmeligere til at beskuffe
oc bedrage. Thi der er ingen til som snarere kunde bedrage Folck/ end
de som holde sig vduaartis hellige oc flætte/ oc mange aff dem haff-
ue dog Skalcken i Barmen / oc tencke ickon idel hemeligt Suig oc
Bedregeri.

IIII. De giffue hannem søde ord.

For det fierde bescriffuer Euangelisten ocsaa disse Glisneris oc
Øyenskalckis ord oc tale/ i saa maade: **Mestere/ wi vide at du
est Sandru / oc lærer Guds vey rettelige / oc du skøt-
ter om ingen / Thi du acter icke Menniskens anseelse.**
Dette er begyndelsen paa deris tale/ oc der som du anseer ordene i sig
selff/ da er det retsindige oc skickelige ord: Oc indeholdis der tu ting i
dennem. Først kalde de Christum deris Mestere. Dernæst legge de
ham de Dyder til/ som en retsindig tro Lærere bør at haffue. J det de
kalde hannem deris Mestere/ da ville de icke siunis at vere hans Fien-
der oc Wuenner / men hans beste Venner/ Ja hans Disciple oc Lær-
redrenge/ som begere at vnderuisis oc lære noget gaat aff hannem/ oc

Tu ting i disse ord.

I. De kalde ham Mestere.

ere komne til hannem aff stor begering oc attraa at lære noget. J
2, De legge hannem fire Dyder til. det at de scriffue hannem de Dyder til / som en retsindig tro Lærere
bør at haffue / da mene de at de ville falskelige bedrage Christum/
at hand skal icke befrycte sig for nogen fare aff dem. Men der hiel-
Prouerb: 21. per intet Raad oc ingen Vijsdom imod HERRen. Menniskene
maa vere huor vise de ville vere / Men Gud er langt visere end de.
Prouerb: 1. Det gaar her som Salomon siger: Det er forgeffs at kaste
Garnet vd / saa at Fulen seer der paa. Christus er
grandstiun oc seer nøye til / hand seer ind i Hiertet / oc kiender deris
Suig.

Sandruhed. Huad er det da for Dyder som de tillegge hannem. Den 1.
første Dyd er Sandruhed / at hand legger idelige vind paa at ville
bliffue ved Sandhed: Wi vide at du est Sandru / sige de.
Ret Lærdom. Den anden Dyd er / at hand fører en ret Lærdom: Du lærer 2.
Stadighed. Guds vey rettelige / sige de. Den tredie Dyd er Stadighed 3.
oc Frimodighed / saa at hand icke reds for nogen / eller passer paa
Hand anseer icke Personer. huad huer siger: Oc du skøtter om ingen / sige de. For det 4.
fierde legge de ocsaa Aarsagen her til / huorfaare hand skøtter om
ingen / som er / for hand anseer icke Menniskens Person / huad heller
hand er Fattig eller Rig / Edel eller Wædel: Thi du acter ic-
Disse fire Dyder skulle alle Predickere haffue. ke Menniskens anseelse / sige de. Disse ere fire herlige oc
skøne Dyder / oc dem bør alle Guds ords Tienere at haffue. San-
1. druhed huor hun er / oc mand legger sig der effter / da vdretter hun
saa meget / at mand kommer aff vildfarelse / oc faar den rette Sand-
2. hed at vide. Naar mand fører oc predicker den rette Lærdom / oc læ-
rer Guds vey rettelige / oc bliffuer der fast hos / da bliffuer mand icke
lættelige beueget / aff atskillige Meninger oc mange slags Lærdõme /
3. som indføris i Verden. Stadighed oc frimodighed / giør en Predicke-
re dristig / at hand far flux frem i sit embede / oc icke lader sig forfærde.
4. At en Predickere oc Lærere icke anseer Personer / da bliffuer Sandhed
obenbare oc ved mact / saa at hun icke vndertryckis aff Fryct oc Red-
sel eller aff noget andet. Disse Dyder siger vor HErre Jesus Chri-
Matth: 11. stus / at S: Hans Baptista haffde: Oc hans gierninger oc Predi-
cken beuiser det ocsaa / at hand visselige haffde saadanne Dyder. Thi
den tid Kong Herodes haffde met mact oc vaald / taget sin Broders
Philippi Hustru fra hannem / da stod S: Hans hannem dristelige
imod / oc fryctede icke for Kongens Person / men sagde friilige til han-
Matth: 14. nem: Det er icke tilbørligt oc ret / at du haffuer din Broders Hustru.

Huor-

Huorfaare hand strax nogen stund der effter bleff hemelige i Fengsel tagen aff dage. Saadanne Dyder haffde ocsaa Helias / som stod den vgudelige Kong Achas imod / oc obenbare sagde hannem til i sine Oyen: Du oc din Faders Hus forstyrer Israel. 1. Kong: 18.
Saaledis bør alle Predickere at vere til sinds / at de sige Sandhed: Men huilcke som det icke giøre / de maa fast heller kaldis Leyesuenne end rette Hiurder. Dette maa saa vere sagt om disse Glisneris oc Oyenskalckis Raad oc list imod Christum.

Om den Anden.

NV efterfølger deris Spørsmaal / met huilcket de mene at de saa ville besnære Christum / at hand in-gelunde skulde vndgaa dem / at de io skulde faa Sag met hannem: Er det tilbørligt (sige de) at mand skal giffue Keyseren Skat eller ey? Her mente de / at det kunde icke andet veret mueligt / end at Christus skulde io enfaaldelige slæt oc ret haffue suaret oc sagt it aff disse tu / at det enten vaar tilbørligt eller vtilbørligt. Der som hand haffde sagt at det vaar tilbørligt oc ret at giffue Keyseren Skat / da haffde hand fortørnet den menige Almue vdi Jødeland / oc haffde hafft dem paa Halsen / Thi de vaare nødde oc tuingde vnder dette Aag / oc det vaar dem storlige imod / at de skulde vere vnder fremmet Øffrighed / Och saaledis meente de at de vilde faa diss bedre lempe / at tage hannem aff dage / naar Almuen oc den Menige mand falt hannem fra / oc gick hannem fra Haande. Men der som hand haffde sagt / at det vaar icke tilbørligt / da vaar Herodis Tienere tilstede / huilcke der strax kunde taget fat paa oc grebet hannem fangen / oc taget hannem aff dage / saa som den der kom Oprør aff sted imod Keyseren. Huad suarer da Christus til dette Spørsmaal? Hand giør her tu ting: Først straffer hand dem. Dernæst suarer hand dem paa deris Spørsmaal. Euangelisten siger: Der Jhesus formerckte deris Skalckhed / sagde hand: J Oyenskalcke / hui friste i mig? Her fornemme de nu / oc maa tage oc føle der paa / at det er sanden som de tilforn aff deris Glisneri oc Hyckleri sagde til Christum / at hand icke acter Menniskens Person. Effter at hand saaledis haffuer straffet dem for deris Glisneri oc Oyenskalckhed / Da suarer hand dem saaledis til deris

Phariseernis bedragelige Spørsmaal.

Christi Suar.

deris Spørsmaal: Lader mig see Skattens mynt / oc de finge hannem en Penning. Oc hand sagde til dem: Hues Billede oc offuerscrifft er dette? De sagde: Det er Keyserens. Da sagde hand til dem: Saa giffuer derfaare Keyseren/ det som Keyserens er / oc Gud det som hannem tilhør. Met dette Suar haffuer Christus giffuet dem en fuldkōmen besked paa deris Spørsmaal/saa at hand huercken haffuer duldt eller tagdt Sandhed/ Oc Phariseerne haffde icke heller nogen Aarsage til / at forføre oc bespaatte hannem. Derfaare forundre de sig/ oc gaa skamfulde bort
Prouerb: 12. fra hannem. Saa see wi her/ at der hielper ingen Raad/ Vijsdom eller Anslag imod HErren.

Tre Lærdomme aff dette Suar.

Men huad skulle wi lære aff dette Christi Suar? Først / 1.
giør det forskel imellem Keyserens oc Guds rige / det er / den christne Kircke. Dernæst/ giør det ocsaa skilsmisse oc forskel imellem de Per- 2.
soner som ere Forstandere oc Regentere vdi disse tu atskillige Rige. Derforuden lærer det / at mand skal beuise Lydighed vdi begge disse 3.
Riger / det er / at mand skal beuise Gud sin Lydighed i sit Aandelige Rige / oc verdslig Øffrighed i denne verdslige bestilling. Her skulde vel nu met rette sigis / huad wi ere Gud plictige / oc huad wi ere verdslig Øffrighed plictige: Men efftherdi at der er tilforn tit oc offte talet om den rette Guds tieniste / huad wi ere hannem plictige / Da vil ieg nu paa denne tid ickon alene tale om Øffrighed / huor aff wi skulle faa at høre / huad wi skulle tencke oc mene om Øffrighed / Oc huad Lydighed wi dem skulle beuise.

Om Guds tieniste er talet den 18. Søndag effter hellig Trefaaldighed / Oc den Søndag Septuagesima.

En Lærdom om Øffrighed.

OM verdslig Øffrighed vil ieg tale disse fem efterfølgendis stycker. Først / huad Øffrighed er: Dernæst / huad vilkaar en from oc christen Øffrigheds mand bør at haffue. For det tredie / huad Øffrigheds embede er / oc huort hen Øffrighed skal see vdi deris Regimente oc Verdslige bestilling. For det fierde / huad Rættighed Øffrighed haffuer offuer Vndersaattene oc deris Gods. For det sidste / huad Vndersaattene ere deris Øffrighed plictige.

I.
Hueden oc huad Øffrighed er.
Rom: 13.

OM det første / som er / hueden oc huad Øffrighed er / taler S: Pouel til de Romere / i det trettende Capit: oc siger at Øffrighed er aff Gud / Der er (siger hand) ingen Øffrighed / vden aff Gud/

Gud/oc huor som Offrighed er/den er skicket aff Gud. Dette skal mand forstaa om Offrigheds embede oc myndighed/icke om den wskickelighed oc wtilbørlige Regimente/ som mand mange steder maa høre oc forfare for Menniskens Synders skyld. Derfaare/ naar wi haffue god oc from Offrighed/da maa wi visselige forlade oss til/ at Gud er nærueren dis tilstede hos oss/ oc selff styrer oc regerer oss/ ved deris Haand oc Regimente/ som hand haffuer sæt oss vnder/ oc giffuet oss til Regentere. Tuert om igien/ naar wi haffue streng/ wgudelig/ haard oc wmild Offrighed/ da skulle wi betencke/ at endog deris Strenghed oc wgudelighed er aff Dieffuelen: Dog alligeuel giffuer Gud saadanne wgudelige Tiranner tøyelen/ oc lader dem raade selff/ Oc det giør hand aff sin retfærdige Vrede/ at hand saaledis ved dem vil straffe Menniskens wtacknemmelighed.

Der haffue wi nu hørt hueden Offrighed er/ at den er aff Gud: Men huad Offrighed er/lærer den samme Apostel Paulus/ i den Epistel som nu bleff neffnt/ oc siger: Offrighed er Guds Tienere/ Vndersaattene til beste/ huilcke der bør at ære oc forfremme de gode/ oc straffe de onde met legemlig Plage. Huad Offrighed er. Rom: 13.

II. DEt andet som ieg loffuede at tale om/ er huad vilkaar oc Dyder en from oc retsindig Offrigheds mand bør at haffue/ huilcke Jetro Mosis suoger opregner/ i den anden Mosi Bogs attende Cap: den tid hand kom i Ørcken til Mose/ och saa hans store besuering oc wmage/som hand alene haffde met det megle Folck at døme/ Da sagde hand: See dig om iblant Folcket/ effter vise Mend/ som frycte Gud/ ere sandrue/ oc hade Gerighed/ oc sæt dem til Regentere offuer Folcket/ somme offuer hundrede/ somme offuer tusinde etc. Her vdkreffuer hand fire Dyder/ som en Dommere oc Offrigheds mand bør at haffue/ som ere: Først Vijsdom. Dernæst Gudfryctighed. For det tredie Sandruhed. Oc for det sidste at hade Gerighed. Vijsdom vdi en Dommere oc Offrigheds mand/ regerer hans raad oc anslag/ saa at hand icke aff vildfarelse oc wforstandighed/far vild oc forgriber sig/oc der offuer foruender Retten. Guds fryct kommer hannem til/ at hand vdi alle Sager seer til Gud/ oc tager sig vel vare/ at hand intet giør eller handler/ som hannem kand vere til Fortørnelse. Sandhed paaminder hannem/ at hand bliff-

En Offrigheds mands vilkaar. Exod: 18. Fire Dyder. 1. Vijsdom. 2. Guds fryct. 3. Sandhed.

bliffuer ved Low oc Ræt / oc icke giffuer sig til nogen Kraaglow eller
4. vrang forklaring oc vdtydning paa Louen. At hand hader Ge-

Gerigheds had.

righed / der ved beuaris hand ved Retsindighed oc Retfærdighed vdi
sin Dom : Thi huor gerige Dommere oc Øffrighed ere / som haff-

Huor mand tager Mude sæt for lande Ræt / Der er Retfærdighed nedlagt slæt.

ue lyst til Skenck oc Gaffue / der haffuer Løgn oc Wretfærdighed
vundet spillet / oc Retfærdighed maa der slæt tabe. Fordi at effter-
di Persons anseelse foruender Low oc Ræt / saa at mand acter intet
huad Ræt oc Skel er / da kand Skenck oc Gaffue visselige komme
det saa langt / at Dommeren seer mere til Personen end til Sagen /

It par stude kand altid drage en tom Vogn / som en Dommere sagde.

oc der er ingen ting / der mere kand komme Dommeren til at ansee
Personer / end Gerighed oc Skenck. Derfaare / huilcken Øffrig-
heds mand oc Dommere som haffuer lyst til Mude oc skenck / hand
kand aldrig see huad ret oc tilbørligt er / som Gud selff siger vdi sin

Exod : 23.
Deut . 17.

Low : **Du skalt icke tage Gaffuer / Thi at Gaffuer for-
blinde de Vise / oc foruende de retfærdigis Sager.** Der
aff kommer det / at Esaias kalder gerige Dommere / Tiuffuis

Esai : 1.

Staldbrødre. **Dine Førster (siger hand) ere fra faldne /
oc ere Tiuffuenis Staldbrøbre / De tage alle gierne
Skenck / oc søge effter Gaffuer / de skicke den Faderlø-
se ingen Ræt / oc Enckers sager komme icke faar dem.**

Try ting styrcke it Regimente.

Den vise Mand Philo siger ret oc smuct / at der ere try ting
som styrcke oc stadfeste it Regimente oc Herredøme / som ere: *Maiestas*
Myndighed. *Grauitas* Atstadighed. oc *Beneficentia* Velgierningers
beuisning. Myndighed / Mact / oc Herlighed føder Reuerentz / at 1.
Vndersaattene beuise Øffrigheden all tilbørlig tieniste heder oc ære.
Atstadighed oc aluerlighed føder Fryct / at Vndersaattene frycte for 2.
deris Øffrighed / oc icke fortrædelige fortørne dem. Mildhed oc Vel- 3.
gierningers beuisning føder veluillighed / saa at Vndersaattene
bliffue villige for deris Øffrighed / oc gierne giøre huad de dem befa-
le / oc met en god vilie vdgiffue huad de aff dem vdkreffue. Huor
disse tre Dyder (siger hand) ere tilsammen vdi it Hierte / der kand
mand smuct oc met lempe holde Vndersaattene vnder aue.

III.
Huad Øffrigheds Embede er.

DEt tredie som ieg faaregaff / at ville forhandle om Øffrighed / er /
huad deris embede er / Om dette vil ieg nu tale / oc sige dem baa-
de aff den hellige Scrifft / huad deris embede er / Oc disligeste aff
ypperlige Menniskis exempel / som met ære oc loff haffueført deris
Øffrigheds embede oc befalning. Øffrigheds embede er / i al-
minde-

mindelighed at tale/ **At beſkytte Guds Low/ oc holde den chriſtelige Religion ved mact.** Dette Embede vdretter
1. Affſkaffe Affguderi,
chriſtelig Øffrighed/ naar de effter Kong Dauids/ Joſiæ/ Ezechiæ oc andre flere gudfryctige Kongers exempel/ borttage oc ødelegge Affguderi/ oc alt det ſom kand giffue Aarſage til Affguderi: Kong Ezechias ſlog den kaaber Orm ſønder/ ſom Moſes haffde effter
2. Reg: 18.
HERrens befalning ladet giøre/ Thi de haffde da begynt at vanbruge den oc giøre en Affgud aff hannem. Kong Joſias lod renſe
2. Reg: 23.
HERRens Tempel/ oc vdbære alt det redſkaff/ ſom haffde veret brugt til Affguds tieniſte/ oc lod brende det vden for Jeruſalem. Moſes ſønderſlog den ſtøbte Guld kalff/ ſom Iſraels folck haffde
Exod: 32.
giort ſig i Ørcken at tilbede. Kong Dauid kom ſine Vnderſaatte til met mange oc atſkillige formanelſer/ at de fryctede oc tiente den euige leffuendis Gud. * Thi efftterdi at Øffrighed er ſkicket aff
* Kong Chriſtian den tredie aff det naffn i Danmarck/ lod ocſaa alt Affguderi vdtage aff Kirckerne/ oc lod den rette Gudstieniſte indføre.
Gud/ at de ſkulle vere Guds tienere/ Vnderſaattene til beſte/ da bør dem aff all mact at affuende oc borttage/ alt det ſom de kunde ſee oc formercke at vere deris Vnderſaatte til ſkade/ paa det at Regimentet kand ſtaa ved mact/ oc den menige Almue kand lide vel. Nu er der intet ſom Vnderſaattene kand mere vere ſkadeligt/ end Affguderi oc frēmede Guders tieniſte/ derfaare ſkal Øffrighed det io for alt affſkaffe. Dernæſt/ naar Øffrighed haffue ſaaledis affſkaffet Affguderi/ oc alt det ſom der kand giffue nogen Aarſage til Affguderi
2. Fordre oc forfremme Guds ord.
oc fremmede Guders tieniſte/ ſaa ſkulle de ocſaa effter Kong Joſiæ Exempel legge vind paa/ at den rette Religion oc ſande Gudstieniſte kand opreyſis/ holdis ved mact oc forfremmis.
2. Reg: 22.
Endog at der er ſtort forſkel oc ſkilſmiſſe imellem verdſlig Øffrigheds embede/ oc Guds ords tieniſte: Dog alligeuel kunde oc ſkulle de komme offuer ens i dette ſtycke/ at de begge tilſammen ſkulle ſøge Guds ære/ oc Menniſkens ſalighed: Men dog ſaa/ at huer acter huad hans Embede oc Kald vdkreffuer/ oc bliffuer der ved. Det er/ at verdſlig Øffrighed ſkal legge vind paa/ at affſkaffe Affguderi oc forfrēme Guds ære/ met ſin befalning oc mandat/ oc met Suerdet. Men Guds Ords tienere ſkulle det giøre met deris Predicken/ Lærdom/ Formaning/ Reffſelſe/ Truſel oc Straff. Her foruden/ efftterdi at den chriſtelige Religion kand icke holdis ved mact/ vden der ere de ſom
3. Holde Skoler ved mact.
lære oc vnderuiſe Vngdommen i Guds ord oc bogelige Konſter/ Oc der hos ocſaa ere vnge Perſoner ſom kunde haffue vnderholdning til at lære oc ſtudere/ Da er det ocſaa Øffrigheds embede at ſtiffte Skoler/ oc legge der gods oc rente til/ huor aff baade de ſom ſkulle læ-

le lære/ oc de som skulle studere kunde haffue deris vnderholdning/ at
de diss ideligere kunde tage vare paa deris studering / oc altid øffue
4. Met Bøn at affuende Guds vrede. 2.Reg: 18. Ionæ, 3.

sig oc forfremmis i Gudelighed. Her foruden paamindis ocsaa
christelig Øffrighed / aff Kong Ezechiæ / oc aff de Niniuiters Kon-
gis Exempel/ at de met deris gudelige oc idelige Bøn / oc met en al-
uerlig Penitentze oc omuendelse til Gud/ skulle begge legge vind paa
at affuende Guds vrede oc straff/ som enten næruerendis er / eller oc
tilstunder. Oc dette hører til den part aff Guds Low / som besyn-
derlige er den christelige Religion anrørendis.

Øffrigheds embede aff den anden Mosi taffle,

Men saa meget som det vduaartis verdslige Regimente er an-
rørendis/ haffuer en from Øffrighed i sit Regimente / lige det sam-
me Embede oc befalning / som en from Fader oc Husbonde haffuer
i sin Husholdning / som er / at lige som en Fader oc Husbonde i sit
Hus / styrer oc regerer sine Børn oc Tiund / auer oc tucter dem /
straffer oc reffser de wlydige/ roser oc ærer de gode/ løner dem vel/ giff-
uer dem Sko oc Klæder oc huad de haffue behoff : Met faa ord at
sige/ hand legger der all sin flid oc vind paa/ at hans Husholdning
kand staa vel oc skickelige / saa at hans Børn oc Tiunde kunde vel
optuctis : Lige saa skal oc huer christelig Øffrighed bære sig at / saa
at hand met rette kand kaldis *Pater Patriæ*, det er/ Fæderne landens
Fader.

Men huo som begerer at vide/ oc vil haffue Tal paa alle styc-
ker/ huor vdi Øffrigheds embede staar/ saa meget som det vduaartis
verdslige Regimente oc bestilling vedkommer/ hand skal vide/ at det

1. At holde Fred.

første Øffrigheds embede er / at holde Fred oc Rolighed/ paa det at
wi met Rolighed kunde tiene Gud/ oc afflegge all falsk hellighed oc
vrang Guds tieniste / som forderffuer den rette Religion / oc er den

2. At holde vnderſaattene til at giøre det dem bør at giøre.

sande Gudelighed til stor forhindring. Det andet Øffrigheds
embede er/ at de holte deris Vndersaatte til/ at huer aff dem giør det
dem bør at giøre/ huilcket ingelunde kand skee / vden at Louen bliff-
uer ved sin *autoritet* oc myndighed / oc mand ocsaa lader gaa for sig
met gierningen huad Louen befaler/ oc straffer paa dem som offuer-
træde Louen. Thi at giffue nogen Low i Land oc Rige/ oc icke lade
det gaa for sig met gierningen / oc straffe dem sig forbryde / det er
Lands oc Rigers forderffuelse. Derfaare lige som Øffrighed skal
altid legge gode Louer oc Seder paa : Saa skulle de ocsaa vel tage
sig vare/ at deris Louer oc Statuter icke komme i foractelse/ huilcket
der skeer / naar de icke lade Louen gaa for sig met gierninger / oc
oc straffe dem som den offuertræde. Syrach siger i sit tiende Cap:

Syrach: 10.

En vijs Regentere er streng/ oc huor der er forstandig

Øffrighed/ der gaar det ſkickelige oc vel til. Fremdelis er ocſaa Øffrigheds embede at ſtraffe de onde oc wlydige/ oc forſuare de gode effter ſom Louen biuder oc befaler/ oc effter deris viſſe oc forſtandige Raad.

3. Straffe de wlydige oc forſuare de gode.

Aff dette ſom nu ſagt er/ kand mand lættelige ſee huad endelig Sag der er til/ huorfaare at Gud haffuer ſkicket Øffrighed/ ſom er/ at Øffrighed er ſkicket til at tiene Gud til hans Kirckis oc Lands oc Rigers forfremmelſe oc forbedring. Derfaare er det oc ret ſagt/ at en Førſte oc Regentere ſkal haffue Omhyggelighed for ſit Regimente/ for Kircken/ oc for ſit eget Hus. Huor ſaare nødtørfftig verdſlig Øffrighed er/ giffuer daglig forfaring tilkiende/ Oc Salomon ſiger: **Huor ingen Øffrighed er/der gaar Folcket vnder/ Men huor mange viſe Raadgiffuere ere/ der gaar det vel til.**

Endelig Sag.

Nødtørfftighed.

Prouerb : xi.

IIII. Huad rettighed Øffrighed haffuer offuer Vnderſaattene oc deris Gods,

DEt fierde ſom ieg loffuede at tale om/ er huad rettighed Øffrighed haffuer offuer Vnderſaattene oc deris Gods. Den viſe Mand Xenophon giffuer verdſlig Øffrighed ſaadan en Low: *Regula Regi non affectus, ſed Lex eſſe debet.* Det er/ En Konge oc Herre ſkal regere ſit Land oc Rige effter Louen/ oc icke effter ſit eget Sind oc Hiertelag. Her aff følger nu dette/ at en Konge oc Øffrighed haffuer ſaa megen Mact oc Rettighed/ offuer ſine Vnderſaatte oc deris Gods/ ſom dem tilſtedis aff den Low/ ſom kommer offuer ens met Guds ti Bud oc den naturlige Low. Derfaare haffuer Øffrighed Ræt effter det fierde Budord/ at biude oc befale ſine Vnderſaatte/ det ſom kand komme til gaffns oc er nødtørfftigt/ baade til Menighedens forbedring/ oc kand vere huer i ſær til nytte oc beſte.

Huorledis Øffrighed ſkal bruge Skat oc andet ſom de tage aff deris Vnderſaatte / Læs tilforn paa det xxvj. Blad.

V. Huorledis Vnderſaattene ſkulle ſticke ſig mod Øffrighed.

NV ſtaar det ſidſte ſtycke tilbage ſom ieg faaregaff at ville forklare/ ſom er/ Huorledis vnderſaattene ſkulle ſticke ſig mod Øffrighed/ oc huad de ere dem plictige. Oc kand mand ſammenſætte vdi fire Hoffuetſtycker/ alt det ſom Vnderſaattene ere deris Øffrighed plictige. Det førſte er/ at de effter det fierde Budords liudelſe/ hedre oc ære deris Øffrighed/det er/ at holde dem vdi ſtor act oc anſeelſe/ beuiſe dem all vnderdannig Reuerentz oc Tienſtactighed/ ſaa ſom Guds ſendingebud oc tienere/ at de ocſaa holde meget aff dem/ frycte dem/ haffue en god mening oc tancke om dem/ tale dem gaat paa/ vdlegge deris forſeelſe oc brøſt i den beſte mening/ icke fortale dem ſom den Menige mand giør. Thi det forbiudis haarde-

1. Hedre oc ære Øffrighed.

 lige

Exod: 22. lige oc strengelige vdi Guds ord / Saa siger Gud selff. **Du skalt icke skende paa den Offuerste for dit Folck.** Ved dette ord Skende/forstaas all fortalelse/baguaskelse oc bespaattelse. Det

2. At vere dem lydige. andet som Vndersaattene ere deris Offrighed plictige/ er/ at de skulle vere deris befalning oc mandat hørige oc lydige/baade met Skat at giffue oc andet huad de befale / saa fremt som det icke er imod den

Policarpus. christelige Religion oc den naturlige Low. Policarpus siger at mand skal giffue Offrighed all den heder oc ære mand kand giøre/ som icke er imod den christelige Religion/ saa at mand ocsaa skal vere

1. Pet: 2. re de onde Offrigheds mend lydig / som S: Peder : Dog met dette vilkaar / at de biude oc befale det som ærligt er / Eller oc der som de biude noget som er wtilbørligt / at det dog icke drager oss til wgude-

Tit: 3. lighed. Hid hører det der S: Pouel siger til Titum: **Paamind dem / at de ere Førsterne oc Offrighed vnderdannige oc lydige/at de ere redebodne til alle gode Gierninger/ at de icke skende paa nogen.** Det tredie som de ere dem plic-

3. At bede for Offrighed. tige/ er/ at de stedse oc altid skulle bede for Offrighed. Thi saa siger

1. Tim: 2. S: Pouel til Timotheum: **Jeg formaner at mand for alle ting skal først giøre Bøn / Formaning / Forbedelse oc Tacksigelse for alle Menniske / for Konger oc for all Offrighed/at wi kunde leffue it roligt oc stille Leffnet / i all Gudelighed oc Ærlighed.** Det fierde oc sidste

4. Icke falde i Offrigheds Kald. er/at de icke skulle falde i Offrigheds kald/Men Vndersaattene giffue Offrighed tilkiende/ oc lade dem faa at vide / om der er noget som dem siunis at vere nyttigt til Lands oc Rigers forbedring / oc lade Offrighed det vdrette oc bestille.

Beslutning. Dette maa nu saa vere sagt om Offrighed / Gud giffue oss sin Naade/ at wi baade kunde beuise hannem sin rette tieniste oc tilbørlige ære / oc vor Offrighed den lydighed som wi ere dem plictige / ved Jhesum Christum vor HErre/ Huilcken met sin Fader oc den hellig Aand/ som er en Konge offuer alle Konger/ oc HErre offuer alle HErrer/ skee loff/ prijs/ heder oc Tacksigelse til euig tid / Amen/ Amen.

Den fierde oc tiuende Søndag effter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Matthei i det IX. Cap:

Er Jesus dette taledet met dem/ see/ da kom der en aff de Offuerste / oc falt ned faar hannem/ oc sagde: HErre/ min Daatter er nu død/ Men kom/ oc leg din Haand paa hende/ saa bliffuer hun leffuendis. Jesus stod op/ oc fulde effter hannem/ oc hans Disciple. Oc see/ en Quinde som haffde tolff Aar hafft Blodsot/ gick bag til hannem/ oc rørde ved sømmen aff hans Klædebon/ Thi hun sagde ved sig selff: Marc: 5. Luc: 2.

Kunde ieg ickon røre ved hans Klædebon/ da bleffue ieg helbrede. Da vende Jhesus sig om/och saa hende/ oc sagde: Ver trøstig min Daatter/ din Tro haffuer hiulpet dig. Oc Quinden bleff helbrede i den samme stund. Oc der hand kom i den Øffuerstis hus/ och saa Pibere oc Folckens bulder / sagde hand til dem: Viger/ thi Pigen er icke død/ men hun soffuer. Oc de bespaattede hannem. Men der Folcket vaar vddreffuet / gick hand ind / oc tog hende ved Haanden/ Da stod Pigen op. Oc dette Rycte kundgiordis i det samme gantske Land.

Forklaring paa dette Euangelium.

I Dette Euangelio bescriffuis gantske klarlige / huorledis vor HERre Jhesus Christus hielper sin Kircke / som er Kaarsset vndergiffuen. Thi lige som Christus vaar tilsinde mod denne Øffuerste / oc denne sorgefulde Quinde/ saa er hand oc tilsinde mod dig oc mig / oc mod alle / som effter denne Øffuerstis oc bedrøffuede Quindis exempel fly til hannem / effter som disse Joelis ord

Ioel : 2. liude om Christo: Huer den som paakalder HERrens Naffn / hand skal hielpis. Met denne Joelis ord komme Christi egne ord oc gierninger offuer ens. Ordene ere disse:

Matth : 11. Kommer hid til mig alle / i som arbeyde oc ere belessede / Jeg vil forlosse eder. Gierninger haffue wi alleuegne mange vdi Euangelio. Hand giffuer de Blinde deris siun/ Hand renser de Spedalske/ Hand giffuer de Halte deris gang/ Hand helbreder de Siuge/ Hand bønhører denne Øffuerste Jairum/ oc denne siuge Quinde / oc hielper dem der de søge til hannem om Hielp oc

Summa. Trøst. Saa er det da Summen paa dette Euangelium/ at Christus gior her tu Mirackel: Hand helbreder først en Quinde / som haffuer veret siug aff Blodgang i tolff Aar/ Siden opuecker hand Jairi Daatter/ som vaar død. Met begge disse tu Jertegn giffuer hand tilkiende/ huad Hiertelag hand haffuer til alle Menniske. Wi ville nu aff dette Euangelio ansee oc forklare tre Artickler.

Den

Den Første.

Om denne Quindis leylighed oc vilkaar / om hendis stadige Tro / hendis aluerlige Bøn / oc huorledis hun bliffuer hiolpen.

Den Anden.

Om denne Offuerste / ved naffn Jairus / Oc huorledis hans Daatter reysis op aff døde.

Den Tredie.

Om denne bespaattelse her omtalis / at Christus bliffuer bespaattet aff sine Wuenner.

Om den Første.

ENdog at her først talis i dette Euangelio / om denne Offuerste som hed Jairus / som Marcus oc Lucas scriffue / huilcken der kom til Christum paa sin Daatters vegne : Dog vil ieg først tale om denne Quinde som her bleff neffnd i Texten / huilcken vdi tolff samfelde Aar haffuer hafft Blodsot / fordi at hendis historie føris mit ind i den historie om Offuersten. Saa haffue wi om denne Quinde fire stycker at offuerueye oc besinde / som ere : 1. Om hendis leylighed oc haarde vilkaar. 2. Om hendis stadige Tro. 2. Hendis aluerlige Bøn. 4. Oc huorledis hun bliffuer helbrede aff sin Siuge / som hun vaar bestedt met: Disse fire stycker indeholde huert sin synderlige Lærdom om formaning.

Marc: 5. Luc: 8.

Fire stycker om denne Quinde.

I. Denne Quindis leylighed oc haarde vilkaar.

DEnne Quindis leylighed vaar ynckelig / oc hendis vilkaar vaare hende meget haarde. Euangelisten siger / at hun vaar en fattig
1. enfaaldig Quinde / som vaar ocsaa meget redt oc fryctactig. Der
2. hos haffde hun icke it ringe Kaarss / men en saare haard plage / Hun haffde hafft Blodgang i tolff samfelde Aar / huor aff huer kand tencke / huor skrøbelig oc mactesløs hun haffuer veret. Huo som ickon en Maanet plagis met denne suare Siuge / hand skal vel sige at hans vilkaar skulle vere hannem haarde oc bange nock / Huad ville wi da sige om denne Quinde / som haffuer i saa mange Aar
3. veret plaget met denne Siuge? Her foruden legger ocsaa Marcus dette til / at hun haffuer lidt saare meget aff Læger / saa at den ene haffuer plaget hende / met stercke Purgatzer oc Lægedom / meer
4. end den anden. Her til kommer oc dette onde / at hun haffde nu fortæret alt sit Gods paa Lægedom / saa at hun nu vdi denne sin suare Siugdom oc Plage / vaar kommen til stor armod oc Fat-
5. tigdom. Oc all denne hendis store bekaastning oc plage som

Marc: 5.

hun haffuer lidt/ haffuer dog intet gaffnet hende. Men Euangelisten Marcus siger at det hialp hende intet/men det bleff meget verre met hende/ end det vaar tilforn. Her foruden er nu hendis bange Samuittighed som haffuer nagget oc plaget hende/ huilcken der haffuer giort hende sin legemlige Siuge oc Plage/ meget haardere end hun vaar i sig selff. Thi efftherdi at den hellige Scrifft siger:

Syrach: 38. **Huo som synder imod Herren/hand skal komme vnder Lægens Haand/** Huad kunde da denne arme bedrøffuede Quinde andet tencke/ end at hun skulde slæt vere forskut oc forladen aff Gud. Disse vilkaar vaare denne fattige Quinde haarde nock/ Hun vaar siug paa Legemet/ Hun haffde en bange Samuittighed/ Hun vaar fattig oc foractet. Vaar hun derfaare forlat aff Gud? Forskød Christus hende for den Sag skyld? Ney ingelunde. Thi hand er kommen til Verden for de sorgefuldis oc bedrøffuedis skyld: Hand er kommen for Synderis skyld.

Lærdom. Derfaare skulle wi lade oss vere paaminte aff denne Quindis exempel/at wi icke falde i Mißhaab i vor iammer oc ælendighed/men vere ved it frit mod/oc bekiende Guds retfærdige vrede imod oss for Syndens skyld. Det er nu sagt om denne Quindis vilkaar: Nu følger effter om hendis Tro.

II. Hendis stadige Tro.

Hun gick bag til Jesum oc rørde ved sømmen aff hans Klædebon/ Thi hun sagde ved sig selff: Kunde ieg ickon røre ved hans klæder/da bleffue ieg helbrede. Disse ord giffue nocksom tilkiende/ huilcken en stadig Tro hun haffuer hafft. Hun haffde visselige beslutet dette her i sit Hierte ved sig selff/ at der som hun kunde ickon komme vor HERre Jhesum Christum saa nær/ at hun kunde røre ved hans Klæder/ da skulde hun visselige ved hans Guddoms krafft/ faa sin helbrede oc karskhed igien.

Troen kommer aff Ordet. Hueden kom denne hendis stercke oc stadige Tro? Denne Tro haffde hun faaet aff Christi naadige almindelige Foriættelse/i huilcken hun ocsaa giorde sig delactig. Hun haffde vden tuil hørt denne

Matth: XI. CHristi Foriættelse: **Kommer hid til mig alle i som ere besuarede etc**/ oc andre saadanne flere. Her giffuer hun nu Christo først denne ære/at hand er trofast oc sandru. Dernæst giør hun sig delactig vdi Christi Foriættelse i saa maade: Hand kalder alle til sig: Hand loffuer alle hielp: Hand vil værquege oc forlosse alle som ere belessede. Jeg er iblant deris tal som arbeide/ Jeg er en aff dem som ere belessede/met it suart læss oc en tung Byrde/ Jeg er en aff dem som hand kalder til sig. Derfaare troer ieg vist oc forlader mig

fuld-

fuldkommelige der til / at hand vil hielpe mig. Saa see wi huorledis denne Quinde haffuer opuact oc styrcket sin Tro : Nu ville wi see huorledis wi skulle bruge det.

Saa tit som Kaarsset trenger dig / enten induaartis eller vd-
1. uaartis / da skalt du først bekiende det Kaarss som dig er paalagt / at vere lige som en Predicken / huor met din Vselhed oc retfærdige For- *Huorledis wi skulle dette bruge.*
2. dømelse sættis dig faar Øyen. Dernæst skalt du see til Guds Foriættelser / oc til Exempel huorledis hand haffuer hiolpet andre / oc
3. betenck at Gud anseer icke noget Menniskis Person : Men er Naadig oc Barmhiertig offuer alle / oc vil forbarme sig offuer alle / i sin Søn Jhesu Christo vor Herre / vdi denne faste Tro oc Tillid skalt du paakalde CHristum / oc forlad dig vist oc fast der til / at hand vil bønhøre dig / oc giffue dig det du begerer / vden saa er at du begerer Forgifft / det er / vden du begerer det som dig icke kand vere gaffnligt / eller det som kand forhindre Guds ære. Oc dette Christi ord : *Matth : 11.*
Kommer hid til mig / alle i som ere besuarede etc / det skalt du vende dig til nytte oc gaffn : Naar du haffuer det giort / da skalt du visselige fornemme Trøst oc Husualelse i dit Hierte.

Fire stød oc Gienfigelser imod Troen.

JA maat du sige : Denne Quinde haffde Christum næruerendis hos sig / at hun kunde see hannem met sine Øyen / oc gaa til hannem met sine Fødder : Men hand er mig icke saa nær / hand er langt fra mig. Suar. Dette er Kiøds oc Blods fristelse / imod huilcken *1. Christus var nær hos denne Quinde. Suar.*
1. du skalt først sætte Christi Foriættelse / som saa liuder : **Jeg vil vere hos eder alle dage / indtil Verdens ende.** Dernæst *Matth : 28.*
2. skalt du ocsaa sætte der imod / CHristi ord som hand sagde til S: Thomas : **Salige ere de som icke see / oc dog tro.** Her- *Ioh : 20.*
3. foruden / at Christus icke anseer Personer : Hand haffuer ocsaa met nogle Exempel beuist / den tid hand vaar her legemlige næruerendis paa Jorden / huorledis hand vil handle met de andre som komme til hannem / oc paakalde hannem.

Ja maat du atter sige : Jeg er en stor oc groff Syndere / derfaare veed ieg icke / om Christus vil bønhøre mig. Suar. Det troer ieg vel at du est est en Syndere / oc du giør ret / at du det bekiender : Men betenck ocsaa der hos / at Christus er kommen til Verden for Synderis skyld / at hand vilde giøre dem salige. Jesus Christus siger selff: *2. Wi ere Syndere.*
Jeg er icke kommen at kalde de retfærdige / men Syndere til Penitentze. Dette repeterer oc igientager S: Pouel oc *Matth : 9.*
siger

1. Tim: 1. siger saaledis: Det er visselige sant/oc it dyrebart oc værdigt ord / at Jhesus Christus er kommen til Verden at giøre Syndere salige. Item / hand siger til Titum:
Tit: 2. Guds salige Naade er obenbaret for alle Menniske.
Exempel om Guds barmhiertighed. Dernæst skalt du see hen til Exempel/ huorledis Gud haffuer beuist andre Syndere sin Naade oc Barmhiertighed. Adam kaste den gantske Verden met sig vdi Fordømelse / men hand giorde Penitentze oc bleff tagen til Naade. S: Pouel forfulde Guds Kircke oc Menighed. S: Peder forsuor Christum. Kong Manasses besmittede sig met grueligt Affguderi / oc meget wskyldigt Blods vdstyrtelse: Men den tid de giorde Penitentze oc omuende sig / da bleffue de tagne til Naade. Her met giffuis tilkiende / huor vist oc fast
Ezech: 33. det er som Gud siger hos Propheten: Saa sant som ieg leffuer/da vil ieg icke nogen Synderis død/men at hand skal omuende sig oc leffue. Hid hører ocsaa disse trøstelige
Joh: 6. oc 11. Christi ord: Sandelige/ sandelige siger ieg eder: Huo som troer paa mig/hand skal icke dø / men hand skal leffue euindelige. Disse deylige Sprock oc trøstelige Exempel skalt du sætte imod dine Synders mangfaaldighed / oc vid det visselige/ at Guds Barmhiertighed gaar offuer din offuertrædelse/
Rom: 4. oc at Naaden gaar langt offuer Synden.

3. Mand tuil om mand er vdualt. Maat du nu her atter sige: Jeg veed icke om ieg er vdualt til det euige Liff. Denne Fristelse er dig paakommen aff Dieffuelen selff. Huem er falden? Falt icke Adam met alle sine Efftercommere? Thi wi vaare allesammen i hannem / lige som i en almindelig Klemp / huor aff alt det gantske menniskelige Kiøn er kommet.
Læs her om i Vinterdelen paa det lxxxvij. blad. Huem fick da Guds Foriættelse? Fick icke Adam den ocsaa? Derfaare/lige som du est falden i Adam/ oc est skyldig i hans Fald: Lige saa est du ocsaa opreyst met hannem/oc est delactig i den Foriættelse som hannem bleff giffuen / Met saa skel at du met en stadig Tro vilt giøre dig der vdi delactig. Dernæst siger S: Pouel klarlige:
1. Tim: 2. Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige/ oc komme til Sandheds bekiendelse. Hid hører ocsaa det / at Christus giffuer sine Disciple it almindeligt Bud oc befalning/saa
Marc: 16. sigendis: Gaar vd i den gantske Verden / oc predicker Euangelium faar alle Creatur: Huo som troer oc

bliff-

**bliffuer døbt hand skal bliffue salig / Men huo som ic-
ke troer hand skal fordømis.**

End maat du nu atter sige: Troen er en gaffue aff Gud / oc 4.
der kand ingen faa Troen/ vden huem som Gud vil den vnde. See Troen giff-
her huor meget Kiød oc Blod kand finde paa / huor met det lycker uis huem
Saligheds vey igien for sig selff: Det er vist at Troen er Guds Gud den vil
gaffue / men hun giffuis oss i saa maade. Gud sætter dig sit Ord vnde.
faar/ dette biuder hand oc befaler at du skalt tro/ Oc naar du det ide- Huorledis
lige oc flitelige hører/ betencker oc offueruejer/ da vil hand vere kraff- Troen giff-
tig der vdi. Men tag du dig vel vare/ at du icke met Jøderne staar uis.
den hellig Aand imod/ huilcket S: Staffen breyder dem/ der hand
sagde: **I wom skaarne i Hierte oc Øern / i staa altid** Actor: 7.
den hellig Aand imod / lige som eders Fædre giorde.
Den tid Christus saa paa Jerusalems stad / oc betenckte Stad-
sens ødeleggelse / da breydede hand met grædende taare Jerusalems Luc: 19.
indbyggere deris wtacknemmelighed / at de icke kiende deris tid der
de vaare hiemsøgte vdi. Hand siger ocsaa der effter til dem i Tem-
plet: **Jerusalem/ Jerusalem/ huor offte vilde ieg for-** Matth: 23.
**samle dine Børn / som en Høne forsamler sine Kyl-
linge vnder sine Vinge / oc i vilde icke?** See her / Chri-
stus vil/ oc hand vil icke andet end som en Fader. Huad vilde hand?
Hand vilde forsamle Jerusalems indbyggere til sin Faaresti: Men
de vilde icke/ for de vaare bedragne aff deris Lærefædre oc falske Pro-
pheter/ Oc de vaare nedsiunckne i deris Rigdom/ mact oc velde / le-
gemlig vellyst/ oc denne Verdens omhyggelighed/ at de huercken kun-
de eller vilde atlyde Christo deris Hiurde. Huorfaare det icke aleniste
vaar Guds retfærdige Dom/ men ocsaa deris egen skyld at de bleff-
ue forderffuede oc ødelagde.

Derfaare skulle wi forlade oss paa Guds naadige oc almin-
delige Foriættelser / oc styrcke vor Tro met Exempel / oc met denne
Quinde vdi vor sorge oc modgang fly hen til Christum / saa skal
det visselige skee/ at wi skulle finde hielp i tilbørlig tid. Saa haffue
wi nu her talet om denne Quindis stadige Tro oc faste Tillid.

NV ville wi ocsaa for det tredie som ieg loffuede/ ansee hendis Bøn III.
huordan hun vaar. Hun tier io stille/ maat du sige/ Hun ta- Hendis
ler ickon hemelige ved sig selff/ oc gaar til Jhesum oc rører ved hans Bøn.
Klæder / her høris io ingen Bøn. Det er vist / her opregnis ingen

ord der hun bad / Men her er tegn til en aluerlig Bøn / her er ocsaa Bønens krafft oc vdretning. Tegne til Bøn er / at hun gaar til Jhesum / rører ved hans Kiortel søm / oc tencker aluerlige ved sig selff paa hans Mildhed oc Veluillighed / oc aff sin inderste Hiertens grund ynsker oc begerer / at hand vil beuise hende sin Barmhiertighed. Denne ynske oc Hiertens inderlige begering oc attraa hører vor HErre Christus / lige som en aluerlig Bøn. Hendis Bøns krafft oc vdretning er / at hun faar Trøst oc Husualelse / oc bliffuer helbrede aff sin Siuge. Om Mose læse wi ocsaa / at der hand stod i stor Hiertens sorge oc banghed ved det røde Haff / oc ingen saa hannem røre sine Læber / da hørde mand at HErren sagde til hannem: **Mose / hui raaber du saa til mig?** Huor aff wi lære / at en Christen Bøn som gaar op igiennem Skyerne / staar icke aleniste der vdi / at mand meget bruger Munden / eller vdi vduaartis forfengeligt Mundklammer / at mand haffuer mange ord / Men Bønen er mere it ydmygt Hiertis opløfftelse til Gud / huor met mand i en stadig Tro til Christum begerer noget aff Gud. Dette stadfestis ocsaa met Dauids Exempel / som siger: **O HErre til dig opløffter ieg mit Hierte.**

Exod: 14.

Huad Bønen er.

Psal: 25.

En Lærdom om Bønen.

Læs her om ydermere den femte Søndag effter Paaske.

Fem vilkaar vdi Bønen.

Men effterdi at ingen Dyrckelse oc tieniste er Gud mere behagelig / end at mand rettelige paakalder hånem / Oc alle gudfryctige Christne bør daglige met denne Gudstieniste at omgaas / da vil ieg kaartelige her tale noget om en Christen Bøn. Jeg sagde nu / huad Bønen er / Nu vil ieg sige huad vilkaar der altid skal vere hos Bønen. Oc ere der fem vilkaar / som altid skulle vere hos en christelig Bøn. Det første er / huordant vort Hierte- 1.
lag skal vere / naar wi ville giøre vor Bøn. Dernæst / huad der 2.
skal nøde oc driffue oss til at bede. Fremdelis / huem wi skulle tilbede 3.
oc paakalde. Her offuer / paa huad fortrøstning oc Tillid wi skul- 4.
le gaa frem faar Guds Aasiun / oc paakalde hannem. For det 5.
sidste / huad wi skulle bede om oc begere / Der hos naar wi skulle bede met vilkaar / oc naar wi skulle bede foruden vilkaar.

1. Met huad Hiertelag wi skulle bede.

Det første vilkaar der skal altid vere hos Bønen / er / met huad Hiertelag wi skulle giøre vor Bøn / oc huorledis wi skulle vere tilsinds naar wi ville bede. Wi skulle først sætte tilbage all tancke 1.
oc mening om vor egen værdighed oc fortieniste / saa som denne Quinde giorde / hun fornam intet hos sig andet end ont oc wrenlighed. Dernæst / skal den som vil bede føle sin nød oc trang / at hun 2.

gaar

gaar hannem til Hiertet / saa som denne Quinde hun fant oc for-
3. nam sin store nød oc trang. Siden skulle wi gaa frem faar Gud/
oc i en sand Penitentze falde ned faar hannem / oc det fast heller met
Hiertet end met Legemet/saa som Manasses hand bøyde sit Hiertis
Knæ / der hand icke kunde bøye sine legemlige Knæ: Huilcket ocsaa
er obenbare at denne Quinde visselige haffuer giort / effterdi at hun
4. gick bag til Jesum. For det sidste/ skal ocsaa Hiertet optendis i en sta-
dig Tro at paakalde Gud. Thi den som icke beder aff en stadig Tro/
hand bruger ickon Munden oc beder intet. Saa haffuer denne
Quinde hafft en stadig Tro til vor HErre/ som wi kunde see aff det
som tilforn sagt er.

Det andet vilkaar er Sagerne / som skulle nøde oc driffue oss II. Sager hui wi skulle bede.
1. til at bede/ huilcke ere mange. Denne Quinde tenckte vden tuil paa
Guds Bud oc Befalning / som aluerlige vdkreffuer aff oss denne
2. tieniste / at wi stedse oc idelige skulle paakalde hannem. Dernæst/
haffuer hun oc vel vist Guds Foriættelser / at hand vil bønhøre/
Ellers haffde hun ingelunde met saadan Tro oc tillid giffuet sig til
Christum. Hand siger selff: **Huad i bede Faderen om / i** Iohā: 16.
3. **mit Naffn/ det skal hand giffue eder.** Herforuden haff-
uer hun ocsaa fundet oc fornommet Dieffuelsens tiranni oc sin sto-
re nød oc trang / huor aff hun er beueget oc haffuer bleffuet foraar-
saget / at søge til vor HErre Christum om hielp oc trøst/ effterdi at
4. hand alene kand hielpe/naar ingen anden kand eller vil. Hun haff-
uer ocsaa seet hen til andre Folckis Exempel: Hun saa at den Off-
uerste Jairus/som her i dette Euangelio omtalis/paakaldede Chri-
stum paa sin Daatters vegne oc bleff bønhørt. Dette oc andre
saadanne Exempel haffuer hun ladet sig gaa til Hierte / oc aff disse
Sager er hun opuact oc tilskyndet at giøre sin Bøn. Derfaare
skulle wi ocsaa lade oss til egge aff disse Sager/ at beuise Gud denne
tieniste/som er Bøn oc Paakaldelse/Wi skulle betencke Guds Bud:
Hans Foriættelser: Dieffuelens tiranni: Vor egen nød oc trang:
Oc andre Christnis exempel.

Det tredie vilkaar er / huem wi skulle paakalde. Wi skulle III. Huem wi skulle paakalde.
ingen anden paakalde / end den eniste euige Gud / som er / Fader/
Søn oc hellig Aand: Wi skulle huercken paakalde Englene eller
Menniskene / Thi dette er Guds euige Bud oc Befalning: **Paa-** Psal: 50.
kald mig i din nød oc bedroffuelse / Jeg vil hielpe dig/
saa du skalt tacke mig. Item Christus siger hos Mattheum: Matth: 4. Deut: 6.

 Du

Du skalt tilbede HErren din Gud / oc tiene hannem alene. Thi at paakalde noget Creatur / det er it saare stort oc grueligt Affguderi / for huilcket Gud straffer Verden haardelige oc gruelige / Fordi at saadant Affguderi er en offuermaade stor Guds bespaattelse.

IIII. For hues skyld wi skulle bede.

For det fierde / spørgis her nu met rette: Huad Fundament oc Grunduaal wi skulle bygge oc forlade oss paa / at wi kunde dristelige gaa frem for Guds Aasiun oc paakalde hannem? Der som wi see til oss selff / oc ville aff oss selff fordriste oss / da bliffue wi visselige beskemmede / saa at vor egen Skam oc haanhed skal forskrecke oc forfærde oss / at wi icke skulle tørre bede oc paakalde Gud. Der til siger ocsaa Scrifften: (Iohan: 9.) **Gud Bønhører icke Syndere.** Huem skulle wi da fordriste oss paa? Det er vist at ingen kand Bede om hand vil forlade sig paa sin egen Værdighed / Derfaare skal mand søge den eniste Meglere oc Talsmand imellem Gud oc Mennisken / (Vor Talsmand.) som er Jhesus Christus / huilcken der selff biuder sig til at ville vere vor Talsmand / oc føre vore ord oc supplicatz frem faar sin Fader / i det hand siger: (Iohan: 14.) **Huad i bede om i mit Naffn / det vil ieg giøre.** (Iohan: 16.) Oc strax der effter siger hand: **Sandelige / sandelige ieg siger eder / Huad i bede Faderen om i mit Naffn / det skal hand giffue eder.** Saa haffue wi derfaare ved Christi Værdighed oc fortieniste / en fri tilgang til Gud.

V. Huad wi skulle bede.

For det sidste / Huad skulle wi bede? Try ting skulle wi bede Gud om / Oc try ting skulle wi affbede. (Try ting at begere.) 1. Wi skulle bede / at Guds 1.
Ære oc Naffn kand helliggiøris oc forkyndis iblant alle Menniske.
2. Wi skulle ocsaa bede om vore Synders forladelse / Christi Ret- 2.
færdighed / oc vore Siælis salighed. 3. Oc wi skulle bede om det 3.
som oss kand tiene oc vere nodtørfftigt / til dette næruerendis Liffs oc Leffnetz ophold oc forfremmelse. Tuert imod skulle wi ocsaa affbede try onde ting / som ere: (Try ting at affbede.) 1. Alt det som kand forhindre Guds æ- 1.
re / oc hans Naffns helliggiørelse. 2. Alt det som kand forhindre 2.
vor Salighed. 3. Oc huad oss her i Verden gaar imod paa Lege- 3.
mens vegne. J disse ting skulle wi visselige forlade oss at bliffue bønhørde / oc besynderlige i de tu første ting som Guds ære oc vor Salighed er anrørendis. Men det som staar sidst / baade i det wi skulle begere / oc i det wi skulle affbede / som er om disse timelige ting / der skulle wi altid sætte vilkaar hos / Om det kand skee Gud til ære / oc det skal icke forhindre vor Salighed.

Nu

NV effterfølger det fierde/ som ieg sagde at wi haffue om denne IIII.
Quinde at acte/ som er/ huorledis hun bleff bønhørt oc fick sin Huorledis Quinden bleff helbrede.
Helbrede. Her skulle wi vel acte oc befinde/ huad Christus sagde
oc giorde/ Oc huad Quinden vederfoers. Huad sagde Christus?
1. **Ver ved it frit mod min Daatter / din Tro haffuer**
2. **hiolpet dig.** Oc der hand dette sagde/ da giorde hand hende
karsk oc helbrede/ ved sin Guddoms krafft oc mact. Marcus Euangelista siger/ at den tid Quinden rørde ved Christi klæder/ da fornam hand strax ved sig selff den krafft som vaar vdgaaen fra hannem/ oc spurde sig strax om/ Huo det vaar som rørde ved hannem. Marc: 5.
Huor offuer Disciplene forundrede sig/ effterdi de saae at der trengde sig saa meget Folck om hannem: Saa kommer da Quinden selff frem oc bestaar Sandhed/ huorledis alting er tilgaaet. Huad
3. vederfoers nu denne Quinde? Det siger Euangelisten met disse ord:
Oc Quinden bleff helbrede i den samme stund.

Her haffue wi fire ting vel at mercke oc lære. Først/ at de Fire Lærdomme. 1.
som tro paa Gud/ de regnis oc anammis at vere Guds Sønner oc Døttre/ saa som disse Euangelistens ord liude: **Hand gaff dem mact at bliffue Guds Børn / alle dem som tro paa hans Naffn.** Iohan: 1. Oc Christus her i dette Euangelio kalder hand denne Quinde sin Daatter. **Ver frimodig min Daatter/** siger hand/ **Din Tro haffuer hiolpet dig.** Dernæst/ haffue wi her at lære/ huad for it Hiertelag Christus haffuer til alle 2.
sorgefulde oc bedrøffuede Mennniske/ som i deris nød giffue sig til hannem. Fremdelis see wi her/ at Troen forhuerffuer oss aff Gud/ 3.
alt det wi ville begere oc haffue behoff. For det sidste/ at Christus 4.
stadfester her sin Guddoms krafft oc mact/ Hand giffuer sin vilie tilkiende/ Hand lader see huorfaare hand er kommen til Verden/ oc stadfester sit Ord oc Euangelium at vere vist oc fast. Om huilcket ieg haffuer tit oc offte talet.

Om den Anden.

VDi denne Offuerste for Scholen / som hed Jairus/ haffue wi ocsaa Exempel om hans Tro/ Bøn/ Bekiendelse oc Haab. Euangelisten siger: **Der kom en Offuerste til Christum.** Her haffuer du Exempel oc beuisning om hans Tro. Thi der som hand icke haffde Den Offuerstis Tro.

 troet

troet paa Christum/at hand vilde oc kunde hielpe hånem i sin nød/ da haffde hand icke gaaet hen til hannem / oc søgt raad oc hielp hos hannem. **Oc hand tilbad hannem.** Her haffuer du hans Troes fruct/som er Bøn oc paakaldelse. Disse tuende som er Troen oc Bønen/de giffue aff sig det tredie/som er Bekiendelse/at hand frilige bekiender Christum/ at vere den som sig kand hielpe/ Derfaare siger hand: **HErre/ min Daatter er nu død/ Men kom oc leg din Haand paa hende / saa bliffuer hun leffuendis.** See her huilcket it stadigt Haab oc fast Tillid hand beder met. Hand forlader sig visselige der til/ at der som Christus kommer til hans Daatter/oc legger sin Haand paa hende/da faar hun vist til Liffs igien/ alligeuel hun er nu slat død. Her aff skulle wi lære/ at wi vdi all vor nød skulle søge til CHristum alene/ tro oc forlade oss paa hannem / bede hannem om hielp oc trøst / bekiende hannem at vere den eniste som oss hielpe kand/ oc visselige forlade oss der til/ at wi skulle faa aff hannem/det som oss er nytteligt oc gaffnligt. Men huad gior Christus? **Jhesus stod strax op / oc fulde effter hannem/oc hans Disciple.** Her see wi huor villig oc redebon CHristus er altid til at hielpe. **Oc der hand kom i den Offuerstens hus / och saa Pibere oc Folckens bulder/ sagde hand til dem: Viger vd/ Thi Pigen er icke død / men hun soffuer: Oc de bespaattede hannem. Men der Folcket vaar vddreffuet / gick hand ind / oc tog hende ved Haanden / oc sagde til hende/** (som Marcus scriffuer/) **Pige ieg siger dig stat op/ Da stod Pigen op. Oc dette Rycte kundgiordis i det gantske Land.** Her see wi huorledis denne Offuerste er bleffuen bønhort oc fick hielp aff Christo: Men efferdi at alle stycker oc omstendige vilkaar i dette Exempel/ kõme offuer ens met den Quindis exempel som tilforn bleff omtalet/ da ville wi nu lade oss der met nøye/ oc ville gaa frem til den tredie Artickel.

Bøn.

Bekiendelse.

Haab.

Lærdom aff denne Offuerste.

Den legemlige død er ickon en Søffn/thi Christus vil opuecke oss. Lige saa taler oc Christus om Lazari død/Johan. xj. Lazarus vor Broder soffuer,

Om den Tredie.

CHristus sagde: Pigen er icke død/ men hun soffuer: Oc de bespaattede hannem. Aff denne

bespaat-

bespaattelse haffue wi try ting at acte. Det første er / at Verden er icke aleniste wtacknemmelig imod Christum / som hende haffuer giort til gode / oc beuist saa mange velgierninger: Men hun ocsaa der offuer bespaatter oc foracter hannem. Hui giør hun det? For hun er Blind / oc derfaare kand hun icke døme ret om Christi Lærdom. S: Pouel siger: **Det naturlige Menniske forstaar intet aff det som Guds Aand hører til.** Kiød oc Blod kand intet andet døme oc forstaa / end det som kiødeligt er. **Oc at vere kiødelige tilsinde / det er Fiendskaff imod Gud /** som Paulus siger. Derfaare / der som wi icke ville fare vild met Verden / oc bliffue Guds bespaattere / da lader oss høre Euangelium / paa det at vort Hierte oc Sind kand diss bedre vnderuisis oc læris at forstaa Guds gierninger. Dernæst skulle wi ocsaa her acte oc besinde / oc end ocsaa forundre oss der paa / at Christus gaar frem i sit gudelige forsæt / alligeuel at Verden bespaatter hannem. Hand lader sig icke affskrecke eller forhindre aff Verdens store wtacknemmelighed / at hand for den skyld skulde forlade sin Kircke oc Menighed: Men hand regerer oc haffuer Herredom mit iblant sine Fiender. Det sidste som wi her skulle acte / er Christi exempel / huilcket wi skulle efterfølge. Om wi derfaare bliffue bespaattede oc foractede for Guds Naffns oc vor Troes bekiendelse / da skulle wi see hen til Jhesum Christum Guds Søn / oc intet acte saadanne bespaattere oc foractere / thi de ere ickon Dieffuelens gicke oc narre. Wi skulle icke lade Verdens ondskaff forskrecke oss / men trøste oss ved Guds Søns Exempel / som selff bleff bespaattet oc foractet / huilcken ocsaa stedse er hos oss efter sin Foriættelse oc løffte / som saa liuder: **See / Jeg vil vere hos eder alle dage / intil Verdens ende.** Denne vor eniste Meglere / Talsmand oc Forsuar / met sin Fader oc den hellig Aand / skee loff / priis / heder oc ære til euig tid / Amen.

Try ting her at acte.
1. Verdens Blindhed.
1. Cor: 2.
Rom: 8.
2. Christus lader sig icke forskrecke.
Psal: 110.
3. Wi skulle icke forlade Christum for Verdens bespaattelse.
Matth: 28.

Den femte oc tiuende Søn-
dag effter Hellig Trefaaldighed/ Euangeli-
um Matthei i det XXIIII. Cap:

DE Jhesus gick bort aff Templen / oc hans Disciple traadde til hannem/at de vilde vise hannem Templens bygning. Da sagde Jhesus til dem: See i icke alt dette? Sandelige siger jeg eder/Her skal icke bliffue en Sten paa den anden / som ey skal sønderslas. Oc som hand sad paa Oliebierget / traadde hans Disciple enlige til hannem / oc sagde: Sig oss / naar skal det skee? Oc huad Tegn skal der vere faar din tilkommelse oc Verdens ende? Jhesus suarede / oc sagde til dem:

dem : Seer til / at der bedrager ingen eder / Thi der skulle komme mange vdi mit Naffn / oc sige / Jeg er Christus / oc de skulle bedrage mange. I skulle høre Strid oc rycte om Strid / Seer til / oc forfærdis icke / Dette skal altsammen først skee / Men det haffuer icke end alligeuel da ende. Thi at it Folck skal sætte sig op offuer det andet / Oc der skal vere Pestilentze oc Dyr tid / oc Jordskelff alle vegne / Da skal bedrøffuelsen først begyndis. Oc da skulle de føre eder i Gienuordighed / oc sla eder ihiel / Oc i skulle hadis aff alle Folck / for mit Naffns skyld. Da skulle mange forargis / oc forraade huer andre indbyrdis / oc hade huer andre indbyrdis. Oc der skulle da mange falske Propheter opstaa / oc de skulle forføre mange. Oc efferdi at Uretfærdighed skal da faa offuerhaand / da skal Kierlighed bliffue kaald i mange. Men huo som bliffuer bestandig indtil enden / hand bliffuer salig. Oc Euangelium om Riget skal predickis i den gantske Verden / til it Vidnesbyrd offuer alle Folck / Oc da skal enden komme.

Luc: 19.

NAar som i nu see ødeleggelsens Værstyggelighed som er sagd aff ved Propheten Daniel / at den staar i den hellige Sted / Huo som det læs / hand giffue act der paa : Da fly sig op paa Biergene / huo som er i Jødeland / Oc huo som er paa Taget / hand stige icke ned at hente noget aff sit Hus / Oc huo som er paa Marcken / hand vende icke tilbage / at hente sine Klæder. Vee de fructsommelige / oc dem som giffue di paa den tid. Beder / at i skulle icke fly om Vinteren / * eller om Sabbathen. Thi at der skal da bliff-

Dan: 9.

* At vandre om Vinteren er vbequemmeligt / oc om Sabbathen vaar det Jøderne forbødet at vandre. Saa er derfaare Christi mening : Seer til at i fly i tide.

bliffue saa stor en bedrøffuelse/ som der icke haffuer veret fra Verdens begyndelse hid indtil/ oc som icke heller skal bliffue. Oc der som disse dage icke bleffue forkaartede/ da bleffue intet Menniske saligt/ Men for
Marc: 13. de Vdualdis skyld/ skulle de dage forkaartis. Der
Luc: 18. som nogen da siger til eder: See/ Her er Christus/ eller der/ da skulle i det icke tro. Thi der skulle opstaa falske Christi/ oc falske Propheter/ oc giøre store Tegn oc vnderlige Gierninger/ At de vdualde skulle ocsaa forføris (der som det vaare mueligt) i Vildfarelse: See/ ieg haffuer nu tilforn sagt eder det. Derfaare/ naar som de sige til eder: See/ hand er i Ørcken/ da gaar icke hen vd: See/ hand er i Herberet/ da troer icke. Thi at lige som Liunet vdgaar aff Østen/ oc skinner hen indtil Vesten/ Saa skal oc Menniskens Søns tilkommelse vere. Huor som it Aadzel er/ der forsamlis Ornene.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEnne Christi predicken indeholder en herlig paamindelse/ som vdi denne farlige tid er saare
Rom: 15. nødtørfftig: Thi i det at S: Pouel siger: Alt det som er screffuet/ det er screffuet oss til Lærdom/ da skulle wi ingelunde tencke/ at dette er sagt oc screffuet for Jødernis skyld alene/ men meget mere for vor skyld/ wi som ere fast
Forskreckelse oc Trøst. nærmere den yderste Dommedag end Jøderne vaare. Oc er denne Predicken baade fuld aff forskreckelse/ Oc disligeste saare trøstelig oc glædelig. Thi der som du seer til de wgudelige/ oc dem som icke giøre Penitentze/ da er der aldrig nogen Predicken til/ som kand vere mere forfærdelig oc forskreckelig: Thi hun truer dem met suar Pine oc plage. Men der som du seer til de Gudfryctige/ oc dem som giøre Penitentze/ da er denne Predicken fuld aff Trøst oc Husualelse: Thi hun loffuer dem redning oc befrielse aff all deris Sorge oc

Gienuordighed / oc at de da skulle forløsis aff alt deris onde / som hand oc siger hos Lucam: Naar dette begynder at skee/da seer op/ oc opløffter eders Hoffuet / Thi eders forløsning stunder da til. Luc: 21.
Aarsagen til denne Predicken vaar Christi Disciplers tuende Spørsmaal / huilcke der toge Aarsage der aff / at Christus talede om Jerusalems iammerlige oc ynckelige forstøring oc ødeleggelse/ oc spurde hannem at / først / naar det skulde skee / der effter / huad Tegn der skulde skee for HERrens Tilkommelse. Til disse tu Spørsmaal suarer hand / icke som deris kiødelige mening oc begering vaar/ Men som hand viste at det vaar dem nytteligt til Saligheds vnderuisning oc Lærdom. Aarsagen til dette Euangelium.
Summa paa denne Predicken er / at Christus forkynder tiden / paa huilcken Jerusalem skal ødeleggis/ oc giffuer tilkiende huad Tegn der skulle gaa for hans Tilkommelse til Dommen. Paa det at wi det diss bedre kunde forstaa / da ville wi her aff saaregiffue to Atticler / oc dem forklare. Summa paa dette Euangelium.

Den Første.

Christi Suar til Disciplernis Spørsmaal / oc hans Forkyndelse.

Den Anden.

Denne Lærdoms nytte oc brug.

Om den Første.

MEt dette Suar som Christus giffuer sine Disciple/suarer hand dem til tuende deris Spørsmaal/ saa at dette hans Suar indeholder oc begriber vdi sig tu ting. Tu ting i Christi suar.
1. Først / suarer hand sine Disciple her met til det første deris Spørsmaal/ i huilcket de spurde naar Jerusalem skulde
2. ødeleggis. Dernæst/suarer hand til det andet deris Spørsmaal/ som vaar om hans Tilkommelse til Dommen.

I. Huad Tegn der skal gaa for Jerusalems ødeleggelse.

SAa indeholder den første part aff CHristi Suar / huad Tegn der skal gaa for Jerusalems forstøring oc ødeleggelse / aff huilcke her mange opregnis/ i den Text som i nu hørde at ieg oplæste/ aff dette fierde oc tiuende Capittel i Matthei Euangelio.

1. Der skulle komme mange som skulle giffue sig vd for at vere Christus.

Det første Tegn vaar/ Der skulle opstaa falske Christi oc falske Propheter/ oc giøre store vnderlige Tegn / det er/ der

der skulle komme forfengelige oc drauels Menniske / som skulle liue
sig ære til / oc giffue sig vd for at vere Messias oc Jødernis Frelsere.
Oc lige som Christus her spaade / saa gick det ocsaa / Thi der vaare
tre besynderlige Skalcke / den ene effter den anden / som gaffue sig vd
for at vere Messias / oc droge der met en saare stor part aff Almuen /
oc mange Menniske til sig / som vaare: Teudas / En Egipter / oc Si-
mon Traaldkarl. Teudas tilraadde oc tilskyndede Folcket / den tid 1.
Cuspio vaar Landsherre vdi Jødeland / at de skulde tage met dem
huad de haffde / oc bad dem følge sig hen til Jordans Flod : Der
mente hand at hand vilde skille Vandet at / lige som Josue / oc Elias
giorde / saa at de skulde allesammen gaa der igiennem met tørre Fød-
der / och saaledis bekomme deris gamle Frihed igien / oc bliffue løs
aff den tieniste oc Plage / som de nu vaare vndertuingde aff de Ro-
mere. Hannem vaar det enfaaldige oc daarlige Folck lydig / de gin-
ge met hannem til Jordans Flod / oc foruentede at hand skulde der
lade dem see it Jertegn / oc fuldkomme det hand loffuede / dissimellem
den stund de det saa forgeffs foruente / kom Landsherren met it
stort tal Krigsfolck / oc slog dem allesammen ihiel. Der kom ocsaa 2.
effter hannem en Egiptisk mand / som lige saa raadde Folcket til at
de skulde efterfølge hannem / oc loffuede at hand vilde fri dem aff de
Romeris tieniste / at de skulde komme til ro oc huile : Men de bleffue
ocsaa bedragne aff hannem / saa mange som hannem efterfulde /
thi dem offuergick ocsaa en retfærdig Straff for deris daarlighed /
Simon den Traaldkarl * den tid at hand icke kunde effter sin bege- 3.
ring / kiøbe den gaffue for Penninge aff S : Peder oc de andre A-
postle / at naar hand lagde sine Hender paa nogen / de da strax skul-
de faa den hellig Aand / men hand hørde at S : Peder suarede han-
nem : **Bliff fordømt met dine penninge / * Acter du at
mand kand faa Guds gaffue formedelst Penninge?**
Da tenckte hand it andet raad op / huilcket hand viste sinuct at pry-
de oc besmycke met Dieffuels konst / saa at hand førde dette sit raad
i Gudfryctigheds Kaabe / at ingen skulde mercke hannem andet aff
end at hand haffde idel Sandhed oc Gudelighed met at fare : Der-
faare gaff hand sig it helligt Naffn / oc kaldede sig Guds krafft / oc
sagde at hand vaar ocsaa Guds krafft. Ved denne Titel oc hans be-
dregeri bleffue mange enfaaldige Menniske besuigne oc bedragne.

Nu maatte her nogen spørie / huorfaare at Gud tilstedde disse
bedragere saadant at giøre? Der til suarer S: Pouel i sin Epistel til
de Thessalonicker / oc siger : **Fordi at de icke anammede kier-
lig-**

Teudas.

Iosue, 3.
4. Reg : 2.

En Egipter.

Simon Traaldkarl.
Actor : 8.

* Aff denne Simoni er det kommet / at mand kalder det Simoni / naar nogen kiøber sig Preste-kald oc kircke tieniste til.

* Dette skulde de vel acte som kiøbe sig Sogner til. Dislige ste de som icke ville tilstede nogen Person til Preste-kald vden de faa skenck oc Mude. De bliffue vist fordømde met deris penninge / vden de bedre sig.

lighed til at tro Sandhed / at de maatte bliffue salige/ Derfaare sender Gud dem krafftig vildfarelse/ at de skulle tro Løgn / paa det at de skulle alle bliffue dømde som icke tro Sandhed/ men haffue Lyst til wretfærdighed. Saadan straff ere alle de værde/ som i dette klare Euangelij liüs giøre sig blinde/at de aff Fortrædelighed icke ville see. Fremdelis giffuer ocsaa Christus i denne samme Predicken en herlig atuarsel oc paamindelse/saa sigendis: Seer til at ingen bedrager eder/thi der skulle komme mange i mit Naffn oc sige: Jeg er Christus/ oc de skulle bedrage mange. Denne Jødernis forfærdelige straff skal paaminde oss/ at wi frycte Gud/ oc beuise Christi Euangelio reuerentz oc lydighed.

Matth: 24.

2.
Krig oc Rycte om Krig.

Det andet Tegn/ som skulde gaa for Jerusalems forstøring er Krig oc Orlog/ saa siger Christus: J skulle høre Krig / oc Rycte om Krig. Saadan Krig oc Strid haffuer mand hørt / at der haffuer gaaet saare mangfaaldig for Jerusalems forstøring/ saa som Historier beuise. Først bleffue der paa en tid tu tusinde Mennisker ihielslagne / for en næseuijs Landsknechts skyld / som bespaattede Jøderne for deris Mandoms Lem. Der hos ginge der Røffuere obenbare iblant Folcket/som hemelige bare Suerd hos sig oc skiulte dem vnder deris Kaaber / huor met de ihielsloge alle dem der de møte. Derforuden bleffue ihielslagne i den Stad Cæsarea tu tusinde Jøder. Jtem vdi en Stad Sytopolis tretten tusinde. Jtem vdi Ascalon tu tusinde oc femhundret. Jtem vdi den Stad Ptolomais tiue tusinde. Vdi Alexandria halfftrediesinds tiue tusinde. Oc vdi Damasco ti tusinde/ saa mange bleffue der aff Jøderne ihielslagne. See her huor viss oc sand Christi Spaadom vaar/oc huor gruelige oc hart det Jødske Folck bleff straffet for sin store Wtacknemmelighed. Huad ville wi nu sige om den store Hunger/ Pestilentze/ Jordskelff/ som der skede effter Christi Spaadom ? Alt dette her giffuer oss tilkiende/ huor stor oc gruelig dette Folckis Synd maa haffue veret / Men det vaar ickon it Preambel oc foruidende til det megle onde/ oc den store wlycke som der effterfulde.

Jødernis wtacknemmeligheds straff.

3.
Stor forfølgelse som Apostlerne skulde lide/ huilcken skede i fire maade.

Det tredie Tegn vaar/ at Christi Discipler skulde forfølgis oc hadis/ huor om Christus taler met disse ord: Oc da skulle de føre eder i Gienuordighed/ oc sla eder ihiel / oc i skulle

hadis aff alle Folck for mit Naffns skyld. Denne forfølgelse begyntis paa S: Staffens død/ der hand bleff for Christi naffns bekiendelsis skyld ihielslagen/ oc vaaxte siden daglige dags io mere oc meer. Oc bleffue Christi Disciple forfulde i fire maade.

Legemlig forfølgelse. Først bleffue de forfulde oc plagede paa deris Legeme. Thi somme 1.
aff dem bleffue hudstrøgne/ Somme halshugne/ Somme Kaarsfeste/ Somme ellers i anden maade plagede met stor martir oc pine/ saa at der vaar ingen aff dem der gick Ram foruden/ som mand pleyer at sige/ at de io allesammen bleffue forfulde oc plagede paa

Sorge aff mangis forargelse. deris Legeme. Dernæst vaar det dem icke en liden Hierteſorge/ at 2.
de saae at mange forargede sig offuer den suare forfølgelse oc plage/ der de skulde lide for Christi naffns bekiendelse skyld/ oc fulde for den Sag skyld fra Euangelio/ oc vilde heller forsage Euangelium/ end

Kætteri. de vilde lide saadan plage oc forfølgelse som Disciplene lede. Her- 3.
foruden lede ocsaa Christi Disciple stor forfølgelse aff falske Propheter/ som der vaare mange til paa den tid/ om huilcke Epiphanius scriffuer/ disligeste Eusebius oc andre. Først vaar der it slags Kættere som kaldedis Simoniani/ som vaare Simonis den Traaldkars anhengere oc efftcrfølgere/ om huilcken nu tilforn bleff omtalet/ Denne Simon lærde at der vaar ickon en Person i Guddommen/ som stundem kaldis Fader/ stundem Søn/ oc stundem den hellig Aand/ oc stundem obenbarede sig i andre maade. Sam-

Euseb: eccl: hist: lib: 2. cap: 13. me Simon førde en Quinde omkring met sig som hed Selena/ den sagde hand at vere Moder til alle ting/ oc at Englene vaare aff hende. Hand sagde at Verden vaar skafft aff de onde Engle/ disligeste Mosi Low oc Propheterne/ derfaare forskød hand oc foractede deris Bøger/ Hand nectede Legemens Opstandelse/ oc kom mange vildfarelser aff sted. Hand kom det saa langt met sin Traaldoms konst/ at hand bleff æret oc anseet for en Gud/ oc der bleff it Billede giort effter hannem i Rom/ som bleff opreyst oc affholdet hannem til ære. Paa det sidste bleff hans Traaldom oc Skalckhed obenbaret/ formedelst S: Peders oc S: Pouels Bøn/ oc der hand sagde sig at ville flue oc fare leffuendis op i Himmelen/ falt hand ned mit i Rom/ oc slog sig ihiel/ saa at hand der fick sin retfærdige Straff.

Euseb: histo: ecclesi: lib: 3. cap: 26. Iren: lib: 1. cap: 21. Effter disse Simonianer komme it slags Kættere/ som hede Menandriani/ huilcke der lærde den Kætters Menandri lærdom. Denne Menander/ vaar ocsaa it Dieffuels Menniske/ som vaar oplært aff den Simon Traaldkarl/ oc hand gick hannem langt offuer i Skalckhed oc ondskaff. Hand sagde sig at vere Menniskens Frelsere oc Saliggiørere/ oc vaar der til forordineret oc beskicket aff Euighed.

uighed. Hand giorde alle sine anhengere oc Tilhørere det vijs/ at de skulde icke dø / huorfaare hand fick mange som hans Lærdom anammede. Effter dem opuacte Dieffuelen Saturninum / som vdspredde den samme Lærdom som Simon Magus oc Menander lærde/ oc lagde dette til/ at Verden oc Menniskẽ er skafft aff Engle/ oc sagde at Ecteskaff vaar sticket aff de onde Engle. Effter hannem kom Basilides oc hans anhengere som kaldedis Basilidianer/ huilcke der lærde/ at Christus bleff icke kaarsfest / men Simon aff Cyrenen/som bar Kaarsset effter hannem/ De lærde ocsaa at Menniskens Siæl bliffuer alene salig oc icke Legemet. Disligeste sagde de at det vaar icke Synd / at mand i forfølgelse forsuor Christum. Der vaare ocsaa Nicolaiter/som vaare Nicolai/ en aff de siu Diaconers anhengere/ huilcke der forsuarede all Løsactighed oc slemhed/ oc besmittede sig baade met Affguderi / oc it skendeligt løsactigt Leffnet. Der bleffue ocsaa aff Dieffuelen opuacte it slags Lærere som hede Gnostici / som stadfeste Simonis Traaldkarls oc Menandri Lærdom. Jeg vil nu intet tale om Ebion oc Cheritho/ huilcke der vaare CHristi Guddoms fiender/ oc sagde at hand vaar icke vden it Menniske / lige som it andet Menniske. See her huor mange oc store hobe Kættere oc falske Lærere Christi Disciple oc Apostle haffue hafft at handle met / huilcke der icke vilde lade sig nøye oc vere tilfreds met Jhesu CHristi Guds søns simple oc enfaaldige Euangelium. Dette vaar Disciplene icke en ringe forfølgelse oc Hiertesorge/ men det gick dem mere til Hierte/ oc plagede dem meget mere/ end den vduaartis pine oc plage som de maatte lide paa Legemet. For
4. det sidste / haffde ocsaa Disciplene stor bedrøffuelse oc Hiertesorge/ aff den gantske Verdens store Løsactighed / Fortrædelighed/ oc Vtacknemmelighed.

Iren: lib: 1. cap: 22.
Euseb: lib: 4. cap: 7.
Euseb: lib: 4. cap: 8.
Epiphan: lib: 1. Tom: 2.
Euseb: lib: 3. cap. 29.
Euseb: lib: 4. cap: 7.
Euseb: lib: 3. cap: 27. & 28.
Verdens vtacknemmelighed.

Det fierde Tegn/ som skulde gaa for Jerusalems ødeleggelse/ vaar/ **At Euangelium om Guds rige skal predickis i den gantske Verden / Til it Vidnesbyrd offuer alle Folck.** At disse Christi ord bleffue fuldkomne / oc at det gick altsammen for sig som hand spaade oc sagde/ det beuiser S: Pouel i det hand siger: **Haffue de icke hørt det? Sandelige deris Liud er io vdgaaen i alle Land/ oc deris ord i all Verden.** Dette er nu sagt om de Tegn som skulde gaa for Jerusalems forstørring oc ødeleggelse: Nu efftersfølger i Texten/ huorledis det skulde gaa til/ oc huorledis Staden skulde ødeleggis. Saa siger Chri-

4. Euangelij obenbare predicken.
Rom: 10. Psal: 9.

Chriſtus : Naar ſom i nu ſee ødeleggelſens Værſtyg-
Dan : 9. gelighed/ ſom er ſagd aff ved Propheten Daniel / at
Om den ſtore iammer oc ælendighed i Jeruſalems forſtørring. den ſtaar i den hellige Sted/ Huo ſom det læs/ hand giffue act der paa : Da fly ſig op paa Biergene/ huo ſom er i Jødeland/Oc huo ſom er paa Tagget/hand ſtige icke ned at hente noget aff ſit Hus / Oc huo ſom er paa Marcken/ hand vende icke tilbage/ at hente ſine Klæder. Vee de fructſommelige / oc dem ſom giffue at di paa den tid. Beder/at i ſkulle icke fly om Vinteren / eller om Sabbathen. Thi der ſkal da bliffue ſaa ſtor en bedrøffuelſe/ ſom der icke haffuer veret fra Verdens begyndelſe hid indtil / oc ſom icke heller ſkal bliffue. Som hand vilde ſaa ſige/ naar alle diſſe tegn ere gaaen for ſig/ſom ieg nu haffuer opregnet/da ſkal Krigshærren komme/ſom ſkal forſtørre oc ødelegge Jeruſalem. Denne Værſtyggelighed ſom Chriſtus her neffner/vaar det Jødſke Folckis gruelige værſtyggelige Synder / oc det ſlemme Affguderi/ huor met meſten delen det gantſke Folck vaar beſmittet. Diſſe Synder oc Affguderi kaldis derfaare en Værſtyggelighed / fordi at det vaar en ſlem ſtinckendis/ildeluctendis oc værſtyggelig ting faar Gud/ ſom hand

Ødeleggelſens Værſtyggelighed huad det er. ingelunde kunde lide. Det kaldis ødeleggelſens Værſtyggelighed / for den Straff oc plage ſom der efterfulde / ſom vaar Jeruſalems oc gantſke Jødelands forſtørring oc ødeleggelſe. Saa at ødeleggelſens Værſtyggelighed mercker den Værſtyggelighed ſom vaar Aarſage til ødeleggelſen. Dette er nu ſagt om den første Part aff Chriſti Suar til det første Diſciplenis Spørſmaal / om Jeruſalems ødeleggelſe.

II.

Om Chriſti Tilkommelſe til Dommen/fire ting at acte.

DEn anden part aff dette Chriſti Suar / vaar til det andet Diſciplenis Spørſmaal/om Chriſti Tilkommelſe til Dommen. Vdi dette Suar haffue wi fire ſtycker at acte oc beſinde. Det første er/

1\. Atuarſel for falſke tegn. at Chriſtus befaler at Diſciplene ſkulle tage ſig vare for falſke tegn/ i det hand ſiger : Der ſom nogen da ſiger til eder : See / Her er Chriſtus/eller der/ da ſkulle i icke tro det. Det

2\. Mand ſkal icke forglemme Chriſti ord. andet er / at Diſciplene icke ſkulde aff forſømelſe forglemme hans

tro

tro atuarsel oc paamindelse: See/ ieg haffuer sagt eder det tilforn/ siger hand: som hand vilde sige: Jeg vil at i stedse oc altid skulle ihukomme oc betencke denne min atuarsel/ saa at i icke som andre Folck giøre/ forglemme mig/ oc der effter forsuerre mig. Det tredie er/ at hans Tilkommelse til Dom/ icke skal skee i en Vraa eller it Hiørne aff Verden/ eller i Ørcken: Men den skal bliffue obenbare til siune faar den gantske Verden. Thi saa siger hand: Lige som Liunet vdgaar aff Østen/ oc skin hen indtil Vesten/ Saa skal oc Menniskens Søns tilkommelse vere. Derfaare skulle i ingelunde tro dem som komme/ oc giffue sig vd for at vere Messias. Det fierde oc sidste er/ at alle de vdualde Christne skulle forsamlis til Christum/ Saa siger hand selff: Huor Aadzel er/ der forsamlis Ørnene. Det er/ som S: Pouel det forklarer/ Naar Christus kommer til sin Dom/ da skulle wi oprycktis oc tagis op i været mod hannem/ oc siden skulle wi vere hos hannem til euig tid.

3. Christus skal icke komme i tylsmaal.

4. De vdualde skulle forsamlis til Christum.

1. Thess: 4.

Om den Anden.

Efterdi at det som Jøderne vederfoers/ er tegn til det som skal skee i de sidste dage/ i huilcke wi nu leffue for Christi Tilkommelse/ Da er det tilbørligt/ at wi ansee oc betracte det som nu skeer i disse dage i vor tid/ oc see til huorledis det kommer offuer ens met Jødernis handel oc gierninger. Wi hørde tilforn iblant de Tegn som Christus opregnede/ Først at der skulde komme de som skulde giffue sig vd for at vere Messias/ huilcket ocsaa er skeet nogle faa Aar siden i Tyskland. Thi der vaar en Hollender ved naffn Dauid Georgius/ som sagde sig at vere Christus/ oc bedrog mange der met/ Der effter døde hand/ oc bleff siden opgraffuen aff Jorden oc brent. Der haffue oc veret andre som lige saa haffue baaret sig at/ baade aff Jøderne oc andre slags Folck/ huilcke der haffue faaet en ond affgang met alle de som dem haffue efterfuld. Dernæst taler Christus om Krig oc Rycte om Krig. Huor saare vel det kommer offuer ens met vor tid/ lærer oss Tyrckiet oc mange andre Nationer oc Landskaff/ oc wi maa i sandhed endnu vente oss mere der om at høre. Fremdelis huor stor forfølgelse den christne Kircke lider vdi mange Land/ i Tyrckiet/ i Grecia/ Italien/ Hispanien/ Franckerige/ Holland oc anderstedz/ det

1. Falske Propheter i vor tid.

En Hollender.

2. Krig oc Ryete om Krig.

3. De Christnis forfølgelse.

det lære oss de daglige sørgelige tidender/ som wi der om høre. Der komme mange atskillige Secter: Verdens Wtacknemmelighed er offuermaade stor imod Euangelium: Oc den største part i Verden

4. leffuer saare ilde. Her til kommer oc det fierde tegn der Christus ta-

Euangelij obenbare be-kiendelse. lede om/ som skal gaa for hans Tilkommelse/ som er/ at Euangelium skal predickis noget nær vdi den gantske Verden. Endog at det skeer icke alle steder obenbare: Dog alligeuel ere der mesten delen i alle Land oc Riger i Verden/ nogle som høre oc bekiende Euangelium. Huorfaare predickis det? **Til it Vidnesbyrd offuer alle**

Euangelium bær vidne i to maade. **Folck** / siger Christus: Oc skal Euangelium som predickis for oss vere it Vidnesbyrd offuer oss/ i tuende maade. Der som wi anamme 1.

oc tro det/ da skal det vere oss it Vidnesbyrd til Salighed/ oc det euige Liff: Men der som wi icke tro det / da skal det vere oss it vidnesbyd til 2.

Ti slags nytte oc brug vor retfærdige Straff oc Fordømelse. Nu ville wi see huad nytte oc gaffn wi haffue aff denne Christi Spaadom.

1. Oss til Lærdom. DEt første nytte oc gaffn er det som ieg nu omtalede/ som er/ at alt det som Joderne vederfoers/ det skeede oss til Lærdom/ at wi der aff skulle betencke/ huad den onde wtacknemmelige Verden vil vederfaris/ før end HERren kommer til Doms.

2. Foruidende for Straff. For det andet/ sætte oss disse Tegn oss vore Synders mangfaaldighed oc slemhed faar Øyen/ Oc saa ere de lige som it Sendingebud oc Forløbere/ for den store Straff som der vil efftersølge/ offuer alle dem som icke giøre Penitentze.

3. Christi Fienders straff. For det tredie paamindis wi her/ huad heffn oc Straff dem vil offuergaa/ som besmitte sig met de Gudfryctigis oc Christnis blod:

Ioh: 15. **Huo eder forfølger/ hand forfølger mig**/ siger Christus. Huor gaar det til? Fordi at saadan forfølgelse skeer for Christi Euangelium oc hans Naffns bekiendelse. Der ere mange aff Christi Fiender oc Modstandere/ som glæde sig nu oc ere lystige der ved/ at de kunde faa offuerhaand offuer hans fattige Lemmer: Men den tid skal komme/ at de skulle faa Straff haard nock/ for de gudfrycti-gis Blod som de vdstyrte/ huilcket der raaber op aff Jorden til Gud / oc begerer Heffn / huilcket den retfærdige Dommere vil visselige lade gaa for sig i sin tid/ effter som hans egne ord liude:

Rom: 12. Deut. 32. **Heffnen hører mig til/ Jeg vil betale: Paa sin tid skal deris Fod skride / Thi deris Wlyckis tid er hart hos.** HERren forhaler vel Straffen / oc effter sin store godhed oc langmodighed kalder dem til Penitentze/ Thi hand haffuer icke lyst oc be-

hage-

hagelighed til nogen fattig Synderis død oc forderffuelse/ Men hand vil fast heller at alle Menniske skulle omuende sig oc leffue met hannem/ saa som hand selff bær vidnesbyrd om hos Propheten/ saa sigendis: **Saa sant som ieg leffuer/ siger HErren/ da vil ieg icke Synderens død / men at hand skal omuende sig oc leffue.** Men huo som misbruger denne Guds godhed oc langmodighed / oc synder der paa frit hen / hand forsamler sig selff Guds vrede paa Vredens dag. Ezech: 33. Rom: 2.

4. Formaning til Penitentze

For det fierde / haffuer denne Christi atuarsel dette nytte oc gaffn met sig/ at den paaminder oss at giøre Penitentze. Den tid der komme nogle til Christum/ oc gaffue hannem tilkiende/ huorledis at der vaare nogle Galileer/ som Pilatus haffde ladet sla ihiel/ i det at de giorde deris Offer/ oc blandede deris Blod/ met Offerens blod / oc Christus ocsaa taler om de atten Mend/ som det Taarn i Siloe falt ned paa oc slog dem ihiel / da legger hand dette ydermere til oc siger: **Vden i omuende eder / da skulle i allesammen lige saa omkomme.** Oc hand siger klarlige/ at det skede icke for deris skyld aleniste som der omkomme/ lige som de skulde veret de eniste Syndere der vaare i Jødeland oc Galilæa/ men det skede ocsaa for andris skyld / at de aff deris fald oc vanlycke skulde vere paaminte/ at giøre Penitentze oc omuende sig til Gud. Meget mere skal det Jødske Folckis iammer oc ælendighed paaminde oss/ wi som nu leffue/ at wi nu imod den sidste tid giøre en aluerlig Penitentze/ oc omuende oss til Gud/ besynderlige efterdi at vor Sag oc deris ere hinanden intet wlige: De bleffue straffede aff Gud/ fordi at de foractede den christelige Religion oc Guds ord/ Sig mig nu om det gaar icke her lige saa til? Derfaare skulle wi vere paaminte aff Jødernis fald oc wlycke / oc omuende oss i tide / paa det at wi icke skulle hastelige oc wforuarendis falde i den leffuendis Guds hender. Luc: 13.

5. De Christne ere foractede her i Verden

For det femte/ skulle wi lære aff den christne Kirckis forfølgelse/ som den tid vaar offuermaade stor/ at de som ere Indbyggere vdi Christi rige her i Verden / skulle icke haffue megen Herlighed eller verdslig Lycke / icke heller haffue stor vduaartis anseelse oc myndighed. Thi lige som Christi Kircke er icke bunden til nogen viss sted / Lige staar all hendis Herlighed oc Ære/ en part der vdi/ at de Gudfryctige haffue en god oc rolig Samuittighed/ en part vdi deris stadige Haab om Jhesu Christi herlige obenbarelse. Kirckens Herlighed.

6. Christne skulle venne sig til Kaarsset.

For det siette / haffuer denne Christi atuarsel dette nytte oc gaffn met sig / at wi der aff paamindis oc lære / at holde oss til dem som

som ere Indbyggere vdi Christi rige / at wi icke aff den store forfølgelse oc gienuordighed lade oss forstrecke/saa wi falde fra Christum/
2. Tim: 2. oc forsuerge hannem. Thi endog/ som Paulus siger/ at **Alle de sō ville leffue gudelige i Christo/ skulle lide forfølgelse:**
Math: 5. Dog alligeuel siger Christus at de ere salige som lide forfølgelse/ for der skal komme glæde oc ære effter denne næruerendis gienuordighed oc forsmædelse/ Til huilcken ære oc glæde der er ingen vey eller gang/ vden aleniste ved Kaarsset.

7. Wi skulle bliffue vise aff Jødernis skade. For det siuende/ skulle wi bliffue vise aff Jødernis skade oc vanlycke/ saa at wi icke gaa vild met dem. Oc paa det at wi icke skulle fare vild som de giorde/ da lader oss gaa effter den rette Latern oc Lycte / som er Guds Ord: Thi formedelst denne Lycte alene/ kunde wi ledis paa den rette vey/ saa at wi bliffue trygge for vildfarelse.
Psal: 119. Derfaare siger Dauid: **Dit ord er en Lycte for mine Føder / oc it Lius paa mine veye.** Oc S: Pouel vil at wi
Coloss: 3. stedse skulle haffue Guds ord faar øyen/lige som it brendende Bluss oc Daartitze.

8. At holde oss til Guds ord. For det otende/haffue wi oc saa her aff at lære/at wi imod all den Gienuordighed oc Modgang som wi lide her i Verden / skulle sætte Guds ord/ som er it fast wuindeligt Slaat. Thi saa siger Salo-
Prouerb: 10. mon: **HErrens Naffn er it fast Slaat/ den Retfærdige løber did / oc bliffuer beskermet.** Item Kong Da-
Psal: 20. uid siger: **Hine forlade sig paa Vogne oc Heste / Men wi tencke paa HErrens vor Guds naffn.** At betencke HERRens naffn mercker her at ydmygelige paakalde den euige Gud / i en stadig Tro oc fast Tillid / huilcken Tro oc Tillid der off-
1. Ioh: 5. ueruinder Verden. Thi saa siger Johannes Apostel: **Eders Tro er den Seyer som offueruinder Verden.** Huorfor offueruinder Troen Verden? For hun paakalder Christum som haffuer offueruundet Verden. Hun haffuer oc saa Christum nærue-
Math: 16. rendis hos sig/huilcken Helffuedis porte kunde icke staa imod. Derfaare skulle wi altid oc idelige bede oc paakalde Gud/ at vore Hierter oc Sind icke induessuis vdi falsk Tro oc vrange meninger/ at wi icke helde/ falde oc vige fra Gud/ i saa megen Fare oc gienuordighed.

9. Berystning imod forargelse. For det niende/ skulle wi her aff bestyrcke oc beuebne oss imod forargelse/som er mange slags oc atskillig/ oc naar den kommer da skulle wi tencke paa disse Christi ord/ at hand sagde: **See/ ieg sagde**

eder

eder det tilforn. Oc vil der icke alenîste i en maade komme forar-
gelse: Thi somme skulle forarge sig aff den store forfølgelse oc mod-
gang som de Christne skulle lide/ Somme skulle forargis der aff/at
der ere saa saare faa til som bekiende Christum/ Somme der aff/at Exempel her
mange falde fra Euangelio. Thi der skulle bliffue mange paa den om haffue
sidste tid / som skulle slæt forsage Christum oc hans Euangelium / wi paa den-
for det megle onde oc store forfølgelse som de Gudfryctige skal offuer- ne dag vdi
gaa/ oc skulle giffue sig igien til Dieffuelens tieniste. Der skulle oc Franckerige
bliffue mange iblant den lille haab som bekiender Christum/huilcke oc i Vester-
der skulle komme meget Kætteri oc atskillige Secter aff sted. Imod landene.
dette her vil Christus at wi skulle vel styrcke oc beuebne oss: Oc fordi
at den Wlycke som mand veed tilforn / oc kand diss bedre vere beredt
at tage imod / Den giør icke saa stor skade/ som den der kõmer haste-
lige wforuarendis/Derfaare vil Christus/at hans christne Kircke
skal der om vere paamint tilforn/ før end det skeer.

For det sidste / haffuer denne Atuarsel dette nytte oc gaffn 10.
met sig/ at wi her aff paamindis/ at leffue vdi Guds Fryct/ oc glæ- Glædelige
delige met it frit mod / forvente vor HERris Jhesu Christi Til- forvente den
kommelse / som skal tilføre oss en fuldkommen forløsning / huilcken yderste dag.
forløsning der skal vere lige som den rette yderste ende paa alle Chri-
sti velgierninger / til huilcken alle de andre hans velgierninger hø-
re hen. Oc er dette Ordning oc skick paa de velgierninger som Christi vel
Christus beuiser oss / huilcken S: Pouel bescriffuer vdi den første gierningers
Epistel til Corintherne vdi det første Capittel / met disse ord: Ordning oc
skick.
Christus er giort oss aff Gud / til Vijsdom/ til Ret- 1. Corinth: 1.
færdighed / til Hellighed/ oc til Gienløsning. Paa
det at huo sig roser / hand skal rose sig i HERREN. Ierem: 9.
1. Hand er oss bleffuen til Vijsdom / i det hand i sit hellige Euangelio Vijsdom.
obenbarer oss sin Faders vilie / huilcken der vaar skiult faar denne
Verdens vijse / Om denne Vijsdom taler Johannes Baptista hos
Johannem/ oc siger: **Ingen haffuer nogen tid seet Gud/** Iohan: 1.
Men Sønnen som er i Faderens skød / hand haff-
2. **uer obenbaret oss det.** Hand er oss født til Retfærdighed / i Retfærdig-
det at hans Retfærdighed tilregnis alle dem / som tro hans Euan- hed.
gelium. Derfaare siger S: Pouel: **Christus er Louens** Rom: 10.
fuldkommelse / alle dem til Retfærdighed som tro.
3. Hand er oss født til Hellighed / i det at effter hand haffuer giort oss Hellighed
retfærdige/ da skencker hand oss sin hellig Aand / ved hues krafft wi
nu

nu begynde it nyt oc helligt Leffnet / oc icke lenger leffuer effter Kiødsens onde vilie oc begering. Denne Helliggiørelse eller Hellighed kalder Apostelen S: Pouel til de Philipper en Aandelig omskærelse / saa sigendis: Philip: 3. **Wi ere Omskærelsen / som dyrcke Gud i Aanden / som berømme oss i Christo / oc icke forlade oss paa Kiødet.** Met huilcke ord hand giffuer tilkiende / baade huad den rette Helliggiørelse / Oc huad den rette Omskærelse er / som er / at wi hensætte all den fordristelse wi haffue paa Kiødet / oc berømme oss alene vdi Christo Jhesu vor HErre / oc haffue vilie til at tiene Gud i Troen met en god Samuittighed / all vor Liffs tid. Siden skal hand da paa det sidste bliffue oss en fuldkommen oc euig Gienløsning / naar wi allesammen skulle bekomme oc faa en fuldkommen Glæde oc Salighed ved hannem / som skal vare til euig tid. Den samme vor Retfærdiggiørere / Helliggiørere oc Gienløsere / met sin Fader oc den hellig Aand / skee loff / ære oc pris i Euighed / Amen.

Gienløsning. 4.

Den siette oc tiuende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthei i det XI. Cap:

Wa den samme tid / suarede Jhesus / oc sagde: Jeg priser dig Fader oc Herre offuer Himmelen oc Jorden / at du haffuer skiult dette faar de Vise oc Kloge / oc obenbaret det faar de vmyndige. Ja Fader / Thi det vaar saa behageligt faar dig. Alle ting ere mig offuergiffne aff min Fader. Oc ingen kiender Sønnen / vden alene Faderen / Oc ingen kiender Faderen / vden alene Sønnen / oc den som Sønnen vil det obenbare. Kommer hid til mig alle

Luc: 10.

Johan: 1.

alle i som arbeyde oc ere besuarede / Jeg vil vederquege eder. Tager mit Aag paa eder / oc lærer aff mig / thi teg er sactmodig / oc ydmyg aff Hiertet / Saa skulle i finde huile for eders Siæle / Thi mit Aag er lideligt / oc min Byrde er læt.

Forklaring paa dette Euangelium.

AArsagen til dette Euangelium vaar denne / Christus haffde vdsent sine halffierdesinds tiue Discipler for sig til alle Stæder / som hand vilde drage hen / at de skulde gaa vd oc predicke hans Euangelium / oc giøre Miracket vdi hans naffn. De gaa vd oc giøre hans Befalning oc vilie / oc komme siden til hannem igien met Glæde / oc forkynde hannem huor det er gaaet dem / saa sigendis: HERRE / Diefflene ere oss ocsaa vnderdannige i dit Naffn. Der Christus hører det / bliffuer hand strax glad i Aan- Luc: 10.

Aanden/ oc begynder at tacke sin himmelske Fader/ for sit Euangelij lycksalige fremgang/ huilcket de vmyndige er obenbaret/ effterdi at de Mectige oc Vise ville det icke anamme/ huorfaare hand oc straffer oc truer dem/ disligeste de Stæder vdi Jødeland oc Galilæa/ som hand haffuer predicket for/ oc hans Gierninger vaare mest giorde vdi/ oc de haffde dog intet forbedret dem aff hans Jertegn oc Lærdom. Effter saadan glæde oc tacksigelse/ kalder hand at alle dem som arbeyde oc ere belessede met Syndens byrde oc tunge Less/ oc beder dem komme til sig/ at de skulle lære aff hannem/ oc tage hans Aag paa sig/ som er søt oc læt. Met faa ord at sige: Dette

Summa paa dette Euangelium. Euangelium lærer oss/ huorledis Menniskene kunde bliffue fri fra Syndens Aag/ oc bliffue delactige vdi Guds Naade/ ved Jhesum Christum. Paa det at wi diss bedre kunde forstaa disse offuermaade trøstelige ord/ da ville wi her aff ansee fire Artickler.

Den Første.

Tacksigelse for Euangelij lycksalige fremgang.

Den Anden.

Euangelium er en Lærdom/ som menniskelig Fornufft icke forstaar/ eller kand begribe.

Den Tredie.

Om Christi venlige kaald/ at hand kalder alle som ere besuarede til sig/ at de skulle lære aff hannem.

Den Fierde.

Om Christi Foriættelse/ at hand loffuer dem ro oc huile for deris Hierter/ som icke forsømme at komme til hannem/ oc tage hans Aag paa sig.

Om den Første.

PAa den samme tid suarede Jhesus / oc sagde: Jeg tacker dig Fader oc HErre offuer Himmelen oc Jorden / at du haffuer skiult dette faar de Vise oc Kloge / oc obenbaret det faar de vmyndige. Ja Fader / Thi det vaar saa behageligt faar dig. Guds Søn som er bleffuen Menniske/ at hand skal vere en Meglere oc Talsmand imellem Gud oc Mennisken/ tacker her sin himmelske Fader/ for hans halffierdesinds tiue Disci-

Luc: 10. plers Predicken oc Lærdom er gaaen vel for sig/ oc haffuer faaet en

lycksa-

lyckſalig fremgang/ huilcke Diſciple hand haffde ſent hen vd for ſig ſom Lucas ſcriffuer/ til alle Stæder/ ſom hand vilde komme. Vdi denne Tackſigelſe haffue wi try ting at acte/ ſom ere: 1. Huem hand taler til oc tacker. 2. Tackſigelſen i ſig ſelff. 3. Oc huorfaare hand tacker. Try ting i denne Tackſigelſe at acte.

Hand taler til ſin himmelſke Fader/ oc ſiger: **Fader oc HErre offuer Himmelen oc Jorden.** Diſſe ord indeholde tu ting/ ſom ere Vilie oc Effue/ huilcke tu ting der høre til alle lofflige gierninger. Thi den ſom baade vil giøre en ting/ oc haffuer mact oc effne at fuldkomme det hand vil/ oc haffuer ſæt ſig for at giøre/ hannem er det læt at fuldkomme ſin gierning. Derfaare efftherdi at hand er vor HErris Jheſu Chriſti Fader/ da vil hand giøre huad Sønnen vil haffue giort/ Thi Sønnen vil at Faderens Ære oc Herlighed ſkal obenbaris ved hans ord oc Euangelium. Effterdi at hand er en HERRE offuer Himmel oc Jord/ da kand ingen ting ſtaa hannem imod/ ſaa at hand io fuldkommer alt det hand vil. Effter dette ſit Exempel lærer vor HErre Chriſtus oſſ at bede/ i det hand befaler oſſ at ſige: **Fader vor/ du ſom eſt i Himmelen.** Her ſkulle wi viſſelige tro oc ſtadelige forlade oſſ til at hand vil hielpe oſſ/ effterdi at hand er vor Fader/ oc wi ere hans Børn: Hand er ocſaa mectig nock til at hielpe oſſ/ oc giffue oſſ huad wi haffue behoff/ effterdi at hand er en himmelſk Fader. Diſſe ord ſkulle wi vel betencke/ naar wi læſe Fader vor/ eller oc naar wi i vore Bøner kalde Gud vor himmelſke Fader. I. Huem Chriſtus taler til. Gud er villig oc mectig.

Chriſti Tackſigelſe liuder ſaaledis: **Jeg tacker dig Fader.** Met denne Tackſigelſe giffuer hand tilkiende/ at alt det gode wi haffue her i Verden/ det vederfaris oſſ aff Gud/ oc er hans gaffue/ ſaa ſom S: Jacob ſiger: **Alle gode gaffuer/ oc alle fuldkōne gaffuer komme her offuen ned/ fra liuſens Fader.** II. Chriſti Tackſigelſe. Iacob: 1.

1. Her aff haffue wi tu ting at lære. Det førſte/ at alt det gode oſſ vederfaris/ det ſkulle wi legge HErren til/ oc vide at det kommer aff hannem/ at wi icke ſkulle tacke oſſ ſelff eller vor egen Konſt derfor/ eller mene at wi haffue det aff oſſ ſelff/ ſom mange Menniſke tencke i Lærdom.
2. Verden. Det andet/ at wi effter Chriſti Exempel ſkulle tacke Gud/ for det gode ſom wi aff hannem haffue anammet/ oc der hos bede hannem om ſin Aand oc Naade/ at wi maa det retteligе bruge/ hannem til ære/ oſſ ſelff til nytte oc gaffn/ oc til Salligheds forbedring.

III. Huad Aarsage Christus haffuer til at tacke sin Fader / følger effter i disse ord: At du haffuer skiult dette faar de Vise oc Kloge / oc obenbaret det faar de wmyndige. Her tacker Christus sin Fader for tuende ting. Det ene / at hand haff- 1.
uer skiult sit ord oc vilie for de Vise. Det andet / at hand haffuer 2.
obenbaret det faar de wmyndige.

Huorfaare Christus tacker.

1. Det første stycke hand tacker hannem for / siunis meget underligt. Det siunis her lige som Christus icke vilde at hans Ord oc Lærdom / skulde obenbaris faar de Vise oc forstandige her i Verden / men det skulde vere slæt hemeligt oc skiult faar dennem. Her suarer ieg saa til: Wi skulle for alle ting bliffue fast ved denne stercke Grunduaal / Christus siger selff: Menniskens Søn er kommen at giøre det saligt / som er fortafft. Oc S: Pouel siger til Timotheum: Det er it vist / dyrebart oc offuermaade værdigt ord / at Jhesus Christus er kommen til Verden / at giøre Syndere salige. Paa denne faste Grunduaal skulle wi bygge / oc visselige tro oc forlade oss til / imod alle Dieffle / imod alle Menniske / imod alle Helffuedis porte / at Jesus Christus vil visselige at alle Menniske skulle bliffue salige / der som du ickon seer hen til hannem oc hans raad. Thi der er icke Persons anseelse hos hannem. Men her skulle wi ocsaa dette vide oc grandgibelige acte / at denne samme Guds Søn / som aff sit faderlige Barmhiertighed gierne vil / at alle Menniske skulle bliffue salige / hand vil ocsaa aff sin Retfærdighed / at de skulle fordømis oc faa deris rette Løn oc tilbørlig Straff / som fortrædelige lycke Himmerigs oc saligheds Vey igien for sig selff / saa som disse verdslige Vise giorde som Christus her omtaler. Thi de hørde at Christi Discipler oc Apostler kaldede at alle Menniske / oc bøde dem til at de skulde berede sig mod Christi Tilkommelse / anamme hannem / oc omuende sig til hannem. Men huad giorde de? De foractede Christi Legater oc Sendingebud / oc forlode sig paa deris egen Vijsdom. Thi de mente at de haffde ingen ny Læremestere behoff / de tenckte icke heller at de haffde behoff at giøre Penitentze oc omuende sig / for de mente at de vaare retfærdige for deris Offers oc vduaartis gierningers skyld. Saa er det icke Guds skyld / at hans vilie oc ord er skiult faar dem / men det er deris egen skyld / som icke vilde anamme Christi ord / oc lade Øynene op oc see sig for / De kunde vel vide det men de vilde icke. At dette er Christi mening / det kunde wi klarlige see aff Christi trusel oc vnd-

Gud skiul sig for de Vise.

Matt: 18.

1. Tim: 1.

☞ 1. Tim: 2.

Actor: 10.

Huorledis Gud skiul sig for de Vise.

De ere vilde galne / som mand pleyer at sige.

Vndsigelse / som staar vdi dette samme Capittel: Da begynte hand (siger Euangelisten) at straffe de Stæder / som hans Gierninger vaare mest giorde vdi / oc de haffde dog icke forbedret dem. Ve dig Chorasim / Ve dig Bethsaida / haffde saadanne Gierninger veret giorde i Tiro oc Sidon / som ere giorde hos eder / da haffdede lenge siden bedret sig i Secke oc i Aske. Dog siger ieg eder: Det skal gaa lideligere til met Tiro oc Sidon paa den yderste Dom / end met eder. Oc du Capernaum / * du som est ophøyet til Himmelen / Du skalt stødis ned hen vnder i Helffuede. Thi der som de Gierninger haffde veret giorde vdi Sodoma / som ere giorde hos dig / da stode hand end paa denne dag. Dog siger ieg eder: Det skal gaa lideligere til met de Sodomiters Land paa den yderste Dom / end met dig. Saa vaar derfaare Christi vilie / at de skulde giort Penitentze / Oc for den skyld giorde hand ocsaa sine Miracklel oc vnderlige Gierninger / at de aff dennem skulde bliffue visse om hans Lærdom / oc derfaare anamme hannem / saa som den rette Verdens Frelsere oc Saliggiørere. Ja met faa ord at sige: Det ord som Propheten Hoseas siger er vist oc fast: Saa siger HERren formedelst hannem: Israel du fører dig selff i Forderffuelse / Men din Salighed staar aleniste hos mig.

Math. 11.

* Lige som Capernaum vaar ophøyet vdi der Himmelen / saa maa wi ocsaa her i Danmarck sige/at wi ere ophøyede vdi der Himmelen. Gud haffuer giffuet oss sit ord reent oc ret: christelig oc mild Øffrighed: offuerflødig Fruct oc Grøde til land oc vand/ saa at mange Land oc Riger haffue dette Rige behoff. Men huad tack wi beuise hannem derfor/ det seer huer mand / disser / daglige faar Øyen.

Osee. 13.

2\. Det andet huorfaare Christus tacker sin Fader / er at hand haffuer obenbaret sig faar de ringe oc foractede. Huo ere disse foractede oc Vmyndige? Det ere de / som icke forlade sig paa deris egen Viisdom / men lade sig lære aff Christo oc hans Ord / De ere ydmyge / De kiende sig at vere Syndere / De bekiende deris Synd / De høre Euangelium / oc effter Euangelij liudelse / omuende sig til Christum / at de kunde bliffue salige. Disse vil Gud Fader anamme / Disse obenbarer Christus sin Fader / oc viser dem hannem / vduaartis formedelst Euangelij Predicken / induaartis formedelst den helligAand. Derfaare legger Christus disse ord til oc siger: Ja Fader / det vaar saa behageligt faar dig. Derfaare skulle wi endelige forlade oss til / at dette er Guds wryggelige vilie / at hand vil

Gud obenbarer sig faar de vanktundige oc ringe.

Guds vilie.

tage alle Syndere til Naade som giøre Penitentze/ Oc icke dem som lade sig tycke at vere retfærdige/ oc icke haffue behoff at giøre Penitentze oc omuende sig til Gud. For den skyld siger Christus:
Matth: 9. Marc: 2. Luc: 5. Jeg er icke kömen at kalde de Retfærdige/ men Syndere til Penitentze. Derfaare/ endog at Christus er kommen til Verden at saliggiøre det som er fortapt/ saa forfaris oc fortabis dog met rette alle de som icke ville omuende sig/ oc lade sig hielpe ved Christum.
Matth: 18.

Om den Anden.

Alting er mig giffuet aff min Fader/ Jngen kiender Sønnen vden Faderen alene/ oc ingen kiender Faderen vden Sønnen alene/ oc den som Sønnen vil det obenbare. Met disse ord lærer Christus/ at Euangelij lærdom om Gud Faders vilie/ er skiult faar Verden/ oc er hende aldelis vbekynt oc vuitterlig/ Jndtil saa lenge at hand obenbaris ved Christi ord. Saa som Johannes Baptista siger hos Johannem: Jngen haffuer nogen tid seet Gud/ Men Sønnen som er i Faderens skød/ hand haffuer obenbaret oss hannem. Derfaare i det Christus her siger: Alting er mig giffuen aff min Fader/ Er hans mening saaledis: Min Fader haffuer obenbaret mig som it Menniske Euangelij Lærdom. Saa lære wi da for den skyld ved denne Lærdom alene at kiende Sønnen/ oc aff Sønnen kiende wi Faderen. Huorfaare at Christus siger selff til Philippum: Huo som seer mig/ hand seer Faderen/ Det er/ Det hellige Euangelium obenbarer oc viser eder Sønnen/ oc formedelst Sønnen obenbaris Faderens kierlighed til eder. Her aff kunde wi nu beslutte at Euangelium er en hemelig ting/ det er/ saadan en Lærdom som Mennisken icke kunde begribe oc forstaa/ vden saa er at de vnderuisis aff Guds Søn oc den hellig Aand. Thi saa siger S: Pouel/ til de Romere: Den som kand styrcke eder effter mit Euangelij liudelse oc Predicken om Jhesu Christo/ formedelst huilcken den hemelighed er obenbaret/ sō vaar tagt aff Euighed/ oc er nu obenbaret oc kundgiort formedelst Propheternis Scrifft/ aff den euige Guds befalning/

Verden kiender icke Gud oc hans vilie

Johan: 1.

Johan: 14.

Rom: 16.

at oprette Troens lydighed iblant alle Folck. Dette Euangelium er intet andet/ end en almindelig Predicken om Penitentze oc Syndernis forladelse/ vdi Jhesu Christi naffn/ iblant alle Folck. Der om skal talis ydermere/ i den tredie Artickels forklaring.

Om den Tredie.

KOmmer hid til mig alle/ i som arbeyde oc ere besuarede. Item: Tager mit Aag paa eder/ oc lærer aff mig/ Thi ieg er mild/ oc ydmyg aff Hiertet. Her kalder Christus at alle/ oc beder dem komme til sig/ at de skulle tage hans Aag paa/ oc lære aff hannem. Denne Text er saare ypperlig oc dyrebar/ derfaare ville wi hende grandgibelige randsage oc offuerueye.

Først giffuis met disse ord tilkiende/ at ingen kand komme til Christum/ vden saa er at hand selff kalder hannem til sig. Thi lige som Synden er it middel som skil oss fra Gud: Lige saa er Christus alene it middel som forener oss met Gud Fader/ Gud Søn/ oc Gud den hellig Aand. Derfaare huilcke som ville forenis igien met Gud/ huilcken de ere skilde fra formedelst Synden/ de skulle høre Christum/ som kalder dem til sig/ oc giøre effter hans befalning/ at de komme til hannem. I. Ingen kommer til Christum vden hand kaldis.

Dernæst skulle wi vel acte dette almindelige ord Alle. Hand siger icke: Kommer hid mine Brødre/ Eller kommer hid mine Slectinge oc Venner/ Kommer hid mine Apostle/ Kommer hid i Rige/ Kommer hid i Fattige/ Kommer hid i Hebreer/ Kommer hid i Grecker/ Men hand siger: Kommer hid alle. Her kalder hand til sig alle Menniske/ foruden noget forskel eller vndertegt. Effterdi da at hand kalder alle Menniske foruden nogen vndertegt/ Sandelige da vil hand oc saa alle Menniskis salighed/ foruden nogen vndertegt eller vilkaar/ met saa skel at de ville lære aff hannem/ oc tage hans Aag paa sig. Derfaare skal ingen lade sig driffue fra Christo/ enten aff sin wuærdighed/ eller aff sin skrøbelighed/ eller aff den tancke oss kand indfalde/ at Gud skal vere somme naadig/ oc somme wbarmhiertig/ eller oc at hand skulde forskiude somme/ oc tage somme til Naade. Thi Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige/ oc komme til Sandheds kundskaff. Denne Sandheds kundskaff faa wi ved Euangelij predicken. II. Christus kalder at Alle. Om dette trøstelige ord Alle/ læs ydermere paa anden Pintze dag/ paa det 1. Blad/ b. 1. Tim: 2.

III.
Christus kalder dem som arbeyde.

Fremdelis skulle wi oc acte at hand legger disse ord til oc siger: **I som arbeyde oc ere besuarede.** Endog at Christus kalder at alle Menniske / dog alligeuel kommer ickon de som arbeyde oc ere belessede. Thi de andre mene at de haffue Christum icke behoff/ fordi at de icke finde den store Byrde oc tunge Lass/ som de ere belessede met/ icke heller det haarde Aag som dem trenger.

De Arbeydendis oc besuarede / huo de ere.
Matth: 5.

Men huilcke ere de arbeydendis oc belessede der Christus her kalder at? Det ere de som hand en anden sted kalder Aandelige fattige/ Item de som hungre oc tørste effter Retferdighed / Det er / de som fornemme deris store Byrde oc tunge Less/ oc trengis aff deris synder vnder Guds vrede / vnder Louens forbandelse/ vnder Dieffuelen / vnder Helffuede. Kiere sig mig huad kand vere tungere oc suarere til/ end denne Byrde oc Less? Som er/ Synden/ Døden/ Guds vrede/ Louens forbandelse/ den euige Død/ Helffuede/ Dieffuelens tiranni / oc euig Wselhed? De som dette fornemme/ de alene høre Christum oc komme til hannem.

Huor aff Mennisken kand kiende sin Byrde oc Less.

Men paa det at Mennisken kunde ret føle oc fornemme denne Byrde/ da giors Guds Low behoff/ huilcken (effterdi at hun vdkreffuer en fuldkommen lydighed til Princt oc til Pricke/ disligeste en Aandelig oc euig Lydighed/ oc hun seer oc fornemmer ingen som det vdretter oc fuldkommer) da forkynder hun forbandelse offuer alle Menniske/ som icke beuise denne Lydighed / Hun kaster dem vnder Guds vrede/ Hun dømer dem hen til Helffuede oc euig Wselhed. Naar Mennisken dette fornemme/ da kiende de icke andet end falde i Mishaab/ met Cain oc Juda/ før end at de høre Christum / som kalder dem til sig/ oc siger: **Kommer hid til mig/ alle i som arbeyde oc ere besuarede.** Kommer/ formedelst Penitentze oc Omuendelse/ som skeer ved en stadig Tro til mig.

Exempel.
Luc: 7.

Her om haffue wi it smuct Exempel i den obenbare Synderinde/ som Lucas i sit siuende Cap: omtaler. Hun fant sin Synds tunge Byrde/ huilcken hun gaff tilkiende met sin offuermaade store graad. Som hun nu trengis oc plagis met dette tunge Less/ da hører hun at Christus kalder til sig/ alle dem som arbeyde oc ere belessede. Effter denne befalning kommer hun til Christum i en sand Penitentze/ oc omuender sig ved en stadig Tro til Jesum Christum/ Derfaare hører hun aff Christo disse ord: **Din Tro haffuer hiolpet dig/** det er/ hun haffuer giort dig quit ved dit haarde Aag oc tunge Byrde/ som dig trengde oc plagede.

Der

Der om er oc it herligt Exempel vdi Apostlernis gierninger. Joderne som vaare blinde oc trygge / følde icke eller fornomme deris Byrde / men de meente at de vaare retfærdige oc hellige / alligeuel at de vaare aldelis vretfærdige / oc besmittede met gruelige Synder oc Laster. Dem leder S: Peder formedelst Louens predicken / saa langt hen / at de lærde at kiende deris Synders tunge Byrde oc suare Less / som de vaare beladde met / oc plagede dem Aandelige / Der de det fornomme gick det dem til Hierte / at de begynte at ville falde vdi Mishaab oc sagde: I Mend kiere Brødre / huad skulle wi giøre? Huad suarer S: Peder her til? Hand beder dem som Arbeyde oc ere belessede vnder Louens byrde / at de skulle komme til Christum / saa sigendis: Giører Penitentze / det er / omuender eder til Gud / ved Troen til Jhesum Christum / Oc huer aff eder lade sig døbe i Jhesu Christi naffn / til Syndernis forladelse / saa skulle i faa den hellig Aands gaffue. Saa see wi her / at Predicken om Penitentze / det er / om Omuendelse til Gud / er en Euangeliske predicken / som hører til dem alene / der formedelst Louens predicken formercke oc fornemme sig at vere beladde oc belessede met Syndens byrde. Thi dem alene er dette it kiert oc glædeligt ord / der Christus siger: Kommer hid til mig / alle i som arbeyde oc ere besuarede etc. End it Exempel. Actor: 2.

For det sidste / befaler Christus videre oc siger: Tager mit Aag paa eder. Christi Aag / efftterdi at det sættis imod Mosi det er / Louens Aag / da er det icke andet end Guds Naade / Christi retfærdighed / velsignelse / det euige Liff oc Glæde. Dette Aag tage de paa sig som tro paa Jhesum Christum: Thi formedelst Troen tager mand dette offuermaade søde oc lætte Aag paa sig / formedelst Troen bær mand det / oc ved en god Samuittighed / som er Troens vaactere oc giemmere / beholder mand dette Aag indtil Enden. Dette Aag er det hellige Euangelium selff / som forkynder oss Guds Naade for Jhesu Christi skyld / Syndernis forladelse / Retfærdighed / det euige Liff / oc wendelig Lyckfalighed oc Glæde. IIII. Christus befaler at tage sit Aag. Huad Christi Aag er.

Men paa det ingen skal fly for Christum / saa som for den der er grum / vmild oc hoffmodig / da legger hand disse ord til oc siger: Lærer aff mig / Thi ieg er mild oc ydmyg aff Hiertet. Jeg er mild oc venlig / icke vredactig / haard / streng eller V. Wi skulle lære aff Christo.

grum / Men sactmodig / som ingen giør ont aff vrede oc hastighed / ieg anammer mildelige alle dem som komme til mig. Jeg er ocsaa ydmyg aff Hiertet / det er / Jeg er icke hoffmodig / saa at ieg foracter eller forsmaar dem som komme til mig / Men ieg anammer saare ydmygelige alle dem som komme til mig. Derfaare / efftterdi at wi haffue saadan en Læremestere / som er / vor HErre Jhesus Christus / huilcken der er mild oc sactmodig met sin omgengelse / oc ydmyg aff Hiertet / som giør ingen ont / forsmaar ingen / men veluillige oc ydmygelige steder alle til sig / som komme til hannem / oc der effter ocsaa lærer dem / som hand her siger: **Lærer aff mig** / huorledis i kunde bliffue quit ved den tunge Syndsens byrde som i plagis
Ioh: 14. oc trengis met. **Thi Jeg er Veyen / Sandhed oc Liffuet.** Lærer aff mig huem min Fader er / oc huad Hiertelag hand haffuer til alle dem som omuende sig til hannem / at hand er dem god oc naa-
Psal: 25. dig / **Alle hans veye ere Barmhiertighed oc sandhed / mod alle dem som holde hans Pact oc Vdnesbyrd /** det er / mod alle dem som fly hen til Christum i en stadig Tro / oc bliffue varactige vdi Troen indtil enden. Fordi den som troer paa Gud / oc falder fra Troen igien / hans Tro som hand haffuer til en tid / hun skal intet hielpe hannem. Thi CHristus siger:
Matth: 24. **Huo som bliffuer bestandig indtil enden / hand skal bliffue salig.**

Om den Fierde.

Eg vil vederquege eder. Item. J skulle finde huile for eders Hierter / Thi mit Aag er lideligt / oc min Byrde er let. Dette er en herlig Euangelisk Foriættelse / i huilcken oss loffuis forleskelse oc forløsning / aff Syndens tunge Byrde / det er / Synders forladelse / met huilcken der følger Retferdighed oc den hellig Aands gaffue oc skenck. Thi lige som de i den første Christi Kircke / i Apostlernis tid / bleffue siunlige begaffuede met den hellig Aand / som omuende sig ved Troen til Christum: Lige saa gaar det endnu til paa denne dag / saa mange som omuende sig ved en stadig Tro til CHristum / de begaffuis vsiunlige met den hellig Aand / oc helliggiøris / saa at de visselige skulle føle oc fornemme huor søt oc let Christi Aag er.

Men huad er det for en Ro oc huile som hand her loffuer oc tilsiger? Det er icke legemlig Huile her i Verden. Men det er Siælenis huile oc Ro/ som skulle huile sig i Jhesu Christo/ effter at Syndens byrde oc suare Aag er borttaget ved Christum/ oc skulle leskis oc værquegis met den hellig Aands dug/ saa at de der effter gladelige kunde bære Fruct. Huad Ro oc huile Christus til siger.

Der foruden vdkreffuer ocsaa Christus her Taalmodighed oc Varactighed/ oc loffuer at det skal komme til en god oc glædelig ende/ i det hand siger/ at hans Aag er læt oc gaat at bære. Chrysostomus siger/ at Taalmodighed er Menniskens en Aarsage til alt gaat/ oc fører Siælen aff det dybe Haff/ ind i en tryg Haffn. Taalmodighed. Chrysostomus.

WJ kunde ocsaa ved dette Christi Aag forstaa Troen/ Kierlighed oc Lydighed mod Christum/ huilcket Aag der er søt/ for hand opholder det met sin Aand/ oc for det er oss læt at bære: Thi endog at wi icke kunde beuise hannem en fuldkommen Lydighed/ dog er den Lydighed som wi begynt haffue/ hannem teckelig oc behagelig/ for wi ere hannem behagelige vdi Christo Jhesu/ Huilcken met Faderen oc den hellig Aand/ skee loff oc pris fra Euighed til Euighed/ Amen. En anden mening om Christi Aag.

Den siu oc tiuende Søndag

effter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Matthei i det XVII. Capit:

OC sex dage der effter/ tog Jhesus Peder oc Jacob/ oc hans Broder Johannem til sig/ oc førde dem offuer en side paa it høyt Bierg/ oc bleff forklaret faar dennem. Oc hans Ansict skinde som Solen/ oc hans Klæder bleffue huide som it Lius. Oc see/ da obenbaredis Mose oc Elias faar dem/ de talede met hannem. Da suarede Peder/ oc sagde til JEsum: HERRE Marc: 9. Luc: 9.

Her

Her er gaat at vere: Vilt du/da ville wi giøre tre Bolige/ Dig en / Mose en/ oc Elias en. Der hand end saa talede: See/da offuerskuggede en klar Sky dem. Oc see/ en Røst aff Skyen sagde: Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer behagelighed / hannem skulle i høre. Der Disciplene hørde det / fulde de ned paa deris Ansict / oc bleffue saare forfærdede. Men Jesus traadde frem til dennem/rørde ved dem/ oc sagde: Staar op / oc frycter intet. Men der de opløffte deris Oyen/ saae de ingen vden Jhesum alene. Oc der de ginge ned aff Bierget/ bød Jhesus dem / oc sagde: J skulle ingen sige denne Siun / før end Menniskens Søn er opstaaen fra de Døde.

Forklaring paa dette Euangelium.

Denne Text indeholder en part aff vor Her-
1. ris Jesu Christi historie/ i huilcken wi icke aleniste høre
huorledis hand bleff forklaret paa Thabor Bierg/ oc
2. haffde sin samtale met Mose oc Elia/ men wi høre her Summa paa dette Euangelium.
3. ocsaa Gud Faders eget vidnesbyrd/ som hans Maiestet
lader selff høre ned aff Himmelen/ at denne Jhesus/ Jomfru Ma-
rie Søn/ som her taler met Mose oc Elia/ er ocsaa hans Hierte kie-
4. re Søn/ Oc at det gantske Menniskens kiøn er hannem behageligt
vdi hannem alene/ thi hand haffuer forligt Gud Fader oc oss arme
5. Syndere/ Hand befaler ocsaa oc vil det endelige haffue/ at alle
Mennniske skulle høre denne hans Søn.

Oc tien denne gantske Historie der til/ at wi aff dette Guds vidnesbyrd oc vnderlige gierning styrckis i Troen/ oc bliffue visse der paa/ at denne Jesus/ Jomfru Marie Søn/ som i fordom tid vaar de hellige Forfædre loffuet oc tilsagt/ er visselige Verdens eniste Frelsermand: At wi derfaare her aff lade oss opuecke at kiende hannem alene for vor Saliggiørere/ tro oc forlade oss paa hannem/ paa det at wi ved Troen kunde for hans skyld bekomme det euige Liff oc Salighed. Effterdi at Faderen haffuer aff sin blotte Kierlighed oc Barmhiertighed giffuet hannem i Døden for oss/ paa det at alle de som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/ men haffue det euige Liff. Endog at her falde mange deylige Lærdomme vdi denne herlige oc skøne Historie at forklare/ Saa ville wi dog i denne Predicken ickon her aff ansee oc forhandle tre Artickler/ som ere: (Denne Historiens nytte oc brug.) (Iohan: 3. Rom: 8.)

Den Første.

Om vor HERris Jhesu Christi herlige oc ærefulde Forklarelse paa Bierget.

Den Anden.

Om Mosis oc Eliæ samtale met Christo.

Den Tredie.

Om i Gud Faders røst/ som hand her lod høre offuer sin Søn.

Om den Første.

Efterdi at Euangelisten haffuer sæt sig for at ville beschriffue Christi offuermaade herlige Forklarelse/ da betencker hand oc besinder tilforn nogle stycker oc omsten-

Fire stycker oc omstendige vilkaar her at acte.

omstendige vilkaar / som høre til Historiens visshed oc Forklaring / 1.
som er / Først tiden / naar det skede. Der effter Steden som det skeede 2.
paa. For det tredie / de vidnesbyrd som der vaare hos / som er / Chri- 3.
sti Disciple / der hand tog op met sig paa Bierget. Oc for det sidste 4.
om Mose oc Elia / som talede met vor HERre. Om disse fire stycker oc omstendige vilkaar ville wi først noget tale / Oc siden giffue oss til at tale om denne ærefulde Christi forklarelse.

I. Om Tiden.

DEt første omstendige vilkaar som wi her haffue at acte / er Tiden / Der om siger Euangelisten saaledis: **Oc sex dage der effter / tog Jhesus Peder / Jacob / oc Johannem hans Broder til sig.**

Det skede sex dage efter hand haffde paamint Disciplene der om.

De tre Euangelister Mattheus / Marcus oc Lucas / som scriffue denne historie om CHristi forklarelse / de betencke ocsaa Christi paamindelse om hans Herlighed / huilcken hand i sin Forklarelse vilde lade see oc giffue tilkiende. Huilcken paamindelse Mattheus scriffuer at CHristus talede selff om sex dage tilforn / før end hand bleff forklaret / oc sagde saaledis: **Sandelige / ieg siger eder: Her staa nogle som icke skulle smage Døden / før end de see Menniskens Søn kõme i sit Rige.** Marcus Euangelista scriffuer om denne Christi paamindelse saaledis: **Jesus sagde til dem: Sandelige / ieg siger eder: Her staa nogle som icke skulle smage Døden / før end de see Guds Rige komme met krafft.** Oc Lucas taler der om saaledis: **Jhesus sagde: Jeg siger eder sandelige / at der ere nogle aff dem som her staa / som icke skulle smage Døden / før end de see Guds Rige.** Det som Marcus oc Lucas her kalde Guds rige / Oc sige / at det skal komme met krafft / Det vdlegger Mattheus klarlige oc siger / at Menniskens Søn skal komme i sit Rige. Saa meen derfaare CHristus her sin ærefulde opstandelse aff Døde oc Himmelfart / i det at hand neffner sit Rige. Huor i dette Rigis herlighed staar / giffuer Christus selff tilkiende hos Mattheum i det ote oc tiuende Capit: saa sigendis: **Mig er giffuen all mact / i Himmelen oc paa Jorden: Gaar fordi hen oc lærer alle Folck.**

Math: 16.

Marc: 8.

Luc: 9.

Christi rigis herlighed

Math: 28.

Men effterdi at Christi Disciple icke endnu forstode denne Christi paamindelse / om hans Rige / vaar det hannem behageligt /

at hand vilde lade dem see noget aff sin tilkōmendis Herlighed/ at de der aff kunde faa nogen smag der paa / Oc i saa maade vilde hand hielpe dem / oc styrcke deris skrøbelige Tro. Thi den tid de lignede Christi paamindelse / mod hans herlige forklarelse paa Bierget/ som skede sex dage effter hand haffde paamint dem der om / da bleffue de saa meget diss mere styrckede i Troen / baade met Gud Faders ord / Oc met dette Tegn. Fordi denne Christi forklarelse vaar it Tegn oc bemerckelse/ om hans tilkommendis Herlighed / som hand beuiste / oc lod see baade met sin ærefulde Opstandelse/ oc sin glædelige Himmelfart.

FOr det andet haffue wi her Steden at acte / paa huilcken den- II.
1. ne Forklarelse skede / der om siger Euangelisten saaledis : Oc Om Steden.
hand førde dem offuer en side / op paa it høyt Bierg. De gamle Lærefædre
Dette høye Bierg er it billede oc tegn om Christi rige / som er høyt mene at det
offuer alle disse verdslige Rige / Samme Christi rigis figür oc bil- vaar paa Thabor
lede vaar ocsaa Sions bierg / som mange steder neffnis vdi den hel- Bierg i Galilea.
lige Scrifft. Hid hører det der Kong Dauid siger/ i Psalmen:
Huo skal gaa op paa HERrens Bierg? Oc huo skal Psal: 24.
staa i hans hellige Sted? Der mercker HERRens Bierg
2. Guds rige. Dernæst paamindis wi aff dette Bierg/ huad wi skul-
le søge oc foruente i Christi rige/ Icke det som er ringe/ forgengeligt/
oc foracteligt faar Gud / men det som er høyt/ ypperligt/ guddommeligt oc euigt. Dette saa Dauid altsammen saare vel / den tid hand sagde: **Jeg løffter mine Øyen op til Biergene/ aff huilcke mig kommer hielp.** Psal: 121.

At Christus førde sine Disciple offuer en side for sig selff/ der met gaff hand tilkiende/ at der vaar icke endnu tid/ at denne hans Herlighed skulde obenbaris for alle Menniske i Verden / Derfaare forbød hand ocsaa sine Disciple / at de skulde ingen sige det som de haffde seet/ som her staar sidst i dette Euangelio: **Der de ginge ned aff Bierget/ bød Jhesus dem oc sagde: J skulle ingen sige denne Siun/ før end Menniskens Søn er opstaaen aff Døde.**

FOr det tredie haffue wi her at acte/ huilcke Disciple Christus tog op met sig paa Bierget. Euangelisten siger/ at **Hand tog Pe-** III. Huem Christus tog op met sig.

der oc Jacob / oc Johannem hans Broder til sig. Disse tog hand op met sig til vidnesbyrd / paa det at der kunde vere nogle/som kunde effter hans Opstandelse vidne om denne hans offuermaade herlige Forklarelse. Thi endog at Christus vilde haffue dette skiult en tid lang/ for sin forsmædelige Døds oc Pinis skyld som hannem faarestod : Saa vilde hand alligeuel/ at effter hand formedelst sin ærefulde Opstandelse / haffde offueruundet Døden/ da skulde denne herlige Forklarelse obenbaris for alle Menniske/saa at huer mand skulde faa det at vide. Paa det at alle Menniske kunde formedelst denne skøne Historie opueckis / til at tro paa Jhesum Christum/ oc endelige ved hannem bliffue salige.

IIII. Om Mose oc Elia. DEt fierde stycke oc omstendige vilkaar / som wi her haffue at befinde / er om Mose oc Elia / huilcke Disciplene saae paa Bierget/ at tale met vor HERRE Christo/ der om siger Euangelisten saaledis: **Da obenbaredis Mose oc Elias faar dem/ oc de talede met hannem.** Dette er icke skeet vden Guds synderlige raad : Thi endog at der haffue veret mange Propheter / som haffue baaret vidnesbyrd om vor HERre Jhesu Christo/ som S: Peder siger / oc forkyndet hans Død oc Pine / oc hans Herlighed/ (Actor : 10.) Saa offuergaa dog Mose oc Elias de andre allesammen / oc gaa dem langt tilforn/ met Gierninger/ Jertegn/ Frimodighed/ oc Nidkierhed for Guds ære. (Mose oc Elias offuergaa alle Propheter.) Disse to Propheter ere nu for den skyld seet paa Bierget met vor HERre Jhesu Christo / at de skulde vidne oc bestaa/ at denne Jhesus/ Jomfru Marie Søn/ vaar den Messias oc Christus/ som Gud Fader haffde i gammel tid loffuet oc tilsagt de hellige Forfædre : At det vaar denne / som alle Propheter haffde seet hen til/ lige som til it maal : At det vaar denne / som alle Figurer oc Foruidende vdi det gamle Testamente affmalede oc betegnede. Thi alt det som de hellige Propheter haffue spaadt oc forkyndet om Messia/ det kommer offuer ens met denne Jhesu alene/ oc met ingen anden/ Paa hannem staar vor Troes grunduaal/ som Augustinus (Augustinus.) siger : Vor Troes grunduaal / siger hand / staar der paa / at alle Propheternis Prophetier oc Spaadom / ere allesammen fuldkomne i Jhesu Christo. Naar wi nu dette betencke/ oc ligne Propheternis Spaadom met Christi historie / oc holde det ene imod det andet / da kunde wi der ved stycke vor Tro / imod Jøder / Tyrcker oc Hedninge / som icke ville anamme Christi Euangelium / oc bliffue salige.

NV ville wi ansee Christi forklarelse i sig selff. Euangelisten Mattheus siger der om saaledis: Oc hand bleff forklaret faar dem / oc hans Ansict skinde som Solen/ oc hans Klæder bleffue huide som it Lius. Marcus oc Lucas sige / at hans Klæder bleffue sne huide oc skinnendis/ saa at ingen Farffuere paa Jorden kand giøre det saa huit. Denne forklarelse vaar icke Christi menniskelige naturis foruandling eller omskifftelse til Guddom : Thi Guds euige Søn haffuer icke afflagt den Menniskelige natur/ som hand en gang haffuer anammet / men hand beholder den fuldkommen altid oc euindelige / met alle sine rette naturlige vilkaar. Udi denne sin Menniskelige natur haffuer hand taaldt Død oc Pine / Udi den er hand opstaaen aff Døde/ Udi den er hand opfaren til Himmels/ oc sider hos Gud Faders almectigstis høyre Haand/ Udi den skal hand komme at døme leffuendis oc døde. Derfaare skulle wi icke tencke som Eutyches oc hans anhengere tencke oc sige/ at vor HErre Christus haffuer slæt omskifft oc mist det Ansict oc Natur som hand haffde tilforn / lige som hand skulde der haffue slæt afflagt det rette naturlige Legeme/ oc taget it Aandeligt legeme paa. Thi Christi Substantz oc hans Legemis rette naturlige verelse bleff woforkrencket / ellers kunde S: Pouel icke haffue sagt met rette/ at vore ringe Legeme skulle forklaris i Opstandelsen / at de skulle bliffue ligeformede oc lige danne ved vor HErris Jhesu Christi ærefulde oc forklarede Legeme/ Oc det aff den krafft oc mact/ som vor HERRE Christus kand giøre sig alle ting vnderdannige.

Om Christi forklarelse.

Marc. 9.
Luce. 9.

Philip: 3.

HVad bemercker da denne Christi forklarelse ? Hun bemercker oc betegner try ting. Først/ lige som Christi Ansict skinde som Solen/ oc hans Klæder bleffue saa huide som en Snee eller it Lius/ saa at aldrig nogen Farffuere paa Jorden kand lyde eller farffue noget saa huit: Lige saa vaar hand foruden all Synd/ oc vaar derfaare det rette Lam vden lyde / som vaar nyttigt oc dueligt til at slacte oc offre for vore Synders skyld/ at vor Wreenlighed kunde der ved afftoes oc rensis. Dernæst / haffuer denne forklarelse ocsaa vijst oss huad for en herlighed Christus skulde haffue/ i huilcken hand der effter skulde indgaa/ naar hand haffde fuldkommet sit Offer for Menniskens kiøn/ Oc denne herlighed sætter Christus imod sit Kaarssis oc Pinis forsmædelse. For det tredie/ betyder oc mercker denne Forklarelse/ huordanne Legeme wi Christne skulle haffue paa den yderste Dom-

Christi forklarelse bemercker try ting.

1. Christi renlighed.

2. Christi Herlighed.

3. Vor forklarelse oc Herlighed.

 ste Dom-

ste Dommedag/ at de skulle vere herlige oc skinnendis som den deylige oc klare Sol. Thi endog at mange christne Menniskis Legeme slaes oc plagis her vdi Verden aff Tiranner oc Vaaldsmend/ slaes ihiel oc tagis aff dage/ oc wi allesammen skulle dø/ oc vore Legeme skulle opædis oc fortæris aff Orme oc Madicker i Jorden: Saa skal dog en gang den tid komme/ at de skulle iføris oc klædis met himelske Herlighed/ lige som met en deylig Kiortel/ oc bliffue Christi herlige forklarede Legeme lige/ oc skulle til euig tid bliffue lige saadanne som hans Legeme er/ sō tilforn sagt er/ Da skulle wi i det euige Liff affføre den besmittede Kiortel/ oc iføre oss det himmelske Liuses kiortel/ saa
Psal: 104. som der sigis i Psalmen om Christo: **Du est herlige oc deylige beprydet/ Du est iført Liuset/ lige som i it Klædebon.** Men huad det skal bliffue for it Smycke oc Herlighed/ kunde wi met vore tancker icke begrunde/ meget mindre kunde wi der om fuldkommelige tale/ som tilbørligt er.

Om den Anden.

Luc: 9. HVad snack oc tale Mose oc Elias haffue hafft met vor HErre Christo paa Bierget/ beskriffuer Lucas alene/ saa sigendis: **Oc see/ to Mend som vaare Mose oc Elias/ talede met hannem/ de obenbaredis i Klarhed / oc talede om den vdgang / som hand skulde fuldkomme vdi Jerusalem** / Det er/ om den haarde Død oc Pine/ som hand skulde for oss arme Syndere lide i Jerusalem. Der haffue de vden tuil talet met huer andre/ om de Figurer/ Prophetier/ oc affmalninger i det gamle Testamente/ i huilcke den tilkommendis Messiæ død oc pine vaar affmalet/ Met huilcken død hand skulde forstørre Dieffuelen oc hans Rige. Item de haffue ocsaa talet om Jhesu Christi glædelige Seyeruinding oc ærefulde Opstandelse aff døde/ oc der hos haffue de trøstet Christum/ som aff sin Menniskelige naturis skrøbelighed / fryctede sig oc vaar redt
Marc: 14. for Døden/ som hand selff siger: **Min Siæl er bedrøffuet indtil Døden**/ det er/ Jeg er saa bedrøffuet oc bange/ at ieg maa dø aff Hierte sorge. Det samme beuiser ocsaa hans Blodige sued oc aluerlige Bøn i Vrtegaarden/ huilcken hand tre gange repeterer oc igientager/ oc bruger alt de samme ord. Men om denne Christi

vdgang

Udgang / det er / om hans Død oc pine faa wi om Fasten oc paa Langfredag ydermere at høre.

Om den Tredie.

EFter at Christus met sin Lærdom oc Jertegn haffde beuist / at hand vaar den sande Messias / kommer nu dette Gud Faders vidnesbyrd der til paa Bierget / den tid Christus bleff forklaret / oc talede met Mose oc Elia. Saa siger Gud Fader: **Denne er min hierte kiere Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / Hannem skulle i høre.** I denne Gud Faders predicken indeholdis oc begribis
Summa paa det gantske Euangelium om Christo: Oc indeholde Summa paa det gantske Euangelij predicken om Christo.
1. disse faa ord vdi sig fire stycker. Det første er om Messiæ oc Christi
2. Person. Det andet er skilsmisse imellem denne Guds Søn oc an- Fire stycker i disse ord at acte.
dre Guds Sønner oc Døttre / huilcke hand anammer oc vdkaarer
3. til sine Børn / aff Naade oc Barmhiertighed. Det tredie er om
4. Christi velgierninger / mod Menniskens kiøn. Det fierde huorle-
dis wi bliffue delactige vdi CHristi velgierninger. Om disse fire stycker vil ieg nu noget tale / ligesom de nu ere opregnede effter huer andre. Gud giffue sin Naade / at det kand skee til hans Naffns ære / oc oss til nyttig oc salig vnderuisning.

OM vor HErris Jhesu Christi Person / haffue wi I.
Guds vor himmelske Faders egne ord oc vidnesbyrd / som saa Om Christi Person.
liuder: **Denne er min Søn.** J disse faa ord haffue wi tre Tre Lærdomme.
1. Lærdomme: Den første / at denne Person er en sand Gud / effterdi
2. at hand er Guds naturlige Søn. Den anden / at denne Person
er it sant Menniske: Thi Gud Fader taler her om Jhesu / Jomfru
3. Marie Søn. For det tredie / at denne Person / som er / Gud oc
Mand / er ickon en Person / oc haffuer tuende Naturer: Thi Gud Fader siger **Denne** / hand siger icke **Disse** / huilcket hand vden al tuil visselige haffde giort / der som CHristus haffde veret to Personer / som hand haffuer to Naturer.

Effterdi at her er tilforn tit oc offte anden tid om Aaret opregnet oc forklaret Vidnesbyrd oc Sententzer aff den hellige Scrifft / i huilcke disse tre Lærdomme faaregiffuis / da vil ieg det icke nu her repetere oc igientage: Men ieg vil nu alenniste giffue tilkiende / huor-

faare det vaar nødtørfftigt/at den som skulde vere Meglere imellem Gud oc Menniskens kiøn/hand skulde ocsaa vere en almectig Gud. Der hos huorfaare hand skulde vere Menniske. Disligeste hui hand skulde vere en Person: Oc saa vil ieg kaartelige giffue tilkiende/ huad nytte oc gaffn vor Tro skal haffue aff huert stycke i besynderlighed.

Huorfaare vor Meglere oc Frelsermand maatte vere Gud.

AT vor Meglere oc Saliggiørere maatte vere en almectig Gud/
ere to merckelige oc drabelige Sager til. Det ene er det offuer- 1.
maade mangfaaldige onde/som det gantske Menniskens kiøn vaar
vndergiffuet. Den anden er den store skrøbelighed oc vanmectig- 2.
hed som er vdi alle Creatur/ saa at intet Creatur vaar mectigt til
at igienfly Menniskenn det gode/ som de haffde met deris Synder
forkast.

1. Menniskens store ælendighed som staar i fire ting.

Det manfaaldige onde som Menniskens kiøn vaar vndergiff-
uet/ kunde wi besynderlige see oc kiende vdi disse stycker/ som ere: 1.
Syndens suarhed oc grueligned. 2. Aff Guds store oc retfærdige
Vrede. 3. Aff Dødsens mact oc vaald. 4. Oc aff Dieffuelens
grumhed oc tiranni.

1. Syndens storhed.

Menniskens Synder vaare større oc suarere/ end at noget Creatur enten Engle eller Menniske/ kunde bære hendis suare tyngsel oc byrde/ saa at de icke skulde falde der vnder. For efferdi at Syndskylden vaar wendelig oc wbegribelig/ Thi Gud/ som er det wendelige oc wbegribelige gode/vaar der met fortørnet: Da vaar det saare nødtørfftigt/ oc giordis fornøden behoff/ at denne Synd skulde effter Guds retfærdigheds Regel/enten straffis met euig pine oc plage/ Eller oc Guds retfærdighed skulde skee fyldist vederlag oc betalning for Synden. Men fordi at denne fyldistgiørelse oc vederlag/ skulde vere it fuldkommet oc nocksomt værd/ oc haffue en euig krafft at stille det euige wendelige gode tilfreds/da kunde det icke skee aff noget Creatur/ Ja icke end aff alle Creatur tilhobe. Derfaare vaar det fornøden behoff/ at den som skulde betale for Synden/ oc stille Gud til freds/ hand maatte vere Gud. Thi Gud aleniste/ som er wendelig/ oc ingen anden/ kunde offueruinde oc nederlegge det wendelige onde/ som er Synden.

2. Guds retfærdige vrede.

Guds vredis Retfærdighed vdkreffde ocsaa/ at Skylden oc Straffen skulde vere ens/ oc der skulde skee Løn som Skyld/ Nu efterdi at det euige wendelige gode vaar fortørnet/ saa at Skylden vaar wendelig oc wsigelige stor/da vaar oc Guds retfærdige Vrede wendelig oc wsigelige stor/ Denne vrede kunde intet bart Creatur

hære eller stille / Derfaare vaar det saare nødtørfftigt / at den som skulde vere Meglere oc stille Guds vrede / maatte vere en almectig Gud. Om denne Guds vrede taler S: Pouel i sin Epistel til de Romere oc siger: **Guds vrede obenbaris aff Himelen offuer alt wgudeligt væsen / oc Menniskens wretfærdighed.**

Rom: 1.

Item Johannes Baptista lærer oss hos Johannem / at denne Guds vrede kand icke borttagis vden Meglere / Thi saa siger hand: **Huo som icke troer paa Sønnen hand skal icke see Liffuet / men Guds vrede bliffuer offuer hannem.**

Ioh: 5.

Vdi Synden for huilcken den almectigste Gud er vred oc fortørnet / komme saa mange onde ting tilsammen / aff huilcke hand opueckis til vrede / som ere: Guds Maiestats foractelse: En traadsig gienstridighed imod Guds Low oc befalning: Guds Billedis (effter huilcket Mennisket vaar skafft) skammelige oc værstyggelige beklickelse: Item at Menniskens falder som Forrædere fra Gud / oc giffuer sig til Dieffuelen / som er Guds Fiende / oc endelige effterfølger hannem. Oc offuer alt dette en wlidelig Wtacknemmelighed oc wtaalligt Hoffmod imod Gud.

Mange laster samlis i Synden.

At denne Guds vrede for Syndens skyld / i huilcken der samlis saa meget ont / er wendelige stor / kand mand lættelige see / aff den Straff som er kommen paa alle Adams Børn / oc effterkommere for Synden. Item aff Guds trusel: Aff den store Jammer oc Elendighed / modgang oc bedrøffuelse / som det gantske Menniskens kiøn er vndergiffuet: Aff Dieffuelens tiranni imod Menniskien: Aff Guds vredis Tegn som hand lader oss tit oc offte see / i Himmelen / paa Jorden / oc i Haffuet: Aff den euige Pinis suarhed oc wendelighed / som alle de skulle lide oc vndgielde / der icke omuende sig til Gud / ved Troen til Jhesum Christum: Oc offuer alt kand mand see denne Guds vredis wendelige storhed / aff det dyrebare værd oc Løsen / som er betalet oc vdlagt for Syndens skyld / aff vor Herre Jesu Christo. Der aff kand nu huer see oc forstaa / at det vaar wmueligt at stille Guds vrede / formedelst den Meglere som icke vaar almectig / saa maatte derfaare vor Meglere vere en almectig Gud.

Guds vrede huor paa hun kiendis.

3. Dødsens mact.

Dødsens mact oc vaald vaar meget større / end at hun kunde offueruindis aff noget Creatur / saa at *Plinius* sagde (dog hans mening vaar wret) at det vaar wmueligt / at Gud kunde opuecke den som vaar død. Effterdi da at dette skulde vere vor Megleris synderligste bestilling / at offueruinde Døden / forstørre hans mact / oc giøre den til intet / da vaar det io fornøden behoff / at

Plinij falske mening om Døden, Oc Opstandelsen. lib: 7. cap: 55.

hand maatte vere en almectig Gud / oc haffue Guddoms mact / saa at hand baade kunde offueruinde Døden / oc giffue Liffuet. Thi der er intet wmueligt for hannem.

Lucæ, 1.

4. Dieffuelens tiranni.

Den stercke Dieffuel hand sagde ney / hand vilde ey lade sig binde / aff mig eller noget Creatur / Jeg vaar i hans vold aff min Natur / etc.

Dieffuelens gruelige tiranni / som alt Menniskens kiøn laa fanget vnder / skulde ocsaa offueruindis aff denne vor Meglere oc Frelsermand / som skulde forlige Gud oc Mennisken. Huem er der nu til i Verden / som icke kand begribe oc forstaa / huor wmueligt det vaar / at noget blot Menniske kunde offueruinde Dieffuelen oc hans mact? Den gantske Verdens historie lærer oss det / oc alle Menniskis forfaring bestaar det samme. For denne Sag skyld maatte ocsaa vor Meglere vere en almectig Gud / som met sin Mact kunde nedertrycke Dieffuelen oc hans Tiranni.

II. Alle Creaturs skrøbelighed.

HER til er nu sagt om den ene Aarsage / huorfaare vor Meglere maatte vere Gud / som er / at hand kunde borttage det onde som oss offuerhengde: Nu ville wi ocsaa kaartelige tale om den anden Sag / som er / alle Creaturs store skrøbelighed oc vanmectighed / at igienskicke oc fly tilstede igien det gode / som Mennisken haffde formedelst Synden mist oc forkast. Endog at dette gode kand altsammen begribis met dette ene ord / Guds Billede / dog alligeuel er der meget nødtorfftigt til samme Billedis opretning i oss / huilcket S: Pouel opregner i sin første Epistel til Corintherne / met disse ord:

1. Cor: 1.

Om disse Christi velgierninger / læs paa den xxv. Søndag / sidst i enden.

Læs oc her om ydermere i Liffsens vey / fol: 65.

Christus er født oss aff Gud / til Vijsdom / til Retfærdighed / til Hellighed oc til Gienløsning / Paa det at huo sig roser / hand skal rose sig i HErren. Disse fire velgierninger / som ere: Vijsdom / Retfærdighed / Hellighed oc Gienløsning / som er en fuldkommen forløsning aff alt ont / baade til Liff oc Siel / dem kunde intet Creatur huercken Engle eller Menniske fly oss igien / Derfaare maatte denne Meglere som skulde fly det tilstede igien / vere en almectig Gud.

Her aff er det nu klart / for huad Aarsage Christus vor Meglere maatte vere Gud / som er / At hand skulde vere mectig oc sterck nock til / at borttage det megle onde som Menniskens kiøn vaar vndergiffuen / Oc fly oss det gode igien som vaar forkast.

Lærdom oc trøst her aff.

Naar wi nu saaledis haffue lært at rettelige kiende Christi vor megleris Guddom / oc vide vist at hand er en sand almectig Gud / da skal vor Tro der ved oprette oc styde sig / imod Dieffuelens rige oc alle Helffuedis porte: For effterdi at vor Meglere er Gud / da er hand visselige sterckere end Dieffuelen oc alle Creatur ere / Derfaare kand hand vdrette alt det hand vil / thi hand er Gud. Hand vil oss ocsaa

alt

alt gaat som hand haffuer loffuet off/ Thi hand er god/ miskundelig oc naadig.

HVorfaare maatte da vor Meglere vere Menniske? Guds retfærdighed vdkreffde/ at den wlydighed imod Gud/ som vaar skeet vdi den Menniskelige natur/ hun skulde igien ved den samme Menniskelige natur oprettis/ Oc lige som der bleffue mange Syndere/ formedelst it Menniskis wlydighed/ Saa skulde der ocsaa mange bliffue retfærdige ved it Menniskis lydighed. Derfaare maatte vor Meglere vere it Menniske/ paa det at det gantske Menniskens kiøn kunde bliffue forløst/ ved det værd oc fulde bod oc betalning/ som hand paa alle Menniskis vegne/ vdi sin retfærdige oc syndisløse Menniskelige natur/ beuiste den euige Gud. Saa er da denne vor Meglere Gud tilbunden met sin Guddoms natur/ oc hand er off tilbunden met sin Menniskelige natur. Her aff skal vor Tro døme om den store Kierlighed/ som vor Meglere oc Frelsermand haffde til off/ at hand vilde heller ydmyge sig/ bliffue Menniske oc lide straff paa sit Legeme/ paa vore vegne/ end at wi skulde forfaris.

Huorfaare vor Meglere maatte vere Menniske.

Læs her om i Liffsens vey/ fol: 73.

Rom: 5.

Lærdom oc Trøst.

HEr offuer skulle wi oc vel acte oc besinde/ huorfaare det vaar fornoden/ at vor Meglere Jhesus Christus Gud oc Mand skulde vere en Person/ oc icke tuende Personer/ som der er vdi hannem tuende Naturer. Der vaare drabelige Sager til/ som ere: Først at
1. hand kunde giøre Gud oc Menniskten til it/ derfor er hand sin Fader tilføyet met sin sande Guddom/ oc Menniskten met sin sande Mandom/ at hand kunde saa tilhobe binde Gud oc Menniskten.
2. Dernæst/ den som skal vere Meglere imellem dem som ere wens/ hand kand intet vdrette/ om hand er den ene mere tilbøyelig end den anden/ Derfaare maa en Meglere vere begge Parter anhengendis. For denne Sag skyld/ er vor Meglere Jhesus Christus en Person/ som er begge Parter der vaare wens/ Gud oc Menniskten/ lige meget tilbøyelig/ oc hører dem begge lige nær til/ Oc kand binde begge Parter Gud oc Menniskten tilsammen.
3. Herforuden vaar det oc nodtørfftigt/ at vor Meglere maatte vere en Person/ Paa det at hans Menniskelige naturis hellige gierninger/ som hand giorde til at forløse off met/ kunde vere it nøyactigt oc fuldsomt værd oc vederlag for Synden/ som den euige Gud vaar fortørnet oc foractet met. Thi aff denne Forening/ at Guddoms oc Mandoms nature ere forente i denne ene Person oc denne ene Christo/ skulle wi døme om hans betalning/

Huorfaare vor Meglere Gud oc Mand maatte vere en Person.

Læs i Liffsens vey/ fol: 78.

Død

Død oc Blod/ Ja om alle hans Gierninger oc Pine/ saa at alt det hand leed oc giorde vdi Mandommen/ det haffuer sin værdighed oc vordering aff den Enighed/ at Guddommelig natur oc Menniske-lig natur ere saa sammen komne/ at de giøre en Person/ saa at Gud oc Mand er en Christus. Her aff skal nu vor Tro atter beslutte/ at efferdi Christi Død oc Pine er saa dyrebar/ at intet kand lignis ved hannem/ da er hand meget mectigere oc veldigere end vore Synder/ i huor store de ere/ Oc er hans Retfærdighed krafftig/ alle dem til Salighed som tro paa hannem. Derfaare siger Augustinus: *Maior est Dei misericordia, quam omnium Peccatorum miseria*, det er/ Guds Barmhiertighed er større end alle Synderis vselhed oc ælendighed. Oc S: Pouel siger/ at Guds naade er meget større end Synden.

Lærdom oc Trøst.

Augustinus. In 4. cap: Geneseos.

Rom: 4.

II. Skilsmisse imellem denne Guds Søn / oc andre hans Børn.

Den anden part aff denne vor himmelske Faders predicken om hans Søn/ giør skilsmisse imellem denne hans Søn oc oss/ wi som aff Naade ere hans vdkaarne Børn / oc hans kiere Sønner oc Døttre/ i hans naturlige Søn Jhesu Christo. Fordi i det hand siger: **Denne er min elskelige Søn** / eller min hierte kiere Søn/ da giør hand strax met dette ord **elskelige** / skilsmisse imellem oss oc hannem. Thi hand er Gud Faders hierte kiere Søn paa sin egen Naturis vegne / oc aff sig selff / For hand er hans naturlige Søn / født aff hans Hierte aff Euighed. Men at wi som tro paa JHesum Christum kaldis/ oc ere Guds Børn/ Guds Sønner oc Døttre/ Jesu Christi Brødre oc Systre/ Det er skeet vdi Christo / oc for Christi skyld / Thi wi anammis oc vdkaaris aff Naade oc icke met Rætten. Hid hører ocsaa det / at Christus kaldis Guds enbaarne Søn/ som er i Faderens skød.

Iohan: 1.

III. Christi velgierninger mod menniskens kiøn.

Den tredie part aff Gud Faders predicken/ er om denne hans enbaarne hiertekiere Søns velgierninger mod det gantske Menniskens kiøn/ om huilcke hand saa siger: **J huilcken ieg haffuer behagelighed** / eller oc/ **Ved huilcken ieg er stillet tilfreds.** Met disse faa ord begribis alle de velgierninger/ som Guds Søn haffuer oss arme Menniske beuist. Thi lige som Gud er saare vred paa oss/ naar wi icke haffue Christum i Ledetouet met oss/ at hand er paa vor side: Lige saa er hand oss naadig oc er stillet tilfreds met oss/ formedelst Christum/ saa at hand anammer

oss til sine Sønner oc Døttre. Her skulle wi nu oc vel acte oc befinde / det deylige Sprock der S: Pouel siger til Corintherne:
Den som icke viste aff nogen Synd / den giorde Gud til Synd / (det er / til en Syndskyld oc Syndebod) for oss / Paa det at wi vdi hannem skulde bliffue den Retfærdighed / som gielder faar Gud / det er / paa det at Gud kunde stillis til freds ved hannem / oc hans Retfærdighed kunde regnis oss til Retfærdighed faar Gud. Oc en anden sted siger hand:
Christus er Louens fuldkommelse / alle dem til Retfærdighed som tro.

2. Cor: 5.
Rom: 10.

IIII.
Huorledis wi bliffue delactige i Christi velgierninger.

DEn fierde oc sidste Part aff denne Gud Faders predicken er / huorledis wi kunde bliffue delactige i Christi velgierninger / Der om lærer Gud Fader oss / met dette sit Mandat oc Befalning / som saa liuder: **Hannem skulle i høre.** Thi huo som hører hannem oc troer paa hannem / hand bliffuer salig / Efftersdi at Troen som kommer aff Guds Ords hørelse / hun giør Menniskene delactige vdi Christi velgierninger. Efftersdi da at denne Gud Faders befalning kommer alle Menniske ved / da følger visselige der aff / at Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige ved Christum / oc hand vil ingen haffue fordømt: Derfaare er det deris egen skyld som bliffue fortaffte oc fordømde / Fordi at de haffue mere elskt Mørcket end det klare Euangelij Lius / som er en klar Lycte for vore Fødder / oc it Blus paa vore Veye / ved huilcket Menisken føris oc ledis til det euige Liff oc Salighed / ved Jesum Christum vor Meglere oc eniste Saliggiørere / Huilcken met sin Fader oc den hellig Aand / som er en eniste sand euig Gud / skee loff / pris / heder / ære oc Tacksigelse / aff alle Engle oc Menniske i all Euighed / Amen / Amen.

Ioh: 3.
Rom: 10.
1. Tim: 2.
Iohan: 3.
Psal: 119.

Ende paa alle Søndagis Euangelia / fra Pintze dag til Aduent.

Forklaring paa Euangelia / som predickis oc læsis i Kirckerne paa Fester oc Helligedage / saa mange som i Danmarckis oc Norgis riger / effter Ordinantzen holdis hellige / huilcke for deris visse steds skyld vdi Calendario / icke met lempe kunde indføris iblant Søndagis Euangelia.

Psal: 119.

HERre / naar ieg betencker huorledis du haffuer dømd fra Verdens begyndelse / da bliffuer ieg trøstet.

1 5 7 6.

Psal: IIII.

Vider dog at HERREN fører sine Helgen vnderlige / HERREN hører / naar ieg raaber til hannem.

Ephes: II.

I ere icke nu mere Giester oc Fremmede / Men i ere Borgere met de Hellige / oc Guds Indbyggere / opbygde paa Apostlernis oc Propheternis Grund-uaal.

Psal: XXXVII.

HERREN forlader icke sine Helgen / De bliffue beuarede euindelige / Men de Vgudeligis sæd skal oprycktis.

Paa Marie renselsis dag/ som wi kalde Kyndelsmisse dag / Euangelium Lucæ i det II. Cap:

Er Mariæ renselsis dage effter Mosi Low komme/ Da førde de Jesum til Jerusalem/ at de skulde der lade hannem komme faar HERREN / Lige som det oc staar screffuet i HERRens Low : Allehaande Mandkiøn / som først obner Moders Liff / skal kaldis HERREN helligt/ Oc at de skulde giffue Offer / effter som sagd er i HERRens

Dennne Høytid kaldis Kyndelmisse oc haffuer sit Naffn aff Lius/thi dette ord Kyndel/ som endnu er i brug paa Island/ er it gammelt Danskt ord / oc merker Lius. Oc er det vden tuilkommet aff det Latinske ord Candela. Saa er Kyndelmisse/ saa meget som Liusmisse el-

Low/

ler Lichtmisse. Fordi paa denne dag pleyede Papisterne at vie Lius / huilcke der skulde siden giffuis dem i Haanden (som laa paa deris yderste.

Low / it par Turtelduer / eller to vnge Duer. Oc see / der vaar it Menniske vdi Jerusalem / som hed Simeon / oc samme Menniske vaar from oc Gudfryctig / oc hand ventede Israels trøst / oc den hellig Aand vaar i hannem. Oc hand fick Suar aff den hellig Aand / at hand skulde icke dø / før end hand finge HERRens Christ at see. Oc hand kom i Templet aff Aandens oprørelse. Oc der Forældrene førde Barnet Jesum i Templet / at de skulde giøre for hannem / lige som mand pleyer effter Louen / Da tog hand hannem paa sine Arme / oc loffuede Gud / oc sagde: HERre / Lad nu din Tienere fare i fred / lige som du haffuer sagd. Thi mine Oyen haffue seet din Frelsere. Huilcken du beredde faar alle Folck. It Lius til at opliuse Hedningene / Oc dit Folck Israel til en Herlighed.

Forklaring paa dette Euangelium.

PAa denne Fest oc Høytid forhandlis en part aff Christi historie / som er / huorledis hand bleff offret i Templet effter Mosi Low / Oc huorledis den fromme retfærdige Mand Simeon bekiende denne Jesum / Jomfru Marie Søn / at vere Verdens Frelsere / oc det aff den hellig Aands indskiudelse / aff huilcken hand haffde faaet Suar / at hand aldrig skulde dø aff Verden / før end hand met sine legemlige Øyen haffde seet den HERre Christum: Oc der hand fick hannem at see / tog hand hannem paa sine Arme / oc velsignede hannem: Der hand det haffde giort / da beuiser hand sin Tacknemmelighed mod Gud / met en deylig Loffsang. Paa det at wi diss bedre kunde acte Christi historie / huorledis hun henger sammen / da skulle wi nu her ihukomme oc betencke det som wi tilforn haffue hørt om Christo fra Jule dag / hid indtil. Wi haffue først hørt om hans glædelige oc naaderige Fødsel / at hand er født i Bethlehem. Deruæst / om hans Omskærelse / at hand bleff omskaaren

den

den otende dag. Siden huorledis hand bleff beſøgt oc bekient aff de Viſe aff Øſterlandene/ huilcke der oc beuiſte hannem ære/ oc offrede hannem Guld/ Røgelſe oc Mirrha. Nu efterfølger huorledis hand bleff offret i Templet/ effter Moſi Low/ den tid ſex Vger effter hans Fødſel vaare forløbne. Aff denne Text ſom nu bleff oplæſt/ ville wi anſee diſſe tre efterfølgendis Articklе.

Den Førſte.
Om Chriſti offring i Templen.

Den Anden.
Om Simeon huad hand vaar for en/ oc om hans velſignelſe.

Den Tredie.
Om Simeons Lofſang.

Om den Førſte.

GVd haffde ſkicket oc ordineret mange atſkillige ſlags Offer i det gamle Teſtamente/ icke for den Sag ſkyld/ at Menniſkene kunde ved de Gierninger oc Offer bliffue retfærdige faar Gud/ oc der ved bliffue ſalige: Thi der ſom Oxeblod oc Buckeblod kunde afftoet Menniſkens Synder/ da haffde icke Chriſtus kõmet til Verden vdi Kiødet/ oc met ſit Legemis Offer afſlæt Synden: Men der vaare andre drabelige oc merckelige Sager til/ huorfaare Gud ſkickede de mangfaaldige Offer/ Iblant huilcke Sager diſſe ere de beſynderligſte. Fem Sager hui Gud ſkickede ſaa mange Offer i det gamle Teſtamente.

Den førſte Sag vaar/ at Gud vilde met denne øffuelſe forhindre oc affuerie Affguderi. For effterdi at alle Menniſke/ end ocſaa de allergroffuiſte oc vildiſte i Verden/ haffue io nogen mening oc tancke at ville tiene Gud/ da ville de effter deris mening oc gode tycke/ ſkicke viis oc maade at tiene oc ære hannem met: Men efterdi at ingen tieniſte er Gud behagelig/ vden den ſom hand ſelff haffuer indſkicket/ da haffuer hand ſelff ved ſin tienere Moſen/ indſkicket atſkillige maader oc viis/ huor met hand vilde æris oc tienis/ paa det at det Iødſke Folck kunde met diſſe mange Offer/ oc atſkillige ſlags Gudstieniſte/ ſom Gud haffde befalet/ forhindris fra Affguderi/ oc tiene den eniſte Gud/ ſom vdledde dem aff Egipti Land/ oc beuiſte dem mange andre wtallige oc wſigelige velgierninger/ baade aandelige oc legemlige. I. At affuerie Affguderi.

Den anden Sag vaar/ at deris induaartis Gudelighed/ kunde i nogen maade ſtyrckis oc øffuis ved diſſe vduaartis gierninger. Thi de vduaartis Offer vaare icke i dem ſelff/ nogen Gudstieniſte/ II. Opueckelſe til Gudfryctighed.

 ſom

som hannem behagede: Men de vaare ickon en opueckelse oc tilskyn-
delse til den rette oc sande Gudstieniste. Huilcket wi kunde see aff
Esaia Prophete/huor HERren vedmis oc kedis ved de vduaartis
Offer/ Naar der icke er en retsindig induaartis Gudelighed hos.
Esa: 66. Saa siger HERren: Jeg seer til den Fattige / oc til den
som haffuer en sønderknuset Aand/ oc som frycter sig
for mit Ord. Thi huo som slacter en Oxe/ hand er
lige som den der slar en Mand ihiel. Huo som off-
rer it Faar / hand er lige som den der slar Halsen i
sønder paa en Hund. Huo som bær Madoffer frem/
hand er lige som den der offrer Suineblod. Huo
som tencker paa Røgelse / hand er lige som den der
loffuer wret. Saadant vduelle de i deris veye / oc
deris Siæl haffuer behagelighed i deris Værstygge-
lighed. Derfaare vil ieg oc vduelle det som de bespaat-
te / oc føre det offuer dem som de sky faare: Fordi at
ieg kaldede oc ingen suarede / Oc ieg talede oc de hørde
det icke/ Men de giorde det som mig ilde behagede / oc
vdualde det som ieg icke vilde.

Disse ord lære oss/ at Papisternis gode mening kand icke vndskylde deris Affguderi oc Helgens paakaldelse etc. Det vil intet hielpe dem at mand siger/de giør det i en god mening.

Aff disse ord kunde wi klar-
lige see/baade at vduaartis Ceremonier oc Gudstieniste er hannem 1.
icke behagelig i sig selff / vden den skeer aff it ret gudfryctigt Hierte /
effter hans befalning: Ocsaa disligeste/ at den maade oc vijs at tie- 2.
ne hannem met / som wi selff vduelle oc optencke / er hannem icke be-
hagelig. Thi hand vil at wi skulle tiene hannem effter hans ord/
oc icke effter vor gode mening oc tycke/ som tilforn tit oc offte sagt er.

III. Tacknemmeligheds tegn.

Den tredie Sag vaar/at Jødernis Offer skulde vere it almin-
deligt oc obenbare tegn til deris Tacksigelse oc Tacknemmelighed
mod Gud / aff huilcke Offer det Folck bleff baade opuact oc styrcket
i Guds Fryct/oc der met obenbare beuiste oc bekiende sig at tiene den
eniste euige Gud / som vnderlige fødde dem i Ørcken / oc førde dem
ind i Canaans Land.

IIII. At stadfeste predicke embedet.

Den fierde Sag vaar/at Guds ords tieniste kunde der met stad-
festis: At Presterne oc tienerne som skulde tage vare paa Templen oc
Gudstieniste/kunde haffue der aff det som de kunde leffue ved / oc fø-
de sig met/ Derfaare haffde Gud skicket oc sæt/huad Presterne skul-
1. Cor: 9. de haffue aff det som skulde offris. S: Pouel siger: Huo som
tien

tien Alteret/ hand skal leffue aff Alteret. Oc Christus Math: 10.
siger: En Arbeydere er sin løn værd. S: Pouel siger oc 1. Tim: 5.
saa til Timotheum/ at de som rettelige oc vel staa deris Kald oc Embede for/ ere dobbelt ære værde/ oc besynderlige de som Arbeyde i Ordet oc i Lærdommen. Derfaare haffde de i fordom tid den viis oc vane vdi den christne Kircke/ at naar de komme tilsammen at høre Guds ord/ oc vddele de høyuærdige Sacramenter/ da lagde de gudfryctige altid noget tilsammen/ effter deris effne oc formue/ til Guds ords tieneris oc fattige Folckis føde oc vnderholdning: Huilcket samskud der kaldedis *Collecta*. Der aff er det oc kommet at mand giffuer Tiende aff Korn oc Queg oc anden Grøde/ til Kircketieneris løn oc vnderholdning.

V. Figur til Christi offer.

Den femte Sag vaar/ at disse mangfaaldige Offer skulde vere en Figur oc betegnelse om Christi Offer/ oc som it foruidende om Christi Tilkommelse til Verden. Det actede de fromme oc gudfryctige saare vel i deris Offer/ Det ansaa Abel/ Noe/ Abraham/ Isaac/ Jacob etc. Thi naar de giorde deris Offer/ da giorde de dem icke i den mening/ at de vilde met saadanne Offer affslætte deris Synder: Men de saae lenger hen/ De forlode sig paa Christi Offer/ ved hues krafft deris Synder bleffue affslætte. Naar Abel giorde Abels tancke i hans Offer.
sine Offer/ da haffuer hand altid hafft saadanne tancker. Først/ 1.
naar hand saa Blodet som bleff vdstyrt aff det Queg oc Fæ som skulde offris/ da haffuer hand tenckt paa det gantske Menniskens kiøns Synder/ met huilcke de haffde fortient euig Straff. Dernæst/ haffuer hand seet hen til det som offeret betegnede/ Thi hand be- 2.
tenckte at hans Offer vaar it tegn til den foriætte Quindens Sæd/ Det er til Christum/ som met sit Offer skulde vdslætte alle Verdens Synder. Siden haffuer fremdelis hans Tro her aff voxt oc for- 3.
meret sig/ ved huilcken Tro hand baade er bleffuen retfærdig faar Gud/ oc er bleffuen hannem behagelig. Effter denne Tro følde paa 4.
det sidste Tacknemmelighed oc it nyt Leffnet. I saa maade haffue de veret Gud behagelige met deris Offer i det gamle Testamente.

Dette maa saa vere sagt i almindelighed om de Offer vdi det gamle Testamente: Nu vil ieg tale om det slags Offer/ som neffnis i dette Euangelio.

OM Barselquinder vaare tuende Louer giffne. Low om Barselquinder/ Leuit: 12.
1. Den ene vaar om Moderen/ huor mange Vger hun skulde
2. holde sig inde i Huset/ oc icke giffue sig vd iblant Folck: Den anden vaar om Barnet som vaar født/ huorledis mand skulde der met handle.

I. Om Moderen.

Om Moderen vaar saadan en Low/ at naar en Quinde fødde it Drengebaarn/ da skulde hun bliffue hiemme / oc holde sig fra Folck i tre oc tredive dage/ Men der som hun fødde en Pige/ da skulde hun vere dobbelt saa lenge inde / det er / i sex oc trysindstiue dage. Dette skede icke for Quindens wuærdigheds skyld/ som mange daarlige Mennifke mene/ men for to andre merckelige Sagers skyld/ den ene Sag vaar Nødtørfftigheden/ Den anden vaar det som der ved betegnedis oc bemercktis.

To Sager hui Barselquinder skulde holde sig i Huset.

1. Nødtørfftighed.

Nødtørfftigheden vaar / at her met skulde haffuis omsorge for Quindens karskhed oc helbrede. Thi effter den store Pine oc Sorge hun haffuer lidt i sin Barnefødsel / haffuer hun ro oc huile behoff/ at hun diss bedre kand komme igien til sin Sundhed oc Karskhed: Oc skulde alle ærlige Dannemend i den tid giffue act paa/ oc acte deris Hustruers skrøbelighed oc vilkaar / icke da bemøde dem met arbeyde/ sorge / harm / eller oc andet som wtilbørligt er/ som mange groffue Tylpel oc wforstandige Mend giøre/ der icke skone oc spare deris Hustruer vdi deris Barselseng/ mere end en anden tid. Oc Quinderne skulle ocsaa selff holde denne naturlige Low / at de holde sig hiemme i Huset / baade for deris egen skyld / oc for andre Sager/ Icke løbe strax vd ote eller fiorten dage effter deris Barnefødsel/ som mange wdyder giøre/ Huor met de giffue Aarsage at andre fattige skrøbelige Quinder / som icke ere saa stercke aff Naturen som de ere/ bliffue der offuer bespaattede oc foractede/ besynderlige de som haffue onde oc haarde Mend.

2. Betegnelse.

Betegnelsen oc bemerckelsen vaar/ at i det en Barselquinde vaar vdeluct fra Kircken / som der staar vdi Mosi Low / at hun skulde intet helligt røre ved / * hun maatte icke komme i Helligdõmen/ Der ved betegnedis/ at alle de som ere fødde aff Adam/ de ere vdelucte fra Gud for Syndens skyld/ i huilcken de bleffue fødde/ oc derfaare haffue de vor HErris Jhesu Christi sone Offer behoff.

* Her for sige wi nu om Barselquinder at de ere vden Kircken.

II. Om Barnet.

DEn anden Low vaar om Barnet som vaar født til Verden / Der om vaar it almindeligt Bud om alle Børn / oc it besynderligt om de førstefødde Børn/ som først obnede Moderens Liff.

Almindelig Low om alle Børn.

Den almindelige Low oc Mandat om alle Børn vaar / at naar renselsis dagene haffde ende / i huilcke hun vaar indeluct fra Menigheden / da skulde der offris for Børnene / huad heller det vaar Drenge eller Pige børn / i huad slags Folck de vaare fødde aff.

Huad dette Offer betyde

Dette Offer paaminte først / at Børnene som vaare fødde til Verden / vaare arme Syndere / oc derfaare haffde de renselse oc Syndernis forladelse behoff. 1.
Dernæst at de ved denne vijs 2.

3. ne viis oc maade ſkulde offris Herren oc helligis hannem. Frem-
delis / at Forældrene ſkulde vide / at de føde deris Børn for den ſkyld
4. at de ſkulde tiene Gud / oc icke for at de ſkulde tiene dem. For det
ſidſte ſkulde diſſe Offer vere it Tegn oc paamindelſe om Chriſti
offer / ſom ſkulde offris for alle Folck / baade for Børn oc gamle
Menniſke.

Det beſynderlige Bud oc Low / ſom vaar om de førſtefødde Børn / det kom baade Menniſken ved / ocſaa diſligeſte Queg oc Fæ / at de ſkulde alleſammen affſkillis / offris Gud oc høre hannem til / Oc vaar ſæt i Louen huor met de ſkulde løſis / aff de ſlecter ſom icke vaare forordinerede til Kircketieniſten / Diſligeſte huor met Førſtefødinge aff det Queg ſom icke tiente til Offer ſkulde løſis / ſaa ſom en Førſteføding aff it Aſen ſkulde løſis met it Faar etc. Denne Low om Førſtefødinge vaar giffuen aff Gud / Førſt til en hukommelſe om den ſtore velgierning ſom Gud beviſte Iſraels Folck i Egipten / i det at hand ſparde deris Førſtefødinge / oc ihielſlo alle Førſtefødde i Egipten baade aff Menniſke oc Queg / ſaa at Kongens egen førſtefødde Søn bleff ocſaa ihielſlagen met de andre. At denne velgierning icke ſkulde glemmis / da ſkickede Gud denne Low / til en evig Amindelſe. Dernæſt vaar ſamme Low ocſaa giffuen til it foruidende oc betegnelſe / at Iſrael ſkulde vide tilforn / at dette Offer betyde at Guds enbaarne / oc Iomfru Mariæ førſtefødde Søn / ſkulde i ſin tid offris / til at fri det gantſke Menniſkens kiøn / aff den Aandelige Egiptiſke trældom / ſom er / aff Synden oc hendis ſtraff. Det maa nu vere ſagt om denne Low / oc huad hun bemerckede: Nu ville wi tale om Chriſti offring i Templet.

Beſynderlig Low om Førſtefødinge.

Exod: 13.

Aarſagen til denne Low.

1.

2.

GVds Low befoel / at alle Førſtefødinge ſom vaare vndfangne aff Mands Sæd / de ſkulde i ſaa maade offris / Men Chriſtus vaar icke ſaa vndfangen ſom andre Menniſke / men hand vaar vndfangen aff den hellig Aand / oc fødd aff en kyſk oc reen Iomfru: Derfaare vaar hand icke denne Low vndergiffuen / oc tuingt til at hand ſkulde offris i Templet oc løſis igien / ſaa ſom andre Førſtefødinge. Her ſuarer ieg ſaa til: Chriſtus vaar ocſaa fri / at hand icke haffde hafft behoff at lade ſig vndfange oc føde / oc bliffue Menniſke / oc der effter lade ſig Omſkære / oc lide død oc pine for vor ſkyld: Men den ſom vaar fri / hand bleff alle Tieneris Tienere / at hand vilde giøre dem alle fri: Eller ſom Auguſtinus ſiger: *Deus factus eſt Homo, vt homines Deos faceret.* Det er / Gud bleff Menniſke / paa det at hand vilde giøre Menniſkene til Guder. Oc S: Pouel ſiger:

Om Chriſti offring i Templet.

Gienſigelſe.

Suar.

Auguſtinus.

Guds

Gal: 4.

Guds Søn bleff Louen vnderdannig / at hand vilde forløse dem som vaare vnder Louen. Oc for den Sag skyld vilde denne Jomfru Marie førstefødde Søn offris vdi Templen.

Huorledis Christus er en Førstefødingt.

Psal: 2.

1. Cor: 15.

Men huorledis er hand den Førstefødde? Der vaar aldrig
nogen saadan Førstefødiug som hand er. Thi først er hand en Før- 1.
stefødiug paa sin Guddommelige naturis vegne: Thi hand er
Guds euige Søn / saa som hand selff siger i Psalmen: HErren
sagde til mig: Du est min Søn / J dag fødde ieg dig.
Dernæst / er hand ocsaa en Førstefødiug paa sin Mandoms veg- 2.
ne / Oc er Jomfru Marie førstefødde Søn / Thi hun fødde aldrig
nogen for hannem / oc icke heller effter hannem. Fremdelis er hand 3.
ocsaa en Førstefødiug paa Naadens vegne: Thi hand er det aller-
første Menniske som er født / der haffuer veret offret Gud / oc veret
hannem behagelig aff sig selff / oc for sin egen skyld. Herforuden 4.
er hand ocsaa en Førstefødiug paa sin krafftis vegne / for hand er
den første grøde aff dem som opstaa fra de Døde. For det sidste er 5.
hand oc i saa maade en Førstefødiug / at wi allesammen formedelst
hannem / skulle fødis ny Menniske.

Om Jomfru Marie offer oc hendis armod.

Maria offrer icke Lam / Thi hun bar det rette wbesmittede Guds Lam met sig til Kircken / som borttager alle Synder.

HEr foruden haffue wi ocsaa her at acte / at Jomfru Maria offrer it par Turtelduer / eller to vnge Duer / som Euangelisten siger / Huor aff wi see at hun haffuer veret arm oc fattig: Thi de Rige offrede it Lam / som det vaar befalet i Guds Low. Her aff skulle wi lære / at wi skulle icke skammis eller bluis ved vort Armod oc Fattigdom. Christus vilde fødis i Fattigdom for vor skyld / paa det at hand vilde giøre oss alle Rige / met saa skel at wi met Tacknemmelighed anamme hans Rigdom.

Om den Anden.

OC see / der vaar it Menniske vdi Jerusalem / som hed Simeon / oc samme Menniske vaar from oc Gudfryctig / oc hand ventede Jsraels trøst / oc den hellig Aand vaar i hannem. Oc hand fick Suar aff den hellig Aand / at hand skulde icke dø / før end hand finge HERRens Christ at see /

Oc

Oc hand kom i Templen aff Aandens oprørelſe. Oc
der Forældrene førde Barnet Jheſum i Templen/at
de ſkulde giøre for hannem lige ſom mand pleyer eff-
ter Louen / da tog hand hannem paa ſine Arme / oc
loffuede Gud. J diſſe ord haffue wi førſt Simeons beſcriff-
uelſe/ huad hand vaar for en. Dernæſt / ocſaa hans velſignelſe / Simeons Dyder.
at hand tog Barnet Jeſum i Faffn oc loffuede Gud derfor. Førſt 1.
loffuis Simeon oc roſis aff ſin Fromhed oc Retfærdighed/ſom her Fromhed oc Retfærdighed.
ſtaar at hand vaar from. Thi hand haffuer ſaaledis leff-
uet oc ſkicket ſig iblant dem ſom hand haffuer hafft omgengelſe met/
ſaa at hand haffuer veret anſect oc priſet aff alle for en from oc ret-
færdig Dannemand. Det er icke Euangeliſtens mening vdi diſſe
ord/ at Simeon vaar ſaaledis retfærdig/ at hand icke ſkulde haffue
Chriſti retfærdighed behoff / Thi hand bekiender i ſin Loffſang/ at
CHriſtus er hans Saliggiørere : Men hans mening er/ at hand
leffde ſaa wſtraffelige oc ærlige iblant Folck / at hand giorde ingen
ont/ brugte icke Suig eller Bedregeri imod nogen/ men giorde huer
Mand gaat aff ſin effne/ oc giorde ingen andet ſkel / end ſom hand
vilde hende oc haffue. Den ſom ſaa leffuer / den kalder *Cicero* en
from Mand/ oc hand holdis aff alle for en retſindig from Danne- 2.
mand. Dernæſt roſer Euangeliſten hannem aff ſin Gudelighed Gudfrygtighed.
oc Gudfryctighed / i det hand ſiger / at hand fryctede Gud.
Met dette ord Fryct forſtaaes all Gudstieniſte : For den ſom fryc-
ter Gud / hand baade tager ſig vare for alt det ſom hand veed at
Gud kand fortørnis met/ oc gior det ſom hand veed hannem at vere
behageligt oc teckeligt. Denne Fryct haffuer ſin begyndelſe oc op- Tuſlags Guds fryct.
1. ſpring aff Troen. Der er it andet ſlags Guds fryct / ſom er vden
2. Troen / den Fryct er icke nogen behagelig Gudstieniſte / Saadan
Fryct er i alle wgudelige Menniſke / Thi de befrycte ſig altid for
Guds Dom / Oc vilde meget heller at Gud vaare icke til / end
at de ſkulde pinis oc plagis for deris Synder. Saadan vaar
icke den Fryct der vaar i Simeon ſom her omtalis / Hand fryc-
tede icke i ſaa maade for Gud. Thi der følger effter vdi Texten / 3.
at hand ventede Iſraels trøſt oc forløſning / Huor Haab om Trøſt ved Chriſti Tilkommelſe.
met der giffuis tilkiende / at hand inderlige oc aff Hiertet begere-
de oc foruentede / at CHriſtus ſkulde komme til Verden : Thi
hand viſte at Jacob patriarckis oc Daniels Spaadom om ti- Gen: 49.
den / paa huilcken Meſſias ſkulde komme / den vaar nu fuld- Dan : 9.
kom-

kommen. Derfaare haffde hand en Hiertens lengelse oc Attraa / oc bad Gud om at hand maatte leffue saa lenge / at hand kunde faa CHristum at see. Oc det vaar icke vnder / at hand met saadan lengelse oc Attraa foruentede CHristi Tilkommelse / Fordi at den helligAand vaar met hannem / som Euangelisten siger / det er / der vaare mange oc atskillige den helligAands gaffuer vdi hannem / som optende oc opuacte Troen vdi hannem.

4. Den hellig Aand vaar i hannem.

Huorledis Gud lønte Simeonis Gudelighed.

HVorledis lønte Gud Simeon / for saadan sin Gudelighed? Der til suarer Euangelisten oc siger: Hand fick Suar aff den den helligAand / at hand skulde icke dø / før end hand finge CHristum at see. Den samme helligAand oprørde hannem ocsaa / at hand kom i Templen / lige paa den samme tid som Christus bleff der offret. Men huad giorde hand der hand kom did hen? Euangelisten siger / at der Joseph oc Maria baare Barnet Jhesum i Templen / da gaar Simeon strax til oc tager det i sin Faffn / oc tacker den almectigste Gud / som haffuer veret viss oc trofast i sit Løffte / oc haffuer holdet det som hand haffuer loffuet baade hannem / oc de hellige Forfædre aff Verdens begyndelse. Nu haffuer denne fromme gamle Dannemand faaet det hand saa lenge haffuer traadt oc lengdis effter / oc met saa stor Attraa haffuer begeret. Hand bestaar ocsaa obenbare om Jhesu Christo / oc giffuer hannem det Vidnesbyrd / at hand er den sande Messias der Gud haffde loffuet oc tilsagt de hellige Fædre / vdi det gamle Testamente.

Lærdom aff Simeonis exempel.

Saa see wi her huad Simeon vaar for en Mand / oc huorledis vor HErre lønte hannem for sin Gudelighed: Nu ville wi sætte oss hans Exempel for / oc see huad wi der aff skulle lære. Først 1.
skulle alle gamle Folck (oc de vnge met) lære aff hannem / at lige som hand foruentede Christum oc Jsraels trøst / saa skulle de ocsaa ved Christum foruente en glædelig Forløsning aff alt ont. De skulle 2.
ocsaa lære aff hannem at frycte Gud / at leffue retfærdelige oc christelige iblant huer andre i Verden / oc ingen giøre andet skel / end som de ville selff hende oc haffue / som CHristus selff befaler der hand siger: Alt det som i ville at Folck skal giøre eder / det giøre i dem. De skulle lære at tage Christum i Faffn / 3.
det er / at anamme hannem vdi deris Hierter / hannem skulle

Math: 7. Luc: 6.

de

de forkynde/ loffue/ prise oc bekiende. Der som de det giøre/ da skulle de i fremtiden/ met Simeon/ faa en offuerflødig løn i Himmerigs rige/ som skal vare til euig tid.

Om den Tredie.

NU efterfølger Simeons deylige Loffsang/ met huilcken hand loffuer oc priser den almectige euige Gud/ oc beuiser sin Tacknemmelighed: Saa siger hand: HErre lad nu din Tienere fare i Fred / lige som du haffuer sagd. Thi mine Oyen haffue seet din Frelsere/ som du beredde faar alle Folck. Jt Lius til at opliuse Hedningene / Oc dit Folck Jsrael til en Herlighed. Denne Simeons Loffsang haffuer veret siungen i mange Aar i den christne Menighed / oc wi pleye ocsaa stundem/ at siunge denne Sang / naar Lig begraffuis. Thi hand indeholder vdi sig en smuck Lærdom om Christo/ oc hand lærer oss huor wi skulle faa den største Trøst oc Husualelse/ besynderlige naar wi skulle skillis fra denne Verden. Men paa det at wi diss bedre kunde forstaa denne deylige Loffsang/ da vil ieg skiffte den i to Parter: J den første Part glæder den fromme gamle Simeon sig ved sig selff / at hand haffuer leffd den dag/ at hand haffuer faaet Christum at see: J den anden Part opregner hand kaartelige Christi vor Kongis velgierninger/ som hand beuiser den gantske Verden.

Simeons Loffsang.

Denne Sang delis i to parter.

I. Simeon glæder sig ved sig selff.

DEn første Part aff denne Sang liuder saaledis: HERRE / Lad nu din Tienere fare i Fred / lige som du haffuer sagd. Thi mine Oyen haffue seet din Frelsere. Her glæder sig den fromme gamle Dannemend Simeon ved sig selff/at hand haffuer faaet Christum at see met sine legemlige Oyen / som hånem vaar loffuet aff den hellig Aand. Oc endog at hand lang tid tilforn haffde seet Christum met sin troes Oyen/ saa som Christus siger om Abraham hos Johannem: Abraham saa min dag oc glædde sig: Dog alligeuel / efterdi at hand haffuer faaet løffte oc tilsagn aff den hellig Aand/ at hand skal visselige faa Christum at see met sine legemlige Oyen / før end hand døer aff Verden/ da bliffuer hand nu saa offuermaade Hiertens glad aff denne le- Iohan: 8.

gemlige Siun / at hand aldrig vil begere at leffue en dag lenger vdi Verden/Men aff en ſterck oc ſtadig Tro til Gud / begerer nu forløſning/at Gud vil nu lade hannem fare i Fred/hen til ſine Forfædre.

✠ Der haffuer vel vdentuil paa den dag veret flere Børn/Oc end ocſaa rigere end dette/ efftterdi at Jøderne vaare it ſaare grødeſomt Folck/ oc der vaar ickon en Tempel oc Kircke i alt Jødeland/ der ſkulde alle Førſtefødinge offris.

Men ſee mig her / hand fick Forjættelſe / at hand ſkulde faa HERrens Chriſt at ſee / før end hand døde. Der hand nu kommer i Templen eller Kircken / da ſeer hand ickon it fattigt Barn offris / ✠ Der ſiunis ingen vduaartis Herlighed eller Skick paa dette fattige Barn/Men hand ſeer intet paa det andet end det ſom vaar foractteligt. Lader da Simeon ſig forarge aff denne vduaartis ringe anſeelſe? Ney ingelunde / Thi det Barn ſom ſiunis for hans legemlige Øyen at vere ringe oc foractteligt / Det ſiunis for hans Troes øyen at vere gantſke ſtort oc ypperligt. Dette Barn bekiender hand at vere en Konge offuer alle Konger/ oc en HERre offuer alle HERrer. Hand viſte oc vel Zachariæ Prophetie om denne Konge/ ſom ſaa liuder: **See din Konge kommer fattig.**

Zachar: 9.

Hand viſte vel at hand vaar icke kommen at hand vilde beſide oc indtage diſſe verdſlige Riger oc Regimente / men hand vaar kommen/ paa det at hand vilde giffue alle dem Guds rige / ſom tro paa hannem. Her aff ſkulle wi lære / at tro Guds ord oc den hellige Scrifft/ oc ſee Chriſtum oc hans Kircke/ icke met legemlige Øyen aleniſte / men meget mere met Troens øyen.

Lærdom her aff.

Chriſti rige er icke aff Verden,

J det at Simeon begerer at Gud vil nu lade hannem fare i Fred/ at hand maa formedelſt den legemlige Død / forløſis oc ſkillis ved dette bedrøffuelige oc ſorgefulde Liff / da giffuer hand nockſom klarlige tilkiende / at Chriſti rige er icke aff denne Verden / ſom hand ſelff bekiende faar Pilato/ Men det er it euigt Rige/ ſom ſtaar i en god Samuittigheds fred oc rolighed. Saa er Simeons mening: HERre giff mig nu din Naade / at ieg kand glædelige dø aff denne Verden/ oc fare hen i Fred oc Rolighed.

Iohan: 18.

Lærdom oc Trøſt for dem ſom ligge for Døden.

Her aff ſkulle wi nu tage Lærdom oc Trøſt. Lærdom ſkulle wi tage her aff/ at Chriſti Aandelige ſiun ſom ſkeer ved Troen / den giør it Menniſke frimodig / at mand faar en glædelig affgang aff denne Verden: Fordi huo ſom met ſin Troes Øyen ſeer Chriſtum før end hand døer / hand haffuer det rette Lius ſom hand kand vandre effter/ til det euige Liff. **Huo ſom effterfølger mig** / (ſiger Chriſtus) **Hand gaar icke i Mørcke.** Tuert om igien/ huo ſom icke ſeer Chriſtum Aandelige/ det er/ huo ſom icke troer paa hannem / hand gaar fra denne legemlige Død / til euig mørckhed oc ælendighed. Stor Trøſt haffue wi ocſaa her aff/ Thi de ſom ſee Chriſtum

1. Lærdom.

Iohan: 8.

2. Trøſt.

stum met deris Troes øyen i deris Døds stund / de haffue det der de kunde trøste sig met : De vide at de skulle nu forløsis oc fare i Fred : De vide at de skulle icke gaa i Mørcke / men til it euigt Lius oc Glæde. Roffueren paa Kaarsset / efftersdi at hand icke aleniste saa Christum met sine legemlige Øyen / der hand vaar Kaarsfest oc ynckelige met faren / oc hengde nøgen oc blodig imellem Himmel oc Jord / for oss arme Syndere : Men hand saa hannem ocsaa met sin Troes øyen / at vere den som skulde faa Seyeruinding offuer Døden / Da hørde hand derfor disse Christi trøstelige ord: Sandelige siger ieg dig / J dag skalt du vere met mig i Paradis. Lige saa S : Staffen der hand skulde dø / da saa hand Christum staa hos Guds høyre Haand / oc sagde derfaare til HERren met stor Hiertens lyst oc glæde : HERre Jesu anam min Aand. Lige saa skalt du ocsaa giøre / naar siugen trenger dig oc sætter hart ind til dig / da see til Christum din Saliggiørere met en stadig Tro / oc beger aff hannem / at hand vil lade dig sin Tienere fare i Fred / det er / at hand vil vnde oc tilstede dig at skillis fra dette Liff / oc indgaa vdi den euige ro oc huile / som alle Trofaste er loffuet oc tilsagt. Denne tancke skal saa langt komme oss / at wi stadelige oc dristelige skulle forsmaa oc foracte denne Verden / oc alt dette Liffs gienuordighed oc ælendighed / oc trøste oss met det Haab wi haffue om den euige Salighed / som den oss loffuet haffuer / der icke kand liue. Det er nu den første Part aff denne Loffsang.

Beuisning met exempel. Luc : 23.

Actor : 7.

II. DEn anden Part aff denne Sang liuder saaledis : Huilcken du beredde for alle Folck : Jt Lius til at opliuse Hedningene / Oc dit Folck Jsrael til en Herlighed. Vdi disse ord giffuis kaartelige tu ting tilkiende : Det ene / huad Christi velgierninger er mod Menniskens kiøn : Det andet huem disse velgierninger ere actet oc beskicket. Christi velgierninger opregner hand her synderlige tre at vere / som er : Salighed / Lius oc Herlighed. Derfaare er Verden foruden Christo i Fordømmelse / i Mørcket / oc i forsmædelse / for Syndens skyld. Saa tager Christus vor fortiente Forbandelse oc Fordømmelse fra oss / oc giffuer oss Salighed igien / det giffuer Simeon tilkiende / i det at hand kalder dette lille Barn Jhesum en Frelsere. Hand tager ocsaa Mørcket bort / oc giffuer oss det euige Lius oc Skin igien / derfor kalder Simeon hannem it Lius. Disligeste tager hand den forsmædelse fra oss / som wi

Christi velgierninger opregnis.

Tu ting her at acte.

I. Christi velgierninger.

for Syndens skyld skulde veret vdi til euig tid/ oc giffuer oss Ære oc Herlighed igien/ Derfaare kalder Simeon hannem Israels Herlighed. Huad disse ere store oc ypperlige Velgierninger/ kand intet Menniske nocksom grandske eller vdsige.

Huem Christi velgierninger ere beskickede.

Huilcke Folck bleffue da delactige i disse velgierninger? Der til suarer Simeon/ i det hand siger/ at Christus er en Frelsere som er beredt for alle Folck/ huor met hand giffuer tilkiende/ at Christi velgierninger ere beskickede til alle Menniske/ Jøder oc Hedninge: Oc mand skal anamme dem met Troen. Velgierningerne tilbiudis vel alle Menniske/ oc ere beredde for alle/ aff Guds store wrandsigelige Kierlighed/ Men der leggis it Vilkaar hos: Thi det heder/

Marc: 16.

Huo som troer/ hand skal bliffue salig/ Oc huo som icke troer/ hand skal fordømmis. Derfaare/ saa fremt som wi met Simeon begere at vere delactige i disse Christi store velgierninger/ da lader oss tage denne Jhesum vor HErre oc Saliggiørere i vore Hiertis Arme/ oc bliffue fast hos hannem met en stadig Tro/ saa skal hand lade oss fare i Fred/ oc giffue oss den euige Salighed/ Lius oc Herlighed. Den samme vor Frelsere/ met sin Fader oc den hellig Aand/ skee loff/ prijs heder oc ære til euig tid/ Amen/ Amen.

Vor Herris Jhesu Christi

vndfangelsis dag/ som wi kalde Marie bebudelsis dag/ eller vor Frue dag bebudelse/ Euangelium Lucæ i det I. Cap:

I Den siette Maanet bleff Gabriel Engel vdsent aff Gud/ til en Stad i Galilea/ som heder Nazareth/ til en Jomfru/ som vaar troloffuet en Mand/ ved Naffn Joseph aff Dauids hus: Oc Jomfruen hed Maria. Oc Engelen

gelen kom ind til hende / oc sagde : Hil vere du Liffsalige / HERren er met dig / du velsignede iblant Quinderne. Oc der hun saa hannem / forfærdedis hun offuer hans Tale / oc tenckte : Huilcken en Hilsen er det? Oc Engelen sagde til hende : Frycte dig icke Maria / du haffuer fundet Naade hos Gud. See / du skalt vndfange i Liffuet / oc føde en Søn / hans Naffn skalt du kalde Jhesus. Hand skal bliffue stor oc kaldis den Høyestis Søn. Oc Gud HERRen skal giffue hannem Dauids sin Faders stol / oc hand skal vere en Konge offuer Jacobs hus euindelige / oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige. Da sagde Maria til Engelen : Huorledis skal det gaa til? Effterdi ieg veed aff ingen Mand. Engelen suarede oc sagde til hende : Den hellig Aand skal komme off-

uer dig / oc den Høyestis krafft skal offuerskugge dig. Derfaare ocsaa det hellige som skal fødis aff dig / skal kaldis Guds Søn. Oc see/Elisabeth din Frencke/ er ocsaa fructsommelig met en Søn/ vdi hendis Alderdom/oc hun gaar nu i den siette Maanet/som er i ryc-te/at hun er wfructsommelig/Thi hos Gud er ingen ting wmuelig. Oc Maria sagde: See/ Jeg er Herrens Tienerinde / mig skee lige som du haffuer sagd. Oc Engelen skildis fra hende.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEnne næruerendis Høytid er beskicket i den christne Menighed/at mand da skal tale om Jesu Christi vndfangelse/ som bleff den hellige Jomfru Maria/ ved Guds Engel bebudet oc forkyndet. Thi Gud haffde loffuet i Fordom tid/ try tusinde/ ni hundret oc
Gen: 3. trysinds tiue Aar for denne tid / at Quindens Sæd skulde sønder-
1. Iohan: 3. knuse Hugormens Hoffuet / det er / hand skulde giøre alle Dieffuelens gierninger til intet / som er Synden oc Døden. Denne Forjættelse tencker nu Gud paa / den tid der Tiden vaar fuldkommen/ oc sender sin Engel til en kysk Jomfru/ huilcken hand bebuder oc forkynder/ at hun skal vndfange aff den hellig Aand/ foruden Mand/ oc hun skal føde en Søn / som skal vere Verdens Saliggiørere. Dette er Summen paa denne Historie/ aff huilcken disse fem efterfølgendis Artickler ere de besynderligste Hoffuet stycker / huilcke ieg vil nu faaregiffue oc kaartelige forklare.

Den Første.

Om Gabriels Legation oc vdskickelse.

Den Anden.

Om Engelens Hilsen.

Den Tredie.

Huorledis Engelen trøster Jomfru Mariam der hun bleff forfærdet.

Den Fierde.

Huad denne Legation oc vdskickelse haffuer paa sig.

Huor-

Den Femte.

Huorledis Maria skal vndfange / oc bliffue fructsommelig.

Om den Første.

VDi denne Legations oc vdskickelsis beskriff- Sex stycker oc omstendige vilkaar.
uelse / haffue wi mange stycker oc omstendige vilkaar at
acte / huilcke wi ville vdgrandske oc ansee huert for sig
selff / paa det at wi der aff kunde faa nogen Lardom/oss
til Trøst oc Husualelse.
Først neffner Euangelisten Tiden / oc siger / at det skede I.
J den siette Maanet / effter at S: Hans Baptista vaar Tiden.
vndfangen / som effter Propheternis spaadom / skulde bliffue Jhe- 1. J den siette Maanet effter S: Hansis vndfangelse.
su Christi Forløbere / at paaminde Folcket / at de skulde berede Vey-
en for deris HErre oc Konge som nu vilde komme til dem. Oc
vaar det nu det tiuende Aar effter at Spiren / oc det kongelige Re-
gimente vaar taget fra Joderne. Thi det vaar saaledis forkyn-
det aff Jacob Patriarcha / at **den Kongelige Spir skal icke** Gen: 49.
vige fra Juda / før end den Stercke kommer / det er /
Jøderne skulde altid vere it frit Folck / som skulde icke vere nogle an-
dre omliggendis Konger vndergiffne / Men skulde haffue Konger
oc Regentere aff deris eget Folck / indtil at Quindens sæd skulde
komme / som vaar loffuet oc foriæt vore første Forældre. Derfaa-
re beuisis det aff Tiden / at denne Jomfruens Søn er den sande
Messias. Thi hand bleff vndfangen oc født paa den samme tid/
som den helligAand haffde sagt ved Propheterne / at hand skulde 2.
fødis. Dernæst haffue wi oc dagen at acte / paa huilcken dette Den femte oc tiuende dag Martij.
skede / som vaar den femte oc tiuende dag i Tormaanet. Paa den-
ne dag slactede Jøderne deris Paaske lam / som vaar en Figur til Exod: 12.
vort rette Paaske lam / JEsum CHristum. Paa denne dag 1. Cor: 5:
bleff CHristus vndfangen aff den helligAand. Paa denne
samme dag bleff hand oc saa pint oc døde for vore Synder /
der hand vaar tretten oc tiue Aar gammel. Oc paa denne
samme dag mene nogle aff de gamle Lærefædre / at Adam skul-
de bleffuet skafft. Alt dette her stadfester oc beuiser at Gud er Lærdom.
viss oc trofast i sine Løffte oc Foriættelser : Gud forhalede at sen- Gud er trofast.
de sin Søn til Verden / lang tid effter hand det haffde loffuet oc

 tilsagt/

tilsagt/ men hand holt alligeuel ord/ oc bleff viss i sit Løffte. Guds Søn haffuer loffuet oc tilsagt / at hand vil komme til Doms / at døme Leffuendis oc Døde / det forhaler hand nogen tid : Men hand skal dog visselige komme/ naar det bliffuer hannem teckeligt oc behageligt.

II. Dernæst skulle wi acte / huad for en Legat oc Sendingebud
En Engel vdsendis. her vdskickis / **Gabriel Engel bleff vdsent.** Huad Sag er
der til at hand vdsendis? Det skede først/ paa det at Guds ordning 1.
oc skick kunde holdis ved mact. Thi lige som Gud pleyede i Fordom tid / tit oc offte at vdsende sine Engle / som skulde sige Menniskene hans vilie: Lige saa skickis her nu ocsaa en Engel vd / at tiene Menniskene til Salighed. Fordi det er Englenis rette Kald oc Embe-
Heb: 1. de / som Apostelen lærer til de Hebreer / saa sigendis: **Ere de icke allesammen tienstactige Aander vdsende til Tieniste/ for deris skyld/ som skulle arffue Salighed?** Dernæst/ 2.
fordi at den onde Engel vaar Aarsage til vort første Fald oc Forderffuelse / da vaar det smuct bequemmeligt oc skickeligt / at en god Engel skulde vere det første Bud/ som skulde sige Menniskene den gode ny Tidende / om deris Opreysning oc Salighed. Der foruden 3.
skickede det sig ocsaa vel for Personens skyld/ som hand sendis til/ at der sendis en kysk oc hellig Legate / til denne kyske oc rene Jomfru Maria.

III. Engelen sendis fra Gud. Det tredie stycke oc omstendige vilkaar er/ at denne ypperlige Legat sendis **fra Gud.** Naar Keysere oc Konger sende deris Legater oc Sendingebud nogen sted hen / oc mand veed aff deris komme/ da pleier mand met stor lengelse oc attraa at foruente dem/ paa det at mand ved dem kand faa at vide / huad saadanne store oc ypperlige Førsters mening oc vilie er: Men see her / Her vdsender den allerypperste Keysere oc Konge sin Legat / Oc det er it stort oc ypperligt Bud som vdsendis/ Derfaare skulle wi her aff forundre oss/ oc grandgibelige acte huad hans ærende oc bestilling er/ at wi oc der aff kunde faa at vide / huad hans Herris oc Kongis mening oc vilie er mod oss.

IIII. Engelen sendis til Nazareth. Det fierde omstendige vilkaar er Staden oc Byen som hand sendis til. Texten siger hand bleff sent **til en Stad i Galilea/ som hed Nazareth.** Dette skede fordi / at det vaar saa tilforn 1.
sagt ved Propheterne / at Christus skulde vere aff Nazareth. Der- 2.
Iud: 13. næst / giffuer ocsaa Gud her met tilkiende / at hand anseer det som
Matth: 2. er ringe oc foractligt her i Verden / Thi Nazareth vaar ickon en li-

den

den oc foractet By / som wi kunde see aff Nathanaels ord hos Johannem / den tid Philippus sagde hannem / at Messias vaar kommen til Verden / oc vaar Jhesus Josephs Tømermands Søn aff Nazareth / da siger hand / **Huad gaat kand der komme aff Nazareth?** Derfaare skal ingen mene sig at vere forskut eller forkast aff Gud / for den Sag skyld at hand er foractet her i Verden aff Menniskēn.

Hand sendis icke til Athene/der som de allerwijsiste vaare. Icke til Rom/ der som de sterckiste vaare. Icke til Jerusalem/ som de helligste vaare.

V.

For det femte skulle wi acte / huad Person denne himmelske Legate sendis til. Euangelisten siger / at hand bleff skicket / **til en Jomfru som hed Maria / som vaar troloffuet en Mand ved naffn Joseph.** Det vaar fornøden behoff / at CHristus skulde vndfangis oc fødis aff en Jomfru / effter Propheternis Forkyndelse oc Spaadom / hand skulde icke saaledis vndfangis som andre Menniske. Fordi der ere fire slags maade oc vijs /

Engelen sendis til Jomfru Maria.

Gen: 3.
Esa: 7.

Fire slags maade at komme til Verden.

1. met huilcke Menniskene komme til Verden. Den første er den maade oc vijs som Adam alene kom til Verden / Thi hand bleff skafft aff
2. en Jordklemp. Den anden vijs er den / met huilcken Eua alene kom til Verden / Thi hun bleff skafft aff Adams Riffbeen. Den
3. tredie er den maade / som CHristus alene kom til Verden met / Thi hand bleff vndfangen aff den hellig Aand / oc født aff en reen oc kysk
4. Jomfru. Den fierde er den maade oc vijs / met huilcken alle andre Menniske fødis oc komme til Verden / Thi de vndfangis allesammen aff Mands oc Quindis sæd.

Sager hui Christus bleff vndfangen oc født aff en Jomfru.

1. Saa er da Christus vndfangen oc født aff en Jomfru. Først for den Sag skyld / at der som hand haffde bleffuet vndfangen oc født aff Mand oc Quindis Sæd / som andre Menniske vndfangis oc fødis / da haffde hand bleffuet vndfangen oc født i Synden. Men det vaar nødtørfftigt oc tilbørligt / at den skulde vere fri for all synd /
2. som skulde komme til Verden at borttage Synden. Dernæst skulde Prophetierne ocsaa fuldkommis / som haffde sagt oc forkyndet / at Messias skulde fødis aff en Jomfru foruden Mand. Gud Fader sagde selff vdi Paradis / **Quindens Sæd skal sønderknuse Hugormens hoffuet.** Der taler hand om Quinde sæd / oc icke om Mands sæd. Item Jacob Patriarcha sagde: At den Kongelige Spir oc regimente skulde altid vere hos Jøderne / indtil at den Stercke / som skulde fødis aff Quinde foruden Mand / hand kom til Verden. HErren siger ocsaa hos Esaiam / i det siuende Cap: **See en Jomfru er fructsommelig / oc skal føde en Søn.** Derfor-
3. uden vaar det ocsaa bequēmeligt / at hand skulde vndfangis oc fødis aff

Gen: 3.
Gen: 49.
Esa: 7.

aff en Jomfru/ for vor Aandelige igienfødsels skyld/ som ved Christi vndfangelse oc Fødsel betegnis/ Huilcken Gienfødsel som icke skeer

Johan: 1. ved Blod eller Kiødsens vilie/ icke heller aff nogen Mands vilie/

Augustinus. men aff Gud. Derfaare siger Augustinus: Det vaar tilbørligt/ at Christus vort Hoffuet skulde fødis paa Legemens vegne/ aff en Jomfru met it vnderligt oc stort Mirackel/ paa det at hand der met kunde betegne oc giffue tilkiende/ at hans Lemmer skulde fødis effter Aanden.

Hui denne Jomfru vaar troloffuet. At denne Jomfru vaar troloffuet en Mand/ der vaare oc
synderlige Sager til. Thi her met prisis det hellige Ecteskaffs ypper- 1.
lighed oc værdighed: Oc disligeste bleff der met Jomfruens gode ryc- 2.
te oc naffn beskermet: Ja hendis troloffuede Festemand Joseph vaar 3.
hende beskicket aff Gud/ at hand skulde tage vare paa hende/ oc haffue omsorge for hende.

VI. Joseph vaar aff Dauids Slect. For det siette haffue wi her at acte/ at Joseph vaar **aff Dauids Hus** oc Slect. Det vaar ocsaa fornøden at saa maatte skee for Prophetiernis skyld/ at de kunde fuldkommis. Thi det vaar sagt oc forkyndet i det gamle Testamente/ at naar Messias skulde komme til Verden/ da skulde hand fødis aff Kong Dauids slect/ huilcket de Scrifftkloge oc Phariseer vel viste.

Om den Anden.

DEN anden Artickel wi haffue i denne Historie at forhandle/ er Engelens Hilsen/ som saa liuder: **Hil dig du Liffsalige/ HERREN er met dig/ du velsignede iblant Quinderne.** Her skulle

Maria hører andre ord end Eua hørde. wi nu komme ihu oc tencke paa Eua vor første Moder/ oc paa den hellige Jomfru Maria/ Jhesu Christi Moder/ oc acte huor atskillige oc wlige ord der bleffue sagde til dem. Til Eua sagde Gud/

Gen: 3. **Jeg vil skicke dig meget kummer til etc.** Nu vide wi vel at kummer oc iammer er it Tegn til Guds vrede oc fordømelse/ før end mand bliffuer omuent til Gud/ oc troer paa hannem. Men Maria hører her andre ord/ Engelen siger til hende: **Hil dig**/ eller **glæd dig.** Oc sætter hand Sagen til/ huorfaare hun saa skal glæde sig/ i det hand siger: **Du naadefulde**/ eller Liffsalige/ det er/ Gud haffuer taget dig til Naade/ oc haffuer vdualt dig alene for alle Folck iblant det gantske Menniskens kiøn/

faa at hand haffuer beuist dig en synderlig velgierning for alle Menniske: HErren er met dig / Det er / Gud er din beskermere oc Saliggiørere: Du est velsignet iblant Quinderne / Det er / Lige som Eua bleff forbandet iblant alle Quinder / Ja alle Quinder komme vnder Forbandelse oc Fordømelse for hendis skyld: Lige saa est du velsignet / aff Guds yndist oc Naade. Thi dig er saadan en Ære oc Lyckslighed vederfaren / at du skalt vere Moder til den forloffuede Messiam oc Quindens Sæd / som skal giøre Dieffuelens gierninger til intet.

Eua vaar forbandet iblant Quinderne.

Dette er en faaldelige meningen paa denne Hilsen / huor aff wi lættelige kunde forstaa / huor daarlige de ere / som ville her aff giøre en Bøn / met huilcken de ville paakalde Jomfru Maria / tuert imod Guds ord / huilcke ieg vil kaartelige paa denne tid haffue sagt disse ord: Forbandet vere huer den som paakalder noget Creatur / oc den som henuender Guds ord oc den hellige Scrifft / til at stadfeste grueligt Affguderi / Guds Søn til foractelse / Den hellige Jomfru Maria til forhaanelse / oc sig selff til euig forderffuelse. Naar mand lærer oc predicker i den christne Kircke oc Menighed om Bøn oc Paakaldelse / da giffuis der ocsaa tilkiende / at Helgens paakaldelse er Dieffuelens tieniste / som er indført aff hannem i den christne Kircke.

Papisternis vildfarelse som giøre en Bøn aff denne Hilsen.

Om den Tredie.

DEr Maria saa Engelen / forfærdedis hun ved hans tale / oc tenckte ved sig selff / Huilcken en Hilsen er det? Oc Engelen sagde til hende: Fryct dig icke Maria / du haffuer fundet Naade hos Gud. See her huad Guds ord giør oc vdretter / Først forskrecker det oc forfærder / Siden husualer det oc trøster: Fryct dig icke / siger Engelen / som hand vilde saa sige: Jeg er icke kommen at ieg vil forfærde dig / eller sige dig nogen sørgelig tidende / Jeg er icke kommen at forkynde Guds vrede offuer dig / Thi du haffuer fundet Naade hos Gud. Det er / Gud haffuer hørt din daglige Bøn oc Paakaldelse / met huilcken du haffuer søgt oc leet effter Guds yndist oc Naade / saa haffuer du nu fundet det du haffuer leet effter / som er / Guds Naade oc Barmhiertighed. Her aff haffue wi nu en viss oc fast Lærdom / at Guds Naade alenist bortdriffuer redsel oc Fryct. Alt det andet der wi kunde

Guds ord forskrecker oc trøster.

Lærdom.

forla-

Guds ord alene kand borttage redsel oc Fryct. forlade oss paa her i Verden/ det haffuer fryct oc fare met sig. Haffuer mand mange Venner i Verden/ der mand forlader sig paa/ da er der fryct oc fare hos/ at de icke enten skulde dø fra oss/ eller oc/ at de skulle forlade oss/ naar wi haffue dem best behoff. Er mand sund oc karsk/ da fryeter mand sig at skulle miste førligheden oc helbreden. Huo som er rig/ oc haffuer meget aff denne Verdens gods/ hand kand icke heller vere vden fryct oc fare/ Thi det kand stielis bort/ det kand bliffue til Søs/ det kand omkomme ved Ildebrand/ Røffuere etc. oc i andre maade forkommis/ Oc naar mand saa haffuer mist det/ saa kand der icke andet end vere Sorge paa færde. Huo som er mectig oc veldig i Verden/ kand icke heller vere foruden fryct/ Thi der er tit oc offte fryct oc fare paa færde/ at mand skal enten miste sin mact oc befalning/ eller oc offueruindis aff den som sterckere er. Saa see wi at alt det der nogen kand forlade sig paa i Verden/ det haffuer fryct oc redsel met sig/ vden alene Guds naade/ hun fordriffuer all fryct oc redsel.

Giensigelse. Her maatte nu nogen sige: Huorledis skal ieg det forstaa? Siger icke Kong David/ at den Mand er salig som fryeter HERren/ huorledis kand da Guds ord oc Naade vere vden fryct? Suar. Suar. Det er vel sanden/ den som troer paa Gud/ oc er vdi hans gunst oc Tu slags Guds Fryct. Naade/ hand fryeter hannem: Men wi skulle acte/ at der ere tuende slags Guds fryct/ det ene slags Fryct er foruden Troen/ at mand 1. Foruden Troen. fryeter for Gud/ lige som for en grum oc streng Dommere/ oc lige som en Misdedere reds oc fryeter for Dommeren oc Rættermanden. Om denne Fryct taler Johannes Apostel i sin Epistel/ der 1. Iohan: 4. hand saa siger: **Fryct er icke i Kierlighed/ Men den fuldkomne Kierlighed vddriffuer Fryct.** Denne Fryct kaste Judam i Mishaab oc Fortuilelse/ dislige ste Cain oc andre saadanne deris lige. Saaledis fryete oc alle wgudelige Mennisker for Gud/ naar de see Guds vredis tegn/ eller de komme i nogen fare/ oc deris 2. Aff Troen. Synd begynder at vaagne vdi deris Samuittighed. Det andet slags Fryct skeer aff Troen til Gud/ oc er en ret Troens fruct. Denne Fryct er en hellig fryct/ oc giør det at wi daglige oc idelige vandre paa HErrens veye/ oc hun beuarer oss/ at wi icke met vor Synd oc fortrædelighed fortørne vor allerkieriste Fader. Denne Fryct kaldis en sønlig Fryct/ fordi at de gudfryctige oc retsindige Christne fryete for Gud/ lige som fromme lydige Børn fryete for deris kiære Forældre/ at de tage sig vel vare/ at de icke i nogen maade skulle fortørne dem. Oc det er den Fryct der David omtaler/ der hand mange ste-

ge steder siger: Salig er den Mand som fryctter HERREN. Fordi at den som saaledis fryctter Gud / hand er vdi Guds yndist oc Naade / Oc huo den haffuer hand kand frilige biude Dieffuelen traadz met all sin list oc konst / baade i Liff oc i Død. Denne Guds naade / efftherdi at hun beholdis ved Troen / oc forøgis ved Gudfryctigheds øffuelse: Da er det tid at wi tage oss vare / saa at wi icke met vor egen Last oc Synd miste oc tabe hende / thi der som wi miste den / da er der intet andet at foruente / end en ond / redt / oc fryctactig Samuittighed oc der effter den euige Fordømmelse.

Guds Naade huor ved wi den beholde.

Om den Fierde.

SEe du skalt vndfange i Liffuet / oc føde en Søn / hans Naffn skalt du kalde Jhesus. Her røcter nu Engelen sit ærende / oc giffuer tilkiende for huad Sag skyld hand er vdsent til Mariam / Oc er dette meningen paa disse ord: Jeg forkynder oc siger dig / effter den almectigste Guds befalning / at du skalt nu bliffue Moder at en Søn / huilcken du skalt føde til Verden / oc du skalt kalde hannem Jhesus. Her haffuer vden tuil den hellige kyske Jomfru tenckt paa den foriætte Quindens sæd / som Gud loffuede at skulle ødelegge Dieffuelens gierninger: Hun hører at hende forkyndis paa Guds vegne at hun skal føde en Søn / huilcken hende befalis at kalde Jhesus. Dette naffn Jesus / som mercker en Frelsere / forstod hun (vden tuil) at sættis imod Fordømmelsen oc Døden / som vore første Forældre fulde vdi formedelst deris offuertrædelse / i det at de giorde imod Guds Bud. Dette Naffn Jhesus pleyer mand videre at forklare paa nyt Aars dag: Derfaare vil ieg nu gaa frembeder i Texten.

Engelens ærende oc bestilling.

Hand skal bliffue stor (siger Engelen) oc skal kaldis den allerhøyestis Søn. Hand maa io visselige met rette kaldis stor / efftherdi at hand er den almectige euige Guds Søn: Visselige maa hand kaldis stor / efftherdi at hand skulde offueruinde den stercke oc mectige Dieffuel oc hans Rige: Visselige maa hand vere stor / som skulde giffue oss de allerstørste oc ypperligste gode ting: Visselige maa hand kaldis stor / hues Kongerige der skal vare til euig tid. Fremdelis siger Engelen: Oc Gud HERren skal giffue hannem Dauids sin Faders Stol / oc hand skal

216

vere en Konge offuer Jacobs hus euindelige/ Oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige. Der som wi grandgibelige acte denne beskriffuelse/ huorledis Engelen beskriffuer vor HErre Christum/ da finde wi der vdi fire ting/ som oss ere saare nyttelige at vide om hannem. Thi først/ giffuer hand her hans Mandom oc Menniskelige natur tilkiende/ i det hand siger/ at hand skal vndfangis oc fødis aff Jomfru Maria. Der hos forglemmer hand icke hans Guddom: Thi hand siger/ at hand skal kaldis den allerhøyestis Søn. Den som er den allerhøyestis Søn/ hand er io aff den samme Natur som den allerhøyeste er. For det tredie/ i det hand siger/ at hand skal vere stor/ giffuer hand tilkiende/ at hand er en Person i tuende Naturer: Thi endog/ at hand er baade Gud oc Menniske/ dog er hand ickon en Person/ icke to Personer. For det fierde/ taler ocsaa Engelen om hans Embede/ at hand skal kaldis Jhesus/ det er/ en Frelsere oc Saliggiørere/ oc hand skal vere en Konge som skal regnere til euig tid.

Fire ting her at acte/ om Christo.
1.
2.
3.
4.

Gienstigelse.

Her maatte nu nogen sige: Huorledis kand det met rette sigis om Christo/ at Gud skal giffue hannem Kong Dauids Stol oc Regimente? Effterdi at hand selff siger/ at hans Rige er icke aff denne Verden/ saa som forfaring ocsaa gaff tilkiende: Nu vaar io Dauids rige it Verdsligt rige/ thi hand styrde oc regerede Jødeland/ oc det gantske Israels rige. Her suarer ieg saa til: Kong Dauid hand haffde ickon en Skygge aff Riget/ Men denne Guds oc Jomfru Mariæ Søn/ er den rette Konge/ oc besider det rette Rige. Kong Dauids rige oc regimente vaar en Figur oc betegnelse til Christi rige/ Derfaare kaldis begge deris Kongerige ickon it Rige/ For det ene betegnede oc bemerckte det andet. Dernæst/ er det ocsaa den hellige Scrifftis vijs oc vane/ at hun pleyer at affmale de Himmelske oc Aandelige ting/ met Legemlige figurer oc lignelser/ paa det at vor skrøbelighed kand der met diss ydermere tienis/ saa at wi det diss bedre kunde begribe oc forstaa. Saa affmaler den hellige Scrifft Christi rige/ oc ligner det imod Dauids rige/ at wi der aff kunde i nogen maade begribe oc forstaa huordant Christi rige er. For den Sag skyld siger Engelen ret/ at Christus skal beside Dauids rige/ det er/ det Rige som Kong Dauids rige bemerckte oc betegnede.

Johan: 18.

Suar.

Huorledis Christus besider Dauids Stol.

Scrifftens vijs oc vane.

Om den Femte.

DA sagde Maria til Engelen: Huorledis skal det gaa til/ effterdi ieg veed aff ingen Mand? Som hun vilde saa sige: Huorledis kand ieg bliffue Legemlige fructsommelig oc suuglig/ som du siger/ foruden Mand? Efftterdi ieg veed intet aff Mand at sige/ da kand ieg io icke føde Barn. Denne hellige oc kyske Jomfru viste vel den ordning oc skick/ som den almectigste Gud haffde skicket/ at Mennisken skulde vdfangis aff Mands oc Quindis sæd: Oc hun haffde icke hørt eller seet noget Exempel/ at det vaar nogen sted anderledis tilgaaet/ fra den tid at vore første Forældre Adam oc Eua bleffue skaffte. Derfaare efterfølger hun sin fornufftis Dom/ oc Guds ordning oc skick/ oc spør derfaare/ huorledis det kand gaa til/ efterdi hun veed intet aff Mand at sige/ Om denne Vndfangelse oc Fødsel skal skee paa nogen ny vijs oc maade? Engelen suarede/ oc sagde til hende: Den hellig Aand skal komme offuer dig/ oc den Høyestis krafft skal offuerskugge dig. Derfaare skal ocsaa det Hellige/ som skal fødis aff dig/ kaldis Guds Søn. Her forklarer Engelen oc siger hende/ huorledis Christus skal vndfangis/ oc siger/ at Naturen skal icke vdrette oc bestille denne Vndfangelse/ men Gud som haffuer skafft oc giort Naturen/ hand skal det vdrette. Som hand vilde saa sige: Du skalt icke vndfange oc bliffue fructsommelig aff Mands sæd/ Men aff din egen sæd alene skalt du føde en Søn/ huilcket Naturen icke skal vdrette oc bestille/ men Guds naade. Thi den hellig Aand skal met sin Guddoms krafft giøre oc vdrette det/ at aff din Sæd skal fødis it ret naturligt Menniske. Derfaare siger Augustinus: Formedelst Guds Naade oc krafft/ oc ved den hellig Aands forarbeidelse/ er det anammet oc vndfanget aff Jomfruens Kiød/ huilcket som er bleffuet it met Ordet: Oc det for den Sag skyld/ at der som hand haffde veret vndfangen aff Mands sæd/ da haffde hand veret wreen/ met alle dem som ere fødde aff Adam. Det som er født aff Kiød/ det er Kiød/ det er Løgn/ det er Forfengelighed/ men det vaar tilbørligt/ at det skulde bliffue Naade oc Sandhed ved Jhesum Christum. Derfaare kunde Jomfru Maria icke vndfange aff Mand/ men det maatte skee ved nogen Guds hemelig krafft.

Maria forstaar sig icke paa denne vndfangelse.

Huorledis Christus skal vndfangis.

Augustinus.

Huorfaare Christus icke bleff vndfangen aff Mand.

Ioh: 1.

krafft: Paa det at den som vaar reen oc hellig foruden all Synd/ hand kunde ocsaa rense oc helliggiøre oss/ i det at hand skulde bliffue sin Fader it helligt oc wbesmittet Offer.

Huorfaare hand bleff wndfangen aff den hellig Aand.

Dernæst bleff CHristus ocsaa vndfangen aff den hellig- 1.
Aand/ at wi skulle vide/ at alt det som hand taler til oss/ er Faderens egen vilie/ Thi den helligAand er Faderens oc Sønnens rette Kierlighed. Derforuden er hand ocsaa vndfangen aff den hellig- 2.
Aand for den Sag skyld/ at den helligAand er den som giør oss hellige oc rene. Hand bygde oc giorde CHristi Legeme/ aff Jomfruens Blod som hand haffde renset/ at det samme Legeme skulde vere rent oc fri for all Synd/ som tilforn sagt er. Disse vaare oc ere de rette Aarsager/ huorfaare Christus icke skulde vndfangis oc fødis aff Mands sæd/ som andre Menniske/ men aff den helligAands krafft oc forarbeydelse. Huilcket Engelen giffuer tilkiende/ i det hand siger: **Derfaare skal oc det hellige som fødis aff dig/ kaldis Guds Søn.**

OC endog at den hellige Jomfru Maria trode disse Engelens ord: Dog alligeuel/ paa det at hendis Tro kand bliffue diss fastere oc sterckere/ legger hand hende it Tegn til/ huor met hun bliffuer diss vissere paa hans Ord. **See/** (siger hand) **din Fencke Elizabeth er ocsaa fructsommelig met en Søn/ i sin Alderdom/ Oc hun gaar nu i den siette Maanet/ som vaar i rycte/ at hun vaar wfructsommelig.** Som hand vilde saa sige: Du randsager oc betencker ved dig selff/ at det er imod Naturen/ oc den Ordning som Gud haffuer ordineret oc skicket/ at du som est en Jomfru skalt kunde vndfange oc føde Barn foruden Mand/ oc alligeuel bliffue en Jomfru: Men ieg vil sige dig noget andet/ som ocsaa er imod Naturens ordning oc stick: Din gamle Fencke Elizabeth hun er ocsaa fructsommelig/ hun som vaar wfructsommelig/ baade paa sin Naturis vegne/ oc for sin Alderdoms skyld. Paa sin Naturis vegne vaar hun wfructsommelig/ for hun haffuer saa mange Aar leffuet met sin Mand/ oc haffuer aldrig faaet Børn/ saa at hun vaar i rycte oc ry/ oc i huer mands Mund/ at hun vaar wfructsommelig/ oc alle mand kaldede hende den wfructsommelige/ hende til Bespaattelse oc haanhed: For sin Alderdoms skyld er hun ocsaa wfructsommelig/ Thi hun er saa gammel at hun er gaaen aff Barnebyrd/ oc haffuer traadt

Engelen styrcker Mariæ Tro met it Tegn.

Det vaar en stor forsmædelse oc haanhed hos Jøderne at vere wfructsommelig.

sine

sine Børnesko/som mand siger/saa at hun icke nu kand faa Børn/ der som hun end haffde faaet Børn tilforn / Oc det er nu den siette Maanet / siden hun bleff siuglig / effter Guds vilie oc forarbeydelse. Derfaare skalt du styrcke din Tro met dette Tegn/ oc forlad dig visselige til/ at det skal skee som ieg haffuer sagt dig / at du skalt bliffue fructsommelig / oc føde en Søn.

See her Guds vijs oc vane / hand sætter aldrig sit Ord blot oc bart frem / eller handler met Mennisken met blotte oc bare Ord/ men hand legger altid noget vduaartis tegn til Ordet / paa det at hand diss ydermere kand lempe oc laue sig effter vor skrøbelighed oc komme den til hielp / i det at hand formedelst sit ord faaresætter vor Fornufft sin vilie / oc sætter der hos atskillige Tegn for vore vduaartis Sind / aff huilcke mand diss bedre kand begribe oc tro Ordet. Saaledis handler hand endnu met oss paa denne dag / i det at hand formedelst Euangelium obenbarer oss sin vilie / huilcken hand stadfester oc beseyler met Daaben / oc det høyuærdige Naderens Sacramente. Gud pleyer altid at legge tegn til Ordet.

MEn her skulle wi vel acte disse Engelens ord / som falde vdi denne samtale / at hand siger: **Thi hos Gud er ingen ting** Intet er Gud wmueligt.
1. **wmueligt.** Disse Engelens ord lære oss tu ting. Først stadfeste de oc beseyle oss Guds visshed oc trofasthed vdi sine Løffte oc To Lærdomme.
2. Foriættelser. Dernæst paaminde de oss/ at wi skulle sætte Guds almectighed imod all vort Kiøds oc Blods forstand oc dom / oc forlade oss visselige der til / at Gud er sandru / oc baade vil oc kand vdrette huad hand loffuer oc tilsiger / der som end den gantske Verden vilde sige oc raade oss andet / Saa at wi derfaare giffue oss fangne vnder hans ord/ oc sige met den hellige Jomfru Maria: **Mig ske effter dine ord:** Du haffuer vdi dit ord obenbaret mig din vilie/ oc met din mact fuldkommer du din vilie / saa at dig alene bør ære oc pris. Saaledis skulle wi lade vor Fornufft tagis til fange aff Guds ord / Wi ere fattige Syndere / Wi begræde oc fortryde vore Synder: Wi skulle derfor icke effter Fornufftens dom / strax falde i Mishaab oc fortuile om Guds Naade / fordi at wi haffue fortørnet hannem / Men lader oss høre aff hans ord / huad hans vilie er mod oss. Hand siger: **Jeg vil ingen Synderis død /** Ezech: 33.
men at hand skal omuende sig oc leffue. Item. **Huer** Ioel: 2.
den som paakalder HERrens naffn/ hand skal bliffue sa-

1. Tim: 2. ue salig. Item. Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige. Vdi disse ord skulle wi indelycke / baade Guds vilie oc hans mact / huilcken ingen kand staa imod / saa at hand baade vil oc kand giøre oss salige: Disligeste naar Døden stunder oss til / oc wi sørge oc ere forfærdede for hannem / da skulle wi fly
Apocal: 14. hen til Christum / oc høre hans Ord om hans vilie. Hand siger: Salige ere de Døde som dø vdi HERREN. Vdi dette ord skulle wi sammen sætte Guds vilie oc mact / at Jhesus Christus baade er den som er villig til / at redde oc fri oss fra Dødsens mact oc vaald / oc er den som kand vdrette oc fuldkomme huad hand vil / Och saa skulle wi forlade oss visselige der til / at Døden bliffuer oss en vey til euig Salighed oc Glæde / ved vor HERRE Jhesum Christum / Huilcken met sin Fader oc den helligAand / skee loff / pris / heder oc ære til euig tid / Amen.

Paa S: Hansis Døberis dag / Euangelium Lucæ i det I. Capittel.

DEr Elisabeths tid kom / at hun skulde føde / fødde hun en Søn. Oc hendis Nabo oc Slect hørde / at HERren haffde giort stor Barmhiertighed met hende / oc de glædde sig met hende. Oc det hende sig paa den otende dag / da komme de at omskære Barnet / oc de kaldede hannem effter hans Fader / Zacharias. Men hans Moder suarede /

rede / oc sagde: Jngelunde/men hand skal hede Johannes. Oc de sagde til hende / Der er dog ingen i din Slect / som saa kaldis. Oc de nickede at hans Fader/ huorledis hand vilde lade kalde hannem. Oc hand begerede en Taffle/ screff oc sagde: Hand heder Johannes. Oc de forundrede sig alle. Oc strax oplods hans Mund oc hans Tunge/ Oc hand talede oc prisede Gud. Oc der kom en fryct offuer alle Naboerne/ Oc dette som skeet vaar/ ryctedis altsammen paa alle de Jødiske bierge / Oc alle som det hørde/ lagde det paa Hierte / oc sagde: Huad ment du / at her skal bliffue aff Barnet? Thi HErrens haand vaar met hannem. Oc hans Fader Zacharias bleff opfylt met den helligAand / spaade oc sagde:

Loffuet vere HERren Jsraels Gud/ Thi hand haffuer besøct oc forløst sit Folck. Oc hand haffuer opreyst Salighedsens Horn / J Dauids sin tieneris hus. Som hand talede i fordom tid / ved sine hellige Propheters mund. At hand vilde frelse oss fra vore Fiender / oc fra alle deris Haand som oss hade. Oc beuise vore Fædre Barmhiertighed/ oc tencke paa sin hellige Pact. Oc paa den Eed som hand soer vor Fader Abraham / at giffue oss. At naar wi vaare forløsde aff vore Fienders haand / skulde wi tiene hannem vden redsel vor Liffs tid. J Hellighed oc Retfærdighed/ som hannem er behagelig. Oc du Barn lilde skalt kaldis den Høyestis Prophete/ Du skalt gaa frem faar HERren / at berede hans vey. Oc at giffue hans Folck Salighedsens forstand / som er i deris Synders forladelse. Ved vor Guds hiertelige Barmhiertighed / ved huilcken opgangen aff det Høye haffuer besøct oss. Paa det hand skulde skinne faar dem / som side i Mørcke oc i Dødsens skugge / oc vise vore Føder paa Fredens vey.

Forklaring paa dette Euangelium.

Sager hui mand holder Helgens Høytider.

Ndog at det er it grueligt Affguderi at paakalde Helgen / huilcket som er skeet aff Papisterne vdi Helgens Høytider : Dog alligeuel er det nyttigt oc gaffnligt / at holde nogle aff de Helligis høytider vdi den christne Menighed / oc det for mange Sagers
1. skyld. For det første / er det saare nyttigt oc nødtørfftigt / at mand kand vide den christne Kirckis Historie : Thi der aff kunde
2. wi faa Lærdom / Trøst / oc styrckelse vdi Troen. For det andet / er det saare lystigt at betencke CHristi velgierninger mod

den christne Kircke / huor aff alle gudfryctige Hierter kunde faa oc
bekomme en synderlig Trøst oc Husualelse. Den tredie Sag er/ 3.
at mand her aff kand opueckis til at tacke Gud for sine velgierninger / som hand haffuer beuist den christne Kirckis Lemmer. Den
fierde Sag er/at naar wi saa haffue hørt oc offuerueyet de Helligis 4.
atskillige modgang oc Fald / at wi da kunde styrcke vore Hierter oc
Sind / imod all næruerendis oc tilkommendis gienuordighed oc
modgang / som wi maa lide oc forsøge her i Verden. Den femte 5.
Sag / at de affdøde Helgen skulle vere oss lige som Exempel oc Efftersiun / som wi skulle effterfølge / vdi Penitentze oc Omuendelse til Gud / vdi vort Leffnet / i Gudstieniste / i Guds Naffns bekiendelse / i varactighed oc stadighed vdi Troen / i Taalmodighed oc andre flere Dyder / huor effter wi skulle skicke oc lempe vort Leffnet.
Den siette Sag er / at wi met idelig suck oc attraa / skulle ynske oc be- 6.
gere at komme til de affdøde Helgen / oc bliffue delactige met dem i den Ære oc Herlighed / som de nu ere vdi.

Om disse sager læs ydermere paa S: Staffens dag.

Disse oc andre saadanne drabelige Sager ere der til / huorfaare at mand holder Helgens Høytider i den christne Menighed / Men Gud giffuet / at der vaare icke mange til / som vanbrugte Helgens Høytider oc andre hellige Dage / til deris vellyst oc galenskaff / Saa som mand vdi Paffuedommet besynderlige vanbrugte denne Høytid / met Natteuect at vaage S: Hans afften / met Dantz oc Nattedrick / Gadelams Krantz / Ild at optende / at huye / skrige oc dricke den hele Nat offuer / Jeg vil icke neffne huad anden slemhed der siden effterfulde. Saaledis hulde Papisterne denne S: Hansis Høytid / och saaledis holde endnu mange paa denne dag samme Høytid / huor met mand icke giør Gud nogen tieniste / som hannem eller hans Engle oc Helgen er behagelig / Men der met tien mand Dieffuelen oc hans Engle / Gud oc hans hellige Engle oc Helgen til fortørnelse oc bespaattelse. Dette maa nu saa kaartelige vere sagt om Helgens Høytider / oc om deris rette brug : Men paa denne nærue rendis Høytid / vil ieg icke forhandle vden en Artickel / som er om S: Hansis Historie / huor aff ieg vil ocsaa faaregiffue nogle Lærdomme oc formaninger / Gud til ære oc oss til gaffn.

S: Hansis Høytids store vanbrug.

Paa Landsbyerne skeer ocsaa meget Affguderi oc vrang Tro / paa denne Afften / met rønne Træ / Skrepper / byncke etc. [illegible] et de mene at dem skal beskerme / oc føre lycke til.

Om S: Hansis Døberis Historie.

Vdi S: Hansis Døberis Historie haffue wi disse efterfølgende stycker oc omstendige vilkaar at acte oc besinde / som ere : Om hans Forældre / Om

Ote stycker oc omstendige vilkaar her at acte.

Om hans vndfangelse/Om hans Fødsel/Huorledis hand bleff opfødt/Huorledis hand bleff kaldet til sin bestilling/Huad hans Embede vaar/Christi vidnesbyrd om hannem/Om hans Død oc Endeligt/ oc huad der skede vdi oc effter hans Død.

1\. Om Johannis Forældre.

S: Hansis Baptistæ Forældre vaare disse: Hans Fader hed Zacharias/ hand vaar en Prest i Jerusalem/ oc en from hellig Mand/ som leffde it christeligt oc wstraffeligt Leffnet: Oc hans Moder hed Elizabeth/ en gammel Dannequinde/ som vaar saare from oc gudfryctig. Om dem baade to siger Euangelisten Lucas i sit Euangelij første Cap: De vaare baade to fromme oc retfærdige faar Gud/ Oc de vandrede wstraffelige i alle HErrens Bud oc Ræt/ oc de haffde ingen Børn/ Fordi at Elizabeth vaar wfructsommelig/ oc de vaare baade to vel Alderne. Disse ord sige oss huordanne S: Hansis Forældre haffue veret/ Huad Gudelighed dem haffuer fuldt/ Huor wstraffelige oc christelige de haffue leffuet i Verden/ Oc at de haffue ingen trøst oc husualelse hafft/ der de nu bleffue gamle oc komme til Alder/ Fordi at Elizabeth vaar wfructsommelig/ icke aleniste paa sin Naturis vegne/ den tid hun vaar vng/ oc for sin vngdoms skyld kunde haffue faaet Børn/ Men vaar ocsaa wfructsommelig for sin Alderdoms skyld/ thi hun vaar nu meget gammel oc vaar gaaen aff Barnebyrd. Men imod Naturens løb/ oc imod deris wfructsommelighed/ faa de dog alligeuel paa det sidste/ det som de haffue met stor lengelse oc attraa begeret aff Gud.

Euangelistens vidnesbyrd om S: Hansis Forældre. Luc: 1.

Lærdomme her aff.

Derfaare haffuer dette stycke om S: Hansis Forældre mange deylige Lærdomme/ som wi der aff skulle acte oc besinde.
1\. Først/ at de gudfryctigis Bøner skulle icke skee til forgeffs/ men de skulle dog i sin tid bønhøris/ alligeuel at vor HErre siunis stundem at forhale oc icke ville bønhøre.
2\. Dernæst/ at wi icke strax skulle bliffue kiede ved at bede/ oc lade aff at paakalde Gud/ fordi at Gud forhaler det noget. Men wi skulle bliffue hart ved/ oc bancke paa/ indtil saa lenge at Naadens dør opladis for oss.
3\. Fremdelis/ at de som ere vnder Kaarsset/ oc bliffue fast i Troen/ oc leffue it christeligt Leffnet/ de skulle dog visselige i sin tid bønhøris oc faa hielp.
4\. Herforuden/ at de som i Ecteskaff ere tilsammenbundne/ de skulle leffue i Guds fryct/ oc vere wstraffelige/ som Zacharias oc Elizabeth vaare.
5\. For det sidste/ at Ordens tienere oc deris Hostruer/ skulle vere it Exempel oc Speyel for andre/ vdi alle Dyder oc Ærlighed. Thi lige som Husbonden

bonden Zacharias/beprydede sin Stat oc Værdighed/met it helligt oc wstraffeligt Leffnet: Lige saa leffde Elizabeth ocsaa/paa sin side gudelige oc ærlige/saa at ingen kunde hende noget skylde: Gud giffuet/at der icke vaare mange til/som predicke oc tale om Zacharia/oc dog icke leffue som hand leffde: Men de faa vist deris Dom i sin tid.

FOr det andet haffue wi her at acte/om S: Hansis vndfangel- II.
se/som giffuer oss meget at besinde. Thi denne vndfangelse for- Om Johannis Vndfangelse.
kyndis hans Fader Zachariæ tilforn aff Engelen/den tid hand stod
i Templen oc giorde sit Embede/Oc der denne gamle Mand icke vil-
de tro det/bliffuer hand dum til en straff for sin Vantro/saa at
hand icke kunde tale fra den dag/oc indtil ote dage effter at S:Hans
bleff født. Her haffue wi først at acte/huad de hellige Englis em- Lærdomme.
bede er/huilcke der ere Guds Sendingebud/oc den christne Kirckis
Tienere/at de skulle beskytte oc beskerme hende/oc tiene hende effter 1. Englenis Embede.
Guds vilie/Men om Englene faa wi meer at høre paa S: Mic-
kels dag. Dernæst haffue wi her at lære/at Gud pleyer altid gier- 2.
ne at bønhøre dem/som flitelige tage vare paa deris Embede/oc i en Gud hører dem gierne som tage vare paa deris Arbeide.
stadig Tro paakalde hannem: Thi de som icke met flid tage vare
paa deris Embede som dem er befalet/det beste oc meste dem mueligt
er/de haffue icke Troen til Gud/oc kunde icke rettelige bede. Der-
faare skulle wi efftersølge Zachariæ exempel/rettelige tage vare
paa vort Kald oc Embede/oc inderlige paakalde Gud/at hand vil
komme oss til hielp vdi vor Nød oc Trang: Saa skal hand visselige
bønhøre oss/For hand tencker altid paa sine Foriættelser/oc kom- Englene huem de ere hos.
mer dem ihu. Saa skulle ocsaa Guds hellige Engle komme til oss/
Fordi/at de ville gierne vere hos dem/som tage vare paa deris Ar-
beyde oc bestilling/oc hos dem som bede. Fremdelis lære wi her/at 3.
Guds gierning oc raad/kand icke forhindris aff Naturens forhin- Inter kand forhindre Guds vilie.
dring eller modstand: Thi endog at Zacharias vaar nu gammel
oc skrøbelig/oc Elizabeth vaar wfructsommelig/baade paa Natu-
rens vegne/oc for sin Alderdoms skyld: Dog alligeuel gaar Guds
vilie oc raad for sig/oc Elizabeth bliffuer fructsommelig effter Guds
forsæt oc vilie.

Her aff kunde wi nu sætte en almindelig Regel/som er/at ingen ting kand forhindre Guds forsæt oc raad/som wi ocsaa siunge i den christne Menighed: Huad du vilt haffue frem kand ingen forholde. Hand haffuer sæt sig faare/at hand vil opreyse de Døde/men det siunis for Naturens øyen at vere wmueligt. Huem skulle wi nu her mest tro? Enten Naturen/eller Guds Ord? Wi

En smuck Regel om Guds forsæ[t]

Wi skulle tro Gud mest / giffue hannem den ære at hand er viss oc sandru / Oc forlade oss visselige der til / at den som er en almectig Sandhed / oc en sandru Almectighed / hand vil oc kand vdrette det som hand haffuer sæt sig for. Derfaare bliffuer denne gamle v-fructsommelige Quinde siuglig oc fructsommelig / Oc denne gamle vdleffuede Mand bliffuer Fader / imod Naturen / effter som det befalis aff Naturens skabere / huilcken dette Barn S: Hans kiende i sin Moders Liff / den tid der Maria kom til hans Moder Elisabeth / effter at hun vaar bleffuen fructsommelig / oc haffde vndfanget vor Frelsere / denne Naturens Herre oc Skabere / Oc da rørde dette Barn sig i Elizabeths Liff met glæde / til it vidnesbyrd at Gud anāmer ocsaa smaa Børn oc vil tienis oc æris aff dem / effter som disse

Psal: 8. Dauids ord liude i Psalmen: **Aff de vmyndigis oc diendis Børns Mund haffuer du beredt dig Loff.** Men her om skal talis mere paa Jomfru Mariæ besøgelsis dag.

III. Om Johannis Fødsel. DEt tredie omstendige vilkaar er om S: Hansis Fødsel / om huilcken Lucas Euangelista taler oc siger / at Engelen sagde til

Luc: 1. Zachariam: **Din Høstru Elizabeth skal føde dig en Søn / hans Naffn skalt du kalde Johannes / oc du skalt haffue glæde oc fryd aff hannem / Oc mange**

* Her aff haffue Papisterne begynt deris Narreri oc Gieckelige glædskab / met den Natteuect paa S: Hansis afften. **skulle * glæde sig vdi hans Fødsel / Thi hand skal vere stor faar HErren etc.** Oc her i dette vort Euangelio / som nu bleff opregnet / siger hand / **Der Elizabeths tid kom / at hun skulde føde / da føde hun en Søn. Oc hendis Naboer oc Slectinger hørde / at HErren haffde giort stor Barmhiertighed mod hende / oc de glædde sig met hende.**

Lærdom.

1. Her aff paamindis wi / at wi skulle beuise vor Tacknemmelighed mod Gud / for hans velgierninger som hand beuiser oss.

2. Der hos paamindis wi ocsaa / at wi skulle glæde oss met dem som Gud beuiser nogle velgierninger / gierne vnde dem den lycke Gud vil vnde dem / icke misunde dem det / men glæde oss met dem der glade ere /

Rom: 12. som S: Pouel oss tilraader. Fremdelis lære wi ocsaa her / huorledis

3. fromme Forældre skulle bære sig at met deris Børn / at de skulle befale dem den almectigste Gud / oc antuorde dem hannem i Vold.

4. For det sidste skulle wi ocsaa her aff paamindis / at glæde oss ved

HEr-

HERrens gaffuer oc velſignelſe/ oc ſamme glæde ſkulle wi føre hen til Guds ære.

DET fierde omſtendige vilkaar er om S: Hanſis Opfødelſe/ om huilcken Lucas ſiger: Oc Barnet vaaxte/ oc vaar ſterckt i Aanden/ oc vaar i Ørcken/ indtil hand ſkulde træde frem faar Iſrael. Oc Mattheus ſiger/ huad hans Klædedract oc vnderholdning vaar vdi Ørcken/ met diſſe ord: Johannes haffde Klæder aff Kamels haar/ oc it Belte aff Læder om ſine Lender/ Hans Mad vaar Greſhopper oc vild Honning. Her beſcriffuis oſſ it ſaare ſtrengt oc hart Leffnet/ oc en haard Opfødelſe. Efſterdi at hand ſkulde haffue it hart oc farligt Embede/ da ſkulde hand icke opfødis i Kræſenhed oc gode dage/ Men hand ſkulde heller vennis til arbeyde oc til ont i begyndelſen. Thi det gaar ſaa til ſom Poeten ſiger: *A teneris aſſueſcere multum eſt*. Det er/ ſiger hand/ meget at venne ſig til en ting aff Barndommen.

IIII. Om Johannis opfødelſe.

Matth: 3.

Men huad ſkulle wi her aff lære? Skulle wi her aff lære Munckeleffnet/ at drage i Kloſter? Ney Ingelunde. Huad ſkulle wi da lære her aff? Try ting ſkulle wi her aff lære/ ſom ere/ Ædruhed/ Lydighed mod Gud/ oc at venne oſſ til Arbeyde i begyndelſen. Thi Ædruhed oc ſparſommelighed befalis her/ icke aleniſte dem ſom met tiden ſkulle bliffue Euangelij tienere/ men ocſaa alle Chriſtne/ at de ſkulle efterfølge S: Hanſis exempel i Ædruhed oc ſparſommelighed. Dernæſt befalis oſſ ocſaa her Lydighed mod Gud i vort Kald oc Embede. Thi wi ſkulle icke tencke/ at S: Hans vdualde ſig ſelff denne beſtilling oc dette ſlags Leffnet/ lige ſom der ſkulde henge mere Hellighed hos at leffue i Ørcken/ end at omgaas met Folck/ ſom Papiſterne lærde/ Men hand giorde det/ at hand der met vilde vere Guds Kald oc Befalning lydig. Der foruden ſagde ieg/ at wi aff dette S: Hanſis exempel ocſaa ſkulle venne oſſ til Arbeyde/ oc til at lide noget i begyndelſen/ paa det at naar wi ere ſaa vande til Arbeyde oc at lide/ wi da icke ſtrax bliffue kiede der ved/ oc lade oſſ forfærde/ naar wi enten ſkulle tage oſſ noget ſtort Arbeyde for hender/ eller oc lide nogen gienuordighed. De ſom opfødis met Kræſenhed oc Kielenſkaff de bliffue Blødhiertige/ ſaa at de icke bliffue bequemme til at giøre noget ſom er loff vært/ ſaa ſom daglig forfaring lærer vdi mange Menniſke. Det læder Belte ſom hand haffde giordet ſig met om ſit Liff/

Lærdom.

1.

2.

3.

Liff / det vaar it tegn til den Strid oc Kiff / som hand skulde haffue vdi sit Embede met de Scrifftklaage / Phariseer / Kong Herodes / oc andre Christi rigis Fiender.

V. S: Hansis Kald. Luc: 3. DEt femte omstendige vilkaar er S: Hansis kald / huorledis hand bleff kaldet til sit Embede oc befalning. Der om scriffuer Euangelisten Lucas saaledis: **Da skede Guds befalning til Johannem Zachariæ Søn i Ørcken.** Denne befalning vaar hans Kald / met huilcket hand bleff kaldet aff Gud / til sit Embede oc Guds ords Tieniste. Lærdom. Her aff lære wi at wi skulle lide oc bie saa som Johannes giorde / indtil saa lenge at Gud kalder oss til noget Embede oc bestilling / Enten foruden middel / huilcket tit oc offte skede i gammel tid / saa som de hellige Propheter / Apostle / oc andre flere bleffue kaldede: Eller oc ved middel / det er / ved Menniskene / som Gud haffuer giffuet mact at kalde andre til bestilling / enten i Kircke regiment eller i verdslig Regimente. Her imod synde de Menniske / som foruden Kald bryde oc trenge sig vdi noget Embede oc bestilling / oc gaa mere ind at Tagget oc igiennem Vinduffuene / end de gaa ind at Dørren. Saadanne ere de / som enten ved Venner / eller ved skenck oc gaffue / eller oc ved andre wloulige middel / komme ind i Kircke tieniste / icke at de ville tiene Gud oc opbygge den christne Kircke oc Menighed / men at de ville tiene deris Bug: Saadanne Kald pleye aldrig at gaa vel for sig.

VI. S: Hansis Embede. Luc: 3. DEt siette omstendige vilkaar er hans Embede / om huilcket Lucas Euangelista taler i saa maade: **Oc hand kom i all den Egn hos Jordan / oc predickede Penitentzis Daab / til Syndernis forladelse / som screffuet staar i Esaiæ Prophetis Bog / som siger: Der er en Predickeris Røst i Ørcken / Bereder HERRens vey / oc giører hans Fodsti rette. Alle Daller skulle opfyldis / oc alle Bierge oc Høye skulle fornædris / oc det som Kroget er skal rettis / oc det som wieffnt er skal bliffue slæt vey. Oc alt Kiød skal see Guds Frelsere.** Esa: 40. Her haffue wi vdi disse ord / huad S: Hansis Embede vaar / som er / at hand skulde døbe / predicke Penitentze / berede HERRens vey / oc vise alle Folck til Christum / som Gud haffuer giffuet oss til en Frelsere oc Saliggiørere.

Hvorfaare S: Hans kaldis Baptist/eller Døbere.

Efftervdi at hand vaar den allerførste Tienere / som effter Guds befalning begynte Daaben / oc døbte Mennisken til Penitentze oc Syndernis forladelse / da kaldis hand *Baptista* eller Døbere : Hand kaldis ocsaa en Prophete/ fordi at hand predickede Penitentze oc Omuendelse til Gud : Hand kaldis Elias fordi hand visde oss Christum. Thi hand vaar den som skulde komme i Eliæ Aand/ oc berede HErrens vey. Vdi dette S: Hansis Embede see wi mange herlige oc skinnendis Dyder / saa som Stadighed / Frimodighed / Bekiendelse / Taalmodighed vnder Kaarsset / Sandheds beskermelse / vilie oc idret at forfremme Christi rige. Hand fryctede icke Herodem/ Hand skyde icke for Phariseerne / Men hand bleff stadelige ved sit Embede/ indtil sin Døde dag.

VII. Christi vidnesbyrd om S: Hans. Matth : 11.

DEt siuende stycke oc omstendige vilkaar vdi S: Hansis Historie/ er Christi vidnesbyrd om hannem. Der om scriffuer Mattheus Euangelista / at den tid Johannes vaar kast i Fengsel / da sende hand to aff sine Disciple til Jhesum / at de skulde spørie hannem at/ om hand vaar Messias som skulde komme til Verden / Eller oc de skulde foruente nogen anden? Effter at Christus haffuer nu giffuet dem suar paa deris Spørsmaal/ oc de ere bortgaane/ giffuer Chri-
1. stus S: Hans dette vidnesbyrd/ at hand er icke it flagrendis oc bla-
brendis Rør/ som røris oc blabrer for huert Vær/ men hand er fast
2. oc stadig som en Mur. Hand er icke heller en Hougaards smigre-
3. re eller Hycklere/ som er ført i bløde Klæder. Item hand siger ocsaa
at iblant alle dem som ere fødde aff Quinder / er der aldrig nogen
større opstaaen / end den Døbere Johannes. Men effterdi at der
om bleff videlige talet paa den tredie Søndag i Aduent / da vil ieg
icke nu tale ydermere der om.

VIII. S: Hansis Endeligt

DEt otende stycke wi haffue her at acte/ er om S: Hansis Død oc Endeligt/ oc om det/ der begaff sig i hans Død oc effter hans død. Om hans død skulle wi ansee huad Aarsage der gaffs til at hand bleff affliffuet: For huad Sag hand miste Liffuet: Huad død hand fick: Oc huad wi aff hans Exempel skulle lære.

I. Aarsage til hans død.

Aarsagen til hans død vaar denne: Herodes haffde taget sin Broders Philippi Hostru fra hannem/ oc leffde met hende/ lige som det haffde veret hans egen. Oc effterdi at S: Hans saa at det vaar tuert imod Guds Low / oc imod all Naturlig ærlighed oc hoffuiskhed / da sagde hand hannem det obenbare til i hans nærnerelse / at det vaar icke ret/ at hand skulde haffue sin Broders Hostru/ Det tog Matth : 14. Marc : 6.

 Hero-

Herodes til mistycke / oc bleff vred derfor / saa at hand lod kaste S: Hans i Fengsel. Før end S: Hans sagde Kong Herodi disse ord til / da haffde Kongen hannem kier / holt meget aff hannem / oc actede hannem som en Guds Prophete / Hand hørde hannem stundem / oc giorde effter hans raad: ※ Men strax der Johannes begynte at straffe hans Horeri oc Blodskam / oc det skendige Leffnet hand laa vdi / da bliffuer Herodes hans Uuen / lige som hand tilforn vaar hans Ven / oc hand nu icke maa lenger lide hannem. Dette Kong Herodis exempel følge mange effter endnu paa denne dag / de maa vel lide Prester oc Guds tienere / all den stund de icke fortørne dem / oc icke straffe deris Synder oc Last: Men der som de begynde at røre ved Bulden / oc sige dem huor Siugen er oc huor det Ome sider / saa begynde de strax at tage fat paa dem / lige som galne Menniske giøre ved Læger der dem vil hielpe / de maa snarere vente sig at de skulle riffue dem i Synene / oc drage Haar oc Skeg aff dem / end de maa vente sig nogen Løn eller Tack.

※ Gud giffuet det ginge icke saa til paa denne dag / at mangen fattig Prest haffuer vgunst / for store Hansers Horers oc Boelskaffs skyld.

Store Herrer maa icke lide sandhed / en part.

2\. For huad S: Hans bleff affliffuet.

Sagen som hand miste sit Liff for / vaar Herodis Eed. Thi den tid at hand giorde it stort Giestebud oc Pancket paa sin Fødsels dag / oc der hand saa sin Horis oc Bislopperskis Herodiadis Daatter dantze for Giesterne / da behagede det hannem saa saare vel / at hand soer der paa oc gaff sin Eed / at hand vilde giffue hende huad hun begerede / der som det vaare end halffparten aff hans Kongerige. Der Pigen dette hørde / da løb hun strax hen til sin Moder / oc spurde hende til raads / huad hun skulde begere. Moderen / som nu vaar vred paa S: Hans oc bar stor had oc affuend til hannem / for hand straffede hendis Løsactighed oc Horeri / hun befoel hende / at hun skulde begere S: Hansis Hoffuet / Saa løb da Daatteren strax hastelige ind / den stund Kongen sad hos sine Giester / oc begerede S: Hansis Hoffuet ind for sig paa it Fad / huilcket hun ocsaa fick. Thi Herodes sende strax Bøddelen hen / oc lod S: Hans halsshugge i Fengselet / oc befoel at giffue Pigen Hoffuedet som hun begerede. Her haffue wi Sagen / huorfaare S: Hans maatte miste sit Liff / oc huad død hand fick. See her / her maa for en Pigis Bøn skyld den ypperlige oc hellige Mand recke Halsen frem / oc tagis aff dage hemelige i Fengsel / vden all skyld oc brøde / Hand som vaar den ypperste oc største der nogen tid vaar født aff nogen Quinde til Verden / saa som Christus bær selff vidnesbyrd om. Dette er den christne Kirckis Lycke / saa haffuer det veret aff Verdens begyndelse / saa vil det ocsaa bliffue varactigt indtil enden. Her see wi ocsaa / at Christi rige det opbyggis met Blod / oc det holdis ved mact met Blod / oc vil endis met Blod.

Matth: 14.
Marc: 6.

Store Herrers Giestebud offuerstenckis tit met de fattigis Blod oc Sued.

Dette

Dette S: Hansis exempel skulle alle retsindige Christi tienere efterfølge/ at de skulle heller ville dø oc miste Liffuet/ end de skulle see igiennem fingre met Folckis synder / Oc vere visse der paa / at den som anammede S: Hansis blod / saa som it teckeligt oc behageligt Offer / hand skal ocsaa haffue omsorge for dem / der som de end vaare mit vdi Ilden / som Daniel oc hans Stalbrødre vaare. Den samme vor eniste Gienløsere oc Saliggiørere / met sin Fader oc den hellig Aand skee loff/ pris/ ære/ bekiendelse oc herlighed/ i euighed/ Amen.

Huad wi her aff skulle lære.

Dan: 3.

Paa Marie besøgelssis dag/ som mand kalder vor Frue dag Bierge gang/ Euangelium Lucæ i det I. Cap:

MAria stod op i de dage/ oc gick hastelige paa Biergene til Jude Stad/ oc kom i Zachariæ Hus / oc hilsede Elisabeth. Oc det begaff sig / der Elisabeth hørde Marie hilsen/ da rørde Barnet sig i hendis Liff. Oc Elisabeth bleff opfylt met den hellig Aand/ oc raabte høyt/ och sagde: Velsignet est du iblant Quinderne/ oc velsignet er din Liffs fruct. Oc hueden kommer mig det / at min HErris Moder kommer til mig? See/ der ieg hørde din Hilsens røst/ da rørde Barnet sig i mit Liff met glede. Oc / O salig est du som trode / Thi det skal fuldkommis / som dig er sagd aff HERREN. Oc Maria sagde: Min Siæl ophøyer HERREN / Oc min Aand glæder sig vdi Gud min Frelsere. Thi hand haffuer anseet sin ælendige Tienerinde / See / her effter skulle alle

Marie Loff sang.

Børns børn prise mig salig. Thi hand haffuer giort store ting mod mig / som er mectig / Oc hans Naffn er helligt. Oc hans Barmhiertighed varer vden affladelse stedse oc altid / Hos dem som hannem fryctе. Hand bruger mact met sin Arm / Oc atspreder dem som ere Hoffmodige vdi deris hiertis sind. Hand støder de Mectige aff stolen / Oc ophøyer de Elendige. De Hungrige fylder hand met gaat / Oc lader de Rige tomme. Hand tencker paa Barmhiertighed / Oc hielper sin tienere Israel op. Som hand sagde til vore Fædre / Abraham oc hans Sæd euindelige. Oc Maria bleff hos hende ved tre Maanede / der effter foer hun hiem til bage igien.

For-

Forklaring paa dette Euangelium.

HVorfaare at Helgens Høytider holdis i den christne Menighed / er baade sagt anden tid om Aaret / Oc der om bleff ocsaa omtalet nu paa S: Hans dag næst forleden. Oc Summen paa det altsammen er denne / at wi aff dem kunde haffue Exempel / om en retsindig Penitentze oc omuendelse til Gud / oc om Guds store Naade oc Barmhiertighed. Eller (at ieg skal sige det klarligere) at wi skulle først icke falde i Mishaab / om wi falde oc forsee oss som de haffue giort / men effter deris Exempel see hen til Guds Naade oc Barmhiertighed / oc giøre en ret aluerlig Penitentze. Dernæst at wi skulle efterfølge deris Tro / saa som S: Pouel lærer oss / i det hand høyelige roser oc priser Abrahams Tro. Fremdelis at wi ocsaa legge vind paa at efterfølge de Helligis leffnet oc omgengelse / at wi forsage det vgudelige væsen oc den verdslige Lyst / oc leffue tuctelige / gudelige oc retfærdelige i denne Verden / som S: Pouel raader oc formaner / i sin Epistel til Titum. For denne Sag skyld skulle wi ocsaa betencke / at denne Høytid er indskicket / icke at wi skulle paakalde Jomfru Maria / huilcket der er it vgudeligt oc grueligt Affguderi / Men at wi her paa denne Høytid skulle lære / det som wi kunde skicke baade vort Hierte oc vduaartis Leffnet effter / i det at wi efterfølge denne hellige kyske Jomfrues Exempel.

Huad wi synderlige aff Helgens Historier lære. 1. 2. Rom: 4. 3. Tit: 2.

Summa paa denne Historie er / at den tid Jomfru Maria fornam at hun haffde vndfanget / oc vaar bleffuen fructsommelig aff den hellig Aand / oc hun viste at hendis Fencke Elizabeth vaar ocsaa nu bleffuen fructsommelig paa sin Alderdom / da vandrer hun hen til samme sin Fencke / Hilser hende / Oc de tale saaledis tilsammen met huer andre / at de baade to bliffue styrckede oc stadfeste i Troen. Der effter dicter Jomfru Maria en deylig Psalme oc Loffsang / huilcken hun siunger Gud til loff oc ære / at hun der met vil lade see noget Tacknemmeligheds tegn mod Gud. At wi dette Euangelium diss bedre kunde forstaa / da ville wi her aff forhandle to Articler.

Summa paa dette Euangelium. Prima Synodus noui Testamenti.

Den Første.

Historien om Jomfru Mariæ besøgelse.

Den Anden.

Om Mariæ Loffsang.

Om den Første.

Fire omstendige vilkaar her at acte.

VDJ Historien om Mariæ besøgelse/ haffue wi besynderlige disse fire stycker oc omstendige vilkaar at acte/ som ere: Først/ huorledis at Maria oc Elizabeth 1.
tiene huer andre indbyrdis/ oc beuise huer andre reuerentze oc ære. Dernæst Jomfru Mariæ hilsen. Fremdelis Eliza- 2.
beths vidnesbyrd om Jomfru Mariæ stercke Tro. Oc for det sidste 3.
dette Mirackel oc vnderlige gierning/ at Barnet Johannes som endnu 4.
er wfødt/ rører sig i sin Moders Liff aff glæde.

I. Elizabeth oc Maria giøre huer andre tieniste oc ære.

OM det første stycke oc omstendige vilkaar/ at Maria oc Elizabeth tiene huer andre indbyrdis/ scriffuer Euangelisten saaledis: **Oc Maria stod op i de samme dage/ oc gick hastelige paa Biergene til Jude Stad/ oc kom i Zachariæ hus.** Den hellige Jomfru haffde hørt aff Engelen/ at hendis fencke Elizabeth som vaar wfructsommelig/ baade aff Naturen oc aff Alderdom/ hun vaar nu bleffuen fructsommelig/ sex Maaneder siden/

Hui Maria gick til Elizabeth.

derfaare giffuer hun sig strax der hen/ Først/ at hun kand haffue 1.
dette Tegn til Engelens ord at styrcke sin Tro met. Dernæst/ at 2.
hun ocsaa her kand faa Aarsage at beuise sin Troes fruct/ met Kierlighed mod sin Næste. Oc giffuer hun her met it smuct Exempel fra sig/ Hun foracter icke sin gamle fencke Elizabeth for sin Alderdoms skyld/ fordi at hun er selff vng oc sterck: Men hun gaar hastelige denne lange Vey hen til hende/ at hun vil hielpe oc trøste hende/ oc tencker saaledis: See/ min Fencke er gammel oc skrøbelig/ oc er nu imod Naturen bleffuen fructsommelig/ saa at hun haffuer min hielp oc tieniste behoff/ Derfaare vil ieg nu vandre hen til hende/ at wi kunde trøste huer andre met vor Snack oc Samtale/ oc at ieg kand tiene hende.

Lærdomme her aff.

Vnge Quinder skulle vere ydmyge. Men det er en sielden Fugl at finde.

Her aff skulle vnge Quinder lære/ huorledis de skulle vere tilsinds mod de gamle. Endog at Maria vaar nu beprydet met større oc ypperlige Gaffuer/ end nogen Quinde haffuer nogen tid veret prydet met/ vdi den gantske Verden: Saa hoffmoder hun sig dog icke der aff: Hun tencker icke saaledis/ Skulde ieg/ som er saa ypperlig oc er vederfaren saadan ære/ tiene den gamle Kierling? Skulde ieg gaa hen til hende? Hun maa vel gaa hid til mig etc. Saadant tencker Maria icke: Men hun tencker heller/ at io ypperligere hun er/ oc io herligere oc skønnere gaffuer hun

er beprydet met / diss mere vil hun vere plictig oc skyldig til at tiene
andre. Saa giorde oc den fromme Joseph Patriarcha / Endog Ioseph
at hand drømde / at Solen oc Maanen oc elleffue Stierner fulde Gen: 37.
ned oc tilbade hannem / huor met der gaffs tilkiende / at hans Forælde
dre oc hans Brødre / skulde i sin tid giøre hannem reuerentz oc ære /
saa som deris Herre oc Øffrighed: Dog alligeuel hoffmoder hand
sig icke der aff / men hand tien sin gamle Fader oc er hannem hørig oc
lydig / effter Jhesu Syrachs regel / som saa lyder: Kiære Barn Syrach: 3.
io ypperligere du est / io mere skalt du ydmyge dig / saa
skal HErren vere dig huld / Thi HErren er den al-
lerhøyeste / oc giør dog store ting formedelst de Ydmy-
ge. Item / en anden sted siger hand: Ver venlig mod de Fat- Syrach: 4.
tige / oc ydmyge dig for de Gamle. Hør gierne den
Fattige / oc suar hannem venlige oc sactmodelige.
Huo som skicker sig effter denne Syrachs regel / oc effter Mariæ ex- Nytte oc
empel / hand skal bekomme offuermaade skøn oc herlig fruct oc gaffn gaffn aff Ydmyghed.
1. der aff. Først / skal hand finde Naade hos den almectigste euige
Gud: Thi Gud staar de Hoffmodige imod / oc de Yd-
2. myge giffuer hand sin Naade / som S: Peder siger. Der- 1. Pet: 5.
næst / finder hand ocsaa Naade oc gunst hos Menniskenn / Thi lige
som alle Menniske hade oc bespaatte de Hoffmodige / lige saa elske de
3. dem som ere ydmyge oc venlige. Herforuden skal det ocsaa gaa
hannem lige saa igien / naar hand bliffuer gammel / at hand ocsaa
skal æris oc tienis aff de Vnge. Thi lige som det er Guds retfærdige
Dom / at den som i sin Vngdom bespaatter de gamle / hand skal be-
spaattis oc foractis igien / naar hand bliffuer gammel: Lige saa er
det oc Guds retfærdige Dom / at den som i sin vngdom haffuer æret
oc tient de gamle / oc beuist dem reuerentze oc lydighed / hand skal oc-
saa æris igien aff de Vnge / naar hand bliffuer gammel.

Læs her om ydermere den 17. Søndag effter hellig Trefaaldighed / i den sidste Articel.

Her aff skulle ocsaa vore Jomfruer oc Piger / oc disligeste vn- Piger oc
ge Quinder lære / at de icke skulle løbe omkring i alle Hus / oc slide de- vnge Quinder skulle vere i Huset.
ris Kiortelsko op paa fremmede Dørterskle / Icke heller vere ledige
oc ørckeløse / men altid holde sig til gierning oc sysle / Oc naar de
skulle gaa eller vandre nogen sted / at de da vandre hastelige / met
Gudelighed / Høffuisthed oc Tuctighed: Vden saa er at de hel-
ler ville efterfølge Dinæ Jacobs Daatters exempel / som fører
skam oc vanære met sig / end de ville giøre effter Jomfru Mariæ
exem-

Hedninge malede Dianam paa it Snegel hus / at de der met vilde lære / at Quinder skulde gierne vere i huset / som Snegelen er.

Exempel/ huilcket der bær it ærligt Rycte oc Naffn/ heder oc ære met sig. J fordom tid vaar intet Smycke eller Liggendefæ Piger oc Jomfruer kierere end høffuiskhed oc blufærdighed: Men nu lade mange aff dem see all vhøffuiskhed/ vblufærdighed oc vtuctighed/ baade met deris Klædedract/ facter oc omgengelse/ saa at mesten delen aff dem faa deris retfærdige Løn oc Straff for deris Dristighed/ Næsedierffhed oc vblufærdighed.

Blufærdighed er Jomfruers Smycke.

II. FOr det andet haffue wi her at acte/ Jomfru Mariæ Hilsen/ om huilcken Euangelisten taler/ at Maria hilsede Elizabeth. En venlig Hilsen er it Tegn til Kierlighed/ venlighed oc goduillighed. Hos Jøderne vaar det vijs oc vane/ at de Hilsede huer andre met saadanne Ord: Fred vere met dig. Item: Fred vere i dette Hus. Lige som wi ocsaa bruge denne vijs oc maade at Hilse met/ at wi sige: Guds Fred. Denne vijs oc maade at Hilse met/ giffuer oss mange ting at betencke. Først/ er denne Hisen en obenbare bekiendelse/ huor met wi bekiende oc bestaa/ at all Fred/ all Lycke oc Velfært/ oc alt gaat kommer aff Gud. Dernæst/ er saadan Hilsen ocsaa en Bøn. Thi naar som en aff it ret gudeligt Hierte ynsker en anden Guds Fred/ eller siger: Fred vere met dig/ Da er det lige saa meget som hand sagde: O Gud himmelske Fader/ Jeg beder dig/ at du vilt giffue dette Menniske din Fred: Beskerm oc beuar hannem met din beskytning oc beskermelse/ fra Dieffuelen/ din christne Kirckis Fiende/ som aldrig staar til at stille til freds. For det tredie/ er saadan Hilsen ocsaa en Formaning oc Paamindelse/ huor met wi atuare oc paaminde dem wi hilse oc sige Guds Fred til/ at de skulle paakalde oc bede Gud/ om Naade oc Fred/ at hand vil beuare oc beskerme dem/ deris Hus oc Børn/ oc alt det de haffue. For det fierde/ denne Hilsen oc Ynske at wi ynske huer andre Guds Fred/ er ocsaa en betegnelse oc atuarsel at wi haffue Fiender/ som daglige dags altid oc idelige stunde effter vort Fald oc Forderffuelse: Huor aff wi paamindis/ at wi skulle icke vere secker oc trygge/ oc soffue hen i Synden/ men vere vaagne oc redebodne at tage imod dem/ paa det at de skulle icke vforuarendis offuerfaldis oc vndertryckis aff dem. For det sidste/ er en gudelig Hilsen ocsaa en Tacksigelse. Thi naar wi ynske andre Guds Fred/ da bekiende wi obenbare/ at Gud er den/ som all Fred kommer fra/ huilcken wi ocsaa met denne bekiendelse giøre stor pris oc ære/ huor met wi oc beuise vor Tacknemmelighed mod hannem. Derfor skulle wi lære aff Maria/ at wi gierne hilse oc ynske huer andre Guds Fred. Item: Gud vere met dig: Gud velsigne dig etc.

Mariæ Hilsen.

Hilsen huad den lærer.

Margin numbers beside the paragraph: 1. (at "delse/ huor met wi bekiende"), 2. (at "fært/ oc alt gaat kommer aff Gud. Dernæst"), 3. (at "ckis Fiende/ ... For det tredie"), 4. (at "skerme dem/ ... For det fierde"), 5. (at "icke vforuarendis ... For det sidste").

DEt tredie stycke oc omstendige vilkaar / som wi i denne Historie haffue at acte / er Elizabeths vidnesbyrd om Marie Tro / der om siger Euangelisten saaledis: Oc Elisabeth bleff opfylt met den hellig Aand / oc raabte met høy Røst / oc sagde: Velsignet est du iblant Quinderne / Oc velsignet er din Liffs fruct etc. Item. Salig est du som trode / Thi det skal fuldkommis som dig er sagt aff HErren. Elizabeth bliffuer opfylt met den hellig Aand / aff huilcken hun bliffuer viss paa / at Jomfru Maria haffuer vndfanget formedelst den hellig Aands forarbeydelse oc krafft. For efftherdi det er imod Naturen / at en Jomfru skal vere fructsommelig oc fruglig / da vaar det fornøden at den som haffuer skafft Naturen / hand maatte lære oc forkynde den Naade oc Gaffue / som Maria vaar vederfaret imod Naturen. Der effter loffuer oc priser Elizabeth Jomfru Mariæ Tro / lige som hun vaar vnderuist oc lært aff den hellig Aand / oc siger hun: O salig est du som trode. Disse faa ord giffue oss tu stycker at lære: Først lære oss disse ord / at alle de som icke haffue Troen til Gud / de ere vsle oc ælendige Menniske. Dernæst / at de som tro paa Gud / de faa den rette Salighed / som er i Jhesu Christo / Saligheds offuerflødige Kilde. Fremdelis giffuer Elizabeth tilkiende / huad nytte oc gaffn Troen fører met sig / i det hun siger: Thi det skal fuldkommis som dig er sagt aff HErren. Som hun vilde sige: Endog at alle Menniskis forfaring siger imod / Endog at Naturen siger ney der til / Endog at Menniskelig fornufft oc forstand siger andet: Saa skal det dog alligeuel visselige skee oc gaa for sig / som Gud haffuer loffuet oc tilsagt dig / som er / at du skalt føde en Søn / effter HERRens ord / oc alligeuel bliffue en reen oc kysk Jomfru. Her aff skulle wi ocsaa lære / huad en ret Troes art oc nature er / Oc effter Jomfru Mariæ exempel tro Guds ord / endog at den gantske Nature oc alle Creature vilde sige der imod.

Marginalia: III. Elizabeths vidnesbyrd om Jomfru Mariæ Tro. — Mariæ Tro. — Lærdomme. — 1. 2. 3. — Troens fruct. — Lærdom.

DEt fierde omstendige vilkaar er / om dette vnderlige Jertegn / at Barnet glæder sig vdi sin Moders liff / Der om siger Elizabeth: Hueden kommer det mig / at min HErris Moder kommer til mig? See / der ieg hørde din Hilsens rost / da rørde Barnet sig i mit Liff met glæde. Her høre wi

Marginalia: IIII. S: Hans glæder sig i Moders liff.

en vnderlig gierning/ at Johannes glæder sig/ oc met synderlige fa-
Det skal tilige krøge som god Krog skal vorde.
cter oc rørelse giffuer tilkiende/ at Messias oc Verdens Frelsere/er der
nærucerendis tilstede i Jomfru Mariæ Liff. Det er io i sandhed it
stort Mirackel/ at it Barn som icke endnu er født til Verden/ kand
kiende Verdens Skabere oc Gienløsere/ met huilcket Mirackel baa-
de Elizabeths oc Jomfru Mariæ Tro bleff saare styrcket/ Oc Guds
godhed disligeste mod smaa Børn bliffuer obenbare/ huilcken der i
fordom tid loffuede oc tilsagde Abraham/ at hand vilde vere hans
Gen: 17.
oc hans Sæds Gud til euig tid: Oc paa det at Abraham skulde
vere viss paa/at Gud vilde holde denne Pact oc Løffte/da gaff hand
hannem Omskærelsen til it Tegn oc stadfestning der paa/ oc befoel
Giendøberis vgudelighed.
at alle Drengbørn skulde Omskæris naar de vaare ote dage gam-
le. Oc effterdi at denne Guds Foriættelse hører ocsaa til oss oc vore
Børn/ da giøre Giendøbere ilde oc wbluelige/ i det at de icke ville/ at
de Christnis Børn skulle døbis/det er/De ville icke at de som ere arff-
uinge til Himmerigs glæde oc ære/ effter Foriættelsen/ skulle glæde
sig ved den beseylning oc stadfestelse/ som Gud haffuer der paa giff-
uet oss. Giendøberne sige saaledis: Den som hører Ordet oc troer
det/hand skal døbis: Men smaa Børn kunde huercken høre Ordet/
icke heller tro det: Derfaare skulle de ingelunde døbis. Met denne
mening fare de arme forblindede Menniske storlige vild/ De skulde
heller saaledis tencke oc sige: De Christnis Børn haffue Foriættel-
sen: Derfaare bør denne Foriættelse at stadfestis oc beseylis dem for-
medelst Daaben/ lige som hun bleff Jødernis Børn beseylet forme-
delst Omskærelsen. Guds Foriættelse tilbiuder oss hans Naade oc
Barmhiertighed: Sacramenterne beseyle oc stadfeste/ det samme
som Foriættelsen tilbiuder/ oc lærer oss det samme met vduaartis
Tegn/ saa som wi hørde paa Christi Naderis dag/ som wi kalde
Skertorsdag Derfaare skulle wi faaresætte oss S: Hans/ som
vdi Moders Liff bleff opfylt met den hellig Aand/ oc der bleff arff-
uing til den Naade/ som alle Børn ere delactige vdi/ som haffue
Foriættelsen.

Men her imod sige Giendøberne: Det vaar it Miracel met
S: Hans/det gaar icke saa til met alle Børn. Jeg bestaar det/at det
Smaa Børn kunde haffue den hellig Aand.
vaar it Mirackel/ oc end it stort Mirackel/ Lige som alle Guds gier-
ninger/ der hand beuiser sin christne Kircke ere Mirackel. Men ieg
vil oc sige dette der hos/ at dette samme Mirackel oc vnderlige gier-
nig lærer oss/ at smaa Børn kunde vere bequemme til at anamme
oc faa den hellig Aand. Effterdi da at de kunde anamme den hel-
lig Aand: Effterdi de ere Abrahams Børn: Effterdi de ere Arff-

uinge effter Foriættelsen: Effterdi Christus selff befaler at anamme saadanne/ oc lade dem komme til sig: Hui skulde de da icke døbis? Besynderlige effterdi at Daaben er en beseylning paa det som nu er sagt.

Om den Anden.

DEr Maria nu hører Elizabeths ord oc tale/ om den store velgierning som hende er beuist/ som er/ at hun skal vere Moder at Verdens Frelsere oc Gienløsere/ da beuiser hun sin Tacknemmelighed mod Gud/ huilcken hun loffuer oc priser i denne Psalme/baade for den store velgierning som hende er beuist/ disligeste ocsaa for hans Barmhiertighed/ Retfærdighed/ Almectighed oc Sandruhed/ som hand beuiser mod Menniskens kiøn/ i det at hand aff sin Barmhiertighed tager dem til Naade som sig fryncte: Ved sin Almectighed oc Retfærdighed straffer dem som ere fortrædelige oc wlydige: Oc effter sin Sandruhed nu paa det sidste holder ord/ oc fuldkommer det som hand i Fordom tid haffde loffuet oc tilsagt de hellige Forfædre. Denne Mariæ Loff sang haffuer dette nytte oc gaffn met sig/ at naar wi her aff haffue ret lært at kiende Guds Barmhiertighed/ da skulle wi tro oc forlade oss paa hannem: Naar wi haffue lært at kiende hans Retfærdighed/ da skulle wi trøste oss imod alle Tiranners vaald oc wret: Naar wi kiende hans Almectighed/ da skulle wi der aff paamindis at fryncte hannem: Oc naar wi ansee oc kiende hans Sandruhed/ da skulle wi met Taalmodighed haabe oc foruente/ det som hand aff sin Naade haffuer loffuet oc tilsagt oss. Wi skulle sætte hans Barmhiertighed imod vore Synder: Hans Retfærdighed imod Tiranners last oc offueruaald: Hans Almectighed imod Dieffuelens Tiranni: Oc hans Sandruhed imod alle Fristelser/ som enten Kiød oc Blod eller Dieffuelen skiuder oss i Sinde. Oc for disse Sagers skyld haffuer den christne Kircke ordineret oc skicket det saa/ at denne Jomfru Mariæ Psalme oc Loffsang/ skulde huer dag siungis i den christne Forsamling: Nu ville wi kaartelige forklare huert Vers.

Mariæ Tacknemmelighed.

Mariæ Loffsangs nytte oc gaffn.

Aarsage hui Magnificat huer dag siungis.

1. **Min Siæl ophøyer HERren.**

2. **Oc min Aand glæder sig i Gud min Frelsere.**

3. Thi hand haffuer anseet sin ælendige Tie-
nerinde/ See/ her effter skulle alle Slecter prise mig
salig.

Det er/ Jeg loffuer oc priser Gud storlige oc høyelige/ oc glæder mig saare aff mit gantske Hierte/ oc det i Gud min Frelsere. Thi hand er alene all min Glæde/ som haffuer beuist mig saadan en stor velgierning oc Salighed. Hand haffuer anseet oc aff sin blotte Naade oc gunst anammet mig fornædrede/ ringe oc fattige Pige/ som nu vaar foractet/ oc leffde i Armod oc Fattigdom/ som en fattig tieniste Pige: Oc saaledis haffuer hand seet til mig/ saa at ieg skal icke her effter actis saa ringe oc foractet/ som ieg vaar tilforn/ Men alle Folck oc Slecter paa Jorden/ skulle sige mig at vere lycksalig/ huilcken saadan en Naade oc Ære er vederfaren/ at ieg skal vere Messiæ Moder/ som er min Frelsere oc alle deris som tro paa hannem.

Lærdom.
1. Aff dette Mariæ Exempel skulle wi lære/ Først at bekiende vor
ringehed oc ælendighed/ oc derfaare falde ned faar Gud i en sand
2. Penitentze. Dernæst/ at wi bekiende Guds store velgierninger mod
3. oss/ som hand saa riglige oc offuerflødelige beuiser oss. Fremdelis
at wi ocsaa rose oc prise den almectigste gode Gud/ for samme sine
4. velgierninger. For det sidste/ at wi ocsaa met vort Exempel locke
oc tilskynde andre til at beuise Gud Tacknemmelighed.

4. Thi hand haffuer giort store ting mod mig/
som er mectig/ oc hans Naffn er hellig.

Den hellige oc tuctige Jomfru/ roser sig her aff ingen fortieniste eller gode gierninger: Hun legger intet sin egen krafft eller konst til/ Men hun legger det Gud altsammen til/ oc giffuer hannem all æren/ som alene er mectig/ oc hues Naffn alene er oc bliffuer helligt/ oc er all reuerentze loff oc ære vært. Saa tit som wi neffne Gud/ eller høre hannem neffne/ da skulle wi loffue oc prise hannem for sin Hellighed/ som hand lader see oc obenbaris i alle sine gierninger/ i sin store Barmhiertighed/ i sin retfærdige Dom/ i sin Mectighed oc Krafft/ oc i sin Sandruhed oc Trofasthed/ saa som den hellige Jomfru her opregner i sin Psalme/ stycke fra stycke.

Huad wi skulle tencke naar wi neffne Gud.

5. Oc hans Barmhiertighed varer vden affladelse stedse oc altid/ hos dem som hannem fryecte.

Om Guds Barmhiertighed/ try ting at acte.

Dette Vers lærer oss try ting. Først at Gud er naadig oc barmhiertig. Dernæst/ huor vijt hans Barmhiertighed vdstrecker

ecker sig. For det tredie/ huem denne store oc wendelige Barmhier-
tighed vederfaris. Om Guds Barmhiertighed haffue wi man-
ge herlige Sententzer oc Exempel i den hellige Scrifft. Hand si- 1. Gud er barmhiertig.
ger selff: **Jeg vil vere din Gud / oc din Sæds Gud eff-** Gen: 17.
ter dig til euig tid. Item/ hand siger en anden sted: **Jeg er** Exod: 20.
Gud som giør Barmhiertighed. Oc hos Esaiam Pro- Deut: 5.
phete siger hand: **Jeg vil miskunde mig offuer dig / met** Esa: 54.
euig Naade. Item. **Min Naade skal icke vige fra** ibid:
dig/ oc min Freds forbund skal icke henfalde. Oc Je- Syrach: 2.
sus Syrach siger: **HERREN er naadig oc barmhier-
tig / hand forlader Synden oc hielper i Nød.** Der-
faare kalder S: Pouel hannem Barmhiertigheds Fader / i det at
hand saa siger: **Loffuet vere Gud vor HERris Jhesu** 2. Cor: 1.
**Christi Fader/ Barmhiertigheds Fader / oc all trø-
stis Gud/ som trøster oss i all vor bedrøffuelse.** Exem-
pel om denne Guds store Barmhiertighed/ huor hand den haffuer
beuist/ haffue wi mange oc wtallige vdi den hellige Scrifft/ iblant
huilcke det er det allerstørste oc ypperste/ at Gud gaff sin enbaarne
Søn i Døden/ at den gantske Verden skal ved hannem forløsis.
Om huilcken CHristus selff taler/ saa sigendis: **Saa elskte** Iohan: 3.
**Gud Verden/ at hand gaff sin eniste Søn / paa det
at alle de som tro paa hannem / icke skulle fortabis/
men haffue det euige Liff.** Lignelser om denne Guds Barm- Luc: 15.
hiertighed/ er den forlaarne Søn. Det fortaffte Faar. Item/ den
Samaritan som beuiste Barmhiertighed mod det Menniske/ som Luc: 10.
vaar faldet iblant Røffuere/ oc andre saadanne flere.

Huor vijt vdstrecker sig denne Guds store Naade oc Barm- 2.
hiertighed? Der til suarer den hellige Jomfru oc siger: **Hans** Huor vijt Guds Barm hiertighed strecker sig.
Barmhiertighed varer Slect fra Slect / eller tid fra
tid / det er / hun varer altid / i alle Alder oc Tider / i alle Land/
i alle Sleeter/ saa som disse Dauids ord liude: **Jorden er fuld** Psal: 33.
aff HERrens Barmhiertighed. Hid høre oc disse Da-
uids ord vdi Psalmen: **HERrens Barmhiertighed va-** Psal: 103.
rer fra Euighed til Euighed. Effter Guds Retferdighed

 bleff

bleff Adam met alle sine Efterkommere / kast vdi euig Wselhed oc Aelendighed: Men aff Guds Barmhiertighed bleff hand oc alle hans Efterkõmere delactig vdi Guds Naade oc Venskaff / met saa skel / at de icke selff met deris Synd oc Last / forhuerffue Guds dom oc Vrede offuer sig. Hid hører det der HErren siger til Christum /
Esa: 49. hos Esaiam: **Jeg giorde dig til Hedningenis Liws / at du skalt vere min Salighed / indtil Verdens ende.**
Luc: 2. Oc Simeon siger / at Christus er it Liws oc Frelsere / som er beredt for alle Folck.

3. Huem Guds Barmhiertighed vederfaris. Huem vederfaris denne Barmhiertighed? Der til suarer den hellige Jomfru / oc siger: **Hos dem som hannem frycte.** Det samme beuiser oc bestaar Kong David met hende / i disse ord:
Psal: 103. **HErrens Barmhiertighed varer fra euighed til euighed / offuer dem som hannem frycte.** Oc en anden
Psal: 85. sted siger hand: **HErrens hielp er nær hos dem som hannem frycte.** Derfaare / huor som ret sand Guds frycht er / der haffuer ocsaa Guds Naade oc Barmhiertighed sin sted oc rom / oc er der visselige tilstede.

Huad Guds fryct er. Men huad er dette for en Guds frycht? Det er en ret Gudelighed oc Gudstieniste / som findis hos dem / der met en stadig Tro forlade sig paa Christum. Her skulle wi nu vel giøre skilsmisse imellem Sagen til Guds Barmhiertighed / oc deris vilkaar som denne Barmhiertighed vederfaris. Her er ingen anden Sag til /
Sagen til Guds Barmhiertighed. huorfaare Gud er oss naadig oc barmhiertighed / end den faderlige tilbøyelighed oc Kierlighed hand haffuer til oss / vdi sin elskelige
Matth: 3. 17. Søn Jhesu Christo / som hand selff siger: **Denne er min hierte kiere Søn / vdi huilcken ieg haffuer behagelighed /** det er / vdi huilcken alle Menniske ere mig behagelige. De som denne Barmhiertighed vederfaris kunde det icke fortiene / men de bliffue der vdi delactige ved Troen alene / ved huilcken de oc bliffue Guds
Iohan: 1. kiere Børn / som Johannes siger: **Hand gaff dem mact at bliffue Guds Børn / saa mange som tro paa hans Naffn.** Ved Troen alene fødis wi til Guds Sønner oc Døtre / Men naar wi ere bleffne Guds Børn / da skulle wi leffue som Guds Børn bør at giøre / i all Gudelighed / Wskyldighed / oc høffuiske Dyder / huilcke den hellige Jomfru her befatter met dette ene ord **Fryct.** Fremdelis siger hun:

6. Hand bruger mact met sin Arm / oc atspre-
der dem/som ere hoffmodige i deris Hiertis sind.

7. Hand støder de mectige aff Stolen / oc op-
høyer de ælendige.

8. De Hungrige fylder hand met gaat / oc la-
der de Rige tomme.

Her forkynder den hellige Jomfru Maria/Guds dom offuer alle hoffmodige Menniske / oc siger huad Naade oc Barmhiertighed de Ydmyge skal vederfaris. Om huilcket den hellige Scrifft giffuer oss mange Exempel/ oc daglig forfaring giffuer det same tilkiende. Her aff skulle wi lære at ydmyge oss faar Gud oc Mennisken/ oc sky Hoffmod som enværstyggelig ting/som nu før bleff sagt i den første Artickels forklaring / Oc mand ydermere kand læse om Ydmyghed den syttende Søndag effter hellig Trefaaldighed / huilcket ieg her for kaarthedens skyld / icke vil repetere oc igientage : Nu følger fremdelis : Guds Dom imod hoffmodige Menniske. Lærdom.

9. Hand tencker paa sin Barmhiertighed / oc
hielper sin Tienere Israel op.

10. Som hand sagde til vore Fædre / Abra-
ham oc hans Sæd euindelige.

Det er/Det Løffte oc Foriættelse som Gud haffde giort Abraham oc de hellige Forfædre i det gamle Testamente / at hand vilde vere dem en naadig Gud oc deris Sæd effter dem/ det haffuer hand nu aff sin Barmhiertighed betenckt oc kommet ihu / oc haffuer det fuldkommet / i det at hand haffuer sent sin Søn til Verden / som ieg nu haffuer vndfanget aff den hellig Aand / ved huilcken Israel oc alle Slecter skulle ophielpis oc velsignis. Derfaare skulle wi her aff lære/ at Gud er sandru i sine Foriættelser oc Løffte/ saa at hannem bør priis oc ære / for sin Sandruhed oc Trofasthed. Hannem skee loff/ bekiendelse oc ære / for sin Barmhiertighed / Mectighed / Retfærdighed oc Sandruhed / aff alle Christne til euig tid / Amen. Guds Sandhed oc Trofasthed. Lærdom.

Paa S: Mickels dag/

Euangelium Matthei i det XVIII. Capittel.

Marc: 9.
Luc: 9. 17.

WAa den samme stund/ginge Disciplene til Jesum/ oc sagde: Huo er dog den Største i Himmerigs rige? Jesus kaldede it Barn til sig/ oc skickede det mit iblant dem/ oc sagde: Sandelige siger ieg eder: Uden saa er/at i omuende eder oc bliffue som Børn/ da komme i icke i Himmerigs rige. Huo som sig nu selff fornædrer/ som dette Barn/ hand er den Største i Himmerigs rige. Oc huo som anam-

anammer saadant it Barn i mit Naffn / hand anammer mig. Men huo som forarger en aff disse Ringeste som tro paa mig/ hannem vaare det bedre/ at der hengdis en Møllesten om hans Hals / oc hand bleffue senckt ned i Haffuet / som det er dybist. Vee Verden for Forargelse skyld. Der skal io Forargelse komme/ dog vee det Menniske/ ved huilcket Forargelse kommer. Der som din Haand eller din Fod forarger dig / da hug hannem aff / oc kast hannem fra dig / Det er dig bedre / at du gaar halt ind i Liffuet eller en Krøbling/ end at du haffuer to Hender eller to Fødder / oc kastis i den euige Ild. Oc der som dit Øye forarger dig/da riff det vd/oc kast det fra dig/ Det er dig bedre / at du gaar ind vdi Liffuet met it Øye/end at du haffuer tu øyen/oc kastis i Helffuedis Ild. Seer til at i icke foracte nogen aff disse smaa/Thi ieg siger eder: Deris Engle i Himmelen see altid min Faders ansict i Himmelen.

Forklaring paa dette Euangelium.

DEnne Fest oc Høytid er derfaare beskicket at skulle holdis høytidelig vdi den christne Kircke oc Menighed / at wi der aff skulle lære Guds velgierninger mod oss / som haffuer giffuet oss sine hellige Engle til beskermere/ Derfaare skal mand besynderlige lære om de hellige Engle paa denne dag. Men efterdi at dette Euangelium / som paa denne dag pleyer at predickis oc forhandlis / indeholder besynderlige skøne Lærdomme: Da vil ieg først forklare det/ Oc siden tale noget om Englene.

Aarsagen til disse Christi ord gaffs aff Disciplenis Æregerighed/ sõ trættedis om/ huilcken aff dem der skulde vere størst oc ypperst i Christi rige / effter at de haffde hørt / at hand haffde sagt dem/ at hand vilde det indtage/men Christus retter dẽ i deris vrange mening Aarsagen oc Summa paa dette Euangelium.

oc skicker it lidet Barn mit iblant dem / oc siger: **Vden i bliffue som smaa Børn / da komme i icke i Himmerigs rige.** Derforuden raader hand dem oc alle Menniske fra Forargelse / oc befaler oss smaa Børn / at wi skulle anamme dem vdi den christne Menighed / oc vide at Himmerigs rige hører dem oc deris lige til. At wi dette diss bedre kunde forstaa / da ville wi nu tale om fire Artickler.

Den Første.

Om Apostlernis Disputats / huilcken der skulde vere øffuerst / Oc huorledis Christus straffer dem.

Den Anden.

Christi formaning / at wi skulle tage oss vare for Forargelse.

Den Tredie.

Christi befalning at anamme smaa Børn.

Den Fierde.

Om Englenis Nature oc Embede.

Om den Første.

PAa den samme tid ginge Disciplene til Jhesum / oc sagde: Huo er den største i Himmerigs rige? Her haffue wi først at acte Christi Disci-
1. Disciplenis blindhed. plers blindhed / som icke endnu forstode huordant Christi rige er / oc huad det vaar for it Rige. De mente at det skulde vere it verdsligt Rige / at Christus som en veldig Monarcha oc eneuaalds Herre / skulde raade oc regere offuer den gantske Verden / oc de skulde saa vnder hannem som Hertuger oc Førster / haffue atskillige Land oc Steder / oc haffue store befalninger oc ypperlige Forlenninger / saa at de skulde bliffue store Herrer her i Verden: Oc derfaare spørge de huilcken der skulde vere ypperst / oc side næst hos vor Herre Christum / i Raad oc Regimente. Saa saare vaar deris Hierte oc Sind forblindet.

2. Dieffuelens forgifft i de Hellige. Dernæst see wi her Dieffuelens forgifft / som ocsaa haffuer veret krafftig vdi de Guds vdualde redskaff / som vaare Christi Disciple / oc hans beskickede Apostler oc Legater vdi hans aandelige Rige. Huad giør Dieffuelen her? Hand besmitter dem met den skendige

dige oc gruelige Last / som er Hoffmod / saa at de begynde nu at trættis om Befalninger oc Forlenninger / huilcken der skal vere øffuerst oc ypperst/ det er/huilcken aff dem der skal vere Herre offuer den anden.

Huad giør Christus her til / der hand hører denne Disciplenis daarlige Ærегerighed ? Hand kunde vel met rette haffue forskut oc forkast dem/ saa som hoffmodige Menniske/ som ingelunde haffde veret bequemme oc duelige til / at vere Forstandere oc Regentere vdi hans aandelige Rige : Det giør hand dog icke/ men hand paaminder dem venlige / oc baade retter dem i deris vrange mening oc vildfarelse/ Oc disligeste straffer dem haardelige for deris Hoffmod oc Æregerighed. Thi saa siger Euangelisten : **Jhesus kaldede it Barn til sig / oc skickede det mit iblant dem / oc sagde : Sandelige siger ieg eder : Vden saa er / at i omuende eder oc bliffue som Børn/ da komme i icke i Himmerigs rige.** Her giffuer Christus tilkiende baade met Lærdom oc Ord / huordanne Forstandere oc Regentere hand vil haffue i sit Rige/ Hand vil at wi skulle alle vere hin andens lige/ saa meget som vort Sind oc Hiertelag vedkommer : Hand vil icke at den ene skal foracte den anden/ oc holde sig bedre end hand : Men at wi skulle haffue venlige oc kierlige Hiertelag til huer andre / oc beuise huer andre all tieniste oc ære : Hand vil icke at mand i hans aandelige Rige skal haffue Herredøme oc Regimente/ den ene offuer den anden/ saa som det gaar til vdi verdslige Rige. Fordi vdi verdslige Rige haffuer det en anden Leylighed / der ere nyttige oc victige Sager til/ huorfaare der maa vere Øffrighed / oc de som skulle haffue Mact oc myndighed offuer andre. Der hos giør ocsaa Christus forskel imellem sit rige/ oc verdslige Riger oc regimente. Den som er øffuerst oc ypperst i verdslige Rige/ hand vil tienis oc æris aff alle: Tuert imod / huo som vil vdi Christi rige vere den Største / hand skal vere allis Tienere / icke met Ordene aleniste / som Paffuen / Hand scriffuer vel i sine Breffue/ at hand er *Seruus seruorum Ihesu Christi*, det er / alle Jhesu Christi tieneris Tienere / oc alligeuel vil hand haffue Regiment oc Herredøme / offuer alle Konger oc Førster vdi Verden / oc skammer sig icke ved / at lade Keysere oc Konger kysse sine omflettige Fødder. Saaledis/ siger ieg/ skal mand icke aleniste met Ordene vere huer mands Tienere / men met Gierningen oc met Sandhed / saa som S : Pouel / S : Peder

Huordanne Forstandere Christus vil haffue i sit Rige.

Skilsmisse imellem Christi oc verdslige Rige.

Paffuens hycleri.

Peder / oc de andre Apostle / oc alle retsindige Euangelij Tienere. Derfaare er den størst i Christi Kircke / som mest tien andre / oc den er mindst som haffuer mest oc størst Herredøme. Oc paa det at CHristus kand affuende sine Disciple fra denne Æregerighed / da legger hand denne haarde oc aluerlige Trusel til / oc siger: **Vden i bliffue som smaa Børn / da komme i icke i Himmerigs rige.**

Gienſigelse.

MEn huad er det / maatte nogen sige / at Christus vil at hans Disciple skulle bliffue som Børn? Siunis icke

1. Cor: 14.

S: Pouel at lære anderledis / i det at hand saaledis scriffuer: **Kiere Brødre / bliffuer icke Børn i forstand.** Huor skal

Suar.

mand da begge disse forstaa? CHristus vil at wi skulle bliffue som Børn / oc S: Pouel forbiuder at wi skulle icke bliffue som Børn. Suar. Begge disse tu Bud staa fast: Wi skulle baade vere Børn lige / oc wi skulle vere dem wlige / dog i atskillige maade.

Huorledis wi skulle vere Børn lige.

1. Met Ydmyghed.

Wi skulle vere Børn lige / Først met en ret Ydmyghed / oc at wi forsage oss selff / som CHristus her siger: **Huo som fornærer sig selff som dette Barn / hand er den Største i Himmerigs rige.** Derfaare skal den som vil vere Christi Discipel / afflegge alt Hoffmod oc æregerighed. Hid hører det der

Luc: 9.

Christus siger: **Huo som vil følge mig effter / hand skal forsage sig selff /** det er / Huo som vil vere min Discipel / hand skal acte ringe om sig selff / hand skal icke hoffmode sig / eller legge sig selff nogen synderlig ære til / eller fordriste paa sig selff. Dernæst /

2. Met fortieniste.

skulle wi ocsaa vere smaa Børn lige met Fortieniste: Thi lige som Børn kunde icke rose dem for deris Forældre / oc sige at de haffue fortient eller forskylt noget gaat aff dem: Lige saa kunde icke heller CHristi Disciple oc Tienere / rose sig faar HERren aff nogen fortieniste / men de maa (huad heller de ville eller ey) bekiende sig / at vere arme spæde Børn / som intet kunde hielpe sig selff / vden den almectigste Gud vil forbarme sig offuer dem / oc

3. Met Hiertelag.

haffue en faderlig Omhu for dem. For det tredie / skulle wi ocsaa vere Børn lige met Hiertelag. Thi lige som Børn befale oc giffue sig slæt vnder Forældrenis omhu oc forsørring: Lige saa skulle oc Christi Disciple oc Tienere / giffue sig slæt vnder Christi forsørring / forlade sig aldelis paa hannem / oc foruente aff

te aff

te aff hannem / alt det som dem baade til Liff oc Siæl er nyttigt oc
gaffnligt. For det fierde / skulle wi ocsaa vere Børn lige met Lydig- 4.
hed. Thi gode oc fromme Børn / de disputere icke meget met For- Met Lydighed.
ældrene / huordant det er som de befale dem at giøre : Men de see til
huad det er de befale dem / oc legge vind paa / at de kunde giøre effter
deris vilie / oc vdrette deris befalning. Saa skulle wi oc giøre / at
wi see til Guds Bud / oc giøre der effter / saa som Abraham giorde /
huilcken der vaar redebon oc villig til / at ville slaget sin eniste Søn Gen : 22.
ihiel / den tid hand fick Befalning der paa aff Gud. Hand tenck-
te icke: Huad gaffn Gud kand haffue der aff / at ieg slar min Søn i-
hiel ? Min Søns død er mig en stor Hiertesorge / oc Gud kand in-
gen fordeel haffue der aff / derfor vil ieg icke sla hannem ihiel oc offre
hannem. Men hand tencker heller saaledis : Du min Gud oc
HERre haffuer befalet mig dette at giøre / derfaare vil ieg efterføl-
ge din vilie / som skal vere mig en Regel at leffue effter / oc giøre som
du befaler mig. For det sidste / skulle wi ocsaa vere Børn lige vdi 5.
Ondskaff / det er / Lige som smaa Børn icke legge vind paa / eller besli- Vdi enfaaldighed oc fromhed.
te sig paa onde Konster / De ere icke Gerige / De vide aff ingen Falsk-
hed / Suig eller Bedregeri at sige / De ere icke løsactige / De ere icke
hadske eller affuendzfulde / De giffue snart til oc giffue sig tilfreds /
naar mand kommer dem til at græde: Lige saa skulle oc Christi Dis-
ciple holde sig aff alt ont.

Men wi skulle vere Børn wlige i disse stycker : Først / at wi Huorledis wi skulle vere Børn wlige.
icke ere gieckelige oc daarlige som Børn ere / at wi icke giffue oss til at
giøre det som slemt oc whøffuiskt er / som smaa Børn tit oc offte 1.
giøre / som icke endnu ere saa stercke oc fuldkomne i deris Sind oc
Forstand / at de kunde giøre forskel imellem ont oc gaat. Dernæst / 2.
at wi icke ere skrøbelige i Troen / som smaa Børn ere / huilcke for de-
ris Barndoms skyld / icke endnu kunde begribe oc forstaa / det som
deris Salighed vedkommer. For det tredie / at wi icke altid legge 3.
vind paa Leg / som Børn giøre / det er / at wi icke stedse efterfølge
den kiødelige Lyst oc onde begering. For det fierde / at wi icke som 4.
Børn / ere wstadige oc wuisse paa vor Saligheds Lærdom / paa det
at wi icke skulle føris oc driffuis aff allehaande Lærdoms vær / som
S: Pouel siger / men wi skulle skicke oss som Guds hellige oc from- Ephes: 4.
me Børn / som S: Peder raader oss / i det hand saa siger : Stun- 1. Pet: 2.
der effter oc begerer den fornumstige rene Melck / som
nyfødde Børn.

Effter

Ydmyg-heds Løn. EFter disse ord legger oc CHristus til / huad løn en ret Ydmyghed
fører met sig / i det hand siger: **Huo som anammer saa-
dant it Barn i mit Naffn / hand anammer mig.**
Lærdom. 1. Dette skulle wi grandgibelige offuerueye. Først vil Christus met
disse ord / at wi venlige oc veluillige skulle anamme alle Børn / vdi
2. hans Naffn. Dernæst giffuer hand tilkiende/ at huad mand giff-
uer de Gudfryctige i hans Naffn/ det anseer oc vurderer hand/ lige
som det vaare hannem selff beuist oc giffuet. Huem skulde icke disse
ord opuecke til Kierlighed oc Barmhiertighed mod sin Næste/ oc
Forargelsis oc Foractelsis Straff. mest mod den christne Kirckis Lemmer ? Siden paaminder Chri-
stus paa den anden side/ om huad Straff dem skal offuergaa/ som
foracte eller forarge nogen aff dem som tro paa hannem. Saa
siger hand: **Huo som forarger en aff disse ringiste/ som
tro paa mig / det vaare hannem bedre / at der heng-
dis en Mølle sten om hans Hals / oc hand bleffue
senckt i Haffuet / der som det er dybist.** Denne Christi
aluerlige Trusel skulde met rette holde oss i tuang / at wi icke skulde
vere saa lætte til at giffue andre Forargelse / som wi ere. Men der
om skal nu videre talis i den anden Artickels forklaring.

Om den Anden.

VEe Verden for Forargelse. Der skal io For-
argelse komme: Men vee det Menniske/ ved
Try ting her at lære. huilcket Forargelsen kommer. Disse Chri-
sti ord begribe vdi sig try ting. Først forkynder Chri- 1.
stus oc siger / at der vil vist komme Forargelse. Dernæst giffuer 2.
hand ocsaa tilkiende/ (dog noget mørckelige) huad Sager der er til
at Forargelse kommer. For det tredie truer hand dem ocsaa met 3.
Straff/ som komme Forargelse aff sted.

I. Christi forkyndelse om Forargelse. DEt første / som er Christi forkyndelse / der lærer / paaminder oc
styrcker oss. Det lærer oss først / at Verden vil bliffue fuld aff 1.
Forargelse. Der hos at denne Forargelse vil føre Vee met sig/ det 2.
er / pine oc plage / vnder huilcken Menniskene skulle raabe vee oc o-
ui/ oc skulle quæde Jammers vise / som mand pleyer at sige. Fordi
Vee/ huad det er. Vee er / som Basilius siger / it ynckeligt Klagemaal / huor met de
som

som ere vnder Kaarsset/ giffue deris Sorge oc bedrøffuelse tilkiende.
Herforuden lærer denne Christi forkyndelse/ at den christne Kircke skal icke bliffue stille oc rolig/ i denne Verden: Men naar hun siunis at vere allerstillist oc roligst/da skal der hastelige komme Storm oc Wuær/huor aff hun skal saare hart stødis oc kastis. Den christne Kircke skal bliffue her i Verden/ lige som den Ful Halcyon/som giør Æg vde mit i Haffuet/ oc der ligger sine Vnger. Denne Ful kand aldrig vente sig nogen rolig dag/ men hand er rede at giffue oc tage/ oc bereder sig at tage imod huad der vil komme/ enten Storm eller stille Vær: Naar det er stille/ da er hand lystig oc glæder sig met sine Vnger: Men naar det er Storm/ oc Haffuet røris oc bruser/ da lider hand frimodelige/ oc forventer at det skal bliffue stille igien. Saa er den christne Kircke her i Verden/lige som i it vildene grumt Haff/vdi huilcket hun føder sine Børn. Hun kand aldrig vere tryg/ oc vere viss paa nogen Rolighed/ for Verdens Storm oc Wuær/som kommer oc opueckis aff falske Propheter oc Lærere/ aff Dieffuelen/ aff vort eget Kiød oc Blod/ aff Menniskens slemme Leffnet oc onde Exempel. Naar saadan Storm støder paa den christne Kircke oc Menighed/ da skal hun rede sig til at tage imod huad der vil komme: Oc forlade sig visselige der til/ at hun dog paa det sidste skal faa Seyeruinding oc offuerhaand/ ved Jhesum Christum/ som haffuer offueruundet Verden/ Oc der som wi met en stadig Tro bliffue hart hos hannem/ da skulle wi ocsaa offueruinde Verden/effter disse Apostelens ord: **Vor tro er den Seyer/som offueruinder Verden.** Huorfor offueruinder hun Verden? For hun haffuer Christum met sig.

Kirckens lycke her i Verden.

Lignelse om den Ful Halcyon.

Iohan: 16.

1. Iohan: 21.

Denne Christi forkyndelse paaminder oss ocsaa/ oc formaner at wi icke selff skulle komme Forargelse affsted/ oc forarge andre/ enten met ord eller gierninger/ at wi icke heller lade oss forføre aff Forargelse/saa at wi der ved skulde foraarsagis at falde igien i vor gamle Smitte oc Wrenlighed/oc slemelige falde fra Christo vor Saliggiørere: Saa som at det gaar til met mange paa denne dag/ huor Sophister oc Tiranner vrie oc vende alting op oc neder/ lige som dem selff lyster.

Formaning imod Forargelse.

Fremdelis styrcker denne Christi forkyndelse oss i Troen/ oc giør oss frimodige/at wi forlade oss hart paa Herren. Fordi naar wi see at det gaar for sig/ lige som Christus tilforn haffuer forkynt oc sagt/ da bliffue wi diss vissere om Christi ord oc Euangelio/ oc Troen bliffuer diss sterckere oc fastere/saa at wi icke falde i Mißhaab oc forsage Christum/ saa som den største part giør i Verden.

II. Sager til Forargelse.

DEt andet som ieg sagde at disse Christi ord om Forargelse indeholde/ er Sagerne/ huorfaare der skal komme Forargelse/ huilcke Christus sætter her/ dog noget mørckelige/ oc icke ret klart oc obenbare. **Det er fornoden at der skal komme Forargelse/** siger hand. Hui er det saa saare fornøden? Maatte nogen sige/ Hueden er denne Nødtørfftighed? Er hun aff Gud? Ney ingelunde. Thi Gud er icke Aarsage til noget Ont/ icke haffuer hand heller lyst til Forargelse/ Men hand er vred paa dem som komme Forargelse aff sted/ saa som Exempel giffue tilkiende om atskillig Straff hand haffuer plaget dem met/ der haffue kommet Forargelse aff sted. Hueden kommer da denne Nødtørfftighed/ at der skal komme Forargelse? Kommer hun aff Dieffuelen? Ja sandelige/ hun kommer vist aff hannem. Thi hand stunder icke effter andet/ end at hand kand omstyrte Christi Kircke met Forargelse i Lærdom/ i Leffnet/ oc i Kaarsset/ der legger hand vind paa/ oc det er hans Idret nat oc dag. Hand tager ocsaa til sig Sophister met deris Kroglow oc falske vdtydning paa Guds ord/ desligeste Hycklere oc Tiranner her i Verden/ huilcke hand opuecker oc tilskynder/ at de skulle forsøge alting/ legge alle Aarer om borde/ driffue alle de Vegge der gaa ville/ oc vere om paa alle Sider i hues maade de kunde kuldkaste oc plage Christi Kircke/ saa som den gantske Kirckis Historie lærer fra Verdsens begyndelse/ baade for Syndfloden oc effter/ I Egipten/ i Ørcken/ i atskillig forfølgelse vnder Dommerne oc Konger/ i det Babilonske Fengsel/ oc effter Fengselet indtil Christi tid. Dernæst lærer ocsaa Kirckens Historie effter Christi tid/ at der haffue mange tusinde slags Forargelse begiffuet sig/ huor met Satan haffuer gruelige faldet ind i Christi Kircke. Her aff kunde wi see/ at det kand icke andet vere/ end at der skal io komme Forargelse/ som Christus siger.

Huorfaare det er fornøden/ at Forargelse skal komme.

III. Trusel om Straff.

DEt tredie som disse Christi ord indeholde/ er hans aluerlige Trusel/ at de maa vente sig stor Straff oc Plage som komme Forargelse aff sted: **Vee vorde det Menniske (siger hand) ved huilcket Forargelse kommer.** Der met giffuer hand tilkiende/ at det vil visselige ske/ at de som ere andre til Forargelse/ de skulle plagis met gruelig Pine oc Straff. Oc det er icke tuil paa/ at Christus io her met dette Vee/ meen den euige Plage oc Fordømelse.

MEn paa det at wi disz vindskibeligere oc grandgibeligere kunde tage osz vare/ at wi icke skulle giffue nogen Forargel-

argelse fra oss / da vil ieg kaartelige sige huad slags Forargelse mand skal fly / paa huilcken mand giør skilsmisse aff de Sager som hun kommer aff.

Der er it slags Forargelse/som kommer aff falsk Lærdom/eller oc der aff / at mand forfalsker oc forkrencker den christne Kirckis Lærdom. Huo som i denne maade er andre til Forargelse/hand efftersølger sin Fader Dieffuelen/som met dette slags Forargelse kuldkaste oc forderffuede vore første Forældre / Adam oc Eua vdi Paradis. Atskillig Forargelse. 1. Aff falsk Lærdom. Gen: 3.

Det andet slags Forargelse/er det som kommer aff it ont oc slemt Leffnet/ Det skeer/ naar du leffuer wskickelige oc omgaas ilde i Verden/ oc andre see til dig oc tage Exempel / at de ville giøre lige som du giør. Huo som i saa maade er andre til Forargelse / hand opbygger Dieffuelens rige / oc forstører Christi rige : Derfaare skal mand met gantske flid tage sig der vare for. Huem er der nu til i Verden som icke her vdi synder / oc giffuer Forargelse fra sig met sit Leffnet oc Omgengelse? Huad heller du seer hen til de Lærde eller til Vlærde / til Klerckeriet eller den Menige mand/Til Øffrighed eller Vndersaatte / Til Adelen eller fattig Folck / Til Borgere eller Bønder/ da skalt du see oc befinde at alting er fult aff Forargelse / i det at mand leffuer wskickelige i Verden / saa at Christus haffuer icke sagt forgeffs: **Vee Verden for Forargelse.** Her tage sig nu vel huer vare som hannem ligger macht paa / at hand skal icke faa Vee. 2. Aff it ont Leffnet.

Det tredie slags Forargelse / er det som kommer aff de tings vanbrug / som i sig selff ere huercken bodne eller forbødne at giøre / Her skal oc huer tage sig vare for saadan Forargelse / at hand icke wloulige eller i wtide bruger de ting som ere fri at bruge / paa det at hand icke skal forarge de skrøbelige. De forhærdede oc wgudelige tør hand intet passe paa / huad heller de forargis der aff eller ey / Men dem skal hand foracte/ som Christus giorde. Her om er videre talet den Søndag næst for Pintze dag / der kand mand læse en fuldkommen Lærdom om Forargelse/ huilcket tiden vil icke stede her nu at repetere oc igientage. 3. Aff atskillige tings vanbrug.

Om den Tredie.

Seer til at i icke foracte nogen aff disse smaa. Thi ieg siger eder / at deris Engle i Himmelen

len see altid min Faders ansict / som er i Himmelen. Her befaler Christus oss smaa Børn oc sætter Aarsagen der til / huorfaare mand skal icke forarge eller foracte dem / **Fordi deris Engle see altid / Gud Faders Ansict i Himmelen** / det er / Effterdi at Gud haffuer saa stor omhu oc sorge for smaa Børn / at hand haffuer giffuet dem sine hellige Engle / som dem skal vaacte oc beuare / da er det icke tilbørligt / at wi skulle vanære eller forac-
1. Smaa Børn haffue huert sine Engle. te dem. Her aff skulle wi lære / Først at smaa Børn haffue deris
Engle / som dem beuare oc fri / imod Dieffuelen oc hans List / som wi daglige forfare / huor tit wi see smaa Børn falde farlige Fald / oc i andre maade vere i stor vaade oc fare / oc de dog tit oc offte komme wskadde der fra / Det kunde aldrig skee / der som Guds hellige
2. Engle icke beuarede dem. Dernæst skulle wi her aff opueckis til Tacknemmelighed mod Gud for saadan sin store velgierning / som hand
3. oss i saa maade beuiser. Herforuden skulle wi daglige bede Gud / at hand vil lade sine hellige Engle vere hos oss oc vore Børn / oc der hos legge vind paa / at wi met it gudeligt oc helligt Leffnet kunde beholde Englene hos oss. Thi Englene ville gierne vere der som mand giør sin Bøn / oc der som mand leffuer christelige oc vel i sit Kald oc
4. Embede. For det sidste skulle wi lære at tage oss vel vare / at wi icke met vor Wgudelighed oc slemme Leffnet driffue dem bort fra oss / huilcke der i Himmelen glæde sig ved / at de Gudfryctige leffue it helligt oc christeligt Leffnet her i Verden.

Om den Fierde.

DEn fierde Artickel som ieg sætte mig for oc loffuede at ville tale om / vaar om Englene / om hues Natur ieg vil nu lidet tale / at wi der aff baade kunde vide / huordanne Vectere oc beskermere den christne Kircke haffuer / Oc wi dissligeste kunde forstaa / huor stor Fare wi daglige dags staa vdi.

Huad Englene ere. Englene ere Guds Creatur / som ere aandelige / forstandige / mectige / oc ere skickede til at tiene Gud oc den christne Kircke / aff huilcket Embede oc Bestilling / som de vaare skaffte til / nogle vigte oc fulde fra / oc bleffue Kirckens Fiender / Men nogle aff dem bleffue fast oc stadige i deris Wskyldighed / oc fulde icke met de andre / Men daglige tiene Gud oc den christne Kircke. Om dem taler den Epistel
Heb: 1. til de Hebreer oc siger: **Ere de icke allesammen tienstactige**

Aander: Som vdsendis til tieniste / for deris skyld / som skulle arffue Salighed. Om de onde Engle taler Christus selff oc siger / at Satan er en Løgnere oc en Mordere aff begyndelsen. Oc S: Peder taler ocsaa om dem saa sigendis: Eders Modstandere Dieffuelen gaar omkring som en brøllende Løffue / oc atspør huem hand kand opsluge oc forderffue. Her aff kunde wi lættelige forstaa / at den christne Kircke er vdi Verden / lige som en Stad der er inden til foruaret met gaat Krigsfolck / oc er vden til bestaaldet oc belagt aff Fiender. Thi lige som de gode Engle inden til beskytte oc beuare den christne Kircke: Lige saa stride oc storme de Onde til hende vden til / oc legge vind paa at ødelegge oc forderffue hende. Iohan: 8. 1. Pet: 5.

Her aff / oc aff det som tilforn bleff sagt / kunde wi nu vel forstaa huad Englenis Embede er / som er / at tiene den almectigste Gud oc den christne Kircke / Dissligeste at beuare oc beskerme Menniskene fra Dieffuelen oc hans suig oc List / som hand met sine Engle oc Lemmer daglige bruger imod oss. Kong Dauid taler ocsaa vdi sin Psalmebog om Englenis Embede / oc siger: HERRens Engel slar Leyr omkring all dem som frycte hannem. Der om haffue wi ocsaa Exempel vdi den hellige Scrifft / saa som Elisæi / om huilcken der vaare mange gloendis Heste oc Vogne / at beskerme hannem imod de Syrier. Oc vdi en anden Psalme siger Dauid: Hand haffuer befalet sine Engle / at de skulle foruare dig / paa alle dine Veye. Aff disse Kong Dauids ord kunde wi see oc beslutte / at Englene haffue tuende tienister oc bestillinger at tage vare paa iblant Menniskene / den ene er / at stride vdaff HERrens Leyr imod de wrene Aander oc Helffuedis beester: Den anden er / at de vdi Leyren skulle tiene den christne Menighed oc alle hendis Lemmer. Englenis Embede. Psal: 34. 2. Reg: 6. Psal: 91.

HVad skulle wi da beuise Englene igien for saadan deris store tieniste? Skulle wi paakalde dem for vore Nødhielpere / som Papisterne lære paa denne dag / at wi skulle paakalde S: Mickel oc de andre Engle? Ney ingelunde / Thi Gud haffuer det baade forbødet i det første Budord / oc Englene sige selff ney til / at de ville icke haffue saadan tieniste. Exempel haffue wi der om i Dommernis bog / Den tid en Engel obenbaredis faar Manoach Samsons Fader / Englene ville icke tilbedis. Iud: 13.

 oc

oc gaff hannem tilkiende / at hans Hustru skulde føde hannem en Søn som skulde vere Regentere for Israels folck / da vilde Manoach giort hannem Offer / da sagde hand Ney der til / at hand det icke vilde haffue : Men hand befoel at hand skulde offre til HERRen.

Apocal: 19. & 22. Disligeste staar der tuende steder i S: Hansis obenbaring / at Johannes vilde faldet ned oc tilbedet en Engel / som obenbaredis faar hannem / da siger Engelen Ney / oc forbiuder hannem det met disse ord: **See til / gior det icke / Jeg er din Mettienere oc dine Brødris / oc deris som haffue Jhesu vidnesbyrd. Tilbed Gud.**

Huor wi skulle tiene Englene. Derfaare / der som wi ville giøre Englene nogen tieniste / da skulle wi effterfølge deris Exempel / tiene den euige Gud som de tiene / oc skicke oss met Omgengelse oc Leffnet i ret hellighed oc kyskhed som de giøre / baade Aandelige oc Legemlige. Oc effterdi at wi daglige synde oc forsee oss imod Gud / saa at wi der met giøre Englene stor Sorge oc Bedrøffuelse / da skulle wi giøre dem Glæde igien / i det at wi omuende oss til Gud / oc giøre en aluerlig Penitentze / det er den allerstørste Glæde der wi dem kunde beuise / som

Luc: 15. Christus selff siger: **Der er større Glæde i Himmelen offuer en Syndere som gior Penitentze / end offuer nitten oc firesindstiue Retfærdige / som icke haffue Penitentze behoff.** Naar wi saaledis skicke oss / da giøre wi Englene den allerstørste ære / tieniste oc glæde / Oc da haffue de lyst at vere hos oss oc beskerme oss. Derfaare / effterdi at wi ere vdi stor vaade oc fare her i Verden / da er det saare fornøden behoff / at wi paakalde Gud / at hand vil lade sine hellige Engle altid vere hos oss / som oss fri oc beskerme kunde / och saaledis skicke oss at de kunde oc ville vere hos oss.

Læs ydermere om Englenis Embede / i den første part / paa det cliij. Blad.

Den samme Gud som haffuer giffuet oss Englene til Skytzherrer / skee loff / prijs / heder oc ære / aff alle Engle oc Christne Menniske til euig tid /

Amen.

Paa alle Helgen dag/

Euangelium Matthei i det V. Cap:

DEr Jesus saa Folcket/ gick hand op paa it Bierge/ oc sætte sig/ oc hans Disciple ginge til hannē/ Oc hand oplod sin Mund/ lærde dem/ oc sagde: Salige ere de/ som ere Aandelige fattige / Thi Himmerigs rige er deris. Salige ere de Bedrøffuede/ Thi de skulle husualis. Salige ere de Sactmodige/ Thi de skulle beside Jorden. Salige ere de som hungre oc tørste effter Retfærdighed/ Thi de skulle mættis.

Salige ere de miskundelige / Thi de skulle faa Mis-
kundhed. Salige ere de som ere rene aff hiertet / Thi
de skulle see Gud. Salige ere de fredsommelige/ Thi
de skulle kaldis Guds børn. Salige ere de som lide
forfølgelse for Retfærdigheds skyld/ Thi Himmerigs
rige er deris. Salige ere i / naar Menniskene be-
spaatte oc forfølge eder for min skyld / oc tale alle-
haande ont paa eder/ om de liue det. Glæder oc fry-
der eder/ Det skal vel betalis eder i Himmelen. Thi
de haffue saa forfuldt Propheterne som vaare faar
eder.

Forklaring paa dette Euangelium.

Sex Sager hui mand holder Helgens høytider.

HElgens Høytider ere beskickede at skulle hol-
dis vdi den christne Kircke oc Menighed / icke foruden
synderlige oc merckelige Sager: Huilcke ieg vil nu no-
get omtale/ paa det at wi rettelige kunde bruge de aff-
døde Helgens høytider / Gud til ære oc oss til gaffn.

1. For Historiens skyld.

Den første Sag er/ at mand kand vide Historien/ huorledis det er
tilgaaet met den christne Kircke. Thi det er saare nyttigt oc gaffn-
ligt: Fordi der aff kand mand see huad lycke oc fremgang den christ-
ne Kircke haffuer hafft aff Verdens begyndelse/ Huad for Skytz-
herrer oc Forsuar / Oc huad Fiender oc modstandere hun haffuer
hafft.

2. At ansee Guds velgierninger.

Den anden Sag er/at mand kand lære at kiende Guds vel-
gierninger mod den christne Kircke oc hendis Lemmer. S: Pouel
bleff en Apostel som tilforn vaar Christi oc hans Tieneris forføl- (Actor: 9.)
gere. S: Peder som tre gange forsuor Christum / bleff tagen til (Iohan: 21.)
Naade igien. Maria Magdalena / som vaar en obenbare Syn- (Luc: 7.)
derinde/ fick sine Synders forladelse/ at Christus kiende hende for
sin Daatter / der hun gaff sig hart ind til hannem met en stadig
Tro. Christus obenbarede sig for S: Staffen i hans Døds (Actor: 7.)
stund. Och saaledis kunde wi see/ huorledis Gud haffuer beuist
huer Helgen besynderlige velgierninger.

Den tredie Sag er/at naar wi saaledis haffue anseet Guds velgierninger mod sine Helgen/ wi da skulle tacke Gud/ for hand haffuer veret saa saare Mild oc Miskundelig/ mod fattige Syndere som haffue omuent sig til hannem/ at hand haffuer taget dem til Naade/ oc beprydet dem met saa mange oc store velgierninger/ oc haffuer met sin helligAand regeret dem her vdi denne vildene Ørcken.

3. At tacke Gud for sine velgierninger.

Den fierde Sag er/ at mand kand offuerueye oc betencke huad atskillig gienuordighed de Hellige er vederfaret/oc mand kand ligne deris gienuordighed oc forfølgelse/ met den Fare oc Modgang som wi nu lide paa denne tid. Lige som de Gudfryctige bleffue forfulde oc plagede aff de vgudelige i Fordom tid/ saa skeer det endnu paa denne dag. J Fordom tid leffde de Gudfryctige/ stundem i Rolighed oc met Glæde/ vnder gudfryctig Øffrighed/ Stundem maatte de atter fornemme at Aaget trengde dem noget haardere/ vnder Tiranner oc Vaaldsmend: Lige saa gaar det oc til endnu paa denne dag. J disse atskillige hendelser oc foruandlinger/ skulle wi trøste oc oprette oss met de Helligis exempel.

4. At mand kand see huad de hellige er vederfaret.

Den femte Sag er/ at wi skulle effterfølge de Hellige vdi en sand Penitentze oc Omuendelse/ i it Gudfryctigt leffnet/ i Gudstieniste/ i Bekiendelse/ Stadighed/ Taalmodighed oc andre Dyder. Derfaare skulle de Hellige vere oss lige som Exempel oc Regle/ der wi skulle sticke oss effter all vor gantske Liffs tid. Guds ord vdkreffuer aff oss/ at wi skulle giøre Penitentze oc omuende oss til Gud/ det samme ord vdkreffuer oc saa Guds tieniste/ hans Naffns bekiendelse/ Taalmodighed vnder Kaarsset etc. Paa disse stycker haffue wi smucke Exempel vdi Guds Helgen at effterfølge.

5. At effterfølge Helgens Exempel.

Den siette Sag er/ at wi daglige met Hiertens suck oc attraa/ skulle begere at komme hen til de affdøde Helgen/ oc bliffue delactige met dem i den Glæde oc Herlighed som de ere/ Paa det at wi en gang kunde bliffue befride fra denne Verdens gienuordighed/ oc leffue salige met Christo til euig tid. For den Sag skyld siger Christus/ at hans Disciple ere salige/ naar de lide atskillig forfølgelse oc plage for hans Naffns skyld her i Verden. Oc hid hører dette Euangelium som nu bleff oplæst/ i huilcket Christus opregner otte stycker/ huor vdi den rette Salighed staar/ som wi nu ville faa at høre: Derfaare ville wi nu ansee huert stycke for sig selff. Oc haffue wi aff dette Euangelio ickon en Artickel at forhandle/ som er:

6. At wi skulle lengis effter at komme hen til de Hellige.

Otte stycker huor vdi Salighed staar.

Om

Om Christi Disciplers Salighed.

I. Aandelig fattigdom

FOrst siger Christus: Salige ere de aandelige Fattige/ thi Himmerigs rige er deris. Met disse ord viser Christus oss det første Trappe tren til den allerstørste oc ypperste Rigdom. Den allerstørste oc ypperste Rigdom der til kand vere/ er at haffue Himmerige oc det euige Liff. Til denne Rigdom er den aandelige Fattigdom det allerførste Trappe tren/ Fordi naar wi bliffue bange oc bedrøffuede for vore Synder/ da befinde wi oss at vere arme oc ælendige Menniske/ oc haffue ingen Retfærdighed der wi kunde forlade oss paa.

Den største Rigdom.

Giensigelse. Her maatte nu nogen sige: Det siunis io at denne Fattigdom vdelycker oss mere fra Himmerige/ Den som er Rig i Aanden/ oc haffuer meget at trøste oc husuale sig met/ hand siunis io at vere nærmere Himmerige/ end den som er fattig i Aanden/ oc haffuer intet der hand kand forlade sig paa. Her suarer ieg saa til: Lige som mand met rette siger/ at det første Tren/ der it siugt Menniske kand gaa til sin Sundhed oc Helbrede/ er at hand ret kiender sin Siuge/ oc veed sin Breck/ Thi den som kiender sin Siuge/ oc veed til visse huad hannem skader/ hand kand forhøre sig om bequemme middel oc Raad der til: Lige saa er den aandelige Fattigdom/ det allerførste Tren til den himmelske Rigdom/ fordi at huo som fornemmer sig at vere fattig oc haffuer slæt intet at hielpe sig met/ hand søger hielp andersteds. Oc lige som Siugdom aff sin Nature er it Tren oc ret vey til Døden/ vden Lægen kommer til hielp: Lige saa er denne aandelige Fattigdom en ret Giensti til Helffuede/ der som Christus icke komme oss vdi denne Fattigdom til hielp/ oc deelde sin Rigdom oc Gods met oss. Derfaare kunde wi icke fortiene den aandelige Rigdom met denne Fattigdom/ Men wi faa den Rigdom aff den himmelske Kongis mildhed oc rundhed/ huilcken denne aandelige Fattigdom nøder oc tuinger oss at søge hen til/ oc begere hielp aff. Derfaare er Meningen paa disse ord: At der er intet til i Verden/ huor aff de tørre tencke sig at vere ælendige oc wlycksalige/ som rettelige fornemme sig at vere aandelige fattige/ oc haffue slæt ingen Retfærdighed eller Hellighed som de kunde forlade sig paa/ efftersi at denne Fattigdoms følelse/ oc fornemmelse er det allerførste Tren til den rette Rigdom/ det er/ til Himmerigs rige/

Suar.

Giensti til Helffuede.

oc det giør Fattigdom/ men icke aff sig selff eller aff sin egen Natur/ men fordi at hand giffuer oss Aarsage oc nøder oss til / at lede effter den himmelske Rigdom / oc giffue oss hen til Christum / som er den rette vey til Himmerigs rige.

Huad oc huordan den aandelige Fattigdom er/ kunde wi lætteligе forstaa / naar wi ligne hannem imod den legemlige Fattigdom. Thi lige som den legemlige Fattigdom / er icke aleniste nød oc trang paa alting/ at mand haffuer intet at hielpe sig met / Men det er ocsaa en obenbare bekiendelse / at mand bestaar sig for alle at vere Fattig/ oc gaar derfaare om oc beder huer mand om hielp: Lige saa er den aandelige Fattigdom / icke aleniste nød oc trang / for den himmelske Rigdom oc Gods/ som er Retfærdighed / Hellighed oc Wskyldighed / at mand haffuer intet der aff at hielpe sig met / Men det er ocsaa en obenbare bekiendelse / at wi bestaa oc bekiende det faar Gud / oc bede hannem om hielp / at hand for Christi skyld vil vndsætte oss i vor store nød oc trang / oc dele met oss aff den himmelske Rigdom oc Gods. Saa staar derfaare denne aandelige Fattigdom i en aluerlig Penitentze/ at mand ydmyger sig faar Gud oc begerer de himmelske Gaffuer aff hannem.

Aandelig Fattigdom huad det er.

Aandelig Fattigdom huor vdi hand staar.

MVncke haffue vanbrugt disse Christi ord. Thi der aff lærde de at Menniskеn skulde fortiene Himmerige / met Fattigdom oc Betleri / at mand offuergaff alting oc gick om at tigge / huor imod S: Pouel siger til de Romere / at **det euige Liff er Guds gaffue / i Jhesu Christo vor HERRE.** Er det euige Liff en Guds gaffue / som oss giffuis oc skenckis aff Naade / da kunde wi io ingelunde fortiene det/ enten met Fattigdom eller Trygleri/ huilcken der io aff sin Nature intet fortiener / men er en Straff aff Gud/ huilcken oc en part Menniske ere selff Aarsage til / Somme met Offuerflødighed oc Ødzle/ Somme met Douenskaff oc Ladhed.

Munckis vildfarelse.

Rom: 6.

II. Sorge oc Bedrøffuelse.

ANdelis siger Christus: Salige ere de bedrøffuede / Thi de skulle husualis. Dette er en vnderlig Predicken / Hand siger at de ere salige som sorge oc ere bedrøffuede / Oc wi see at der er intet som giør Folck mere wlycksalige oc vsle / end Sorge oc Bedrøffuelse. Men wi skulle icke forstaa oc vdty disse Christi ord om Tiden/ der mand græder oc er bedrøffuet paa/ Men det skal forstaaes om Enden / oc om det som endelige vil følge effter

Christi mening met disse ord.

efter saadan Graad oc Bedrøffuelse. Thi saa siger Christus: **De skulle Husualis.** Naar skulle de Husualis? Naar Gud gior ende paa/ det de lide i denne onde Verden/ saa skal deris Sorge oc Graad faa en god ende/ oc de skulle husualis oc trøstis. Denne Graad oc Bedrøffuelse der Christus her omtaler/ kommer de Gudfryctige paa/ en part aff den aandelige Fattigdom/ en part aff den Gienuordighed oc Modgang som wi maa lide vdi denne Verden/ huilcken der lige som en Ild brender oc forsøger oss/ oc lige som en Spore eller Brodt/ preger/ gadder oc tillegger oss/ at begere den euige Ro oc Glæde/ som skal tørre all Graad oc Sorge aff vore Oyen. Derfaare/ lige som den aandelige Fattigdom i sig selff er icke den rette Sag/ huorfaare wi faa Himmerige/ men hand giffuer oss Aarsage til/ at søge oc lede efter Himmerige: Lige saa er Sorge oc Bedrøffuelse i sig selff icke den rette Sag til Salighed/ Men derfaare siger Christus/ at de Bedrøffuede ere salige/ fordi at deris Graad oc Bedrøffuelse nøder oc driffuer dem til Christum/ som er den rette Brønd oc Veldekilde/ der all Salighed/ Trøst oc Husualelse kommer aff.

Aarsage til de Gudfryctigis Bedrøffuelse.

Saa høre derfaare hid hen disse Sancte Pouels ord: **Wi rose oss aff vor Bedrøffuelse / efterdi wi vide at Bedrøffuelse gior Taalmodighed / oc Taalmodighed gior Forfarenhed / oc Forfarenhed gior Haabet. Men Haabet lader icke beskemme. Thi Guds kierlighed er vdgyden i vore Hierter / formedelst den hellig Aand/ som oss er giffuen.** Aff disse S: Pouels ord oc det som nu sagt er/ kunde wi her smuct see/ aff huad Aarsage Christus siger at de Bedrøffuede ere salige/ oc at hand icke siger wræt der met/ naar mand seer hen til Enden.

Rom: 5.

III.

Sactmodigded oc Mildhed.

FOr det tredie siger Christus: Salige ere de Sactmodige/ Thi de skulle beside Jorden. De Sactmodige ere de som ere milde/ venlige/ spagfærdige/ dannisse/ som stille oc formilde deris Affecter/ som lade sig gierne stille tilfreds/ oc gierne giffue til/ naar de bliffue fortørnede oc dem skeer Wræt/ som ville heller lide skade end de ville trætte oc klamre. Denne Dyd/ Sactmodighed vaaxer aff Guds fryct oc en ret Ydmyghed/ huilcken Christus befaler sine Discipler/ i det hand siger: **Lærer aff mig/ thi**

Sactmodighed huoraff hun fødis.

Matth: xi.

Ieg er sactmodig oc ydmyg aff Hiertet. Om saadan Sactmodighed haffue wi baade Regel oc Exempel. Regelen lyder saaledis : Christi Disciple skulle vere sactmodige. Exempel til denne Regel er vor HERre Christus selff. Thi hand vil at wi daglige skulle pynse oc tencke paa denne Dyd/ oc see hen til hannem/ saa at wi legge vind paa at efterfølge hans Exempel oc Fodspaar. Hand siger icke : Lærer aff mig at opuecke de Døde / at vddriffue Dieffle/ at gaa paa Vandet met tørre Fodder / at leffue i fyrretiue Dage oc Nætter/ foruden Mad oc Dricke : Men hand siger : Lærer aff mig at vere milde oc ydmyge aff Hiertet. Denne Ydmyghed fører met sig en ret broderlig Kierlighed / om huilcken Christus taler saa sigendis : **Der paa skal huer mand kiende / at i ere mine Disciple / der som i haffue indbyrdis Kierlighed.**

Regel oc Exempel om Sactmodighed.

Iohan: 13.

Men huad loffuer Christus dem som ere sactmodige oc milde ? Hand siger dem at vere salige / for det som endelige vil følge effter deris Sactmodighed/ som er/ at **de skulle beside Jorden/** eller Landet. Det skulle wi icke saa forstaa / at de Sactmodige oc Milde skulle stedse oc altid leffue paa Jorden / Men Christus bruger disse ord til en Lignelse oc Figur. Fordi i det gamle Testamente vaar det foriætte Canaans Land oc Jord en figur oc betegnelse til Himmerige/ at lige som de der leffde effter Guds Low oc vilie / de komme ind i Landet/men de andre komme der icke ind : Lige saa kommer der ingen i Himmerigs rige / vden de som giøre effter Guds vilie. Item / lige som Israels Folck maatte ved megen møde / wmage oc stor Liffs fare/drage ind i det foriætte Land. De maatte igiennem det røde Haff / igiennem Orcken / igiennem Jordans flod : Lige saa skulle wi ved megen Bedrøffuelse indgaa i Himmerige. Item/lige som Moses icke førde Folcket lenger end vdi Orcken / men Josua førde dem ind i Landet: Lige saa fører Guds Low oss icke lenger end til vor Synds kundskaff/men Jhesus Christus met sit Euangelio fører oss ind i Himmerige.For den Sag skyld at den foriætte Jord oc Land vaar en figur oc betegnelse om Himmerige / derfaare siger Christus her/ at de skulle beside Jorden / det er / de skulle arffue oc nyde Himmerige/ som det foriætte Land oc Jord betegnede.

Sactmodigheds løn.

Actor: 14.

De som vanbruge disse ord til at stadfeste den Papistiske Lærdom om Fortieniste / lige som wi met vore gode Gierninger oc Dyder kunde fortiene Himmerige/ de ere meget daarlige / i det at de icke acte Christi ord ret. Christus siger/ at de skulle met arffuelig rettighed.

Disse ords vanbrug.

hed beside Landet eller Jorden/Men huor faa wi den arffuelige Ret-
tighed / at wi met rette maa arffue oc beside det ? Ere wi icke Arff-
uinge for Christi skyld/ fordi at wi ved Troen ere i hannem vdkaar-
Rom : 6. ne til Guds Børn ? Siger icke S: Pouel at det euige Liff er Guds
gaffue ved Jhesum Christum vor HErre ? Saa skulle wi her ac-
te/ at det er it at tale om Sagerne til Salighed / oc it andet at tale
om deris vilkaar som ved Christum ere bleffne arffuinge til Salig-
hed.

IIII. Hunger oc Tørst effter Retfærdighed.

FOr det fierde siger HErren : Salige ere de som
hungre oc tørste effter Retfærdighed/Thi de skul-
le mættis. De Christne kunde aldrig i dette Liff drage saa me-
get Vand aff Saligheds kilde/ at de io tørste paa ny igien/ derfaa-
re trøster Christus dem her / oc loffuer dem vist at de skulle dog i sin
tid bliffue mætte/ saa at de skulle der aff bekiende sig at vere salige.

Christne tørste effter tu ting.

Huo som hungrer oc tørster effter Retfærdighed/ hand ynsker
oc begerer tu ting. Først at Gud kunde æris oc prisis obenbare her 1.
i Verden/ formedelst ret Lærdom / it helligt Leffnet / oc hans naffns
obenbare bekiendelse. Dernæst at huer i besynderlighed kand kien- 2.
de Gud / anamme Troen til Jhesum Christum / opfyldis met den
hellig Aand/oc legge vind paa at leffue it helligt oc wskyldigt Leffnet
her vdi Verden. De som det begere de skulle ocsaa mættis siger Chri-
stus. Om denne Mæthed taler Dauid vdi Psalmen oc siger:
Psal : 17. Jeg vil skue dit Ansict i Retfærdighed/ oc ieg vil bliff-
ue mæt/ naar ieg opuaagner effter dit Billede. Da
Apocal : 7. skulle de Hellige icke mere hungre eller tørste / som S : Hans siger i
sin Obenbaring.

V. Miskundhed.

FOr det femte siger Christus : Salige ere de Mis-
kundelige / Thi de skulle faa Miskundhed. Her
befaler Christus oss/ at wi skulle vere barmhiertige mod de Fatti-
ge oc Alendige. Thi hand vil at hans Disciple skulle icke aleniste
lade sig deris egen nød oc trang gaa til Hiertet/ Men de skulle ocsaa
røris til Metynck oc Miskundhed offuer andre som lide ilde i Ver-
den / huilcket der i Sandhed hører en ret christelig Kierlighed til.
Christus vdkreffuer icke heller aleniste met disse ord/at wi skulle haff-
ue Metynck offuer andris bedrøffuelse oc ælendighed/ men hand vd-
kreffuer ocsaa / at wi skulle komme dem til hielp met Gierningen :
Hand vil at wi skulle hielpe vor Næste met vor milde Haand/i hues
maade

maade wi see oc formercke at hand haffuer oss behoff. Oc paa det
at mand icke skal lade sig affraade / fra Miskundhed oc Barmhier-
tighed / for Menniskens wtacknemmeligheds skyld / huilcken der for-
holder mange fra at giøre gaat / da legger Christus sin Foriættelse
til oc siger / at de som beuise deris Næste Miskundhed oc Barmhier- Barmhiertigheds løn.
tighed / de skulle faa Miskundhed igien / icke aleniste hos Gud / men
ocsaa hos Menniskene. Gud loffuer dem sin Miskundhed oc Barm-
hiertighed / som ere barmhiertige mod deris Næste / Oc hand giør det
ocsaa / at wi finde Naade oc Gunst hos Mennisken / i det at hand
vrier oc vender deris Hierte oc Sind til at giøre oss gaat.

FOR det siette siger hand: Saligen ere de som ere VI.
rene aff Hiertet / Thi de skulle see Gud. Her be- It reent Hierte
faler Christus oss Hiertens reenhed / huilcken der sættis imod to slem- sættis mod to Laster.
1. me store oc groffue Laster: Den ene er Snedighed eller Surfittig-
hed / at mand gaar paa Reffueklør / oc handler suigactelige met
2. sin Næste. Den anden er Løsactighed.

Naar Hiertens reenhed sættis imod Snedighed eller Falsk- 1.
hed / da mercker det en enfaaldig Oprictighed / saa at wi handle ret- Imod Snedighed oc
sindelige oc trolige met vor Næste / foruden alt Suig / Behendighed / Falskhed.
Falskhed oc Bedregeri. Derfaare staa disse Christi ord imod man-
ge Menniskis mening oc Dom: Thi der ere mange til vdi Verden /
som mene sig at vere allermest lycksalige / naar de snedelige met
Suig oc Bedregeri kunde beskuffe andre / saa at de rose sig der aff /
oc mene at dem bør pris oc ære / for saadan deris Snedighed / at de
ere saa forstandige oc vide at søge deris fordeel / Ja de mene at man-
ge Menniske skulle holde aff dem oc rose dem der faare. Men Christus
vil icke at hans Disciple / oc de som ville indgaa i Himmerige met
hannem / skulle saa bære sig at / Men de skulle vere rene aff Hiertet /
oc intet vide aff saadan Snedighed oc Suigactighed at sige / De
skulle vere Enfaaldige / saa at deris Hierte / Tunge oc Haand veed
intet andet at handle oc bestille / end det som oprictigt / louligt oc ær-
ligt er. Dem som saa handle / loffuer hand oc tilsiger / at de skulle Oprictigheds Løn.
see Gud / i huilcken Siun den allerstørste Lycksalighed / oc all Glæ-
de oc velfart staar.

Men naar denne Hiertens reenhed sættis imod Løsactighed / 2.
da mercker det en ret Hiertens kysthed / huilcken Apostelen til de He- Imod Løsactighed.
breer kalder Hellighed / i det hand siger: Staar effter Hellig- Heb: 12.
hed / vden huilcken ingen kand see Gud. Thi lige som
Gud hader Løsactighed / lige saa haffuer hand stor lyst oc behagelig-

hed til Kyskhed. Saa er da Christi mening / at hans Disciple oc Christne skulle haffue it reent Hierte / som er baade retsindigt oc enfaaldigt / foruden Suig oc Falskhed / Oc disligeste kyskt / foruden Løsactighed oc ond Lyst.

VII. Fredsommelighed.

FOr det siuende siger hand: Salige ere de Fredsommelige / Thi de skulle kaldis Guds Børn. Her befaler Christus sine Disciple en ypperlig oc stor Dyd / som dog er sielden at finde. De ere Fredsommelige / som legge vind paa Fred oc Rolighed at stiffte oc holde ved mact / Disse kaldis Guds Børn / for deris anslag oc idræt er tuert imod Dieffuelens Børns anslag / De skulle kaldis Guds Børn / saa som de der effter Guds deris himmelske Faders Exempel / legge vind paa Fred oc Rolighed / oc der met hielpe oc forlyste mange Menniske. Thi lige som den kaastelige Balsam opfylder it gantske helt Hus met sin deylige oc søde Luct: Lige saa kand en from Mand som haffuer lyst til Fred oc Rolighed / komme en hel Almue som er twens / til Endrectighed oc Fredsommelighed. Derfaare giør Dauid det icke foruden Sag / at hand saa saare roser Endrectighed oc Fredsommelighed / i det hand saaledis siunger:

Psal. 133. **See huor deyligt oc lystigt det er / at Brødre bo endrectelige tilsammen. Lige som den kaastelige Balsam er / som flyder ned aff Aarons Hoffuet / oc i alt hans Skeg / oc flyder ned i hans Klæder. Lige som Dug er / der falder ned aff Hermon paa Zions Bierge.**

Her ligner Dauid Endrectighed oc Fredsommelighed / Først 1.
ved Balsam / om huilcken Lignelse nu er talet. Dernæst ligner 2.
hand hende ved Dug: Thi lige som Jorden bliffuer fructsommelig oc grødesom aff Dug oc Regn / formedelst HERrens velsignelse: Lige saa / huor der ere mange som legge vind paa Fred oc Rolighed / der bliffue Land oc Rige fructsommelige / Der gaar det vel til i alle Regimente / i Kircken / i verslig Regimente / oc i Husholding. Tuert imod / huor mand icke tracter effter Fred oc Endrectighed / der er ingen Fructsommelighed / der er ingen Lycke eller fremgang / men idel Sorge oc Elendighed.

VIII. At lide forfølgelse for Retfærdighed.

FOr det otende siger Christus: Salige ere de som lide Forfølgelse for Retfærdighed / Thi Himmerigs

rigs rige er deris. Efterdi at den Forargelse som kommer aff den store forfølgelse/som mand lider for Christi skyld/allermest plager oc nagger de Christne/da giør Christus saare vel der i/ at hand paaminder sine Christne om Kaarsset/at de icke skulle bliffue mistrøstige/ for den store oc mangfaaldige Forfølgelse de skulle lide her vdi Verden/ oc der ved falde fra Christum oc forsage hannem: Men de skulle fast mere see hen til Himmerigs rige/ som hand her sætter dem faare/ huilcket de skulle mest stunde effter oc derfaare legge vind paa at indgaa i det/ formedelst megen Sorge oc Gienuordighed. Derfaare skulle wi effterfølge deris Exempel som løbe til Mals/ de see icke kon til Klenodet som er opsæt at løbe om/ oc bliffue for den skyld fast ved i deris fulde løb/ indtil saa lenge de komme til Maalet: Lige saa vil Christus at hans Disciple skulle giøre/ Hand vil icke at de skulle vere lade/ men de skulle bliffue fast ved at løbe paa Herrens vey/indtil saa lenge de komme til Maalet/det er/ til Himmerigs rige. Actor: 14. Lignelse.

Dernæst i det at Christus sætter her en Sag/ huorfor mand skal lide Forfølgelse/som er for Retfærdighed/da vil hand at wi saaledis skulle skicke vort Liff oc Leffnet/ saa at wi icke skulle vere nødde oc tuingde til at lide for vort Skalckhed oc wdyd/eller for vor Wretfærdighed. Thi huo som lider for sin Wdyd oc last/ Hans Forfølgelse er en retfærdig velfortient Straff oc Plage/ oc icke it vidnesbyrd at forsuare Retfærdighed oc Sandhed met. Oc S: Peder formaner oss/ at wi icke skulle lide for vor Wdyd/ som wretfærdige Menniskemen som Retfærdige/effter Christi/Propheternis/Apostlernis oc mange Martirers Exempel. Wi skulle icke lide for vor wdyd. 1. Pet: 4.

Fremdelis siger Christus: Salige ere i naar Menniskene bespaatte oc forfølge eder for min skyld / oc tale eder allehaande ont paa/ om de liue det. Met disse ord vdlegger Christus oc forklarer huad det er at lide Forfølgelse for Retfærdighed/det er/ at lide bespaattelse/Had oc Forfølgelse for Euangelij skyld/at talis ilde til/oc liuis mange store Hoffuet løgner paa/aff det Had de wgudelige haffue til Euangelium. Oc skulle wi vel acte/at Christus her siger: Om de liue det/ sō hand vilde saa sige: Der som i talis ilde til oc huer mand taler ilde om eder/oc de sige Sanden der vdi/ da ere i icke salige. Der som i lide Forfølgelse for ederს Synder/da gaffner den Forfølgelse eder slæt intet til Salighed. Thi det gaar sō en lære Fader siger: Sagen giør en Martir/ oc icke Blodet. At lide for Retfærdighed/ huad det er. Huad der giør en Martir.

Glæder oc fryder eder (siger hand) det skal vel betalis eder i Himmelen. Denne Betalning oc løn som Christus

her loffuer sine Disciple oc alle dem som lide noget for hans skyld/ er/ at Gud vil vederlegge oc betencke den Lydighed som mand haffuer hannem beuist i Forfølgelsen. Christus meen icke met disse ord/ at wi kunde fortiene Himmelen met vort Kaarss oc Modgang/ der wi lide her i Verden/ fordi at Himmelen er Guds børns arffuedel: Men hand vil her met tilskynde oss/ oc giøre oss frimodige at lide oc bære Kaarsset/ i det hand saaresætter oss i sin Faders mildhed/ som loffuer at ville betencke oc vederlegge vort arbeyde oc wmage som wi her vdi Verden haffue for hans skyld. Dette vederlag oc belønning er funderet i vor Herris Jesu Christi Kaarss/ Huilcken met sin Fader oc den hellig Aand/ ske ære/ Mact oc Herlighed til euig tid/ Amen/ Amen.

Guds Børns arff.

Ende paa alle Søndagis oc Hellige dagis Euangelier/ saa mange som her i Danmarcks oc Norgis Riger/ effter Ordinantzen holdis hellige/ det gantske Aar igiennem.

Christelige Læsere/ paa det

at dette Drittern ocsaa kunde bliffue fult/ oc ingen Blad skulde staa ledige oc bare/ da er dette effterfølgendis tilsat/ om Siælens wdødelighed/ som kand brugis huor daglig Predicken skeer i den christne Menighed/ paa alle Siæle dag/ som mand kalder. Oc kand daglige brugis til Trøst oc Husualelse/ for dem som enten selff reds for Døden/ Eller oc ved Døden miste deris gode Venner. Thi her vdi forhandlis tuende saare nyttige Artickler/ som ere:

Den Første.
Trøst imod den legemlige Død.

Den Anden.
Raad imod den euige Død.

Om den Første.

Iohan: 11.

JEsus sagde til Martha: Huo som troer paa mig/ hand skal leffue/ alligeuel at hand døer. Det er/ Endog hand døer Legemlige/ saa skal hand dog leffue met Siælen. Saa haffue wi

wi her trøst oc husualelse imod denne timelige Død / som allerenistc rører Legemet ved / oc icke Siælen som er det rette Menniske / oc tusinde gange yppermere end Legemet er. Saa lærer vor HERre Christus her / met sin egen hellige Mund / at naar Legemet døer / da leffuer Siælen igien / at hun enten Pinis eller Husualis effter hans vilkaar / som er legemlige død. Døde hand vdi en sand Tro / oc vdi Jesu Christi paakaldelse / da leffuer hans Siæl hos Gud met stor glæde. Men døde hand vden Troen / da er hand hos Dieffuelen met stor Pine oc wbegribelig stor Banghed oc Sorge. Fordi hand haffuer ingen forleskelse at foruente vdi sin Pine.

Siælen er det rette Menniske.

Siælen leffuer effter Legemet.

Endog denne Lærdom er viss oc fast / oc er funderet paa Guds Ord / som ingen kand igien kalde / da findis der dog mange som her
1. anderledis lære / icke aff Guds / men aff Dieffuelens Aand. Somme sige at baade de ondis oc godis Siæle soffue til Dommedag / oc
2. føle huercken ont eller gaat / kalt eller varmt. Somme sige at de foruaris vdi en hemelig sted / saa at de godis Siæle foruente Dommen / oc de ondis forskreckis for Dommen.
3. Paffuen vdi Rom hand fant paa it andet raad / som kunde tiene hannem / hand lærer at der er Skersild / vdi huilcken alle Siæle komme vdi oc pinis / vden de affløsis met deris gode Gierninger som igien leffue. Der Paffuen dette Fundament haffde lagt / fant hand oc paa dette raad / at hand siger sig at kunde fri aff Skersild huo hand vil / oc der met er saa langt kommen / at hand haffuer saald *Indulgentias* oc Afflad / for Guld / Penninge oc Jordegods / Saa at lige som der gaffs Penninge til for den Dødis Siæl / saa skulde hand forskonis vdi Skersild / oc her til bleff den wgudelige Papistiske Messe optenckt / Guds Søns pine oc død til foractelse / som haffuer met sit eniste Soneoffer borttaget all Verdens synd.

Giensigelse imod Siælens wdødelighed.

Skersild.

Afflad.

Paffuens Messe.

MEn disse falske meninger ville wi nu intet mere tale om / men saa-regiffue visse oc faste Argumenter aff den hellige Scrifft / paa huilcke mand kand forlade sig.

Trette visse oc faste bewisninger om Siælens wdødelighed

I.

Det første. Der vaar wenighed imellem Phariseerne oc Saduceerne om Ménniskens Siæle effter den legemlige Død. Phariseerne mente at Legemet døer allerenisté oc icke Siælen / oc at Siæl oc Legeme skulle sammen kōme igien paa den yderste Dommedag. Saduceerne mente tuert imod / oc sagde: At Legeme oc Siæl dø tilsāmen / oc icke skulle opstaa aff døde igien. Disse Saduceers vrange mening nederlegger Christus met dette Argument: **Gud hand kaldis i den hellige Scrifft Abrahams / Isaacs oc Jacobs Gud / Men nu er icke Gud** (siger Christus) **de Dødis**

Phariseernis vidnesbyrd.

Matth: 22.

Gud/men deris som leffue. Derfor leffuer Abraham/ Isaac
oc Jacob. Men nu leffuer icke Abraham/ Isaac oc Jacob paa Le-
gemens vegne/ derfaare er det fornøden at bekiende dennem at leff-
ue paa Siælens vegne/ oc deris Legeme oc Siæl skulle igien sāmen
komme paa den yderste Dommedag. Huo der nu troer Christum
at vere den euige Sandhed/ hand tuile icke lenger om Siælens Liff
effter Legemens død.

II. Christus. Det andet. HErren siger til sine Discipler Matthei i det tien-
Matth: 9. de Capittel: **Frycter icke for dem som sla Legemet ihiel/
oc icke kunde sla Siælen ihiel. Men frycter heller for
den som kand kaste baade Siæl oc Legeme vdi Helff-
uedis Ild.** Huad kand sigis klarere om Siælens Liff/ effter Le-
gemens død? Tiranner kunde sla Legemet ihiel oc icke Siælen/ der-
for leffuer Siælen/ oc er skild fra Legemet naar det ligger død. Ja
kand Gud kaste de vgudeligis Siæl i Helffuedis Ild/naar Legemet
er død/Sandelige da leffuer Siælen oc føler Helffuedis ilds pine.

III. Salomons predickere. Det tredie. Salomon siger met klare ord/ huad der skeer naar
den døer/ som frycter Gud: **Støffuen** (det er Mēniskens Legeme)
skal komme igien til Jord/ huor aff det er taget/ Oc
Eccles: 12. **Aanden** (det er Siælen) **skal komme til Gud som gaff
hende.** Skal nu Aanden komme til Gud som gaff hende/San-
delige da leffuer hun/oc icke forsuinder hen vdi Været/ som vskellige
Besters Siæle oc Aand giør.

IIII. Salomons Visdom. Det fierde. Vdi Vijsdommens Bogs tredie Capit: staar saa
screffuet: **De Retfærdigis Siæle** (det er deris som hen dø i
Sap: 3. Guds Naffns paakaldelse) **ere i Guds Haand/ saa at in-
gen pine rører dem.** Huad kand klarere sigis om Mennis-
kens Siæls liff effter Legemens død.

V. Historia om den rige Fraadsere oc Lazaro. Luc: 16. Det femte. Den Herre Christus faaregiffuer en Historie om
en rig Mand/oc om den fattige Lazaro som baade døde/oc begge de-
ris Legeme bleffue begraffne/men deris Siælis vilkaar vaare meget
atskillige/Den fattigis Siæl bleff henført aff Guds Engle i Abra-
hæ skød/ huor hun haffuer gaat oc glæde. Men den Rigis siæl bleff
nederstød i Helffuedis affgrund/ oc der pinis oc plagis met euig pi-
ne. Huo som dette Argument icke acter at vere fast oc vist nock/hand
acter icke heller Christum at vere sandru.

VI. Petrus. Det siette. Petrus siger: Christus ved den hellig Aand pre-
dickede igiennem Noe mund vdi hundrede oc tiue Aar/ oc raadde

Menniſken til at giøre Penitentze / før end Syndfloden gick offuer dem oc omkom dem. Men de foractede Noe oc icke vilde giøre Penitentze. Huad gaar nu deris Siæle vdoffuer? **De haaldis fangne** (ſiger Petrus) **vdi Fengſelet** / det er / de ere vdi Helffuedis pine / indtil at de komme til deris Legeme igien / oc ſiden ſkulle kaſtis met Legeme oc Siæl vdi Helffuedis Ild met Dieffuelen til euig tid. See ere deris Siæle vdi Fengſelet oc der pinis / Huo vil da ſige at de ſoffue eller ere forſuindede / vden den ſom vil giøre Sanct Peder / ſom talede aff Guds ord / til en Løgnere. 1. Pet: 3.

VII. Johannes Euangeliſt. Det ſiuende. Sanctus Johannes vdi ſin Obenbarelſe hand haffde aff Guds Aand / ſiger / at deris Siæle ſom haffue lidet Martir for Chriſti Naffns ſkyld / raabte vdi Himmelen / oc begere heffn offuer dem ſom haffue dræbt deris Legeme / ſigendis: **O HErre huor lenge bier du / oc icke vilt heffne dig offuer dennem ſom haffue vdøſt vort Blod paa Jorden: Men HERREN bad dem endnu en føye tid vere ſtille / oc gaff dem huer it huit Klædebon paa** / det er / at hand giør dem glade oc frimodige indtil til Dommedag / paa huilcken hand vil heffne deris Blod paa de Vgudelige. Raabe nu de Gudfryctige Siæle heffn vdi Himmerige / oc ere der vdi ære hos Gud: Sandelige da ere de icke døde eller bleffne til intet. Apocal: 6.

VIII. Røffueren paa Kaarſſet. Det otende. Den Røffuere ſom hengde paa den høyre ſide ved Chriſti Kaarſſ / hand bekiende CHriſtum oc paakaldede hannem. Huad ſuarede CHriſtus hannem? **J dag** (ſagde hand) **ſkalt du vere met mig i Paradis.** Nu er det viſt at dette Løffte kand icke forſtaaes om Røffuerens Legeme / ſom bleff taget aff Kaarſſet / oc bleff haanlige henlagt i Jorden / oc er nu omuent til Jord oc Muld. Derfor ſkal det forſtaaes om Røffuerens Siæl. Kom nu Røffuerens Siæl paa Langfredag til det himmelſke Paradis / huor Chriſti Siæl vaar i Faderens Haand / Sandelige da døde hun icke met Legemet / men leffuer endnu oc haffuer glæde vdi Himmelen met Guds gode Engle / oc fromme Menniſkers Siæle. Luc: 23.

IX. Jeſus Chriſtus. Det niende. Der Chriſtus vilde nu dø paa Kaarſſens galie for vore Synders ſkyld / da raabte hand oc ſagde: **O Fader i din Haand befaler ieg min Aand.** Huor met Chriſtus lærer oſſ oc trøſter oſſ. Hand lærer oſſ met ſit exempel / at naar wi ſkulle dø legemlige i denne Verden / at wi da paakalde Gud / oc antuorde vor Siæl i hans Haand. Hand trøſter oſſ imod Dieffuelen ſom ſtaar Luc: 23. Lærdom. Trøſt.

efter

effter at gribe vore Siæle / i det at de antuordis vdi Guds Haand/ aff huilcken Haand Helffuedis mact kand icke vdtage dennem.

X. Stephanus. Actor: 7. Det tiende. Der Jøderne stenede Stephanum for Christi Naffns bekiendelsis skyld/ da paakaldede Stephanus den HERre Christum / som hand saa ved Gud Faders Haand vdi Himmelen oc sagde: O HERre anamme min Siæl. Saa haffde her Jøderne mact offuer Stephani Legeme / som de offuerfulde met sten oc dræbte: Men Siælen kunde de icke dræbe/ for HErren hand anammede hende effter Stephani begering. Dette Exempel ocsaa klarlige lærer oss / at Menniskens Siæl leffuer / naar Legemet ligger død.

XI. Paulus. Philip: 1. Det elleffte. Paulus effter lang Møde vdi sin Apostoliske befalning sagde: Jeg begerer at atskillis oc vere hos Christum. Det er/ hand begerer at dø paa Legemens vegne / oc vere hos CHristum met Siælen. Sandelige den Siæl som er hos CHristum / hun kand icke vere død eller forsuunden.

XII. Johannes. Apocal: 14. Det tolffte. Salige (siger S: Hans) ere de Døde / som dø vdi HERREN / de huile aff deris Arbeyde/ Thi deris Gierninger følge dem effter. Ere de Døde salige/ da ere de salige paa deris Siæls vegne/ for Legemet føler huercken ont eller gaat. Huor aff er at forstaa / at Siælen leffuer oc er glad aff den Salighed hun haffuer bekommet.

XIII. Hedenske widnesbyrd. Det trettende. Her hos vil ieg opregne nogle hedenske Vidnesbyrd om Menniskens Siæls wdødelighed / til at beskemme de Christne met/ som enten tuile paa Siælens liff effter Døden/ Eller oc plat mene/ at Siælen forsuinder naar Legemet falder. Plato. *Plato* som vaar den ypperste vdi *Philosophia*, siger saa: Menniskens Siæl er wdødelig/ oc lige som en offueruinder onde Affecter/ eller offueruindis aff dem/ saa skal hand belønis eller straffis effter dette Liff. Lucretius. *Lucretius* siger: De komme til Jorden igien som vaare Jord tilforn / Men det kommer til Himmelen / det som vaar sent aff Himmelen/ det er/ Siælen. Seneca. *Seneca* siger: Den Død som wi frycte oc icke ville lide / hand ickon skiffter Reysen / oc icke borttager Liffuet. Thi wi foruente en anden dag/ som skal sætte oss vdi Liuset. Auerroes. *Auerroes* siger: Menniskens Siæl bliffuer effter Legemens Død/ oc all hendis største Lyckfalighed er / at hun bliffuer hos Gud. Macrobius. *Macrobius* siger: Holt dette fast / at den som giør ret / hans Siæl er beskicket en sted i Himmelen / huor hun skal leffue salig til euig tid. Apollo. *Apollo* gaff dette Suar/ der hand bleff atspurt om Siælen leffuer effter at Legemet er død. Siælen (sagde hand) den stund hun holdis bunden i dette

Feng-

Fengsel / oc forfarer atskillige begeringer / da viger hun oc lader sig offueruinde / Men naar hun bliffuer løs aff dette Fengsel / da kommer hun i Himmelen oc leffuer der euige. *Cicero* scriffuer mange steder / at Siælen leffuer / naar hun far aff Legemet. Cicero.

Huad skal ieg opregne Vidnesbyrd aff dennem som aldrig haffde hørt Guds Ord / som ere flere end at de kunde befattis vdi en Bog. Fordi all deris husualelse vdi deris Modgang toge de her aff / at Siælen leffuer effter Legemens død. Men disse allereniste vilde ieg kaartelige antegne / dennem til beskemmelse / som icke ville tro de rette Vidnesbyrd som ieg opregnede aff den hellige Scrifft / Aff huilcke wryggelige Vidnesbyrd wi haffue at beslutte vden all feil oc vild- Lærdomme her aff.
1. farelse / at alle Menniskers Siæle ere igien effter Legemens død.
2. Dernæst at alle wgudelige Menniskers Siæle ere vdi Sorge oc Pi-
3. ne / som aldrig faar ende. Disligeste at alle de Menniskers Siæle / som dø vdi HErren haffue gaat / ere salige / foruden all Pine / ere hos Gud / ere met Christo / foruente Legemens ærefulde Opstandelse / oc foruente den yderste Dommedag / paa huilcken Legeme oc Siæl skal sammen komme igien / och saa leffue tilhobe til euig tid.

HEr aff skulle de som frycte Gud / tage trøst / naar de miste deris gode Venner / oc icke forunde dem det gode som de haffue bekommet / før end wi. De ere nu i det visse / wi ere vdi det wuisse. De ere foruden møde oc arbeyde / wi staa der mit vdi. De haffue bekommet Seyeruinding / wi staa endnu vdi Kamp met vore Fiender. De ere komne til deris rette Fæderne Land / wi ere endnu paa Reysen. Derfaare lader oss saa leffue / at wi kunde met glæde her fra komme / Ja at wi kunde hiertelige begere forløsning aff dette Fengsel / i huilcket der er intet andet at foruente end Sorge / Modgang / oc tusinde Farer. Trøst for dem som miste deris Venner.

Om den Anden.

DEn anden Artickel / som er Raad imod den euige Død / indeholdis i disse ord: Huer den som leffuer oc troer paa mig / hand skal icke dø euindelige. Her taler HErren icke om Legemens død / men om Siælens død / oc loffuer alle de som tro paa sig / at de icke skulle dø euindelige. Saa haffue wi her Lægedom oc Raad imod Siælens død / som er Troen til Jesum Christum. Derfaare huo som icke vil frycte Siælens død / hand skal befatte Christum vdi Hiertet met en leffuendis Tro. Thi huo som haffuer Christum / hand haffuer Liffuet / oc hans Siæl kand icke dø euindelige. Raad oc Lægedom imod Siælens død.

Her

Giensigelse. Her kunde nu nogen sætte sig imod / oc føre imod mig de Vidnesbyrd ieg haffuer opregnet / met huilcke ieg beuist haffuer / at alle Menniskers Siæle leffue effter Legemens død / oc skulle aldrig dø / huad heller de ere onde eller gode. Suar. Her skal mand vel acte / at de Vgudelige Menniskers Siæle baade dø oc icke dø. De Vgudeligis Siæle dø oc icke dø. De Vgudeligis Siæle sigis at dø / for de skillis fra Gud som er det rette Liff / De dø icke / for de skulle euige fornemme deris Samuittigheds Orm oc Helffuedis pine.

Exempel. Luc: 16. Den rige Mands Siæl som forsmaade den fattige Lazarum / er død / for hun er atskilt fra Gud oc Guds naade euindelige / Men hun leffuer oc aldrig døer / for hun altid skal fornemme oc føle euig pine oc fordømmelse / met Dieffuelen oc alle fordømde Menniske. Men Lazari Siæl hun leffuer baade naturlige oc salige: Naturlige leffuer hun met alle Siæle onde oc gode: Salige leffuer hun / for hun er hos Gud / ia Gud er i hende boendis / som kaldis Siælens Liff / oc det formedelst Jhesum Christum / som selff kalder sig Opstandelsen oc Liffuet. Derfaare den som frycter Gud / oc troer paa Jesum Christum / som er Opstandelse oc Liff / hand skal icke fryctе naar Døden vil gieste hannem: Men traadzelige sætte sig op imod alle Fristelser / oc holde Troen imellem sig oc alle Dieffuelens forgifftige skud / oc forlade sig her aldelis paa / at Himmel oc Jord Luc: 21. skulle forgaa / før end denne Christi tilsagn skal ryggis / For hand er den euige Sandhed som icke kand liue / Hand er en euig Gud / hues mact ingen kand sætte sig imod. Ja hand haffuer kiøfft Menniskene icke met Guld eller Sølff / men met sit rosen Blod. Oc haff- Iohan: 10. uer dette tilsagt oss / at ingen skal rycke oss aff hans Haand. Huo som nu haffuer dette Haab / oc forventer JHesu CHristi salige Tilkommelse / vere sig den hellige Paulo lydig / som saa siger: **Huo som haffuer dette haab / hand rense sig selff / paa det at hand kand vere hellig / naar vor HErre Jesus Christus vil kalde hannem fra denne vsle Verden.**

GVD almectigste vnde oss / at wi dette ret betencke kunde / paa det at wi saa leffuendis kunde aff Hiertet bede met den gode Simeon:

Luc: 2. **O HERRE lad din Tienere fare vdi fred / Amen.**

Register

Register paa de besynderligste Article / som findis i denne Postilla.

De to Bogstaffue a oc b / som staa faare Tallet / bemercke huilcken Part aff Postillen huert stycke findis vdi. a bemercker den første Part / b den anden. De Pricker eller Puncte som staa effter Tallet / bemercke huilcken side paa Bladet mand skal lede paa. Huor der staar en Punct eller Pricke / der skal mand læse paa den første side. Staar der to / da skal mand see paa den anden.

A.

barm-

Christi

Crea-

Fat-

Formaning

Fornufften

For-

Fristelse

G.

Gaffn

Gud

Gud.

Ords

I.

Iudas

234

235

Onde

Spørsmaal

Straff

Summa

Synden

T.

Tegn

Vbarm=

W.

X.

Y.

Z.

Ø.

Til

Til den Christne Læsere.

Christelige Læsere / Poeterne scriffue / at Argus haffde saa mange Øyen / saa at hans gantske Hoffuet oc Ansict vaar alt offuersæt met Øyen / oc alligeuel kunde hand icke see saa nøye til / at hand bleff io bedragen / Met huilcket der giffuis tilkiende / at mand kand aldrig see saa grant til sin gierning oc bestilling / at mand io skal haffue det behoff altsammen / Dette gielder ocsaa besynderlige met Correctur paa Prenteri / Thi det er neppelige mueligt / at nogen Corrector skal kunde see saa flitelige til / at der io skal stundem komme nogle vildelser / Huilcket oc tit oc offte der aff kommer / at mand i Prenteriet icke grandgibelige giffuer act paa oc indsætter / huad der tegnis oc scriffuis for dem / besynderlige naar de icke forstaa sig paa Tungemaalet. Saa beder ieg gantske venlige / at huer Christen som denne Bog læser / vil aff christelig Kierlighed offuerbære / om her stundem findis nogle Vildelser / at en Bogstaff staar for en anden / eller oc at der stundem er vdeglemt oc forseet en Bogstaff i it ord. Jeg haabis til at her skulle icke vere faare mange Forseelser / at huer Christen skal det io selff kunde rette. Men to eller tre steder haffuer ieg befundet nogle vildelser som mact paaligger at rette / huilcke ieg vil her optegne. J den første Part / paa det cxv. Blad / paa den første side / i den femte Linie fra nederst / staar (eller effter Ordet at forfalske) det skal hede (eller effter Troen at forfalske.) Jtem i den samme Part / allersidst paa det clxxiij. Blad / skal den gantske næderste Linie / saa nær som de tu første Ord vdslættis / Thi det samme kommer end en gang i begyndelsen paa det efterfølgendis Blad. Jtem i den anden Part / paa det cxl. oc de fire efterfølgendis Blad skal Tallet rettis offuen paa Bladdene / Thi der er C. vdeglemt. Huad andet der findis kand huer Gudfryctig Læsere vel selff corrigere oc rette. Vor HERre Jhesus vere met alle fromme Christne / oc regere dem til sit Naffns ære / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand / som er en euig oc almectig Gud / skee loff / priis / heder oc ære til euig tid Amen /

AMEN.

R. H. R.

Paa Baltzer Kausis
geføreris bekaastning / er denne Bog pr
i Kiøbenhaffn aff Andrea Gutterwitz
oc Hans Støckelmands
Arffuinge.

ANNO

M. D. LXXVI.

